

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

KİTÂB-I HÂVER-NÂME’NİN METİNDEŞLİĞİ VE
İNCELENMESİ

Ali ATILAY
2520160098

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Abdulkadir EMEKSİZ

İstanbul – 2020

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

KİTÂB-I HÂVER-NÂME’NİN METİNDEŞLİĞİ VE
İNCELENMESİ

Ali ATILAY
2520160098

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Abdulkadir EMEKSİZ

İstanbul – 2020

ÖZ

KİTÂB-I HÂVER-NÂME’NİN METİNDEŞLİĞİ VE İNCELENMESİ

Ali ATILAY

Türk Edebiyatında geniş bir yere sahip olan cenk kitapları içinde Türk ve İslâm dünyasındaki konumu nedeniyle Hz. Ali’nin mücadelelerini anlatan eserler farklı bir öneme sahiptir. Bu çalışmada, Hz. Ali’nin cenklerini anlatan eserlerden biri olan Kitâb-ı Hâver-nâme transkribe edilerek üzerinde araştırma yapmak hedeflenmiştir. Serlevhada, “kitap” ve “nâme” terimlerinin birlikte kullanılması dikat çekicidir. Kitâb-ı Hâver-nâme, 17598 beyitten oluşan manzum bir cenk-nâmedir. Eserin kim tarafından ne zaman istinsah edildiği belli değildir. Hz. Ali’nin mücadelelerinin anlatıldığı hikâyeye uygun minyatürlerin varlığı, metinde Arapça, Farsça hiçbir hikâye yer almamasına rağmen dört Arapça, yüz altı Farsça başlığın olması eseri diğer cenknâmelerden farklı kılan özelliklerdendir. Kitâb-ı Hâver-nâme’den söz eden kaynaklarda eserin bir cenknâme olduğu üzerinde durulur; ancak eserin cenknâme oluşunun yanı sıra aynı zamanda metin akışı içinde sık sık dînî ve ahlâkî öğütler içeren bir nasihatnâme olduğu özelliğinden söz edilmez. Eserde Hz. Ali dışında birçok sahabe kahramanlıkları ile önemli roller üstlenmişlerdir. Ayrıca dînî motifler ve masal motifleri eserin geneline hâkimdir. Türk edebiyatında önemli bir yere sahip bir diğer eser de Hz. Ali’nin cenklerinin konu edinildiği 4896 beyitten oluşan Dâstân-ı Hâver-Zemîn’dir. Kitâb-ı Hâver-nâme’deki özellikle olay, şahıs ve motifler dikkat çekici bir şekilde Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de de yer alır. Kitâb-ı Hâver-nâme incelenirken Dâstân-ı Hâver-Zemîn adlı eser ile şekil, dil, konu, şahıslar, motif özellikleri, zaman ve mekân unsurları bakımından değerlendirilerek iki eserin metindeşlik ilişkisi üzerinde durulmuştur. Anadolu sahasında yazılan Türkçe manzum cenk-nâmelerin iki halkası olan Kitâb-ı Hâver-nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn karşılaştırılarak Türk destancılık geleneğine ve Hz. Ali’nin Cenkları ile ilgili yapılan çalışmalara sağlanan katkıların artırılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hz. Ali, Kitâb-ı Hâver-nâme, Destan, Cenknâme, Dâstân-ı Hâver-Zemîn.

ABSTRACT

INTERTEXTUALITY AND SEARCHING OF THE KİTÂB-I HÂVER-NÂME

Ali ATILAY

Because of its position in the Turkish and Islamic world, the combat books, the works which are on the struggle of Hz. Ali have a wide place in the Turkish literature, have a different importance. In this study, it is aimed to research on Kitâb-ı Hâver-nâme by transcript it which is one of the Works on Hz. Ali's battles. Using both "book" and "nâme" terms together in the Serlevha is very spectacular. Kitâb-ı Hâver-nâme is a poetic cenknâme consist of 17598 couplet. It is unknown by whom and when this work was copied. The presence of miniature paintings suitable for the story of Hz Ali's struggles in it, although there are not any Arabic or Persian stories, there are four Arabic and six hundred Persian titles which makes this work different from the other cenknâmes. In the sources mentioning about Kitâb-ı Hâver-nâme it is emphasized that the work is a cenknâme; but in addition to being cenknâme, it is not mentioned that the work is also a nasihatnâme which is frequently wrapped in religious and moral advices in the text flow. In the work, most of the companions have an important role with their heroism except Hz Ali. In addition, religious themes and fairy-tale themes dominate to the general of the work. Another important work in Turkish literature is Dâstân-ı Hâver-Zemîn, which consists of 4896 couplets in which Hz. Ali's battles are discussed and mentioned. Especially the events, persons and the motifs in the Kitâb-ı Hâver-nâme, take part remarkably in the Dâstân-ı Hâver-Zemîn. While examining the Kitâb-ı Hâver-nâme, the work of Dâstân-ı Hâver-Zemîn is evaluated in terms of subject, language, shape, persons, motif features, time and space elements and also it is emphasized the relationship of textuality in the two works. By comparing the two rings of the Turkish verse cenknâme's written in the field of Anatolia, Kitâb-ı Hâver-nâme and Dâstân-ı Hâver-Zemîn, it is aimed to increase the contributions to the traditional Turkish epicism and to the provided contributions studies about Hz. Ali's battles.

Key Words: Hz. Ali, Kitâb-ı Hâver-nâme, Cenknâme, Epic, Dâstân-ı Hâver-Zemîn.

ÖNSÖZ

Türk-İslam medeniyetinin tarih, kültür, edebiyat ve özellikle de inanç dünyasında çok büyük yeri ve etkileri olan Hz. Ali'nin kişiliği ve kahramanlıkları etrafında çok önemli eserler meydana getirilmiştir. Asırlardır sayısız esere konu olan Hz. Ali tarihimiz boyunca mertliği, cengâverliği, cesareti, ilim anlayışı ve sayılamayacak kadar üstün vasıfları dolayısıyla örnek alınmış ve örnek gösterilmiş bir şahsiyettir.

Türklerin İslam dini ile tanışmalarından sonra Arap ve İranlılara ait pek çok eser tercüme ya da adapte yoluyla edebiyat sahamıza girmiştir. Ancak bilindiği gibi bu eserlerin bazıları zamanla Türklerin zengin edebî birikimleri ile özgün birer eser haline dönüştürülmüş ve millîleştirilmiştir. Bu bağlamda Kitâb-ı Hâver-nâme de buna örnek olarak gösterilebilecek nâdir eserlerden biridir.

Çalışmamız giriş bölümü dışında beş ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmamızın amaç, yöntem ve kapsamı, destan kavramı, Kitâb-ı Hâver-nâme'nin Türk destanları içindeki yeri ve önemi, Hz. Ali cenkleri üzerinde yapılmış bilimsel çalışmalar, İran ve Türk edebiyatında Hâver-nâme konuları üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde Kitâb-ı Hâver-nâme'nin şekil ve içerik özellikleri, dil üslup ve anlatım özellikleri, bölümleri, özeti, eserde yer alan minyatürler, eserin zaman ve mekân unsurları ile eserde yer alan dînî ve ahlakî öğütler üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde eserde yer alan şahıslar ele alınmıştır. Metnin özelliği gereği şahıslar, Müslüman şahıslar, sonradan Müslüman olan şahıslar, Müslüman olmayan şahıslar şeklinde ayrı ayrı işlenmiştir.

Üçüncü bölümde eserin motif yapısı üzerinde durulmuştur. Eserin geneline hâkim olan dînî motifler ile masal ve hayvan motifleri üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde metindeşlik kavramı ele alındıktan sonra, Kitâb-ı Hâver-nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn karşılaştırılmış ve iki eser arasındaki metindeşlik ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu yapılırken her iki eserin şekil, dil, anlatım ve üslup özellikleri, konusu, kahramanları, motif yapıları, zaman ve mekân unsurları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Beşinci bölümde Kitâb-ı Hâver-nâme'nin traskripsiyonlu metni yer almaktadır. Varakları, ilk varaktan başlayarak 1b, 2a, 2b... şeklinde rakam ve harfler koymak suretiyle isimlendirdik. Metindeki beyitleri beşer beyit aralıkla beyitlerden önce 1, 5, 10, 15, 20... şeklinde rakamlar koymak suretiyle numaralandırdık. Metindeki son beyitin numarası 17598'dir. Metin içinde tahrip olan yerlerin olması nedeniyle okunamayan yerleri dipnotlar halinde açıkladık. Ayrıca istinsah sırasında metinde bazı beyitlerin dizeleri birbiriyle karıştırılmıştır. Bu beyitler düzeltilmiş haliyle dipnotlarda gösterilmiştir. Söz konusu beyitler arasında şekil ve anlam bütünlüğünün sağlanması amacıyla tâmire ihtiyaç duyulmuştur. Ayrıca orijinal metinde bazı beyitlerin dizelerindeki kelimelerin yazımı muhtemelen sehven unutulmuştur. Anlam akışına uygun olarak gelmesi zorunlu kelimeleri eklemek sûretiyle bu eksiklikler tâmir edilmiştir. Bu kısımlar da dipnotlarda açıklanmıştır.

Çalışma, elde edilen bilgilerin değerlendirildiği “Sonuç ve Değerlendirmeler” kısmı, istifade edilen kaynakların bibliyografik listesinin bulunduğu “Kaynakça” ve Kitâb-ı Hâver-nâme'nin “Kapak Resimleri” ile “Orijinal Metinden Örnekler”in verildiği “Ekler” kısmı ile sonuçlandırılmıştır.

Çalışmamın her aşamasında bana gerekli desteği veren tez danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. Abdulkadir EMEKSİZ'e teşekkürlerimi sunarım.

İSTANBUL 2020

Ali ATILAY

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	xiii
RESİMLER LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KİTÂB-I HÂVER-NÂME

1.1. Kitâb-ı Hâver-nâme'nin Şekil ve İçerik Özellikleri	15
1.2. Kitâb-ı Hâver-nâme'de Dil, Üslup ve Anlatım	16
1.3. Kitâb-ı Hâver-nâme'nin Bölümleri	26
1.3.1. Tevhîd Bölümü	26
1.3.2. Güneş ve On İki Burç Hakkında Övgü Bölümü	28
1.3.3. İnsanoğlu ve Mertebeleri Hakkında Övgü Bölümü	29
1.3.4. Münâcaat Bölümü	30
1.3.5. Na't Bölümü	31
1.3.6. Peygamberin Miracı Bölümü	31
1.3.7. Hazırlık Bölümü	34
1.4. Kitâb-ı Hâver-nâme'nin Özeti	35
1.5. Kitâb-ı Hâver-nâme'de Yer Alan Minyatürler	57
1.6. Kitâb-ı Hâver-nâme'nin Zaman Unsurları	58
1.7. Kitâb-ı Hâver-nâme'nin Mekân Unsurları	60
1.8. Kitâb-ı Hâver-nâme'de Dînî ve Ahlâki Öğütler	63

İKİNCİ BÖLÜM
KİTÂB-I HÂVER-NÂME'DE ŞAHISLAR

2.1. Müslüman Şahıslar	76
2.1.1. Hz. Muhammed	77
2.1.2. Hz. Ali	81
2.1.3. Mâlik	87
2.1.4. Sa'd-ı Vakkâs	90
2.1.5. Ebû'l Muhcen	92
2.1.6. 'Amr-ı Ümmiye	93
2.1.7. Kanber	94
2.1.8. Hâlid Bin Velid	94
2.1.9. 'Amr Bin Mu'di	95
2.1.10. Hilâl	95
2.1.11. İbn-i Rabî	96
2.1.12. Amîd'ül Melik	96
2.1.13. Abdullâh-ı Ensâri ve Efdal	97
2.1.14. Abd-ı Velî	97
2.1.15. Ömer	97
2.1.16. Mîr Seyyâf	98
2.1.17. Seyyid-i Adîl, Müslim Bin Akîl, Abdullâh-ı Müslim, Mikdâd ...	98
2.1.18. Fettâh	99
2.2. Sonradan Müslüman Olan Şahıslar	99
2.2.1. Dîlfürûz	99
2.2.2. Hüssâl-ı Zengî (Pîrûz-ı Baht)	100
2.2.3. İmâdü'l Melik	100
2.2.4. Zînhâr-Hâr	101
2.2.5. Gülçehr	103
2.2.6. Hammâr	103

2.2.7. Gülendâm	105
2.2.8. Perîzâd	105
2.2.9. Gülnâr	106
2.2.10. Kûtvâl	106
2.2.11. Râvan.....	107
2.2.12. Kubad'ın Karısı	108
2.3. Müslüman Olmayan Şahıslar	108
2.3.1. Nevâdir	108
2.3.2. Kattâr	110
2.3.3. Cemşîd	111
2.3.4. Tahmâs	112
2.3.5. Kırtâs	113
2.3.6. Kubâd	114
2.3.7. Dârâ İbn-i Arduvân	115
2.3.8. İsfendiyâr	115
2.3.9. Nâhîd Şâh	116
2.3.10. Ra'd-ı Âmmâr	116
2.3.11. Rüstem-i Zâl	117
2.3.12. Seyyâf	118
2.3.13. Salsâl	118
2.3.14. Zeyd İbn-i Eflâh	119
2.3.15. Cihângîr	119
2.3.16. Cesîm	120
2.3.17. Hâverân	120
2.3.18. Keyfele	121
2.3.19. Hilâl Bin Heybere	121
2.3.20. Süfyân	121
2.3.21. Aylâk	121
2.3.22. Behmen	122

2.3.23. Erdeşir ve Kubâd	123
2.3.24. Ermân	123
2.3.25. Ferhâr	124
2.3.26. Ferrâh ve Nâhem	124
2.3.27. Fescân	125
2.3.28. Hâmûs	125
2.3.29. İmlâk	126
2.3.30. Kâfûr	126
2.3.31. Külâhûn	126
2.3.32. Mihyâr ve Tarâb	127
2.3.33. Mürre-i Hindû	127
2.3.34. Nevşâd ile Gülbâd	127
2.3.35. Sinân	129
2.3.36. Şâbûr, Ferhâd ve Bârûmân	129
2.3.37. Şeddâd	130
2.3.38. Şehbâl	131
2.3.39. Simrâk ve Simdâr	131
2.3.40. Tekîn Bîn	131
2.3.41. Zengî	132
2.3.42. Dâlkadi	132
2.3.43. Gûşyâr	133
2.3.44. Serbâl.....	134

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİTÂB-I HÂVER-NÂME’NİN MOTİF YAPISI

3.1. Dini Motifler	136
3.1.1. Peygamberler	137

3.1.1.1. Hz. Adem	137
3.1.1.2. Hz. Muhammed	138
3.1.1.3. Hz. İsa	138
3.1.1.4. Hz. Süleyman	139
3.1.1.5. Hz. Yûsuf.....	140
3.1.1.6. Hz. İbrahim	140
3.1.1.7. Hz. Davud	141
3.1.1.8. Hızır	141
3.1.2. Diğer Dînî Motifler	143
3.1.2.1. Abdest	144
3.1.2.2. Namaz	144
3.1.2.3. Dua	145
3.1.2.4. Âyet	146
3.1.2.5. Mucîze	148
3.1.2.6. Rüya	150
3.1.2.7. Taş Kesilme	152
3.1.3. Put-perestlik	153
3.2. Masal Motifleri	155
3.2.1. Sihir	155
3.2.2. Dev	156
3.2.3. Ejderha	159
3.2.4. Cadı	160
3.2.5. Yılan ve Mâr	160
3.3. Hayvan Motifleri	162
3.3.1. At	162
3.3.2. Şîr (aslan, esed).....	166
3.3.3. Peleng (kaplan)	167
3.3.4. Neheng (timsah).....	168
3.3.5. Geyik ve Kulan	169

3.3.6. Ankebût (örümcek)	169
3.3.7. Pîl (fil)	169
3.3.8. Mûr (karınca) ve Melah (çekirge).....	171

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KİTÂB-I HÂVER-NÂME’NİN METİNDEŞLİĞİ VE DÂSTÂN-I HÂVER-ZEMÎN İLE KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. Kitâb-ı Hâver-Nâme’nin Metindeşliği	172
4.2. Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn’in Şekil, Dil, Anlatım ve Üslup Bakımından Karşılaştırılması	177
4.3. Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn’in Konu Bakımından Karşılaştırılması	178
4.4. Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn’in Şahıslar Bakımından Karşılaştırılması	179
4.5. Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn’in Kahramanlarının Âşık Olma Epizotu Bakımından Karşılaştırılması	187
4.5.1. Mâlik’in Gülçehr’e Âşık Olması	187
4.5.2. Ebû’l Muhcen’in Gülendâm’a Âşık Olması	187
4.6. Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn’in Motif Yapıları Bakımından Karşılaştırılması	188
4.6.1. Dînî Motifler	189
4.6.1.1. Peygamber Motifleri	189
4.6.1.2. Abdest, Namaz ve Dua Motifleri	190
4.6.1.3. Rüya Motifi	190
4.6.1.4. Taş Kesilme Motifi	192
4.6.2. Masal Motifleri	192
4.7. Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn’in Zaman ve Mekân Unsurları Bakımından Karşılaştırılması	193

BEŞİNCİ BÖLÜM

METİN

Kitâb-ı Hâver-Nâme'nin Transkripsiyonlu Metni.....	198
SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER.....	1857
KAYNAKÇA	1863
ÖZGEÇMİŞ.....	1868
EKLER.....	1869
1. RESİMLER.....	1869
2. KİTÂB-I HÂVER-NÂME'DEN ÖRNEKLER	1871

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de Hz. Ali’nin Kullandığı Adlar	180
Tablo 4.2: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de Hz. Ali’nin Kanber’i Kaybetmesi.....	181
Tablo 4.3: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de Ebû’l Muhcen ve Sa’d-ı Vakkâs’ın Kendilerine Sunulan Şarabı Reddetme Gerekçeleri	182
Tablo 4.4: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de Ebû’l Muhcen ve Sa’d-ı Vakkâs’ın Adlarını Gizlemeleri	183
Tablo 4.5: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de Müslüman Şahıslar	184
Tablo 4.6: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de Sonradan Müslüman Olan Şahıslar	185
Tablo 4.7: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de Müslüman Olmayan Şahıslar.....	186
Tablo 4.8: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de Mâlik’in Âşık Olması	187
Tablo 4.9: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de Ebû’l Muhcen’in Âşık Olması	188
Tablo 4.10: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de Hammâr’ın Elinin Taş Kesilmesi.....	191
Tablo 4.11: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de Yaralı Olan Mâlik’in Rüyasında Hz. Muhammed’i Görmesi ve Yarasının İyileşmesi	192

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Kitâb-ı Hâver-Nâme'nin Dış Kapağı..... 1869

Resim 2: Kitâb-ı Hâver-Nâme'nin Dış Kapağı..... 1870

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen madde / Adı geçen makale
akt.	: Aktaran
A.y.	: Aynı yer
b.	: Bin
bkz. / Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Doç. Dr.	: Doçent Doktor
Dr.	: Doktor
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
Hız.	: Hazreti
İSAM.	: İslam Araştırmaları Merkezi
İTSMK.	: İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
LBL.	: Londra British Library
M.	: Miladi
M.s.	: Milattan Sonra
Müst.	: Müstensih
Or.	: Orjinal
ö.	: Ölüm
Öğr. Gör:	: Öğretim Görevlisi
Prof.	: Profesör
RRL.	: Rampur Raza Library
s.	: Sayfa
SBE.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti

T.D.K.	: Türk Dil Kurumu
TGSMK.	: Tahran Gülistan Sarayı Müzesi Kütüphanesi
TSMK.	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
v.d.	: Ve diğerleri / ve diğeri
vr.	: Varak
y.y.	: Yayınevi yok / Yayım yeri yok
Yz.	: Yazma

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

آ	a, ā	ژ	j
ا, ء	a, e, ʿ	س	s
ب	b, p	ش	ş
پ	p	ص	ş
ة, ت	t	ض	ḏ, ž
ث	ṯ	ط	ṭ
ج	c, ç	ظ	ẓ
چ	ç	ع	ʿ
ح	ḥ	غ	ġ
خ	ḫ	ف	f
د	d	ق	q
ذ	ẓ	ك	k, g, ñ
ر	r	ل	l

ز	z	م	m
ن	n	ه	a, e, i (sonda), h
و	v, o, ö, u, ü, ū	ى ي،	ā (elif-i maksûre olarak), ı, î, ï, y ve -ı, -î, -yı, -yi (izâfe olarak)

GİRİŞ

Köklü ve zengin bir tarihi geçmişe sahip olan medeniyetlerin dikkat çeken en önemli özelliklerinden biri kültürel unsurlarının diğer kültürler üzerinde ayırt edilebilir derecede etki oluşturmalarıdır. Bu medeniyetlerin söz konusu kültürel unsurları bir diğer milletin hele hele manevî dünyasında yüksek derecede benimsenmiş ise bu etkinin çok daha kolay gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Coğrafi yakınlığın yanında İslam'ın yayılması ile birlikte aynı dini benimseyen Arap, İran ve Türk kültürleri arasında süregelen karşılıklı etkileşim tarihin her safhasında kendini göstermiştir. Bu medeniyetlerin birbirine tesir ettiği en önemli alanlardan biri o medeniyetler içinde yetişen sanatçılar vasıtasıyla hiç şüphesiz edebiyat alanıdır.

Bilindiği gibi 13. yüzyıldan itibaren Arap ve İran edebiyatından te'lif, tercüme ve adapte yoluyla edebiyat sahamıza kazandırılan bir çok eser, zamanla Türk edebiyatına mensup sanatçıların tarihî, sosyal, manevî, sanatsal birikimleri ve kudretleriyle yoğrularak müstakil birer edebî ürün haline gelmiştir. *“Cenknâmeler 13. yüzyıldan itibaren Anadolu Türk sahasında, devrin toplum yapısı, hayat tarzı ve dünya görüşüne uygun olarak, Anadolu'nun en hareketli dönemlerinden birinde, devrin aydınlarınca tercüme, adapte ve te'lif yoluyla edebiyatımıza kazandırılan eserlerdir.”*¹

İran edebiyatından Türk edebiyatına müstensihlerin ilgisiyle girerek zamanla özgün birer eser halini alan “Hâver-nâme”ler Hz. Ali'nin cenklerinin ve kahramanlığının konu edinildiği ve yüzyıllarca önemli tesirler bırakmış eserler kategorisinde değerlendirilebilir.

¹ İsmet Çetin, **Türk Edebiyatından Hz. Ali Cenknâmeleri**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, s. 453.

Hız. Ali'nin kişiliği etrafında pek çok edebî eser oluşturulması, hiç şüphesiz onun tarihî kişiliğinde göstermiş olduğu kahramanlıkların neticesidir. Oluşturulan bu edebî eserlerin önemli bir bölümü cenk-n meler olup bu eserler Anadolu sahasında bir çok ortamda çeşitli şekillerde icra edilerek yaygınlık kazanmıştır.

Cenkn meler, özellikle manev  kültür dünyamızın çok önemli değerlerini ihtiv  etmektedir. Anadolu sahasında belli bir bölümünün “H ver-n me” adıyla bilindiği Hız. Alicenkleri, her ne kadar te'lif, adapte ve tercüme yoluyla edebiyat sahamıza girmiş olsa da, birer taklit ürünü değil, Türklerin zengin tarih , kültürel birikimi, hayat anlayışı, düşünce yapısı ve ideallerine uygunluk gösterdiğinden mill  eserlere d n şt r lm ştir.

1. Çalışmanın Amaç, Yöntem ve Kapsamı

Türk edebiyatında Türk milletin Hız. Ali'ye olan paha biçilmez sevgisi dolayısıyla Hız. Ali ile ilgili yazılmış eserler geniş bir yer tutar. Hiç şüphesiz bu eserler içinde Hız. Ali cenkn meleri oldukça büyük bir öneme sahiptir. Çünkü bu eserler hem Türk Miletinin Hız. Ali algısının aynası niteliğinde hem de bu eserlerin ihtiv  ettiği çok zengin folklorik unsurlar milli kültürümüz açısından büyük bir değer taşımaktadır.

Yaptığımız araştırmalarda çok zengin mill  kültür unsurları içeren Kit b-ı H ver-n me'nin metin bölümüyle ilgili bir çalışmanın yapılmadığını tespit ettik. Biz bu amaçla Kit b-ı H ver-n me'yi transkribe ederek eserin ihtiv  ettiği unsurları ortaya koymaya çalışacağız.

Çalışmamızın başında “destan” kavramı ve bu kavram ile ilgili olarak, araştırmacılar tarafından yapılan tanımlara yer verdik.

Hız. Ali cenkleri ile ilgili olarak yapılan çalışmaların genel bir taramasını yaparak bu alanda yazılmış olan kitap tez, makale vb. araştırmaları incelemeye çalıştık.

Çalışmamamız esnasında dilbilim, tarih, sosyoloji gibi bilim dallarından yararlandık. Her bölümdeki konular, halk bilimi inceleme metotları göz önünde bulundurularak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Özellikle “metinlerarasılık” yöntemiyle, Kitâb-ı Hâver-nâme’nin metindeşlik ilişkisi üzerinde yoğunlaştık.

Herşeyden önce tezimiz, karşılaştırmalı bir tahlil çalışmasını ihtivâ etmektedir. Bu kapsamda, Kitâb-ı Hâver-nâme’nin transkripsiyonunu gerçekleştirdikten sonra sonra eserin, şekil ve içerik özelliklerinin tespiti üzerinde yoğunlaştık. Daha sonra eserin şahıslar, zaman ve mekân unsurları ile motifler açısından değerlendirmesini yaptık. Tezimiz, bunlarla beraber Kitâb-ı Hâver-nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn’in, söz konusu unsurlar göz önünde bulundurularak iki eserin metindeşlik ilişkisinin tespit edildiği bir çalışmayı kapsamaktadır.

2. Destan Kavramı ve Kitâb-ı Hâver-nâme’nin Türk Destanları İçindeki Yeri

Destan kavramı ile ilgili olarak pek çok araştırmacı ve aydın tanım yapmıştır. Araştırmacıların bir kısmı bu tanımlamaları destan kavramının sözlük anlamını, bir kısmı ise bu kavramın çeşitli dillerdeki karşılığını vererek yapmaya çalışmıştır.

Destanı sözlük anlamıyla açıklayan araştırmacılarımızdan Ferit Devellioğlu, “*Dâstân, 1. destan, epepe, hikâye, masal, şöhet. 2. şöhet, ün.*”² şeklinde ifade ederken, aynı eserde *destân* kavramını da ele alarak, “*Destân, 1.hikâye, kıssa, fr. épopée. 2. hîle, mekr, tezvîr. 3. Rüstemin babasının lakabı.*”³ olarak izâh eder.

Öcal Oğuz, destan kavramı üzerinde dururken bu kavramın çeşitli dillerdeki karşılığını vermiştir:

² Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara, Aydın Kitabevi, 2011, s.190

³ Devellioğlu, **a.g.e.**, s. 202.

Batı dillerinde, Türkçe'deki kahramanlık temalı ve olağanüstü motifli halk anlatıları olan “destan” terimine karşılık olarak, çok yaygın olarak “épique”, “épopée”, “epos”, “epic”, “légende”, gibi terimlerin kullanıldığını görüyoruz. Türkçe'nin uzun yüzyıllar boyunca yakın temas halinde olduğu Arapça'da “el-sra”, “el-kada”, epik şiir anlamında “el-malhama dini destan, “el-şiir al malhama” ise, epik şiir tarzı anlamına gelirken, “destan” kelimesini Türkçe'ye veren Farsça'da “himsi” terimi kullanılmaktadır. İngilizce'de, “epic”, “epos” ve “epopee” terimleri genel anlamda epik şiir tarzı anlamlarına gelmektedir. İngilizce'de tek başına “epic” ise, bir folklor terimi olarak “halka ait kahramanlık anlatısı” olarak tanımlanmaktadır. İspanyolca'da “destan”a karşılık olarak “romancero”, “cantar”, ve “epopeya” terimleri kullanılırken, Almanca'da “epos”, “heldenlied”, “heldenepos”, “heldensaga”, İtalya'da “epica”, “canzone di gesta”, Portekizce'de “epopéia”, “romanceiro”, “poesia épica”, Rusça'da ise, “pos” “popeja veya “byliny” terimlerinin kullanıldığı görülmektedir.⁴

Çeşitli kültür ve medeniyetlerde destan terimine karşılık kullanılan kelimeler özellikle batı dünyasında birbirine çok yakındır. Anlam açısından bir inceleme yapıldığında ise tüm kültürlerde destanın en başta “kahraman-kahramanlık-olağanüstülük-etkileyicilik” kavramlarını içinde barındıran bir edebî tür olduğu anlaşılmaktadır.

Destan konusunda en kapsamlı tanıımı yapan edebiyat tarihçilerimizden biri Nihad Sami Banarlıdır: “*Destanlar; milletlerin din, fazilet ve millî kahramanlık maceralarının manzum hikâyeleridir. Destanlar, gerek tarihi aydınlatma, gerekse fikir ve sanat hayatına kaynak olma bakımından kıymetlidirler. Destanlar, halk gözüyle görülen, halk ruhuyla duyulan ve halk hayalinde masallaştırılan tarihlerdir.*”⁵

⁴ Öcal Oğuz, “Destan Tanımı ve Eski Türk Destanları”, **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 62, Yaz 2004, s. 5-6.

⁵ Sami Nihat Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1971, s. 1-2.

Bu bağlamda Türk milletinin manevî dünyasında önemli bir yer edinen destanlar, aynı zamanda sonsuza dek akıp giden tarih çizgisinin en önemli edebî unsurlarından biridir. Bu tarih çizgisi içinde sayısız kahraman ve kahramanlıkların sahibi olan Türk milleti edebî değeri tartışılmaz sayısız destanlar da oluşturmuştur.

Destan (Epos), bir boy, ulus (kavim) veya millet hayatında tam estetik hüviyet kazanmamış eser sayılan efsanelerden sonra nazım şeklinde ortaya çıkan en eski halk edebiyatı mahsullerinden biridir. Sözlü geleneğe bağlı bu anonim mahsuller, zaman ve mekân içinde cemiyetin irâdesini ellerinde tutan «Kahraman-Bilge» şahsiyetlerin menkâbevi ve hakikî hayatları etrafında teşekkül etmiş uzun, didaktik hikâyelerdir. Târihe bağlı olmakla beraber, târih sayılmayan; ozanların kobuzlarla terennüm ettiği cemiyetin ortak hayat görüşü ile ülkülerini aksettiren bu eserlerin teşekkülü için bir «yaratma zemini » ile savaş, din değiştirme, göç, kuraklık vb. gibi büyük hâdiselerin millet vicdanında bir takım sarsıntılara sebep olması lâzımdır. İşte millet hayatında askerî, dinî, siyasî, içtimâî hadiselerin hazırladığı muhit içinde: Kahramanlık, anekdotlar, menkabeler, felâketler, aşklar, hâtıralar, bilgiler, görgüler, «kızılalma» sayılan hedefler, tek ve büyük olma ihtirası ozanlar tarafından ananın getirdiği teknik ve kompozisyonla terennüm edilmeye başlar. Umumiyetle İslâmiyetten önce ve sonra olmak üzere iki kolda sınıflandırılan destanlarımız bu esaslar içinde meydana gelmişlerdir.⁶

Destanlar gerçek anlamda bir milletin hadiseler karşısında ne düşündüğünü ne hissettiğini, nasıl mücadele ettiğini anlatır. Onu kuşatan maddî-manevî değerler çizgisini kendi dünyasından doğan kahramanlar ve kahramanlıklar vasıtasıyla en net biçimde anlatan tarihî ve edebî değeri, kültür ve medeniyet var oldukça zirvede kalacak eserlerdir. Hiç şüphesiz Türk milletini bu tanımlamaya uygun olarak en net şekilde târif eden en önemli eserlerin başında Dede Korkut Kitabı yer almaktadır. Çünkü Dede Korkut, hem millî şuurumuzu ya da bir milleti o millet yapan millîliği günümüze dek özetleyen ve âdetâ tüm Türk destanlarının özü sayılabilecek iç zenginliği ihtivâ eden edebî bir sanat eseri hem de tarihî bir vesîkadır. Dede Korkut'ta gördüğümüz mücadele ruhu, manevî değerlerin yüceltilmesi ve kötülüklerin yok edilmesi uğruna gösterilen kahramanlıklar, Hz. Ali Cenklerinde de karşımıza çıkmaktadır.

⁶ Şükrü Elçin, **Halk Edebiyatı'na Giriş**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2004, s.72.

Türk destancılık geleneği üzerine Anadolu sahasında yapılan araştırmalarda Gök Tanrıçılık, şamanizm, İslam, Göçebe ve Yerleşik Toplum şartları, İslam Öncesi ve İslamî Dönem Türk Destanları, Alp Tipi, Alp-Eren (Gazi) Tipi gibi bazı anahtar kavramların ön plana çıktığı görülmektedir. Bütün bu anahtar kavramlar, Türk toplumunun tarih boyunca tarihî, sosyal, iktisadî ve coğrafi şartlara bağlı olarak geçirmiş olduğu evreler ve bu evrelerin sözlü gelenek üzerindeki etkileriyle doğrudan bağlantılı olarak ortaya çıkmışlardır.⁷

Köklü bir tarihe ve edebî geleneğe sahip olan Türk milletinin edebiyat tarihi çok zengin destanlarla doludur. Özellikle İslam dini ile tanışmaya kadar Alp tipi destanlar bakımından birçok eser barındıran Türk edebiyatı, İslam'ın kabulünün etkisi ile bu tür destanlar dinî muhtevâlî kahramanlık destanları şeklinde çok daha farklı bir kalıba bürünmüştür. Bundan yola çıkarak Hz. Ali etrafında teşekkül eden cenk-nâmeler Türk destancılık geleneği içinde dinî-kahramanlık muhtevâlî Alp-Eren (Gazi) Tipi Türk destanları sınıfında değerlendirilmesi gereken en önemli eserlerdendir.

2. Hz. Ali Cenklere Üzerinde Yapılmış Bilimsel Çalışmalar

Hz. Ali cenklere üzerinde birçok bilimsel çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar geleneğin daha iyi anlaşılmasına, büyük katkılar sağlayan halkalardır. Yaptığımız araştırmalar neticesinden Hz. Ali cenklere ile ilgili olarak tespit edebildiğimiz önemli çalışmaların bir kısmı şunlardır: İsmet Çetin'in "**Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri**" 1997, İsmet Çetin'in, "**Tursun Fakih Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Mesnevileri**" 2002, Mustafa Argunşah'ın "**Kirdecî Ali Kesikbaş Destanı**" 2002, Beyhan Demirci'nin "**İbn-i Vakkâs ve Mâlik Ejder Cengi, Kesik Başın İntikamı, Ejder Kalesi ve Nehrevan Cengi, Kaf Kalesi Cengi, Hz. Ali Ölüm Vadisinde**" 2003, Jean-Lois Mattei'nin "**Hz. Ali Cenknâmeleri**" 2004, Necati Demir

⁷ Mehmet Aça, "Türk Destancılık Geleneğine Bütüncül Yaklaşabilme ve Alp Kavramı Üzerine Bazı Yeni Yaklaşım Denemeleri", **Millî Folklor Dergisi**, Sayı 48, Kış 2000, s. 5.

ve Mehmet Dursun Erdem'in "**Hız. Ali Cenklere I**" 2007, Mehmet Gümüşkılıç'ın "**Tursun Fâkih'in Gazavât-ı Bahr-ı Ummân ve Sanduk (Cumhur-nâme)**" 2007, Hüseyin Özcan'ın "**Hâvernâme (Dâstân-ı Hâver-Zemîn)**" 2008, Doğan Kaya'nın **Noksanî'nin Kan Kalesi Cengi**, 2009, Ziya Şakir Soku'nun "**Hazret-i Ali Hayatı, Öğütleri, Cenklere**" 2012, Hasan Kavruk ve Kazım Yoldaş'ın "**Manzum Hız. Ali Cenklere**" 2013, M.Fatih Alkayış'ın "**Hâverân-nâme**" 2013, Serhat Küçük'ün "**Hız. Ali İfrit Cenknâmesi**" 2015, İsmail Toprak'ın "**Hız. Ali Cenklere**" 2016, Aslı Büyükokutan Töret'in "**Hız. Ali Cenknâmelerinden Kan Kalesi Kitabı**" 2016, N. Ahmet Özalp'ın "**Hız. Ali Cenklere**" 2017, Erdem Sarıkaya'nın "**Hız. Ali Kahkaha Sultan Cenknâmesi**" 2019, Sibel Yılmaz'ın "**Gazavât-ı Emire'l Mü'minin 'Ali Der Memleket-i Sind Bâ Mukâtil Şah**", Yüksek Lisans Tezi 2006, Hülya Yaşar'ın "**Hazret-i Ali'nin Hâver-Nâme Cenklere**", Yüksek Lisans Tezi 2007", Eda Bülbül'ün, "**Hız. Ali Cenklere Üzerine Bir Tetkik**" 2008, Yüksek Lisans Tezi, Sünbül Keçelioğlu'nun "**İslam Resim Sanatında Hız. Ali ve Hâver-Nâme**, Doktora Tezi 2008", Zehra Güden'nin "**Hız. Ali Cenknâmelerinin Estetik Değerler Bakımından İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi 2013" ve Rugeş Demir'in "**Manzum Hız. Ali Cenklere Yemâme Cengi Üzerine Bir İnceleme**", Yüksek Lisans Tezi 2019". Bu eserlerin künyeleri kaynakça kısmında yer aldığından, buraya yazılmamıştır.

3. İran ve Türk Edebiyatında Hâver-nâme

Anadolu edebiyat sahasında **Hâver-nâme** adı ile yaygınlık kazanan ve İran edebiyatından edebiyat dünyamıza tercüme ve adapte yoluyla giren ve daha sonra müstakil bir tür haline gelen "**Hâveran-nâme**, İbn-i Hüsâm (1380-1470) olarak bilinen ve Horasan'ın Kuhistan bölgesinde bulunan Kaşif köyünde doğan İranlı şâir "*Mevlana Muhammedb. Husameddin el-Husafi*"⁸ tarafından yazılmış olup 1427

⁸ Hüseyin Özcan, **Hâvernâme (Dâstân-ı Hâver-Zemîn)**, İstanbul, Horasan Yayınları, 2008, s. 23

yılında tamamlanmış manzum bir cenknâmedir. İbn-i Hüsâm'ın asıl adının başka kaynakta “*Şemseddin Muhammed İbn-i Hüsameddin Bircendi*”⁹ olduğu da belirtilir.

İran edebiyatının önemli eserlerinden biri olan ve ünlü İran destanı Şehnâmeden izler taşıyan **Hâveran-nâme** mesnevi türünde yazılmış ve 22.500 beyitten oluşan bir destandır. Eserde Hz. Ali'nin İslâm'ı yayma düşüncesiyle yaptığı mücadeleler efsanevi bir biçimde anlatılır. Bu eserin dikkat çeken en önemli özelliklerinden biri, İslâm resim sanatında Hz. Ali'nin yaşam öyküsüne adanmış bilinen “*ilk ve tek resimli eser*”¹⁰ oluşudur. Kaynaklarda bu eserin günümüze ulaşan dört nüshasının varlığından söz edilmektedir:

Hâver-nâme'nin günümüze ulaşan resimli dört kopyası bilinmektedir. Erken tarihli Hâver-nâme nüshasından biri (TGSMK.) 1450 yılında istinsah edilmiştir ve içinde yer alan resimlerin bazılarında 1476 ile 1486 tarihleri kayıtlıdır. Yazmanın günümüze dağılmış halde ulaşan nüshanın büyük bölümü Tahran'da Gülistan Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir. Cildinden çıkmış resimleriyle birlikte yüz elli beş resim barındırdığı tahmin edilir. Yaklaşık aynı tarihe ait diğer bir nüsha (RRL. Ms. IV. 13) iki cilt halindedir. Rampur'da Raza Kütüphanesi'nde bulunan nüsha 1450- 1476 yıllarında kopya edilmiştir. Birinci cildinde 20 resim ikinci cildinde ise 5 resim bulunur. Resimli bir diğer Hâver-nâme (TSMK. H. 677) XV. yüzyıl sonu XVI. yüzyıl başına atfedilir. On beş resim barındıran İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde yer alan bu nüsha tamamlanmamış haldedir. Özgün eserin bir diğer resimli kopyası ise (LBL. Add. 19776) 1686 tarihinde istinsah edilmiştir. Londra British Kütüphanesi'nde bulunan nüshanın içinde yüz elli yedi resim bulunur.¹¹

Çalışmamıza konu olan ve İbn-i Hüsâm'ın Hâveran-nâme adlı eserinden istinsah edilen Kitâb-ı Hâver-nâme, tercüme ve adapte yolu ile edebiyat sahamızda yer almıştır.

⁹ Sünbül Keçelioğlu, “İslâm Resim Sanatında Hz. Ali ve Hâver-nâme”, Hacettepe Üniversitesi SBE Doktora Tezi, 2008, s. 148

¹⁰ Keçelioğlu, **a.g.e.**, s. vii.

¹¹ Keçelioğlu, **a.g.e.**, s. 150.

Bu eserde İran edebiyatının ünlü destanı Şehnâme'den izler bulmak mümkündür. Nitekim eserde metin bölümü başlamadan dua edilerek Firdevsi için rahmet okunur:

Zerresi toprağımuñ ola ğubār
Kala menden bu cihānda yādigār

Dağı ol Firdevsi pāk i 'tiķād
Olsun anuñ rāhmet ile rūhı şād

Niçe nāme nazım kıldı nām-dār
Kaldı andan cāvidāna yadigār

Cümle manzūmdur teki ħūb revān
Kim şecā'atden kim ez-şāh-ı cihān

Sözde ucalıĝ anuñ ğüftārıdur
Şi'r ehline delil eş'ārıdur (Kitāb-ı Hâver-nâme 566).¹²

İslamiyetin kabulünden sonra Türk destanları, yeni anlayış ve uygulamaların etkisi farklı kalıplara bürünecektir. Bu dönemden sonra Türk edebiyatında dinî-kahramanlık konulu destanlar geniş bir yer tutmaya başlamıştır. Bu destanlardan ilk örnekleri ve en önemlilerinden sayılabilecek olanlar, Battal Gazi Destanı, Dânişmend-nâme ve Saltuk-nâme'dir.

¹² Burada yer alan beyit numaraları Kitāb-ı Hâver-nâme'nin orijinal metninden transkribe ettiğimiz beyit numaralarıdır. Çalışmamızın bu bölümünde bundan sonra örnek olarak vereceğimiz beyitlerin sadece beyit numaraları verilecektir.

Bu eserler, İslam ile tanışan Türk milletine yeni dinin özellikle manevi dünyasına yapmış olduğu tesirlerin anlaşılabilmesi bakımından büyük bir öneme sahiptir.

İran edebiyatının önemli eserlerinden biri olan “Hâverân-nâme” Türk milletinin Hz. Ali’ye olan büyük ilgi ve sevgisinden dolayı edebiyat dünyamızda önemli bir yer edinmiştir.

Hâverân-nâme, birçok şâir tarafından ilk başlarda tercüme yoluyla daha sonraları Türk kültürünün zengin edebi geleneğinden gelen motiflerle zenginleştirilerek müstakil birer tür olarak Anadolu sahasında yaygınlık kazanmıştır. Kaynaklarda, varlığından söz edilen “Hâverân-nâme” ya da “Hâver-nâme”ler şunlardır:

“1. **Hâverân-nâme**: Arşiv numarası: 15 Hk 1497, Müstensih: Muhammed b. Hasan, Konu: Arap yarımadası, Dili: Türkçe, Telif Tarihi Hicri (Miladi): 0 (0), İstinsah Tarihi Hicri (Miladi) 1111 (1698), Bulunduğu Yer: Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Koleksiyon: Burdur İl Halk Kütüphanesi, Boyut (Dış-İç) 195x145-145x85mm, Yaprak: 90, Satır: 19, Yazı Türü: Nesih, Kâğıt Türü: Üç ay filig-ranlı, Notlar: Söz başları kırmızıdır. Sırtı ve sertabı kahverengi meşin, miklepli, san kâğıt kaplı, mukavva bir cildi içerisinde. TDK. 348-349.

2. **Hâverân-nâme**: Arşiv numarası: Yz. A 15 45, Müstensih: Esad b. Mehmed, Konu: Türk Dili ve Edebiyatı, Dili: Türkçe, Telif Tarihi Hicri (Miladi): 0 (0), İstinsah Tarihi Hicri (Miladi) 1206 (1791), Bulunduğu Yer: Türk Dil Kurumu-Ankara, Koleksiyon: Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Boyut (Dış-İç) 190x140-160x110 mm, Yaprak: 73, Satır: 19, Yazı Türü: Nesih, Kâğıt Türü: Arslan filigranlı, Notlar: Kasideler kırmızı mürekkeplidir. Sırtı lacivert meşin, miklepli, pandizot kaplı bir cilt içerisinde.

3. **Hâverân-nâme**: Arşiv numarası: Yz. A 6/1, Müstensih: Şeyh İbrahim, Konu: Türk Dili ve Edebiyatı, Dili: Türkçe, Telif Tarihi Hicri (Miladi): 0 (0), İstinsah Tarihi Hicri (Miladi) 1230 (1814), Bulunduğu Yer: Türk Dil Kurumu-Ankara, Koleksiyon: Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Boyut (Dış-İç) 167x111-134x74 mm, Yaprak: 93, Satır: 17, Yazı Türü: Nesih, Kâğıt Türü: Arma ve at başı filigranlı, Notlar: Başlık ve sözbaşları kırmızı mürekkeplidir. Kiremit rengi meşin, sırtı ve kenarları çiçek desenli kâğıt kaplı, miklepli bir cilt içerisinde.

4. **Hâverân-nâme**: Arşiv numarası: H. 677, Yazar Adı: Mehmed b. Hüsâmeddîn (öl. 892/1487) Konu: Türk Dili ve Edebiyatı, Dili: Türkçe, Telif Tarihi Hicri (Miladi): 0 (0), İstinsah Tarihi Hicri (Miladi) 0 (0), Bulunduğu Yer: İstanbul,

Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, Boyut (Dış-İç) 305x205 mm, Yaprak: 200, Satır: 23, Yazı Türü: Talik, Kâğıt Türü: Aharlı, Notlar: Serlevha müzehhep, cetveller yaldızlı. Osmanlı tarzında 15 minyatür vardır. Mikleblıkahverengi deri ve kağıt cilt. Eser manzumdur.

5. **Hâverân-nâme**: Arşiv numarası: Sainte Genevieve, Konu: İslam Dini-Tasavvuf ve Tarikatlar, Dili: Türkçe, Telif Tarihi Hicri (Miladi): 0 (0), İstinsah Tarihi Hicri (Miladi) 1230 (1814), Bulunduğu Yer: Fransa, Koleksiyon: Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Boyut (Dış-İç) 165x145 mm, Yaprak: 49, Yazı Türü: Dîvânî, Notlar: Hazreti Peygamberin damadı Ali'nin maceraları üzerine roman.

6. **Hâverân-nâme**: Arşiv numarası: 137, Konu: Türk Dili ve Edebiyatı, Dili: Türkçe, Telif Tarihi Hicri (Miladi): 0 (0), İstinsah Tarihi Hicri (Miladi) 980 (1572), Bulunduğu Yer: İstanbul, Koleksiyon: Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Boyut (Dış-İç) 199x140 mm, Yaprak: 131, Satır: 23, Yazı Türü: Nestalik.

7. **Hâverân-nâme**: Arşiv numarası: K. 3/2, Müstensih: İsmail b. İbrahim, Konu: Türk Dili ve Edebiyatı, Dili: Türkçe, Telif Tarihi Hicri (Miladi): 0 (0), İstinsah Tarihi Hicri (Miladi) 1144 (1732), Bulunduğu Yer: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kütüphanesi, Koleksiyon: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Türkçe Yazmaları, Boyut (Dış-İç) 205x150 mm, Yaprak: 11b-119, Satır: değişik, Yazı Türü: Dîvânî kırmısı.

8. **Hâverân-nâme**: Arşiv numarası: 06 Mil Yz A 8621, Dili: Türkçe, Telif Tarihi Hicri (Miladi): 0 (0), İstinsah Tarihi Hicri (Miladi) 0 (0), Bulunduğu Yer: Milli Kütüphane- Ankara, Koleksiyon: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Dvd Numarası: 578, Boyut (Dış-İç) 252x172-195x115 mm, Yaprak: 138, Satır: 17, Yazı Türü: Bozuk Nesih, Kâğıt Türü: Suyolu filigranlı, Notlar: Sırtı siyah pandizot, kapakları ebru kağıt kaplı mukavva bir cilt. Hz. Ali'nin cenklerini içerir. Cetveller, çizgiler ve duracaklar kırmızı. Satın alma: Hakkı Karadavut. TDK, 348a.

9. **Hâverân-nâme**: Arşiv numarası: 06 Mil Yz C 15, Müstensih: Müezzinoğlu, Hacı Süleyman, Konu: İslam Dini-Tasavvuf ve Tarikatlar, Dili: Türkçe, Telif Tarihi Hicri (Miladi): 0 (0), İstinsah Tarihi Hicri (Miladi) 1266 (1849), Bulunduğu Yer: Milli Kütüphane - Ankara, Koleksiyon: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Dvd Numarası 926,917, Boyut (Dış-İç) 365x245-335x217 mm, Yaprak: 36, Yazı Türü: Bozuk Nesih, Kâğıt Türü: Saykallı Âbadi, Notlar: Siyah meşin sırtlı, desenli karton kağıt kaplı mukavva bir cilt içerisindedir. Hz. Ali'nin menkıbelerini anlatan bir eserdir. Kaynaklar: Kef, I. 699a Kaynaklar Flügel, III. 450, Kaynaklar: TDK, 348-349a.

10. **Hâverân-nâme**: Arşiv numarası: 06 Mil Yz C 7575, Konu: İslam Dini-Tasavvuf ve Tarikatlar, Dili: Türkçe, Telif Tarihi Hicri (Miladi): 0 (0), İstinsah Tarihi Hicri (Miladi) 1121 (1709), Bulunduğu Yer: Milli Kütüphane-Ankara, Koleksiyon: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Dvd Numarası 492, Boyut (Dış-İç) 211x137 – 150x75 mm, Yaprak: 177, III, Satır: 17, Yazı Türü: Bozuk Nesih, Kâğıt Türü: Suyolu filigranlı, Notlar: Sırtı düşük, kapakları dört kenarı kahverengi meşin, kapakları silikleşmiş kağıt kaplı, harap mukavva bir cilt. Eser, Hz.

Ali'nin cenkleri hakkındadır. Sözbaşları kırmızıdır. Sonda III yaprakta şiirler vardır. Satın alma; Yusuf Ekinci; 1994. S.N. 1994/2-2110.

11. **Dâstân-ı Hâver-zemin**: Arşiv numarası: 06 Mil Yz A 5536, Dili: Türkçe, Telif Tarihi Hicri (Miladi): 0 (0), İstinsah Tarihi Hicri (Miladi) 1231 (1815), Bulunduğu Yer: Milli Kütüphane - Ankara, Koleksiyon: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Dvd Numarası: 323, Boyut (Dış-İç) 212x152 – 180x115 mm, Yaprak: 202, Yazı Türü: Nesih, Kâğıt Türü: Üç ay filigranlıkağıt. Şirazesı dağınık, zencirekli miklebli, kahverengi meşin bir cilt içindedir. Sayfalar rutubet lekeli. Satın alma; Mehmet Aslan Tufan; 19.7.1985.

12. **Hâver-i zemîn**: Arşiv numarası: Or. 12271, Konu: Fars Dili ve Edebiyatı, Dili: Türkçe, Telif Tarihi Hicri (Miladi): 0 (0), İstinsah Tarihi Hicri (Miladi) 0 (0), Bulunduğu Yer: İngiltere, Koleksiyon: İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, British Museum Library.

13. **Hâver-i zemîn**: Arşiv numarası: Or. 12271, Yazar Adı: Alî Mustafâ b. Ahmed Gelîbolulu (948-1008/1541-1599), Konu: Türk Dili ve Edebiyatı, Dili: Türkçe, Telif Tarihi Hicri (Miladi): 0 (0), İstinsah Tarihi Hicri (Miladi) 0 (0), Bulunduğu Yer: İngiltere, Koleksiyon: İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, British Museum Library.”¹³

Dördüncü maddedeki eserin 200 varaktan ibaret olduğu belirtilmektedir. Bunun doğrusu 202 varaktır. İngiltere British Museum Library’de bulunan 12 ve 13 numaralı eserlerin birbirinin kopyası olduğu Hüseyin Özcan tarafından tespit edilmiştir.

Kitâb-ı Hâver-nâme’de bulunan ve İbn-i Hüsâm’ın zikredildiği aşağıdaki beyitler eserin orijinal bir nüshadan istinsah edilmiş olma ihtimalini güçlendirmektedir:

Hamr ile dopdaludur bunda mey
Sen anı sindür virüp bir cür‘a mey

Öyle mey kim mestliği ola müdām
Vir anı tā nüş ide İbn-i Hüsām

¹³ Özcan, a.g.e., s. 35-39.

Hem anuñ ھاڭڭی içün iy Kirdigār

Sen şurū‘ını çıkarma ez-ţūmār

Raĥmetüñden itme anı nā-ümjd

Bî-ber itme anı sen anı mānend-i bjd (5588).

Kitâb-ı Hâver-nâme ile ilgili ş u ana kadar Sünbül Keçelioğlu tarafından hazırlanan ve bu eserde bulunan 15 minyatürünele alındığı **“İslam Resim Sanatında Hz. Ali ve Hâver-Nâme”** adlı doktora tezi dışında tespit edebildiğimiz herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle yapacağımız bu çalışma özgün bir niteliğe sahip olacaktır. Ayrıca Hz. Ali cenknâmeleri ile ilgili yapılan çalışmalara da kaynaklık edecek nitelikte bir eser olan Kitâb-ı Hâvernâme Türk edebiyatının en önemli eserlerinde biri olma hüviyetine sahip bir şaheserdir. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda çalışmamıza konu olan Kitâb-ı Hâver-nâme’nin milli folklorumuza özgün katkılar sağlayacağı ortadadır.

Çalışmamızın bir diğer yönü de Kitâb-ı Hâver-nâme’nin, Hüseyin Özcan’ın üzerinde çalıştığı Dâstân-ı Haver-Zemin adlı eser ile kahramanlar, dil, şekil, üslup, motif vb. özellikleri bakımından karşılaştırılmasıdır. Ankara Milli Kütüphane’de bulunan bu nüsha ile ilgili olarak Hüseyin Özcan, ş u bilgileri aktarır: *“Eser 164 varaktan oluşmaktadır. Müellifi belli değildir. Müstensihi Seyyid Ali bin Osman’dır. İstinsah tarihi h.1218 (m.1813) olmasına rağmen eser Anadolu Türkçesi dil özelliklerini taşımaktadır.”*¹⁵

Bu iki eser üzerinde karşılaştırmalı bir tahlil çalışması yapılarak bilim dünyasına ve millî folklorumuza sağlayacağımız katkıların artırılması hedeflenmiştir.

¹⁴ Özcan, a.g.e., s. 2.

Hz. Ali'nin cenklerinin konu edinildiği ve Anadolu sahasında yazılmış bir eser olan Kitâb-ı Hâver-nâme zengin bir destancılık geleneğine sahip Türk milletinin en önemli eserlerinden olup bu eserle ilgili yapılan bu çalışma geleneğin önemli halkalarından birini oluşturacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KİTÂB-I HÂVERNÂME

1.1. Kitâb-ı Hâvernâme'nin Şekil ve İçerik Özellikleri

Kitâb-ı Hâver-nâme, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine Kitaplığı Yazma eserler bölümünde H.677 arşiv numarası ile yer almaktadır. Serlevhadan önce “Hâverân-nâme” yazılıdır ancak; eseri diğer Hâverân-nâme’lerden ayıran serlevhadaki “Kitâb-ı Hâver-nâme” başlığı esas alınmıştır. Kitâb-ı Hâver-nâmenin ne zaman ve kim tarafından istinsah edildiği bilinmemektedir. Eser tamamlanmış değildir. Serlevhada “Kitâb-ı Hâver-nâme” yazılıdır. Aynı anlama gelen “kitap” ve “nâme” terimlerinin bir arada kullanılması dikkat çeker. Talik yazı türü ile yazılmış, dış-ıç 305x205 mm boyutlarında ve 202 varaktan oluşmaktadır. Eser toplam 17598 beyittir. Her bir varakta 23, bazı varaklarda 24 satır ve her satırda iki beyit yer almaktadır. Eserin kâğıt türü aharlı, miklebli kahverengi deri ve kâğıt cilt bulunmaktadır. Serlevha müzehhep ve cetveller yaldızlıdır.

Kitâb-ı Hâver-nâme, mesnevi türünde yazılmış olup tevhid, güneş ve on iki burç hakkında övgü, insanoğlu ve mertebeleri hakkında övgü, münacat, na’t, peygamberin miracı, hazırlık bölümü ve hikâye bölümleri olmak üzere toplam 8 ana bölümden oluşmaktadır. 17598 beyitten oluşan Kitâb-ı Hâver-nâme aruzun “fâliâtün fâilün” kalıbı ile yazılmış olsa da vezin kusurları yaygındır.

Kitâb-ı Hâver-nâme’de yapraklara dökülen mürekkep, tahrip ve arızalardan dolayı yer yer okunamayan kelimelere rastlanmaktadır. Bu kelimelerin bir kısmını anlam akışına göre, bir kısmını da bilgisayar ortamında renk açma-koyulaştırma yöntemi ile çözmeye çalıştık. Metnin bazı dizelerinin yerleri karıştırılmıştır. Bazı dizelerin redifi yazılmamıştır. Bu eksiklikler tamir edilerek dipnotlarda açıklanmıştır.

1.2. Kitâb-ı Hâver-nâme’de Dil, Üslup ve Anlatım

Kitâb-ı Hâver-nâme’de kullanılan dil ana hatları itibariyle Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini taşımaktadır. Bu yüzden özellikle zarf-fiiller ve ilk hecelerde bulunan “e” seslerinin “i”li (**gece-gice,ey-iy gibi**) şekli tercih edilmiştir. Orijinal metinde “**yanub-sorub-görüb**” şeklinde yazılan bağ-fiillerin “b”li şekli değil “**yanup-sorup-görüp**” şeklinde “p”li şekli tercih edilerek Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerine uygun olarak yazılmıştır.

Kitâb-ı Hâver-nâme her yönüyle kendine özgü dili, üslubu ve anlatım özelliği olan bir eserdir. Nitekim eserin tamamı incelendiğinde özellikle dil bakımından eseri, bu alanda oluşturulmuş eserlerden ayıran belirleyici unsurlar göze çarpar. Eserde kullanılan dil oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Örneğin bir beyitte bir kelimenin Arapça veya Farsçası kullanılırken bir başka beyitte bu kelimenin Türkçesi kullanılır. Bu durumun vezin ve kafiye ile alakalı olduğunu söyleyebiliriz. Üslup ve anlatımda da farklı yollar tercih edildiği görülür. Yeri geldikçe bu tespitler örnekleri ile birlikte değerlendirilecektir.

Eserde, “k” ünsüzü yerine “hı” harfi sık sık kullanılır. Bu durum Eski Anadolu Türkçesinde gördüğümüz doğal bir özelliktir:

Didi gün tek **yuḥaru** yoldan dü merd
Gerd içinden çıḥdılar mănend-i gerd (751).

Metnin genelinde, “k” ünsüzü yerine “hı” ünsüzü çok yoğun bir biçimde kullanılır. “Ok” yerine “oh” (755) sık sık kullanılır. “Yoksa” yerine “yoḥsa” gibi kullanımlar sık sık karşımıza çıkar.

Bilmedüñ vîrâne kimüñdür bu dem
Yoḥsa basmazduñ bu vîrâne ḳadem (2177).

Çıhıdı şehirden daşaru Zînhâr-Hâr
Böylesince aluban biş yüz süvâr (2599).

Kimi zaman şahıs eklerinin de başka harflerle karşılandığı görülür. Yetirelim, bildirelim kelimelerindeki şahıs eklerinde “**m**” ünsüzü yerine “**n**” ünsüzünün kullanıldığı görülür:

Didiler ol yire biz **yetürelin**
Görmüşüz ol dağı biz **bildürelin** (10918).

Eserde durum anlatımı yapılırken sözcük seçimi çeşitlilik gösterir. Örneğin bir beyitte tezat kelimelerin Türkçesi tercih edilirken başka bir beyitte aynı anlamdaki kelimelerin muhtemelen vezin ve ölçü durumu göz önüne alınarak Arapçası tercih edilmiştir:

Didi şâh gitmekden özge çâre yok
Korkmazam düşmen olursa **az** u **çok** (11019).

Hâverîler oldu Hâyard ile bir
Leşkeri oldu **kalîl** iken **kesîr** (13456).

Ayrıca, sık sık Arapça söz kalıplarına da yer verilir:

Bunı diyüp Sa‘d u Bu‘l Mühcen revân
Oldılar **fî‘l hâl** ber-Hışn-ı Damân (771).

Aldı **fî‘l hâl** eline gürz-i girân
Dökdi dîvûn yâl u bâlın pehlûvân

Eserin anlatımında kalıplaşmış sözlerin yer aldığı görülmektedir:

İtdiler bu nev‘a ol dün **güft ü gū**
Lāf idi her söz kim ol didi kamu (16455).

Arapça kelimelerin yanında Arapça söz dizileri de sık sık karşımıza çıkar:

Ol ‘Arab dilinden idüp intihāb
Söledi “**Vallāhü a‘lem bi’ş-şavāb**” (8073).

Arapça kalıplaşmış sözler kullanmak anlatıcının başvurduğu bir başka anlatım tarzıdır:

Uşbu şehriñ adını bil Mām-ı Pîl
Mihribāndur ādemi yok **ķāl u ķîl** (14773).

Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin yoğun bir biçimde kullanıldığı eserde toplam 106 Farsça ve 4 Arapça başlık bulunmaktadır. Bu kadar Farsça ve Arapça başlık olmasına rağmen hiçbir hikâyenin anlatımında Farsça kullanılmamıştır. Metin bölümlerinin tamamı Osmanlı Türkçesi ile dir.

Metindeki Farsça ve Arapça Başlıklar:

1. Kitāb-ı Hāver-nāme (1b),
2. Güftār Ender Sitāyiş-i Dūvāzdeh Burc u Gerdiş-i Āfitāb (2b),
3. Güftār Ender Sitāyiş-i Ādem-i Zād u Merātib (3b),
4. Fi’l Mūnācāt¹ (4a),
5. Fi Na’tın-nebi Şallalāhu ‘Aleyhi ve Sellem² (4b),

¹ Bu başlık Arapça’dır.

² Bu başlık Arapça’dır.

6. Fi'l Mi'râcin'nebiyyâ Şallahu 'Aleyhi ve Sellem³ (5a),
7. Fi Na'tın-nebi Şallahü 'Aleyhi ve Sellem⁴(5b),
8. Āgâz-ı Kitâb (7b),
9. Āgâz-ı Dâsitân-ı Hâver-nâme (8a),
10. Hışm-ı Reften-i Ebû'l Muḥcen u Sa'd-ı Vakkâs (8b),
11. Desiden-i Ebû'l Muḥcen u Sa'd Ba-Kal'-i Damân (9b),
12. Ḥalâs Kerden-i Ebû'l Muḥcen Ez-leşker-i Nevâdir (10b),
13. Masâf Kerden-i Nevâdir Bâ-Ebû'l Muḥcen Kerd (11a),
14. Halâs Kerden-i Ebû'l Muḥcen Sa'd-ı Vakkâs Râ u Küşte Şüden Nevâdir (12b),
15. Āgâh Şüden Kattâr Ez-Küşte Şüden Nevâdir (14b),
16. Ceng Kerden-i Kattâr Bâ-Ebû'l Muḥcen u Sa'd-ı Vakkâs (15b),
17. Ceng Kerden-i Kattâr Bâ-Ebû'l Muḥcen u Sa'd-ı Vakkâs u Giriftâr Şüden Sa'd (16b),
18. Halâs Kerden-i Ebû'l Muḥcen Sa'd Râ Ez-Sipâh-ı Kattâr (18a),
19. Āgâh Şüden Peygamber 'Aleyhisselâm Ez-Reften-i Ebû'l Muḥcen u Sa'd u Reften-i Emîr'ül Mü'minin Ba-Dünbâl (18b),
20. Ameden Leşker u Giriften-i Kânber Râ Bürden-i Hâver-Zemîn (20b),
21. Desîden-i Ebû'l Muḥcen u Sa'd-ı Vakḳâş Be-Hişâr Beyâz u Reften-i Sa'd Be-Haber Gîri (21b),
22. Ceng Kerden-i Kattâr Bî-Emîr'El Müminîn 'Alî ve Giriftâr Şüden Kattâr (22a),
23. Reften-i Ebû'l Muḥcen Ez-peş-i Hazret-i Emîr'ül Müminîn 'Alî u Desîden Ba-Hısn-ı Pülâd (24a),
24. Reften-i Hazret-i Murtazâ 'Alî Ba-Hâver-Zemîn (25b)
25. Kasd Kerden-i Cemi Ez-Sibâh-ı Hâverân Ba-giriften-i Düldül ü Küşten-i Düldül-i İşân Râ (27a),
26. Reften-i Emîr'ül Mü'minîn Ba-Hısn Mülûk Ba-taleb-i Kanber (28a),

³ Bu başlık Arapça'dır.

⁴ Bu başlık Arapça'dır.

27. Fristâden-i Hâverân-ı Kubâd Râ Ba-tarâc-ı Mâl-ı Emîrû'l Mü'minîn 'Alî 'Aleyhisselâm (29a),
28. Firistâden-i Aylâk-ı Hâverân Be-tarâc-ı Mâl-ı Emîr'ül Mü'minîn Bârdum (29b),
29. Dâsitân-ı Düldül ve Zülfikâr Bâ-Mîr Zinhâr Hâr, (30a),
30. Halâs Kerden-i Murtaẓâ Alî Aleyhisselâm ẖanber Râ (30b),
31. Ceng Kerden-i 'Ammâr Ba-Ebû'l Muḥcen-i Gürd ve Desîden-i Mâlik Ejder (32b),
32. Âgâh Şüden Hazret-i Resûl 'Aleyhisselâm Ez-reften-i Emîrû'l Mü'minîn 'Alî ve Fristâd-ı Mâlik Râ (33a),
33. Ceng Kerden-i Hâverân Bâ-Emîrû'l Mü'minîn 'Alî 'Aleyhisselâm ve Desîden-i Mâlik Ejder (33a),
34. Ceng Kerden-i Hâverân Bâ-Hazret-i Şâh Bâr-ı Diger (34a),
35. Ceng-i Kerden-i Hâverân Bâ-Hâzret-i Şâh Bâd-ı Diger (36a),
36. Hak Ceng-i Kerden-i Hâverân Bâ-Emîrû'l Mü'minîn 'Alî Bâd-ı Diger (36a),
37. Kûşte Şüden Aylak Ba-dest-i Sa'd-ı Vakkâs (36a),
38. Şebḥûn Kerden Hâverân Ber-Sibâh Emîr Ve Şikest Yâften u Giriften-i Emîr Şehr-i Hâver-Râ (36b),
39. Âmaden-i Mîr Zinhâr-Ḥâr Peş-i Emîrû'l Mü'minîn 'Alî (38b),
40. Ḥâb-ı Dîden-i Emîrû'l Müminîn 'Alî Peygamber 'Aleyhisselâm u Ḥaber Yâften Ez-Ebû'l Muḥcen (38b),
41. Feristâden-i Emîr Mâlik Ra-Be-Hâver u Resîden-i Mâlik Be-Sedd-i Süleymân (39a),
42. Reften-i Sa'd-ı Vaḳḳâş Be-Dünbâl-ı Mâlik-i Ejder Be-Ġâr ve Giriftâd Şüden Sa'd-ı Vaḳḳâş (40a),
43. Güştin-i Emîr'ül Mü'minîn 'Alî 'Aleyhisselâm Ejdehâ Râ (41a),
44. Reften-i Şâh-ı Velâyet Be-Bend-Gâhı Süleymân u Ḥalâş Kerden Sa'd Râ (41b),
45. Desiden-i Emîrû'l Mü'minîn 'Alî 'Aleyhisselâm Be-Renc-i Râh u Tefriḳa Şüden Sibâh (43a),
46. Dâstân-ı Mâlik-i Ejder (44a),
47. Desîden Mâlik Be-Bâğ-ı Süleymân (44b),
48. Geştî Giriften-i Mâlik Ejder Bâ Şâbûr u Ḥâsten-i Duḡter-i Cemşid Şâh Râ (47a),
49. Mekk Kerden-i Şâbûr Bâ-Mâlik Ejder u Güşte Şüden Ber-Dest-i Mâlik (48a),

50. Bend Kerden Gülçehre Mâlik Ejder Râ (48b),
51. Ağâz-ı Dāsītān (49b),
52. Ceng Kerden-i Emīrū'l Mü'minīn 'Alī 'Aleyhisselām Bā-Fīl-i Gūşān (49b),
53. Desīden-i Emīr Be-Hāver-Zemīn u Reften-i Peş-i Cemşīd (51b),
54. Giriften-i Mīr Seyyāf Qal'a-i Savl-Rā (53a),
55. Bend Kerden Cemşīd-i 'Āyān Mūneccim Rā (53b),
56. Reften-i Hūmān Be-Ceng-i Mīr Seyyāf (55a),
57. Ceng Kerden-i Nevşād Bā-Emīrū'l Mūminīn 'Alī ü Kūşte Şūden Ber-Dest-i Emīr (58a),
58. Ceng Kerden-i Erdeşīr Qubād Bā-Mīr Seyyāf u Kūşte Şūden Erdeşīr Qubād (59a),
59. Reften-i Mīr Seyyāf Be-Şikār u Şūnāhten-i Hāverān-Rā (59a),
60. Ağâz-ı Dāsītān Ebū'l Muḥcen (60b),
61. Desīden-i Ebū'l Muḥcen Be-Şahrā-yı Murān (62b),
62. Hāb-ı Dīden Ebū'l Muḥcen Peygamber-Rā u Haber Dāden Ez-Hāl-ı Mâlik Ejder (63b),
63. Leşker Keşīden-i Hammār Be-Qaşd-ı Medīne (64b),
64. Ceng Kerden-i Hammār Be-Ceḥūd Bā-Peygamber 'Aleyhisselām u Müslümān Şūden Ber-Dest U (64b),
65. Firistāden-i Peygamber 'Amr-ı Ūmmiye Rā Be-Hāver-Zemīn (65a),
66. Ameden Murtaẓā 'Alī 'Aleyhisselām Be-Deşt-i Gūşād (66b),
67. Desīden-i 'Amr-ı Ūmmiye Be-Deşt-i Gūşād Be-Piş-i Emīr'ül Mü'minīn Alī 'Aleyhisselām (66b),
68. Reften Emīr'ül Mü'minīn Ber-Kūh Benzāde-i Leşker-i Cemşīd (68a),
69. Reften 'Amr Be-Leşker-Gāh-ı Cemşīd Be-'ayyārī (69b),
70. Āgāh Şūden Cemşīd Ez-Mekr-i 'Amr-ı Ūmmiye (71a),
71. Reften-i Amr Be-Leşker-Gāh-ı Cemşīd Bārdūm (72a),
72. Reften-i Amr Be-Taleb-i Hıl'at Be-Peş-i Cemşīd (72a),
73. Reften-i Cemşīd Be-Ceng-i Emīr'ül Mü'minīn 'Alī (74b),
74. Maşaf Kerden-i Cemşīd Bā-Emīr'ül Mü'minīn 'Alī Hāk-i Kerden Behmen Bā-Mâlik Ejder u Güfte Şūden Be-Reset Mâlik (76b),

75. Reften-i ‘Amr-ı Ümmiye Be-Meydān Be-Şaft-ı Zengiyān u Küşte-i Şeddād Ber-Dest-i ‘Amr-ı Ümmiye (78a),
76. Maşāf Kerden-i Cemşid Bā-Emir’ül Mü’minin ‘Alī Radıllāh ‘Anh (79a),
77. Nazāra Kerden-i Hāzret-i Peygamber ‘Aleyhisselām Maşāf Murtażā ‘Alī Rā Ez-Eyvān-ı Mescid (80b),
78. Reften-i ‘Amr Be-Sibāh-ı Cemşid ve Diden-i Dārā (81b),
79. Reften-i ‘Amr Ba-Leşker-Gāhı Cemşid (84b),
80. Maşāf Kerden-i Emir’ül Mü’minin ‘Alī ‘aleyhisselām Ba-Cemşid-i Şāh Bār-ı Diger (85a),
81. Nāme-i Firistedān-ı Cemşid Be-Şehbāl Cādū (86a),
82. Reften-i ‘Amr ve-Temāşā-yı Āhen Rübā (87a),
83. Reften-i ‘Amr Be-Leşkerghāh-ı Cemşid Bār-ı Diger (87b),
84. Ameden-i Şehbāl Cādū Be-Meded-i Cemşid-i Şāh (89b),
85. Ağāz-ı Dāsītān-ı Sa’d (89b),
86. Dāsītān-ı Sa’d-ı Vakḳāş Bā-Ḳurre-i Cehūd (90a),
87. Keyd Kerden-i Ḳurre-i Cehūd Bā-Sa’d-ı Vakḳāş (90b),
88. Desiden-i Hālīd Bin Velīd Be-Meded Dīlfürūz u Hālāş Kerden Sa’d-ı Vakḳāş-Rā (91b),
89. Dāsītān-ı Şehbāl Cādū (93a),
90. Reften-i Cādūvān Be-Ser Rāh-ı ‘Amr u Be-Cādū-Giri ve Giriftār Şüden Ber-Dest-i ‘Amr (93b),
91. Güftār Der-Giriftārı Cādūvān u Mekkārı ‘Amr-ı Ümmiye (95a),
92. Ağāh Kerden-i Ermān Cemşid Rā Ez-Mekr-i ‘Amr u Firistāden Be-Ṭaleb-i Şehbāl (96b),
93. Hālāş Şüden Şehbāl Cādū Ez-Bend-i ‘Amr u Āmeden Be-Peş-i Cemşid (96b),
94. Ceng Kerden-i Emīr’ül Mü’miñin Bā-Sibāh-ı Cādūvān (97a),
95. Hālāş Kerden-i Emīr’ül Mü’miñin ‘Alī Ebū’l Muḥcen Rā Ez-Sibāh-ı Cādūvān ve Reften-i Ebū’l Muḥcen Be-Ṭaleb-i Mālik-i Ejder (98b),
96. Resīden-i Ebū’l Muḥcen Be-Duḡter-i Kām-Kār Vezīr (100b),
97. Hālāş Kerden-i Ebū’l Muḥcen Mālik Rā Ez-Sipāh-ı Cādūvān (102a),
98. Reften-i Ebū’l Muḥcen Be-Bāğ-ı Cādūvān u Bihūd Şüden (102b),

99. Ceng Kerden-i Sa‘d-ı Vakkâş Bâ-Câdûvân ve Firistâden-i ‘Amr Râ Bâ-Peş-i Hazret-i Murtażâ ‘Alî ‘Aleyhisselâm (103a),
100. Resîden-i Pîrûz Baht Be-gâr-ı Yâften-i Ebû’l Muḥcen Râ Devr-i Bâg (104a),
101. Reften-i Emîrû’l Müminin Alî Aleyhisselâm Ba-Âhen Rübâ (105a),
102. Mekk Kerden-i Hâverân Ba-Emîrû’l Mü’minin ‘Alî ‘Aleyhisselâm u Âgah Şüden Hazret-i Şâh ez-Mekk Hâverân Küştin u Râ (105b),
103. Keyd Kerden-i Cemşîd bâ-Emîrû’l Mü’minin ‘Alî ‘Aleyhisselâm (107a),
104. Giriften-i Emîrû’l Müminin ‘Alî ‘Aleyhisselâm Şehr-i Hâver Râ (108b),
105. Ceng Kerden-i Ebû’l Muḥcen Bâ-sipâh-ı Cādû u Zafer Yâften u Bend Kerden Pîrûz Baht Ebû’l Muḥcen Kerd Râ (109a),
106. Haber Dâden-i Amr Ez-reften-i Cemşîd Ba-Hısn-ı Pülâd (110b),
107. Resîd-i Hazret-i Peygamber Ba-Emîrû’l Müminin ‘Alî ve Haber Dâden ez-Sandûk-ı Zer u Ceng Kerden-i Hazret-i Murtażâ ba-Divân (110b),
108. Resîden-i Mâlik Ejder be-Pîrûz Baht ve Haber Yâften ez-Ebû’l Muḥcen (112b),
109. Kerden-i Mâlik Ebû’l Muḥcen Râ ez-Bend-i Pîrûz Baht u Ceng Halâs Kerden bâ-İşân ve Müslemân Şüden Pîrûz Baht (113b),
110. Hâb-ı Dîde-i Murtażâ ‘Alî Hazret-i Peygamber Aleyhisselâm u Firistâden-i Kûh-ı Billûr (125a).

Kitâb-ı Hâvernâme’de anlatıcı ön plandadır. Anlatıcı yer yer çok farklı bir üslup ile kendini gösterir. Anlatmakta olduğu ana konuyu yarıda keserek dinleyene nasihat vermeye başlar. Kahramanların öykülerini anlatırken farklı bir pencere açarak dünyanın aldattıcılığını ve ona meyil verilmemesi gerektiğini, iman sahibi olmanın önemini, Allah’ın yüceliğini ve kudreti ile güneşi, ayı, yıldızları, dağları ve sayısız varlığı yaratıp hepsini nasıl bir nizam içine soktuğunu, insanoğluna verdiği nimetleri sık sık dile getirir (3759-3818).

Kitâb-ı Hâver-nâme’de özellikle kullanılan dil anlatımda belirleyici olan unsurdur. Arapça kelimelerle yapılan söz dizileri, bir beyitte bir kelimenin Arapçası tercih edilirken başka beyitte aynı kelimenin Türkçesinin tercih edilmesi gibi anlatım özelliği sık sık karşımıza çıkar.

Tezat ve cinaslı söylemler eserde karşımıza sık sık çıkan anlatım özelliklerindendir. Anlatımda etkileyiciliği arttırmak için özellikli pîr ve civân kelimeleri bir arada sık sık kullanılır:

Ceng içinde öldi anda Arduvân
Pîr oldu aña baht iken **civân** (17226).

Anlatım ve anlam zenginliği katmak amacıyla cinaslı söylemlerden yararlanılır:

Gitme itme devlet ile **tahta** sen
Tahtı âhîr idiceksün **tahta** sen (14038).

Anlatıma zenginlik ve etkileyicilik kazandırmak amacıyla insandışı varlık ve unsurlara insanlardaki sıfatlar kazandırılmak suretiyle teşhis yapıldığı sık sık görülür:

Haydar’uñ elinde mercân oldu tığ
Şafaķ içre şubh ağlar bî-dirîğ (11320).

Eserde etkileyiciliği artırmak üzere abartma sanatına sık sık başvurulur:

Yine imdi söyleyem bir dâsitân
Kim anı pîr okıķac ola civân (11523).

Müslüman şahıslar ile Müslüman olmayan şahıslarkarşı karşıya geldiğinde eserde diyalog yolu ile anlatım karşımıza çıkar. Buna en güzel örnek Cemşîd ile Hz. Ali arasındaki diyalogdur:

Erligümi bârî gördün sen benüm
Kahr u luţf u varı gördün sen benüm

Meger onatduñ benüm sen cengimi

Yeñiden itdüñ benüm āhengimi

Ĥaydar’a böyle didi Cemşid-i şāh

Kjninden özge yok işüm olgil āgāh

N’yledüñ girsen benüm leşkerüme

Hem ne gösterdüñ benüm kişverüme

Sen yakupsuñ ne ki var bünyādumı

Eyleyüpsuñ sen ĥarab ābādumı

Sen kılupsuñ beni böyle şūr-bāht

Senden oldı gıtdi benden tāk u taht (14170).

İyiliğe karşı kötülüğü seçmenin ölüm gibi akıbetlere sebep olduğunu anlatmak için asıl konunun dışına sık sık çıkılır. Anlatıcı bu özelliği ile savaş sahnelerini anlatmaktan vazgeçer ve nasihat yüklü onlarca beyitle esere nasihatnâme karakteri de kazandırır:

Serverüñ kanlu başı düşdi be-ĥāk

Oldı dünyā nāmesinden nāmı pāk

Nefsi almazdı anuñ fermānını

Anuñ içün virdi tige cānını

Ol bulur devlet ki fermānı dutar

Devletüñ var ise fermān dut yiter

Baş ki kese başı fermān eylegil

Sen bu kişiye cānı ĥurbān eylegil

Çeke baş kim baş çeken encām-ı kār

Başı kesülüb en ölür ħor u zār

Dāne-i ħāke dönüp ölür ser-firāz

Çekdüğü için baş olur ‘ömri az (2005).

Anlatıcı eserin herhangi bir bölümünde yine cenk sahnelerini anlatmayı bir kenara koyarak Allah’ı sık sık metheder ve nasihat verir:

Dördünci gökde güne itdi maḳām

Zührei hem nağme-sāz iy nḳ-nām

Feleke idüp durur luṭf ü ‘atā

Yiryüzine anı idüpdür ğatā

Yiri döşedi Kerīm ü Kirdigār

Nice serverlü ider anda qarār (2127).

...

Yeg ola ol bes ki sen ħāk olasuñ

Taḳrı yolında sen pāk olasuñ (2134).

1.3. Kitāb-ı Hāver-nāme’nin Bölümleri

1.3.1. Tevhîd Bölümü

Edebiyatımızda yazılan mesnevilerin çoğu Allah’ın birliğinin ve yüceliğinin övüldüğü tevhîd bölümü ile başlar. İslam inancında her işe Allah’ın adı ile başlamak en yaygın temel itikadi davranışlardan biridir.

Tevhîd, Kitâb-ı Hâver-nâme'nin giriş bölümünde yer alan ilk bölümdür ve 123 beyitten oluşmaktadır. Bu bölümde işlenen konunun özü Allah'ın varlığı ve birliğidir. Eserin ilk beyitinde söz dokumaya Allah'ın adı ile başlandığı vurgulanır. Allah'ın bağışlayıcılığı, yarattığı her şeyin varlığına şahitlik ettiği, yerin ve göklerin, gönül, ilim, akıl ve canın yegane yaratıcısı olduğu belirtilir:

Evvelîn bu nâmeniñ iy kām-kār
Naķş baġladum be-nām-ı Kirdigār

Hem iyedür 'aķla hem şāhib be-cān
Hem baġışlayıcıdur hem mihrībān

Hālık oldur taht ile fevķa ayār
Varlığınadur güvāh her ne ki var

Ol yaradupdur zemīn ü āsümān
Göñül ile dāniş ü 'aķl ile cān (4).

Daha sonraki beyitlerde Allah'ın kâinatın tek hakimi olduğuna, herşeyin Allah'ın kudreti ile gerçekleştiğine vurgu yapılır. Yarattığı varlıkların şeklini veren, onları süsleyen Allah'tır. En küçük varlıktan gezegenlere kadar her şeyin bir nizam içinde oluşunun hep Allah'ın kudreti ve ilmi ile mümkün olduğu yazılır. Bitkilerin ondan hayat bulduğu, yüksekte ve alçakta, gizli ve açık ne var ise tek yaratıcısının Allah olduğu dile getirilir.

San'atunñ durur bu cümle kāyināt
Sen ezelsünñ hem ebed kāyim be-zāt (72).

...

Sen virirsünñ kuru ķamışdan hāt
Hem bulur bārķa nebāt senden ħayāt (74).

Yaradan sensüñ cihānda her ne var
Zır ü balā vü nihān ü āşikār (80).

Yerin ve göklerin yaratılışından beri tüm cihan ehlinin Allah'ın birliğini bilmekte ve bütün meleklerin de yarattıklarına hayran olduğu belirtilir:

Halk olalıdan zemīn ü āsümān
Birliğin bilmekdedür ehl-i cihān (111).

...

Hem anuñ dergāhı cūyāsı felek
Sun'ına hayrāndurur cümle melek (122).

Allah'ın kudreti ile yedi kat göğün, altı günde yaratıldığına vurgu yapılır:

İtdi bu yiddi bināyı üstüvār
Kudretinden altı gündeāşikār (28).

1.3.2. Güneş ve On İki Burç Hakkında Övgü Bölümü

Kitâb-ı Hâver-nâme'de Tevhîd bölümünden sonra Güneş ve 12 burç hakkında övgü bölümü yer almaktadır. 67 beyitten oluşan bu bölümde felekten söz edilerek, her bir feleğin içinde bulunan yıldızlar hakkında bilgi verilir. Feleğin içinde yedi yıldıza (gezegen) mekân kılındığı ve bu yıldızların ölçü aletleri kullanılmadan bir nizam içinde yerli yerinde Allah'ın izni ile döndürüldüğü belirtilir:

Anda yiddi yuldıza kılmış mekân
Her birine bir serā perde beyān (131).

...

Cedvel ü pergār müdevvir itmemiş
Nakş-ı mühendis muşavvar itmemiş (134).

...

Dönmez ol tã kim anı döndürmese
Durur ol yirinde eger dur dise (186).

1.3.3. İnsanoğlu ve Mertebeleri Hakkında Övgü Bölümü

Bu bölümde Allah'ın yaratmasının asıl amacının insanoğlu olduğu dile getirilir. Bölüm 37 beyitten oluşmaktadır. Burada anlatılan insanoğlunun mertebelerinin ne olduğu değil, insan oğlunun kâinat varlıkları içindeki konumu ve diğer varlıklardan üstünlüğüdür.

Her ne k'itdi âşikâra ez-ḥafî
Maḳşûdı andan sen idüñ iy şafî (192).

Eserde insanoğlunun güneş, diğer varlıkların ise onun etrafında dönen bir pervane, yaratıcının sırrını bilinen kılan insanoğlunun olduğu ve insan ne ister ise yine kendisinde bulacağına vurgu yapılır. Ancak burda söylenen yaratıcın sırrının bilinmesini sağlamak yaratıcının tüm bildiğini bilmek değil, evvelde gizli bir hazine olan yaratıcının varlığının bilinmesidir.

Şem' sensüñ özgeler pervânedür
Âşinâ sensüñ kalan bî-gânedür (194).

Ḥalıkuñ sırrın idersüñ âşikâr
Her ne kim sen dilesüñ ol sen de var (196).

1.3.4. Münâcât Bölümü

Mesnevilerin önemli bölümlerinden olan münâcât bölümü, Kitâb-ı Hâvernâme’de de yer almaktadır. 54 beyitten oluşan bu bölümde şâir, Allah’a yakararak Allah’tan çeşitli taleplerde bulunmaktadır. Şâirin tek ümidinin Allah olduğu ve en büyük isteğinin Allah’ın onu bırakmamasıdır. Zira Allah onu bırakır ve geri çevirir ise onu kimsenin kabul etmesinin mümkün olmayacağından söz etmektedir.

N’itdûñ ise evvel âhîr anı kıl
Yok ümîdüm senden özge öyle bil (232).

...

Sen bıraksañ kim idiser beni kıl
Red iderseñ kim beni ider kabûl (240).

Şair kendisinin iman sahibi bir günahkar olduğunu, affedici olarak yaratıcıyı bildiğini, tüm günahlarına rağmen tek ümidinin Allah olduğunu ve iman sahibi olmasından ötürü Allah’tan ümidini kesmesinin mümkün olmadığını belirtmektedir:

Pür-günâhum ben eger iy Kirdigâr
Yarlıgıcı sensûñ iy perverdigâr

Her niçe kim ben yolumda fâsıkam
Âyet-i “lâ-takneû”⁵ ya vâsıkam (253-254).

⁵ Burada belirtilen kesit “asla umut kesmeyin” anlamında olup Zümer sûrenin 53. âyetinde yer almaktadır: “De ki: 'Ey kendilerinin aleyhine aşırı gidenkullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, merhamet edendir'”.Ali Özek vd, **Kur'an Kerîm ve Açıklamalı Türkçe Meâli**, Ankara, Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.

1.3.5. Na't Bölümü

Mesnevileirn en önemli bölümlerinden biri de na't bölümüdür. Kitâb-ı Hâvernâme'de na't bölümü peygambere selam işle başlar ve peygamberin tebliğ edici, şefaataçı, kıbletyn mescidinin imamı, doğu ve batıda hidayete erdirici özellikleri vurgulanır:

Olsun ol seyyidi İslâm'a selâm

Hem nezîrdür hem şefî'dür hem imâm

Oldurur imâm olan ber-kıbleteyn⁶

Hâdî vü Mehdî dūrūr fî'l hâfıkayn (285).

1.3.6. Peygamberin Miracı Bölümü

Kitâb-ı Hâver-nâme'de ele alınan önemli konulardan biri de peygamberin miracıdır. Gece gerçekleşen mirac olayının peygamber için bir göğe yükselme gecesi olduğu dile getirilir. Bu mirac olayı Allah tarafından peygamberin “hayrû'l beşer” diye nitelendirildiği olaydır.

⁶Burada belirtilen iki kible Mekke'deki Beyt-i Muazzam (Mescid-i Haram) ile Kudüs'teki Beyt-i Makdis (Mescid-i Aksa)'tir. Mescid-i Kibleteyn, Medine 'nin Kuzeybatısında Vebere Harresi mevkiinde bulunan bu mescid ilk zamanlarda bulunduğu bölgede yerleşik olan kabileden dolayı “Beni Selime Mescidi” olarak anılmaktaydı. Mescid-i Kibleteyn, Mescid-i Nebvi'ye 5 km. uzaklıktadır. “Hz. Peygamber Hicrî ikinci yılın ortalarına kadar namazlarda Kudüs cihetine yöneliyor, fakat hep Kâbe'ye yönelme emrinin gelmesini bekliyordu. Bir ikinci namazı sırasında Allah Teâlâ Kâbe'ye doğru yönelmesini emretti. Kudüs'e doğru yönelerek başlanan bu namaz Kâbe'ye yönelerek tamamlandı. Bu olayın geçtiği yerde yapılan mescit, bugün “Mescid-i Kibleteyn”, yani iki kibleli mescit diye anılmaktadır.” Özek vd, **a.g.e**, s. 21. Bu konu hakkında nazil olduğu belirtilen ayet şudur: “(Ey Muhammed!) Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu (yüvelerden haber beklediğini) görüyoruz. İşte şimdi, seni memnun olacağın bir kibleye dönderiyoruz. Artık yüzünü, Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzlerinizi o tarafa çevirin. Şüphe yok ki ehl-i kitap, onun Rablerinden gelen gerçek olduğunu çok iyi bilirler. Allah, onların yapmakta olduklarında habersiz değildir.” Özek vd, **a.g.e**, s. 21.

Bu gicedür didi havlet gicesi
Ahmed'e nevbetle rif'at gicesi

Der-gehümden böyle yetürgil haber
Durmasun tiz gelsün ol hayrû'l beşer (342).

Mirac gecesinde peygamber için Cebrail meleğe gökyüzünde binlerce yıldızdan kandil yakılması ve yedi bağın aydınlığa çevirilmesi emri verilir.

Peygambere getirilen Burak'ın şimşek gibi oluşu ve baştan ayağa nura gömülmüş vasıfları ön plana çıkarılır:

Yak kevâkibden hezārān sen çerāğ
Tā gicede rūşen olsun yiddi bāğ (346).

Bir burak getürdi ol mānend-i berķ
Başdan ayağına olmuş nūra ğark (349).

Miracta gerçekleşen önemli olaylardan biri Beyt-i mukaddese vardığında Hz. Muhammed'in etrafında tüm peygamberlerin toplanmasıdır. Kitâb-ı Hâvernâme'de bu olay zikredilir ve tüm peygamberlerin sağdan-soldan gelerek onun etrafında toplandığı belirtilir.

Beyt-i mukaddese irişende ol
Geldi cümle enbiyā ez-sağ u sol (366).

Daha sonra Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. Mesîh (Hz. İsâ), Hz. Nuh Hz. Muhammed'in etrafında toplandıktan sonra Hz. Musa Hz. Muhammed'e ey peygamberler bağının nuru diye seslenir. Hz. Musa, Hz. Muhammede'in güneş, diğer peygamberlerin ise yıldız; şeriatın sultanının Hz Muhammed, diğer peygamberlerin ise asker olduğunu dile getirir.

İbrāhîm Hâlîl ü Mûsâ vü Mesîh
Söyledi her biri bir dürlü faşîh

Okıdı bārça Resûl'e âferîn
Merhabâ iy serveri Beytû'l harâm

Nûh gelüp böyle didi öldüm aña
Keşti sen virdün tûfânda baña

Koymadı hiç su yiriñ yüzinde su
Garķ itdi 'âlemi suya kamu

Âb-ı rûyuñdan meger iy ser-firâz
Âb-ı rû bağışlaya ol bî-niyâz

Söyledi Resûl'e Mûsâ-yı kelîm
Sözini haddince ol daħı iy selîm

Didi ki iy nûrı server-i Beytû'l harâm
Ne bilür çerâğı nûruñdan ziyâ

Didi sen hırşidsuñ biz âhterüz
Şer'a sen sultânsuñ biz leşkerüz (376).

Mirac gecesinde dikkat çeken en önemli olaylardan biri de Hz. Muhammed'in orada Allah'tan tek dileğinin ümmetinin suçunun bağışlanmasını istemesidir:

Dilegi geldüm buraya yâllâh
Ümmetümüñ sūcını iy pâdişâh (460).

Ümmetümdeher nice kim var günâh
Baña bağışlagil artur 'izz ü câh (466).

Mirac gecesi aynı zamanda Hz. Muhammed'e Mahmûd isminin ve şefa'at anahtarının verildiği gecedir. Eserde bu olay da zikredilerek mirac gecesi ayrıntılı bir şekilde işlenir:

Vireyüm câh ü ne kim maşşûd ola
Menzilûñ ismûñ teki Maşşûd ola

Tâc-ı ikbâli başña urayum
Saña miftâh-ı şefâ 'at vireyüm (474).

1.3.7. Hazırlık Bölümü

Kitâb-ı Hâvernâme'de metin bölümünden önce bir hazırlık bölümü bulunmaktadır. Bu bölümde şair neden böyle bir eser yazmaya başladığını açıklar. Bu eseri yazmasındaki en büyük amacının öldükten sonra anılmak olduğunu dile getirir.

Yek ola bes kim zi-fi'l-ı râst-ân
Bende nazma götürem bir dâsitân

Çün bu evden raht virem encâm-ı kâr
Kala benden meger kim yâdigâr (556-557)

Şâir Alah'tan çeşitli isteklerde bulunur ve destanını yazmaya başlarken dua eder:

Oğuyana yazana dinleyene
Rağmet itsün ol rağim döne döne

Kim ki âmîn deyer ise şıdk ile
Hak Te'âlâ yirini cennet kıla (616-617)

1.4. Kitâb-ı Hâver-nâme'nin Özeti

Kitâb-ı Hâver-nâme'nin metin bölümü bir giriş imgesi ile başlar. Hz. Muahmmmed ay misâli, din uluları olan ashabı ise yıldızlar gibi onun etrafında mescidde oturmaktadır. Hz. Muhammed nice kimselerin göçtüğünü, ne halde olduklarını kimsenin bilmediğini günü geldiğinde onlar gibi kendilerinin de göçeceğini dile getirir. Müminler, daha sonra muhabbetleri sırasında erlikten söz ederek Ali gibi bir er bulunamayacağını dile getirirler.

Metnin başında Kitâb-ı Hâver-nâme'nin önde gelen kahramanları belirir. Bunların başı Hz. Ali'dir. Daha sonra 'Amr b. Mu'di, Sa'd-ı Vakkâs, Mâlik ve Ebû'l Muhcen metnin ilk dizelerinde üstün vasıflarıyla karşımıza çıkarlar.

Eserde cenk sahneleri Mâlik'in artan fitneyi yok etmek üzere 'Amr'ı alıp sefere çıkmasıyla başlar.

Daha sonra da Sa'd-ı Vakkâs kuşanıp yola koyulur. Ateş gibi yerinden sıçrayıp hızlıca Medine'den çıkar. Bir zaman yollar aştıktan sonra Ebû'l Muhcen ile karşılaşır. Ebû'l Muhcen öyle bir sevinir ki gözlerinden yaşlar adeta inci cevher gibi dökülür. Ebû'l Muhcen, Amr'ı aramak bulmak üzere Magrib Zemîn'e yola koyulmuştur. Ya dostuna kavuşacak ya da bu uğurda baş verip candan olacaktır:

Bu sözleri duyan Sa'd de aynı şekilde bu amaç için yola koyulduğunu Ebû'l Muhcen'e söyler. Böylece bu uğurda ikisi beraber atlarını yel gibi sürerler. Bir hafta kadar yol gittikten sonra karşılarında bir hisar görürler. Bu hisarın şahı Müslüman ve adı Hilâl-ı Alaska'dır. Şah onarı karşılayıp nereden gelip nereye gittiklerini sorduğunda Yasrib Zemîn'den Magrib Zemîn'e gitiklerini söylerler. Şah onları kaleye alıp üç gün boyunca onları ağırlar. (9a; 700-716)⁷.

⁷ Kitâb-ı Hâver-nâme'nin özetini verirken beyit numaraları yanında orjinal metindeki varak numaraları 9a, 9b şeklinde numaralandırılarak verilmiştir.

Tekrar yola koyulmak istediklerinde şah onlara istedikleri kadar asker verebileceğini söyler ancak onlar amaçlarının savaş olmadığının söyleyerek teklifi reddederler (9b; 717-729).

Bu iki arkadaş onuncu günde Hısn-ı Dâman denilen hisara varırlar. Bu hisarın şahı on bin askere sahip olan Nevâdir şahıdır. Nevâdir daha sonra bunların kim olduklarını öğrenmesi için Cesîm adında bir yiğidi bin askerle gönderir. Şahın katına getirilirler ve el üstüne el koyarak onu selamlarlar. Sa'd, kendisinin Mısırlı ve adının Şîbân-ı Mısırî, arkadaşının adının da Hâmân ve Mülk-i Rûm'dan olduğunu ve Magrib Zemîn'e gittiklerini söyler. Sonra Nevâdir onlara hazine ve asker vaat ederek onlardan kendisine bağlanmalarını ister. Sonra sofrâ kurulur. Nevâdir, Ebû'l Muhcen'e şarap uzatır fakat yeminli olduğunu ve kendisini aşka salan ay yüzlüye kavuşmadıkça içmeyeceğini söyleyerek şarabı geri çevirir (9b-10a-10b; 737-810).

Ebû'l Muhcen'in yeminli olduğunu gören Nevâdir bu defa kadehi Sa'd'a çevirir. Sa'd de Lât ve Menât putlarına söz verdiğini ve gurbetten necat bulmadıkça ne kebab yiyeceğini ne şarap içeceğini ne de çalgı dinleyeceğini söyleyerek Nevâdir'in teklifini reddeder (10b; 811-814).

Daha sonra hisarın gözetleyicisi Nevâdir'e gelerek bir kervan geldiğini söyler. Nevâdir de bin asker göndererek o kervandan mal almalarını ister. Ancak Ebû'l Muhcen, Nevâdir'den kendisini göndermesini ister. Ebû'l Muhcen yola koyulur ancak kervandan birinin Mustafa ve Murtaza hakkı için askerlerden kurtarılması için Allah'a dua ettiğini duyar ve kervan sahiplerinin Müslüman olduklarını anlar. Ebû'l Muhcen Nevâdir'in askerlerinden beş yüz asker öldürür, geri kalanı ise kaçarlar (10b-11a; 826-860).

Kaçanlar, Nevâdir'in katına gelerek Rumlu Hâmân'ın kendilerine neler ettiğini anlatırlar. Nevâdir duydukları karşısında hiddetlenir Sa'd'ı bağlatır (11a; 862-880).

Nevâdir binlerce askeri toplar ve askerleriyle Ebû'l Muhcen'in peşine koyulur. Ebû'l Muhcen askerlerin kendisine doğru hisardan dışarı çıktıklarını görür. Nevâdir'i ve tahtını yok etmeye and içerek onlara karşı gelir. (11b-12a;888-983).

Bu arada Nevâdir'in gül yüzlü, selvi boylu, ay yanaklı, güzelliğine herkesin mübtelâ olduğu, zühre yıldızı gibi, dudakları ölüye can veren, sohbetiyle yaşlıyı gence çeviren, savaşçı vasıflarına sahip Dîlfürûz adında bir kızı vardı. Nevâdir'in askerleri içinde bu kızı yenecek asker yoktur. Tutsak edilen Sa'd'ın yayı vardı. Bu kız babası gibi bu yayı çekmek ister fakat başaramaz. Kız yayın katılığına şaşakalır ve anasına bu yayın sahibinin nerede olduğunu sorar. Anası da zindanda olduğunu söyler. Kız zindana gitmek ister fakat anası ona engel olmaya çalışır (12a-12b; 987-1021).

Ebû'l Muhcen, Sa'd'ı kurtarmak üzere yola koyulur ve askerlerin uyuduğu bir zamanda hisara girmeye çalışır. Nevâdir'in olduğu eyvana kadar rahat rahat gelir. Bakar ki Nevâdir kendinden geçmiş vaziyettedir. Bu arada Sa'd'ı arasa da onun izini bulamaz ve kendini gizleyip fırsat kollamaya başlar (13a; 1037).

Dîlfürûz yayın sahibini bulmaktan vazgeçememiştir. Dîlfürûz annesini ikna etmeyi başarır ve zindana varır ve Sa'd'a yayın sahibini sorar. Sa'd da yayın sahibinin kendisinin olmadığını Arab içinde eşsiz yiğit Sa'd-ı Vakkâs adında birine ait olduğunu söyler. Kız da ona eğer bu yiğidin yerini söyler ise Sa'd'ı zindandan kurtaracağını ve kendisini şah yapacağını vaat eder (13a-13b; 1095-1092).

Sa'd kurtarılınca Allah' a hamd ederek Ebû'l Muhcen ve Dîlfürûz la birlikte zindandan çıkarlar. Ebû'l Muhcen işe koyulur ve kimseler sezmeden şâhın dergahına gelir. Ebû'l Muhcen ansızın Nevâdir'in yüreğine bir kılıç darbesi indirir ki kanlar içinde kalır dile gelmesine bile fırsat kalmaz can verir (13b;1096-1111).

Anlatıcı burada ana temadan çıkarak eseri adeta bir nasihatnâme özelliğine büründürür. Feleğin işinin böyle olduğu, dünyaya bel bağlanmaması gerektiğini, işin

sonunda toprak olunacağını, pâk ve temiz dünyadan göçülmesi gerektiğini dile getirir (13b;1112-1122).

Ebû'l Muhcen Nevâdir öldürdükten sonra Sa'd'ın yanına gelir. Ve yüksek sesle haykırarak askerlerden bir kısmını öldürürler. Hal böyle olunca Dîlfürûz'un annesi gelerek Dîlfürûz'a sitem eder. Kız da anasına, kimsenin bu dünyada bâkî olamayacağını, herkesin yerinin eninde sonunda toprak olacağını, babasının öldüğü gibi kendilerinin de öleceğini söyler (13b-14a;1122-1158).

Nevâdir'in öldürülmesinden sonra askerleri ile Ebû'l Muhcen, Sa'd ve Dîlfürûz bir süre daha savaşır ve altı bin asker öldürürler (14b; 1182-1199).

Nevâdir'in, Kattâr adında bir kardeşi vardır. Kattâr, heybetli ve kibirli biridir. İnsan kanı içer, insan eti yerd. Nevâdir'in hisarından kaçıp kurtulanların bir kısmı Kattâr'ın yanına gelirler. Dîlfürûz'dan yakınlıkla kardeşinin öldürüldüğünü söylerler. Kardeşinin öldürüldüğünü duyan Kattâr yıkılır (14b-15a; 1201-1261).

Kattâr, tamamı zırhlı olan askerleri ile meydana gelir. Sonra Ebû'l Muhcen meydanın dört tarafını dolaşır. Kattâr'ın emriyle Ebû'l Muhcen'in etrafı sarılır. Ebû'l Muhcen'in etrafı sarılınca Sa'd ve Dîlfürûz meydana atılırlar ve güneş batıncaya dek savaşır. Yorgunluktan Dîlfürûz'un kılıcının elinden gittiğini gören Kattâr'ın on askeri onu esir ederler. Peşlerine takılan Sa'd de Dîlfürûz'u kurtarmak istese de kurtaramaz o da esir edilir. Ebû'l Muhcen tabuta konulan Sa'd ile Dîlfürûz kurtarır ve üçü tekrar Hısn-ı Zamân'a doğru yola koyulurlar (15b-16a-16b; 1273-1359).

Ebû'l Muhcen (Hâmân)'den baskın yiyerek kaçan askerler tekrar Kattâr'ın yanına gelerek başlarına geleni anlatırlar. Dîlfürûz'un karşısına Kattâr'ın geldiğini gören Sa'd meydana atılarak Kattâr ile savaşır. Ardında Ebû'l Muhcen, Kattâr'a karşı gelir ve onun kalkanını ikiye böler. Kattâr'ın aklı başından gider ve kaçarak askerlerinin yanına gelir. Lât adındaki puttan yardım ister ancak iblis dile gelerek Şîbân'ın gerçek isminin Sa'd-ı Vakkâs olduğunu Kattâr'a açıklar (16b-17a-17b; 1366-1500).

Ebû'l Muhcen yine askerlerin ardına gelir onlardan ilk başta üç yüz kişi öldürür ve bağlı Sa'd'ı tekrar tabutun içinden kurtarır. Sağ kurtulan askerler yine şah Kattâr'ın yanına gelerek yaşadıklarını anlatırlar. Şah yine çok hiddetlenir, gönlü daralır ve tekrar Lât'ın huzuruna gelerek dert yanar. İblis dile gelerek Sa'd'ı kılıç ile öldürmesini söyler. Şah, Lât'ın yanından gönlü hoş ayrılır. Anlatıcı burada yine metnin ana temasının dışına çıkar ve insanın nefsine uymaması gerektiği konusunda nasihat vermeye başlar (18a-18b; 1511-1562).

Bu arada Sa'd ile Ebû'l Muhcen'in görünmemeleri Hz. Peygamber'in dikkatini çeker ve ashabından onlar hakkında haber vermelerini ister. Onların Medine'den ayrıldıklarını öğrenen Hz. Peygamber büyük bir üzüntü duyar. Hz. Ali'ye gelir ve Hz. Ali onların peşinde yola koyulur. Yolda geçenlerden haber sorar ve Hısn-ı Zamân'da Nevâdir'in askerlerinin saldırısına uğrayıp Ebû'l Muhcen tarafından kurtarılan kervancıya rastlar (18b-19a; 1565-1621).

Yolda giderken bir bağa varırlar. Daha sonra Ali'nin yanına bir zengi gelerek kim olduklarını nereden geldiklerini söylemelerini yoksa kılıçla başlarını keseceğini söyler. Ancak Ali ayrılmaz ve askerlerin tamamını helâk eder. Sonra Ali Zengi'yi kılıcından kurtulması için iman etmeye davet eder. Hısn-ı Zafer denilen memleketin sahibi olan bu kişinin gerçek adı Hüssâl-ı Zengî'dir ve iman ederek Müslüman olur (19b-20a-20b; 1623-1739).

Kanber, beş yüz zengi tarafından esir alınır ve Hâver Zemîn'e götürülür. Haydar döndüğünde Kanber'i yerinde bulamaz ve at izini sürerek onu takip eder. Hakk'a yakarıшта bulununca Hakk'tan bir nida gelir ve Kanber'in Hâver Zemîn'e götürüldüğü kendisine bildirilir. Yola koyulur ve Hısn-ı Beyâz'a varır (20b-21a; 1745-1803).

Süfyân adında biri Haydar'ın karşısına çıkar. Haydar'a çeşitli ihtiramlarda bulunur. Ancak Haydar bu ihtiramlarından dolayı onları İslam dinine girmelerini sağlaması için Allah'a yakarır. Allah da duasını kabul eder ve peygamber bunların rüyalarına girerek hepsinin Müslüman olarak uyanmalarını sağlar. Duası kabul

olunduğu için mutlu olur. Onlara namazı ve dinin kurallarını öğretir (21b; 1808-1836).

Bu arada Ebû'l Muhcen Sa'd'ı bentten kurtamıştır. Hısn-ı Beyâz'a yol almaya başlarlar. Sa'd kaleye girer ve Haydar'ın geldiğini görünce gözyaşını tutamaz, sevincinden aklı başından gider (21b-22a; 1838-1891).

Kattâr, Ebû'l Muhcen'i arar fakat bulamaz. Sa'd'a, Ebû'l Muhcen'in neden kaçıp meydana gelmediğini sorar. Sonra Sa'd'a yanındaki pehlivanın kim olduğunu sorar. Kibirli bir şekilde ikisinden birini meydana davet eder. Haydar atılır. Kattâr'ı ilk başta İslam'a dâvet eder ancak reddedince kalkanını bir kılıç darbesi ile ikiye böler ve yaralanarak kaçır. Daha sonra Dîlfürûz, Haydar'ın yanına gelir. Orada Haydar onu Sa'd ile nikahlamak ister. Dîlfürûz buna itiraz etmez, Murtazâ'nın vereceği karara razı olacağını söyler. Böylece Haydar onlara nikah kıyar (22b-23a; 1892-1975).

Haydar daha sonra Hısn-ı Beyâz'a gelir ve bağlı olan Kattâr'ı onun huzuruna getirirler. Haydar yine onu İslam'a davet eder ancak eski âyinininden vazgeçemeyeceğini söyleyip reddeder. Bunun üzerine Sa'd, onun başını kılıçla gövdesinden ayırır (23b; 1986-1999).

Ebû'l Muhcen uzun zamandır uyumadan dinlenmeden yol aldığından dili kurumuş, kuvvetten düşmüş elleri tutmaz olmuştur. Tam o esnada Hısn-ı Pûlâd denilen bir hisar görür ve bir bağa gelir. Kervan sahiplerinin canını alan, mallarını gasp eden Ra'd-ı 'Ammâr adında biri orayı yer edinmiştir. Derken Ebû'l Muhcen'in yolu oraya düşer. Oradaki bağdan su içer ve kendine gelir (24a-24b; 2022-2047).

Daha sonra Ra'd-ı 'Ammâr askerleri ile birlikte hisardan çıkar ve yolu ansızın Ebû'l Muhcen'in yanına düşer, onunla savaşa tutuşur. Aralarındaki mücadelede Ebû'l Muhcen onun kalkanını ikiye böler ve başına bir kılıç darbesi indirerek onu canından eder (24b; 2055-2072).

Anlatıcı burada ana temânın dışına çıkarak yine nasihat vermeye başlar. Tende can var eden yaratıcıya her an senâ edilmesi gerektiğini, insanoğluna onu bilmesi için ilim verdiğini, onu zikr etmesi içinde dil verdiğini dizelerde belirtir. Tanrı yolunda daima temiz olunması gerektiğini de vurgular (25a; 2122-2134).

Hz. Ali, Kattâr'ı öldürdükten sonra kaleyi Süfyan'a bırakarak önce Hısn-ı Zamân'a sonra Hâver Zemîn'e gider. Hısn-ı Zamân'a İbn-i Rebi' adındaki eri emîr tâyin etmesi için Dîlfürûz'a tembih eder. Sonra Dîlfürûz ve Sa'd, Haydar ile yola koyulur. Yolları acayip seslerin geldiği bir virâneye düşer. Sa'd bir bakar ki o viranede çok sayıda ölü vardır. Bunu gören Sa'd, Haydar'a gelir, gördüklerini anlatır, develerle o mallardan yükleyerek yola koyulurlar. Hürrem Âbâd denilen yere varırlar. Buranın şahı yüz bin askere sahip olan Kubâd'dır. Kubâd bir elçi göndererek Haydar'ı yanına davet eder (25b-26a; 2138-2205).

Haydar, Kubâd'ın dergahına giderken yanındakilere atına yaklaşmamalarını tenbih eder. Kubâd'ın İmâd'ül Melik adındaki veziri Haydar'a adını ve nereden olduğunu sorar. Haydar da Berber ülkesinden bir tüccar olduğunu adının da Kaşamşam olduğunu söyler. Düldül'ü bıraktığı yerde birkaç pehlivan ata binmek ister ama kim binmeye kalkışsa onu canından etmiştir. Düldül yine de kendisine kimseyi yaklaştırmaz ve kendisini bend etmek isteyen bir çok süvariye yerle bir eder, kimsenin sağ dönmesine izin vermez. Sonra kırk kişi daha Düldül'e yaklaşmak ister ama onların tamamını da yıkar. Haydar Düldül'ü alıp Kanber için Hısn-ı Mülûk'e doğru yönelir (26a-26b-27a-27b-28a; 2207-2389).

Şâh, Dîlfürûz'un güzelliğini duyunca içi dışı yanar. Onu Sa'd'den satın almak ister ancak Sa'd buna karşı çıkar ve şâhın askerleri ile savaşı. İşin sonunda esir düşer ve zindana atılır. (28b-29a-29b; 2416-2500).

Şâh'ın vurulduğunu duyan Aylâk adında veziri binlerce askerle Dîlfürûz ve Seyyâf'ın ardına gider ve yapılan savaş neticesinde onları esir eder (29b-30a; 2515-2544).

Düldül, cennet gibi bir bağda dolaşmaktadır. O bağın içinde Şehr-i Sabâ denilen bir şehir ve o şehrin Zinhâr Hâr denilen bir şahı vardır. Zinhâr Hâr'ın, Tekîn Bîn adında kölesi bağda dolaşırken gül bahçesi içinde Düldül'ü ağzında Zülfikâr ile gezerken görür. Gördüğünü hemen Zinhâr Hâr'a bildirir. Zinhâr Hâr beş yüz askerle Düldül'ün yanına varır. Düldül'ün ağzından Zülfikâr'ı almak isteyen asker canından olur. Başka erler de gelir dener fakat yine başaramazlar ve bu işe şaşakalırlar (30b; 2587-2615).

Haydar, Kanber'i ararken bir virâne de ansızın "Haydar'ı bu zamanda bana gönder" diye dua eden bir şahsın sesini duyar. Anlar ki bu Kanber'dir. Kanber'i bulur ve onu bentten kurtarır (30b-31a; 2626-2673).

Haydar, tekrar kaleye döner ve onun avazında herkesin aklı başından gider. Kalenin şâhı Zeyd İbn-i Eflâh adındaki vezirini askerlerle birlikte Haydar'ın üstüne gönderir. Haydar askerlerin tamamını helâk edince Zeyd kaçır ve Haydar'ı yenemeyeceğini, Haydar'ın gerçekte tacir olmadığını şâha söyler. Bunun üzerine şâh Haydar'ın aslını öğrenmek üzere İmâdülmelik adındaki vezirini gönderir. Ancak Haydar bu askerleri de helâk eder. Şâha döner ve okuduğu bir kitaptan yola çıkarak bu şahsın Ali olduğunu söyler. Bunun üzerine vezir Müslüman olur (31b-32a; 2676-2755).

Ebû'l Muhcen daha sonra çok uzaklardan tozu biribirine katan bir şahsın gelmekte olduğunu görür. Bir bakar ki gelen Mâlik'tir ve sevincinden gözyaşlarına boğulur (32b; 2785-2790).

Bu arada Hz. Muhammed, Hz Ali'nin günlerdir sabah namazına gelmediğini fark edince kızı Fâtıma'nın yanına gelerek Haydar'ı sorar. Hz. Fatıma da âh çekerek onun nereye gittiğinden haberinin olmadığını söyler. Resûl derin bir üzüntü duyar ve dua ederek Allâh'tan yardım diler. O anda bir ses gelir ve o ses Haydar'ın Hâver Zemîn'e gittiğini söyler (33a; 2523-2853).

İslam orduları Hâver'e gelir ve savaş meydanında yüz bin asker toplanır. Askerlerden dolayı toz göklere kadar çıkmıştır. Katı savaş olunca Hâver şahı elçi göndererek Hz. Ali'den mühlet verilmesini ister. Hz. Ali kabul eder ve Mâlik'in yanına gelir. Birbirilerini kucaklayıp hasret giderirler. (33b-34a; 2856-2942).

Meydanda binlerce asker toplanır. Haydar'ın haykırışı ile Hâver askerlerinden on bin asker canından olur. Bu arada Döldül de Haydar'ın sesini duyar ağzında Zülfikâr ile savaş meydanına gelir. Kılıcına kavuşan Haydar gücüne güç katar ve baş aşağı asılı olan Seyyâf ile Sa'd'ı darağacından kurtarır (34b-335a; 2958-2989).

Zinhâr-Hâr savaş için verilen aradan sonra Lât'ın yanına gelir ve bu dilsiz put Allah'ın izni ile dile gelir ve Zinhâr-Hâr'a puta tapınmayı bırakmasını tembih eder. Bu işteki hikmeti anlayan şah puta tapınmayı bırakır ve askerleri ile birlikte Müslüman olarak Haydar'a doğru yönelir (35b-36a; 3052-3122).

Kubâd'ın vezirlerinde kendine çok fazla güvenen Aylâk adındaki vezir kendisi ile savaşacak er talep eder. Karşısına Sa'd çıkar. Sa'd önce Aylâk'ı İslâm'a davet eder ancak Aylâk bu davete eline süngü alıp hamle ederek olumsuz cevap verince bu onun sonu olur (36b-37a; 3126-3213).

Savaş neticesinde Hâver şehri Müslümanların eline geçer. Haber, Kubâd'ın oğlu Cemşîd'e gider. Tekrar savaş hazırlığı yapılır. Bu arada Haydar Kubâd'ın Müslüman olan karısı Ferînber'i o şehre şah yapar ve adaletle şehri yönetmesini talep eder. Haydar böylece savaş hazırlığı yapmak üzere şehirden ayrılır (37b-38a; 3215-3277).

Bu arada Haydar uykuya dalınca rüyasına Hz. Peygamber girer ve Ebû'l Muhcen'i bulması için Hısn-ı Pûlâd'a yönelmesini gerektiğini söyler. Haydar, Mâlik'i Hâver ülkesine gönderir ve Hısn-ı Pûlâd'a yönelir ama yolda yine karşısına bir ordu çıkar ve bu ordunun büyük bir kısmını helak eder. Geri kalanı kaçar (38b-39a; 3281-3345).

Mâlik askerleri ile Hâver'e yönelir. Dinlendikleri sırada askerleri beş asker görürler. Bakarlar ki bu beş askerin tenleri var başları yok. Durumu hemen Mâlik'e bildirirler. Mâlik de bu işin sırrını çözmek üzere yola koyulur. Derken yol aldıkça içi daralan bir mağaraya varır. Gizemli bir yer olduğunu anlayınca Âyete'l Kürsi okur. Yaşlı, sakallı bir adamı görür. Daha da ileri gidince karşısına filler, devler çıkmaya başlar. Sonra çılgınlık kopar bakar ki bunların ağzından ateş fişkiriyor. Bu devlerden nicesini öldürdü. Kandan, Ceyhun nehri sele dönmüştür. Sa'd ona yardım etmek üzere yola düşer. Yolda Mâlik'in karşılaştığı sakallı ihtiyar ile karşılaşır. İhtiyar da Sa'd'a gecikmeksizin Mâlik'e yetişmesi gerektiğini söyler. Yolda bir dev ansızın gökgürültüsü gibi Sa'd'ın karşısına çıkar. Onu esir eder (39b-40a; 3373-3446).

Askerler, devin izini sürseler de bulamazlar. Sonra yanlarına gelen Haydar'a durumu anlatırlar. Haydar mağaraya girer ve sakallı ihtiyar ile karşılaşır. Yoluna devam eder ve Mâlik'e yetişip ona yardım eder. Bir çok devi öldürür ve mücadeleye devam eder. Daha sonra gökten gelen bir ses Haydar'a deryaya girmesini söyler (40b-41a; 3462-3543).

Deryada bir kıyamet kopmuş gitmiştir. Devlerin bir kısmı suya boğulmuş, bir kısmı ise ateşten yanmıştır. Haydar Mâlik'i devlerden kurtarır. Daha sonra sıra Sa'd'ı bulmaya gelmiştir. Sakallı ihtiyardan Sa'd'ın yerini öğrenirler. Karanlık mağaradan çıkıp düze gelirler. Dîlfürûz ve askerlerle karşılaşır. Dîlfürûz bakar ki Sa'd yok ve devler tarafından esir alındığını Haydar'dan öğrenir (41b-42a; 3550-3638).

Haydar yaşlı devi yakasından tutup öldüreceği anda yaşlı dev aman diler ve Sa'd'ın yerini bildiğini söyler. Sa'd'ın bir sandık içerisinde olduğunu söylese de sandıktan bir ejderha çıkar. Haydar sandıktan çıkan ejderhayı ikiye böler. Sonra kulağına dua eden bir ses ilişir ki o ses Sa'd'ın sesidir. Zincirle bağlı olan kapıyı kırar ve Sa'd'ı bentten kurtarıp kuyudan çıkar (42b-43a; 3642-3769).

Akşam olunca Haydar uyur ve rüyasına Hz. Muhammed gelir. Rüya da gördüğü gibi her bir vezirine on bin asker vererek yola koyulmalarını söyler. Anlatıcı anlatmakta olduğu ana konuyu yarıda keserek dinleyene nasihat vermeye başlar.

Kahramanların öykülerini anlatırken farklı bir pencere açarak dünyanın aldaticılığını ve ona meyil verilmemesi gerektiğini, Allah'ın yüceliğini ve kudreti ile güneşi, ayı, yıldızları, dağları yaratıp hepsini nasıl bir nizam içine soktuğunu, insanoğluna verdiği nimetleri saymaya çalışır (43b-44a; 3755-3818).

Mâlik, Haydar tarafından on bin askerle bir yöne gönderilince dördüncü gün yolu Hz. Süleyman tarafından yapılan bir bağa düşer. Sonra ağaç dibinde bir taht görür ve o tahtın yüzüne Hz. Süleyman ve onun veziri Asaf Bin Behriyâ'nın adı yazılıdır. Etrafında bakınıp taç, taht, Süleyman ve önceden gelenlerin yerinde yeller estiğini düşünür ve herşeyin gelip geçici oluşuna gözleri kan ağlar (44b-45a; 3822-3885).

Mâlik bedeninde üç yüz yara ile kapkaranlık bir mağara içine çaresiz olarak girer. Mâlik'in ağzı kupkuru, içecek su dahi bulamaz ve ümitsizlik içinde gece yarısı olunca uykuya dalar, rüyasına Hz. Muhammed gelir. Hz. Muhammed elleri ile ona dokunur ve tüm yaraları iyileşir (45b-46a; 3893-3977).

Mâlik, Gülçehr'in peşine takılır. Kız, Mâlik'in yiğitliğine hayran kalır. Durumu babası Cemşîd'e bildirir. Cemşîd de emir verir Mâlik'i saraya davet eder. Mâlik, gelir bakar ki ihitişam içinde bir saray. Vezir Mâlik'e adını ve nereden gelip nereye gittiğini sorar. Mâlik de adının Hâmân olduğunu, gerek denen canlılar tarafından tüm varlığının yok edildiğini bu yüzden yolunun bu şehre düştüğünü söyler (46b-47a; 3988-4056).

Gülçehr'e aynı zamanda Cemşîd'in vezirlerinden Şâbûr da âşık idi. Gülçehr'in gözüne girmek için meydana onunla savaştı meydan eri istedi. Gülçehr'e âşık olan Ferhâd atılır ama onunla baş edemez. Sonra Bârümân meydana atılır yine yüzü kara olarak geri dönmek zorunda kalır. İş Mâlik'e kalır ve Şâbûr'da Mâlik karşısında güç kalmaz, Şâbûr yıkılır. Gülçehr Mâlik'e nikahlanır (47b-48a; 4074-4156).

Mâlik kan ter içinde saraya gelince şâh ondan başına geleni anlatmasını ister. Mâlik Şâhbûr'un kurduğu pusuyu ve başından geçenleri anlatır. Şâh, Mâlik'i dinledikten sonra oma Şâhbâr'un kalesini ve Cem şehirini verir. Gülçehr'i alıp yola koyulur. Anlatıcı yine burada ana temânın dışına çıkarak kadınlara asla güvenilmemesi, onlara sır verilmemesi gerektiğini anlatır. Hiç kimse Mâlik'in başına ne geldiğini bilmemektedir (48b-49b; 4161-4231).

Tevhîd eserin tamamında en belirgin temâlardan biridir. Şâir yine konunun dışına çıkarak bir tevîd faslı açar. Her şeyin Allah'ın hükmünde olduğuna, geceyi, gündüzü, güneşi, ayı ve renkleri yarattığına vurgu yapılır. İnsanoğlunun sayısız varlığı görmesi, herşeyi bir nizam içinde yaratan Allah'ı tanıması gerektiği belirtilir (49b-50a; 4252-4310).

Haydar, daha sonra ordusu ile Hâver'e gelir. Haydar'ın yaklaştığı haberi Cemşîd'e gider. Cemşîd Ermân adındaki yiğidi bilgi almak üzere Haydar' gönderir. Ermân, Haydar'ı gördüğü anda korkudan benzi sararır. Haydar Berber ülkesinden gelip Magib ülkesine gitmekte olduğunu söyler. Daha sonra Cemşîd Haydar'ı katına davet eder (50b-51a; 4319-4400).

Haydar, Cemşîd'in huzuruna çıkar ama ilk başlarda hiç konuşmaz herkes şaşakalır. Sonra vezire adının Kaşamşam olduğunu, Berber ülkesinden geldiğini söyler. Kendisine bağlanmasını isteyen Cemşîd'e bu yaşa kimseye kulluk etmediğini, kendisine de bağlanamayacağını söyleyerek teklifini reddeder. Ancak Cemşîd kendisine bir erin geldiğini ona kızını, tac ve taht verdiğini bildirince anlar ki söz ettiği kişi Mâlik'tir. Mâlik'e kavuşma ümidiyle teklifini kabul edip hizmetine girdiğini söyler. Sonra kendisine bağlı olan Savl kalesinin Mîr Seyyâf tarafından alındığını duyan Cemşîd hazırlık yaptırıp oraya gitmek ister. Ancak Müslümanların ziyana uğramalarını istemeyen Haydar, Cemşîd'den ferman isteyip kendisi yola çıkar. (51b-52a; 4403-4482).

Haydar, Kanber gelince onu tekrar Mîr Seyyâf'a gönderir ve gece saldırıya geçip Cemşîd'in kendisine verdiği askerleri yok etmesini ister. Mîr Seyyâf baskın

yapıp Haydar'ın emrindeki ordudan bir nicesini öldüdür. Bu arada Cemşîd'in bir münecimi vardı. Münecim işin aslının görüldüğü gibi olmadığını kendisine gelen yiğidin gerçekte Berber ülkesinden olmadığını anlatır (52b-53a; 4492-4582).

Ordusundan çok askeri kaybeden Cemşîd intikam almak üzere tekrar bir ordu hazırlanmasını ister. Haydar birinci seferde gece baskını yediklerinden başarısızlığa uğradıklarını, bu sefer kendisini göndermesi durumunda intikam alacağını Cemşîd'e söyler (53b-54a; 4622-4650).

Askerlerine kimin gece baskını yaptığını öğrenmek için tekrar münecimi çağırır. Münecim de Haydar'ın gerçekte Kaşamşam olmadığını Cemşîd'e anlatır. Cemşîd, Haydar'ı yanı çağırır. Kaçar mı gelir mi diye sınamak ister. Haydar geldiği için Cemşîd hala Haydar'a inanmaktadır. Bunun üzerine Seyyâf'ın üstüne bir ordu daha hazırlanmasını ister. Haydar tekrar gitmek ister. Kanber'le Seyyâf'a haber göndererek hazır olmalarını söyler (54b-55a; 4689-4750).

Cemşîd, Nevşâd adındaki vezirini Mir Seyyâf'ın üstüne tekrar gönderir. Nevşâd, Kaşamşam'a kavuşur ve askerlerinin nerede olduğunu sorar. O da askerleri kaleye gönderdiğini ve kendisini beklediğini söyler. Sonunda Haydar, Nevşâd'ı öldürünce bu kez şâh, Erdeşir ve Kubâd'ı gönderir. İslam askerleri, ileri gelen savaşçılar meydana gelirler ve Abdullâh-ı Ensârî, Cihângir adlı meşhur yiğidi öldürür (55b-56a; 4763-4850).

Cihângir öldürülünce onun intikamını almak üzere Hâmûs adında bir asker meydana atılır. Ömer Abdullâh-ı Ensârî, bu şahıs tarafından şehit edilir. Hâmûs, Seyyâf tarafından savaş meydanında öldürülür. Bunun üzerine Erdeşir Mîr Seyyâf'ın ordusuna saldırır. Pek çok İslâm askeri savaş meydanından dağılır ve Seyyâf yalnız kalır. Ellerini açıp ua eder ve Haydar'ı yardımına göndermesi için Allah'a yalvarır. (56b-57a; 4870-4944).

Haydar daha sonra Erdeşir'i bulur ve bir kılıç darbesi ile onu ikiye bölerek öldürür. Bunun üzerine tüm düşman askerleri meydandan kaçır. Elde edilen tüm savaş ganimetlerini Haydar askerlere dağıtır (57b-58a; 4947-4995).

Bu arada Ebû'l Muhcen, Hısn-ı Rebi'a doğru yol almaktadır. Bir yerde dinlenirken karşısına karıncalar çıkar, yol almasına engel olmakta, anu aciz bırakmaktadır. Kûtvâl şah bu gelenlerin kim olduğunu öğrenmek için bir elçisini gönderir. Ebû'l Muhcen de Berber ülkesinden geldiklerini, Hâver Zemîn'e yol aldıklarını söyler. Daha sonra Ebû'l Muhcen rüyasında peygamberi görür ve peygamber ona dinlenmemesi gerektiğini Mâlik'i kuyudan kurtarmasının zamanı olduğunu söyler. Dolaşır arar sonunda Mâlik'in bitkin bir halde bir kuyunun derinleklerinde olduğunu görür (59b-60a-60b-61a; 5128-5304).

Mâlik Gülçehr'i bağlar ve onu karanlık bir ev içine atar. Daha sonra yanına askerlerini alıp Ebû'l Muhcen'in yanına gelir. Burada askerlerini toplayıp Haydar'ın bulunduğu Hâver ülkesine gitmeye karar verirler. Mâlik önce tekrar Gülçehr'e gider ve onu müslümanlığa davet eder. Sonunda Gülçehr Müslüman olur ve Mâlik onu Cem şehrinde bırakır, askerlerini alıp Hâver Zemîn'e doğru yol tutar (61b-62a; 5308-5396).

Malik ile Ebû'l Muhcen'in geldiği Haydar'a bildirilir ve birbirlerini karşırlar. Mâlik ordusunun başına neler geldiğini, uykuda iken peygamberi görüp yaralarının nasıl iyileştiğini, daha sonra Gülçehr'e âşık olup evlendikten sonra nasıl esir alınıp kuyuya atıldığını tek tek Haydar'a anlatır. Bu arada cenk erenlerinin tamamının Medine'den ayrıldığını öğrenen Hammâr adındaki arap oraya saldırmaya karar verir. Sonra bu haber Medine Müslümanlarına ulaşır ve Medine ehlini bir korku bir telaş sarar. Hemen haberi peygambere iletirler. Özellikle Haydar'ın olmayışı Hammâr'ı daha çok memnun etmektedir. Çünkü Haydar'dan başka onunla baş edebilecek kimsenin olmadığına inanmaktadır. Peygamber ashabına kaygı duymamalarını Allah'ın izni ile Hammâr'ın kendilerine ziyan veremeyeceğini söyler. Böylece ashabı rahat bir nefes alır (62b-63a; 5397-5488).

Hammâr da müslümanların sayıca azlığını görünce şaşırır. Hammâr, peygambere seslenerek onunla savaş boyu vuruşacak er ister. Peygamber meydana girer ve Hammâr'ı İslâm'a davet eder. Ancak Hammâr kabul etmek yerine eline kılıcını alır ve peygambere vurmak ister. Bu esnada eli donup havada kalır, ne kadar çabaladı ise elini kıpırdatamadı. Hammâr, bunun üzerine Müslüman olacağını, peygambere dua edip kolunun yerine dönmesini sağlamasını ister. Peygamberin duası ile kol yerine gelir ve Hammâr atından iner ve peygambere koşup önünde diz çöker, yeri öper ve tüm ordusu ile birlikte Müslüman olur (63b-64a; 5497-5575).

Peygamber, Amr'ı Haydar'dan haber getirmek üzere Hâver'e gönderir. Haydar da Deşt-i Güşâd denilen yere varır. Kaşamşam'ın geldiği haberi Cemşîd'e gider. Cemşîd'in Husrev adında bir veziri vardır. Bu vezir müneccimi yanına çağırır. Müneccim de Kaşamşam'ın gerçek adının Şâh-ı Merdân Ali olduğunu, çeşitli vasıflarını sıralayarak onu över. Buna kızan Husrev müneccimi bağlatır ve zindana atar. Müneccim Müslüman olur ve hidayete erer. Bu arada Amr, Hâver'e varır ve Haydar'a kavuşur (64b-65a; 5593-5664).

Haydar ile Cemşîd savaşa tutuşmadan, Amr elçi olarak Cemşîd'in dergahına gelir. Kim olduğunu, padişahdan korkmadığını ve maksadının tahtı ve tacı olduğunu açık açık söyler. Buna hiddetlenen Cemşîd onu yakalamaları için askerlerine emir verir fakat o yel gibi uçup gitmiştir (65b-66a; 5681-5756).

Savaşa tutuşmadan önce Haydar, Mâlik ve Ebû'l Muhcen, Hâver'in ehlini görmek için dağa çıkarlar. Bakarlar ki düşman askerleri hiçbir yerde hiçkimsede bulunmayacak kadar fazladır. Endişe içinde dönerler. Amr şekil değiştirip Cemşîd'in askerleri arasına dalar. Onlara Lat tarafından gönderildiğini ve endişe etmemelerini söyler. Askerler onun önünde eğilip ona hürmet ederler. Askerleri oyalar ve onların uyumalarını sağlar. Onlar uyurken kimisinin sakalını yolar kimisinin yüzünü farklı renklere boyar. Sonra otakta yanan bütün ateşleri söndürür. Şâhın dergahına gelir. Oradakilerin yüzlerini boyar. Amr bu defa Cemşîd'in askerlerine yaptığını Ferruh adındaki şahın askerlerine yapar ve herbirine ayrı bir renk ayrı bir şekil verir. Bir gece baskını ile bir çoğunu yok eder. Daha sonra cenk erenleri savaş hazırlığı

yaparlar. Savaş meydanında Behmen ile Mâlik karşı karşıya gelirler. Uzun süre vuruşmalar da yenişemezler (66b, 67a-67b, 68a-68b, 69a-69b, 70a-70b, 71a-71b, 72a-72b, 73a; 5775-6387).

Mâlik, Behmen'i öldürmek üzere tekrar hamle eder. Hâver şâhı askerlerine emir verir ve on bin askerle Mâlik'e doğru gönderir. Bu askerlerin bir kısmı Mâlik'in elinde helak olur bir kısmı kaçar. Daha sonra Şeddâd isimindeki er Mâlik'in karşısına çıkar. Aralarındaki söz düellosundan sonra çarpışmalar ve dinlendikten sonra zengilerden dev gibi bir kişi meydana atılır ve Şeddâd'ı öldürür. (73b, 74a-74b, 75a-75b, 76a; 6388-6600).

Haydar'ın ordusu hazırlık yapınca Cemşid de ordusuna hazırlık yapılması emri verir. Sadece Mâlik'in başında elli bin kişilik bir ordu belirir. İki ordu arasında oldukça şiddetli bir çarpışma olur. Savaş meydanı kan deryasına döner. Bu sırada Cebrail Peygambere gelerek Haydar'ın Hâver'de nasıl çarpıştığına mescidin eyvanından bakmasını söyler. Peygamber İslâm ordusuna seslenerek düşmanın çokluğundan korkmamalarını, Allah'ın onları koruduğunu söyler ki sesi tâ Medine'den Hâver'e kadar işitilir (76b, 77a-77b, 78a-78b, 79a-79b, 80a-80b, 81a-81b, 82a; 6625-7125).

Vezirleri Cemşid şaha, Hz Ali'ye karşı savaşı göze almaması gerektiği konusunda uyarsalar da Cemşid şah, askerlerin sayısının çokluğana güvenerek Hz. Ali'ye karşı savaşır. Ayrıca Şehbâl'dan yardım isteyerek Hâver'e gelmesini ister (84b-85a; 7326-7360).

Cemşid'in Gülbâd ve Fescan adında cesur iki savaşçısı vardı. Ebû'l Muhcen'le önce Gülbâd, Nevşâd şahın intikamını almak için savaşa tutuşur ancak Ebû'l Muhcen'in elinde helak olur. Daha sonra Ebû'l Muhcen'in karşısına çıkan Fescan'ın akibeti Gülbâd gibi olur (87a; 7550-7576).

Cemşid, bizzat kendisi hamle yapmaya karar verir. İlk önce karşısına Ebû'l Muhcen çıkar ama dengi olmadığı gerekçesi ile Ebû'l Muhcen ile savaşmak istemez.

Haydar'ı talep eder. İlk başta Haydar ona küfrü bırakıp İslâm'a geçmesini söyler ancak o reddeder. Haydar her ne kadar Cemşid'i İslâm'a davet etse de sonuç alamaz ve Cemşid'in başına bir kılıç darbesi indirir. Kılıç, onun kalkanını ikiye böler ve bileğine kadar yaralanınca savaş meydanından kaçır (87b-88a; 7580-7647).

Cemşid'in ordusu ile Müslüman ordusu ve cenk erenleri sayısız defa çarpışırlar ancak her iki taraf da istediği sonucu alamaz. Daha sonra Halid Bin Velid de binlerce cenk eriyle beraber müslümanların yardımına koşar. Cehūd adı verilen kâfirlere savaş açar ve zindanda esir tutulan Sa'd'ın kurtulmasını sağlar (91b-92a;7944-8007).

Câdû denilen dev varlıklarla Amr'ın mücadeleleri yeniden başlar. Amr kılık değiştirerek bir gece onların bulunduğu kaleye rahatça girer. Hepsinin uykuda olduğu bir zamanda hepsinin yüzlerini çeşitli renklere boyar. İsfendiyar'ın katına gelerek onu da bağlar. Uyandıklarında düştükleri duruma şaşakalırlar (95b-96a;8294-8340).

Cemşid müslümanlara karşı kesin zafer kazanmak üzere yeniden ordularını toplamaya başlar. Haydar askerlerine gönüllerine korku almamalarını yaratanın kendilerinin yardımcısı olduğunu dile getirir. Cemşid'in münecimi Haydar'ı karşısına almaması gerektiği konusunda Cemşid'e uyarılarda bulunur fakat Cemşid dinlemez. Daha sonra başta Haydar olmak üzere Mâlik ve Ebû'l Muhcen gibi İslam uluları meydana atılırlar. Düşmanlar, Haydar'ın canına kast eder ve ellerine ok alırlar. Ancak Haydar'ın bir narası ile bir ok dahi atamazlar. Ra'd adındaki câdû Haydar'a karşı varır ancak Haydar onu bir kılıç darbesi ile ikiye böler ve Ebû'l Muhcen'i kurtarır (97b, 98a-98b, 99a; 8469-8628).

Haydar daha sonra Ebû'l Muhcen'e Mâlik'i sorar ama herhangi bir bilgi alamaz. Mâlik câdûların peşine düşmüştür. Onu bulmak için Amr da Ebû'l Muhcen de yola koyulur. Ebû'l Muhcen onu ararken yolu kuşların bol olduğu bir yere düşer. Burada doğa tavrileri yoğun bir biçimde karşımıza çıkar. Burada gezinirken karşısına Gülendam adında çok güzel bir kız çıkar (99b, 100a-100b, 101a; 8647-8794).

Gülandam rüyasında peygamberi görür ve Müslüman olur. Ebû'l Muhcen kız ile bir süre söyleştikten sonra Mâlik'in izini bulmak üzere ondan ayrılır. Yolda Amr ile karşılaşır ve Mâlik'i bulmak için yola beraber devam ederler (101b-102a; 8796-884).

Metinde Hz. Ali'nin en belirgin özelliklerinden biri bu bölümde kendini iyice hissettirir. O da çaresizlerin çaresi olması, ümidini yitirenlerin ümidi olmasıdır. Nitekim Ebû'l Muhcen savaş esnasında ortadan kaybolunca islam uluları ne kadar arasa da onu bulamazlar. Bunun tek çaresi, tek çözüm yolu Hz. Ali'ye danışmaktır. Aralarında konuştuktan sonra Sa'd Hz. Ali'nin yanına gönderilir ve islam erenlerinin içine düştükleri çaresizliğin çaresi Hz. Ali olur (103b-104a; 8973-9040).

Haydar'ın düşmanları savaş kazanamayacaklarını anlayınca başka yollara başvururlar. Haydar'ı zehirlemeye karar verirler. Hâverân denilen genç gizlice Haydar'ın otağına varır. Ortalıkta kimseler olmayınca Haydar'ın içeceği suya zehir katıp yel gibi oradan uzaklaşır. Şahıs büyük bir sevinçle bu haberi şaha verir ve şah bunun dediğinin doğru olması durumunda Hâver'in yarısını ona bağışlayacağını söyler. Ancak iş tasarladıkları gibi gerçekleşmez ve Haydar suda zehir olduğunu öğrenir (105b-106b; 9196-9242).

Haydar'ı bir türlü ortadan kaldıramayan Cemşid başka yollar aramaya devam eder. Danışmanlarının önerisi ile yolda bir kuyu kazıp tuzak kurar. Daha sonra Cemşid elçelerini göndererek Müslüman olmak istediğinden Haydar'ın haberdar edilmesini ister. Haydar buna çok sevinir ve ordusu ile birlikte yola koyulur. Ancak kuyuya yaklaştığında Düldül bir türlü yürümez. Haydar bir nara atar, Düldül sıçrar ve Haydar ile kuyuya düşer ancak mucize eseri Kuyudan kendini dışarı fırlatır ardından Düldül de fırlar. Böylece Haydar hiçbir kötülük görmeden bu tuzaktan da kurtulur (107b-108a; 9352-9422).

Haydar çoğu zaman Peygamberden rüya yolu ile bilmediği konular hakkında haber alır. Haydar rüyasında Peygamberi görür ve uyandığında başı ucunda bir

mektup görür. Bu mektup aracılığı ile Haydar Āhen Rübā denilen şehri fetheder (117a; 10174-10215).

Haydar tekrar ordusunu toplar ve Cemşid'in ardına düşer. Ancak Cemşid'e Haydar'ın ordusu ile savaş meydanına geldiği haberi ulaşır. Cemşid ordusunu toplayarak bir gemiye biner ve Kahraman şehri denilen şehre kaçar. Haydar yine de Cemşid'in peşini bırakmaz ve peşine takılmak üzere ordusunu hazırlar (118a; 10285-10305).

Haydar Kahraman şehrine girer ve şehrin askerlerinden Müslüman olmalarını ister. Askerler, Müslüman olur ve canlarını kurtarırlar. Kahraman şahı (Nâhid Şâh) ve Cemşid birlikte çaresiz çaresiz kaçmanın yollarını aramaktadırlar. Ancak ansızın Haydarı karşılarında görürler. Daha sonra esir edilmiş olan Ebû'l Muhcen'i kurtarırlar. (122b-123a; 10664-10715).

Haydar bundan sonra yola devam eder ve doğa üstü çeşitli varlıklarla mücadeleler verir. Bunların içinde ejderha denilen yılanlar vardır. Haydar nice yollar katederek Kuh-ı Billür ve Âb-ı Şûr denilen mekânları da geçer. Bu arada Mâlik, Ebû'l Muhcen, Zinhâr Hâr ve beraberindekiler deryadan geçerken büyük bir fırtınaya yakalanırlar. O anda çaresizliğe kapılırlar ancak Kur'an okurlar ve korkudan, endişeden kurtulurlar. Bu sırada şâir konunun dışına çıkarak Kur'an okumanın faziletleri ve üstünlükleri üzerinde durarak nasihat verir (128b-129a; 11123-11179).

Haydar Hâver Zemîn'e gelir. Müslüman askerleri görürler ki her taraf harab edilmiş, yeryüzü ölü kanından deryaya dönmüştür. Hâver Zemîn'in ileri gelenlerinden bir ihtiyar bu kıyımı Haydar'ın yaptığını düşünür ve sitemle Haydar'ın karşısına çıkar. Haydar ise ihtiyara bu işi Müslüman askerlerinin yapmadığını anlatır ve bu kıyımı Tahmâs'ın yaptığını Cemşid'den öğrenir. Bunun üzerine Haydar, Tahmâs'ın peşine gitmek üzere ordusunu hazırlar (133b-134a; 11549-11638).

Haydar, Kaşamşam adı ile elçi kılığına girerek Tahmas'ın sarayına gelir. Saray halkı böyle aslan heybetinde bir elçi görmediklerini dile getirirler. Haydar elçi

kılığında olduğu için kendisini Haydar'ın gönderdiğini, Hâver'i neden istila edip harab ettiğini söylemesini ister. Ancak Müslüman olursa ve esir ettiği Cemşîd'in karısını geri verirse affedilebileceğini Tahmâs'a bildirir. Ancak Tahmâs, inancını terk edemeyeceğini, Cemşîd'in karısını da geri veremeyeceğini söyleyerek bu teklife karşı çıkar (137b, 138a-138b; 11911-11987).

Haydar, Tahmâs'ın söylediklerini iletme üzere oradan ayrılır. Amr ise şekilden şekile girerek Tahmâs'ın huzuruna rakkâs kızların peşinde çıkar. Tahmâs da onu gerçekten kız sanıp sadece onun yanında kalmasını diğer kızların ise dergahını terk etmesini emreder. Kızlar çıkarken Amr da çıkmak ister ancak şah buna izin vermez. O da şahı müsaade isteyerek hazırlanıp yanına geleceğini söyler. Fırsatını bulur şahın tacını kapar ve Haydar'ın huzuruna kadar getirir. Haydar bu işe şaşır kalır (139b-140a; 12110-12150).

Tahmâs, Ebû'l Muhcen'i öldürülecek bir yiğidi meydana görmek ister. Kırtâs ismindeki damadı meydana atılır ancak Tahmâs damadı için çok korkar ve onunla savaşmak üzere peşine yüz er gönderir. Erlerin geldiğini gören Ebû'l Muhcen, Kırtâs'ı bir kılıç darbesi ile ikiye böler ve toz içinde meydana uzaklaştırır. Böylece Tahmâs en güvendiği yiğit olan damadını kaybetmiş olur (144b; 12495-12532).

Tahmâs, Haydar karşısında çok zâiyat verince hem ümitsizliğe kapılmış hem de yüreğini derin korkular sarmaya başlamıştır. Külâhûn isminde bir er ileri atılarak Haydar'dan korkunun gereksiz olduğunu şahın izin vermesi durumunda Haydar'ın başını koparıp önüne getireceğini söyler. Tahmâs, Külâhûn'a istediği kadar asker ve ne savaş gereci varsa ona büyük bir ümitte verir. Ancak Ebû'l Muhcen ile Mâlik, Külâhûn'u yerle bir ederler. Böylece Tahmâs'ın son ümidi de tükenmiş olur (148b-149a; 12809-12862).

Defalarca erlerini islam orduları üstüne salan Tahmâs, bir sonuç alamayınca bu kez kendi Haydar üstüne yürümeye karar verir. Tüm hazırlığını yapar ve Haydar karşısına çıkar. Haydar ilk olarak kendine, sahip olduğu mülke ve tahtına yazık etmemesi gerektiğini söyleyerek onu İslâm'a davet eder. Tahmâs şiddetle bu davete

karşı çıkınca Haydar onun başındaki kalkanı bir kılıç darbesi ile ikiye böler. Korkudan sersemleşen Tahmâs'ın ağzı kupkuru kesilir ve yüzünde renk kalmaz. Aniden oradan kaçır ve ordusunun yanına gelir (153b-154a;13216-13276).

Tahmâs ile İslâm orduları arasında devam eden mücadelelerde kan gövdeyi götürür duruma gelmiştir. Sâhil-zemîn denilen yerde sayısız asker denize dükülür. Denizin yüzü asker cesetlerinin çokluğundan dolayı siyaha dönüşmüştür. Bütün bunlara rağmen her iki taraf birbirine kesin bir üstünlük sağlayamaz (161b-162a; 13916-13970).

Haydar, tekrar Tahmâs üzerine hamle yapmaya karar verir. Bir ipile kale duvarını aşarak Tahmâs'ın mekânına iner. Onun heybetini gören Tahmâs'ın askerleri çaresiz Müslüman olurlar. Tahmâs da can korkusundan tahtını bırakıp gizlice Şehr-i Yem'den kaçır (167b-168a; 14465-15548).

Haydar, Tahmâs'ın peşini bırakmaz ve mutlaka onu ele geçirmek ister. Gemiye biner ve peşine takılır. Ancak karşısına yılan çıkar ve onunla mücadeleye başlar. Haydar bir kılıç darbesi ile ejderhayı yaralayınca başı ve gövdesi suya gark olur. Yaralı olarak tekrar Haydar'a saldırır. Haydar, tekrar bir hamle ederek ejderhayı helak eder. Gelen geminin girdaba girdiğini gören Haydar gemi ehline seslenerek kurtulmak için Lat ve Uzzâ'dan meded dilemeyi bırakmalarını, Allah'ı bir bilmelerini söyler. Ancak onlar reddetmelerine rağmen Haydar onlara yardım edince Haydar'a, Tahmas'a giden yolu gösterirler (173b; 14999-15042).

Üç günlük bir gemi yolculugundan sonra Tahmâs'ın bulunduğu kaleye gelirler. Haydar'ın korkusundan Tahmâs'ın günü kararır, dili tutulur ve dudakları kurur. Veziri, Tahmâs'ı uyarır ve Haydar'ın taht, mal, mülk ve haraç peşinde olmadığını, kurtuluşunun tek yolunun İslâm'ı seçmek olduğunu söyler. Tahmâs teklifi reddeder ve savaşıacağını söyler (174b-175a; 15090-15179).

Haydar daha sonra tâcir kılığında Bahr adı ile Tahmâs'ın karşısına çıkar. Haydar Hâver-zemînden itibaren yaptıklarını, askerlerini esir almasını hatırlatınca

Tahmâs donakalır. Müslüman olmaya davet edilir fakat reddedince Haydar kılıcını ele alarak hamlede bulunur. Tam kılıcı indirceği esnada vezir araya girerek bir şans daha tanınmasını ister. Vezir, Tahmâs'a seslenerek puta tapınmayı bırakıp Müslüman olmaktan başka çare olmadığını söyler. Bunun üzerine Tahmâs dili ile Müslüman olmayı kabul ederek Haydar'dan özür diler. (176a-176b, 177a; 15241-15354).

Haydar Mâlik'i kurtarmak üzere yola koyulur. Hisara yaklaşan Haydar'ın avazı Mâlik'e irişir. Cadı Haydar'ın yaklaştığını görünce elindeki bir ağacı Haydar'a doğru atar. Ağaç, ejderhaya dönüşür. Ancak Haydar gecikmeksizin ejderhayı öldürünce Mâlik bağlı olduğu bendden kurtulur. Mâlik dönmek istese de Haydar o dağı feth edip Zâl'in sihrini ortadan kaldırmadıkça dönmeyeceğini söyler (180b, 181a-181b; 15636-15787).

Müslüman orduları bu arada Tahmâs'ın peşini bırakmazlar. Tahmâs'ın çok güvendiği Argûn, Simdâr va Simrâk adlı savaşçıları vardır. Hepsini de Müslüman ordusunun ileri gelenlerinin önüne çıkarır. Önce Argûn sonra Simdâr daha sonra da Simrâk Mâlik tarafınan helâk edilir. Bunu neticesinde Tahmâs artık çaresiz herşeyini kaybettiğini anlar ve yıkılır. Daha sonra Melun adında bir savaşçı Sa'd tarafından helak edilir (189b, 190a-190b, 191a-191b, 192a; 16420-16621).

İslâm orduları Tahmâs'ın peşini bırakmaz ve bu kez karşılına Kubât çıkar. Haydar, Kubât'ı İslâm'a davet eder. Kubât'ın da âkibeti diğer savaş erleri gibi olur ve Haydar tarafından bir kılıç darbesi ile helak edilir (198b; 17173-17180).

Haydar Salsâl'a karşı sefer hazırlığı yapar. Haydar, yaptığı gemi yolculuğunun sekizinci günü Mâlik'in yanına varır. Daha sonra İslam ordularının geldiğini gören Tahmâs'ın askerleri hemen durumu Tahmâs'a bildirirler. Tahmâs da ne yapacağını bilemez ve en son çare olarak Salsâl şâhtan yardım diler (200a-200b, 201a; 17285-17414).

İslam orduları ve Salsâl şâh savaş hazırlığına başlarlar ve Kitâb-ı Hâver-nâme burada son bulur. (202b; 17509-17552)

1.5. Kitâb-ı Hâvernâme’de Yer Alan Minyatürler

Eserde anlatılan hikâyeye uygun Osmanlı minyatürü tarzında oluşturulmuş toplam 15 minyatür vardır. Eserde yer alan 15 minyatürde anlatılan konular şunlardır:

1. Sa’d-ı Vakkâs ile Dîlfürûz’un Evliliği (23b; 1962-1976),
2. Hâver Kalesi’nin Fethi (37b; -3170-3244),
3. Mâlik’in Hz. Süleyman’ın Bağı’na Gelmesi ve Minyatürde’de Bulunan Kapıda Allah, Muhammed, Ali Yazısı.(44b; 3824-3833),
4. Mâlik’in Hâverî Behmen ile Savaşı (73b; 6327-6390),
5. Şeddâd ile Zengî’nin Savaşı (75a; 6312-6522),
6. Hz. Ali’nin Dârâ’yı Zülfikâr ile İkiye Bölmesi (80b; 6970-6982),
7. Hz. Ali’nin Cemşid ile Savaşı (88a; 7617-7643),
8. Hz. Ali’nin Ra’d’ın Ejdehâsını İkiye Bölmesi (99a; 8623-8627),
9. Gülendâ’ın Ebû’l Muḥcen’in Bulunduğu Bağa Yolunun Düşmesi (101a; 8786-8802),
10. Hz. Ali’nin Ejdehâyı İkiye Bölüp Öldürmesi (111a; 9671-9678),
11. Hz. Ali’nin Askerleriyle Hâver Şahı ve Askerleriyle Karşılaşması (120b; 10486-10505),
12. Hz. Ali’nin Kahraman Şâhının Başını İkiye Bölmesi (123a; 10676-10696),
13. Döldül ile Aslanın Mücadelesi(126a; 10938-10946),
14. Hz. Ali’nin, Peri Kılığına Girerek Şekil Değiştiren Cadıyı Öldürmesi (127a; 11010-11025),
15. Ebû Mühcen’in Kırtas ile Savaşı (145a; 12493-12534).

Eserin metin bölümleri içinde muhtemelen anlatılan hikâyeye uygun minyatür eklenmek üzere 11 yaprakta boş alan bırakılmıştır. Bu boş alanlar sırasıyla şu varak numaralarında yer almaktadır:

50a-12 beyitlik boş alan

129a-10 beyitlik boş alan
138a-11 beyitlik boş alan
141b-11 beyitlik boş alan
149a-7 beyitlik boş alan
153a-14 beyitlik boş alan
181a-13 beyitlik boş alan
184a-12 beyitlik boş alan
190b-11 beyitlik boş alan
195a-11 beyitlik boş alan
198b-13 beyitlik boş alan.

1.6. Kitâb-ı Hâver-nâme'nin Zaman Unsurları

Kitâb-ı Hâver-nâme'de kullanılan zaman gerçek tarihî zamana karşılık gelen bir zaman olduğu gibi bazen, ancak masallarda görülebilecek hayalî bir zaman olabilmektedir. Nitekim Müslüman ordularının devlerle, ejderhalarla, cadılarla mücadelelerinin anlatıldığı zamanlar gerçek zamana karşılık gelecek zaman unsurları değildir. Gerçek zaman Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin yaşadığı döneme denk gelmektedir. Zaten hikayenin metin bölümünün başlangıcında Hz. Muhammed'in ashâbı ile mescitte oturduğu vakitten söz edilmektedir:

Mescîde olmuş iken bir gün imâm
Seyyid-i sâdât ü 'aliyye esselâm

Orta yirde ay teki dutmuş karar
Aşhabâ kevkeb teki ez-her kenâr (620).

Eserde öğle vaktinden çokça bahsedilir. Bu zaman dilimi genel olarak “gün orta irişdi” şeklinde dillendirilir:

Çünkü gün orta irişdi nâ-gehân
Ol yazıdan bir gubâr oldı 'ayân (3281).

Eserin geneline hakim olan zaman eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerine uygun olarak türetilen görülen geçmiş zamandır. Aldum, sattum, kopdı, çıktı geldi, karşılaştı gibi zaman unsurlarıdır.

Eserde gün, gece, ay, yıl gibi zaman unsurları yaygındır. Ay ve yıl “mâh u sâl” söz kalıbı ile ifade edilir:

Bir zamân diñlenüben yatmadılar
Giceden gündüzi fark etmediler (728).

...

Saňa kulluğ eyledüm çok mâh u sâl
Yüzümi zerd eyleme dilimi lâl (7441).

...

Bir zamân çüñkim burada kıza gün
Yandura od teki dağı iride gün (11376).

Dokuz, bir, iki, otuz, kırk, bin gibi formülistik sayılar genellikle zaman unsurlarını ve şahısların, askerlerin, dev, ejderha gibi masal motiflerinin sayılarını karşılamak üzere kullanılmıştır.

Gİtdİler doğuz gİce gündüz rāh
Onuncı günde seher vakti nigāh (739).

...

Var İdi leşkeri anuñ deh hezār
Kamu meydān İçre cest çapük-süvār (747).

1.7. Kitâb-ı Hâver-nâme'nin Mekân Unsurları

Eserde gerçek mekânlar ile hayali mekânlar bazı bölümlerde ayrı ayrı bazı bölümlerde ise iç içe işlenmiştir.

Eserde anlatılan mekânlar gerçek mekânlar olduğu gibi hayâli mekânlar da yaygındır. Eserin başlangıcındaki mekân mescittir ve gerçek bir mekânın karşılığıdır. Masal unsurları ile girişilen mücadelelerde ise mekân gerçek mekânlar olabildiği gibi masallarda görebileceğimiz hayâlî mekânlar da olabilmektedir. Gerçek mekânlar Medine, Yasrib, kale, mescit, cenk meydanı, kûh-sâr, bağlar gibi mekânlardır:

Sürdi şehir-i Medîne'den çıktı tiz
Acısından 'Amr'ın ol tünd-üz (676).

...

Gelişimüz bizüm ez Yesrib-zemîn
'Azm idüp girdüğümüz Mağrib-zemîn (713).

...

Çünkü Yasrib'den girü döndü sipâh
Gelmedi yerine Resûl-i nîk-şâh (5591).

...

Ol gece eğlendiler der-kûh-sâr
Şâh-ı merdân ile mîr Zînhâr-Hâr (11372).

...

Oldılar virāne evlerden revān
Yarısına dağın irdiler hemān (11374).

...

Mürğ-zāruñ dāmeninde irdiler
Haydar ordusına ol üç şîr-i ner (13648).

...

Yönelüben gitdi bā-Kūh-ı Billūr
Ol deñiz kim geçdi adı Āb-ı Şūr ((11133).

...

Dir idi her nice bu yirden revān
Tîz varayuz Medine'ye şādümān 11529.

...

Ol dağı bir pādişehdūr nām-ver
Mülk-i sâhilde iy şāh-ı şîr-i ner (11608).

...

Ne ki var Īrān ile Tūran-Zemīn
Haddi bir gūşeden tā deryā-yı Çīn (12057).

...

Çünkü Elbruz'a dutam ceng içre yüz
Gürzüm ile eyleyem ol dağı düz (12728).

Ejderha, dev gibi masal unsurları ile girişilen mücadelelerde gerçek mekânlar deniz, dağ gibi mekânlardır. Hayâli mekân olarak ise başı sonu belli olmayan mağaralar, yüksekliği gerçek mekânlara denk gelemeyecek dağlar gibi mekânlara sık sık rastlanır.

Kaleler, hisarlar olayların en çok geçtiği mekânlardandır. Bu kalelerin ve hisarların sarplığı, göğe kadar uzanan ihtişamlı yapıda oluşu dikkatimizi çeker:

İrdi bir al‘aya kim bir yanı su
Çarha anuñ ubbesi dutmışdı rû (9758).

...

İrdiler ol al‘aya onlar yakın
Açdılar al‘a apusın durmadın

al‘a üssine itdi çün Mâlik nazar
Öyle san görindi dünyâ ser-be-ser

Ol dağ üzre gözine bu yiryüzi
Görünür idi siyâh diñle sözi

al‘anuñ al‘ası irişmiş ber-sehâb
İdemez pervâz anuñ üssine ‘ikâb (10759).

...

Ceng erenlerinden altı kez hezâr
Aldı tâ kim gide ber-virân ışâr

İtdi üç gün Haydar ol yirde arâr
İtdi dördüncide gitmek ihtiyâr

Düzedüp âbâd yirde işini
Kal'a-yı vîrâna dutdı tâ yöni (17282).

1.8. Kitâb-ı Hâver-nâme'de Dînî ve Ahlâki Öğütler

Kitâb-ı Hâver-nâme'nin esas konusu Hz. Ali'nin ve diğer sahâbelerin İslâm dinini yaymak üzere giriştikleri çeşitli mücadelelerdir. Temel özelliği cenknâme olan Kitâb-ı Hâver-nâme'nin dikkat çeken bir başka yönü nasihatname özelliği taşıyan bir eser olmasıdır. Savaş sahnelerinin çokça yer alması dolayısıyla eser bir cenk-nâmedir ancak; eserde dînî ve ahlâki öğütlere yüzlerce beyitte yer verilir.

Kitâb-ı Hâver-nâme'ye cenk-nâme özelliği yanında, nasihatname özelliği kazandıran temel husus, anlatıcının olaylar ve durumlar karşısında ana temâyı yarıda keserek kendi hayat görüşlerini, tecrübelerini, çeşitli konulardaki bilgilerini metnin muhataplarına aktararak, temennilerini uzun uzun dile getirmesidir. “Ara söz” (digression) dediğimiz bu durum Kitâb-ı Hâver-nâme'ye nasihatname karakteri de kazandırır. “Ara söz” ile ilgili olarak Kitâb-ı Hâver-nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemin'in karşılaştırıldığı dördüncü bölümde daha geniş bilgi verilmiştir.

Kitâb-ı Hâver-nâme'den söz eden kaynaklar eserin cenk-nâme olduğu kadar bir nasihatname olduğu özelliği üzerinde pek durmaz. Biz bunu eseri eksik tanıtan bir durum olarak görüyoruz. Çünkü eserde yüzlerce beyitte dünya, âhiret, insanoğlunun âkibeti, dünyaya bel bağlanılmaması gerektiği, hakikat, fazilet, erdem vb. konular üzerinde uzun uzun durulur.

Kitâb-ı Hâver-nâme'yi okuyan ya da dinleyen kişi eserin bir çok bölümünde yer alan nasihat içerikli beyitlere kendini kaptıracak olursa o okuyucu ya da dinleyici belki bir cenknâme okuduğunu veya dinlediğini unutacaktır. Cenknâme olan bu eserin neden bir nasihatname özelliği de taşıdığını beyitlerle açıklamak istiyoruz:

Nasihat verilirken işiten kulağı, gören gözü olan, akıl ve fikir sahibi her insana seslenilmektedir:

Gel saña virildi çün göz ile gūş
‘İbret algil çünkim vardır sende hūş (6819).

...

İmdi vir ‘aqluñı dutgil buña gūş
Bundan alur behre kimde varsa hūş (11485).

İnsan yaşamının ve dünyanın gelip geçiciliği, aldatıcılığı, dünyaya bel bağlanılmaması gerektiği her defasında okuyucunun düşünce dünyasına aşılacak istenmektedir:

Bu felek böyle ider dün-gün medār
Aña bil bağlamagil sen zīn-hār

‘Ömrüñ eger yüz eger ola hezār
Bu cihān degül saña cāy-ı qarār

‘Ākibet çün buradan gitmek gerek
Toprağ oluban yine bitmek gerek (1114).

...

Bu ‘arūs-ı dünya bes aldar seni
Ālına aldanmagil terk it anı

...

Zūlfı birle hāline itme nazar
Biri dāne biri dāmdur iy ser

Hālını gör bağlamışdur rûy-ı dām
Dānedür çeker seni ber-sûy-ı dām

Dāne ile seni ide dāmda best
Bir kadehle seni tiz eyleye mest

...

Nā-gehān göñli anuñ senden döne
Varup anuñ mihri ayruğa kona

Nā-gehān ola ki ol saña doya
Dönmemişken andan ol senden duya

Doyubanı götüre senden gönül
Sen tekin olasuñ bir özge gül

Gel ki bu dostdan yuyalı biz dest
Olmayalı dāmına biz nāy-ı pest (3778).

...

Dünye dolu şiven-i mātem durur
Şād-mānlık dünya içre kem durur

Bu şiven biten de hurrem olmagil
Çünkü şādlık yok bî-gam olmagil

Dāyima efsūs ile hāndan olma sen
Gül teki giryān buluda gelme sen (6813).

...

Dünye-i virānda kim dutdı vatan
Gölüben uyandı ağlayup yatan (6816).

...

Eserde, dünyaya aldanmanın kişiyi kötü akibetlere sürükleyebileceği üzerinde durulur ve ikazlarda bulunulur:

İy şürü' i bu cihān aldar seni
Andan ön k'aldaya terk it anı (2018)

...

Senüñ işüñ yok durur illā bir nefes
Ol dahı mühlet virürse saña bes

...

İşi çün ola cihānuñ bir nefes
Anı şād it kuru kalmadı kafes (3768)

Dünyadan bir şey elde edememeye üzülmenin yersiz, insanın kendisine verilmeyen bir şeyi istemesinin de beyhûde olduğu dile getirilir:

Dünyeligiñ yok ise çok ğam yime
Teşviş gelecek için hemm yime

...

Virilüpdür saña behre der-cihān
Ol ki virilmemiş isteme uyan (3763).

Başka bir beyitte zalimliği ile ünlü İran padişahı Dahhâk'ı yenerek 500 yıl hüküm sürdüğü kaydedilen Feridûn gibi ve 700 yıl hüküm sürdüğü anlatılan Cem gibi efsânevi padişahlara bile dünyanın kalmadığı belirtilerek insanın dünyada boşuna gam yememesi gerektiği dile getirilir:

Yime gam degmez cihân yimege gam
Ne Ferîdûn kaldı dünyâda ne Cem (7312).

Şâir, uyarıcı bir dille insanın dünyadan nelerin gelmiş geçmiş olduğu üzerinde tefekkür ederek yürümesi gerektiğini dile getirir:

Yürime yir üzre sen dâmen-keşân
Çekgil andan dâmenüñ bilüñ kuşan

Basgil uşbu toprağa âheste pây
Baş durur her yire basañ dest-i pây (6807).

Eserde kötülüğün kaynağı olan ve deve benzetilen nefsin isteklerinin kişiyi doğru yoldan saptıracağı konusunda uyarıda bulunur:

Dîve tapunan eger kâfir dürür
Dîve tapunmayanı di kim dürür

...

Nefsüñüñ dilegi dürür saña dîv
Egri yola iletür ider saña rîv

Sen eger ol dîvi fermân idesüñ
Derdine yüz dürlü dermân idesüñ

...

Dāniş ile cānuñı pür-nūr kıl
Mağz-ı dānişden dıvi sen dūr kıl (1558).

...

Dıve uyanlara gel sen uymagil
Dıve uyan ile hem-dem olmagil

Ger olasuñ sen firişte ile sirişt
Āyar ile dev olusuñ ehl-i behişt (1563).

Hayatın her akışında dilini kullanan insanın çok dikkatli olması gerektiğine vurgu yapılır ve ayrı bir nasihat kapısı açılır:

Dostlaruñdan sakla diluñ iy ‘aziz
Ġıybetuñde çoklar itmiş dili tiz

Diluñi sen saklagil der-zır-i kām
Kim kılıç kimdür ki ola der-niyām

Düşmenüñ ardınça eyle söyle rāz
Kim yüzinde dimek ola ser-firāz

Görmeye dost ile düşmenden ziyān
Dirlik iden dost u düşmenle āsān

...

Sen lisānı bil hemjın misl-i sinān
Bil biter zaḥm-ı sinān bitmez lisan

...

Yaşşılığ çok it yavuzlığı kem
Tā kıala yaşı aduñ dünyāda hem

İtme yavuzlığı ki yavuzluğu iden
Kendüye ider yakın hiç itme zann

İşledüğüne bulasuñ sen ‘ıvaz
Bu cihānda dağı yok durur ğaraż

Özge ardınca yavuz rāy eyleme
Söz ki saña yaramaz ol söyleme

...

Halkı incitme ki bağlama miyān
Görmeyesuñ tā ki gerdişden ziyān(7789).

İnsan için en önemli anlardan biri ölüm vaktidir. Ölüm vakti insanın bedeninin toprağı, canının da aslına, özüne geri dönüşü olarak telakki edilmekte ve insanoğlu âkıbetini düşünmeye davet edilmektedir:

Söyle kim kaldırdı bu dünyāda ser
İtmedi devrān anı zır ü zeber

Çünkü bir kişiye irerse ecel
Māl u genc olmaya aña bedel

‘Azm ide çün gitmege cān ez-beden
Gider ol olgil gedā ger şāh sen (9264).

...

Bulmayup muhtâc olursuñ nîm-i nân

Ecel atı saña düzedür ‘inân

...

Çünkü kalbinden gide bu cân-ı pāk

Aşlına ide rucû‘ ten ola hāk

Yine ol toprağı dağıda şabā

Bu cihân üzre ide anı fenā

Çün cedd toprağ olup ber-bād olā

Oddan ol bahtlu ki azād ola (9270).

Başka beyitlerde kuran okumanın faziletleri üzerinde durularak okuyucuya kuran okuması gerektiği telkininde bulunulur:

Kimseye kim ola Qurân dest-gîr

Ne od aña kâr ide ne zemherîr

Bulmassañ Qurân okumağa meded

Sana besdir “Kul hüvâllâhu aḥad”

Bu beşâretdür ki virdüm saña ben

‘Aqla besdür işâret diñle sen

Bir gönül içre ki Qurân ide cāy

Od anı yandırmaya ser tā be-pāy

Çünkü Qurân göksüñ üssüne yir ide

Deyü aña yol bulmaya döne gide

Ger vücūdun şehrine dīv yol bula
Anda ẖurān almaya hālī ola (11179).

Eserde, arabın zararlarından söz edilerek arabın her eyi yakan yıkan bir atešten farkının olmadığı, arap içenin ömrünü keder içinde geçirmeye mahkûm olduğu konusunda uyarıda bulunularak araptan mutlaka uzak durulması istenmektedir:

İmdi bir fıkır ile gör sırr-ı arāb
Niçe ma‘mūr ivleri kıldı hārāb

İhtiyāt it sūd gel oddur yaar
Kim yöküş bünyādı yauban yıar

Sen saingil arāb errinden mūdām
Kim vīrānlık mūdām encām-ı cām

Geri irindür arāb ile kebāb
Āhīri acı olur iy kām-yāb

İçme mey kim mey içen encām-ı kār
Telhlig ile geçüre seyr-i rūzigār (5235).

Bir eserin temel özelliği yanında, başka özelliklerinin ne olduğunu o eserde verilmek istenen mesajlar, okuyucuya aılanmak istenen düşünceler, bir başka deyişle okuyucunun fikrî yapısına ve davranışlarına etki gücüne sahip konular da belirleyicidir. Hal böyle iken bu eserde âirin, doğru olmanın, doğruluktan ayrılmamanın, adil olmanın, kendi nefsi ve akıbeti üzerinde düşünmenin, dünyaya bel bağlanılmaması gerektiğinin, her türlü çirkin işten kaçınılmasının, insanın aklını kullanarak yaşamasının ve bunlara benzer insan hayatının her aşamasını ilgilendiren birçok mevzûnun önemi anlatılırken eserin genelinde bunlara sık sık değinilmesi ve eserin muhatabından bu konulara mutlaka uyararak, dikkat ederek yaşamasını istemesi

temelde cenknâme olan bu esere nasîhatnâme karakteri de vardır demek yanlış olmasa gerektir.

Başta Hz. Ali olmak üzere maddî-mânevî tüm varlığını ortaya koyarak en çetin zorluklarla ve her olumsuzlukla mücadele eden ideâl insan tipine ulaşma gayreti, eserin tamamınında en belirgin haliyle kendini göstermektedir.

Yeryüzünde âdil olmakla yükümlü olan yönetenlerin zulüm yapmaktan mutlaka kaçınması gerektiği üzerinde uzun uzun durulur:

Ger dilerseñ aduñ qala soña
Zulmı sen terk eylegil öñdin sona

Pâdişâhlar sâyedür ez-dâd-ger
Virseler olur olalar dâd-ı ker

Zulmi terk it ‘adli eyle ihtiyâr
Tâ ki ismüñ ola zıll-ı Kirdigâr

Her kiminüñ gün teki ola göñli germ
Sözini zir-i dest olana diye nerm

...

Yağa bulut çünki insâf ide şâh
Bitüre zi-mürredi cây-ı giyâh

Çünki gice dâd ile handân ola
Göñli anda buluduñ giryân ola (11398).

Evrensel değerlerin ele alındığı beyitlerde insanoğlu, emrinde olan insanları mutlu etmeye, mert, cömert, doğru, ve adaletli olmaya, kendi âkıbetini gözetmeye

davet edilmektedir. İnsanı insan eden vasıflardan her insanın nasiplenmesi istenmekte ve sık sık nasihat verilmektedir:

Zîr-i destler gönlünü şād eylegil
Çarh-ı zeber-destligini yād eylegil (7775).

...

Erlik āyini civān-merdlik durur
Olsa māl virmese nā-merdliĝ durur

Olur üç nesne ile zı̄b ile fer
Doĝruluĝ biri saħa biri hūner

...

Dünyede virür hūner kişiyē kām
Dünyede andan alur kişiyē nām

Hāşıl olur doĝruluĝ ile bihişt
Hem saħı olsa kişi nıķū sirişt (10044)

...

Mülkini ‘adl ile ābād eylegil
Bārça dünyaya dolu dād eylegil

Öyle itgil kim nihān u āşikār
‘Adl u insāf ola hāşıl her ne var

Elini yavuzların günāh it
Kendüne yahşileri hem-rāh it

...

Anuñ eliyle kifāyet eylegil
Kim ki ‘acizdür himāyet eylegil (11411).

...

Yaña dünyā nāliš itse dād-hāh
İde virānlık iden feryād u āh (11425).

Yeryüzündeki dinlerin en doğrusunun Hz. Muhammed’in getirdiği din olan İslâm’ın olduğu dile getirilerek bu yolda yürünmesi gerektiği dile getirilir:

Saňa gerekir ise dār’ül qarār
Eyle peygamber dīnini ihtiyār

Büte dapunma saňa itmez meded
Büti terk it istegil fard u şamed (3076).

...

Doğruluğ bil Muşafā’nuñ dīnidür
Doğrı yol resmi ile āyīnidür

Doğrı olan çünkim ola restigār
Bahtlı kim doğruluğı ite kār (9273)

Şâir, insanoğlundan eserin genelinde, canı yaratan, akıl veren, nur vererek insanı aydınlatan Allah’ı, her zaman anmasını istemektedir:

Hâlık’a her demde itgil biñ seña
Tā ki yolda seni eyleye bīnā

Ol durur kim tende yaratdı cānı

Sen dağı şükr eyle unutma anı

Virdi dāniş sen anı tā bilesüñ

Dil virüpdür tā ki zikrın kılasuñ

İki çırağa odur nūrı viren

Dānuñ demine şem-‘i kāfūrı viren (2123).

Can sahibi olan her kişinin Allah’tan mutlaka korkması gerektiği hatırlatılır. Çünkü eninde sonunda mahşerin kurulacağı ve herşeyin hesabının sorulacağı gün kaçınılmazdır. Kimsenin âhının kimseye bir fayda sağlamayacağı, bu konuda çok duyarlı olunması gerektiği vurgulanır:

Cānı olan Tañrı’dan qorqucu olur

Dānla divān kurulur mähşer olur

Göñlini incite gām görenlerüñ

Qorq du‘asında sitem görenlerüñ

Qorq feryād eyleye feryād-hāh

Göñli içre dād-hāh idende āh (11431).

İKİNCİ BÖLÜM

KİTÂB-I HÂVER-NÂME'DE ŞAHISLAR

2.1. Müslüman Şahıslar

Kitâb-ı Hâver-Nâme'de, Müslüman savaşılar en çok “ceng erenleri” diye nitelendirilmiştir. Eserdeki “ceng erenleri” tâbiri, “ceng eri” tâbiri ile karıştırılmamalıdır. “Ceng erenleri” tâbiri sadece Müslüman şahıslar için kullanılmışken, “ceng eri” tâbiri hem Müslüman hem de Müslüman olmayan savaşılar için kullanılmıştır.

Ceng erenleri otuz biñ nâm-ver
Ceng için kâmusı bağlanmış kemer (10554).

Ne Ebû'l Muḥcen ne Mâlik bunda var
Ceng erenleri ne ḥûd bir nâm-dar 14108.

Ceng erine virüben sâz-ı neberd
Karşı gönderdi aña Kubaṭ iki merd (16945).

Kitâb-ı Hâver-Nâme'de, Müslüman savaşılar bazı yerlerde “ehl-i îmân” (4955, 5592, 6957, 7237, 7250, 14355) diye nitelendirilmiştir:

Kaçdı çünkim ol gürûh-ı bed-gümân
Kavdı ol kın ehlini ehl-i îmân (4955).

Döndi Ḥaydar daḳı ol şîr-i jiyân
Mâlik ü Bu'l Muḥcen ü ehl-i îmân (7237).

Eserde, Müslüman savaşılar ehl-i Hicaz (6783, 6435, 6767) olarak da nitelendirilir:

Na‘rasın peygamberüñ iy ser-firāz
Hāverde işitdiler ehl-i Hicāz (6783).

Müslüman savaşçıların, ayrıca İslam ehli olarak da nitelendirildikleri görülür:

Gör ki İslām ehli kimdür der-hişār
K’eytdi İslām’uñ dīnini āşikār (1859).

Ortada çoḡ oldu ceng eri tebāh
Ba‘zı İslām ehli ba‘zı kīne-ḡāh (4907).

Ḳalsa ger bu neva‘ uşbu kār-zār
Ola İslām ehli leşi ḡor u zār (14002).

Eserde, Müslüman savaşçıların sayıları oldukça fazladır. Bunların çoğunun adına eserde yer verilmez. Kimi Müslümanlar Medine ve çevresinde yaşarken kimi Müslümanlar Hicaz bölgesinden çok uzakta, ordularla donatılmış kalelerde yaşarlar. Bunlar, hüküm sahibi şahıslar olarak karşımıza çıkar. Sefere çıkan Müslüman şahıslarla tesadüfen tanışan bu kişiler müslümanların en büyük yardımcılarındandır.

Bu bölümde isimler genel olarak önem sırasına göre verilmiştir. Bazı isimlerin bir arada verilmesi bu isimlerin ya aynı beyitte ya da hemen sonraki beyitlerde yer almasındandır.

2.1.1. Hz. Muhammed

Yeryüzüne gönderilen peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed hem İslam dininin peygamberi hem “hatemü’l enbiyâ”dır. Gerek Türk dünyasında gerek Arap dünyasında gerekse dünyanın çeşitli coğrafyalarında büyük bir yeri olan Hz. Muhammed’in risâletinin evrenselliği de ayrı bir önem taşımaktadır. Bu nedenle Hz.

Muhammed din alanında olduğu gibi ilim ve sanat dünyasında ayrı bir yere ve öneme sahip bir peygamberdir.

İslam'ın kabul edildiği ve yaşandığı tüm toplumlarda Hz. Muhammed'e karşı özel bir saygı ve sevgi duyulmuştur. Bu sevgi aynı zamanda sözkonusu toplumların sanat dallarına konu olmuştur. Bu sanat dallarından biri de kuşkusuz edebiyattır. Hz. Muhammed, özellikle Türklerin oluşturduğu edebî eserlerin büyük bölümüne konu olmuş ve onun için müstakil eserler ortaya konulmuştur. Bunların dışında oluşturulan kimi edebî eserlerin başında peygamberden övgü ile söz edilen na't dediğimiz metinler yaygın olarak yer alır.

Kitâb-ı Hâver-Nâme'de Hz. Muhammed'den övgü ile bahsedilen na't bölümü bulunur. Bu bölümde peygambere övgü ve peygamberin mirâcı konuları yer alır. Bunun dışında Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye olan yakınlığı ve ona duyduğu sevgiden sık sık söz edilir.

Hz. Muhammed Kitâb-ı Hâver-Nâme'de çeşitli vasıflarla karşımıza çıkar. Özellikle Müslümanların en kara günlerinde onların duacısı, yardımcısı ve kurtarıcısıdır. Çoğu zaman Hz. Ali'ini rüyasına girerek Müslüman ordularına musallat olan tehlikelerden haber verir, onların güç durumlardan kurtulmalarını sağlar.

Eserde Hz. Muhammed şu vasıflarla anılmıştır: **Seyyid-i İslâm** (284), **Mustafâ** (290), **risâlet serveri** (325), **server-i Beytü'l harâm** (361), **nûr-ı başâr** (376), **âlem-penâh** (381), **resûl-i pâk-i dîn** (385), **mâh-rû** (391), **kâm-kâr** (396), **server-i ehl-i Hicâz** (410), **reh-nümây** (421), **şeh-i Beytü'l harâm** (431), **merd-i dîn** (461), **hayrû'l-enâm** (466), **Maden-i hilm ü hayâ kân-ı şafâ** (475).

Olsun ol seyyidi İslâm'a selâm

Hem nezîrdür hem şefî'dür hem imâm (284).

Bil risālet serveridür Aḥmedî
Koydı ol çün başa tâc-ı sermedî (325).

Bu haberden server-i Beytû'l ḥarām
Çııdı evden idüben yüz ihtirām (361).

Baña virildi tā ki kıllalar namāz
Böyle didi server-i ehli hicāz (410).

Gör merātibini ki buldı Muştafā
Ma'den-i ḥilm ü ḥayā kān-ı şafā (475).

Hz. Muhammed eserde mucizeleri ile ön planda yer alır. Öyle ki Cebraîl onunla konuşur ve Müslüman ordularının savaştaki halinden onu haberdâr eder. Hz Muhammed Medine'den Hâver-zemîn'i görür:

Cebreîl geldi inüben ez-Ḥudā
Böyle didi iy Resûl-i reh-nümā

Eyle nazar olsun gönlüm melûl
Mescîd eyvânına çıhub yâ Resûl

Ḥaydar'ı görgil ki der-Ḥâver-zemîn
Nice meydānda savaşıur şāh-ı dîn

Çııdı eyvān üzre Resûl-i celîl
Bir gürz çaldı kanadın cibreîl

Nice kim vardı hicāb ender-miyān
Bārça götürdi yakın oldu gümān

Bahdı şol Hâver-zemîne Muştafâ
Ne ki varsa gördi ol kân-ı şafâ (6773).

Hz. Ali'nin cenklerini anlatan eserlerde, Hz. Muhammed'in savaşlarda aktif rol almadığı belirtilse de aslında bu yanlıştır. Çünkü Hz. Muhammed müslümanları yok etmek üzere Medine'ye doğru yürüyen Hammâr'a karşı ordu toplar ve hazırlık yapar. Ancak mucize eseri kendisine saldıran Hammâr'ın eli havada taşa dönüp asılı kalır. Müslümanlara en ufak bir zarar gelmeden savaş müslümanların zaferiyle sonuçlanır. İşin sonunda Hammâr Müslüman olur:

İki eli kaldı anuñ der-hevâ
İndüremedi tığın ber-Muştafâ (5563).

Bilki evvel sen baña eyle du'â
Gelsün elüm yirine yâ Muştafâ

Aña ol Resûl-i Rabbü'l 'âlemîn
Kıldı du'â didi âmîn ehl-i dîn

Geldi yirine yine dest-i Hammâr
Gördiler kamu duranlar âşikâr

Saldı elinden revân şemşîr-i kîn
Düşdi atından revân ol ber-zemîn

Öpdi rikâbını ol peygamberüñ
Na'lini tâc eyledi ol serverüñ

Getürdi Hammâr ile leşker îmân
Hiçbirinde kalmadı anuñ gümân (5575).

2.1.2. Hz. Ali

Türk destanlarındaki kahramanlar genel olarak sıradan insanlardan çok farklı ve üstün vasıflara sahip tipler olarak karşımıza çıkar. Hz. Ali, Kitâb-ı Hâver-nâme’de cesareti, cengâverliği, gücü, maneviyâtı, ilmive bunlara benzer değerleri sıradışı vasıflarla taşıyan bir kahraman tipidir. Nitekim önemli Türk destanlarında olan Oğuz Kağan destanında Oğuz’un bu vasfı net bir şekilde görülür. *“Oğuz Kağan Destanı’nda Oğuz’un beden tasvirlerinde gökyüzüne ve yeryüzüne ait bazı simgeler kullanılmıştır. Bu simgeler çözümlendiğinde Oğuz’un sıradan bir insan olmadığı, Tanrı ile bağlantısı olan, tanrısalı temsil eden bir kahraman olduğu görülmektedir.”*¹

Hz. Ali, Kitâb-ı Hâver-nâme’de, kimsenin bilemeyeceği mekânlardan, zamanlardan, sahradan çölden, cihandaki yaştan, kurudan her şeyden haber verebilir, hiçkimsenin yenemediği bir düşmanı yenebilir, çâresizlerin son çâresi olarak Alp-Eren (Gazi) tipi vasfı ile karşımıza çıkmaktadır.

Türk halk anlatımlarında; “çocuksuzluğa çare bulma”, “ad koyma”, “yol gösterme”, “zor durumdan kurtarma” ve “sağaltma” gibi işlevlere sahip olan doğaüstü yardımcının, tarihî süreç içerisinde Türklerin kabul ettikleri dinlere ve inanç sistemlerine bağlı olarak şekil ve isim değiştirmesi söz konusudur. İslamiyet öncesi dönemde yer-su iyelerinin cisimleşmesiyle farklı şekillerde karşımıza çıkan ve Türk kültürünün bilinen en eski metinlerinde “Boz Atlı Yol İyesi” olarak görülen doğaüstü yardımcının, İslamiyet’in kabulüyle “eren”, “derviş”, “evliya”, “baba” ve “dede” gibi genel adların yanında “Dede Korkut”, “Hızır” veya “Hz. Ali” gibi özel adlarla anlatılarda yerini bulduğu görülür.²

İslâm tarihinde Hz. Muhammed’den sonra çok büyük yer ve önem kazanan Hz. Ali farklı perspektiflerden bakılması gereken şahıslardan biridir. Çünkü Hz. Ali

¹ Ali Duymaz, “Oğuz Kağan Destanı’ndan Dede Korkut Kitabı’na Kahramanların Beden Tasvirlerinin Sembolik Anlamları Üzerine Değerlendirmeler”, **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 76, Kış 2007, s. 57.

² Bülent Akın, “Alpamiş Destanında Hz. Ali Tasavvuru”, **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 96, Kış 2012, s. 20.

beşerî sıfatlardan beşerüstü sıfatlara kadar çok çeşitli algılarla İslam coğrafyasında yer edinmiştir.

Hız. Muhammedin'in amcasının oğlunun olması, onun yanında, onun terbiyesi ile büyümesi, kızı Hız. Fatıma ile evlenmesi, Hız. Muhammed'in Medine'ye Hicret ettiğinde onun yatağında yatarak varlığını gizlemesi yanında İslâm atmosferinin yayılmasında göstermiş olduğu sayısız cesaret ve kahramanlaklarla İslam coğrafyası içerisinde kendisine çok farklı algıların benimsenmesini sağlamıştır.

Hiç şüphesiz Türk edebiyatında sayısız esere konu olan Hız. Ali aslında tek başına bir edebiyat ekolüdür. Onun edebiyatımızda en çok işlenen özelliği emsalsiz kahramanlığı, cesareti, ilmi ve ehl-i beyt dediğimiz beş şahıstan biri oluşudur. Oluşturulmuş olan sayısız edebiyat eserinde Hız. Ali'in üstün vasıfları sık sık dile getirilmiştir. Bu vasıflara uygun olarak da çeşitli isim ve ünvanlarla anıla gelmiştir. Bunlardan en çok kullanılanları **“Haydar, Tanrı Aslanı, Haydar-ı Kerrâr, Ebû Turâb, Şâh, Şâh-ı Merdân, Esedullâh”** gibi sıfatlardır.

Bazı Türk destanlarında Hız. Ali doğaüstü yardımcı kahraman vasfı ile karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Özbek Türklerine ait “Alpamış Destanı”nın Fazıl Yoldaşoğlu'nun anlatmasında, doğaüstü yardımcı olarak Hız. Ali, üç şekilde tasavvur edilmiştir:

- “1. Çocuksuzluk Sorununu Çözme,*
- 2. Ad Koyma,*
- 3. Yol Gösterme ve Yardımcı Olma motifleri ile üç başlık altında ele alınıp incelenmiştir.”³*

³Akın, “a.g.m.”, s. 21-25.

Kitâb-ı Hâver-nâme’de Hz. Ali yardımcı kahraman olarak değil, destanın merkezinde olup ana kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır. 17598 beyitlik eserde 1041 kez ile Hz. Ali için en çok “**Haydar**” sıfatı kullanılmıştır.Eserde, Hz. Ali başka şu vasıflarla zikredilmiştir:

Tanrı’nın aslanı, gerçek veli (1581), şiceân-ı Arab (1611), şîr-i jiyân, (1615), şâh-ı din (1623), emîr-i nâmdâr (1635), nerre şîr (1713), şâh-ı merdân (1717), Hayber-güşâ (1734), Murtaza (1970), bedr-i münîr (2232), şîr-i ner (2246),sahâvet madeni, şîr-i velî (2316),kâm-rân (2323), şems-i Arab (2822),Turâb (2831), şîr-i ilâh (2870), ser-firâz-ı pâk-i dîn (3505), Haydar-ı Kerrâr (4304), dîn bûlbûli (4306), şâh-ı Arab (4317), âlemin kânı (6582), şicâ-ı şîr-i ner (8627), âlî-nejâd (8648), şâh-ı cihân (11265), dîn kânı (11591),Ebû’l Hasen (11747),şâh-ı şîr-i ner (11763), şîr-i zü’lcelâl (16285).

Hz. Ali, Kitâb-ı Hâver-nâme’de çok üstün vasıflarla karşımıza çıkmaktadır. O çaresizlerin son çaresidir. Kimsenin yenemediği yenen, kimsenin girmeye cesaret edemediği en tehlikeli yerlere tek başına girip savaşmayı göze alacak kadar emsalsiz bir cesaret sahibi, dua ettiğinde duası kabul olunan, kendisiyle Hakk’tan gelen sesle konuşulan gerçek velîdir:

Andan inüp koydı yüzün ber-zemîn
Didi kim iy hâlık-ı cân-âferîn

Muştafâ haqqı eyâ Rabbü’l enâm
Baña bildir kıncaru gitdi gulâm

Geldi Hâk’dan nidâ k’ey şîr-i ner
Diñle Kamber’den vireyüm ben haber (1772).

Bu du‘ayı kıldı şâh-ı nâm-dâr
Müstecâb itdi anı Āmirz-gār (1819).

Eserde Hz. Ali'nin Hz. Muhammedin'in amcasının oğlu olduğu sık sık dile getirilir:

Ol baña‘ ammu zâdedür adı ‘Alî
Pişesi erlik dūrūr kendüsi velî (1826).

Hz. Ali çölde giderken, padişahı Kubâd olan Hürrem-i Âbâd denilen memlekete gelir ve karşısına Kubâd'ın veziri İmâdü'l Melik çıkar. Vezir, Hz. Ali'ye kim olduğunu nereden gelip nereye gittiğini sorar. Hz Ali de Berber denilen memleketten geldiğini ve adının tüccâr Kaşamşam olduğunu söyler.

Didi Haydar aña ki Berber'denem
Çünkü sorarsuñ baña kim n'irdenem

Dağı çün ismümi sorduñ bil 'ıyân
Kim Kaşamşam'dur benüm iy kâr-dân

Bağlamışam ben ticâret çün kemer
Bil tamâm bir yirde itmezem mağarr (2236).

Eserin metin bölümünün başlarında Haydar, düşmanlardan adını ve aslını gizler. Kubâd'ın veziri ve sonradan Müslüman olan İmâdü'l Melik'e kendisinin Berber ülkesinden geldiğini ve adının Kaşamşam olduğunu söyler. Haydar aynı zamanda kendisinin olağanüstü bilgilere sahip olduğunu da dile getirir. Bu beyitlerde Türk destanlarında bulunan Alp-Eren tipi kahramanların özelliklerinin Haydar'da bulunması dikkat çeker. Cihânın her halinden bilgi verebilmesi, yaşta ve kuruda ne varsa ondan haber verebilmesi bu vasıflardandır:

Yiryüzinüñ itmişem çoğunı geşt
Düşdi yolum bunda iderüm güzeşt

Sorgilen benden cihān ahvālını

Yağşı bilürem cihānuñ hālını

Kūh ile şahradan u hem huşk u āb

Ėanķısından sorasuñ virem cevāb

Şāh aña didi iy dūnyā dide-merd

Çoğ görüpsüñ dünyede germ ile serd (2240).

Haydar'a Allah'ın kanadı vasfı verilmesi en çok dikkat çeken beyitlerden biridir:

Gördi bir kûçe durur der-çāh-sār

Gitdi ol kûçeye perr-i Kirdigār (3600).

Haydar'a ne soğuk dokunur ne de sıcak. O her türlü tehlikeden mucizevî bir şekilde korunmuştur:

Ėaydar'a çün kim irişdi od yaķın

Ėyet'el Kürsi okıdı şāh-ı dīn

Şāha itmedi ol od anda ziyān

Na'ra urdı sanasuñ şır-i jiyān (3621).

Hız. Ali'nin sesi savaşlarda oldukça tesirlidir. Savaşta onun bir nara atışı ile düşmandan otuz bin savaşçı yok olmaktadır:

Na'rasından Ėaydar'ıñ der-mürğ-zār

Öldi savaş eri otuz kez hezār (6741).

Eserde Hız. Ali'nin kılıcı Zülfikār'ın iki başlı (çatal ağızlı) oluşundan söz edilir:

Ol gün ol meydanda şah-ı nām-ver
Aldı iki eline tığ-i dü ser (6745).

...

Bir tığ-i var ejdehādur san dü ser
Neye ki uğrasa ol durmaz keser (7331).

...

İki başlu tığe Şāh uzatdı çeng
Od çıhar idi zî-tığ-i āb-reng (11835).

Haydar bir ara sefer sırasında çok farklı bir coğrafyaya varır. Karşısına bir dağ çıkar. O dağa bakınca kendi yüzünün yansımasını görür. Bu olay aynı zamanda Hz. Musa'nın Allah'ın yüzünü görmek istemesi neticesinde, Tur dağına bakıp Allah'ın yüzünün tecellisini görmesini anımsatmaktadır:

Geldi Haydar itdi ol dağa nazar
Gördi kendü şüretin ol pür-hüner (10970).

Hz. Musanın Allah'ın yüzünü görmek istemesi üzerine Allah'ın sûretinin Tur dağına yansıması sonucu Hz. Musa bayılmaktadır. Bu olay Kur'an'da A'raf sûresinin 143. Âyetinde⁴ anlatılmaktadır.

⁴Kur'an-ı Kerîm'de A'raf sûresinin 143. âyetinde bu olay şöyle geçmektedir: “Mûsâ, belirlediğimiz yere (Tûr'a) gelip Rabbi de konuşunca , ‘Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım’ dedi. Allah da, ‘Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin.’ dedi. Rabbî dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, ‘Seni eksikliklerden uzak tutarımAllah'ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim'dedi’”. Halil Altuntaş, vd, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2011, s. 166.

Hz. Ali'nin bir narası etkili olduğu kadar, savaşta onun her bir hamlesi 300 savaşçıyı yıkar:

Hamle idende şehi Hāver-güzār
Öldürürdi çeriden üçyüz süvār

Na'ra itdi ol şehi Döldül-süvār
Cünbiş itdi düz ile deryā vü gār

Na'ra eyledük de ol pölād-püş
Billurdan gitdi çok çok 'akl u hüş

San kıyamet kopardı vü oldu nüşür
Çaldı İsrāfil sađan ol demde sūr

İki leşker kopardı bir gözden zi-cāy
Ceng eri başını bilmezdi zi-pāy (13970).

Haydar heybetiyle, savaş meydanındaki üstün vasıfları ile karşımıza çıkar. Öyle ki onun cenginin şiddeti ve gürültüsü gökteki meleklerle kadar irişirdi:

Nizesin çünkim alur idi ele
Gökde iderdi melāik ğulgule (14223).

2.1.3. Mālik

Müslüman ordularının Haydar'dan sonra gelen en güçlü şahıslarından biridir. Sayısız seferde bulunmuş ve büyük kahramanlıklar sergilemiştir. Onun en büyük özelliklerinden biri Hz. Muhammed'i rüyasında görmesi ve onunla konuşmasıdır. Eserde **Mālik-i nām-ver** (2786), **Mālik-i nām-dār** (2850), **Mālik-i ner ejdehā** (2898), **şir-i jiyān** (2944), **ejder** (6419), **pāk-i dīn** (8529), **kān-ı edeb** (11150) gibi vasıflarla anılmıştır.

Mâlik bir ara seferde iken kan yara içinde kalır. Rüyasına Hz. Muhammed gelir ve rüyada tüm yaralarını iyileştirir:

Uyhu içre geldi ana Muştafâ
Ma'den-i 'ilm ü saḥâ ile şafâ

Geldi ḥâline ol kân-ı vefâ
Ol ki bulur ḥaste bûyundan şifâ

Açdı mu'ciz elini ol ser-firâz
Sıgadı ol server-i ehl-i hicâz

Mâlik'i başdan ayağa iy hümâm
Ne ki var cerâḥatı bitdi tamâm

Çünkü Mâlik yarası oldu düst
Didi peğamber ana dur yatma cüst (3908).

Yine Mâlik sefer esnasında bir şehre gelir. Atı ile gezerken Cemşid'in Gülçehr adındaki kızını görür ve ona aşık olur:

Gider idi ol şanem tanḥâ yana
Tâ ki kamu ḥâlini anda duya

Çün ki ol mâh yetdi aḥterler bile
Ya'ni kendüsi o duḥterler bile

Baḥdı Mâlik çün anuñ bālāsına
'Āşık oldu çehre-i zibânına (3977).

Daha sonra Mâlik, Cemşîd ile görüşür. Cemşîd ona kim olduğunu nereden geldiğini nereye gittiğini sorar. Mâlik de Rum ülkesinden olduğunu, adının Hâmân olduğunu söyler.

Böyle virdi vezîre Mâlik cevâb
Ser-güzeştüm bil ki benüm bî-hesâb

Bu cihânı gezmişem ben ser-be-ser
Başuma öküş gelmişdür hayr ü şer

Rûm'danam benüm adum Hâmândurur
Maşrîk u mağrib baña yek-sân durur (4040).

Mâlik, Gülçehr'e âşık olan Şâbûr adlı veziri yıkanca Cemşîd ona bu kızını verir. Aynı zaman Şâbûr'un elindeki Sol kalesi ile Cem şehrinin hükümdarlığını da ona devreder:

Pâdişâh virdi aña tabl u 'alem
Şâhbûr'ûñ kal'asını bâ-şehr-i Cem (4165).

Mâlik öyle güçlü öyle kâbiliyet sahibi ki Cemşîd'in on bin kişilik ordusunu dağıtmayı başarır:

Şâh-ı Hâver didi tâ on kez hezâr
Behmen'ûñ yârenlerinden nâm-dâr (6408).

Çünkü Cemşîd eyle gördi leşkeri
Gözine daraldı güñ dünyâ varı

Bil ki ol leşker kamu itdi firâr
Gitdiler meydân içinden hor u zâr (6430).

Mâlik, peygamber tarafından kendisine verilen zırhı giyince ne yarası varsa baştan sona iyileşir:

Açdı ol gönliñi Sa'd'a pür-hüner
Mâlik'e geydürdi anı ser-be-ser

Muṣṭafâ'nuñ bûyî çün irdi aña
Zahmeti oñdı kamu oñdin soña (9000).

2.1.4. Sa'd-ı Vakkâs

Ebû'l Muhcen ile sefere ilk çıkanlardandır. İslam ordularının ileri gelenlerindendir. Kitâb-ı Hâver-nâme'de **Sa'd-ı nîk-nâm** (786), **Sa'd-ı Vaḳḳâş** (935), **Sa'd-ı yel** (7779) gibi vasıflarla karşımıza çıkar.

Sa'd ile Ebû'l Muhcen Hilâl-ı Alaska'dan sonra, Hısnı Damân adı verilen kaleye varırlar:

Rüşen olanda siyehden ağ hemân
Oldılar yavuk bâ-Hısn-ı Damân (740).

İrişüp Bu'l Muhcen ile Sa'd-ı yel
Virdiler koyup selâm el üssüne el (779).

Nevâdir'in huzuruna çıktıklarında Nevâdir Sa'd ve Ebû'l Muhcen'e nam sorduğunda Sa'd kendisini adının Şîbân-ı mısırî olarak tanıtır:

Adumızı sorduğñ iy hoş nihâd
Bendeye Şîbân-ı Mısırî dirler âd

Uşbu yoldaşum adı Hâmân durur
Geldügi yirüñ adı Yünân durur

Men Mışırluyam odur ez mülk-i Rûm

Tîğ ider senûñ hārâyı çü mûm (791).

Ebû'l Muhcen tarafından Nevâdir'in beş yüz askeri öldürölünce Sa'd, Nevadir tarafından esir alınır ve zindana atılır. Zindandan kendini kurtarır ancak kaçarken atı yere yıkılır ve tekrar esir düşer. Sa'd aynı zamanda Kattar'ın askerleri tarafından da esir edilir:

Çok gūşış eyledi üzümedi hām

Ķıldılar Sa'd'ın atın orada rām

Bağladılar iki elini be-pūşt

Söylediler yüzine birkaç dürüst

Sa'd'ı bağıu iletdiler ber-nezd-i şāh

Pehlūvānlar döndiler ez-rezm-gāh

Çünkü Ķattār Sa'd'a eyledi nazār

Hışm odı ne var ise çıldı be-ber (1333).

Esir edilen Sa'd'ı çok zaman geçmeden Ebû'l Muhcen düşman askerlerinden 300 kişiyi öldürerek kurtarır:

Vardı Bu'l Muħcen divenüñ yanına

Ol dive ki merkeb olmış hānına

Düşdi orada zi-pūşt-i rāh-vār

Diveyi çökürübeni çizdi bār

Tābūtın teng ağzını açdı revān

Gördi bağıu Sa'd-ı Vaķķāş'ı hemān

Yine bendden dahı kıldı hālāş
Ol tarafından dahı şikeste sipāh (1522).

Sa'd çok kez esir olur ama Haydar tarafından kurtarılır:

Görđi almış kām̄eti servini hām
El urup kıldı rehā ez-bend-i ğām

Yüz sürüp Sa'd öpdı şāhuñ ayağın
Hem okıdı şāha çoğ çoğ āferīn

Çok senālar birle Sa'd açdı dehān
Cümle āfetden cihānda bul amān (3677).

2.1.5. Ebû'l Muhcen

Sa'd-ı Vakkās ile sefere ilk çıkanlardandır. İslam ordularının en önemli kahramanlarındandır. **Eserde şîr-i jiyân** (835), **şeh-süvâr** (886), **nîkû hısâl** (1127), **mîr-i Arab** (2096), **server-i İslâm-penâh** (8630), **hoş-nihâd** (8648) gibi sıfatlarla karşımıza çıkar.

Bir haftalık bir yolculuktan sonra Sa'd ile Hilâl-ı 'Alaska denilen hisara gelirler. Sa'd tarafından Nevâdir şaha Hâmân olarak tanıtılır. Ondan sonra Nevadir'in hisarına gelirler ve Nevadir'in sunduğu şarabı bir ay yüzlüye aşık olduğunu ve ona kavuşmadıkça içemeyeceğini söyleyerek reddeder:

'Aşka salmışdur beni bir māh-rū
Bir gül-i endām şekker leb müşg-bū

'Ahdi anuñ zülfine bağlamışam
Şimdiye degin dürüst sahlamışam (808).

Ebû'l Muhcen daha sonra bin kişilik ordu ile Nevadir tarafından bir kervanın ganimetlerini almak üzere gönderilir. O yola koyulur ancak; kervana zarar vermez ve Nevâdir'in askerlerinden büş yüz askeri helak eder ve geri kalanları kaçar. Daha sonra bir gece baskın yaparak Nevâdir'in sarayına girer Nevâdir'i öldürür. Bunun dışında Hısn-ı Pûlâd denilen hisarın padişahı olan Ra'd-ı Ammâr'ı da helak eder.

Ebû'l Muhcen savaş meydanında öyle heybetli bir er ki her bir haykırışı baharın gökgürültüsü gibidir:

Sürdi Bu'l Muḥcen atın ol nām-dār
Nara urdı nice kim rad-ı bahār (1393).

2.1.6. 'Amr-ı Ümmiye

Hız. Muhammed'den izin alarak Hız. Ali'nin peşinde Hâver-zemîn'e gitmek üzere yola koyulan Amr-ı Ümmiye İslam ordularının en önde gelen kahramanlarından:

Ol taraftan 'Amr-ı Ümmiye çū-bād
Varup irdi Ḥaydar'a ol hoş-nihād (5752).

Amr metinde sık sık kimlik ve kılıf değiştirir. Kimliğini gizleyerek Hâver ülkesinin padişahlarından Dârâ'nın karşısına Temurtaş-ı Çîn adı ile çıkar:

Baḥa Temurtaş-ı Çîn oldu nām
Böyle virdi Ḥāvere ḥākān peyām (6897).

Müslümanların ileri gelenlerinde isim değişikliği uygulamasına sık rastlanır. Amr, Tahmâs ile karşılaştığında kendini Sâyim-i Berberî olarak tanıtır.

Adımı bil Sâyim-i Berberî'dür
Ağlamak bugün menüm-çün yiridür (12174).

2.1.7. Kanber

İslâm tarihinde Hz. Ali'nin azadlı kölesi olarak kayda geçen Kanber bu eserde Hz. Ali'nin yanında yer almış, onun en büyük yardımcılarından biridir:

Geldi Kanber katına Haydar bā-şitāb
Uyur idi Kanber o yetdi zi-ḥāb

Didi kim biz bu gice gitmek gerek
Ne asāyiş ne ḥū ḥab itmek gerek

Hem bu dem bağla kemer itgil şitāb
Kendüden eyle ırağ ārām-ı ḥāb

Düldül'i eyerlegil urgil ligām
Kim bu iş biz gitmedin olmaz tamām (1605).

2.1.8. Hâlid Bin Velid

Hâlid Bin Velid Müslüman ordularının en büyük yardımcılarından biridir. Müslümanlar darda kalınca sonradan onların peşine düşer ve onları çeşitli sıkıntılardan kurtarır. Onu gören Müslümanlar büyük sevinç yaşarlar:

Bildi mü'min leşkeridür ol çeri
Oldı şād onları görüben pîri (7940).

...

Binüben bir yükrük at ol pehlüvān
Salmış yir kaçına gürz-i girān

Bir cıdayı dahı aluban be-dest
Öyle gelür sanasuñ kim pıl-i mest

Hâlid idi ser-firâz ol nâm-dâr
Böylesince irdi ceng eri hezâr (7947).

2.1.9. ‘Amr Bin Mu’di

Hz. Ali’nin saffında savaşıp olup İslam ordularının ileri gelenlerindendir.
Savaş içinde onun gibi er pek azdır:

‘Amr Bin Mu’di görüp tek yoğ durar
Cenk içinde pehlüvân ü pür-hüner (635).

2.1.10. Hilâl

Hilâl-ı ‘Alaska denilen hisarın müslümân hükümdarıdır. Sa’d ile Ebû’l Muhcen bir haftalık bir yolculuktan sonra buraya varırlar. Hilâl, bu şahısları üç gün ağırlar ve onlara hürmetlerde bulunur:

Anları alup Hilâl-ı nâm-dar
Kal’aya apardı ol mîr-i kibâr

Komadı üç gün yanından onları
Tilleri ayru bir idi cānları (715).

Ebû’l Muhcen ile Sa’d tekrar sefere çıkmaya karar verdiklerinde diledikleri kadar onlara asker ve altın verebileceğini söyler.

Soñra üç günden ol iki şîr-i ner
‘Azm itdiler ki kılalar sefer

‘Azm idübeni o Sa‘d-i hûb-fâl
Va‘de irdi çıldı ez-burc-ı hilâl

Onlara didi dilerseñüz yâri
Sizüñ olsun cümle leşkerüm varı

Böyle aparuñ ne kim varsa sipâh
Pehlüvānum çoğ durur zerrin külâh (720).

2.1.11. İbn-i Rabî

Hz. Ali, Kattâr öldürüldükten sefere devam eder. Hısn-ı Beyâz’dan ayrılınca İbn-i Rabî isimli zat Hısn-ı Beyaz’a Dîlfürûz tarafından emir olarak tayin edilir.

Kalada İbn-i Rabî‘i it emîr
Sen benümle hem-reh ol der-dâr ü gîr (2146).

2.1.12. ‘Amîdü’l Melik

Müslüman ordularının ileri gelen vezirlerinden olup bilgili, dikkat sahibi ve ileri görüşlü bir şahıstır.

Bir vezîri var idi hoş nîk-nām
Hem müdebbirdi ‘Amîd’ül Melik nām

Şahib-i tedbîr idi ol kâr-dân
Hem sūhan gūy idi idi hem bisyār-dân

Şāhına didi işitüñ sözümi
Der-gehüñe sürtüben yüzümi (3027).

2.1.13. ‘Abdullâh-ı Ensâri ve Efdal

Müslümanların Kubâd’a karşı savaşında ön saflarda yer tutmuş iki önemli askerdir:

Bil ki ‘Abdullâh-ı Enşâri dahı
Meysereyi bekledi ol ahı

Dahı Efdal tûğın alup iyneşer
Durdı būsūya girüp büte meger (3101).

2.1.14. ‘Abd-ı Velî

Müslüman ordusunun sol kanadında saf tutmuş önemli askerlerdendir:

Meyserede durmuşdı ‘Abd-i Velî.
Cengine münkâd iderdi ol dîvi (3106).

2.1.15. Ömer

Müslümanların önde gelen kahramanlarındanır:

Çııdı enşârileriñ biri be-ceng
Sürdi meydāna atını bî-direng

Ol şicā‘uñ adı idi bil ‘Ömer
Çekdi tîğın bağlanup cenge kemer (4837).

Cemşîd çok önemli askerlerinden bir olan Cihangîr’i öldürür:

Nîzesin Enşâri sundı nām-dār
Kalhanın başına çekdi ol süvār (4847).

Görüben kamu Cihāngîr ölümün
Oldılar ğam-nāk pür-kîñ ol la'îñ (4851).

Ömer, Erdeşîr'in Hâmûs adlı askeri tarafından ok ile öldürölür:

Durar idi iki yañadan sipāh
Geldi 'Ömer yanına der-rezm-gāh

Sinesine urdı oñı ol la'îñ
Çıñdı peykān arkasından durmadın (4871).

2.1.16. Mîr Seyyâf

Mîr Seyyâf İslâm ordularının önde gelen kahramanlarındadır. Oldukça bilgili yetenekli olup Ömer'i öldüren Hâmûs adlı düşmanı helak eder.

Seyyâf anda Hâmûs'ı saldı be-hāk
Örtisine digin idüp anı çāk

Geldi kendü Erdeşîr leşkerine
Kesdi çoñ başları ol döne döne (4895).

2.1.17. Seyyid-i Adîl, Müslim Bin Akîl, Abdullâh-ı Müslim, Mikdâd

Hammâr, Medine ve Mekke'ye saldırmaya karar verince Hz. Muhammed ve sahabeler tedbir alırlar. Savaş meydanının ortasında Adîl, sağında Müslim ve Abdullâh'ı Müslim yer alır. Sağ kanatta Mikdad saff tutar:

Kalbinüñ içinde idi seyyid 'Adîl
Sağ yanında Müslim idi bin 'Akîl

‘Abdullāh-ı Müslim dahı ol nām-dār

Sağ yañadan bir hayliane süvār

Sağladı Miqdād dahı meymeneyi

Tā göre gereklüdür meysereyi (5511).

2.1.18. Fettâh

Hız. Ali'nin hizmetine girmek üzere at koşturan müslümanların önde gelenlerindendir. Metinde, Medine'den Hız. Ali'nin eş ve çocuklarından haber getiren bir elçi olarak karşımıza çıkar:

Ol gelene bil ki Fettâh idi nâm

Gökyüzi gerdi ile doldı tamâm

Tañrı aşlanına çün irdi yakîn

Hıdmet için oldu ham ol pâk-i dîn (13480).

2.2. Sonradan Müslüman Olan Şahıslar

Bu şahıslar genel olarak yâ âşık olunca, yâ savaş meydanında Müslümanlarla giriştikleri mücadeleleri kaybedince, ya da gördükleri rüyaların etkisiyle Müslüman olurlar. Buradaki sıralama bu şahısların metinde Müslüman olma sıralarına göre verilmiştir.

2.2.1. Dîlfürûz

Damân kalesi padişahı Nevâdir'in herkesi kendisine âşık eden gül yüzlü, selvi boylu güzeller güzeli kızıdır:

Var idi bir kıızı bil iy nîk-hâh

Yüzi gül ü kıaddi serv ruhsârı mâh

‘Ărızından rûşen ateş-i âb-dâr
Zülfinûn ucadı ‘anber-i tâb-dâr

Saçına kemend atan büste idi
Çok kaşı yayı kaşına hâste idi

Hüsn ile ol dilber-i âfet idi
Hubluğ içre kaşları tek tāk idi (990).

Nevâdir kızını ancak güreşte onu yenebilenin alabileceğini söyler. Fakat kızı kolay kolay hiçkimse yenemez. Daha sonra kız sarayda Sa’d’a ait yayı eline alır ancak çekmek isteyince çekemez ve bunun sahibini merak eder. Annesi onun sahibinin zindanda olduğunu söyler. Ne yapar eder zindana gider ve Sa’d’ı bulur. Sa’d’a aşık olur, Müslüman olur ve onu zindandan kurtarır.

2.2.2. Hüssâl-ı Zengî (Pîrûz Baht)

Eserde Hısn-ı Zafer adı ile anılan toprakların hükümdarı olan Hüssâl, Haydar ile mücadeleye girişir ancak Haydar’ın gücü ve heybeti karşısında aklı başından gider ve ona rakip olamayacağını anlayarak müslümân olur.

Adımı Hüssâl-ı Zengî bil yakîn
Mürğ-zâra geşt içün geldüm hemîn

Yerimûn adını bil Hısn-ı Zafer
Çoğ koyar ser-dâr ayağum altına ser (1671).

2.2.3. İmâdü’l Melik

Zinhâr-Hâr tarafından Haydar’a karşı gönderilen vezirdir:

Oldı ‘İmādūlmelik andan revān
Haydar’ın ahvālını eyleye beyān

İtdi Haydar leşkeri çün tār u mār
Hālî oldı m‘areke ez nām-dār (2719).

İmād’ül Melik, Haydar ile karşılaşınca karşısındaki heybetli kişinin daha önce okuduğu kitaplarda kendisinden söz edilen Hz. Ali’ye çok benzediğini anlar. Bu şüphesini Haydar’a iletir ve Haydar da Kaşamşam adlı kişinin gerçekte kendisi olduğunu söyler. Bunun üzerine İmād’ül Melik her koşulda Haydar’a bağlı olduğunu söyleyerek Müslüman olur:

Aña beñzersüñ ki ben virdüm nişān
Ne diyem sorar ise gerden-keşān

Şāh-ı Merdān didi kim Haydar menem
Şāhib-i ol tığ ol ester menem

Çün ‘İmād’ül Melik bildi nāmını
İtdi ol hînden kabûl İslāmını (2755).

2.2.4. Zînhâr-Hâr

Hâver-zemîn bölgesinde bulunan Şehr-i Sabâ’nın ve otuz bin kişilik ordunun sahibidir.

Aña diyilür idi Şehr-i Şabā
Kim şabā irgeç iderdi merhabā

Şehir içinde var idi bir şehriyār
Adı idi ol şehüñ Zînhâr-Hâr (2591).

Zinhâr-Hâr'ın kölesi Tekîn Bîn, Hz. Ali'nin atı Döldöl'ü bir bağda ağzında Zülkikâr'ı taşıırken görür ve şaşakalır. Hemen yola koyularak Döldöl'ü ve ağzındaki Zülfikâr'ı ele geçirmek ister. Döldöl, ağzından Zülfikâr'ı düşürünce kılıcı eline alarak padişahına getirir ancak ne padişah nede başkası kılıcı kınından çıkaramaz:

Ta'çil ile sıçradı ol rāh-vār
Düşdi dışından orada Zülfikār

Ildırım tek bir kişi yetdi revān
Zülfikār'ı aldı anda bî-gümān

Mîr Zînhâr-Hâr'e yetürdi anı
Zülfikār'ı aldı sevindi cânı

Çekdi kınından o şāh-ı nām-dār
Çıhmadı anda kınından Zülfikār

Geldi çoğlar sağ u soldan pehlüvān
Çekdiler çıhmadı gitdiler revān (2613).

Zînhâr-Hâr ,Hz. Ali'nin daveti ile ordusu ile beraber Müslüman olur ve Hak yolunu tutar:

Didi göñlinde şehî Zînhâr-Hâr
Dutmağ olmaz buncılayın işi hār

Anda kâfırlıktan oldu ol berî
İhtiyār itdi dîn-i peygamberi

Leşkeri kâmusı getürdi imān
Hiç birinde kalmadı zann u gümān (3080).

2.2.5. Gülçehr

Cemşid adlı padişahın kızıdır. İlk bakışta Mâlik ona aşık olur. Sonradan Müslüman olan kahramanlardandır:

Çehresi gül adı hem Gülçehr idi

Vuşlatı kâd firqati san zehr idi

Anuñ atası idi Cemşid-i şâh

Şâhib-i şemşir idi taht ü külâh (3965).

Bahdı Mâlik çün anuñ bālāsına

‘Āşık oldı çehre-i zibânına 3977.

2.2.6. Hammâr

Hz. Ali, Mâlik, Ebû'l Muhcen gibi cenk erenleri Hicaz bölgesinden ayrılınca kâfir ehlinden olan Hammâr adlı padişah bunu fırsat bilir ve Medine ve Mekke'ye saldırmaya karar verir:

Var idi bir pâdişâh tâzî zebân

Pehlûvân idi ‘Arab’da bî-gümân

Ol şicâ‘ idi be-gâyet nâm-dâr

Ad ile ana deyülirdi Hammâr (5430).

Aña hem Zayğam dahı dirler idi

‘Arab içinde be-gâyet er idi (5431).

Hammâr, kırk bin kişilik bir ordu toplar ve Medine'ye doğru yola çıkmak ister:

Ser-be-ser serdārını cem‘ eyledi
Medīne üstüne varalum didi

Ana cem‘ oldu çerç kırk kez hezār
Yürüdi anları aluban Hammār (5446).

Hammār, daha sonra savaş meydanına varır ve Hz. Muhammed’den onunla savaşacak er talep eder. Hz. Muhammed onu yumuşak sözlerle İslâm’a dâvet eder. Hammār bu dâvet karşısında hiddetlenir ve Peygamberin üstüne yürüyerek onun başına kılıç darbesi indirmek ister. Ancak eli inmez ve havada asılı kalır. Eli asılı kalınca peygamberden elinin tekrar yerine gelmesi için dua etmesini ister. Peygamber dua eder, eli düzelince bu mucize karşısında atından inerek peygamberin dizlerini öper ve ordusuyla birlikte Müslüman olur.

İki eli kaldı anuñ der-hevā
İndüremedi tığın ber-Muştafa (5563).

Bilki evvel sen baña eyle du‘ā
Gelsün elüm yirine yā Muştafa

Aña ol Resül-i Rabb’ül ‘âlemîn
Kıldı du‘ā didi âmîn ehl-i dîn

Geldi yirine yine dest-i Hammār
Gördiler kamu duranlar âşikār

Saldı elinden revān şemşir-i kîn
Düşdi atından revān ol ber-zemîn

Öpdi rikābını ol peygamberüñ
Na‘lini tâc eyledi ol serverüñ

Getürdi Hammâr ile leşker îmân
Hiçbirinde kalmadı anuñ gümân (5575).

2.2.7. Gülendâm

Ebü'l Muhcen'in Hâver ülkesinin bağında gördüğü ve aşık olduğu güzeller güzeli prensesidir:

Ol gül-endâm itdi gül-bû müşg-dem
Âd ile dağı Gül-endâm idi hem (8781).

Hz. Muhammed, Gülendâm'ın rüyasına girer ve ondan kendi dini olan İslâm'ı kabul etmesini ister. Gülendâm, böylece rüyasından Müslüman olarak uyanır:

Şem' kimi geldi ender-tîre şeb
Yatur iken üstüme ol hânde leb

Baňa didi dut benüm âyînümi
Kūfri terk eyle kabûl it dîñümi (8804).

...

Ben dîñümden döndüm anda bil yakın
Girdüm İslâm dînine iy pāk-i dîñ

Muştafâ eliyle getürdüm îmân
İ'tikâd eyle baňa itme gümân (8809).

2.2.8. Perîzâd

Güzelliğine Çin güzellerinin bile hayran kaldığı Cemşîd'in mahremlerinden birisidir. Hz. Ali'nin yanına gelerek Müslüman olur.

Hüsnine hayrân kamu hûbân-ı Çın

Hem çerâğ-ı rûşen-i Hâver-zemîn

Serv qadlû bir Perî-zâd idi nâm

Âlem içine hüsni içindeydi tāmām

İtdi ‘avrât çünkü İslâm’ı kabûl

Şâd oldu kimse kalmadı melûl (9467).

2.2.9. Gülnâr

Tahmâs’ın Sâhil ülkesinde Şehr-i Arz denilen yerde hüküm sahibi kız kardeşidir. Ona yoldaş olarak Muhannâ isimli şahıs her zaman yanında yer almaktadır:

Buradan gönderdi ol ber-şehr-i ‘arz

İmdi gitmeklik oraya oldu farz

Hoş hevâsı var hurrem dil-pezi

Gir geç ol şehr içre olur şitâb

Anda bir ‘avrat durur fermân-güzâr

Hûb-rûy ü serv qadlû gül‘izâr

Ol gül endâma durur Gülnâr nâm

Hüsni içinde yok kışurı bil tamām (14277).

2.2.10. Kûtvâl

Kûtvâl, Tahmâs’ın vezirlerindendir. Haydar aracılığı ile sonradan Müslüman olur:

Böyle anuñ vezîriyle Kûtvâl
Geldiler îmnâna buldılar kemâl

Kal‘anuñ ehli Müslümân oldılar
Kâfir iken ehl-i îmân oldılar (15280).

2.2.11. Râvân

İlk başlarda müslümanlara düşmanlığı ile bilinen Râvan, Mâlik’le giriştiği mücadeleyi kaybedince son çare olarak Müslüman olur:

Cân u dilden müslim ü dîñ-perverem
Şıdk ile men çâker-i peğamberem (15725).

Çok utup durur başumdan mâh u sâl
Kim beni pâ-bend idüpdür bunda Zâl

Çünkü bendinden olamazdum rehâ
Ola idem bir zamân andan cüdâ

Dutam anuñ ne dise fermânını
Ben qabul itdüm anuñ pemânını

Külli göñlümnden giderdüm hurremi
İhtiyâr itdüm bugün içre ğamı

Uşta irdüñ imdi sen feryāduma
Baña ol bî-dâd iderken dādūma

Adumı anam benüm Râvan qodı
Çarh şādı yirine şiven qodı

Çünkü Rāvan cādūdan fāş itdi rāz
Didi andan Mālik ejder ser-fīrāz (15735).

2.2.12. Kubad'ın Karısı

Kubad öldürölünce Hz. Ali'nin daveti le Müslüman olur:

İtdi İslām'ı kabül ol-nîk-zen
Şād-mān oldu görüben encümen

Egledi hem orada Haydar sipāh
Pehlüvānlar girdi der- eyvān-ı şāh (17250).

2.3. Müslüman Olmayan Şahıslar

Bu bölümde isimler genelde metindeki önem sıralarına göre verilmiştir. Bazı isimler başlıklarda ya aynı beyitte ya da birbiriyle anlam bütünlüğü oluşturan ardışık beyitlerde yer aldığından birlikte verilmiştir.

2.3.1. Nevâdir

Nevâdir, oldukça güçlü, zevk, içki ve eğlence düşkün bir kişidir. Müslümanların ilk karşılaştığı Müslüman olmayan padişaktır. Müslüman şahıslar Sa'd ile Ebû'l Muhcen'in yaptıkları sefer sırasında bir dağda karşılarına Hısn-ı Dâmân denilen hisar çıkar. Nevâdir, bu hisarın padişahı olup on bin asker sahibidir:

Var idi bir reh-zeni bîdād-ger
Şahlığa bağlamış ol dağda kemer

Adı Nevâdir idi ol bed-nihād
Geldükçe iderdi reh-zenlik ziyād

Var idi leşkeri anuñ deh hezār
Kamu meydān içre cest çapük-süvār (747).

Nevâdir, Sa'd ile Ebû'l Muhcen'i saraya davet eder ve ikramda bulunur. Onlara şarap sunar fakat kabul etmezler. Daha sonra bir kervanın mallarını ele geçirmek üzere Ebû'l Muhcen gönderilir. Ancak Ebû'l Muhcen kervana bir zarar vermez ve beraberinde gelen beş yüz askeri kılıçtan geçirir. Bunun üzerine Nevâdir Sa'd'ı esir alır.

Ebû'l Muhcen, Sa'd'ı kurtarmaya karar verir. Bir gece baskını ile Nevâdir'in sarayına girer ve bir kılıç darbesi ile onu helak eder:

Gicenüñ karası çün 'anka idi
Çoñı gitmiş kalan bir pās idi

Yügreğine urdı anuñ bir tığ ile
Cāmı kalmadı ki ol gele dile

Anuñ ile yırtdı cigerini tığ
Kān revān oldu niçe bārān-ı mığ

Qaldı kām içinde ten-i şehriyār
Dutamadı ol dağ ecelden kenār

Oldı ğarğ altında rezm-gāh
Ol Nevâdir gitdi qaldı māl ü cāh

Ol zamānda kim Nevâdir virdi cān
Öyle san doğmadı anadan hemān (1111).

2.3.2. Kattâr

Hısn-ı Dâmân hisarı padişahı Nevâdir'in kardeşidir. Kattâr, Hısn-ı Beyaz denilen hisarda taht kurmuş bir padişaktır.

Ol siyeh-rû küfri tek rā'yi siyāh
Hısn-ı Beyāzı idinmişdi penāh (1205).

Ol cefâcunun adı Kaṭṭâr idi
Hem bed-endiş idi hem bed-kâr idi (1207).

Kattâr'ın kalesi müslümanlar tarafından ele geçirilince Kattâr esir alınır ve Hz. Ali tarafından İslâm'a davet edilir ancak o bu daveti reddeder. Bunun sonucunda Sa'd-ı Vakkâs tarafından başı bir kılıç bedeninden ayrılır:

Didi Ḥaydar'dan aña ez-kāfiri
İhtiyâr eyle dîn peygamberi

Dîn-i İslâm'ı qabûl itgil tamām
İki dünyâda olasuñ nîk-nām (1989).

Sa'd-ı Vaḳḳâş qaḥıyup aña didi
Sen yavuzsuñ ıvâzdur bedî

Dutuban çıhardı oradan revân
Çeke çeke ilettdi tâ ki töke kan (1997).

Yumalandı top teki anda başı
Oldı kan deryâsına ğarḳ hem başı (1999).

2.3.3. Cemşîd

Şehnâme’de adı geçen şahıslardandır. Mâlik sefer esnasında Hâver ülkesine gelir. Bu ülkenin padişahı Cemşîd’dir. Cemşîd altın taht sahibi boyu selvi gibi oldukça uzun ve heybetli bir padişaktır:

Kuruban Cemşîd oturmuş taht-ı zer
Urunuban tâc bağlanup kemer

Ķāmetini serv yüzini gül bil
Leşkeri dururdu anuñ nice meyl

Başa urmuş bir muraşşā’ tâc ü zer
Şu’lesi hûrşîd bir raḥşanda ter (4400).

Cemşîd’ün daḥ’ atası Ķubād
Hem Ferîdûn nesliydi Ferrah nejād (3966).

Haydar, Cemşîd’in sarayına girdiğinde Cemşîd Haydar’dan kendisine bağlanırsa Hâmân gibi mükafat göreceğini söyler. Haydar, Cemşîd’in kendisine anlattığı Hâmân adlı şahsın Mâlik olduğunu anlar:

Bil yaḳın Hāmān idi sen aña nām
Şîri kemendi ile iderdi rām

Virdüm ana kızımı çoḥ genc ü māl
Buldı benden kamu esbāb-ı kemāl

Bildi Ḥaydar kim bu vaşf itdügi er
Mâlik ejder dūrur ol pūr-hüner (4430).

2.3.4. Tahmâs

Şehnâme’de, Tahmerûs olarak adı geçen şahıslardandır. Tahmâs, Savl Kalesi’nin padişahı olup, Hâver-zemîn’e saldıran yedi yüz bin kişilik ordunun padişahıdır. Sâhil ülkesinde hüküm sürmektedir. Haydar, Hâver-zemîn fethedip sefere çıkar. Geri döndüğünde ise Hâver-zeminde kimseyi bulamaz. Her yer ölü ile doludur. Sa’d da esir alınmıştır:

Dutmış Savl Kāl’asın Tahmâs-ı şûm
Dutmuş ayruğ ne ki varsa merz-bûm (11671).

Ol çeri var idi üç yüz kez hezâr
Pehlûvândı kâmusu der-kâr-zâr

Ol çerinüñ serveri Tahmâs idi
Gürz idi vü esbâbı elmâs idi (11595).

Kimse hiç yoğ idi ez-gerden-keşân
Kim sora şeh Sa’d-ı Vakķâş’dan nişân (11555).

Tahmâs’ın atı ve süvarileri Hz. Ali tarafından bir kılıç darbesi ile ikiye bölünür:

Şâh-ı merdân eyledi aña gâzab
Urdı bir tığ ile ol ‘Âlî-neseb

Deldi başdan ayağa ol nâm-dâr
Oldı iki pâre at ile süvâr

Titredi Tahmâs mehçûn berk-i bîd
Kesdi ol şîrin cânından ümîd

2.3.6. Kubâd

Şehnâme’de adı geçen şahıslardandır. Çölde bulunan ve Hürrem-i Âbâd denilen memleketin padişahı ve yüz bin kişilik bir ordunun sahibidir. Aynı zamanda Cemşîd’in babasıdır. Dîlfürûz’u görünce ona aşık olur ve onu esir edinceye kadar mücadele eder.

Hürrem-i Âbâd idi ol yirûñ adı
‘Âleme ni’ meti virürdi dâdı

Anda idi Hâverîlerden Kûbâd
Tâc-dâr idi orada bed-nihâd (2192).

Leşkeri ol gün ki virürdi şümâr
Artuğ idi san eyle ez şad hezâr (2193).

Cemşîd’ün dah’ atası Kûbâd
Hem Ferîdûn nesliydi Ferrah nejâd (3966).

Kubâd altın taht sahibi ve büyük bir ihtişam içinde hüküm süren lanetli bir padişaktır.

Gördi dört şuffe düzetmiş ol la’în
Bizemiş döşekleriyle her birin

Karşusunda kurulu bir taht-ı zer
Hürşîd ü tâbâna yetürmişdi ser (2218).

Kubad, savaşta Haydar tarafından öldürülür:

Kubat’uñ ortasına eyle çaldı tığ
Düşdi iki pâre olup bî-dirîğ (17180).

2.3.7. Dârâ İbn-i Arduvân

Şehnâme’de adı geçen şahıslardandır. Hâver ülkesinin hükümdârlarından biridir. Amr, onun karşısına Temurtaş-ı Çin adı ile çıkar:

Gördi kim Dārâ’yı İbn-i Arduvân
Yanına vardı uyanuğdı revân

Ol serâ perde içinde nām-ver
Bağlamış kulluğa dün içre kemer

Geldi Dārâ’nuñ yanına ol dilîr
Karşusunda edebile öpdi yir

Didi Dārâ söyle nedür saña nām
Geldüğünden buraya ne idi kām

Böyle didi kim aña Hākân-ı Çin
Gönderüpdür beni ber-Hâver-zemîn (6893).

Baña Temurtaş-ı Çin oldu nām
Böyle virdi Hâvere hākân peyām (6897).

Dârâ, Haydar tarafından ikiye bölünerek öldürülür:

Haydar aña eyle çaldı Zülfikâr
Ol la’îni iki böldü çün hıyâr (6981).

2.3.8. İsfendiyâr

Şehnâme’de adı geçen şahıslardandır. Hâver ülkesinin, Amr ile mücadeleri meşhûr olan taht ve hüküm sahibi padişahıdır. Amr onun sarayına girer ve uykuda

iken onu bağlamayı başarır:

Pās-bānlar işin itdi çün tamām
Addı ol İsfendiyār'dan yaña kām

Anı dahı bağladı ol pehlüvān
Cādūlar yanına biraḥdı revān(8315)

2.3.9. Nâhîd Şâh

Hâver-zemînde bulunan Kahraman şehrinin padişahıdır. Nâhîd Şâh, Haydar tarafından öldürüldükten sonra kalesinde esir edilmiş olan Ebû'l Muhcen kurtarılır:

Ḳahramān şāhını çün öldürdi Şâh
Oldı Hâver şāhına dünyā siyāh (10696).

Geldi yil teki ol oda durmadın
Ol Ebû'l Muḥcen'i çizdi Şâh-ı dîn (10701).

2.3.10. Ra'd-ı Ammâr

Hısn-ı Pûlâd denilen hisarın padişahıdır. Hısn-ı Pûlâd ilk olarak İskender tarafından inşa edilmiş eski bir hisar olup orayı ilk olarak Ebû'l Muhcen keşfeder.

Hısn-ı Pûlâd idi kalanuñ adı
Öldürürdi ehli gören de yâdı

Andan ilerü dahı çoḡ rûzigār
Ḳal'ayı İskender itmiş idi iy yār

Dutmuş idi anda bir uğrı maḳām
Ra'd-ı 'Ammār idi ol uğrūya nām

2.3.11. Rüstem-i Zâl

Şehnâme’de adı geçen şahıslardandır. Hâver ülkesinin kabiliyetli askerlerinden olup İsfendiyâr’ı öldüren kişidir. Behmen ise İsfendiyâr’ın intikamını almak için Rüstem ile mücadeleye girişir:

Rüstem-i Zâl ol cihânda pehlüvân
Şâhib-i şemşîr idi gürz-i gîrân (9336).

Bağladı İsfendiyâr anuñla kîñ
İtmek içün Rüstem’i ‘aciz hemîñ

Rüstem’e yâr idi çün kim rûzigâr
Oldı elinde helâk İsfendiyâr

Atası kîñi içün Behmen kemer
Bağladı tâ ala Rüstem’den meger (9340).

Zâl, bir ara Mâlik’i esir alır. Ancak, Mâlik bu işin kendisine bir fayda sağlamayacağını, Haydar’ın kendisinden haber alacağını ve kendisini kurtaracağını söyler:

Didi bir gün Zâl’a Mâlik pehlüvân
Kim benüm qalmaz bu râzum bil nihân

Nice destânla idesüñ beni bend
Dönme ye yeksân bu çarh-ı bülend

Qoy beni tâ kim işüme gideyüm
Kendü tedbîrümü kendüm ideyüm (15585).

Böyle bend itme beni iy nâ-bekâr

İntikâmın kime koydı rûzigâr

Çünkü Haydar bile hâlimden haber

Gele ardumca benim ol şîr-iner (15633).

2.3.12. Seyyâf

Hz. Ali, Sa'd ve Dîlîrûz Hâver-Zemîn'e doğru yol alırken bir virân-hâneye rastgelirler. Seyyâf da buranın sahibi olan kibirli bir padişah'tır:

Bilmedüñ vîrâne kimündür bu dem

Yohsa basmazduñ bu vîrâne kadem

'Ayb degül işitmemişsün adımı

Bilmemişsün aslımı bünyâdımı

Bil adum Seyyâf'dur şemşîr-zen

Bahs ider gökde bulutla tîg-i men (2179).

2.3.13. Salsâl

Tahmâs, Haydar karşısında çaresiz kalınca veziri Dâlık'a bir mektup vererek Salsâl adlı hükümdardan yardım ister. Tahmâs, Salsâl'ı Haydar ile baş edebilecek tek kişi olarak görür. En önemli özelliği yüz oğlunun olmasıdır:

Var idi yüz oğlu Şalsâl'ın tamâm

Haızır idi öni ancak iy hümâm (17461).

Çünkü yazdı nâmeyi Tahmâs-ı şâh

Didi andan Dâlık'a iy nîk-ğah

İt yarağıñ düş yola iy cān-ı men
Benden irgöz nāmeyi Şalşāl'a sen

Çünkü Dālîk diñledi düzetdi kār
Kurşanuban durdı alup yüz süvār (17449).

2.3.14. Zeyd İbn-i Eflah

Zinhâr-Hâr tarafından Haydar'ı öldürmek üzere gönderilen vezirlerden biridir. Ancak Haydar karşısında hiçbir varlık gösteremeden savaş meydanından kaçır ve geri dönmek zorunda kalır:

Zeyd İbn-i Eflah'a buyurdi şāh
Dur çeri çeküben eyle kîne-hāh

Leşkerümden bile apar deh hezār
Geldüğine eyle Kaşamşam'ı zār

Tığ-i Hindü ile bā Rūmî kemend
Anı öldürgil yoħsa eyle bend (2685).

2.3.15. Cihāngîr

Cemşîd'in ordusunda bulunan eşi benzeri pek bulunmayan bir asker olarak kabul edilen Cihāngîr Müslüman ordularının kumandanlarından Ömer tarafından helâk edilir.

Ol taraıdan gördi Cihāngîr anı
Yüridi tığın alup ala kîni

Sürdi meydāna atını durmadın
Gezdi dört yanını meydānuñ la'ın (4840).

Çeküben çıhardı nizesin ‘Ömer
Kaldı kana bulaşup ol hākī ser

Görüben kamu Cihāngir ölümün
Oldılar ğam-nāk pür-kın ol la‘ın (4851).

2.3.16. Cesîm

Nevâdir’in seçkin askerlerinden biridir. Ebû’l Muhcen ile Sa’d Hısn-ı Dâmân’a yaklaştıklarında bunların kim olduklarını öğrenmek üzere Nevâdir tarafından bin kişilik bir ordu ile gönderilir:

Nām-dârından Nevâdir bir süvâr
Gönderir tā bile kimlerdür olar

Anı ki gönderdi adı Cesîm idi
Tā bile ki ol gelenler kim idi

Geldi bilesince anuñ biñ süvâr
Anda ki gelmiş ol iki şehriyâr (760).

2.3.17. Hâverân

Cemşîd’in kölelerinden biridir. Hz. Ali’nin sürahisine zehir katarak Hz. Ali’yi öldürmek ister. Fakat bu işte başarılı olamaz ve vezir tarafından öldürülür.

Varubanı bil yakın iy Şāh sen
Ağu katdum Hâyard’uñ suyına ben

Ola imdi Hâyard’uñ işi tamām
Düşmen ile sen olasuñ şād-kām (9205).

2.3.18. Keyfele

Kattâr'ın seçkin askerlerinden olup kibirli bir erdir. Nevâdir'in öldürüldüğünü Kattâr'a bildirir:

Meşhûr idi der şicā' bin alā nām
Keyfele İbi Sühāme idi nām

Kefe'ye ol demde eyledi nigāh
Didi sor bizden ne diler dād-hāh (1214).

2.3.19. Hilāl Bin Heybere

Kattâr'ın ileri gelen askerlerinden olup savaş meydanında Ebû'l Muhcen'in karşına çıkma cesaretini gösteren kibirli bir erdir. Ancak Ebû'l Muhcen karşısında herhangi bir varlık gösteremez ve Ebû'l Muhcen tarafından öldürülür:

Bir şicā' Hilāl Bin Heybere be-nām
Ol neberd tigin çıharup ez-niyām

Geldi Bū'l Muḥcen katına ol zi-dūr
Başı dolu kibr ü gönli pür gurūr (1284).

2.3.20. Süfyân

Kattâr'a akıl hocalığı yapan seçkin askerlerinden biridir:

Ol hurd-mend idi vü Süfyân be-nām
Hem sühen-dân idi hem şîrin kelām (1493).

2.3.21. Aylâk

Hâver şahı Kubâd'ın ünlü bir askeridir. Hz. Ali ile savaşmak üzere yirmi bin askerle yola koyulması istenir:

Ol cefâcûnuñ adı Aylâk idi
Bu cihânda erlik içre tāk idi

Hâverân didi aña dur iy dilır
İki katla on biñ er ilet nerre şır

Sen Kaşamşam cengine olgil revân
Gör ki bu leşkerde kimdür pehluvân (2508).

2.3.22. Behmen

Şehnâme'de adı geçen şahıslardandır. Amr, Hâver-zemîn yolunda giderken karşısına Behmen adında bir putperest çıkar. Amr, ona kendisini Lât'ın gönderdiğini, görevinin padişahı kötülüklerden korumak olduğunu söyler. Bunu duyan Behmen hemen atından iner ve ordusuyla birlikte Amr'a diz çöker:

Beni Lât gönderdi ber-nezdük-i şâh
Kim anı ugrudan eyleyem nigâh

Düşdi atından revân Behmen çû-bâd
Koydı baş öñinde yire bed-nihâd

Ne ki var oldı pıyâde leşkeri
Geldi aña karşı anuñ her biri (5822).

Cemşîd'in Kibirli kumandanlarından olan Behmen, en sonunda Müslüman ordularının kabiliyet sahibi Mâlik tarafından helâk edilir:

ȶopdı ol meydān içinde bir ğubār

Toz içinde irdi Mālîk-i nām-dār

Çünkü irişdi yavuȶ ol pehlüvān

Behmen'e indirdi ol ğürz- i ğirān

Ğürzi ȶarbından başı oldu nigūn

Sinesinden seyl teki aȶdı anuñ ħūn (6389).

2.3.23. Erdeşir Ve Kubād

Haydar tarafından öldürülen Nevşād'ın intikamını almak üzere Cemşîd'in yüz bin kişilik ordu ile gönderdiği askerlerdir:

Hem buyurđı Erdeşir ile ȶubād

İkñ içün atlandı iki bed-nihād (4815).

İslam ordularına büyük zararlar veren ve İslām ordularının baş etmekte oldukça zorlandıkları Erdeşir, Haydar tarafından kılıç darbesi ile ikiye bölünerek helâk edilir:

Öyle ȶaldı biline anuñ dilîr

İki bölindi ħıyār tek Erdeşir

Erdeşir düşdi atından ser-nigūn

İki pâre ğarȶ olubanı be-ħūn (4951).

2.3.24. Ermân

Cemşîd'in en seçkin askerlerinden biridir. Oldukça güçlü, kabiliyet sahibi ve Cemşîd'in güvenip elçi olarak Haydar'ın yanına gönderdiği kişidir:

Var durur şâhun yanında bir dilîr
Heybeti peleng idi bâzûda şîr

Ad ile Ermân idi ol pehlüvân
Hüsni ü halkı hûb idi hem kâr-dân

İtdi Ermân'a nazar Cemşîd-i şâh
Didi var gör kim kimüñdür bu sipâh (4363).

Ermân Haydar'ın yanına elçi olarak gelir ama Haydar'ın heybeti karşısında büyük korkuya kapılır ve yüzü sapsarı kesilir:

Çün tüş oldu Haydar'a Ermân gözi
Heybetinden za'ferân oldu yüzi(4371).

2.3.25. Ferhâr

Mağrib-zemîn'in ileri gelen askerlerinden olup askerlerinin tek gayesi kan dökmektir:

Var idi Mağrib-zemînde bir civân
Adı Ferhâr idi hayli pehlüvân

Meyserede dahı ol dutdı qarâr
Bilesince aluban çoğ nâm-dâr

Leşkeri itdi kan tökmek ihtiyâr
Hâverîler dikdiler bir niçe dâr (2950).

2.3.26. Ferrâh ve Nâhem

Hâver ülkesinin iki seçkin askerlerindendir. Aynı zamanda putperest ve içki

ehli olan kimselerdi. Bunların işinden dolayı Amr büyük bir rahatsızlık duyar:

Anda buyurdi getürdiler ta‘ām
Yeyüben götürdiler iy nîk-nām

Der-zamān geldi irişdi ol süvār
Ferrāḥ’uñ yāranlarından Nāhem er (6091).

‘Amr çünkim gördi kuruldı şarāb
Bağrı oldı onlar işiñden kebāb (6094).

2.3.27. Fescân

Fescân, Hâver ülkesinin padişahı Cemşîd’in seçkin ve kabiliyet sahibi askerlerinden biridir:

Var idi bir Hâveri Fescân’dı nām
Ḥarb içinde pehlüvân idi tamām (7568).

2.3.28. Hâmûs

Hâmûs, Erdeşir’in önde gelen güçlü askerlerinden biridir. Müslüman ordularının kumandanlarından Ömer’i ok ile öldüren kişidir. Hâmûs ise Mîr Seyyâf tarafından helâk edilir:

Var idi mağriblü bir Hāmûs be-nām
Ḳanda olsa od çıḥarur idi tamām (4887).

Mîr Seyyâf virmedi ana cevāb
Şemşîr alup yüridi ol kām-yāb

Öyle urdı Hāmūs’uñ başına tığ
Sıçradı ҡan sanañ ki berķ-i miğ(4892).

2.3.29. İmlāk

Kubād’ın seçkin askerlerindedir. Hz Ali, Hürrem-i Âbâd’a varınca haber getirmek üzere gönderilen askerdir:

Var idi yanında bir ‘İmlāk nām
Ol çeride pehlüvān idi temām (2200).

2.3.30. Kāfūr

Kubād’ın zindanında bulunan hizmetçilerden biridir. Dîlfürûz Kubād’ın askerlerince esir alınınca ona hizmet etmekle görevlendirilir.

Қıldı çün zindāñler iş temām
Var idi bir ҳādimi Kāfūr nām

Dîlfürûz’i ana hem-reh eyledi
Al bunı sen eve apargil didi (2546).

2.3.31. Kûlāhûn

Sâhil memleketinin ve Tâhmâs’ın vezirlerindedndir:

Var idi bir sâhilî be-nām-ı kām
Ol dilîre bil Kûlāhûn idi nām

Didi Tāhmâs’a bu ne ҡorķu durur
‘Alî’den bunca ne güft ü gū durur (12810).

2.3.32. Mihyâr ve Tarâb

Tahmâs'ın güvendiği elçileridir. Amr, kendini onlara onlardan biri olarak tanıtır ve onlara yoldaşlık eder. Amr ikisini birbirine düşürerek Mihyâr'ın Tarâb'ı öldürmesini sağlar:

Ol iki ħûn-ĥâr idi cādū firîb
Kim olardan iblîs olurdu nihîb

Adı anuñ birinüñ Mühyâr idi
Gice gezmekde engîn ayyâr idi

Hem Tarab'dı ol birine dahı nām
Yürimekte cest idi çâpük-ĥırām (13021).

2.3.33. Mürre-i Hindû

Sâhil ülkesinin nām salmış büyük vezirlerinden olup Tahmâs bağılılığı ile bilinen büyük kabiliyet sahibi elçilerindendir:

Var idi bir şâhilî bâ-rây u kām
Mürre-i Hindû idi ol şaĥşa nām

Didi Tahmâs aña kim iy nām-ver
Bağlamak gerek sen evvel sen kemer (12017).

2.3.34. Nevşâd ile Gülbâd

Cemşîd'in önde gelen ve askerlerin oldukça saygı duydukları iki kardeş bilge askerleridir. Cemşîd'e, Kaşamşam'ın gerçek kimliğini gizlediğini aslında muhatap oldukları şahsın gerçekte Kaşamşam olmadığını bildirirler. Bunun üzerine bu iki asker Haydar'ı Cemşîd'in yanına çağırarak üzere gönderilirler:

Didi Nevşād'e ile Gülbād'e şāh
Kim Kaşamşam'dan yaña iletdüñ sipāh

Varubanı görünüz ol pehlüvān
Fikri nedür sözini bilüñ 'ayān

Evvel anı çağırñburaya siz
Görüñüz gelür mi yā ider sitiz

Onlara Gülbād ü Nevşād idi nām
Leşker anlara iderdi ihtirām

Kardeş idi ikisi dahı ol diljir
Ceng ile peleng idi bāzūda şır (4725).

Nevşād; Haydar'ı öldürmek üzere yolu koyulur ancak onunla yaptığı mücadelede yıkılır. Haydar onu İslām'a davet eder ancak o bu daveti geri çevirir. Bunun üzerine haydar onu helāk eder ve kâfir olarak can verir:

Öldi küfri üzresine ol la'ın
Gelmedi öndedi dñe şāh-ı dñn (4812).

Gülbād ise Ebū'l Muhcen tarafından öldürölür:

Ceng eri Gülbād yüridi der-neberd
İrdi hamle eyledi ol bñ-hurd

Birbirine çñnki uzatdı sinān
Yakdı nñze ile od ol pehlüvān

Birbirine altı hamle itdiler
Gör Ebū'l Muhcen yidide ne kılar

Ol la‘ın üstine düzedüben ‘inân
Der-zamân siyesete düzdi sinân

Arkasından çıldı ohi nîzenüñ
Eyle sankim yok idi cânı anuñ (7565).

2.3.35. Sinân

Hâver ülkesinin ileri gelen askerlerindedn biridir:

Vardı bir hâveri Sinân idi nām
Kamudan ol pehlüvân idi tamām (7140).

Sinân, Ebû’l Muhcen ile mücadeleye girişir, ancak mücadeleyi kaybeder ve Ebû’l Muhcen tarafından öldürülür:

Ol bed-endişden yaña sundı sinân
İtdi bogazına nîzesin revân (7150).

2.3.36. Şâbûr, Ferhâd ve Bârümân

Şâbûr, Hâver denilen ülkenin vezirlerinden olup Sol Kalesi ile Cem şehrinin emîridir. Çok büyük ordunun sahibi ve aynı zamanda Gülçehr’e aşık bir kişidir.

Var idi bir Hâverî Şâbûr-ı nām
Ser-firâz idi çeride be-gām

Göñlini virmişdi Gülçehre ol
Tâ meger kim bula andan behre ol (4075).

Aña fermân idi gûşî ile ‘alem
Kal’a-i sol dağı hem bâ-şehr-i Cem (4076).

Ferhâd, Şâbûr'ı rakip olarak gören bir kişidir. Tek gayesi onu yıkmak ve Gülçehr'e sahip olmaktır. Ancak başaramaz ve geri dönmek zorunda kalır:

Bir mübâriz var idi Ferhâd nâm
Ol dahı Şâbûr yañaya açdı kām (4081).

Bârümân da Gülçehr'e aşık bir pehlivan olup Şâbûr'u kendine rakip olarak görür ancak o da onunla baş edemez:

Bir dâhî var idi adı Bârümân
Ol dahı Gülçehre'yi diler idi hemân
Didi ol kim ben bugün meydānda ceng
Eyleyem güng dünyeyi Şâbûr'a teng (4090).

2.3.37. Şeddâd

Şeddâd Hâver ülkesinin padişahı Cemşîd'in oldukça güçlü ve nice yiğidin kendisiyle baş edemediği seçkin askerlerinden biridir. Mâlik ile savaşa tutuşma cesaretini gösterir:

Var idi bir Hâverî Şeddâd nâm
Erlik içre pehlüvân idi tamâm
Darbına düzmezdi anuñ hiç dilîr
Nicesiyle yırtar idi kām-ı şîr
Malik'e ol oldı anda kîne-ñâh
Hem donı demürden idi hem külâh (6444).

Şeddâd, Mâlik ile uzun süre savaşıyor ancak yenilemezler. Ancak meydana giren bir Zengî Şeddâd'ı öldürmeyi başlar.

2.3.38. Şehbâl

Cemşîd, Haydar ve Müslüman oduları karşısında çok kayıp verir. Çaresiz kalınca elçi gönderip Şehbâl adlı hükümdârdan yardım istemek zorunda kalır:

Söylegil Şehbâl'e sen benden peyâm
Geldi düşmen üstüme bil iy hümâm (7345).

2.3.39. Simrâk ve Simdâr

Simrâk ve Simdâr da düşman askerlerinin ileri gelenlerindendir. Simdâr, Mâlik ile giriştiği mücadeleyi kaybeder ve Mâlik tarafından öldürülür.

İki ceng eri düzedüben 'inân
Kıl yarar ellerine aldı sinân

Oldı çün ortada ceng işi derâz
Hamle itdi aña Mâlik ser-firâz

Eyledi Simdâr cigerine şîr-i ner
Nîzeyi k'ol yanuñdan gösterdi ser

Çapdı âsânlığ ile ez- peşt-i zîñ
Yukaru götürüben urdı ber-zemîñ

Çünkü Simrâk gördi Simdârı ölü
Kanı ile yiryüzi oldu dolu (16495).

2.3.40. Tekîn Bîn

Şehr-i Sabâ'nın padişahı Zinhâr-Hâr'ın kölesidir. Avlanırken Düldül'ün ağzında Zülfikâr'ı görür. Durumu hemen padişaha bildirir:

Bir ulı var idi anuñ mehcü űır
Adı Tekın Bıñ idi kendü dilir

Ol ulām ıkmıű idi behr-i űikār
Geűt ider idi o un der mür-zār

Dönecek vatinde geűtten ol ulām
Düldül olan yire geldi iy hümām

Bir zamān seyretti ender-mür-zār
ulűen ire Düldül'i ördi durar

ulűen iinde örür bir esteri
Diűine dutmuű gezer bir anceri (2597).

2.3.41. Zengî

Zengî, aslında ne olduu belirsiz ve metinde deve benzetilen olaanüstü üce sahip bir savaűçıdır. Savaű meydanında Ceműid'in ileri gelen askerlerinden űeddād'ı öldürmüűtür.

Didi öñlinde bu Zengî dıv durur
Anuñ iün amu iűi rıv durur

Dost ile düűmen aña yek-sān durur
atına ikisi daı giryān durur (6550).

2.3.42. Dālkadi

Tāhmas'ın sekin vezirlerindendir. Tahmās'a akıl hocalıı yaparak Haydar ile mücadeleye giriűmemesi konusunda telkinde bulunur:

Var idi bir sâhilî Dâlkadi nâm
K'ol endîşede dânişde tamâm

Uşbu nev'a söyledi Tahmâs'a bâz
Kim bize olsun savaş işi derâz

Ol ise Haydar ki biz gördük eger
Erlik içre yok durur anuñ tek er

İdebilmez kimse anuñla neberd
Yoh durur sahil'de anuñ teki merd (17400).

2.3.43. Gûşyâr

Salsâl şahın, akıl hocası yaşı yüz yirmiye ermiş ve oldukça iyi fikir sahibi ve kabiliyetli vezirlerindendir. Salsâl'dan yardım isteyen Tahmâs'ın yardımına cevap vermemesi gerektiğini, durup duruken savaşa girişmemesini, Haydar ile mücadele edebilmesinin mümkün olmadığını konusunda telkinde bulunur:

Ol hürd-mendüñdi adı Gûşyâr
Baña nûrdı anı bârça hûş-yâr

Yüz yigirmiye irişmiş aña sâl
Rây u dâniş içre ol şâhib-i kemâl

Söyledi Şalşâl'a iy Dârâ-yı taht
Şâd-mândur senün ile rûy-ı baht

Kendüne sen tîz itdüñ rûzigâr
Ne ki ben disem saña kıl ihtiyâr

Hayralıqla leşkere buyurma ceng
Şîr niçesine karşı açma çeng (17489).

2.3.44. Serbâl

Salsal'ın oğludur. Tahmâs tarafından gönderilen vezir Dâlik'a savaşta kendisini yenebilecek kimsenin olmadığını söyler ve Tahmâs'ın Haydar'a karşı yardım teklifini kabul eder:

Dâlik'a böyle didi k'ey nâm-ver
Bu gice Tahmâs'a bizden it haber

Söyle kim Serbâl bin Şâlşâl-ı Dâl
Kim anı hiç kimse itmez pây-mâl

Gelüben getürdi senüñ-çün sipâh
Nâm-verlerlen oluban kîne-hâh

Gerek yüzinden çünki gün zerrin ser
Göstere dağ üzre koyup tâc-ı zerr (17530).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİTÂB-I HÂVER-NÂME’NİN MOTİF YAPISI

Motif, bir halk anlatısında karşımıza çıkan ve o halk anlatısının etkileyiciliğini arttıran belirleyici unsurlardan biridir. Dolayısıyla bir eserin sanatsal özelliklerini sadece olay ya da olayın kahramanları değil, müşterek olarak o olay ve kahramanlarla birlikte eserin muhtevâ özelliklerine göre o eserde yer alanve o esere ayrı bir önem ve anlam katanunsurlardır. Ancak metin içinde yer alan her öge motif olarak görülmemelidir. Bazı öğelerin motif olabilmesi için yalın halinden farklı ve sıradışı özellikleriyle belirmesi gerekmektedir. Söz konusu bu sıradışı özellikler herhangi bir eserin muhatabının dünyasında farklı ilgiler ve sezgiler uyandıracak kadar derin anlam taşımalıdır. Buna göre “*Motif, edebi eserlerde benzer şekillerde vurgulanan ve insanların zihninde kalıcı izler bırakan en küçük anlatım şifreleridir.*”¹

Bir edebî anlatı içinde karşımıza çıkan öğeler sahip olduğu kültür için süreklilik arz eden ortak bir değer, ortak bir anlam taşıyıp sıradışı özellikleri ile metin akışı içinde yer almadıkça motif özelliği kazanamaz. Thompson, masal ile ilgili bir değerlendirmesinde, motif konusunda şu belirleyici ifadeleri kullanır: “*Motif, bir masaldaki en küçük unsur olup, bu unsur gelenekte sürekli bir varoluş gücüne sahiptir. Bu güce sahip olabilmek için bu unsur görülmemiş ve çarpıcı bir özelliğe sahip olmak zorundadır.*”²

Thompson, yukarıdaki tanımlı yaptıktan sonra motiflerin üç gruptan birinde bulunduklarını söyler:

¹ Ömer Yılar, “Dede Korkut Kitabındaki Bamsı Beyrek ile Anadolu’da Anlatılan Bey Böyrek Hikâyeleri ve Masalları Üzerine Motif Bakımından Bir Karşılaştırma Denemesi”, **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 48, Kış 2000, s. 44.

² Stith Thompson, **The Folktale**, Los Angeles, London Univ. California Press, 1946, s. 415

“Birinci grupta, tanrılar, olağanüstü hayvanlar, cadılar, devler ve periler gibi şahane yaratıklar ve hatta gözde olan en küçük çocuk veya hain üvey anne gibi gelenek tarafından bilinen insan karakterlerini de içine alan masalların aktörleridir,

İkinci grup, hareketin arkasındaki büyülü objeler, olağanüstü görenekler, acaip inanmalar veya benzeri unsurlar,

Üçüncü grupta ise, tek tek olaylar yer alır.”³

Kitâb-ı Hâvar-nâme’de bulunan motifler Türk destancılık geleneği içinde bilinen ve kabul gören yukarıdaki tanımlamaya yakın motiflerdir. Bunların dışında Türk-İslam dünyasında süreklilik arz eden ve gelenek içinde ortak değere sahip şahıslar, inançlar, olay örgüsü içinde sayısız esere konu olmuş unsurlar birer motif olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda yaptığımız genel bir değerlendirmeden sonra Kitâb-ı Hâvar-nâme’de yer alan önemli motiflerle ilgili bir tasnif yapmak yerinde olacaktır. Bu tasnifi yaparken Hz. Ali Cenklere ile ilgili olarak müstakil bir çalışma yapmış olan İsmet ÇETİN’in “*Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri*”⁴ adlı çalışmasından faydalanmayı uygun gördük.

3.1. Dini Motifler

Bir eserde yer alan motifler o eserin muhtevâ özellikleriyle paralellik gösterir. Başka bir deyişle bir eserin konusu ile o eserde yer alan motifler birbirinden bağımsız olamaz. Kitâb-ı Hâver-nâme’nin en önemli özelliği dînî-kahramanlık muhtevâlı bir eser oluşudur. Dolayısıyla dînî motifler, eserin başından sonuna kadar özellikle İslâmî atmosferde yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

³Thompson, a.g.e., s. 415-416.

⁴İsmet Çetin, *Türk Edebiyatından Hz. Ali Cenknâmeleri*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.

3.1.1. Peygamberler

Allah tarafından insanlara belli emirleri tebliğ etmek üzere gönderilen peygamberler, normal insanlardan farklı üstünlükleresahip kişilerdir. Peygamberlerin en belirgin özelliklerinden biri de mucîze göstermeleridir. Peygamberler, Kitâb-ı Hâver-nâme’de hem mucîze gösterici hem de kendilerine has diğer özellikleriyle karşımıza çıkarlar.

3.1.1.1. Hz. Adem

İlk insan olarak bilinen Hz. Adem aynı zamanda peygamber olup tüm insanların atası kabul edilmektedir. Kitâb-ı Hâver-nâme’de Hz. Muhammed’in miraca çıkışı anlatılırken tüm paygamberler ayağa kalkıp ona saygıda bulunurlar. Ancak bir tek kişi ayağa kalkmaz. Bu duruma şaşırان Hz. Muhammed Cebrail’e (a.s) bunun sebebini sorar. Cebrail bu ayağa kalkmayan zâtın atası Hz. Adem olduğunu söyler:

Cebrāyil’e itdi peygamber nazar
Sordı āheste ki kimdür uşbu er

Bu ayağa durmadı ta‘zîm için
Durmadi mihrâb içinde ne için

Didi bu senün babañ Ādem dūrūr
Ay yüzüñden ol senün ħurrem dūrūr

Çehreñe müştākđur iy māh-rū
Saña tekebbürlük itmez iy ulu

Sen oğlusñ ol ata iy müctebā
Karşu çıkmak ataya degül revā

Göster aña hürmet ü ta'zîm sen
İt aña edeb birle tekriş sen (393).

3.1.1.2. Hz. Muhammed

Hz. Muhammed, Allah tarafından insanlara gönderilen son ve evrensel din olan İslâm'ın peygamberidir. Onun getirdiği dinin en büyük özelliği kıyamete kadar geçerli oluşu ve evrenselliğidir. Hz. Muhammed'e gönderilen kitap olan Kur'an'da sık sık "ey insanlar" diye hitap edilmesi Hz. Muhammed'in Allah'tan gönderilen ayetleri tüm insanlara hem tebliğ etmekle görevli olduğunu hem de risâletinin sadece Arap yarımadasını değil dünyanın en ücra köşelerini kapsayan özelliğini kanıtlamaktadır.

Hz. Muhammed Kitâb-ı Hâver-nâme'de tek bir bölümde savaş sahnesinde yer almıştır. Diğer bölümlerde başta Hz. Ali olmak üzere diğer Müslümanların ya rüyalarına girerek ya onlara elçi göndererek onları tehlikelerden haberdar eder ve tehlikeler konusunda ne yapmaları gerektiğini söyler. Böylece Müslümanlar'ın sıkıntılı zamanlarında onlara rehberlik eder. Hz. Muhammed şahıslar bölümünde işlenmiş olup bu bölümde detaya inilmemiştir.

3.1.1.3. Hz. İsa

Hz. İsa kendisine kitap verilen peygamberlerden biridir. Bunun yanında çeşitli mucizeler göstererek peygamberliğinin ayırt edici özelliğini yansıtmıştır. Bu mucizelerden biri Allah'ın izni ile ölüyü diriltmesidir. Eserde Hz. İsa'nın bu özelliğine değinilir:

Çün dilüñ söz dimege fermân vire
Söze 'İsâ kimi demüñ cân vire (11517).

3.1.1.4. Hz. Süleyman

Hz. Süleyman Kitâb-ı Hâver-nâme’de adı sık sık geçen peygamberlerden biridir. Eserden yararlanarak onun peygamberliği dönemi hakkında çok geniş fikirler elde etmek mümkündür. Eserde Hz. Süleyman’ın tahtı, krallığının ihtişamı, veziri Âsaf Bin Behriyâ, çeşitli tabiat unsurlarının ona itâat etmesi, yaratılmışların dilini bilmesi gibi konular yer alır.

Yazılı tahtda Süleymân şüreti
Nice kim var idi şekl ü heybeti

Karşusunda yazılı Âsaf dahı
Cemî Âsaf rûhı bu ne ağac ahi (3831).

Eyle su kim çok göñüller şâd idi
Ol virân anuñ ile abâd idi

Soyını Süleymân’uñ itmişdi best
Bir mîyl ile kimesne bulmazdı dest (3695).

Ugradı bir bağa ol dördinci gün
Leşkeri dönüp aña dutdı yön

Anı Süleymân düzetmişdi iy yâr
Nice kim gerek zi-‘avn-i Kirdigâr (3825).

Haydar, Zînhâr-Hâr ile diyalogda bulunduğu sırada “ânasır-ı erbaa” (dört ana unsurdan) bahseder. Dört ana unsurun Hz. Süleyman’a tâbi oluşunu dile getirir:

Didi Haydar ana iy Zînhâr-Hâr
Dinde Süleymân itmişken qarâr

Yiryüzi kamu aña fermân idi
Uşbu dört gevher aña yek-sân idi

Evvel od kim yakuban ider helāk
Şâfi su ikinci vü üçünci hāk

Gevher dördüncüsi bil bād idi
‘Ömri oldukça aña munḳad idi (11364).

3.1.1.5. Hz. Yûsuf

Hz. Yûsuf’un adı Kitâb-ı Hâver-nâme’nin hem “Tevhîd” hem de diğer bölümlerinde geçer. Kuyuya atılarak nice yıllar çektiği sıkıntılara değinilir.

Kime idersün gülistân âteşi
Çâha salursun niçe Yûsuf-veşi (97).

Sâl ü meh gül tek çeker zaḥmet zi-hār
Niçe kim Yûsuf-fiḡân ez-dil-fiḡār (327).

Eserin bazı bölümlerinde güzellikle ilgili konular geçtiğinde Hz. Yûsuf’un yüz güzelliğine değinilir:

Çıhdı ref idübeni müşḡin niḡâb
Misl-i Yûsuf ḡüsn içinden âfitâb (17185).

3.1.1.6. Hz. İbrahim

Hz. İbrahim’in bilinen özelliklerinden bir tanesi kurban merâsimini hayata geçirmesidir. Eserde, Hz. Muhammed mirâca çıktığında Hz. İbrahim’in onun yanına gelerek ona kurban olmak istediği anlatılır.

Geldi İbrāhîm anuñ kurbânına
Baş indürdi anuñ fermanına (314).

3.1.1.7. Hz. Davud

Ebû'l Muhcen'in yolu, sefer esnasında bir bağa düşer. Bağın muhteşemliği ve bağdaki âhenk karşısında hayranlığını gizleyemez. Şâir burada tasvirlerde bulunurken Hz. Davud'un bazı yönlerine de telmih yapar:

Çeng ü neyden yükrek anda sâz idi
San Dāvud bülbülle hem-âvâz idi

Böyle Dāvud pîşesin virmiş meger
Su yüzün itmiş zerre-veş ser-be-ser (8738).

Eylemiş bir bûse sünbülde neşim
Mürğ-zâr içini iy kalb-i selim (8740).

3.1.1.8. Hızır

Türk edebiyatında oluşturulan eserlerin geneline baktığımızda gördüğümüz “Hızır”ın en belirgin özelliği zor durumlarda kalanlara yardım etmek için aniden belirmesi ve yardım ettikten sonra yine aniden ortadan kaybolmasıdır. “*Destanî romanlarda, efsanelerde, halk hikâyelerinde ve masallarda bilhassa Hızır’ın sürekli olarak kahramanları ölümden kurtaran, türlü kötülüklerden koruyan, içinden çıkılmaz güçlüklerden sıyıran bir zat şeklinde temsil edilmesi, bu halk inancının kuvvetli bir tezahüründen başka bir şey değildir.*”⁵

⁵ Ahmet Yaşar Ocak, **İslâm-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü**, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1990, s. 105-106.

Halk inançlarının çeşitli şekillerde tezâhür etmesi durumu hiç şüphesiz edebî eserlerde en güzel bir şekilde karşılığını bulur. Çünkü meydana getirilen eserlerde halk ritüellerinin karşılık bulması bir manada o eseri yazanın mesajını iletirken yararlandığı formların muhataplarına hitap edici gücünü göz önünde bulundurduğunun en büyük göstergesidir. Hızır gibi halkın inanç dünyasında büyük bir yeri olan bir Kahramanın'ın bir çok eserde söz konusu vasıflarla belirmesi buna bağlanmalıdır. Nitekim Kitâb-ı Hâver-nâme'de Hızır bu vasıflarla karşımıza çok net bir şekilde kendini belli etmektedir.

Kimi kaynaklarda⁶Hızır'ın Hz. Ali ile özdeşleştiğinden de bahsedilir. Bunun da nedeni iki şahısta birlikte görülen zor durumda olanları kurtarma⁷ da aranmalıdır. Nitekim bu fonksiyon Kitâb-ı Hâver-nâme'nin metin akışı içinde gördüğümüz bir fonksiyondur.

Kitâb-ı Hâver-nâme'de Hızır, nebi ve peygamber olarak tarif edilir. Zora düşünlere yardımcı ve kurtarıcı olarak Hızır ansızın belirir. Nitekim Müslümanlar denizde dehşet verici bir fırtınaya yakalanırlar. Gemide korku, endişe içinde akılları baştan gitmiş hale gelince Hızır aniden belirir ve onları kurtardıktan sonra ortadan kaybolur:

Deñiz içre söyle kıandan gelişüñ

Bize bilür kimi ne idi işüñ

⁶ Ocak, **a.g.e.**, s. 106-107.

⁷ Zor durumda ve felaketlerde yardımcılık vasfı dolayısıyla Hızır'ın Kızılınbaş ve Bektaşî inançlarında büyük yeri vardır. Bu inançlarda, Pir Sultan Abdal'ın ;

Binbir adı var bir adı Hızır

Her nerede çağırırsan orda hazır

Ali padişaktır Muhammed vezir

Bu fermanı yazan Ali değil mi

Şeklindeki kıt'asında* tam ifadesini bulduğu gibi Hz. Ali ile Hızır özdeşleştirildiği için Hızır'ın bu özel ve üstün yeri bir bakıma bu özdeşleşmeden gelmektedir. Ocak, **a.g.e.**, s. 106-107.

*Cahit Öztelli, **Pir Sultan Abdal**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1971, s. 94

Didi bil kim ben Hızır peygamberem
Yoldan azanlara bārça reh-berem

Hadd ü dānişden öküş iy nĭk-nām
İrgöresün Haydar’a benden selām

Bunı diyüp nā-bedĭd oldı revān
Gitdi ol dağdan yaña ol kām-rān (11207).

...

Dir idi yārenleri içün dirĭğ
Gözlerinden kan damup bārān-ı mĭğ

Her yaña kalkanların iletürdi bād
Haydar ider idi leşkerini yād

Hāzır oldı Hızır nebĭ der-zamān
Ol deñiz üzre giderken nā-gehān

Eline aluban ol kalhanları
Aparup sudan çıhardı onları

Çünkü deryādan çıhardı ber-kenār
Sordı andan ol şĭcā’-ı nām-dār (10429).

3.1.2. Diğer Dinî Motifler

Kitāb-ı Hāver-nāme’de İslam’daki ibadetlerle ilgili bir çok unsur yer almaktadır. Eserde en çok abdest, namaz, dua ve özellikle âyetlerle ilgili bir çok dînî motif karşımıza çıkar. Dualar ve âyetler koruyucu birer kalkan olarak metinde Müslümanlar tarafından sık sık okunur. Bunların dışında rüyâ motifi de dikkatimizi

çeker. Hz. Muhammed, Müslümanların rüyalarına girerek onları gelebilecek tehlikelere karşı uyarır. Hatta Ebû'l Muhcen'in âşık olduğu Gülendâ'm'ın rüyasına girerek onun Müslüman olmasını sağlar. Böylece Hz. Muhammed Müslüman olmayan şahısların da rüyasına girmiş olur. Bu da Kitâb-ı Hâver-nâme'derüyanın sıradışı bir fonksiyonu göstermektedir. Söz ettiğimiz bu dînî unsurlar metinde belirleyici özellikleriyle işlenmiştir.

3.1.2.1. Abdest

Türk edebiyatında dînî mâhiyetteki hemen hemen bütün eserlerde gördüğümüz abdest motifi Kitâb-ı Hâver-nâme'de de yaygın olarak karşımıza çıkan bir motiftir. Abdest, bu eserde genel olarak dest-i namaz olarak ifâde edilmiştir:

Fâriğ oldı çün yimekden nâm-dâr
Dest-i namâz aldı namâz için o yâr (962).

Düşdi bir çeşmüñ üstine revân
Dest-i namâz aldı namâz çün pehlüvân (1626).

3.1.2.2. Namaz

Eserde, namazın birçok unsuru üzerinde durulur. Namaza duran her Müslümanın yerine getirdiği rükünler olan secdeye varmak, ayakta durmak, oturmak gibi unsurlar eserde karşımıza sık sık çıkar:

Böyle diyüp geldi itmege namâz
Secde için düşdi seccâdeye bâz

Ol gice uyumadı tâ olınca bâm
Hem sücüdü hem ku'üd u hem kıyâm (14120).

3.1.2.3. Dua

Dua, dînî-kahramanlık muhtevâlî tüm eserlerde özellikle kahramanların zor durumlarda kaldıklarında başvurduğu ilâhî yardımın sesidir. Kitâb-ı Hâver-nâme’de de bu motif sık sık karşımıza çıkmaktadır.

Ebû’l Muhcen sefer esnasında dinlenip yemek yedikten sonra namaz kılar ve dua eder:

Sen dilîrler maḥfilinde kıl dilîr
Baña virgil pençede bâzû-yı şîr

Benüm şikestüme senden mûmiyâ
Hem çerâğ-ı albe sendendür ziyâ

Böyle dir idi koyuban ḥâke ser
Dādını diler idi ez Dād-ger (969).

Şâir, eserde çoğu zaman duada bulunur:

Suçumuzla dutma bizi yâllâh
Merḥamet ider gedāya pādişâh

İster olsun ne ki biz itdük günâh
Âh bizüm-çün ah bizüm-çün âh âh (2020).

Eylerüm feryâdı ir feryāduma
oyma ki zûlm ola ‘ıvaż dādıma

Muştafâ ḥaı ki dünyâdur delîl
Ḥa-ı Furân kim gösterürdi Cibrîl(4922).

3.1.2.4. Âyet

Kitâb-ı Hâver-nâme’de Müslümanlar zor zamanlarda en çok “Âyete’l-Kürsi” okuyarak zorluklardan kurtulmayı başarırlar. Metinde âyetten söz edildiği zaman ya “Âyete’l-Kürsi”den ya da bir ayetten alınan kesitten söz edilir. Âyete’l-Kürsi başta Haydar olmak üzere Müslümanları tüm kötülüklerden ve tehlikelerden koruyan bir kalkandır:

Haydar’a çün kim irişdi od yakın

Âyete’l-Kürsi⁸ okıdı şâh-ı dîn

Şâha itmedi ol od anda ziyân

Na’ra urdı sanasûñ şîr-i jiyân (3621).

Haydar metinde gökten gelen seslerle konuşur ve çeşitli durumlardan haber alır. Dikkatimizi çeken ve sık sık karşımıza çıkan olaylardan biri de göklerden gelen bir sesin Haydar’a endişelerden kurtulması için Âyete’l-Kürsi okumasını emretmesidir:

Yukarıdan hatif âvâz eyledi

Haydar’un çok gönliñ alup söyledi

⁸Bu beyitte geçen “Âyete’l-Kürsi” 2. (Bakara) Sûrenin 255. âyetidir: Allahû lâ ilâhe illâ hûvel hayyûl kayyûm, lâ te’huzûhu sinetun velâ nevm, lehû mâ fis semâvâti ve mâ fil’ârd, men’zellezi yeşfe’u ‘indehu illâ bi iznih, ya’lemû mâ beyne eydihim ve mâ halfehum, ve lâ yûhiytûne bi şey’in min ‘ilmihi illâ bi mâ şa’, vesî’â kûrsiyyûhûs semâvâti vel’ârd, ve lâ yeâduhu hifzuhûma ve hûvel ‘aliyyûl azîm.” Âyetin meâli şu şekildedir: "Allah kendisinden başka hiçbir ilâh olmayandır. Diridir, kayyumdur. O’nu ne bir uyuklama tutabilir, ne de bir uyku. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey O’nundur. İzni olmaksızın O’nun katında şefaatte bulunacak kimdir? O, kulların önlerindeki ve arkalarındakileri (yaptıklarını ve yapacaklarını) bilir. Onlar O’nun ilminden, kendisinin dilediği kadarından başka bir şey kavrayamazlar. O’nun kürsüsü bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır. (O, göklere, yere, bütün evrene hükmetmektedir.) Gökleri ve yeri koruyup gözetmek ona güç gelmez. O, yücedir, büyüktür." Halil Altuntaş vd, **a.g.e.**, s. 41.

Seni Tañrı kırtarur endişeden

“Âyete’l-Kürsi” okı iy şaff-şiken (11046).

Eserde âyetlerden alınan bölümlere sık sık rastlarız. Bunlardan biri de “yardım ancak Allah’tandır” manasındaki “nasrun min’allah” kesitidir.

Yirlü yirinden götürüben ‘alem

Çekilü “**naşrun min’allah**”⁹dan raqam (7533).

Başka bir bölümde koruyucu kalkan olarak ihlâs süresinin ilk âyeti işâret edilir:

Bulmassañ Qurân okumağa meded

Sana besdir “**Qul hüvâllāhu aḥad**”¹⁰ (11175).

Müslümanlar ümitsiz zamanlarda en çok ayet ve dualara sarılırlar. Bazı bölümlerde Fetih suresinin ilk âyetinden “**İnnâ Feteḥnâ**” kısmı alıntı yapılarak metinde işlenir.:

Saña ırgüzdi Hudāvend’üñ selām

Didi yaz “**İnnâ Feteḥnâ**”¹¹yı tamām (10183).

⁹ Bu beyitte yer alan “**naşrun min’allah**” kesiti 61. (Saff) Sûrenin 13 âyetinde geçer: “Ve uhrâ tuhıbbûnehâ, nasrun minallâhi ve fethun karîb (karîbun), ve beşşiril mu’minîn (mu’minîne).” Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: Allah katından bir yardım ve yakın bir fetih (Mekke’nin fethi). (Ey Muhammed!) Mü’minleri müjdele! meâlindeki ayettir. Altuntaş, vd, **a.g.e.**, s. 551.

¹⁰ Bu beyitteki yer alan “**Qul hüvâllāhu aḥad**” kesiti 112. (İhlâs) Sûrenin ilk âyetinde geçer: “Kul hüvâllahu aḥad.” De ki: O Allah’tır, bir tektir” meâlindeki ayettir. Altuntaş, vd, **a.g.e.**, s. 604.

¹¹ Söz konusu beyitte geçen “**İnnâ Feteḥnâ**” 48. (Fetih) Sûrenin birinci âyetinin başında geçen ilk iki kelime olup ayetin tamamı şu şekildedir: “İnnâ feteḥnâ leke fethan mubînâ”. “Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik”, meâlindeki ayettir. Altuntaş, vd, **a.g.e.**, s. 510.

3.1.2.5. Mucize

Kitâb-ı Hâver-nâmede Müslümanlar zor duruma düştüklerinde çeşitli mucize ve kerametlerle zorluklardan kurtulurlar. Nitekim Hammâr, Müslümanlara saldırıp Hz. Muhammed’e kılıç darbesi indirmek istediğinde eli taş kesilip havada asılı kalır:

İki eli kaldı anuñ der-hevâ
İndüremedi tığın ber-Muştafa

Ne kadar kim ola sa‘yin eyledi
Ya‘ni tığüm aşğa ine didi

Tığ ile bāzūsı hiç deprenmedi
İki eli kaldı gökde inmedi (5565).

Hz. Ali sefer esnasında bir dağa bakar ve o anda kendi sûretini görür. El kaldırıp kendisinden önce bu dağdan geçen var mıdır diye sorar. Gökten gelen bir ses kendisinden önce Rüstem’in bu dağdan geçtiğini söyler. Rüstem de o dağdan geçtiği sırada duada bulunarak gökten gelen bir ses tarafından kendisinden sonra Ali adında bir şahsın bu dağdan geçeceği bilgisi verilir:

Geldi Haydar itdi ol dağa nazar
Gördi kendü şüretin ol pür-hüner

Şu‘le virür idi bārça dağ u daş
Gün idi saña görünür idi fâş

Qaldı ol dağ içre Haydar bes‘aceb
El getürüben du‘āya açdı leb (10972)

Didi yā Rābb bundan öñdin hiç beşer
Eylemiş mi ola bu dağa güzer

Geldi ilhām aña eyledi nidā
Kim eyā dīn serveri şır-i Hudā

Billi bundan ilerü çoḡ rūzigār
Rüstem eylemişdi bu daḡa güzār

Çünkü Rüstem eyledi bu daḡı geşt
Söyledi ider iken ol daḡı geşt

İy Hudāvend ü kerīmā dād-ger
Bunda benden soñra kim ider sefer

Geldi bir āvāz hātifden revān
Kim irişecek yavuş āḡir zamān

Bir dilāver ola ḡaşıl ez-‘Arab
Misli bulunmaya bir ‘ālī-neseb

‘Alī ola ‘Arab içre aña nām
‘Ālemüñ tevseni ola aña rām (10980).

Haydar, ne zaman Allah’a dua etse duası anında kabul olunur ve duasına gökten gelen seslerle cevap verilir:

İtdi Haydar çün Hudāvende niyāz
Geldi başdan āvāz bildürdi rāz

Didi durup ol revān iy pehlüvān
Atıña olup süvār kıoygil ‘inān

Qancaru gitse yügürüben şehā
Anı döndürmegil eylegil rehā

Sen ‘inānını uzat çekme ligām
Gör ki kıncaru gider ol tız kām

Bir yire yetüre iy Şāh-ı cihān
Seni kim varmağdan olmaya ziyān (8600).

3.1.2.6. Rūya

Rūya motifi Türk edebiyatında yaygın olarak kullanılan motiflerden biridir. Kitāb-ı Hāver-nāme’nin dinî muhtevalı bir eser olması nedeniyle Müslümanların rüyalarına Hz. Muhammed gelir ve onları hem uyarır hem de onlara rehberlik eder:

Böyle gördi gice şāh-ı nām-dār
Kim peygamber oldu aña āşikār

Aldı Hāydar’ı Resūl-i llāh be-berr
Ne ki söz var didi şāhā ser-be-ser

Didi iy Hāydar ki bilgil sen ‘ayān
Buradan Hışn-ı Pūlād’a ol revān

Bulasuñ Bu’l Muḥcen’i virdüm ḥaber
Böyle ilet bu cenge anı şır-i ner (3321).

Eserde Hz. Ali olağanüstü bir savaşçı oluşunun yanında aynı zamanda iyi bir rüya yorumcusu olarak da karşımıza çıkar:

Bu gice bir vākı’a gördüm ‘aceb
Korkdum andan bilmezem nedür sebeb

Bir bulut gördüm kara kırdan siyāh
Çıkdı Hāver yañadan şır-i llāh (14135).

Ol bulut yamğuri od idi kamu
İstedüm oddan penāh iy hūb rū

Gördüm anda bir yılan mānend-i kūh
Göñlüme ol mārdañ geldi şükūh

Ƙuyruğın dutup anuñ itdüm nigāh
Baña uzatdı başını mār-ı siyāh

Didi kim koy beni tā öz rūy-ı hāk
Odı özüme çekeyüm tāb-nāk

Ƙuyruğın eyledüm elden rehā
Kendüye dolandı misl-i ejdehā (14140).

Ağzını açubanı çekdi nefes
Çeker idi nefesiyle odı bes

Didi Ƙaydar aña ol ebr-i siyāh
Kim saña görünmiş ez-Ĥāver-sipāh

Ol çeri kim geldi ez-Ĥāver-zemīn
Od yaqalar eyleyüp sāhilde kīn

Ol yılan dağı ki yidi odı bāk
Baqa sen olmayasuñ endişe-nāk

Ĥāverüñ şahıdur ol gördün yılan
Olur işinden peşimān bil ‘ayān

Ĥışm idübeni yiye qalmaya kīn
Uyhunuñ ta‘biri bil budur yaqīn (14148).

Müslüman kahramanlardan Mâlik savaş esnasında büyük yaralar alır. Rüyasına Hz Muhammed gelir ve onun yarasını iyileştirir:

Ol kadar tökdi gözinden anda âb
Gözlerine nâ-gehândan geldi hâb

Uyhu içre geldi ana Muştafâ
Ma‘den-i ‘ilm ü saḥâ ile şafâ

Geldi ḥâline ol kân-ı vefâ
Ol ki bulur ḥaste bûyundan şifâ

Açdı mu‘ciz elini ol ser-fîrâz
Sıgadı ol server-i ehl-i hicâz

Mâlik’i başdan ayağa iy hümâm
Ne ki var cerâhatı bitdi tamâm

Çünkü Mâlik yarası oldu düst
Didi peğamber ana dur yatma cüst

Çünkü ğârdan çıḥasuñ isteyü râh
Sol yana bir yol gider ol gil âgâh (3910).

3.1.2.7. Taş Kesilme

Müslümanları yok etmek üzere yola çıkan Hammâr adlı şahıs amacına ulaşamaz. Savaş meydanında Hz. Muhammed’e kılıç darbesi indirmeye çalışan Hammâr’ın eli mucize eseri taş kesilip havada asılı kalır. Bu durum karşısında pişman olur ve bu halden kurtarması için peygamberden Allah’a yalvarmasını ister.

Hız. Muhammed'in duası ile havada asılı kalan eli çözölür ve Hammâr Müslüman olur.

Çünkü kâfir başı üssüne iletđi tığ
Kim nebiyye indire ol bî-dirîğ

İki eli kaldı anuñ der-hevâ
İndüremedi tığın ber-Muştafa (5563).

3.1.3. Put-perestlik

Put-perestlik eserde Müslüman olmayan topluluklarda yaygın bir inanç olarak karşımıza çıkar. Eserde en yaygın putlar Menât, Uzzâ ve Lât'tır. Bu putlara tapınmanın yanlış yola götürdüğü eserde sık sık vurgulanır.

Lât ile 'Uzzâ'yi siz koyuñ be-câ
Gelübeni diyüñüz birdür Hudâ

Didiler tâ kim cihânda zindeyüz
Lât ile 'Uzzâ'ye bizler nideyüz

Geldi ol Keştiye deryâdan 'Alî
N'eyledi onlara gör kim ol velî (15085).

Baña vâcibdür duram ber-nezd-i Lât
İsteyüm bu yol için andan necât

Lât eger öldürmege fermân vire
Ol iki tenler başın ayru göre (1458).

Eserde insanın asıl putunun “**nefs**” olduğu vurgulanır. Herşeyden önce nefsin isteklerine uymanın insanı türlü türlü felaketlere götürdüğü ve bundan kaçınılması gerektiği anlatılır:

Nefs bütine dapunuruz biz müdām
Fāyda itmez bütleri saymak tamām

Nefsinüñ **Lāt’ı** senüñ hırşuñ dürüst
Sindür anı dutmagil bu işi süst (3086).

Eserde Müslüman olmayanlar kendilerine bir faydaları dokunmayan putlardan medet umarlar:

Bizüm içün dile andan bir dilek
Söyle ne kim bizlere n’itmek gerek

Lāt ile **Menāt’a** itmişüz penāh
Dile Lāt’dan sen dilek iy nîk-ḥāh (5226).

Keştileri irdi ol girdāba tîz
Kopdı **Ṭahmāsîler** üzre rüst-e-ḥîz

Dilediler **Lāt** u ‘**Uzzā’dan** meded
Tā kim ol işi olardan ide redd (15081).

Lāt’a böyle söyledi k’ey dād-ḥāh
Senden özge yok maña püşt üpenah (1461).

Eserde Müslümanlar belirli bir süre kendilerini gizlemek için putperest kılığına girerler. Nitekim sefere çıkan Sa’d, Nevâdir şahın kalesinde bu yola başvurur:

Sa'd didi aña kim iy ser-firâz
Bende dağı var durur bir dürlü rāz

İtmişem bir 'ahd bā-Lāt u Menāt
Bulmayınca tā ki ğurbetden necāt (813).

Eserde savaşı kaybeden bazı put-perestler pişman olup Müslümanlığı benimserler:

Ğamu şehir ehli Müslümān oldılar
Geçen işlerden peşimān oldılar (14605).

Büt-perestliğı ğamu terk itdiler
Ne ki var büt-ğāneler od atdılar (14560).

3.2. Masal Motifleri

Kitâb-ı Hâver-nâme'nin karakteristik özelliklerinden biri de eserde olağanüstü olay ve varlıkların yer almasıdır. Bundan ötürü eserde masal motifleri yaygın olarak karşımıza çıkar. Masal motifleri genel olarak hayâlî zaman ve mekânlarda karşımıza çıksa da bu motiflerden özellikle dev, ejderha gibi motifler gerçek zaman ve mekânlarda da belirir. Bu unsurlarla mücâdele eden kahramanlar hayâlî kahramanlar değil; Haydar, Mâlik gibi gerçek kahramanlardır. Eserde, şekilden şekle girmeler, acâip olaylar, sihir vb. durumlar yaygındır.

3.2.1. Sihir

Sihir (büyü), eski çağlardan beri toplum hayatlarında var olan konulardan biridir. Bir varlığın bir kılıktan başka bir kılığa aniden geçişi veya yanıltıcı görünüşü sihre dayandırılabilir. "Büyünün asıl amacı insana ve olaylara etki ederek bol ve çok avlama, balık tutma, hayvan yetiştirme, düşmanı yenme, zarara uğratma veya öldürme, çocuk, ürün ve mal çoğaltma, kadın elde etme, hastalıktan kurtulma,

kısacası bitkileri, hayvanları, insanları, tabiat olaylarını ve güçlerini kontrol ederek şu veya bu kişi yahut kişilere iyilik ya da kötülük etmek suretiyle bir menfaat sağlamadır.”¹²

Kitâb-ı Hâver-nâme’de karşımıza çıkan sihirde asıl amaç karşı tarafa zarar vermek ve karşı tarafı korkutmaktır. Eserde özellikle Dâl tarafından geçiş yollarına kurulan tılsımlardan söz edilir. Haydar, sihir ile büyüü ortadan kaldıracak mücadelelerde bulunur:

Dutalum bu dağdan eyledüñ güder
Ne ki var gördük tılsımı ser-be-ser

Didi Haydar’ Mâlik’e k’ey rehnümây
Dağı itmegil yavuz endişe rây

Nice kim itmiş tılsımâtını Dâl
Görmeyince baña görmekdür muhâl

Feth u nuşret vire baña Dād-ger
Bu tılsımatı idem zîr ü zeber (15743).

3.2.2. Dev

Bir çok destanda gerçek şahıslarla olağanüstü varlıkların mücadeleleri önemli bir yer tutar. Bu olağanüstü varlıkların içinde “güç ve heybet” gibi destanın etkileyiciliğini zirveye taşıyan iki önemli unsur bünyelerinden barındıran “devler” Kitâb-ı Hâver-nâme’de de çok sık karşımıza çıkmaktadır.

¹² Hikmet Tanyu“Büyü”, T.D.V. **İslam Ansiklopedisi**, C. VI. Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1992, s. 501.

*“Devler ve onların insanlarla olan maceraları, dünya edebiyatında yaygın olarak yer alan motiflerden birisidir.”*¹³ Bu devler destanlarda genel olarak kötü karakterli olup, onlarla girilen her türlü mücadele oldukça çetin geçer.

Dev, destan olsun masal olsun herhangi bir edebi eserin başkahramanı ya da ona yakın kahramanlar dışında yenilmesi çok zor, olağanüstü güce sahip bir yaratık özelliğindedir.

Her tarafa korku salan, her tarafı yıkıp geçen, pek çok kimsenin karşısında aciz kaldığı dev, ancak Haydar, Mâlik ya da Ebû'l Muhcen gibi kahramanalar tarafından yok edilebilmektedir:

Ol iv içre bir şandūk var idi

Kim içi dopdalu dıv ü mār idi

Didi kim Sa'd uş bunuñ içindedür

Aç kapusını bunuñ iy sözi dürr

Urdı ol sandūka Haydar Zülfikār

Ejdehā çıldı içinden misl-i kār

Çıhan ağzından od idi ser-be-ser

Hamle urdı kalğuzup Haydar'a ser (3650).

Devler aynı zamanda ellerinde korku salan kıvılcım şeklindeki yılanlarla da savaşırlar:

¹³Naciye Yıldız, “Türk Destanlarında Kötü Huylu Devler”, **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 87, Güz 2010, s. 41.

Gördi binmiş bir dıvi pıl-i bülend
Bir eylân elinde var hemçün kemend (3414).

Devlerin yaşadıkları yerler farklıdır. Ansızın bir mağaradan çıktıkları gibi bir denizin derinliklerinden de aniden belirirler:

Çııdı orada deryâdan bir gırıv
Nâ-gehân geldi çıkup bir nerre dıv (3442).

Dev, zararlı ve korkunç mitolojik mahluk olarak İfrit adı ile eserde sık sık kendini gösterir:

Dıvsüñ ‘İfrit olupsun bunda bend
Çııharayum kubbeden iy derd-mend (9751).

Devlerin biri Hz. Süleyman zamanından Haydar’ın zamanına kadar bir lahit içinde tutulmuştur:

Haydar anuñ sözine idüp ‘azab
Cūşa geldi kanı ol ‘ālî-neseb

Çağıruban didi iy ser-geşte dıv
Niçe sölersüñ sözi ez-mekr-i rıv

Dıvsüñ ‘İfrit aduñ iy hod-pesend
Seni idüpdür Süleymân bunda bend

Ne ki rāzuñ var ise senüñ nihân
Vezîrüñ ‘Imyak baña itdi ‘ayân (10160).

Eserde devler, bazen ehremen olarak adlandırılır. Şekilden şekle girmesi nedeniyle yenilmesi ve ortadan kaldırılması çok güç varlıklar olarak karşımıza çıkarlar:

Elin uzatmış iken ol ehremen
Uruban tığ ile düşürdi zi-ten

Bu kezin uzatdı sol elini dıv
Doldı deryānuñ yüzi andan gırıv (11189).

3.2.3. Ejderha

Ejderha da, dev gibi insanlara korku salan her yeri yakıp yıkan, ateş saçan bir yaratık olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzunluğu bin, eni yüz arşını bulan bu yaratıkların yedi başı vardır ve her baştan ateş saçar:

Āşikār oldu gine bir ejdehā
İblis olmaz idi şerrinden rehā

Zişt-i şeklü bed k̄ara idi zi-kār
Tütüninden gökyüzi dutdı gubār

Ejdehānuñ yidi idi hem başı
Her baş bir künbed idi dağ laşı

Her başdan bir od olur idi anuñ
Ağzı misl-i ġār idi ejdehānuñ

Uzunı arşun ile anuñ hezār
Eni yüz arşun idi dürrinde mār

Yidi başından iderdi od şerār
San kim dūzaḥdan açdı ƙapular (3515).

3.2.4. Cadı

Cadı tıpkı dev ve ejderha gibi oldukça güçlü ve yenilmesi çok zor yaratıklardır. Eserde çeşitli şekillere girer ateş saçır, her birinin ayrı adları da vardır:

Cādūlaruñ birine Ra‘d idi nām
Şā‘iƙa iderdi andan berƙi dām

Kendüden bir ejdehā itdi revān
Dūzaḥ açdı eyle saġan kim dūhān

Aġzını açdı ki dolu idi od
Odı saçmaƙlıƙa būnyād itdi zūd (8625).

Eserde, cadılar askerler için kullanılan ifadelerle yer alırlar ve sayıları binlercedir:

İlerü cādū çerisi deh hezār
Şaff dutuban durdı ide kār u zār

Ƙamu eylān idi ‘aƙreb-i salīḥ
Ƙılıç u oƙ u ‘amīd idi ke mīḥ (8462).

3.2.5. Yılan ve Mâr

Yılan ve mâr cadı, dev ve ejderhaların şekilden şekle girmelerinden ötürü hasıl olan yaratıklardır.

Yılan, Kazan-Tatar Türkleri tarafından, yaşadıkça güçlenen ve zaman içinde farklı şekillere dönüşebilen olağanüstü bir varlık olarak kabul edilmektedir. Yılanın dönüşüm sürecinin dört döneme ayrıldığına inanan Kazan-Tatar Türkleri, yılanın bir yaşından sekiz yaşına kadarki dönemine ‘Heyat’, sekiz yaşından yüz yaşına kadarki dönemine ‘Efgıy’, yüz yaşından bin yaşına kadarki dönemine ‘Ajdaha’ ve bin yaşından sonraki dönemine ise ‘Yuha’ adlarını vermektedir.¹⁴

Kazan-Tatar Türklerinde yaşına göre ad alan yılan Kitâb-ı Hâver-nâme’de ise şekilden şekle girip zaman zaman “ejdeha” zaman zaman ise “mâr” adını almaktadır:

Ejdehâyı çaldı yine tığ ile
Paralanup düşdi külleri dile

Titreyüben kendüye dolandı mâr
İyledi bir zaḥm dahı nām-dâr (3529).

Bu yılanlar aynı zamanda ağızdan ateş saçan korkunç varlıklardır:

Çün gelür gördi anda Ḥaydar’ı
Öyle san kim esdi bād-ı şarşarı

Heybeti dıv idi likin semmi var
Kamçısı yirine almış ele mâr

İrgeç ılanı şehâ itdi rehâ
Od çıkardı ez-dehân-ı ejdehâ (3490).

¹⁴ Bayram Durbilmez, Fatma Tekin, “Kazan Tatar Türklerinin Halk Anlatılarında ‘Yılan’, ‘Ejderha’ ve ‘Yuha’” **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı 245, C. 124, 2020, s. 307.

3.3. Hayvan Motifleri

Kitâb-ı Hâver-nâme’de at, aslan, kaplan, timsah, fil gibi hayvan motifleri yaygın olarak kullanılmıştır. Ancak şurası çok önemlidir ki bunların içinde Haydar’ın atı olan Döldül bilinen anlamda bir motif değil olay kahramanı olarak dile gelip konuşan, tehlikeleri sezen, Haydar’dan başka hiçkimseyi sahip olarak kabul etmeyen, düşmanlarla savaşmış onları yenen ve daha birçok üstün vasıfları ile karşımıza çıkmaktadır.

3.3.1. At

At, tarih boyunca insanoğlu için vazgeçilmez en önemli hayvanlardan biri olarak bilinmektedir. Gerek tarih içinde gerek edebî anlatılarda at kahraman için en büyük yardımcı konumundadır. At, kahraman ile özdeşleşmiş, her zorlukta kahramanla birlikte kahramanca mücadele etmiştir. Türk destanlarında Alp olarak adlandırılan kahramanlar gibi olağanüstü yapıları ve kahramanlıkları nedeniyle alp tipi atlar karşımıza çıkmaktadır.

Türklerde alp tipi atın varlığı Türk tarihinin yazılı en eski belgelerine dayanır. Bu belgelerin başında ‘Kök Türk Yazıtları’ ve ‘Divanu Lugati’t-Türk’ gelmektedir. Yazıtlarda kahramanların bindiği atların gösterdiği yararlılıklar, savaş içerisindeki fonksiyonları, savaş sahneleri tasvir edilmiştir. Yapılan tasvirlerden Kül Tigin’in bindiği atların nefesini duymak mümkün olabilmektedir. Bu atların, savaşta başarılarına göre alp ünvanı aldıkları da anlaşılıyor: Alp Şalçı. Türklerde, alp tipi atın mutlak surette bir adının olduğu, daha bu ilk kaynaklardan başlayarak, anlaşılmaktadır: Alp Şalçı, Kedimlig Doru, Başgu Boz, Kır At, Tayburul, Bayşubar, Akkula, Akbudun, (toklu başlu) Doru Aygır, (keçi başlu) Geçer Aygır, Alapaça, Konur, Gök Bidevi, Döldül, Afkar vb Kaşgarlı, ‘at Türk’ün kanadadır’ demektedir. Alpin en büyük yardımcısı ve destekçisi atıdır. Alp tipi atı en iyi yansıtan kaynakların başında, merkezinde alpin yer aldığı eserler olan destanlar yer alır. Destanlar; bir yanıla alpin, diğer yanıla atlarının hikâyesidirler. Atların destanlarda var olmalarının temel fonksiyonu düşmanla savaş veya mücadeledir.¹⁵

¹⁵ Ali Abbas Çınar, “Türk Destanlarında Alp Tipi At” **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 56, Kış 2002, s. 153-154.

At, Türkler için tarih boyunca yeri doldurulamayan bir hayvan olup fetihlerin gerçekleştirilmesinde büyük rol oynamıştır. Orta Asya döneminden beri büyük bir öneme sahip olan at Türklerin üç büyük vazgeçilmezinden (at, silah, avrat) biridir. *“Türk mitolojisinde ve destanlarında cet/ata, koruyucu/hami, bilge ve yol gösterici gibi pek çok fonksiyonu olan at, Kırgız masallarında başlı başına bir masal tipi olmamakla birlikte birçok masalda asıl kahramanın gerçek dostu ve yardımcısı olarak yer alır. Ve sık sık insan gibi konuşarak kahramanı zor durumlardan kurtarır.”*¹⁶

Kitâb-ı Hâver-nâme’de at denildiğinde akla ilk gelen Döldül’dür. Haydar, en büyük yardımcısı olan Döldül’le konuşurdu. Nitekim Döldül de kahramanca davranışları ile kendini diğer atlardan farklı kılmıştır.

Bir cenkte Hz. Ali varsa onunla bütünleşen peygamber yâdigârı Döldül adlı atı mutlaka vardır. Döldül, Kitâb-ı Hâver-nâme’de sıradan bir motif değildir. Tehlikeleri sezen ona göre hareket eden zeki bir at özelliğindedir.

*“Türk destan anlatılarında atlar alelade bir figür değil, esaslı birer kahramandırlar.”*¹⁷ Nitekim Hz. Ali’nin atı Döldül, Kitâb-ı Hâver-nâme’de zaman zaman tek başına savaşan, sayısız düşmanı yok eden bir kahraman olarak kendini göstermektedir.

Hz. Ali Döldül’ü bırakıp Kubâd ile görüşmeye gittiğinde Kubâd’ın askerleri Döldül’e binmeye çalışmışlar ancak Döldül, sayısız askeri helâk etmiştir:

¹⁶ Zekeriya Karadavut, “Kırgız Masallarında Mitolojik Unsurlar”, **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 85, Bahar 2010, s. 74.

¹⁷ Abdulkadir Emeksiz, **Dede Korkut’un Paltosu**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 2016, s. 73.

Düldül ol demde idübeni hurûş
Agzını açup yaturdubanı öküş

Ol laînün başını kopardı tîz
San kim oldu ol gün ana rüst-e-hîz (2291).

Eserde, Düldül'e hayran kalan Kubâd Düldül'ü satın almak ister. Hz. Ali ise ancak eysersiz satabileceğini söyler. Hz. Ali atı ile konuşur ve ona her ne müşteri seni almaya heves etse de yüz Karun hazinesi ödese de alamayacağını söyler. Kubad'ın yanından Hz. Ali'nin atsız boş döndüğünü gören Sa'd da Hz. Ali'ye atının nerede olduğunu sorar. Hz. Ali de atını sattığını söyler.

Kubâd, Düldül'ü satın alır ancak ata kimse binemez. Kaldı ki Düldül'ü zaptedecek tek bir kişi bile kalmaz. Her kim ki Düldül'le baş etmeye kalksa canından olurdu. Neticede Kubâd, Haydar'ı tekrar çağırır ve Düldülün'ün, askerlerinden seksen askeri öldürdüğünü ve atını kendisine tekrar bağışladığını söyler:

Haydar'a didi ki bil iy şîr-i ner
Bizden öldürdi atun seksen nefer

Güçlü güçlü kişiler atdı kemend
İdemediler anı hiç neva bend (2369).

...

Atını yine sana bağışladum
Bilmez idüm bende bir iş işledüm (2371).

Düldül, Hz. Ali'ye Hz. Muhammed tarafından verilmiş bir yâdigârdır:

Şâh gördi Zülfikâr'ı der-dehân
Düldül almış geldi çün bād-ı revân

Zülfikâr'ı aluban ol nām-dār
Bağlanuban oldu Düldül'e süvār

Düldül'e böyle didi k'ey bād-pā
Yādigār sensüñ baña ez-Mustafā (2982).

Haydar'a düşmanlar tarafından kuyu kazılıp tuzak kurulunca Düldül kuyuya yanaştığında tehlikeyi sezdiğinden yerinde durur ve hareket etmez:

Böyle gitdi aluban şemşir ü tır
Göreler tā kim n'ider bu çarh-ı pır

Düldül irişdi kuyuya çün yakın
Durdı gitmedi yakına bilgil yakın

Öyle dutdı orada Düldül karar
Öyle sāğan kim anı bağladılar

Haydar idüp Düldül'e bir na'ra cüst
Durdı üzengünüñ üstine dürüst

Sıçrayuban oradan ol rāh-vār
Düşdi Şāh'a arkasında Şehriyār

Çünkü gördi Haydar'ı Sa'd-i dilr
Düşdi kuyı içre ol gurrende şır (9382).

Düldül, eserde sadece bir hayvan olarak değil aynı zamanda Kanber'i kuyudan çıkaran kurtarıcı bir kahraman olarak karşımıza çıkar:

Suya düşdi pehlüvānlar keştiden
Onlaruñ aḥvālını diñle sen

Düldül orada olubanı revân
Kıanber'e yön dutdı duruban zevân

Dutdı deryâ içre anı dış ile
Kıurtara sudan meger çäre kıla (15017).

3.3.2. Şîr (aslan, esed)

Metinde, “aslan” ve “esed” olarak da adı geçen “şîr”, korkunun, heybetin, gücün simgesidir. Metindeki savaş sahnelerinin tamamında mutlaka ya “şîr” ya “aslan” ya da aynı anlama gelen “esed” karşımıza çıkar:

Tıgımüñ havfindan oynar şeb peleng
Benden öğrenür esed âyın-i ceng (2180).

...

Ne kıala Şehbâl ne Cemşid-i Şâh
Niçe şîr-vâr ise der-Hâver sipâh (8528).

...

İtdi Mâlik hamle gürz alup be-dest
Yâl u bâlın aşlanuñ itdi şikest (17597).

Kendisiyle savaşılan olağanüstü bir varlık olarak gösterilen “şîr”, aynı zamanda benzetme unsuru olarak çok kullanılmıştır:

Çünkü Haydar oradan oldı revân
Düldül urdı na'ra çün şîr-i jiyân (2327).

...

Didi Ȓaydar anda kim iy şır-i nerr
Kanda gitdüñ baña virmedüñ haber (3663).

...

Meysere senüñ düdür merdâne ol
Şır-i merdsüñ şem‘a sen pervâne ol (8455).

3.3.3. Peleng (kaplan)

Peleng de şır gibi korkunun, heybetin, gücün simgesi olarak metindeki her savaş sahnesinde mutlaka vardır.

Sıradışı özelliklere sahip savaşçılar “peleng”e benzetilir:

Ne yigitsüñ didi sen misl-i neheng
Şır-veşsüñ bāzūda cengde peleng (2056).

...

Var durur řāhuñ yanında bir dilır
Heybeti peleng idi bāzūda řır (4361).

Şır ve peleng her ne kadar korkunun, heybetin, gücün simgesi olsalar da Haydar karşısında zavallı bir kediden farkları yoktur:

Adı Ȓaydar’dur bunuñ idende ceng
Gürbedür yanında şır ile peleng (3634).

Savaş zamanında, pelengler yer edindikleri dağlardan çıkarak cenk meydanına gelirler:

Dağdan iner aşğa şîr ü peleng
Böyle kim gördünse eylemege ceng (10955).

3.3.4. Neheng (timsah)

Metinde, savaş sahneleri karada geçtiği kadar denizde de geçmektedir. Neheng hem denizde hem de denizden çıkıp karada savaşıyor korkunç bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır:

Huşkıden peleng ü deryādan neheng
Geldiler bu düz yire itmege ceng (13463).

Neheng öyle heybetli ve korkunç bir varlıktır ki onun bir nara atışı, taşları bile yerinden oynatmaktadır:

Na'rası nehengün ez-rāh-ı hîşār
Daşa bırakurdu cūş der-kūh-sār (16688).

Neheng, metnin bir çok bölümünde benzetme unsuru olarak da geçmektedir:

Kimi şîr nisbetlü kimi çün peleng
Biri beñzerdi pîle biri neheng (3419).

Bir yañadan gürz alup Mālik be-ceng
Gelür idi sanki deryādan neheng (12287).

3.3.5. Geyik ve Kulan

Eserde, geyik ve kulan hem benzetme unsuru hem de eti yenilen hayvanlar olarak kullanılmıştır:

Anuñ atı idi geyikden tız-rev
Apardı tekde kılandan girev (676).

...

Atları oldı yatacağ yirleri
Kulan ile geyik eti yemleri (729).

Eserin başka bir bölümünde kulan savaş meydanında yer alır, ancak aslanlar karşısında orada karar kılamayacağı anlatılır:

Orada kim şırler aç a cenge çeng
Kalmaya kılana ol yirde direng (1187).

3.3.6. Ankebut (örümcek)

Örümcek anlamına gelen ankebut, ördüğü ağlarla sevgiliyi düşmanların gözünden saklayan varlık olarak metinde geçer. Sevgili burada Hz. Muhammed olduğu için aynı zamanda telmih unsuru olarak kullanılmıştır :

Gāhı ider ‘ankebūti perde-dār
Tā ki ağıāruñ gözi görmeye yār (5107)

3.3.7. Pîl (fil)

Pîl, savaş meydanında en çok yer alan hayvanlardan bir tanesidir. En büyük özelliği heybetin simgesi olmasıdır:

Şekl ü heybetini anda ol pîlūñ
Gürz ile sindürdi siz doğru bilūñ (3402).

Pîl, savaş meydanında her ne kadar çok heybetli ve güçlü bir hayvan olsa da Haydar karşısında hiçbir varlık gösteremez:

Tîğ ile ol dîv ü pîli nām-dār
Pāraladı ikisini çün hıyār (3493).

Eserin bir çok bölümünde pîl, kaba, heybetli ve sarhoş gibi ağır yürüyüşünden dolayı benzetme unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır:

Düşdi leşker birbirine meh-çü pîl
Gürz ü şemşîr alubanı öyle bil (4698).

...

Bir cıdayı dağı aluban be-dest
Öyle gelür sanasuñ kim pîl-i mest (7946).

Eserde, fil unsuru kullılarak iyi “ashabu’l fil”in başına gelen olaylar anımsatılır:

Keh gülistân ider odı ber-Halîl
Yağdurur ki daşı ber-**aşhâb-ı fîl**¹⁸ (5105).

¹⁸ Bu beyitte geçen “**ashâb-ı fîl**” Kur’an’ın 105. (Fil) Sûresinde geçen Fil ehlinin başına geçen olaydır. Sûre, fillerle donanmış ordusuyla Kâ’be’yi yıkmaya gelen Ebrehe’nin helâk edilîşinden bahsettiği için bu adı almıştır. Kur’an’da bu sûrenin ilk âyeti: “Elem terâ keyfâ fa’alâ Rabbuke bi-ashâbi’l fil” olarak geçer. Bu âyet “Rabbinin fil sahiplerine (bir fille desteklenmiş orduya) ne yaptığını görmedin mi?” meâlinindedir. Altuntaş, vd, **a.g.e.** s. 601.

3.3.8. Mûr (karınca) ve Melah (çekirge)

Mûr, karınca; melah ise çekirge anlamında olup daha çok Müslümanların düşman unsurları ile girdiği mücadelelerde bu unsurların sayıca fazla olduğunu anlatmak amacıyla benzetme unsuru olarak kullanılmışlardır:

Leşkeri artuğdı ez-mûr u melah
Gören olurdu savaştan göñli yah (8459).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KİTÂB-I HÂVER-NÂME’NİN METİNDEŞLİĞİ VE DÂSTÂN-I HÂVER-ZEMÎN İLE KARŞILAŞTIRILMASI

4.1.Kitâb-ı Hâver-Nâme’nin Metindeşliği

Bu bölümde en başta “epizot” ve “motif” leri örnekleme yöntemiyle “Kitâb-ı Hâver-nâme” ile “Dâstân-ı Hâver-Zemîn” karşılaştırılarak iki eser arasındaki metindeşlik ilişkisi üzerinde durulacaktır. Ancak bu konuya girmeden önce metindeşlikten (eş-metin) hangi anlamın çıkarılması gerektiği, “varyant” ve “versiyon” terimlerinden ne anlaşılması gerektiği üzerinde durulacaktır. Bu konuda yapılan önemli izahlardan biri Öcal Oğuz’a aittir:

Türk dünyasının çeşitli coğrafi alanlarında çeşitli boyları arasında yaşatılan her ürünü, müstakil olarak ele almakla işe başlanmalıdır. Bu müstakil metinler, içine doğdukları alanın doğru, güvenilir ve gerekli metinleridir. Her bir müstakil metin yan yana getirilip karşılaştırılmalı olarak değerlendirilirken “varyant” terimi yerine “eş-metin” terimi özellikle kullanılmalıdır. Varyant ise daha dar bölgede bir “eş-metin”in farklı kişilerce ortaya konulan nüanslı anlatımında tercih edilmelidir.¹

Biz, Öcal Oğuz’un bu görüşünden hareketle Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn’in karşılaştırılmasını yaparken “metindeş” terimini kullanmayı tercih ettik. İki eseri neden birbirinin “metindeş”i olarak kabul ettiğimizi de iki metnin analizinden yola çıkarak açıklamaya çalışacağız.

¹ Öcal Oğuz“Türk Dünyası Folklorunda Yeni Yöntem Arayışları”,**Milli Folklor Dergisi**, Sayı 33,Bahar 1997, s. 7.

Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn arasında birbirine çok yakın ince çizgiler olduğu kadar, iki eseri birbirinden ayıran kesin çizgiler de söz konusudur. Bu karmaşık gibi görünen durumu şöyle izah edebiliriz:

Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn'i karşılaştırırken iki eserin metin bölümünü esas aldığımızı özellikle vurgulamak istiyoruz. Çünkü iki eserin birbirinin aynısı olduğu izlenimini iki eserin metin bölümleri vermektedir. Yoksa Kitâb-ı Hâver-nâme'deki metindışı bölümleri ele alarak bir kıyaslama yapacak olursak asıl anlatılmak istenen metnin dışına çıkmış oluruz. Çünkü iki eser de “cenknâme”dir ve hiçbir araştırmacının bu iki eserin cenknâme olduğu gerçeğini gözardı ederek işe koyulmak gibi bir seçeneği yoktur. Metin merkezli yapılan çalışmada epizot ve motif bakımından çok yakın benzerlikler ile şahısların ortak oluşu gibi konular bizi iki eserin “metindeş” olduğu sonucuna götürecektir.

Araştırmacıların dile getirdikleri “versiyon” terimi ise halk anlatılarında boylar arası ve daha çok uzak coğrafyalarda oluşturulan birbirine benzer metinleri karşılamak üzere kullanılmıştır.²

Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn'i istinsah eden müstensihlerin ortak bir nüshadan faydalanmış olabileceğini gösteren en önemli deliller şunlardır:

1. İki eserdeki olay örgülerinin çok yakın benzerliği,
2. İki eserde bulunan çok sayıda epizot ve motifin birebir denkliği,
3. İki eserde yer alan şahısların sayısında farklılık olsa da önde gelen kahramanların aynı olması. Ayrıca bu kahramanların ad değiştirme yolu ile kendilerini gizlerken taşıdıkları takma adların ya bire bir olması ya da sadece bir-iki harf değiştirerek kullanılan takma adların aynı kişiler için kullanılması,
4. Her iki eserde de konu konu birliği bulunması,

² Oğuz, a.g.m., s. 3-8.

5. Her iki eserde de amaç birliği olması.

Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn'in karşılaştırılmasındaki asıl amaç iki eserin ortak yanlarının tespit ve analizini yapmaktır. Eserler arasında mukayese yapılırken, olay örgüleri, kişileri ve motif yapıları esas alınmıştır.

İki eserden birinin diğlerinden ilham yoluyla oluşturulduğu izlenimi bulunsa da yaptığımız karşılaştırma, bu iki eserin ortak bir nüshadan esinlenerek oluşturulmuş olabileceğini göstermektedir.

Çalışmamıza konu olan Kitâb-ı Hâver-Nâme'nin ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn'in metindeş oluşundan kesinlikle iki eserin her beyitinin, her satırının, her kelimesin bire bir aynı olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. Bu iki eserin metindeşliğinden iki eser arasındaki konu ve amaç birliğinin aynı olması, olayın kahramanlarının hemen hemen aynı kahramanlardan oluşması, motif ve epizot bakımından denk olmaları, yer ve zaman unsurlarının örtüşmesi gibi konular anlaşılmalıdır.

İki eser arasında bu kadar ortak yönler bulunmasına rağmen iki eseri birbirinden ayıran farklar da vardır. Kitâb-ı Hâver-nâme'de Dâstân-ı Hâver-Zemîn'e göre dînî ve ahlâkî öğütlere çok daha yoğun bir şekilde yer verilmektedir. Bunu dile getirirken her iki eserin hacim farkları da göz önünde bulundurulmuştur. Kitâb-ı Hâver-nâme'nin Dâstân-ı Hâver-Zemîn adlı eserden farklı başka yönleri de vardır. Tevîd bölümü, Na't bölümü, İnsanoğlu ve Mertebeleri Hakkında Övgü bölümü, Mirâc bölümü, On İki Burç Hakkında Övgü bölümü gibi bölümler Dâstân-ı Hâver-Zemin'de yoktur. Bu farklılığın sebebini eserlerin oluşturulduğu bağlamda aramak gerekir. Çünkü müstensihlerin bulundukları sosyal çevre, ortam ve mesajlarını ulaştırmak üzere yararlandıkları formlar ana metne müdâhalelerini önemli ölçüde etkilemektedir. Kitâb-ı Hâver-nâme'de, müstensihin olaylar ve durumlar karşısında ana temayı yarıda keserek kendi hayat görüşlerini, tecrübelerini, çeşitli konulardaki bilgilerini metnin muhataplarına aktararak, temennilerini dile getirmesi Dâstân-ı Hâver-Zemîn'e göre daha sık karşılaşılr. Ana temayı yarıda kesme diye tarif edilen

“Ara söz” (digression) dediğimiz bu durum Kitâb-ı Hâver-nâme’de daha sık görülür. “Ara söz” konusunda Metin ekici şu önemli görüşleri dile getirir:

“Halk anlatmalarında ve özellikle de nesir halindeki anlatmalarda çok sık karşılaştığımız, kültürlerarası özellikte olan ‘ara söz’ (digression) adını verdiğimiz ilaveler tamamen metnin çevre ve şartlarının kaydedilmesiyle anlam kazanan ve metni tamamlayan ifadelerdir. Sözlüklerde ara söz ana temadan sapan mesaj; ana konudan ayrılma uzaklaşma”³ şeklinde tarif edilmiştir.

*“Bir anlatmada geçen çeşitli kelimeleri açıklamak, anlatmadaki bir olayı dinleyicilere yorumlamak veyahut da şahsi serzenişte bulunmak amacıyla anlatıcının anlatmayı belli bir noktada kesip yaptığı şahsi değerlendirmelerin tamamı ara söz olarak ele alınmalıdır”*⁴ diyen İlhan Başgöz’ün bu ifadesi Kitâb-ı Hâver-nâme’de de tam olarak karşılığını bulmaktadır.

Ara söz konusunda önemli değerlendirmelerde bulunan Metin Ekici “ara söz”ü üç gruba ayırmaktadır:

Bu sözler veya ifadeler anlatıcının kendi ifadeleri, yaşadığı olaylardan aldığı örnekler olabileceği gibi, bir anlatmanın içine dahil edilebilen halk edebiyatının diğer türlerine ait parçalardan da oluşabilir. Ara söz başlıca şu üç gruba ayrılmaktadır: 1- Açıklayıcı ve öğretici ara sözler: Bu tip ara sözler anlatmada geçen herhangi bir kelimeyi, ifadeyi veya olayı açıklamak için kullanılır. Dinleyici tarafından manası bilinmediği düşünülen çeşitli kelimeler, tarih, coğrafya, dini inanış hakkındaki anlaşılması zor konular anlatıcı tarafından ara söz vasıtasıyla dinleyiciye açıklanır.

³Metin Ekici, “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi” **Milli FolklorDergisi**, Sayı 39, Güz 1998, s. 25-34.

⁴İlhan Başgöz, “Digression in Oral Narrative; A Case Study of Endividual Remarks by Turkish Romance Tellers”, **Journal of American Folklore**, 1986, s. 5-23, Akt. Ekici, “agm”. s. 25-34.

2- Görüş, yorum ve eleştiri ifade eden ara sözler: Bu tipteki ara sözler anlatıcının dünya görüşünü, şahsi felsefesini, protesto ve eleştirisini ifade eder. Anlatmada geçen herhangi bir olaya karşı anlatıcının olumlu veya olumsuz yaklaşımı, geçmişteki olaylarla günümüzdeki mevcut hayat tarzı arasındaki bağlantı, karşılaştırma, dilek ve temenniler bu tip ara sözlerle ifade edilir. 3- Şahsi serzeniş ve itiraf ifade eden ara sözler: Bu guruptaki ara sözlerde ise anlatıcı kendi şahsi problemlerini dile getirmeşansı yakalamakta ve anlatım sırasında uygun düşen yerlerde “benim gibi” ifadesiyle bir benzetme yaparak kendi dertlerini, kaygı ve tasalarını dinleyicisiyle paylaşmaktadır.⁵

Yazılı metinlerde ortak yönleri nedeniyle incelenmeye alınan eserler yukarıda da değindiğimiz gibi kelime kelime, harf harf birbirinin aynısı değildir. Müstensihlerin dünya görüşleri, çevre ve sosyal ortamları, herhangi bir tarihî olaya karşı tutumlarının değişkenliği sebebiyle mutlak surette farklılıklar bulunacaktır. Bu farklılıkların sebebini Gürol pehlivan şöyle açıklamaktadır:

Yazılı metinlerde bu durumun sebebi, eserleri istinsah eden müstensihlerin müdahalelerinde aranmalıdır. Yazmalar devrinde müstensih, sadece basit bir kopyacı değildi. Eğer öyle olsaydı, metinlerin büyük ölçüde benzerlik göstermesi gerekirdi. Oysa durumun öyle olmadığını, metin yayınlarının aparatlarını dolduran nüsha farklılıkları göstermektedir. Müstensih, öncelikle bir okur, ardından eleştirmen ve son olarak da yazmaları çoğaltan bir erken dönem yayıncısıydı. İstinsah ettiği metinleri çeşitli etkilere bağlı olarak değiştiriyordu. Bunda, öncelikle, kendi dünya görüşü ve estetik beğenisinin rol aldığını düşünüyoruz. Öte yandan eseri istinsah ettirenlerin istek veya beklentilerini de hesaba katması gerekmektedir. Unutkanlık ve yanılma da bunlara ilave edilebilir.⁶

Yukarıda yer alan izahlar, Kitâb-ı Hâver-nâme’de yer alıp Dâstân-ı Hâver-Zemîn yer almayan “Tevhîd”, “N’at”, “Güneş ve On İki Burc Hakkında Övgü” gibi iki eser arasında farklılık oluşturan bölümler için söz konusudur. Özellikle müstensihlerin kendi eserlerini oluştururken istinsah sırasında ana metne yaptıkları

⁵ Ekici, “a.g.m.”, s. 29-30

⁶ Gürol Pehlivan, “Müstensihin Edebî Eserin Yaratımındaki Rolü-Dede Korkut Kitabı Örneğinde” **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 101, Bahar 2014, s. 110.

müdahaleler öyle rast gele müdahaleler olarak algılanmamalıdır. Bu müdahaleleri şekillendiren ana etken hiç şüphesiz dünya görüşlerinde, inançlarında, birikimleri ve kapasiteleri imkân verdiği ölçüde vermek istedikleri mesajları en etkili bir şekilde vermek istemelerinde ve kendilerine has tarzlarda aramak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

4.2. Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn'in Şekil, Dil, Anlatım ve Üslup Bakımından Karşılaştırılması

Türk destanlarında nazım ve nesir şekilleri kullanılmıştır. Kimi destanlar sadece nazım, kimileri sadece nesir kimi destanlar ise nazım-nesir karışımı bir şekil yapısı ile karşımıza çıkmaktadır.

Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn mesnevi biçiminde yazılmıştır. Nazım birimi her iki eserde beyittir. Kitâb-ı Hâver-Nâme 17598, Dâstân-ı Hâver-Zemîn 4896 beyitten oluşmaktadır. Görüldüğü gibi Kitâb-ı Hâver-Nâme hacim olarak Dâstân-ı Hâver-Zemîn'in üç katından fazladır. Buna rağmen her iki eserde şekil, anlatım, üslup ve dil birliği vardır.

Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn'in dili ana hatları ile Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini taşımaktadır. Her iki eserde Arapça ve Farsça kelimeler yaygındır.

Her iki eserde kimi kelimelerde Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerine uygun olarak “k” ünsüzünün yerini “h” ünsüzünün aldığı görülür.

Kalkan: kalḥan

Çıkardı: çıḥardı

Eline aluban ol ḳalḥanları

Aparup sudan çıḥardı onları (Kitâb-ı Hâver-Nâme 10428).

İki eserin dil özelliklerinden biri de Arapça ve Farsça tamlamaların, söz dizilerinin sıkça kullanılmasıdır:

Bunı diyüp Sa‘d u Bu’l Mühcen revân
Oldılar **fî’lḥāl** ber-Hışn-ı Dāmān (Kitâb-ı Hâver-Nâme 771).

İki bölde zengîyi ol şir-i Hâk
Cāmı gitdi **fi-cehennemdür** sebak (Dâstân-ı Hâver-Zemîn 251).

İki eserde de anlatıcı ön plandadır. Anlatıcı her iki metinde olayları ve durumları daha etkili kılabilmek için cinaslardan ve tezatlardan faydalanır. Özellikle dînî konulardan ve ayet kesitlerinden sık sık faydalanma üslubu her iki eserin müstensihlerinde görülür.

Âyetlerden verilen kesitler her iki eserde yaygın bir şekilde karşımıza çıkar. Bu kesitlerin kullanıldığı yerlerde iki eserde de konu aynıdır:

Yirlü yirinden götürüben ‘alem
Çekilü “**naşrun min’allāh**” dan raḳam (Kitâb-ı Hâver-Nâme 7533)

Yazılı “**naşrun min’allāh**” ayeti
Sürdi meydan içine her biri (Dâstân-ı Hâver-Zemîn’in 695)

4.3. Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn’in Konu Bakımından Karşılaştırılması

Her iki eserin konusu da Hz. Ali’nin başkahramanlığında Müslümanlığı yaymak üzere Hâver ülkesine ve bir çok mekâna yapılan sayısız seferlerdir. Bu mücadelelerin anlatıldığı her iki eserde yegane gâlip Müslüman ordularıdır. Her iki eserde Hz. Ali’nin ve diğer sahabelerin olağanüstü kahramanlıkları ele alınır. Müslümanların bir kısmı ara sıra tutsak olsa da, çok çetin zorluklarla karşılaşsa da her iki eserde de Hz. Ali sayesinde aşılmadık hiçbir zorluğun kalmadığı görülür.

Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de ele alınan konularda kullanılan formlar birbirine denktir. Her iki eserde de müstensihlerin işlediği konularda genel olarak hep aynı şahıslar, aynı olay örgüleri, aynı motif unsurları görülmektedir. Bâtılı yıkmamanın, kötülüğü ortadan kaldırmanın konu edinildiği mücâdelelerde nihâi son, her iki eserde de birbirinden farksızdır.

4.4. Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn’in Şahıslar Bakımından Karşılaştırılması

Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn’deki eserlerin kahramanlarına baktığımızda baştan sona kadar neredeyse aynı kahramanlar söz konusudur. Kahramanların mücadeleleri, aşkları, tutsaklık durumları ve kurtarılmaları, yolculukları, girilen savaşlarda aldıkları neticeler her iki eserde bire bir örtüşmektedir.

Hız. Muhammed, yapılan seferlerin bir kısmına ya elçi göndererek da Müslüman kahramanların rüyasına girerek rehberlik eder. Bu durum her iki eserde de söz konusudur.

Her iki eserin de başkahramanı Hız. Ali’dir. Her iki eserin önde gelen ve Müslüman olan diğer kahramanları Mâlik, Ebû’lMuhcen, Sa’d-ı Vakkâs ve Amr’dır.

Hız. Ali uzun süren bir yolculuktan sonra Hâver ülkesine varır ancak gerçek kimliğini gizler. Kitâb-ı Hâver-Nâme’de kendini “Kaşamşam” olarak tanıtır. Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de ise kendini Gaşamşam olarak tanıtır. Her iki eserde de Haydar kendisini Berber ülkesinden gelen bir tüccar olarak tanıtır. Kitâb-ı Hâver-Nâme (2232-2236), Dâstân-ı Hâver-Zemîn (371-374).

KİTÂB-I HÂVER-NÂME	DÂSTÂN-I HÂVER-ZEMÎN
Haydar’a kıldı nazar anda vezîr Sordı aduñ nedür iy bedr-i münîr Naredansuñ söylegil namuñ nedür Kanda gidersuñ senüñ kâmuñ nedür Didi Haydar aña ki Berber’denem Çünki sorarsuñ baña kim nirdenem Dağı çün ismümi sorduñ bil ‘ıyân Kim Kaşamşam’dur benüm iy kâr-dân Bağlamışam ben ticâret çün kemer Bil tamâm bir yirde itmezem mağarr (2236)	Pâdişâhıgördi ol demde imâm Luţf ile şîr-i Hudâ virdi selâm Sordı Haydar’dan ol şâh-ı Hâverân Kankı yirden idin sen eyle ‘ıyân Söyledi ol dem Emîru’l mü’minîn Kim benüm adum Gaşamşam’durhemîn Hem cihângeşt-i be-nâmem tâcîrem Şimdi Berber ülkesinden gelürem (374)

Tablo 4.1: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de Hz. Ali’nin Kullandığı Adlar.

Her iki eserde Haydar Kanber'i bıraktığı yerde bulamaz. Bundan dolayı da çok üzülür. Kitâb-ı Hâver-Nâme (1766-1767), Dâstân-ı Hâver-Zemîn (263-264).

KİTÂB-I HÂVER-NÂME	DÂSTÂN-I HÂVER-ZEMÎN
Geldi ol yire ki koymuşdı anı Ķanberi bulamadı yandı cānı Ķanberinden gördi qalmış bir qamış Didi bu kez durmağ-ıla tız iş (1767)	Geldi Ħaydar Ķanber'i çün görmedi Tāqati tāk oldu şabrı qalmadı Düşdi yola teşviş-i guşşa-i elim Nāgehān bir qal'aya yitdi 'azım (264)

Tablo 4.2: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn'de Hz. Ali'nin Kanber'i Kaybetmesi.

Ebû'l Muhcen de Sa'd da Nevâdir'in sarayında kendilerine sunulan şarabı aynı gerekçelerle geri çevirirler. Her iki eserde Ebû'l Muhcen sevdiğinden ayrı olduğundan şarap içmeyeceğini söyler. Sa'd ise gurbette olduğu sürece şarap içmeyeceğini dile getirmiştir. Kitâb-ı Hâver-Nâme (805-813), Dâstân-ı Hâver-Zemîn (43-47).

KİTÂB-I HÂVER-NÂME	DÂSTÂN-I HÂVER-ZEMÎN
Al elümden eylegil bu cāmı nūş Geç cihānuñ guşşasından didüm uş ... 'Aşka salmışdur beni bir mäh-rū Bir gül-i endām şekker leb müşg-bū 'Ahdi anuñ zülfine bağlamışam Şimdiye degin dürüst sahlamışam ... Çünki gördi şeh anuñ peymānını Sa'd'a eyledi revān peymānını ... İtmişem bir 'ahd bā-Lāt u Menāt Bulmayınca tā ki gurbetden necāt (813)	Pādiāh ol demde bir cām-ı şarāb Dutdı Ebû'l Muḥcen ol dem bî- 'itāb Didi Ebû'l Muḥcen yā şāh-ı cihān Kim benüm bir sevgülüm vardur beyān 'Ahd iderüm andan ayrı içmiyem Gerçü sözüñden senüñ hem geçmeyem Sa'd'a uzatdı hemān-dem pādişāh Söyledi Sa'd iy şehinşāh ol āgāh Ben daḥı 'ahd itmişem itme 'itāb İçmeyem hirciz ğarīblükde şarāb (47)

Tablo 4.3: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn'de Ebû'l Muhcen ile Sa'd-ı Vakkâs'ın Kendilerine Sunulan Şarabı Reddetme Gerekçeleri.

Ebû'l Muhcen ile Sa'd-ı Vakkâs her iki eserde safere ilk çıkan şahıslardır. Her iki eserde Nevâdir isimli padişahın huzuruna çıkarlar. Gerçek kimliklerini gizleyerek kendilerini tanıtır. Nevâdir'in huzuruna çıktıklarında Vakkâs kendini Şeybân-ı Mısırî, Ebû'l Muhcen'i ise Kitâb-ı Hâver-nâme'de Hâmân, Dâstân-ı Hâver-Zemîn'de ise Hümân-ı Rûm olarak tanıtır. Beyitlerin çerçevesine baktığımızda verilen bilgilerin tamamı birbirinin aynısıdır. **Kitâb-ı Hâver-Nâme** (789-791), **Dâstân-ı Hâver-Zemîn** (31-33).

KİTÂB-I HÂVER-NÂME	DÂSTÂN-I HÂVER-ZEMÎN
Adumızı sorduğün iy hoş-nihâd Bendeye Şeybân-ı Mısrî dirler âd Uşbu yoldaşum adı Hâmân durur Geldüğü yirün adı Yûnân durur Men Mısrıluşam odur ez mülk-i Rûm Tîği ider senün hârâyı çü mûm (791)	Sordı bunlardan Nevâdir adların Kancaru'azm-i sefer itdüklerin Sa'd-i Vakqâş ol zamân virdi haber Kim menem Şeybânî Mısrî bî-peder Uş bunun adı durur Hümân-ı Rûm Dağ u daşlar nebînüñ elinde mûm (33)

Tablo 4.4: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn'de Ebû'l Muhcen ile Sa'd-ı Vakkâs'ın Adlarını Gizlemeleri.

Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn'in şahıs kadrosuna baktığımız zaman, çok yakın benzerliklerin olduğunu görürüz. Her iki eserde farklı şahıslar da vardır. Kitâb-ı Hâver-Nâme'nin şahıs kadrosu eserin hacmi nedeniyle daha fazladır. Şahıs adları ya da şahısların takma adları arasında bir iki harfin farklılığı söz konusu olsa da aynı şahıslar temsil edilmektedir. Aşağıdaki tablolarda daha çok her iki eserde ortak olarak yer alan şahısları listelenmiştir.

MÜSLÜMAN ŞAHISLAR KİTÂB-I HÂVER-NÂME	MÜSLÜMAN ŞAHISLAR DÂSTÂN-I HÂVER-ZEMÎN
Hz. Muhammed, Hz. Ali, (Kaşamşam) Mâlik, Amr-ı Ümmiye, Kanber, Ebû'l Muhcen (Hâmân) Sa'd-ı Vakkâs (Şeybân-ı Mısırî) vd.	Hz. Muhammed, Hz. Ali(Gaşamşam), Mâlik, Ebû'l Muhcen (Hümân-ı Rûm), Sa'd Vakkâs (Şeybân-ı Mısırî), Amr, Kanber, vd.

Tablo 4.5: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn'de Müslüman Şahıslar.

SONRADAN MÜSLÜMAN OLAN ŞAHISLAR KİTÂB-I HÂVER-NÂME	SONRADAN MÜSLÜMAN OLAN ŞAHISLAR DÂSTÂN-I HÂVER-ZEMÎN
Dilfürûz, Hüссâl-ı Zengî (Pîrûz Baht), Zinhâr-Hâr, Gülçehr, Hammâr, Gülendâm, vd.	Gülendam, Dilfürûz, Gülçehre, Hammâr, Firûz, Mir Seyyâf, Mir Zünhâr, vd.

Tablo 4.6: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de Sonradan Müslüman Olan Şahıslar.

MÜSLÜMAN OLMAYAN ŞAHIS-LAR KİTÂB-I HÂVER-NÂME	MÜSLÜMAN OLMAYAN ŞAHISLAR DÂSTÂN-I HÂVER-ZEMÎN
Nevâdir Şâh, Kattâr, Cihângir, Tahmâs, Salsâl Şâh, Kirtâs, Şâbûr, Süfyân, Sinan, Ra'd-ı Ammâr, Kubâd, Behmen, Erguvân, vd.	Nevâdir Şâh, Salsâl Şâh, Şâpûr, Ra'd-ı Ammâr, Kubâd, Behmen, Erguvân, Süfyân, vd.

Tablo 4.7: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn'de Müslüman Olmayan Şahıslar.

4.5. Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn'in Kahramanlarının Âşık Olma Epizodu Bakımından Karşılaştırılması

4.5.1. Mâlik'in Gülçehr'e Âşık Olması

Kitâb-ı Hâver-nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn'in önemli kahramanlarından biri Mâlik'tir. Mâlik her iki eserde sefer esnasında bir hisara varır. Orada âşık olacağı Cemşîd'in kızı Gülçehr ile karşılaşır. Ayrıca bu güzele onlarca kişi âşık olmuş ve ona sahip olmak istemektedir. Her iki eserde bu âşıklardan uzun uzun söz edilir. Kitâb-ı Hâver-Nâme (3976-3977), Dâstân-ı Hâver-Zemîn (1078-1079).

KİTÂB-I HÂVER-NÂME	DÂSTÂN-I HÂVER-ZEMÎN
Çün ki ol mâh yetdi ahterler bile Ya'ni kendüsi o duhterler bile Bağdı Mâlik çün anuñ bālāsına ' Âşık oldı çehre-i zîbânına (3977)	Adı Gülçehr idi anuñ benām Nice bin üftāde olmuşdı gulām Mâlik aña âşık oldı bî-çarār Didi kıza ki hemāndem yādigār (1079)

Tablo 4.8: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn'de Mâlik'in Âşık Olması.

4.5.2. Ebû'l Muhcen'in Gülendâm'a Âşık Olması

Kitâb-ı Hâver-nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn'in en önemli dört kahranlarından biri olan Ebû'l Muhcen sefer esnasında yolu bir bağa düşer ve orada yüreğini kaptırıp âşık olacağı Gülendâm ile karşılaşır. Gülendâm rüyâsında Hz. Muhammed'i görmüş ve bu rüyâda Müslüman olmuştur. Ayrıca bu rüyâda Hz. Muhammed'in kendisini Ebû'l Muhcen'e nikahladığını da görür. Bu olaylar her iki eserde aynı olay örgüsü ve aynı anlatım uslûbu ile karşımıza çıkmaktadır. Kitâb-ı Hâver-Nâme (8786-8790, 8796), Dâstân-ı Hâver-Zemîn (2447-2449, 2453-2454).

KİTÂB-I HÂVER-NÂME	DÂSTÂN-I HÂVER-ZEMÎN
Su içinde gördi Bu'l Muḥcen anı Ol hıramānuñ çıkup geldüğünü Öyle geldi anda ol semjın-beden Düşdi Bu'l Muḥcen'elerzediñle sen İtdi men mihrini cāndān ihtiyār Çün göründi gözine zi-pā nigār Gördüğü dem gerçe oldu mübtelā Korkdı kim anda düşe ender-belā (8790) ... Beni bu gice Resūl-i reh-nümāy Saña vire 'aḳd ile iy nıḳ-rāy (8796)	Tā ki gördi anı Ebūl-Muḥcen'i 'Aşḳ odına şaldı cānıla teni Kalmadı cānında ārām qarār Kalmadı hiç 'aḳl-ı şabr-ı ihtiyār (2449) ... Üç gicedir düşde ol Peyğamberi Görürem ben Faḫr-ı 'alem serveri Beni saña bu gice kıldı nikāḫ Ol Resūl Hāşimî nūr-ı mişbāḫ (2454)

Tablo 4.9: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn'de Ebû'l Muhcen'in Âşık Olması.

4.6. Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn'in Motif Yapıları Bakımından Karşılaştırılması

Motif, bir eserin ana öğelerinden biridir. Bir eserde kullanılan motifler o eserin içeriği hakkında geniş bilgiler edinmemizi sağlar. Eserin edebiyat tarihi içinde ayrı bir yer edinmesi hiç şüphesiz o eserin zengin bir motif yapısına sahip olmasına bağlıdır.

Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn'in motif yapıları bakımından bir değerlendirme yaptığımızda her iki eserin motif yapılarının aynı olduğunu görürüz.

4.6.1. Dînî Motifler

Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn'de kullanılan dînî motifler birbirine denktir. Başta peygamberlerle ilgili karşımıza çıkan olay örgülerinde çoğu yerde kullanılan ifadelerin bile aynı olduğu görülür:

4.6.1.1. Peygamber Motifleri

Peygamber motifleri her iki eserde yoğun bir biçimde yer alır. Dikkatimizi çeken hususlardan biri de bir konu anlatılırken bir eserde Farsça kelimeler kullanılmışken bir eserde aynı kelimenin Türkçesi kullanılmıştır:

Soyını Süleymân'ı itmişdi best

Bir mıyl ile kimesne bulmazdı dest (Kitâb-ı Hâver-Nâme, 3695).

Hazret-i Süleyman anı bağlamış

Kupa içre anı pinhan eylemiş (Dâstân-ı Hâver-Zemîn, 2712).

Her iki eserde Hızır nebi olarak tarif edilir:

Hâzır oldı **Hızır nebî** der-zamân

Ol deñiz üzre giderken nâ-gehân (Kitâb-ı Hâver-Nâme, 10427).

Fikre düşdi ol zaman şîr-i nebî

Geldi anda yanına **Hızır nebî** (Dâstân-ı Hâver-Zemîn'in, 3104).

...

Gâib oldı yine ol **Hızır nebî**

Aldı okı eline şîr-i ebî (Dâstân-ı Hâver-Zemîn'in, 3107).

4.6.1.2. Abdest, Namaz ve Dua Motifleri

Abdest, namaz ve dua motifleri her iki eserde yaygın olarak kullanılan motiflerdendir. Olay akışı ile motif kullanımı her iki eserde paralellik göstermektedir. Abdest, namaz ve dua gibi motifler her iki eserde aynı üslup ile anlatılmıştır:

Fāriğ oldı çün yimekten nām-dār

Dest-i namāz aldı **namāz** içün o yār

Böyle didi ol Kerīm-i Kirdigār

Senden aluruz kanı mūr ile mār (Kitâb-ı Hâver-Nâme, 963).

Alup **abdesti** ğazā kıldı **namāz**

Hâk Te'ālā'ya o dem itdi niyāz (Dâstân-ı Hâver-Zemîn, 143).

4.6.1.3. Rüya Motifi

Rüya motifi, edebî eserlerde bulunan belirleyici unsurlardan biridir. Kitâb-ı Hâver-nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn'de rüyalar aynı kişiler tarafında görülmektedir. Rüyaların konuları ve rüyalardaki şahıslar bire bir aynıdır. Savaş esnasında kan, yara içinde kalan Mâlik'in rüyasına Hz. Muhammed girer ve onun yarasını iyileştirir. Kitâb-ı Hâver-nâme (3905-3909), Dâstân-ı Hâver-Zemîn (1051-1055).

KİTÂB-I HÂVER-NÂME	DÂSTÂN-I HÂVER-ZEMÎN
Uyhu içre geldi ana Muştafâ Ma‘den-i ‘ilm ü saḥâ ile şafâ Geldi ḥâline ol kân-ı vefâ Ol ki bulur ḥaste bûyundan şifâ Açdı mu‘ciz elini ol ser-firâz Sıgadı ol server-i ehl-i ḥicâz Mâlik’i başdan ayağa iy hümâm Ne ki var cerâḥatı bitdi tamâm Çünkü Mâlik yarası oldu düst Didi peğamber ana dur yatma cüst (3909)	Öyle kim uykuya girdi ez biri Düşde gördi Muştafâ peygamberi Sürdi Mâlik zaḥmına destin Resûl Ol Ḥabîbullah hem kân-ı uşûl İşid imdi emr-i Rabbü’l ‘âlemîn Muştafâ’nın ḥaremiçün ol hemîn Mâlik’e el sürdi çünkü Muştafâ Emr-i Ḥaḳ Mâlik hemân buldı şifâ Şanaşan kim zaḥmı yokdı tâ ezel Oldı oldan yine şıḥḥât-ı bedel (1055)

Tablo 4.10: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de Yaralı Olan Mâlik’in Rüyasında Hz. Muhammed’i Görmesi ve Yarasının İyileşmesi.

4.6.1.4. Taş Kesilme Motifi

Müslümanları yok etmek üzere yola çıkan Hammâr adlı şahıs amacına ulaşamaz ve elinin taş kesilip Hz. Muhammed’e kılıç darbesi indirememesi her iki eserde de aynı metodla işlenmiştir. Kitâb-ı Hâver-Nâme (5562-5563), Dâstân-ı Hâver-Zemîn (1716-1717).

KİTÂB-I HÂVER-NÂME	DÂSTÂN-I HÂVER-ZEMÎN
Çünkü kâfir başı üssüne ilet di tığ Kim nebiyye indire ol bî-dirîğ İki eli kaldı anuñ der-hevâ İndüremedi tığın ber-Muştafâ (5563)	Qaldurup el yuqaru ol nâ-bekâr Kasdı kıldı ura tığ-i âb-dâr İşid imdi emr-i Rabbü’l ‘âlemîn Yuqarıda kırudu eli hemîn (1717)

Tablo 4.11: Kitâb-ı Hâver-Nâme ve Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de Hammâr’ın Elinin Taş Kesilmesi.

4.6.2. Masal Motifleri

Masal motifleri edebiyatımızda yaygın olarak kullanılan motiflerdendir. Eserin etkileyiciliğini sağlamasının yanında, kahramanın sahip olduğu kudretin dışa yansımısını sağlayan masal motifleri Türk destanlarının vazgeçilmez unsurlarından biridir.

Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de kullanılan masal motifleri tamamen aynıdır. Dev, peri, ejderha, cadı gibi masal motifleri hep aynı metodlarla işlenmiştir. Masal motiflerinin bağlı olduğu zaman ve mekân unsurları her iki eserde de birbirine benzemektedir.

Âşikâr oldu gine bir **ejdehâ**

İblis olmaz idi şerrinden rehâ (Kitâb-ı Hâver-Nâme, 3510).

Öyle heybetlü kim san **ejdehâ**

Kûh-ı Kâf ursa bulurdı rehâ (Dâstân-ı Hâver-Zemîn, 905).

Dev, her iki eserde çok kullanılan motiflerden biridir. Bunların en meşhuru İfrit'tir.

Dîvsûñ 'İfrit aduñ iy hod-pesend

Seni idüpdür Süleymân bunda bend (Kitâb-ı Hâver-Nâme, 10159).

Zülfikâr'ı çekdi kınından 'Alî

Öyle çaldı 'İfrit-i dîvi velî (Dâstân-ı Hâver-Zemîn, 2717).

4.7. Kitâb-ı Hâver-Nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn'in Zaman ve Mekân Unsurları Bakımından Karşılaştırılması

Her iki eserde kullanılan zaman gerçek zamanın karşılığı olduğu gibi hayali bir zamanın karşılığı da olabilmektedir. Ancak her iki eserin kahramanlarını dikkate alarak bir değerlendirmede bulunacak olursak olay, Hz. Muhammed'in ve sahabelerin yaşadığı zamana denk gelmektedir:

Üç gice gündüz Muḥammed Muṣṭafâ

Anları gözetdi görmedi baḥa (Kitâb-ı Hâver-Nâme, 1566).

İşid imdi Mekke şehrinden ḥaber

Ol Resûl-i Hâşimî ḥayrû'l beşer (Dâstân-ı Hâver-Zemîn, 4).

Yapılan mücadelelerde karşılaşılan bazı unsurları göz önünde bulundurduğumuzda, kahramanların tamamının birbirinin muâsırı olmadığıdır. Örneğin Hz. Ali'nin yaşadığı dönem ile Cemşîd'in yaşadığı dönem arasında yüzyıllar vardır. Bu durum her iki eser için de geçerlidir:

Sölediler Haydar’a biz üç ten
Gönlümüzde almadı hiç şirk ü zann (Kitâb-ı Hâver-Nâme,3248).

...

Adı Cemşid anuñ atası Kubâd
Aşlı Cemşid’dür yine ol bed-nihâd (Kitâb-ı Hâver-Nâme,3253).

Cümlesi öz leşkerinden Haydarı’nın
Kim aña Cemşid virmiş idi beyân (Dâstân-ı Hâver-Zemîn, 1354).

...

Âh çekdi ol zamân Cemşid-i şâh
Fikre düşdi leşkeri mîr-i sipâh (Dâstân-ı Hâver-Zemîn, 1360).

Önemli zaman unsurlarından olan öğle vaktini anlatmak hem Kitâb-ı Hâver-Nâme’de hem de Dâstân-ı Hâver-Zemîn’de “ gün orta” şeklinde ifadeler sık sık tkarşımıza çıkar. Bu vaktin aşırı sıcaklığından doyalı bu eserlerde cehenneme benzetilir:

Çünkü **gün orta** yire irdi kâr-zâr
Behmen’üñ leşkeri oldu târ u mâr (Kitâb-ı Hâver-Nâme,6427).

Tâ **gün orta** gitdiler hemîn
Öyle üssi oldu rûy-ı zemîn

Şanasın oldu cehennem âşikâr
almadı bunlara ârâm-ı qarâr (Dâstân-ı Hâver-Zemîn, 4309).

Yılın dört mevsiminden biri olan ilkbahar her iki eserde “nev-bahâr” terimi ile karşımıza çıkan bir zaman unsurudur. Bu zaman unsuru her iki eserde gerçek zamanı anlatmak için kullanılır. Ancak bundan ziyâde canlılığı, tazeliği dile

getirmek, yer yer genç güzelleri vasıflandırmak ve gözden akan yaşın şiddetini anlatmak amacıyla benzetme unsuru olarak kullanılır:

Ola bizden dağı şöñ çoğ rüzigār
Gide kış gül bite gele **nev-bahār** (Kitâb-ı Hâver-Nâme,3794).

Öyle istedi hân hatt ile nigār
Bir ‘arusdur san anı yā **nev-bahār** (Kitâb-ı Hâver-Nâme,6912).

San hevāsı idi anuñ **nev-bahār**
Aña yıl eserdi ez-dār’ül qarār (Kitâb-ı Hâver-Nâme,14762).

İkisinüñ buynunı koşdı medār
Dökdi yaşın şanki faşl-ı **nev-bahār** (Dâstân-ı Hâver-Zemîn, 4858).

Mekân açısından ise yine hem gerçek hem de hayali mekânlar her iki eserde iç içedir. Gerçek mekânlar Medine, Hicaz, mescid dağ, bağ gibi mekânlardır:

Sürdi **şehr-i Medîne**’den çıhdı tiz
Acısından ‘Amr’uñ ol tünd-hiz (Kitâb-ı Hâver-Nâme, 674).

İtdiler üç gün **Medîne**’den sefer
Gördiler bir mürğ-zār hoş yir meğer (Dâstân-ı Hâver-Zemîn, 219).

Masallara özgü mekânlar ise; ucu sonu belirsiz mağaralar, yüksekliği yedi kat göğe ulaşan dağlar, ateş saçan kuyular her iki eserde yaygındır.

Şâh-ı Merdân gelüben uzatdı çeng
İtdi kuyu başını hâli zi-seng (Kitâb-ı Hâver-Nâme, 3593).

Kuyu içinde hemāndem ol ‘Alî
Çün münacât itdi Hakk’a çün velî (Dâstân-ı Hâver-Zemîn, 979).

Gerçek bir mekân olan derya, her iki eserde hem gerçek hem de masallara özgü varlıkların içinde mücadele ettiği bir mekân olarak karşımıza çıkar:

Hancer ile indüre dağdan peleng
Nîzesi çıhara deryâdan niheng (Kitâb-ı Hâver-Nâme, 10567).

...

Dağ ile deryâ dola pîl ile şîr
Oldı dağın başı çün deryâ-yı nîl (Kitâb-ı Hâver-Nâme, 11232).

Dökilüp kan deryâya revân
Mevc urup deryâyı gör kim nâgehân

Çıkdı deryâdan hezârân şad peleng
Şîr ü kaplan mâr u dîvler ide ceng (Dâstân-ı Hâver-Zemîn, 979).

Her iki eserde karşımıza çıkan mekânlardan biri de Kûh-ı Billûr denilen dağdır. Bu dağ genel olarak çok çetin mücadelelerin gerçekleştiği yerdir. Ayrıca bu dağ Hz. Ali ile mücadele eden olağanüstü güce sahip varlıkların Hz. Ali tarafından helâk edildiği yer olarak her iki eserde karşımıza çıkmaktadır:

Sensûñ ol kûh-ı billûr üzre duran
Ejdehâlarını divlerin kıran (Kitâb-ı Hâver-Nâme, 13383).

Leş töküldi haddi yokdur başların
İtdi mercân kûh-ı Billûr taşların (Dâstân-ı Hâver-Zemîn, 3074).

Her iki eserde gerçek dünyanın dışında yer alan mekânlardan biri de bazı şehirlerdir. Bu şehirlerin en önemli özelliği ulaşılması çok güç şehirler olmalarıdır. Bu mekânlara ulaşmak için yola koyulanlar, Dâl isimli pâdişâh tarafından tuzaklanan türlü türlü belâlara uğrarlar. “Şehr-i Zerr” bunlardan bir tanesidir. Amacı her türlü

kötülüğü ortadan kaldırmak olan Hz. Ali hiç kimsenin gitmeye cesaret edemediği bu şehri ele geçirir:

Şehr-i Zerrin yoludur dürlü belā

Karşu gitmekdür belāya bes ıatā (Kitāb-ı Hāver-Nāme, 16135).

...

Korğusından kim tılısmāt itdiDāl

Kimse anda gitmege bulmaz mecāl (Kitāb-ı Hāver-Nāme, 16180).

Bundan gelmez andan özine bir beşer

Şehr-i Zerr'i ol alur ser-tā-be-ser

İmdi bildüm sensün ol Haydar hemîn

Şehr-i Zerr'e gidesün ayne'l-yakîn

Dāl tılısım eyleyipdir bu yola

Nice nice bu yola koydu belā (Dâstân-ı Hāver-Zemîn,4083).

BEŞİNCİ BÖLÜM

METİN

Kitâb-ı Hâver-Nâme'nin Transkripsiyonlu Metni

1b

- 1 Evvelîn bu nâmeniñ iy kām-kār
Naķş bağladum be-nām-ı Kirdigār

Hem iyedür 'aķla hem şāhib be-cān
Hem bağışlayıcıdur hem mihrībān

Hālık oldur taht ile fevķa ayār
Varlığınadur güvāh her ne ki var

Ol yaradupdur zemīn ü āsümān
Göñül ile dāniş ü 'aķl ile cān

- 5 Ol virür vehm ile fikri dūrbīn
Ol açar zihn-i muşaffāyı yakīn

'Ālemiñ şem'ini bil oldur yaķan
Nīm rūzūñ perdesin oldur asan

Kisvet-i müşgīnle ider Rūm'ı şām
Ol çıharur şubhı ez-eyvān u bām

Bağlayan oldurur şad tāk-ı sipihr
Şu'le viren oldurur ber-māh u mihr

Bī-sütūn hayme dutan pergār ilen
Bizeyen saķfin anuñ zengār ilen

10 Gicenüñ zülfin muṭarrā eyleyen
Māh-ı kandılin muṭallā eyleyen

Ḥāmesine ‘ālemiñ çeken ‘alem
Nāme-i ma‘şiyete çeken kalem

Bağlu iş açucı Perverdigār
Bin büdde-i setri anuñ perde-dār

Ḥullesine suyuñ ol virür tırāz
Şu‘lesine günüñ ol pırāye-sāz

Berzi-ger dihkānine bād-ı bahār
Oldı āb-ı ḥākden şüret-nigār

15 Kilk-i taqḍirüñ felek bir raḡ‘ası
Mülk-i taqḍirüñ zemīn bir teb‘ası

Her seher k’ider tülū‘ı āfītāb
Virür ez kân-ı zeberced la‘l-i nāb

Giceler k’olur qaranku yiddi bāğ
Yandurur ay ile ılduzdan çerāğ

Varlığına anuñ açmuşdur zebān
Nūr rüz-i zulmet ü şeb bî-gümān

‘Ālemiñ kaşırına virür şāhib ol
Gāhi gündüz terk ü gāhi gice kıl

20 Çıhdı tahtı hūb-reng bî-direng
Gāhi Çin Husrev’i gāhi şāh-ı Zeng

Gösterür sākin olana vaqt-i bām
Gāh Rūm' uñ 'arızın geh zūlf-i şām

Dağlarına virdi yārı dil-pezi
Geh kıızıdan tāt ü geh çetri zi-kır

K'anı kıdemden çıkarur iy selīm
Gāhi puhte nukre vü geh hām-ı şīm

Tārimı sebzi dü pāy-ı zerd ilen
Ol bizer bu perde-i lācverd ilen

25 Gün nūrından 'ālemi ider dolu
Ayı ılduzlardan ider şu 'lelū
Şan'atından böyle gülşen eyleyen
Deng-i 'arūsi-çün müzeyyen eyleyen

Ol salupdur nıl-gün üstine nikāb
Bir ser-endāzı zi-zer ber-āfītāb

İtdi bu yiddi bināyı üstüvār
Kudretinden altı günde āşikār

Kodı burcuñ her birinde pās-bān
Her kal'ada itdi birin dest-nişān

30 Her neyūñ bünyādını çün kim kodı
Her birine virdi bir bir dürlü adı

Zuhal'e yiddinci felek oldı cāy
Müşteri altıncıya iy nık-rāy

Mirriḥ'e bişincide oldı maḳām
Şems'dür dördüncide sākindür tamām

İtdi üçüncide ḳāyim Zühre'i
Buldı ikinciden 'aṭā rū behrei

Evvelinde sākin olandır Ḳamer
Ḳulluḡına bağlamış Cevzā kemer

35 Uş yiddi bureda bu yiddi ılduza
Yir viripdür kim didüm bir bir size

Bu yiddi ılduzı sen seyyāre bil
Kim eser bunlarda çoḳdur fikr ḳıl

2a

Bu yiddi ılduz dūrür seyyāre nām
Ḳalanı sābit dūrür bil iy ḡulām

Evvel sābit ol ki hem seyyāredür
Birleyübeni anı yalvara dur

Cümle teslīm oldı bā-fermān-siper
Bārçası indürdiler ḳulluḡa ser

40 Bir naẓar ḳıl güzer māhi tāb u māk
Her ne kim var varlıḡınadur güvāk

Bendedür ne kim aña görür iseñ
Maḥlūḳıdur her kime sorar iseñ

Çün bülendî şemme ez-çarh-ı bülend
Diñlegil yir haberin ol sūd-mend

Döşeyüp yiri dağa virdi vaķār
Kāf u Nūn harfī ile ol Kirdigār

Bu yir dağ-ıla dağ bağlanmış kemer
Gösterür her künde altundan siper

45 Yiri mağreş dağı eyledi veted
Tahte'sserayāda serāyı aħad

Cümle peyvend itdi tab'ı iy per
Ba'zı germ ü serd ü ba'zı huşk u ter

Bād-ı hazān ile neşim-i bahār
Sun'ma delīl durur iy baħtiyār

Çün şabā yiline ol fermān virür
Ölü toprağın tenine cān virür

Yaz buludın ağıladan da dād-ger
Yire ħande virür ağaca semer

50 Yirden ider dürlü elvān āşikār
Niçe kim 'İsā Meryem'den iy yār

Dünyeyi ser-sebz ider faşl-ı bahār
Ĥurrem olur guşşa vü ġam ħor ber-kenār

Yiri yaz faşlında ider dil-pezi
Geydürür zer-beft kemiķhā vü ħari

Daşı toprağdan reyāhın bitürür
Hake müşk-ile ‘abırdan bû virür

Sanki mîñā-reng eyler bağı ol
Dürlü elvān ile bizer dağı ol

55 Hāşıl olur ‘aks-i gülden dürlü nūr¹
Her şecer şāhından od çün küh-ı Tūr

Yine zengārı giyāh ider bedîd
Yire sündüs hüllesin idüp mezîd

Sebzeler kırağı çün tıfl-ı şağır
Emdi yağış katresinden sır-i şır

Yağdurub bulut suyun ber-lāle-zār
Yur yüzüñ lu‘betin olur gül‘izār

Ber-çemen bād-ı şabāyı esdirür
Bağ-ı ‘arūsı zülfine cilve virür

60 Şan‘atından kudret ile tāt ü zer
Nergise virür eyā nergis başar

Cümle-i lāledür andan tāt u ser
Bağ içinde bağlamış gönce kemer

¹ Bu dize önceki beyitin son dizesi olarak orjinal metinde iki kez yazılmıştır.

Sünbülü oldurur iden çin çin
‘Anberin-bū iden ol çeng için

Dürlü müşğın otlar ile der-bahār
Yirüñ ider nāfesini müşğ-bār

Her seherde nergis ü nesrın semen
Pürz-bū ider şabāyı der-çemen

65 Serh iden oldur seherde her güli
‘Āşık iden güle oldur bülbüli

Ğonceyi dil-tengiden pür-ħüñ ciger
Ol dūrūr viren semer ez-her şecer

Yili çemende odur rakķāş iden
Serv-i şimşādı bülend ü ħāş iden

Her tikenden oldurur bir gül viren
Her budağa oldurur bülbül viren

Ol kerīmdür ol raķīmdür ol İlāh
Varlığına cümle eşyālar güvāh

70 İkilikden ol ki olmuşdur cūdā
İki dünyāda osensüñ iy Ĥüdā

Sensüñ ol k’āzādsuñ ez-yār-ı cüft
Ne āsāyiş sende var ne ħāb ü ħuft

San‘atüñ durur bu cümle kāyināt
Sen ezelsüñ hem ebed kāyim be-zāt

Şun'ı kudretten idersün âşikâr
Hem kayadan su virürsün gül zi-ğâr

Sen virirsün kuru kâmişdan hât
Hem bulur bârça nebât senden hayât

75 Senün içündür benefşe ser-figen
Saña kulluğda durur iy Zü'l-minen

Nergisün görmekligi senden dürür
Şun'ı görgeç olur kalbi sürür

Sevsen itmişdür anuñ-çün dil dırâz
Kim saña ide seña ay bî-niyâz

Gül ki güler ol senün zikrün ider
Nağmesinde 'andelîb fikrün ider

Ğoncenün ger kan ile bağı dolar
Lebleri yâd eylegeç seni güler

80 Yaradan sensün cihânda her ne var
Zîr ü balâ vü nihân ü âşikâr

Gerdiş-i eflâke sen virdün medâr
Yine virdün yire cünbişden qarâr

Yoğ dürür enbâz ile hem-tâ saña
Ola san'atda şerîk ol tâ saña

2b

Dokuz u yiddi sekiz şeş penc ü çār
İki ħarfüñden olupdur āşikār

Ra‘d eger berķ u eger şeş ile māh
Cümlesi fazluñı idüpdür penāh

85 Kamu seni birleyüben bir bilür
Bārça senüñ dün ü gün zikrüñ kıılır

Buldı anlar kim ululuğdan nişān
Senüñ aduñ ile buldılar hemān

Ğulluğundān kimse kim gerden bura
Toprağā yeksān oluban otura

Her kişi diler ki ide serveri
Seni yād itmese olur serseri

Ol baş ki saña ser-keşlik ider
Yā yanar oda vü yā ğarkā gider

90 Bir başuñ kim olmaya mağzı dürüst
Endişede geç ola dānişde süst

Bir mevcüñ ile ider anı helāk
Ol ki itmez kimseden hiç teres bāk

Niçe ‘aziz baş ki yaslanmaya ħışt
Misl-i Şeddād görmeyesidir behişt

Her kişi aduñla oldı ser-bülend
Gerdiş-i devrân aña itmez gezend

Kim ki sürtmez der-gehinüñ hâkine baş
Hâk-i ‘aynına anuñ bağrına daş

95 Der-gehüñde âdem ü cinn ü perî
Baş koyupdur cümle ber-fermân-beri

Çünki başış eylesüñ Kirdigâr
Aña eylersüñ ki ol gele be-kâr

Kime idersüñ gülistân âteşi
Çâha salursuñ niçe Yûsuf-veşi

Niçeyi sen perver idersüñ be-nâz
Sen virürsüñ niçeye renc-i dırâz

Kimi idersüñ cihânda pâdişâh
Kimi bulmaz nîm tane doğru râh

100 Kime virürsüñ cihânda mâl u genc
Kim çeker bir nân içün yüz dürlü renc

Çıharırsuñ kimisin ber-evc-i mâh
Kimi bulmaz başına ura külâh

Yâ künhüñisüñ söz tamâm
İremez bilürsüñ iy Rabb’ül enâm

Bir senâ kim ol saña lâyıķ ola
Senden özge dağı anı kim bile

Bilmeye senüñ şânını hiç kes
Senden özge niçe kim gerekse bes

105 ‘Aql u dāniş burada kütāh olur
Dil bulamaz rāh hem güm-rāh olur

Söz şeh-bāzı yayan da perr ü bāl
Döner olubanı hayrān güng ü lāl

Dānişüñ atı yürimekten alur
Hem feşāhat dili dimekten alur

Ol Muḥammed kim güzjndür der-cihān
İder inşāf idemez vaşfi beyān

Çünkü mümkün degül ol bilür diye
Niçe diye ol ki anı bilmiye

110 Bağlu dile yoḥdurur bunda mecāl
Kim açā söz söylemeklige maāl

Ḥalk olalıdan zemīn ü āsümān
Birliğin bilmekdedür ehl-i cihān

Dünyā ehlinde bu durur güft ü gū
Her ne kim görür iseñ der-cüst ü cū

Niçe sa‘y eyler bular her dem aleb
Tā bulalar doğru yola bir sebeb

Añlagil sen bilicilerden ḥaber
Bulmadılar ḡayri ez-nām o eser

115 Kimse kim ide senā ta‘zîmini
İdemez meger ala ta‘lîmini

Uşbu yolda çoĥlar olmuşdur nihān
Çoĥ nişān ehli olupdur bî-nişān

Bilmemekden kaldılar ez-rāh bāz
Kim bilür rāz-ı sivā dānā-yı rāz

Kimseler kim yolda çapük-rev durur
İşlerinden kendüñ āgāh durur

Anlaruñ daĥ’ çün ola işi dırāz
Döneler anlar daĥı girüye bāz

120 Oldı çün sirişteleri nā-bedîd
İtmek olmaz sözi bes mundan mezîd

‘Aĥlu bunda mest ü dîvāne olur
Her hüner ‘ayb fikr-i bî-gāne olur

Hem anuñ dergāhı cūyāsı felek
Sun‘ına ĥayrāndurur cümle melek

Tā olalıdan bu eflāk āşikār
Çerzgenür bir laĥza eylemez qarār

GÜFTĀR ENDER SĪTĀYİŞ-İ DÜVĀZDEH BURC U GERDİŞ-İ ĀFĪTĀB

125 Vireyüm imdi felekden bir ĥaber
Her felekde ĥanķı ılduza maķarr

Bir ھیڤاردur mu‘teber zātü’l-burūc
Bizeyüpdür burcları bā-men fūrūc

Dürcleri anuñ muraşsa‘ bā-güher
Burcı her eṭrāfinuñ bā-zıḅ ü fer

Böyle gülşen içre hem heft manzarı
Yaradupdur anda biñ biñ peyki

3a

Öyle virür şu‘le manẓarda olar
Sanki gevherdür su içinde iy yār

130 Bağlamış pırūzden orada ṭāḅ
Anuñ eyvānınuñ üstine nüh revāk

Anda yiddi yulduza kılmış mekān
Her birine bir serā perde beyān

Gün beyāzını ki örttdi perr-i zāğ
Aña virür anda ılduzdan çerāğ

Virmemiş ol odda hiç neccāre dest
Anda erre tişeye yoḅ kār-ı best

Cedvel ü pergār müdevvir itmemiş
Nakş-ı mühendis muşavver itmemiş

135 Zerrece yoḅ vaşl ile peyvend aña
‘Ayb idemez hiç hüner-mendler aña

Ol burūclar ki mūdām gerdişdedür
Ĥatmi i‘dādınıñ iki şeşdedür

Kevn burūcātı kamu bir bir gezer
Gāhı şitāb ile gāh āheste ter

Gāhı deryāya olur ġark māhı-veş
Gāh salur özin be-teş

Geh şalāhiyyetdür işi geh fesād
Bir zamān ĥākı olur bir laḡza bād

140 Gerdişinden çarḡuñ alur perveriş
Geh bahār geh yay geh gūz gāh kış

Şemsüñ evvel menzili durur Ĥamel
Bu burūclardan ki didüm bı-ḡayel

Yaz ‘arūsi çıḡar andan ez-çemen
Gül bitürür lāle vü hem nesteren

Ġonce vü gülden çıḡar ol dem nigār
Sebze reng ü nḡk-baḡt-ı gül‘izār

Yaz mecālinde ki gelür yir be-cūş
Dürlü elvān ile olur ḡulle-pūş

145 Çünki şüriş ide anda āfitāb
Dürr ü mercāna döner yirde turāb

Her tikenden ḡāşıl eyler bir güli
Nağme-sāz ider o demde bülbüli

Her seher bād-ı şabā bulan da rāh
Ağaca virür şükūfden külāh

Ol maḥalde bārça budağ ucalur
Ḥāmīle olubanı ağırılanur

Soñra andan kim ider ḥarcuñ ceng
Virür bu dünyāda diger güne reng

150 Niçe kim andan urur ber-peşt-i şer
Şır nefesinden ider toprağı şır

Gāhı şım-ābı ider ol zer teki
Gāh söz bigin ider āzer teki

Ordan gelür be-burc-ı Sünbüle
Yirde her ni‘met diseñ gelür ele

Dūd-reng maṭbaḥı oddan doldurur
Daşa tikene şerār andan virür

Ḥānde kim bir ḥām vardur pişürür
Uşbu maṭbaḥ od ile lezzet virür

155 Ḥūşe çün her neşiden dapa kemāl
İrişe andan kemāline zevāl

Bes zevāluña ‘alāmet bu yeter
Kim kemāl ister zevāl andan biter

Çünki her neşid kaşd-ı mizān eyleye
Bād-ı ḥazān berg-i rızān eyleye

Serd-i nefsi çünki irişe bā-bāğ
Kalmaya sünbülle reyhānda çerāğ

Niçe rengin renkleri ol zerd ider
Arğuvān kana döner rengi gider

160 Āfitāb olan da hem-dem ‘Akrēb’e
Gün ısısı serd olur ğam ‘Akrēb’e

Ol cihetden ŝāhlr ender-çemen
Oluban ‘uryān çıharur pirehen

Kisvetinden bîd hem ‘uryān ola
Bulut anuñ bahtına giryān ola

Tîz hurşid çün irişe bā-semān
Öle diger gün zemîn ü āsümān

Zemherîrūñ serdliginden āfitāb
Çeke anda başını zîr-i nikāb

165 Töke yāzıñ āb-ı rûyını hazān
Hāk-sār ide çemenini ol zamān

Gölge sala bu hevā ber-āfitāb
Su yüzün buzdan duta anda niķāb

Çünki gele gün Cedî’nüñ evine
Kalmaya hiç ıssılık anda yine

Çünki ıssılık ola hurŝidde kem
Yiryüzi ola kamu dopdalu nem

Bu hevādan ola ber-müşğın şecer
Kamu kâfūr ola ol virdügi ber

- 170 Ola bulut anda giryān çün yetim
Der töke şim-ābadan ber-rū-yı şim

Zîb-i fer ile çü Yūsuf-āfitāb
İtdi dolu burcına gitmege şitāb

Yaḥasını yırtdı zelîḥā-yı māh
Virdi şî' rāya bu çarḥ zülf-i siyāh

Düşdi hevāya zelîḥa tek ḥurūş
Ḥāşılı geh su geh od iden de cūş

Buluduñ ḳalbin yaḳar berḳ-i şerār
Olur hevā çün zelîḥā müşg-bār

3b

- 175 Çünki Ḥūt'de duta ḥurşîd meskeni
Yine bir nev' eyleye anı ḡanî

Çeke gāḥî tîḡi berḳ-āteş-feşān
Geh bulut kükreye çün şîr-i jiyān

Ola buluduñ gözinden su revān
Cümle döne çeşmeye yazı yaban

Aḡlaya ol demde yer ü güle gök
Bite çiçek yirde sürḥ zerde gök

Yaz ‘arūsı dahıyeñiden çıha

‘Āleme cilve vire özin çıha

- 180 Pāyı būs ide benefşe der-çemen
İde goncei şabā pür-zer dehen

Gerdiş-i kevn dāyimā böyle kıla
Bir burūcātda yaqın ilden ile

Böyle idi tā ola bile ola
Böyle yaratmış anı Rabbü’l ‘ulā

Bu hışār bu şekl ü bu terkīb ile
Bunca zıynet ile ki geldi dile

Tā ki var idi ezelden bu esās
Hiç harāb olmadı bil iy haq-şinās

- 185 Bes kıyās ile bu çarh-ı tız gerd
Pes kalur bizden dahı iy nık-merd

Dönmez ol tā kim anı döndürmese
Durur ol yirinde eger dur dise

Uşbu maḥlūkat ḥālıksuz degül
Hiç şanā‘at dahı şāni‘süz degül

İy ḥurd saña bu sözi bil nedür
Gicede çerāg ü gündüz şu‘ledür

İy ḥurd fermān-ber ol endişe kıl
Kulluḡ itmekligi aña pışe kıl

190 Ger hürd gözi ile kılasuñ nazar
Cümle mañlûkâta sen rif' atda ser

Meger anuñ dānişi ile ra'yiyle
Kul olan kendüsini böyle bile

GÜFTÂR ENDER SİTÂYİŞ-İ ÂDEM-İ ZÂD U MERÂTİB U

Her ne k'itdi âşikâra ez-ḥafî
Maḳşûdı andan sen idüñ iy şafî

Niçe naḳş kim kilik-i taḳdîrden biter
Senüñ naḳşuñdur ğaraḫ bu'l beşer

Şem' sensüñ özgeler pervānedür
Âşinā sensüñ ḳalan bî-ġānedür

195 Bil hoş nağme sensüñ der-çemen
Hem gül ü reyḫān ü sünbül nesteren

Ḥalıḳuñsırırın idersüñ âşikār
Her ne kimsen dilesüñ ol sende var

Sensüñ maḳşûd der-kevn ü mekân
Saña secde eyledi kerr ü beyân

Saña mülk-i ta'ẓimüñden kār-ger
Pādişeh sensüñ ü onlardur nevker

Çeşmi eflāküñ senüñle rüşenā
Yidi gülşendür senüñ içün ziyā

200 İki dünyāda ne var fermān saña
Degül ancağ bu ribāt eyvān saña

Terk eyle uşbu alçağ hāki sen
Bir gözetgil bu ucaflāki sen

Bu virān hānda dōşeme senbisāt
Yaramaz eglenmege uşbu ribāt

Bende olmayınca kim āzād olur
Ser-fiğende olan çün şimşād olur

205 Gitmek içün itgil bir doğru yol
Dürr deñizden gevher ez-kān iste bol

Ėam dilersüñ Ėamı ile şād ol
Bende olgil ba‘d-ı ezān āzād ol

Görgil evvel tā ki geldüñ naradan
Seni ne içün yaratdı yaradan

Bağ-ı kem içinde sen ārām eyledüñ
Gördüñ aldaduğın alabilmedüñ

Bir niçe gün saña bağ ider fırīb
Bunca niçe ulacasun yokuş u şīb

210 Öyle götür azuğı bu yola sen
Anuñ ile menzilüñe iresen

Eyle dirliğ cürfetüñ viresün
Anda rāhatla asāyiş göresün

Mürğ-i zîrûñ kılmagıl efsâne sen
Olmagıl pâ-bend dām-ı divâne sen

Sî tûtî-yî leşker-şiken
Tāk-ı haḍrāyî gelüp eyle vaṭan

Sidre vü Tübî durur menzil-i kevnüñ
Sîyret ü şüretde yoḥdur merr-i hūñ

215 Yiryüzi saña degüldür cilve-gāh
İtme bu ednā maḳama sen nigāh

Qılma murdāra çü gerek iltifāt
Çün hümāy ol istiḥvāna anı sat

Sa'y idüp cādū çemenden çıḥa gör
Emel ile hırş evini yıḥa gör

Dîv kimi niçe dutasuñ sen kenār
Olmaduñ mı ḥān-ı virāndan bî-zār

Neyleyüm ne kuşü ne ferzānesen
Pāy-ı bend olduñ bu dām u dāne sen

220 Āb degil evin 'imāret eyledüñ
Cān evine bil ḥasāret eyledüñ

4a

Āb-ı gül tek āb-ı gilden ārî ol
Ārîler tek bulasın eflāke yol

Çün güher ol dem ki k'ana iresün
Ârî iseñ ârîleri göresün

Bu yola basmağ gerek cāndan ҡadem
Urmağ olmaz serserilik ile dem

Ol maħalde kim iriṣdūñ cāna sen
Cāndan it sa'y iresūñ cānāna sen

225 Bu yoluñ eri degüldür her kiṣi
Yoğ ħarem içinde nā-maħrem işi

Gir ħareme maħreminūñ it güzer
Çünkü nā-māħremsūñ itme ħāk-i derr

Yā İlāħamaħrem eyle sen beni
Rāzıñna luṭfūñle yā ҡādir ğanı

Ma'rifetden bir ҡapu aç ҡalbime
Yā kerîm baķma bu ҡalb-i ҡalbime

Bir göñül vir kiseni böyle bile
Bir dil vir ki senūñ zikrūñ ҡıla

Fİ'L MÜNĀCĀT

230 Nūr-ı dāniṣden bağışla rüşenā
Eylegil bî-gāneiken āşinā

Çünkü evvel baña eyledūñ kerem
Kendü fazluñ ile itdūñ muħterem

N'itdũn ise evvel āhir anı kıl
Yok ümîdüm senden özge öyle bil

Çün yaratdı beni luṭfuñ rāyigān
Virdi dāniş ile fikr ü fehm ü cān

Hem āhirde luṭfuñ ile kıl meded
Rāyigān faḫluñla 'afv it yā Şamed

235 Çün bilürsün bende yokdur tūşe
Ḥarmenüñden baña virgil ḥūşe

Yüzümüñ suyunı tökme yā Kerîm
Dilegüm budur eyā Rabbü'l 'azîm

Vechüme her niçe kıldumsa günāh
Ḳapunı bend itme feth it yā İlāh

Raḫmetünñden yüzüme bir ḳapu aç
İt küsā vü ḳahruñı luṭfuñı revāc

Yā 'azîz sürme ḳapuñdan ḥor idüp
Ḳahr ile luṭf ittigünden zār idüp

240 Sen bıraksañ kim idiser beni ḳul
Red iderseñ kim beni ider ḳabûl

Ger götürmez senün luṭfuñ beni
Kimse götürmez yakın yā ğanî

Yā raḫîm biz 'âciz ü bî-çāreyüz
Der-bān-ı nefs-i bed ü emāreyüz

Vir amān bu dıvden emīn olalı

Sen sükūnet vir ki sākin olalı

Ƙorhuludur yolumuz gönder delīl

Āteş oldı yola düş gönder hālīl

- 245 Nā-sezāya gerçi nār ise cezā
Anı kıl kim rahmetüñnedür sezā

Öz benligimden er bir āh isem

İy kerīm yola getür gümrah isem

Ārīler yoludurur cūd u ‘aṭā

İşi nā-pāk olanuñ ‘ayb uḥaṭā

‘Āfvv-ı ḥaṭṭını ḥaṭāma çek Hudā

Geç suçumdan vir baña rāh-ı hüdā

Perdelerden kim bilür senüñ perde-pūş

‘Āybuma bir perde örtgil ‘ayb-pūş

- 250 Yırtma perdemi ki ben ne dimişem
Yüzüme getürme ne eylemişem

Defterimi kereminüñ suyu ile yu

Bu siyeh nāmeden iletme āb-ı rū

Yaduma gelicek a‘mālüm benüm

Ez-ḥayā tōker bulut tek bu tenüm

Pür-günāhum ben eger iy Kirdigār

Yarlıgıcı sensüñ iy perverdigār

Her niçe kim ben yolumda fâsıkam
Âyet-i “ lâ-taknetû”² ya vâsıkam

255 Kıyma elden çünkü sensün dest-gır
Geç suçumdan gerçi suçumdur kesir

Her niçe kıldum hatâ oldum hacıl
Mâ-cerâ ki ötdi durma yâ halıl

Başdan ayağa işümdürür günâh
Var ümîdüm ‘aff idesün yâ İlâh

Çünkü evvel beni yaratdı ârî
Bir avuç toprakdan eyledün diri

Öldürüp ki toprağa tapşura sen
Pâk tâpşur hâlık-ı vecû’l Hasen

260 Kıra toprakda olıncağ yir baña
Dar yirde anda feryâd ir baña

Ol mağal kim sen olasun bende bes
Rağmetünle ol baña feryâd-res

Özgelerden çünkü kalmadı ümîd
Râğmete hem sen bağışla yâ mecîd

² Buradaki “lâ-taknetû” Kur’an’ın Zümer (39-53) sûresinde geçen şu ayet ile alakalıdır: “De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir”. Ali Özek vd, **Kur’ân-ı Kerim ve Açıklımalı Meâli**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, s. 463

Hâkdândan çün aparasuñ be-hâk
Pâklar haqqı ki beni eyle pāk

Yā İlahā ben ‘ıvaz ez-dest-i renc
Fazl u cūduñdan dilerüm dürlü genc

265 Çünki bu nāmeye itdüm dest dırāz
Senüñ aduñ ile bağladum tıraz

4b

Dilegüm budur senüñ ikrāmuñı
Hem bu nāme nāmı ide nāmuñı

Nāmede bir naqş-ı ref‘at eyle bend
K’ide pesendîdeler anı pesend

Ben ki yaqdum bunda dānişden çerāğ
Mağzumı yandurdum idüp anda yağ

Öz nūruñdan şem‘ vir kāşāne sen
Dānişi ol şem‘e it pervāne sen

270 Bir ağac ki dil bağında dest-nişān
İtmişem bunı anuñ saña hemān

Çünki hāşıl ola luţfuñdan şecer
Vir aña yüz yüz revnağ ile ber

Bize gül anuñ ile bostānumı
İt anuñla behre-mend ihvānumı

Bu çemenden sen Һazānı it ırağ
Һūrılere vir bu ravzada durağ

Tāze eyle bunuñ ile cānumı
Bize gül bu nāmeden dıvānumı

275 Öyle it kim meyl ide şāhib-i dili
İde ҡabūl anı ‘ālem maқbūli

Virmegilburada nūkte-gıre yol
‘Āķiluñ ‘aқlın bunuñla eyle bol

Yāġlāhā sen beni ҡoyma girü
Ger ҡalursam dut elüm ilet ilerü

İtmelü degül günāh erçe ilah
Ādem oğlı pışesidürür günāh

Gerçegünehden şürü ‘ı pāk degül
Ger ola anuñla luţfuñ bāk degül

280 Çünki ben yoluñda urdum dest ü pā
Bı-nevāyüm beni itgil bā-nevā

Kendü miқdārumca pervāz eyledüm
Kendü hencārumca āvāz eyledüm

Bı-nevāyüm sen bağışlagil nevā
Müşkilüm Һall eyle ey müşkil-güşā

Gözüme ki dutar ümıd-i şifā
Sen şafā virgil zi-Һāk-i Muştafā

Fİ NA ‘TİN-NEBİ ŞALLALĀHU ‘ALEYHİ VE SELLEM

Olsun ol seyyidi İslām’a selām
Hem nezîrdür hem şefî‘dür hem imām

285 Oldurur imām olan ber-ķibleteyn
Hādî vü Mehdî dūrür fî’l hāfıķayn

Oldur olan der-ķütübħane edîb
Der-menābir oldurur olan hātîb

Yoldan azanlara oldurur delîl
Şāfî‘ oldur ķanda olursa zelîl

Gönder ol kim doğdı ez-burc-ı kemāl
Kim aña her gizde irişmez zevāl

Bir girān-māye ez-derc-i şeref
K’olmuş ādem ķalbi aña şadef

290 Rūşen aydur doğmış ez-evc-i şafā
Laķabı teki vücūdı Muşţafā

Ķāmeti bir serv ez-dārü’l İslām
Kim revişde der aña ğulām

‘Ārızınuñ yazı sünbül yāsemin
Sünbülinden āhu-yı çin hoşā çin

Ol hıķāyuñ müşki teki bî-ķilāf
Nāfedür ez-nāfe-i ‘Abdü’l Menāf

Nergisinden lâle albinde eser
Gözinüñ arası t dgu'l başar

295 Sünb lin ñ dmenin dutd ab
Anuñ i n oldu 'anber-b  ab

Zülf-i vechinden anuñçün tabditb
Sye-i ebde oturd afitb

Gice zülfüne anuñçün meyl ider
Sa ına nisbet sevd leyl ider

Yüzi ol yüzden anuñ server idi
Sinesi teki cihn-efr z idi

Sine-i f  anuñçün m ncel 
Kim "elem ne rah lek"³ itdi ayal 

300 Syesine 'arız oldu icb
Sye aldı gün yüzinden mh-tb

Hur  d almu dur yüzünden z b-i fer
M      'anber z lf  b yundan eser

Sa ınuñ 'aksi sevd gicenüñ
 u 'lesi ayuñ y z nd d r anuñ

³Buradaki "elem ne rah lek"Kur'an'nın İ  irh (94-1) s resinde geçen  u ayet ile alakalıdır:
"Biz senin g  s n  açıp geni letmedik mi". Özek vd, **a.g.e.s.** 596

Hâcîbiyle meşhûr-ı âfâk idi

Ebrûsi peyvesteanuñ tāk idi

Oldı şekker teng dehānını görüp

Ney kemer bağlar miyānını görüp

- 305 Ağzı ile çünki şekker oldı teng
Şekkerüñ bizhi o günden oldı teng

Hürde-dān oldı hürd ez-fikrime

Dil didi kim hiç ağzından dimeye

Hāna çün milh-i nemek-dānın sebîl

İtdi nemek-dānınıdirdi halîl

Ol nemek hānı lebindedür henüz

Oldur āfākuñ nemek-dānında düz

Muştafā'dan buldı bu ādem şafā

Buldı güller bû zi-hāk-iMuştafā

- 310 Oldı su tufānına çün ğark-ı nefh
Buldı anuñ keştisi ile futūh

5a

Ol faşîh diliyle bā-naţk-ı selîm

Ol girihi açdı ez-naţk-ı kelîm

Bu feşāhat olmasa ender-kelîm

Ne ‘aceb ne ‘ayb eyā merd-i selîm

Mısr şehrinde degül Yūsuf-ı melîh

Kim milihdür 'âlem içe bu faşîh

Geldi İbrâhîm anuñ kurbânına

Baş indürdi anuñ fermânına

- 315 Çünki özini feda kıldı selîm
Aña fidye geldi bâ-zü-ce'l 'azîm

Mesîhâ peygâmına oldu beşîr

Virdi müjde aña ez-nâm-ı münîr

Çün risâlet tâcını kondı be-ser

Cümle mürsiller kodı tâcı zi-ser

Şer'evine çünki ol uzatdı el

Enbiyâlar hükmine irdi hâlel

Hükmi oñ tek doğru oldu hemîn

Oldı kurbân aña cümle ehl-i dîn

- 320 Sûde-i neşreh dîni âyînesi
Âyîn-i âyînenen rûşen beşî

Gözüsi görsetdi çün âyin-i nât

Enbiyâlar gözüsi dutdı hicâb

Başı çün tâc ile oldu ser-fîrâz

Oldı Kayşerler başınuñ tâcı âz

Hem Ferîdün tâciyletâc-ı Kûbâd

Şevket-i 'imâmesinden ilette bâd

Ṭurre-i perçemi çün getürdi ham
Ser-nigün oldı ser-i şāh-ı ‘Acem

325 Bil risālet serveridür Aḥmedî
Ḳoydı ol çün başa tāc-ı sermedî

Bārça başlar tācı başdan saldılar
Başa tāc ayağı tozın kıldılar

Sāl ü meh gül tek çeker zaḥmet zi-ḥār
Niçe kim Yūsuf-fiḡān ez-dil-fiḡār

Heybetinden ḳavmi bî-gāne idi
O da ḥūrîlerle hem-ḥāne idi

Devleti ḳapusı ḳible muḳbile
Ḥāk-i pāy sürmedür şāḥib-i dile

330 Gök ḥavleti ondan ḥānedür
Kāşānesinden behişt kāşānedür

Bārça ḥādimdür anuñçün ḥūriyān
Anuñ içündür girekse mehrū-yān

Ḥarîmi Beytü’l ḥaram tek muḥterem
İltimāsı oldur zi-züvvār-ı haram

Gird-i harîminde melek bî-ḥilāf
Ḥācı-ıBeytü’l ḥaram tek der-ṭavāf

Şu‘le virdi anda ḳadir ayı beşi
Gice-i ḳadrîn buldı ḳadrüñ gicesi

335 Bes şeb-i Qadr oldu qadrinden bülend
Ol giceden karar oldu behre-mend

Qurup ev adnı dürr adnı pāyesi
Āyeti evhā qadd-i pīrāyesi

Gezdi bir sâ' atde anda nüh felek
Tökdiler perri rikābında melek

Buldı sa'âdet felek mi'râc ilen
Buldı irâdet melek minhâc ilen

Fİ'L Mİ'RÂCİN-NEBİYYÂ ŞALLAHU 'ALEYHİ VE SELLEM

Zihi hâceste gicesiñ ez-rûz-i 'îd
Kim sa'âdet yâr idi hem baht-sa'îd

340 Divânından mâlik-i yevmü'l hisâb
İtdi sidre-i sârûya aña hîṭâb

Bu gicedür didi havlet gicesi
Ahmed'e nevbetle rif'at gicesi

Der-gehümden böyle yetürgil haber
Durmasun tîz gelsün ol hayr'ül beşer

Aya na'lınından anuñtâc vir
Mâhdan tâ mâhıma mi'râc vir

'Arş-ı mu'allada qurgil bir serîr
Mâhdan bir har-geh ur hem dil-peziir

345 Bize gel bu kürsi-i nüh pāyesi
Maḳdemi-çün anuñ it pırayesi

Yak kevākibden hezārān sen çerāğ
Tā gicede rüşen olsun yiddi bāğ

Çek ‘alemin evce reḥ ez-‘ālemeyn
Ur anuñ kūsın be-farḳ-ı ḥāfıḳayn

Rūḥ virenüñ emriyle ref‘ü’l- emīn
Oldı felekden revān sū-yı zemīn

Bir burak getürdi ol mānend-i berḳ
Başdan ayağına olmuş nūra ğarḳ

350 Hem revişde cüst ü çapük germ-ḥız
Yorğa vü yükrük ü hem hoş-kām-ı tız

Meyserede yuñgil tek çapük ḥırām
İldırım tek itti dehr-i tız-kām

Özi gird ü bili içine eyle meyl
Aña cilvedār olan hem Cebrāıl

Cebraıl geldi yu bā yüz ihtirām
Didi Beytullāh ulusı İslām

Dur ki bu gice senüñ ḳadrüñdürür
Yeñi ay senüñ bu dün bedrüñdürür

355 Hıttā-i toprağa sen urgil ḳadem
Çek yuḳaru çarḥ-ı eflākden ‘alem

5b

Gün ile hem Ayı itgil sen qarān
Çehre ile it su Merriḥ' den revān

Bizenüpdür senüñ içün āsümān
Seni görmeklige bu gice hemān

Giceye virgil düzlüğüñden sevād
Hem hevāya vir saçıña bñy-ı zebād

Ref' eyle verd-i aḥmerden niḳāb
Nesterin degül yüzinden tōkilen āb

Fİ NA 'TIN-NEBİ ŞALLALLAHÜ' ALEYHİ VE SELLEM

360 Ur serā perdeñi sen 'arş üstine
Bu zeminden ḥayme ur ferş üstine

Kābe-i ḳavseynmenzilinde taḥt ḳur
Sen ḳadem günin çarḥı üssüne ur

Bu ḥaberdan server-i Beytü'l ḥarām
Çıḥdı evden idüben yüz ihtirām

Vuşlata itdi Resüllullah yaraḳ
Çıḥdı ol gicede mi' rāce Burāk

Cebrāil oldı anuñla hem-rikāb
Muḳaddimeden tāc buldı hem rikāb

365 Çün celū koydı meh hırşîd-i fer
Yapdı rikâbında melek pâl u per

Beyt-i muḳaddese irişende ol
Geldi cümle enbiyâ ez-sağ u sol

Aña ‘izzet itdiler aḳşâi’l merâm
Şâd oluban enbiyâlar iy ğulâm

Enbiyâlar soyunuban ser-be-ser
Na ‘lâsın tâc itdiler cümle be-ser

İbrâhîm Halîl ü Mûsâ vü Mesîh
Söyledi her biri bir dürlü faşîh

370 Okıdı bârça Resûl’e âferîñ
Merḥabâ iy serveri Beytû’l ḥarâm

Nûḥ gelüp böyle didi öldüm aña
Keşti sen virdün tûfânda baña

Ḳoymadı hiç su yiriñ yüzinde su
Ġarḳ itdi ‘âlemi suya ḳamu

Âb-ı rûyuñdan megeriy ser-firâz
Âb-ı rû bağışlaya ol bî-niyâz

Söyledi Resûl’e Mûsâ-yı kelîm
Sözini ḥaddince ol daḥı iy selîm

375 Didi ki iy nûr-ı server-i Beytû’l ḥarâm
Ne bilür çerâğı nûruñdan ziyâ

Didi sen hırşidsün biz ahterüz
Şer‘a sen sultānsuñ biz leşkerüz

Cümle peygamberlere sensün penāh
Pādişāh sensün onlardur sipāh

Didi İbrāhīm zihī havletlü ser
İy gönüller çerāgı ey nūr-ı başar

Bunda buldum çün seni mihmān men
Maḳdemün ile bizendi ḥān-ı men

380 Öz cānumı saña biryān ideyüm
Oğlumı yoluña ḳurbān ideyüm

Sen teki ferzende cānumdur fedā
Men vireyüm yolunā biñ cān fedā

Anda Mesīḥā didi iy ‘ālem-penāh
Maḳdemün ile münevver oldı māh

Senün ismüne mübeşşrem ḡulām
Hindū ḳuluñam kim bu evde iy imām

Ḥātırı peḡamberün oldı āzād
Enbiyālar ta‘zīminden oldı şād

385 Geldi Akşa’ya Resūl-i pāk-i dīn
Şād idi k’itdinebīler āferīn

Bir yigit gördi siyeh mū serv-i ḳad
Oturur simīn-ber tenli vū lā-ḥadd

Oturur mihrāba karşı ser-figen
Yüzi gülden taze vü şirîn-suhan

Cebrāyil'e itdi peygamber nazar
Sordı âheste ki kimdür uşbu er

Bu ayağa durmadı ta'zîm için
Durmadı mihrâb içinde ne için

390 Didi bu senün babañ Âdem dürür
Ay yüzünden ol senün hurrem dürür

Çehreñe müştâkdur iy mâh-rû
Saña tekebbürlük itmez ey ulu

Sen oğlusñ ol ata iy müctebâ
Karşı çıkmak ataya degül revâ

Göster aña hürmet ü ta'zîm sen
İt aña edeb birle tekrim sen

Vardı edeb birle aña Muştafâ
Ol sağını gördi bâ-rûy-ı şafâ

395 Ata anda oğlını kucağladı
Şādılığdan anda çok çok ağladı

Didi sensün iki gözüme çerâğ
Hem gülisün gülşenün hem serv-i bâğ

Baňa eyledi kerem Perverdigâr
Virdi firdevs içre yir iy kām-kâr

Didi kim iblīs saña bed-hāh durur
Seni yoldan çıkarur gümrāh durur

Ger eli irse saña ol bed-sirişt
Koymaya seni ki göresüñ behişt

400 Bu gurrenden özge ne kim sen dilesüñ
Yi anı bu ğıda ‘adūvdur bilesüñ

6a

Çünkü açdı ol la‘ın dāsītānı
Bağladı yüzüme şādılığ bānı

Māyil itdi göñlümi buğda serv
Zillet-i yamğurdan oldu hār su

Telbis eyleyüben ol iblīs la‘ın
Beni cennetden cüdā itdi yakın

Çünkü āhır bende geldüm özüme
Yavuz itdüm bildüm özüm özüme

405 Öz hıyāmı tevbe eli ile ben
Kim meger dutdum ‘ilācın kıla men

Tevbemi egerçi eyledi kabūl
‘Āfv-i cārū böyle süpürdi ol

Ol hicāletden ben oldum ser-figen
Ol işimdendür henüz şermende ben

İmdi el götürüben dilek dile
Ol dilekde atañı getür dile

Enbiyâlar sözi çün oldı temâm
Cem‘ oldılar firişte vü’l İslâm

410 Baña virildi tâ ki kıllalar namâz
Böyle didi server-i ehli hicâz

Kim muḳaddem ola âdem müftedâ
Ma‘ nide şüretde vü şaffı Hüdâ

Nüh eger itse imâmet yiridür
Ol neden kim enbiyâ serveridür

Ger Hâlîl ü ger Mesîh ü ger Kelîm
Olsalar imâm yiridür iy selîm

Bu fikirde yidi Resûl-i celîl
Kim gelüp haber yetürdi Cibraîl

415 İrelü gel iy emîn olgil imâm
Bize gel mescîdi âyinle temâm

Lâyıkı sensün bu taht ü ferrün
Ḳâbili mihrâb hem bu minberün

Ol Resûl gelüben imâm oldı çün
Döşedi seccâde-i secde için

İlerü ki pişivâ cümle zi-pes
Oldılar mâ-umûm ol imâm bes

Fāriğ oldı çün peygamber ez-namāz

Daşra çıldı ol Resûl-i ser-firāz

420 Minüben burākı bir kasrırevān

Oluben rūḥu'l emîn aña 'inān

Ol sa'āt āhenüñ mi'rāc eyledi

Māh-ı tācın anda tārāc eyledi

Gökde ol dün özge āyın var idi

Kim Resûl na'lîni aña var idi

Oldı rikābında revān yeñi ay

Söyleyüben merḥabā iy reh-nümāy

Müşterî oldı ḥarî-dār cān ile

Çarḥa geldi şevk-ı meh-tābān ile

425 Düşdi hüsni şu'lesinden aya tāb

Zühre oldı ḥüb şimāsından sehāb

Merkebi meyl itse merta'a revān

Virir idi Cevzā-gāh ez-keh-keşān

Tā apardı yidi ḥar-gāh-ı 'alem

Yüzi nûrı nûr virdi aya hem

Her ḥayāl ki bağladı kavsa felek

Kaşı kavsî anı eyledi helāk

Qara saçından virür giceye māh

Tul'atı giceden aparur siyāh

430 Yol ki yok idi anıñçün intihā
Sürdi atın tā ber-Sidre'l Müntehā

Bir yere yetürdi burāk öyle bil
'Āciz olup qaldı anda Cebrāil

Didi aña k'ey şehi Beytü'l harām
Kim nebîler senden almışdur nizām

Sāye-i perründen aldı māh nūr
Bu rikābum zihj senden olmadur

Bu tarıqde pes gerekdürür refîk
Ne içün qalduñ bu yoldan iy şefîk

435 Didi peygambere iy şāhib-i cemāl
Qalmadı hiç bende yoruldum mecāl

Nūr-ı haqdan saña besdür reh-nümā
Yetüre seni o ber-'arş-ı Hüdā

Gitdi nebi qaldı ol rûh lālesiz
Vehm-ile gitdi gümān qaldı

Ol hırāmān ser-firāz ez-zîr-i ferş
Sürdi merkebini tā ber-sāk-ı 'arş

Çünkü yetdi 'arşa yavuh ol Resûl
Diledi na'leynini çıhara ol

440 Geldi nidā ez-Hüdā-yı gaybdan
Kim eyā iyserveri peğamberān

Qoyma na'leyniñi iy ħasen

Qābkusını bize anuñla sen

Na'leynüñden 'arşuma bağışla tāt

Ĥātemüñden mühür bāhil ihtiyāc

Bir ġubār ki dost yolından qopar

Dost der-ġāhı andan dapar

Emrine ta'zīm idüben ol ħabīb

'Arşa qādem basdı ol leb-i lebīb

445 Bir ayağın 'arşa basdıq da Resül
Dapmadı yir kim birin dağ basa ol

Bir nidā geldi aña kim iy ħabīb

Tevĥidüñ bāğı ġüline 'andelīb

6b

Bil degül dergehibu 'arş-ı mecīd

Kim ola bir yağıñdan nā-bedīd

Gör gilen tā ki bilesüñ māh-veş

Bir ayağıñ altdadur bu evc-i 'arş

İki 'ālemini idüpsüñ zir-i pāy

Bu gicede hem yidi menşürı tay

450 İrişdüñ bā-der-gehi 'ālem-penāh

Ne murāduñ var dile iy ehl-i rāh

İy habıbdilene ki dil-keş dūrūr
Kim yoluña yedi gök mağreş durur

Şeker-āmız itdi dilini Resūl
Leb-i şeker-rızitdi feşāhatde ol

Didi senden dād buldı dād-hāh
Kamu derd-mendlere sensūñ penāh

Lūtfūñ ihsān ne ki var itdi bañā
Ne diyem ki neyledi n'tdi baña

455 Derdi dermān itdi şādılg kaygusı
Koymadı qalbimde lūtfūñ kaygusı

Sensūñ eyleyen günāhımı pezır
Hem ferr ü mānde olıcağ dest-gır

Ata anadan yetim kaldumdı bār-bāz
İtdi lūtfūñ ‘ālem içre ser-firāz

Kim ki yetimlere iderse kerem
Merhamet yolunda oldur muhterem

İy ‘alīm sensūñ bilirsūñ hālimi
Kamu hāletde benim ahvālimi

460 Dilegi geldüm buraya yāllāh
Ümmetümūñ sūçını iy pādışāh

N’ola ger lūtfūñile iy zū’l-metın
Minnet idesūñ baña fazluñla sen

Geldi hitāb aña kim iy merd-i dñ
Dile ümmetden dilersün seçesin

Didi kim ey şāhib-i ‘adl ile dād
Luṭfünññ bābı kamu ḥalka güşād

Çünki senün luṭfünñ ola reh-nümün
Yā kerīm bunda ne ola çend-i çün

465 Sen bağışlayıcı vü ben ‘özl-ḥāh
Luṭfünñ idinmişüm senünñ penāh

Ümmetümdeher niçe kim var günāh
Baña bağışlagil artur ‘izz ü cāh

Daḥı geldi ḥazret-i ḥaḳdan hitāb
K’ey senünñ pertev-i luṭfünñ āfitāb

Bu gice ümmetinünñşüçin temām
Saña bağışlardum iy ḥayrū’l-enām

Tā benüm elṭāf ü ikrāmum ‘ıyān
Ola nem eksile ez-en‘ām-ı ḥān

470 Bil ki bilmeye senünñ ḳadriñi kes
Ḳadri sermāyeñce itmeye heves

Baḥşış itdüm üç oluşdan iki behr
Luṭf olur āyinemüz bizüm ne ḳahr

Hem üçünci behre daḥı ferdā ola
Ḳurbānuñ ol günde daḥı peydā ola

Vireyüm cāh u ne kim maḳṣūd ola
Menzilüñ ismüñ teki Maḥmūd ola

Tāc-ı iḳbālî başıña urayum
Saña miftāh-ı şefā ‘at vireyüm

475 Gör merātibini ki buldı Muṣṭafā
Ma‘den-i ḥilm ü ḥayā kân-ı şafā

Böyle ḳurbet bulıcağ böyle muṭı‘
Ne ola günehçü var böyle şefı‘

Bir kiṣiye k’ola Süleymān-ı nedim
Divden aña ırmeye her gizde bım

Nūḥ gemisin çünki bıraḳduñ be-āb
Ṭūfānından ğam yime bā-hıḳbāb

Bu cihānı od dutarsa öyle bil
Saña ne ğam çün seniñledür ḥalıl

480 Çünki bu yol rāh-zenden bāk degül
Şāri‘i şer‘a şerh it bāk degül

Öleyüm viresüñ bu yolda pāy-māl
Muṣṭafa’ya bı-rū olgil hem be-āl

Sen çıḫar başdan heves ölüme fuzül
Bende ol Tañrıya immet-i Resül

Dilesüñ k’olmayasuñ azğun sen
Dāmeni ālūdeye el urma sen

Dutmasun bu elem ez rāh-ı şafā
Ġayr-ı dīn-i Muştafā vümüctebā

485 İy zihî Mekkî vü hem şîr be-ḥarem
Ka‘be evi teki ravẓaṅ muḥterem

Senüñ saġuñdan Şafā Merve ilen
Ḥac şan‘atıñdandur dört ‘umre ilen

Şer‘üñ uca tācı sensüñ iy şehā
Şāhuñ menzilsin tār u hā

Ḳadrüñ tārümına ḳubbe-i felek
Şadriña maġreş bu yir bî-zann ü şekk

Eviñüñ emīnidür rûḥ refü‘l emīn
Ol be-ḥaḳḳ ḥāl-ı cān-āferīn

490 Tāc-ı la‘üñ bāşuñ tāc-dār
Ḥalkuñ ile bād-ı seher müşk-bār

Bulsa ger bir behre şemlünden şimāl
Vireşabā biline ol gūş-māl

7a

Sünbülüñi bād eger ber hem ide
Nesīminden müşk-i ḥittādan gide

Buldı çün kim ‘ālemiñ feth-i ‘Acem
Buldı ol “İnnā” dan raḳam

Bir şada‘ kim başdadur kân-ı şafâ-
“Fâşda‘ bimā tü’mer”añadur şifâ

495 Sensüñ bir serv-i kâmet fântakım
Dâmenüñdedür elimüz fâ‘taşım

Mürselîn içre ruḥundur nev-bahâr
Serv-i tabândur ḳaddiñ iy kâm-kâr

Zülfîñüñ perçemi nâf-ı müşg-bâr
Hem girîbānuñ ṭulu‘ı âfitâb

Leblerüñdür menba‘-ı Āb-ı Ḥayât
Ḥızır buldı ol ḥayât ile ḥayât

Ḳamuya evvelde sensüñ muḳtedâ
Ḳamudan soñra ḳamudan pîşvâ

500 Var idüñ bünyâd-ı Ādem yok idi
Mevcûd idüñ nām-ı ‘âlem yok idi

Var idüñ eflāk günin yoğ iken
Perde-i bu ḳâb-ı ḳavseyn yoğ iken

Āferîniş cümlesi saña ta‘îl
Sensüñ ser-i ḥayl ü ḳalanla raḥîl

Ben de topraḡum u sen āb-ı ḥayât
Saña ḳulum cān ile iy ṭurfe zât

Topraḡa sen su teki ittüñ güzer
Baña ḳadem bassuñ iy ḥayrû’l beşer

505 Hāk-i pāyuñ ile başum bulsa tāk
Olam aydan dahı rıf atda revāc

Gün yüziñden eger iderseñ nazar
Ola rıf atda başum ħurşid-i fer

Eger olsa devletüñden reh-nümā
Kāpunuñ dervīşı olur pādīşā

Sen teki şehden benüm teki gedā
Bir nev aparsa ben teki bī-nevā

Bu ‘aceb degüldür iy zü’l-ihtirām
Nī‘metüñdür ‘ālemiñ ehline ‘ām

510 Gerçi dānişde bu işde zühre yoğ
Baña luţfūñdan dimeyüm behre yoğ

Luţfūñla kim var dūrür ħağ zü’l-metīn
Kāhır kapusın bağla luţfu aç sen

Saña mutı‘ler ider tāk at-ı merīd
Kulluğlarına dutar onlar ümīd

Bende hiç günahdan artuğ pişe yok
Luţfūñ olursa baña endişe yok

Rāh-ı rūlar dergehüñe bulsa yol
Luţfūñi dutar tevķi‘hemīn ol

515 Ger kākūl itsen baña kemter kulum
Nāme-i aduñ ile nāhī kılam

Nāmeme lāyıkdur ād olsa bülend
Çün senüñ aduñdan oldı behre-mend

Ād bulursam aduñ ile ğam degül
Cūd u luṭfũñden nesne kem degül

Bu kadar dünyāda bana nām bes
Kim şerīf aduñla oldum hem-nefes

Nāmum egerçi günehten pāk degül
Señün aduñ andadur çün bākı degül

520 Nāme-i yüzinde siyāhı ğanım
Çün aduñdan var dūrūr anda raqam

Nāmede çün nām-ı Muḥammed ola
Tā'yid-i sermedle müeyyed ola

Var ümıdi bendenüñencāmı hem
Aduñ ile nāmem ola nāmı hem

Sen bilürsüñ ben senüñ meddāhıñam
Ḥāk-i pāyi cümle meddāhıñam

Vāşıfuñem gerçi Ḥüssān degülem
Müslim egerçi müselmān degülem

525 N'ola ger senüñ baña iḥsān idesüñ
Luṭf idüben meḥçü Ḥüssān idesüñ

Dileyesüñ zilleti İbn-i Ḥüsām
İdesüñ Ḥüssān tek aña iḥtirām

Onlaruñ hürmeti-çün yâ Muştafâ

Bu fakîre rahm kıl kân-ı şafâ

Üş bu havlete ger olsam dest-res

İki ‘âlemde baña bu âd bes

Ne ola gün şu‘lesinden nesne kem

Zerre-inür ile itse muhterem

530 Ne ire nokşānbā-berr seyr-i āb
Bir su söze yağma andan bir dem āb

Çekdi kisvet-i siyāhı gök be-rū

Meş‘ale yakdı kevākib-gîr kamu

Reng virdi göke hatt-ı şāh-reng

Reng-i siyehden ciḥān geldi be-teng

Çekdi ağığ başını zîr-i niḳāb

Perr-i zāğ kondı be-rūy-ı āfitāb

Dutdı bir-ḥar-gāhı ‘anberden hevā

Dutdı bir perdeyi bu müşğın serā

535 Sünbül oldı semen-ber ber-cāy-ı semen

Oldı ‘anberden hevā dolu çemen

Tācını başdan bırağdı şāh-ı Çîn

Anda ḥurūs-ı saḥra tökdi perrin

7b

Dutdı dünyānuñ yüzün cümle tütün
Döndi kömür rengine qaranku dün

Oldı hābdan mürğ mähj ser-i girān
Oldı yir āheste gerdān āsümān

540 Feleküñ fikridegül dūrür vefā
Bu cihān işi degül ğayr ez-cefā

Hüb idi dirlik bā ‘ayş-ı heves
Ölümün kaygısı olmasa bes

Kimesne bulmadı ecelden amān
Her tabīb kıldı ‘ilāc itdi ziyān

Varlıkda yokluk tarīki bāk degül
Geldi kim encāmı anuñ hāk degül

Çünkü darlığ evine basduñ qadem
Sen gerek çıhasuñ ez-rāh-ı ‘adem

545 Gün issin girüdedür saña zevāl
Rüstem issiñ soñra ider meger Zāl

Kim düşdi dünyede ferş-i neşāt
Kim ecel dirmedi qaldı ol sebāt

Her niçe kim zerrede vardur ğubār
Herbirin bilgil zi-tāc-ı şehriyār

Her ne ğāliya yatur der-subḥ-gāh

Ol ‘alāmet dūrür ez-ḥāl-i siyāh

Her tikende kim biter tāze gül

‘Ārızından gül ruḥuñ ḥālī degül

550 Her niçe şimşād vardur der-çemen

Bırakdı āzādeden bil anı sen

Resmi böyledür cihānuñ bil yaqın

‘İşvesine virme göñül sen hemİN

Söyle kim geldi cihāna gitdi şād

Kānkı yir yıkılmadan qaldı ābād

Göñlüme bir bil didüm ögüdüm al

Dünyede şādı şiven genc-ile māl

Ol kim taht üstinde şeh dūrür be-nāz

Ol ki yügrümeckdedür bā-şad niyāz

555 İkisiniñ yiri ğayr ez-ḥāk degül

Āyinidür dünyeye hiç bāk degül

Yeg ola bes kim zi-fi‘l-ı rāsītān

Bende nazma götürem bir dāsītān

Çün bu evden raht virem encām-ı kār

Qala bendeden meger kim yādigār

Ola bir dastān ki pır ola civān

Oқыyacaq feyz ala rūḥ-ı revān

Andan ālā bŭ dimāġı dānişŭñ

...⁴ andan çerāġı dānişŭñ

560 Ola‘aql ehline bir ārām-ı dil
Be-ḥam ide niçe ki nūş kām-ı dil

Ola bu nāme ile nāmum bülend
Olmaz ise meger şeytāndan gezend

Zerresi topraġımuñ ola ġubār
Ḳala menden bu cihānda yādigār

Daḥı ol Firdevsi pāk i‘tiḳād
Olsun anuñ rāhmet ile rūḥı şād

Niçe nāme nazım kıldı nām-dār
Ḳaldı andan cāvidāna yadigār

565 Cümle manzūmdur teki ḥüb revān
Kim şecā‘atden kim ez-şāh-ı cihān

Sözde ucalıġ anuñ ġüftārıdur
Şi‘r ehline delīl eş‘ārıdur

Ana ḥatm oldı dimeklik mesnevî
Kimse andan pek dimedi pehlevî

⁴ Mürekkep yayılmış olması nedeni yle okunamamıştır. Ancak anlam akışına baktığımızdakelime“**Hem yana**” olmalıdır.

Tevhîd ü evşâf ü temsîl ile pend
Kim didi bir beyti itdi Һaққ pesend

Ol cihetden cān ki қoydı қālıbı
Oldı ol mevāyı a‘lā tālībı

570 Firdevsi Firdevsi’ye bağısladı
‘Āffun қıldı her ne kim ol işledi

Cennet içre aña me’vā eyledi
Raһmeti ile Һaққ anı toyladı

Didi evşāfumda tōkmişsüñ diri
Cümle nükteden қabūl oldı biri

Senden aldı evce alçaqlıқciһān
Қamu yoқdur her ne var sensüñ hemān

AGĀZ-I KĪTĀB

Ciһān rā bülendi vü pışesi tūbı
Sinesinden anca sen tuyı

575 Saña bu beyt ile melek oldı mest
Saña fermān düzmiyen iy hūb-ı rest

Kim meger bir nükte-i dil bula yol
İde ol nükteyi Һaққ benden қabūl

Artura bu nükte ‘izz ü cāhumı
Hem bülend eyleye bu dest-gāhumı

Dağı gönlüme didüm bilgil 'ıyān

Bu degüldür ārzū dönder 'inān

Ne diyüm söz kalmadı dilememiş

Kim muḳaddemden gelenler bilememiş

580 Ma'na ehli eylememişler nihān

Söylenecek sözi itmışler 'ıyān

Görmedüm evrāk-ı bostānda güli

Yazmamış bir ḫarf anda bülbüli

Bu doḫuz perde içinde bir gelin

Yoḫdürür kim itmemiş rengin

8a

Yoḫdurur bu perdede bir ḫüb-rū

Kim göñül itmeye aña ārzū

Ḫüblıg eyle ki remzüm cemāli

Çeke senüñ ḫüblar yüzine ḫaṭṭ-ı zühāli

585 Girme deryāya eger ferzānesüñ

Varma şire niçe kim pervānesüñ

Varmagil bir yola ki pāyānı yok

Degilsin Hızır isteme ḫayvanı çok

Yeñiden bir daḫ'ḫired virdi ümīd

Gönlüme meger ola meyli mezīd

İy olan naḳḳāş ḥayāline sözüñ

İt beyān ḥālī cemāline sözüñ

Çıḥ çāhından tuḡuñuñdāniş ile

Cādūyı Hārūt teki getür dile

590 Söylemekde bağla bir niçe dili

Nāgme-sāz ile söziñde bülbüli

Sen çıḥar bir genc bu vırāneden

Dolu it yiryüzini dürdāneden

‘İsā demjñ ‘anber-āmiz eylegil

Dili ma‘ñide şekker-riz eylegil

Bir işe kim doğru ‘azmüñ var ola

Ḳorḥmagil ṭabı‘yla dāniş yār ola

Söz dimeklige gerek tab‘-ı revān

Yār olursa baḥt demek ola hemān

595 Ṭab‘ kıyusu çün göñlüme açıla

Söz söze yüz vire vü dürr saçıla

Dānişüñ sözinden oldı tāze dil

Nazmuma bünyād eyledi bı-ḳāl ü ḳıl

Oḳıdum her dāsītāndan bir sözi

Tā biline ma‘na-yı dāsītān yüzi

Sūd ide didüm baña bu dāsītān

Kim bu dāsītānı diyüpdür rāsītān

Dāsītān bu dāsītānda çoḡ durur
Her kişiniñ bunda ḥazḡı yoḡ durur

600 Kimse lāyık görmedüm meydānına
İde bende tek şerū‘ destānına

Şeri gelgil söz atına bin süvār
Bilmezem ki n’olısar encām-ı kār

Ka‘be-i ümîdine bağladum miyān
Bağladum sūd ışığın rāḥ-ı ziyān

Maḳşadına yete bu ḳaşdum benüm
Bu söz ile cān bulur ölse tenüm

Söyleyem bir dāsītān iy nām-dār
Ḳala bunda soñra ol çoḡ rūzigār

605 Çarḡ-ı gerdān böyle ider gerdışı
Çoḡ heves itdi ki yetmedi keşi

Cevri ancaḡ bize itmedi zamān
Yoḡ durur bir kimse kim bula revān

Sen ululuḡ eylegil iy ḥurde-dān
Ger ḥaṭā dutsaṅ yöküş dutma hemān

Görür olsaṅ örtgil anda nükteyi
Sa‘yi itme kim göresüñ nükteyi

Ger sözümde duyar iseñ ‘aybı çoḡ
‘Aybuma çekil ḳalem ki ‘aybı yoḡ

610 Kimse degül ‘ayıbsız haber ğaybdan
Ġayb-ıdān-dān özgesin ‘ayb bil hemān

Getüreyüm dile ben bir dāsītān
Söz dilini ideyüm size beyān

Doğrulardan olsun aña āferīn
Kim bu dāsītānı okuya ber-yaqīn

Olsun ol āzād merde çoğ dürūd
Dañlaya bu dāsītānı bula sūd

Yazıcı ger bunı yazmaz ise kec
İtmesün Allāh aña cennetde lecc

615 Nükte-ğirlerüñ dilini bağlagil
Ġalbini niçe bilürsüñ dağlagil

Oқuyana yazana diñleyene
Rağmet itsün ol Rağīm döne döne

Kim ki āmīn deyer ise şıdķ ile
Ĥağķ Te‘ālā yirini cennet kıla

ĀĠĀZ-I DĀSİTĀN-I ĤĀVER-NĀME

Bir ĥired-mend ü nidā min ĥüb-nihād
Rāvīlerden böyle dutmış ol be-yād

Mescīde olmuş iken bir gün imām
Seyyid-i sādāt ü ‘aliyye esselām

620 Orta yirde ay teki dutmış karar
Aşhabā kevkeb teki ez-her kenār

Dudağını şekker-āmız eyledi
Hem şadefini güher-āmız eyledi

Naḥl diline lebi ile virdi bār
Virdi bir ḥurma dehhānı bî-şümār

Didi reşul doğru yol varanlarum
İy dīn uluları iy yārenlerüm

Biz bugün ‘azm-i ziyāret idelüm
Cān evine bir ‘imāret idelüm

625 Bize vācibdür ziyāret idevüz
Bir gün ola biz daḥı kim gidevüz

Ayığ ile gitmek anda ser-girān
Gerden ile ilette sizi serv-i revān

8b

Kimseler kim sizden öñdin gitdiler
Kim bilür kim n’eylediler n’itdiler

Ol gidenlerden degül kimse āgāh
Ol yire hiç kim bulmadı rāh

Anlaruñ çün hem özümüz çün zārı
İdelüm ihlāş ü tekbirle yārı

630 İdelüm ihlâşları ile ħalâş
Yâĥşi ad ile idelüm iktişâş

Bir niçe yârenleri kıldı ħabûl
Çıĥdı daşĥaru ziyâret çün Resûl

Serv teki oldı revân ol der-encümen
Cem teki oturdı şâh-ı encümen

Bârça yâranları geldiler dile
Didiler her nev' ki söz geldi dile

Ol yârenlerden didi bir nâm-ver
Kim yöküş görmiş idi ĥayr ile şerr

635 'Amr Bin Mu'di görüp tek yoĥ durar
Cenk içinde pehlüvân ü pür-hüner

Bu ħademde yoĥ dururhem-tâ aña
Ola erlikde beraber tâ aña

'Alî'den ħalursa oldur pehlüvân
Er olanuñ erligi olmaz nihân

Sa'd-ı Vaĥĥâş orada virdi cevâb
Gice hiç olur doĥan da âfitâb

Orada kim ola Mâlik-i ceng-cû
'Amr İbn-i Mu'de ħalmaz güft ü gû

640 Gökyüzün idende rûşen âfitâb
Ħamuılduzlar çeker yüze niĥâb

Çünkü söz alçağdan ucaldı hemān
Geldi ‘Ammar kāmçı elinde revān

Sa‘d-ı Vakkāş’a didi dime güzāf
Uşbu sözde eyleme beyhūde lāf

Senūñ içün yok durur bu cūvde su
Hāk-i senod teki sen tizligi қо

Sa‘d eydür aña bu ne dimelūdūr
Didüm bir söz ki dimemelūdūr

645 Bu sözi ki saña didüm bî-gümān
Doğru dir iseñ dimedüm ben yalan

Tünd olubanı dilūñ itdūñ dirāz
Doğru iseñ doğruluğa eyle sāz

Burda uşta oturur çoğ dilîr
‘Amr-ı Mu‘di kim ola dār u gîr

‘Amr ol sözden acığlandı tamām
Urdı kāmçı ile Sa‘d’ı ol hemān

Çünkü uyumış fitne uyandı zi-hāb
Ol şicā‘serveri durdı bā-şitāb

650 Bu cihān görmemiş anuñ tek dilîr
Pençesiyle sindirir bāzū-yı şîr

Qadd ile nisbetde ol şimşād idi
Yeñi ay kaş katında ād idi

Hatt çekilmiş pergār ilen siyāh
Hem mu‘anber dāire-i gerd-i māh

Çünkü tîz peleng giriftār cengine
Düzmez idi hiç niheng āmāñına

Uzadanda çarḥ serviye nîzesin
Cümle felekü kişver idi yirin

655 Senüñ hārāya ger ursa gürzi ol
Töker idi ḍarb ile Elbruz’i ol

Oh güzîn gizleyen de bā-kemān
Düşmeni cān virür idi bî-gümān

Göñli içre yandurub şem‘-i hüner
Harbi öğrenmiş ‘Alî’den şîr-i ner

Bir kişinüñ ola üstādı ‘Alî
Tîz zamān duta hüner ‘alemeyn eli

Her yirüñ k’ola ikincisibe-kār
Daḥı yükrükgetüre ağacı bār

660 Ser-firāza kim Ebū’l Muḥcen’ di nām
Şîre olmuşdı anuñ şemşîri dām

‘Amr’adönderdi yüzini revān
Didi ki göñlüñe getürme gümān

‘Amr-ı Mu‘di’yi ki virseñ pehlüvān
Ayağum ḍarbına қatlanmaz hemān

Erlik ile imdiden soñra kemer
Bağlayayum bilüme bāri diger

Çünkü çoğaldı arada güft ü gū
Kamçı urdı aña dah' 'Amr-ı bedū

665 Sürdi Mālik ol işi görübeni
Fitne artar def' eyleye anı

Geldi 'Amr katına şitāb ile
Anı çıhardı dutup harba böyle

Gitdiler aşhabā yirlü yirine
Ölmiş iken fitne dirildi yine

Rūm evine çün otırdı şāh-ı Zeng
Dutdı ağılık kara rengi ile reng

Qurdı başlara Zeng divān-ı şehi
Göke leşker virdi kevkeble mehi

670 Çünkü baş getürdi ılduz ile māh
Sa'd kurşanuban itdi 'azm-ı-rāh

HIŞM-I REFTEN-İ EBŪ'L MUHCEN U SA'D-I VAKKĀŞ

9a

Atını eyerledi ol dün revān
Tırkeşin bağlandı qurdı kemān

Eline alubanı gürz-i girān
Didi teng oldu baña bu güng cihān

Od teki sıçradı bindi yil atın
Atı dırnağı keserdi yir atın

Sürdi şehir-i Medīne'den çıldı tız
Acığından 'Amr'uhn ol tünd-hız

675 Çünkü gitdi bir zemān ol pehlüvān
Ugradı yazıda aña bir civān

Anuñ atıydı geyikden tız-rev
Apardı tekde kalandan girev

Ol süvār idi Ebū'l Muḥcen be-nām
Gürz ile meşhūr idi bin gulām

Çünkü gördi Sa'd'ı ol karanķu dün
Durdı tā kim yetdi Sa'd-ı zū-fünūn

Çün kim ol Sa'd aḥtere düşdi gözi
Çeşmeler aḥıtdı gözinden yüzi

680 Dideden itdi şadef tökdi güher
Seçdi kirpikden beş lü'lü-yi ter

İnce tökdi gözlerinden gevheri
Atı yay tutdı andan cevheri

Ağlaşından soñra didi Sa'd'a ol
Başımızda kalmadı uyḥuya yol

Bağagörünmegi ki n'eyledi 'Amr
Çıharmaya dağı bilimden kemer

Hayralıgla sindürür ol nāmumı
İster yetüre benüm encāmumı

685 Haddi yoğdur idebilmez baña zūr
Şır ile niçe dutabilir mi gūr

Çün baña oğlum diyüp dūrür 'Alı
İlduzum ucağılupdur ol velı

'Āqıl u bı-dār ü hem ferzāneyüm
Şāh yolunda yanmağa pervāneyüm

Yön dutuban gözledüm Mağrib-zemın
Bu sebebden ben de urdum ata zın

Ceng içün bağlamışam ben uş miyān
Yā ölüm baş yā idem başa ziyān

690 Yā ölem meydān içinde nām ilen
Ya kavuşam dostlaruma kām ilen

Ger ölürsem yeg dūrür der-rūz-i ceng
Kim dönem girü dağı bı-nām ü neng

Böyle didi Sa'd aña iy pūr-hüner
Kim dilemek gönlümde kın virdi haber

Hem benüm gönlümde bu iş var durur
Gözüme uyğu yerinde hār durur

Hem bu iş işledi baña ‘Amr
Ben dağı bu kine bağlandum kemer

695 İmdi hancaru ki gidersün dürüst
Kâtî işde öleyüm yoluñda süst

Ben rikābuñdan çevirmeyem ‘inān
Sen ki yoldaşum bu yolda bil ‘ıyān

Çün bu nev‘ itdiler çoğ sözi yād
Atlarını sürdiler mānend-i bād

Atlarınıñ gidişi yilden revān
Dırnağından toz çıkar ber-āsümān

Gittiler bir hefte onlar dağ ü deşt
Atları yorulmadı ittikçe geşt

700 Hefteden soñra gördiler bir hisār
Gider iken görünür der-kūh-sār

Göke irişmiş hisāruñgöllesi
Bir ter olmuş nüh felekden kallesi

Var idi bir şāh içinde ceng-cū
Leşkeri fermān idi anā kamu

Aña dirlerdi Hilāl-ı ‘Alasğa
Ol şebān idi ili aña reme

Ehl-i İslām idi bil ol pādişāh
Gördi ırāhdan görindi gerd-i rāh

705 Sa‘d ile Bu‘l Muḥcen oldu āşikār
İki tenbilelerince yoḥ süvār

Māh-ı bedroldı sevünmekden hilāl
Sa‘d-ı kevkeb geldügiçün ni‘āl

Çııdı kendü āyiniyle ez-ḥişār
Oldı nöker tek olara reh āşikār

Evvel Allah’ına eyledi senā
Andan anlara okudı merḥabā

Çünkü itdi āferini ol tamām
Sordı anlardan ḥaber ol nık-nām

710 Didi ḳancaru sine iy pehlüvān
‘Azm idüp ikiñüz olmış siz revān

Orada anlar aña virdi cevāb
İy ki ismüñ māh yüzüñ āfītāb

Bir sözüümüz var dimemek yeg onı
Ol sebebden ḡurbete dutduḳ yöni

Gelişimüz bizüm ez Yesriḅ-zemīn
‘Azm idüp gitdügümüz Maḡrib-zemīn

Maḳsūdumuz ger bizüm gire ele
Dönicek ol söz daḥı gele dile

715 Anları alupHilāl-ı nām-dar
Kal‘aya apardı ol mır-i kibār

omadı üç gün yanından onları

Tilleri- ayru bir idi cānları

9b

Soñra üç günden ol iki şır-i ner

‘Azm itdiler ki kıllalar sefer

‘Azm idübeni o Sa‘d-ı hb-fāl b

Va‘de irdi çııdı ez-burc-ı hilāl

Onlara didi dilerseñz yāri

Sizüñ olsun cümle leşkerüm varı

720 Böyle aparñ ne kim varsa sipāh
Pehlvānum çoı durur zerrin klāh

Aña didiler ki iy şāh-ı dilır

Saña erz indürür tāc  serır

Artuğ olsun dem-be-dem her bir hilāl

Kevkebi çıısun ez burc u bāl

Gng-i cihān şeh himmetinden teng degül

Bu maıalde iıtiyāc-ı cenk degül

Bir işi grseñ gelür āsān ele

Anı ger düşvār dutasñ bı-dār ile

725 Bunı diypitdiler şāha drd
Oradan sürdiler atlarını zd

Bir at ile ol iki çāpūk‘inān
Niçe kim seyl inişe oldu revān

Atlarınıñ ciladın düzetdiler
Ġurbete yön dutubanı gıtdiler

Bir zamān diñlenüben yatmadılar
Giceden gündüzi fark etmediler

Atları oldu yaticāğ yirleri
Kulan ile geyik eti yemleri

730 Alub ellerine şemşir ü sinān
Kān iderlerdi bu ikiden revān

Kulan ardınça kemend ez-hām-ı gūr
Onlar atar idi çün Behrām-ı Gūr

Hāme dolaşmağ bilüñ hām işidür
Bu kemend atmağ Behrām işidür

Görser-keşden çevirgil kemend
Çün seni kör idesidir pāy-ı bend

735 Niçe ile gürd idi Behrām-ı Gūr
Kurtarmadı başını ez-dām-ı gūr

Yiryüzi dolu kemend ü gūr u dām
Diyüñ ki Behrām kãdadur iy hāşş ü ‘ām

DEŞİDEN-İ EBŪ'L MUHCEN U SA'D BE-ĞAL'A-I ĐAMÂN

Rāvîler ne kim var ise ser-be-ser
Ğāzîlerden böyle virdiler haber

Çünkü yılğuzın ol iki nām-dār
Gïtdiler şahraya ol ceng-i sŭvār

Gïtdiler doğuz gice gündüz rāh
Onuncı günde şehir vakti nigāh

740 Rūşen olanda siyehden ağ hemān
Oldılar yavuk bā-Hısn-ı Đamān

Gördiler muhkemliginden bir hısār
'Āşî olmuş ne ki merdŭm anda var

Şerh ayağından başa kŭtāh-ı dest
Ucalığından şehir olmuşdı pest

Ger tŭlŭ' itse o buredan āfitāb
Issısı inmeye yire hiç ū bāb

Burclaruñ başı irişmiş tā be-māh
Anda ılduz tek görünirdi sipāh

745 Var idi bir reh-zeni bîdād-ger
Şahlığa bağlamış ol dağda kemer

Adı Nevādir idi ol bed-nihād
Geldükçe iderdi reh-zenlik ziyād

Var idi leşkeri anuñdeh hezār
Kamu meydān içre cest çapük-süvār

Çünki gün görsetdi tıği ez-kemer
Hāsıl oldu dağdan zerrin siper

Kal'a dāmından gözetdi didebān
Gözine görindi ol iki civān

750 Dide-bān indi revān ta'cıl ile
Şād olup geldi şehūñ katına dile

Didi gün tek yuḥaru yoldan dü merd
Gerd içinden çıldılar mānend-i gerd

İki şirdürlermindileri peleng
Kadleri serv gelürler çün ḥadeng

İmdi yiryüzinde çeşm-i rūzigār
Görmemiş ol iki kimi şeh-süvār

İkisi destānda destāndan dilir
Her birin Rüstem dime bir nerre şir

755 Oḥları irer felekde bā-kemān
Yetürüler kevkebe anlar şinān

Öyle gördüm ol ikide ben nişān
Yiridür onlara itsen cān-feşān

Didi iy küstāḥ olar nirdendürür
Böyle görgil dost mı yā düşmen midür

Nām-dārından Nevādir bir süvār
Gönderir tā bile kimlerdür olar

Anı ki gönderdi adı Cesīm idi
Tā bile ki ol gelenler kim idi

760 Geldi böylesince anuñ biñ süvār
Anda ki gelmiş ol iki şehriyār

Çağırup didi iy iki pehlüvān
Pehlüvānlar adı gerekmez nihān

Söyleyüñ āğāz ü encāmuñuzı
Yir ü yurt u cedd ile ābānuñuzı

10a

Қанда гidersiz naradan geldüñüz
Burada deyiñ bizi ne bildüñüz

Çünkü gelmiş siz idürüz biz gümān
‘Āql ile bilmek olur işi hemān

765 Siz eger bizümle cenge geldüñiz
Ҳayra siz kām-ı nehenge geldüñiz

Böyle didi anda aña Sa‘d-ı şır
Bed-gümān korḥar olur görse dilr

Pehlüvānlar hiçkayırmaya zi-ceng
Gölgesinden korkmaya ḥergiz peleng

Bizde bed-endişelik yohdur be-ser
Sende var ise göresüñ iy ki er

Yok bizim kimseye yamānluğumuz
Bundan artuğ söz ki dirüz bunda biz

770 Giderüz Mağrib-zemīne bu zamān
Sen inan tā olmayasuñ bed-gümān

Bunı diyüp Sa‘du Bu‘l Mühcen revān
Oldılar fı‘l hāl ber-Hısn-ı Damān

Ol gelenler düşüben önlerine
Anları getürdiler biglerine

Gördiler der-gāhıyla meydānını
Kim yetürmiş çarha ol eyvānını

Bizemiş eyvān yüzini be-zer
Tāk-ı zebercede irgözmişdiser

775 İkisi oluban orada yayağ
Şāhuñ eyvānına basdılar ayağ

Çeküben bir evdüzetmiş dürlü renc
Anda dört şuffe içinde dürlü genc

Karşusunda kurulu zerrīne taht
Anda oturmuş Nevādir-i şād baht

Ebreşim döşegi altıda heft reng
Ol ev içre düşemiş ol bağı seng

İrişüp Bu'l Muḥcen ile Sa'd-ı yel
Virdiler koyup selām el üssüne el

780 Her selāmdan ki selāmetliḡ gele
İşe yandan melāmetliḡ gele

Ḳurd ölür ise eger şāhib-i tāc
Ḳurtluḡ ile ala yuvasından ḡarāc

Ḳarşusunda iki kürşî ḡurdılar
Ol şicā'lar gelüben uzandılar

Söylemeklige Nevādir açdı leb
Sordı anlardan nedür nām ü neseb

İmdi ḡancaru gider siz pehlüvān
Söyleñüz sözüñüzi itmek beyān

785 Ḥālūñüzden doḡru virün siz ḡaber
Baḡladuñuz bu yola niçün kemer

Çün Nevādir sözini itdi tamām
Dile geldi anda Sa'd-ı nîk-nām

Kim cihānda dāyim olgil şāh-ı şād
Geldügünce devletüñ olsun ziyād

Baḡa evvelden ne kim didüñse sen
Bir bir ideyüm cevābın diñle sen

Adumızı sorduḡuñ iy ḡoş-nihād
Bendeye Şîbān-ı Mışrî dirler ād

790 Uşbu yoldaşum adı Hāmān durur
Geldügi yirüñ adı Yūnān durur

Men Mışırluyam odur ez mülk-i Rūm
Tığ ider senüñ hārāyı çü mūm

Ƙardaşı ile bir gün oldu bir sözi
Cevrine ƙatlanmadı kendü özi

Çünkü gördüñ fitne odı oldu tız
Ğurbete gitmek revādur iy ‘azız

Ol cihetden urmışuzbiz ata yerin
Gitmeğe gözetmişüz Mağrib-zemīn

795 Eytdi Nevādir aña iy nām-ver
Bağlasañuz bunda kulluğa kemer

Ger ƙabūl olsa size bu bār-gāh
Sizi ulaldupvirem genc ü sipāh

Çünkü āhır oldu orada kelām
Anda buyurdı getürdiler ta‘ām

İv içende çünkü yeyildi yimek
Yeñiden açıldı işidüp dimek

Ƙurdılar meclisde ney çeng ü rübāb
Sāķı şurāhi getürdi vü şarāb

800 Hoş nevālar nağmesinden iy civān
Nağme çıldı tā bā-vech-i āsümān

Var göñli ‘āşıķuñ ez-sāz-ı çeng
Nağme-i nevāsi teñden oldu güng

Nağmelerden fāide alurđı cān
Şurāhi ‘āşık teki ağıardı ķan

Sāķı olmışdı Nevādir cām be-dest
Mır leşker cümlesi olmuşdı mest

İtdi nazār anda Bu’l Muħcen’e şāh
Didi ki ey pehlüvān ender-sipāh

805 Al elümden eylegil bu cāmı nüş
Geç cihānuñ ğuşşasından didüm uş

Böyle didi aña kim kim iy şehriyār
Sözümü diñle ideyüm āşikār

‘Aşķa salmışdur beni bir māh-rū
Bir gül-i endām şekker leb müşg-bū

‘Ahdi anuñ zülfine bağlamışam
Şimdiye deĝin dürüst saħlamışam

10b

Olmayınca dilberüñ şırın benāt
İtmeyem acı şarāba iltifāt

810 Ol dehenden lebüm almayınca kām
Eylemişem bāde-i bende ħarām

Çünkü gördi şeh anuñ peymânını

Sa'd'a eyledi revân peymânını

Sa'd didi aña kim iy ser-firâz

Bende dahı var durur bir dürlü râz

İtmişem bir 'ahd bâ-Lât u Menât

Bulmayınca tâ ki ğurbetden necât

İçmeyem şarâb u yemiyem kebâb

Diñlemeyem çeng u tanbûr u rûbâb

815 'Ayşa meşgûldı Nevâdir bezm ile

Rezmde bilmezdi ki aña ne gele

Dostâne çaldururidi ol nevâ

Düşmeni bilmezdi getürmiş evâ

HALÂŞ KERDEN EBÛ'LMUḤCEN KÂRVÂN RÂ EZ-LEŞKER-İ
NEVÂDİR

Dide-bân geldi revân ez dide-gâh

Didi gerdden yiryüzi oldu siyâh

Bir bâzîrgân oldu ol gerdden 'ıyân

Yükleri cümle kumâş ol kârvân

Merkebi revende dolu yükleri

Yüki kıymeti şümârı tükleri

820 Yâl u dünbi pürz-i dürri şâh-vâr

Bârçasınıñ ayağı halhâl-dâr

Yükleri ebrîşîm ü müşg-i ‘abîr

Rûmî dîbâ idi vü çîni hârîr

Sen diyeydün dolu olsa yir zi-genc

Hasret ideydi çekeydi dürlü renc

Yiryüzin doldurdi âvâz-ı ceres

Ayağ altına âciz oldu hâk bes

Bil ki dem-be-dem zi-pây-ı tîz gerd

Çıharur idi yidinci göke gerd

825 Şâh eger diler ise ki ala genc

Girer ele bisyâr çekmedin renc

Anda gönderdi Nevâdir biñ süvâr

Tâ alalar kârvândan raht-ı bâr

Didi Ebû’l Muḥcen aña kim iy şâh

Gizlenmez gizler iseñ hûrşîd ü mâh

Didi ki iy ser-fîrâz-ı nâm-dâr

Bu işün eri benüm iy şehsüvâr

Sen bugün ger baña fermân viresün

Öyle san dertlüye dermân viresün

830 Baña ger himmet dutar olursa şâh

Aparayum Kârbân üssüne sipâh

Elümden kımayayum kûpâlı men

Almayınca kârvândan mâlı ben

Sen bilürsün didi Nevādir aña
Al apar leşkeri dapşurdum saña

Bu işe kim bağladuñbugün miyān
Sūd olursa bize ne ola ziyān

Çııdı Ebū'l Muḥcen fi'l ḥāl ez-ḥişār
Anuñ ardınca süvār eri hezār

835 Bir oḡ atam leşker önince iy cān
Yıl teki giderdi ol şır-i jiyān

Ɔopdı bir ġavġa ġurūş ez-ķār-vān
Cümle terk itdi yükünü sāruban

Kārvānıden biri iñler idi zar
Böyle dirdiİlāha zın-hār

Muştafā ü Murtaẓā ḥaķķı içün
Sen bu leşkerden bizi ķurtar bugün

Leşker öniñce gelendür pehlüvān
Tıġ-i ħarbından bize virgil amān

840 Ɔamu işde itmişüz saña penāh
Dādımızı vir bizüm iy dād-ḥāh

Çāre eyle bize kim bı-çāreyüz
Yi ġamımız yiñe biz āvereyüz

Niçe kim giceyi gündüz idesün
Gicemüzi n'ola gündüz idesün

Anlaruñ zārısı olunca ‘ıyān
Her tevki oldu şicā‘uñ bir sinān

Ebū’l Muḥcen dönderüp andan ‘inān
Anlara eyledi bu ḥālî beyān

845 Çağurup böyle didi ol leşkere
Siz dilersiz ceng ide sizüñ yire

Yohdurur bu kārīvānda kārîñuz
Bu ṭama‘dan diş çıḥarun varîñuz

Ol kadar devraña itsün kārīvān
Dāpşurur siz burada yohsa ki cān

Evvel ol başı k’ide şemşîre dest
İderüm şemşîr ile boynı pest

Ol ki koyar ilerü ayağını
Böyle görsün baş ile ayağını

850 Çünkü düşdi çeriye bu güft ü gū
Halkaya aldı anı leşker kamu

Savaş erenleri ez rûy-ı sitîz
Aldı eline kamu şemşîr-i tîz

Ol çeri boşlatdı bir gizden ‘inān
İster idi zehreez-şîr-i jiyān

11a

Ol çerînüñkamu gevher dünleri
Kılıcı elde savāşmak yönleri

Ellerindeki pūlād mercān-sitār
Yirūñ yüzi yāķūt ile reng zūnnār

855 Olmış elindeki tığ çevgān aña
Pehlūvān başı kūsi meydān aña

Dırnāğından aşāñ ol rezm-gāh
Olmış mähj arķası çün rüy-ı mäh

Elde oynadur cıdāsın ser-firāz
Çok çeri gözine görünürdi az

Ol şicā' yalguz idi leşker hezār
Çerînüñ çoklığı gelmeye be-ķār

Şır idicek hamle ber-çengāl zūr
Dağılur her niçe öküş olsa gūr

860 Kırdı çün kim tığ ile biş yüz süvār
Ol Nevādir leşkerinden nām-dār

Kalanı katlanmadılar kaçdılar
Öyle san meydāne gelmedi olar

Eytdiler Nevādir'e k'ey pehlūvān
Gör ki n'iddi bize ol Rūmlu Hāmān

Ol ne Hāmānçunki gürz ala ele
Bil dağı haşhaş doladır yile

Bir nehengdür tıği deryāyı diler
Nîzesi ucu şüreyyāyı direr

865 Ol mehil ki bize fermān virdi şāh
Kārvāndan yaña itdük ‘azm-ı rāh

Çünki biz olduk yakın be-kārvān
Karşu geldi biri anlardan revān

Ol mecāl idi ki şîrler ide ceng
Bağlamağa açalar ol saydı çeng

Pehlūvān Hāmān bize döndi girü
Eyle bilgil dutdu bizden baht-ı rü

Ol ki bizden saru döndürdi ‘inān
Çoh şicā‘lar virdiler anda revān

870 Kimse bizden olmadı hemtā aña
Öküş oldı bili bizden fark aña

Varasen tā göresün ol pîl-i mest
Niçe virmiş şeh çerisine şikest

Cümlesine düzmeye anuñ peleng
Şāh ola meger beraber rüz-iceng

İşidüp oldı Nevādir hışm-nāk
Yağası tā be-dāmen kıldı çāk

Ölüler için başına koydı hāk
Didesi kan ağladı ol derd-nāk

875 Sa'd-ı Vakḫas'a baḥuban hıṣm-ile
Yandı cigeri evi geldi dile

Sa'd'a böyle didi beni aldaduñ
Ol degüldür kim baña diduñ aduñ

Ben saḡandum yalanuñ girçek dürür
Yaḥşiye yāvuz bu cevri çekdirür

Geldüñ evvel güñki siz mihmān için
Yalan idi geldüñüz siz kan için

Geldi buyurdi kamu āhen-girān
Sa'd için düzetdiler bend-i girān

880 Gör kim ol zıṣt-i hūlīgı neyledi
Sa'd girdi orada bend eyledi

Uṣ bular burada bu fikri ider
Orada Ebū'l Muḥcen gör kim n'ider

Geldi ta'cil ile kim iy Sārbān
Tij düzmek buradan iletmek kārvān

İmdi ceng için gelür baña sipāh
Bu yazıda kalmayısar size rāh

Kārvāndan karşı çıḫdı bir süvār
Oḫıdı aña niṣānı bî-ṣümār

885 Didi andan bize digil iy civān
Kim nedür aduñ bilelüm pehlüvān

Gel ki tā diñlenesüñ ezkār-ı rāz
Kim duruşduñ bî-şümār iy şeh-süvār

Gencümüz fazla rencüñden dūrūr
Gel apar cümle-i gencüñden dūrūr

Aña didi düşmen arayışdadur
Bu ne sözdür bize āsāyış nedür

Size ol yegdür ki sözüm duta siz
Tîz-reg bu rezm-gehden uta siz

890 Oturmağ oradaki fitne durar
‘Āķiller қatında ola қātî ‘ār

Kim anuñ buyruğıyla kārṽān salar
Develeri yükleyüp kıldı қатар

Kārṽān çün oradan oldu revān
Қaldı yılguz anda Bu’l Mühcen mihmān

İtdi bir çeşme kırağında қарār
Çoğ senālar kıldı be-Perverdigār

Kemerі suht idi anda kıldı süst
Meydānuñ gerdin yüzinden saldı cüst

895 Rāḥat içün tekkeye kıldı bir siper
Fikr iderdi kim ne gelir be-ser

Sa'd gamı apardı kalbinden feraḥ
Dir idi kim ba'd-i yevm-i māsterah

MAŞĀF KERDEN-İ NEVĀDİR BĀ-EBŪ'L MUḤCEN KERG

Ol ʔarafdan Nevādir düzdi kār
Yanına cem' oldı leşkerden hezār

11b

Ḳapusında ʔopdı ʔün āvāz-ı nāy
Bir demürden daḡ teki ʔopdı zi-cāy

Kūsi rüyından on olgaç āşikār
Āhın iderdi yiri sengin-bār

900 Ol Nevādir hışm idübenpür zi-tāb
Leşkerin ʔıḫardı ʔün deryā-yı āb

Yaḥşı ceng erenleri mānend-i berk
Atın oynadur giyinmiş tā be-fark

Tāzı atları bizemiş ol cünün
Üstine örtüp tılalı pür-gün

Gözler idi ʔarşuda ol nām-dār
Gördi leşker dāşra ʔıḫdı ez-hişār

Kemerin bağlandı geydi sāz-ı ceng
Şır teki bindi orada bir peleng

905 Sürdi atın karşı vardı ol dilîr
Gökerdi bulut tek urdı na'ra şîr

Aluban eline bir tîğ-ibürrân
Od olırdı sanasuñ andan'inân

Cevheri san çarh-ı ılduz gösterür
Bed-gümâna bî-ecel ecel virür

Na'ra urdı kim kimün çün bu çeri
Kîñ kemerin bağlanubdur her biri

Ol Nevâdir kim elimden içdi kan
Kim dūrūr ola benümle hem-'inân

910 Ne var ise bendedür rûz-i neberd
Bellü ola yiryüzin dutanda gerd

Çeri çoğından aña sūd olmaya
Çünkü o dîv kadar yakîñ dūd olmaya

Ne Nevâdir'ikoyam ne tahtını
Toprağa idem beraber bahtını

Ben şeb-istânınigül-ñeneyleyem
Şādlığı yirine şiven eyleyem

Her kişi k'ola dirlikden melûl
Kendü ayağıyla gelür gülere ol

915 Gele giyikler revân ümmîd-i âb
Bilmeyeler k'olalar odda kebâb

Bunı diyüp kaşd-ı hūn-rîz eyledi
Atını mahmûz ile tîz eyledi

Geldi anuñla Nevâdir ide ceng
Pehlûvânları kılıca urdı çeng

Dırnağından âretlerüñ ez mürğ-zâr
Güliüzre çoğlaruñ kındı gubâr

Arhasın çevirdi gökler yüzine
Gizlüler görindi gözlü gözine

920 Sînelere oldı hem-mahrem sinân
Evini terk itdi çoğ rev'-irevân

Nîgin aluban Ebū'l Muḥcen ele
Dönderir yerüñ yüzün kandan sele

Ceng içinde eylemiş tigîni cām
Kandan itmiş bâde-i hoş la'l ufām

Her yaña sākî teki sunsa şarāb
Mest-var çok baş inerdı ber-turāb

Her kime cestdönderir idi 'inân
Atı tîr idi virmezdi amân

925 Atı yükrümekden giyikden öter
Dırnağından toz direk göke yiter

Bend içinde Sa'd dahı dutardı gūş
İrdi kulağına meydāndan hurūş

Ceng erinüñ na‘rasından ol zamān
Kopdı Sa‘d’uñ kalbi yirinden revān

Pençe-i bāzusı ile zūr-ı mend
Kendü bāzūsını kırtardı zi-bend

Bārça silāhını geyindi revān
Kal‘anuñ kapusını açdı ol zamān

930 O khalada yidi der-bend var idi
Her birinde dağı bir bend var idi

Kapınuñ birin çü Sa‘d itdi güşād
Yetdi birine dağı mānend-i bād

Urdı çengini aña mānend-i şır
Üzdi zencirini açdı ol dilır

Sa‘d yidinci kapudan çıktı dilır
Sağlayan leşkerler anı gördiler

Açdılar dil didiler ol bed-nihād
Di seni kim itdi bendüñden āzād

935 Sa‘d-ı Vakḳāş dileyüp himmet zi-şāh
Bir niçesin onlaruñ itdi tebāh

Ol çeriden oldı darb ile cüdā
Dir idi feryāduma ir yā Hudā

Yazıda leşker hurūşın işidir
Kendüye gitmek olara iş ider

Bir tepe üstine çıldı ol dilîr

Dağ teki bir atı yahşı idi şîr

Bahdı ucadan inişe ser-firâz

Gördi leşker nîzeler itmiş dırâz

- 940 Ol çerînüñ ortasında pehlüvân
Kandan itmiş toprağı çün arguvân

Kandan olmuş tîğ ile bölîgi la‘l

Ön yetürmiş balığa esb-i na‘l

Kemerî düşmen dili tek bağlu teng

Şemşîrini açmış ol şîr-i ceng

Sa‘d Vakḳāş’uñ dili geldi bā-cüş

Na‘ra urub itdi orada hurüş

12a

Oldı sâ‘i orada ol pehlüvân

İre Ebû‘l Muḥcen’e anda revân

- 945 Atı yihıldı orada ser-nigün
Ayağın sūrāḥ-ı mûş idüb zebün

Atdan ayrılmışdı ol ceng-süvâr

Hiç görünmez oldı ez-gerd-i gubâr

Hem ayağından rikâb elden‘inân

Gitdi atdan ayrı düşdi ol zamân

Üstine cem‘ oldı anuñ biñ süvār

Bağladılar yine Sa‘d’i üstüvar

İtdiler Nevadir’üñ atına keşān

Gerdeninde bir kemend gerden-keşān

950 Anda buyurđı Nevādir der-zemān

Oldı evlü evine leşker revān

Ma‘rekeden gitdi leşker be-işār

ıldı bir çeşmede Bu‘l Mucen arār

Atdan indi orada mānend-i gerd

Silkdi etegini ez-āk-i neberd

Nızesin tikdi vü bağladı ‘inān

Su virüp ata oturdı bir zamān

Sa‘d-ı Vaāş içün iderdi ayāl

Kim zamāndan aa ne ola āl

955 Bu tefekkürde görindi bir ulan

Çün ulanı gördi evvel mır yılan

Misli ra‘d ol beratın oldı süvār

Yıl teki ol şaydı avdı nām-dār

Çün yavuğ irişdi āmı itdi am

Saldı gūruñ boynına ıdı zi-ğam

Budı atından ıaruban kemend

Ol ulanı orada eyledi bend

Yıhđı toprağ üstine ol pehlüvān
Kesdi başın hançer ile bı-gümān

960 Soydı derisini ol mānend-i şır
Yağdı anda odı ez-peykān-i tır

Oda bıraķubanı itdi kebāb
Yiyüben eglendi anda ol şebāb

Fāriđ oldı çün yimekten nām-dār
Dest-i namāz aldı namāz içün o yār

Böyle didi ol Kerīm-i Kirdigār
Senden aluruz kanı mūr ile mār

Bu yabande rızķımı virdüñ benim
Dar günümde sen meded irdüñ benim

965 Baña sen iki ciĥānda pādişah
Ķamu işde sen baña püşt ü penāh

Tevfıķından yā Şamed kılgil meded
Sen hüzün bağına ber vir yā Aĥed

Sen dilırler maĥfilinde kıl dilır
Baña virgil pençedebāzū-yı şır

Benüm şikestüme senden mūmiyā
Hem çerāđ-ı kalbe sendendür ziyā

Böyle dir idi koyuban ĥāke ser
Dādını diler idi ez Dād-ger

970 Çün Nevādir varubandutdı arār
Meydān ire urdı revnābı-ūmār

Cümle leker ıdı vech-i ıār
Baqladı dārvāzlarını üstüvar

Sa‘d’ı iletdiler Nevādir yanına
Nisbet itmişler kūyuñ evgānına

Örmişler gerdenine bir pāleheng
Baqlamışlar ellerin mānend-i seng

Adı Nevādir dilin Sa‘d’a dūrüst
Didi havlet yüzine gösterdi pū

975 anımlı dōkmege olmuşduñ delil
İmdi görgil ki nie olduñ zelil

Ben ‘ıvazı imdi senüñ kirdāruña
Eyleyem ki lāyık ola kār saña

Didi aña Sa‘d iy havletlü āh
Senden oldu bu ıne evvelgünāh

Beni sen dutubanı bend eyledüñ
Yollarımı bāra der-bend eyledüñ

a Te‘ālā itdi ol bendden alā
Cümle mehūr gördüñüz ‘āmmile ā

980 Eger atım düşmesydi ser-nigün
Kim beni bend eyler idi u bugün

Beni ger āsān bıraķduńsa ele
Çoķı ile bendlüye güç sehl ola

Yine buyurdı Nevādir ol zamān
Didi daŗra çıķaruń bunı revān

Böyle baēlu dapŗuruń zindāniye
Baēını çizmeyüń yimek virmeyüń yiye

Baş olanlar ayaēı baēlu anı
Saldılar zindāna ol ţarafa cānı

985 Yayını apardılar ber-teh-i şāh
Gördi cümle ol şecā'āt-ı sipāh

Kim ki itdi ise ol yaya nazar
Bildi kim çekmez Nevādir şır-i ner

Var idi bir kıızı bil iy nıķ-hāh
Yüzi gül üķaddi servruhsārı māh

'Arızından rūşen ateş-i āb-dār
Zülfinüń ucadı 'anber-i tāb-dār

Saçına kemend atan büsteidi
Çok kaçsı yayı kaçsına ĥaste idi

12b

990 Ĥüsn ile ol dilber-i āfet idi
Ĥubluē içre kaçları tek tāk idi

Çerhde zühre idi firişte-fırīb
Gözlerine cādū almışdı naşīb

Ḳadd-i vebālinden açılmış belā
Zülfüne çok başlar olmuş mübtelā

Dilberūñ saçlaruñña zülfünde idi
Her birine bir gönül bende idi

Lebleri ölüye veirür idi cān
Şoḡbetinden pır olur idi civān

995 ‘Aks-i rüyundan gülerdi gül daḡı
Ḥub sözinden ḡoş nevā bülbül daḡı

Olmuş idi serv-i ḳaddinden āzād
Hem şanevber ḳāmetinden bulmuş ad

Söz dehānından olıcaḡ āşikār
Dil beyānında olurdı gönli dar

Niçe kim ḡubluḡda hemtā yoḡ idi
Çerāḡı andan vāḡı bil çok idi

Ger savaş meydānına girse nigār
Ḳamu erenler gözedirdi kenār

1000 Basıcaḡ devlet rikābına ḳadem
Cān iletürdi ḳarārı ol şanem

İtse niçe ile gerdüne nigāh
Niçe ucun irgörür idi be-māh

Ursa h  r  ya t   in ol la' l u leb
La' l    hard   t   i oluban sebeb

Her ma  aldeki ele alsa kem  n
  rgezerdi   ar  a t  ri b  -g  m  n

Ad   idi ol nig  ru  n D  lf  r  z
N  zesi m  jg  n   peyk  sine d  z

1005 Her sa  ına ki   r  rdi    neyi
Ba  lar idi bir deli d  v  neyi

Kim ki an   dilemege gel  rdi
Anu   ile b  yle   ar   k  lur idi

Meyd  n i  inde g  re  rdi hem  n
Kim ki an   yire b  rak  sa rev  n

A  a vir  rdi atas   ol k  z  
Kimse d  ndirmezdi bu   ar  tdan y  zi

K  z eger ye  nse idi g  re  sini
Alur idi m  l  n   hem ba  s  n  

1010 Bu idi bey  n ile   yen a  a
Kim da  ı olmaya hi   k  bin a  a

Gel  ben   o  lar an   dilediler
Kim yol  nda m  l ile ba     oyd  lar

Ol kem  n   g  nderir k  z  na     h
Bildi ki kimesne   ekmez ez-sip   h

Ol kemān ebru ki baḥdı be-kemān
Böyle yay olmazdı itdi gümān

Kaşları tek ol kemān olmuşdı ḥam
Düzedemedi anı bāzū-la hem

1015 Aldı eline ki duya işini
Depredemedi çeküp gır işini

Niçe kim zūr eyledi ol nāzenin
Ol yayı çekemedi bilgil yakın

Anasına böyle didi kız ki ben
Görmüşem çok pehlüvānlar şemşir-zen

Çok dilāverlerde görmedüm kemān
Bu kemān tek eylemezdüm ben gümān

Bu kemānuñdi issi kādadur
Anası didi kim ol zindāndadur

1020 Varuram ben anda kim ol andadur
Böyle kişiye didi zindāndadur

Anası didi ki varma zīnhār
Bu ḥayāli terk eyle iy nigār

Yeg durur bu gice idesūñ direng
Niçe kim şabr idesūñ olmaya neng

Olmagil bī-gānelerle āşinā
İsteme zulmāt-ı başdan rūşenā

Yay iyesin saldı çün zindāna şāh
Aña hem bed-ḥāh dūrür cümle sipāh

1025 Yaşılıķ söyle ki bed-ḥāhum nedür
Maķşūduñ ol düşmen şāhum nedür

ḤALĀŞ KERDEN EBŪ'L MUḤCEN SA'D-I VAḤḤĀŞ RĀ U KÜŞTE
ŞŪDEN NEVĀDİR

Ḳıl nażar ber-çarḥ-ı zengāra iy merd
Yaķut-ı sürḥdür degüldür lāciverd

Virme dil bu günbedi ḥam bişe sen
Kimi sağ koydı ki ḳalduñ sen ben

Bu felek kāmunca kimüñ cāvidān
Gezdi vü tevsen kime rām oldu cān

Çek cilādın atıñuñ merdāne ol
Ḳoyma kim ḳıla seni āvāre ol

1030 Düşüben ol merkebi terk it anı
K'andan ilerü düşüreler seni

Fitne-i devrān olma iy ser
Bir getür yāduña devrān-ı peder

Bu sipihr atañı öldürmüş dūrür
Bes inanmaḳ ḳanluya yalan dūrür

Şād-kām olma cihānda genc ile
İnciye muḥannet görürsüñ renc ile

13a

Çünkü ne renc ü ne gencdür pāyidār
Tahtda ol gerekse sen der-pāyidār

1035 Çünkü gün götürdi tiğiyle siper
Gice bağladı böle zerrin kemer

Çün oturdi şām evine zengî şāh
Rūm evini cümle renk itdi siyāh

Geydi Bu'l Muḥcen kamu ālāt-ı ceng
Çekdi biline kemerin katı teng

Atını bağladıender-mürğ-zār
Kendü yayağ çıldı bā-gerd ü hışār

Bir yire geldi ki alçaqdur dīvār
Bārçası gördi uyur ol kām-kār

1040 Eline alubanı ḥam kıldı ḥām
Atuban kemendi ol çıldı be-bām

Baḥdı dört yanın derüñle kām-kār
Gördi yolunda yatur bir pās-bān

Çıldı orada anuñ siyeh sinine
Dutdı berk ağzını komadı dīne

Uyḥudan uyandı nigeḥ-bān-ı pās
Oluban serāsime ol bed-ḥavāşş

Didi kim bir laḥza sen ḥāmūş ol
Bir zamān sözüme benim gūş ol

1045 Kendü başuñı gird-i kılıcuñı
Oynadam senden apardum öcümü

İster iseñ olasuñ benden ḥalāş
Saḥla diliñ duymasunlar ‘āmm u ḥāşş

Sen baña virgil ḥaberi pās-bān
Ḳandadur Nevādir’e bellü mekān

Pās-bānuñ gitdi yüzinden ḥicāb
Oldı ḥavfindan anuñ bağı kebāb

Ḳorḥdı ol bî-çāre cānından iy cān
Cān ḳorḳusı ider sizi ‘ıyān

1050 Ḳatılıḳda çoḫ kişi yāri vire
Az kişi yār olaçün mergi göre

Pās-bān geldi dile kim yā şebāb
Oldurur gencsüñ sen misl-i ‘iḳāb

Sen beni öldürme vireyüm nişān
Ḳandadur ol şehi gerden-keşān

Ger dilerseñ ki elüñe gire şāh
Ḳubbesindedür bu ivüñ ol āgāh

Burdan aña degin çoḫ yol degül
Benden özge yoḡ uyak ḳılgil ḳabül

1055 Sînesinden durdı bu Bu'l Muhcen revân

Ağzını bağladı anuñ der-zamân

Geldi ta'cîl ile bā-eyvân-ı şâh

Gördi kim yok uyanık ez-sipâh

Saldı kendini ol dâma dilîr

İndi dâmdan aşağı ol nerre-şîr

Gördi ne kim var idi gerden-keşân

İster idi Sa'd-ı Vakḳāş'dan nişân

Gördi Nevâdir yatur mest ü ḥarâb

Şem' u yanar durur cām u şarâb

1060 Ne ki var ise yanında pehlüvân

Ḳamu olmuşlar çözübeni miyân

Sa'd'ı çoḡ istedi bulamadı

Kendü derdine devâ kılamadı

Yeñiden çıḡdı yine bām üstine

Ḳayḡulandı irmedi çün dostına

Ugradı bir niçe nâ-geh bās-pân

Gördi anlardan öte bilmez revân

Kendüyi gizledi anda ol dilîr

Ḥamle kılmaz fırsat olmayınca şîr

1065 İrdi kulaḡına Dîlfürüz öni

Gündüz olmuş Sa'd derdinden düni

Anasına dir idi her dem ki men
Gündüzlüğüm teki düşdüm der-şiken

Bağladum çün niçe bā-bāzū-yı şır
Güc ile yıkamadı beni hiç dilır

Bükdi benüm bilümi uşbu kemān
Demür egilmeye iyleme gümān

Ol kişi kim bu kemān anuñ durur
Tendeki cān bil yağan anuñ durur

1070 Varuram tā görem ol ne kişidür
Aña bu bend ile zindān n'ışüdür

Didi aña anası yahşi degül
Yanına varmak ki dutsağ ola ol

Gönli kızuñ anasından oldu serd
Destürundan oldu anuñ bāz-gürd

Dāyesine didi ki sendur sitiz
Eline aldı revān bir tığ-i tiz

Aldı bir şem'eline ol dāyesi
Ol perı ruḥ oldu hem hem-tāyesi

1075 Çün bu ḥālī duydı Bu'l Mühcen revān
Gider idi onlar ardınca nihān

Kız irüben itdi zindāna nigāh
Gördi bir Sa'd aḥteri düşmiş be-māh

Sordı evvel yay iyesinden nişān
Kim bu yay senüñ midür di iy civān

Ol kıza virdi cevāb ki der- ‘Arab
Var dūrür bir pehlüvān ‘ālī neseb

Sa‘d-ı Vakḳāş diyülür ol pehlüvān
Yoḥdur anuñ tek şicā‘ ender-cihān

13b

1080 Cür’etüñ nişānı ebrūsındadır
Bu yay anuñdur kim imdi sendedür
Virmiş idi bu kemānı ol baña
‘Āriye didüm sözüm öñdin soña

Ḳız aña didi ki di ol ḥāndedür
Görmeyince dīden durmayadur

Görür olursam anuñ yüzini ben
La‘l u gevher saña virem men be-men

Ḳurtaram bu dār-ı zindāndan seni
Seni şāh idem eger bulsam anı

1085 Didi ol müslim ü sen kāfır biçe
Ne bileyüm niçe ola dīnden geçe

Didi kız aña eger ben kāfirem
Dīnine girem görende cān virem

Didi ger bir ise göñlüñle dilüñ

İrişe maķşūdına bir gün elüñ

Ger benüm ayağımı bendden rehā

İdesüñ ben Sa‘d’a olam reh-nümā

Didi Sa‘d anda iy nām sen baña

Getüresüñ bārça esbābum baña

1090 Çünki kız andan girü kıldı nazar
Gördi Bu’l Muḥcen durar ol şır-i ner

Ėorķuban sordı ki bu ne kişidür

Böyle müsellaḥ geyinmüş nişidür

Sa‘d-ı Vaķķāş didi kim iy māh-rū

Makşūdum geldi yirine bil ķamu

Ėorķma sen kim bu menüm yārum durur

Nıķ ü büdde bu hevā-dārum durur

Vardı kız getürdi sāz u bā- silāḥ

Sa‘d giyübeni silāḥın buldı rāḥ

1095 Oradan gitdi üçi daḥı be-hem

Didiler söz her birisi bış ü kem

Gizlü kızdān Sa‘d’a Bu’l Muḥcen didi

Ḥamdulillāḥ geldi nıķ gitdi bedi

İmdi ne dirsüñ Nevādir pehlüvān

Uyḥudadır kimse yokdur dıde-bān

Ne dirsün görmişem der-gāhını
Keseyüm hançerle ciger-gāhını

Fikir it göster baña rāy-ı şavāb
Ne dir iseñ di idelüm yāşebāb

1100 Sa'd aña didi ki yūri al tığ
Başını kesgil ki olmaya dirig

Saña bed-hāhumuñ bahtı keşte yeg
Dest bularsañ dirliginden küşte yeg

Çün işitdi anı Bu'l Muḥcen revān
Geldi Nevādir dārına ol divān

Girdi ol eyvāna mānend-i peleng
Bir iti hançer alubanı be-çeng

Çün yavuğ irişdi bā-dergāh-ı şāh
Kimse uyağ görmedi kıldı nigāh

1105 Pās-bān mest-i 'asan batmış be-hāb
Çekmiş ağığ başını ender niķāb

Gicenüñ karası çün 'anķa idi
Çoḥı gitmiş kalan bir pās idi

Yügreğine urdı anuñbir tığ ile
Cānı kalmadı ki ol gele dile

Anuñ ile yırttı cigerini tığ
Kān revān oldı niçe bārān-ı mığ

Qaldı qan içinde ten-i şehriyâr
Dutamadı ol daq ecelden kenâr

1110 Oldı ğarq altında rezm-gâh
Ol Nevâdir gitdi qaldı mâl ü câh

Ol zamânda kim Nevâdir virdi cân
Öyle san doğmadı anadan hemân

Bu felek böyle ider dün-gün medâr
Aña bil bağlamagil sen zîh-hâr

‘Ömrüñ eger yüz eger ola hezâr
Bu cihân degül saña cây-ı qarâr

‘Âkibet çün buradan ğitmek gerek
Topraq oluban yine bitmek gerek

1115 Gün issiñ dağı degül sen zevâl
İlduz iseñ girü qalasuñ zi-fâl

Sordı saña demdür nev-bahâr
Çün hâzân yili anı alup bozar

Leblerüñ girincegiz der-bağn-ı gür
Aña den-dân itdürür mâr ile mür

İki nergisüñ ki sañadur çerâğ
İki güldür ...⁵ ez-gülizâr bâğ

⁵Metinde tahrir olduğından okunamamıştır.

Āhırı bir künde bâşid der-dudağ
Ne çala gül ü ne nergis ne hū bâğ

1120 Kimse gide şād u hürrem ez-serā
Gide hürrem gönlüñi yād-ı Hudā

Pāk-i düşler āyine teki revān
Pāklıg ile āyne-i peygamberān

Çün Nevādir dūzaħa dapşurdı cān
Sa‘d atına vardı Bu‘l Muħcen revān

Virdi anuñ ölüminden ol ħaber
Niçe öldürdüm deyü ol pür-hüner

Öyle uyutdum didi anda anı
Daħı uyanmaz ol uyħudan cānı

1125 Dilerüm ‘ūra teni daħı ki ben
Ārı ile böyle idem der-kefen

14a

Didi Sa‘d’a bunda rā’yuñ niçedür
Endişüñ dürür şavāb iy sözü dürr

Didi Sa‘d aña ki iy nıķū hışāl
‘Avrat öldürmek degüldür yaħşı fāl

Eyledüñ bu fitne işi imdi çün
Düşmenüñden tökdüñ erlik ile hün

Çünkü hūn itdūñse şeb-hū ideli

Yiryüzin dolu leş ü hān ireli

1130 Aldılar ellerine şemşir-i tiz

Öyle san kim kopdı anda rüst-e-ħiz

Böyle güreşübeni ol üç süvār

Urdı nefes her birisi şir-var

Na‘rasından olaruñ ender-zamān

Pehlūvānlar gıtdi kendüden revān

Hafteleruyandılar cümle zi-ħāb

Vardılar Nevādīr’e idüp şitāb

Gördiler tahtı ki ğark olmış be-hūn

Şeh Nevādir düşmiş anda ser-nigūn

1135 Terk itmiş pehlūvānlığı seri

Lal’e dutmuş kamu kandan peyki

Çerāğın söndirmiş anuñ bād-ı serd

Olmış āfītābı çün mehtāb-ı zerd

Bir ħurūş çıldı zi-beyt-işehriyār

Her kişi yerlü yerin iderdi zār

Doldı gönli pehlūvānlaruñ zi-derd

Doldı ev ü yazı dolu zen ü merd

Her yañadan yükrüşübeni sipāh

Pehlūvānlar irdi bā-dergāh-ı şāh

1140 Sa'd u Bu'l Muḥcen ol kız daḥı hem
Na'ra urarlar idi çün bildirem

Qırdılar ol qadar anlardan süvār
Dile gelmez anları itmek şümār

Dilfūruz' uñ anası ol tīre-şeb
Geldi kız yanına ağlayu 'aceb

Siyeh tende ateş-i bağı kebāb
Baş topraqdan sulu yūzi pūr-āb

Zārılığ itmeyü hem nefrīn-i saḥt
Qıza böyle didi ki ol şūre-baḥt

1145 Bilmedüñ tökdiler atanüñ qanın
Bu dün içre aldılar anuñ cānın

Yaḥşılığ görmiyesüñ bārī diger
Bir yüzlüğ ki sen itdüñ bā-peder

Bu sebebdən ḥalk saña nefrīnider
Ataya kim buncılayın qın ider

Sevgülü babañı sen virdüñ be-yād
Dünyede niçe bulasuñ bes murād

Ne 'aceb ferzend iddüñ iy kız baña
Niçe peyvend eyledüñ ḥūn-rız baña

1150 Seni bed-aḥtergiriftār eyledi
Kim yavuzlara seni yāreyledi

Kimseden soñraya duñter qalmasuñ
Qalsa sen teki bed-añter olmasun

Anasına böyle didi kız ki git
Baña yengi oldu ruzı terkim it

Babama ger başa çıldıysa zamān
Kime virdi vire babama āmān

Her zamān dünyā yiridür özgenüñ
Kim dirildi almadı cānın anuñ

1155 Fikir it āyın-i şehlerden bugün
Qaldı kim dünyāda görmedin düğün

Ger babam qalmadı baña bāk degül
Kim diri qaldı ki yiri hāk degül

‘Işk şun‘ına ‘alem çekdüm bugün
Gerçe babam dünyeden gitdi bu dün

Babam öldi biz dahı ölecegüz
Ecel anı eli cān virecegüz

Qız sözinden anası oldu hacıl
Gitdi qatından oluban teng-dil

1160 Zārı qıluban oradan yüridi
Başına döküp saçın yolar idi

Ol Nevādir mekr içün nökerleri
Dürlü dürlü zārı ider her biri

Çoḥ nevālar söz ile saz itdiler

Bigleri evin pür-āvāz itdiler

Geldiler meydāna ivden ol çeri

Cigeri ḥatta yüzi zerd her biri

Pehlūvānlar oldı anda encümen

Çoḥ idi bunlar danlardı seten

1165 Dün qaranku görmez idi göz gözi

Bārūya oldu beraber düz yazı

Nîzeler yulduza oldılar yamūḡ

Hem siyāḥ itdi orada māḥ-ruḥ

Yerin olmış yüzi çün pūşt-i peleng

Şîr-i nerler kılıcın almış be-çeng

Ele almış anda ecel kārını

Giceyebulamış gündüzüñ bāzārını

Ḳan içüben ol gördi pūlād ü pāy

Kellerini eylemiş ḥurd hümāy

1170 Meydān içinde bırakdı ḥūn-rîz

Eylemiş şîr salmaḡa çengāli tîz

Yaḡ ile Bu'l Muḥcen ol şîr-i dil

Ḥāk-i meydānı ḥūn ile itdi kil

14b

Hem yine tığ ile Sa‘d-ı nām-dār
Öldürürdi niçe uğrasa süvār

Meydān içre Dīlfürüz dağı hemān
Eyledi cūy-ı ‘Amīk kandan revān

Eline almış kaşı teki kemān
Zülfī peyki bir kemend ol cān-sitan

1175 Uş bu nev‘ ile ol üç şemşir-zen
Öldürürlerdi şicā‘-ı encümen

Nīm-i şebden bān virince tā hurūs
Pehlūvānlar na‘rası kirdār-ı kūs

Şamu leşker anda kavuşdı böyle
Oldı yirüñ toprağı hal kan ile

Od çıhardı ez-tığ cevşen-güzār
Göñli coşan püşlerüñ gitmiş zi-kār

Çünkü hūrşidüñ tığı dikdi be-tig
Sanasūn kim çıhdı yanar od zi-miğ

1180 Çünkü ağığ ateşi dem açdı zūd
Bir zamānda yiryüzinden gitdi dūd

Olmadı dünyā hāli ez-gerd ü gubār
Yudı‘ālemden karanı āşikār

Gördiler hāk-i hîşār dönmiş be-hûn
Başsız başlar yıhılmış ser-nigûn

Ceng erinden anda ölmüş şeş hezār
Cümle toprağa bulaşmış ẖor u zār

Bir niçe kim anda kırtarmışdı cān
Derd-mend ü ẖaste-i dil pes nātüvān

1185 Bir girde olmuş nihān der-kūh-sār
Kimse hiç görünmez idi der-hîşār

Bir niçe ten kaçdılar ez-encümen
Virdiler tārāca yağma hem ferzend ü zen

Orada kim şırler açā cenge çeng
Kalmaya kulanā ol yirde direng

Meydān içinde ola çün şır-i merd
Zen kaçan eyleye anuñla neberd

Kurula bir yirde çün kim kār u zār
Öyle yeg kim kaçā andan nā-be-kār

1190 Ol ıarıkā çünki düşmen kopdı cāy
Geldi Bu'l Muḥcen'le Sa'd u nı̄k-rāy

Kaşrına Nevādir'üñ ol şır-i ner
Diñlenüben çizdiler anda kemer

Dilfürüz dah' geldi kendü yirine
Virdi dürlü ni'meti her birine

Çün yimekten fâriğ oldılar olar
Sa'd sözini araya getürdiler

Atlanup oldı revân ol üç süvâr
Üçi dah'giyüp silâh-ı kâr-zâr

1195 Gördiler yazı dolu âhû vü gür
İtdiler avkumağa orada zûr

Her yaña k'onlar yükretdiler atı
Buldılar giyik kulanı furşatı

Kılıç alup oh u kemân u kemend
Giyik urup itdiler kulanı bend

Ne kadar kim gökde gün itdükce geşt
Eylediler av için ol deştde geşt

Girü geldiler yine her birisi
Ol gicede dutdılar germ meclisi

ÂGÂH ŞÜDEN KATṬÂR EZ-KÜŞTE ŞÜDEN NEVÂDİR

1200 Bir hüner-mend 'âkıl u nîkû nihâd
Kışşasın Nevâdir'ün böyle itdiler yâd

Var idi bir kardaş aña ez-peder
Uğrayu hûn-hâr idi bî-dâd-ger

Pişesi cefâ demür tek seng-dil
Dünye ehli zişt yüzinden teng-dil

Yavuğunda merdüm âdem hâr idi
Kendü hem uğri hem âdem ħor idi

Heybeti anuñ misâl-i kûh idi
Dâyimâ pür kibir ü pür endûh idi

1205 Ol siyeh-rû küfri tek râ'yi siyâh
Hıñn-ı Beyâzı idinmişdi penâh

Çoğ dilâver kanın eylerdi şarâb
Hem esîrlere rânın eylerdi kebâb

Ol cefâcunuñ adı Kaṭṭâr idi
Hem bed-endiş idi hem bed-kâr idi

Ol maḥall kim Sa'd Bu'l Muḥcen böyle
Düşmenüñ 'ömrini virdiler dile

Dün içinde k'olmuş idi fitne tîz
Bir girde ḳal'adan idüben gürîz

1210 Vardılar Kaṭṭâr dergâhına cest
Ta vireler ...⁶ dürüst

Didi bir kez bize anda padişâh
Ol dilîr idi leşker ü hem leşker-penâh

Bir süvâr idi ki der-rûz-i neberd
Ḳorḳmaz idi niçe çoğ olursa merd

⁶ Metinde tahrîp olduğundan okunamamıştır.

Meşhūr idi der şicā‘ bin alā nām
Keyfele İbn-i Sühāme idi nām

Kefelet’ye ol demde eyledi nigāh
Didi sor bizden ne diler dād-ḡāh

1215 Der-zamān geldi orada Keyfele
Didi kimden bunca idersūñ gile

15a

Birisi dāsītānı yād eyledi
Dilfürüz’ dan çoḡ feryād eyledi

Keyfele bir niçesin ez-dād-ḡāh
İletdi ḡaber virmege ber nezd-i şāh

Anda böyle didi onlara Kaṭṭār
Gizlemeñ idiñ ārzūnuzı āşikār

Söyleñüz kim sizlerūñ dādı nedür
Sizi bḡ-dād idenūñ adı nedür

1220 Karındaşumdan daḡı söyleñ ḡaber
Bileyüm aḡvālını ben ser-be-ser

Çünki Kaṭṭār kardaşını kıldı yād
Didi onlar k’iy şehi nḡkū nihād

Dünyede çoḡ il ḡalasun pādişāh
Oldı rüz-i rüşeni anuñ siyāh

Şu 'lelü āyine irişdi husûf
'Ömrine dest-i ecel buldı vuķûf

Tâcî ki başında irerdi be-mâh
İmdi başı dağı terk itdi külâh

1225 Eyledi ılığâr aña nâ-gâh merg
Tökdi ümidi ağacı şâh-ı berg

İki heybetlü yigit çün şîr-i ner
Bağladılar tökmeye kanın kemer

Anlaruñla Dîlfürûz dağ oldu yâr
Ol bitürdi bu işi iy şehriyâr

İmdi senüñ kardaşuñdan yâdigâr
Leşkere sensüñ ümîd iy kâm-kâr

Düşmenüñ kaşdına çığar gel sipâh
Kanludan al kardaşuñ kanın iy şâh

1230 Çünkü düşmen bu tarîķ eyledi zûr
Kardaşuñ yiri senüñdür gel otur

Çün Nevâdir mergin işitdi Kaṭṭâr
Gözlerinden kan ağar san batdı hâr

Taḥtî yüzinden yıhıldı rûy-ı hâk
Pâdişâhına libâsın itdi çâk

Ol Nevâdir merg içün dutdı nevâ
Başdan aldı tâcını ol bî-nevâ

Bunu dir idi ki iy ardaş dirġ
Çün senüñ gizlendi günüñ zır-i mġ

1235 Vāy dirġ ardaşuña olsa haber
Cānını ardaşuñ ideydi siper

Tahtaya gitdüñ zi- taht zer-nigār
Ben n'iderüm taht-ı zerrini iy yār

almadı leşkere püşt baña penāh
N'eylerüm başımda tācı āh āh

Mātem için ne ki var idi sipāh
Başlarına koydılar hāk-i siyāh

Çünkü çoğ zār-ıla feryād eyledi
Çoğ çoğ sevgend dağı yād eyledi

1240 Başlayayum buradan men ber-sipāh
Görmemiş olsun anuñ tek sāl u māh

ılam iş ol duhter-i gümrāha ben
Hem yine ol iki ten bed-hağ-ı ben

Bu cihān içinde çala yādigār
Sölene dutdukça yir ü gök arār

İkisin dağ diri biryān eyleyem
Onlaruñ çün daşı giryān eyleyem

Bu sözi diyübeni çaldırdı kūs
Bağladı kemer ber-rüy-ı ābnūs

1245 Öyle sürdi kim hevāya çıhdı gerd
Tozdan oldı hevā çün lāciverd

Sürer idi leşker idüp hısm u kın
Kardaşı çün gözi yaş göñli hāzın

Vaqt-i ikindüde bā-Hısn-ı Damān
İrdiler onlara çün şır-i jiyān

Bir taraftan oldı Bu'l Muḥcen dilır
Hem Dılfürüz gül-endām-ı dıl-pezir

Geşt iderler idi der -naḥır gāh
Şād hurrem guşşasız bı-bım ü āh

1250 Çünkü mağrıbe yavug irişdi gün
Öyle gerd kopdı ki gündüz oldı dün

Sen diyeydün kamu perrende sipāh
Dutdılar perri be-rüy-ı şems ü māh

Yiryüzin gerd-i sipāh itdi siyāh
Gerd yüzine buldı nā-gāh bād-ı rāh

Toprağın yaḥasını iy derd-nāk
İtdi şābā yili bir laḥzada çāk

Gerd içine Sa'd çün kıldı nazar
Gördi leşkerdür görünür ser-be-ser

1255 Leşkerün miqdārı vardı deh hezār
Dutdı anlardan yazı gerd ü ğubār

Dilfürûz'e didi bu kimler dűrűr
Bize ni n geldiler iy sözi dűrr

Bu  er n  n söyle serd r n  sen
Kimdür adı nedür iy vech-i  asen

Sa'd'a didi kim bed oldu r zig r
N'eyleyem ki n'ola seyr enc m-ı k r

Öyle bil kim serveri bu encümen
Bir  ic ' dűrűr bes sem  r-zen

1260  smi ile  att r der-meyd n-ı   r
Atamu   arda ıdur işbu dil r

Benüm i  mden doludur ba rı  an
Ol benüm içün gelüpdür bil hem n

15b

U  bu gün oldu ba a r z-i bel 
Gitmedi   dl    amdan oldum m btl 

Varubana a vir pd rler  aber
 ldi  arda u  deyü iy b - aber

Anu  içün geldi ol dil r bize
Diyeyüm a v lini bir bir size

1265 Anda ki  att r ide meyd nda ceng
Kimde zühre ola kim ide direng

Beni öñinde anuñ sen mürde bil
Ger aparursa vir yile ħurde bil

Çünkü Sa‘d oldı ħulağ uşbu söze
Göñlüñi dar itme dir ol gül yüze

Bu çeriden didi kim sen korħma ħiç
Ne içün dürür işlemedin bed ħiç

Oda düşmedin ne içün yanasuñ
Suya yitmedin niçün ıslanasuñ

1270 Leşker-i ‘adūña iş virem hemān
Ola anlar geldüğine peşimān

Gele çün Ƙaṭṭār cenge bā-sipāh
Ben basam meydānda aña kĭne-ħāh

Didi peleng ola meydānda dilir
Olmasa meydān içinde nerr şır

CENG KERDEN ƘAṬṬĀR BĀ EBŪ’L MUḤCEN U SA‘D-I VĀƘƘĀS

Düzedip Ƙaṭṭār doladur sipāh
Na‘relerden ön çıħar ber-evc-i māh

Cümlesi cevşen-süvār pülād-ı pūş
İder idi ger pülād āvāzı gūş

1275 Böyle hem āvāz eyler zır u bem
Zurnā u kūs ü naḳḳarā u nāy hem

Gerd içinde oynar idi öyle tığ
Sen diyyedün od yağar idi zi-mığ

Ol ki evvel ayağın basdı be-deşt
Meydānuñ dört yanını eyledi geşt

Ol dilāverdi Ebū'l Muḥcen be-nām
Kamu mih katında kihdi iy hümām

Meymende bir tiz-rev idi ki bülend
Rengi kara sincide gāyet pesend

1280 Tığ bağlamış hümāyil-i āb-dār
Almış eline cıdā-yı cān-sipār

Ol çeriye böyle dir idi nām-dār
Kim gelür meydāna benümle durar

Anuñ ile çekişeyüz bir zemān
Göreyüz kim sūd ider kim ziyān

Bir şicā' Hilāl bin Heybere be-nām
Ol neberd tigin çıharup ez-niyām

Geldi Bu'l Muḥcen katına ol zi-dūr
Başı dolu kibr ü gönli pür gurūr

1285 Çünkü yavuğ irdi meydāna Hilāl
Kılıcın çeküp yüridi bed fi'āl

Çekdi Bu'l Muḥcen başa rümî siper
Girdi meydāna ol iki şîr-i ner

İkisi daḥ nize aldılar be-dest
Açdılar bāzūların çün pil-i mest

Ḥamle kıldı ol Hilāl mānend-i şîr
Haykırdı ejdehā tek ol dilîr

Güşîş idüp çok tündlük eyledi
Döndi devlet baḥtı küntlük eyledi

1290 Çıķup Bu'l Muḥcen ol nerre ejdehā
Nîzesin anuñ düzetdi iy şehā

Siyesete eyledi irmesün zevāl
Kolına kim oldu ḥam püş-i Hilāl

İldürüben nize getürür zi-zîñ
Göke iletübeni urur ber-zemîñ

Ḳarabaş oldu bedr-i Hilāl
Āfitāb-ı 'ömrine irdi zevāl

Bir şicā' daḥ' geldi irelü revān
Ḥamlesine düzmedi ol bir zamān

1295 Anı daḥı orada itdi helāk
Ḳanını aķıtdı anda rûy-ı ḥāk

Geldi üç anlu daḥı anda dilîr
Niçe kim ahû gelür çengāl-i şîr

Geldi dördünci yine bir pehlüvān
Öngilere yetdi aña itdi hemān

Çoh şicā'lar dutdı anda cenge rū
Gitdi meydāna ki gelmedi girü

20 İş bu nev' ile bu şîr-i şaff şiken
...

1300 Vardı bir dah itdi Kaṭṭār āferîn
Didi ḥaşmuñ bu dūrür iy pāk-i dîn

Çünkü Bu'l Muḥcen anı kıldı helāk
Eyledi ...⁸ çāk çāk

Bir uğurda didi anda leşkere
Dört yanın alalar anuñ yek-sere

Dağ teki kopdı yirinden ol çeri
Tiğ ele alup yürüdi her biri

Çıhdı āvāz u ney ü zurna ü kūs
Gökyüzi reng oldı gerdün āb-nūs

1305 Öyle iderlerdi anda dād-gîr
Na'relerden deng olurdı mağriş

Çün dilāver şîr teki ol pehlüvān
Gördi ḥamle itdi ol şîr-i jıyān

⁷ Metinde tahrir olduğunda okunamamıştır.

⁸ Metinde tahrir olduğunda okunamamıştır.

16a

Atını depüp teng dutup ‘inān
Vardı deryā tek çeriye bî-amān

Halkaya aldı çerî dört yanını
Alup ele nîze vü kûpālını

Bunc’eyledin iş çünkim geldi peş
Sa’d ile oldı Dîlfürüz dahı iş

1310 Üç ten öldi il yağı on kez hezār
Kamumükemmel ü musallah süvār

Tiğ alup kîn odını tîz itdiler
Sanki dünyā ehlin oda atdılar

Geldi nā-geh bir şicā’ mānend-i miğ
Dört yañadan yağdı yağmur teki tiğ

Dolu oldı dağ u daş u düz u gār
Ölü lişinden ki kırdı üç süvār

Ol kadar baş düşdi anda lişi yerin
Göçek olmaz idi başdan yiryüzin

1315 Ol kadar atlu yıhlılmış ser-nigün
Gitmak olmaz idi meydāndan bîrün

Atların dırnağı altında iy yār
Liş u baş idi kol u bud bî-şümār

Sa‘d ile Bu‘l Muḥcen ü ol kız daḥı
Yine Kaṭṭār ile leşkerle yağı

İtdiler ceng zerd olinca āfitāb
Tīre-şeb getürdi niğülden niķāb

Gün ile çün kūh oldı hem қaran
Yorıldı ol serfirāz-ı dilberān

1320 İncidi çün görmemişdi gün tıḡı
Dilfürüz’un gitdi elinden tıḡı

Başdan ayaḡa digin iy niķ-rūz
Yiddi yirde zaḥm yidi Dilfürüz

Uḡradı on atlu aña nā-gehān
Gördiler kılıc elinde yok hemān

Қadd-i servüñ қolları çün oldı süst
Atdılar kemend o қavm-i nā-dürüst

Atı üstinden anı gerden-keşān
Ḥorluḡ ile iletdiler gerden-keşān

1325 Gördi çün kim anda Sa‘d-ı pehlüvān
Aparurlar dilberin baḡlu revān

Sürdi atın tā ire aña şitāb
Ol meḥilde yitmiş idi āfitāb

Uḡradıķın bıraқurdı bā-sinān
Der pençe kened fīgenler ü vān

Açdılar onlar kemer ez-her kenār

Düşdi kemende orada şehriyār

Depdi atın orada Sa‘d dilīr

Diledi üze kemendini çū şīr

1330 Çok gūşış eyledi üzülmedi hām

Qıldılar Sa‘d’uñ atın orada rām

Bağladılar iki elini be-püşt

Söylediler yüzine birkaç dürüst

Sa‘d’ı bağılu iletdiler ber-nezd-i şāh

Pehlūvānlar döndiler ez-rezm-gāh

Çünki Qattār Sa‘d’a eyledi nazār

Hışm odı ne var ise çıldı be-ber

Sa‘d’ı buyurdi orada bend ile

Ölü tek bir tābūt içre bend kıla

1335 Orada emr eyledi bā-şad süvār

Aparalar Sa‘d’ı bā-süy-ı hisār

Yā elüme gire benüm ol hemān

Yaḥūd öle ceng içinde nā-gehān

Düşmeni çün dünyeden yād eyleyem

Kardaşım rūḥını ben şād eyleyem

Yüz nefer gitdi şehüñfermānıyla

Tābūtı apardılar kamu böyle

ıldı Bu'l Mucen nazar ol nām-dār
Gördi tābūt-ıla bir niçe süvār

1340 Leşkere çağırdı ol āvāz ile
Gizlenüñ sırrı diyüñ kıldan kıla

Atlular kimdür bu tābūt nedür
Tābūtuñ iyesi adın eyt nedür

Aña virdiler cevāb olgil āgāh
Öldi bir şicā' dıv der-rezm-ğāh

Aparalar imdi ma'vāsına
Kendü menzilinde koyalar şine

Çün kim Bu'l Mucen işitdi pehlüvān
Durmadın dönderdi oradan 'inān

1345 Geldi kendü yirine kıldı karar
Uyhuya gitdi orada nām-dār

Uyhu içinde aña didi ...⁹
Kim ne yatarsuñ şicā' pür-uşul

Sa'di'dür ol tābūt içre bil yakın
Yatma var aradınca dur iy pāk-i dın

Uyhudan uyandı anda ol dilir
Atına bıraıdı kemın çü şır

⁹ Metinde tahrip olduğunda okunamamıştır

Oldı Rüstem tek süvār ber-bād-ı pāy

Sürdi ardınça revān ol nîk-rāy

1350 Öyle çapuben giderdi ol dilîr

Öyle san avını azdırmışdı şîr

Mil kâdri kalmış idi ber-hişar

İrdi tâbûta gider bā-şad süvār

Na‘ra urdı anda bā-āvāz-ı tîğ

Ḳurtulamayasız elümden bā-gürîz

16b

Atlular çün bildiler andan haber

Tâbûtı terk itdi ol kavm-i şerr

Kimse eyleyemedi anda direng

Hiç biri idemedi ol gün ceng

1355 Ḳavdı Bu’l Muḥcen oları şîr-i ner

Ḳatleyledi olardan on nefer

Geldi ol yire ki tâbût var idi

Açdı tâbûtuñ kapusın aradı

Sa‘d’ı tâbût içre gördi bister-pā

Hem Dilefrûz’i gül endām hûb-likā

El urup çizdi olaruñ bendini

Ez-tâbût çıkardı ol ayı günü

Oradan gitdiler onlar şād-mān
Ululardan at yarağ dutup revān

1360 Bād-ı şar şar tek oradan der- zemān
Dutdılar yön bā-sūy-ı Hışn-ı Damān

Gün varup oldı yavuğ bā-kūh-sār
Oldı nigūn-sār tūlū-‘ı rengibār

Nā-gehān görindi düzde bir kulan
At yükretti aña ol uç pehlivān

Sağını solını anuñ aldılar
Oradan oğ ile anı saldılar

Kesdiler başını tığ-i tiz ile
Soydılar derisini ucu bile

1365 Odda bırağuban itdiler kebâb
Yidiler aç kalmadılar hiç bāb

Ol taraftan dağı basılan çeri
Virdi Kaṭṭār’a haberi her biri

Söylediler her biri ez söz-i derd
N’itdügin onlara Hāmān der-neberd

Didiler ki geldi çün ceng-i peleng
Göñli pür-kın başı dopdalu neng

CENG KERDEN ATTĀR BĀ-EBŪ'L MUCEN U SA'D-I VAĀŞ U
GİRİFTĀR ŞÜDEN SA'D

Ol ki tĀbŭt saru āheng eyledi
Bize tĀbŭtdan yiri teng eyledi

1370 Āremŭz olmadı biz itdŭk gŭrĭz
TĀbŭtı terk itdŭk irdŭk saa tĭz

ŭn iitdi oldı attĀr hım-gĭn
Acıından aına bıradı hĭn

Lekere buyurdu oldılar sŭvār
Ulu gice lekerinden kim ki var

amu geydi atlular ālāt-ı ceng
Tĭr-kee doldurdılar tĭr-i adeng

Oluban neberdŭ atına sŭvār
opdu yirinden la'ın nā-bekār

1375 Geldi leker oradan bā-rezm-gāh
ııdı kŭs āvāzı tā ber-evc-i māh

Atlular ceng dŭni altında nihān
Sanasu sinmi peleng ĭr-i jiyān

Tŭg u 'alemler reng-ā-reng idi
ok kiiler kŭs ninden deng idi

Hŭride iridi 'alemler ucu
Mŭslim iletŭr idi kāfirden oci

Karşı apardı orada çok siyâh
Kalıp içinde kendü âdem hor şâh

1380 Doldı giyümlü süvârdan düz yazı
Oldı ser-geşte felek tek yiryüzi

Pehlûvân Bu'l Muḥcen ü hem Sa'd-ı şîr
Şîr cenginden ölür olmadı şîr

Evvel orada ol üç şemşîr-zen
Gelmediler meydâna bil bellü sen

Dilfürûz idiiden evvel neberd
Yalıñuz bâ-leşkeri bi ḥadd ü 'add

Girdi meydâne big mânend-i bād
Bir bedev at üstine olḥoş-nihād

1385 Gün yüzinden anda götürmiş niḳâb
Virmiş ol saçları tek kemende nât

Gördi çün Kattâr şîr-i efgenanı
At yükretdi aña kaynadı kanı

Ol perîpeykere geldi meh-çû dîv
Kın ile eyledi anda bir ğırîv

Dutdı ol servüñ kemer-bendin revân
Kal'a burcı tek bıraḳdı ol zaman

Boynına saldı kemend anı keşān

İletdi ...¹⁰ ol pehlüvān

- 1390 Yine dönüp geldi bā-meydān-ı ceng
Kölina sarmış kemend gürzi be-çeng

Didi ki bugün savaş benüm dūrūr

Savaş ...¹¹ benüm dūrūr

Tīre giyinmek olmuş ise āfitāb

Eyleye meydāna gelmege şitāb

Sürdi Bu'l Muḥcen atın ol nām-dār

Na'ra urdı niçe kim ra'd-ı bahār

Depdi atını gele ber-rezm-gāh

Göstere erligi ber-Kaṭṭār şāh

- 1395 Sa'd Vakḳāş dutdı koymadı anı
Didi kim saña fedā Sa'd'ıñ cānı

Depdi meydāne atını ol dilīr

Na'ra urdı ol zamān çün nerre şīr

17a

Kişiye yuñ gelüñ ider ğark-ı āb

Yegdür her işde teḥammül ez-şitāb

¹⁰Metinde tahrir olduğunda okunamamıştır.

¹¹Metinde tahrir olduğunda okunamamıştır.

Çün ol işde Sa‘d cetlük eyledi

Tāli‘i bes aña süstlük eyledi

Geldi kın meydānına ol pehlüvān

Oldı Kattār ile anda hem ‘inān

1400 Çekdiler evvel olar tır-i ḥadeng
Aldılar kûşe dürüst yayı be-çeng

Bes ki oḡ atdı olaruñ her biri

Döndi ğırbāla olaruñ esiri

Oḡ tükendi aldılar şemşır-i tız

Birbirine itdiler onlar sitiz

İkisinüñ kılıcı gevher-nümāy

Sen diyeydüñ doğdı gökde ılduz u ay

Kılıc ile daḡı her yandan kırar

Birbirini anda ol iki süvār

1405 İtdi duḡsan ḥamle anlar bā-şümār
Kılıc ile oḡ cıdā hem gürz ayār

Çünki tıḡ ü nızeyi terk itdiler

Birbirine daḡı yavuḡ gitdiler

İkisi kim eyler idi anda ceng

Sa‘d’ı Kattār tutdı māned-i peleng

Zūr u bāzū ile Kattār u la‘ın

Kemerinden dutdı çıḡardı zi-zın

İki elini kemend ile üstüvar
Leşkere bağladı itdi ħor uzār

1410 Geldi meydāna yine bā-ḍarb u zūr
Didi ki Hāmān-ıRūmj̄ k̄andadur

Çün Ebū'l Muḥcen işitdi önini
Ol la'jn-i sārū'ya dutdı yönini

Ḳamçı urdı atına ol nām-dār
Öyle sağan kim bulutdan od yağar

Na'ra urup didi iy ğurre süvār
Dur ki saña ögredeyüm kār u zār

Ḳande görüpsündilīrler cengini
Ne bilürsün yoksa şīrler cengini

1415 Bañadegülsün berāber rüz-i ceng
Ne şitābuma düzersün ne direng

Baṭana ḳadar ki ḳayırmazsa zi-āb
Ola 'āciz ol pervāz-ı 'iḳāb

İşidüp Ḳaṭṭār Ebū'l Muḥcen sözün
Tīgini çeküp yetürdi kend'özin

İrdi Bu'l Muḥcen'e göñli dolu ḳın
Atınuñ başına urdı ol la'jn

Atınuñ ḳımnı kesdi hemān
Bir tevkinne itmedi anuñ ziyān

1420 Atını dönderdi Bu'l Muḥcen revān

Çııdı gerd orada tā-ber-āsümān

Durdı ol Kaṭṭār dah' yirinde hem

Gitmedi çekdi cilādın ber-ḳadem

Hindi kılıc ile bā Rūmj siper

Gösterür birbirine dürlü hüner

Ol ḳadar dönderdiler anda likām

Ḳandan hem açmaz idi atları kām

Degdi nevbet bu güzın Bu'l Muḥcen'e

Eyledi meydānda lu'b döne döne

1425 Geldi Kaṭṭār üstine çün pıl-i mest

Tıg-i tızini alubanı be-dest

Ḳalḫanını iki böldi çün hıyār

Dutdı tıgın ucu ḳolından kenar

Yetdi dalusına kesüp cevşeni

Tıg oturdı çengine akıtdı ḳanı

Ciladın dönderdi Kaṭṭār'a ol zamān

Ḳaçuban leşkerine vardı revān

Gitdi andan ḳalmadı 'aḳlile hūş

Ḳandan oldı arguvān bāzu-yı dūş

1430 Ḳopdı ol leşkerde sanki rüst-e-ḫız

Ḳamusı aldı ele şemsır-i tız

Ƙopdı deryā kimi yirinden sipāh
Ne hū baş bellū idi leşkerde ne pā

Çünkü ol şemşir-zen kıldı nazar
Gördi āşüfte sipāhı ser-be-ser

Ol atı yükretti reng-i sürme reng
Dırnağından tütütyā olırdı seng

Her tarafından cenge leşker itdi sāz
İtdiler nızelerin dilin dırāz

1435 Tığ ile düzetdiler aña siper
Doldı yāzı nize ü gürz ü siper

Leşker ortasında Bu'l Muḥcen dilir
Ol çeriye ḥamle iderdi çū şir

Meydānuñ toprağını ḳan ile la'l
İtdi ḳaldı başlar çok zır-i na'l

Ol çeriden ...¹² süvār
Kim ḥesāba gelmez anuñ bā-şümār

Ol ḳadar çaldı tığın ol şir-i ner
Sindi ḳalmadı tığinden hiç eser

1440 Çünkü ḳalmadı anuñ elinde tığ
Ƙoydı cilādını Ƙopdı hem çū mığ

¹²Metinde tahrip olduğunda okunamamıştır.

Dutuban şîrler kemerinden be-çeng
Bırakurdu yire ez-zîin-i peleng

Meydân içinde bırakurdu öni
Dutar idi dağı birine yöni

17b

Vakt ikindüde andan döndiler
Çıkuban meydân içinden kondılar

Varuban oturdu yirlü yirine
Kaṭṭār emreyledi serverlerine

1445 Ol iki şahşı ki ben bağlamışam
Ellerinden cigerüm dağlamışam

Öldüreyüm ikisin dağı be-tiğ
Düşmen öldürmeklik olmaya dirîğ

Aña böyle kim didiler anda sipāh
Kim revāndur cāna hem fermān-ı şāh

Bilki kan töker mecālde iy emîr
Ta'cîl ile mülküñ olmaz dil-peziir

Uyımış fetneyi uyatmağ zi-hāb
Dāniş ehli kıatına olmaya şavāb

1450 İy emîr sen bu hayāli eyleme
Düşmeneyle bağı yekdür ğam yime

Onları zindān içinde eyle pend
Aç savaş kapusını iy dil-pesend

Hāmān için sen düzetgil sipāh
Meydān içre ol anuñla kīne-ḥāh

Ol eger savāşda olursa zebūn
Tökmek olur bu yigitden daḥi ḥūn

Ol durur Hāmān ki der zūr u neberd
Leşkerüñden iki kez çıhardı gerd

1455 Böyle didi anda Kaṭṭār bu degül
Baña tekındür düşmen size gül

Aña gösterür yavuzluğ bu zamān
Kim teraḥḥum eyleye bā-bed-gümān

Baña vācibdür duram ber-nezd-i Lāt
İsteyüm bu yol için andan necāt

Lāt eger öldürmege fermān vire
Ol iki tenler başın ayru göre

Bunı didi bir niçe bigler böyle
Durubanı gitdiler ol menzile

1460 Geldi ol büt-ḥāneye mānend-i bād
Koydu yüzün toprağa ol bed-nihād

Lāt'a bile söyledi k'ey dād-ḥāh
Senden özge yok maña pūşt üpenah

Ben savaşdum çoĥ bā-şemşir-i tır
Tā ki oldı dūřmen elümde eřir

Öldüreyüm yohsa imdi koyayum
Lāt buyrugı nedür eyleyeyüm

Ol la‘ın çün bu sözi sāz eyledi
Girdi lāt içine iblis söyledi

1465 Çünki ĥařmuñ kılduñ ayağını bend
Başını kesmek gerek bı-cevn ü çend

Baş götür tız yiri iş bu zamān
Olmasun kim bula ölümde āmān

Ger anı koysañ diri encām-ı kār
‘Aciz olasuñ alandanām-dār

Bu kişi řıbān degöldür bil yaşın
Benden işit sözümi dinle hemın

Sa‘d-ı Vaķķāřdiyilüpdür buna ad
Hem saña dūřmen dūrür hem bed-nihād

1470 Ol ĥarındařı daĥı şemşir-zen
Kim bulunmaz misli ender-encümen

Ol mübārizdür Ebū’l Muĥcen be-nām
Pehlüvāndur erlik içre ol tamām

Sa‘d’ı sen var imdi öldürgil be-tığ
Dime dūřmen ölümü içün dirığ

Ceng içün meydāna apargil sipāh
Pehlūvān Bu'l Muḥcen'e ol kīne-ḥāh

Tīj kesüp bed-ḥāhdan tökgil ḳanı
N'itdi bilürsün Nevādir'e anı

1475 Medīne-i Sārū'ya andan ḳıl şebāb
Olmaya tār u ḥayr bu işde şavāb

Ḳıl 'Arabuñ yirini zır ü zeber
Yiryüzünde ḳoyma anlardan eser

'Ali'nün sāvāşına mervānedür
Eceli tīgindedür oturma dur

Lāt sözini işüdüp tuḥm-ı harām
Didi Lāt elüñe virdi zimām

Didi bu işlerde baña sen penāh
Bana sensün gösterücü doğru rāh

1480 Çün işitdi Dilfu-ürüz bu sözleri
Bildi bu Sa'd oldığını ol perī

Niçe ki itmiş idi peymān u 'ahd
Getürüben oldı jīmān zehri şehd

Didi kız Ḳattār'a kim iy kīne-ḥāh
Tīj ḥaber al ele iy tīre-rāh

Bu civānuñ kes tîz-rev başını

Meydān ...¹³ başsız lāşını

Duruban aldı eline tîğ-i tîz

Bağladı gözlerini ol tîz sitîz

1485 Sa‘d münācāt eyledi kim yā Hudā

Dest-gîr sensüñ baña vir reh-nümā

Kāfirüñ kurtargil elinden beni

Muştafa ‘nuñ haqqı içün yā gani

Didi andan soñra Sa‘d-ı ser-firāz

Zişt rû Kaṭṭār’a kim iy ‘aklı az

Bulmayasuñ tîğ-i Haydar’dan amān

Sen beni ger öldüresüñ bu zamān

18a

Var ‘Arab’da baña çoḫ çoḫ akrabā

Cümlesinüñ tağıdur Āhen-rübā

1490 Kānum içün bağlayubanı miyān

Ol şicā‘lar gelür uyḫudan uyān

Gerdüne çıḫaralar ḫāk-i siyāh

Ne ḫū sen kurtulasuñ ne ḫūsipāh

¹³ Metinde silinmiş olduğundan okunmamıştır.

Var idi anuñ vezîri kâr-dân
Kamu işde ol idi beyâ revân

Ol hurd-mend idi vü Süfyân be-nâm
Hem sühen-dân idi hem şîrîn kelâm

Anda Kattâr'a didi kim sen iy şâh
Bir benüm sözime eyelgil nigâh

1495 Pehlûvânlar kanına bandurma tîğ
Eylegil sen kendü kanuña dirîğ

Sa'd-ı Vakḳâş'ı bırak zindâna sen
Çoh çeri apargil ol merdâna sen

Girse Bu'l Muḥcen ile ol pehlûvân
Tök anuñ kanını virmeyüp âmân

Kanı tökmek bunuñ âsân ola
Bes bugün ta'cil nâ-haḳḳ-ı kan ola

Çün vezîrûñ sözini dinledi şâh
Kum bile maslaḥat gördi sipâh

1500 Daḥı bir tâbûtı teng eylediler
Sa'd'ı yine anuñ içre kodılar

Bir kişi Bu'l Muḥcen'e eytdi revân
Bile didi kim savaḥ içre hemân

Di aña bir nâm-dâr ez ḳavm-i şâh
Döne gün oldı beter der-rezm-gâh

Yol vir Hısn-ı Beyāḍ'a şîr-i merd
İletelüm iyleme bizümle neberd

Vardı Bu'l Muḥcen ol mānend-i bād
Bu sözi bir bir ẓatında itdi yād

1505 Didi Bu'l Muḥcen aña ki ol bilür
ẖanda ilete ol bilür bu sözlü n'olur

Ol kişi eglendi vü döndi zūd
Virdi ẖaṭṭār'a ḥaber idüp dūrūd

İtdi tābūtı revān ol şehriyār
Gördi anuñ böyle anda biñ süvār

Anda Bu'l Muḥcen oturdı istitār
Gördi kim göründi leşkerden ğubār

ḤALĀŞ KERDEN EBÜ'L MUḤCEN SA'D RĀ EZ-SĪPĀH-I ẖAṬṬĀR

Atı irilü idi der-mürġ-zār
Sıçrayuban oldu atına süvār

1510 Sürdi atın leşkeri ẓaşuladı
Anda na'ra uruban bile didi

ẖanda gidersiz elümden siz bugün
Fıkr ile ẓurtulamaz siz 'aqlı dūn

ẖanda iletesiz benüm dil-dārumı
Pehlüvānlar serveri serdārumı

Na‘ra urdı orda çün pîl-i mest
Âb-gün hançerin aluban be-dest

Dört yanı aldı ol leşker kamu
Şîr-i nerlerüñ kanından ağıdı cû

1515 Gürz-i kûpâl aluban şemşîr-i tîr
Eylediler yiryüzin mânend-i kır

Gerd-i leşkerden semâ oldı siyah
Tîrelikten dîdeler görmezdi rāh

Şîr-i dil Bu‘l Muḥcen anda bî-dirîğ
Anları kırar idi bā-tîr ü tîğ

Savaş erinden bırağıdı üçyüz er
Kağıdı kalanı zi-dest-i şîr-i ner

Vardı Bu‘l Muḥcen divenüñ yanına
Ol dive ki merkeb olmış ḥānına

1520 Düşdi orada zi-püş-t-i rāh-vār
Diveyi çökürübeni çizdi bār

Tābūtın teng ağızını açdı revān
Gördi bağılu Sa‘d-ı Vaḳḳāş’ı hemān

Yine bendden dağı kıldı ḥalāş
Ol taraftan dağı şikeste sipāh

Uludan soydı yarağın kaldı ḥām
Vardılar serāsime ber-nezd-i şāh

Didiler Kaṭṭār'a kim dut bize gūş
Kim ne iş oldu bu yolda bize pūş

1525 Ne diyelüm yalıñuz ol der-neberd
Baḡsa bile virdi bizi misl-i gerd

Geldi yalıñuz çapup yola iy şāh
Baḡladı önümüzü virmedi rāh

Bize düzet ...¹⁴

Ḳamu olup hem rekīb hem 'inān

Nīze ḳalmadı silāḥından güzer
Girmedi peykān ü pūlād ez -siper

Anuñ ile biz beraber olmaduḳ
Ceng içinde aña çāre ḳılmaduḳ

1530 Oldı çün bizden helāk üçyüz dilir
Ḳaçuban geldük saña iy nerre şır

Çünki yoh düşmene dest-isitiz
Ayaḡuñ var ise ḳıl andan güriz

18b

Baş ile merdāneliḡ ḳılmaḡ olur
Baş gidicek elden ayaḡ ne ḳılır

¹⁴Metinde tahrip olduğunda okunamamıştır.

Çünkü Kaṭṭār işidür dil-teng olur
Sanki yüzi za‘ferān-ı reng olur

Geldi büt-hāneye göñli dolu hışm
Bağrı kandan dolmuş su dolu çeşm

1535 Büt öninde koydı toprağa o ser
Göre eglendi ki ne dir ḥayr u şer

Didi Lāt bu büte k’ey ma‘būd-ı men
Gitdi sermāye ziyāna sūd-ı men

Sa‘d’ı eyledüm revān bā-çoḥ sipāh
Gönderüp ilerüye bā-doğırāh

Ol Ebū’l Muḥcen gelür ol nām-dār
Sa‘d’ı iletür bir niçesin dāḥ qarār

Çünkü ol aşlan kurtuldu zi-dam
Uyhuyı eyledi ol baña ḥarām

1540 Çäre bu işde baña bî-çārelig
Oldı dünyāda işüm āvārelig

Bu ṭarîk çok dîb itdi ızdırāb
Gelmedi hiç bāb ile bütten cevāb

Çünkü itdi zārılığ çoḥ ser-firāz
Geldi aldayıcı şeyṭān yine bāz

Çakarup āvāz ile k’ey emr-i men
Korḳmaduñ mı seni yaḳa ḳahraman

Eylemedüñ benüm işüme nigāh
Saña bundan soñra yoĥ atumda rāh

1545 ünkü gördüñ sen benüm ta‘zımümü
Nie gerek dutmaduñ ta‘līmümü

Öz işüñden incidüpsüñ sen beni
Ne ki ben didüm sen itmedüñ anı

Dimedim mi Sa‘d’ı öldürgil be-tiĝ
ünkü dutmaduñ itgil imdi dirĝ

Bil ki ün zārı ııarsuñ derd-nāk
Ĥātırıñı eyleyüm ez-derd-i pāk

Zārılıĝ sizden bize nālıř dūrūr
Size bizden bes ‘avz bahřıř dūrūr

1550 İmdiden soñra ola işüñ dūrüst
Emr eyle leřkerüñe durma cüst

ünkü attār işidür dil-řād olur
Göñli teşvişden amu āzād olur

Kāfire dıv ile buldı dest-res
Baş evirmez buyruĝından bir nefes

Dıve tapunan eger kāfır dūrūr
Dıve tapunmayanı di kim dūrūr

Kimse yola gitmege āgeh degül
Kim dūrūr ki dıv aña hem-reh degül

1555 Nefsüñüñ dilegi dūrūr saña dıv
Egri yola iletür ider saña rıv

Sen eger ol dıvi fermān idesüñ
Derdine yüz dürlü dermān idesüñ

Dıv eger seni yiñe fermān vire
Dürlü dürlü bendi ol ber-cān vire

Dāniş ile cānuñı pür-nūr kııl
Mağz-ı dānişden dıvi sen dūr kııl

Dıve behre olmagil tāvus-vār
Kālasuñ bir behre çün tāvus-vār

1560 Böyle hūb şüretle ez kirdār-ı zışt
Hem çū tāvus döndereler ez bihişt

Yavuz eyle çün sirişte olasun
Dūzañı sen ger firişte olasun

Dıve uyanlara gel sen uymagil
Dıve uyan ile hem-dem olmagil

Ger olasuñ sen firişte ile sirişt
Āyar ile dev olsuñ ehl-i behişt

ĀGĀH ŞÜDEN PEYĠAMBER ‘ALEYHİS-SELĀM EZ-REFTEN EBŪ’L
MUḤCEN U SA‘D U REFTEN EMİR’ŪL MŪ’MİNİN BE DŪNBĀL

Nāme şerḥ eyleyen tāzī zebān
Nāmeyi uş böyle kıldı tercümān

1565 Çünki Bu’l Muḥcen ile Sa‘d-ı nām-dār
Gıtdiler gice Medīne’den iy yār

Üç gice gündüz Mūḥammed Muştafā
Anları gözetdi görmedi baḥa

Sordı mescide yarānlardan ḥaber
Didiler anlar ḥaberini ser-be-ser

Resŭl oldu ğamlu ez-kār-ı ‘Amr
‘Amr işine buladı anda ser

Çıḥdı mescidden Resŭl endŭh-dil
Yarānları küsdüğinden öyle bil

1570 Ḥaydar’e oldu ḥaber anda hemān
Sa‘d u Ebŭ’l Muḥcen’e gıtdi revān

Oldı endişelü Ḥaydar daḥı hem
İrdüğü çün Sa‘d u Bu’l Muḥcen’e ğam

Didi ger gönderem ādem onlara
Gelmeyeler giden itmeye çare

Bağlayayum gitmege kendüm miyān
K'andan öñdingörmeye k'onlar ziyan

İslām ehliñe Ebū'l Muḥcen'di püşt
Ḥayf ola ki bizden ol püşt

1575 'Aql ile rā'i idi aña hem 'inān
Dönderen kim inciye merd-icihān

19a

Ḥaydar'uß artar idi endişesi
K'oldı ḥālī ol esedün bışesi

Her yañadan gelse idi kār-vān
Ḥaberin sorardı bilmek çün nişān

İster idi kimki gelse ez-nefer
Ebū'l Muḥcen'den bulamazdı ḥaber

Bunuñ üzre ötdi bir niçe zamān
Ḥaydar ister idi her kimden nişān

1580 Ötdi bir niçe zamān anda nigāh
Gördi kim bir kār-vān geldi zi-rāh

Karşu vardı ol bāzir-gāna 'Alī
Tañrı'nuñ aşlanı ol girçek velī

Sordı bāzir-gānuñ ol ser-dārını
Geldi qatına sora dil-dārını

Çağıruban didi dünyā dide-merd
Yolda bir yigit musallah bā-neberd

Görmedüñ mi varuban geldüñde yār
Uş bu yolda birpesendide süvār

1585 Didi bāzir-gānuñ ulusı aña
Gizlü rāzi söyleyeyüm ben saña

Hışn-ı Damān'dan ider idük güzer
Ugradı anda bize bir şır-i ner

Kal'adan çıldı bize rehzen hezār
Tā kılalar kārvanı tār ü mār

Leşkerüñönince anda bir civān
Tıği elinde bize geldi revān

Na'ra-ı zārı kılıcağ kārvan
Ol yigit gelmedi dönderdi 'inān

1590 Nālemüzi işidüp ol nām-dār
'Aff kıldı suçumuzu kām-kār

Atınuñ başını dönderdi zi-rāh
Varuban ceng itdi muhkem bā-sipāh

Āhiri biz sorduğ anuñ adını
Gizledi söylemedi bünyādını

'Aql ile Haydar anı bildi yaqın
Kim Ebū'l Muḥcen durur ol nāzenin

Böyle didi ol kim kıldı ser-güzeşt
Çünkim gökden eyledi hürşid geşt

1595 Gizledi Cemşid hürşid təcını
Rum'dan aldı şah-ı Zeng hārācını

Çııdı od daşharu ez-burc-ı kebūd
Gökyüzin dutdı sanasuñ dürlü dūd

Açdı perr ü pālini ol demde zāğ
Hüb reng-i tāvusdan oldu hāli bāğ

Māh u tībān düşdi müşkīn harır
Tāc uruban çııdı ber-rüy-ı serır

Oldı dünyānuñ yüzi mānend-i kır
Kırdı müşkīn har-gehi bedr-i münır

1600 Mürğ ü māhı kamu ārām eyledi
Yir yirin terk dāne-i dām eyledi

Şāmardan'dan çünki gördi oldu şeb
Çekdi dilin cümle eşyā zır-i leb

Geldi Kānber katına Haydar bā-şitāb
Uyur idi Kānber o yetdi zi-hāb

Didi kim biz bu gice gitmek gerek
Ne asāyiş ne hū hāb itmek gerek

Hem bu dem bağla kemer itgil şitāb
Kendüden eyle ırağ ārām-ı hāb

1605 Dldl'i eyerlegil urgil ligm
Kim bu iş biz gitmedin olmaz tamam

Gitmegn kamu yarağın eylegil
Aç kapuyı kimseye sz dimegil

Muřtafa'nuń sen dahı 'ikbını
Arđasına eyer urup bin anı

Ktel içün eyle bir yükrük gzn
Ur ol ata dahı yken ile zn

Şanber pdi orda yiri be-leb
Bilini bağlandı ender-tre-şeb

1610 Geldi Dldl çatına b-şeddi-i bd
Dldl'i ayrıldı pk-i i 'tikd

Geydi Hydar ne ki var sz u seleb
Niçe ki girdi şic'n-ı 'Arab

Msenne-i 'abbsiden iy nm-dr
Bir geyim var idi anda ańa ydigr

Geydi anı engine açdı cenge ceng
Bağladı kemer zi-fevķ-i ceng

demn ki sağlardı be-dest
Ta'vd idüp kıldı bazusunda best

1615 Kemerin bağlanuban şr-i jiyn
Sancıdı hncerini dahı der-miyn

Basubanı bir ayağın ber-zemîn
Yiryüzünden çıhdı cüst ber-rüy-ı zîn

...¹⁵

Düldül'i cest sürdi bā-nām-ı Hudā

Oldı rîkâbınca piyāde-i sipihr
Urdı başına felek tâcî zi-mihr

Geydi Kanber dahı ol demde siliḥ
Cevşen ü kaftan ü gürz ü hem mih

1620 Bā-hümāyün-ı fāl u bā-ferr-i hümāy
‘Ikābuñ rikābına çizirdi pāy

Sürdiler ol tāzî atları çū bād
Atları getürdi yürimekte rād

19b

Gice karanku idi hem yol dırāz
Niçe kim zülfîñ maḥbûb-ı tırāz

Çünkü Haydar gitdi yoluñ yarısın
İrdi bir hoş mürğ-zāre şāh-ı dîn

Hurrem-i dil-gîr idi suyu revān
Tāze olurdu ḥurd andan revān

¹⁵Metinde tahrip olduğunda okunamamıştır.

1625 İndi ez-püşt-i sutûrî tîz kām
Aldı kāmundan anuñ anda licām

Düşdi bir çeşmüñ üstine revān
Dest-i namāz aldı namāz çün pehlüvān

Geldi ber-at öni nāgehān be-güş
Yine bir āvāz-ı cüş cüş-ı büş

Geldi bir zengi tünd mānend-i qar
Öyle san kim dağa dağ olmuş süvār

Geldi Haydar yanına gir-dār mest
Aluban bir tîğ-i hindî be-dest

1630 Haydar'a didi ki di aduñ zūr
Yoḥsa başuñ tenden eyler uş dūrūd

Ḳancarudansuñ digil aduñ nedür
Ḳanda gidersüñ senüñ kāmüñ nedür

Didi Haydar ki benüm bir reh-güzār
Yoluma geldi menüm bu mürğ-zār

Hem yorulmaḳdan ü hem ez-renc-i çöl
Bunda düşdüm diñlenem āgāh ol

Didi saña gerek ise cān ü ten
Bunda koy git esb ü esterüñi sen

1635 Geldi söze ol emîr-i nām-dār
Kām ki girmez elüne dutgil kenār

Didi aña zengî kim yâ pehlüvân
Burda ben seni idem bî-revân

Qala andan soñra baña at u sâz
Kim qoparam başını iy ser-firâz

Bunu diyüben eline aldı tığ
Tâ ki aña ura anı bî-dirîğ

Acığı gelüp şehî hoş nâm-ver
Çekdi yüzine o dem rûmî siper

1640 Dutdı kemer bendini anuñ zi-zîñ
Ser-nigün kaldurdi urdı ber-zemîn

Toprağa saldı anı çün pîl-i mest
Qollarını boynına eyledi best

Didi şâha zengî kim iy şîr-i merd
Saña görmedüm cihânda hem-neberd

‘Âlem içre yoğ idi hemtâ baña
Quvvet-i qadd ile uş didüm saña

Beyle kim âsânlıg ile sen beni
Ele getürdüñ digil kim sen seni

1645 Baña imdi sen burada iy civân
Hayf ola kim viresüñ baş u cân

Gele benüm leşkerüm uş bu zemân
Göresüñ gele anlardan hemân

Seni bilgil bunda iy çāpūk-süvār
Öldüreler kıala sensiz mürġ-zār

Ölür iseñ gice tek ser der-siyāh
Hem pır olup mürġe çıħarsuñ be-māh

İdesuñ bu kıaşdları iy pehlüvān
Almayasuñellerinden bāş u cān

1650 Var durur yitmiş biñ erüm bil ‘ıyān
Kamusı zengı ü cengı iy civān

Böyle diyüp söleşürken nā-gehān
Zengı Çin deryāsı tek oldu revān

Nā-gehāndan kopardı bir gerd-i siyāh
Gerd içinden çıħdı bir benı sipāh

Her tarafından zengı uzatmış ‘inān
Kıaşdaları ceng iylemeklik bı-gümān

Kopardı bu od içre bil öyle şerār
Maġz içinde bānuñ pülād itdi kār

1655 Çünkü zengı şır-i dil kıldı nazar
Geldi görüp leşkerini ser-be-ser

Didi iy Hıydar budur geldi sipāh
Varuban onları kıaytargil zi-rāh

Varup açgil bu gelen leşkere çeng
Bellü olur anda āhūdan anda peleng

Ḥaydar anı bir kemende sardı
Berg ne kadar kim kemendi var idi

Oradan ol leşkeri karşıladı
Gök teki na‘ra uruban gökerdi

1660 Heybet iden de orada pehlüvān
Zengîlerden çoḥı oldu bî-revān

Ol çerîden ölübeni oldu zār
Ceng erenlerinden üç katla hezār

Diriler gönli dahı gitdi zi-cāy
Virmedi ...¹⁶ dutmadı pāy

Leşkeri bî-çāre olup döndiler
Biglerin orada baḡlu koydılar

Oldı meydān ḥālî ez-ceng-i sipāh
Geldi zengî yanına orada şāh

1665 Çaḡurup didi ki iy merd-i dilîr
Sen saḡ ol leşkerüñ oldu cengde tîr

İmdi sen ikrār it bā-Kirdigār
Tā ki tîḡümden olasuñ rest-gār

İşidicek zengî anı geldi saḡt
Geldi imāna şehi Pîrüz-ı Baḡt

¹⁶Metinde tahrip olduğunda okunamamıştır.

20a

Ol Müslümân oldı Haydar şād-kām
Bendini çizdi andan sordı nām

Böyle didi Haydar’a Zengî ki ben
Sāhibüm çoḡ leşkere bil imdi sen

1670 Adumı Hüssāl-ı Zengî bil yakın
Mürġ-zāra geşt içün geldüm hemîn

Yerimün adını bil Hısn-ı Zāfer
Çoḡ koyar ser-dār ayağum altına ser

İşbu kişverde dîn ile dānişüm
Gözgüden rüşen dūrür didüm işüm

İmdi bahtum özge āyin eyledi
Bî-dîñ idüm imdi bā-dîñ iyledi

N’ola benümle olasuñ hem-rikāb
Hem ‘inān olup gidevüz bā-şitāb

1675 Göresün ol şehr-i hoş-ābādumı
Hem bilesün büm ile bünyādumı

Maḡdemünden kamu şād ola sipāh
Diñlenesün sen daḡı ez renc-i rāh

Sözini kıldı kabül ol nām-ver
Dutdılar yön bā-süy-ı Hısn-ı Zāfer

Çünkü irdiler anuñ mārīvāsına
Karşuladı kulları ağasına

Nām-ver Hüssāl çıhmadı tahtına
Pehlüvānlar karşıya durdı yine

1680 Leşkerine didi ol Hüssāl-ı şāh
İşbu dem oldu diger gün resm ü rāh

Siz eger yār iseñüz baña bu dem
Dutuñuz fermānumı ez-biş ü kem

Biliñüz rüşen ki siz perverd-gār
Yalıñuzdur yoñdur aña misl-i yār

İmdi hem peğamberi fermānına
Baş kıyalum kıl olup derbānına

Ol Muḥammed Muştafā u müctebā
Doğmadı anadan aña misl ü tā

1685 Her gönülde k’olmaya mihr-i sirişt
Görmeyesir ol kişi ḥurrem behişt

Bir kişiy kim ol ola reh-nümā
Bula doğru yolu her demde serā

Kim ki benüm sözimi ide kabūl
Katuma gelsün ĵmān getürsün ol

Her kişi kim bunda özge ide rāy
Kendü başın görsün ol der-zır-i pāy

Geldi imāna kamu anda sipāh
Hiçbiri çılmadı ez-fermān-ı şāh

1690 Ol girde içinde şāhı nām-dār
Eglenüben eyledi üç gün qarār

İtdi dördincide gitmek ihtiyār
Oldı gam-gın anda zengī şehriyār

Çünkü Haydar kıldı Hüssāl'dan veda'
Düldül'i tiz daşra sürdi ol şica'

Şāh sürdi Düldül'i çün tünd ü bād
Kānber ardınca revān ol şır zād

Çünkü gün tığini götürdi revān
Şāh-ı zeng çıhardı tigin ez-miyān

1695 Gördiler ırakdan ber-evc-i dağ
Dıvi esved karalıkda anda ağ

Kāranķu dün içre şāh-ı nām-dār
Diñledi bir nālei ez-kūh-sār

Şāh böyle didi anda Kānber'e
Hāzır ol bu dem sen esb ü tıre

Didi imdi iş bu dağdan nām-dār
Kulağı şu irdi bir āh ile zār

Vardum tā görem ol nāle nedür
Nāle işşini bilem ki kandanur

1700 Ol zamānda H̄aydar aldı Z̄ülfikār
Atı koyup gitdi dağa şehriyār

Gün t̄iġi tek çıldı daġuñ üstine
T̄iz orada t̄iġin aldı destine

Her yanını gözledi anda revān
Gördi baġlu yatur anda bir civān

Tenini işkence çekmişdi be-renc
Ana bırakmışdı işkence şikenc

Gördi bir zengi kara çün bil mest
Başı üsüne bir t̄iġ hindū be-dest

1705 H̄er zamān dir idi kim senūñ be-t̄iġ
Başuñı kesecegüm ben b̄i-dir̄iġ

Ḳanda iletdüñ cānumuñ ārāmuni
Kesdüñ ansız şabrumı ārāmumı

Ben seni burada koymayayum diri
Kim beni d̄ivāne itdi ol per̄i

Virdi ol zengi'ye orada cevāb
Yolcuyum hiç bilmezem andan nişān

K̄in idüp zengi ...¹⁷ urundı ceng
Daġı işkencesini iderdi teng

¹⁷ Metinde tahrip olduğunda okunamamıştır.

1710 Andan işkence giderürdi hūş
Zārılığ-la her dem iderdi hurūş

Ƙanı anda Ƙaydar'ũñ cūş eyledi
Na'ra urup Ƙatı hurūş eyledi

Zengî anda girüye Ƙıldı nazār
Aldı ele Ƙılıcın ol pür-hüner

Na'ra uruban didi ol nerre şîr
Kim getürdi seni buraya dilîr

20b

Bu yire nā-geh basduñ sen Ƙadem
Ne dilerstũñ söylegil sen uşbu dem

1715 Ne sebebdan eyledũñ bunda direng
Ötebilmez buradan şîr ü peleng

Bunı diyüben eline aldı tîğ
Geldi dağdan aşğa mānend-i mîğ

Şāh-ı merdān alubanı Zūlfikār
Böldi divi ortasından çün hıyār

İki pāre oluban düşdi yire
Oldı ol mār dîv musahhar Ƙaydar'a

Geldi ol bağlu kişinũñ yanına
Çağırup didi aña bu zārı ne

1720 Ne kişisüñ dıv elinde di baña
Hem neden geldi bu iş söyle saña

Ol yigit didi ki bil iy pehlüvân
Bir kulağ ol hālumu bilgil ‘ıyân

Kırh zengî uğrayu hûn-hâr u mest
Uşbu dağda eyleyüpdürler nişest

Tâcîrüz hem bizde vardır çok māl
Zengiler bizi idüpdür pây-māl

Geldi karanku gicede zengiler
Bağladı kan tökmege onlar kemer

1725 Kârvānuñ iletdi onlar olduğın
Tenler öküş kaldı başsız bil yakın

Anda ki kopdı ara yirde gırıv
Bendeye düş oldı uşbu zişt-i dıv

Bende çoğ idi gulām u hem kumāş
Var idi bir hûb çehre karavāş

Anı ıssız idi bil iy pehlüvân
Görmüş imiş ol meger der-kârvân

Çünkü sen olduñ burada âşikâr
Bendüme sensüñ kilid iy şehriyâr

1730 İrdüñ uşbu gice sen feryāduma
Yohsa bîdād ider idi dāduma

Zengilerün kalanı gitmiş dūrūr
Kārvāna bilmezem n'itmiş dūrūr

Ḥaydar aña didi iy bî-çāre ten
Söyle Müslümān mı yā kāfir mi sen

Şāha didi ol yigit iy nîk-nām
Ehl-i dīnem hem yine ḥāfız kelām

Şād oluban ol şehî Ḥayber-güşā
Çizüp elin ayağın itdi rehā

1735 Çizip elin zengiler kaşdına şāh
Dağdan indi eyledi ol 'azm-ı rāh

Anda şeb-reng zengiler mānend-i dilîr
Eylemişler Rūmî terk üzre gırîv

Daşra çılmış atlular meydāndan
El yumışlarkamu māl u cāndan

Çünkü Ḥaydar onlara irdi yakīn
Çekdi bir na'ra orada sehm-gīn

Alup ol şîr eline şemşîr-i tîz
Zengiler üstine kopardı rüst-e-hîz

1740 Virdi zengilere iş ol pūr-hüner
Duramadı kaçdı dîvler ser-be-ser

Zengileri kırdı şāh-ı nām-dār
Aluban eline tîğ-i Zūlfikār

Çünkü dün yüz gizledi gösterdi püşt
Zengileri kırdı tığ alup be-müş

Şāh buyurdu orada təcirlere
Yükledi yükler yükünü yek-sere

Kārvāna virdi destūr ol imām
‘Azm itdi gide bā-sūy-ı gulām

1745 Gice kim çıhdı dağa şır-i ner
Göñli oldu Kanber’uñ zir ü zeber

Oldı bir leşker zi-hāver āşikār
Biş yüz idi eyleseñ anı şümār

Geldiler Kanber katına der-zamān
Gördiler durmuş ‘ikāb anda ‘ıyān

Didiler gel ilerü virgil haber
Kancaruyadur bu dün içre sefer

Atdan inüben özüñ olgil revān
Diler iseñ kırtarasuñ baş u cān

1750 Böyle virdi Kanber olara cevāb
‘Ācız olup binmemişümben ‘ikāb

Alamaya böyle kimse benden at
Niçe şāh olsa ola cengümde māt

Ne revādur sizlere sevdā-yı hām
Eyleyesiz iy gurūh-ı nā-tamām

Saldılar boynına on yirden kemend
Her ¼arafdan ¼ekdiler tå oldu bend

Ol mihil ol ¼eri b¼-båk idi
Hem kemend ...¹⁸

1755 İlettilermeydåndan anı ehl-i k¼n
Oradan gözetdiler Håver-Zem¼n

AMEDEN LEŞKER U GİRİFTEN-İ ¼ANBER RÅ BÜRDEN-İ HÅVER-
ZEM¼N

¼ünkü gice urdı ol yire håk
Gicenüñ ağılığ ya¼asın kıldı ¼åk

Gökyüzinden dutdı ¼aranķu firåg
Her yañadan başını gösterdi ağ

21a

Od zebåna urdı ez-¼erh-i kebūd
Götürüldi gökyüzinden dürlü dūd

Ol siyeh zeng¼ler ez-Türkån-ı Rūm
Oldı pinhån niçe zåg ez dest-i būm

1760 Perr-i ¼åvusdan hevå buldı ¼eråg
Yiryüzinden götürüldi perr-i zåg

¹⁸ Metinde tahrip olduğunda okunamamıştır.

Perde bıraķdı leyl-i perde-dār
Çııdı andan lu‘beti zerrın be-kār

Andan bir lu‘beti hūb-dil-güşā
Gösterür bu gerdiş lu‘bet-nümā

Perdesin yüzden götürdi āfitāb
Gice lu‘besi başı gitdi be-hāb

Orada Haydar edā kıldı namāz
Okıdı evrādı hem ol ser-firāz

1765 Döldöl’i tız kāmı oluban süvār
Ėanber’e gitmegi itdi ihtiyār

Geldi ol yire ki qoymuşdı anı
Ėanberi bulamadı yandı cānı

Ėanberinden gördi qalmış bir qamış
Didi bu kez durmağ-ıla tız iş

Ol çeri gitdüğü yiri gözledi
Onlaruñ bir dem izini izledi

Gördi kim at yüzi oldı anda çoğ
İzi çıkar mutlaqa hiç çāre yoh

1770 Andan inüp koydı yüzün ber-zemın
Didi kim iy hālık-ı cān-āferın

Muřtafā haqqı eyā rabbü’l enām
Baña bildir qancarı gitdi gulām

Geldi H   dan nid   k'ey   r-i ner
Di  le K  nber'den virey  m ben h  ber

K  nber es  r olubanı oldu h  r
  letdiler d    menler anı z  r u z  r

Ol 'ad  nu   yirid  r H   ver-zem  n
Sen da  ı var g  r n'ider c  n-  fer  n

1775 H  ydar anı i  sid  p oldu   am-   n
Atlanup oldu rev  n ol p  k-i d  n

Yalı  nuzın    h-ı merd  n dutd   r  h
Gice g  nd  z dimedi ol n  k-h   h

Ilgayuban irdi b   H    n-ı Bey  z
H  rrem idi yiry  zi dolu riy  z

U  radı bir m  r  g-z  r   anda    h
Bir pınarı i  htiy  r itdi zi-r  h

D  ld  l'i itdi reh   b  -der m  r  g-z  r
Aluban lic  munıol n  m-d  r

1780 G  zedirdi yu  arıdan d  de-b  n
G  rdi ır  qdan gel  r bir pehl  v  n

Vardı S  fy  n yanına ol d  de-   h
Didi yoldan geldi bir atlu iy    h

Bir dil  ver atludur m  nend-i    r
Mind  gi bir esteri h     dil-pe   r

Görmemişem ancıladın ben süvār
Kim gelüben düşdi ender-mürġ-zār

Pāl ü bālından anuñ iy şehriyār
Gitdi ‘aqlum qalmadı bende qarār

1785 Gitmege semendi iden deřitāb
Gidemez anuñla pür-töker ‘ikāb

Hem ‘inān olsa aña bād-ı bahār
Qalur andan girüye misl-i ġubār

Gönderür Süfyān aña bir nām-ver
Varubanı getüre doğru haber

Qal‘adan ol kişi oluban revān
Vardı Haydar qatına iy kām-rān

Haydar öninde qodı ol yüz yire
Sordı Haydar’dan haber aña vire

1790 Didi ki iy pehlüvān u şır-i ner
Qanda gidersüñ virgil baña haber

Niredendür söyle dağı gelmişüñ
Bile yalguz baña bildirgil işüñ

İlçüyüm ben ez-nigeh-bān-ı hışār
Ne diyeyüm dönicek ez-mürġ-zār

Haydar aña didi ki Berber’denüm
Qamu ser-dār olana server benüm

Göñül itdi arzu kim ide geşt
Nirde kim var ise şahrā u deşt

1795 İmdi anınçün gezerüm der-cihān
Her kişinüñ hālını belleyembeyān

Hoş durur baña cihānda geşt idem
Güşedeoturubanı ben n'idem

Hür kişiler kim cihān-dide ola
Halk içinde ol pesendide ola

Ol kişi hem ol zamānda döndi girü
Dutdı Qal'a-ı Sārū'ya ol demde rū

Geldi Süfyān'ıñ katına ol zamān
Haydar'ıñ sözün aña itdi beyān

1800 Çünkü Süfyān anda işitdi sözi
Şāhı görmeklige meyl itdi özi

Vardı Haydar katına virdi selām
Ne ki var ahvālī söyleşdi tamām

Şāha böyle didi kim iy pehlüvān
Yüzünü ben gördüm oldum şād-mān

Eger ittüñ ise heves iy nām-dār
Bir niçe gün rāhatı ender-hişār

21b

Ḳal‘aya gelmek gerek siz kām-kār
Ne yiriñüzdür sizüñ uşbu kenār

1805 Çoḥ telekellüf idübeni Ḥaydar’ı
İletdi evine ḳalañ serveri

Bir sarāy kim şāha lāyık gördi ol
Götürüben ol ive devşirdi ol

Ḥaydar’uñ ḳatına gönderdi ta‘am
Ferş-i şāhāne böyle iy nīk-nām

Şāha kim Süfyān iderdi yaḥşılığ
Bil ki niçün itdüği çün ḳatılığ

Anuñ içün idi Ḳaṭṭār-ı la‘ın
Yimegi ādem eti idi muḥın

1810 Her ğarīb ki anlara itse güzār
Süfyān iletür bā-süy-ı ḥişār

Bir niçe gün perver iderdi anı
Ḳaṭṭār etin yirdi içerdi ḳanı

Çıhdı ez-perde-i çarḥ nīl-reng
Aḥşam olıcaḳ lu‘beti zerd bī-direng

Uşbu gülşen içre yüz yüz biñ çerāğ
Yandı güller niçe kim der-ṭaraf bağ

Dün içinde Haydar iderdi namāz

Eydür idi iy kerīm-i kār-sāz

1815 Bu gurūha rahmetüñle kıl nazar

Tığüm ile eyleme zır ü zeber

Yaşılık iylediler baña öküş

Bu kavm görmemiş teki ben gördüm uş

Sen gafürsuñ sen rahımsün sen kerīm

Bunlara göster kerem dānā-yı dın

Tünd gönüllerini sen rāmeylegil

Küfür leylin rüz-i İslām eylegil

Bu du‘ayı kıldı şāh-ı nām-dār

Müstecāb itdi anı Āmirz-kār

1820 Ol girde kaması böyle gördi hāb

K’onlara iderdi peğamber hıṭāb

Ol mübārek tal‘atı mānend-i māh

Şu‘le virürdi der-gışū-yı siyah

Dir idi kim kim benüm ilçümi Hudā

La‘li gülmekden idi gevher-nümā

Didi benem Tañrınıñ peygamberi

Baña itā‘at ider dıv ü perı

Siz daḥi ikrār idün peymānuma

İndirün baş cümleñüz fermānuma

1825 Düñe Gülşen içre düşmüşdi medār
Varuban Süfyān'ı gördi der-ḥişār

Ol baña'ammu zādedür adı 'Alî
Pişesi erlik dūrür kendüsi velî

Olmışdur Bu'l Muḥcen ardınca revān
Anı ister burda iy merdümān

Uyḥuda ḳamusı fermān oldılar
Muştafā'ya hem Müslümān oldular

Bu ne uyḥu belki ayıklık durur
Bun ne mestlik bilki ayıklık durur

1830 Çünkü Ḥūrşid 'āleme gösterdi ser
Gice baş hırḳaya çekdi ay siper

Ḥaydar'uñ dergāhına yön döndiler
Birbirine uyḥuların eytdiler

Şāha varuban olar virdi selām
Didiler adın ḳamu ol ḥāş u 'āmm

Ḥaydar anda bunlara ḳaldı 'aceb
Didi adum bilmege n'oldı sebeb

Ol girde açdı ḳamugülmege leb
Uyḥu gördük diyü bârḳamuz nev-şeb

1835 Ḥaydar oldı şād ez-ta'bir-i ḥāb
Olduğı içün du'āsı müstecāb

Orada onlara öğretti namāz

Āyın-i dīn-i Resūl bî-niyāz

DESİDEN EBŪ'L MUḤCEN U SA'D-I VAḤḤĀŞ BE-ḤİŞĀR BEYĀẒ U
REFTEN-İ SA'D BE-ḤABER GİRİ

Rāvīler ider revā ez-rāsītān

Kim bu nev'a oldu deyü dāsītān

Çünkü Bu'l Muḥcen şicā'-ı nām-dār

Sa'd'ı kurtardı zi-bend iy kām-kār

Dilleri şād oldu yüzleri gün

Dutdılar Ḥışn-ı Beyāẓ Sārū'ya yön

1840 Çünkü ol ḳal'aya yāvug irdiler

Ḳal'adan bāñ öni geldi gördiler

Ḳaldı Bu'l Muḥcen fūrū-mānde 'aceb

Tehayyür den eli ile dutdı leb

Didi gönlünde eger Ḥaydar durur

Ḳal'a içre bu baña ne yir dūrūr

Oturam kendü işümden hemīn

Kim diyem ben dāñ ile ol pāk-i dīn

Orada çekübeni durdı 'inān

Sa'd' Vahḳāş'a didi gel bu zamān

1845 Var haber getürgil ez-sūy-ı ḥişār

Egleneyüm sen gelince ben iy yār

Gör ki kim gelmişdür ez-gerden-keşân
Adlarından tîz baña getür nişân

Ordan Sa‘d oldu ƙal‘aya revân
Tâ bile kim kim durur gelen hemân

22a

Orada Bu‘l Muħcen eyledi nazâr
Ol ƙadar ki Sa‘d pinhân itdi ser

Cılâdın dönderdi ol mânend-i bād
Gözedüp şahrâyı ol pāk i‘tiƙād

1850 Sa‘d varubanı irişdi ber-ħişâr
Gördiki gelmiş o şâh-ı nâm-dâr

Ĥaydar‘ı çün gördi Sa‘d-ı şîr-i ner
Gözi yaşı yüzini örtdi meġer

Geldi mihrînden anuñ göñli be-cüş
Düşdi yire gitdi andan ‘akl uhüş

Ĥaydar anuñ başın aldı der-kenâr
Gözlerinden dürrî iderdi nişân

Çün özine geldi Sa‘d-ı nâm-dâr
Sordı anuñ ƙışşasından şâha ĥaber

1855 Didi Bu‘l Muħcen ƙanı iy pehlüvân
Baña andan doğru virgil sen nişân

Senden özge bilebilmez anı kes
Sen bilürsün baña digil kanı bes

Böyle didi Haydar'a ol pehlüvân
Qal'dan dâşra durur ol kām-rân

Baňa di yeri durma bā-şitāb
Qal'a ehlinden baňa yetür cevāb

Gör ki İslām ehli kimdür der-hişār
K'eytdi İslām'ın dīnini āşikār

1860 Ben varayum ol şicā'a şır-i ner
Diyeyüm bir bir aña doğru haber

Getüreyüm anı bā-süy-ı hişār
Sen bu işden olma ğam-ğın şehriyār

Minüben atına oradan itdi hīz
Qal'adan sür diyü daşra çıldı tīz

Geldi ayrıldığı yire pehlüvân
Bulamadı Ebū'l Muḥcen'den nişan

Atın yükredüp anda ol süvār
İstedi bulamadı der-mürġ-zār

1865 Çünkü yorıldı yükretmekden atı
Sa'd döndi ğam-ğın oluban katı

Mürġ-zārden dönderübeni 'inān
Durmadın Qal'a-i Sārū oldu revān

Geldi H aydar yanına ol şır-i dil
Gönli endiře dolu hor u acıł

Didi gezdüm ol  adar ol n m-d r
Kim atım itdi y g rmekden  ar r

Dağ daşı  amu aldum z r-i p y
Bulamadum ben anı iy n k-r y

1870 Bunc'eyledin iş cih nda y  em r
Kim g r pd r yil teki g tmiş dil r

Yil eger itse bayabandan g z r
Andan ilete  alaydı ber- ub r

Atınu  tozun dağı g remed m
Doldı gönlüm gerd ile geldüm didüm

H aydar eytdi a a kim iy k m-k r
Göreyüm niçe olısar r zig r

Bil ki gönlümde var idi ez-ba t
 ld rem  a   r'ı koymayam dürüst

1875 Bağladı bunu diyüp böyle kemer
D ld l'i binüben eyledi sefer

 al'adan Sa'd ile  ı dı der-zem n
Geldi ta' ıl ile b -Hışn-ı Z m n

Varuban  a   r'a virdiler haber
Geldi deyü cenge Sa'd-ı şır-i ner

Anuñ ile böyledür bir nām-dār

Ejdehā vü dīv ola elinde zār

Sanasuñ heybetde bir şîr-sikār

Bil ki Bu'l Muḥcen degüldür ol süvār

1880 Ne ki var Kaṭṭār geydi sâz-ı ceng

Çekdi şîr ez-arḥasına zîr-i peleng

Virdi leşkerine dirhem bî-şümār

Tā olalar anuñ ile anda yār

Dağdan indi mûrg-zāre ol la'îñ

Dağ görünmez oldu tozdan bil yaqîn

Öyle kopdı orada āvāz-ı kūs

Oldı cevşenler yûzi çün ābnūs

Şu'le ki virdi tîğ-i āb-gün

Sanki olur yiryûzi deryā-yı ḥûn

1885 Çıhdı yirden göklere gerd ü ğubār

Doldı tozdan berr baḥr u kūh-sār

CENG KERDEN-İ KATTĀR BE- EMİR'ÜL MÜ'MİNİN 'ALİ U
GİRİFTĀR ŞÜDEN KAṬṬĀR

Tozdan oldu kamu çeşme nil-gün

Gündüz oldu sanasuñ karanḳu dün

Ol ki evvel basdı meydāne ḳadem

Ceng içün Kaṭṭār idi ol 'aḳlı kem

Bir bedev binmiş idi pûlâd-ı semm

Olmış idi ğark-ı cevşen içre kem

Terk urınmış başına başına gevher nigâr

Çamudan geldi ilerü âşikâr

1890 İki tığ götürmüşdi ol zamân

Bir hemâyil biri baĝlu der-miyân

Ġarğa olmuşdı demüre kend' özi

Bil hemîn çılmış idi iki gözi

22b

Gezdi meydânı kamu ol ser-be-ser

Andan itdi Sa'd-ı Vaĝķāş'a nazar

Na'ra uruban didi ki iy sūvâr

Çanı Bu'l Muĥcen görünmez nâm-dâr

Niçün ol meydâna gelmedi be-ceng

K'âhūķaçar ĥamle idicek peleng

1895 Ger ĝanĭmüm sen iseñ iy nâm-dâr

Bu ĝüzĭñ şâyed ki âsân ola kâr

Kim dūrūr yanuñda duran pehlūvân

Baĥmaķ olmaz yüzine tĭz iy civân

Bu sūvâr bā-ferr ü bā-ferzâne dūrūr

Çehresi meydân eri merdânedür

İmdi ankunuz gelürsüz pehlüvân
Âşikâra gelüñ olmaz ceng nihân

Kim ola meydânda bugün baa iş
Düze tığümden yimeyüp teşviş

1900 İmdi görelüm ki uşbu rûzigâr
Gehi şâd eyle rû gehi şerm-sâr

Kâmunca kimüñ gezer çar-ı bülend
Kim olur müstevli vü kim müstemend

Diñledi aydar sözini bir bir
Badı Sa‘d’uñ yüzine ol şır-i ner

Bildi kim aâr’a ol hem-dem degül
Didi meydândan girü durağum degül

Sen bir özge yiri eyle ihtiyâr
Ol ғанım ancarudan gelse süvâr

1905 Tâ ki ben aâr’a varayum bu dem
İdeyüm şâdlığın aa derd ü ған

arbuma ger düzmeyübeni aa
Büs yolını oyma kim ara aa

Didi aydar atını ide neberd
Didi aâr’a berü gel sen iy merd

urre olmuş saa kendü zûrua
Gel seni ben göndereyüm gûrua

Ne ki bu gicede gördüñ be-ḥāb

Geldi bugün ortaya öyle şitāb

1910 İtdi siyeh ‘ömrüñüñ deyü anı nām

Āfitāb-ı devletüñ gitdi zi-bām

Gör bu elümdeki tıḡi āb-gün

Sen teki çoḡdan töküpdür baḥr-i ḥūn

Başdan ayaḡuña sen nazar

Kim tenüñ görmeyesidir daḡı ser

İndüresüñ baş meger fermānuma

Yā itā‘at idesün peymānuma

Bilesüñ kim Tañrı birdür ḥaḡ Resül

Benden İslām eylesüñ sen ḡabül

1915 Ḳurtulasuñḡarb-ı tıḡümden meger

Yohsa eyle bil ki yoh tenüñde ser

İşidicek ol l’in ü zişt-ḡū

Yanar od tek dutdı Ḥaydar yaña rü

Didi didügün baña āyin degül

N’iderüm baña görgülü dġn degül

Ne içün söz özine “min külli bāb”

Ḳılıçla saña virürem cevāb

Orada çün kılıç uzada lisān

Dile ḡalmaz söz diye bilgil ayān

1920 Çekdi şemşir ol ikiçün şir-i mest
Rûmî kalhanları aluban be-dest

Alıcak onlar ele şemşir-i tiz
Şirler hem ol şirden itdi güriz

Yiryüzinden kopdı bir gerd-i siyāh
Oldı meydān hālî ez-çeşm-i sipāh

Haydar indürdi la'ine Zülfikār
Dutdı qarşu kal'a yönin ol nā-bekār

Oldı elde iki pāre kalhanı
Niçesiyle biş barmaq dah' hānı

1925 Yüzinüñ bir yanını kulağını
Öyle kesdi sañki yok idi anı

Kesdi çegninde anuñ cevşeni hem
Sanasuñ kim yok idi bir yanı hem

Dönderür Kaṭṭār meydāndan 'inān
Kaçuban leşker sürü olur revan

Sa'd-ı Vakḳāş yolını bulmış idi
Hamle itdi iricek durgil didi

Gördi çün Kaṭṭār Sa'd-ı pehlüvān
Karşudan gönderdi dönderdi 'inān

1930 Oradan kal'a yaña oldı revān
Kandan olmuş idi rengi arguvān

Çağırurdu geldi başuma belā
Kim var ise kapu aç tiz der-ķala

Kim budur Sa‘d irdi ardumdan benüm
Bilmezem ki niķe ķurtaram cānum benüm

Didi derbān aña ki iy ķehriyār
Ol Müslümān yol vireyüm der-ķiķār

Titredi Ƙaṭṭār hemçün berg-i bjd
Rūzigārundan oluban nā ümjd

1935 Dönderür Ƙaṭṭār andan dah’ ‘inān
Orada eglenebilmez bir zāmān

İnicegiz aşığa ol ez-ķiķār
İrdi ardından ol Sa‘d-ı nām-dār

Atdı kemendini açubanı pāl
Bend oldu gerdeni ol bed fi ‘āl

23a

Çeküben ciladını ham itdi hām
İtdi Ƙaṭṭār’uñatınaltında rām

Bağladı iki elini açdı ceng
Gerdenine taḥdı ipi bı-direng

1940 Oradan anı piyāde aparur
Saķla deyü bağılu Süfyān’a virür

Öyle hamle eyledi ol leşkere
Kaçmağa yön dutdı leşker yek-sere

1945 At na'lından hecr oldu cū-ḥāk
Hāke lerze düşüben oldu çāk çāk

Çııdı anda nāle-i āvāz-ı nāy

Öyle hamle eyledi ol leşkere
Kaçmağa yön dutdı leşker yek-sere

1945 At na'lından hecr oldu cū-ḥāk
Hāke lerze düşüben oldu çāk çāk

Çııdı anda nāle-i āvāz-ı nāy

Öyle hamle eyledi ol leşkere
Kaçmağa yön dutdı leşker yek-sere

1945 At na'lından hecr oldu cū-ḥāk
Hāke lerze düşüben oldu çāk çāk

Çııdı anda nāle-i āvāz-ı nāy

Öyle hamle eyledi ol leşkere
Kaçmağa yön dutdı leşker yek-sere

1945 At na'lından hecr oldu cū-ḥāk
Hāke lerze düşüben oldu çāk çāk

Çııdı anda nāle-i āvāz-ı nāy

Öyle hamle eyledi ol leşkere
Kaçmağa yön dutdı leşker yek-sere

1945 At na'lından hecr oldu cū-ḥāk
Hāke lerze düşüben oldu çāk çāk

Çııdı anda nāle-i āvāz-ı nāy

Öyle hamle eyledi ol leşkere
Kaçmağa yön dutdı leşker yek-sere

1945 At na'lından hecr oldu cū-ḥāk
Hāke lerze düşüben oldu çāk çāk

Çııdı anda nāle-i āvāz-ı nāy

Öyle hamle eyledi ol leşkere
Kaçmağa yön dutdı leşker yek-sere

1945 At na'lından hecr oldu cū-ḥāk
Hāke lerze düşüben oldu çāk çāk

Çııdı anda nāle-i āvāz-ı nāy

Öyle hamle eyledi ol leşkere
Kaçmağa yön dutdı leşker yek-sere

1945 At na'lından hecr oldu cū-ḥāk
Hāke lerze düşüben oldu çāk çāk

Çııdı anda nāle-i āvāz-ı nāy

Öyle hamle eyledi ol leşkere
Kaçmağa yön dutdı leşker yek-sere

1945 At na'lından hecr oldu cū-ḥāk
Hāke lerze düşüben oldu çāk çāk

Çııdı anda nāle-i āvāz-ı nāy

Öyle hamle eyledi ol leşkere
Kaçmağa yön dutdı leşker yek-sere

1945 At na'lından hecr oldu cū-ḥāk
Hāke lerze düşüben oldu çāk çāk

Çııdı anda nāle-i āvāz-ı nāy

Öyle hamle eyledi ol leşkere
Kaçmağa yön dutdı leşker yek-sere

1945 At na'lından hecr oldu cū-ḥāk
Hāke lerze düşüben oldu çāk çāk

Çııdı anda nāle-i āvāz-ı nāy

Ol çeriden ol kadar kırdı ‘Alî
Lâşeden kimse bulamazdı yolu

Ďarb-ı bâzû ile ol hancer-güzâr
Kırdı yüz kez yidi artuĎ ez-hezâr

Açdılar zinhâr dilini ol sipâh
Başlarından götürübeni külah

1955 Kâmu yalvarmaĎa açdılar zebân
Dilediler başları için amân

Ol olur benüm tîgimden restigâr
K’ilete gönli âyinesinden Ďubar

Didi Ďaydar size îmândur amân
Baş gerekse size düzedün zebân

Kibr ü kîn gidere göñlinden yakın
Muştafâ’nuñ dînini ide güzîn

Oldılar cümle Müslümân ol sipâh
Râyeti dînin ucı yetdi be-mâh

1960 Ďaydar andan dutdı yön dervâze
Yeñiden tâ onlara îmân diye

Çünkü Ďaydar çıĎdı ber-evc-i Ďişâr
Cümle getürdi îmân ehl-i diyâr

Ďaydar’uñ vardı Dîlfürüz yanına
İtdi taĎşîn şâh anuñ îmânına

Didi sen n'itdugin ise iy nāzenin

Baňa virüpdür haber ol ehl-i dîn

Taňrı dah'ıvaž senüñ girdāruňa

Āhiri ir göze ol dil-dāruňa

1965 Kendü fikrümde bunı gördüm şavāb

Dilegüñden baňa viresüñ cevāb

Sen hicāb itme gider yolından ğubār

Dile dil-dārını benden iy nigār

Böyle gördüm sen n'idersünben şalāh

Seni Sa'd'a bunda iyleyem nikāh

Seni burc-i Sa'd'a gönderdüm iy māh

Burc-i Sa'd'a yir dutar şems ile māh

Şāha didi Dīlfürüz ben bendeyüm

Söz cevābı sendedür bende neyüm

1970 İhtiyārum yoh benüm yā Murtaẓā

Ben rızā ile saňa virdüm rızā

Tā ki dīdāruñla göñlüm oldı şād

Ġussa vü ğamdan oldum āzād

Çün bu nev'a Hāydar işitdi cevāb

Bildi kim virdi rıza ol āfitāb

Gönderür bir niçesin ol şāh-ı dîn

Meclis ehlinden eyā ehl-i yakîn

Nevādir'ũñ aşrını bizyeler
Ol gurũhuñ nie kim gũñli diler

1975 Geldi gice Dulfũrũz'ı itdi 'ad
Sa'd-ı ater māh yũze itdi 'ad

ũnki 'aduñ iini itdi tamām
Ol gice eglendi anda ol imām

ũn o hũblar ki mudim der-sipihr
Gũnden utanubanı gizledi ehr

Yanuñdan bizendi 'urũs-ı seer
Nĩlgũn perdeden ol gũsterdi ser

Yanına aırdı Dulfũrũz'ı āh
Didi kim eglen yirinde sen iy māh

1980 Bir varayum ben attār'ũñ yanına
Diyiyeyũm ĩslām ne ĩmān ne

Ola kim ola baña fermān birisi
Yosa daı gũrmeyecesi seri

Dilerũm anı ĩmāna getũrem
Gelmez ise ben bilirũm n'iderem

Bāra sipāhı anuñ geldi dıne
āyed ola ol daı gele dıne

23b

Bunı diyüp aldı Sa'd'ı bā-sipāh
Oradan Hışn-ı Beyāz'a geldi şāh

1985 Ol maḳāma çünki irdi nām-dār
Karşu geldi Haydar'a ehl-i hişār

Ol maḳāma çünki irdi nām-dār
Karşu geldi Haydar'a ehl-i hişār¹⁹

Baḡlu Kaṭṭār'ı daḡı getürdiler
Haydar'ıñ ḥazretine yetürdiler

Didi Haydar'dan aña ez-kāfiri
İhtiyār eyle dīn peygamberi

Dīn-i İslām'ı ḳabūl itgil tamām
İki dünyāda olasuñ nīk-nām

1990 Ger amān diler iseñ getür imān
Tañrı bir bil getürme sen gümān

Ḥaḳ ḥaḳḳı-çün kim yaratdı ins ü cān
Anuñ emrinde dūrür rūḥ-ı revān

Baş eger indüresüñ fermānuma
Ol tīgümden ḳurtulup ḳala tene

¹⁹Bu beyit metinde önceki beyitin tekrarı olarak yazılmıştır.

Boyñunı bedenden eyleyem alāş
Başuñı arĥa yetürem merd-i ĥāş

Didi aĥĥār Ĥaydar’a bunı dime
İş ki benden bitmez anı isteme

1995 oymazam ilerü ki āyınümü
Tā ölem ben itmeyem terk dĥnümü

Sa’d-ı Vaĥĥāş aĥıyup aña didi
Sen yavuzsuñ ‘ivażdur berĥ

Dutuban ıĥardı oradan revān
eke çeke iletđi tā ki tōke an

Āgeh olunca anuñ anda teni
Yuñgil oldı baş yükinden gerdeni

Yumalandı top teki anda başı
Oldı an deryāsına ġarĥ hem laşı

2000 Serverüñ anlı başı düşđi be-ĥāk
Oldı dünyā nāmesinden nāmı pāk

Nefsi almazdı anuñ fermānını
Anuñ içün virdi tĥġe cānını

Ol bulur devlet ki fermānı dutar
Devletüñ var ise fermān dut yiter

Baş ki kese başı fermān eylegil
Sen bu kişiye cānı ħurbān eylegil

24a

Çeke baş kim baş çeken encām-ı kār
Başı kesülübən ölür ħor u zār

2005 Dāne-i ħāke dönüp ölür ser-firāz
Çekdügi içün baş olur ‘ömri az

Anda kim ħavlet kuyusu açıla
Ol muṭı‘ tā sen devletlü kıla

İy göñül sen bu ribātdan it güzer
Bir ribātdur bu gelen elbet gider

Çıĥ bu evden kim sañadur ‘āyyār
Ayrıĥ evinde kişi ne yār

Senden öndiñ ayrıĥun döküldi
Gidüben onlar evi saña ħodı

2010 ‘Āķibet senden daĥı ħalur bu ev
Uyandı kimüñle utmadı girev

Soñra benden daĥı gelenler gide
Kimseye mihr itmeye bel ħahr ide

Atañı öldürdi dünyā iy peder
Seni daĥı öldürür iy şır-i ner

Köhne gidüp nevbet irişir neve
Tāc-ı Keyĥusrev’den irdi Ĥusrev’e

Gitmeyince tā minū çehr ez-cihān
Keykubād'ũn olmadı taht iy civān

2015 Hāli olmayınca mey ez cām-ı mey
Hānde dolar kāse-i kāvis ü key

Çünkü cūrāsını açar bu zemān
Çeh gedādur katına çeh şah-ı cihān

Eyledüñ Kaṭṭār rezmini tamām
Rūhına bizden Resūl'ũn çoḥ selām

İy şürü' i bu cihān aldar seni
Andan öñdin k'aldaya terk it anı

Sūçumuzla dutma bizi yāllāh
Merḥamet ider gedāya pādişāh

2020 İster olsun ne ki biz itdük günāh
Āh bizüm-çün ah bizüm-çün āh āh

REFTEN EBŪ'L MUḤCEN EZ-PEŞ-İ EZ-ḤAZRET-İ EMİRÜ'L
MŪ'MİNİN 'ALİ U RESİDEN-İ BE-ḤISN-I PŪLĀD

Dāsītānı nazm idenler ser-be-ser
Doğrulardan böyle virdiler haber

Çünkü ol Bu'l Muḥcen şāhib-i hüner
Gitdi Ḥaydar'dan bilinincek eser

Sürüben şeb reñgini bā-süz u derd
Na'lı ḥārāyı iderdi meh-çü gerd

Gider idi itmeyüp ārām ü hāb
Olmış idi ğark utunmaḳadan be-āb

2025 Öyle gider idi şitāb ile cest
Kim rikābında olur idi bā-dest

İhtiyar idübeni rāh-ı dirāz
Gider idi durmadın ol ser-firāz

Yok idi ḳarıncaya ol düzde yer
Ḳulan ayağından iy şāhib yürür

Bilmez idi yolu ḳancaru gider
Gider idi düşine ol şır-i ner

Sürer idi ne kadar atın revān
Bulmaz idi hiç şınlikden nişān

2030 Bir sa‘at diñlenüben itmedi hāb
Dudağı ḳurudı yüzi dolu āb

Tāḳatı tāḳ oldu atınuñ dağı
Regleründe ḳalmadı ḳanı yağı

Uşbu nev‘a sürdi bir gün daḫı ol
Daḫı ḳuvvetsizliḡ oldu ata yol

Dili huşḳ oldu su sözün der-dehān
Elleri daḫ’ dutamaz oldu hem ‘inān

Gördi dördinci güninde bir ḫişār
Ayağında görünür hoş mürġ-zār

2035 Bir ھیڤār kim gerdūne yitmiş başı
Dimek olur kim pūlād idi daşı

Baḥş iderdi başı bā-ḥarḥ-ı bülend
Ötemezdi kimse görmedin gezend

Ḥıṣn-ı Pūlād idi ḵalanuñ adı
Öldürürdi ehli gören de yādı

Andan ilerü daḥı çoḥ rūzigār
Ḷal‘ayı İskender itmiş idi iy yār

Dutmuş idi anda bir uğrı maḵām
Ra‘d-ı ‘Āmmār idi ol uğrūya nām

2040 Yalguz olurdi ġanım bā-biñ ḵişı
Biñ ḵişı var idi hem anda işi

Kimse gelmezdi beraber der-neberd
Yoğ idi ḥāverde hemtā aña merd

Öyle müstevliydi ol ehl-i şerār
İdemezdi kārṵān andan gūzār

Oradan ki kārṵān itse gūzār
Öldürür idi göreni ol ehl-i şerr

Kārṵānuñ alur idi mālını
Töker idi tığ ile ḵanını

2045 Çün kim Bu‘l Muḥcen irişdi bā-ھیڤār
Geldi gözine anuñ ol mürġ-zār

Çeşmenüñ dört yanı sebze zârı hoş
Yiryüzi sündüs ile olmuş hulle-püş

Üç gice gündüz atın sürmişdi şîr
Kalmamış idi atı özi iy dilîr

24b

Çeşme üstine kıldı bir yir ihtiyâr
Düşdi atdan orada ol şehriyâr

İçdi çeşmenüñ suyundan nām-dār
Kandı sudan niçe kim ol sebze-zâr

2050 İçdi ol sudan feraḥ buldı özi
Bağda niçe kim gülüñ güldi yüzi

Atın diñlendürüben virdi su
Dutdı mihnet ü zekîsi anda yuḥu

Bir zamân diñlendi orada dilîr
Uyḥudan olmamış iken anda şîr

Rad‘-ı mel‘ün geldi anda nā-gehân
Görđi Bu‘l Muḥcen‘i ol kibr ü girân

Görđi bir yigit ki kâmetde bülend
Kolına günden sarulu bir kemend

2055 Ra‘d‘uñ anda böylesince yüz süvâr
Na‘ra urup didi k‘ey şîr-i şikâr

Ne yigitsüñ didi sen misl-i neheng
Şîr-veşsüñ bāzūda cengde peleng

Ɛoy at u dütüñi bunda iy süvār
Ɛanda gider iseñ andan yūri var

Sıçrayuban uyħudan ol nām-dār
Segriyūben atına oldu süvār

Dutdı andan soñra ol mel‘ün yön
Didi ħāşıl oldu maǵşūdum bugün

2060 Dayanup özengüye çekdi ‘inān
Māhın kāv üstine oldu yer girān

Başlarına çekdiler cümle siper
Sāħladılar siperüñ altında ser

Na‘ra urdı ra‘d-vār çün pîl-i mest
İldırım tek bir kılıç alup be-bedest

Aparup pūlād elinde ol la‘ın
Gelūben Bu‘l Muħcen’e irdi yaǵın

Ol iki şîr aluban şemşîr-i tîz
Birbirine kıldılar anda sitîz

2065 İldırım tek Ƶalħanuñ altında tîğ
Yıldırardı niçe kim berƵ rûz-i miğ

Ol Ƶadar ceng itdi ol iki süvār
Başların terk itdi terk iy nām-dār

Aluban ellerine tığ-i bürrân
Yiryüzine eylediler ƙan revân

Leşkeri Ra‘d ‘e iderlerdi nigâh
Görelər kim ƙanƙısı olur tebâh

Gördiler Bu‘l Muħcen‘i ol nâm-ver
R‘ad‘ı urdı tığ ile ol şîr-i ner

2070 Ƙalħanın başına çekdi ol süvâr
İki bölđi ƙalħanını çün hıyâr

Tığüñ ucu çün kim ötdi ez-siper
Başına ırgüzdi gezdi tığı pür-hüner

Ildırım tek sıçradı Ra‘d‘uñ ƙanı
Başı düşüben yire virdi cânı

Öyle çaldı yine bendin pehlüvân
İrdi atuñ zînine tığ-i bürrân

Çünki başdan ayağa bölđi anı
Ol la‘îñüñ gitdi dâmuğa cânı

2075 Atlular düşdi ƙamu atdan be-ħāk
Ƙıluban yaƣalarını çāk çāk

Hem o demde irdi yidi yüz süvâr
Ƙamu müsellaħ mükemmel merd-i kâr

Çünki Ra‘d‘ı gördiler düşmiş be-ħāk
Ƙılıç itmiş başdan ayağına çāk

Zārılığ itdi orada ol sipāh
Başlarına koyuban hāk-i siyāh

Sordı Bu'l Muḥcen o leşkerden haber
Ne içün çıkmışduñuz iy ehl-i şerr

2080 Virdiler k'anlar cevāb k'ey pehlüvān
Geldi Hāver'den bugün bir kār vān

Var durur onlarda çoḡ raḥt u kumāş
At u katar bî-ḥadd u kul qaravaş

Alavuz dirdük olardan māl ü genc
Alamaduğ bil ki çekdük dürlü renc

Kārbān ile biz istedük kār u zār
Bir niçemüz oldu bizüm zār u zār

Ceng içinde bizi anlar yeñdiler
Bizi ağlatdılar anlar güldiler

2085 Ger bizüm olaydı bigümüz diri
İşümüze ide idi tedbiri

Didi Bu'l Muḥcen orada iy sipāh
Beni başlañ oraya idüñ nigāh

Kim niçe ele alup şemşir-i tiz
Getüreyüm başlarına rüst-e-ḥiz

Onlaruñla ideyüm çün şir-i ceng
Kamu emvālin getüreyüm be-çeng

Oradan girüye döndi ol sipāh
Dutdılar yine bāzīrgān sārū rāh

2090 Kārbāna gelübeni irdiler
Sārū-bānlar yüki yükler gördiler

Geldi evvelki tek onlara be-ceng
Tığlerini kamu aluban be-çeng

Savaş içinde olur kişi dilir
Ölmese meydān içinde nerre-i şir

Ğurre olma işüñe ki iy ‘aql süst
Göze her dem gelmeye sudan dürüst

25a

Çünkü Bu’l Muḥcen irişdi anlara
Dört yanını aldı leşker yek-sere

2095 Kārvāñı ḥamle ittiler aña
Sandılar kim işleri her dem oña

Sürdi meydāna atın mır-i ‘Arab
Öyle san kim ceng idi aña turab

Ceng içinde niçe açan da peleng
İremez meydāna āhūlar direng

Oldı Ra‘d’uñ leşkeri daḥ’ anda yār
Kārbānı iylediler tār u mār

Kārvānuñ öküşi oldı helāk
Düşdi anda çoḥ çoḥ başlar be-ḥāk

2100 Kārbāndan çünki döndi anda baht
Gıtdiler kaçup koyuban māl ü raht

Ol çerı ol kārbānuñ mālını
Çekdiler Bu'l Muḥcen katına anı

Ebū'l Muḥcen daḥı ol māl tāmām
İtdi baḥşış ne ki vardı ḥāşş ü 'āmm

Anuñ işine çerı kaldı 'aceb
Didiler kim bu kim ola ez 'Arab

Çünki sorubanı anı bildiler
Ağlamağı terk idüben güldiler

2105 Eytdiler kim çünki öldi şāhumuz
Sen nık olgil sana nöker kıumumuz

Burada olgil bu leşkere penāh
Yolı azgun olanı getür be-rāh

Kamumuz her niçe kim biz diriyüz
Ayaḡunuñ toprağına süreli yüz

Didi ger fermān olursañız kamu
Dutar olsañız dın yolına rü

Nāmūs atına olubanı süvār
Gösterem erdemümi her ne ki var

2110 Ehl-i çeri viridi rızâ fermânına
Kamu peymân bağladı peymânına

Vardı Bu'l Muḥcen oradan ber-ḥiṣār
Oldı fermānde olara şehriyār

Dīn ile ol seddi ābād iyledi
Çoḥ'adālet anda būnyād iyledi

Ol ƣaladan öter idi kāruvān
Kimse andan gidebilmezdi nihān

Anuñ olsa idi kāfır tāciri
Onlara aparur idi ol çeri

2115 Mālların alurdi itmezdi direng
Aparurdi ol şehī Pīrūz ceng

Ger Müslümān olsa idi kārubān
Gider idi oradan bulup amān

Ƣal'adan tūşe virürdi onlara
Bedreƣa daḥı ƣoşardı yollara

Uşbu nev' ider idi anda ƣarār
Gözler idi niçe olur rūzigār

Gizlü olan ƣamu oldı āşikār
Ƣaldı Dārā'ya sindürüben ḥiṣār

2120 Ḥālīƣ'a her demde itgil biñ señā
Tā ki yolda seni eyleye bīnā

Ol durur kim tende yaratdı cānı
Sen daħı şükr eyle unutma anı

Virdi dāniş sen anı tā bilesüñ
Dil virüpdür tā ki zikrın kılasuñ

İki çırağa odur nūrı viren
Dānuñ demine şem-‘i kâfūrı viren

Feleküñ başına urdı şemsi tâc
Aldı şafağ günligi kıandan ħarâc

2125 Dördünci gökde güne itdi maķâm
Zührei hem nağme-sâz iy nıķ-nām

Feleke idüp durur luţf ü‘aţâ
Yiryüzine anı idüpdür ğaţâ

Yiri döşedi Kerîm ü Kirdigâr
Niçe serverlü ider anda kıarâr

Yirde ıcaklık ucalıkudr sipihr
Gicede zılmât ü hem şu‘le beher

Varlıĝ adın kıamu andan buldılar
Ucalıĝ alçaklık andan aldılar

2130 Bil felek bir pîri ħırķa pûşıdür
Sen şafaķın bil cür‘a pûşıdür

Süz egerçi uca felekden öte
Yoħsa direk ü hem melekden öte

Bulmaya hergiz bu manşabda kemāl
Kim ola layık bā-merz ü el-celāl

Leşkerin anuñ niçe eyleye kişi
Kim aña lāyık ola her bir işi

Yeg ola ol bes ki sen hāk olasuñ
Tañrı yolında sen pāk olasuñ

2135 Kulluğından yek koy olmaya işi
Hocalıg gerekse kulluğa duruşı

Yeñiden imdi diyeyüm dāsītān
Dānişuñ serverine ola bostān

Gitdi Kaṭṭār ü la‘ın çün der-türāb
Fitne uyıdı “valāh a‘lem bā şavāb

25b

REFTEN-İ HAẒRET-İ MURTAẒĀ ‘ALİ BE-HĀVER-ZEMİN

Öldürenen soñra Kaṭṭār’ı ‘Alī
Ka‘ayı Süfyān’a virdi ol velī

Ordan Hısn-ı Damān’a gitdi şāh
Düşmeninüñ bahtı çün oldı siyāh

2140 Dılfürüz’a didi kim dil-şād ol
Kaygu çekme guşşadan āzād ol

Ben giderem imdi ber-Hāver Zemīn
Saḥlagil sen al'ini iy nāzenīn

Çünkü Hāver'den dönem ben kām-ile
Seni iletem Yasrib'e ikrām ile

Anda idüben Dīlfürüz orada yād
Ḥaydar'e itdi senā ol hoş-nihād

Didi benden özgeyi dest-niṣān
al'ada it beni ilet yā pehlüvān

2145 Dīlfürüz'a Ḥaydar eydür yā nigār
Gelmek idersün benümle iḥtiyār

al'ada İbn-i Rabī'i it emīr
Sen benümle hem-reh ol der-dār ü gīr

Çünkü gitmek için oldu ol revān
İletdi böylesince bir ḥüb kārīvān

Raḥt u umāṣ u cevāhir bī-ṣümār
Develeri çökürüp iyledi bār

Ne ki var raḥtlarını götürdiler
Mülk-i Hāver'den yanā yön urdılar

2150 Ḥaydar ile gitdi Dīlefrüz hem
Sa'd-ı Vakḳāṣ daḥ' böyle ḥayl ü haṣem

Durmadın üç gice gündüz gitdiler
Menzil menzil öte suya yitdiler

Gördi dördincide bir vîrāneyi
Anda hem yolcu için bir hāneyi

Geldi ol virāne evden bir hūrūş
Dutdı Haydar ol gurūş sārūya gūş

Didi Sa‘d’a durmagil iy pehlüvān
Varup ol evden haber getür revān

2155 Gör ki bu vîrānda çıhan gavğa nedür
Büm yiridür bunda dutan cā nedür

Sa‘d gelüp vîrāneye itdi nigāh
Yiryüzine şu‘le virür idi māh

Saluban kemendini çıhdı be-bām
Her ne var vîrānede gördi tamam

Ol ev içre gördi çoḡ ādem ölü
Kandan ol vîrāne od olmuş dolu

Asulu her gūşede başlar dağı
Kana ġarḡ olmuş yatur leşler dağı

2160 Bidev atdan iki biñ anda durar
Baḡlu tavlalarda iyesiz iy yār

Külle ile esb ü ester çok dağı
Ol hişār içre iyesi yoḡ dağı

Gezdi ol vîrāneyi misl-i ‘ases
Bulmadı vîrānede bir zinde kes

Sa‘d-ı Vakkâş görüp anları revân

Geldi itdi Haydar’a bir bir ‘ıyân

Geldi Haydar dağı çoğ kıldı nazar

Hiç beşerden bulmadı anda eser

2165 Ol ev içre dağı evler çok idi
Düşde kimse anı görmiş yok idi

Dolu dîbâ vü dînâr idi harîr

‘Ûd u ebrîşim ü müşg hem ‘abîr

Ol kadar var idi ol vîrânede genc

İrgörürdi ‘âlemiñ gencini renc

Buyruğ itdi deve vü katırları

Yüklediler ol kumâşdan her biri

Ol arada ne ki var yüklediler

Ne kadar kim onlarıñ göñli diler

2170 Oldı ol vîrânenen ma‘mûr deşt
Haydar’a olanda uş bu ser-güzeşt

Doldı yiryüzi kamu esbâb ile

Duydu ne çeri kim var idi böyle

Çünkü dünüñ yarısı ötdi hemân

Doldı ol yazıda bir atlu ‘ıyân

Na‘lınıñ mismârı yiri yir idi

Kılıcın görenler âmân dir idi

Geldi Һaydar ҡatına ol nām-dār
Didi kim bunda n'idersüñ iy süvār

2175 Her kim iseñ it özüñ baña beyān
K'andan öñdin ҡoyayum senden nişān

Ne gezersüñ ne yitürmüşsüñsen it
Ҙoy bu emvāli burada yūri git

Bilmedüñ vırāne kimüñdür bu dem
Yoһsa basmazduñ bu vırāne ҡadem

‘Ayb degül işitmemişsüñ adımı
Bilmemişsüñ aşlımı bünyādımı

Bil adum Seyyāf’dur şemşir-zen
Baһs ider gökde bulutla tığ-i men

2180 Tığimüñ һavfindan oynar şeb peleng
Benden ögrenür esed āyın-i ceng

Sen dağı aduñı söyle bileyüm
Dānuñla kim oldı dıv ne ҡılayum

26a

Virmedi Һaydar ol mel‘ūna cevāb
Görmedi aña cevāb virmek şavāb

Şāh ta‘accüb itdi bāl u bālına
Bir niçe itdi nażar aһvāline

Kemerinden dutuban Һaydar anı
Atdan indürdi didi lāfuñ qanı

2185 Baqladı ellerini ayaqını
Bir deveye yükledi anda anı

Düldül'i andan dağı sürdi revān
Yetdi gerdün gözine gerd iy civān

Böyle iletdi ol olan mālī tamām
Ni'metiyle doldı 'ālem iy hümām

Bir niçe gün gitdi Һaydar menzil
Geldi bir yire irişdi ol dil

Dutdı Һāver mülkini çāvı anuñ
Ni'metinüñ mālīñ esbābınuñ

2190 Çölliği gidübeni geldüği yire
Gelüp evvel o yire irdüği yire

Һürrem-i Ābād idi ol yirüñ adı
'Āleme ni'meti virürdi dādı

Anda idi Һāverilerden Qubād
Tāc-dār idi orada bed-nihād

Leşkeri ol gün ki virürdi şümār
Artuq idi san öyle ez şad hezār

Һurrem-Ābād'a çü irişdi 'Alı
İtdi ber-Һürrem yire şāh menzili

2195 Sārubānlara buyurdi nām-dār
Kamu çizdiler yüki der-mürğ-zār

Çeşme kırañına düşdi kündü şır
Dutdı bir hayme orada ez harır

Merta'a gönderdi esb ü esteri
İhtiyār idüp orada dın serveri

Bir kişi varup didi k'anda iy şāh
Bir bāzırgān gelip irişdi zi-rāh

Dutdı yerüñ yüzini bŷy-ı 'abır
Yüki Rum'dandur dıbā Çın'den harır

2200 Var idi yanında bir 'İmlāk nām
Ol çeride pehlŷvān idi tamam

Nökerindendi kamu ol ihtiyār
Pehlŷvān idi yine der kār-zār

Hāveriler didiler ki iy pehlŷvān
Var haber getir olardan sen revan

Kārvānuñ ulusıñal gel baña
Tā göre leşkerümi dañı öñden soña

Bār-gehinden çıñdı gönderen kişi
Yola düşdi itmeyüben teşvişi

2205 Didi varup Haydar'ak'ey nām-dār
Gel ki seni öndeyüpdür şehriyār

Haydar andaDüldül'i olup süvār
Gitdi Sa'd'a didi bunda kıl karār

Gitdi gelen ile şeh nezd-i Kubād
Yolda sürüp Düldül'i mānend-i bād

Varuban irdi anuñ der-gāhına
Kıldı orada nazar bār-gāhına

Bār-gāhına kılıcağ şāh nazar
Gördi kim hūrşide yetürmişdi ser

2210 Gördi her bir gūşede çok ādemi
Oturular hiçbirinüñ yok ğamı

Çünki Haydar anda irişdi yakın
Düşdi Düldül'den revān ol pāk-i dīn

Düldül'ün bırağdı cilādın nīrin
Kavs teki kaşlarına bırağdı çīn

Didi anda hāzır olanlara şāh
Kim atumdan saķınıñ iy kīne-hāh

Atum emlekdür döğil kimseye rām
Benden özgeye bilüñ iy hāşş ü 'āmm

2215 Anları Düldül'den āgāh iyledi
Şāh yürüyüp 'azm-i der-gāh iyledi

Çün yidi derden içrerü girdi şīr
Basdı kaşra kadem ol demde dilīr

Gördi dört şuffe düzetmiş ol la'ın
Bizemiş döşekleriyle her birin

Karşusunda kurulu bir taht-ı zer
Hürşid ü tábāna yetürmişdi ser

Kızıl altundan düzetmiş iki şır
Gün yüzine bahmaz idi dilr

2220 Şırlerüñ üstinde dah' bir hûb taht
Kim aña layık idi şāh-ı nık-baht

Gören ol şırleri iderdi gümān
Kime kim uğrasa iderler ziyān

Oturırdı tahtı üstinde Kubād
Pādişāhlar resmine ol bed-nihād

Var idi başunda bir kāmıslu tāt
Sanasuñ kim günden almışdı harāc

Öyle sañ kim çehrede Cemşid idi
Tācınuñ şu'lesi san hürşid idi

2225 Bağlamış kulları altundan kemer
Her birinüñ yüzi çün şems ü kamer

El el üssüne koyuban onlar kamu
Hürmete durmuşlar anda rû be rû

Şāh-ı merdān anı görüp açdı kām
Cānına peygamberüñ virdi selām

26b

Çııdı şuffe üstine Һaydar dilır
Kürsi getürdiler oturdı çü şır

Һāverınüñ bir vezıri var idi
Fer ü dāniş içre ol bisyār idi

2230 Şāhib-i tedbır idi hem ehl-i rāy
Ol idi her işde aña reh-nümāy

Hem ‘İmād’ül Melik idi anuñ adı
Āşinā iderdi halk ilen yādı

Һaydar’a kıldı nazar anda vezır
Sordı aduñ nedür iy bedr-i münır

Naredansuñ söylegil namuñ nedür
Kanda gidersuñ senüñ kāmuñ nedür

Didi Һaydar aña ki Berber’denem
Çünkü sorarsuñ baña kim nirdenem

2235 Dağı çün ismümi sorduñ bil ‘ıyān
Kim Kaşamşam’dur benüm iy kār-dān

Bağlamışam ben ticāret çün kemer
Bil tamām bir yirde itmezem maķarr

Yiryüzinüñ itmişem çoıını geşt
Düşdi yolum bunda iderüm güzeşt

Sorgilen benden cihān ahvālını

Yaḥşı bilürem cihānuñ ḥālını

Kūh ile şahradan ü hem ḥuşk ü āb

Ḳanķısından sorasun virem cevāb

2240 Şāh aña didi iy dünyā dide-merd
Çoḡ görüpsün dünyede germ ile serd

Sen Arab mülkinde kılmışsın sefer

Eyledün mi ol yire hergiz güzer

Var ‘Arab’uñ didiler bir perveri

Niçe server ayaḡında ḳor seri

Anda peḡamberliḡ itmiş āşikār

Niçe ser-keşleri itmiş ḥor ü zār

Bütlerün tökmiş yüzünüñ suyunı

‘Arab’uñ arturmuş āb-ı rūyını

2245 Ḳavmi var dirler ḳatında pehlüvān
Özge ḳavimden ‘aziz ü mihribān

Meclisinde anı dirler şır-i ner

Adı Ḥaydar deyü virürler ḥaber

Yāl ü bālı tek dirler iy civān

Görmeyüpdür göresi degil cihān

Sen anı görmemişsün virgil ḥaber

Ne ki bilürsün di andan ser-be-ser

Didi H aydar'la H ic az'da  o  zam n
Olmu am bilgil ya  n iy pehl v n

2250 Hem Res l'i g rmi em hem H aydar'ı
'Arab ehlin  n bu y k   d r serveri

H aver ler didi kim iy n k-n m
Dutsa  oldu bizde bir gün bir  ulam

Ol  ul ma l y   olamaz hiç bend
Kimin  n hem pendi olamaz s d-mend

Y k    nded m anı  y n me
Cehd  ıldum girmed  ol dönüme

Gicede gündüzde s ger Lat'a ol
Ol sözi i itmes n  z d u  ul

2255 Geh egil r g hi durur ol civ n
Geh oturur niçe kim diler iman

Geh yüzini yire  or behr-i niy z
Soraruz ki bu nedür dir ki namaz

D yim  eydür ki  ocamdur 'Al 
Ol be-  yet pehl v ndur hem vel 

U ta ol ba lu ben m bendimded r
Boynını bilgil ki kemend mmed r

Gice gündüz a lar ol b -derd    am
Lebleri  u     y zi dopdalu nem

2260 H aydar eytdi ŗ ha eger buyruk  ıla

Bir kiŗi göndere ol dutsağ  ula

Varubanı getüre bunda anı

T  kim ol gelübeni göre beni

Meger ol pend mi eyleye  ab l

Ben did Ğ m s z ide g  line yol

Gönderür bir kiŗiyi zind na ŗ h

T  ki varup getüre ber-b r-g h

Bağlu anı iletdiler zind n ler

Zenc r   mism ra na itmiŗ neler

2265 Eylemiŗ a'z sını p l d-ı zerd

Olmıŗ ol zeng r-zen   ez- h   derd

D ŗdi ŗ hu   albine  o  renc   t b

Görüp ol servi  am   reng n  ar b

 anber iŗinden çatı oldu mel l

Bil kim anu  yüzine dimedi ol

  n kim  anber H aydar' n gördi yüzin

Ŗ dılı dan saklayamadı  zin

Doldı g lmekden mel lken lebleri

G  li san  lmiŗ idi oldu diri

2270 H aver ler didiler gülmek nedür

R zig ru -  n ma all-i giryedür

Gice gündüz ağlar iken gözlerüñ
Ne içün güldüñ nedür senüñ serdüñ

Didi kim güldüm senüñ teşvîşüñe
Bil ki hem inanmaz iseñ didügüne

Doldı kıandan ol la'îñüñ gözleri
Od teki durdı dolu lu'b sözleri

27a

Düşdi tahtdan aşğa mănend-i bād
Çok cefā kıldı aña ol nā-murād

2275 Geldi Kānber kıatına kirdār-ı mest
Aluban bir kıamcı od teki be-dest

İki yüz kıamçı-yla urdı başına
İçre incidi sömünüñ daşa ne

Orada Hāydar oturırdı hamūş
Dinmez idi ol işe dutmışdı gūş

Hem o dem zindāñiye buyurdı şāh
Daşra çıkaruñ bunu ez-bār-gāh

Bend ü mismārını muhkem eyleñüz
Şādlığın siz anuñ gam eyleñüz

2280 Aparuñ siz bunu bā-Hışn-ı Melūk
Virüñ itmek ile su çeksün sülūk

Bir elin dutup çıkardı daşharu
Oraya kim şeh buyurdu dutdı rû

Ol mehil kim ol şehi Döldül-süvār
Gitmek istedi şeh katından ihtiyār

Leşkere virmişdi Döldül'den haber
Ol kuyuda koyulmışdı şır-ner

ḲASD KERDEN-İ CEM'İ EZ-SİBĀH-I HĀVERĀN BA-GİRİFTEN-İ
DÜLDÜL Ü KÜŞTEN-İ DÜLDÜL İŞĀN RĀ

Uş bu esterden siz itseñüz kenār
Ḳılmañuz yanında durmak ihtiyar

2285 Virmemişdür uşbu at kimseye el
Benden özge be-nesne irer hālel

Geldi biri didi ez-gerden-keşān
Kim virüpdür at katırdan bu nişān

İtmeñüz siz bu söze hiç i'tibār
Anuñ içün böyle dir ol nām-dār

Kim atına kimse anuñ binmeye
Yoḥsa bu söze kişi inanmaya

İlerü yürüyüben bir niçe kām
Elini uzatdı tā duta licām

2290 Döldül ol demde idübeni huruş
Ağzını açup yaturubanı öküş

Ol la‘inũn başını kopardı tiz
San kim oldu ol gũn aña rüst-e-ħiz

Öyle çeynedi başını bĩ-direng
Çeynemeye kuzı başını peleng

İlerũ geldi yine bir nām-dār
Öni tek çıhardı andan dah’ damār

Her niçe giderdi anda pehlüvān
Ayağı altında virür idi cān

2295 Öldürür otuz mübārız ol dilĩr
Kurtlucağ dutmağ olmaz nerre şĩr

Pehlüvānlar kaldı ħayran işine
Dutuban barmağ ta‘accüp dişine

Atların sağlar idi bir pehlüvān
Anı işüdübeni geldi revān

Heybetünden başı yire koyardı şĩr
Başa dehşiri eyerlerdi dilĩr

Düldül’ũn geldi yanına ol zemān
Ayağın dutmağa kaçd itdi hemān

2300 Didi göñlinde yirümden durayum
Ayağum özengisine urayum

Kolların götürdi ol pülād-ı süm
Kıçı üstine durdı mehçũn yıldırım

Öyle urdı dırnağ ile başına
Kim vedā' iyledi başı lāşına

Bār-gahuñ kopdı kapusunda āh
Vardı şāhib durnadın ber-nezd-i şāh

Eyledi zārı ki ol tācir atı
Buldı otuz kişiye ol furşatı

2305 Ȳatına anuñ pehlüvān pūlād ceng
Öyle san āhū durur çeng-i peleng

Oldı hayrān çünkü virdi ol nişān
Ȳaydar'ı Ȳatına çağırdı der-zamān

İy Ȳaşamşam geldi bunda bir kişi
Esterüñden didi bir niçe işi

Ger anı satar iseñ ben aluram
Baña bir gün gerek olur bilürem

Didi aña orada ol nam-dār
Satarum likin eyersiz şehriyār

2310 Ȳāverīler didi bāri niçeye
Söylegil rahta mı yoħsa aqçeye

Didi Ȳaydar esterümi virgil hezār
Daħı bir Ȳul kim ben idem iħtiyār

Ne ki Ȳaydar dilese virdi ol
Didi kim az durur yā yoħsa bol

Andan emretti getürdiler ʔa‘ām
Oturup bile yidiler ḥāṣṣ ü ‘āmm

Çün yimekten fāriğ oldılar olar
Her biri bir dürlü söz soyladılar

2315 Çııdı Ḥaydar dileyüp destür zi-şāh
Gitdi evlü evine ez-bār-gāh

Geldi Düldül ıatına ol dem‘Alı
Ol saḥāvet ma‘deni şır-i velı

Qoydı baş kulağına ol ḥoş-nihād
Ne ki söz geçmişdi anda itdi yād

27b

Qıymetün yüz genc-i Qārūn olmaya
Bir kılnuñ qadrini kimse bilmeye

Saḥa niçe müşteri itdi heves
Seni benden almayasır hiç kes

2320 Bil ki satdum Ḥāverılere seni
Göñlüñ almayasuñ ağır atını

Qoyma tezlik virmegil kimseye el
Qoymazam çoı kim saḥa ire ḥalel

Bunu diyüp aldı zın ü hem licām
Başına getürdi alduğı gūlām

Şāh-ı piyāde geldi menzile revān
Sa‘d-ı Vakkāş sordı kim iy kām-rān

Ḳanı atūñ söylegil iy nam-dār
Ne içün geldūñ yayağ ne oldı kār

2325 Sa‘d’a böyle didi ki satdum atı
Böyle gördüm bunda fīkr ü rāhatı

Çünki işiddi bu sözi Sa‘d-ı şīr
Bildügüñi eyle didi yā emīr

Çünki Ḥaydar oradan oldı revān
Düldül urdı na‘ra çün şīr-i jiyān

Tezlük idüp öyle eyledi gırıv
Kim öteden oldı hıyre mağzı dıv

Leşker ile oldu n‘aradan behem
Kimesneden çılmadı orada dem

2330 Düşdi leşker arasına güft ü gū
Aña bir kişi yoğ idi duta rū

Geldi eyvāndan biri ber-nezd-i şāh
Pehlüvān qalmadı deyü bār-gāh

Ḥāverīler çıhdı ol evden kamu
Şaf dutuban dutdılar Düldül’e rū

Böyle didiler bunu bā-ḥam kemend
Eylesünler pehlüvānlar bunda bend

Götürüp vardı kemendi ol dilîr
Tâ meger dutula kemend ile şîr

2335 Sağ u soldan itdiler aña kemîn
Her biri atdı kemendin ol la'în

Düldül'i başı şîr cengin zi-ceng
İtdiler aña kemendi bî-direng

Ol kemend atanları görüp revân
Na'ra urdı anda çün şîr-i jiyân

Öyle hîz itdi ol esb-i zûr-mend
Atlularuñ çıldı elinden kemend

Toprağ üzre düşdi atdan süvâr
Düldül'i idemediler üstüvâr

2340 Ne hû baş kaldı ne el ü ne ayağ
Biri dönüp gitmedi girüye sağ

Böyle didi Hâverîlerden Kubād
Kim bu ester dögül illâ dîv-i zād

Bir kişi kim bu atı ide be-zîñ
Rām ola tevsen aña çarḡ-ı berîñ

Dört yanını alup atıñ pāleheng
Her kimüñ gelür elinden ḡarb ü ceng

Ejdehadan dutalum bed-ter dūrür
Buna āḡir bir camūş ester dūrür

2345 Gıtdiler kırh kişi ez-merdān-ı ceng

Saldılar boynına anuñ pāleheng

Ƙopdı yirinden yine Döldöl revān

Yıhđı yüzi üstine anları hemān

Ƙuvvet-i bāzū ile Ƙıldı cūř

ƘırƘ kiřiden gıtdi cümle Ƙamu ‘aƘl u hūř

Bir niçenüñ sümüğini Ƙıldı hırd

Bir niçe cān toprağa itdi sürd

Bir niçeye Ƙopdı rüz-i rüst-e-hız

Ƙaçdılar meydān içinden tız tız

2350 Hāveriler Ƙamusı Ƙıldı ‘aceb

Dutmağına bulamadılar sebep

Anda didi Hāverilerden Ƙubād

İlhacını getürüñ tız mehçū bād

Dağa benzerdi ki gelür nā-temām

Eyler idi şiri kemend ile rām

İdebilmezdi şir anuñ ile ceng

Yırtar idi çeng ile kām-ı neheng

Hāveriler didiler k’ey şir-i merd

N’iddi bizüm ile bu at der-neberd

2355 Zencir-i pülād al yoğ ise kemend

İde gör bu atı her nev‘ ile bend

Uşbu tevsen saña olur olsa rām
Öyle bil kim hāşıl oldu sañakām

Didügimi itmez iseñ iy nĭk-rāy
Ola başuñ soñı ħurd hümāy

Ol dilāver kesdi cānından ümĭd
Titrer idi niçe kim nilgün-i bĭd

Ėuşşa ile çığdı ol ol ez bār-gāh
Ba‘zı Düldül yemi ba‘zı yemi şāh

2360 Aldı bir zerrĭne taştı ol civān
La‘l ü cevher ile doldurdu hemān

Düldül’e göstürdi tebretdi anı
Perre durdu bil ki titrerdi cānı

Ėarşu dutardı ilerü taştını
Düldül’e mekr ide ol kibr ü denĭ

Eyledi Düldül nazar ber-taş-tı cev
Gördi köhne sāl itmiş meger nev

28a

Öyle san bendde idi Ėurtuldu şĭr
Ėarşu geldi anda aña ol dilĭr

2365 Dişi ile dutup Ėopardı başını
Başsız meydāne atar lāşını

Çün ubād lekerine kıldı nazar
Gördi kırtulmı pehlüvānlar ser-be-ser

Bir kıı aydar'a gönderdi o an
aydar'ı varup getürdi der zemān

aydar'a didi ki bil iy ır-i ner
Bizden öldürdi atunseksen nefer

Güçlü güçlü kıiler atdı kemend
İdemediler anı hiç nev'a bend

2370 Hiç kıı bulamadı aa dest-res
Ancağ aa sen gereksün āyine bes

Atını yine saa bağıqladum
Bilmez idüm bende bir iş işledüm

Virdüğümüñ alayum andan birin
İncime al atunı sen sal serin

Geldi Düldül atına ol nām-dār
Düldül'i dutubanı oldu süvār

Kim ki gördiyse anı aldı 'aceb
Her biri didi ki ne ola sebeb

2375 Bunca'yledin tevseni ol bı-ligām
Niçe āsānlıg ile eyledi rām

Böyle dirlerdi ki bu degül ğarīb
Kıilikden buna olmudur naīb

Perver idüpdür bunı naz-ıla

Anuñ içün el virür i'zâz ile

Her neyi sen perver itseñ iy güzün

Senüñ ile dutmaya ol nesne kın

Öyle bil ki dāniş ehli katına sen

Zālim olur yir düzendeöldüren

2380 Yirine çün gitdi Haydar şād-kām

Böyle didi Sa'd'a kim iy nık-nām

Kim bu gice uyumagil bî-dār ol

İtmesünler mālā nıgeh-dār ol

Varayum tā Kanber'i meger bulam

Gamdayum benden gideli ol gulām

Sa'd'un ötdi kamçılayuban revān

Hısn-ı Mülūk'e yöneldi pehluvān

REFTEN-İ EMİRÜ'L MÜMİNİN BE-HISN-I MÜLÜK BE-ṬALEB-İ
KANBER

Düşdi Düldül'den o şāhı nām-dār

Ḳondı anda var idi bir mürğ-zār

2385 Çünki dün qaranku oldu nām-ver

Gitmege ḳal'aya bağladı kemer

Ḳal'aya atdı kemend ol nerre şır

Dutup ucın yukaru çıhdı dilır

Karşı Haydar kolına sarıp kemend
Yiryüzinden çıldı beraber belend

Ser-be-ser gezdi kamu ol kal'ayı
Her ne gerekse getürdi atını

Bulmadı kal'ada Kanber'den nişan
Gezdi ne var ise ma'mür ü viran

2390 Çünkü gice gitdi geldi bām-dād
Kaygu gitdi yirryüzinden oldı şād

İtdi Düldül bir kenarı ihtiyar
Öyle san bir ādem idi hūş-yār

Ahşamı meyil eyledi ez mürğ-zār
Diledi kim gide ber-süy-i hişār

Zülfikār'ı anda gidermiş ziyād
Mürğ-zār içre şehi nîkû-nihād

Sünbül oluban nihān gösterdi çehr
Verdā her bir gülsitān şehir

2395 Geşt iderken Düldül ender mürğ-zār
Gördi kim öninde yatur Zülfikār

Zülfikār'ı aldı Düldül diş ile
Sağladı ol rāy ile endiş ile

Sa'd-ı Vakḳāş katına geldi revān
Her yaña yönelir idi ol zemān

Sorar idi Sa‘d’ı kim H aydar  anı

D ld l itmezdi i  ret hiç yanı

H aver den geldi ol dem bir kişi

Sa‘d yanına didi didügi i i

2400 Sa‘d’a didi kim  a am am  andadur

Görmege mu t cdur onlar k’andadur

Sa‘d böyle virdi gelene cev b

Kim yiyildi otla  u yuyud   b

Gitdi yir görmeklige  it b ile

Ot u su  andadur t  kim bile

Ol gelen durmad  döndü yirine

Didi bu sözleri  z serverine

Didi ol ester iyesi t cir er

Varm   idi yir göre ol  ir-i ner

2405 Menziline bil ki var bir m h-r 

‘ lem  n h b  ...²⁰  amu

U ta menzilded r r ol hoş-nig r

Sa a l y kdur bugün iy  ehriyar

B t-perestlere y zid r  ible-g h

A z   and  m t ider lezzetde  ah

²⁰Metinde tahrip olduğundan okunamam şt r.

28b

Lebleri hem çeşme-i kūj dūrūr
Saçları hem misk ü hem ‘anber dūrūr

Yākūtı çün anuñ idedūr feşān
La‘li her dem vire ölü ceme cān

2410 Ğamzesi nergisüñ iletūr ḥābını
Sünbüle kisvesi virūr tanını

Olmaya ḳaddi tek şimşād hem
Serv-i ḳaddini göricek ola ḥam

Nār dir isem sözine degül revā
Ḥāşıl olur her sözinden biñ devā

Nergisüñ gözi gözinden pūr-ḥumār
Lālenüñ yüzi yüzinden āb-dār

Bes revādur gözlerine mübtelā
Olanuñ kim ‘āleme salmış belā

2415 Şeh bu sözi diñledi çün ser-be-ser
Ğuşşadan kālmadı ḳalbinde eser

İtdi şāhuñ göñli bu sözle cūş
Ḳalmadı göñlinde ü başında hūş

Māh-rūlar kim anadan doğdılar
Sanki ‘āşık ağlar ü fitne güler

Her niçe fitne ki ola der-zemān
‘İllet-i ‘avrat durur bilgil ‘ıyān

Sen dilemezsüñ rüsvā olasuñ
Halk içinde şūr ü ğavġā bulāsuñ

2420 Gizle nā-maḥrem gözinden yüzini
Kimse işitmesün anuñ sözini

‘Avratı örtülü saḥla sen müdām
Yek ola örtülü örtü ile tamam

Her niçe kim ‘avrat olsa pārsā
Yādlara daḥı olur ol āşinā

Gerek ise ‘avrate kendü eri
Ana özgeler gerek diyü perî

Bir ayaġ kim nā-gehān bata be-kil
Ol gine gözden dūrür degül zi-dil

2425 Kişinüñ gönline göz dūrür rāh-zen
Er iseñ koyma ki göz sen açā zen

O kişiyi yeniden gönderdi şāh
Kim yūri tîz durma eyle ġaram rāh

Kārvāna bir daḥı eyle güzer
Özgeler gelmese ol gele meġer

Vardı ol şahş yanına Sa‘d’uñ yine
Sa‘d’ı çağırup getürdi yanına

Ol gelen çün sözi bünyād iyledi
Dilfürüz'ün sözini yād iyledi

2430 Didi kim gönderdi beni pādişā
Ḳāravāş ḥālinden olıcak āgāh

Durmayuban bindi fi'l ḥāl atına
Sa'd anuñla gitdi şāhun ḳatına

Didi sende var imiş bir ḳāravāş
'İşk ile yandı bende iç ü daş

Ḳāravāşı satar olsañ baña sen
La'l ü cevherler virem yük ile ben

Sa'd'a irişdi bu sözden çoḫ sitem
Didi kim satmış ki 'avrat ben satam

2435 'Avratum dūrür dögül ol ḳāravāş
Nesne değmez dişüñe illā ki daş

Ol kişi didi ki ben ğayr ez-yalan
Görmezem bu dāsītāñdan cevāb

Sa'd aña didi ki doğrusın direm
Kemlik itmedüm dögülem merd-i kem

Pehlüvānlar söylemez sözün yalan
Kim ki ḳorḳar ol yalan dir bî-gümān

Baña yokdur kimseden ümmîd ü bîm
Tablı niçün çalaram zîr-i kelîm

2440 Hāverī Sa'd'e didi iy hūb rū
Ol ağazdan çıha ola bu güft ü gū

Uşbu söz ki sen didüñ yaḥşi degül
Yaḥşilerüñ uşbu sözi baḥşi degül

Savaş eri bende vardur şad hezār
Kamusı merd-i dilır iy nām-dār

Bu çeriden niçe korkmaya kişi
İtmeye mekr başından teşvişi

Leşkerüm ol dem ki yirinden kopa
Bedenüñ ne baş ü ne ayağ dapa

2445 Didi ger çerha yetüresüñ kılāh
Yiryüzini idesüñ dolu sipāh

Ger yüz olsun leşkerüñ ger şad hezār
Korkmayam yiryüzini dutsa süvār

Kahr idüben orada ol nām-dār
Ne ki var leşkerine iyledi cār

Didi bu yigidi yanumda benüm
Dutuñuz kim geldi bu dem düşmenüm

Uruñ ayağına bir bend-i girān
İmdiden soñ yiri zindāndur hemān

2450 Kaşdına anuñ orada miñ süvār
Durdılar çün kim buyurdi şehriyar

Çün kim böyle gördi ol Sa‘d-ı dilir
Na‘ra urdı orada m̄nend-i şîr

Savaşurđı vuruban yumruğ ile
Her kimi ursaydı gelmezdi dile

Vumruğ ile bir niçe kıldı helāk
Yağasını bir niçenüñ kıldı çāk

29a

Āhîr iy merd onlar aña buldı dest
Kıldılar ol Sa‘d’ı hem çün şîr-i best

2455 Orada Sa‘d’ı buyırdı bende şāh
İtdi zindāna revān ol kîne-ḡāh

FİRİSTĀDEN-İ HĀVERĀN KUBĀD RĀ BA-TĀRĀC-I MĀL-I EMİRÜ’L
MÜMİNİN ‘ALİ’ ALEYHİSSELĀM

Hāverîlerde bir ulu bed- nihād
Var idi kim aña ad idi Kubād

Hāverîler didi düzet kār-zār
Bu çerîden yoldaş ile deh hezār

Çıharup apar Kaşamşam’a sipāh
Andan ilerü ki gele ol zi-rāh

Ne ki var tārāc eyle mālını
Gidüp ardınca elikedürgil anı

2460 Ol nigārı alubanı gel baña
Yüregüm yarası meger oña

Leşkerini cem‘ eyleyüp geldi Kubād
Çııdı daşra yürüdi mánend-i bād

Her yañadan leşker enbūh oldılar
Düz yazılar dopdalı kūh oldılar

Çün Dilefrüz gördi kim geldi çeri
Bildi kim dutuldu anda serveri

Didi gönülde ne leşker ola bu
Kim hışārdan çııdı dutdı baña rū

2465 Haste oldu cigeri hem yüzi zerd
Saldı atı üstine sāz-ı neberd

Kendüsine bağladı sāz u seleb
Anlarıñla itdi ceng itmek taleb

Anuñ içün yandı Seyyāf’uñ cānı
Cigerinde kaynadı ol dem kanı

Didi Seyyāf Dilefrüz’a iy nigār
Bu çeriyle eyleme sen kār u zār

Her niçe kim pehlüvānuñ şır-figen
Çeri çoıdur yalıñuz ceng itme sen

2470 Niçe kim ‘avratde ola darb u zūr
Er ile olmaz beraber bil iy hūr

Tiğ ü hancer ‘avrate lāyık dögöl
Kābili çādurla mu‘cir yüzi gül

Beni bu benden halāş eyle şanem
Gireyüm men cenge sen çoḥ çekme ğam

Senüñ ile men bugün peymān idem
Yoluña şıdk ile terk-i cān idem

Ceng ideyüm bende sen eyle nigāh
Yalıñuz yaḥşı degül sen çoḥ sipāh

2475 Bunda iken didi soñun eyle yād
Tā ki saña eyleyem ben i‘timād

Çünkü Seyyāf anda yād eyledi
Dilfürüz’ı ğamdan āzād eyledi

Bu idi sökendi ay gün ḥaḳḳı
Yine gündüz ü karanku dün ḥaḳḳı

Gökden eger başıma yağarsa tiğ
Ger düşerse yire başum iy dirig

Bozmayam ben ‘ahdumı peymānumı
Saklayam tā cān öle ĵmānumı

2480 Dilfürüz çün sözine kıldı nazar
Bildi göñlinden virür doĝru ḥaber

Aldı anuñ bendini zencirini
İtdi hem esbābınuñ tedbırini

Geydi ne ki var Seyyāf ālāt-ı ceng
Atınũ üstine çııdı bı-direng

Ol peykeri daıı gitdi be-hem
Zũlfini itdi kũlāh altında ħam

Bindi savaş atını ol mehlikā
şır-i merdler teki yön dutdı Ĥakk’a

2485 Göñli ğuşşadan dolu başı zi-bād
Soruban irişdi onlar bā-Ĥubād

Alubanı ele şemşır-i bürrān
Girdi savaşa ol iki pehlüvan

Ol yañadan daı Ĥubād çaldırdı yāy
Cenge girdi od teki kim girde rāy

Ceng erinũ na‘rasından ol zamān
Çııdı gökyüzine feryād ü figan

Bir savāř eylediler bā-tıĝ-i tiz
K’oldı yiryüzinde ĥařıl rüst-e-ĥiz

2490 Oldı ħalĥān nızeden delük delük
Ĥırılurdı ceng eri bölük bölük

Gürz ħarbından düşüpyazdı düş
Gider idi ceng erinden ‘aql u hũř

Ol Dulfürüz ile Seyyāf dilır
İkisi cengde peleng ĥamlede şır

Ol eriden ol adar ırdı olar
Hiç mühendis idemez anı Ő m r

Her  arafada görünen  l  leşi
Kimin  n yok ayağı kimin  n başı

2495 Çünki günden ıssilik buldı hev 
Ol eri sinu huban buldı heba

T ga dik ben D lf r z gözini
eri bigine yetürdi  zini

Yüz evirmedi D lf r z'den ub d
 kisi ceng itdiler iy hoş-nih d

29b

D lf r z'  n dört yanın aldı s v r
Hiç ayırmadı D lf r z n m-d r

Ol ub d'a D lf r z indürdi t g
Başı yire düşdi dime kim dir g

2500 Teni başına oluban b -g rk-ı h n
Atı  stinden yıķıldı ser-nig n

Ser-nig n g rgec o leşker serverin
Duramadılar adılar yir yirin

aubanı gitdiler ber-nezd-i Ş h
amusı idübeni fery d u  h

Ol iki tenden idüben dürlü dād
Didiler her ne ki didise ẖubād

Oldı Hāver şāhı bu sözden melül
Pehlüvānın ne ki var getürdi ol

2505 Leşkerinden var idi bir nām-dār
Nerre şır iderdi ɗarbından firār

FİRİSTĀDEN-İ AYLĀK-I HĀVERĀN BE-TARĀC-I MĀL-I EMİRÜ'L
MÜMİNİN BĀRDŪM

Ol cefācūnuñ adı Aylāk idi
Bu cihānda erlik içre tāk idi

Hāverān didi aña dur iy dilır
İki katla on biñ er ilet nerre şır

Sen ẖaşamşam cengine olgil revān
Gör ki bu leşkerde kimdür pehlüvān

Ne ki var mālını tārāc eylegil
Serveri başını bî-tāc eylegil

2510 Çıhdı şehrden daşkaru Aylāk-ı terk
Leşker ardınca giderdi hemçü gürg

Leşkeri çün Dîlfürüz gördi yine
Kıldı Seyyāf'a nazar döne döne

Didi ki iy ẖardaşum bilgil ata
Bu zamāna bize diler iş duta

Geldi uşta eri çün deryā-yı hün
Mevcine ġark olsa yüziniz bugün

Meger olsa Hıydar’a bundan haber
Yoħsa iletürler ne varsa ser-be-ser

2515 Bunı diyüp tıġını çekdi revān
Hıymeden ıġdı Dılürüz der- zemān

Hem neberd atına oluban süvār
Leşkere dimeġıldı iħtiyār

Yüridi Seyyāf bir ile seyf-zen
Top ġörüp başını donunı kefen

İki kişi böyle ittefāk
Yörük olsa ‘adūdan alur nifāk

Yek dil olsa iki kişi rüz-i ceng
ıkarur barmağ ile çeşm-i peleng

2520 Bildi Aylāk kim ol iki nerre şır
Bire bir oğları iderler eşır

Leşkere buyurdı bir ġözden varı
Hıamle idüben alalar onları

Dört yanın aldı olaruñ ol sipāh
Toz çıkup ġökyüzine kıldı siyāh

Mır Seyyāf Dılürüz ü hoş-nihād
Kılıc ile oğları virdi be-bād

Bes ki baş düşdi ucadan aṭaḳa

Baḥsa idüñ düz idi sola saḳa

- 2525 Yazı yaban lış idi bî-pā ü ser
Vādiler dolmışdı leşden ser-be-ser

Ḳan yumışdı yiryüzini iy civān

Sen deyeydüñ yir bitirmiş arguvān

Dilfürüz' uñ atı kündlük eyledi

Kendü atı üstine tündlük eyledi

Gün ki varup batmaḳa oldı yaḳın

Sen bu işi böyle bilgil bes yaḳın

Dilfürüz'un gitdi elinden licām

Gitdi atı ser-nigün açmadı kām

- 2530 Arḳasından yire düşdi ol süvār
Ḥamle itdi aña leşkerden hezār

Bağladılar bā-zū-yı serv-i bülend

Oldı Seyyāf anı görüp derd-mend

Siz olsa bir yigit kişi eli

İşler işi ger sınımaz olursa dili

Ol daḥı çün yalḡuz oldı müstemend

Virdi bu yanın elin iderdi bend

Atlular çekdiler atından be-zır

Bağladılar bā-zūy u çengāl-ı şır

2535 Çün savaşdan fāriğ oldı ol çeri
Dutdılar tārāc içün yön her biri

Haydar’uñ mālını kamu aldılar
Aluban şehleri çatına geldiler

Çünki Düldül ol işe kıldı nazar
İletdiler Haydar mālını ser-be-ser

Gamgın olup hançeri aldı revān
Dutdı çölüñ yolını gitdi divān

Dönüben Aylāķ idüp ceng ü cidāl
Dilfürüz’i iletdi ol řāhib hayl

2540 Pādiřāhınuñ apardı yanına
Öyle san kim cān ķavıřdı cānına

Serv ķadlū müşg-bügöl reng idi
Aña dünyā ağızı kimi teng idi

30a

Gördi yüzün ķalmadı şehde ķarār
Baķdı ķehresine gitdi ihtiyār

Ol revān Seyyāf’ı buyurdı be-bend
Taķdılar zincir ü saldılar kemend

Anı zindāna bıraķdı Sa’d ile
Koydı bir řaķř n’olduğın hālüñ bile

2545 Kıldı çün zindānler iş temām
Var idi bir hādimi Kāfūr-ı nām

Dilfürüz'i ana hem-reh eyledi
Al bunı sen eve apargil didi

Didi ki budur meh-i eyvān-ı men
Tîz yetür bu şem'i eyvānuma sen

Gicede şem'dür şeb-istāna bu meh
Dönderir şebi gülistāna bu meh

Dutdı ol hādım şehüñ fermānını
İtdi ma'mūr nūr ile eyvānını

2550 Çünkü şeb zülfîni eyledi siyāh
Söyledi ol hādimi Kāfūr'a şāh

Var getür ol meh-veş dil-hāhumı
Anuñ ile bizegil har-gāhumı

Vardı ol kim getüre meh-pāreyi
Dapşura hurde der-gehde anı

Gördi dört yanını almış ejdehā
Yanına varmağa itmedi rehā

Qorhuban döndi oradan ol girü
Virdi haber oluban benzi saru

2555 Hāverānı gitdi tā anı göre
Görcek ise ejdehāyı öldüre

Oldı bir od ejdehādan āşikār
Yandı perde ü yine hem perde-dār

İrdi anā dahı od itdi eser
Elini uzatdı dutdı kemer

Anı görübeni dutdı hāverān
Terk idüben gitdi oradan revan

Her kime yār olsa ol Hıllāķ-ı pāk
Hiç nā-pāk idebilmez aña bāk

DĀSTĀN-I DÜLDÜL Ü ZÜLFİKĀR BĀ-MİR ZİNHĀR-HĀR

2560 Böyle didi şāhib-i ‘aql u dād
Ol kişiden k’itdi bu dastānı yād

Haydar’uñ çün Düldül’i ol nām-dār
Gitdi ağzına aluban Zülfikār

Öter idi mürğ-zār u çeşmeden
Geçer idi sudan u mişeden

Geldi Düldül öniñe kārı ‘aceb
Olmış ağaç yaprağından çün yer şeb

Anda açmış bir behişt faşl-ı bahār
Anda nım eser ez-dār’ül qarār

2565 Her teñden açmış anda biñ güli
Her birine ‘āşık itmiş bülbüli

Hoş nevālar nefse idende yayağ
Sūzişinde lāle gönli doldı dağ

...
21
...

Servi çekmiş kāmetsi şimşād ile
Bağa dönmiş yiryüzi bünyād ile

Bülbül ile kameri olmuş hoş-nevā
Sünbül ü reyḥān koḥusı cān feda

2570 Kadeḥ alup keffe merdüm-perest
Gülşen içre şakı olmuş mey-bedest

Zülfı benefşelerün ‘anber-feşān
Seyr iderdi der-çemen dāmen-keşān

Gülşenün dutmış ‘arūsi el yüze
Sürme çekmiş yaz eli ile göze

Berg sündüs ile gül tikmiş kaba
Düğme itmiş gonceden bād-ı şabā

Dürlü zer-gülşen ‘arusı der-dehen
Ol şabā eliyle yırtmış pirehen

2575 Bāda virmiş sünbülü bād-ı seḥer
Güllere oraķı geydirmiş be-ber

²¹ Metinde bu beyitin üstü çizilmiştir.

Gülşeni қоһуула doldurmuş semen
Serv kendüyi düzetmiş der-çemen

Sevsen egmiş boynını ol beze-püş
Söylemez çün şūfī t̄ā'āt-fürüş

Virmiş ol berk-i şakāyıkdan çerāğ
Dopdalu būy-i reyāhınle dimāg

Dağlaruñ bulmuş başı zerīn be-ser
Lāleden bulmuş külāh hem kemer

2580 Sebzeden döşek döşemiş dil-pezi
Virmiş ağaçlara melbūs-ı harīr

Bıd eline hanceri virmiş revān
Kān ile hem-reng olmuş arguvān

Dānuñ eli ile saḥā idüp seḥāb
Gül yüzine şebnemi saçmış gül-āb

Goncede münevver iken gül āşikār
Olmış aña vü ele ḥayrān hezār

Öyle bizenmişdi sünbüle semen
Hūrīler ḥanına dönmişdi çemen

2585 Her yañadan nağme-i āb-ı hevā
Gülşen içinde düzetmişdi nevā

Çünkü Düldül gördi dil kim mürğ-zār
Yire qodı ağzında iken Zūlfikār

30b

Her ne var utuban suyn gördi tamām
Göñli dutdı orada dutdı maķām

Diyilüpdür eyle ki ol mürġ-zār
Ravza-i cennet olmış āşikār

Var idi bir şehir-i ma'mūr anda hem
K'añuñile bu cihān dutmazdı ġam

2590 Aña diyilür idi Şehr-i Şabā
Kim şabā irgeç iderdi merhabā

Şehir içinde var idi bir şehriyār
Adı idi ol şehüñ Zinhār-Hār

Sāneyānda leşkerini hāşş u 'āmm
Kın meydānında otuz biñ tamām

Bir kılı var idi anuñ mehçü şır
Adı Tekin Bıñ idi kendü dilir

Ol ġulām çıkmış idi behr-i şikār
Geşt ider idi o ġün der mürġ-zār

2595 Dönecek vaktinde geştten ol ġulām
Düldül olan yire geldi iy hümām

Bir zamān seyretti ender-mürġ-zār
ġülşen içre Düldül'i gördi durar

Gülşen içinde görür bir esteri
Dişine dutmuş gezer bir hanceri

Mîr Zînhâr Hâr'e geldi der-zamân
Didi ne ki gördise anda revân

Didi gülşen-i mürğ-zâre bir feres
Görmemişdür ancılâdın nesne kes

2600 Yine bir hancer alupdur der-dehân
Kimse görmemiş anuñ tek der-cihân

Çıhdı şehirden daşaru Zînhâr-Hâr
Böylesince aluban biş yüz süvâr

Düldül'e çün ki irişdiler yaqın
Her biri bir dürlü mekr itdi yaqın

Durur iken geldi bir der-mürğ-zâr
Ala ağzından meger kim Zülfikâr

Ol dilâver çün kim ham eyledi püşt
Tîgi buladı duta meger be-müş

2605 Urdı bir eliyle Düldül başına
Hasretoldı başı anda lâşına

Gördi çün buyurdu ol Zînhâr-Hâr
Dört yanın halkaya aldı ol süvâr

Sağ u soldan at yükretdiler aña
Atdılar her biri bir kemend aña

Çün kim gördi anları oldu revân
Na'ra urdı öyle san bil dumân

Ta'cîl ile sıçradı ol rāh-vār
Düşdi dışinden orada Zülfikār

2610 İldırım tek bir kişi yetdi revân
Zülfikār'ı aldı anda bî-gümân

Mîr Zînhār-Hār'e yetürdi anı
Zülfikār'ı aldı sevindi cânı

Çekdi kınından o şāh-ı nām-dār
Çıhmadı anda kınından Zülfikār

Geldi çoğlar sağ u soldan pehlüvân
Çekdiler çıhmadı gitdiler revân

Leşkeri her ne ki var idi tamām
Hiç biri çıharamadı ez-niyām

2615 Pehlüvânlar kāmûsı kaldı 'aceb
Bulmadılar bu ne idi bunda sebep

Fıkr itdi gönli içre ol emîr
Çıhdı şemşîr kınından darb-ı şîr

Bir kişi ki ide bunuñla neberd
Yiryüzinde çıkara gerdüne gerd

Her kişi çalsa bunu rûz-i ceng
Bî-gümân haşmına ider yiri teng

Ben danıklık virürem böyle ki var
Görmemiş göresi degül rûzigâr

2620 Gice gündüz ol şehi bîdâr-dil
Cân u dil virmiş idi ol işe bil

Leşkerümde dir idi kanķı süvâr
Yetüre atın ol ata şehriyar

Gice gündüz gözi der-bîşe idi
Cânı dolu tığden endişe idi

Ol tarafından çünkü şah-ı nâm-dâr
Düldül'i koymuş idi der-mürğ-zâr

Kal'ada eğlendi gice tâ be-bâm
Gündüzi olunca tâ kim vakt-i şâm

HALÂŞ KERDEN MURTAZA 'ALİ ALEYHİS-SELÂM KANBER-RA

2625 Geçdi çün bir pāsı oldu tiz şeb
Her yaña Kanber'i iderdi taleb

Geşt iderken şah-ı merdân der-seher
Nâ-gehân ber-ön işitdi şîr-i ner

Eydür idi nâle-i bâ süz u derd
Dirdi iy şahib be-sakf-ı lāciverd

Haydar'ı baña irişdir sen bu dem
Gönlümi şād eyle kim çoğ çekdi gam

Gözümü yüzi ile itgil rûşenā
Bendeyi bu benden eylesün rehā

2630 Hāydar anı işüdüben diñledi
Nirde olduğunu bildi añladı

31a

Geldi buldı Qanber'i vîrānede
Aldı bendin tā alup bile gide

Gördi dutmış yüzini gözini gerd
Başdan ayağına dürlü dürlü derd

Sordı göñlin bî-'adedol şāh-ı dîñ
Şādlığ ile iletdi göñlinden ğamın

Ba'd ez-ezān bir na'ra çekdi pehlüvān
Şûr çalındı kopdı san āhîr zamān

2635 Cünbişe geldi öteden küh-sār
Zelzele dopdalu oldu ol hîşār

Var idi ol qal'a içre biñ kişi
Gitdi mağzı kuruya qaldı başı

Qamu zühre na'rasından oldu āb
Çoğ cigerler yanuban oldu kebāb

Na'rasın çün Qanber işitdi be-gūş
Yire düşdi gitdi andan dahı hūş

Ḥaydar elin dutdı götürdi revān

Aldı başın kucağına bir zamān

- 2640 Bir zamān eglendi orada ‘Alī
Ḳanber’üñ cānlandı ayağı eli

Ḳanber oldı nā-tüvānlıǵdan berī

Zühre ile dutdı hem ‘aqlı yiri

Āferīn itdi ĩllāha bī-şümār

Ḥocasın ırgüzdi aña Kirdigār

Didi kim iy ḥālīk-ı cīn mār ü mūr

Sen virüpsüñ Ḥaydar’a bu ḍarb ü zūr

Ne ki vardur māḥiden tā evc-i māh

Virmedüñ anı ki virüpsüñ be-şāh

- 2645 Şehlerüñ yıǵduǵı genc anda idi
Çoḡlar itmeklige dermende idi

Ḳanber’e didi ki sen gel özüñe

Ben gelince uyḡu alma gözüñe

Saḡla bu emvāli bunda ḥāzır ol

Ben gelince iş bu māla nāzır ol

Tā ki ben girü varayum menzīle

Genc içün yoldaş getüreyüm böyle

Bunı diyüp aldı bir tıǵ be-dest

Bindi bir tız rû ata ol dīn-perest

2650 Atı binübeni çıldı er hışār
Öyle ta‘cıl geldi şeh der-mürğ-zār

Anda ki Düldül’i itmişdi rehā
Bilmedigüm n’eyledi Düldül şaha

Geldi Düldül’i yirinde bulmadı
Her yaña çoḡ gezdi kimse görmedi

Nā-gehān bir şahş gördi āşikār
Aḡ saḡallu çehresinden nūr yaḡar

Ḳāmeti ādem bu niçeydi tamām
Altmış arşūn kim degüldi iy hümām

2655 İtmek olmaz ‘ömrini anuñ şümār
Ḳāmeti tek çoḡ uzatmış Kirdigār

Varubanı Ḥaydar’a virdi selām
Didi kim iy muḳtedā-yı ḡāşş u ‘āmm

Ben kelīmüllāh devrinden berü
Saña ḡaber vireyüm dut baña rü

Çünki Mūsā oldı peygamber yaḡın
Perveriş anuñla rüstem-i dın

Çün kim Ḥaḡ emrini bünyād eyledi
Bizi Tevrīt içre ol yād eyledi

2660 Didi kim çün öte bizden rüzigār
Ola dünyāda diger gün resm ü kār

Ehl-i ‘Arabdan çıḡsa bir ser-firāz
Aña daḡi ine zi-ḡālķ bķ-niyāz

Tāzķ dilince Muḡammed ola nām
Tāzķler ḡalbi ola dāmına rām

Doldura dūnyāyķ ‘adl ũ dķn ile
Duta revnaḡ bu cihān āyin ile

Çūnķim Mūsā’dan işitdūm bu sözi
Ḥasret oldum görem ol görķlü yūzi

2665 ‘Ömrüm ol ḡıldı du ‘ā oldķ dırāz
İmdi tā olmış Muḡammed ser-firāz

İlde iki be-ḡāyet çūn māh-ı nev
Dutarum imdi irem ber-ṡāh-ı nev

ṡem ‘ içūn pervāneyūm iy ṡāh-ı dķn
Bil ırāḡ yirden gelürem ben yaḡķn

‘Āleme ṡu ‘le viren yūzin görem
Gel kim tek başına baş koyam virem

Sen yūri ḡancaru gidersūñ be-rāh
Kendū kend rāzıyam eylerüm nigāh

2670 Sordķ Ḥaydar andan ez-rāh-ı dırāz
Ḥāverān’dan ne ḡadardur tā ḡicāz

Vir ḡaber kim ne ḡadar yol var durur
Sen bilürsūñ yolu ne hencār durur

Didi kim iy şāhib ‘aql ile hūş
Ol benüm güftāruma bir lahza gūş

Kim bu yol katı ırak dīşvār durur
Yiddi yüz ağaç qadri var durur

Qaldı Haydar sözine anuñ ‘aceb
Aldı yolu gitmek eyledi taleb

2675 Çün irişdi şāh yok baña yine
Bulmadı yoldaşı düşdi āhına

Bulaşuben oldı anda gönli teng
Dopdalu oldı başı ez tāb-ı ceng

31b

Orada durmadı döndürdi ‘inān
Qal‘a qapusına geldi pehlüvān

Na‘ra urdı ol şehi pulād-pūş
Gitdi şirlerinbaşından ‘aql u hūş

Öldiler san bīşede gurrān hezr-i berr
Öyle san kim yıldırım çıldı zi-ebr

2680 Çünki Haydar na‘rasın işitdi şāh
Oldı serāsīme beñzi mehçü kāh

Soruban didi bu ne āvāz idi
‘Aqlum işideli başımı qodı

Didiler şāha ki Kaşamşam durur
Hem-rehi dutuldı çün der-ğam durur

Zeyd İbn-i Eflah'a buyurdı şāh
Dur çeri çeküben eyle kīne-hāh

Leşkerümden bile apar deh hezār
Geldüğine eyle Kaşamşam'ı zār

2685 Tığ-i Hindü ile bā Rūmī kemend
Anı öldürgil yoḥsa eyle bend

Zeyd İbn-i Eflah idüben gırıv
Bindi atını revān kirdār-ı rıv

Kal'adan çıḥdı revān leşkerle Zeyd
Şire benzerdi yetürmiş ola şayd

Çünki āgāh oldu ol şır-i şikār
Geldi bend endiş ol bed-rūzigār

Koydı tā kim ol 'adū-yı şüre-baht
Teng yirden düz yire indürdi raht

2690 Açdı andan soñra şemşire çeng
Karşuladı itmeyübeni direng

Niçe kim od düşe kuru kāmışa
Tütün önince yıl ardına düşe

Hamle Haydar itdi Zeyd leşkerine
Virdi şu'le ḥancarı ovdı yine

Her zemān ceng içre Zeyd-i ceng-cū
Na'ra idüp Haydar'a dutardı rû

Ol dilîr meydāne geldi behr-i ceng
Açuban şemşirine çün şîr-i ceng

2695 Kuvvet-i bâzu ile bâ-şemşîr-i tîz
Kâfire kıopardı ol gün rüst-e-hîz

Buldi'illet atı na'lından zemîn
Yir yudı kan ile yüzün hem elin

Ol kadar bıraktı meydānda süvār
Âsâñ olmaz anları itmek şümār

Çünkü hürşîd yiryüzinden itdi geşt
Doldı ölü leşi ile dağ u deşt

Sınıkuban oradan kalb-i sipāh
Kaçubanı gitdi Zeyd ez-rezm-gāh

2700 Anda kim kırtulmaya Hālîd zi-kayd
'Ömrüne söz ne ola destānı Zeyd

Kaçubanı Zeyd gitdi nezd-i şāh
Ağnayuban toprağa ol kıldı āh

İtdi zār k'ey şehi bisyār-ı hūş
Bir zamān dut sen benüm sözüme gūş

Bilmemişsün işini Kaşamşam'uhn
Yiñemez anı bārça leşkerün senün

Men bilürem yahşi k'anı görmişem
İtdügi işi kamu begenmişem

2705 Erlik içre yok nazîri dü cihân
Aña ki hem-tâ olmaya hiç pehlüvân

Çün tığın çeke bilinden rûz-i kın
Gök bulut tek ağlaya behr-i zemîn

Her şicâ' olsa aña indüre baş
Uş didüm tâcir degül men saña fâş

Dağı girek bilgil anuñ hâlini
Ne ki ben diyer isem dutgil anı

Sorgil anuñ resmini âyînini
'Adlini u dâdını u hem dîninini

2710 Her giz anda yok tâcirlikdan nişân
Sen dağ' olmazsuñ anuñla hem mizân

Benüm ider ise şeh sözüm kabûl
Meger adın sorabile kimdür ol

Şâhlar zân oldu çün söyledi Zeyd
Niçe kim derrende şîr elinde şayd

Didi destûr yine kimdestûrundur
Ray ile bilgil ki bu işi nedür

Ulular her işe kaşd eyleyeler
Destûr oldur kim vezîre diyeler

2715 Gel revān varsa ol iki zeñ yanına
Sor ki anuñ yiri nedür nāmı ne

Bir niçe eyle süvār ez-‘aql u hūş
Saḡla dilüñ dut sözine anda gūş

Bir sözi kim ‘ākil olan söyleye
Lā-cerem ‘aql ehline kār eyleye

Oldı ‘İmādülmelik andan revān
Ḥaydar’ın aḥvālını eyleye beyān

İtdi Ḥaydar leşkeri çün tār u mār
Ḥālī oldı m‘areke ez nām-dār

...

...²²

2720 Gördi kim iriştı bir cūpān zi-deşt
Söyledi her ne ki vardı ser-güzeşt

Didi geldi üstümüze biñ kişi
Ḳamu māl istemege uzatmış dişi

32a

Uğrılardan geldi çoḡ leşker böyle
İletdiler ne var ise esb ü gele

²²Bu beyitin üstü metinde çizilmiştir.

Ben kaçuban burda kaldum hemān
Tā virem saña haber iy pehlüvān

2725 Didi cūpāna ‘Ālī sen şād ol
Ğuşsa çekme kayğudan āzād ol

Māl elden gitdi ise esb ü gele
Çünkü baş sağdur yine ala gele

Virmiş idi baña ki mālī Zü’l celāl
Alduğıçün şimdi ne çekem melal

Nesne kim çün dünyede bulmaz karar
Aña gönül viren olur ħor zar

Dir idi cūpāna Ħaydar mehçü men
Ħaydar’a cūpān okırdı āferīn

2730 Ol vezīr ol demde geldi nezd-i şah
Karşudan oturuban itdi nigāh

Eytdi vezīre ki Kaşamşam şekdeyüm
Bir sözüm vardur kim katuñda diyüm

Bundan öñdin okımışam ben kitāb
Okıduğumdan baña virgil cevāb

²³Bu beyitin üstü metinde çizilmiştir.

Bir űicā‘  opası durur ez-‘Arab
Ol űicā‘den cür’et olmaya‘aceb

Ola t cir  yininde ol civ n
Hem m b riz ola ol hem k r-d n

2735 ‘Al  ola ‘Arab içre   a n m
‘Arab’  n tosumı ola   a r m

Bir  ara  ul isteyü ol pehl v n
Gelesid r bunda cer de ‘ıy n

H ver’  n m lki ni idiserz r-i dest
C r’et ile   a bulamaz ű r dest

Gerd ola ba ı u yüzi lale-gün
Erlige pi v sını ola ‘uy n

 add evce ola hem g ksi fer  
T  in  n bir ucu ola iki ű  

2740 Bir  atar bine ol olanda s v r
Sa a be zed rem anı űehriy r

Anu    n eylerem bende g m n
T     ester sende yokdur iy civ n

Sen i itd  n ben ne didüm iy űeb b
Dilerüm ki vires  n doğru cev b

  a be zers  n ki ben virdüm ni  n
Ne diyem sorar ise gerden-ke  n

Şāh-ı Merdān didi kim Hāydar menem

Şāhib-i ol tığ ol ester menem

2745 Buraya isteyü geldüm ben gulām

Varuban kırtardum ol kulu ez-dām

Çün ki döndüm girü menzile yine

Kalmamış menzilde hiç bār u bene

Hem ālumdan buldum nām u nişān

Böyle mi olar atını gerden-keşān

Benüm emvāluma uzatmış eli

‘Ayb dögül çün ki bilmedi benüm ‘Alı

Kendü bāzūsını ol rence ider

Pence-i şır ile kim pence ider

2750 Kimse niçe ilete menüm mālumi

Görüben kıorkmaz mı bu kûpālumi

Bağlamışam uş bu kıne ben miyān

Er ol ola dānla gele der-miyān

Ğuşşadan göñlüm dolu başum zi-ceng

Dilerüm olmaya ortada direng

Çün kim dañla çılsa gün ez küh-sār

Hāveriler baş göre der-Zülfikār

Çün kim bundan varasuñ der-encümen

Sölegil her ne ki söz didümse ben

2755 Çün 'İmādū'l Melik bildi nāmını

İtdi ol hındenķabūl İslāmını

Didi yā Hıydar varan da ben zi-rāh

Her ne ki didüñ diyeyüm nezd-i şah

Yaḥşı yaban ne ki sen itdüñse yād

Söyleyüm bir bir aña iy ḥoş-nihād

Sözi işüdüp vezır-ikār-dān

Atını binüp yola oldı revān

Geldi Kānber kātına şāh-ı nām-dar

Açdı kapusını girdi ber-ḥişār

2760 Ol tarafından ol vezır nıķ-nām

Kendü şāhına varup virdi peyām

Didi ki ol nām-ver Hıydar durur

Aña yüz Rüstem teki çāker durur

Gürz ü kûpāldan baña virdi ḥaber

Diyeyüm ne ki diyüpdür ser-be-ser

Dili su teki revān tıģıcū āb

Virmek olmaz her birine bir cevab

Dili itidür anuñ hem tıģı tız

Kim dūrür k'anuñ ile ide sitız

2765 Korkum ki iy şehi Pırüz-ı Baht

Saña ne tācuñı koya ne ḥū taht

Ḳayḡulu oldu bu sözden Ḥāverān
Ḥaṭṭ ayurdi ḳanda ki var pehlüvān

Her yaña gönderdi ilçi şehriyār
Ḳanda kim vardur getürdi nām-dār

32b

Her niçe şeh var idi zerrīn külāh
İstedi genc ü yaraḳ ile sipāh

Yıḡdı ḳamu yanına yavuḡ irāk
Tañrıdan gerek ḳula n'itsün yaraḳ

2770 Ol gün içre geldi bir feryād-ḥāh
Ḳıldı der-geh ḳapusunda dādu āh

Kārvānda ne olan māl u genc
Ayrıḡ aldı ḳaldı bize derd ü renc

CENG KERDEN 'AMMĀR BA-EBŪ'L MUḤCEN-İ GŪRD U DESİDEN-İ
MĀLİK EJDER

Her taraḑdan Uḡriler ḳaldurdi ser
Daḡı tācirlige kim baḡlar kemer

Der-zamān buyurdi ol 'Ammār'a šāh
Al apar ol Uḡrı ardınca sipāh

Anda kim dutmışdur Uḡriler bene
Kārvānı eylemişlerçoḡ bene

2775 Öyle kıl virân olsun ol penâh
Tâ ki senden dâdın alsun dâd-ḥâh

Virdi aña ceng erinden deh ḥezâr
Leşkeri alubanı çıḥdı o yâr

Hışn-ı Pülâd’a yetince gitdi râh
Berķ ururđ başda pülâddan külâh

Çünki leşker irdi ber-pây-ı ḥişâr
İtdi yiryüzin siyeh gerd ü ğubâr

Hem o dem buyurđ orada ‘Ammâr
Çaldılar nây-ı nefîr ü ğîr ü dâr

2780 Çıḥdı Bu’l Muḥcen daḥı alup sipâh
Bağladı ne kim var idi dağa râh

İki leşker birbirine irdi teng
Gürz ü kûpâl aluban cümle be-çeng

Her yañadan tîğ ele alup revân
Sağ u soldan at yükretđ pehlüvân

Çün irişđi bir yire iki sipâh
Nâ-gehân bir gerd göründi zi-râh

Nâle ider içinde ṭabl u nây
Yiryüzin san oldı bir nağme serây

2785 Nâ-gehân açdı çün tîre ğubâr
Oldı Mâlik tûğı andan âşikâr

İlci göndermişdi Mâlik-i nâm-ver
Hâver'e gelüp getürmüşdi haber

Bindügi bir tâzî at tünd ü revân
Salmış ir kaçına gürz ü girân

Böylesince pehlüvân hançer güzâr
Gelmiş idi tâzî atluda hezâr

Çünkü Bu'l Muḥcen añâ kıldı nazar
Bildî Mâlik'dür gelür çün şîr-i ner

2790 Kirpüginden yüzine akıtdı âb
Mâhtâba tökdi dırâz-ı âfitâb

Didi gönlünde baña baht oldu yâr
İtmezem bahtuma gerçe i'tibâr

Görgeç añî gözlerüm doldı hun-âb
Vaḳ'adur bilmezem yoḥsa ki ḥâb

Depdi Mâlik orada atın revân
Eline alubanu gürz-i girân

Pehlüvânlar aluban şemşîr-i tîz
Kâfirüñ üstine kıopardı rüst-e-ḥîz

2795 Göke çıhdı ol gün od der kâr-ı zâr
Döndi Bu'l Muḥcen orada ber-ḥişâr

Mâlik alup gürzin ol ḥârâ-şiken
Tende ne baş kıoydı ne başlara ten

Evce ılduzı ‘adüvvün oldı pest
Biri diri kalmadı ez-büt-perest

Bārū üstinden Ebū’l Muḥcen nazar
Eyler idi leşkere ol şîr-i ner

Çünkü bildi fāriğ oldılar zi-ceng
Şerbet itdürdi o şāh-ı şîr-i çeng

2800 Gözeler doldurdi ez-ḳand u gül-āb
Böyle bir cām daḫı mehçün āfitāb

Virdi bir kişîye gönderdi revān
Didi apar Malik’e iy kār-dān

Ol giden ‘ākıl idi dāniş-perest
Geldi çökdi ḳarşudan cāmı be-dest

Ḳandı şerbetden getüren nîk-nām
Şundı Malik’e revān ol demde cām

Leşkerinüñ uluları koymadı
Özge şerbet sanuban içme didi

2805 Virdiler evvel gelen eline cām
Aldı içdi cāmı idüp ihtirām

Mālik anı gördi bir cām itdi nūş
Bildi kim şāfî şarāb u ta‘mı hoş

Ol gelenden sordı iy fermān-güzār
Kim dūrür fermān revā ender-ḫişār

Çünkü dil bilmez idi ol gelen er
Bilmedi k'andan ne sordılar haber

Böyle eyledi haber sorkaç gümân
Didi Mâlik kim bunu dutuñ revan

2810 Öyle bildi kim anı öldürür ol
Yön çevirüben hışâra dutdı yol

Mâlik'üñ katından çıkıp oldu revân
Buldı kaçmağdan be-gâyet nâ-tüvân

33a

Mâlik eyledi nazar sū-yı sipāh
Didi tiz dönderüñ anı siz zi-rāh

Sorayum kimdür hışāruñ serveri
Nedür adı bileyüm n'irdür yiri

Vardılar kim tā anı döndereler
Ne iş içün geldüğini bileler

2815 Çün kaçan kişi girü kıldı nigāh
Gördi ardınça gelür çend ez-sipāh

Böyle görgeç düşdi teşviş cānına
Özini saldı dağın dāmānına

Ol gelenler üstine yağdurdı seng
Döndiler yoldan girü merdān-ı ceng

Ol kaçanlar zān oluban yüzi zerd
Vardı Bu'l Muḥcen'e bā-endūh-i derd

Ser-güzeştin kamu bünyād eyledi
Her ne söz söylendi yād eyledi

2820 Güldi Bu'l Muḥcen anuñ aḥvāline
Beyhūde sözlerine aḳvāline

Sal u dide böyle yād eyler suḥan
Yeñi dāstān kim dimiş pīr-i kühen

ĀGĀH ŞÜDEN ḤAẒRET-İ RESŪL 'ALEYHİSSELĀM EZ-REFTEN-İ
EMİR'ŪL MŪ'MİNİN 'ALİ VE FİRİSTĀD-İ MĀLİK-RĀ

Çünkü Ḥaydar gitdi ol şems-i 'Arab
Medīne'den çıkuban der-nīm-i şeb

Üç gün oldı serveri dīn-i ḥicāz
Görmedi yirinde şāhı der-namāz

Server-i dīn geldi nezd-i Fāṭıma
Kapu aç diyü çağırdı ḥādima

2825 Çünkü Zehrā yüzini gördi Resŭl
Gördi ciger-güşesin seyyid melŭl

Nergisinden gül yüzine tökmiş āb
Ḥān-ı kirpik çehresin itmiş ḥarāb

Çün Resŭl baḥdı kızınuñ yüzine
Gözlerinüñ yaşı dāmadı yüzine

Sordı H aydar'dan haber ol n am-d ar

Kızını görgeç mel l   hor u z r

Didi Zehr 'ya g list num güli

 y gözüm ya tusı ravzam b lb li

2830    gicedür sub da gelmez 'Al 
Söylegil  ancar u gitmiş ol vel 

Oldı Zehr  yüzi gözinden p r- b

  n Res l sordı haber ez-Tur b

 h idüben didi iy c num peder

   gün oldu bilmezem andan haber

Söylemedi kimseye  eh r zını

 anda gitdi bilmezüz kend' özini

  hu  içinden Res l oldu mel l

Bilmedi kim  ancaruya gitdi ol

2835 Didi kim iy H lık u Perverdig r

K mumu virgil benüm iy k m-  r

Geldi bir  v z ez-c n- fer n

Gitdi H aydar diyü ber H aver-Zem n

H aver'   mülkini getüre be- eng

Niçe al seri  oya ber-z r-i seng

M lik'e emreylegil sen y  Res l

H aydar ardınca rev ne olsun ol

Geldi Mālik yanına ol ser-firāz

Didi Hāver işine ol çāre-sāz

2840 Aña bile didi kim iy pehlüvān

Ehl-i dānişüñ yaqın hem kār-dān

Gitdi Haydar Hāver'e bil bî-sipāh

Anuñ ardınca revān ilet sipāh

Leşkeri aparup olgil aña yār

Yāduña gelsün saña ol dost-dār

Bir zemān eglenip olgil revān

Anı sen bilürsiñ ol seni hemān

Mālik anda didi ki Hāver-Zemīn

Dutmağ olmaz anı bā-şemsīr-i kīn

2845 Didi ki ben hezre ile çend-bār

Leşker iletmişük bir ān Hāver-diyār

Ol zemīn bize müsellim olmadı

Pehlüvānından biri kem olmadı

Yoluña likin benüm cānum fedā

Gideyüm çün gitmiş ol şīr-i Hudā

İletyüm şīrb-zemīnden bir sipāh

Kim tozından yiryüzi olsun siyāh

Görelüm ki ne olur encām-ı kār

Niçe adın gösterür bu rūzigār

CENG KERDEN-İ HÂVERÂN BÂ-EMİRÜ'L MÜ'MİNİN 'ALİ
'ALEYHİSSELÂM VE DEŞİDEN-İ MÂLİK EJDER

2850 Kõşdı peygamber çeriden deh hezâr
Kâre revân oldu Mâlik-i nâm-dâr

Hakk Te'âlâ'sın idüben anda yâd
Oldı Resûl'den cüdâ ol hoş-nihâd

'Arab'uß mülkinden ol leşker-penâh
Hışn-ı Pülâd'a irince gitdi râh

Çün kim leşker irdi ber-pây-ı hışâr
Oldı leşkerden dolu Hâver-diyâr

33b

Hâverîler hem düzetdiler sipâh
Karşulaya Mâlik'i der-rezm-gâh

2855 Üç gün itdiler peyâmı harbzi-ceng
On'ki günden göñli idi katı teng

Bilmedi ol Hâverîler baht-ı şüm
Âbâdın yirleri olur cây-ı büm

Her taraftan leşker-i ceng itdi cem'
Ya'ni İslâm çerisini ide kâ'm'

Çaldırup dördinci gün tabl ile nây
Tûğları götürüben kopardı zi-cây

Ḳal‘adan daşra çıhardı leşkeri

Düz yire çekdi oları ceng eri

2860 Haste oldu atı na‘lından zemîn

Gerd çıhdı göke yirden bil yakın

Yıldırardı şu‘lelü tığden çün harîr

Niçe kim bulud günü şems-i münîr

Olmış idi yiryüzi hemçün bahâr

Bes ki tikildi ‘alemler zer-nigâr

Hâverâni bizedi kalb-i sipâh

Bağlayup şaffdirdi bārça kîne-ḥâh

Hâverâna böyle dir idi çeri

Kimüñ içün siz düzedür leşkeri

2865 Cem‘ oldu kılıc eri şad hezâr

Kim dūrūr düşmen bugün der-kâr-zâr

Uşbu dem yir geldi leşkerden teng

Pādişeh kimüñ ile ider bunda ceng

Pādişeh Ḥaydar yaña kıldı nazar

Didi ceng ider bizümle bu biraz

Cenge gelüpdür bizümle yalıñuz

Niçe kim biz olsavuz biñ katlayuz

Leşkerünüñ serveri qaldı ‘aceb

Didiler meger delüdü bu ‘Arab

2870 Ol çeriye H̄aydar idüben nigāh
Gelüben karşıladı şîr-i illāh

Na'ra urdı k'ey şeh-i H̄āver-Zemîn
Ben bugün senden alurum kîn yakîn

Gönderürseñ baña bir kişi be-ceng
Bir bir gelür uruşmak baña neng

Ceng erinden baña gönder deh nām-dār
Tā ki eyleyem anuñla kār-zār

Erlik içre ben saña er dimezem
Ceng içinde ben saña beñzemez

2875 Yine buyurđı çeriden deh hezār
Kamu bağlamış kemer der-kār-zār

Vardılar gürz aluban kûpāl-ı tîğ
Onlaruñ gördi çıhardılar tā be-mîğ

H̄aydar'uñ dört yanını aldı sipāh
Sağ u soldan bağladılar aña rāh

Gürz ü şemşîre kamu uzatdı dest
Ne uca yir bellü idi ne hū pest

Atlular girdi o gün der-deşt-i ceng
Eylediler āsümān yüzini reng

2880 Çıhdı gökyüzine āvāz-ı kūs
Şîr-i merdler mağzı gitdi ez rūs

Çünkü Hıydar gördi oldu iştilam
Kamçladı tãzisi buladı yemm

İtdi cilve ile cidāsını tiz
Düşmen oldu kendü çün itdi sitiz

Her yaña ki gönderür idi atı
Çok ganimine bulurdu fırsatı

Leşker içre konmuş iken gerd ü miğ
Destesindensindi destindeki tiğ

2885 Ele kim örgenmiş ola Zülfikār
Özge tiğ kaçan olısar payidar

Her kemendi k'ideler ez-hākūr
Lāyık olur bāzū-yı Behrām-ı Gūr

Bir kaba kim tikeler ez-çerm-i şır
Lāyık ola aña kim ola dilır

Destesinden çün kim sindi kılıcı
Bu güzın destine eyledi güci

Atınuñ koydı 'inanını revān
Şır- i ner tek hamle itdi der-miyān

2890 Niçe pūlādı ile çün peleng
Ol girde ile orada kıldı ceng

Kim misāl-i şāhbāz ez-şāh-ı serū
Kaba niçesi ile tā ki tez-rū

Kemerinden dutuban ez-merd-i kın

Akıtırdı çeküben ez-peşt-i zın

Götürürdi bir kişiyi şeh revân

Birin dah' anuñla ururdi hemân

Đarb iden demde o şah-ı nâm-dâr

İkisinden çıkarur idi damâr

2895 Bu savaşdan çün kim ötdi bir zamân

Gerd ile bir oldı arz u âsümân

Ol çeriden göke çıhmışken ğubâr

Bir yıl esdi nâ-geh emr-i Kirdigâr

Degdi yıl toz yüzine reng-i benefş

Gördiler göründi ol gerdden direfş

Mâlik-i ner ejdehâ irdi zi-râh

Gördi çoğ leşker durur der-rezm-gâh

Ĥaydar'ı gördi kim ider kirdâr

Niçe k'ey turmış ola aşlân-şikâr

34a

2900 Gürz-i girânınaluban be-çeng

Leşkerine didi itmeñüz direng

Leşkeri teprendi çün ez-bâd-ı mığ

Şamu alubanı kûpâl ile tığ

Bir anda  arb ile ceng erenleri
Meyd n içinden  opardı  nleri

H ver'  n serd r    n  ıldı nig h
K'irdi M lik leşkeri ile zi-r h

Gördi  an ile  um olur   r-i  b
Ba tının  a ını gördi dolu h b

2905 Bir  i iye didi anda der-zam n
Kim varuban H ydar'a söyle rev n

Bize mühlet vire bugün iy n k-n m
Kim bugün savaş bize oldu  ar m

Gec ki geldi   n bugün sa a sip h
D n ile sal savaşı bugün iy   h

Geldi o  a   H ydar'a m nend-i b d
Her ne ki   hi dimi se itdi y d

  h-ı merd n virdi ol  a  a cev b
Öyle olsun   n kim g rmi  ol  av b

2910  amu döndi ceng eri cenginden giriş
Her biri  z menziline dutdı r 

Geldi M lik yanına ol dem 'Al 
Ol    vet ma'deni   r-i vel 

Birbirin  uca layup ol   r-i ner
Birbirinden ta   itdiler  aber

İdüben Mâlik yaña Hıydar nigāh
Çok süaller eyledi ez-renc-i rāh

Gözleri ol demde oldı dolu āb
Sanasuñ yağmur yağardı ez-sehāb

2915 Yaşı gözinden yüzine oldı revān
Sordı Peyğamber haberin pehlüvān

Didi Mâlik kim peygamber rüz-i şeb
Seni yād itmekden örtülmez dü leb

Hadden artuğ yā ‘Alı bilgil tamām
Saña gönderdi Resüllullāh selām

Birbirinden çün kim sordılar haber
Didi orada dutuldu haymeler

Ol kadar dutuldu har-gāh-ı serāy
Oldı yirüñ yüzi çün perr-i hümāy

2920 Ol taraftan geldi veziri şehüñ
Mâlik’i sormaqlıka ol kirehüñ

Mâlik’i dutubanı ol dağ be-ber
Her yañadan sordı çoğ dürlü haber

Dutdı andan soñra Hıydar yanına rü
Didi kim iy şır-i merd-i ceng-cü

Hāverilerüñ yöküşdür leşkeri
Anları sen biöye dutma ser-seri

Her yañadan leşkeri getürdi bol

Yiryüzin leşker böyle itürdi ol

2925 Bundan artuğ ger yok ise leşkerüñ
Burada durmağ degül senüñ yirüñ

Sende ger bu ise savaş leşkeri

Bu belādan sen kerem kıl ol berı

Olmasun kim çeşm-i bed der-rūzigār

Saňa zaħm eyleyüben ide kār

Virdi vezıre cevābı anda şır

K'āhūdan korkmaya hergiz nerre şır

Çünkü ben çekem tığı cevşen-güzār

Çeh katumda bir kişi çeh şad hezār

2930 Düşmenümden yoğ maña dünyāda bım
Hāverı kim ola andan korka kim

Hāydar'a kıldı du'ā destur-ı şāh

Der-zamān oldu revān ez-bār-gāh

Hāverıler yanına geldi vezır

Gördi şāhı oturur rūy-ı serır

Vezıre böyle didi orada şāh

Birbirine qarşu varanda sipāh

Ara yirde olmamışken gır ü dār

Bendlüler çün düzedeyüm bende dār

2935 Çünkim düşmen göre evvel asulu
Haydar' uñ göñli ola ğamdan dolu

CENG-İ KERDEN-İ HÂVERÂN BÂ-ĤAZRET-İ ŞÂH BÂD-I DİĞER

Meger anlara bulavuz biz zafer
Sınuğa bu rây ile ol şîr-i ner

Fikri danuñ atınca anuñ ceng idi
Bilki mîzânı anuñ bî-seng idi

Yandı çün şem' ez serâ-yı lâciverd
Şu'le-i sürh itdi yiryüzini zûd

Çün kim yandurdu çerâğı ber-siper
Şubh pervânesi yaqdı bâl ü per

2940 Cünbiş itdi iki yañadan sipâh
Dutdı ceng erenleri meydâne râh

Na'ra urdı kûs iñildededi nây
İki leşker kıpdı dağ teki zi-cây

Geldi Haydar ilerü alup sipâh
Tâ kim ide Hâver ehlini tebâh

Mâlik ejder dahı anda pehlüvân
Meymenede oldu çün şîr-i jiyân

34b

Meysere kaldı anber-i nām-dār
Böylesince ceng eri alup hezār

2945 Ol arafdan geldiler yüz miñ kişi
Ehl-i küfrüñ kınine istemek işi

Başları üstinde bir tûğ-ı siyāh
Tozdan oldu nā-bedīd şems ile māh

Meymenede onlaruñ Aylāğ-ı Türk
Bāzūda aşlan idi çengālde gerik

Var idi Mağrib-zemīnde bir civān
Adı Ferhār idi hayli pehlüvān

Meyserede dahı ol dutdı arār
Böylesince aluban çoğ nām-dār

2950 Leşkeri itdi an tökmek ihtiyār
Hāverīler dikdiler bir niçe dār

Asdılar Seyyāf ü Sa‘d’ı ser-nigūn
Hıle idüben o gün ol avm-i dūn

Didi leşker tır ü bārān itdiler
Yirlü yirden yāy alup oğ atdılar

Oğ atıcı cem‘ oldu deh hezār
amu nāvek-řiken ü çāpūk süvār

Dutabilenler kamu tır ü kemān
Bir yire cem' oldu ol gün bî-gümān

2955 Kamu alup kūs be-çeng
Kimisine bindürdiler tır-i hadeng

Gördi kim Haydar o kavm-i bed-gümān
Ele aldı bir güzîn tır-i keman

Şāh-ı merdān na'ra çekdi ez-ciger
Şîr ü merdler 'aqlı gitdi ser-be-ser

Na'ra uranda o şîr-i nām-dār
Cānsız oldu ceng erinden deh hezār

Ceng erinin düşdi elinden kemān
Kamu hayrān kaldı ol kibr girān

2960 Mālik'üñdür bu rivāyet bil iy yār
Haykırandā ol şehi Döldül-süvār

Ürkdi atlar ña'rasından bî-'aded
Öldi ayağ altında leşkerden bî-ḥadd

Böyle söyler 'āqıl ü bisyār-ı hūş
Döldül ol n'arayı işitdi be-gūş

Yön dutubanı Şabā şehrine tîz
Bād-ı şarşar tekyirinden itdi ḥîz

Geldi şehre niçe kim bir nerre şîr
Heybetinden qorḥdılar kamu dilîr

2965 İrdi çün kim kapuya ol nām-dār
Bir niçe öldürdi anda perde-dār

Virdi cümle pehlüvanlar ana rāh
Geldi aşlan kimi bā-der-gāh-ı şāh

Qalmadı kırtula andan hiçbir er
San bışeden nıkle çıldı şır-i ner

Dıdebān geldi yögürüp ez-hışār
Didi kim bil iy şehi Zınhār-Hār

Götür ol hanceri sen iy nık-nām
Yazıya bırak ki görsün hāşş ü‘ām

2970 Heybet ile geldi uş ester revān
Niçeleri öldürüp iy pehlüvān

Sözüm işit yoḥsa sen daḥı helāk
Eyler ol kanuñı aḥıdır be-hāk

Çün aña itdi nazar Zınhār-Hār
Heybetinde qalmadı anda qarār

Zülfikār’ı getürüben der-zamān
Düldül’iñ önüne daşladı revān

Boynını uzaduban ol tız-gām
Dişi ile aldı tıḡı bā-niyām

2975 İtmedi bir laḥza ol yirde qarār
Ḥaydar’a gitmegi itdi iḥtiyār

Araları Düldül ile Haydar'ın
Söleyüm miqdārını men ol yirün

Ben işitdüm ki on ağaç yir idi
Düldül andan işidüben yir idi

Na'ra uç olmadın ol henüz tamām
İrdi şāh yil teki ol tiz-gām

Düldül'ün tapurtısın ol şir-i ner
Nā-gehan işitdi yoğ iken haber

2980 Şāh gördi Zülfikār'ı der-dehān
Düldül almış geldi çün bād-ı revān

Zülfikār'ı aluban ol nām-dār
Bağlanuban oldu Düldül'e süvār

Düldül'e böyle didi k'ey bād-pā
Yādigār sensün baña ez-Mustafā

Kimde var dūrür señ teki yādigār
Kim ola ğam-nāk olan da ğam-güsār

Böyle diyübeni düzetdi 'inān
Durmadı dağı yirinden bir zamān

2985 Düşmenün kalbine irdi hemçü şir
Kān ile kıldı yirün yüzini şir

Geldi anda kim kurulmuş idi dār
Ser-nigün asılmış idi iki yār

Kesdi ipin tığ ile anda revān
Ḳalbe dikdi gözini ol pehlüvān

Pehlüvānlar çün kim ḳurtuldı zi-dār
İtdiler İslām çerisinde ḳarār

Kendü leşkerine döndiler olar
Ḳurtuluban renc ü zaḫmetden ayār

35a

2990 Hāverīler naẓar itdi ber-sipāh
Leşkerini gördi kim olmış tebāh

Böyle didi kim bugün yağdı belā
Pehlüvānlarum olısar müptelā

Savāş eri na‘ra urdı ser-be-ser
Yir ḳulağı na‘ralardan oldı ker

Didi Mālik leşkeri-i İslām’a hem
Gösterelü leşker-i küfre sitem

Cümle ele alubanı tığ-i tız
Kāfirüñ üssine ḳopardı rüst-e-ḫız

2995 Böyle söyledi Mālik-i şır-i jiyān
Çengine götürdi ol gürz-i girān

Götürüben yuḫaru gürz-i girān
Yuğdurdı ādemi ol pehlüvān

Karuşuban yire iki sipāh
Atlular na‘rası çıhardı be-māh

Gökyüzini dutdı toz ile ğubār
Güni görmek olmaz idi āşikār

Öz rüşen oldı ol gün tîre-şeb
Gitdi mağzı şîrlerün dime ‘aceb

3000 Çalmurdı anda gürz ü kāvîser
Dərbına düzmedi küh ile kemer

Şu‘le urur idi tîğ-i āb-ġün
İldırımı sanasun yağardı hūn

Tîğler itmiş yüzini kan ile la‘l
Çok server başı düşmiş zîr-i na‘l

Şîrlerün tîği k’ider çāk-ı çūk
İrdi tahta māhiye māha be-fevķ

Kan içici yurgör açup pāl-ı per
Eylemiş kan tögmege münķārı ter

3005 Tökmege kân ucılan itmiş sinān
Gökde kevkebden kamalmış bir nişān

Kamu dağ u dehr ü düz ü kemer
Dopdalı öli idi bî-pā vü ser

Bes ki tökülmişdi aş der-mürġ-zār
Yir getürmüş ot yirine başı bār

Hâverüñ düzünde olmuş kan revân
Daş mercân olmuş ü hâk argüvân

Ol mehil kim batmağa irişdi gün
Öyle san deryâ kana düşdi dün

3010 Zengîlerüñ şâhı urdı başa tâc
Yiryüzi aldı karankudan harâc

Götürüldi yiryüzinden şekl-i ağ
Âsümân oldu dolu ez-perr-i zâğ

İki leşker ol dem ayrıldı revân
Gördiler dolu ölü yazı yaban

Haydar'ın yârenleri kıldı namâz
Sordı Haydar leşkerinden cümle râz

Leşkerümden didi bugün der-neberd
Görüñüz oldu şehîd bir niçe merd

3015 Tecrübe idüñ didi ol nâm-dâr
Kamu ölüleri eyleyüñ şümâr

Şâha virdiler cevâb yitmiş kişi
Ceng erinden kim dürür bilgil işi

Şâh-ı merdân işüdüp oldu gamın
Leşkere buyurdi ol sâlâr-ı dîn

Ölülerüñ kâmusın göturdiler
Götürüp toprağına yeturdiler

Ol ʔarafdan Hāver şāhib-i sipāh
Leşker ile döndi çün ez-rezm-gāh

3020 ʔalmadı anuñ yüzinde gitdi reng
Çünkim haber virdiler ez-kār-ı ceng

Ağlaşuban didiler iy şehriyār
Kem durur savaş erinden çil hezār

Saldı başını aşığa ol dilr
Fıkr itdi bir zamān ol bahtı kır

İtdi andan soñra nazar ber-sipāh
Didi kim iy leşkeri oluñ āgāh

Görüñüz kim ne dürrür tedbjr-i kār
Didiler çün ağlaşuñ siz zār-ı zār

3025 Bir veziri var idi hoş nık-nām
Hem müdebbirdi ‘Amjd’ül Melik nām

Şāhib-i tedbjr idi ol kār-dān
Hem sūhan gūy idi idi hem bisyār-dān

Şāhına didi işitüñ sözümi
Der-gehüñe sürtüben yüzümi

Üç gün eyleñüz pāyı siz direng
Leşkere buyuruñ eylemeye ceng

İlci göndergil yeñiden her yaña
ʔamu bigler yir yirin gelsün saña

3030 amusı dutubanı fermān-ı řāh
Geleler her anda var zerīrn k lāh

Duta H ver-Zemīni b ra sip h
H şıl ola b ra k mı padiş h

Dört yanında d şmen n ne varsa r h
Bağlayalum kim d r osun ol sip h

 del m gönülleri send n kimi
Yiryüzin an ...²⁴

Erlik ile dutmaya bed-g m n p y
Dağ olursa gide almaya be-c y

3035 H ver n bu söz ile ş d oldılar
Ėuřřa u ayĖudan  z d oldılar

35b

Emir itdi ol ' m d' l Melik ş h
Kim apar peyĖamımı b  ol sip h

H yli gedi arada ceng   cedel
Didi di leneli ol ş hib-i h yl

Sen bugün da la beri gün it direng
Hem bilirsün eyledür d ncide ceng

²⁴Bu kısım metinde tahrip olduğundan okunamamıştır.

Ol ‘İmad’ül Melik dutup fermân-ı şâh
Haydar’a irişdi ez Hâver-sipâh

3040 Ne ki söz geçmiş idi didi aña
Diñledi Haydar sözün öndin soña

Didi andan soñra ki ol şehriyâr
Götüre üstüñe leşker bî-şümâr

Yiryüzin doldura ez-merd-i neberd
Kopara pülâd dağdan dolu gerd

Korharum ki iy şehi leşker-penâh
Saña bir zağmet yetüre ol sipâh

Didi Haydar aña göñlün eyle şâd
Gelecek gün guşşasını eyle yâd

3045 Ger dutarsa dağdan dağa sipâh
Olmaya düzen ile baña bir kes gâh

Hâlık her dü cihân baña penâh
Ser-keş olanlar baña der-hâki râh

İşidüp bu sözi Haydar’dan vezîr
Varuban virdi cevâbı dil-pezi

Ol tarafdan çün kim ol Zînhâr-Hâr
Gördi kim Düldül apardı Zülfikâr

Var idi bir büt anuñ ez-zerr-i nâb
Dudağı la’l dişleri dürr-i hoş-âb

3050 Benzer idi yāķūta ruķşarı hem
Bil ki yāķūtdan ziyād idi ne kem

Bizemişdi başdan ayaga anı
Öyle siverdi ki ne ola cānı

Vardı büt-ķāneye gör büt ķatına şāh
Ķoydı başın yüz sürer ĥāk-i siyāh

Ķirpikinden yaşı tōķūp yudı derin
Toprağa sürtdi yüzün hem serin

Didi ķurtar cānumı der-bīm dūrūr
Söyle ester ile tığ issi kim dūrūr

3055 Söyle kimūñ idi ol tığ-i būrrān
Yine kimūñ idi ol esb-i divan

Kimdūr ol tıği çeken di ez-niyām
Eylen kimdūr di ol tosunı rām

İtdi fermān ķudretinden Ķirdigār
Kevkeb ü māhı iden gökde nigār

Geldi söze anda Lāt bī-zebān
Kim yanumda rāzuñı itme ‘ıyān

Baņa tañrı dime dut sözüme gūş
Büt ĥudā olmaya gör olgil ĥamūş

3060 İritdūñ şen ķürede bir pāre zer
Eyledūñ özūñ kimi sen bir şor

Sen bu işden geçgil iy şüret-perest
Gelmeye seyr-i ma'ni şüret-den be-dest

Ta'ñrı ol ola ki ol kâdir ola
Görübeni bile söz dir ola

Bilmedüñ mi sen ki ben hiç bilmezem
Yağşı nedür yavuz fark kılmazam

Hor oluban düşer ehlüm zi-pây
Durabilmen dutmasuñ elüm zi-cây

3065 Sen taleb it Ta'ñrı kim hâlık ola
Saña rızık virmeklige rāzık ola

Sen münâcât eyleseñ ide revâ
Dertlü olanuñ ide derdüñe devâ

Özüne gel 'âkil ol endişe it
Ta'ñrıya dapunmağı sen pîşe it

Ta'ñrı oldur encüm-i eflāk ider
Hākı âdem âdemi ol hāk ider

Gice çün ki yiryüzine buldı rāh
Âsümāna şu'le virür ol zi-māh

3070 Giceyi iletüben rüz iyler ol
Gāhi gice gāhi gündüz eyler ol

Gönderüpdür ol Resül-i reh-nümā
Tā ki yol göstere bā- halk-ı Hudā

Adı Muḥammed dūr ol pāk-i dīn
Cānına olsun hezārān āferīn

Uşbu gelen aña olur ibn-i ‘am
Çekmez ol ne kadar olsa çeri ğam

Tāzī dilince adı Ḥaydar durur
Şāhib ol tīğ ol ester durur

3075 Saña gerekir ise dār’ül qarār
Eyle peygamber dīnini ihtiyār

Büte dapunma saña itmez meded
Büti terk it istegil fard u şamed

Deyüben yüz pāre oldı der-zemān
Sözi ol oldı işüdügi hemān

Didi göñlinde şehī Zīnhār-Ḥār
Dutmağ olmaz buncılayın işi hār

Anda kāfırlıkdan oldı ol berī
İhtiyār itdi dīn-i peygamberi

3080 Leşkeri kamusı getürdi imān
Hiç birinde kalmadı zann u gümān

Leşkerin düzetdi hem ol demde şāh
Tā ki Ḥaydar yanına ilete sipāh

36a

Bu kadar ki sen dimişsün gel haṭā
Nefsiñün bütine dimişsün ḥudā

Büt seymeklig seni mağrūr itmesün
Nefs bütün siygil yāduñdan gitmesün

Çünki Lāta dapunan kāfir ola
Kendüçün ağlamayan kāfir ola

3085 Nefs bütine dapunuruz biz müdām
Fāyda itmez bütleri saymak tamām

Nefsinün Lātı senün hırşuñ dürüst
Sindür anı dutmagil bu işi süst

Çün önünde büt ola iy ehl-i rāz
Niçe cāyız ola ol oda namāz

Çün namāzıñ Lāt ile olmaz kabūl
Niçe ola çün olasıñ Lāta kul

Yā İlāha sen baña püşt ü penāh
Göñlün ka‘besine ilet pādiřāh

ḤAK KERDEN ḤĀVERĀ BĀ-EMİR’ÜL MÜ’MİNİN ĀLİ BĀD-I DİGER

3090 Nefs bütleri olmaz zi-rāh hırş u āz
Geldi göñlüm evine iy çāre-sāz

Halvetüñden aña gönder bir halîl
Eylesün bu oda bütleri zelîl

Ol tarafından ol şehi hâver-penâh
Üç güne degin düzetti ol sipâh

Her yañadan leşkerin cem' itdi ol
Yıgıdı her kim var idi ez sağ u sol

Çıhıdı şehrinden revân ol şehriyâr
Böylesince leşkeri si şad hezâr

3095 Rûz-i dördincide ol çaldurdu kûs
Öyle san oldu hevâ çeşm-i hürûs

Atlular meydân yañaya dutdı râh
Rû-be-rû oluban ol iki sipâh

Sürdi Haydar ilerü ol şeh-süvâr
Böylesince aluban birkaç süvâr

Tûğınuñ ucını yetürdi be-mühr
Oldı gerd ile siyeh rû-yı şehr

Meymenede durdı Mâlik nâm-dâr
Gürz aluban böylesince ne ki var

3100 Bil ki 'Abdullâh-ı Enşâri dahı
Meysereyi bekledi ol ahı

Dahı Efđal tûğın alup iy be-ser
Durdı bûsûya girüp bûte meger

Çizgenürdi Kānber hem gürd-i sipāh

Tā ki tağı bulmaya anlara rāh

Ol tarafından Hāverilerden Kūbād

Gelūben karşıladı ol bed-nihād

Karşudan düzetdiler kalb-i sipāh

Göke irgözübeni tūğ-ı siyah

3105 Meymeninde onlaruñ Kırās idi

Ellerinde gürzleri elmās idi

Meyserede durmuşdı ‘Abd-i Velī.

Cengine münkād iderdi ol dīvi

Hem gezerdi Aylāķ ender-rezm-gāh

K’ide leşkerini düşmenden nigāh

Kalb içinde bigleri itmiş maķām

Şu‘lelü gün giceye dönmiş tamām

Yiryüzinüñ rengi olmuş çün benefş

Bes ki atlular götürmüşler derefş

3110 Yiryüzin dutmuş idi āvāz-ı kūs

Ol maħalde efsūn olmaz idi fūsūs

Nev-civān peleng çün rūmā-yı tır

Kaçar idi görüben şemşir-i tır

Çok şicā‘lar eceli ırmış yakın

Āsümān olmuş kara cūnbān zemīn

Ellerine almış idiler kemend
Sen diyeydün ideler Behrām'ı bend

Nîzelerün çerha irişdi ucu
Ucalıkda gökden iletdi ucu

3115 İlerü kim savaş'a müştāk idi
Ol tarafından ser-firāz Aylāk idi

GÜŞTE ŞÜDEN AYLĀK BEDEST-İ SA'D-I VAĖĖĖĖ

Öyle güçlü idi bā-bāzu-yı ceng
Āhūdan eksükdi katında peleng

20 Gelüben oynaddı ol esb-i neberd
Örtü göküñ yüzini ol demde perd

Ėamu esbāb-ı müheyyā pehlüvān
Atınuñ gözi görünirdi hemān

Bir geyim giymişdi reng-i lāciverd
İtmiş idi yakın zerr ile zerd

3120 Bir kılıç bağlanmış idi āb-gün
Ol şafaķ tek yüzini yumuş ba-Ėūn

Ol kadar geymişdi altunlu libās
Gün teki şu'le virürdi ...²⁵nās

Gelübeni na'ra urdı ol dilĖr
Öyle san meydāna girdi nerre şĖr

Dir idi meydānda kim Aylāḳ menem
Bu cihān içinde bilūñ ṭāḳ menem

36b

Bāzū'da ḥam ider isem ḥām-ı men
İndürem gökden behrāmı men

3125 Āyine tek çünkimtiḡüm ide tāb
Yire şu'le vire mehçü āfitāb

İmdi kimdür pehlüvān ender-sipāh
Gelsün idelüm savaṣ der-rezm-gāh

Çün işitdi sözini Sa'd-ı dilîr
Karşuladı anı misl-i nerre şîr

Depdi atını be-meydān-ı neberd
Na'ra urup didi iy beyhūde merd

Pehlüvānlarun otaḡumuz senüñ hemîñ
Kendü kendüni öḡersüñ iy la'îñ

3130 Hālî bulduñ bîşeyi ez-nerre şîr
Anuñ içün ḥamle idersüñ dilîr

Zür-ı bāzūmdan benüm ḳorḳmamışsuñ
Gizlü rāzumdan benümḳorḳmamışsuñ

Ger dilersüñ saña baḥtuñ ola yār
Muṣtafa'nuñ dînini eyle ihtiyār

Luṭf ile didüm saña gelürse ҡahr

Bî-şek olur nûş dārū saña zehr

Virmedi aña cevāb ol pehlüvān

Nîze aña uzatdı der-zemān

3135 Aldı iki pehlüvān nîze be-dest

Ḥamle itdi ol iki çün şîr-i mest

Onlar itdi bes ki birbirine hāv

Yir dibinde incidi māhi vü gāv

Nîzesini sundı ol Sa‘d-ı dilîr

Çekdi ҡalkanı başına Aylāk şîr

Siyesete sundı nîzesin revān

Arқasından ıķardı ol ruḥ-ı girān

Atı üstinden idüp bāzūya zūr

Götürüben urdı yire hem-çü mūr

3140 Atını yüküretti ol Sa‘d dilîr

Na‘ra urdu bir zemān çün nerre şîr

Ḥāverînüñ ҡalbine yüküretti at

Nîçe şāḥı daḥı ҡıldı anda tāb

Ol ҡadar cenk itdi Sa‘d alup nîze

K’oldı elinde nîze rîze rîze

Mîr-i Seyyāf anda na‘ra iyledi

Meydān erenlerine böyle didi

Söyledi basuñ qadem meydane teş

Tā ki bugün biline ez-gerk hış

- 3145 Hāydar’uñ serverleri qopdı zi-cāy
Qamu meydāndan yaña eyledi rāy

Yanar od teki vü çün gurrende mığ

“

Qamu aldılar ele berrende tığ

Cümle geldi iki yañadan sipāh

San iki dağ cünbiş idüp dutdı rāh

Gökyüzini qapladı gerd ü gubār

Gün görünmez oldı gökde āşikār

Ṭabl u nāyuñ şınesinden çıqdı dem

Basdı cenk erenleri çünki qadem

- 3150 Dilini uzatdı tığ-i āb-reng
Söylenmek vaktinde diller oldı teng

Her hadeng kim çıkar idi ez-kemān

Şıneye döker idi irden revān

Gerdüne irerdi kemend ez-kemīn

Düşer idi cenk eri rüy-ı zemīn

Atdılar oq çün kim oldu qāl u qıl

Öyle doğru oq ki yarar idi qıl

Ol qadar server oldı ser-nigūn

Kim şümārın idemez hiç zū-fünūn

3155 Kāmu meydān içi düz dağ u gār

Baş idi yaturdı basardı süvār

Meydān içre şāh-ı merdān şîr-i merd

Na‘rasından gerdüne çıkardı gerd

Tîğ yirini işitdi ğark-ı hūn

Mū ki olmışdı kıandan lāle gūn

Dāñlacıktan tā dönince āfītāb

Yiryüzinden kıan revān oldu mîsl-i āb

Çünki hūrşîd batmağa basdı kıadem

Çekdi şafaķ dāmenin kıandan behem

3160 Tābl u āsāyiş çalındı ol zamān

Döndi leşker yirlü yirine revān

Pehlüvānlar ğitdi ez-deşt-i neberd

Ölüler içün ğöñli dolu dağ u derd

Geldiler onlar ki sanırdı sipāh

Bigleri kıatına idüp feryād u āh

Ağlaşuben diyeler k’ey şehriyār

Geldi bizüm çeriden kim şad hezār

Çün işitdi bu sözi ol derd-mend

Çaldı bölđi rîşini ol rîş-i çend

3165 Anda çoğ zārı vü feryād eyledi

Cenk erenlerini yād eyledi

Ağlayup dir idi iy yârenlerüm
Almaduñuz cānumı benüm cānlarum

Bu zamān ƣahr idüp itmedi fahr
Baña tiryāk yirine içürdi zehr

ŞEBHŪN KERDEN HAVERĀN BER-SİBĀH EMİR U ŞİKEST YĀFTEN
U GİRİFTEN-İ EMİR ŞEHR-İ HĀVER-RĀ

İy dirġgā tācumla tahtum benüm
Uyhuya gitdi şine bahtum benum

37a

Ol ƣadar gözetdi k'oldı nīm-i şeb
Ol girde tıre baht ü bı-edeb

3170 Fıkr iderdi çekdügin der-kār-zār
Uyhu gelmezdi gözine şehriyār

Didi kim bu gice şeb-hŭn ideli
Hāverı hŭndan cū hemçŭn ideli

Her yañadan getüreyüm leşkeri
Meger alam ƣın iş olmaz serseri

Leşkerinden seçdi elli biñ kişi
Bārçasınuñ cenk idi dün ü gün işi

Şeb-hŭn içün bağlayup onlar miyān
Şāh ƣerisinden yaña oldu revān

3175 Tîre imdi gice çün deryâ-yı kış
Ne hû behrâm görünür idi ne tîr

Ol gice leşkerde Mâlik-i nâm-dâr
Çizgenürdi çeriye ol şeh-süvâr

Biñ kişı cengi bile yoldaş idi
Câna cân idi vü başa baş idi

Çünkü Mâlik nâ-gehân kıldı nazar
Gördi kim bir leşker öñinden gider

Bildi kim şeb-hûn idüpdür ol şâh
Leşkerin aluban apardı be-râh

3180 Na‘ra urdiorada ol şîr-i ner
Kim uyur kimdür uyanukçend nefer

Uşta geldi Hâverîlerden sipâh
Kamu duruñ bağlanuñ oluñ âgâh

Dutdı anuñ qaradiller yöni
Yiryüzi dopdalu oldu reng öni

Hâverânî dağ buyurdı leşkere
Kim ‘adûnuñ yolın anuñ yek-sere

Güşiş idüñ bu yola siz cân ile
Reng idüñ siz sağunızı kân ile

3185 Olmasun benden cüdâsizden bir er
Meger ol dem ki düşe toprağa ser

Ger bizi duyarsa şāh-ı nām-dār
Koymaya bizden diri ol bir süvār

Ol çeri dutdı anuñ fermānını
Kıpladılar Hāydar'un dōrt yanını

Kopdı bir bulut ki yamğur idi yine
Başlara yağdı hevādan bî-dirîğ

Kamuları aluban şemsîr ele
Hamle itdiler kamu bir kez böyle

3190 Mālik aluban ele gürz-i girān
Rencer idi başları tende revān

Gice karanku idi hem kopdı gerd
Birbirini göremezdi anda merd

Öyle san tîğ rengi idi āsümān
Nisbet idi kevkebe nevk-i sinān

Dün karankusı ğubār ü tîğ-i tîz
Kanda ola mundan yavuz rüst-e-ĥîz

Gice karışdı iki leşker be-hem
Hāverîler kaçmağa basdı kadem

3195 Aña Hāydar deyü itdiler gümān
Yönelüp bir yaña gitdiler yine

Bir kişi öndedi anda yanına
Bir bedev at virdi aña tā mine

Şehre gönderdi oradan der-zemān

Dağı baña leşker eylesün revan

Durma tız leşkeri yetürgil baña

Çok ‘ināyet ideyüm irgeç saña

Güng-i cihān uşbu dem oldu bize dār

Ne bize bilgil qalur ne mülk ü er

3200 Ol kişi geldi irişdi leşkere
Virdi haber olduğunu yek-sere

Çünkü onlar haberi bildi ‘iyān
Atlanup binüben çeri oldu revān

İrdiler şāhuñ çerisine yakın
Ol girde-i zışt hū kibr ü la‘ın

Öyle dutdı yiryüzin gerd ü gubār
Dost ü düşmen fark olmazdı ayār

Çıhdı leşker niçe kim ez-miğ-i bād
Tığ alup ol hāverī bed-nihād

3205 İldırardı gerd içinde anda tığ
Berķ ururđ niçe kem ateş-i zi-miğ

Bu yañadan dağı kopdı gır ü dār
Sanki oldu yiryüzi deryā-yı kār

Hiç belürmezdi ölüden yiryüzi
Bilmek olmazdı iniş yoķuş düzi

Oğlan ata yüzine çekmişdi tığ
Öldürirdi birbirini bı-dirığ

Mâlik-i nerre ejdehâ pehlüvân
Na‘ra urur idi çün şır-i jiyân

3210 Çünki reng-i leşkeri gitdi rûm
Kır tütünü gitdi yandı şem‘-i mûm

Başın çıhardı şebden âfitâb
Yüzini gösterdi götürdi niķâb

Çün karanğudan görindi deşt ü ğubâr
Leşker ölü gördiler niçe hezâr

Şâh-ı merdân kıldı meydâna nazar
Ölü gördi yiryüzinde ser-be-ser

Şeb-hûn işinden haberdâr oldu şâh
Leşkeri uyaduban itdi âġâh

37b

3215 Cümle itdiler tıği aluban be-dest
Buldı Hâver leşkeri anda şikest

Kaçuban ol çeri şehre girdiler
Ceng erinüñ çoğı ölmüş gördiler

Meydânı çün cengden hâlî itdi şâh
Kondı Haydar böyle orada sipâh

Hayme vü har-geh idi cümle rezm-gāh

Kim bırakup kaçmış idi ol sipāh

Bî-‘aded zer benefî ü kemîhā vü harîr

Döşelü kalmış kamu tâc ü serîr

3220 Kılıc ü gürz ü külāh ile kemer

Oğ u yāy ü hem kemend ü hem siper

Haydar’uñ leşkeri ābād oldılar

Dîñ çerisi gamdan āzād oldılar

Hāverîler şehre girdiler tamām

İletdi Haydar leşkeri ol nîk-nām

Kal’a yaña geldi başı dolu ceng

Aldılar yay atdılar tîr-i hadeng

Çünkü durdı iki yañadan sipāh

Dutdı oğdan āsümān reng-i siyāh

3225 Birbirinden geh iderdi şitāb

Bulmaz idi gide yol anda ‘iķāb

Yiryüzin ra’d öni dutdı ser-be-ser

İşidenüñ kulağı olurdu ker

Ecel oğı çıhar idi ez-kemān

Hem dutardı ecel tabını nebzi cān

Zillerle öni çıhardı ber-felek

Gökyüzinde titreşür idi melek

Uşbu nev‘a aḥşam olunca sipah
İşleri ceng idi ender-rezm-gāh

3230 Çün kim aḥşam araya düşdi hemān
Döndi leşker yirlü yirine revān

Geldi Ḥaydar dāñlası kim ide ceng
Ḳal‘a ehline ide Ḳal‘ayı teng

Yukarudan atdılar aşığa seng
Artar idi her zamānda dürlü ceng

Atlular alubanı tır ü kemān
Anda ḥamle itdiler ber-bed-gümān

At ayağından hevāya çıldı gerd
Tır ü barān itdiler idüp neberd

38a

3235 Dağıluban dutdı kāfırler kenār
Ḳal‘ada Ḳalmadı hiç bir merd-i kār

Geldi yayaḳ ḳapuya ol demde şāh
Ḳapuyı ḳoparubanı itdi rāh

Atdı yabana götürüben zi-cāy
Ḳuvvet-i bāzū ile Ḥayber-güşāy

Leşker ile girdi şehre şır-i ner
Bağlamışlar ḳamu ḳan için kemer

Virdiler haber varup ber-Hāverān

Girdi Haydar şehre ušta kām-rān

3240 Ol gün oldı Hāveriye tîre baht
Yudı ol ne ki var idi tāt u taht

Çıhdı bir özge kapudan daşharu
Bağrı kan oluban beñzi saru

Böylesince gitdi leşkerden hezār
Kamu ğam-nāk oluban ez-rūzigār

Gice gündüz çeküben teşviş ü derd
Oldılar bî-hāblıġından rüy-ı zerd

Qal‘a ehl-i kamu getürdi ĵmān
Qalmadı hiç orda ‘avretde ğümān

3245 Şāh yanına Hāverān ‘avretleri
Böyle geldi hem iki ferzendleri

Feriyebzer idi anuñ birine nām
Pehlūvāndı erlik içinde tamām

Biri dah‘ Nişūñ idi ol nām-dār
Şîr iderdi görgecin andan firār

Sölediler Haydar’a biz üç ten
Ġönlümüzde qalmadı hiç şîrk ü zann

Dilfürüz getürdi bize doğru rāh
Dĵniñi bildürdi bize bil iy şāh

3250 Çünkü Haydar bildi kalmadı gümân
Sordı peygamber ‘akâbinden nişan

Didiler Haydar’a kim iy şehriyâr
Kamu gizlû iş katuñda âşikâr

Tuħfe gönderdi ol atı Hâverân
Kardaşı katındadur bilgil ‘ıyân

Adı Cemşîd anuñ atası Kûbâd
Aşlı Cemşîd’dür yine ol bed-nihâd

Padişâhdur anda çoħ esbâb ü cāh
Var durur tâcı irişüpdür be-māh

3255 Hâver ehlinde ne var ise tâc-dâr
Der-gehinde indürür baş şehriyâr

Çünküm çeri çeke ol leşker-penâh
Hâverüñ mülkini doldura sipâh

Yir anuñ ile bulupdur karar
Deprene yir yürise ol şehriyâr

Ehl-i Hindûsitâ vü Sañsâr ile Çîn
Kamu fermândur aña iy şâh-ı din

Cümle bendedür aña fermân-pedîd
Neki vardur şâhib-i tâc ü serîr

3260 Buradan ötgeç neki vardur duyar
Şîr-i merd olsun gerekse şehriyâr

İndürürler kamu der-gāhına baş
Kimi kul durur aña kim karavāş

Geh virür hāḳān ile Çın aña bāc
Gönderür geh fūrū Hind ana ḥarāc

Bir kez Çın ḳaşına salanda şāh
Niçe Çın Hāḳana virür dād-hāh

Salṭanat-ıla bu ḳadar bā-‘izz ü cāh
Ol yirüñ sulṭanıdur iy nḳ-hāh

3265 Ḥaydar işidüp bu sözi ol zamān
Didi şöhret buldı uş rāz ü nihād

Yiryüzinde neki var Ḥāver-Zemīn
Ḳamu gezmek gereküz dir Şāh-ı dīn

Geşt idem kamu ba-‘avn-i Kirdigār
Ne ki yazmışsa görem Perverd-gār

Nebīnüñ ‘ıḳābın ele götürem
Yiryüzinde erligin dādın virem

Ḳurayum ol atı der-Ḥāver-Zemīn
Yiryüzinde ola nokşan resm ü dīn

3270 Nev-Müslümān çeriden ol şeh-süvār
Cenk erenlerini seçdi deh hezār

Emir itdi kim böyle gide pışüñ
Tā ki bağlanubanı eyleye cengüñ

Didi Ferinberr'e atanuñ yirine
Sen otur ıkrār itdüñ çün dine

Ƙal'a içre leşkere olgil penāh
Ġāfıl olma düşmenden ol āgāh

Öyle eyle dāniş ü dāduñ ile
Yiryüzi dolsun senüñ aduñ ile

3275 Şehr içinde eylegil sen 'adl u dād
Din ü dāniş ile eyle halkı şād

Tahta çıkuben Ferinber oldu şāh
Her yañadan geldi aña dād u hāh

Dād idenüñ viridi anda dādını
Gün bugün arturdi dünyāda dīni

Çāvı ile dopdalu oldu ciḥān
Tāzelendi 'adl ü dīninden ĵman

Yine Dilefrüz Sa' duñ yanına
Geldi sankim cān қоşdı cānına

3280 Hem-dem olup iki sene oturdılar
'Işķ şarābın birbirine sundılar

38b

ĀMADEN MİR ZİNHĀR-ĤĀR PEŞ-İ EMİRÜ'L MÜ'MİNİN 'ALİ

Çünkigün orta irişdi nā-gehān
Ol yazıdan bir ġubār oldu 'ıyān

Leşker oldu gerd içinden āşikār
Cümlesi pulād-pūş ü merd- i kār

Çün kim Ĥaydar leşkere kıldı nazār
Geldi yiryüzini dutdı ser-be-ser

Ķanber'e buyurđ anda nām-dār
Yüri bu leşkere durma qarşu var

3285 Uġruşuban sorgil anlardan ĥaber
Bil kim Ķandan gelür ü Ķanda gider

Qarşuladı leşkeri Ķanber revān
Tā ĥaber ide o leşkerden 'ıyān

Dutuban gelür iken ol çeri rāh
Dutdı Ķanber birini k'ola āġāh

Sordı kim uşbu çeri kimler dūrür
Ne işe geldi bigi adı nedür

Didi kim taĥķķ bilgil iy süvār
Bunuñ adıdur Mır Zīnhār-Ĥār

3290 Uş bunuñ şehr-i Şabā'dan gelişi
Bizi götürmeklikden ayruķ yok işi

Qaldı Qanber sözine anuñ 'aceb
Geldi Haydar katına açdı söze leb

Atdan inüben şehi Zınhār-Hār
Qarşu geldi Haydar'a ol nām-dār

İrüben öpdi rikābın Haydar'uñ
İtdi cānına du'ā ol serverüñ

Didi kim iy pehlüvān-ı nerre şır
Qāmeti servi yüzi bedr-i münır

3295 Tıgüñi göreliden iy pehlüvān
Seni bildüm saña getürdüm jīmān

Senüñ İslām'uña kim ikrār eyledüm
'Aql u dāniş dīnüne yār eyledüm

Mihrüñ itdi qalbimüñ içinde cā
Bunca yir geldüm senüñçün Murtaẓā

Şükr idürem Kirdigār'a men bu dem
Seni sağ gördüm göñlümden gitdi gam

Bu yolu kesdüm senüñçün ber-hüner
Ne diseñ bendeye bağlayam kemer

3300 Dānesiz kuşum ki geldüm dāmuña
Ger qabül itsen qulum fermanuña

Āferīn itdi añā Zīnhār-Hār
‘Ömr-i şāh olsun cihānda pāyidār

Şāh-ı Merdān didi kim iy kām-rān
Benüm öñümde saġar var bil ‘ıyān

Buradan Hāvere iletürem sipāh
Sen çerüñi girü döndergil iy şāh

Çün dönem Hāver-zemīnden sen girü
Düşmenümden kīn alup iy hūb-rū

3305 İkimüz olalı bir hafte böyle
Ne ki maķşūduñ ise gele ala

Yoksa girü dönse diġer ġün bu sipihr
Bu cihān evi doludur kīn ü ġahr

Ger baña çıġar ise başa zamān
Ber yisen ümīd baġında iy civān

Şāh’a bile didi ol Zīnhār-Hār
Beni ġor itme bu söz-ile zīnhār

Çün saña yön dutdum iy şāh-ı cihān
Dāmenüñ dūrür benim elüm hemān

3310 Gider iseñ cenge benüm saña yār
Bendeyüm cān ile saña şehriyār

Baña her fermān buyursañ durmuşam
Başumı ayaġuñ alta ġörmüşem

Nazaruñdur baña senüñ şımiyā

Ḥāk-i pāyüñdür gözüme tūtiyā

Ne ki kullaruñ dise fermānıyam

Sorma kim ben kişinüñ qurbānıyam

Ḥaydar aña eytdi anda āferin

Didi kim doğru didüñ iy pāk-i dīn

3315 Dāyim olsun Ḥaḡ Te‘ālā saña yār

Saña ‘avn olsun her işde Kirdigār

Çünkim varuban o yaḡdı āfitāb

Oldı yüzine qarankıluḡ ḥicāb

İtdi leşker yirlü yirinde qarār

Bārça eyledi āsāyiş ihtiyār

ḤĀB-I DİDEN-İ EMİRÜ’L MÜMİNİN ‘ALİ PEYGAMBER

‘ALEYHİSSELĀM U ḤABER YĀFTEN EZ-EBÜ’L MUḤCEN

Böyle gördi gice şāh-ı nām-dār

Kim peygamber oldı aña āşikār

Aldı Ḥaydar’ı Resūl-i İlāh be-berr

Ne ki söz var didi şāhā ser-be-ser

3320 Didi iy Ḥaydar ki bilgil sen ‘ıyān

Buradan Ḥışn-ı Pülād’a ol revān

Bulasuñ Bu’l Muḥcen’i virdüm ḡaber

Böyle ilet bu cenge anı şır-i ner

Böyle görüp Haydar uyandı zi-ḥāb
Yādına gelüp pyeğamber tökdi āb

Leşkeri eyleyüben anda şümār
Mālik’e dapşurdi bārça şehriyār

39a

Didi aña buradan başla sipāh
Ḥāveriler mülkine iy nîk-ḥāh

3325 Tā ki men varup bulayum yārumı
Ḥışn-ı Pülād içre ol dil-dārumı

Andadur Bu’l Muḥcen uşbuldum nişān
Varuban getüreyüm iy pehlüvān

Ḥāvere başlayup iletgil leşkeri
Getürem ardıñca men ol serveri

Mālik eytdi uşbu sözleri qabūl
Leşkeri alup revāne oldı ol

Oldı hem-reh Malik’e Zînhār-Ḥār
Ceng erinden böylesince deh hezār

3330 Şāh-ı Merdān ser-firāz-ı evliyā
Gitdi qal’adan yaña şîr-i Hudā

Aḥşamı uğradı aña bir süvār
Haydar’uñ dört yanını gezdi ayār

Böyle idi kı̄a'ide ender- 'Arab
Aħşam açmaya söze hiç kimse leb

İki kişi uğrasa aħşam be-hem
Orada söz giçmez idi bış ü kem

Aldı ikisi ele şemşir-i tiz
Yā gide baş yā biri ide güriz

3335 Çünkü Haydar yanına irdi süvār
Aña düzetdi 'inān şır-i şikār

Şāh-ı Merdān sürdi üstine revān
Ol daħı deprendi durdı hemān

Od teki uzatdılar pūlād'a çeng
Birbirine uğradı şır-i peleng

Birbirinüñ üstine indürdi tiğ
Öyle san kim od yağar idi zi-miğ

Hamle itdiler alup tiğ-i bürrān
Dün içinde birbirine pehlüvān

3340 Rezm-gehde hāşıl oldu bir gubār
Oldı pinhān ol iki şır-i şikār

Hamle itdiler olunca nīm-i şeb
Hiç biri söz dimege açmazdı leb

Rāvîlerden böyledür hefta vü bār
Üstine indürdi anuñ Zülfikār

Kesmedi şemşiri ol şîr-i jiyân

İtmedi bir tevkine anuñ ziyân

Çün qaranku kopdı ortadan ğubâr

Haydar'uñ kaçdı öniñden ol süvâr

3345 Şâh-ı Merdân Düldül'i eyledi râm

Düşdi dilden orada nîk-nâm

Bir zamân eglendi şâh- nâm-ver

Fıkr iderdi kim ola ol pür-hüner

Orada uyhuya gitdi ser-firâz

Geldi yine server-i ehl-i Hicâz

Didi kim Bu'l Muḥcen idi ol süvâr

Yazıda gezüben eylerdi şikâr

Şâh-ı Merdân andı bu işi be-şeb

Uyhudan uyandı Haydar ḥande-leb

3350 Āferîn itdi İlâha bî-şümâr

Yâd idüben ol işi ol şehriyâr

Şayd eger çıkdı ise elümden zi-bāk

Olmadı ferzendüm elümde helāk

Atını minübeni şâha dutdı râh

Tâ ola Bu'l Muḥcen işinden āġâh

Gitdi tâ rûşen olunca âfitâb

Bir zamân eylemeyüp ârām-ı ḥâb

Gün doğuban gitdi şu‘le-i kamer
Yiryüzinde kır gidüben geldi zer

3355 Oldı Bu’l Muḥcenḥişārı āşikār
Gördi yön dutdı aña ol nām-dār

Şāh işinden buldı Bu’l Muḥcen ḥaber
Çıkuban karşıladı ol pür-hüner

Şād oluban indi dağdan ol dilr
Geldi Ḥaydar yanına ol nerre-şır

Karşusunda geldi öpdı anda yir
Tökdi eşkin dürr tek itdi yiri ter

Ḥaydar anuñ başın aldı der-kenār
Yudılar güllerini bā-ebr-i bahar

3360 Gāh gāmgın oluban gāh şādümān
Yüze gözden yaş itdiler revān

Sordılar birbirinüñ aḥvālını
Şāh-ı Merdān bildi anuñ ḥālını

İtdiler aḥşāma degin cest ü cū
İdüben birbiri ile güft ü gū

Aḥşam oldı varup itdiler qarār
Kal’a içinde ol iki nām-dār

Çün yaḳadan gün çıḥardı yine baş
Āşikār oldı kamu dağ u dāş

3365 Ol űicā‘ aluban iki biñ sūvār
Oldı Hāydar’la revān ol űehriyār

FERİSTĀDEN-İ EMİR MĀLİK RA BİHĀVER U RESİDEN –İ MĀLİK
BE-SEDD-İ SÜLEYMĀN

Çün revān oldı ol iki kām-rān
Bir yir itdiler alada dest-i niűan

oydılar bārū bene anda tamām
Yola dūűdiler ikisi űād-kām

Oradan gōzetdiler Hāver-Zemīn
Bōyle oűulup ol iki nāzenīn

39b

Mālik ejder da aluban gūr-z-i girān
Dutdı Hāver yolını ol pehlīvān

3370 Gitdi tā aűām olinca ol sipāh
Aűām oldı dutdılar ārām-gāh

Leűkeri emr itdi ıldılar űümār
Oldı ser-cümlesi elli kez hezār

Ol maāmda ol gice eglendiler
Dāña atdı atlu atın bindiler

Gitdiler gūn orta olinca tamām
İrdiler bir yire ol leűker ‘izām

Gördiler ol yazıda bir uca dağ
Ucalıgda yulduz üssine çün çerāğ

3375 Ne ki var kıaya idi kıamu dürüst
Endişenün ayağı çıkmakda süst

Çünkim leşker ol yire irişdi teng
Gördiler bir şiri kızmışlar zi-seng

Açubanı orada durur dehān
Ādemi yudmağda çün şir-i jiyān

Olmuş ağızından revān āb-ı zülāl
Oldı tehayyür dili zikrinde lāl

Ol sudan ber-ırak olubanı revān
Dağ ayagında akar iy kār-dān

3380 Çünkim giydi yeñiden gök libās
Leşker anda kıavğağa kıldı esās

Haymeler kıurdurdı anda pehlüvān
Leşker ārām itdi ol gün iy civān

Leşkerinden Mālik'ün biş nām-ver
Varuban ol sudan içmişler meger

Gündüz oldı hiç birinün yok başı
Zerrece kıan dağı görmemiş leşi

Leşkerinden ser-be-ser kıopdı hurüş
K'ol hurüşdan gitdi çoğ çoğ mağz ü hüş

3385 Mālik işüdüp hurûş-ı ez-sipāh
Sordı haber işlerinden rezm-ḥāh

Didiler kim döne gün ol Ehremen
Leşkeriden başsız itmiş bîş ten

Yok teninde ölenün kandan eser
Yire daḥı damamış iy şîr-i ner

Mālik ejder gürzini alup ele
Vardı tā kim bunların sırrın bile

Araḳ kıraḡına sürüp vardı revān
Gülşen içre geşt itdibir zaman

3390 Ol daḡun dört yanını eyledi geşt
Bulmadı hiçbir eser anda zi-deşt

Dāmeninde var idi bir ulu ḡār
Öyle tārîk idi çün deryā-yı kār

Ḡāruñ eşiginde dāmmış ḡatre ḡan
Baḡubanı gördi Malik nā-gehān

Sürüp atını revān ol şîr-i ner
Girdi ḡāre at ile ol pür hüner

Gider idi ḡāra itmeyüp direng
Tā kim ḡāruñ günligi olunca teng

3395 Daḥı ata ḡalmadı anda güzer
Düşdi aşdan yire ol şîr-i ner

Gördi dağı kalmadı ata mecāl
Koydı atın anda ol şāhib-i kemāl

Bir zamān dağ orada itdi qarār
Āyete'l-Kürsi okıdı nām-dār

Bir tılısmı gördi anda nām-ver
K' idemezdi ordan kimse güzer

Gördi kim bir pıl ile olmuş süvār
Bir qaravāşdur görünür āşikār

3400 Çünkim Mālik uşbu dem gördi anı
Na'ra urup didi sen özge gani

Mālik urdı gürzi anuñ başına
Sankim yuğurdı pülādı daşına

Şekl ü heybetini anda ol pılüñ
Gürz ile sindürdi siz doğru bilüñ

Dağı andan ilerü oldı revān
Kaldı ol sınık tılısm anda hemān

Gördi kim bir pır oturur der-şikāf
Saqqalı gelüben irişmiş be-nāf

3405 Giydügi donı anuñ berg-i giyāh
Varuban ol gārı idinmiş penāh

Tebj' ü tehlile ile açmış anda leb
Mālik anı görüben kaldı anda 'aceb

İrişüben ol pîre virdi selām
Didi zāhid aña kim iy nîk-nām

Saña bundan ilerü der-kār-zār
Alasuñ giyig meger iy şehriyār

ÇünküM Mālik andan ötdi ilerü
Karşudan bir na‘ra dutdı aña rû

3410 Oldı karankulıg anda rûşenā
Varup irdi aña Hakk-ı āşinā

Oldı aydınlıg u hem tükendi ğubār
Gördi kim bir yazı oldı āşikār

Gördi ol yazıda bir deryā ahar
Yuğaru gök görünür ancak ayār

Anda dağı bir tılısm var idi
Kim varuban Mālik ejder var idi

Gördi binmiş bir dıvi pıl-i bülend
Bir yılān elinde var hemçün kemend

40a

3415 ÇünküM Mālik ol dıve irdi yakın
Giceye döndi kamu rûy-ı zemîn

Kopdı bir na‘ra orada nā-gehān
K’oldı deryānuñ yüzinde mevc revān

ȶopdı bir mevc orada ez rŭy-ı  b
Gökyüzinde oldu  ayme  f t b

Dürlü dürlü c nver oldu  ıy n
  ik r oldu ne ki vardı nih n

Kimi   r nisbetlü kimi   n peleng
Biri be zerdi p le biri neheng

3420 Od idi  ı an olardan b -direng
Su yüzi od ile oldu l le-reng

Ba r c nbi  eyledi   n  ı dı d v
 tdiler fery d ba r üzre  ı ıv

M lik ejder itdi dery ya n zar
Gördi  amu mevc  n rdur ser-be-ser

G  li d vden pehl v nu  oldu t z
 almamı dı anda ma alli   r z

Hak t  ala yoluna dap urdı c n
Aldı anda eline   rz-    r n

3425 Her ya a kim oynadurdı   rzini
 ld r rdi d vi  ı mazdı  ni

Yazı dolu d vle perr   p l idi
Aya  idi   ne v   eng l idi

Ol  adar  ırdı d vi  irde   r h
Her tebe oldu sanas n anda k h

Yiryüzinde seyl-i Ceyhün oldu kan

Akuban deryā böyle oldu revān

REFTEN-İ SA‘D-I VAḲḲĀŞ BE-DÜNBĀL-I MALİK-İ EJDER BE-ĠĀR U
GİRİFTĀD ŞÜDEN SA‘D-I VAḲḲĀŞ

Döndi deryā rengi daḳı kana hem

Çeşmeden çıkan kan idi bîş ü kem

3430 Pehlüvānlar göñli oldu anda teng
Görüben çeşme suyun kan ile reng

Bildiler Mālik’i kim savaşdadur

Uşbu kan bunda degüldür başdadur

Baglanup esbābın ol Sa‘d-ı dilîr

Çıhdı atı üstine mānend-i şîr

Ġār içinde bir zamān ol gitdi yol

Tā irişdi Mālik’e yetdi ol

Ol daḳı düşüben atın bağladı

Yayağ oluban yolını çağladı

3435 Yetdi ol sınıḳ tılısm daḳı hem

Aña daḳı itdi ta‘accübbîş ü kem

Pîre daḳı irişdi andan ötüben

Gördi ağaç yaprağıla örtülü ten

Aña virüben selām itdi dürüd

Didi zāhidyiri durma bunda zūd

Yüri ol dıvlere irgil durma sen
Cengde Mālik yorulupdur şaff-şiken

Yüri aña sen meded ir eyle ceng
Olmasun kim idesün yolda direng

3440 Çün kim pırdan ötdi anda Sa‘d-ı şır
Vardı deryāya irişdi ol dilır

Çün ırakdan irdi deryāya yavuk
Gördi deryānuñ kırağı ölü çok

Çıhdı orada deryādan bir gırıv
Nā-gehān geldi çıkup bir nerre dıv

Na‘ra urdı sanasun mānend-i ra‘d
Yıl teki gördi kim irdi anı Sa‘d

Dutdı Sa‘d’uñ kemerinden dıv revān
Girdi eli ele virmedi amān

3445 Mālik’i çağırdı bā-şavt-ı bülend
Kim senüñyāruñı itdüm uşta bend

Bunı diyüp oldı ol gözden nihān
Sa‘d’ı bile iletđi iletmeyüp ziyān

Mālik ejder bilmedi anda haber
Kim ne irdi Sa‘d’a ol dıvden eser

Bilmedi kıncaruya pervāzını
Dağı işidemedi āvāzını

40b

Bunda durmākdan yeg ola göçmegi
Ne revādur bunda eglene çeri

3460 Bu işe ĵmān ile ‘ahd itdiler
Ol maķāmdan göçübeni girdiler

Geldügi yoldan girü döndi sipāh
Yarım ağaç gitdiler bā-derd ü āh

Ķopdı yoldan nā-gehandan bir ğubār
Ĥaydar’uñ görünürdi tūĝı āşikār

Girye birle şāha virdiler ĥaber
Āh çeküben didiler iy şır-i ner

İki gündür burada āvāreyüz
Dĵv elinden ‘āciz ü bi-çāreyüz

3465 Dün ki irüşdük buraya iy imām
Uşbu daĝuñ dāmenin itdük maķām

Var dūrür bir çeşme bir aşlan zi-seng
Gice leşker orada itdi direng

Çün kim gice geçdi gün kıaldurdı baş
Başsız oldu baş ten olmadan savaş

Mālik ejder anı gördi ol zamān
Gitdi ĝāra bilmedük ĥālin hemān

Bilmedük kim aña anda n'oldı hāl
Girdi gāra sığınup bā-Zü'l Celāl

3470 Çünki Haydar diñledi bu sözleri
Nāliš itdi Hālīk'a dīn serveri

Gelübeni kondılar der-pāy-ı kūh
Didi hayme kurdılar cümle gürūh

Şāh-ı Merdān durmadın geldi ba-gār
Leşkerin terk iyledi der-mürg-zār

İtdi Haydar çün tılısmātdan güzzer
Dīvlerūñ önin işitdi şīr-i ner

Çün kim Haydar ilerüye basdı kām
Pīr gelüben qarşudan virdi selam

3475 Didi kim iy leşkere püşt ü penāh
Nola bir kalupsuñ gezer ber-rezm-gāh

Mālik'ūñ bugün olupdur işi teng
Yorulupdur ide bir dīv ile ceng

Çün kim Haydar ötdi orada zi-pīr
Gördi yiryüzin kara mānend-iķīr

Dīv ki anda Sa'd'ı aparmışdı zūd
Gökyüzinden gelüben irdi çū dūd

Koşuķından Haydar'ūñ dutdı revān
Şāh kalbin aldı çün şīr-i jiyān

3480 Urdı bir tığ ile dıvûñ başına
Öyle kesdi başın irdi lâşına

Na‘ra uruban didi ol pehlüvân
Virecegiz cânuñuzı rāyigān

Mālik’e çün irdi Hāydar na‘rası
Na‘ra çekdi ol dah işüdüp besî

Dıvlere orada çağırdı dilîr
Şaydı siz uş size geldi nerre şîr

Gelüben irişdi uş şîr-i Hudā
Eydür başuñuzı tenden cüdā

3485 Tığ ile dıvlere itdürür gırîv
Öldürüp yiryüzini doldura dıv

Aldı fi‘l hāl eline gürz-i girān
Dökdi dıvûñ yāl u bālın pehlüvân

Bir sitem-ger dıv ki binmiş idi pîl
Gördi k’oldı yırtuban deryā-yı nîl

Çün gelür gördi anda Hāydar’ı
Öyle san kim esdi bād-ı şarşarı

Heybeti dıv idi lîkin semmi var
Kamçısı yirine almışele mār

3490 İrgeç yılanı şehā itdi rehā
Od çıkardı ez-dehān-ı ejdehā

Şāh-ı Merdān orada idüp ğırıv
Didi ğıtme dur iy bahtı k̄ara dıv

Çünki ben tığümi alam behr-i ceng
Çeh yanumda dıv çeh şır ü peleng

Tığ ile ol dıv ü pılı nām-dār
Pāraladı ikisini çün hıyār

Çıhdı bir āvāz ez-dıv-i siyāh
Pāralanup düşdi hāke kıldı āh

3495 Çünki deryāya varup irdi k̄anı
Sanasuñ k̄ān mevci dutdı dūnyāyı

Hāşıl oldı bir od anda rüy-ı āb
Sen diyeydūñşu‘le virdi āfitāb

Niçe kim od dağılur imdi iy yār
Orada olur idi dıv āşıkār

Ol kadar çıhdı sudan dıv dışaru
Nıl-gün oldı yazı iy māh-ru

Kopdı bir yıl ile ğirü anda ‘aceb
Gündüz oldı öyle sağın tıre şeb

3500 Şāh eline alubanı Zūlfikār
Dıvi kırar idi der-deryā-yı ğār

Her yaña kim çeker idi şāh tığın
Pāk iderdi yiri ez dıv-i la‘ın

Geldi orada hâtifden bir nidâ
Âferîñ olsun saña iy şîr-i Hudâ

Girüben deryâya açgil çünki ceng
Suda savaş ögrene senden neheng

Girdi deryâ içine ol nerre şîr
Deñizüñ yüzinde yüridi dilîr

41a

3505 Öyle san ol ser-fîrâz-ı pāk-i dîñ
Ayağınuñ altına su idi zemîñ

Ayağınuñ alta der-hengām-ı kîñ
Yîr deryâ idi vü deryâ zemîñ

Bir yañadan dağı Mâlik ser-fîrâz
Gürzin alup cenge el itmiş dîrâz

Yîryüzinde bes ki dîv olmuş idi
Dîv lişinden yîryüzi dolmuş idi

GÜŞTEN-İ EMİRÜ'L MÜ'MİNİN 'ALİ 'ALEYHİSSELÂM EJDEHÂ RÂ

Yakın oldu batmağa çün âfîtab
Kırdı dîvden Şâh-ı Merdân bî-hisâb

3510 Âşikâr oldu gine bir ejdehâ
İblis olmaz idi şerrinden rehâ

Zişt şeklü bed ara idi zi-kr
Ttninden gkyzi dutd ubr

Ejdehnu yidi idi hem baı
Her ba bir knbed idi da laı

Her badan bir od olur idi anu
Az misl-i r idi ejdehnu

Uzun arun ile anu hezr
Eni yz arun idi drrende mr

3515 Yidi baından iderdi od err
San kim dzadan ad apular

Balarından kim birad anda mr
Badan ayaa dndi zit-i mr

Tre old ttninden yiryzi
orkd Mlik grgecin an gzi

Dndi Mlik orkuban ez rezm-h
ald hem orada ol mr- siyh

rdi pre r iinde b-direng
Lle yzi olubanı zerd-reng

3520 Didi zhid aa kim y pehlvn
N'old kim byle irid sen divn

Pre byle didi kim ta men kemer
Baqlamıam ok grdm cn-ver

Buncıladın gördüm bilgili şîr
Tedbirine ise söyle baña bir

Haydar'a çün kim irişdi anda mār
Çekdi bir başını kesdi Zülfikār

Na'ra uruban didi ol ejdehā
Kanda bulasun sen elümden rehā

3525 Oğlumı itdün helāk iy şîr-i ner
Kancaru kırtarasuñ bu demde ser

Bunı diyübeni āhdı andan dem
Haydar'ı kendüye çekdi pür sitem

Orada ol pehlüvān-ı nām-dār
Hamle iyledi çeküben Zülfikār

Ejdehāyı çaldı yine tığ ile
Paralanup düşdi külleri dile

Titreyüben kendüye dolandı mār
İyledi bir zaḥm dahı nām-dār

3530 Düşdi anda ejdehā ber rû-yi ḥāk
Na'ra itdi orada bir sehm-nāk

Hem orada çıhdı deryādan ḥurūş
Sen iyeydüñ eyledi deryayı cūş

Çıhdı andan cān-verler yüzi zişt
Zişt olanları ger görse behişt

Birinin başı bil çengâl-i şîr
Kim yüzine baĥamazdı hiç dilîr

Birin başı kurt yüzî peleng
Biri şekl-i ejdehâ biri neheng

3535 Birbirinin teni ü vechi gürâz
Başı hem göksi kısa tüyi dırâz

Birinin ayağı at başı baĥar
Hadden artuĥ idiler ol hezâr

Çıĥdılar bu nev'a bir deşt-i neberd
Oldı yiryüzi olardan dolu gerd

Doldı deñiz ile düzi âvâz-ı dîv
Gerdün-ı gerdâne irişdi ğırîv

Gözden âgazdan çıĥdı oddı hemân
Sen diyeydüñ ser-be-ser yana cihân

3540 Dopdalu yanar od oldı rû-yi âb
Oldı tütünden ħaranĥu âfitâb

İyledi Mâlik naĥar anda zi-ġâr
Gördi kim olmış hevâ deryâ-yı ħar

Götürüp gerdenine gürz-i ġirân
Urdı Mâlik na'ra ħün şîr-i jiyân

Şâh-ı Merdân'nuñ irişdi yanına
Mâlik ejder boyanup dîv ħanına

Gördi deryâ kara karaniñda Hâyard'ı

Çekmiş etek kandan ol dîñ serveri

3545 Bes ki dîv ölmüş idi der rezm-gâh

Ütmege Mâlik bulamaz idi râh

Oldı dürlü yiryüzi âh-ı şîrâr

Çıhdı bir od nâgehân ez Zülfikâr

Cân-verler ardına karışdı dūd

Öyle yandı çıhdı anda göke dūd

Bir gürzden düşdi od der rezm-gâh

İrdi şu'lesi oduñ ber-evc-i mâh

41b

Cūşa geldi deñiz mânend-i küh

Düşdi andan od dive gürüh gürüh

3550 Kıpdi deryâda zi-nâ-gehrüst-e-ñiz

Dutdı dîvler yöni itmege güriz

Bir gürühı dîvlerüñ gitdi be-âb

Bir gürühı yanuban oldu kebâb

Çünki od sundı orada gördiler

Dîv imdi yaturdı yanmış pâl ü per

Çün kim cenkden fâriğ oldı şâh-ı dîñ

Mâlik ejder itdi şâha âferîñ

Djde-i hālîk saña olsun reh-nümā

Düşmenüñ başı hemîşe zîr-i pâ

3555 Uşbu ceng içre sen irdüñ dāduma

Sen irişdüñ dıvden feryāduma

Çıkubanı Haydar ez-deşt ü neberd

Anda geldi kim var idi pîr-i merd

Pîre didi Sa‘d’ı söyle kâdadur

Tā varayum oraya k’ol andadur

Didi iy şāh dut bu pîrüñ pendini

Durma var iste Süleymān bendini

Bir hîşārdur yazıda olmış hārab

Yaralanupdur cānver virdüm cevāb

3560 Çün kim bulasuñ sen ol bend-gāha rāh

Var dūrür orada bir çāh-ı siyāh

Şāh-ı Merdān Sa‘d andadur yakîn

Diyüler ol kuyuda dapşurmuş muhîn

Çün kim ol şehre Süleymān buldı dest

Eyledi ol çāh içre sūsi best

Girdi ol şehir ehli dînine

Bitmedi kimse anuñ āyinine

Gitdi Haydar çün kim bunu didi pîr

Böylesince Mālik-i ejder dilîr

3565 Ol karanķu ġār içinden çıkdılar
İrdiler düze ol iki nām-dār

Çün kim gelüp irdiler nezd-i ġürūh
Bir su çıkdı nā-gehān ez baṭn-ı kūh

REFTEN-İ ŞĀH-I VELĀYET BE-BEND-GĀH-I SÜLEYMĀN VE ḤALĀŞ
KERDEN SA‘D RĀ

Çok zerā‘at anda būnyād itdiler
Niçe vjṛāneler ābād itdiler

Çün kim çarḥ dolabı oldu ser-nigūn
Ġarķ oldu keşṭider-deryā-yı ḥūn

Ḳamu serverler yığıldı ser-be-ser
Gördiginden tā ki şeh virdi ḥaber

3570 Leşker içre Dulfürüz itdi nigāh
Sa‘d’ı görmeyübeni eyledi āh

Nergisinden gül yüze aḥıtdı āb
Sordı Ḥaydar’dan ḥaber ol māh-tāb

Ḥaydar ana didi kim iy yüz-i gül
Eyleme çoḥ fikri sen ağlamagil

Kim bugün dıvler idende dād u ġir
Dutubanı Sa‘d’ı iletdiler esṛ

Ger aparmışlarsa ber-deryā-yı zeng
Ben anı çıkaram ez-gām-ı neheng

3575 Anda eglendi gice olinca rûz

İtdi rûşen ‘âlemi gîti-fürûz

Dağ eteginden revân olup sipâh

Gïtdiler üç gün pey-â-pey doğru râh

Rûz-i dördincide ol vîrân hîşâr

Oldı leşker ile şâha âşikâr

Çevresi vîrânenüñ bir düz yazı

Kimse zahmetsüz kesemez ol düzi

Leşker ehlin ol düze kondurdılar

Hayme vü har-gâhı bārça kurdılar

3580 Kırşağın bağlandı şâh-ı nâm-dâr

Mâlik ile hem şehi Zînhâr-Hâr

Anda Ebû’l Muḥcen dahı Seyyâf ile

Yüridiler tîglerin alup ele

Ortadan kâmusı çıldı ber-kenâr

Vardılar anda kim var idi hîşâr

Gezdiler bir pâre ol virânede

Tâ ki onlar koynı taḥkîk ide

Ne ki var gördiler ol harâb

Mesken olmuş baykuşa iy kâm-yâb

3585 Bûlbüle olan bağ u çemen

Mesken itmiş bûm ile zâğzağan

Hüb olar kim düzilmişdi be-bāğ
İssi yok oturur nesr-i kelāğ

Var içinde ne ki bir diyār yok
Gülşen içre gül tükenmiş hār çok

Var içinde nester bākī kalmamış
Sanki mey var elde sākī kalmamış

Ḳamış idi pür göke dutmışdı gūş
İder idi gül ile dīvler gurūş

3590 Niçe kim vjṛānda seyr itdiler
Bulmadılar āḫiri gör n'itdiler

Geşt iderken çünki oldı baḫtiyār
Anda bir vjṛāne buldılar ayār

Gördiler kim anda bir qaranku çāh
Var durur üstinde bir seng-i siyāh

42a

Şāh-ı Merdān gelüben uzatdı çeng
İtdi kuyu başını ḥālī zi-seng

Aldı andan soñra ele bir kemend
Bāzūsunda eyledi kemendi bend

3595 Aldılar kemendiñ ucını olar
Yuqaruda saḫladular üstüvar

Secde itdi Hâlık'a ol nām-dār
Sürtdi yüzün toprağa ol şehsüvār

Durmadın ol çāha girdi şeh revān
Yumdı iki gözini ol pehlüvān

Ƙuyu ƙa' rına irişdi şîr-i ner
Sağa sola eyledi anda nazar

Görđi Hāydar bir yanında rūşeni
Didi kim oñar işümi yā ğanĭ

3600 Görđi bir ƙūçe durur der-çāh-sār
Gitđi ol kūçeye perr-i Kirdigār

Anda göründi müheyyā bir serā
ni' metüñ haddine yok çün ü çirā

Var idi bir şuffa dağı zer-nigār
La' l ü cevheründen düzetmiş ƙirdigār

Hem dururđı anda bir zerrîne taht
K'ana lāyık idi şāh-ı nĭk-baht

Görđi anda otururđı bir merd-i pîr
Var elinde bir yılan mānend-i tîr

3605 Görđi hem yanında bir gürzi durar
Bātman ile var idi ola hezār

Baƙuban görđi nā-geh Hāydar'ı
Ele aldı anda gürz-i kāvseri

Gürzin ele aluban ham kıldı peşt
Haydar'a bir na'ra eyledi dürüst

Didi iy doymış cânından şehriyâr
Ne içün geldün bugün der çāh-sār

Ne 'aceb kendünden olduñ ise şîr
Dîvlerün kıyusına geldün dilîr

3610 Kanda gidersün ne istersün zi-çāh
Ba'd izin ne gün göresün ne māh

Didi Haydar aña kim iy bed-nihād
Baña bilmezsün olana dirler ad

Bil adum Haydar durur şîr-i Hudā
Niçe öldürdüm senün tek kıyuda

Gürzini götürdi ol dîv-i nijād
Tā meger Haydar'a irgöre gezend

Şāh-ı Merdān çünkü bākdı yüzine
Zülfikār'ı urdı anuñ gürzine

3615 Gürzin iki pāre kıldı ser-be-ser
Hāşıl oldu şu'le andan iy

Çıkıdı oduñ şu'lesi anda zi-çāh
Anı gördiler ser-firāz-ı sipāh

Mālik u Ebū'l Muḥcen idi nām-dār
Mîr Seyyāf idi vü Zînhār-Hār

Kimilerin kaması kıldı çāk
Başlarına dökdiler orada hāk

Zārı idüp leşker eyledi hurūş
Bilmediler Hāydar'a ne oldu dūş

3620 Hāydar'a çün kim irişdi od yaqın
Āyete'l-Kürsi okıdı şāh-ı dīn

Şāha itmedi ol od anda ziyān
Na'ra urdı sanasūñ şīr-i jiyān

Dutdı yaqasın ol pirūñ be-çeng
Çekdi yürütdi mehçü derrende peleng

Öyle na'ra eyledi orada şīr
Ne ki var işitdiler ehl-i serīr

Öyle kopdı ol kuyu içre gırıv
Doldı kuyunuñ dibi āvāz-ı dīv

3625 Çünki dīvlerden yığıldı bil iy yār
San eyle per üssine anda si hezār

Öyle doldı kapu-yı şahn-ı serāy
Kalmadı yir kim qarınca basa pāy

Çünki doldı dīv ile ol çāh-sār
Yüzi şu'le virdi şīr-i Kirdigār

Çünki şāhı gördi dīvler bildiler
Kaçubanı çāhı hālī kıldılar

Ol dil-āver idübeni gurüş
Dıvlere didi ki size n'oldı uş

3630 N'oldı sizlere bu yirden kaçdıñuz
Beni koyuban arañuz açdıñuz

İdüñüz dönübeni burada ceng
Uşbu şîre eyleñüz bu çāhı teng

Pîre böyle virdiler dıvler cevāb
Fikrimüzden el yugil iy nā-şavāb

Bāriha biz bu yigidi görmişüz
Savāş içre buña inşaf virmişüz

Adı Haydar'dur bunuñ idende ceng
Gürbedür yanında şîr ile peleng

3635 Ol ki deryā içre itdi bu civān
Görmeyüpdür göresi degül cihān

Üç gün oldı kim andan çıkmışuz
Cānumız tîgi odına yakmışuz

Anuñ ile idemezüz biz neberd
Darbını biz görmişüz iy pîr-i dev

Sen bil anuñ ile iderüz biz gürîz
İdemezüz biz bunuñ ile sitiz

42b

Kim ki bir atla görür ise zam-ı ır
Daı anu cengine varmaz dil r

3640 Çünki bu nev a iitdi ol cev b
Geldi H ydar yanına idüp it b

Didi kim arbuma atlan iy ic  
Kim bau ser    idiser ved  

H ydar uzadubanı eng l-ı ır
Dutdı ol p r  n yaasından dil r

 ek beni itdi anı ser-nig n
Alubanı ele t  -i  b-gün

 tdi anda z r-ıla fery d p r
Didi kim virgil am n sen y  em r

3645 Sen beni burada öldürme iy  h
Göstereyüm Sa d ı iy   lem-pen h

oydı p ri H ydar orada zi-ceng
Eyle sıradı yanından san peleng

Varubanı bir apı adı rev n
H ydar ı a ırdı anda iy civ n

Ol iv içre bir and  k var idi
Kim i i dopdalı d v   m r idi

Didi kim Sa'd uş bunuñ içindedür

Aç kapusını bunuñ iy sözi dürr

3650 Urdı ol sandūka H̄aydar Z̄ülfikār

Ejdehā çıhdı içinden misl-i kār

Çıhan ağzından od idi ser-be-ser

H̄amle urdı kalguzup H̄aydar'a ser

Çaldı H̄aydar ortasına Z̄ülfikār

Böldi bir darb-ile anı çün hıyār

H̄āşıl oldı ejdehādan bir tütün

Gündüz oldı sanasūñ karanku dün

Na'ra uranda indürdi şāh-ı şır

Ejdehā nedür yanumda yoḥsa şır

3655 Yā şır uğraya baña yā ejdehā

Bulmaya şemşır-i tizümden rehā

Geldi nā-geh orada bir nerre şır

Hiç direng itmeyüben yıl teki dilır

H̄amle itdi H̄aydar ol tā duta

Ḳavısı içre önine şāhı uta

Girüye kıldı nazar ol pehlüvān

Gördi irmiş aña bir şır-i jiyān

Yumruğ ile yüzine urdı dilır

Yuḳarudan toprak üssine düşdi şır

3660 Boynı burnundan anuñ oldı revān
Titreyüben yire düşdi bî-gümān

Dutamadı cānı teninde qārār
Düşdi yire oluban bî-ihtiyār

Der zamān şîr oldı anda nā-be-dîd
Şāh göremedi qaranķu idi şedîd

Didi Hāydar anda kim iy şîr-i nerr
Qanda gitdūñ baña virmedūñ haber

Hāmlle itdūñ ne içün baña iy şîr
Çünki bir yumruğa düzmedūñ dilîr

3665 Ol ev içre geşt iderdi her kenār
Bulmaz idi yazını şîr-i şikār

Oldı ğam-nāk bulmadı çün Sa‘d’ı şāh
Saġa sola nice kim itdi nigāh

Vaķt idi kim döne şāh ez-çāh-sār
Geldi qulagına bir iñledü zār

Āh idüp dir imdi oldum derd-mend
Yā Kerîm itgil hālāş ez-çāh ü bend

Hāydar’a benden irişdirgil haber
Bilsün āh u zārımı ol şîr-i ner

3670 Meger ide baña zulāmumı nūr
Uşbu ğamdan bula bu qalbim sürūr

Çünkim irdi yakın artdı nâleler
Ahıdup gözden ter itdi lâleler

Gördi kapu bağı zincir ile teng
Urdı niçe ol kapuya şîr-i çeng

Saydı zencirüñ buruban bendini
Girdi ive gördi ol dil-bendini

Gördi Sa‘d’ı anda bağı nâ-tüvân
Boynına urulı bir bend-i girân

3675 Gördi olmış kâmeti servini ham
El urup kıldı rehâ ez-bend-i gam

Yüz sürüp Sa‘d öpdî şāhuñ ayağın
Hem okıdı şāha çoğ çoğ āferîñ

Çok senâlar birle Sa‘d açdı dehân
Cümle āfetden cihānda bul amân

Benden ötürü çok nişîb ile firâz
İnüben çıkduñ iy şāh-ı ser-firâz

N’ideyüm aña ‘ivaz iy şehriyâr
Başdan ayağa yoluñda şerm-sâr

3680 Ben idebilmen ‘ivaz iy kām-kār
Meger ide ‘ivazın Perverd-gār

Çamu işde saña hālîk yâr ola
Düşmenüñ başı müdām ber-dâr ola

Dünye içre hurrem olgil şādumān
Bir tevkūne itmesün āfet-i ziyān

Anda biraz durdılar diñlendiler
Kuyudan çıkmaklıķa yön dutdılar

İstediler orada ol piri çok
Gördiler kim taht üzre kimse yok

43a

3685 Durdılar ol taht üzre bir zamān
Ba‘d ezān kuyuya oldılar revān

Yolları bir pāre rüşen idi
Kuyı yolu daķı muhkem teng idi

Leşkere çağırdı şāh āvāz ile
Ya‘ni şāhuñ halini leşker bile

Söledi iy leşkerüñ serverleri
Sa‘d’ı buldum kaygılı olmañ diri

İndüm uş çālāk döndüm yine cüst
Zahmetüm yok uşta geldüm ten-dürüst

3690 Haydar’uñ önin işüdüben zi-çāh
Şādumān oldu kamu ehl-i sipāh

Anda uzatdı Ebū’l Muḥcen kemend
Şāh-ı Merdān Sa‘d’ı itdi aña bend

Daşra gönderdi kuyudan pehlüvân
Leşker anı gördi oldı şād-mān

Bilmiş idi Haydar ol pîrden haber
Kuyu içre bend idi su şîr-i ner

Eyle su kim çok göñüller şād idi
Ol virān anuñ ile abād idi

3695 Soyını Süleymān'ıñ itmişdi best
Bir mîyl ile kimesne bulmazdı dest

Ol zamān Haydar kemendin itdi tāb
Kollarına sardı ol şāhib-i şavāb

Ol mîle yapışdı şāh-ı nām-dār
Yāri diledi zi-faḍl-ı Kirdigār

Mîli depretdi ol şāh-ı nām-ver
Koparuban eyledi zir ü zeber

Çekdiler kemendin anda çıḥdı şāh
Yukarudan itdiler leşker nigāh

3700 Gördiler kuyudan oldı su 'ıyān
Eylemek olmaz anuñ vaşfın beyān

Köhneler oldı cevrenden pür-āb
Ma'mūr oldı n'irde var ise ḥarāb

Sākin oldı anda çoḥ çoḥ ādemi
Pür zirā'at oldı ne ki var zehi

Dünye işinden bu degül ‘aceb
Kim her işe lâzım olur bir sebeb

Çün ikinci eke el bitürür biçer
Köhne arklar çıkardıdur iy pür-hüner

3705 Anda bir gün dağı eglendi çerç
İçdi sudan âdemî davarları

Çün tulu‘ itdi semâdan âfitâb
Oldı ‘âlem rûşenâ gitdi hicâb

DESİDEN-İ EMİRÜ’L MÜ’MİNİN ‘ÂLİ ‘ALEYHİSSELÂM BE-RENC-İ
RÂH U TEFRIKA ŞÜDEN SİBÂH

Pehlûvânlar kâmusı oynadılar
Gitmek için atlu atın bindiler

Anda dağı koydılar bâr u bene
Ceng erenleri revân oldu yine

Dutdılar gitmeklike râh-ı dırâz
Çok iniş inüp çıkdılar firâz

3710 Gıtdiler çekübeni zahmetle renc
Tâ ki şümâr ile günden ötdi penc

Gördiler nâ-gâh bir deşt-i ulu
Kürk-i şîr ü gürz içi dopdalu

Eyle san anuñ hüvâsı hâviya
Yohsa cehennemden ol ber-zâviyâ

Anda gördiler ölü olmuş hezār
Baş idi yatan ayak der-reh-güzār

Haydar anı görgecin kaldı ‘aceb
İyledi pişüñi yanına taleb

3715 Didi kim bu ölüler kimler durur
Kim yazı dopdalu pād-ser-durur

Gelüben pişüñ ana itdi nazār
Gördi babası çerisi ser-be-ser

Gözlerinden yaşını itdi revān
Gül yüzine orada ol pehlüvān

Didi kim bizüm dūrūr uşbu şāh
Babamuñ hem-rehleri olmuş tebāh

İşiden burada olmuşlar helāk
Teşne olup kamu düşmüşler be-hāk

3720 Bilki yok babam burada āşikār
Bilmezüm ki n’itdi ana rūzigār

Bilmezem ki çıhdı yoḥsa virdi cān
Bu seferde sūdūmi itdi ziyān

Didi ‘İmād’ül Melik ben bilürem
Gitdi kardaşına iy kār-ı kerem

Ötdi Haydar leşkeri andan revān
Ölü çoḥ eglenmediler bir zaman

Yazı başdan ayaga ölü idi
Ölüden ol yiryüzi dolu idi

3725 Gitdi üç günlük oradan dağı şah
İrdiler bir yire oldu rāh

Şāh-ı Merdān yolları çün gördi fāş
Yoluñ üssine gördi bir yazılı daş

Yolı çok görüben oldu gönli teng
Vardı kim göre ne yazılmış be-seng

‘Abri dilince yaz olmuş iy güder
Her kaçan olsa bu yoldan reh- güzer

43b

Derdini bilsün bu yoluñ reh belā
Birisine giden olmaz mübtelā

3730 Şāh-ı Merdān oldu anda bes melül
Bilmedi kim kankıdur doğru yol

Oraya kondırdı Haydar leşkeri
Tā kim rāy ide çerjünüñ serveri

Hayme vü hār-gāh kurdı ol sipāh
Gün gidüben yiryüzi oldu siyāh

Ahşam oldu bu yeñi şems-i tirenc
Yūsuf’uñ nārenci tek gözetdi künc

Bu yir daḡ itdi orada ol şehriyār
Leşker itdi yirlü yirinde karār

3735 Murtaza'nuñ uyḡuya vardı gözi
Böyle didi Muştafā aña sözi

Göñli iy şāh sen şād eylegil
Cāmı teşvişden āzād eylegil

Mır Seyyāf'a yetür benden selām
Söylegil iy pehlüvān ol şād-kām

Çoḡ açıla elüñ eyle beste-kār
İtmeye düş-vār işüñi Kirdigār

Bes bu yolda ğam yime iy şır-i ner
Sen güzjnit leşkeriñden biş nefer

3740 Her birine vir çerī iy kām-rān
Her biri bir yoldan olsunlar revān

Ol yol üssine ki göresüñ reh-i seng
Ol yolu sen ihtiyār it bī-direng

Söylegil leşker alup her nām-dār
Gitmege bir yolu itsün ihtiyār

Şāh-ı Merdān çün kim uyandı zi-ḡāb
Bir yire cem' oldılar ehl-i şavāb

Şāh-ı Merdān orda açup zebān
Uyḡusını itdi anlara 'ıyān

3745 Ayıruban ol çeriden deh hezār
Mālik'e dapşurdı şîr-i Kirdigār

Deh hezār kişi dahı ol pür-hüner
Virdi Ebū'l Muḥcen apara şîr-i ner

Sa'd ile Zînhār-Ḥār'a dahı hem
Virdi on biñ kişli ol şîr-i dejem

Mîr Seyyāf'a dahı ol nîk-nām
Sandı on biñ kişi virdi tamām

Bir niçe leşker var idi ez-‘Arab
Kendü üssine egildi ‘ālî neseb

3750 Ba'd āzān buyurdı her bir servere
Baş olup bir yola gide leşkere

Her biri bir yola oldılar revān
Ol daş olan yola şāh kaldı hemān

Dirler idi leşkerüñ serverleri
Kim bu ayrılmak degüldür pür seri

Uş bu yolda başumuz ne göriser
Ayruluğdan kan ola çıkarur ciger

Olmasun hiç kimse āşinā
Sevdüğünden kimse olmasun cüdā

3755 Bes gönli kaçan olır şād-mān
Kimse kimseye vefā itmez cüvān

Ol çeri amusı dolu gönli am
Azı huk   yüzi gözi dolu nem

Birbirinden orada ayrıldılar
Alaşuban leker ehli z r u z r

Her biri yolu yolına gitdiler
Göreler tad r olara ne ılar

Böyle durur  y n gören de devr
G h mihr eyler kimseye g h cev

3760 Dünyede h l  degül cev   sitem
Bir zam n gülmek virür bir laza

D nyeligi n yok ise çok am yime
Tevi gelecek içün hemm yime

Bu cih n an aradur itgil güzer
D nli n büken amın yimez ki er

Viril pd r sa a behre der-cih n
Ol ki virilmemi isteme uyan

Yimed n d nlanu n fikrin ay r
D n ki gitdi gelmeye da la be-k r

3765 Gitdi d n da laya ala  m d
Ger girse da ı olmaz m f d

Senün i  n yok durur ill  bir nefes
Ol da ı mühlet virürse sa a bes

Gidene gelecege çün yok recā-vefā

Bir deme dağı sen itme ilticā

İşi çün ola cihānuñ bir nefes

Anı şād it kuru kalmadı kafes

Bu ‘arūs-ı dünya bes aldar seni

Ālına aldanmagil terk it anı

3770 Bir gelin kâbını kim kanuñ durar

Sen seversüñ sanasuñ cān giderür

Zülfi birle hāline itme nazar

Biri dāne biri dāmdur iy ser

Hālini gör bağlamışdur rüy-ı dām

Dānedür çeker seni ber-süy-ı dām

Dāne ile seni ide dāmda best

Bir kadehle seni tiz eyleye mest

Çün kim başından senüñ gide humār

Ola meylüñ ki dökesüñ kan ayār

44a

3775 Nā-gehān göñli anuñ senden döne

Varup anuñ mihri ayruğa kona

Nā-gehān ola ki ol saña doya

Dönmemişken andan ol senden duya

Doyubanı götüre senden gönül

Sen tekin olasuñ bir özge gül

Gel ki bu dostdan yuyalı biz dest

Olmayalı dāmına biz nāy-ı pest

Çarh gerdān üssine basalum kadem

İdelüm gözyaşı ile toprağı nem

3780 Nev-bahār olan da gülden gül biter

Gülşenüñ gülini yüze el dutar

Nergis olmuş bir yaña maḥmūr u mest

Lāle dönmiş bir yañadan bāde dest

Zülfini nefesinüñ bağ içre bāh

Çün dağıtmış geldi endişem beyāh

Perdesin yırttı gülüñ bād-ı şabā

Gülşen itdi hem şabāya merḥabā

Ḳankı gül kim olur idi bağda mest

Ḳaşındandı şakāyık pış-i dest

3785 Gülşen içre bitüben serv-i semen

Dürlü elvān ile bizenmiş çemen

Sünbüle virmiş şabā müşkīn bol

Ḥaṭṭ ile çekmiş beñi nesrīn ber-dil

Ortada bir ğam eger kaldırsa ser

Ancağ olaydı olan ğama siper

Bes ki hoş-hân kuşlar okır der-çemen

Lâl olur her tûî şekk-şeken

Ğonceden bûlbûlîñ olmış göñli dar

Ğonce teng-dil olduğıçün ayār

3790 Sebzeler içre kara gözlü ğazel

Geşt iderler içüben āb-ı zülāl

Gözlerinden dilberüñ virür nişān

Gözleri onlaruñ iy tāze civān

Böyle künde kişi gerek şād ü kām

Hem yigitlik şartıdur iy nîk-nām

Eyā yigit ‘ayş u tırabdan çekme el

Yigide ‘ayş u tırabdur bî-bedel

Ola bizden dahı soñ çoğ rûzigār

Gide kış gül bite gele nev-bahār

3795 Çoğ döne bu çarğ-ı gerdün iy civān

Yastuğumuz hışt olandan soñ inan

Çoğ bulutlar ağlaya fażl-ı bahār

Lāleler çoğ çoğ gele der-kûhsār

Kim cüdā ola kamu a‘zālaruñ

Toprağa düzesüñ mağz u serüñ

Ger senüñ ola demür eliñde mûm

Seni mûm eyleye bu dünyā-yı şûm

Ger olasuñ dünyede Behrām-ı Gūr
Bulasuñ Behrām bigi sen behre gör

3800 Evvel āhırde ol ale hemjın
Kim anuñ bir adıdur cān āferjın

DĀSTĀN-I MĀLĪK-İ EJDER

alı-ı eşyā udā-yı dād-gerd
Kevkeb ü māha viren zıb ile ferr

al idübdür göki ez keffi duān
Bizeyüpdür kevkeb ile gör ‘ıyān

Çünkü gice iyler ol Perverd-gār
Yandurup ay em‘ini āsār iy yār

Yiryüzine örtdi melbūs-i siyāh
u‘le virdi anda kevkeb ile māh

3805 Terk-i meh-rū başına urdı külāh
Giceyi ol amu basa pādiāh

Giceyi çünkü siyeh-pū eyledi
Yeñi aydan ala der-gū eyledi

Gice gündüzi düzetdi sāz-kār
Gāh gice oldu geh gündüz dırāz

Yiri çün kim dōedi der- rüy-ı āb
Titreyüben ider idi ıztırāb

Dağları yiryüzine itdi sûtûn
Reb‘-i meskûn buldı anuñla sükûn

3810 Buldı ağırlıg andan kûh-sâr
Tâ ki yir anuñ ile ide qarâr

Dağları yiryüzine müsahhâr eyledi
İlduza şu‘le virüp nâr iyledi

Çünkü ol yâr itdi ârâm ile hâb
Cift yaratdı kamu iy kâm-yâb

Açdı ‘âşıqlara bağılu kapular
Gice içre ağlayan dañla güler

Gicelerde durubanı eyle be-râz
Yüzüñi toprağı koy söyle niyâz

3815 Gör serâperde ki dutmuş kibriyâ
Dilegil maqşûduñ andan bî-riyâ

Luţfına çün qarşu gidenüñ anuñ
Qarşu gele luţfı sevine cânuñ

Anda ne hâcib ne hû düz yir
Dilegüñi men‘ ide iy dil-i bedîr

Yol giderseñ saña vire doğru râh
Ger penâh istesüñ ol ola penâh

44b

Olsa bu devlete eger bahtiyār
Devlet-i ‘ālī ola ez-Kirdigār

3820 Sen anı bilgil ki ol seni bile
Sen anı çağır ki ol saña gele

DESİDEN MĀLİK BE-BĀĠ-I SÜLEYMĀN

Böyle itdi uşbu destānı ‘ıyān
Ol ki taḥakkuk itmişdi ol zemān

ÇünkiMālik ejder ez şır-i Hudā
Gitdi yoluñ birine olup cüdā

Gitdi üç gün durmadın ol nām-dār
Böylesince leşkeri on kez hezār

Uğradı bir bağa ol dördinci gün
Leşkeri dönüp aña dutdı yön

3825 Anı Süleymān düzetmişdi iy yār
Niçe kim gerek zi-‘avn-i Kirdigār

Dört yanın gezdi bağın ol nām-ver
Gördi bir çerāğ kimi şu‘lelūdūr

Var idi mermerden ol apuda ā
Kim cihān içinde ol ā idi ā

Baĝa girübeni Mālik itdi geşt
Öyle san kim cennet oldu ana deşt

Ne ağac kim baĝ içinde var idi
Kendü gümüş ana altun bār idi

3830 Baĝdı ağac dibine ol nık-baĝt
Gördi kim kıurulu bir řāhāne taĝt

Yazılı taĝtda Süleymān řūreti
Niçe kim var idi şekl ü heybeti

Karşusunda yazılı Āřaf daĝı
Cemī Āřaf rūĝı bu ne ağac aĝı

Taĝtınıñ üstinde yazılı bu zer
Kanı genc ü kanı esbāb bile fer

Kanı ĥātem kanı ol başdaki tāc
Kanı şeh k'alurdu iķlimden ĥarāc

3835 Kanı Süleymān ü āyini anuñ
İři budur bu vefāsız dūnyenüñ

Bulmadı kes çün Süleymān tāc u taĝt
'Āķibet buradan ol dāĝ durdu raĝt

Çün kafesden çıkmaĝa 'azm itdi yād
Gitdi Süleymān ü kıaldı andan ad

Gezdi Mālik baĝ içinde bir zemān
Gözi dolu yaş baĝrı dolu kan

Çok tılısm ol bağ içinde var idi
Her biri bir şekl ü bir dîdâr idi

45a

3840 Çıhdı bağdan gözleri dapdolu âb
Ordan gitmege itdiler şitâb

İncidiler kamu yolda ol sipâh
Ele girmez idi âb ile giyâh

Nâliš iderler idi bâ-Kirdigâr
Bilmez idiler n'olur encâm-ı kâr

İki gün dağ sürdi ol merdân-ı ceng
Çıkdı bir od qarşudan çün kıır-reng

Leşkerüñ doldurdi gözini bād-ı merg
Oldı dolu yiryüzi âvâz-ı gürg

3845 Pehlüvân ol girde eyledi nazar
Tâ bile ol gerd hâlinden haber

Çıhdı gerdün gerek sân-ile hezâr
Oldı onlardan hevâ mânend-i qar

Her biriñ var başında boynuzı
Dikdiler kamusı leşkere gözi

Bağladılar atlulara anda rāh
Dört yañadan geldi görküben sipâh

Girdi meydāna savaş erenleri

Basdı gerkler dahı ayağ ileri

3850 Hiç řilāh itmezdi anlara eser
Ne kılıç ne nize ne oğ ne teber

Derisinde eylemezdi nize yir

Batmaz idi ne kadar ursañ tır

Hiç yarağ kalmadı kimsede dürüst

Çünkü sindiel ü ayağ oldu süst

Gerkler uzatdılar leškere řāh

Çokları paraladılar řāh řāh

Her kimi kim meydān içre gördiler

Boynız ile sinelerin deldiler

3855 At yükretmek ile kurtulmaz idi
Kimse andan hiç amān bulmaz idi

Öyle kırdılar olar mü'minleri

Görmek olmaz idi ölüden yiri

At u ādem kol bud olmuş ser-be-ser

Yatur idi pāralanmış ceng-i er

Yir özi deryā oluban ağıdı hūn

Düşmüş aña at ü ādem ser-nigūn

Bir kişi kalmadı anlarda diri

Ğamu düşüben kucağıladı yiri

3860 Ne savaşıñ atı ne Һu merd-i kār
Hiçbirisi çıkmadılar ber-kenār

Gūşıştıdı Mālīk alup gürzini
Duta meger kırtara kendü özini

Zaħm yimişdi serā-ser pehlüvān
Başdan ayağına ƙan olmış revān

Her yañadan Mālīk’e yön düzetdi gerk
Pehlüvān olan göñül virdi berk

Dürüşürdi yayağ olup nām-ver
Baş ƙoyup ölümüne hem cān ü ser

3865 Tā ki gün dönince anda nām-dār
Kürkünden kırdı yüzün zār u zār

Geldi bir yıl ile bir gerd-i siyāh
Ƙaçdı gerkler durmadın ez-rezm-gāh

Gezdi ol yazıyı Mālīk ser-be-ser
Tā ki bile leşker ehlinden Һaber

Ol yazıda diri deprenmezdi kes
Ne bir Һaste ki çıkara nefes

Ölülere öyle san yağmışdı Һūñ
Böyle olur baħt olıcaƙ ser-nigūn

3870 Nāle ile zārı itdi bir zemān
Nergisinden yaş yirine dökdi kār

Sağa sola orada itdi nażar
Gördi bir ğār sol yanında şır-i ner

Ta‘cıl ile oldı ol ğāra revān
Kamu endāmı cerāhat birle kan

Girdi Mālik ğāra bā-endūh-ı derd
Zahm elinden gül yüzi olmışdı zerd

Tende zahmet-i yārdan göñlinde rış
Gör ki anda aña ne gelür be-peş

3875 Böyle durur āyin-i çarh-ı kebūd
Gāhi mātem virür ol gāhi sürūd

Gāhi kñe gösterür ol gāhi mihr
Kimse bilmez gezdüğünde bu şehir

Baş çevürme gerdişinden rüzigār
Sen teki ser-geştesi çend şad hezār

‘Ömrine inānma kim uşbu cihān
Çoğları bildi virmedi amān

Yu elüñi ez-cihānı dün-perest
Bir gün ola kanuñ ile yuya dest

3880 Uşbu hānda eyleme balçık hamır
Toprakun çün huşt ider bu köhne yir

Dün ü gün bil kim peleng-i rüzigār
Çıhar giyinürsüñ kimünde ayār

İhtiyât it bu cihân dide-peleng
İytirüpdür kanuña çengâl çeng

El ayak depret kim sudan çıkasuñ
Yohsa garķ olup deñize akasuñ

Çünkü kimi garķ ola iy nev-civân
Ne kaşuñ kırtarasuñ sen ne cân

3885 Çünkü Mâlik çıhdı ez-meydân-ı ceng
Meskenet itdi varup der-gar-ı teng

45b

Başdan ayağa kamu mecrûh idi
Yara yimemiş bedende rûh idi

Tende ki üç yüz cerâhat ola
Niçesi ol kişide râhat ola

Ağzı huşk olmuş idi yoh idi âb
Göñli ğamlu gözine gelmezdi hâb

Öyle idi zâhmı kim ol pehlüvân
Yatamazdı ol şicâ‘-ı kâm-rân

3890 Yara ile gice geldi bir yire
Yalnızluk dağı şabr-ı İlâh vire

Oldı kim çün orada karanķu dün
Zahmeti artubanı oldu zebûn

Dayanuban gürzine ol nerre şır
Kendü egildi anda ol dilır

Ġār ıaranıu idi hem tıre şeb
İrdi cānı ol cihān ıünki be-leb

Yalınuzluk gice zaıım ile ġār
Kamu geldi bir yire iy kām-kār

3895 Yok ümıdı kim göre bālın başı
Āh idüp aıar idi gözi yaşı

Dir idi andan berüki olmamış
Dāyima savaşı ile ol almı

Görmemiş dakı hiçbir böyle gün
Bunc'eyledin hiç günüm olmadı dün

Böyle ki ben bunda oldum nā-tüvān
Viriserem bunda ben rüh-ı revān

İy darıġā daıı rüz-i bāzūmi
Görmeye hiç kimse ayruı yüzümi

3900 Dādrıġ kim bilmedi Ĥaydar ĥaber
N'oldı baña leşkerüme ser-be-ser

İy darıġā baña yok hiçġam-güsār
Kim virürem cānumı der-tıre ġār

Bunda kim benden gide kıalmaya cān
Bilmezem kim gele üstüme mihmān

Böyle söylerdi olunca nîm-i şeb
Söylemekden bir zemân dinmezdi leb

Ol kadar tökdi gözinden anda âb
Gözlerine nâ-gehândan geldi hâb

3905 Uyhu içre geldi ana Muştafâ
Ma‘den-i ‘ilm ü saḥâ ile şafâ

Geldi ḥâline ol kân-ı vefâ
Ol ki bulur ḥaste bûyundan şifâ

Açdı mu‘ciz elini ol ser-fîrâz
Sıgadı ol server-i ehl-i hicâz

Mâlik’i başdan ayağa iy hümâm
Ne ki var cerâhatı bitdi tamam

Çünkü Mâlik yarası oldu düst
Didi peğamber ana dur yatma cüst

3910 Çünkü ğârdan çıḥasuñ isteyü râh
Sol yana bir yol gider ol gil âgâh

Ol yola olgil revân iy nâm-dâr
Daḥı sen eglenmegil der tîre ğâr

İşidüben Mâlik uyandı zi-ḥâb
Dili söylerdi gözleri dopdalı âb

Gördi cümle yarası olmuş dürüst
Niçesi sağ idi a‘zâsı nuḥust

Aldı bağlandı yine gürz-i girān
Yol ki giderdi sola oldu revān

3915 İrdi bir künde ikindi vaḳti ol
Görđi aḳar su zerā‘at anda bol

Ol suda yudı libāsı ḳanını
Çıhardı kemerin ki diñlene cānı

Alup anda dest-i namāz ḳıldı namāz
Ḳıldı giriştesini itdi niyāz

Girdi ol kündüñ içine pehlüvān
Boynına alubanı gürz-i girān

Ol ḥalāyık ḳaldılar aña ‘aceb
Kim bu ne řaḥşdur ne gürz ü bu’l‘aceb

3920 Pehlüvānlar ḳorkuban anda revān
Durmayup ḳarşuladılar ol zamān

Başlarına götürüben dürlü ḥān
Murğ-ı biryān idülü ḥelvā vü nān

Yok cihānda hiç baḥşışden yeñü
Ḥüb olur baḥşışlü olsa tāze-rū

Böyle dimiş řāḥib-i ‘aḳl u tız
Ger ḳonak kāfir ise olur ‘azız

Bir zamān diñlendi orada dilır
Ol yimeklerün yiyiben oldu sır

3925 Aradan çün kim götürildi ta‘ām
Sordı anlardan nedür bu künde nām

Ben burada hiç kimse bilmezem..
Tācir idim buraya irdüm bu dem

Gerklerolan yire düşdi baña rāh
Māl u esbābumı itdiler tebāh

İrdüm uş bunda çeküben derd ü renc
Ne ki var gitdi elümden māl ü genc

Böyle virdiler cevāb ol hās ü ‘ām
Sādedür bil iy şicā‘ bu künde nām

3930 Didiler Hāver-zemīndür bu şehir
Uş bu şehirden bulmağ olur dürlü bahr

Yol yavukdur buradan iy pehlüvān
Varduğun yir iki ağaçdur hemān

46a

Mālik’ün oldu bu sözden göñli şād
Döndi servekāmeti ol pāk-i zād

Didi onlara virüñ bir reh-nümā
Baña yol göstereün ez bahr-i Hūdā

Bir kişiye virüben bir feres
Mālik’i ayurdılar şehir ehli bes

3935 Oluban ol űicā‘ anda süvār
Gitdi ol kişi bile ol nām-dār

Mālik ol atı binüben gitdi rāh
İrdi yavuş Hāver’e olgil agāh

Düşdi atdan orada ol nām-ver
Virdi atı ol kişiye pür-hüner

Girdi Mālik şehre bil iy şehriyār
Her yaña baħar idi ol nām-dār

Bir zemān çün kim ilerü yürüdi
Karşudan bir niçe atlu var-idi

3940 Gördi bir niçe şanemler māh-veş
Zülfı ‘anber yüzleri bārça güneş

Ķāmet ile tūbā idi lāle rū
‘Ālem ehline virür saçları bū

Bir kıız içlerinde san kim bir perı
Anı göz görgöç olurdı dil diri

Hem dil-ārām idi hem ārām-ı cān
Cān alurdı ğamzesi anuñ nihān

Gözleri ile saĝan çeşm-i ĝazāl
Tūtı işitgeç sözün olurdı lāl

3945 La‘l u lebi idi anuñ āb-dār
Zülfinuñ kemendi idi tāb-dār

Gı̃sũsundan gice almışdı sũvād
Kaşlarından yeni ay dutmış nihād

Doğru diseñ kaşları çũn tāk idi
Çok göz anı görmege müştāk idi

İki la‘li idi çũn yākũt-ı nāb
La‘li içi dopdalu der-ħoş-āb

Gül eger lebi suyundan olsa ter
Aña diyilür idi külbe-i şekker

3950 Ğamzesi çoklardan aparmışdı ħāb
Şekkeri virmişdi kıızıl güle āb

Çevresinde yüziniñ ol ħoş-nigār
Sünbül ile nergis idi āb-dār

İki yüzini zũlfi kılmış nişest
Sanasũñ bir Hindũdur āteş-perest

Ĥālî dāne olmuş anuñ ĥatt-ı dām
Ĥũbluğ ile ĥalkı kılmış kamu rām

Yüzi güle dimiş oldur baña kul
Denyede itmiş belā belāsı bol

3955 Bārça sünbülle semen gül birle yār
Büş semen ĥattı sünbül gül‘izār

Şekker ü badem idi çeşm-i lebi
Cān tũkınuñ devāsı ğamzesi

Şehleri itmiş giriftâr der-zineh

Isfahân şîbi kıatında sanki yah

Ağızı teki mîm ü lezzetde şeker

Sözde teklikde sanasûn der töker

Sözin işitgeç olmuş tûtî lâl

Serv olmuş kâmetinden pâl-mâl

3960 İki nergisleri ki dolu idi âb

Mest nergisler teki başında hâb

Ėamzesi çün kıamış iderdi mekân

Kirpük oğ-ıla iderdi şayd-ı cân

Zülf-i müşkinden kim açardı zerre

Açulurdu çok göñüllerden gire

Çün çekerci güle sünbülde rakam

Sanki gice gündüz urdu be-hem

Çehresi gül adı hem Gülçehr idi

Vuşlatı kıand fırkıati san zehr idi

3965 Anuñ atası idi Cemşid-i şâh

Şâhib-i şemşir idi taht ü külâh

Cemşid'ün dah' atası Kıubâd

Hem Ferîdün nesliydi Ferrâh nejad

Ceng erenleri aña merdân-ı kâr

Kulluğa bil bağlamış biñ kez hezâr

Yoğ-idi bir kıızdan özge kız aña
Oğlı yoğ idi anuñ öñdin şoña

Aldı gitdi kıızı bā-Āhen-Rübāy
Onlara böyle idi resm ile rāy

3970 Qayadan bir qubbe düzölmiş idi
Anı Süleymān nebi kılmış idi

Qubbe başı daş ile peyvend idi
‘İfrit uş anuñ içinde bend idi

Andan ötür itmiş idi anı bend
Kim alından halka irerdi güzend

Çıkamazdı kayadan iy zü-fünūn
Dört yanında Lāt idi hadden füzūn

Kimse kim büt-hāneler düzer idi
Bütleri bārçası sım üzer idi

3975 Gider idi ol şanem tanhā yana
Tā ki kamu hālını anda duya

Çün ki ol māh yetdi ahterler bile
Ya‘ni kendüsi o duhterler bile

Bahdı Mālik çün anuñ bālāsına
‘Āşık oldu çehre-i zibānına

46b

Oldı gışūsine göñli mübtelā
Boynına düşdi anuñ dām-ı belā

İletdi ol dilber anuñ ārāmını
Kim bilür dilberi görgeç nāmını

3980 ‘Āşkun şeh-bāzı çün kim yayıdı per
Göñli oldı kuş teki bı-pā vü ser

Mürg-zırūñ didi göñline be-nām
Düşdüñ iki ayağūñ ile be-dām

Ol kemān ebrū ki saña açdı dest
Olduñ uyğūna siper hem pāy-ı best

Kuvvet ile şır alamadı seni
Göz ile bir giyik aldı da seni

Yüzi od getirüp iletdi ābuñı
Zülfinūñ saçı apardı tabuñı

3985 Çekme kim haddüñ degüldür bu kemān
Bir yanı çek çekebilesüñ revān

Çoğ didi bu nev‘a dermān itmedi
Göñlini ‘aqlına fermān itmedi

Kande kim zūr eyleye gavğa-yı ‘ışk
Ola ‘aqluñ başı zır-i pāy-ı ‘ışk

Karavaşlara didiler andan haber
Her taraftan hamle itdiler meger

Hâdimüñ urdı biri bir hûb ile
Çün hayâlin didiler maḥbûb ile

3990 Urdı bir yumruğ-ıla Mâlik başına
Kim başı itdi vedâ'ı lâşına

Qaldı ol kız anuñ işine 'aceb
Sürdi atını söze açmadı leb

Gelmedi büt-hâneye hûr dil-nüvâz
İtdi bütler qaşına qarşu namâz

Varuban çün kim ziyâret eyledi
Anı daḥı 'ışk-ı gâret eyledi

Çün girüye döndi ol hûrşîd çeḥr
Aña daḥı ḥâşıl oldu dürlü mihr

3995 Çün kim göñlünüñ düşdi servüñ mihrine
Pes senüñ mihrüñ varup aña kona

Gelübeni girdi şehre gül-'izâr
Düşdi endişesine ol nâm-dâr

Anuñ ardınca giderdi pehlüvân
Gölgesi tek öyle san yog-idi cân

Dir idi göñülde kimdür rûzigâr
Ne bileyüm ki n'olur encâm-ı kâr

Girdi şehre Mālik eyledi nazar

Gördi bir şarrāf oturur iy per

4000 Yanına şarrafuñ oturdı revān

Söyledi aldı cevābın kām-rān

Vardı gül-ruḥ babasınun yanına

Didi ne kim gördi ise döne döne

Atasına virdi Mālik'den haber

Kim gelüpdür uş bizüm şehre bir er

Var dūrür bir gürzi kim der vaḳt-i ceng

Ne ḥū sendān düze ḍarbına ne seng

Ḳāmeti tek olmya serv-i bülend

İtmeye kimse anuñla çün çend

4005 Olmaya ceng içre biñ kişi gāñım

Ḥidmete lāyıkdur iy şāh-ı selim

Yumruḡ-ıla çaluban iy nık-rāy

Saldı bir ḥadim başına zır-i pāy

Ḳıldı şāh görmeklike anı heves

Bir kişisiyi yanına gönderdi pes

Aña yoldaş eyleyüben on süvār

Mālik'e gönderdi şāh-ı nām-dār

Varubanı gördiler kim ol dilir

Sanasuñ çengāl ile bāzūda şır

4010 Anda oturmuş sanasuñ İbn-i Zāl
Kimse görmemiş anuñ tek yālu bāl

Didiler kim şād geldüñ iy civān
Bu cihān oldukça olgil şād-mān

Hāvere öndedi seni pādişāh
Gel ki gidelüm gözi kalmadı be-rāh

Alubanı gürzini Mālīk ele
Düşdi onlaruñ ile böyle yola

İrdi Malik çün kim bā-dergāh-ı şāh
Gördi eyvān dopdalu olmış sipāh

4015 Pehlūvānlar oturur zerrīn kemer
Her yañadan nām-dār u pūr hūner

Çok döşekler döşelü pīrūze beneft
Anda asılmış felek tek perde heft

Oturur her perdede bir perde-dār
Tā ki kimse itmeye andan güzār

Perdelerden çünki ötdi pūr hūner
Oldı onları görüben hayra ser

Nā-gehān anda göründi bir serāy
Yidi şuffe var içinde nīk-rāy

4020 Şuffedenşuffeye kām ile hezār
Kamu eyvān ile tākı zer-nigār

Karşusunda kırdılar tahtı billür
Gün teki şu 'le virürdi meh-çü nür

Bizeki yâķüt idi la' l u gevher
Kıymeti Hâver harâcı ser-be-ser

Ol ki iklimden alur idi harâc
Taht üzre oturur başında tâc

47a

Oturur tedbîr için niçe debîr
Müşg-i kılken töküben rûy-ı harîr

4025 Ulu bigler yanında deh hezâr
Hidmete bil bağlamışlar bende-dâr

Hüb-rû kıllar dağı zerîn kemer
El el üssine durur idi der-nazar

Dört vezîri var idi dâniş-peziir
Her biri dâniş içinde bî-nazar

Çünkü gördi Mâlik'i Cemşid-i şâh
Şadılıkdan yüzi oldu hem-çü mâh

Çünkü taht-ı şuffesine ol basdı kâm
Seyyidüñ dînine virdi hem selam

4030 Gördiler çengâl ile bâzûda şîr
Kürsi kırdılar oturdı ol dilîr

Emr idüp sufracıya getürdi hân
Kamu pişmiş kuş idi helvâ vü nân

Çünkü getürdiler ortadan ta‘âm
Bu güzîn arada açıldı kelâm

Var idi yanında şâhuñ bir vezîr
Kim anı sora idi şâhib-i serîr

‘Aql u dâniş idi hem-dem aña yâr
Adı tek dünyâ içinde kâm-kâr

4035 Ol vezîr idi aña yâ pehlüvân
Bize bildirgil eyâ rûşen revân

Naradansuñ niçe geldüñ bunda sen
Saña tâcir diyü ider bende zann

Söylegil âgaz ile encâmuñı
Hem bize bildür ki nedür nâmuñı

Böyle virdi vezîre Mâlik cevâb
Ser-güzeştüm bil ki benüm bî-hesâb

Bu cihânı gezmişem ben ser-be-ser
Başuma öküş gelmişdür hayr ü şer

4040 Rûm’danam benüm adum Hâmândurur
Maşrık u mağrib baña yek-sân durur

Gencüm ile dolar idi bu cihân
Geldüm imdi sevdâ-çün itdüm ziyân

Var idi her kûşede tevsenüm benüm
Yine her Һarmanda bir һuşembenüm

Қullarum çoҺ var idi zerrin kemer
Қadri yok idi қatumda şim ü zerr

Ben ticāret ‘azmine җıҺdum hemān
Benden özge kim bilür һālüm ‘ıyān

4045 Һāvere ‘azm iyledüm ez-ibtidā
Anda kim vaṭandan oldum ben cüdā

Gerklerolan yire uğradı yolum
Gördüm iş ki n’ola yanumda olam

At u esterüm қamu oldı tebāh
Қaçdum andan bunda irdüm ol āgāh

Şāh aña söyledi kim iy ser-firāz
Uş bu dem yirde sen tek kişi az

Bağlasun қulluғuma bunda miyān
Ödeyeyüm ne ki olmışsa ziyān

4050 Server eyleyem seni ender-sipāh
İrgözem başuñı tā ber-evc-i māh

Mālik anda aña itdi āferin
Didi kim iy şāh-ı ber-Һāver-zemın

Bağlamışam қulluғuña ben kemer
Terk itmen Һidmeti gidince ser

Pādişeh sensün biz kamu bendeyüz

Qulluğ iderüz niçe ki zindeyüz

Malik'ün sözinden oldı şād-mān

Orada yürüdi ol şāh-ı cihān

4055 Hıl'atı a'lā getürdiler aña

Qaldı meclis ehli kamu dāñā

Anda bir od dağı virdi aña şāh

Geldügince artdı aña 'izz ü cāh

Server itdi leşkerine ser-be-ser

Buyruğından kimse itmezdi güzer

Şāh yanında olur idi ol müdām

Gün bugün olurdu işinde nizām

Dir idi göñlinde şāh-ı nām-ver

Gele niçe çizmemek gerek kemer

GEŞTİ GİRİFTEN-İ MĀLİK EJDER BĀ ŞĀBŪRU HĀSTEN-İ DUĖTER-İ

CEMŞİD ŞĀH RĀ

4060 Göñli içre mihr-i dil-ārām idi

Gice gündüz fikri dil-ārām idi

Niçe şeh ki vardı der-Hāver-zemīn

Şāhib-i tāk idi vü taht ü mekīn

Ol kız içün bağlamış idi kemer

Qulluğuna şeh var ise ser-be-ser

Pādişāhuñ h dmetine geldiler
Ol kıızı dile meger ol p r-h ner

T  göreler kimse olur ba tiy r
Kimi ider kıız olarun i tiy r

4065 Bir şab h meger kim ol ş h-ı cih n
 ı dı şehrden le keri oluban rev n

Geldi bir yazıda koydı haymeyi
Bi  a a  yir idi uzun eni

 ar usunda  urdılar iki ser r
Biri h r  d   biri bedr-i m n r

47b

 ı dı ta tu  birine Cem  d-i Ş h
T c   u le virdi idi meh-   m h

Bir da ı  uruldı ol Gülçehr i  n
Ol y zi h r  d   m h-ı mihr i  n

4070 Ol per -r  ta tu  iy n zen n
Dutdu b y-ı  anberini yiryüzin

 ar ulayu bigler oturdı  amu
B r ası zerr n k l h u m h-r 

M lik e iri di haber n -geh n
Kim  a ırur seni ş h-ı cih n

Gelüben irişdi bā-dergāh-ı şāh
Virdiler bigler kāmı aña rāh

Var idi bir Hāverī Şābūr-ı nām
Ser-firāz idi çeride be-gām

4075 Göñlini virmişdi Gülçehre ol
Tā meger kim bula andan behre ol

Aña fermān idi gūşī ile ‘alem
Kāl ‘a-i sol dağı hem bā-şehr-i Cem

Pehlūvān ü şīr ü merd ü nām-dār
Aña fermān idi leşker si hezār

Çün neberd atına arşurdı pāy
Tācına kındardı bir per-i hāy

Geydi ne kim var idi ālāt-ı ceng
Yüridi meydāna ol mehçün peleng

4080 Bir zamān meydānda cevlan eyledi
Leşker ehli irdemüm görsün didi

Bir mubārız var idi Ferhād nām
Ol dağı Şābūr yañaya açdı kām

Terkeşin kurşandı bağlandı kemer
Nizesiñ aldı ele ol pür-hüner

Hamle itdi çıhuban Şābūr ile
Ya ‘ni ki Şābūr’ı yıka zūr ile

Gördi Ferhād Şābūr'un bāzūsını

Sandı bir pūlād dağıdur anı

4085 Nîze küpin itdi kemer bendine
Yıhdi atdan aldı az boynı sine

Düşdi Ferhād der-zemān der-rūy-i hāk
Cevşeni egninde oldı āk āk

İndi atdan Şābūr orada revān
Secde itdi pādişāha der-zemān

Za'ferāne döndi Ferhād'un yüzi
Hacil olup gitdi andan kend'özi

Bir dāhı var idi adı Bārümān
Ol dahı Gülçehre'yi diler idi hemān

4090 Didi ol kim ben bugün meydānda ceng
Eyleyem güng dünyeyiŞābūr'a teng

Sürdi meydāna atını ol süvār
Hamle itid Şābūr'a şır-i şikār

Şābūr indürdi aña engālını
urşagından bir zemān dutdı anı

Götürüp irden anı yuħaru
Egledi kim leşker aña dutdı rū

Uş bu nev'a dutdı anı bir zemān
Yine odı yirine ol pehlüvān

4095 Bārümān döndi oluban rūy-ı zerd
Kaldı Şābūr isteyü merd-i neberd

Mālik anuñ işine itdi nazar
Damarında coşdı kanı ser-be-ser

Didi gönlinde kim uş bu pehlüvān
Uğramayupdur ğanīme der-cihān

Varayum erligini göstereyüm
Erliginin dādı ne ise vireyüm

Geldi yayağ oluban der-rezm-gāh
Her tarafından leşker eylerdi nigāh

4100 Dutdı Şabūr' uñ kemer-bendin revān
Anı çıkardı irden der-zemān

Başı öne bir zamān ol nām-dār
Egildi tā göre leşker ne ki var

İr içre koydı Şābūr' ı yine
Baş koydı yire şāhuñ öñine

Çünkü ol kız gördi Mālik işini
Bu güzın çekdi kamudan işini

Didi tā kim eylediler zer-nisār
Mālik üzre orada ol gül' izār

4105 Şābūr anda Mālik'e kıldı nazar
Didi bağıñ gül getürdi ser-be-ser

Erlik ile niçe bendi mehçū kes
İletmişdi sen aparduñ niçe bes

Gel yayaķ olubanı der-rezm-gāh
Güreşelüm kamu görsün bu sipāh

İtdi sözini qabūl ol nām-dār
İndi atdan yine ol şeh-süvār

Dāmenin çaldı biline ol zamān
Daşını meydānuñ artdı revān

4110 Mālik'e didi ki gel iy nām-ver
Bil düzemez qatlūñe pūr-hüner

Çiz silāhuñı böyle dolaşalum
Ol yalıncaķ tā böyle güleşelüm

Didi ben böyle silāhumla neberd
Eylerüm sen çiz silāhuñı iy merd

İkisi meydāna girdi çün peleng
Birbirine açdılar şırāne çeng

48a

Birbirini dutdı der-peş-i sipāh
Gözedirdi onları hūrşid ü māh

4115 Birbirine anda bāzū açdılar
Pehlüvānlar ikisi gülüşdiler

Şāhbūr idi keştī içre pūr-hüner
Çeride yoḥ idi anı yıḥan er

On şicā'olmaz idi ḥemtā aña
Tā güleşde yıḥılur didüm saña

Dutdı Şābūr Mālīk'i mīsl-i peleng
Aşağa egilübeni açdı çeng

Ayağından Malik'ün dutdı revān
Sa'y itdi kim niçe ol pehlüvān

4120 Gördi orada Mālīk ayağını
Yirinden depretdi Şābūr anı

Şābūr' uñ boynına saldı Mālīk el
Düzemedi ḍarbına sāhib-i ḥiyel

Ḳuvvet-i bāzūsı ile bir zamān
Saḥladı Şābūr'u egüben hemān

Ḳalmadı Şābūr'da çün ḳuvvet ile güc
Bes bu kez daḥ' Mālīk iletdi anda ök

Bükdi ḳolın getürüp urdı be-ḥāk
Bes n'ide nā-pāk ile dolaşsa pāk

4125 Nīgülden üstine saçdılar derem
Oldı sākin yiryüzi bağ-ı irem

Durmadın yöneldi şehre şehriyār
Çün duruban itdi yirinde ḳarar

Niçe kim resm idi der-Hâver-zemîn
Kıldı kızınıñ yarağını hemîn

Mâlik'e dapşurdı meh-rû dilberi
İsmi ile Gülçehr ile hüsniyle perî

Hûb rûlar cem' olup i'zâz ilen
Nâzenîni bizediler nâz ilen

4130 Çünkim gice gök lebini itdi bûs
Dapşurladı Mâlik'e ol nev 'arûs

Çünki serv ile gül oldı âşinâ
Şem' ile san gerdek oldı rûşenâ

Mâlik ejder itmedi elin dırâz
Saqladı şayd-ı kebûter bî-niyâz

Göñli içre didi tâ Haydar gele
Tîği ile bu yiri dahı ala

Muştafâ İslâmı rûyını bile
Şâh-ı Merdân gelüben ki ben kıla

4135 Bu hayâl ile aña meyl itmedi
Ol kızuñ maqşûdı andan bitmedi

MEKRKERDEN ŞÂBÛR BÂ-MÂLİK EJDER U GÜŞTE ŞÜDEN BER-
DEST-İ MÂLİK

Çünki Şâhbur göñline dolmışdı kîn
Uşbu işden Mâlik ile ol la'îñ

Gice gündüz derd ile ol zār idi

Gül yirine aña biten hār idi

Ceng erenlerinden iki kez hezār

Böylesince aldı ba-‘azm-ı şikār

Leşkeri bir yire götürüp revān

Pusuda koyubanı itdi nihān

4140 Vardı Mālīk yanına kibr ü la‘ın

Didi kim iy pehlüvān bilgil yaqın

Baňa gelüp böyle virdiler haber

Kim gelüpdür mürğ-zāre pür-hüner

Uşta ben aña giderüm iy dilir

Buyruğun nedür didüm iy nerre şir

Alubanı Mālīk dahı gürzin ele

Atlanuban gitdi anuñla böyle

Çünki Mālīk indi düze durmadın

Dört yanını aldılar ol ehl-i kın

4145 Der-zemān Şābūr varup ol bed-gümān

Leşkere qarışdı durmadın revān

Na‘ra urdı Mālīk zi-ejdehā

Sen elümden kıanda olasun rehā

Böyle getürmişsüñ uş bu niçe süvār

Dilegün savaş mıdur yohsa şikār

Çoh fer ü yaya bunuñ teki sipāh
Yalıñuz elümde olmuşdur tebāh

Ne ‘aceb ser-i bahtuñ olmışsa nigün
Çarh-ı gerdān güñi itdise dūn

4150 Bunı diyüp gürz ile urdı anı
Başını yoğuruban çıhdı cānı

Ben işitdüm vezn ile gürz-i girān
Artuğ idi dört yüzden bil ‘ıyān

Şābūr’uñ çün bahtı olmışdı bugün
Mālik’uñ zaħm-ile oldı ser-nigün

Cümle itdi Şābūr’uñ leşkerine
Gör ki n’itdi onda ol ehl-i kñe

Alup iki eline gürz-i girān
Başları mūm teki yoğrur pehlüvān

4155 Biş yüz artuğbırağdı ez-hezār
Doldı ölü leşi ile deşt ü gār

Ƙanı çün Ƙopdı gördi rüst-e-ħız
Durmadın eylediler andan gürjz

Atını yükretti ol tāzı-süvār
Niçe kim şır-Ƙāra Ƙaçan da şıƘār

48b

Ol çerînüñ kalmadı biri diri
Deñize dönderdi kıandan düzligi

Oradan geldi şehüñ der-gāhına
Savılırdı kim ki gelse rāhına

4160 Ulu bigler şāhib-i tabl u ‘alem
Öpdiler gelübeni çoĥ kadem

Pādişāh yanına vardı pehlüvān
Giyesisi kıamu ġarķ olmış be-kān

Aldı yanına anı ol şehriyār
Sordı andan n’oldı dı iy nām-dār

Ne içün kıana bulaşdı cevşenüñ
Ĥātıruñ kimden mükedderdür senüñ

MālİK işitdi revān açdı zebān
Dāsītānı kıamu eyledi ‘ıyān

4165 Pādişāh virdi aña tabl u ‘alem
Şāĥbūr’uñ kıal‘asını bā-şehr-i Cem

İtdi kıız ile revān ol şehriyār
Şehri cümle böylesince biñ süvār

Ol perĭ-veş düzedüp esbābını
Şādlığ-ıla ġitmege dutdı yōni

‘Udu misk ü ebrîşimden bil ayâr
Biñ deve qatırlayıp eyledi bār

Gitmegin çün âyini oldı tamām
Çııdı genci yükledip ol nîk-nām

4170 Bir niçe gün çünki Mâlik gitdi rāh
İrdi Cem şehrine ol iy nîk-hāh

Ķamu karşı geldi ne ki şehrlü vār
Şād oluban geldüğine nām-dār

Bizediler şehrlüler şehri Cemî
Ķamusınuñ gitdi göñlinden ģamı

Her dilāver var idi anda yakın
Ķıldılar ol pehlüvāna āferîñ

Çünki itdi şehre girüben qarar
Şāhbūr’uñ tahtını kıldı ihtiyār

4175 Böyledür âyîñ-i resm ender-cihān
Birden aluban bire virür revan

Ķankı başdan getürdi çarĥ-ı tāk
Bire daĥ tākı urup itdi revāk

Bir niçe gün çünki itdi rüzigār
Ol kıızı görmege geldi bî-şümār

Ulular ‘avreti dürr ile gevher
Götürüben geldi gördi ser-be-ser

Çünkü oldu Mâlik'ün taht-ıla tâc
Onlara bağısladı üç yıl harâc

4180 Ne ki genc var idi açdılar revân
Leşkere bahş eyledi ol pehlüvân

Ulular okıdı aña aferîn
Devletün artsun dîvân nâzenîn

Bir niçe müddet orada ol dilîr
Ol gül endâmuñ belinden oldu şîr

Böyle söyler dâsitânı savlayan
Uşbu sözi diyüp şerh eyleyen

BEND KERDEN GÜLÇEHRE MÂLİK EJDER RÂ

Anuñ içün terk itdi ol anı
Sağladı İslâmuñ âyînini

4185 Çünkü Mâlik dilber ile leb-be-leb
Olubanı avutdı andan niçe şeb

Ol lebîn çün çeşmeden itmedi ter
Nevberinden çün anuñ yimedi ber

Çünkü peyvend olmadı bâ-serv-i bâğ
Aña ol meyl itdi ol dutdı kırâğ

Oldı ol kız dağı aña bed-gümân
Diledi kim eylese aña ziyân

‘Ävrat ol günde olur senüñle yâr
Gice ola dileğinde bir qarâr

4190 ‘Ävrat ile çün gice nerm olasuñ
Lâ-cerem gündüz medâr kılasuñ

Gice şulh it ‘avrat ile iy civân
Tâ ki gündüz irmeye saña ziyân

Dimezem ağzını bağlar dinmesün
Leblerin öp tâ ki ağzı dinmesün

Böyle didi hâkim-i Yunân-Zemîn
Adı Eflâtun aña biñ âferîn

Dört durur derde harîş iy dil-peziş
Birbirinden olmadı oldukça serîş

4195 İtdiler çoğ tecrübe der-rûzigâr
Doymadı hergiz çıhâr bil ez-çehâr

Yir yağış suyundanı göz ez-nazar
Hem zinân şehvetden hem hazdan er

Gice kim olur idi hengâm-ı hâb
Uyudurdu ‘avratı ol kâm-yâb

Çün gördi ki uyur ol dilberi
Bağlar idi kapuyı dîn serveri

Döşeyüp seccâdesin behr-i niyâz
Dânuñ atınca anda eylerdi namâz

4200 Böyle döndi bir niçe müddet sipihr
N -geh n devr n dağı dönderdi mihr

İder iken bir gice içre nam z
Uy udan uyandı n -geh serv-i n z

49a

 aldı anu  içine ol kız ‘aceb
Kendüni bildirmedi der-h z-i  eb

Gice gitdi çünki yine geldi gün
R  en oldu gitdi ol  aran u d n

Çünki b -d roldı M lik uy udan
Geldi anu  yanına n z k-beden

4205 Vardı b -hoş virdi p r- ayel
Öyle yatdı sa a irişdi ecel

Çekdi bir dem r   içine anı
Öyle bend itdi saçan yokdur c nı

Var idi   b r  avmi bir civ n
K nl  idi M lik ile bed-g m n

Ke  b   Ser da  idi a a n m
M lik’e k n biçer idi ol m d m

 ndedi ol ‘avret anı yanına
Ne ki itmi di didi d ne d ne

4210 Didi ki ben Mālik'i bağlamışam
Erliginden ben anuñ el yumışam

Hısn-ı Rabi'de apar bırağ bı-gāh
Dün gün çıkmasun eyle gel nigāh

Kın idüp uş saña didüm rāzımı
Sağla hiç kimseye dime rāzımı

El apardı Keşib-i pür-sitem
Saldı zindān içre endüh-ı gam

Bes bil yakın bil 'avrata yoğdur vefā
Nākaşāt-ı 'aql didi Muştafā

4215 'Āvratuñ keydi dūrür dünyā dolu
Fikri anuñ gicedür mekri olur

Bilki 'avratlarda az olur vefā
Çoğdur anlarda dil-i cevri-cefā

Ol ki 'avratı vefā için sınār
Sanki arpa eker ü buğda umar

Doğruluğ az ide 'avrat der-cihan
Dāyim işi güc ola fikri ziyān

Çünkü sol pehlüvān olmuşdur zi-cān
Ancılayın egri dirler bı-gümān

4220 Tikilince 'ahdine 'avratlaruñ
Bil yakın düşmenidür 'avrat erüñ

Ayruğ ile birdem olsa yek-nefes
Seni bāde vire ol bir demde bes

Sanma kim ol derdüñe dermān ola
Ağlayan demde sen ol ḥandān ola

Sırruñı ‘avratlara duyduymagıl
Ma‘nası çokdur sözüñ az görmegil

Ne kadar ‘avrat senüñlen olsa yār
Rāzuñı sen itme aña āşikār

4225 Her niçe sır olsa gizlü gerek
Bil ki diseñ ‘avrata ister emek

Çünkü ‘avratlar diline düşse rāz
Söylene bāzār içinde çoḡ az

Çünkü ‘avrat söze uzada zebān
Sāl u meh savaṣ ola ender-miyān

Ev içinde olsa ‘avrat zışt-i ḥū
İster sevsen şādılıkdan el yeyü

Şireti deyü olsa ‘avrat ḥūy-ı zışt
Ḥūr ise daḡı ki görmeye behişt

4230 ‘Avrat elinde kim olsa pāy-ı bend
Saña batdı balçıka serv-i bülend

Hiç beşer bilmezdi Mālik’den ḥaber
Kim ne geldi aña ‘avratdan be-ser

Anda kim Mālik’i iderdi taleb
Varmaduğı-çün iderdi şāh ‘aceb

Atasına ol kız iderdi cevāb
Özge vech ile o fikri nā-şavāb

Gāh iderdi kim gidüp deryā şikār
Gāh virdi zaḥmet ile ḥor u zār

4235 Böyledür āyın ü resm ender-cihān
Çarḥ girmez bir қarāra āsümān

Gāḥi bize taḥte virür gāḥi taḥt
Bir zamān nögbet virür bir dünde baḥt

Geh tenhā āhen virür gāḥi ḥarīr
Gāḥi neng-i tābūt gāḥi güng-i serīr

Var cihānuñ inişine bir yoқuş
Güldi kim aғlamağa olmadı düş

Giceler baḥtiuñ leblerüñ güle güle
Gündüzi aғlamağı artuқ ola

4240 Leblerüñ her niçe ḥandan ola
İki evce gözlerüñ giryān ola

Ağlaya bir gün günü çok rūzigār
Şād olduğından ola gönli dār

Çünkü düşmen ağlaya sen gülmegil
Ağlaya dostuñ senüñ-çün öylebil

Uğradı dün seyr iken pür-çemen

İçi dolu arguvān serv-i semen

Diyeyüm çünkü söze basdum kadem

Kim niçe her bir güle çekmiş raķam

4245 Ne iķün serv ayağı kaldı be-gül

Ne iķün gonce elin urdı be-dil

Çün benefşe hākden kaldurđı baŗ

Nıl reng olup neden ol oldu fāŗ

Şana niķün cāma bandı arguvān

Lāle ...²⁶ dağ-ı girān

49b

Bilmezem gül bñlbñli görñp neden

Çāk itdi tā be-dāmen-i pñrehen

Çok hayāl itdñm çünkü gördñm bostān

Bağrımı şan itdi yād-ı dostān

4250 Bes ki söz söyledñm ez gülzār-ı bağ

Bñy-ı gülden dopdalu oldu dimağ

Gördññ iŗñtdññ Mālik n'eyledi

Diñle cengin ol ki Ėaydar'dur adı

²⁶ Bu kısım metinde tahrir olduğundan okunamamıştır.

AGĀZ-I DĀSĪTĀN

Ol hüdāvend ü 'alīm ü reh-nümāy
Hem anuñ hükmindedür vahy ile rāy

Yaradupdur gice gündüz şems ü māh
Hem sipihr ü hem sefīd ü hem siyāh

Virdi 'aqlı tā kim anı bileler
Ne kim anuñ buyruğıdur kılalar

4255 Gicelerde gökyüzine virdi nūr
Ḥayr ü şerri seçüben olduñ sürür

Yağdı şem'-i kāfūrī der-tīre şeb
Bunca eşyāyı görüp qalgil 'aceb

Ḳalbinüñ zulmetine çün virdi cān
Şu'le virdi ḳālb içre ol ĵmān

Yidi saḳfı kim münevver eyledi
Anda cedvel ne maşar eyeldi

Çünki şubḥı giydirüp eyledi şām
Gökyüzinde güne meş'al koydı nām

4260 Nāḥıdeñ gözine çekdi sürme şeb
Dutdı felekler üzre kevkebler tarab

Giceye itdi çerāg-ı māh-tāb
Kevkeb ile gökyüzine virdi tāb

Giceleri rüşen eyledi be-māh
Tā kim reh-i revāñ ile göre rāh

Gökde kevkeblerdür meşā‘ıl bil sürāğ
Yiryüzindedür peygamber çerāğ

Niçe kim kevkeb-i rüşen ahterden durur
Yiryüzi nūrı peygamberden dūrür

4265 Yol gerekse iste imān yolını
Dutgilen sen ehl-i ‘irfān yolını

Ger yoluñda olur ise rüşenā
Seni ol der-gāha ider āşinā

Giceler karanķu durur yol dırāz
Bir çerāğ yandur özün’çün it niyāz

Buradan o günde durur rāh-ı gör
Bes azuğ götür yoluñdur katı dur

Göre revān gice ger rüşen ola
Saña gūr olmaya ol gülşen ola

4270 Gözüñ çün yak çerāğ evin zi-ḥāb
Gözüñe ne ay doğar ne afitāb

Bu gicenün kim kıyāmet gündüzi
Rüşen olmasa nedāmetdür özi

Çün günüm ol düne ire yālāh
Āh benüm çün ol dünüm olsa siyāh

Ecelüñ nihengi çün eyleye rûz
Ėarķ ide keřtiyi bā-Ėarķ āb-ı Ėūr

Ne ki serden saña gelmeye pend
Yağşı it bağşış Ėapusın itme bend

CENG KERDEN EMİRÜ’L MÜ’MİNİN ‘ALİ ‘ALEYHİSSELĀM BĀ-FİL-İ
GÜŞĀN

4275 İmdi dönelimbe-süy-ı dāsītān
Kim bize idüp dūrūr ehl-i beyān

Çünki Ėaydar ayrılup ez-hiç ü rāh
Ėāvere oldı revān olup sipāh

Leşker ile gitdi biş Ėün nām-dār
Oldı altıncıda Ėün ařıkār

Gördiler ol düzde var bir ulu dağ
Kimse virmemiş anuñ tek dağ-ı bağ

Ėamu dağ ile yazı her ne ki var
Dopdalı çeşme idi vü mürĖ-zār

4280 Dāmenine çünki dağın irdiler
Bir kenara çıkubanı Ėondılar

Seçilüben leşkerinden ol revān
Gitdi ol dağdan yaña çok kār-vān

Anda fıl-Ėüşlere irdiler olar
İdemeyüp ceng dutdılar kenār

Pıl-güşler çünki bildiler haber
Dağdan indiler kaması ser-be-ser

‘Add ile var idi onlar deh hezār
Geldiler ol sār-bānlar iy yār

4285 İletdiler ne var ise bār u bene
Saruban çıldı haber için yine

Gelüben didi be-şah-ı nām-dār
Her ne kim görmışdi anda āşikār

Haydar anda leşkere didi revān
Atlanup dağa yöneldi der-zemān

Bir niçesi dağa irdi leşkeri
Bir niçe dah’ düzde kaldı ceng eri

50a

Qabz- ile kendü bağlandı yarağ
Ordan gezindiler telle-idağ

4290 Çıldı dağa ol şehi kişver-güşā
Kaldı dağun depesi der-zır-pā

Gün tıği tek çıldı dağun üstine
Pıl-güşuñ hālını bilmek kaşdına

Gördiler dağun başı meydāndan durur
Bir kurulmuş taht meydānda durur

Oturur ol taht üzre pıl-güş
Niçe filden dahı ulu didüm uş

Bir deve almış öñine öyle hām
Kaşd itmiş kim yiye anı tamām

4295 Öyle yürütdi saluban diş ile çeng
Yürütmeye bir körpe kızısı peleng

Durur idi qarşudan çoḡ fıl-güş
Dişiyle pılden kıparurlardı güş

Çarpasın ne ki var idi temām
...

Çünkü böyle gördi şah-ı nām-dār
Durmadın eline aldı Zülfikār

Oturuken taht üzre Pıl-güş
Şah-ı merdān şır teki itdi gurüş

4300 Urdı bir tığ anuñ gerdenine
Başdan kırğ kām oldu tā tene

...

²⁷ Bu dize metinde boş bırakılmıştır.

²⁸ Busayfanın 7-18 numaralı beyit yerleri muhtemelen minyatür eklenmek üzere boş bırakılmıştır.

Çünkü düşdi toprağ üzre Pıl-güş
Düşdi kanından anuñ ol dağa cüş

Pıl-güşler görüben itdi gulū
Öyle san kim kopdı ol dağ iy ulu

Ne ki varsa Haydar'ı karşıladı
Na'ra urup ceng itmek diledi

Haydar-ı Kerrār eline aldı tığ
Sen diyeydün kan yağar idi zi-mığ

4305 Yayağ aluban eline Zülfikār
Kırar idi Pıl-güş'i der- küh-sār

Varuban getürdi Kanber Düldül'i
Tā ki Düldül'i bine dīn bülbüli

Çünkü Haydar Düldül'e oldı süvār
Kalmadı hiç Pıl-güş'de ihtiyār

Öyle kızdı ol dağın başında ceng
Şu'le virdi od ez-deryā-yı zeng

Şāh alubanı eline tığ-i tız
Pıl-güş üzre kopardı rüst-e-ħız

4310 Orada kim kaldı başsız girdeler
Öyle san kim sufra doldı kelleler

50b

Öyle doldı dağ başı ölü ile
Yir yog idi kim melaḥ basa bile

Bari Ḥaydar kıldı doḡuz kez hezār
Başı dađuñ ḡandan oldı lāle-zār

Çünkü ḡürşid basdı bataḡlıḡa pā
Giceye dapşurdı ḡar-gāḡ u serā

Geldi bir a' lā çerī ez-pīl-gūş
Ḳamusı ḡuvvetle idüben ḡurūş

4315 San öyle kırḡ biñ idi iy nām-dār
Bārça dīv tek sefīre olmış süvār

Ol ḡaranḡu gicede od yaḡdılar
Her biri oddan oda bıraḡdılar

Şu'le virdi çünkü od der-tīre şeb
Gördi ḡalmış ortada şāḡı ' arab

Gice ḡaranḡu idi çün derya-yı kār
Almış idi Ḥaydar ele Zūlfıḡār

Her yaña ki dönderirdi Döldül'i
Arıdırdı fitneden sağı solı

4320 Na'ralardan dopdalu idi cihān
Bes ki pīl-gūş yaralanup aḡdı ḡan

Kafîrûñ kalbi tek oldu ara Şeb
aldı İslâm leşkeri daı ‘aceb

Bir yire uluları cem‘ oldılar
Biri biri öyle cânı ıldılar

Didiler ger Őāh ola anda helāk
Diri bizden almaya ır ile pāk

İne dağdan pılğūŐ oluban gürūh
Dola pılğūŐ ile sahra ile kūh

4325 Kim dūrūr dūzen olaruñ cengine
Bizi āsān sala onlar cengine

Ol yañadan Őāh-ı merdān pūr-hūner
Pıl-gūŐi ider idi zır ü zeber

Pıl-gūŐiden ıldı ender kūh-sār
İki atlaon biñin ol nām-dār

Çūnki gün çar üstine basdı adem
Doldı ol dağūñ baŐından iki dem

aydar’uñ çūn leŐkeri gördi anı
Yiryüzine kim revān oldu anı

4330 Cem‘ oluban amu ceng erenleri
Dağā yön dutdılar anda her biri

Pıl-gūŐ ile vardılar ceng itmeye
Pıl teki savaşa āheng itmege

Varuban anlar dahı der-küh-sār
Kırdılar ceng idübeni şad hezār

Uşbu nev‘a gölge düşünce be-küh
Kırdılar pıl-güşleri gürüh gürüh

Dağ başını kamu koyup kaçdılar
Kalanı Haydar’dan ara açdılar

4335 Gezdi Haydar orada der-küh-sār
Göre kim ne gösterür Perverd-gār

Düze yöneldi cū şāh-ı nām-dār
Gördi bir çeşme yine hoş mürğ-zār

Gördi anda oturur bir pil-güş
Pılden dahı kavı şāh oldı tüş

İçer iken çeşmeden suy-ı revān
Bağuban Haydar’ı gördi nā-gehān

Diledi kim oradan ide güriz
Koymadı Haydar yapışdı ana tiz

4340 Dutuban burdı kulağın der-zamān
Didi ne kim men soraram di revān

Vir baña haber ne varsa çār-ı pāy
Yohsa kanuñ tökerüm iy nık-rāy

Baña söle ne kim var ise dürüst
Söyle kurtulmak gerekse saña cüst

Na‘ra uruban didi iy nerre şîr
Bir zamân qorhtumsa beni iy dilîr

Bildigümden saña vireyüm haber
Gizlemeyüm nesne senden şîr-i ner

4345 Andan ayru k’anlar apardı be-çar
Var dūrūr bir yirde hayvāna maçar

Dağ eteginde dūrūr iy şehriyār
Orada açuqdur bulağ mürğ-zār

Orada vardur koyun itüñ şümār
‘Add ile artuq durur ez-si hezār

Şāh-ı merdān başlayuban leşkeri
Oraya oldı revān dîñ serveri

Kendü dahı gitdi leşkeri bile
Tā kim koyunı getüreler ele

4350 Sürüp atlarını irdiler aña
Sürüdür gezer görürler her yana

Her kişinüñ haşşası uçmış idi
Virdi artuq kime ki dervîş idi

Her kişiye didi azuğ düzüñ
Dāñla yoluñuz yarağın dūr idüñ

DEŞİDEN-İ EMİR BE-ĤĀVER-ZEMİN U REFTEN-İ PEŞ-İ CEMŞİD

Ol gice orada eglendi sipāh
Tā kim gitdi ol çeriden renc-i rāh

Gice gitdi çünkü gün gösterdi yüz
Kamu göründi ne ki var dağ u düz

4355 Durmadı oldu revān orada şāh
Aluban gitdi böylesince sipāh

51a

Bir niçe gün gitdi çün ol pāk-i dīn
Gelübeni irdi ber-Ĥāver-zemīn

Şehirden ırağ bir ağaç ol nām-dār
Didi ĥar-gāhile ĥayme kurdılar

Ne ki sāyvān var idi ĥar-gāh revnāk
Dutdılar leşker bir idüp ittifāk

Varuban Cemşid'e virdiler ĥaber
Kondı bir ordu ulu iy pūr hūner

4360 Var şümār ile çerisi deh hezār
Pehlūvāndurlar kamosı merd-i kār

Var durur şāhuñ yanında bir dilīr
Heybeti peleng idi bāzūda şīr

Ad ile Ermān idi ol pehlüvān
Hüsn ü halkı hūb idi hem kār-dān

İtdi Ermān'a nazar Cemşid-i şāh
Didi var gör kim kimūñdür bu sipāh

Bunda geldüklerini bil ne içün
Ne dūrür maķşūdları bizden bugün

4365 Gitdi böylesince alup biñ süvār
Tā bile kimdür bu gelen nām-dār

İrdi Hāydar leşkerine durmadın
Sordı haber anda ol kibr ü la'ın

Didi söyleyüñ leşkerüñ ser-dārını
Bildür baña ne ise kārını

Hāydar'ıñ haymesini gösterdiler
Aña doğrulup gelenler gitdiler

Çünki Ermān anda irdi Hāydar'a
Ceng erenlerini gördi yek-sere

4370 Düşdi atından orada ol dilir
Varuban haymeye girdi meh-çü şır

Çün tüş oldu Hāydar'a Ermān gözi
Heybetinden za'ferān oldu yüzi

Gördi anda oturur bedr-i münir
Şine ile bāzūsı heybetde şır

Gördi yüzin taze ruḥ-ı nev-bahār
Çevresinde sünbül ile lāle-zār

Görmemişdi kimsede bir zıḳ-i fer
Heybetini gördi ez-der ser-be-ser

4375 Ol gelene gördi heybetlendi şāh
İtmedi bir laḥza yüzine nigāh

Secdeye baş koyuban itdi namāz
Bir zamān itdi Ḥudāvende'e niyāz

Döndi andan soñra sordı ḥālını
Ne içün geldi nedür aḥvālını

Didi Ermān daḡı kim iy nām-dār
Beni saña gönderüpdür şehriyār

Beni anuñ içün eyledi revān
Ne içün gelmeklig idesiz beyan

4380 Di senüñ bu geldüğüñden kāmını
Tā ki ben bilem senüñ encāmını

Ne ki bunda senden işitdüm iy şāh
Varuban diyembe-nezd-i pādişāh

Didi bil Berber'denem iy pehlüvān
Kardaşumla sözüm olupdur hemān

İletürem Mağrib-zemīnden ben sipāh
Tā baña bir pādişāh ola penāh

Çünkü Haydar'dan bu sözi diñledi

Geldügi ne imiş anuñ añladı

4385 Haymeden çıhubanı oldı revān

Vardı şāhı yanına ol kār-dān

Ne ki haber virmiş idi şır-i ner

Varuban şāhına didi ser-be-ser

Didi Cemşid aña dön yā pehlüvān

Yeñiden haber getür baña revān

Yüri durma varubanı söyle sen

Bunda gelsün tā ola şād encümen

Dönübeni girüye vardı yine

Haberi irgördiol ehl-i dīne

4390 Didi kim ister seni şāh-ı cihān

Sen bilürsün baña dimekdür hemān

Çıhdı haymeden ol şır-i Hudā

Pehlüvānlar durdı ...²⁹

Şāha bir at çekdi ilci bin didi

Redd idüben şāh ol atı binmedi

Çünkü şāh ol ata olmadı süvār

Bindi Düldül'i revān ol nām-dār

²⁹ Bu kısım tahrip olduğundan okunamamıştır.

Şehre girübeni eyledi nazar
Gördi bāzārını anuñ ser-be-ser

4395 Gördi bir şehir içi dolu māl ü genc
Anı yapmışlar çeküben dürlü renc

Çünkü Haydar irdi bā-der-gāh-ı şāh
Gördi taht üzre oturur pādişāh

Sen diyeydün aña Keyhusrev dürür
Dünye içre resm anuñla nev dürür

Kuruban Cemşid oturmuş taht-ı zer
Urunuban tāt bağlanup kemer

Kāmetini serv yüzini gül bil
Leşkeri dururdu anuñ niçe meyl

4400 Başa urmuş bir muraşşā‘ tāt ü zer
Şu‘lesi hūrşid bir rahşanda ter

Hüb-rū kulları dağı bî-şümār
Hidmetine karşı dururlar iy yār

51b

Ceng erinden dağı dürür deh hezār
Kamu kurşanup kemeri zi-zengār

Çukubanı şuffeye şāh-ı ser-firāz
Cemşid’e itmeyüp oturdu niyāz

Kimesneye baħmadı açmadı leb
Meclîs ehli kıaldılar aña ‘aceb

4405 Kendü vezîrine didi pâdişâh
Gör bu yigitde ne imiş resm ü rāh

Sor ki nüçün baña ħidmet itmedi
Bize daħı böyle kişi yetmedi

Ĥaydar’a kıldı nażar ol kār-dān
Did kim iy kār-ı dide der-cihān

Söylegil bana nedür nāmuñı
Andan aġaruñı vü encāmuñı

Söyle saña niçe düşdi bunda rāh
Baġlanup kanda aparursuñ sipāh

4410 Didi Ķaşamşam durur uş baña nām
Diyeyüm sen ne ki sorduñsa tamām

Baña Berber’dür vaţan iy nĭk-ĥāh
Anda yoħ kimsede benden çok sipāh

Ķardaşumla sözim oldu öyle bil
Orta yire düşdi çoħ çoħ kāl u kıl

Çünkim ol benümle bünyād itdi ceng
Girdüm andan itmeyübeni direng

Pâdişâh aña didi iy nām-dār
Ĥidmet eylemedüġiñ it aşikār

4415 Һaydar aña eytdi kim bilgil iy şāh
Çünkü gördüm tāt u taht ile külāh

Baňa heybet kōndı bil iy şehriyār
Hidmeti itmedüm anuñ-çün āşikār

İhtiyārum kalmamış bil iy hümām
Anuñ içün ben onatmışam selām

Һaydar’a didi iy dünyā-dīde sen
Yāl u bālundur koy vechüñ ḥasen

Hidmetüme bağlanan benüm kemer
Gelür elüñden senüñ iy şır-i ner

4420 Bunda egleneñ olayum men penāh
Dabşurayum saňa her ne var sipāh

Vireyüm kimi ki idersüñ pend
Bahtını eyleyeyüm senüñ bülend

Һaydar aña didi iy şāh-ı zemīn
Kimseye ben kulluğ itmedüm yaqīn

Tā kim oldum ululuk eylemişem
Kimesneye hiç ulu dimemişem

Pādişāh aña didi ki iy civān
Ger baňa ḥidmet iderseñ bil beyān

4425 Elüñevireyüm saňa esbāb ü raht
Saňa genc bağışlayum hem tāt ü taht

Geldi bunda nā-gehān bir pehlüvān

Var idi elinde bir gürz-i girān

Dimek olur add ile serv-i bülend

Şāhib-i k p l idi t ğ   kemend

Bil yaın H m n idi sen a na n m

Ş ri kemendi ile iderdi r m

Virdüm ana ızımı  o  genc   m l

Buldı benden amu esb b-ı kem l

4430 Bildi H ydar kim bu vaş  itd  i er

M lik ejder dürür ol p r-hüner

Didi H ydar k'ey ş h  b -d r ba t

Kim sa na arz ind r t c ile ta t

  n ba na bu nev' ile vird    m d

' zz   c hu  gün bugün olsun mez d

 mdi ben ne kim virse  bendeyüm

ullu u a bil ki ser-efgendey m

H ydar' n sözi ile ş d oldu ş h

Virdi k s ile 'alem h yli sip h

4435 Bir işı gelüp o demde söyledi

Y ka yırtup d d u fery d eyledi

Didi geldi üstümüze bir sip h

Oldılar bizümle mu kem  ne-  h

Dutdı onlar Savl alasında maām
amusı cengi erenlerdür tamām

Oıdum ben ez-kitāb-ı dāsītān
Böyle dimiş rāvīsi ebū dāsītān

İdelüm tevchanı ho bahrile
Kim ula dutup işidenler bile

4440 ün emīr Seyyāf ol şemşīr-zen
Düşdi Hāydar’dan cūdā ol şaff-şiken

Girdi anuñ eline bir doru yol
Leşker ile irüben sordı be-Şavl

GİRİFTEN-İ MİR SEYYĀF AL‘A-İ SAVL RĀ

Hāvere yetürdi anda leşkeri
Getürüp tū-ı ‘ālemdīn serveri

İtdi leşker al‘a-ı Şavla güzer
Varmaz idi ol yire hiç şīr-i ner

Mīr Seyyāf pehlüvān ü nām-dār
Gelüben gördi birr ulu kūh-sār

4445 al‘a içinde var idi dīde-bān
Kimesne itmezdi deşine gümān

52a

Böyle fikr iderdi ol ehl-i ھیār
Kimesne Hāverden itmeye güzār

Dāniş ehli böyle diyüpdür iy yār
Elin ola ez-zevāl-ı rüzigār

Qal'a qapusına geldiler sipāh
Dutdılar gözedüben qal'ayı rāh

Qal'a ehli gāfıl idi nā-gāhān
Leşkeriler dutdı qal'ayı revān

4450 Kāfirı kırdılar anda bî-şümār
Akdı deryā kan olup ender-ھیār

Bir niçe kırtulubanı kaçdılar
Ol qaladan çıhup ara açdılar

İtdiler Cemşid'e varup āh ü dād
Her ne görmişdi didi ol bed-nihād

Didiler feyād idüp k'ey şehriyār
Geldi Berber'den çerî iy nām-dār

Gelüben Şavl Qal'asın aldılar
Qal'a içre kamu sākin oldılar

4455 Didügin diñledi ol demde şāh
Tā ki sākin oldı sözden dād-ğāh

Leşkerin cem‘ itdi Cemşid der-zamān
Virdi sāz ile silāh ol pehlūvān

Seçdi cevşen pūşını ol nām-dār
Sāyān ile savaş erinden şad hezār

Çün savaş bağında bitdi böyle gül
Haydar işidüp didi kim bu degül

Olmasun İslām çerjši nā-gehān
Göreler ol kal‘a ehlinden ziyān

4460 Kend’özüm bağlayam buña kemer
Olmasun kim bula kāfirler zafer

Didi Haydar Cemşid’e k’ey pādiřāh
Beni gönder böyle iletüyüm sipāh

Göreyüm kimdür varuban ol gelen
Bizümle gelüben savaş kılan

Şamu işini diger gün kılayum
Şılıç ile çal‘adan çıkarayum

Sen yaşın bilgil ki leşker-keş benem
Ceng içinde āb ile āteř benem

4465 Didi Cemşid iy Şaşamşam sen bu dem
Yoldan irdüñ çekübeni derd ü ğam

Varma sen göndereyüm özge süvār
Pehlūvānlardan bir ulu nām-dār

Didi Ȧaydar aña kim iy nām-ver
Çün baña kılduñ bu demde sen nazār

Vir baña fermān bu işde sen iy şāh
Varayum çünkim revān olur sipāh

Didi Ȧusrev çünki kāmūñ böyledür
Dur revān oturmağil iy sözi dürr

4470 Leşker olsun amusı fermān saña
Hem yine bir ulu minnetdür baña

Çıhdı Cemşid'ün yanından der-zemān
Kopdı leşker yirlü yirinden revān

Çaldılar kūs çıhdı göklere ğurūş
Oldı her ne var ise gök üzre ğuş

Ȧaydar alup leşkeriden şad hezār
Sürdi tā kim görünince kūh-sār

onuban bir yirde ārām eyledi
Kendü ile fikri encām eyledi

4475 anber'e buyurdı şāh-ı nām-ver
Bağla dıv ilcisine sen kemer

Varuban ğör al'ada kimler durur
Adı nedür bu gelen ne er dürür

Yazuban bir name-i mihr iyledi
anber'e viridi anı böyle didi

Nāmeyi apar kim ise nām-dār
Bir cevāb algil ki ol gele be-kār

Ḳanber alup nāmeyi oldı revān
Böylesince dağı hem on pehlüvān

4480 Oldı Seyyāf'a ḥaber k'ey pür-hüner
Uşta geldi ilci ne dir nām-ver

Didi tā kim onlara yol virdiler
Geldiler Seyyāf yanına irdiler

Gördi Seyyāf kim gelen Ḳanber dūrūr
Bildı kim leşker dağı Ḥaydar durur

Aña ikrām idüben durdı o rû
Tā ki Ḳanber'i apara ilerü

Dişledi dudağını Ḳanber revān
Ya'ni kim saḥla sözini der-dehān

4485 Ḳanber anda aña uzatdı zebān
Didi her ne kim gelürse ber-gümān

Didi endişen senüñ kûteh dūrūr
Bunda getüren seni gümreh dūrūr

Hiç korkmaduñ mı sen ez-rūzigār
Kim gelüben burada itdūñ qarār

Ne qadar kemendüñ olursa belend
Göklerüñ başı ilen dırāz kemend

Ne kadar olursa kulda darb-ı zür
Niçe bimez dağı görmez çeşm görür

4490 Kaṭresüñ deryā içinde bil ‘ıyān
Deñize yağış suyu itmez ziyān

Hāl sanma bişeyi dopdalu şır
Çün elüñ yok çeke şemşiri dilir

52b

Saṇa böyle didi Kaşamşam peyām
Çekmesün şemşir-i şiri ez-niyām

Ne kişisüñ pādişah’uñ mülkine
Bu kadar leşkerle gelmişsüñ kine

Gelen seni aparayum ber-nezd-i şāh
Dileyeyüm suçıñı iy nık-hāh

4495 Şāhdan dileyeyüm suçıñı ben
Baṇa bağışlayager hiç korkma sen

Ger sözümden dönderür isen ‘ıyān
Orada kılıç durur gürz-i girān

Virdi anda nāmeyi ol nām-dār
Böyle yazılmış idi k’ey merd-i kār

Öyle it bu rāzı kim olsun nihān
Görelüm ne yazı getirür cihān

Çün oqıdı nāmeyi ol ser-firāz
Gör ki ne viridi cevābın aña bāz

4500 ȶanber'e didi ki dur iy nȶk-nām
Beni getürdüñ ise apar peyām

Di ȶaşamşamki der-rüz-i neberd
Bellü olur zühre-i yem-i zūr-merd

Ben bu yir ȶaşdına bağlayam miyān
Dolaşayum niçe var tende cān

Şāhınuñ ȶaşdına bağladum kemer
Saña ne yā leşkerüñe bil haber

Yār olursa şāhib-i ȶarḥ-ı bülend
Āluma alup kemān ile kemend

4505 Dutayum ne var ise Hāver-zemīn
Ben biginden alayum tāc u nigīn

ȶor görme beni az deyü sipāh
Er olan yükrek ider ere nigāh

Dimegil ki leşkerüm kemdür benüm
Dānla göresüñ ğanīm nemdür benüm

Ol ȶaşamşam ki ola der-rezm-ġāh
Benüm üstüme getüre ol sipāh

Dān ile döndürem olanda ceng
Bilmeye ta'cıl nedür ya direng

4510 Uş gelür ardumca leşker bî-şümār
San öyle artuğdur altı kez-hezār

Ķanber işidübeni döndi revān
Dağdan inüp düz geldi der-zemān

Geldi Ħaydar yanına mānend-i bād
Yir öpüp anda cevābın itdi yād

Böyle didi Ķal'aya gelen dilir
Kim savaşda olur andan seyr-i şir

Ad ile Seyyāf gerden-keş dürür
Öyle sular sanasuñ āteş dürür

4515 Didi Ħaydar Ķanber'e döngil girü
Söylegil anuñ yüzine rü-be-rü

Söyle kim şeb ola deryā-yı kır
Leşkeri alsun kamu kûpāl ü tır

Durmayuban dört yañadan pehlüvān
Leşkerüme benüm olsunlar revān

Dönübeni vardı Ķanber der-řişār
Mır Seyyāf'uñ yanına nām-dār

Ħaydar'uñ didügin ana söyledi
Leşkerüñ kamu yarağ itsün didi

4520 Dün içinde in didi ez-küh-sār
Eylegil bu leşkeri sen tār u mār

Mîr Seyyâf işidüp şemşîr-zen
Leşkerine didi oldu encümen

Didigüm iy cānlarum ez-ehl-i dîn
Atdan almasun bu gice kimse zîn

Tâ kim kal'adan bu gice çıkalum
Seyl teki ol çerî üzre açalum

Ol itdi esbâb-ı şebhûni tamâm
Çün bilürdi hâlini ol nîk-nâm

4525 Çün karanku oldu eflâkûñ yüzi
Hem orada görmez oldu göz gözi

Mîr Seyyâf orada ol kām-kār
Dün içinde leşkeri kıldı şümār

Çopdı leşker yirinden durmadın
Girdiler ceng itmege ol ehl-i dîn

Leşkerineñ kâmusına itdi cār
İrinçe Haydar'a bārça süvār

Yirlü yirinde ide onlar qarār
Tâ ki Seyyâf ide cengi ihtiyār

4530 Çünki dolar yiryüzi âvâz-ı kūs
Kaldura anlar serâşime revās

Siz dahı alubanı şemşîr-i tîz
Çoparuñ onlaruñ üssüne rüst-e-hîz

Bunu duyup leşkeriñ dört yanını

Aldılar Seyyāf' dan işidüp anı

Kūs öninden kopdı ol dem zelzele

Sag u soldan itdi leşker gulgule

Na'ra kopdı her yañadan girü var

Ceng erinden kalmadı hergiz qarār

4535 Durdılar serāşime kamu zi-hāb

Her tarafından leşker idüp ıztırab

Göñli doldı leşkerüñ ez-hatm-i kın

Gözi dolu yaş olup göñli gam-gın

Niçesi ād ü kını itmiş külāh

Niçesi zārı idüp iderdi āh

53a

Kimi çekmemiş atı kulanını

Kimi kuşağın eylemiş yuğanını

Leşker iki yañadan qarışdılar

Birbirin öldürmege dürişdiler

4540 Bir yañadan ölü düşerdi süvār

Bir yañadan ser-nigün ü hor ü zār

Oldı Hāver yüzi dopdalı gurūş

Pıl eger diñlese yırtar idi gūş

Ne ki var idi çeride pehlüvân
Yüridiler aluban gürz-i girân

Çün karışdı birbirine ol çerî
Farq idemezler idi gökden yiri

Birbirine darb iderler be-tığ
Kimse cân için itmezdi dirığ

4545 Bes ki savaş eri oldı ser-nigün
Yiryüzinde seyl oluban akdı hün

Başlar at ayağı ilete iy yâr
Öyle san tob idi cengâl-ı çıhâr

Dün karanku idi meh-çün perr-i zâg
Bellüsiz idi kevkeb zerrîn çerâg

Durdı Haydar dah' yirinden der-zemân
Düldül'e binübeni oldı revân

Eyeldi bir na'ra şâh-ı nâm-dâr
Leşkerinden oldı on katla hezâr

4550 Düşdi leşkere yine ez-nâ'ra cüş
Gökyüzine çıhdı feryâd-ı gurüş

Kırdı Haydar ol gün ara çoğ eri
Gice gitdi tâ ağardı dâñ yiri

Mîr Seyyâf ile hem yoldaşları
Kesdiler çoğ girdelerden başları

Çünkü çarh gösterdi zerrinden siper
Doldı şemsün tığ ile kūh kemer

Kaçdı Kaşamşam orada durmadı
Her niçe bakdı çerisi görmedi

4555 Doldı gönli leşkerün dağ u derd
Cigeri biryân oluban yüzi zerd

Vardı Haydar kaçuban ber-nezd-i şāh
İtdi Cemşid'ün yanında zār u āh

Kūsi nigūn-sār olup yanık direfş
Yok başında tāt u ayağında kefş

Didi kim bilgil 'ıyān iy şehriyār
Çün yetürdüm leşkeri nezd-i hışār

Böyle oldı gamumuz iy şır-i ner
Dānlası bağla yüz cenge kemer

4560 Gece içre çıkdı kal'adan sipāh
Dutdılar kaşd idübeni bize rāh

Bize şeb-hūneyledi ol ehl-i kın
Ol mehl kim bir idi gök ü zemin

BEND KERDEN CEMŞİD-İ 'ĀYĀN MİNCER-RĀ

Çünkü dağdan şems kaldırdı başı
Gelmedibizden otuz biñ kişi

Bir zamān dahı eger itsem direng
Kimse kırtulmaz idi anda zi-ceng

Var idi yanındaanuñ bir debır
Devleti yigit idi tedbirde pır

4565 Yıryüzinden tā be-evc-iāsümān
Ne ki vardur anuñ fitne ‘ıyān

Dāniş içre ol be-gāyet zū-fünūn
Kamu katında nücūm ehl-i zebūn

Aña a‘yānı müneccim idi nām
Evvel ü āhırini bilürdi tamām

Aña böyle didi ol şāh-ı cihān
Kim yanuñda āşikārādur nihān

Açubanı satırla bı-söyle rāz
Ne gelürse doğru di iy ser-firāz

4570 Gör ki niçe seyr ider bu āfitāb
Bir bir andan baña virgil sen cevāb

Gör ki sen iki yañadan ol sipāh
Kankı fırsat bulur der-rezm-gāh

Çün ‘ıyān kıldı satırla be-nażar
Gördi iş ayrıkı dürürser-be-ser

Pādişāha itdi çoḡ çoḡaferin
Didi andan gördüğün birin birin

Böyle didi k'ey şehi 'alem tebār
Pend dahı işit menüm iy şehriyār

4575 Ne kadar itdüm nazar iy ser-firāz
Bu satırla görünür be-özge rāz

Böyle didi gösterür bu şır-i merd
Kim bugün gönderdüñ eyleye neberd

Anuñ işine inanma sen hemān
Ger inanırsañ saña irer ziyān

Böyle iderüm gümān ol hoş-nihād
Kim degül Berber'den iy ferraḥ-nejād

Bize doğru dimedi ol nāmını
Ol gezüp ister cihānda kāmını

4580 Her yañadan böyle görünür baña
Bu yire gelür çeri didüm saña

Aña Cemşid didigüm iy reh-nümāy
Dāniş ehlişüñ yine hem ehl-i rāy

53b

Niçe ire baña dünyāda ziyān
Kim ola benden fuzūn öyle 'ıyān

Ne ki var Hāver baña leşker dūrür
Pehlüvānlar kāmı çāker durur

Kimde zühre var ki benüm tēcuma
El suna ide ʔamaʔ tārēcuma

4585 Böyle didi şāha ol dānā-yı kār
Hezldutma it sözime iʔtibār

Her kim ola dāniş içre behre-mend
İde dānā sözi ile kār-bend

Böyle iş olursa olmaya ʔaceb
ʔĀkilin reʔyi galaʔ itmez ʔaleb

Didi Cemşid doğru dirsün bu sözi
Dopdaludur dāniş yiryüzi

Ger Kaşamşam olmasaydı bu süvār
Ne iş var idi Hāverʔde ayār

4590 Gelmiş olsa ceng için bir pehlüvān
Niçe oturdıbasup ez-Hāverān

Kaşaşum taht üzre bā-tāc ü külāh
Bağlayupdur Hāverʔün ucında rāh

Didi mūneccim aña kʔey şehriyār
Kim ne bilür anda nʔitdi rūzigār

Şāyed aldı ola kaşaşuñ yirin
Bunda geldi ola kim bilür serin

İderüm gümān ki bī-genc ü sipāh
Kaşaşuñ çılmış ola andan iy şāh

4595 Bu yigide böyle iderüm gümān
‘Ākibet kardaşuña ide ziyān

Ol müneccim sözine ھاındı şāh
ھاıyup didi ki iy kem girde-rāh

Böyle didi aña kim iy sözi zişt
Hūy-ı bed ھاğũada idüpdür sirişt

Niçün urduñ böyle sen fālı yāvuz
Kim yāvuz fāl gösterür hālî yāvuz

Böyle didi hem vezir-i kār-dān
Dāniş ehlinüñ sözine sen inān

4600 İki kişıye buyurdi anda şāh
İkisin dağı haykırdı bı-günāh

Hem müneccim hem veziri kām-kār
Gıtdiler ikisi dağı hor u zār

Ol yañadan murtażā nām-ver
ھاçuban geldi savaşdan şir-i ner

Didi Cemşid ھاıdar’a k’ey pehlüvān
Ne içün döndüñ girü böyle revān

Söyle niçe buldı leşkerüñ şikest
Niçesi buldı size ol çeri dest

4605 ھاıdar işidüp söze açdı zebān
Didi ki bilgil ‘ıyān iy kām-rān

Ol çeri savaş bünyād eyledi
Dün içinde bize gör kim n'eyledi

Gün doğunca itdiler onlar direng
Ƙal'ayı eyler idüñ onlara teng

Tîre-şeb içre gelüp tøkildiler
Anuñ içün bize fırsat buldılar

Var idi bir ƙavm-i Cemşid'üñ dilîr
Didi kim iy şāhib-i tāk ü serîr

4610 Ceng içindedür Ƙaşamşam pehlüvān
Bil ki uyhu içre kāhildür hemān

Gicede düşmen fark itmez zi-dost
Bundan özge ƙamu işde hūb ü cüst

Böyle miydi kendü ile şehriyār
Dogru virmiş baña ol kevkeb şümār

Hem vezîrüm ne ki didiyse baña
Uş 'ıyān oldu sözi öñdin sona

Bir muƙarrebiyi çağırdı revān
Rāzını ƙamu didi aña nihān

4615 Didi dur oturma çün bildüñ haber
Ceng erenlerine söyle ser-be-ser

Tā kim itsünler Ƙaşamşam çün ƙın
Anı dutalar meger kim duymadın

Şāh yanından çıhdı ol mānend-i bād
Leşkere varup bu sözi itdi yād

Eylediler atlular yolını be-bend
Ele alubanı kūpāl ü kemend

Ol gün aḥşama digin ol pādişāh
Sorar idi n'oldığın bā-sipāh

4620 Oldı aḥşam her kişi itdi karar
Yirlü yirinde yaqın iy nām-dār

REFTEN-İ HŪMĀN BE-CENG-İ MİR SEYYĀF

Başa urdı çünki terk-i zerrīn külāh
Hūrşide dapşurdu ḥār-gāh-ı çü-māh

Bir çeri daḥ' yıgdı Cemşid der-zamān
Baḥşış itdi onalara çoḥ genc revān

Didi Ḥaydar baña destūr virse şāh
Böyle ileteyüm bu kez daḥı sipāh

Varayum meger kialam kīnūmi
Onlara ben gösterem āyīnūmi

4625 Dāniş ehlinden yaqın işitmişem
Onlaruñ sözi kulaga dutmışam

54a

Niçe hürd olursa düşmen dutma hür
Pişseyi bil kendüye düşmen sayar

Ne kadar var ise şırde darb u zür
'Âciz olur cem'olıcağ üssüne mür

Baña geldiyse şikest der-rezm-gāh
Andan ötürü yahşi itdüm nigāh

Ger bu kez göndersün beni be-ceng
Katline düşmenün itmeyem direng

4630 Hāydar'a Cemşid eydür iy pür-hüner
Bir bugün dānla sen eglen şır-i ner

Bir işe bir lahza gerekdür direng
Vardı Hāmān ide orada ceng

Soñra andan saña leşkeri şümār
Vireyüm ki bārça saña ola yār

Göndereyüm seni var al kınüñi
Bildir erligiñi vü āyinüñi

Leşkeri dapşurdı Hāmān'a çüşāh
Dutdı Hāmān leşker ile cenge rāh

4635 Şāh buyurdı kim ki vardı der-kemīn
Hālī itdiler kemīn-gāhı muhīn

Ḥaydar'ũñ kıninden oldı göñli pāk
Qalmadı kalbinde daḥı ters ü pāk

Ḥaydar eglendi orada bir zamān
Dileyüp destür-idürüd geldi revān

Varuban kavuşdı öz leşkerine
Qanber'e didi kim gel gel sen yine

Bir bu gice leşkere olgil penāh
Uyumagil yire oturma ol āgāh

4640 Bu gice ben giderüm sūy-i ḥişār
Tā görem Seyyāf'a n'ider rūzigār

Oldı gice geydi esbābın tamām
Düldül'e oldı süvār ol nık-nām

Geldi yolda irdi Hūmān'a yaqın
Gördi kim kamu uyur kibr ü la'ın

Qamu başlar dopdalu olmış zi-ḥāb
Qamuya gelmiş direng gitmiş şitāb

Didi göñlinde baña budur şikār
Yazıda uşbu bañadur inñizār

4645 Depdi Ḥaydar atını qalb-i sipāh
Na'ra urdı şır teki leşker-penāh

Qamuyı deng itdi āvāzı şehüñ
Yiri depretdi tek ü tāzı şehüñ

Bir kez itdigünde na‘ra nām-dār
Oldı bî-cân ceng erinden deh hezār

Çekübeni hancerin ol nām-ver
Saldı zîr-i dest ayağı altına ser

Na‘radan qarışdı ol leşker be-hem
Korhusından kamunun dutuldu dem

4650 Çeküben tîglerini ez-her kenār
Kırdı onlar birbirini bi-şümār

Birbirinden leşker olinca cüdā
Aradan çıldı revān şîr-i Hudā

Çünkü düzden yetdi Haydar kal‘aya
Ol nîgeh-bān nā-gehān anı duya

Görüben çağırdı ez-evc-i hîşār
Kim dūrur bunda ne ister bu sūvār

Böyle didi aña kim ben Haydar’am
Aç revān kapıyı tā kim ben girem

4655 Varuban Seyyāf’a virdiler haber
Uşta geldi diyü şāh-ı şîr-i ner

Çıldı Seyyāf kamu muhtarlar bile
Karşu vardılar revān ol şîr-i dile

Çünkü Seyyāf gördi Haydar’uñ yüzün
Gözyaşı ile ğarķ eyledi özin

Geldi H aydar yanına ol dem rev n
 pdi rik bını   hu  pehl v n

Aldı Seyy f'ı yanına ser-fir z
Zahmetini sordı ez-r h-ı dır z

4660 Didi issiden sa a irdimi renc
Ni es   ayrılalalı ez-r h-ı penc

M r Seyy f açdı anda i mege leb
Didi ay   gün   ha  ı r z    eb

H   '  n anu  ki  ar -ı bülend
H  mine ferm n dürür iy h  -mend

G rmekden ayru seni pehl va 
Da ı  u  a  ekmed m bilgil 'ıy n

U  bu da a irdi yolum bil iy   h
Durmadı kal'aya geldüm b -sip h

4665 Girdi leşker  al'a içine rev n
 tmemi ken bed-g m n bize g m n

Ba a f r at virdi   n Perverd-g r
Bunda irdüm ba a feth oldu  i  r

 tdi H aydar anda a a  fer n
Didi kim iy n m-d r u n zen n

Çünki  anber sa a getüre sip h
 ı   aladan bekle ne var ise r h

Savaş esbābın düzüp iy nām-dār

Qal‘adan in düzi eyle ihtiyār

4670 Ol gice uyumadı ol şāh-ı ‘Arab
Tīre-şebden subḥ çünkim açdı leb

Çarḥ bir şaykal düzetdi şımligin
Sildi subḥuñ gözgüsinden anda jeng

54b

Şāh-ı Merdān Düldül’e oldı süvār
Sürdi Qanber’den yaña ol nām-dār

Gelüben Hümān’a irişen de şāh
Gördi henüz birbirin kırar sipāh

Dolu deryā tek yazı dopdalu ḥün
Qalanı Hümān çerisi bes zebün

4675 Ölüden dopdalu olmış yiryüzi
Ser-be-ser qan dutmuş anda her düzi

Çünki Haydar gelüben indi düze
Bulmadı yol ölüden didüm size

Na‘ra itdi gökyüzini dutdı dem
Bî-şîbān gülle tek itdi çeri ram

Qaçdılar leşker kamu ez-rezm-gāh
Qalmadı bir kişi yirinde sipāh

Tefriķa gördi çü Hıydar leşkeri
Dutulu yok Һayme Һar-gāh hiçbir

4680 Atını yükretti şāh-ı nām-ver
Yarım ağaç ardlarınca pür-hüner

Kendü leşkerine geldi şāh yine
Gezdi çeri çevresin döne döne

Қанбер'e böyle didi ol nām-dār
İt yarak gitmeklige sūy-ı Һişār

Ol mehil batmağa irişdi gün
Gide rüşen gün gele қаранқу дүн

4685 Leşkeri hāzır idüp olgil āgāh
Mır Seyyāf'dan yana apar sipāh

İkiñüz oluñ böyle iy pür hüner
Görüñüz kim ne gelür Hаққ'dan ber

Söylegil leşkeri idüben şümār
Durmasun қал'ada çıқsun ez-Һişār

Did Қанбер ben de fermānum saña
İşleyem kim ne kim buyursañ bana

Bu Һarafdan daҺı tā salmış sipāh
İrdiler Cemşid'e idüp dād ü āh

4690 Ol çeriden yanına bir niçe nefer
Çağıruban sordı anlardan Һaber

Didi söyleñ sizlere n'oldığını

Biri söyledi ne kim olduğunu

Pādişāha böyle didi dād-ḥāh

Dāyimā artsun senün-çün 'izz ü cāh

Zıb ü fer ile cihānda kām-kār

Pādişāhuñ 'ömri olsun pāy-dār

Biz ki āheñeyledük ceng-i ḥiṣār

Böyle iletdüñ çerı yüz katla hezār

4695 Rūm çerisi gidibeni geldi şām

Cümle leşker eyledi bir yirde rām

Leşkerine anda buyurdı Hūmān

Eglenüben diñlenüben bir zamān

Nā-gehān bir na'ra irişdi ba-gūş

Ceng erinde ne ciger kaldı ne hūş

Düşdi leşker birbirine meh-çü pıl

Gürz ü şemşır alubanı öyle bil

Düşmen irdi deyü itdük biz gümān

İrdi sanduğ cevşene tığ-i bürrān

4700 Birbirimüz ol kadar kırduğ iy şāh

Ḳanda itseñ baş u lış idi nigāh

Geldi bir atlu yine vaqt-i seher

At bıraḳdı leşkere ol pūr-hüner

ırdı bizden bir niçe daı dilr
Kimseye sınımadı anı şāhib-i hūner

Ol şicā‘ itdi yirinden leşkeri
Girdağ olsa koparurdu ne çeri

ılıcından başımız kurtarmışuz
Biz bilürüz kamu ne götürmüşüz

4705 Çünkü Cemşid itdi sözi istimā‘
Öñi işleri onatdı ol şicā‘

Yanına çağırdı vezirin revān
Geldi yanına vezir-i kār-dān

Hāverūñ şāhı vezire söyledi
Leşkere Hāmān’a gör n’olmuş didi

Didi kim bilgil yakın iy kām-kār
Çeriden eksük gelür kırk kez hezār

Bilmez şeb-hūn iden hem kim imiş
Sen ne dirseñ niçe olur bu iş

4710 Didi Cemşid’e vezir-i kār-dān
Uşbu iş düşvār dūrür dutma āsān

Onda gelsün ol ‘ıyān-ı pūr hırd
‘Akde hālline ne dise itme redd

Sen bilirsün vākıf ez-rāz-ı sipihr
Söylmez bir işi ol göre meger

On kişi gönderdi anda şehriyār
Varuban getürdüler kevkeb şümār

Didi Cemşid aña kim uşbu zamān
Ne ki görürseñ baña söyle ‘ıyān

4715 Gör Hāmān’a şeb-ḥūn iden kim dūrūr
Görübeni baña bildür sözi dürr

Durmadın virdi cevāb Cemşid’e cest
Bundan öñdin saña didüm ben dūrüst

Kim bu Kaşamşam kasd ile revān
Tā kim ondan irmeye saña ziyān

Didüm idi saña ben iy nām-ver
Adı Kaşamşam degül ol pür-hüner

55a

Olmasun kim gide andan ‘arz-ı şāh
Mekr ile bula şehüñ mülkine rāh

4720 Dutmaduñ ol günde benüm pendimi
İmdi ne aşşı cev ğarķ oldı kemi

Didi Nevşād’e ile Gülbād’e şāh
Kim Kaşamşam’dan yaña iletdüñ sipāh

Varubanı görünüz ol pehlüvān
Fikri nedür sözini bilüñ ‘ıyān

Evvel anı çağırñburaya siz
Görñüz gelür mi yā ider sitiz

Onlara Gülbād ü Nevşād idi nām
Leşker anlara iderdi ihtirām

4725 Kardaş idi ikisi dahı ol dilir
Ceng ile peleng idi bāzūda şır

Böyle itmediler çeri yüz kez hezār
Şāh-ı Merdān üstine idüp şümār

Varubanı didiler iy pehlüvān
Kim seni ister şehi rüşen revān

Der-zamān Düldül’e oluban süvār
Geldi Cemşid yanına ol nām-dār

Bahmadı söze dahı açmadı leb
Kaldı tündligine anuñ şāh ‘aceb

4730 Savaş erinden buyurdı miñ kişi
Kim kemñn-gāh ola anlaruñ işi

Çün kemñn işini ol itdi tamām
Bu güzñn didi getürdiler ta‘ām

Yimegi yiyübeni götürdiler
Pehlüvānlar kamosı oturdılar

Bahdı Haydar’dan yaña ol nā-şavāb
Sordı çok söz virdi şāh ana cevāb

Böyle didi iy şicā' yüz biñ süvār
Aldu Hāmān gitdi ber-sūy-ı hisār

4735 Aḥşam onlara yolḳamışbir diljir
Onları kırmış tığ ile nerre şır

Bilmezem ki kim dūrūr ol bir süvār
Yeñmemiş anı çeri yüz kez hezār

Didi Ḥaydar aña ki bilgil iy şāh
Sende çokdur genc ü esbāb ü sipāh

Çünkü virdün sen baña esbāb ü genc
İncirüm ger çekmem yoluñda renc

Beni göndermek gerek der-rezm-gāh
Virüben tūğ ü 'alem sinci sipāh

4740 Tā ki evvel ki kınüm daḥı alam
Ne ki şikest oldu isedürüst kılam

Didi Cemşid şāh kim iy nık-nām
Bu gice daḥ' eylegil burada zamān

Çünkü çarḥ başa ḳoya zerrin külāh
Ne ḳadar gerekse vireyüm sipāh

Vardı Ḥaydar bunu işüdüp revān
Gelüben bindi atın ol pehlüvān

Düldül'i sürdi orada durmadın
Leşkerine 'azm itdi şāh-ı dın

4745 Atdılar Haydar'a on yire kemend
Üzdi kemendleri itmedi güzend

Geldi leşkerine şāh mānend-i bād
Kānber'e söyledi kim iy sır-zād

Dur revān ol burdan düzetgil be-rāh
Mîr Seyyāf yanına apar sipāh

Varubanı orada bî-dār ol
Ol nîgeh-bān her yañadan olsa yol

Kānber alubanı orada sipāh
Varuban Şavl Kāl'asın itdi penāh

4750 Kāl'ada Seyyāf dahı indi revān
Kānber'i görüben oldı şād-mān

CENG KERDEN NEVŞĀD BĀ-EMİRÜ'L MÜMİNİN 'ALİ U KÜŞTE
ŞÜDEN BER-DEST-İ EMİR

Kamu serverler kalandan indiler
Kāl'a ayağında düze kōndılar

Kurdılar hayme vü hār-gāh ü bār-gāh
Ne ki var ise o düz yirde sipāh

Çünkü onlar Haydar'a atdı kemend
İdemediler orada anı bend

Bir kişi eylediler anda revān
Cemşîd'e kim itmesün zann ü gümān

4755 Uş Kaşamşam leşkeri oldı süvār
Gitmek itdiler buradan ihtiyār

Uşta kaçar bilgil iy şāh-ı cihān
Bilmezüz fikri nedür ender cihān

Anda Nevşād'e didi ol tāk-dār
Başına arturuñ pūlād iy nām-dār

Dur oturma ol revān iy nām-ver
İlet böyle yigirmi biñ sen cengi er

Gördi Kaşamşam'ı kancaru gider
Dut götürme çünki bizi ol terk ider

4760 Didi müneccim yaqın bilgil iy şāh
Dutabilmez anı uşta bu sipāh

Dağı ben Nevşād'e iderüm gümān
Adı gele kendüye ola ziyān

Cemşid aña didi ki arturma ğam
Kim dūrür andan savaşda ola kem

55b

Anda ki Nevşād'a düşe vaqt-i kār
Öle artuğ cengde ez-niçe hezār

Başladı Nevşād'a orada leşkeri
Atlu atın bindi anda her biri

4765 Çünkü Nevşād gelüp irdi Hāydar'a
Gördi yılğuz çeri gitmiş yek-sere

İy Kaşamşam didi leşkerüñ kanı
Pehlüvānlar kandaşur göster anı

Ne içün engizidersüñ söyle sen
Bileyüm kaçduğın digil neden

Didi Hāydar gelmeye benden güriz
Dön girü eyleme benümle sitiz

Leşkeri ben kal'aya göndermişem
Burada bil senün içün durmuşam

4770 Tā ki Cemşid çeri göndere be-ceng
Farq ola rübāhşir ü hem peleng

Geldi Nevşād didi kim iy pehlüvān
Burda tökdürme nā-ḥaḳ bunca kan

Gel seni aparayum ber-nezd-i şāh
Dileyeyüm ne ki itdünse günāh

Baş eger indirmeseñ fermānuma
Girmeyesüñ 'ahduma peymānuma

Düşe kemend ü gerdenüñ senüñ
Sen bilürsüñ bunı ki kendü kanın

4775 Hāydar ana didi ki iy şüm biyi
Saḡlagil sen yanar oddan kuruyı

Ḳoy diniñi iste İslām dīnini
Tezlūk olmaz pīşe terk eyle anı

Tanrı'yı bir bil eger sen bundasuñ
Bu ne yildür başda sen gör ḥandesuñ

Tañrı'nuñ ḥaḳḳı içün bilgil 'ıyān
Kim yaradupdur zemīn ü āsümān

Ger imān getürmez iseñ iy la'ın
Öldürürem tığ ile bilgil yaḳın

4780 Ḥaydar'uñ sözine ol itdi ḡaḍab
Ḥayralanup savaṣ itdi ṭaleb

Çekdi şemşirini derḥal ez-niyām
Didi bundan yek vire şırler peyām

Benden ancaḳ bu idi bunda ḡünāḥ
Saña didüm dimedi dime iy şāḥ

Bilki senüñ tek baña niçe hezār
Olmaya hem-dem olan da vaḳt-i kār

Bunı diyüp başı üssüne iletdi tığ
Tā ki çala Ḥaydar'a ol bī-dirığ

4785 Başı üssüne açdı çünki şāḥ şır
Dutdı anuñ tığini anda dilır

Egdi ol şemşir pülādı revān
Dutdı hem Nevşād'ı virdi āmān

Bilmedi Nevşād daḥı niçe ide

Kim ālından kırtulubanı gide

Bir zamān gördü ki oldı ser-nigūn

Ḥaydar anı dutuban itdi zebūn

Ḥamle itdi leşkeri anuñ revān

Ḥaydar'uñ dört yanını aldı der-zamān

4790 Kırsāğından dutdı Nevşād'uñ çū-şır

Çekūben getürdi atından be-zır

Dutdı ol Nevşād'ı siper yirine

Karşuladı tığ aluban eline

Öyle çıldı çeriden gerd ü ğubār

Gün dutuldu gökyüzinde bilayār

Gerd içinde öyle berķ urardı tığ

Sen diyeydüñ tığ yağar idi zi-mığ

Ol savaşdan çünkü ötdi bir zamān

Ölü oldı yiryüzi kamuhemān

4795 Öyle dutdı ma'reke yüzini dem

Çekdi dāmenini gün yukaru hem

Ḍarb-ı bāzū ile ol ḥançer-güzār

Kırdı artuķ anda biş katla hezār

Kalanı itdiler oradan ğurız

Gördiler çün idemez onlar sitiz

Gitdi çün leşker kaçup ez-kâr-zâr
İndi Döldül'den revân ol şeh-süvâr

Der-zamân Nevşâd'ı bıraktı be-ḥâk
Ağız ıuşk ü teşne-leb yakası çâk

4800 Ḥaydar olmış göñli dolu kın ü kahr
Eylemiş Nevşâd'a şeh nûşı zehr

Kendüden gitmişdi görende neberd
Sepdi anuñ yüzine şâh âb-ı serd

Çünkü Nevşâd'ıñ başına geldi humûş
Sen diyeydüñ zehr oldu ana nûş

Didi Nevşâd'a o şâh-ı nâm-dâr
Genc yükrete ola şad-bâre zi-mâr

Milleti küfri sen itme ihtiyâr
İste kabûl dîn-i Resûl-i Kirdigâr

4805 Ger benümle olasuñ sen âşinâ
Gün bugün ola çiraguñ rûşenâ

Benden idesüñ kabûl âyînümi
Şâd olasuñ çün duyasuñ dînümi

Didi Nevşâd aña kim iy pehlüvân
Câdûlar dînini sen terk it hemân

Tâñrılarumızı bilmezsuñ meger
Yok dürür anlardan özge dâd-ger

56a

Didi Һaydar yok durur Nevşād'de hūş
İster ağı içe vü içmeye nūş

4810 Urdı bir yumruğ ile gerdenine
Oldı yigirmi ādem başdan tene

Önceyledin zehri Nevşād itdi nūş
Ecel eli oldı nā-geh aña düş

Öldi küfri üzresine ol la'ın
Gelmedi öndedi dīne şāh-ı dīn

Fāriğ olubanı şāh-ı nām-ver
Kāl'a-i Şavla yöneldi şehriyār

CENG KERDEN-İ ERDEŞİR KUBĀD BĀ-MİR SEYYĀF U KÜŞTE
ŞÜDEN ERDEŞİR KUBĀD

Anda kim Nevşād'a қоşuban sipāh
Һaydar'uñ ardınca göndermişdi şāh

4815 Hem buyurdı Erdeşir ile Kubād
Kın içün atlandı iki bed-nihād

Didi leşker böyle varsun şad hezār
Tā meger kim fetḥ ola bize ḥişār

Кır ḥişār ehlini bā-şemşir-i tiz
Öyle it қopsun olara rüst-e-ḥız

Ol bed-endîşı nigûn-sâr eylegil

Dutubanı diri ber-dâr eylegil

İşidüben Erdeşîr ile Kûbâd

Giyüben atlandı cevşeni çü-bâd

4820 Kâl'aya iletđi çeri ser-be-ser

Bir yire kim düşmen iderdi nazâr

Didiler Seyyâf'a kim geldi sipâh

Bağladılar düzde ne var ise râh

Çünkü âgâh oldu uşbu işe şîr

Kim gelüpdür leşker ile Erdeşîr

Durubanı kaşd-ı peygâr eyledi

Leşkerin bârça haber-dâr eyledi

Buyruğ itdi dutdılar orada şaf

Kamu kûpâl ile gürz alup be-keff

4825 Bes ki tîğ ider idi orada tâb

Tâ gider idi be-rûy-i âfitâb

Kûsler çalındı kopardı öyle gerd

Gün dutup gökde hevâ oldu zerd

Mîr Seyyâf leşkerin aldı revân

Yüridi tozdan dutıldı âsümân

Meymenede durdı Kânber-i nâm-ver

Böylesince aluban çoğ pür-hüner

Enşâriden daħi ‘Abdullah yine
Bekledi meysereyi ehl-i kıne

4830 Ol tarafından daħı gelüben sipâh
Durdılar ceng itmege der-rezm-gâh

Durdı kalbde Erdeşir ile Kubâd
Toprağı yirden göke çıhardı bād

Meymenede gergüni Aylâk idi
Erlik içre ol cihânda tāk idi

Meyserede durdı münevçehr revân
Ol mübâriz idi leşkerde beyan

Dutdılar iki yañadan şaf sipâh
Bağladılar deşt ü küh ü telle rāh

4835 Yir ü gök arası doldı ez-sinân
Şu‘le viren tığ idi anda hemân

Çıhdı enşâriñ bir be-ceng
Sürdi meydâna atını bı-direng

Ol şicâ‘uñ adı idi bil ‘Ömer
Çekdi tığın bağlanup cenge kemer

Gezdi meydānuñ içinde bir zamân
Eline alup süngüyicān-sitān

Ol tarafından gördi Cihāngır anı
Yüridi tığın alup ala kıni

4840 Sürdi meydāna atını durmadın
Gezdi dört yanını meydānuñ la‘ın

Urunuban bir külāh-ı zer-nigār
Girdi meydāna nisbet bir rāh-vār

Almış ele bir cıdā otuz eriş
Kān ile dapılmış sinānı perveriş

Nīzesin alubanı mānend-i bād
Cüst yükretti atını ol bed-nihād

Ol iki cıdā avuçla yakdı od
Tikdiler kālhanı anda terke zūd

4845 Bes ki daşdılar ol iki süvār
Yiryüzinden göke tiklendi ğubār

İssiden atları kātı susamış
Hamle eylediler onbir kātla biş

Nīzesin Enşāri sundı nām-dār
Kālhanın başına çekdi ol süvār

Nīze ucı geçdi derhāl ez-siper
Arkasından çıhdı delüben ciger

Atıüssüne titredi ol pehlüvān
Düşdi eyerden aşğa virdi cān

4850 Çeküben çıhardı nīzesin ‘Ömer
Kaldı kana bulaşup ol hākı ser

Görüben kamu Cihāngır ölümün
Oldılar ğam-nāk pür-kın ol la'ın

Niçe kim işitmişdi leşker-i Erdeşir
Yoğ idi misl-i Cihāngır bir dilir

56b

Yıl teki meydāna girdi bir süvār
Söğdi çok 'Ömer'i ol bî-hüde-kār

Didi andan soñra kim iy nām-ver
Hiç bilür misüñ bu öleni ne er

4855 Biri öldürdün ki der rûz-i neberd
Kendü kimi kimseyi bilmezdi merd

Ol Cihāngır niçe içre şır idi
Şāhib-i gürz idi hem şemsşir idi

İmdi ben anuñ-çün oldum kîne-hāh
Senden alam ...³⁰der-rezm-gāh

Şol Şihāngır tek seni bî-cān idem
Bu cihān yüzün kan-ıla kan idem

Sundı bu sözlerini diyüben cıdā
Ya'ni anı ide atından cüda

³⁰ Bu kısım tahrip olduğunda okunamamıştır.

4860 Çekdi ‘Ömer başına anda siper
Kālḥana olmadı nize kār-ger

Üç düne gürz ile ol cengi süvār
Nizesin eyledürdi eylemedi kār

Sürdi ol Enşāri üstine revān
İrdi yavugına kibrüñ pehlüvān

Sundı nizesin revān ol pāk-i dīn
Ol yanından çıkdı nize durmadın

Düşdi atından revān yire ‘Ömer
Kesdi anuñ başını ol pūr-hüner

4865 Nizesin çekdi çıkardı revān
Kaldı başsız ġarḳ olubanı be-kān

Andan oldı atına ‘Ömer süvār
İtdi meydān içre cevlān nām-dār

Çıḥmadı meydān içinden nām-ver
Gösterür cevlān urup lu‘b ü hüner

Erdeşir’in leşkerinden bir civān
Geldi ele aluban aḳrel kemān

Gizlemiş kirīşe bir tır-i ḥadeng
Ursa daşa utar idi bī-direng

4870 Durar idi iki yañadan sipāh
Geldi ‘Ömer yanına der-rezm-gāh

Sinesine urdı oĥı ol la‘ın
Çıĥdı peykān arkasından durmadın

Eyledi andan yaña ‘Ömer nigāh
Didi kim iy pehlüvān ender-sipāh

Çünkü Hāydar bunda gele iy süvār
Çoĥ du‘ā benden yetür iy nām-dār

Sölegil benden dahı çoĥ çoĥ selām
Muştafa‘ya irgöze didüm tamam

4875 Böyle didi gözlerin yumdı revān
Açmadı illā ki maḥşerde hemān

Tenini topraĥa dapşurdı felek
Cānını Firdevs’e apardı melek

Böyledür bu resm-i dünya-yı gurūr
Gāhi mātemdür içinde gāhi sūr

Bunı görüp oldu İslām göñli teng
Dilediler itmeyeler anda ceng

Oldı kāfırlar çerisi şādümān
Ṭabl çaldurdılar ol ehl-i gümān

4880 Oluban Seyyāf göñli derd-mend
Bilini savaş içün eyledi bend

Ḳalb içinden sürüben atını tız
Çıĥdı başı dolu kın göñli sitiz

Geldi nā‘ra urubanı der-rezm-gāh
İtdi cevlan gözedür idi sipāh

Söledi kim oḡı atan kim idi
Erlik āyini döken bilsün didi

Olmaya meydān içinde pehlüvān
Kim ki gelüben ata oḡı nihān

4885 Ɓandadur ol ki nihānı atdı tır
Gelsün ögredeyüm ana dār ü gır

Göstere meydān günü olan da ceng
Şıre merd şemşirin ü şır-i çeng

Var idi mağriblü bir Hāmūs be-nām
Ɓanda olsa od çıḡarur idi tamam

İlerü gelmedi didi lāf itmeye sen
Ɓanda gider istedüḡün uşta sen

Sañā daḡı ideyüm bir oḡ güşād
Tā ki beni itmeyesün daḡı yād

4890 Göresün sen daḡı niçedür oḡ kemān
Cān viresün niçe ki ol virdi cān

Mır Seyyāf vırmedi ana cevāb
Şemşır alup yüridi ol kām-yāb

Öyle urdı Hāmūs’uñ başına tıḡ
Sıçradı Ɓan sanañ ki berƁ-i mıḡ

Öldi bilinene digin ol iki nîm
Düşdi kâfirlere anda hevl ü bîm

Seyyâf anda Hâmûs'ı saldı be-ḥāk
Örtisine digin idüp anı çāk

4895 Geldi kendü Erdeşîr leşkerine
Kesdi çoḡ başları ol döne döne

Ḳalbe urdı kendüyi ol nām-dār
İki böldi ḳalbi ol çāpük-süvār

Orta yire aldı ol leşker anı
Ḳamu alup tîḡ ile kūpālını

İtdiler Seyyâf'a ḥamle bî-şümār
Dört yañadan ol la'îñ ü bed-dimār

57a

Çünkü Ḳanber anı gördi şîr-i ner
Eyledi leşker-i İslām'a nazar

4900 Didi ḳamu bir uğurda ne ki vār
Ḥamle idelüm cū böyle oldu kār

Ḥamle itdi ḳamu bir gözden varı
Bilmez idi kimesne basduḡı yiri

İki leşker çün ḳavuşdı bir yire
Doldı ḳan ile ḳamu düz ü dere

Öyle dutdı gökyüzin anda ğubār
Gün görünmez oldu gökde āşikār

Öyle doldı tığ ile tır ü siper
Kim hevāda peşşe açmaz idi per

4905 Öyle itdi nızeler dilin dırāz
Sınelerde kalmadı hiç gizlü rāz

Nızeler ucu çıhardı ez-kemer
Ana ne cevşen düzerdi ne siper

Ortada çoğ oldu ceng eri tebāh
Ba‘zı İslām ehli ba‘zı kine-ĥāh

Öyle doldı ol yazı ez-merd-i ceng
Oldı yazı leşker-i İslāma teng

Durmadı sınıkdıol yirde sipāh
Oldı ĥālī ceng erinden rezm-gāh

4910 Çünkü Seyyāf böyle gördi leşkeri
Kalmadı meydān içinde ceng eri

Vardı ol leşker yine itdi figān
Gitmeñüz iy pehlüvānlar bir zamān

Ne için kaçarsız iy merdān-ı ceng
Bu savaşda eylemek gerek direng

Özüñüzi tūķda dūñ karar
Bir zamān durmaĝa eyleñ ihtiyār

Tā meger irişe ol şîr-i Hüdâ
Bizi bu kayğudan eyleye cüdâ

4915 Uşbu nev‘a söyledi anlara çoĥ
Gelmedi fermânına biri yavuĥ

Ķalmadı ol arada bir tek süvâr
Dağulup gitdi kamu ber-deşt ü ĝâr

Mir Seyyâf âsümâna dutdı yön
Nâliŝ idüp didi feryâd ir bugün

Sen virüpsüñ bendeye ‘aql ile cân
Âŝikâredür katında her nihân

Ol kişi bulur cihânda dest-gâh
Kim senüñ penahuñı ide penâh

4920 Cigerüm ĥün-ĥâresinden oldu kan
Olmışam bî-çâre bugün bir amân

Eylerüm feryâdı ir feryâduma
Ķoyma ki zulm ola ‘ıvaż dâdıma

Muştafâ ĥaĥķı ki dünyâdur delîl
Ĥaĥķ-ı Furķân kim gösterürdi Cibrîl

Ĥaydar’ı irgöz benüm feryâduma
Raĥmet eyle zâruma feryâduma

Ol du‘âdan fâriğ olmadın henüz
Nâ-gehân görindi karşıusunda toz

4925 Çünkü yavuğ irdi ber-deşt ü neberd
Oldı peydā Döldül āvāzı zi-gerd

Çünkü Hıydar geldi irişdi yaqın
Gördi ki kamu la'ın yok ehl-i dın

Leşker ehli her yaña olmış revān
Dutmağa hayme vü hār-gāh sāye-bān

Aldı şemsşirin eline şāh-ı şır
Na'ra urup yürüdi ber-Erdeşir

Kim dūrür burada tız-destligin iden
Bışede şır ile bed-mestligin iden

4930 Dutdı çün şerr ile niçe Erdeşir
Göre cengde niçedür bāzū-yı şır

Bunı diyüp kendü leşkerini şāh
Kamusın dönderdi giderken zi-rāh

Önüñ gidenler kamu girü geldiler
Sınıkanlarına peyvend oldılar

Yine kurdı meysere vü meymene
Karşı dutdı kalbi ol ehl-i kine

Ol yañadan leşker ü hem Erdeşir
Hıydar'ı görüp savaştan oldı sır

4935 Didiler kim uş Kaşamşam'dur gelen
Niçe başlar kesülübten kala ten

Düldül'ün yükretti ol çâpük-süvār
Çaldurup zurna vü nefîr kûs nakār

Leşkeri dağdan inüp geldi düze
Döndi atıñ ayağından yir toza

İki yañadan çerî kavuşdılar
Şîr olanlar mûş olup kaçmak diler

Atlaruñ na'lından ol meydān-ı kîñ
Sen diyeydün cünbişe geldi zemin

4940 Şāh-ı Merdān aluban eline tîğ
Ol bed-endîşi kırdı bî-dirîğ

Bes ki tîğinden ölü düşdi nigün
Oldı deryā yiryüzi mevc urdı hūn

Buldı Haydar leşkeriñ kalbine rāh
Sürdi irdi anda bā-ḥāver-sipāh

Ḳamu dayandı rikāba pehlivān
Oldı yir gāv ile māhîye girān

Çıhdı anda çākı çūkı tîğ teber
Oldı gerdūñ kulağı dahı ker

57b

4945 Orada kim ḳalup buldı yol dilîr
Leşker ile bir-hem oldı Erdeşîr

Bulmuş iken ol dilîr tefrîkâdest
Erdeşîr'ün qalbîne irdi şîkest

Çünkü Haydar buldı anda qalbe yol
Durmadın irişdi Erdeşîr'e ol

İletdi başı üstine şemşîr-i şîr
Qalkana çekdi başını Erdeşîr

Ol dilâver dönderüp andan 'inân
Sağ yanından solına döndi revân

4950 Öyle çaldı biline anuñ dilîr
İki bölindi hıyâr tek Erdeşîr

Erdeşîr düşdi atından ser-nigûn
İki pâre ğarq olubanı be-hûn

Qavubançıkardı meydândan kamu
Basduğı atuñ ayağı baş u rû

Qaçubanı çıhdı meydândan sipâh
Qaldı hâlî ceng erinden cây-gâh

Ne ki var atlu kamu dönderdi yön
Hayme har-gâhı koyup ol qavm-i dūn

4955 Qaçdı çünkim ol gürūh-ı bed-gümân
Qavdı ol kın ehlini ehl-i imân

Döndüler çoqları kırup ol çerî
Dutdılar çoḡ çoḡ ğanımet her biri

Düşdi anda şādümān şāh-ı cihān
Erdeşir'ün haymesine bî-gümān

Eslihā at ü külāh ile kemer
Kalmış idi oğ ile yāy ü siper

Māl ü esbāb dolu idi rezm-gāh
İnce dutdı kim gānî oldu sipāh

4960 Leşkerüñ oldu kamu işi tamām
Her ne dilekleri var be-kām

Böyle didi şāh-ı Merdān leşkere
Çün sizüñ oldu gānîmet yek-sere

Sa'd ü Bu'l Muḥcen ile Zīnhār Ḥār
Hiç haber yoḥdur ki kādadur olar

İmdi buradan daḥı gitmek gerek
Onlaruñ-çün bir ḥayāl itmek gerek

Bunda daḥı kalmadı āb ü 'alef
Bunda eglensüñ olur ḥayvān telef

4965 Varalum anda ki var bir mürğ-zār
Yaḥşi düzdür yok dūrür hiç kūh-sār

Anda var ḥayvāna āb ile giyāh
Oraya varmak gerekdür bu sipāh

Erdeşir'ün daḥı kalan leşkeri
Vardılar Cemşid yanına her biri

Ꞑamu gözi sulu göñli dolu hūn
Tūğını leşkerūñ idüp ser-nigūn

Çünkü gördi leşkerin ol şehriyār
Kim kaçuban geldiler ez-kār-zār

4970 Oldı anuñ bu haberden göñli teng
Ꞑalmadı yüzinde hiç āb ile reng

Çağuruban yanına bir nām-ver
Sordı tā kim bile leşkerden haber

Didi kim ne geldi size der-neberd
Size kim gösterdi bunca renc ü derd

Niçe geldi size ol ehl-i hışār
N'eylediler sizlere der-kār-zār

Söleñiz kim kanda gitdi Erdeşir
Kim anuñ katında idi tilkü şır

4975 Öpdi öñinde yiri feryād-hāh
Didi kim görme yavuz gün pādişāh

Bāķi olsun tāt ü devletle serir
Kim cihānda adı kaldı Erdeşir

Buradan leşker kamu iy pehlüvān
Bir uğurda gitdi çün şır-i jiyān

Çünkü irdük düşmene biz bī-direng
Düşdi iki yañadan gavğa-yı ceng

Pehlüvânlar öyle itdiler cidāl

Ḍarb-ı bāzū ile itmeyüp hiyel

- 4980 Bir niçe piyāde bir pāre süvār
Ḳırdılar biz daḡı Ḳırdıḡ bî-şümār

‘Āḳıbet düşmen çerîşi sindiler
Bizüm ile ceng iderken döndiler

Çünkü bizden oldu nā-peydā çerî
Nā-gehān geldi Ḳaşamşam ceng eri

Erdeşîr’e uğradı ol nām-dār
Tîḡi ile iki böl-di çün-ḡıyār

Çünkü leşker gördi öldi Erdeşîr
Ḳamu serverler savaştan oldu şîr

- 4985 Çünkü uzatdı Ḳaşamşam cenge dest
Şîrlerrüñ çengālına düşdi şikest

Bilmezem bir kişi der- Ḥāver-Zemîn
Kim anuñlan durışa olanda ḳın

Çünkü bu dāsītānı itdi aña yād
Ḳirpükinden tökdi ḳan ol bed-nihād

Döndi girü vezîre itdi nigāḡ
Didi ḳıl endîşe göster dogrı rāḡ

Hiç bilür misüñ ki uşbu tîḡ-zen
Niçe başları cüdā itdi zi-ten

4990 Ne kılalum ki gire ol şahş ele
Ne idelüm leşkeri şikest bula

58a

Böyle didi ol vezîr bilgil iy şâh
Hâvere cem‘ eyle ne ki var sipâh

Çünkü düşmen uşbu nev‘ üzmedi dest
İmdiden soñra haram oldu nişest

Tâ ki şubh olinca emr eyle revân
Leşker atlansun eyâ şâh-ı cihân

Getürelüm tûk ile sancağ‘ alem
Şehr içinden daşra basalum kâdem

4995 Her memâlikde ki var zerrîn külâh
Kamu bağlanup kemer gelsün iy şâh

Emr it kanda kim vardur bir emîr
Gele kulluğuna iy şâhib-i serîr

Gele leşker tâ böyle yâr olavuz
Niçe bir bir gam çeküp zâr olavuz

Yine gönder iki atlu iy emîr
Söyle habir olur ola habîr

Kimki der-Kırvânıttâ ile Hoten
Var dürür diye gele der-encümen

5000 Pādişāhuñ devleti ile iy şāh
Kim ola Hāver düzi dolu sipāh

Çünkü leşker cem‘ ola kesile kāl
Ol zeber-desti idevüz pāy-māl

Şehr içinde dahı eyle qarār
Kurşanup pıl eyle savaş ihtiyār

Açdı şeh haznesini tökdi direm
Yanına yıǵdı vezirin biş ü kem

Ulular üssine anda pādişāh
Yazdı yüz altmış nişān bā-‘izz ü cāh

5005 Çoǵ cemāzedidi hāzır itdiler
Her yaña binüp habere gitdiler

Şehr içinden çıkmāka emr itdi şāh
Dutuban fermānını çıǵdı sipāh

REFTEN-İ MİR SEYYĀF BE-ŞİKĀR U ŞÜNĀHTEN-İ HĀVERĀN-RĀ

Bir taraıdan dahı ber-pāy-ı hışār
Konuban oturdı şāh-ı nām-dār

Gözedirdi kim şehi Hāver-Zemīn
Ne dūrūr endişesi ez-kahr ü kīn

Mır Seyyāf bir gün ol hançer-güzār
Çıǵdı leşkerden idüp ‘azm-ı şikār

5010 Çünkü leşkerün öñinden ötdi ol
Atını yügredebene gitdi ol

Geşt iderdi tā göre der-mürğ-zār
Ne getürür öñine bu rüzigār

Ƙavdı giyik ile Ƙulan bir zamān
Ol düz içre boşadup elden ‘inān

Görđi bir kündi ıraƘdan ol dilır
Atını dönderdi ol künd sārū şır

Yolda bir bağa yulƘadı nām-ver
Dopdalu semer ağacı ser-be-ser

5015 Bağıñ eyvānında düşdi ser-firāz
Tā kim ide hālıƘa nāz ü niyaz

Girdi bağa bağlayuban atını
Didi göreyüm n’ider şāh bātını

Görđi yimiş bāg içinde çok durur
Hiç yimişsiz ağaç anda yok durur

Öyle aƘar orada āb-ı revān
Göz göricek tāze olur anı cān

Bağ içinde gezdi bir dem ol dilır
Yimişinden yiyüp anda oldı şır

5020 Geldi anda nā-gehān bir köhne-pūş
Anı görüp pehlüvān geldi be-cūş

Bāg-bāndan çünki buldı ol haber
Yüzine itdi anuñ bir dem nazar

Hāverān şāhı idi bildi anı
Söyleşüben yanına aldı anı

Didi Seyyāf aña ki iy nām-ver
Niçe çıharduñ buraya söyle ser

Gel ne gezersüñ bu yirde böyle sen
Aparayum Haydar' uñ yanına ben

5025 Saña virsün yirüñi leşkerüñi
Tāc ile itsün müşerref servüni

Çünki bildi kimbilendi anda şāh
Bu cihān gözlerine oldu siyah

Bāzūsında baĝlu di on vaşladur
Çizdi gözleri su ile oldu per

Didi bu gevher benümgencüm dürür
Bu ne gencüm kim benüm rencüm dürür

Ger cihānı dutar olsa taht ü tāc
Gelmeye kimseye bundan yek harāc

5030 Öyle san kim uğramaduñ sen baña
Çarh şehlikden beni itdi cüdā

Çünki beni böyle gördüñ kürebaht
Koy beni böyle gezeyüm şüre-baht

Al apar gevherleri virdüm saña

Pādişāh iken beni itdi gedā

Bundan öñdin görmiş idüñ bümümü

İmdi baḥ gör uşbu benüm şümümü

Çünkü ādem dünyede oldı nihān

Beni sen fāş eyleme ender-cihān

58b

5035 Çünkü olmadı benümle baḥtiyār
Koy beni bu künde itme şerm-sār

Aldı Seyyāf andan ol gevherleri

Taḥdī kendü kolına dīn serveri

Andan aña didi dur oturma tız

Ne ḥū fikr itmek olur ne ḥū güriz

Durmaḡil Ḥaydar’a ileteyüm seni

Bilirüm ki ol utandırılmaz beni

Şāh-ı Merdān’dan suçını dilerem

Baña minnet it bugün ıan dırem

5040 Ḥāverānı didi hergiz olmasun
Koy ki beni öldürür ol görmesün

Mıṛ Seyyāf aña eyledi ‘āzab

Tıḡ alup öldürmege itdi taleb

Hāverānı gördi kim ol çekdi tığ
Koymaz öldürür anı ol bı-dirığ

Karşu dutdı sol elin misl-i siper
Çaldı anuñ eline ol şır-i ner

Bir elin düşürdi bāzūsı bile
Bilmedi ol nā-tüvān niçe kıla

5045 Oldı andan Hāverı ruhsār-ı zerd
Bir zamān iñle dedi bā-āh ü derd

Didi öldürdüñ beni uş rāyigān
Bu günüme benüm ağlaya cihān

Bunı diyüp durdı Seyyāf ile ol
Dolu kanlu gözi yaşlu dutdı yol

Yire düşe elini dağ' götürür
Oradan Haydar yanaya yön urur

Mır Seyyāf deprenince şır-i mest
Gider idi tığini alup be-dest

5050 Vardı Seyyāf irdi leşkere revān
Haydar'a bu sözleri itdi 'ıyān

Hāverānı dağı geldi yanına
İtdi nazar anda ol şāh-ı dıñe

Didi Haydar aña kim iy şehriyār
Bir zamān baña kulağ ol nām-dār

Dġn ile ġmāna itmedũñ penāh
Oldı küfr űzre senũñ elũñ tebāh

İmdi başuñ daġı elinden gider
Yaġşı fikir eyle burada nām-ver

5055 İslām ehlinden olup getir ġmān
Küfr yolından çevirgil sen ‘inān

Didũgũnden dũndũrũrseñ başuñı
Agladursuñ ġavmũñı ġardaşuñı

Tenũñı tġğ ile başsız eyleyem
Sũrũyeler seni buradan diyem

Ger inanırsuñ dġnime hem baña
Her ne kim sen dir iseñ virem saña

Ben saña virem yine tāc ile taġt
Hem ola işũn kāmınca yār-baġt

5060 Hāverũñ mũlkinde senũñ ola tāc
Ėamu şehirler vire saña ġarāc

Dāniřũñ genc ġapusın aġuban
Saña bildũrdũmgereklũsini ben

Daniřup gũñlinde ne gũrũrseñ řavāb
Añla bu sũzũm baña virgil cevāb

Ėaydar’uñ sũzin işidũbeni řāh
Bir zamān eyledi ol fikri tebāh

Didi eger bunda ĵmāna gelem
Korĥarum ki dān-ıla pişmān olam

5065 Bitmesem bu demde didü gine ben
Korĥarum başımı kōpara zi-ten

Öyle yegdür bunda bir āl eyleyem
Kendümi anuñla hoş-hāl eyleyem

Dilüme getürem ĵmānı hemĵin
Kim bilür gönümde kĵin nedür yakĵin

Bildigüme söyleyüm ben yalan
Bağlayayum dĵl ile dilin hemān

Hem bu nev‘a didi anda ol la‘ĵin
Dil dolu sözi gönli dolu kĵin

5070 Zehr dimaĵına meger dutdı otaĵ
Kāfir iken öldi ol ehl-i nifāk

Yık ola müşrik münāfık olmaya
Hiç kim ile muvafık olmaya

Kanda ise şirk yikola ez-nifāk
Ehl-i dĵn bunda idüpdür ittifāk

Kim münāfıkdur ki esfelde olur
İblis ü fir‘avn yukaruda olur

Çün yok idi devlet-i ender sirişt
Düzaĥıydi olmadı ehl-i behişt

5075 Fāide yok olmaz ise bahtiyār
Güçle kaçan bulur devlet-i karār

Yık ola bire ki yār olmaya baht
Dutmaya senüñ işini bî-ḥüde saht

Ger yirüñ mescid ü ger meyhānedür
Dün ü gün meylüñ eger ‘işyānadur

Ne ki yazılmış dürür görmek gerek
Taḳdır olmayana ne aşşı emek

Yaḥşi yāmān ne ki olur ser-güzeşt
Ḥükmidür ḳanda ise ḥāset ü süst

5080 Kendüyi yaḥşi bilür ehl-i cihān
Sūd deyü işledügi baña ziyan

59a

Tütüni görüben ‘ūd çağılmış
Ne ki ziyāneylemiş sūd çağılmış

Be-būd ola senüñ işüñ ol zamān
Kendüde kendüñi göresüñ ‘ıyān

Yohsa ḳamu kendüyedür nîḳ-ḥāh
Doğru sanur her kişi gitdügi rāh

Aña olur bu cihānda bahtiyār
Nîḳ-baht ola olanda ḥatm-kār

5085 Ehl-i dāniş böyle çekmişdür raķam

Uşbu nāme üzre aluban ķalem

Bu yalanı ķunki didi Hāverān

Mekr ü telbīs ile ol ehl-i gümān

Hāydar oldı şādümān İslāmına

Bilmedi āġāzı ne encāmı ne

Elini buyurdılar baġladılar

Virdiler her ne nesne kim göñli diler

Kemīhāgeydirdiler u atlas harīr

Yine virdiler aña tāc ü serīr

5090 Hāyme vü har-gāh daķı virdi şāh

Tācı ķadrince ana arttırdı cāh

Gördi ķün anı pişüñipehlüvān

Oldı küfri terk idüp ehl-i ģmān

Varup atasına öğretti namāz

Kim bilür göñlinde nedür gizlü rāz

Dāñlası leşker yaraġ idüp tamām

Ol maķāmdan göçdiler iy nīk-nām

Hāydar anda daķı ķoyuban bene

Leşkeri bir yire apardı yine

5095 Ol yire ķondırdı ķamu leşkeri

Hāymeler dutardı ol dīn serveri

Bil ki bilmez idi Mālik'den haber
Kim ne geldi başına ol pür-hüner

AGĀZ-I DĀSĪTĀN-I EBŪ'L MUḤCEN

Çünkü söz dānişle ola reh-nümā
Ol ucala anuñla ism-i Hudā

Haqq ta'āladur kerīm ü hem ğafūr
Ol dūrür gün ile viren aya nūr

Göñülle kim andan ola rüşenā
Ola havlet dahı aña āşinā

5100 Fikre ol yavuk dūrür gözden ırağ
Göz içinde nūr göñülde çerāğ

Giceleri mahrem ile rāzıña
Açıla mihnet kapısı yüz aña

Çün tecelli şem'ini yaqdı Hudā
Cibreyil qaldı Resül oldu cüdā

Yunus ki balığa hem-rāh ider
Yūsuf'ı ki ka'r-i çāh ki şāh ider

Kimini toprağa salur bir zamān
Yine götürür düşmiş iken nā-gehān

5105 Keh gülistān ider odı ber-Ḥalīl
Yağdurur ki daşı ber-aşhāb-ı fıl

Mağzı fıl virür gehî o peşeye
Peşşeyeye tâ halâyıklar duya

Gāhî ider ‘ankebūti perde-dār
Tā ki ağıāruñ gözi görmeye yār

Gāh ide ādeme lanķaribā
Gāhî olur ejdehā elde ‘aşā

İtdi Süleymān’ı der-rūy-ı zemîn
İns ü cin hükmine rām zer-nigîn

5110 Gāhî virdi micmeriol ‘ūdden
Nağme virdi kamuya Dāvūd’dan

Gāhî bir çobāna didi rāzını
Kanı ol çobān göreydüm yüzini

Gāhî ‘İsā virür ter semāya ol
Gāhî virür künbed-i haḍraya yol

Sen bilürsüñ yā kerîm vehm-i hayāl
Vaşfiñuñ der-gāhına bulmaz mecāl

Sığmaya senüñ beyānuñ der-beyān
Bulmaya senden nişān her bî-nişān

5115 Seni niçe vaşf ide her nā-tüvān
Sen bilürsüñ kimse idemez ‘ıyān

Dem-be-dem olsun devrün bî-şümār
Ravza-i pāk Resūl-i Kirdigār

Muṣṭafā kim ḥalk-ı müşğın dil anuñ
Doldı bu neyden yüzi bu dünyenüñ

Türbe-i pākine irsün çoḥ selām
Āline aḥbābına bārça tamām

DEŞİDEN-İ EBŪ'L MUḤCEN BE-ŞAḤRĀ-YI MURĀN

Başlayalum yiniden bir dāsitān
Kim beyān itmemiş dürür ehl-i beyān

5120 Çünkü Bu'l Muḥcen alubanı sipāh
Düşdi ayru şāhdan ez-renc-i rāh

Geldi bir müşkil yol öñine anuñ
Gör ne gördi cevri ni bu dünyānun

Apardı zaḥmet ile leşkeri
Tā ki leşker kesdi on günlüg yiri

59b

On gün oldı gördi kim bir düz yazı
İrmemiş oraya şır ü kırt izi

Gördi güñyazı 'alefden katı teng
Yoğ idi orada şır ile peleng

5125 Ḥayli çekilmiş idi renc-i dırāz
Orada konmaqlığa eyledi sāz

Ol yazıda hayme kurdı pehlüvân
Leşker içün oldı gam-nâk ol zamân

Öldi çoĥ at ile âdem ez-sipâh
Bes ki düzde yok idi âb ü giyâh

Çünkü kızdı gün semâda iy ulu
Oldı ol yazı karınca ile dopdalu

Geldi bir hey'etde anuñ her biri
Dişleri ĥanzır dişi tek bil iri

5130 Orta yirde kaldı orada sipâh
Baĥladular düzde ne vār ise rāh

Qaldı 'âciz mūr çengālından şır
Didi kim eglenmek olmaz ol dilir

Leşkere buyurđı andan göçeler
Tā meger kim araların açalar

Mūr elinden geldi ĥayvānlar be-teng
Sen diyeydüñ kamu gelmiş ide ceng

Oldı Ebū'l Muĥcen atına süvār
Yirlü yirin göçdi leşker ne ki var

5135 Gitmek kıldılar andan ihtiyār
Tā karıncadan dutalar bir kenār

Mūr helāk iderdi kim dutsa kıraĥ
Birbirinden gidemezlerdi ıraĥ

Nîze-dârın siçüben ol nām-ver

Leşkerüñ öñine düşdi şîr-i ner

Çok idi qarınca bî-ḥadd iy hümām

Geldügince zahmet arturdi tamām

Bir kadar leşker ki giderdi be-peş

Hiç kim olmaz idi mūr olurdi bîş

5140 İdemezdi çeri ārām ile ḥāb

Gider idi idüben anlar şitāb

Bir gice bir gündüz ol bā-ḍarb u zūr

Leşkeri çıkardı ez-şahrā-yı mūr

Mūr olan şahrādan ötdi çünkim şîr

Gelüben bir yire kondı ol dilîr

Çünki kurtuldi çeri ez-renc-i rāh

Ḳurtulup ol mehîl ki düzden sipāh

Çünki dördinci felekden doğdı mihr

Anuñ ile ser-fîrāz oldu sipihr

5145 Anlara görindi ol Hışn-ı Rebî‘

Ol hîşārîñ gulleşi gāyet refî‘

Orada kim āşikār oldu hîşār

Dāmeninde var idi bir mürğ-zār

Anda ḥaymeler ḳurıldı bî-‘aded

Kim göremezdi düzi hiç bir aḥed

Ḳal‘āyı saḡlayana oldı ḡaber
Doldı ḡayme düzde deyi ser-be-ser

Gelüben ḡondı buraya bir sipāḡ
Bilmezem ki niçe kesdi ola rāḡ

5150 Ḳaldı bu dāsītānı işüdüp ‘aceb
Anda te‘accüb idüp diḡledi leb

Kendü ḡöñlinde didi orada ol
Ola kim ezmiḡ ola bu çerḡ yol

İmdi yitmiḡ pıl dürür belki füzün
Saḡlarum bu ḡal‘ıyı ben dün ü gün

Görmedüm devr ideliden sāl ü māḡ
Kim bu yoldan gelmiḡ ola bir sipāḡ

Şırler bu düzde ez- dendān-ı mūr
Gele ferlerḡösterüp çengāl ü zūr

5155 Ḳal‘adan bir kiḡi ḡönderdi revān
Varuban ḡetüre leḡkerden niḡān

Geldi ol kiḡi aluban on süvār
Tā bularuñ bile sözin ne ki vār

Didi kimdür bu çerinüñ serveri
Nām ü dār ü pehlüvān ü muhtarı

Nām-verlerine ki vardı der-sipāḡ
Virdiler ol pehlüvān yanına rāḡ

Gelübeni haymeye girdi revân

Âferîñ okıdı kim iy pehlüvân

5160 Didi andan soñra kim iy nām-dār

Hidmetüñe beni ol mîr-i hîşār

Gönderüpdür tâ ki ben bilem haber

Varuban aña diyem iy pür-hüner

Niçe geldüñ kesübeni bunca rāh

Gelmemişdür dañı bu yoldan sipāh

Bulmadı hiç kimse bu çölden āmān

Kim aña itmedi qarınca ziyān

Böyle virdi kim cevāb Berber'denem

Qardaşum küsmiş dürür saña direm

5165 Ol ki küsdi geldi ber-Hāver-Zemîn

Baña bu zañmeti arturdı hemîn

Şimdi ardınca giderüm iy civān

Bunda eglenmezüz bil 'ıyān

Gice gündüz soruban şeb-gāh ü gāh

Giderüm ardınca aluban sipāh

Çekerüm uş bunca ben renc-i dırāz

Gire meger elüme ol ser-firāz

60a

Karınca olan yire uğradı rāh
Çok meşakkat çekdi benümle sipāh

5170 Uşbu yolda istedük ölüm ārzū
Her niçe zahmet ki var gösterdi rū

İşidüp bu sözleri ol bed-fi'āl
Varuban didi cevāb ü hem suāl

Kal'a bigi çün işitdi sözi
Didi çok görmiş bular zahmet gözi

Anlara gönderdi anda çoḡ ta'ām
Her ta'ām ki lāyık idi iy hümām

Dāñlasıalubanı serverlerin
Geldi Bu'l Muḥcen yanına ol la'ın

5175 Çehresin gördi be-ğāyet dil-pezi
Vech-i ḥūbundan cihān olurdu pır

Ğāliye gülyüzine çekmiş raḡam
Sünbūli daḡı anuñ müşk idi hem

Ḥüsn-i ḥūb idi anuñ hem sözi ḥūb
'Aḡlı kāmīl idi ḡaddi tāze çūb

Anda böyle didi aña k'ey dilır
Gövdede peleng veli bāzūda şır

N'ola bugün burada iy nām-ver
Diñlenesüñ bir niçe gün şır-i ner

5180 Buraya irince sen iy pehlüvān
Çoḡ çeküpsüñ zaḥmet renc ü girān

Bir niçe gün bunda ol ğamdan cüdā
Sen konuksüñ burda ben ked-ḥudā

Bir iki gün bunda böyle oluruz
Ne ki gelse görevüz eyü yavuz

İtdi Bu'l Muḥcen anuñ sözün qabūl
Oradan gitmeklige 'azm itdi ol

Alubanı böylesince yüz süvār
Girdiler ikisi böyle ber-ḥışār

5185 Çünki çıqdı aşığadan yuḡaru
Memleket bārça aña gösterdi rü

Felek altında idi evc-i ḥışār
Yiddi bārūsı var idi üstüvār

Kendü ivine apardı Küt-vāl
Şādıḡ geldi aña gitdi melāl

Oñine getürdi elvān-ı ta'ām
Ḥotenlerböyle düşdi iy nıj-nām

Ḥün içinde kuş idi biryān bire
Pākize çinçiler idi yek-sere

5190 Za‘ferān ile birinc idi be-ķand
Tabaķın ‘addine sıĝmaz ķün ü ķend

Çünki yiyildi yimeķ ğötürdiler
Saluban dōšekleri oturdılar

Meclīs bizzeyübenĝetürdi mey
Ħazır itdürdi orada ķeng ü ney

Öyle itdi anda şurāĥı ĝulgüle
Düşdi sudan od cān ile dile

Ele bir cām aluban ol pehlüvān
Sundı Ebū’l Muĥcen’e cāmı revān

5195 Cāmı andan aluban nüş eyledi
Ğuşşassın cümle ferāmuş eyledi

Var idi bir zaĥmeti ender-şikem
Dolu idi ĝöñli ol ‘illetle ĝam

Ol ‘illetden olırdı bes ĥarāb
Aña olmazdı ‘ilāc illā şarāb

Ħaydar’uñ yanına ĝelürdi müdām
Ķadd urardı aña bilgil iy hümām

Çünki anuñ ile ĝeldi bā-ĥişār
Rekzlü ‘illet oldu aña āşikār

5200 İçdi mey ‘illet içün ol pehlüvān
Şāf itdi şāfı mey renc-i nihān

Çünkü ser-hoş oldılar ol iki şîr

Biri yigit ü biri sāl dide-pîr

Didi Bu'l Muḥcen'e kim iy pehlüvān

Uş benüm bir sāl-dide sen civān

Dutgeleñ bir dem benüm sözüme gūş

Niçe dutalum senüñle didüm uş

Bellü ola niçeden iy nām-ver

Kaykımazuz pehlüvānuz pür-hüner

5205 Didi Bu'l Muḥcen k'ey pîr pehlüvān

Bu söziñden incidi cisminde cān

Niçe dutmaz şîr ile iy pîr-i merd

Niçede şîri kim iletür der-neberd

Kim kabûl ide ki nā-geh ḥāne-ḥāh

Îlde mihmāna sitem iy rû-siyāh

Bu sözi işitmedi ol Kūtvāl

Çökdi dizi üstine ol bed-fi'āl

Ol belā çün imdi hem pür-kîñ idi

Ḳatı bed-mest idi bed-āyîñ idi

5210 Bezm içinde yaḥşî ḥūş-yār ola gör

Eline nefsüñ cilādın ala gör

Anda ol bed-mestlig āġāz eyledi

Her zamān elin uzadup söyledi

Kendüde bildürdi Bu'l Muḥcen çü-zür

Düşdi başına anuñ ğavğa-yı şūr

Dutdı çün niçe anuñla Kūtvāl

Kūtvāluñ burdı kōlın çün düvāl

Öyle burdı kōlın ol bî-çārenüñ

Sindi niçesiyle bāzūsı anuñ

60b

5215 Dökdi anuñ dırnağ ü çengālını

Toprağa indürdi pāl u bālını

Sol elin itdi dırāz ol nā-bekār

Na'ra urup çıḡa kim ebr ü bahār

Tā ki şırüñ yaḡasın duta o pır

Çökdi dizi üssüne Bu'l Muḥcen dilır

Urdı bir yumruğ ile gerdenine

Öyle san kim cānı yoğ idi dıne

Yiryüzinden leşker olan der-ḡışār

Pehlüvān ü şır ü merd ü nām-dār

5220 Ḥamle itidler kamu anda revān

Durdı yirinden dilāver pehlüvān

Yoğ idi sīlahı iderdi neberd

Ol 'adūdan göke çıkarurdi gerd

Her kimüñ gerdenine urar idi

Ol serāy içre ulu görür idi

Bir taraftan dahı kım ol yüz süvār

Böylesince girmiş idi der-ıışār

Ellerine aldılar şemşir-i tız

Na‘ra urdılar ki kıpdı rüst-e-ıız

5225 Anda Bu’l Muıcen dahı ol nām-dār

Soydı silāhın birin ser-be-ser

Çünkü aldı ele ol tığ ile tır

Çü kıalanlaruñ başını indirdi be-zır

Bes ki ölü düşdi ender-bezm-gāh

‘Arşta evi sanki oldu rezm-gāh

Kal‘anuñ ehlinde kıalmadı bir er

Ser-nigün oldu kıamusı ser-be-ser

Çünkü kıamu ölisi götürdiler

Kal‘a içre kıuyuya yetürdiler

5230 Ölüden dopdalu oldu çünkü çāh

Bu kezın ol kıul üssüne düşdi rāh

İmdi bir kıkr ile gör sırr-ı şarāb

Niçe ma‘mūr ivleri kııldı harāb

İhtiyāt it sūd gel oddur yaıar

Kim yöküş bünyādı yaıubın yııar

Sen saķıngil řarāb řerrinden mūdām
Kim vırānlık mūdām encām-ı cām

Gerçi şirindür řarāb ile kebāb
Āhıri acı olur iy kām-yāb

5235 İçme mey kim mey içen encām-ı kār
Telhlig ile geçüre seyr-i rüzigār

Çünkü Bu'l Muħcen řicā'ı pūr-hüner
İtdi çal'a ehlini zır ü zeber

Çal'aya getürdi şamu leşkerin
Her birisi ihtiyār itdi yirin

Didi bunda olalum kaç rüzigār
Görelüm ki ne kıllur Perverd-gār

Gün batuban çünkü doğdı gökde māh
Şurdu yir üssüne gice çetr-i siyah

5240 Çal'a içre leşker eyledi řarār
Her biri yirini idüp ihtiyār

ĤĀB-I DİDEN-İ EBŪ'L MUĤCEN PEYĖAMBER-RĀ U ĤĀBER DĀDEN
EZ-ĤĀL-I MĀLİK EJDER

Görđi Bu'l Muħcen gice içre be-ħāb
Kim ona iderdi peyĖamber Ĥitāb

Didi saña rāhāt yohdur mecāl
Mālik ejder kıyı içre der-melāl

Uyḥudan uyan uyuma iy civān
İsteyüp gör kãdadur andan nişān

Uyḥudan uyandı çün ol ehl-i dīn
Mālik için kaygulu oldu ḥazīn

5245 Yüz kişiye anda buyurdı revān
İsteyüben kal‘ayı kesdi keman

Kal‘a için gezdiler çün ser-be-ser
Bulmadılar Malik ejderden ḥaber

Ol gice Bu‘l Muḥcen ez-gerd-i ḥiṣār
Gezdi on kãtla aluban yüz süvār

Ne ki var vīrāneyekıldı nazar
Bulmadı ol pehlüvānı şīr-i ner

Gördügi uyḥuya oldu kaldı ‘aceb
Her zamān dişlerdi teḥayyürle leb

5250 ‘Āķibet uğradı bir vīrāneye
Vīrāne içinde hem bir ḥāneye

Ol eviñ içinde bir çāḥ var idi
Kimse yol bulmazdı öyle dar idi

Bir degirmen daşı üssüne koyulur
Ağırladar idi dili ka‘ri olur

Ayağı ucı ile ol pehlüvān
Kuyu üsden daşladı daşı revān

Anda aldı iki eline kemend
Kolu böyle sarıdı eyledi bend

5255 Bir yanar şem‘ aldı eline çū-māh
Durmadın gitdi revān ber-ka‘r-ı çāh

Çün karanku kuyuya kıldı nazar
Orada bir raḥneden buldı eser

Ol yire uğraşıcağız ol civān
Didi sensūñ reh-nümā iy kār-dān

Burada uğraşdı ender-ka‘r-i çāh
Andan ne gün görünürdi ne ḥū māh

61a

Girdi eyvānına göñli dolu dağ
Bir elinde tığ birinde çerāğ

5260 Ol evüñ ortasına itdi nazar
Gördi kim bir şuffedür ol pür-hüner

Mālik ejder şuffe üzre ḥor ü zār
Oturur zengār reng ü dil-fiğār

Bağlu başdan ayağa bend-i girān
Eylemiş zencir ile āhen girān

Yüz vezin demür aña mismār idi
Yüz daḥı bend ile ‘ıllı var idi

Aşağı eğilmiş ol serv-i bülend
Cümle a'zasın yemiş zencir ü bend

6265 Çün karankulıkda gördi rüşenā
Bağdı göre yād mıdur yā āşinā

Gördi Bu'l Muḥcen dūrūr ol nām-ver
Zehî devlet ki bir ola iki ser

Ne kişisüñ didi ender-çāh-sār
Olmasun ki bende gördüm āşikār

Didi gördigüñ yakın bilgil menem
Hiç kayırmagil kim Ebü'l Muḥcen'em

Çün Mālîk gördi kim ol derd saçar
Öyle şād oldu diyeydün kim uçar

6270 Şādılıktan darb-ı bāzū ile şîr
Öyle yırttı bendini hem-çün harir

Ne hū zencir kaldı ne mismār ü bend
Kamu ayrıldı revān iy sūd-mend

Durdu yirinden revān mānend-i şîr
Āferin okudu aña ol dilîr

Senden olsun deyü yavuz göz ırağ
Nūr bulsun gün bugün sende çerāğ

Birbirini aldılar anlar be-ber
Çehrelerin kıldılar yaş ile ter

5275 Oradan kuyuya vardılar revān
Dutdılar kemend ol iki pehlüvān

Çünkü kuyudan yukaru çıhdılar
Karşu geldi anda ne ki leşker var

Buyruğ oldu anda çekdiler ta‘ām
Yiryüzine oturdı hāş ü ‘ām

Çün yimekten fāriğ oldılar olar
Başlarından geçdügin sölediler

Mālik’e Bu’l Muḥcen eytdi iy dilîr
Gizleme ne gördüñ ise nerre şîr

5280 Seni kim bend eyledi söyle be-çāh
Sana iy kardaş kim idi kîne-hāh

Çünkü Mālik anı işitdi revān
Kamu destānını eyledi ‘ıyān

Ne kim uğraşmışdı añā ez-nuḥust
Añā aḥvālını söyledi dürüst

Çün ‘ıyān oldu Ebū’l Muḥcen’e rāz
Didi Mālik ejdere iy ser-firāz

Bunda eglenmek olmaz bize revā
Derdümüze isteyelüm biz devā

5285 Geldi buradan alubanı sipāh
Dutalum Ḥaydar yaña ‘azm-ı rāh

Sen yakın bilgil maña mır-i hışār
Gizlū sırları idüpdür āşikār

Haydar'ı bilgil ki der-Hāver-zemīn
Böylesince sağ esen ol ehl-i dīn

İhtiyār idüp dūrür cāy-ı güşād
Bende bundan lıkkaçan bulur güşād

Virdi Mālik böyle orada cevāb
Varalum Cem şehrine iy kām-yāb

5290 Göreyüm neden baña ol bī-vefā
Beni böyle koyuban kıldı cefā

Alayum ben daḥı andan dādumı
Onlara daḥ' bildüreyüm ādımı

Sen yakın bilgil menüm iy nām-dār
Leşkerüm var şehir-i Cem'de si hezār

İndürürler bārçası kulluğa ser
Dağ teki bağlanalum āhen kemer

Andan olsun elümüzde dest-gāh
Aparalum Haydar'a böyle sipāh

5295 Girmese onlar benüm fermānuma
Gelmese muṭı' oluban yanuma

Elüme alubanı gürz-i girān
Başların bī-mağz ideyüm ḥūn revān

Bunı diyüp çıkdı anda ez-ııřār
Gitmege kıldı yaraķ ol nām-dār

Çünki MālİK'den çeri bildi haber
Geldiler görmeklige iy şır-i ner

Oradan alubanı MālİK sipāh
Gözedüp Cem şehrini ol dutdı rāh

5300 Çün gelüp irişdi ol ber-şehr-i Cem
Dařharuda kıoydı kūs ile 'alem

Şaldı Bu'l Muħcen ile leşker tamām
Girdi şehre ala MālİK intikām

Geldi Gülçehr'ün yanına ol revān
Didi kim ben ten idüm sen baña cān

Ben saña göstermedüm ğayr-i ez vefā
Ol vefāya sen 'ıvaz itdün cefa

Beni sen bend eyledün der-ka'r-ı çāh
Bilmezem ki ne idi bende ğünāh

61b

5305 'Akluñ irdüğince işledün hemān
Bulasuñ 'ıvaz eger sūd ü ziyān

Buyurup itdürdi bir bend-i zerd
Uğradı itdüğine ol sım ü berd

Ayağından aldılar ħalħalını

Zencîr-zen ile bağlatdı anı

Bir ħaranku iv içine çekdiler

Ėaldı ol orada ħapusın örttiler

Ėaber oldu ħal'a ehline revān

Uşta geldi deyü yine pehlüvān

5310 Ėamu serverler yanına geldiler

Ayağı toprağına yüz sürdiler

Didiler kim ötdi rūşen bir rūzigār

Kim görünmezsün bize iy nām-dār

Hiç ħapu yüzümüze açılmadı

Hiç birimiz saña n'oldı bilmedi

İmdi minnet kim bize baĥt oldu yār

Bağılu ħapu oldu bize āşikār

Böyle didi Mālîk ol şehr ehline

Bizümle ger şāf eye sizde yine

5315 Ėamu benüm ile atlanuñ be-hem

Çıħalum yazıya ħalsun şehr-i Cem

Sizün ile bir sözüm vardur benüm

Anda bellü ola dostum düşmenüm

Çünki buyurdı orada nām-dār

Cem' oldu leşker aña si hezār

Leşkeri şehirden alup çıldı revān
Ceng erinden oldu yiryüzi nihān

Çünkü Bu'l Muḥcen'e irişdi sipāh
Karşusunda egildi ol nîk-ḥāh

5320 Yiryüzi doldı 'alem sürḥ ile zerd
Gündüz oldu öyle saġān lāciverd

Leşkere kıldı nazar ol ehl-i dîn
Didi imdi bellüdür kîn ü yakîn

Beni siz bilün Mālik ejderem
Ben daḥıbir çāker-i peygamberem

Ḥaydar ile gelmişüz bilün yakîn
Tā ki fetḥ ola bize Ḥāver-Zemîn

Ḳamutevsenler dūrür Ḥaydar'a rām
Şöhreti dünyāyı dutupdur tamam

5325 Ol hüner bir elinde şemşirin be-çeng
Ḳorķısından terk-i yirin peleng

Ger anuñ adın işidse āfitāb
Ol direng ide itmeye şitāb

Muṣṭafā baġınuñ ol bārın diren
Hem Resûl'ün dînine yâri viren

Anda kim tûyūñ yaraġın dutdı ol
Zühre itdi ivine anuñ nüzûl

İmdi her kim baña olur yâr ü dost
Mağzı itsün ihtiyâr çıhsun zi-post

5330 Eylemek gerek kabûl âyîni
İhtiyâr itmek gerekdür dîni

Leşkeri aña okıdı âferîn
İki bahş oldu Müslümân bâ-yakîn

On biñi getürmedi anda jîmân
Baş getürüp gitdi bārça bed-gümân

Dāyimā bed-hāh olan āvāre yek
Kim ki isterse belā bî-çāre yek

Mālik andan şehre getürdi sipāh
Anlara arturdi anda ‘izz ü cāh

5335 Şehr içinde düşdi şāhane hān
Mürğ-i biryān idi vü helvā vü nān

Yağşi atlardan dahı ol nām-ver
Virdi kıanda var ise ehl-i hüner

Didi Ebū’l Muḥcen’e ol nām-dār
Gizlü sırrıñı baña it āşikār

Söyle tedbîrûñ nedür iy pehlüvān
Kim senûñ rāyuñdadür işler ‘ıyān

Böyle virdi Mālik’e anda cevāb
Ḥaydar’a gitmegi görürüm şavāb

5340 Bende yoĥ dűrűr gűmān ol rűz-i ŧeb
Seni yād itmeklűge açar hű leb

Bu sűzi sűyledi ol iki dilűr
Sűz tamām olmamıřdır iy eműr

Nā-gehān bir kişi geldi misl-i bād
Mālik’e bir nāme virdi bed-nihād

Nāmesin açup oĥıdı pehlűvān
Ne ki anda var idi bildi ‘ıyān

Bűyle yazmıřdı kim iy ferzend-i men
Pehlűvān ű nām-ver peyvend-i men

5345 Yazmış iy Hāmān řicā’-ı ser-fırāz
İy ki saña lāyık oldu serv-i-nāz

Sen gűmān eylemegil iy nām-dār
Nāmeyi saña ayurdı şehriyar

Bir kiři gelűpdűr ez-ĥāk-i ‘Arab
Bilmezűz aña nedűr ařl ű neseb

Pencedeaña degűl hem niçe řűr
Yok tięi tek tię ű kendű tek dilűr

Geldi evvel der-gehi řāh-ı cihān
Gizledi ol řāhdan rāz-ı nihān

5350 Gelűbeni didi kim Berber’denem
řāh řabűl itse ana nűker benem

62a

Āşikāra itmedi encāmuni
Hiç kimse bildürmedi ol nāmuni

Dime sen ayruğa bilgil nā-adın
Saña didüm aşlan bünyādını

Ben işitdüm gökden ol ber-ter dūrūr
Pehlūvāñ bil adı Hāydar dūrūr

Bunda gelüpdür ‘Arab’ dan bā-sipāh
Bir niçe vaqt kulluğ itdi ol āgāh

5355 İmdi uş bünyād eyledi
Çoğ çerğ cem‘ itdi gör kim n’eyledi

Salṭanat kūrūp dūrūr ol nām-ver
Cemşid’üñ tahtını ol almağ diler

İki çerğ aña gönderem be-ceng
İkisini dağı aldı bğ-direng

Ceng içinde öldi bilgil Erdeşir
Hem Hāmān ki niçe iletürdi zi-şir

Gerek işidicegüz anda revān
Leşker alup gele Hāmān pehlūvān

5360 Mālik ejder nāmeyi çün okıdı
Başını buladı bil kim dinmedi

İtdi Ebū'l Muḥcen'e anda nazar
Uşta ma'lūm oldu bu kez haber

Uşbugün leşker revān olmaḵ gerek
Varubanı Ḥaydar'ı bulmaḵ gerek

Ol kişiyi eyledi ol gün revān
Didi dāñla leşker iletürürem hemān

Kendü durubanı geldi evine
Söyledi Gülçehre ḥālını yine

5365 Didi ki saña diyeyüm ādumı
Söleyeyüm aşlumı būnyādumı

Sen beni bilgil ki Mālik ejderem
Nebiye çāker ḡulam-ı Ḥaydar'am

Didi Gülçehr'e kim iy ruḥsār-ı māh
Baña sen gördüñ revā zindān-ı çāh

Sen eger girer iseñ fermānuma
İnanursañ dinüme ģmānuma

Ne ki geçdi ise anı ödeyeyüm
Yine saña dürlü 'azab kılayum

5370 Her niçe yāvuzlġ itdüñ ise sen
Dimeyeyüm ben saña peymān-şiken

Ol yavuzluḡdan olayum bġ-niyāz
Dimeyeyüm yüzüne iy ser-firāz

İtme benden k rkubanı r y-ı süst
Ne ki g nl  nde var anı di dürüst

Ta rı'yı bir bil ben eyle yak n
Ol yaradupdur sem v t   zem n

Bir dürür yo dur a a m nend   y r
 ar ı necm ile bizleyen Kirdig r

5375 Ta rı birdür da ı ta rı yo  dürür
Kim ki bilmez var degüldür yo  dürür

 lcid r a a M  ammed M  ta  
Hem  ef ' oldur yine yevm' l cez 

S m-ber gözlerini doldurdu  b
Nergisinden sa dı g l yüze g l- b

Ben seni bilemed m iy pehl v n
Anu  içün eyledüm sa a ziyan

Bilmedüm men resm  ni  y nini
C n ile itdüm  ab l u  din  ni

5380 Sen yak n bilg l ben iy   r-i d l
Olm  am ol bend   zind ndan  a  l

 mdi sen ne dir ise  ferm n-berem
C riy n   kamu senden kem-terem

Lu f ides   ger ba a bugün  a ab
Ne sözüm vardur a aram n ru a leb

Ne kadar kim ‘avrat olsa tünd ü mest
Erli göricegüz olur zîr-i dest

Oldı Müslümân yakın ol mäh-çehr
Aña arturdı dilâver dahı mihr

5385 Didi aña ben aparıcağ sipâh
Sen yirinde it karar iy yüzi mäh

Şehr içinde dâdı bünyâd eylegil
Kişveri ‘adl ile âbâd eylegil

Nîk ü büdden şehre ol gelen sipâh
Olmagil eymen zi-düz-i âsümân

Rahm kıl sen zîr-i deste zînhâr
Kim zeber-destdürbu rûzigâr

Bir kişi kim olmaya ehl-i îmân
Yaşşılığle kese gör andan gümân

5390 Sa‘î it anı Müslümân ide gör
Kâfir iken ehl-i îmân ide gör

Bunı diyüp gitmege kıldı yarağ
Yatmayup uyumayup dîne çerâğ

Üç gün ol düzetdi arayış-ı râh
Fikri gitmekdi anuñ bî-gâh ü gâh

Çıhdı dördinci güninde bir hurûş
Yiryüzin dutdı sağan pülâd ü pûş

Geldi Mālik daḥ' revān mānend-i bād

Açdı köhne gencleri ol hoş-nihād

5395 Virdi leşkere kamu sâz-ı neberd

Çııdı şehirde daşkaru mānend-i gerd

Sürer idi leşkeri kirdār-ı bād

Tā görindi anlara Berber güşād

62b

Muştulukcı irdi Ḥaydar'a revān

Uşta irişdi ol iki pehlüvān

Ḥaydar işidüben çaldurdu kūs

Gördiler yir yüzi oldu āb-nūs

Virdi bir at ile aqçayı hezār

Gele ber-cāmeye daḥı şehsüvār

5400 Bindi andan soñra atın nām-ver

Leşkeri atlandı kamu ser-be-ser

Anları qarşulayuban gitdi şāh

Ol yañadan daḥı irişdi sipāh

Düşüben Mālik Ebū'l Muḥcen revān

Qarşu geldiler ol iki pehlüvān

Diledi Ḥaydar daḥı ol ser-firāz

İne Döldül'den o şır-i kār-sāz

Virdi Mālik görüben anda aña
Geldi yıl tek yügrüp şāh-ı dīn yaña

5405 Öpüben rikābın itdi āferīn
Didi sensiz olmasun rūy-ı zemīn

Haydar alup Mālik'i ol nām-dār
Gitdi menzilden yaña ol şehriyār

Leşker andan kamu dönüben girü
Dutdılar yirlü yirine bārça rū

Mālik'e Haydar didi di rāzuñı
Bileyüm ancāmuñı āgāzuñı

Söylegil evvelden āhire tamām
Saña ne uğradığın iy nık-nām

5410 Böyle didi baña gelen ser-güzeşt
Sıgmaya tūmāra yazsa ehl-i geşt

Söz yöküş dürür gerek eyyām dırāz
Kim sözüm ola tamām iy ser-firāz

Didi evvel gerek eyle n'oldığın
Leşkeri anda tebāh olduğın

Vākı'a gördüğini der-tire gār
Gār içinde olduğını hor ü zār

Kendü süstlüğini yoluñ zahmetin
Muştafā sığaduğın mecrūh etin

5415 Şehre gelübeni ‘âşık olduğın
Şāha varubanı kulluğ kıldığın

Eline girdüğini genc ü sipāh
Çekdüğini cess ile zindān ü çāh

Virdi aĖbārın kamu ol ĥande-leb
Ĥaydar işüdüben kaldı ‘aceb

Mālik’üñ çünkim sözi oldı tamām
İstedi Bu’l Muĥcen’i ol nĭk-nām

Sordı andan yollaruñ aĥvālını
Tā ki anuñ daĥı bile ĥālını

5420 Didi Bu’l Muĥcen daĥı gördüklerin
Evvelin bildürdi vü hem āĥirin

N’itdüĖini aña ol yazıda mūr
İssiden kırıldığın anda sütür

Ol ĥişāra varduğını didi hem
Bigine gösterdüğin cevır ü sitem

Vāķı ‘da Muştafā’yı gördüğin
Mālik’ün aña ĥaberin virdüğin

Didi Ĥaydar daĥı kendü ĥālını
Yolda aña ugrayan aĥvālını

5425 Pĭlgüş ile niçe ceng itdüğini
Ol ĥaranķu dünde ceng itdüğini

Ol yañadan dah' şehi Hāver-Zemīn
Yiryüzin doldurdi ez-merdān-ı kīn

Yiryüzine hayme itdi dopdalu
Cem' oldı yanına genci ulu

Yiryüzini gerd ile itdi sipāh
Her yañadan aña cem' oldı sipāh

LEŞKER KEŞİDEN-İ HAMMĀR BE-ĞAŞD-I MEDİNE

Var idi bir pādişāh tazī zebān
Pehlūvān idi 'Arab'da bī-gümān

5430 Ol şicā' idi be-ğāyet nām-dār
Ad ile ana deyülirdi Hammār

Aña hem Zaygam dahı dirler idi
'Arab içinde be-ğāyet er idi

Gitdi şır-beden çü Haydar bī-sipāh
Gözedüp Hāver-Zemīni dutdı rāh

Mālik ardınca alup gitdi çerī
Şehr içinde kalmadı hiç ceng eri

Çünki āgāh oldı bu işden Hammār
Didi gönlinde baña hūb oldı kār

5435 Kalmadı Medīne'de hiç merd-i ceng
Çıkuban gitdi şehi pūlad-ı çeng

Hālî koyup gitdi yirini çû şîr
Her ne var gitdi böylesince dilîr

Yoh dūrür Haydar'dan özge der-cihān
Kim beraber ola maña bir zamān

İmdi varuban aparayum sipāh
Yiryüzin leşkerle ideyüm siyāh

Benîden koymayayum nām u nişān
Kamu ser-dārın ideyüm bî-revān

5440 Erlik ile öyle hem bāzū-yı zūr
Başlara basdurayum semm-i sūtūr

Medîne şehrin vîrān ideyüm
Mülkinin peleng ü aşlan ideyüm

Koymayayum bed-süvār ü ser-firāz
Tükedeyüm ne ki var ender-hicāz

63a

Çıkarayum Mekke hākinden ğubār
Ka'be'yi gerd eylesün na'l-i süvār

Bunı diyüp gitmege kıldı yarak
Leşkeri birle idüben ittifāk

5445 Ser-be-ser serdārını cem' eyledi
Medîne üstüne varalum didi

Ana cem‘ oldu çerî kırk kez hezār
Yürüdi anları aluban Hammār

Yir ile gök arası doldı sinān
Oldı leşker kamu bile hem ‘inān

Bu taraftan dah’ Resul-i Kirdigār
Bilmez idi kim n’ider anda Hammār

Muştafā’ ya geldi haber iy emîn
Didi kim bilgil sen iy seyyid yakîn

5450 Uşta gelür senüñ üstiñre Hammār
Ceng eri cem‘ eyleyüpdür bî-şümār

Böyle didi sana ol yezdān-ı pāk
Olmasun bu teresden ol ters-nāk

Çılgıl ana karşı kim mu‘ciz eli
Ganım alup bağlaya ol bed-dîli

Eylegil sen kavî-i fāşda‘ ihtiyār
Derd-i ser çekmek gerek gelse Hammār

Muştafā ırgüzdi aşhāba peyām
Bu haberi duydu kamu hāşş ü ‘ām

5455 Cem‘ oldu yanına yārenleri
Dört yanın alup oturdılar var reyi

Her biri yārenlerüñ açup zebān
Ceng işinden itdiler sözi ‘ıyān

Didiler kim iy Resûl-i Kirdigâr
Bize baş ağrığı getürdi Hammâr

Ol Hammâr kim aluban geldi sipâh
Bizüm ile olasıdur kîne-hâh

Ne ki var leşkerümüz gitmiş dūrūr
Kamu kan tökmege kaşd itmiş dūrūr

5460 Cenge Haydar Hâver'e iletdi sipâh
Rûz-i rûşen bize olısar siyâh

Şehri târâc ideler vîrân ola
Bunda kalanlar kamu bî-cân ola

At ayağı altına başlar kala çok
Ol bed-endiş bula fırsat rahmı yok

Dostların gördi melûl çün Muştafâ
Gül teki açıldı ol kân-ı şafâ

Didi çekmeñ sizler endüh ile gam
Bir tevkünüz olmaya sır başda kem

5465 Göñlünüzden çıkaruñ endühlik bîm
Baña bildirmiş dūrūr Rabbü'l 'alîm

Baña müjde ırgüzübdür Cebreîl
Ol benüm elümde olısar zelîl

Haydar eger gitdi ber-Hâver-Zemîn
Bize yâri virdi ol cân-âferîn

Göstericek bâzû-yı mu‘ciz-nümâ

İtmeye devri qarâr ayda semâ

Ay olursa baña düşmen der-maşâff

Olalar parmağum ile ol şikâf

5470 Biz kamçı ile der-hengâm-ı kâr
Korkmayam olsa beraber biñ süvâr

Ol Hammâr kim hâşıl itmiş derd-i ser

Bil Hammâr’ını benüm tığüm keser

Tığümün darbını görürse Hammâr

Çıha başından şarâb olup şerâr

Kamu aḥbâbı bu sözden oldu şâd

Ġamdan oldu Medîne ehli âzâd

Muṣṭafâ beri günü düzetdi kâr

Leşkerin cem‘ itdi ez-behr-i Hammâr

5475 Dört yüz oldu san öyle aşḥâbdan cem‘
Öyle san pervâne cem‘ oldu be-şem‘

Birisinde yoğ idi sâz-ı neberd

Kim savaşa böyle anuñ ile merd

Kılup aşḥâbına peygamber nazar

Didi bundan yek gerekdür cengî er

Geldi Hammâr leşkeri aña bol

Bir günlük kaldı ara yirde yol

Uş bizüm leşkerde yoh dürür silāh
Karşu gitmekligi görmezem şalāh

5480 Dört yüz deve gerekdür tız-rev
Kim yarışda yilden apara girev

Ḳamu yükleri silāh-ı ceng ola
Tā ki bizden düşmene āheng ola

Kim dürür bahşış iden disün bu dem
Tā gele leşkere şādlig gide ğam

Anda 'Osmān Resül'e virdi cevāb
Kim senüñ rāyüñ dürür bārça şavāb

Ḳamu leşker ehline ālāt-ı ceng
Vireyüm dört yüz deve daḡ' bı-direng

5485 İtdi Peyğamber aña çok aferin
Ḳamu yāranları daḡı yir yirin

Bu yola böyle gidüpdür yol eri
Böyle git sen daḡ'dilersüñ serveri

Her kimi ki buldı ol nām-ı kerem
Virdi gördüğince eline direm

Kerem ehli katına ol dürür kerim
Kim kerem göstere olmaya lebim

63b

Olmasun hergiz niçeyle nîk-nâm
Bes sehi olsun merd niçe müdâm

5490 Ol gün âhşam olunca Muştafâ
Söleşirdi leşker ile bâ-şafâ

Ol kadar eğlendi terk-i nîk-bâht
Virdi hindüyi siyehbâna vü raht

Gice yatdılar kamu bâ-dâğ ü derd
Gözedirlerdi güle dâñla neberd

Hâlî oldı gice dūdundan dimāğ
Çarhda yandı yeñiden rüşen çerāğ

Yine bundan şeb-gır eyleyen vezîr
Dünyeye gösterdi ol mūy-ı harîr

CENG KERDEN-İ HAMMÂR BE-CEHÛD BÂ-PEYĠAMBER
‘ALEYHİSSELÂM U MÜSLÜMÂN ŞÜDEN BER-DEST U

5495 Muştafâ atına bindi der-zamân
Yetirüp ehli gitdiler böyle revân

Çaldılar şehrüñ içinde anda kūs
Toz ile yiryüzi oldı âbnūs

Muştafâ’nuñ ‘alemin getürdiler
Ol çerî gitmeklige yön urdılar

‘Alemin şu‘lesi sanki mäh idi
Anda yazu “naşrun min’allah” idi

Qalduranda baş cüdā bu niçe gün
Düz yire çıhdı Resül zū-fünün

5500 Gelüben irişdi bunlara Hammār
Leşkeri az gör eyledi şümār

Böyle didi ne ola bunca sipāh
Kim gelüben dutdı bunda bize rāh

Şire karşı geldiler böyle dilir
Oldılar orada kalanlarına şir

Ger Muhammed’de bu ise merd-i kār
Niçe düze ceng idicegüz Hammār

Ol meger kim bilmez ola ben kimüm
Kim ki görüşe göre cevır ü sitem

5505 Şaff düzüben çaldı kūs leşkeri
Görebilmez oldu tozdan göz yiri

Öyle dutdı yiryüzini anda ğubār
Nā-bedjd oldu orada deşt ü ğār

Qırdı leşker meymene vü meysere
Dopdalı düz ādem oldu yek-sere

Bu taraftan dağ’ Resül-i reh-nümāy
Leşkerini düzdi çün perr-i hümāy

Ḳalbinüñ içinde idi seyyid ‘Adîl
Sağ yanında Müslim idi bin ‘Aḳîl

5510 ‘Abdullāh-ı Müslim daḫı ol nām-dār
Sağ yañadan bir ḥayliyanesüvār

Saḥladı Miḳdād daḫı meymeneyi
Tā göre gereklüdür meysereyi

Meyserede Ḥālîd idi tîz-i ceng
Böylesince aluban ḥoş merd-i ceng

Çünki şaff düzetdi ol iki sipāh
İtdiler meydān yaña ḳamu nigāh

İki yañadan gelen evvel süvār
İdüben cevlan şicā‘-ı nām-dār

5515 Ol Ḥammār cengcü bed kişi idi
Kim müdām cān ile bed-endiş idi

Bir ata binmiş idi mānend-i dîv
Oldı anuñ ile meydān bir ḡırîv

Terk urmuş idi başına pülād
Atına yetmez idi cestlikde bād

Devenüñ üstinde bir rümî-zede
Ol zede bendine salmış çok kere

Bir zamān meydānda cevlan eyledi
Her ne kim aḡzına geldi söyledi

5520 Bir zamān ki gezdi ber-gerd-i sipāh
Ol Hammār ü pehlīvān leşker-penāh

İy Muḥammed kim dūrür sende bir er
Ola meydānda benümle ser-be-ser

Bu çeriden baña gelür katı ‘ār
Baña gelüp karşı dura bir süvār

Savaşum senüñledür gelgil be-ceng
Tā göresüñ niçedür cengi peleng

İşidüp sözün Resül-i Kirdigār
Sürdi anuñla savaşa şehriyar

5525 Girdi çün meydāna ilci Bin Celîl
Gökden inüp geldi aña Cebreîl

Muṣṭafā esbābını sâz eyledi
Dürlü ferrâşlıklar āğâz eyledi

Ez-behişt giderdi ana hülleler
Kim anı egirmemişdi hiç beşer

Didi kim yârdur saña ḥallāk-ı cān
Yāverüñdür ‘ālim-i sırrı nihān

Muṣṭafā çün başladı evrādını
Açdı melekler semānuñ bābını

5530 Kāmu yaşıl donlu ez-çarḥ-ı kebūd
Aşağa kaṭara içün indi zūd

Ferişteler  ok sıyla h k-i hu k
Oldı hev nu  dim   ı dolu m  k

Biri birine melekler dir idi
Mu tafa tek da ı kim server idi

64a

 ank  çemende biter bu nev-bah r
 ank  ba -ı gül getürür u  böyle b r

 dem   p yra ı h kinden dürür
H kat  cevherip kinden dürür

5535 Eger ol olmasa olmaz idi felek
Ne zem n   ne sem  v  ne simek

Yüridi meyd ne Res l-i g z n
Res l ile böyle hem ol bi  em n

Atınu  na lesinden oldu y r g b r
 ayralandı anı g rr ben  amm r

Gördi bir  add ile san  im  ad idi
Görünen vechinde ‘adl   d d idi

M t olur yüzini görgeç m h-t b
Ba ma  olmaz yüzine san  fit b

5540  u le virür idi  l nda me teri
Durdu ıyla n r idi d n serveri

Turre-i zülfini çün müşk-i siyāh
Giceye beñzer idi doğmış ol māh

Vechinüñ gışūsine kim esdi bād
Oldı ‘anber bû hevā iy hoş-nihād

Anı görüben ‘aceb kaldı Hammār
Didi gönlinde eger bir bir süvār

Düşer olsa bunda bugün dāmuma
Gire leşker kamusı fermānuma

5545 Geldi peygamber ana ez-rüy-i şerm
Söyledi sözini bā-āvāz-ı nerm

Didi kim başdan çıḡargil sen Hammār
Ḳur gelen ez-şāḡib-i rüz şümār

Dünyeyi gerd ile eyledüñ siyāh
Ne içündür söyle bu munca sipāh

Senüñ az erüñ digil benden nedür
Söylegil bu fitne kim senden nedür

Pehlüvānlar çoḡ idi der-rezm-gāh
Beni niçün diledüñ sen ez-sipāh

5550 Şedlügeni terk ārām eylegil
Kendüni sen ehl-i İslām eylegil

Gel itā‘āt eyleyüp gir dīnüme
Rāzı olgil resmüme āyīnüme

Sen yaradana eyle i‘timād
Bendesün bilgil yaqın iy bed-nihād

Beni daḥı bil anuñ peygamberi
Yön çevirme sen daḥ’ ez-fermānberi

Çün Resül sözleri didi şöyle nağz
Ol Hammār’uñ kaynadı başında mağz

5555 Kılıcını aldı eline revān
Na‘ra urdı k’indi yire āsümān

Didi teprenme yirüñden yā nebı
Tıgımüñ darbına düz sanma şabı

Gökyüzinden gelüben peyk-i emın
İrdi çün hüküm itdi ol cān-āferin

Gökyüzin dutmış kamu düz yir per
Kanda kim var düz ile kūh meger

Didi fermān virür iseñ yā Resül
Göstereyüm ben buna ölüme yol

5560 İndüreyüm ben anuñ başına per
Eyleyeyüm ben anı zır ü zeber

Böyle didi ol Resül-i reh-nümā
Tıgin anuñ sahlaya bend-i Hudā

Çünki kāfir başı üssüne iletdi tıg
Kim nebıyye indire ol bı-dirig

İki eli kaldı anuñ der-hevā
İndüremedi tığın ber-Muştafa

Ne kadar kim ola sa‘yin eyledi
Ya‘ni tığüm aşğa ine didi

5565 Tığ ile bāzūsı hiç deprenmedi
İki eli kaldı gökde inmedi

İki elleri aña oldı şavāb
Anı uyur iken uyandı zi-ḥāb

Muştafa‘ya böyle didi ol Hammār
İy Resūl ḥālķı Perverd-gār

Vir amān ki ehl-i ĵmān olayum
Girüben dıne Müslümān olayum

Baňa ta‘līm eyle kendü dĵnünĵi
‘Arz eyle resmünĵi āyĵnünĵi

5570 Bilki evvel sen baňa eyle du‘ā
Gelsün elüm yirine yā Muštafa

Aña ol Resūl-i Rabbü’l ‘ālemĵin
Kıldı du‘ā didi āmĵin ehl-i dĵn

Geldi yirine yine dest-i Hammār
Gördiler kamu duranlar āşıkār

Saldı elinden revān şemşĵr-i kĵn
Düşdi atından revān ol ber-zemĵin

Öpdi rikābını ol peygamberüñ

Na' lını tāt eyledi ol serverüñ

5575 Getürdi Hammār ile leşker jīmān
Hiçbirinde qalmadı anuñ gümān

Çıkaruban 'aşr ile hams ü harāc
Yine hem hediye içün tūq ile tāt

Pişkeş itdi qamusın peygambere
Leşkeri İslām sevindi yek-sere

Oldılar bir hafte anuñla tamām
Şād ü hurrem olubanı hāşş ü 'āmm

64b

Hefteden soñra olar durdı kamu
Dutdılar yirlü yirine bārça rü

5580 Leşkerini sinayubanı Hammār
Nebiden ayrılmak itdi ihtiyār

Varubanı girdi şehre Muştafā
Leşker ile şādümān kām-ı vefā

Sākiyā sen bāde virgil hoş-güvār
Yohsa beni öldürür durur Hammār

Ol Hammār ki andan olur derd-i ser
Görürüm ben anı ez-devr-i kamer

Ḥamr ile dopdaludur bunda mey
Sen anı sindür virüp bir cür'a mey

5585 Öyle mey kim mestligi ola müdām
Vir anı tā nūş ide İbn-i Ḥüsām

Hem anuñ ḥaqqı içün iy Kirdigār
Sen şurū'ını çıkarma ez-ṭümār

Raḥmetüñden itme anı nā-ümjd
Bî-ber itme anı sen anı mānend-i bîd

Vir aña bir mey ki def' ide Ḥammār
Kamu ḥāletde ola ol sâz-kār

FİRİSTÂDEN-İ PEYGÂMBER 'AMR-I ÜMMİYE RÂ BE-ḤÂVER-
ZEMİN

Gel gel iy söz söyleyen 'ālî güher
Vir gelen 'Amr-ı Ümmiye'den ḥaber

5590 Yeñi destân imdi āgâz eylegil
Niçe kim işitdün ise söylegil

Çünkü Yasrib'den girü döndi sipāh
Gelmedi yirine Resûl-i nîk-ḥāh

Bir yire cem' oldılar ehl-i îmān
Şāh-ı merdāndan diledi dāsītān

Henüz iderler idi güft ü şinūd
'Amr-ı Ümmiye gelüben irdi zūd

Didi peygamber aña iy reh-nümā

Ḳamu işi saña virüpdür Ḥudā

5595 Ḥamza ile geşt idüb señ ser-be-ser

Ne ki var ise görüpsün huşk ü ter

Ḥamza içün çoḥ kayırduñaşleri

Ne ki var Ḥāver'de küymişsün yiri

İmdi Ḥaydar ol şehi leşker-penāh

Ḥāver'e iletüp dūrūr bundan sipāh

Sen gerek ardınca anuñ varasuñ

Ḥaydar'uñ n'eyledüğini göresün

Çoḥ gezüpsün dünyede iy ser-firāz

Çoḥ çekipsün zaḥmet-i rāh-ı dırāz

5600 İmdi gitmek daḥı işüñdür senüñ

Tañrı yār ola saña dutgil yōñ

Der-zamān 'Amr orada öpdı zemīn

Cānına itdi Resūl'üñ āferīn

Didi ḥāk-i pāyiñem yā Muşṭafa

Ne ki emr itseñ bañagelmez cefā

Didi kim her ne buyursañ bendeyüm

Bende fermānam niçe ki zindeyüm

Mende sendendür ḳamu zūr ü tüvān

Pīr iken ben senden olmuşam civān

5605 Ne ki didüñse yirine yetürem
Her ne iş kim söyler iseñ bitürem

Çıhdı Peyğamber yanından hem-çū bād
Didi kim cānum fedā iy hoş-nihād

Bir nemden başına urdı külāh
Geydi berdün dağı kābil behre rāh

Nemed üssüne bağladı bilini teng
Sardı bir dulağ dağı hem sefīd reng

Çünkü gitmeklige ol düzetdi sāz
Bu güzīn gözetdi ol rāh-ı dırāz

5610 Aldı bir ağac dağı anda be-dest
Kim bulurdu mağz-ı şīr andan şikest

Yola girdi durmadın oldı revān
Sıgıñubanı bā‘den Müste‘ān

Gitmege bir özge āyīn eyledi
Gör ki Hāver ehli bunda n’eyledi

AMEDEN MURTAZĀ ‘ALĪ ‘ALEYHİSSELĀM BE-DEŞT-İGÜŞĀD

Bu taraftan çünkü şāh-ı hoş-nihād
Leşkeri getürdi ber-deşt-i Güşād

Varuban Cemşīd’e didiler k’ey şāh
Uş Kaşamşam aluban geldi sipāh

5615 Deşt-i Güşād'e gelüpdür leşkeri
Bilmezüz fikri ne dūrūr ol çerī

Leşkeri ile dopdaludur mürğ-zār
Atı biñ var olunur olsa şümār

Yanına çağrıtdı Husrev-i rāy-zen
Dağı kim ki var idi der-encümen

Sordı endişe nedür ol nām-dār
Bunda kim dūrūr benden özge şehriyār

Ḳamu yiryüzi baña leşker dūrūr
Başda hūrşīd den tācum bir ter dūrūr

5620 Ger buradan aparur olsam sipāh
Düzmiye dārbuma ger gide ola kāh

65a

Ger bugün dutar isem ben cenge yön
‘Ākıbet ol ceng duta siz senge yön

Serzeniş ide baña ehl-i cihān
Ne ki vardur dünyede rüşen revān

Önc’eyledin şāh dād-luḳdur çerī
Ol ḳadar dutula bigler serveri

Alubanı böylesince çoḳ sipāh
Olmış ol az leşker ile ḳıne-hāh

5625 Onlaruñ birine bizden şad hezār
Şāyed artuğ ola eyleseñ şümār

Bize bes teng ola kim bā-fer ü cāh
Olur ol az çerīye kīne-ḥāh

Çün işitdi bunı mūneccim ‘ıyān
Didi kim böyle degül şāh-ı cihān

Seni oyun çağlarsuñ anuñ cengini
Gördüñ mi ḍarbını āhenüñi

Öyle bilürsün Kaşamşam aña nām
Bilmemişsün sümmi ḥāmı ez-ruḥām

5630 Ol civān-merddür be-ğāyet hoş-nihād
Şāh-ı Merdān’dur ‘Alī’dür aña ad

Er kişidür sen anı kem görmegil
Mislini Sührāb ü Rüstem görmegil

Gizlū söz kim bende vardur zīr-i leb
Söyler olsam ḳalasuñ ana ‘aceb

Böyle görünür ki uşbu şīre-merd
Çıharur Ḥāver’den ol tığ ile gerd

Ḳala bī-taḥt burada Cemşid ü şāh
Aluban ol uca irgöre külāh

5635 İtdi anuñ sözine Ḥusrev ḡaḏab
Çağıruban aña didi açma leb

Didi iy yalancı işüñdür ferj̄b
Bilemezsüñ kim nedür yoķuş ü şj̄b

Çün kıyturam ben Kıaşamşam işini
Bildürürem ben dāniññüñ endj̄şini

Aña böyle didi orada ‘ıyān
Ne ki gereklü idi itdüm beyān

Ger didügüm olmaz ise saña ben
Ne ki bilür iseñ eyle baña sen

5640 Oluban şehin-şehüñ ruhsarı zerd
Didügüm koyduñ bu düğün üssüne derd

Didi olmaya bunuñ tek kim ħired
Dāyimā endj̄şeyi eyledi red

Aparuban ayağını bend idüñ
Cism içinde bunu kıoyuban gidüñ

Biri dilek diledi k’ey kām-kār
Bu cihān oldukça olgil pāy-dār

Sen bilürsüñ uşbu müneccim ‘ıyān
Bir rehberden degüldür kim beyān

5645 Bunc’eyeldin dāniş ehlin itmeye bend
İt ħaţar ez-gerdiş-i çarĥ-ı bülend

Anı çağırub didi şāh-ı cihān
Ölüme küstāĥ çoĥ yükretme sen zebān

Saldı başın aşaga ol kām-kār
Oluban ṭab‘-ı melāl ol nām-dār

Bende buyurdi ‘ıyānı anda şāh
İletdiler zindānīler ez-bār-gāh

Gerdīşi böyle ider rūzigār
Penddür işid ne bilse iy yār

5650 Çıharur nā-geh biri çarḥ-ı bülend
Biri ḥāke salur ider müstemend

Ḥabs içinde oldı ‘ıyān zār ü ḥor
Dün ü gün endişe içre göñül dār

Oldı İslām’a revānīreh-nümā
İtdi kabūl ‘āyın-i dīn-i Ḥudā

Çünkü devlet dutdı andan yaña yön
Ol karanku dünler oldı aña gün

Bu taraftan şāh ber-deşt-i Güşād
Ḥayme kuruban oturdi göñli şād

5655 Gördi ol deşt-den ki nā-geh çııdı gerd
Gerd içinden çııdı bir piyāde merd

Ol piyāde bil ki cest idi zi-bād
Gelübeni irdi ber-deşt-i Güşād

DEŞİDEN-İ ‘AMR-I ÜMMİYE BE-DEŞT-İ GÜŞÂD BE-PİŞ-İ EMİRÜ’L
MÜ’MİNİN ALİ ‘ALEYHİSSELÂM

Var idi elinde çüb u pür-behâ
Hiyle enbânını itmemiş rehâ

Gördi Haydar anı ayruğa yakın
Gördüğü dem oldu yanında yakın

Bildi kim ol ‘Amr u nām-ver dürür
Muştafâ’nuñ peykidür aña gelür

5660 Gelüben irişdi çünki Haydar’a
Koydı Haydar karşusunda baş yire

Şâh-ı Merdân anı aluban be-ber
Gül yüzine nergis su ile itdi ter

Evvelâ sordı Peygamber’den haber
Ba’dezân aḥbâbınıol şîr-i ner

Kim niçedür bize ne didi Resûl
Her ne kim didi ise idem kabûl

Tâ kim ol Yasrib Zemînden çıkmışam
Kamu gün kan içre mevce akmışam

65b

5665 Muştafâ’dan bilmedüm hergiz haber
Kalmaya göñlinde teşvişden eser

Gice gündüz çekerüm ben āh ü derd
Dideden akuduban hūn āb u zerd

Didi kim hem Muṣṭafā'dur rūz ü şeb
Seni yād idübeni açar dolab

Hadd ile endāzeden çoḡ nık-nām
Saña gönderdi du'ā ile selām

Baňa söyledi ki söyle Ḥaydar'a
Ol dīnūñ bağı güli ol servere

5670 Göñlüm ü gözüm yolındadur iy yār
Dün ü gün peygāmuña ben intizār

Cengine merdāne olsun şāh-ı dīn
Tā ki feth ola ana Ḥāver-zemīn

Her çıhan ki getüre Cemşid īmān
Leşkeri alubanı gelsün revān

Uşbu işlerde Ḥudavend aña yār
Saḡlasun hem çeşm-i bedden Kirdigār

Artuḡ oldu 'akl ü hūş Ḥaydar'uñ
Peyğamın işitdi gün peygamberüñ

5675 'Amr'a idüben nigāh ol ser-firāz
Didi kim niçesün ez-rāh-ı dırāz

Ne kadar yir durdı vü sordı aña
Söyleşir büdden çıhān günden baňa

Didi muhkem uşbu yoldur dırāz
Kesdüm öküş bende şib ile firāz

Ger sorarsañ ordan tā bunda rāh
Kem degül ez-yiddi uz fersāh iy şāh

Oldı üç gün kim oradan çıkmışam
Gelmek idi uşbu üç günde pişem

5680 Issıdan geldüm bu yolda ben be-teng
Uşta irdüm saña itmeyüp direng

Aña itdi aferin şir-i Hudā
Durdı derhāl oldı Haydar'dan cüdā

Dutdı halvetde varup ber-hayme ol
Açdı hîle tobrasın gözetdi yol

Dört yanın geşt eyledi leşker-gehüñ
Gitdi andan leşkerin koyup şehüñ

Geldi Haver leşkerine durmadın
Ol hüner-mend şicā' ü pāk-i dīn

5685 Öyle urdu gördi kim hūrşid ü māh
Görünürdi anlaruñ üssüne siyah

Sad hezārān anda gördi leşkeri
Ni'metiyle dopdalu olmış yiri

Her yaña kim baħar idi nām-ver
Hayme ħar-geh görünürdi ser-be-ser

Ba‘zı hindü naķş ü ba‘zı ñaķş-ı rûm
Her biri bir özge Şekl ü özge bûm

Çünkü doğdı ĥayme üssüne âfîtab
Sanki oldu yiryüzi deryâ-yı âb

5690 Her yaña kim baĥdı birnev‘a çerĥ
Yine özge nev‘ idi ĥaymeleri

Kimi Sıķlab kimi Çin ü kimi Hind
Hem bulunurdu yanında ehl-i sind

Yine çoĥ tûğlar bizemişler be-zer
Öyle san açmış idi tāvusi per

Her yaña yürüdi ol ta‘cıl ile
Dopdalu leşker idi vü ğulğule

Öyle dolmuş idi yiryüzi süvâr
Orta yirden hiç belürmezdi kenâr

5695 Bes ki ĥayme dolmuş idi serĥ üzerd
Baĥsa göz yaşaruban iderdi derd

Şu‘le kim virürdi ĥançer-i âb-ĝün
Sanki şim-âb dönerdi gökde ĝün

Ķurulu çadırlar atlas reng reng
Kimi Çĥn‘den idi kimi ez-Fireng

Dolmuş idi at ü âdemden zemĥn
Yiryüzi sankim behişt idi hemĥn

‘Amr bunı görüben kaldı ‘aceb
Her dem itdi Tañrı’dan yâri taleb

5700 Sürdi yüzini yire ol kâr-dân
Nâliš itdi bir hadd Hudâ-yı gaybdan

Dir idi yâ Rab ki sensüñ reh-nümâ
Bize nuşret kapusın açgil Hudâ

Haydar’a iy kâdir ü Perverdigâr
Sen zafer vir kim çerîdür bî-şümâr

Leşker içre çünki gezdi bir zamân
Hayme vü har-gâhı ol gördi ‘ıyân

Atlular içinde ister idi yol
Tâ ki Cemşîd’üñ bula yanına yol

5705 Cemşîd’üñ çetrine çün irdi yavuk
Düzden irdi sanki göke haddi yok

Gelübeni irdi çün der-gâhına
Her kişi gördi k’otırmış yirine

Gördi kim bir ulu hayme ol dilîr
Yazılı ol haymede gerek öyle şîr

Añun üstini kamu ez-çüb-ı ‘ūd
Kubbesin göke çıharmış ol ‘amūd

Üç mîl idi anuñ içi güñligi
Hiç görünmez idi dūrinden öñi

5710 Ebrişim tınābıkamu heft reng
Döşelü döşekleri reng-i peleng

66a

Bir mîhi nakre idi bir mîhi şim
Böyle iderler rivāyet iy hekîm

Ėurulu kürsi dururdu zer-nigār
Orda i‘dād ile on kez hezār

Ėarřuda Ėurulu bir taht-ı billūr
Sen diyeydüñ gönderür ol yoĖsa nūr

Anuñ üzre oturur Cemşid řāh
Urunuban başına tāt ü külāh

5715 Oturur yirlü yirinde her vezîr
Tā kıllalar her ne dir řāĖib-i serîr

Çok řicā‘lar dağı hem zerrîn kemer
Otururlardı urunup tāt-ı zer

‘Amr anı itdi görgeç çoğ Ėayāl
Didi buna taht ü genc ü bunca māl

Bu Nüşîrevān’dan meger kim yādigār
Ėaluban uş buña dutmışdur Ėarār

Girdi küstāĖ iv içineol zamān
Ėferin itdi ki iy řāh-ı cihān

5720 Saña arz indürür bu tâc ü taht
Kamudan dünyâda sensün tek nîk-baht

Hâver ehline bugün sensün penâh
Saña Hâver ili bârça nîk-hâh

Hükmüne girsün semâdan tâ semek
Saña çetr olsun hevâda nüh felek

Bah ki ne söyler men iy şâh-ı cihân
Söyleyeyüm ol ki bilürüm nihân

Bil dirler ‘Amr-ı Ümmiye baña nâm
Korkmaz hiç pâdişâhdan iy hümâm

5725 Böyle bil ki men gulâm-ı Haydar’am
Gönderüpdür ilci-yi peygamberem

Benüm ol ki ne ki var İrân-Zemîn
Eylemiş idüm dolu âşüb ü kîn

Bil menüm korkumdan iy şâh-ı cihân
Uyumaz idi giceler Nüşîrevân

Bes ki şehirler tâcın uğurlamamış
Niçe bî-cân şehirleri ilâmamış

Ger senün tâcına itsem iltifât
Öyle iletem olasun iy şâh mât

5730 Şehirlerin çok sakkalın itdüm tıraş
Çoklar oldu olmadın başsız savaş

Her işe kim dünyede bil bağıyam
Hâşıl idüm düşmen için aglıyam

Beni bil gökde uçarum çün 'ikāb
Görmeyesün sen beni illā be-hāb

Bu giceye bî-dār ol iy pehlüvān
Söle hem uyumaya girsün pās-bān

Bu gice kâsd itmişem ez-taht ü 'ac
Benüm ola senün ol başında tāt

5735 Eyledi gāzab anuñ sözine şāh
Söledi ne var ise katına sipāh

Didi kim ol leşker içinde dilir
Bu 'Arab başum itini böyle yir

Bunı dutubanı töksün kanını
Ne bilürüm men bunı imānını

Ol çeri durdı yirinden herbiri
Tā dutup öldüreler ol muhtarı

'Amr gördi kamu durdı bed-nihād
Çıhdı çılmadan revān manend-i bād

5740 Burak'a beñzerdi kim yaydan çılsa
Gitdi ol kalmadı şeh baħa baħa

Sağ u solın aldılar kamu sipāh
Zerrece bulmadılar hiç aña rāh

Hiç biri görmedi kim niçe oldı ol
At u âdem yoruluban kaldı bol

Bārça girü döndiler Hāver sipāh
Gelüben söylediler der-nezd-i şāh

Kaçdı ‘Arab elümüze girmedı
Hiç birümüz tozını daḡ’ görmedi

5745 Durmadın ol burada itdi güriz
Fitne odın idübeni perde tız

Urdı ol şāh orada keffin be-kef
Dutubanı durdı atlu bārça şaff

Didi ben ondan berü kim ölmüşem
‘İbreti ‘ömrümde bunu görmüşem

Kimseden işitmedüm böyle ḡaber
Bu ‘Arab dirdi burada ser-be-ser

Daḡı âdem böyle bı-ḡāk olmaya
Söz içinde cüst ü çelāk olmaya

5750 Bu kadar söz didi çıkdı daşḡaru
Bu kadar atlu ki dutdı aña rü

Bu çeriden kimse anı dutmadı
Bunca yükrek at birisin yutmadı

Ol taraıdan ‘Amr-ı Ümmiye çü-bād
Varup irdi Ḥaydar’a ol ḡoş-nihād

Didi aña iy şehi leşker-penāh
Hāver ehline yulkadum ben iy şāh

Yazı kamu haymedür perde-serāy
İgne basası bulamaz anda cāy

5755 Hāver'ün düzi dolu leşker dūrūr
Ser-be-ser kamusı cengī er dūrūr

Haymesin ben niçe kez itdüm şümār
'Uhdesindeñ çıñmadum iy nām-dār

66b

Ola biñ kezden biñ artuñ ez-'aded
Mürğ-zār içre çerī bī-merd-i hadd

Bunc'eyledin hub āmāde çerī
Görmişem gezmişem ben çoñ yeri

Qalmayıpdur yirde leşkerden qarār
Gāv-ı māhi üzre ağırdur iy yār

5760 Qorhumdur iy pehlüvān ü pür-hüner
Kim yavuz göz bize eyleye eser

Haydar aña didi olmagil melāl
İtme bu endişede özge hayāl

Bu mey artuñ ola yā Nüşrevān
Tāc ü taht ile cihānda pehlüvān

Ol kadar götürdi İrân'dan sipâh
Kim 'Arab mülkini eyledi siyâh

Hamza üstine ki oldur bana 'am
Ola bu dünyâda anuñ gibi kem

5765 Sen bilürsün n'eyledi ol şîr-i ceng
Şâh-ı İrân ile niçe itdi ceng

Eline alubanı şemşîr-i tîz
Niçe kopardı olara rüst-e-îz

Yoğ idi göñlinde Hamza'nuñ hatar
Beni andan dahı bilgil pür-hüner

Baňa Hamza 'ammdür vâşıl u tebâr
Beni andan dahı bilgil nâm-dâr

Ger beraber olur olsa ol baňa
Ben ziyâdem didüm uşda doğru saňa

5770 Baňa olursa Hudâ feryâd-res
Hem Resûl'ün alkışı ardumca bes

Ger baňa yâri virürse Kirdigâr
Arhamı görmeye ceng içre süvâr

Âferîñ itdi ana 'Amr-ı dilîr
Kim giyik düzmeye der-çengâl-ı şîr

REFTEN EMİRÜ'L MÜ'MİNİN BER-KÜH BENZÂDE-İ LEŞKER-İ
CEMŞİD

Didi zühreñ var dūrūr iy pehlüvān
Hem dilāversūñ bu demde hem civān

Ḥaydar itdi dīn ehline nāzar
Mālik'e Bu'l Muḥcen'e iy şīr-i ner

5775 Didi gelün çıkalı dağ üstine
Ḥāver'ūñ ehlini görmek kaşdına

Var idi bir dağ be-nezd-i rezm-gāh
Kim başı irişmişdi ber-ebr-i siyāh

Çııdı ol dağ üstine onlar revān
Tā görüne leşkeri ol bed-gümān

Gördiler bir çeri artuğ ez-şecār
Bellü degüldi meyyānı ez-kenār

Bes ki ıldırardı tığ ü gürz ü kīn
Cennetde denmiş idi rüy-i zemīn

5780 Ḥayme vü ḥar-gāh ile dolmış yazı
Hiç görünmez idi göze yiryüzi

Atlular esbābı vü ālāt-ı ceng
Yiryüzin itmişdi çün pūşt-i peleng

Oturur her padişāha der-encümen
Her memālikden şicā'-ı tığ-zen

Anı görübeni şāh-ı şîr-i ner
Dağuß üstinde kodı secdeye ser

Öylehükminde dūrūr māh ile mihr
Bezeyen sensūñ kevākib ile sipihr

5785 Ol benüm ile bu ceng içinde yār
Sağla yavuz gözden iy Perverd-gār

Yāri diledi du‘ā kılup zi-Ḥakk
Göre ne yazılmış ana masabağ

Didi Bu‘l Muḥcen ile Mālik‘i nām-dār
Ol çeriyi görüben Perverd-gār

Ḥaydar‘a dağ‘ didiler iy pehlüvān
Kıatı dîş-vār oldu iş iy kām-rān

Ḳanķı şehde var dūrūr bu dest-gāh
Bu kadar bir yirde kıanda var sipāh

5790 Yiryüzi dapdalu uş olmış demür
Dîne olmış cevşen-ile uşta per

Olmasun kim bulalar bize zafer
Bize bir şikest ire iy şîr-i ner

Böyle virdi Ḥaydar anlara cevāb
Görelüm savaş mı yakıcağ şavāb

Tecrübe eyleyelüm der-rüz-i ceng
Bellidür gitmek ile itmek direng

Görelüm n'ider yaradan-ı cihân

Âşikârâdur atında her nihân

5795 Görelüm ki niçe olur işümüz
Ne getürür hem bize teşvîşümüz

Bize yâver dürür ol c n- fer n
N k  bedde hem bize oldur ar n

REFTEN 'AMR BE-LEŞKER-G H-I CEMŞ D BE-'AYY R 

Her ya adan söledi ol ş r-i ner
Virdi keyfiyyet olara p r-hüner

Döndiler teşvîş ile andan girü
Yukarudan dutdılar aşağa r 

67a

Cenge virdi t v s-  zerr n per
Yiryüzinde ara z g gösterdi ser

5800 Oldı h rő d  n ızıl güli c -zerd
G ky zin  n oldı rengi l civerd

Leşkerini ekdi leyli zengib r
Oldı mahm re amu deşt ile g r

 tdi bir uluő içün ez-t re-şeb
Söylemekden bağladılar b r a leb

Leşker ehli ne ki vardı ser-be-ser
Çizdiler diñlendiler bārça meger

Düşdi seccādesin behr-i namāz
İde tā‘at Hālîk’a ol ser-firāz

5805 Belki çün gördi o ‘Amr-ı pür-hüner
Leşker uydı yürlü yirin ser-be-ser

Gitmege gözetdi Hāver rāhını
Başına urunubanı kāhını

Kendü ile rāy-ı tedbîr eyledi
Şeklini mānend-i bir per eyledi

Asdı bir büt boynına ol köhne pîr
Bir kişi oldu cihānda bî-naẓîr

Çıhdı ol şekl ile leşkerden revān
Bir ‘aşa alup eline kār-dān

5810 Hāver’e irdi dutuban ‘Amr rāh
Gezdi ne ki var idi Hāver’de sipāh

Çünkü der-gāha gelüben irdi teng
İrdi anuñ kulağına āvāz-ı neng

Ol almış Behmend ile İsfendiyār
Böylesince aluban kırk biñ süvār

Çaradula nisbet gezerdi leşkeri
Tā ki emîn ola uğrudan çerî

Ol çerjnuñ amusı py-dr idi
Kim gelüben ‘Amr oları dr idi

5815 Aña ün uradı Behmen ser-fırz
Didi sende sle nedür gizl rz

Syle baña bilem kimsüñ seni
Ne iün bizden yaña düzetdüñ yöni

Byle didi aña iy pehlvn
Saña benden bunda ne irdi ziyn

Kim virsüñ tündlk ile szüñi
Kendü kendüne diürdür özüñi

Szüñi heste syle iy emr
Ne iüñ var bende ben bir mürde pr

5820 Beni Lt gönderdi ber-nezdk-i şh
Kim anı ugrudan eyleyem nigh

Düşdi atından revn Behmen ü-bd
oydı baş öñinde yire bed-nihd

Ne ki var oldu pydeleşkeri
Geldi aña arřu anuñ her biri

Gider idi önlerüñleol revn
Oluban ol leşker ile hem-‘inn

Didiler kim iy keşş-i reh-nüm
Gör ne dir boynuñda asulu ud

5825 Bizüm içün dile andan bir dilek
Söyle ne kim bizlere n'itmek gerek

Lāt ile Menāt'a itmişüz penāh
Dile Lāt'dan sen dilek iy nık-ḡāh

Bulavuz biz Ḥaydar'a meger ki dest
Dāpa anuñ leşkeri bizden şikest

Onlara viridi cevāb bu nev'a pır
Kim kamuñuz şır-i merd ü şemşır-gır

Gönlüñüzden giderün teşvış ü bım
Kamu 'iletlerden oluñ siz selım

5830 Diledüḡüñizi virür size Lāt
Dileyün dilek kim bula siz necāt

Ġaravullar koydı yüzün ber-zemın
Her birisi itdi çoḡ çoḡ āferın

Ḥaymenüñ dört yanını āvāz-ı jeng
Öyle dutulmuş işden olardan deng

Oyuḡ idi ne ki vardı pās-bān
Ḥaber gönderdi ḡaymeyi bilgil 'ıyān

Böyle emr itmiş idi Cemşid-i şāh
Kim gice uyumaya hem anda sipāh

5835 Leşkerüñ gözi kamu der-rāh idi
Pehlüvānlar kamu nezd-i şāh idi

Gice tārık idi çün perr-i zāğ
Şu‘le virürdi çoğ zerrin çerāğ

Çünkü ‘Amr irdi oraya durmadın
Gelüben ol meclise irdi yakın

Onlaruñla her tarafından açdı söz
Söyledi anlaruñ ile yüze yüz

Böyle didi ki orada onlara
Kim yimeñ teşviş olardan yek-sere

5840 Kendünüze zaḥmet-i āsān idüñ
Beni sizler bu gice mihmān idüñ

Bu gice ben leşkeri saklayayum
Cenge Lāt gönderdi kulluğ kılayum

Uğru çün āhenüñ der-gāh eyledi
Lāt anuñ işinden āgāh eyledi

İmdi geldüm buraya oluñ āgāh
Tā idem leşkeri ugrudan nigāh

Eyleyüñ siz rāḥāt ile bunda ḥāb
Fikri az eyleñ iy kavm-i kām-yāb

67b

5845 Lāt ile ben uyugolan da be-hem
Ne revādur kim çeke sinesine sitem

Karavul ehli didiler ser-be-ser
Kim bize devlet durur geldi be-ser

‘Amr eger gelür ise gerd-i sipāh
Koymaya bu kim öte ber-nezd-i şāh

Çünkü Lāt anı duya gelür nihān
İde ruhbāna haber ol bî-gümān

Çünkü anuñ geldüğini böyle sır
Bize diye idevüz anı eşir

5850 Biz sahrada iletevüz ber-nezd-i şāh
Şād ola bizüm ile gelen sipāh

İtdiler bir lahza çün sevdā-yı hām
Yatdılar uyhu ile doldı meşām

Leşkere bîm oldı şabr ile şitāb
Pās-bānlar kamosı gitdi be-hāb

Sağlu sollu toprağ üstinde dırāz
Olubanı yatdıalr ol ‘aqlı az

Didiler rehbān uyanuğ bize bes
Lāt dahı bize yārdur ola bes

5855 ‘Amr çünkü gördi ol leşkerleri
Yatubanı uyudı ol serkeşleri

Pās-bāndan çünkü hālî kaldı cāy
Gelüben gözetdi ol perde-serāy

Görđi apuda yatur o pehlüvān
amu uyur yok uyuk biri iy cān

Sundı ol bı-hūş dārū yaña dest
Ol eriyi uyhu içre kıldı mest

Birikin aldı eline der zamān
Yoldı sakalını onlaruñ revān

5860 Ne ki var idi orada merd-i ceng
Eyledi yüzlerini bir dürlü reng

Girdi ayme içine ol pür-hüner
Görđi amu uyumuşlar ser-be-ser

ayme içre dopdalu ser-heng idi
Öyle kim ayme olara teng idi

Yanar idi dört erāğ ez-her kenār
Öyle san cennetdür ol yā nev-bahār

Girüben söndürđi ne kim var erāğ
Dārū ile hiçbirin koymadı sağ

5865 Bir niçenüñ yār u yayın ez-rış ü ser
Yoldı hiçkimseye olmadın aber

Bizedi anda ne kim varsa sipāh
Yüzini kiminüñ serd kiminüñ siyāh

Öyle k'onlaruñ teki zişt ādemi
Görmemişđi dünyede çeken amı

Terk idüben onları geldi be-taht
Gördi kim uyur şeh-i bî-dâr-baht

Kâmet ü gövde ile sangıl ki pîl
Anda hem yaturdı iki misl-i mîl

5870 İki gül-ruḥ serv-i ḳadd ü ḥûb-rû
Yüzlerine ay iderdi ârzû

Tahtı üstine yatur idi nezd-i şâh
Sen diyeydün biri ḥûrşîd biri mâh

Biri ayağını almuşdur kenâr
Biri şâh ile böyle iy şehriyâr

Virdi dârû onlara daḥ' didüm uş
Gitdi onlardan daḥı 'aql ile ḥûş

Ḥâb ider ḥûb-rû der ḥâb-gâh
Yüzlerini eyledi zişt ü tebâh

5875 İkisinüñ daḥı yoldı ḳaşını
Eyleyüp bî-hûş olaruñ başını

Çekdi bir yay tek anuñ ḳaşına ḳîr
Kim ḳatında ola Zengî yüzi şîr

İtdi bir yüzini saru biri ḳan
Öyle heybet kimseye virmeye nişân

Ḳaravaşlaruñ yüzün itdi tebâh
Kim olara dîv idemezdi nigâh

Çünkü fāriğ oldu ez-nağş ü nigār
Onları uyutdı kaldı şehriyār

5880 El sunup tēcını götürdi zi-ser
Didi sūgātdur kaçan gide ki er

Tāc ü muraşşa‘ idi zerrin kemer
Kıymeti Hāver haracı ser-be-ser

Didi gönlinde bañā bu haqqı kār
Kim giz gelür yüzün itdüm nigār

Durmadın çıldı ol perde-serāy
Kendü leşkerine gitmek itdi rāy

İrdi Haydar leşkerine hem-çü bād
Az kalmışdı ki ola bām-dād

5885 Çünkigün tāvusu pervā eyledi
Gice zağı gitmege sāz eyledi

Kıldı Haydar leşkeri bārça namāz
Hālıka eylediler bārça niyāz

‘Amr çünkim irdi şeh leşkerine
Erdemini gösterdi ehl-i kine

Geldi seher vakti ‘Amr-ı pür-hüner
Koydı Haydar’uñ öninde tēc ü zer

Tācı görüp sordı şāh-ı nām-dār
Söyle kimüñdür bu tēc ü pür-nigār

5890 ‘Amr’ı didi kim gice Cemşid şāh
Beni öndedi oda iy nık-ḥāh

68a

Bizedüm anuñ qaravaşlarını
Diledüm hediye baña virdi bunı

Didi sa‘uñ ḥaqqı bu tāk ü kemer
Bes ümjdüm ağacı getürdi ber

Güldi Ḥaydar ‘Amr’uñ ol güftārına
Oldı hoşnud itdügi girde-kārına

Leşker içinde çavukdı bu ḥaber
Şādümān oldı kāmı ser-be-ser

5895 Didi Ḥaydar kim senüñ dürür bu tāk
Böyle iş senüñdür iy hoş-mizāc

Ḥaydar’a böyle didi bu tācı men
Virürem bir servere men‘ itme sen

Mālīk’uñ yanına getürdi revān
Didi senüñdür bu tāk iy pehlüvān

Didi Mālīk ‘Amr kim iy pür-hüner
Hem saña lāyıķ dürür bu tāk ü zer

Dest-be-dest olsun egerçe pāy-ı renc
Kiminüñ eline girer uş böyle genc

5900 Bura itmemek gerekdür el dırâz
Görevüz n'eyler zamāna ser-firâz

Sen hazînede bu tâcî it nihân
Kimseye gösterme çoĥ iy pehlüvân

Dāñla iderüm gümân der-rezm-gâh
Gele Hâver'den bu kîne çoĥ sipâh

ĀGĀH ŞÜDEN CEMŞİD EZ-MEKR-İ 'AMR-I ÜMMİYE

'Amr anda yüridi mânend-i yıl
Hazînede koydı tâcî öyle bil

Gökyüzinden çünki yüz gösterdi gün
Oldı rûşen yiryüzi gitmedi dūn

5905 Bārça kevkebler başı gitdi be-ĥâb
Dutdı kâfûr yiryüzini kām-yâb

Uyĥudan uyandı nâ-geh şehriyâr
Gördi iki dîv yatur ender-kenâr

Qorĥubanı na'ra itdi bâriha
Gördi ay yirinde yatur ejdehâ

Na'ra urup didi iy dîv-i la'în
Sizi bunda kim qodı sölen hemîn

Qaravaşlar durdılar ez-ĥâb-gâh
Qaldılar 'aceb ne söyle dîv ü şâh

5910 Dil açuban didiler k'ey şehriyār
Bir zamān özüñe gel eyle karār

Böyle kórķduğuna söyle bir sebep
Olmaya gerdenüñ ola hāb 'aceb

İkimiz dahı saña bil bendeyüz
Karavaş öz her niçe kim zindeyüz

Anları sögmege açdı anda leb
Karavaşlar işidüp kaldı 'aceb

Çünki āvāz itdi şeh der-bār-gāh
Sağ u soldan aña cem' oldı sipāh

5915 Pās-bānlar kamu uyandı zi-hāb
Şāh yanına itdiler gitmek şitāb

Şāh yanına cem' oldılar sipāh
Ceng erenleri şicā' ü kīne-hāh

Her birisin gördiler bir nev'a reng
Gehı rūmı reng ü gehı hindū reng

Geldi Hāver şāhınuñ gönli be-cūş
Gitdi andan kalmadı 'aql ile hūş

Dıv gürühı deyüben itdi figān
Size kim yol virdi bunda revān

5920 Na'ra itdi ol çerı der-bār-gāh
Hem birbirine idübeni nigāh

Kimse bilmez avmüni peyvendüni

Oğul atayı ata ferzendüni

Çoğ dilāver pehlüvān der-bār-gāh

Cem‘ oldu bir yire ehl-i sipāh

Geldi anda var idi bir kām-kār

Adı Ermān idi bil iy bahtiyār

Görübeni korğdı ol bī-dār-bāht

Bilmedi andan durur bu kār-saht

5925 Birbirinden amusı iderdi bīm

Göñli idi pehlüvānlaruñ du nīm

Bir niçesi orğusından açdılar

Bir niçe birbirine arışdılar

Çünki Ermān gördi böyle oldu kār

orğuban geldi ber-nezd-i şehriyār

Çün vezīr gördi ki Ermān‘ı gelür

orğusından açubanı oldu dūr

Na‘ra urup didi kim ise dilīr

oymasun bu dīv gele yanuma bir

5930 Gelüp Ermān didi kim iy ser-firāz

Baña sen dīv dimegil iy kār-sāz

anda gidersüñ idübeni ırıv

Ādemi çün fark idemezsüñ zi-dīv

Böyle didi ol vezîr-i kām-kār
Olmaya insān ile dîv böyle yār

Bundan öñdin ında gördüm ben seni
Sen ki dîvsüñ yûri incitme beni

Âdeme nisbet degûlsüñ yaqın
Da'vî eylesüñ kim insānum hemîn

68b

5935 Didi Ermān aña kim iy kām-kār
Şehriyāre hācetüm iy nām-dār

Qamumuz olur iduq der-bār-gāh
Biz uyanduk çünki āvāz itdi şāh

Biz dağı bir özge nev' itdük gümān
Öyle sanduk' Amr geldi ol zamān

Çünkü geldük der-gehe iy nām-ver
Bağlayalum şimdi kulluğa ser

Söylemez dinmez bizümle bir zamān
Çünkü görür bizi ol qorhar hemān

5940 Çünkü beni bilmedi ol şehriyār
N'ola sen dağı bilmezsüñ iy kām-kār

Elini sundı yüzine der-zamān
Gördi qalmış rîşin nışfı hemān

Göñli doldı guşsa vü teşviş ile
Rû-siyâh oluban ol nîm rîş ile

Didi aña artdı benüm teşvişüm
Bilebilmezem ki kim yoldı rîşüm

Ol vezîr-i kârdân dâniş-penâh
İtdi Ermân yüzine ol dem nigâh

5945 Çünki çoĥ didi iştdi bir zamân
Bildi âvâzından Ermân'dur hemân

Qaldı yüzinden anuñ dâñâ 'aceb
Eyledi aĥvâlini anuñ taleb

Didi Ermân'a vezîr iy pehlüvân
Çâre kılgil işiñe sen iy civân

Senden incimiş ola şâyed ki Lât
Yüziñe bu 'ibreti itmiş şitâb

Yiziñüñ iy pehlüvân ender-sipâh
Yarusı saru dürür bâ'zı siyâh

5950 Didi Ermân yavuz oldı rûzigâr
Meger ola yâ bu râzum âşikâr

Lât'a varuban münâcât ideyüm
Uluları kıatına ĥâcet ideyüm

Baña bağışlaya meger rîşümi
Çünki göre ol benüm teşvişümi

Süreyüm ben yüzümi ber-ḥāk-i rāh

Göreyüm ki niçün iderdi siyāh

Ermān bu sözde idi der-bār-gāh

Gelüp irdi şehirler zerrin külāh

5955 Ol çerinüñ ulusu serverleri

Pehlüvānları ne kim var ceng eri

Her yañadan gülüşürlerdi sipāh

Pās-bānlar olduğı çün rü-siyāh

Didiler Ermān'a kim döndürme rāy

Böyle itdünse günāh iy nık-rāy

Çünkü Ermān gördi oldu kās ü kem

Ötenüben çıldı gönli dürlü gām

'Amr gördi kapuda ol pür-hüner

Kim dūrür bir hūbcivān bā-zıjb-i fer

5960 Çekilü yüzinde bir ḥatt-ı sipāh

Sen diyeydün kim yüzidür dolu māh

Kāmeti çün serv idi vü hoş-ḥırām

Bir hemāyil kılıcı zerrin niyām

Şāhib-i tedbır ü 'aql ü hūş idi

Serve nisbet kendü sebze pūş idi

Ayağından mevzisi bulğar idi

Cüst ü çālāk ü katı hūş-yār idi

Cemşid'ün der-gāhına çün geldi ol
Yir öpüben söz dimege buldı yol

5965 Kim cihānuñ şāhı şād olsun müdām
Düni nev-rüz günü tek rüşen tamām

Bir peyām getürmişem ez-reh-nümā
Varmış idüm belde-i Āhin-rübā

Lāt baña qubbeden āvāz eyledi
Gizlū rāzı kamu baña söyledi

Baña dūrür didi söyle ber-şāh-ı cihān
Ol dūrür dünyā içinde kār-dān

Boynına bir bütü asmış bî-direng
Hıle ile eylemiş yüz dürlü reng

5970 Virdi baña büt kamu bir bir haber
Leşkere 'Amr itdüğini ser-be-ser

Şu'le virdi od teki ruhsār-ı şāh
Sögdı kim ki sahlar idi gice rāh

Buyruğ itdi istediler tēcını
Hayme içre Haver'ün iḥrācını

İstedi ferrāşlar der-bār-gāh
Bulamadılar tēcını iy nık-ḥāh

Gezdiler her küşeyi serverleri
İsteyüp bulamadılar tēcı zeri

5975 Cemşid'ün yanına vardılar revân
Söylediler âşikâra vü nihân

Ol belâ-feriş döşemiş ser-be-ser
Anuñ içün iletmiş ol tâc ü kemer

Çünkü bu kıssadan âgâh oldu şâh
Guşşası bir yine pencâh oldu şâh

Pehlüvânlar diyüben itdi figân
'Amr işinden olmuş biñ ser-girân

Dimek olmaz kimseye uş bu sözi
Ne hû encâmı bilünür ne yüzi

5980 Pâs-bânlaruñ yüzi olsun siyâh
Bir gice saḡlayamadı kamu râh

69a

Bunc'eyledin uğri leşkerden tamâm
Çıkuban tâcı aparmış ez-maḡâm

Ne diyelüm sorsalar tâcuñ kanı
Kim uğurladı diyüben ben anı

Bunc'eyledin daḡı kanda ola neng
Kim başumdan gitmedi tâc olmadı ceng

Çünkü gökden göstere hürşid ser
Dest-i Hâver ola leşker ser-be-ser

5985 Һайдар’уһ леҫкерине иҫ нәм-дәр
Өгредем ким ниҫе олур кәр-зәр

Дөрт ҫанını билким илем сипәһ
Тенг идем орда бен бир мурә рәһ

Бириси ценгүмден olmaya rehā
Ниҫе ҡurtula киҫи ez-ejdehā

Дүҫе мегер ким ол Уғри дәмума
Ким сибәнда ненг гетүрди нәмума

Гер елүмде ола ол Уғри еҫир
Не ҡılıҫ yetürem аһа не һү тир

5990 Аһи үз ненг ренсйле идем helāk
Дүрлү дердлер иле идем дерд-nāk

Дир иди бөйле ҫекүбен дүрлү ғам
‘Амр иҫинден гөрдиги’ ҫүн ҫоһ сitem

‘Амр иҫидиҫек бу сөзлери zi-ṣāh
Бөйле диди к’ey ҫеһи Һәвер-sipāh

Билмеміҫсүһ сен һенүз anda һабер
Һіле еһlinde yoһ andan пүр-һүнер

Неден Уғри ҡoyduһ anuһ нәмını
Билмедүһ әғәзını encāmını

5995 ҫәyed ol бөйле ола дер-bār-gāh
Иҫиде бир бир не ки дидиye ҫāh

Gice gele üstiñe iy şehriyār
Kaniña k̄asd eyleye iy kām-kār

Çağıruban aña böyle didi şāh
Hūb yigitsūñ bil ki sözüñdür tebāh

Dahi kimūñ ḥaddi var ez-ḥaṣṣ ü ‘āmm
Adayalar ‘Amr’uñ adını be-nām

Bir gezer daḥ’ gelür olsa ol dilir
Göre niçe olur elümde esir

6000 Aña ben ‘ıvaz anuñ kirdārına
İşidem ḥayrān ol ol kārına

Çünkü ‘Amr andan işitdi bu sözi
Didi kerem ola ki benüm ‘Amr özi

Benüm ol ki dün gice bā-‘aql u hūṣ
Bār-gāhınuñ içine saldum ḥurūṣ

Dāñla gice kim getürem bunda ser
Uşbu kine tenūñ idem bî-ser

Çünkü ‘Amr’uñ sözini işitdi şāh
Çağıruban didi iy Hāver-sipāh

6005 Bu cefāgîri dutuñ didi revān
Bu belācu ‘Amr özi dūrür hemān

Yirlü yirin durdı bir niçe süvār
Dutdılar der-gāh işinūñ ne ki var

‘Amr çünkim gördi kim durdı sipāh
Geldi yügürübeni ber-nezd-i şāh

Didi şāha şerm-sārum kāruma
Töbe kıldum baḥmagil güftāruma

Baḥa yol vir ‘affuv it benden günāh
Gelmeyeyüm daḥı ber-gird-i sipāh

6010 Çağırup Cemşid didi bā-sipāh
Hiç biriñüz virmeñüz siz buḥa rāh

Dutuñuz siz bunu koymāñ zjñ-hār
Bildügüñüz kimi idüñ ḥor-zār

Bu sözi çünkim işitdi şehden ol
Avcını dolduruban saḥladı gül

Sepdi anı yüzine vü gözine
Sıçradı tā ol gelince özine

Niçe kim pervāz ide bir kuş zi-dām
‘Amr uçdı gökyüzine elli kām

6015 Gıtdiler ardınca anuñ çok süvār
Görmedi hiç kimse andan bir gubār

Ol çeri olubanı bñ-çāre hem
Kamu döndiler girü yek-pāre hem

Didiler Cemşid’e kim iy şehriyār
Olmasun senden zamāna yādigār

Bize çoĥ fitne bırakdı bu ‘Arab
İtdi rüşen günü bize tıre-şeb

Çāre eyle sen anuñ işine bir
Andan öñdin kim uzana dār u gır

6020 Süst dutarsuñ bu işi iy şehriyār
Bilmezem ki ne ola encām-ı kār

Çoĥ ‘acāyib görmişüz ender-cihān
Görmedük işütmedük böyle civān

Tekde ahū dūrür ol zühredeşir
Ejdehādan daĥı korĥmaz ol dilir

Düşer olsa avına ol tız-kām
Koymaya bir giyigi ender-günām

Didi vezirine kim iy kām-kār
‘Aql ü dānişdür senüñle bārça yār

6025 Dāniş ile gör ki ne ise şavāb
Ol ki lāyıkdur baña virgil cevāb

Didi veziri k’aña iy şehriyār
Bir zamān sözümi eyle ihtiyār

69b

Hılede bu kişiy e yār olmaya
‘Arab içre düzd ü ‘ayyār olmaya

Ḥamza kıışsasında der-rûz-i neberd
Ben işitdüm n'eyledüm bu perr-i ḥurd

Bes ki şeh tâcını târâc eyledi
Çoh şehüñ başını bî-tâc eyledi

6030 Bes ki şehler başını kesdi zi-ten
Ne diyem ki n'itdi İrânîye ben

Ne diyem n'eyledi bu Nüşîrevân
Uyḡu içre virdi ol daḡı revân

İmdi buna bilürem bir çâre ben
Sözümü dutar iseñ ger bunda sen

Ger işidürseñ benüm güftârumı
Ne ki virsem dutar iseñ kârımı

Ḥabs içündedür müneccimi 'ıyân
Rây-ı rûşnedür anuñ hem ḥurde-dân

6035 Şâh eger aña bağışlarsa günâh
Getüreyüm ben anı ber-nezd-i şâh

Söylesün ol bu işüñ tedbîrini
Eylesün ol bu ḡamuñ taqrîrini

Sen bilürsün ne ki dir ol sūd-mend
Yüz virür her biri sözi yüz dürlü pend

Çağıruban aña böyle söyledi
Kim bed-endiş ile sen bîrsün didi

Anı sen benden dilek eylemegil
Söz ki ben bitmezem anı dimegil

6040 Yoḥ'ıyān içün benüm yanumda kār
Görmeye dīdārumı der-rūzigār

Dünye ıalsun 'Amr olduḳça be-bend
Olsun ol zindān içinde ḥub-pesend

Çün vezır gördi sözi olmaz ıabūl
Daḥı aḡzınaçdı oldı melūl

Bu ıarafdan dutubanı 'Amr rāh
Vardı Ḥaydar katına ez-Ḥaver-sipāh

Ḥaydar'ıñ yanında būnyād eyledi
Ne kim itmiş idi yād eyledi

6045 Didi ne kim kıldıysa der-bār-gāh
Niçe çıḳduḡını ez-Ḥaver-sipāh

Geldi Ḥaydar işüdüp böyle didi
'Aḳl ü dāniş ikisi bile didi

Her mehilde senūñ ile böyle yār
Gizlü genciden virüpdür Kirdigār

Onlaruñ leşkerinde iy nām-ver
Fitneler şāyed salupsuñ bı-şümār

İmdi böyle iderüm bunda gümān
Getüre bu kıne leşker nā-gehān

6050 Kendü leşkerine didi şehriyār
Ceng yarağın eyleñüz her kimki var

Dāña kim leşker gele itmege ceng
Olmaya kim sizler idesiz direng

REFTEN-İ ‘AMR BE-LEŞKER-GĀH-I CEMŞİD BĀRDŪM

Çıhdı tā kim aḥşam olinca sipāh
Ḳamu bizendi zi-behr-i rezm-gāh

Çünkü dağūñ perdesine girdi gün
Rūşenliğ gidübeni geldi dūn

Oldı ḳara ḥar-gehi pîrūze reng
Çünkü pîrūz oldı aña şāh-ı Zeng

6055 ‘Amr durdı gice içinde revān
‘Azm itdi Ḥāver’e ol pehlüvān

Kendüni bir zengî eyledi siyāh
Yügürüben gitdi ber-Ḥāver sipāh

Sen diyeydūñ geldi ez-deryā-yı kār
Yohsa bir zengî dūrür ez-zengî-bār

Leşkere gelübeni itdi nazar
Pās-bān gördi uyanuḳ ser-be-ser

Var idi bir nām-ver bārā vü kām
Pādişehlerden aña Ferrah nām

6060 Ferruḥ idi sanasuñ çū-meşteri
‘Ālemi almışdı der-engeşteri

Ḥaymenüñ dört yanın ol nām-dār
Leşker aluban gönderdi sîhezār

Çünkü ‘Amr ol leşkere irdi yakın
Gördiler kamu anı ol ehl-i kın

Çünkü Ferrah gördi ‘Amr’ı nā-gehān
Kim yolu kesüben geldi revān

Na‘ra urup didi iy kem girde- rāh
Ne ayturupsuñ burada iy siyāh

6065 Bir nazar it bu öküş leşkere sen
Pehlüvāndur kamusu şemşir-zen

Ne gezersüñ yalıñuz gird-i sipāh
Kamu uyanuḵ durur leşker-i şāh

Aldadı söz ile ol fikri şavāb
Hindū dilince ana virdi cevāb

Ferrah işüdübeni āvāzını
Bildü Hindūdur görüp pervazını

Var idi bir kılı ez-māgrib-zemīn
Pehlüvān bir zengī idi sehm-gīn

6070 Çağıruban yanına didi aña
Kim bunuñ rāzını bildürgil baña

70a

Uşta Mağrib'den gelüpdür bir dilir
Zengî dürür şüreti mănend-i kır

Añlayabilmen ne söyler sözini
Bilmezen niye gelüpdür özini

Sen bilürsün Hindûlar dilin hemîn
Aña bu Hindû sözün bildür yakın

Zengi işüdübeni açdı zebân
Geldi 'Amr'ın yanına didi revân

6075 Sordı andan Hindû dilince haber
Söyle hâlün baña deyü ser-be-ser

Çanda gidersün ne yirden gelişün
Uşbu bu dün içre di kim nedür işün

Söyle kim adun nedür çanda maçâm
Geldüğünden bu yire ne idi kâm

Didi ki Mağrib'denem olgil ağâh
Ber-Tebük getürmişem ber-nezd-i şâh

Gönderüp dürür şehî Mağrib-zemîn
Kim aña arz indür tâc ü nigîn

6080 Hem dilâver pehlüvân zerrîn külâh
Anun atası dürür Serhâb şâh

Uşbu nev‘a añıa irgördi peyām
Hocasına varuban didi gulām

Leşkerinden siçüben bir pehlivān
‘Amr koşdı kim bunı apar revān

Apar uşbu bigi ārām eylesün
Dinlenüben dāñla sözün söylesün

Aparayum dāñla bunı nezd-i şāh
Hāliya bu gice gitsün renc-i rāh

6085 Dāñla bundan soralum biz ser-be-ser
Bize vırsün şāhı Mağrib’den haber

‘Amr yoldaş olanı bil iy hümām
Kim Tekin idi çeride añıa nām

Orada ayrulubanı ez-sipāh
Gözedüp Ferruḥ ivini dutdı rāh

Gider idi zengı ardınca revān
Tā ki ḥālin kimse bilmeye hemān

Varuban hem ḥaymeye irişdiler
Orada eglenmek içün düşdiler

6090 Anda buyurdı getürdiler ta‘ām
Yeyüben götürdiler iy nık-nām

Der-zamān geldi irişdi ol süvār
Ferrāḥ’uñ yāranlarından Nāhem er

Anlar oturdı Tekin'le ser-be-ser
Bağlayuban kamu kulluğa kemer

Orada bir ulu meclis kurdılar
Hmrah tanbur getürüp oturdılar

'Amr çünkim gördi kuruldı şarāb
Bağrı oldu onlar işiñden kebāb

6095 Açdı hile tobrasın ol ser-firāz
Ferruh'ıñ yārenlerin itdi āvāz

Tobra içinden çıhardı on şekker
Bilmez idi kimesne andan haber

Hem anuñ birisini kendü yidi
Her birine virdi birin yi didi

Gitdi anuñ kamasında anda hūş
Leblerinde kalmadı lezzet-i nūş

'Amr çünkim gördi böyle oldu kār
İçmedin mi kaması oldu humār

6100 Geldi onlar üstine ol pür-hüner
Giyesilerin çıhardı ser-be-ser

Aldı alması tek ele bir üstere
Yolıdı başı sakkalı yek-sere

Her birini eyledi bir dürlü reng
Ol hüner-mend itmeyübeni direng

Birsin itdi  ara ebr sağan k r
Birisinden sanki yağar zemher r

Birsin itdi sürü birin se  d
Birsin da ı y   l   -ber -i b d

6105 Birsin itdi benef  birin keb d
Her birin eyledi bir reng-i z d

Her birine   n bu i i i ledi
Bu g z n gitmeklige ol ba ladı

 aymeni  itdi s t n n  nig n
Orada çaldılar anlar ser-nig n

Geçdi   nkim giceni  bir olu ı
 ı dı ol kim   le idi her i i

Le ker    ı dı içinden hem-  -gerd
Didi kim bellü olur bu gice merd

6110 Dir idi kim uşbu d nde p s-b n
Böyle ne içün uyurlar bu zam n

  Amr-ı  mmiye benem bilgil ya  n
Gelmi em ez-nezd-i   h-ı p k-i d n

Yol bulur olsam bugün der-encümen
  h-ı   ver ba ını ayıram zi-ten

Anu  içün ağlaya   ver-zem n
G t r le yiryüzinden ceng   k n

Ḥaydar'ıñ yanına alambaşını

Leşkerinüñ yaķam iç ü daşını

- 6115 Ḥāverüñ leşkerine düşdi ğurūş
Ḳamu dutdılar anuñ önine ğūş

Ġāradullar gezdi düzde bir zamān
İstediler saĝ ile solı hemān

70b

Saĝ yañadan görse kim gelür çerī
Sol yañadan çağırurdu leşkeri

Sol yanından aña 'azm itse sipāh
Özge yirden ider idi kaşd-ı rāh

Ḥaymenüñ iñinde ğopdı bir ħurūş
Pehlüvānlar ne ki var pūldād ü pūş

- 6120 Başından uyḡuyu giderüñ bārça siz
Olmasun kim ğopa size rüst-e-ḡız

'Amr bulupdur bizüm leşkere yol
Ġāhi saĝdan na'ra ider geh zi-sol

Bu gice uyumaķ degūldür vaķt-i ḡāb
Dutuñuz nevbet çıḡınca āfītāb

Ol düz içre dolu idi ğulgule
Cem' oldu anda çoḡ leşker bile

Dört yanında haymenüñ iy şehriyâr
Leşker üç yüz katla cem‘ oldı hezâr

6125 Virdiler Cemşid’e varuban haber
‘Amr leşker içredür iy pür-hüner

Leşker içinde yol ister her zamân
Kaşd idüpdür saña bil iy kām-rân

Leşkerinden seçdi birkaç pehlüvân
Aldılar ellerine gürz-i girân

Haymenüñ dört yanını iy nām-dâr
Ceng erinden çevre aldı sı hezâr

Ceng erenleri dutup fermân-ı şâh
Bağladılar niçe kim var idi râh

6130 Çekdiler ol kır dün gün içre rığ
Öyle san kim berķ yağardı zi-miğ

Öyle doldı tığ ü nize deşt-i ceng
Kim hevâda pışeye yir oldı teng

Çünkü irdi onlara ‘Amr iy ağı
Çekdi tığını bilinden ol dağı

Geldi özgeler teki ol pehlüvân
Binüben bir yükrük at ol hurde-dân

Leşkerüñ içine girdi durmadın
Dir idi iy pehlüvânlar siz hemîn

6135 Bu gice uyumayuban bî-dâr oluñ
Kamu merdâne olup hûş-yâr oluñ

Gelüp ol uğri otursa uşbu dün
Şâh yanında ola dün tek bize gün

Uğriden bu gice oluñ pās-bān
Olmañuz siz uyhu ile ser-girān

Böyle söylerdi olinca nîm-i şeb
Her yañadan açubanı söze leb

Gördi çünkim ötdi dünün yarısı
Düzde leşker uyanuğdur dârisi

6140 Bir kişi kim yanına yavuk idi
Söz açuban ‘Amr aña böyle didi

Sen benüm yirimde dur iy kardaşum
Bir zamān kim hāb ile doldı başum

Tā ki ben diñleneyüm ez-renc ü tāb
Eyleyeyüm bir zamān bir yirde hāb

Çünki dinlenüp gelem iy nām-dār
Sen daḡ’ ārām eyle bir dem ihtiyār

Didi ‘Amr yuri vargil iy dilr
Bil ki çoḡ eglenmegil sen nerre şır

6145 Uyhu gelüpdür benüm daḡ’ gözüme
Ben daḡı rāḡat dilerüm özüme

Gelmişüz bu leşkere ez-behr-i ceng

‘Amr elinden gelmişüz kâtî be-teng

‘Amr fitne dürür uyumaz bir zamân

Dağı bundan soñ yok uyğuma gümân

Bilmezem ki niçe buldı bunda rāh

K’anuñ elinden gice uyumaz şāh

‘Amr aña didi ki qardaşum bil yaqın

Ne idi bu ‘Amr uğradı hemjın

6150 Düşdi anuñ ile böyle işümüz

Gitdi uyğu artdı hem teşvişümüz

Pās-bāndan ötdi deyüben bunı

Ordan Hayme yaña dutdı yöni

Çekdi bir mihni haymenüñ revān

Görđi kim ki haymede vardı ‘ıyān

Görđi yatur pehlüvān-ı şemşir-zen

San öyle hayme içinde altı ten

‘Amr çünkim irdi onlara yaqın

Görđi kim kamu uyur ol ehl-i kın

6155 Yine bı-hoş dārūya uzatdı dest

Uyğu içre bārçasını kıldı mest

Alup ele yirigin ol ser-firāz

İtdi evvel ki işine ol dirāz

Yoldı çünkim yüzlerini kamu pāk
İtdi onları kı̄r ile sehm-nāk

Gitdi oradan revān ber-tāht-ı şāh
Bağladı ağızını ender-ḥāb-gāh

Taht ayağında oturdı zū-fünūn
Bağladı elin ayağın diñlensün

6160 Nüş-ı dārū aluban encām-ı kār
Cemşid'ün burnına damuzdı ayār

Çünki oldı nüş-ı dārū dan ḥaber
İtdi ayuklık yine aña eser

'Amr aña didi kim iy şehriyār
Kendüñi gör böyle bağlu ḥor u zār

71a

Yaḥşi fikr it gör beni bilür mi sen
Bilürüm bu ḥayme içre sanki ben

Benüm ol ki terk idüp bunca sipāh
Duymadılar gelüp irişdüm be-şāh

6165 Benüm ol ki dün gice iy nām-ver
Leşkerüñ içre bir kadem şūr ü şer

Seni öldürsem bu dem iy şehriyār
Gör ki kimdür leşkeriñden saña yār

Bil ki öldürmeyüp idürem rehā
Şart ile kim senden alam hūn behā

Çünkü gelem meclisüñe dāñla ben
Yağşı halkalar viresüñ baña sen

Mağribi akça viresüñ sen hezār
Andan özge ben ne itsem ihtiyār

6170 Her ne dilek kim diledi anda ol
Kamusını bir bir eyledi kabūl

Ayağın bağılu şehüñ terk eyledi
Çıhdı haymeden revān gör n'eyledi

Gitmege kaşd eyledi ol pür-hüner
Anda götürdi ne kim gönli diler

Bir niçe dībā ü dīnār ü güher
Ok u yay u hem kemend ü hem siper

Tijg ü kemend dahi hem zerrin niyām
Dahi her nesne ki var idi tamām

6175 Götürüben revān oldu çū-bād
Didi gönlinde kim oldu bām-dād

Çünkü çıhdı haymeden ol pehlüvān
Çevresin gezdi çerinüñ bir zamān

Çağıruban didi ol serverlere
Pās-bānlar niçün uyur yek-sere

Dān yiri ağardı yavuğ oldu bām
Magribe gider yöneldi şāh-ı cihān

Gice efsūnına gündüz urdı dem
Subḥa āz ҡaldı çeke göke raķam

6180 Gāfıl olup uyumañuz vaķt-i seher
Olmasun kim iriše nā-gāh ḥaṭar

Ol eri açdı ķamu gülmege leb
Didiler kim gündüz oldu şeb

İderüz her dem-be-dem şükr ü sipās
Bu gice merdāne dutduğ bunda bas

Çünki ol uğri ‘Arab gördi sipāh
Uyanuķdur gitmedi ber-nezd-i şāh

Pās-bāndan ötdi deyübeni bunı
Ḥaydar’uñ leşkerine dutdı yōni

6185 Kendü ḥaymesine varup girdi şād
Yatuban uyudı olınca bām-dād

Giceye ҡalmadı ümmid-i siyāh
Şāh-ı Zeng virdi hevādan bār-gāh

Çünki ḥürşid oldu aña nā-gehān
K’oldı ḥālī ez-siyāh āsümān

Çeng urup yırtdı yaķasın gicenüñ
Gün gelüben yirini aldı dünüñ

Görsedüp ferraḥ yüzini āfitāb

Bizedi yiryüzini iy kām-yāb

- 6190 Dönübeni ol Ferraḥ ferḥunde fer
Gitmedi ḥaymesine bilmezdi ḥaber

REFTEN-İ ‘AMR BE-ṬALEB-İ ḤİL ‘AT BE-PEŞ-İ CEMŞİD

Uyumamışdı gice olınca seḥer

Dutmış idi nevbeti ol pür-hüner

İrdi çünkim ḥaymesine durmadın

Bağluları görüben ḳorkdı yakın

Asılu gördi yine bir niçe ten

Her biri bir dürlü reng iy zū-fünen

Gördi ḥaymenüñ içinde yok tekiñ

Ḳorkusından na‘ra urdı sehm-gın

- 6195 Ḳapuda idi ne ki varsa sipāh
Geldiler işidüben ber-nezd-i şāh

Onlara buyurđ Ferruḥ-ı nām-dār

Çizdiler bağluları her niçe var

Sirke ile aluban bir zerre sır

Her birinüñ burnına damzurđ dilır

Ḳamusı bı-hüş iken geldi be-hüş

Görübeni ḳullara düşđi gurüş

Onlara çün Ferrah eyledi nazar
Gördi kim 'ibret alur gören be-fer

6200 Didi kıanda idiñüz deyüler kıamu
Kim didi ki duttuñuz kıaymeye rû

Size kimdür söyleñüz kıuş ü tebâr
Kim idüpdür çeride sizi şümâr

Virdi Tekin uşbu nev' ile cevâb
K'ey şehi Ferrah ruh ü iy kâm-yâb

Sen yakın bilgil Tekin-i Çinî benem
Dostuña dost düşmenüñe düşmenem

Gice ol zengî ki geldi sehm-gîn
Yaña ya'ni kim ez-magrib-zemîn

6205 Anı apardum baña buyurdı şâh
Tâ ki evde diñlene ez-renc-i râh

Virdi her birimize ol bir şekker
Anı bildüm dağı bilmezem kıaber

71b

Anda Ferruh bildi kim ol 'Amr imiş
Kim anuñdur buñceyledin kıikmet imiş

Kendü kıullarına eyledi nigâh
Birini çağırdı ol nık-kâh

Aña buyurdi orada der-zamān

Su getür bātñunı yudu revān

6210 Niçe kim var idi ol qalanların
Haymeden çıhardı bārça ol la'ın

Vardı oradan revān ber-nezd-i şāh

Yanına cem' oldı anuñ çoḡ sipāh

Perde içinden deligin şehriyār
Eylemişdi çıḡmayup anda karar

Var idi bir ḡādimi olgil āgāh

Varur idi yanına bı-gāh u gāh

Varubanı ḡaymeye girdi revān

Tā ki bile ḡālını nedür 'ıyān

6215 Çünki taḡtına irüben kıldı naẓar
Gördi Cemşid baḡlu bilmedi ḡaber

Daḡı her kim var idi der-bār-gāh

Gördi ḡamusı uyur yüzi siyāh

Ḳorḡdı anlaruñ görüp dıdārını

Na'ra uruban uyutdı dārını

Ḳamu yatanlar uyandı yir yirin

Çizdiler Cemşid'üñ ayaḡın elin

İtdiler birbirine çünkim nigāh

Gördiler kimisi zerd ü kimisi siyāh

6220 aldılar birbirine görüp ‘aceb
İtdiler endişe kim n’ola sebeb

Didiler kim biz gice der-b r-g h
amumuz yatup uyurduk nezd-i   h

Bu neidi irdi bize uşbu d n
Kim g r pd r bunu kim gördük bugün

ı dı ol derg h içinden bir h r  
Ne ki var cem ‘ oldılar p l d-p  

Her ne server ola der-H ver-Zem n
Her mem likden ba ladı ehl-i k n

6225 Misl-i Nisv d ile h r  ³¹
Uşbu nev ‘a b -naz r   b -k y s

Ger k n-i t sen idi Behr m-ı   r
Yine Ferru  yoh idi misl-i dil r

Ger d n   sehm nidi h r  d-i   h
Yine hem k vis   Behmen-i rezm-h h

Uşbu nev ‘a  oh  ehi ferm n-g z r
Yiddi yüz artu dı ez    kez hez r

Her birin  n var idi bir leşkeri
Her biri bir resm bir  zge  eri

³¹Bu dizede hece sayısı düşük olduğundan nazım ölçüsüne uyumsuzluk söz konusudur.

6230 Niçe biñ serverler ez-Hāver-Zemīn
Yir öpüp Cemşid'eitdi āferīn

Didi Ferraḥ dūn gice iy şehriyār
Ben idim Behrām ü Nāhīd-i nām-dār

Bağlamışduk bārça kulluğa kemer
Leşkere ol uğri bulmaya zafer

Nā-gehān mağribden irdi bir siyāh
Dūn içinde leşkere iy pādīshāh

Her ne kim geçmişdi āgāz eyledi
Kamu ḥālīn Cemşid'e rāz eyledi

6235 Ferraḥ'a bu nev' ile söledi shāh
Bilmedūñ mi kim idi ol rū-siyāh

Shāyed ol zengī ki uğramış saña
Söylemiş ki giderem şehden yaña

Kend'özi ol uğri vü bī-bāk idi
Ol be-ğāyet şeb rūy-ı çalāk idi

Dūn gice ben uyur iken nā-gehān
Gördüm üstümde durur anı nihān

Çünkü durdum bağlamış idi ol beni
Başum üssine gördüm oturur anı

6240 Cānum için diledüm andan āmān
Ben ḥalāş oldum virüp māl rāyigān

Her yañadan pehlüvanlar açdı söz
Kim bunuñ tek görmemiş dünyāda göz

Kim bu cādū yoħsa efsün-ger durur
Cādū-yı Bābil buña çāker durur

Bağlar ola bu meger çeşm-i siyāh
Göremez her kim ki saħlar gice rāh

Böyle dirdi birbiriyle ol la‘ın
Kimi qarğar kimi ider āferin

6245 Nā-gehān geldi ‘Amr olup ħamūş
Hindü şeklünde ola reh oldı düş

Evvel itdi āferin ol şehriyār
Dünye olduğınca olgil pāyidār

Bil ben anuñ ħuluyum iy nām-ver
Bār-gāhuña bıraķmış şūr u şerr

Yine beni gönderüpdür ol saña
Kendü ħalkānuñı viresün aña

Altun ü gümüş ne kim didüñse sen
Viresüñ tā kim apara ana ben

6250 Anda buyurđı şehin-şeh der-zamān
Aña didüğünü virdiler revān

Didi Cemşid aña kim sen iy gulām
Varuban di ħocaña sözi tamām

Her gice virmesün ol bize şadā‘
Vireyüm rişvet ne dilerse metā‘

72a

Akça vü dūn at ü kŭpāl ile tığ
Ne ki benden dilese itmen dirığ

Söyle dāyım sen seni göndersün baña
Göndereyüm yahşi halkalar aña

6255 Hindū işidübeni öpdı yiri
Çıhdı andan yıl teki dın serveri

Çünkü Hindū çıhdı ez-dergāh-ı şāh
Buyruğ itdi kamu atlandı sipāh

Çünkü Cemşid atına oldı süvār
Leşkeri atlandı bile ne ki var

REFTEN-İ CEMŞİD BE-CENG-İ EMİR’ÜL MÜ’MİNİN ‘ALİ

Dutdı leşkerden yirün yüzini dem
Öyle san leşker ile yir oldı ham

Bes ki doldı yiryüzi dürlü direfş
Oldı zerd ü sürh hevā gök benefş

6260 Hasteoldı at ayağından zemın
Doldı gerd ile hevā yüzi hemın

Na‘rasından pılların pülâd u püş
İşidende kalmadı ‘akl ile hüş

Bes ki ârzû itdi kûs u kerre Nây
Titremekden dutmaz oldu dest ü pây

Götürüben ez-yemîn ü ez-yesâr
Kûsi har-vâr ile yidi kez hezâr

Bes ki uran da nefîre anda dem
Ayruğ eşya olur idi k’el ‘adem

6265 Nây-ı nâye dem vuranda dem-be-dem
Öyle san basar yir göke kadem

Gürz ü kûpâlî görüben çoğ kişi
Tîgi cob olurdu idüp teşvîşi

Durdu leşker kamu bir gözden varı
Kırk kalıp bağladı kamu ceng eri

Geldi Cemşîd dahı ber-ğalb-i sipâh
Başına pülâddan urunup külâh

Başınıñ üssine dolu indi direfş
Hem öñince tîğler rengi benefş

6270 Yine çoğ zerbenefî ‘alemler reng reng
Yazılı hem şîr ü gerek ü hem peleng

Hâşıl oldu nâ-gehân bād-ı şimâl
Virdi ‘âlemlere bir bir kû şimâl

Rağş bünyād itdi ‘âlem ile şabā

Cilve itdi ol dağ idüp merhabā

Oldı karanķu dolup yiryüzi gerd

San kıyemetdür degül rûz-i neberd

Ol ‘adedsiz çeri çünkim çekdi şaff

Hiç görünmezdi mîyânı ez-ţaraf

6275 Çün kuruldı kırk şaff ol derde tamām

Māhiye yir ağar oldı iy hümām

Kürre-i nāy öni ile doldı hevā

Ĥālî oldı bişeler ez-çār-ı pā

Ėopdı nā-geh bir ġubār ez-rezm-gāh

Gündüz oldı gice yüzi tek siyāh

Gice tek kalmadı günden rüşenā

Bilemezdi birbirini āşinā

Doldı oķ ile cıdā tîr ü teber

K’idemezdi igne ortadan güzer

6280 Bir ţarafdan dağı şeh-i Ĥāver-ġüşā

Leşkere emr eyledi ol reh-nümā

Ėalbe kuruldı yine çalındı kūs

Hem sinān ucın sitāre itdi būs

Ėalb içinde ol şehi Döldül-süvār

Atı na’lından dutardı hem ġubār

Başınıñ üssine ‘alemdi meh-tırāz
Dem-be-dem deyerdi ay u güne rāz

Öküş idi ol tuğuş pirāyesi
Ay idi kim güne düşmiş sāyesi

6285 Od anuñ tığinden alurdi şerār
Ol şerār ile yanardı huşk u ter

Tığınuñ ucından eflāk oldı od
Buluduñ cevşenini çāk itdi zūd

Meymenede Mālik idi rezm-sāz
Pehlüvānlar başı ol gerden-firāz

Bekleyen Bu’l Muḥcen idi meysere
Kim anuñ cenginde şır idi bere

Yine Qanber çizgenürdi leşkeri
Tā ki düşmendeen emīn olur çeri

6290 Dürölü dürölü bes ki bizendi süvār
Sanki bitti yiryüzinde lāle-zār

At dırnağından ez-āvāz-ı kūs
Cünbiş itdi yir gök oldı ābnūs

Çekdiler çünkim şaff ol iki sipāh
Her yañadan bağladılar düzde rāh

Leşkerinden Haydar’uñ bir nām-dār
Meymeneden çıha geldi bir süvār

MAŞAF KERDEN-İ CEMŞİD BÂ-EMİRÜ'L MÜ'MİNİN 'ALİ HAK-İ
KERDEN-İ BEHMEN BÂ-MÂLİK EJDER U GÜFTE ŞÜDEN BE-RESET-
İ MÂLİK

Bir ata binmiş ki A'râbî nejâd
Yir gök idi dağdan ağırdı ziyâd

6295 Cevşen içinde görünmezdi özi
Sankim uçar leşkere dutmuş gözi

72b

Bil ki Mâlik ejder idi ol süvâr
Şâhib-i gürz idi vü hem nîze-dâr

Hem bilinde bir tîgi zerrîn niyâm
Şu'lesi hûrşide irerdi tamâm

Düni kem idi cevşen-i pîrechen
Sen diyeydün ana pûlâd idi ten

Bir ağar gürz dahı salmış peş-i zîn
Öyle san bir pâre demürdi hemîn

6300 Girdi iki leşker-ârâ ide ceng
Saḥlayup mahalli ştâb u direng

İtdi meydân içre cevlân bir zamân
Atını oynatdı ol şîr-i jiyân

Sağ u sola kaşd-ı cevlân eyledi
Lu'b ile ol düzi meydân eyledi

Bir zamān şemşirini aldı o şîr
Bir zamān nîzesin oynatdı dilîr

Aldı ele bir zamān gürz-i girān
Gördi ol leşkerde olan pehlüvān

6305 Tirelendi atı sesinden zemîn
Hıyrelendi kamu görüp ehl-i kîñ

Çünkü fârîğ oldu cevlandı sipāh
Cemşîd anı görüp itdi ihtiyār

Çāmetini gördi çün serv-i revān
Bildî kim olduğını ol pehlüvān

Leşkere böyle didi bu şîre merd
Kim ider uşta beraberde neberd

Siz bilün Hāmān u ceng āver durur
Niçe Rüstem tek aña çāker durur

6310 Oldurur kim kızımı virdüm aña
Tā meger kim ol penāh ola maña

İmdi Haydar leşkerinedür penāh
Çasd-ı budur kim ide bizi tebāh

İşidenler bu sözi geldi kamu
Kim oğul ataya dutdı cenge rû

Leşkerine böyle didi anda ol
İtdi Hāmān işini beni melûl

Kim ki başunı getürse yanuma
Cân kavuşdurur sağıña cānuma

6315 Leşkerüme bārça idem anı ser
Yanuma yol bula vü tāt ü kemer

Virem ana kızumı hem gencümü
Ben helāl idem ne varsa rencümü

Çün gelüp benüm ile ol peyvend ola
Ol ne peyvend bil ki ol ferzend ola

Henüz itmemişdi sözün şeh tamām
Kırdı tama‘ bir niçe ser-dāra dām

Kişiye iden tama‘ dur şüre baht
Rā‘yi süst iden dūrür hem işi saht

6320 Kem ideradın kişinüñ kem tama‘
Çoh tama‘ itme getürür gam tama‘

Var idi bir Hāverī Behmend-i nām
Erlik içre pehlüvān idi tamām

Bāzūsı kuvvetlü idi tığ-zen
Bir bir çoqlara geydirmiş kefen

Ceng erenleri aña hem-sāl olan
Gülmez idi yüzine anı bilen

Kimesne düzmez idi kûpālına
Şart idi aña dolaşan alına

6325 Çün bilürdi ǧarbını ol nev-civān
Pîş-i dest oldu çerǧde ǧamudan

Böylesince çıǧdı ceng eri hezār
Üstüne bir çetr-i zerrin sāye-dār

Geldi Behmen durmadın ber-rezm-gāh
İtdi cevlan Cemşid eyledi nigāh

Atını oynatdı der-rüy-ı zemīn
Bir zamān dah' durdı der-meydān-ı kīn

ǧamu esbābı muraşsa' ne ki var
Āhen içre hiç görünmez āşikār

6330 Bir Gülāǧul urunuban misl-i tāk
Geldi kim bir şehre idi aña ǧarāc

Aluban gürz ü kemed tır ü kemān
Ceng içün meydāna geldi pehlüvān

Geldi Mālik ǧatına başı dolu ceng
Aluban bir kāvisergürzi be-çeng

Didi iy ser-dār şermün yok senün
Kendü nā-pāk oldu senün düşmenün

Gelmedün anuñ ile itmege neberd
Yaşılıǧ itdi 'ıvaz sen ile bed

6335 Kendüye dāmād peyvend eyledi
Söyle kim saña yavuzluǧ n'eyledi

Çoĥ ululardan seni itdi g z n
Leşkerin dapşurdi hem virdi kızın

Ne içün döndün di ez-ş h-ı cih n
Meger itmemişd n ĥay l ayruĥ nih n

Sa a ben gelmişem olam k ne-ĥ h
Beni senün-  n iderdi bunda ş h

Aparam yanına kesüben başın
Alubanı g rzi yoĥuram leş n

6340  anu n ile yiri g l-gün eyleyem
 ıĥaram beyni ni varup savlayam

Ola ki bilmezsün olabeni sen
Sa a bunda bildirey m beni ben

73a

Ba a Behmen dey l r  sfendiy r
ş re uĥradu n dime ba a şik r

Pehl v nlar a alar  h ya  eng
Beni ş r bil ni ede yoĥsa peleng

Bir durur  atumda  h  ile ş r
Bi  ile yüzdür benüm yanumda bir

6345 Ger benüm gürzümi çekersün be-seng
Batman ile    yüz artu  b -direng

Geldi Mālik işüdüben sözini
Er olan ögmez dedi kend'özini

Niçe söylersün ki ɗarbum böyledür
Kendüyi iş işleden de söyledür

Saña söz dimek degül merdāneliğ
Tiz ɗalur meydānda at olɗaç ɗalığ

Senden Hāmān virsüñ nāmumı
Bilmedin āğāzumı encāmumı

6350 İşidür olsañ benüm adumı sen
Der yerine ɗan tökesüñ sen zi-ten

Beni sen bilgil ki Mālik ejderem
Beniye ɗāker gūlām-ı Hāydar'am

Ol benüm 'Arab içinde der-neberd
Kimse görmez arɗamı söyleme serd

Seni ecelüñ irişdürmiş baña
Çünki geldüñ göstereyüm ben saña

Çünki meydānda beraber olasuñ
ɗarb-ı kûpālum niçedür göresüñ

6355 Sizdedi bunca ki vardur pehlüvān
Kimde var dört ɗatla yüz gürz-i girān

Döşe sıj señün bugün der-rüy-ı hāk
Nāme-i 'ömründen aduñ ola pāk

Ölüm eli bir kişiye itse zūr
İster ol günde ayağı ile gūr

Gel burada ikimüz ideli ceng
Ne vardur bunca idevüz direng

Görelüm ki uşbu gerdende sipihr
Niçe oyun gösterür ez- luṭf u ḳahr

6360 Geldi Behmen acığı güftārına
Mālīk'ūñ düşdi bu kez peygārına

Didi kim gürzüme olgil pāyidār
Kim başuñ diler tenüñden zıñhār

Durdı özengüsi üstine revān
Getürüben yuḳaru gürz-i girān

Gördi Mālīk Behmen ü İsfendiyār
Gürzin alup ḫamle itdi nām-dār

Çekdi ḳalḳan başına oldı nihān
Gürzini ḳalḫana çaldı pehlüvān

6365 Öyle san kim çıldı āhenden şerār
Bārça leşker gördi anı āşīkār

Her kim ol meydānda iderdi nāzar
Ḳamu gürz ḫarbın işitdi ser-be-ser

Sen diyeydüñ titredi çarḫ-ı bülend
İrmedi ol pehlüvāna hiç gezend

Behmen urdı na‘ra çün ebr-i siyāh
Çünkü şır tek Mālik’e itdi nigāh

Mālik aldı bu güzjn gürzin ele
Tañrı’nuñ adın getürüben dile

6370 Hamle itdi Behmen’e ol nām-dār
Didi dur imdi yiriñde iy süvār

Çekdi Behmen dahı başına siper
Çünkü bildi çalar anı şır-i ner

Öyle çaldı başına ol pāk-i dın
Öyle san kim cünbışe geldi zemın

Elini Behmen dahı depretmedi
Hem ayak dağı yirinden gitmedi

Mālik öyle idi der- hengām-ı kār
Oña ger olsa muķabil her süvār

6375 Yāl u bāl ol süvāruñ olsa seng
Yıhar idi gürzi ile bı-direng

Ele alup ikisi gürz-i girān
Birbirine hamle itdiler revān

İkisi dahı uzatdı gürze çeng
Başları kın ile doldı çün peleng

Ol iki gürzüñ öninden nā-gehān
Doldı yir san kim demürcüye dükkān

Gürz darbından ol iki nām-ver
Ellerine zaḥmet eyledi eser

6380 İtdi yüz ḥamle ol iki pehlüvān
Aluban rūmī siper gürz-i girān

Qaldı atı ikisinüñ daḥı hem
Hiçbirine gelmedi savaş sitem

‘Ākıbet Mālik getürdi göke ser
Böyle didi iy Ḥudā-yı dād-ger

Qamu işde hem ‘ālimsüñ hem başır
Baña sen kuvvet viresüñ yā kebır

Quvveti sen viricü virdüñ baña ten
Çün getürdüñ topraqa bıraқma sen

6385 Baña bugün yāri vir iy Kirdigār
Eyleme bu ḥalq içinde şerm-sār

Bunı diyüp atını depdi revān
Bir niçe qamç-ıla urup pehlüvān

Qopdı ol meydān içinde bir ğubār
Toz içinde irdi Mālik-i nām-dār

73b

Çünkü irişdi yavuқ ol pehlüvān
Behmen’e indirdi ol gürz- i girān

Gürzi ɗarbından başı oldu nigün
Sinesinden seyl teki aqđı anuñ hün

6390 Behmen oldu hırd u haş atı böyle
Düşdi toprağ üzre gelmeyüp dile

Anı dağ yeñdi zamān iy ser-firāz
Bu işe ider zamāna el dırāz

Gice gündüz kan diler bu ɗarh-ı pır
Niçe kim tıfl u sağır dilerse şır

Çünki gördi server-i Hāver-zemın
Önc'eyledin zūr u bāzū hışm u kın

Leşkere böyle didi k'ol şüm-ı dest
'Āciz oldu uş elinde pıl-i mest

6395 Yoğ idi Hāver'de Behmen'üñ süvār
Bu ɗeride bir anuñ tek nām-dār

Anı bir ɗarb ile eyledi helāk
Böyle iş olmaz gehı bil sehm-nāk

Görüñüz aña kim olur hem-neberd
Behmen'i öldürüp itdi baña derd

Bunı diyüp gözlerinden tökdi hün
Ebr-i nışān kimi bil iy zū-fünün

Behmen içün ider idi vāy-ı vāy
Yoğ deyü sen tek maña bir nık-rāy

6400 Çııdı leşkerden daıı bir hāy-ı hūy
Dutubanı kamu ĥurd yaıa rūy

Sen sağ ol didiler iy řāh-ı cihān
Rūřen olsun gūn bugūn gūnūı hemān

Saıa fermāndur kamu Ĥāver-zemīn
Bizūm iūn sen saę ol iy ser hemīn

Eger ōldi ise Behmen-i nām-dār
Ĥamd-lillāh sağ durur İsfendiyār

Gitdi ise Behmen saıa olsun bahār
Hem ĥisābuıdan mūlk itsūn řūmār

6405 Behmen’i ūn aldı Mālīk ser-firāz
Bōyle didi çeriye ol kār-sāz

Kim durur gūrz eri didūm uřta ben
Bu ağar leşker-ārā şemşir-zen

Kim durur gelsūn eride pehlūvān
Tā ki gōrsūn niedūr gūrz-i girān

74a

řāh-ı Ĥāver didi tā on kez hezār
Behmen’ūı yārenlerinden nām-dār

Ele alup yūridi gūrz-i girān
Ceng yaraęın idūben iy kām-kār

6410 Gelübeni Behmen'e irişdiler
Yir yirinden atlarından düşdiler

Üstine cem' oldu anda çok sipāh
Na'ra vü gūv kopdı doldı rezm-gāh

Aradılar cümle a'zasını cüst
Görmediler andan bir bendin dürüst

Dört yanını aldı leşker ne ki var
Kana ğark olmuş yatur ol nām-dār

Ağladı leşker anuñ-çün zār u zār
Kaldılar ğām-nāk olup derd ile ğor

6415 Anda onlar dutdı Mālik yaña yön
Sanki öldiler giderler ser-nigūn

Saĝ u soldan yürüyüben her dilir
Mālik'e düzetdiler kūpāl u tır

Çünkü Mālik onlara kıldı nazār
Ok u yay gördiler hem tıĝ ü teber

Atını yükretdi ber-ehl-i neberd
Yiryüzinden çıkaruban göke gerd

Dir idi bilüñ ki Mālik ejderem
Erlik ile er olanlara serem

6420 Muřtafā leşkerine server benem
Haydar'uñ şemşirine çāker benem

Ben bilür kimde ki vardur hürd
Bellü olur imdi olıcağ neberd

Atını sürdi revân ol pehlüvân
Eline aluban gürz-i girân

Çünkü yıl tek yürüdi ol düzde küh
Döşedi dağun göñline andan şüküh

Erlık ile pehlüvân-i pür-hüner
İtdi Behmen leşkerin zır ü zeber

6425 Kıpçı bir gerd nâ-gehân ez-deşt-i ceng
Koymadı gerdden yüzinde günde reng

Mâlik ile güşiş itdi ol sipâh
Ölüden dopdalu oldı rezm-gâh

Çünkü gün orta yire irdi kâr-zâr
Behmen'ün leşkeri oldı târ u mâr

Kimi mecrûh kimi sağ ez-rezm-gâh
Kaçuban vardılar ber-nezd-i şâh

Çünkü Cemşîd eyle gördi leşkeri
Gözine daraldı güñ dünyâ varı

6430 Bil ki ol leşker kamu itdi firâr
Gıtdiler meydân içinden hor u zâr

İtdi Haydar'dan yaña Mâlik nigâh
Didi kim iy leşkere püşt ü penâh

Baňa bir sūzı at iy şeh-i nām-ver
Göndere gör yiridür iy şır-i ner

Hiç benüm kalmadı bu atda zūr
Benden artuķ arba atlanmaz sūtūr

Bu sözi işitdi şāh-ı nām-dār
Der-zamān gönderdi bir at-ı rāh-vār

6435 İletdi Mālik yanına iy ser-firāz
Binüben bir tāzı merd-i ehl-i Hicāz

Düşdi atdan itmeyüben direng
Hirgiz itmemişdi sağan anı ceng

Bindi ol āsūde atı pūr-hüner
Sanki bir dağdan dağa ağdı meğer

Anda yükretti atın koydı ‘inān
Hāver ehline çağırdı der-zamān

Pehüvān kim ise leşkerde yaķın
Durmadın gelsün budur meydān-ı kın

6440 Baňa bir kiři gerek kim vaķt-i ceng
Hāmlede şır ola zührede peleng

Bir kişi gelsün ki ender-rezm-gāh
İtmeye bir arb ile gürzüm tebāh

Var idi bir Hāverı Şeddād nām
Erlik içre pehlüvān idi tamām

Đarbına düzmezdi anuñ hiç dilır
Niçesiyle yırtar idi kām-ı şır

Malik'e ol oldu anda kine-ğāh
Hem donı demürden idi hem külāh

6445 Bir kara at binmiş ol ġāyet bülend
Saluban çengine bir pıçān kemend

La'li reng örtmiş ata bergüstvān
Binmiş üssine ol dilāver pehlüvān

Almış ol eline gürz-i kāviser
Āb-gün hançer dahı takmış be-ber

Hem iki kılıç aluban zer-nigār
Biri hümāyıl birisi der-kenār

Uşbu nev'a bizelü at ile merd
Ne ki var ise tamām sāz-ı neberd

6450 Geldi Mālik yanına māned-i şır
Bir zamān egledi atın ol dilır

Böyle didi k'ey şicā'u pehlüvān
Saña gerekmez ola şāyed ki cān

Ne için geldüñ bu ender-rezm-gāh
Gösterürsüñ pış-destlik sen be-şāh

'Ayb degül işitmemişsüñ adumı
Pehlüvānlardan benüm bünyādumı

74b

Baňa olursa beraber bu şîr-i ner
Tîgüm ucında ola zîr ü zeber

6455 Beni bil Şeddād-ı cengi nām-dār
Bir durur yanumda bir ile hezār

Baňa fermān-berdür otuz biñ kişi
Her birinüñ leşker olmaya işi

Āhenim serrince eyle çün peleng
Şîr ola elümde künd pülād-ı çeng

Đarb-ı şemşîrüm ile hārā-şikāf
Bes ola şikāf kalb-i kūh-ı kāf

Yiryüzin kan ile meydān-ı kîni
Tîğ-i handānum ide giryān onı

6460 Bilmezem n'oldı saňa iy şîr-i merd
Bunda benüm ile olduñ hem-neberd

Degül idüñ benüm işümden āgāh
Baňa itdi böyle cūrāt bile rāh

Malik ejder işidübeni sözini
Ol la'ından yana dutdı yüzini

Na'ra urup didi iy bîhūde gū
Beni bildüñ mi ki dutdunñ baňa rū

Ecelüñ meydāna getürmiş seni

Aña ola kim sebeb ide beni

6465 Saña söz dimek degüldür ‘aql u rāy
Ger hünerüñ var ise götür be-cāy

Olamazsuñ sen benüm gürzüm eri
Yumruğum beddür saña döngil giri

Niçe kim naḥcır olur olsa dilır
Düzebilmez uğrayıncañ aña şır

Baña senüñ tek gerek durur hezār
Saña yalıñuz dolaşmañ baña ār

Alurum dört yüz batman gözümi
Yoğuram seni işitgil sözümi

6470 Āyiñi dönderüp iy bed-meneş
Meger oḥ teki çıḥasuñ sen yır güneş

Ol la‘ın yügüredüben esb-i neberd
Nize alup yüridi kirdār-ı gerd

Aldı Mālik daḥı bir nize be-dest
Girdi meydāna revān çün şır-i mest

Nize ucı ıldırardıçün şihāb
Gökde baḥş ider idi bā-āfitāb

İkisi daḥ açdı bāzū ber-sinān
Düzedübeni ‘inānı ber-‘inān

6475 Ol zamānda kim ‘inānı düzedür
Biri birine sinānı düzedür

Niçe ki nıze dutar idi kenār
Sen diyeydün kim çıkar oddan şerār

İtdi kırk hamle ol iki pür-hüner
Nıze yüzi ile bil bā-püş ü ser

Çünkü kızdı gökyüzinde anda gün
Basdı yirüñ bağrına ısıdagün

Anların oldı yarağın kamu germ
Yir dağı oldı ayağ altında nerm

6480 Ol iki cengi feres kaldı zi-kār
Ol dilāverler dağı itdi qarār

Bir zamān tā kim ide onlar direng
İde onlar diñlenenden soñra ceng

Cenge diñlene süvār ü hem sütür
Açanlar savaş için çengāl u zür

Çünkü meydān içre ol iki süvār
Birbirine qarşu itdiler qarār

REFTEN-İ ‘AMR-I ÜMMİYE BE-MEYDĀN BE-ŞAFT-I ZENGİYĀN U
KÜŞTE-İ ŞEDDĀD BER-DEST-İ ‘AMR-I ÜMMİYE

Nā-gehān bir zengī Hāver-i sipāh
Geldi yavuk oluban der-rezm-gāh

6485 Öyle zengî sanasuñ dūd-ı çerāğ
Sanki tîre-şeb der-pā perr-i zāğ

Başına urmuş nemedden bir kulāh
Olmış özge kisvet ile kîne-ḥāh

Budı kolı baldırı boynı sıtebr
Sanasuñ bir pîl idi yoḥsa hizber

İki ellerini öyle san çınar
İki ayağı budı san çüb-dār

Başı ulu göksi günüñ bir sehm-nāk
Dîve nisbet hem maḥûf-ı ḥavf-nāk

6490 Leşkerinüñ öniñde ol nîk-sireşt
Kamu meydānı yavuk eyledi geşt

Öyle san dudağı sıkır bu gürgi
Bî-nihāyet zūr u mend muḥkem regi

Bir ‘aşa daḥ oradan almış be-dest
Kim şikest bulurdı andan pîl-i mest

Hem mu‘allaḡ döner idi her zamān
Ya‘ni erdem getürür ol pehlüvān

Gāh ağacını atardı yuḡaru
Göz tiküben dutar idi ana rû

6495 Gāhide kirmen teki iderdi geşt
Gözedürdi ḥazır olanlara be-dest

Girdeye düzerdi mu'allak yine
Önc'eyledin görmemiş hiç kimesne

Meydān içre gezer idi mehçū-djv
İder idi leşkere karşı gırıv

75a

Tıre oldı ayağı altına zemīn
İtdi ta'accüb anı gören hemīn

Şāh-ı Hāver vezīre idüp nazar
Didi kimdendür bu zengī vir haber

6500 Yiryüzinde görmedüm bunuñ teki
Zişt u şüret cest ü çālāk ādemi

Vezīr eydür şehin-şehe ben dahı
Görmemişem bunc'eyedin bir dahı

Nā-gehān ol zengī engiz eyledi
İki leşker içre bir hayr eyledi

Niçe kim bir djv ola benden rehā
İrdi ol Şeddād misl-i ejdehā

Öyle depdi gerdenine pür-hüner
Oldı sankim sümügi zır-ü zeber

6505 İki yañadan gülışdiler sipāh
Oldı djv-i zengī zişt ü kīne-hāh

Geldi Şeddād acıǵı ol bed-nihād
Didi kim iy dıv-veşi zengı nejād

Baňa yardum gönderüpdürler seni
Farķ idemezssüñ ‘adūden sen beni

Yoh durur maǵzuñ belācusuñ siyāh
Eylemezsüñ sen edeb niçün nigāh

Diyüben yükretti atın ol la‘ın
Tıǵını çekübeni irdi yaķın

6510 Çünki düşmenümden beni farķ itmedüñ
Bilemezsüñ n’itdün işüñ n’itmedüñ

Eyleyeyüm ben daķı ‘ıvaz aña
Erligümi göstereyüm ben saña

Çünki zengı gördi Şeddād-ı la‘ın
Kılıcın alubanı irdi yaķın

Gelüben irdi çü-seng-i āsiyā
Olur idi daş elinde tūtiyā

Zenginüñ ardınca ender-rezm-gāh
Atın yücredip oldu kıne-hāh

6515 Ol kadar yükretti meydān içre cest
Tā ki ol Şeddād oldu anda süst

Başı çübek teki oldu dolu cūş
Düşdi atından yire oldu hamūş

Ꞑılıcı gitdi elinden ꞑalmanı
Deng olup yıkıldı öziñ bilmedi

Çünki zengî gördi Şeddād hālını
Yüridi üstine öldüre añı

Bildi a'zāsına olmaz k'ere ker
Başını gözetdi anuñ pür-hüner

75b

6520 Tā ki mağzını töke ol pehlüvān
Aldı ağacını ele der- zamān

Şafrası ıarışmış hem sūdā ile
Öyle san yoğdur cānı gelmez dile

Gördi çünkim düşdi Şeddād'ı be-ḥāk
Urdı zengî başına bî-ters ü bāk

Terk ile başın yoğurdı pehlüvān
Mağzı ıan tek oldu başından revān

Anda yılan tek anı söke sula
Ölü ııldı başına dōke dōke

6525 Çünki Şeddād'ıñ işin itdi tamām
Geldi MālİK yanına ol nĭk-nām

Çağıruban didi ki iy nām-dār
Cān gerekse girü dön itme ıarār

Zengî meydâne geldi sañcı- sezā
Zengî meydânında durmak ne revā

Bir yiri kim zengî ider ihtiyār
Cehdũñ olduğınca it andan firār

Hindũ dilince dir idim sözini
Mālik ejder bilmedi kimdür anı

6530 Çünki Cemşid gördi Şeddād öldüğün
Kamu usandı savaştan ehl-i kin

Bahdı vezîrden yaña ol nām-dār
Böyle didi kim bu zengî dıv-sār

Çekmeyüpdür zahmeti şib-i firāz
Dostı düşmenden siçemez ser-firāz

Uşta Şeddād'ı deriğa bî-günāh
Yıhđı meydān içre ol dıv-i siyāh

Öyle bilür ola bu zengî yaqın
Her kime uğrasa meydānda hemın

6535 Al öldümeğ gerek bu pehlüvān
Böyle ider ol hayālinde gümān

Virdi vezîri ana böyle cevāb
Dutma anuñ suçını iy kām-yāb

Ger bu dem Şeddād işini itdünse süst
Koymaya Hāmān mağzın dağ' dürüst

Ol ʔarafdan zengj pāk-i i 'tikād
Geldi Mālīk yanına mānend-i bād

Didi aña durmagil der-rezm-gāh
Baña olmazsuñ berāber ol āgāh

6540 Bes ol ağac kim elünde var idi
Mālīk'e ʔarşu aluban yüridi

Mālīk ejder aña eyledi ğāzab
At yügüredüben savaş itdi ʔaleb

Her yaña kim zengj olurdı devān
Mālīk ardıncadöner idi revan

Sürdi ardınca atını bir zamān
Durdı ta'accüp idüp ol pehlüvān

Çünkü 'āciz oldu atı hem özi
Didi zengj döngil uzatma sözi

6545 Çağıruban didi Mālīk-i nām-dār
Mağşūduñ nedür iy dıv-i nā-bekār

Ceng içnde bende ne gördüñ kuşūr
Her zamān dirsüñ ki döngil girü

Zengj ardınca yügürdi durmadın
Ayağına urdı Mālīk duymadın

İtdi ağac Mālīk'e ʔatı eser
Bil ki bildürmedi aña şır-i ner

Didi gönlinde bu Zengî dîv durur

Anuñ içün kamu işi rîv durur

6550 Dost ile düşmen aña yek-sân durur

Çatına ikisi dahı giryân durur

Bu yaña sekiz kimesne ala ‘Alî

Pehlûvân u şîr-i merddür hem velî

Dönderübeni cinâh ez-rezm-gâh

Vardı Haydar yanına ol nîk-ğâh

Didi Haydar Malik’e iy nâm-dâr

Di sana meydânda niçe oldı kâr

Ne içün döndüñ di ez-meydân-ı ceng

Böyle şitâb ile itmeyüp direng

6555 Böyle virdi Haydar’a Mâlik cevâb

Kimse beni yeñmedi iy kâm-yâb

Zengî cengi beni getürdi be-seng

İkimüz meydânda kaçd itdük ceng

Niçe kim bu dîvden oldum ben nihân

Zîr ü bâlâ çarğ teki iy kâm-rân

Tâ kim alam ben anı der-zîr-i pâ

Kendü erdemüni getürem be-câ

‘Âkıl idüm bende iy şîr-i jiyân

Geldi Zengî görmez idüm nâ-gehân

6560 Ayağuma urdı bir ağac ile
Bükdi belümi götüre men dile

Güldi Haydar söyledüğine anuñ
Didi Zengiden yavuz korkmış cânuñ

Düşdi leşker arasına güft u gū
Bu ne Zengjdür ki dutdı cenge rū

Dört yanına Zengj çün kıldı nazār
Gördi meydān hālī kalmış ser-be-ser

Ağacını yine aluban be-dest
Meydānuñ sağ u solını itdi geşt

6565 Gāhi mu‘allaq dönerdi hayle ger
Gösterürdi lu‘b ile dürlü hūner

76a

Uşbu nev‘ ile çün ötdibir zamān
Lu‘buni terk eyledi ol pehlüvān

Geldi qalbe qarşu durdı ol sipāh
Didi kim iy nām-ver Hāver’de şāh

Ben kim olduğımı sen bilür misüñ
Yoḥsa ne idsem anı kılar mısüñ

Ol menem ki her gice der-bār-gāh
Gelübeni kulluğ iderüm iy şāh

6570 Hāver'i kamu getürem der-zır-i pā
Didügümi getürem ben be-cā

Anuñ içün bunda geldüm ol āgāh
Kim erdüm getürem der-nezd-i şāh

İmdi uşta dönerüm ez-deşt-i ceng
Gün varur batmağa eylemez direng

Baňa virgil bir bedev zerİN likām
Yükrük ola tiz ruhum tız-kām

Hıl'atı a'la nefis iy şehriyār
Altun aqça dahı bile bi-şümār

6575 Didügümi eyle kamu durmadın
Dün gice gitdi-yse bu gice yaqın

Virdi bir kişi eline der-zamān
At u aqça dürlü halkalar revān

Didi var benüm dilümden di aña
Qatuna terk eylesün öñdin soña

Di elüñden her gice bunca sipāh
Yatabilmez olmagil di kİne-hāh

Bir gicede hāşıl itdün bunca genc
Bizi incitme dahı gösterme renc

6580 Halka vü esbābı aparın kişi
Virdi bİ-ğam döndi bitirüp işi

‘Amr meydāndan çıhuban hānde-leb
Varubanı irdi bā-şāh-ı ‘Arab

Şāh-ı merdāngörüben geldi anı
Sordı aḥvālını ol ‘ālemin kânı

Mālik imncimiş benden iy pür-hüner
Olduñ anuñ ile hem-pence meger

Böyle didi şāha iy şehriyār
Didügünü itmedi ol ihtiyār

6585 Çoḥ didüm döngil girüye bir zamān
Ḥālî it meydānı sen iy pehlüvān

Tā ki hediye alayum ez-şehriyār
Çok didüm itmedi sözüm ihtiyār

Çünkü Mālik bildi ‘Amr olduḡını
Ḥaydar’a dimiş idi n’olduḡını

Gelübeni geldüñ ‘Amr’uñ yanına
Eyledi taḥsin aña döne döne

Aldılar biri birini der-kenār
Tā göñülde qalmaya zerre ğubār

6590 ‘Amr geldüginde ez-Ḥāver-sipāh
Ḥaydar’uñ leşkerüne iy nîk-ḥāh

Kızıl iken oldu ḥurşîd yüzi zerd
Oldı hevā rengi meh-çün lāciverd

Didi leşkere şehi Hāver-sipāh
Dönelüm kim işümüz oldu tebāh

Rüz-i rüşen gitdi geldi uşta şeb
Hāver-gehe gitmegi idelüm taleb

Ne ki var idi bağladı merd-i ceng
Didiler gicedür idelüm direng

6595 Gice niçe kim var idi ceng eri
Behmen ü Şeddād idi didükleri

Bu taraftan dağı Haydar leşkери
Döndiler yirlü yirine her biri

Şāh-ı merdān geldi ber-ārām-gāh
Yanına cem‘ oldu ne kim var sipāh

Söyledi tā kim getürdiler ta‘ām
Yeyüben getürdiler iy nık-nām

Didi Haydar leşkere ol şāh-ı dīn
Çünkü leşker kıoya ez-Hāver-zemīn

6600 Öyle idüñ işi dañla ola tamām
Hāzır oldu ceng içün hāss ile ‘ām

Dañ atan da atları idüñ be-zīn
Bahr-ı ceng idüñ yarağ iy ehl-i dīn

Dañla bir ceng idelüm meydānında biz
Ay gün itsünta‘accüb iy ‘aziz

Bes ki ez-nevk-i sinān-ı āb-gūn
Yağma bulutdan yağış yirine hūn

Ahşam oldu yine zerrīne siper
Mağribūñ deryāsına apardı ser

6605 Yidi kaşruñ kapusın iy ser-firāz
Saķf-ı mīnānına açdı bī-niyāz

Niçe biñ yılduz kamu meh-çūn çerāğ
Şu'le virdi açuluban yiddi bağ

Dūn içinde yine ol rūşen revān
Hāver'ūñ leşkerüne irdi revan

Geldi Cemşid'ūñ yine dergāhına
Bir zamān eglendi kapuda yine

Gördi perdenūñ işi rūşen durur
Meş'al ile sanasuñ gülşen durur

6610 Oturur Cemşid kuruban taht-ı zer
Karşusunda çoğ şehi zerīn kemer

Leşkerine her dem ider ol dilir
Oldı şehlikdan başum bir demde şir

76b

Didi ol 'ayyār elinden ol dād-ı dād
Devletüm hārmēnini virdi be-bād

İtmeseydi ol benümle kār-zār
Beni Hāydar itmez idi böyle zār

‘Amr hūrd ider iken bile yād
Dile geldi nā-gehān ol hoş-nihād

6615 Didi kim iy hūrd bīdād-ger
Uş yañumda ‘Amr bilmezsūñ haber

Uğrı dirsūñ baña iy şehriyār
Korhūmdan olduñ elümde bunca zār

Göresūñ dañla olan da iy şāh
Ağlaya leşkerūñ içün mihr ü māh

Leşkerūñden keser ol Hāydar damār
Dañla yile virür ider tār u mār

Dañla ol gelen de der-meydān-ı kīn
Koymaya bir kişi der-Hāver-zemīn

6620 Düşdi titremeklige endām-ı şāh
Çağıruban didi ber-Hāver-sipāh

Uşbu uğri böyle itdi beni deng
Kalmadı nāmus u ‘ār u bende neng

Yoğ durur Lāt ‘Uzzā’dan sizde şerm
Beni dahı gördüñüz gāyetde nerm

Gele bir uğri benüm bāligūme
Kaşd ide ol resmūme āyinūme

Dutuñuz bu şeb rûy-ı çālâki siz

Bu bed-endîşi vü bu bî-bâki siz

6625 Pehlûvânlar hâzır olun der-serây
Meş'al alup çıhdılar iy reh-nümây

Her yañaya çapışup atlu revân
Bulmadılar zerrece andan nişân

Şâh-ı Hâver didi tâ on kez hezâr
Ceng erinden pehlûvân u nâm- dâr

Çevre aldılar haymeyi anlar teng
Kamu gürz ü nîze aluban be-çeng

Böyle fermân itdi ol Cemşid-i şâh
Eger ol uğri çıhar ise ez-sipâh

6630 Niçeyi tığ ile bî-ser eyleyem
Al kan ile toprağı ter eyleyem

Hâver ehli dutuban fermân-ı şâh
Dört yanın haymenüñ itdiler nigâh

Çekübeni tığ ü nîze kamusı
Hayme çevresinde gezdiler besi

Didiler her kimseye kim der-tîre-şeb
Söz dimege açâ leşker içre leb

‘Amr bilüñ özidür ol söyleyen
Sizüñ ile mekr ü hîle eyleyen

6635 Siz bilinden soñra ğāfīl olmañuz
Yoñsa dañı siz yüzüme gelmeñüz

Uyumağa meyl itmez idi kimesne
Zühresi yoğ idi hem kimse dıñe

Her kimüñ var idi dilinde sözi
Başı kórķusından itmezdi özi

Dilesüñ irmeye başına ziyān
Her gelen söz içün uzatma zebān

‘Amr çünkim gördi böyle oldu kār
Çıñdı leşkerden revān ol nām-dār

6640 Çünki gördi bağlamışlar sözde leb
Didi bunda durmağa yoğdur sebeb

Gitdi kendü haymesine dönüben
Sākin oldu rāhat içün zū-fünen

Rāhat oldu yatdı uyudı ser-firāz
Andan öndiñ dañı ‘Amr uyumışdı az

Dañun atınca orada āvāz-ı neng
İşidenüñ mağzuñı iderdi deng

MAŞĀF KERDEN-İ CEMŞİD BĀ-EMİR’ÜL MÜ’MİNİN ‘ALİ
RADİYALLĀH ‘ANH

Çünki seher bağladı zerrin kemer
Aldı pūlādın ele tığ ü siper

6645 Cünbiş idübeni ol iki gurūh
Oldı düz yirde berāber iki kūh

Didi çerşinüñ şicā'ı der-zamān
Sürdiler meydāna girdiler revān

Bağladılar kamu ceng içün kemer
Pehlüvānlar ne ki vardı ser-be-ser

Oldı yir at ayağından ser-nigūn
Gündüz oldı toz ile qaranku dün

Her taraftan çaldılar tabl u kūş
Reng ile oldı hevā çün āb-nūs

6650 Dutdı yiryüzini kamu sancak 'alem
Yirlü yirin basdılar cenge qadem

'Alemüñ ucları ez-gerd-i siyāh
Görinürdi niçe kim miğ içre mäh

Kendü kalb içinde şāh-ı nām-dār
Yir yir ardınca çerisi bî-şümār

Meymenede Mālik idi gürz-zen
Ceng içinde bulmamış hırgız şiken

Meyserede bellü Bu'l Muḥcen idi
Kamu serverlere ol perçin idi

6655 Mır Seyyāf çizgenürdi leşkeri
Aluban bir pāre bile ceng eri

77a

Bes ki 'alemler kuruldı zer-nigār
Hurrem oldı yiryüziez-nevbahār

Giyinüp 'alem gelini reng reng
Cilve virür idi ender-deşt-i ceng

Pehlüvān ne var ise der-Hāver-zemīn
Başı dolu hıışm göñli dolu kın

Yürüyüp çaldırdılar meydānda kūs
Yir varup çarh dāmenini itdi būs

6660 Çünkü Cemşid leşkerini çekdi düze
Girdi gerdün der-zamān çekdi göze

Kūs-ı rüyin ile kıldı gulgule
'Ālemiñ ehline düşdi zelzele

Çıhdı atlar na'rası iy kām-rān
Gökyüzine dopdalu olup cihān

Şāh-ı Hāver düzedüp kalb-i sipāh
Yürüdi leşkeri çoğ fikri tebāh

Kalıp bağlamışdı kırk yirde tamām
Niçe bir sed k'ire dağa iy hümām

6665 Koydı her kalb içre dah' bir şehribār
Her birisi bir çeriye ihtiyār

Var idi her yirde bir nev‘a direfş
Kimi saru kimi sürh kimi benefş

Deger idi ‘aleme bād-ı sabā
Kisvesi aña iderdi merhaba

Ay yüzinde ‘alem iletürdi ğubār
Nîze daşdan çıharurdi kan ayār

İki leşkerde çün oldı şaff tamām
Gice oldı yiryüzi iy nîk-nām

6670 İki cānibden ki meydāna süzer
Girdi evvel öyle ol kār-zār

Pehlūvān Mālīk idi ol şîr-i merd
Eylemiş çoĥ şîr-i merdlerle neberd

Şāhib-i gürz idi hem kūpāl-ġîr
Kimse kırtulmazdı itse dār u ġîr

Ceng vaĥtinde kim ol açardı çeng
Gürzi mum tek yoġıururdi olsa seng

Bir atı binmiş yükrümekde çū-bād
Rengi gök idi dili tāzi nejād

6675 Yürimekte ahu vü heybetde şîr
Dağ u deryādan ğıçerdi ol dilîr

Bir dilāver idi daġda san ‘ikāb
Keşti idi her haçandüşse der-āb

Sincide hiç yoğ idi m nend-i berr
Ne civ n g rmişdi anu  tek ser

Salmış anu  üstine bir k tv n
Binmiş anı M lik ejder pehl v n

Geldi meyd na rev n ol şir-i mest
İtdi meyd nu  sağ u solını geşt

6680 Çünki yavuğ irdi ber-H ver-sip h
Atını egledi ender-rezm-g h

Atını esb bını ol şir-i ner
Düşmene gösterdi itdiler naz r

Didi kimdür pehl v n der-encümen
şir   merd   şir   ner şemşir-zen

Ceng erinden kim durur meyd n eri
Gelsün ol meyd ne olmaz serseri

Bağdı Cemşid vezire iy k m-y b
Rengi zerd oldu v  doldı gözi  b

6685 Böyle didi bu savaş eri s v r
Ne  adar olursa olmaz k r-z r

Özge nev' ile iderdüm ben g m n
Gerek itmişem ęalat iy k r-d n

D yim  g  linded r h vf u h tar
S leyenden birl  müneccim h ber

Ḳardaşum ahvālını daḡ' bilmedüm

Geldügin başına yaḡın kılmadum

Bilmezem Hāverde andan hiç nişān

Yoḡ ola meger birinde pehlüvān

6690 Vezīri oḡudı aña āferīn

Didi olmaya 'aceb iy nāzenīn

Bir süvār Behmen teki der-rūzigār

Olmaya bir hem şīr-i ner ḡancer-ḡüzār

Döne günden birlü kimoldı ol

Çok kişi dutmaz savaşıdan yana yol

Saña gerekdür ki leşker bī-şumār

Gönderesüñ varup ide kār-zār

Alalar meger kim Behmen kīnini

Ḍarb ile niçeler atından anı

6695 Vezīrūñ destūri-yle Cemşid-i şāh

Mālik içün seçdiler ḡayli sipāh

Ceng erenleri ḡamusu nām-dār

Onlaruñ i' dādı elli kez hezār

Çünkü Mālik gördi kim ol çoḡ sipāh

Dutdılar ḡamusından yaña rāh

Çıḡdı çünkim yiryüzinden ol be-zīn

Gürze uzatdı elin ol pak-i dīn

Geldi leşker sanasuñ deryâ-yı âb

Gerd ile gökde dutuldu âfitâb

77b

6700 Sürdi Mâlik ejder atını revân
Bellüdür geldi çeride üç miyân

Mâlik'üñ dört yanın aldı ol yezîd

Orta yirde Mâlik oldu nâ-bedîd

Mâlik'e düzetdiler şemşîr ü tîr

Çıhdı düzde hây u hûy dâr u gîr

Gürzin alubanı Mâlik-i şaff-şiken

Başları necîb töker idi zi-ten

Bir depende Mâlik-i ejder nâm-dâr

Yıhar idi ol çeriden yüz süvâr

6705 Kıpçı bir yıl bile ber-gerd-i 'aceb

Rûz-i rûşen sankim oldu tîre-şeb

Şîr-dil Bu'l Muḥcen eyledi nazar

Gördi Mâlik'den görünmez hiç eser

Sürdi atını revân mânend-i gürd

Çapuban irdi ber-deşt-i neberd

Öyle at idi anuñ kimi bedev

Yoğ idi kuşdan aparurdu girev

Ol kılardan dağı sebk-iñiz idi
Rağş-ı Rüstem'den dağı ol tiz idi

6710 Mālik'e yardum için der-deşt-i ceng
Sürdi atın ol idi şeb-dize reng

Yine Haver şāhı dağ' cengi süvār
Leşkerinden altı kez seçdi hezār

Çünkü Bu'l Muḥcen anı gördi revān
Geldi Hāver leşkerinden bî-girān

Durdı üzengü üstine ol nām-dār
Baliğ arḥasında ağı oldu bār

Hāver'ün leşkeri ender-rezm-gāh
Bağladılar dört yañadan aña rāh

6715 Aluban ellerine kûpāl u tığ
Öyle san kim koptı tığden anda miğ

Na'ralar koptı vü oldu gır ü dār
Haste oldu yirler ez-na'l-i süvār

Açdı bāzūsını çün şemşire şır
Haverün deştin zeberkin itdi zır

Kāfire ḥamle iden de her yaña
Bırakurdu çohısı didüm saña

Öyle doldı ölüden deşt ile der
Tāzi atlar idemez oldu güzer

6720 Mır Seyyāf dahı çün gördi anı
Heybet ilke cünbişe geldi cānı

Çalduruban ol dahı kūs ile nāy
Cenge yöneldi revān ol nık-rāy

Böylesince ceng eri dahı hezār
Pehlüvān idi kāmı nıze-dār

Yine Cemşid elli biñ kişi revān
Eyledi kāmı cengi pehlüvān

İki leşker çünkim irişdi be-hem
Oldı dolı yiryüzi zır ile bem

6725 Orada kim kopardı vü gerd oldı ceng
Kalmadı hürşid-i tabān üzre reng

Ölüden pür oldı şib ile firāz
Kim yıkılmışdı mu'allak kim dırāz

Çünki Kānber gördi ol çoḡ leşkeri
Ḥamle itdi yürlü yirin ceng eri

Ol dahı yügüretdi atın durmadın
Pehlüvān u şır ü merd ü pāk-i dın

Ceng erenleri kamu ḥançer-güzār
Böylesince gitdi üç katla hezār

6730 Hāver'ün şāhı yine āyın ile
İtdi çoḡ leşker revān ol şır dile

Pehlüvânlar çıldı leşkerden revân
Kamu bağlamış bilin kim töke kan

İki leşker çün kavuşdı bir yire
Oldı meydân öyle san oda göre

Kopdı bir bulut dağı manend-i kır
Kim anuñ yamğurı şemşir idi tır

Şâh-ı merdân çıldı ez-kalb-i sipâh
Ol yañadan dağı hem Cemşid şâh

6735 Yiryüzi dopdalu oldı zelzele
Cümle eşya öyle san geldi dile

Öyle sağı oldı düz yir kamu küh
Her yañadan uğraşurdı ber-gurūh

İrgörüp birbirine pülâd- ı çeng
Her yañadan hâşıl oldı dürlü ceng

Toz ile oldı hevâ çün âb-nūs
Oldı yer ker işidüp âvâz-ı kūs

Öyle na'ra urdı şâh-ı nām-dâr
Sen diyeydün gökerdi ebr-i bahâr

6740 Teprenüp hem dağlar titredi deşt
İder iken çok kişi yıkıldı geşt

Na'rasından Haydar'ın der-mürğ-zâr
Öldi savaşı eri otuz kez hezâr

Düldül'i yükretti ol şāh-ı dilr
Leşkerüñ ortasına mānend-i şır

Düşdi kaç kaç Hāver'üñ leşkerine
Pehlüvānlar yolu virür şāh-ı dīne

Her yaña kim Düldül'i iderdi ham
Leşker andan rime tek iderdi rem

6745 Ol gün ol meydanda şāh-ı nām-ver
Aldı iki eline tığ-i dü ser³²

78a

İyerüñkaşına saldı şeh 'inān
Kālhanınçegnine ol şır-i jiyān

Her kimüñ çaldı başına ser-firāz
İki bölde anı bā-sübāb-ı sāz

Her kimüñ biline çaldı tigi tiz
İtdi bir zāhm ile anı rize zir

Kılıç ile ol şehi peygār-cūy
Kandan itdi yiryüzünü dolu cūy

6750 Ol çerinüñ bī-'aded serverlerin
Başın ayağ altına saldı şāh-ı dīn

³² "Tığ-i dü ser" metinde "tığ ü dü ser" şeklinde yazılmıştır. Anlam akışı gereği kastedilen Zülfikar olduğundan kelime düzeltilerek yazılmıştır.

Ḥamle idende şehi Ḥāver-güzār
Öldürürdi çeriden üçyüz süvār

Leşkere ḥamle iden de şehriyār
Yirde qan oynar idi mevc-i bihār

Od ki çıhardı zi-tığ-i pehlüvān
Mümkin idi kim yaña ehl-i cihan

Şāh aluban ele tığ-i āb-gūn
Bir bulut tek kim ola yamğur-ı hūn

6755 Bir yañadan daḥ Ebū'l Muḥcen hemān
Almış yılan dişi tek ele sinān

Bir yañadan Mālik ejder pür-hüner
Almış eline kûpālî kāviser

Bir yañadan daḥı Qanber hem-çü-şir
Böylesince Mîr-i Seyyāf-i dilîr

Ol kadar kırdılar ez-Ḥāver-sipāh
Döndi qan deryāsına ol rezm-gāh

Pehlüvānlar tıği ğarq oldu be-hūn
Niçeler tığ ile düşdi ser-nigūn

6760 Çünkü niçe sipere bulurdı rāh
Öyle san ılduz idi dururdı māh

Başlara k'irer idi gürz-i girān
Yuqarudan daş inderdi öyle san

Her niçe ok kim degerdi ber-siper
Görünürdi gözi yok olurdi per

Doldı meger şemşir ile rezm-gāh
İldırurdi niçe kim gök üzre māh

Öyle san ol düzde kim dihkān-ı merg
Tuḥm içün getürdi anda baş u terg

6765 Egdi ādem başını itdi nihān
Aña kıandan itdi yüz arḥı revān

Çünki tābanda gün ez-mevc-i kemāl
Saldı gölge aluban vakt-i zevāl

Mescid'e ol server-i ehl-i Hicāz
Vardı Ḥaydar teşviş ile ser-firāz

NAZARA KERDEN ḤAẒRET-İ PEYĠAMBER'ALEYHİSSELĀM
MAŞĀF MURTAZĀ 'ALİ RĀ EZ-EYVĀN-I MESCİD

Cebreil geldi inüben ez-Ḥudā
Böyle didi iy Resül-i reh-nümā

Öyle nazar olsun gönlüm melül
Mescid eyvânına çıhub yā Resül

6770 Ḥaydar'ı görgil ki der-Ḥāver-zemîn
Niçe meydānda savaşur şāh-ı dîn

Çıhdı eyvān üzre Resül-i celil
Bir gürz çaldı kanadın cibreil

Niçe kim vardı hicāb ender-miyān

Bārça götürdi yakīn oldu gümān

Baḥdı şol Hāver-zemīne Muştafa

Ne ki varsa gördi ol kān-ı şafā

Gördi kim Hāver-zemīnde çoḥ sipāh

Kim gubārından görünmez mihr ü māh

6775 Gördi Hāver düzi oldu dopdalu

Toprağı kana boşamış iy ulu

Gördi Ḥaydar geşt ider der-rezm-gāh

Her yañadan gözedir anı sipāh

Hāveriden tığile tökerdi kan

Uca dağlar kandan olmuşdı nihān

Mālik Ebū'l Muḥcen hem özgeleri

Pehlüvānlar ne ki vardı ceng eri

Her birisi duruşurdu durmadın

Coşa gelmiş niçe kim deryā zemīn

6780 Şād olup bir na'ra urdı Muştafa

Didi görmesün şır-i nerler nır-i cefā

Aluñuz yirlü yirinden ele tığ

İtmeñüz şemşiri düşmenden dirig

Qorqmañuz ger leşker ise bı-şümār

Kim size nuşrat virüpdür Kirdigār

Na‘rasın peygamberüñ iy ser-firāz
Hāverde işitdiler ehl-i Hicāz

Ne ki var idi anuñ yāranları
Muştafā āvāzın iştidı varı

6785 Böyle fikr itdi kamu merdān-ı dīn
Kim peygamber onlara irdi yaqıñ

Şād oluban kamu na‘ra itdiler
Yirlü yirin cenge el uzatdılar

Öyle itdi çāk u çūk tığ ü teber
Gözedürdi hem kazā vü hem kader

Öyle düşdi āra pere şūr u tāb
Kim diger gün oldı reng-i āfitāb

Savaş ile orada iki sipāh
Kaldılar tā kim olınca şeb siyāh

78b

6790 Gün kimisi çünkim oldı ser-nigün
Varubanı batdı der-deryā-yı hūn

Birbirinden anda ayrıldı sipāh
Kaldılar anda olınca şeb-siyāh

Çeride çoğ kişi oldı zaḥm-nāk
Çoğ kişi daḥ’ zaḥm ile oldı helāk

almamış idi kimselerde dest ü pā
Kimse bulunmazdı apara be-cā

Dolu meydān zārı vü nālān idi
an ile yiryüzi arguvān idi

6795 Muncılayın çoĥ iş işler bu cihān
Kimini cehr ile kimini nihān

Bir avuç balçık götürürsün zi-ĥāk
Ol degül mümkün ki ola ıandan pāk

Ger yirüñ bünyādını sorsañ bugün
Bir avuc topraĝ u yoĝrulmıř be-ĥün

Yürime yir üzre sen dāmen-keřān
ekgil andan dāmenüñ bilüñ ıuşan

Dāmeni ĥāk ile gönlinüñ ĥoř durur
Her biri bir dām-ı dāmen-keş durur

6800 Kim ki dutdı dāmen-i ĥākden penāh
Ol yakın bilsün ki dutdı dest-i řāh

Sen bu ĥākün dāmenine açma dest
Olmaĝil hem dāmenine pāy-best

Niçe kim göñlüñ anuñla ĥoř-durur
Dāmen andan çek ki dāmen-keş durur

Çün bu topraĝı ider gönlün ıabul
Dāmenün dutup ider seni melül

Basgil uşbu toprağa āheste pāy
Baş durur her yire basañ dest-i pāy

6805 Bu yola āheste git iy nĭk-nām
Olmagil küstāḡ u sen uzatma kām

Her adımda var ise göziñ be-cāy
Niçe baş var kim düşüpdür zır-i pāy

Her niçe kim serv ile şimşād ola
Kaddi topraḡdan anuñ āzād ola

Niçe kim baḡ içre vardur serv-i kadd
Topraḡ içre daḡı vardur bĭ-‘aded

Lāleyi bil ez-ruḡ-ı dilber durur
Saçı sünbül yüzi derd-i ter durur

6810 Nergisüñ çeşmine ger kılsuñ nazar
Bir yaña reng ‘aynıdır şāḡib-i başar

Dünye dolu şĭven-i mātem durur
Şād-mānlık dünye içre kem durur

Bu şĭven biten de ḡurrem olmagil
Çünki şādlık yok bĭ-ḡam olmagil

Dāyima efsūs ile ḡandan olma sen
Gül teki giryān buluda gelme sen

Dudaḡum gönlüñ diler dil virendür
Ne gelürsüñ kim mecāl-i giryedür

6815 Gül ki bir dem ağlayalı zār u zār
Kim bize çoḡ ağlaya seyr-i rūzigār

Dünye-i virānda kim dutdı vatan
Gülüben uyandı ağlayup yatan

Lāle tek her kim dirledi ḡande rū
Çün kim oldu gözlerinden aḡdı su

Gelür öldüğünde anunçün çerāḡ
Kim çeker çoḡ dirliginde derd-i daḡ

Gel saña virildi çün göz ile gūş
‘İbret algil çünkim vardur sende hūş

6820 İmdi yine dönelüm sūy-ı sipāh
Söz cilādın dönderübeni zi-rāh

Çünki Ḥaydar döndi meydāndan yakīn
Ḳamu yārānlar ile ol pāk-i dīn

Varuban ḡaymede itdiler ḡarār
Ḳamu İslām leşkeri iy nām-dār

Şāh buyurđı kim getürdiler ta‘ām
Yeyüben götürdiler iy nīk-nām

Şeh şümār ehlin çağırdı yanına
Sordı anlardan ḡaber döne döne

6825 Didi leşkerden baña söyleñ ḡaber
Niçe eksükdür bileyüm nām-ver

Şāha anda leşkeri iden şümār
Didi yiddi yüz ü altı kez hezār

Haydar’a irdi bu sözden katı derd
Arguvān üssüne aķıtdı āb-ı zerd

Göñül dār olubanı hūnın çeker
Otururđı ‘Amr irgüzdi haber

Didi Hāver leşkeri iy nām-dār
Geldi eksük iki yüz katla hezār

6830 Çünki senüñ đarbunı gördi sipāh
Buldı şikest sindi hem Cemşid-i şāh

‘Amr çün bu sözi bünyād eyledi
Haydar’ı ol ğamdan āzād eyledi

Ol tarafından dağı leşker ne ki var
Geldi cemşid yanına iy şehriyār

Ķamu Hāver servi hūnın çeker
Hāverüñ dergāhına endürdi ser

Şāh-ı Hāverde dutılmış idi dem
Ķaplamışdı ĳalbini teşviş ü ğam

6835 Ol çağırdı yanına vezirini
Tā kim ol işüñ ide tedbırini

79a

Didi aña iy vezîr-i kâr-dân
Sen her işde kamudan bisyâr-dân

Sen ne dirsüñ bu işüñ fikri nedür
Söylegil kim her sözüñdür mañadur

Öyle bilürdüm ki ben der-rûz-i ceng
İtmeye Haydar öñimde hiç direng

Tâ ki ben şehlige bağladum kemer
Çoğ çerîler eyledüm zîr ü zeber

6840 Eyledüm çoğ pehlüvânlarla neberd
Görmedüm Haydar teki merdâne merd

Böyle bu nev' ilen olsa kâr-zâr
Kalmaya siz çerimizden bir süvâr

Virdi Cemşîd'e vezîr anda cevâb
Mâl u genc esbâb u raht iy kâm-yâb

Sende çoğdur hem senüñ Hâver-zemîn
Hindü Saklab ü yine Mâçîñ ü Çîn

Bir bugün dañla buyurmagil be-ceng
Kim her işde hayr olur itmek direng

6845 Bir ki ola dâniş ehli ez-sipâh
Haydar'a eyle revân iy nîk-ğah

Söylesün kim dañla idesi direng
Dañı bir gün idelüm merdâne ceng

Tā bağlasuñ dāniş ehli bir yire
Her biri bir nev‘ ile haqqı göre

Ƙankısın rāyı olur ise dürüst
Bir dañ‘ anı dutalum çālāk u cüst

Didi Husrev bu senüñ işüñ dürür
Dāniş ile ‘aql u fehm işüñ dürür

6850 Dañla sen var Haydar’a iy nık-nām
‘Arza eyle niçe bilürsüñ kelām

Çünki gün batdı yirine doğdı mäh
Yiryüzinden gitdi ağ geldi siyāh

Gündüz’üñ kandīli çün oldu nihān
Meş‘aleler kurdı kevkebler ‘ıyān

Durdu ‘Amr oldu oradan revān
Olmaya mānendi şeb-rū pehlüvān

REFTEN-İ ‘AMR BE-SİBĀH-I CEMŞİD U DİDEN-İ DĀRĀ

Çıhdı Haydar leşkerinden durmadın
Geldi Hāver ehline ol pāk-i dīn

6855 Gördi düzde Kāmūs-ı İsfendiyār
Böylesince ceng eri kırk kez hezār

Bağlamışdı yolları ol nām-ver
Leşker ehli birbirinden bā-ḥaber

Kendü Kāmūs çizgenür gürd-i sipāh
Tā ki düşmen bulmaya onlara rāh

‘Amr çünkim irdi Kāmūs’a yaqın
Kāmūs anı bakuban gördi hemın

Ḳamu āvāz ile çağırdı bülend
Söylegil saña irişmedin gezend

6860 Ne kişisün yalıñuz dutup kenār
Yalıñuz gezmek idüpsün ihtiyār

Bu ıaranku dünde böyle yalıñuz
Geldüğüni gitdigüni söyle düz

‘Amr böyle virdi Kāmūs’a cevāb
Bana ḥışm eylemegil iy kām-yāb

Pās dutanlar bilmez ise ger beni
Ben bilirüm bārçasını hem seni

Bil yaqın Fescān-ı Cengī baña nām
Söleyeyüm sözümi saña tamām

6865 Beni göndermiş idi Cemşid-i şāh
Ḥaydar’uñ leşkerüne iy nık-ḥāh

Eger ol ‘ayyār uğrı ḥile meger
Meyl ide deprenmege iy pür hūner

Tā dutam ol uğriyi bî-bāk-i men
Töküben kanın boyayam hāki men

Yalıñuz dutdum anuñçün böyle rāh
Baña emr itdügi-çün Cemşid-i şāh

Bildigüm-çün ben ol uğri hālını
Sıretini fi ‘lini ahvālını

6870 Elüme girse benüm ol ejdehā
Ölmedin olmaya elümden reha

Çünki Kāmūs dutdı bu sözlere gūş
Benzi sararuban anda gitdi hūş

Didi Fescān pādişāhuñ kavmidür
Pehlüvāndur pür-hüner iy sözi dürr

Düşdi atından yire Kāmūs u gerd
Yüz yire koyubanı itdi serd

Didi ki gice idi ben bilmedüm
Suçumı ‘afv it taḥammül kılmadum

6875 Çoḡ tekellüf eyledi i ‘cāz ile
Ne ki ‘özri var idi geldi dile

‘Amr ana didi ki iy qardaş yaqın
Bilmem gide olmaya hiç nev ‘a kın

Tündlük itdüñse baña hiç ğam degül
Kim bilür düñ içre dostdan düşmeni³³

‘Ayb degül bilmedüñ ise sen beni
Didi Kāmūs aña kim iy pür hūner³⁴

Sen ‘Amr’dan söyle bildüñ haber
Gice içre dost u düşmen kem degül³⁵

79b

6880 Böyle virdi ‘Amr aña anda cevāb
Ben işitdüm bir haber iy kām-yāb

Kim gelüben burdan itmiş güder
Pās-bānlar böyle didi ser-be-ser

Hem anuñ ardınca geldüm uşta ben
İsterüm burada anı diñle sen

Leşkerüñ dört yanını geşt ideyüm
Burada ben durmayup tız gideyüm

³³⁻³⁴⁻³⁵Bu beyitlerin dizeleri muhtemelen müstensihinin dikkatsizliği sonucu birbirleriyle karıştırılmıştır. Hem uyak hem anlam gereği beyitteki dizelerin birbirleriyle ilgisi yoktur. Bu beyitlerin doğru yazılışı metnin anlam akışı ve uyak gereği şu şekilde olmalıdır:

Tündlük itdüñse baña hiç ğam degül
Gice içre dost u düşmen kem degül

‘Ayb degül bilmedüñ ise sen beni
Kim bilür düñ içre dostdan düşmeni

Didi Kāmūs aña kim iy pür hūner
Sen ‘Amr’dan söyle bildüñ haber

Göreyüm ki ‘Amr-ı Ümmiye k'andadur

Size yol göstereyüm ol k'andadur

6885 Okudı k'amusı ‘Amr’a āferīn
Didi anı sen yīñersūñ bil hemīn

Pās-bānlardan utuban dutdı rāh
Girdi leşker içine ol nīk-ḥah

Kendüyi bir terk kıldı zū-fünūn
Öyle san terg ḥaṭadur yā ḥoten

Her yaña gezerdi ol ta‘cīl ile
Tā ki Cemşīd ḥaymesine yol bula

Görđi kim Dārā’yı İbn-i Urduvān
Yanına vardı uyanuḳdı revān

6890 Ol serā perde içinde nām-ver
Bağlamış kulluḡa dün içre kemer

Geldi Dārā’nuñ yanına ol dilīr
Karşusunda edeb ile öpdı yir

Didi Dārā söyle nedür saña nām
Geldügünden buraya ne idi kām

Böyle didi kim aña Ḥākān-ı Çīn
Gönderüpdür beni ber-Ḥāver-zemīn

Birgün oturur iken çin serveri
Didiler k'atına anuñ bu leşkeri

6895 Didi eger buyruğ eyler ise şāh
Çin ilinden iletēydüm çok sipāh

Her ne iş kim diye ol idem hemjñ
Dolduram dünyāyı ben terk-i çin

Baña Temurtaş-ı Çin oldu nām
Böyle virdi Hāvere hākān peyām

Didi Dārā ana kim iy nām-ver
Gönlümi şād eyledüñ virdüñ haber

Dānla Cemşid yanına aparayum
Bu haberi āña dahı vireyüm

6900 Ne ki dimiş ise ol hākān-ı Çin
Yetürelüm ber-şeh-i hāver-zemjñ

Saña virsüñ hil‘at ol şāh-ı cihān
Leşker içre beni itsün pehlüvān

Kendü buyurdu ki bir niçe harır
Giyisi getürdiler hoş-dil-pezir

Didi ‘Amr bu gice sen sākin ol
Şād u hurrem uyugil olma melül

Meyl itdi uyumağa ‘Amr dilir
Bir zamān diñlenübeni kaldı dır

6905 Tahtı üzre üzre itdi çün Dārā qarār
Yatubanı oldu mest bñ-ihtiyār

Gördi bir pās ötdi çün ez-tire-şeb
Söz dimekden pās-bān bağladı leb

‘Amr yasduqdan getürdi anda ser
Qaldı döşelü giyesi ser-be-ser

Geldi Dārā bālanına pehlüvān
Didi hoş uyursuñ iy şāh-ı cihan

Evvelā bağladı anuñ hābını
Andan aldı yiriñi ala kını

6910 Yoldı saç u sakqalını der-zamān
Qaşlarına vesme çekdi çün kemān

Çün anuñ rengini gülgün eyledi
Dönderübeni diger gün eyledi

Öyle istedi hān haṭṭ ile nigār
Bir ‘arusdur san anı yā nev-bahār

Didi çün Mālik’den olasun āgāh
Vir haber tā ben olayum kine-hāh

Dıdübānlar çıhdı andan der-zamān
Varuban bir yirde oldılar nihān

6915 Bu tarafdan çıhdı Mālik ber-ḥişār
Tā göre ol lāle rūy-ı gül ‘izār

‘Avrat anı görüben şād oldı ol
Serde nisbet gāmdan azād oldı ol

Ḥüb olu ‘avratlara dîdâr-ı şûy
‘Avrat er yüzinden olur tâze rûy

Dinlenüben Mâlik-i ejder nâm-dâr
Oradan dönmegi kıldı ihtiyâr

Dilber gözleri oldu dolu âb
Zülfî tek düşdi içine saç u tâb

6920 Böyle didi Mâlik’e iy pehlüvân
Kim senüñ mihrüñ baña ruḥ-ı revân

Eylegil sen ḥâlûme bir kez nâzar
Gör gözümde niçesi aḳar güher

Cigerüm ḳan dolu yüzüm dolu âb
Bağrımı ider babam fikri kebâb

Olmasun kim arada nâ-geh ola
Baḥt u bîdarı anuñ der-ḥorola

Görür isen buradan çün Ḥaydar’a
Söyleyesün sözümi ol servere

6925 Benden aña yetüresüñ çoḫ selâm
‘Arz idesüñ her niçe didüm peyâm

80a

Niçe ki Ḥaydar dilese ide ceng
Sen taḥammül idüben eyle direng

Güşş eyle tā Müslümān ola ol
İtdügi işden peşimān ola ol

Kimseye itmez vefā uşbu cihān
Eyle idüñ 'arzı gitmesüñ hemān

Biledür fikrüm benüm iy nām-dār
Ol Müslümān ola der-encām-ı kār

6930 Saña bu işde dutarum ben ümjd
Bu kıara dünüm meger ola sefıd

Didi Mālik kaygu çekme şād ol
Serde nisbet gussadan āzād ol

Baňa sen her iş didünse bitürem
Böyle çoğ iş yerine yetürem

Mālik ayrıldı deyüben bunı zūd
Birbirinden itdiler anda durūd

Çünki Mālik irdi ber-deşt-i gemin
Didebānı gördi Dārā'nuñ hemiñ

6935 Varubanı virdi Dārā'ya haber
Leşker ile doldı uşta deşt ü der

Dört yanadan çıhdı leşker durmadın
Her biri bir söz didi ol ehl-i kın

Her tarafından çıhıbanı ol sipāh
Bağladılar leşker-i İslām'a rāh

Çünkü Mālik gördi ırakdan çeri
Baıdı Bu'l Muıcen'e ol dın serveri

Didi iy kardaş ki düşvār oldı hezār
Kūh u deşt dopdalu oldı ez-süvār

6940 Sağ u soldan bağladılar bize rāh
Bize kaşd itmege geldi ol sipāh

Böyle merce yoıdurur sāz u neberd
Korıarum bugün birden çııa gerd

Atlular tıg ile diler ide ceng
Hem peleng dendānla şır olan be-çeng

Böyle virdi anda Bu'l Muıcen cevāb
Bunda girsek ola biz iy kām-yāb

Öldürürler bize virmezler amān
Diri kıymazlar kılavuz bir zamān

6945 Gel çeride uğraşalum bunlara
Birisin meger düşürevüz yire

Andan aluban bize sāz u neberd
Çııhralum göke yirden bunda gerd

Bunı diyüp sürdi atını revān
Dileyüp yāri zi-ıallāk-ı cihān

Gelüben birini getürdi zi-zın
Çizdi esbābın kamu ol ehl-i dın

Giyinüp bindi ata çün pıl-i mest

Şır tek şemşire açdı anda dest

6950 Bir yañadan dağı Mālik-i nām-dār

Hamle itdi öyle ki şır-i şikār

Bir şicā‘ı dağı idüben nigün

Alup esbābın ahıtdı anda hün

Şıre nerler çün uzatdı tige çeng

İtdiler güng dünyeyi Dārā‘ya teng

Hamle itdi her yañadan leşkeri

Boyadılar kan ile ol gün yiri

Bes ki kanlar ahıdı der-merta‘-ı hayl

Niçe dere doldı orada zi-seyl

6955 Yiryüzinün kamu kandan oldı şır

Suya döndi orada zühre-i şır

‘Amr nā-gehān meger ol nık-hāh

Gelüben itdi güzer der-rezm-gāh

Gördi ki leşker alup tığ-i sinān

Halka almış her ne var ehl-i imān

Yüz kişiden ellisi olmuş helāk

Kan ile hem-reng olmuş anda hāk

Oradan oldı revān ol hoş-nihād

Vardı Haydar yanına mānend-i bād

6960 Kāmu Dārā cengini yād eyledi
Ol ‘adu her niçe bî-dād eyledi

Didi yā Haydar yûri eglenme zûd
Yoḥsa Mālîk’den ider cānı durûd

Geydi Haydar anda esbāb-ı neberd
Atına mindi revān mānend-i gerd

Vardı Seyyāf yanına ol pehlüvān
Hem dilāver hem şicā’-ı kār-dān

Didi uşta gidelüm itmege ceng
Bunda eglen sakla sen nāmus u neng

6965 Leşkere benüm yirüme server ol
Düşmeni men’ itmege girçek er ol

Durmadın orada dönderdi ‘inān
Gelüben leşker-gehe irdi revān

Başı dolu hışm göñli dolu kın
Öyle sankim od çıḫar andan hemîn

Çünkü yavuk irdi ber-ḫāver-sipāh
Ölüden bulmazdı öte anda rāh

Kan ile mercāna dönmiş gördi rîg
Orada kana bulaşmış çoḫ çerîg

6970 Şāh-ı merdān Zülfikāra açdı dest
Na‘ra urdı k’āsumānı itdi best

Çağıruban didi iy kavm-i la‘in
Ne için bağladuñuz leşkerle kın

80b

Didi iy Dāra-yı bed-baht rû-siyāh
Leşkerüme niçün oldun kine-ḥāh

Öyle keseyüm seni ser tā be-pāy
Kim eyer içinde deprenme zi-cāy

Niçün meydāne geldüñ sen dilir
Bilmedüñ mi uğraşa şır saña şır

6975 Öyle dönderem seni der-rūz-i ceng
Bilmeyesüñ şitābı ez-direng

Bunı deyübeni düzden çıldı gerd
Tığ alup yükretdiler esb-i neberd

Leşker içre Düldül’i yükretdi şāh
Ne ki ceng eri var açdı cāy-gāh

Kalb içine sürdi atını revān
Çokını atdan yıkuban pehlüvān

Çün sipāhınuñ kalbi oldı āşikār
Gördi kim Dārā’yı durur tāk-dār

6980 Sağ yañadan dönderüp anda ‘inān
Hamle itdi aña çün şır-i jiyān

Ḥaydar aña öyle çaldı Zülfikār
Ol la'ini iki böldü çün hıyār

Düşdi añun yarısı der-zır-i pāy
İki budı kefeli kaldı be-cāy

Kaçdı Dārā leşkeri ber-kūh-sār
Kalmadı yirinde bir yalguz süvār

Mālik Bu'l Muḥcen ü kalan çeri
Kavdılar ol yazıda kāfirleri

6985 Çoklarını öldürüben döndiler
Sağ esen Ḥaydar yanına geldiler

Çün gelüp Ḥaydar irişdi leşkere
Nām-ver kamu yığıldı yek-sere

Bile didi server ü leşker-penāh
Cemşid'i kim itdi bu işden āgāh

Gitdi Mālik çeride soldan yaña
Niçe irdi bu ḥaber bilmez aña

Ḥaydar'a 'Amr-ı Ümmiye didi ben
Gezeyüm niçe var ise encümen

6990 İdeyüm bu işleri cümle 'ıyān
Koymayayum saña hiç işi nihān

REFTEN-İ ‘AMR BA-LEŞKER-GĀHI CEMŞİD

Bir ğulām eyledi kendüni siyāh
Durmadin çıldı revān ez-bār-gāh

81a

Hāverān yanına geldi ol nuḥust
Didi bir söz sorarum söle dürüst

Ƙardaşum menden iverdi peyām
Halkdan anı gizlemek gerek tamām

Böyle didi saña ol şāh-ı cihān
Ne kîni var idi benümle nihān

6995 İletüp Dārā ile men çok sipāh
Eylemiş idüm revān der-rezm-gāh

Kim ideler Mālik’e anda kemîn
Gökde iken indüreler ber-zemîn

Sen işümden Haydar’a virdüñ haber
Leşkerümi eyledi zîr ü zeber

Bir degül mi anmaz senüñ ile
Buncılayın sözi getürdüñ dile

Ƙardaşı arasında bu iş ola rû
Neferîñ okur bu işe ehl-i ħurd

7000 anda olsa saa arda yr ile
Sanma arda teki ayru var ola

Havern  nkim bu sözi di ledi
 tdi ‘Amr ol cevb  n a ladı

Didi ardauma yetürgil peym
Ben i  mi eylemi  idüm tamm

Bil ki bildi ‘Amr-ı  mmiye hber
Sen baa itme g mn iy p r-hüner

Haydar’ı ol ba ladı der-rezm-gh
Gelübeni eyledi anı gh

7005 Aa andan irdi bilsün bu ziyn
Yok g mnum baa itnes n g mn

Bil elümden gelse bil iy  h-ı dehr
asdam oldur ki virem Haydar’a zehr

Andan ol bir name b nyd eyledi
Namede did klerin yd eyledi

Didi ‘Amr’a sa lagil bu nameyi
 sin b -gneye dime bunu

ardaumdan özge kimse görmesün
Nameyi ayru  a uban durmasun

7010 Nameyi ol ‘Amr virdi  n revn
Yir  p ben y ridi ol h rde-dn

Vardı H aydar yanına m anend-i b ad
N ameyi virdi a na ol ho -nih ad

N ameyi   n okıdı ol n am-d ar
P i e d   di n ame tek ol  ehriy ar

Le ker nden buyru  itdi on nefer
H aver ana var dir ol   r-i ner

Didiler ki  ndedi H aydar seni
Dur rev an H aydar ya na dutgil y ni

7015 H aver an ender-zam an oldu s v ar
Bilmedi kim n'itdi a na r zig ar

Dutuban H aydar yanına geldi r h
Dili yalan ba ı dolu p r-g n h

H aydar a na n ameyi virdi rev an
Didi  almadı yavuzlu u  nih an

G r bu yavuz ba uban kim  n durur
O ıgil t  bileyüm sırrı nedür

H aver an yüzinde hiç çalmadı reng
Didi g  nli deki g n m oldu teng

7020 Oldı  acil i ledi   n n -sav b
Bilmedi kim niçesi virsün cev b

Ol yazudan g  nli bula dı b -hem
Oldı  at ından siyeh-r    n  alem

Sen yazan da öyle eylegil nigāh
Olmaya haṭṭuñ teki yüzüñ siyāh

Her ne gelse nāmede yaḥṣi yamān
Yakın eyle yazanı itme gümān

Öyle çalgil kalemi sen āṣikār
Döne saña olmaya sen şerm-sār

7025 Hırlık zehrini sen dadmayasuñ
Şerm-sār olup gama batmayasuñ

Okuyuban haṭṭı oldı serv-i siyāh
Ser-nigün oldı qalem tek itdi āh

Şāh-ı merdān didi kim iy tıre-baḥt
Gitdi qılmadı elünde tāt u taḥt

Sen henüz terk itmemişsüñ fitneyi
Kim aklınıñ bilmemişsüñ sen seni

Qorımamışsüñ benden iy sen bed-güher
Hergün eylersüñ arada şūr u şerr

7030 Taḥt u tātıñ gitdi elünden kamu
Dutdı her bir leşkerüñ bir yaña rü

Sen henüz baña eylersüñ kemın
Āsümān iyesüñ baña sen zemın

Ol gāzab üzre buyurdı nām-dār
Çekdiler sefer günine ḥor u zār

Bir yire bîr kıldılar iy nām-ver
Kim gelüp giden baḥardı ḥayr u şerr

Ḥāverān işini çün itdi tamām
Leşkere emr eyledi ol nîk-nām

7035 Baḡladılar kîni almaḡa kemer
Doldı leşker ile barça deşt ü der

Kūs u revînüñ ol çıḥdı zi-deşt
Pehlüvānlar itdi meydān içre geşt

Kendü ḡalb içinde Ḥaydar-ı nām-dār
Yir dolu gerd oldı gök dolu ḡubār

81b

Mālik ejder pehlüvān u pür-hüner
Dutdı meymenede yir ol şîr-i ner

Meyserede dutdı Bu'l Muḥcen ḡarār
İtdi soluñ ḥayr u şerrin ihtiyār

7040 Ol ṭarafdan daḡı hem Cemşîd-i şāh
Ḳopdı deryā tek bile alup sipāh

Öyle ḡopdı na'ra ez-zurnā-yı kūs
Doldı yir gökyüzi oldı āb-nūs

Ḥaverüñ leşkeri çün deryā-yı hūn
Çıḡuban dutdı Ḥaydar yaña yön

Oldı yiryüzi dolu tığ ü sinân

Yürüdiler düzedübeni ‘inân

Virdi ‘alem gelini zülfin be-bād

Oldı yiryüzi direfş ile ābād

7045 Bes ki yiryüzzinde çoḥ oldı süvār

Öyle oldı kim göke çıḥdı gubār

Tozdan oldı yiryüzi ḳaranḳu dün

Göze hiç görünmez oldı gökde gün

Ḳalb içinde nām-ver-i Cemşid idi

Yayaḡ önince vü ardınca süvār³⁶

Yayaḳ oḳ u yaylu varı nize-dār

Çün yürüdi iki yañadan gürüh³⁷

Daḡ düze döndi vü düz oldı kūh

Tācını sen eyle san ḥūrşid idi³⁸

³⁶⁻³⁷⁻³⁸ Metinde yukarıdaki şekilde yazılan bu beyitlerin dizeleri anlam akışı ve uyak gereği yerleri aralarında değişmelidir:

Ḳalb içinde nām-ver-i Cemşid idi

Tācını sen eyle san ḥūrşid idi

Yayaḡ önince vü ardınca süvār

Yayaḳ oḳ u yaylu varı nize-dār

Çün yürüdi iki yañadan gürüh

Daḡ düze döndi vü düz oldı kūh

7050 Ol ki evvel geldi meydāna diljir
İtdi meydān içre cevλān nerre şir

Pehlūvān Bu'l Muḥcen imdi ol sūvār
Tığ-zen idi nām-ver hem nize-dār

Bir bedev binmiş be-ğāyet tünd ü tiz
Kim ki görse ḥamlesin ider güriz

İki tığ salmış hümāyil-i āb-dār
Gelūben meydāna girdi şeh-sūvār

MAŞĀF KERDEN-İ EMİRÜ'L MÜ'MİNİN 'ALİ 'ALEYHİSSELĀM BA-
CEMŞİD-İ ŞĀH BĀR-I DİĞER

İnce geymiş nām-ver ceng ālātın
Görünürdi gözleri anuñ hemjın

7055 Nizesi ile çevürürdi revān
Kim göremezdi anı hiç pehlūvān

Bir zamān nize alup der-rezm-gāh
İtdi cevλān gördi ne kim var sipāh

Fāriğ oldı nize oynatmağdan ol
Hāverüñ leşkerine gözledi yol

Orada bir şir bünyād eyledi
Kendü erdemin kamu yād eyledi

Dir idi ki şir ü dilāver benem
Ğanım olan ber-şehi Hāver benem

7060 Yırtaram çengüm ile çerüm peleng
Çıharam kûpāl ile mağzı seng

Tıĝ ü pûlādum ile ĝārā-şikāf
Ben kâffuñ karnın yaram mānend-i kâf

Seng-i hārādan sekū-yı āb-dār
Geçürem niçe ki gülden nevk-i hār

Öyle peykān ile ayıram zi-reh
Niçe kim danuñ yili gonceden gireh

Çünki okum duta rāh-ı rāst-ān
Her yanaya gide andan dāstān

7065 Nıze ucı ile bā-bāzū-yı zūr
Çıkaram dideyi men ez- çeşm-i mūr

Ol zamān ki gürzümi alam be-çeng
Heybetinden muma döne hare seng

Düşmenüm anuñ çün olursa nigün
Gürzümuñ harbin görüp olur zebün

Āb-gün hançerimi çünkim çekem
Niçe serverler kanın yire tökem

Çünki Haydar baña diyüpdür siper
Ol cihetden irgözem hürşide ser

7070 İmdi gerekdür baña bir şir-i merd
İde meydān içre benümle neberd

Şehleründen Hâverüñ bir nām-dār
Sürdi meydāna revān tāzî sūvār

Binüben bir gül-gün at ol nām-ver
Girdi meydāna ki getüre hūner

Ol yürimekte giyikden rāh-vār
Ger yükrimekte diseñ kuş tek uçar

Ğamu esbābı anuñ sım-āb-gün
Bir kılıç dağı hümāyıl-i āb-gün

7075 Ne ki var kisveti ğamu la‘l reng
Girdi meydāna ide merdāne ceng

Başına bir tāt urındı zer-nigār
Ğalmış ol çok pādişehden yādigār

Bir ağır gürzi dağı ez-sım-i hām
Salmış ir ğaşına niçe ki sām

Almış ele bir sekû-yi āb-dār
Sen sinānın san anuñ dendān-ı mār

Geldi bu nev‘ ile ender-rezm-gāh
İki yañadan gözedürdi sipāh

7080 Böylesince gitdi anuñ biñ sūvār
Çetrzerriñ dutmış üssine sāye-dār

Çün gelüben rezm-gāha irdiler
Leşkre emr itdi ğamu döndiler

82a

Geldi Bu'l Muḥcen yanına meh-çū şîr
Na'ra urdı ejdehā tek ol dilîr

Didi Bu'l Muḥcen'e kim iy pehlüvān
Sen ne kimsüñ kim usanmıssuñ zi-cān

Sen işitmemişsüñ ola adımı
Bilmemişsün aşlumu bünyādımı

7085 Şehribāram ben ben bu kāvs-ı şāh
Tāc u taht iyesiyem zerrîn külāh

Hāverüñ şehi baña vāsi olur
Sen gelüp baña ğanım olmaḵ n'olur

Benüm alnum şāha kız ırardaş durur
Hāver ehline görürsün baş durur

Düzmeḡe ırarbuma pülād olsa kūh
İki yañadan göre eyledi gurūh

Ne için geldün benümle itmege ceng
Düşmeḡe giyik ğanım olsa peleng

7090 Baña senüñ teki der-hengām-ı kār
Hāverüñ dolusı gerekdür süvār

Doğmışam ben seni öldürmek için
Ölümüñi saña bildürmek için

Alubanı elüme tiğ-i sinān
Tükedeyüm senüñ içün āb u nān

Didi Bu'l Muḥcen aña kim der-neberd
Bellü olur kim durur meydānda merd

Gör elümde ḳana yoğrulmış sinān
Çeşme tek senden revān eyleye ḳan

7095 Ceng içün ger bağlamışsun sen kemer
Gel ilerü ne ki var göster hüner

Yohsa meydānda dönüben git girü
Ne içün durduñ benümle rü-be-rü

Sürdi atın işüdüben ol la'ın
Baş olmuş dopdalu hışm ile ḳın

Ḥamle itdi birbirine pür-hüner
Her biri yüzine çeküben siper

Ele aluban sinān-ı cān-sitān
Birbiri sinesine sundı revān

7100 Ol ḳadar dalaşdılar der-rezm-gāh
Kim görünmez oldu gerdden mihr ü māh

Sekülerüñ uçı çün dendān-ı mār
İrüben terkden çıḫarurdu şerār

Nıze ile ḫamle doḳsan kez tamām
İtdiler birbirine iy nıḳ-nām

Uşbu nev‘a tā ki kızdı āfitāb
Birbirine itdiler onlar şitāb

Āķibet Bu‘l Muḥcen u bisyār revān
Atını yükretti düzetdi sinān

7105 Öyle kıldı atını orada germ
Dırnağı sangil ki yirden yırttı çerm

Çün aña irdi yavuğ ol nām-dār
Sundı nize kaçmadı ol şehriyar

Nizesin itdi anuñ sinesine
Ol la‘inüñ qalmadı dili döne

Çııdı çenginden sekū-yi āb-gün
Yüzinüñ üstine düşdi ser-nigün

Öyle götürdi anı ol bî-direng
Sanki bir pişe idi aldı çeng

7110 Nize ucıyla götürdi yukaru
Bir zamān sakladı gördiler kamu

Çünkü leşker kamu gördi ser-be-ser
İtdi bir na‘ra orada şir-i ner

Atdı girüye anı üç yüz kadem
Kandan olup kisveti cevşeni ḥam

Gördi anı çünkim ol serdār-ı din
Çağıruban itdi aña āferin

Didi kim iy zührede şir-i dilîr
Olsun elünde müdām leşker esîr

7115 Āyine biñ āferin kim der cihān
Kevkeb olmış sen teki andan ‘ıyān

Ḳankı bağda kim bite sen tek dıraḥt
Ola anuñ biri ḳamu ferr ü baḥt

Çünkü Bu’l Muḥcen bu söze dutdı gūş
Na’ra urdı çün hüner-ber itdi ğurūş

Dir idi böyle ki ceng eri ḳanı
Hāverūñ leşkeri serdār-ı ḳanı

Ol ṭarafdan daḥı aġlāb-ı sipāh
İtdi meydāna naẓar Cemşid-i şāh

7120 Şehriyāruñ gördi dönmiş baḥtını
Dirmiş ol dār-ı fenādan raḥtını

Doldı baġrı ḳan anuñ ruḥsārı zerd
Gözi doldı yaşı göñli doldı derd

Böyle didi kim ḳanı ol şir-i ceng
Ayaġına ecel eli saldı çeng

Dādrîġā daḥı anuñ tek süvār
Leşkerümde yoġ idi bir nām-dār

Aña daḥı irdi yavuz gözden ziyān
Pehlūvān idi baña hem mihr ü bān

7125 an neden aqlamasun H aver-sip h
 ldi meyd nda Bin K vis-i   h

Bu cih nda bir anu  tek y dig r
Olmaz idi adı çaldı  ehriy r

amu  avminden sa a bils   hem n
Bu idi yükrek-i lat f u n zen n

82b

Baqlasam ger   nin alma a miy n
 oymayam birin diri ender-cih n

 şidenler belki itmeye pesend
Anu  içün itmezem a a gezend

7130  idi bu nev a gözi doluban  b
Bili  eng tek olba  ni r b b

H aver ehli idübeni h  m u   n
amu aqla up did kibr   la  n

Kim eger t    a sa ez-ebr-i siy h
amu d ny  yüzini dutsa sip h

Her ya adan getürelüm biz  eri
Sa  idelüm t  alavuz onları

Böyle didi leşkere Cem  d-i   h
Kim görünmez gözüme t c u k l h

7135 amu  l me g   l virmek gerek
Ba umuza ne gelür görmek gerek

So a  oymak bu savaşı key degül
Eskil r kin da ı olurum mel l

Pahl v n kimdür diy   ceng eri kim
Gire meyd na ola a a gan m

Her kişi bu k ni andan ala cüst
Dilegi h   l ola a un dürüst

Her vil yet dilese virem a a
Fitne  almaya da ı   din so a

7140 Vardı bir h veri   n n idi n m
amudan ol pehl v n idi tam m

Geldi  yle sanki bir gurrende   r
Binüben bir yükrük at  ol dil r

Bir p l d t   aluban destesi  er
Öyle san gündüz ki do m   ez-güher

Boynına salm   h m y l pehl v n
Öyle san Cem  d idi kendü hem n

Bir kemend da ı n   den heft reng
Alubanı irdi itmeyüp direng

7145 Yine geymi  egnine ol bir berzreh
Ol  er saluban dürlü gireh

Ol zerre altında bir dîbâ-yı zerd
Giyinüben geldi ber- deşt-i neberd

Çünkü Bu'l Muḥcen'e irdi nām-dār
Nîzesin sundı aña ol nā-bekār

Biline kim bağlamışdı ol kemend
Nîzesin iledübeni üzdi bend

Ḳalḥnını karşı dutdı nerre şîr
Ejdehâ tek ḥamle itdi ol dilîr

7150 Ol bed-endişden yaña sundı sinān
İtdi bogazına nîzesin revān

Gerdeninden geçdi añun durmadın
Dili ḳalmadı ki dîne ol la'în

Götürüp atından atdı ser-nigūn
Düşdi topraḳa oluban ḡarḳ-ı ḥūn

Girdi meydāna yine bir pehlüvān
Nîze anı daḡ' itdi yıḡdı revān

Üçünci dördünci beşinci hemān
Virdiler bu nev' ile ḳamusu cān

7155 Leşkerinden Ḥāverüñ ol şîr-i ner
Yüz yigirmisin yıḡdı pür-hüner

Doldı ölü ile anda rezm-gāh
Aña itdi āferîñ Cemşîd-i şāh

Buyruĝ itdi alb-i Haverden svr
Yrisn dey hezr ender hezr

opdı Haver pehlvnları zi-cy
Yiryzi dold ks u kerre ny

Her yaadan nki yrdi gurh
Cnbe geldi amu mnend-i kh

7160 hd bir gerd anda ez-meydn- ceng
Kim apardı gn yzinden b-reng

Grdi geldi nki Bu'l Mucen siph
Urd bir amy ber-esb-i siyh

Girdi leker iine mnend-i gerd
Gkerdi yaz bulud tek r-i merd

ormad geldi dv ana o siph
Serverin gzedbeni dutdı rh

b-gn tĝini ekdi ez-miyn
Ildırım hd sanasn ez-amm

7165 Her yaa yneldir idi atn
Basız ider idi ol o o teni

nki Haydar grdi leker b-girn
Geldi Bu'l Mucen'e durmadn revn

Na'ra urup bir kez eyledi nihb
Ki ayaklar old sst ender rekb

Na‘rasından anuñ otuz kez hezār

Düşdi atından nigūn ölüp süvār

Çekübeni orada şemşir şire

Niçe biñ başları bıraқdı be-zır

7170 Hāmle itgeç bir kez Döldül-süvār

Üç yüzün yıhardı ez-meydān-ı kār

Çünkü Mālik itidi meydāna nazar

Gördi yir gök doldı tozdan ser-be-ser

Sürdi meydāna atın ol nām-dār

Қopdı bir dağ düzde öyle san meger

Alubanı kúpālın al şır-i neberd

Yıhdı meydānda ne kim düş oldu merd

83a

Haydar’uñ yāranlarıқopdı zi-cāy

Sen diyeydüñ dağ başı қopdı zi-pāy

7175 İki leşker anda қarışdı be-hem

Yiryüzi dopdalu oldu zır ü bem

Atlularuñ tozı itmekden şitāb

Çıhdı göke kim dutdı āfitāb

Tıg ki çekерdi çalunırdı teber

İşideni ider idi bārça ker

Nîzelerüñ ucu dolu kan u hâk
Atlularda cevşeni iderdi çāk

Atılan da nizeler nîzeler dilerdi mû
Nā-gehān kemend düşerdi ber-gulū

7180 Kilk-i okı yırtar idi ez zi-reh
Demrenüñ ucına düzmezdi gireh

Ol kadar katl oldı meydānda süvār
Çıkmağ olmazdı aradan der-kenār

Ol kadar kan seyl olup olmuş revān
Yiryüzi toprağı olmuş arguvān

Öyle kan aķar idi der-zır-i pāy
Atlular ayağı dutmaz idi cāy

Bir yānı Hāver-zemīnūñ leşkeri
Dalaşuban düşer idi her biri

7185 Üstlerine yağar idi gürz-i girān
Leşker-i islām kırar idi revān

Leşkerüñ bir yānı bilmezdi haber
Kim kırılır bir yanında ehl-i şer

Uşbu nev‘a ötdi tā kim şāh-ı zeng
Dünyeyi rûm leşkerine itdi teng

Çünkü oldı perçem mağrīb nigūn
Varubanı batdı gün der-mevc-i hūn

Düşdi ƙan tek dāmen-i  er a  afak

D n apardı r z-ı r  enden seb k

7190  a ıl oldu gökde kevkeb ile m h
Yiryüzinden gitdi a  geldi siy h

 ki leşker itdiler meyd nda ceng
Hiç dil ver itmeyübeni direng

Hiç birisi ol iki ceng-i sip h
Dimedig m var durur  r m u g h

Sub  olunca leşker içre ceng idi
  aver ehline bu d ny  teng idi

Gice  aran usı v   em  ir-i t z
 yle sanki  opdı ol gün r st-e-h z

7195  u le viren de sek -yi  b-gün
Sanki ılduz idi  ark  olmuş be-h n

Bes ki meyd n i re  oh töküldi  an
 or usından d vler  rg rdi rev n

 l ler  amusı olmuş  ana  ark 
Arguv ndan l le olmaz idi fark 

Gice  aran usı v  gerd   gub r
 kisin cem  olmuş idi bil ay r

Gerd içinde berk-i t  -i c n-sit n
 yle sankim ber  idi yakardı c n

7200 Çün mecāl oldı kim ora subḥ dem
Dañ yiri ağarmağa çekdi raḡam

Çünki çıḥdı āsümāndan āfitāb
Öyle san kim od idi çıḥdı zi-āb

İki leşker durmadılar bir zamān
Öldi iki yanuñdan çoḥ pehlüvān

Ol kadar düşdi ölü bı-pā vü ser
Yoğ idi yol kim ide atlu güder

Aḥşam olinca yine der-rezm-gāh
İtdiler ceng iki yañadan sipāh

7205 ‘Amr çünkim gördi bu nev’ ile kār
Geldi Ḥaydar yanına ol nām-dār

Çağıruban didi kim iy pehlüvān
Görgülü yüzüñden münevver bu cihān

İt nazār kim bunca leşkeri şümār
Şır-i merd ü pehlüvān ḥancer-güzār

İki gün bir gice der-rezm-gāh
Kim yağan tığ durur ez-mığ-i siyāh

Arada oldı tebah çoḥ ceng eri
Tāc-dār u nām-verler her biri

7210 Ser-nigün oldı öküş şemşir-zen
Bulmadı eşkine uşbu encümen

Ꞑamu meydān dopdalu leşker durur
Hem ‘alemler yirlü yirinde durur

Tıǵüñ ucı ğarķ olur der-mevc-i ħün
Olmadı Hāver çerisi ser-nigün

Öyle san kim onlar olmaz hiç kem
Görmemiş tek deb ‘a cevır ü sitem

Yohsa bu dünyāda ādem ne ki var
Ꞑamu san kim bundadur iy nām-dār

7215 Böyle yegdür ħalbe dutasuñ gözüñ
Tıǵın meger yaķasuñ kend’ özüñ

Bu çeri meger ki döneler zi-ceng
Mařaĥat böyle durur itme direng

Ölmesün ki leşker-i İslām bugün
Ĥayralanup ꝑamu ola ser-nigün

Çünki Ĥaydar dutdı uşbu söze ğuş
Didi kim iy sāhib-i ‘aķl ile ĥuř

Ꞑorķma bize yār durur cān-āferin
Bu ‘adūdan bizi saĥlar ol yaķın

83b

7220 İrişicek vaķti ĥāřıl ola kār
Ġāĥı çimen gül getirür ġāĥı ĥār

Çün beni pîrûz ide aña Hudây
Dağ ise dağı kıpam ben zi-cây

Hamle idem yalıñuz onlara men
Od çıkaram tığüm ile aña sen

Göreyüm niçe olur imdi işüm
Bellü ola çeride kimdür işüm

Düldül'i sürdü revân der-rezm-gâh
Kılbini gözedüp ez-Hâver-sipâh

7225 Ceng erinden öyle doldı anda deşt
Dağı görmemiş felek itdükçe geşt

At u âdem kıldı çoğ der-zır-i pây
Hâlî oldu pehlüvândan anda cây

Öyle kıpdı gerd ez-meydân-ı kın
Âsümânı san kim indi ber-zemîn

Geldi aşlan teki ber-kılb-i sipâh
Atlu gerdeninden hevâ olmuş siyâh

Gördi tığuñ ayağında şehsüvâr
Anda durur ceng eri yüz kez hezâr

7230 Gördiler kim Haydar irdi nâm-ver
Tığın ele aluban ol şır-i ner

Kamu düzetdiler aña tığ ü tız
Öyle san kıpdı yeñiden rüst-e-ğız

Gice t  gündüz olunca ol dil r
 aldı iki eli ile  em  r-i   r

 nce düşdi  l  ez-H ver-sip h
D ld l'i andan bulmaz idi gide r h

   gün    gice bu nev'a oldu ceng
Oldı savaş ehline yiryüzi teng

7235 Oldı   n    nci gün merd n-ı k r
Yoruluban çaldılar ez-k r-z r

 amusı yaralu  ar  olup be-h n
Durmadın ayrıldılar  or u zeb n

Döndi H ydar da ı ol   r-i jiy n
M lik   Bu'l Mu cen   ehl-i  m n

H ydar' n da ' le ker n den b -  m r
Yaralu olmuş idi  o  n m-d r

Buyru  idüp   h get rtti  b-ı germ
Yudı yaraluyı  amu nerm nerm

7240 Yaralı n   n yarasın yudılar
Yaradan  amusı yükrük oldılar

Ol dil verlere ol d n -yı d n
Her birine itdi  o   o   fer n

Didi onlara kim iy fer unde ba t
Olmanız süst oldu deyü k r-ı sa t

Bil ki bu leşker durur hadden ziyād
Böyle ceng bende dağı yoğdur be-yād

Bunlaruñ her günde artar leşkeri
Yıgılur üstlerine her gün çeri

7245 Devr-i ādem olalıdan rüzigār
Bunca bir yirde görülmemiş süvār

Alduñuz onlarda erlik ile dād
Böyle ceng itmez zamāna dağı yād

Sürdi andan sonra leşkerden şümār
Tā bile kim niçe az geldi süvār

Sayanlarvirdi Haydar’a haber
On üç katla biñ iki yüz elli er

Kem dürür leşkeri ider rüz-i hisāb
Ma‘lūm olsun saña şāhı kāf-tāb

7250 Eksük oldu bunca az ehl-i imān
Bu zamāna itdi bu kadar ziyān

Yandı Haydar kalbi ölüler için
Şu‘le virdi od teki ol yüzi gün

Böyle didi ol şeh-i Hāver-güşāy
Ger benüm çerüm kopar olsa zi-cāy

Er kişi katl ola der-meydān-ı ceng
Leşkere her işde yek ola direng

Çünkü leşker işini itdiler tamām
Anda buyurdı getürdiler ta‘ām

7255 Leşker ehli cem‘ oluban be-hem
Ol simekden yidiler ez-biş ü kem

Der-zamān ol leşker-i ‘ālī-penāh
Gıtdiler her biri ber-ārām-gāh

Ol yañadan dahı Hāver leşkeri
Döndiler yirlü yirine her biri

Dilediler yiyeler ol ta‘ām
Bir yire cem‘ olubanı haşş u ‘ām

Virdi Cemşid leşkerine ser-be-ser
Güheri batmānla ħor-vār ile zer

7260 Yanına itdi taleb Cemşid-i şāh
Onları k’iderdi i‘dād-ı sipāh

Niçe eksük geldi ez-merdān-ı ceng
Söyleñüz itmeyübeni siz direng

Böyle didiler ki iy şāh-ı cihān
Dünye olduğınca olgil cāvidān

Tā cihān olduğça olgil pādişāh
Dāyima olsun düşmen günü tebāh

Sorma leşkerüñe qalmadı cevāb
Görmezüz biz dimegi saña şavāb

7265 amu oldu lekeru zır u zeber
almamış ola meger devletde ber

84a

Eyledu Haver erisini řumār
Sandu eksudur dōrt yūz kez hezār

İřidūp Cemřid ġām-nāk oldu saħt
Lerze dūřdi aa ūn berg-i dıraħt

Gitdi andan bir zamān ‘aql ile hūř
ıħmayubanı ōni oldu ġumūř

Bir zamāndan sora ol gōtūrdi bař
Didi destūr yine gōzi dolu yař

7270 Kim bizūm baħtumuz olmuřdur nigūn
Leřkerūmūz bāra oldu ser-nigūn

N’idem ki nie durur tedbır-ikār
Sōle tā kim bileyūm iy kām-kār

Cenge nie biz kemer baġlayalum
Ōlū nedūr diri ūn aġlayalum

Didi Cemşid’e vezır iy ser-firāz
K’oldı bize teşviş u ayġu dırāz

İtdi serverler amu başa ziyān
Bilmezūz ne gōstere daħı zamān

7275 Oldı ola baht diger gün meger
Bize gerdün özge nev' ile döner

Sen yaqıñ bilgil ki ol ahter-şinās
Her işi bilür idi itgeç kıyās

İmdi zindān içredür pür-hüner
Lāyık-ı zindān degül bilgil haber

İt karanku dünin anuñ rüşenā
Eylegil ol bend ü zindāndan rehā

Yine virgil aña cāy u cihānı
Rüşen itgil güzgü teki rāyını

7280 Meger ol dāniş-pezir bîdār-ı dil
Çuğara senüñ ayağüñ zi-kil

Sen bilirsüñ dānişehlini yaqın
Söylemez illa meger bile hemjın

Bite tedbjri ile işler kamu
Bārça 'illetler sağaya duta rü

Der-zamān kaçana eyledi nazār
Didi var ol bî-günāha vir haber

İt anı bend ile zindāndan rehā
Di ki kırtardı dilemez hūn behā

7285 Başdan ayağına anuñ ser-be-ser
Hıl'at-ı şāhāne gider iy ber

Tijz anı getürdiler der-bār-gāh
Yüzine getürme n'itdiyse günāh

Virdi kendü hālkanın ana revān
Durmayuban gitdi Fescān birzamān

Yetdi zindāna revān kibr ü la'ın
Çizdi bendini 'āyānuñ durmadın

Niçe kim hil'at eyürdi şehr-i yād
Giderüben itdi bir ata süvār

7290 Çıhdı çün zindāndan ol rû şeh revān
Āferin itdi ana pîr ü civān

Leşker içre binüben ata 'āyān
Sürdi hayme degin ol kār-dān

Düşübeni atdan ol dāniş-peziṛ
Varuban oturdi ol daniş-peziṛ

Sordı şāhinşeh anuñ ahvālını
Yād idübeni utandı ālini

Kendü ile itidi endişe 'ıyān
Beni kırtaran yaqın var bî-gümān

7295 Meclis ehlinden kamu sordı haber
Böyle kimdür aña yardum iden er

Didiler aña ki der-hengām-ı kār
Seni kırtardı vezir-i kām-kār

Her yañadan sölenüp der-nezd-i şāh
Dağı kim ki server idi der-sipāh

Şāhı hūrūca ile hoşnūd eyledi
Düşmenüñ başın pür-ez-dūd eyledi

Çünkü aḥşam oldu ol dāniş-pezir
Geldi kim ne dir aña göre vezir

7300 Varubanı ḥaymede virdi selām
İkisi böle oturdı şād-kām

Sordı andan ol vevzir-i kār-dān
Niçedür itgil işimüzi beyān

Seni ol günden berü ki bi-günāh
Bend ü zindāna buyurdı pādişāh

Oldı göñlüm guşşadan zār u ḥarīn
Senün içün sözümi bilgil yaqīn

Bil ki kōrkum düşmenüñden ben senüñ
Yoksa gitmezdüm yanüñdan ben senüñ

7305 Ol ‘ıyān u pür-ḥurdaḥter şümār
Böyle didi ke’y vezir-i kām-kār

Ger saña ben söyler olsam gāmumı
N’olduğın āğāzumı encāmumı

Gerek aradan giçe bir rūzigār
İdeyüm söz iḥtişāruñ iḥitiyār

Bu rıbāt içinde biş gün kim muķım
Oldı kim kırtulubangitdi selım

Gerdiş-i devranda çün yoķdur medār
Sen medār isteme andan zin-ķār

7310 Dñnyenñķatlin ğamına biş ü kem
Sen eger ķatlanasuñ aña ne ğam

Bil yaķıñ ki dñnyede yoķdur vaķār
Gitdi dñn bugñn daķı itmez karār

84b

Yime ğam degmez ciķān yimege ğam
Ne Ferīdñn ķaldı dñnyāda ne Cem

Didi aña ol vezīr-i kām-kār
İki leşker kim ola hengām-ı kār

Ķanķısı pīrüz olur virgil ķaber
Devleti kiminñn ğetürür söyle bir

7315 Didi Cemşīd'e zafer Ħaydar bula
Yiryüzi eger dolu leşker ola

Didi nedendür 'ıyān bes dñnini
Dutmamışsuñ resmini āyñnini

Veżīr hıraż eyledi sözin 'ıyān
Didi senden niçñn ideyñm nihān

Tā ki gönderdi beni zindāna şāh
Göñlini dönderdi benden pādīşāh

Haydar' uñ dīnini itmişem kabūl
Cān u dilden olmuşam ben aña kul

7320 Didigüm bizden saña yāver durur
'Aql u dāniş hem saña reh-ber durur

Andan itdiler āsāyiş ihtiyār
Çoñı dutmışdı dünüñ itsüñ şümār

Dañla çün çıldı gökden āfitāb
Gün yüzinden götürübeni niķāb

Çıldı taht üzre yine Cemşid-i şāh
Her yañadan aña tığ oldu sipāh

Geldiler bigler kamu dergāhına
Her biri tā kulluğ ide şāhına

7325 Leşkerine didi ki bilüñ kamu
Dañla kim savaşa leşker duta rü

Kend'özüm meydāna gireyüm revān
İrgözeyüm ılduza nevk-i sinān

Öndeyeyüm Haydar'ı ez-behr-i ceng
Ögredeyüm aña ceng-i peleng

Niçe şeh kim öldi ez-Hāver-zemīn
Alayum kīnini Haydar'dan yaķın

Virdi bigleri aña böyle cevāb
İtme bu fikriñe bundan yok şavāb

7330 Varma Haydar'a yavuk sen ceng içün
Çokları ceng içre ol eyler zebün

Bir tığ-i var ejdehādur san dü ser
Neye ki uğrasa ol durmaz keser

Cevşeni tığı ile ol nām-dār
At ile iki böler misl-i hıyār

Ger yire hışm eylese der-vakt-i ceng
Yirde qalmaya mecāl ide direng

Bindi kuş tek uçar var anda per
Bir yanında dağ u deryā vü kemer

7335 Ol atın binüp alan da tığ
Öldürür bil seni koymaz bı-dirığ

Bir niçeler didi cādūdur saña
Kim anuñ şemşiri çün ejdehā

Böyle didi onlara Cemşid-i şāh
Kim benüm Hāver-zemīnde çoğ sipāh

Var durur işi kim cādūdur kamu
Ger bize bu cādū ise dutdı rû

Deyeyüm ki gelsün ol cādū sipāh
Cādūya cādūyla olam kine-ḥāh

7340 Cādūnuñ şerrin ider cādū dūr
Demüri oddan çıkarur hem demür

Der-zamān bir nāmeyi gönderdi şāh
Cādū-yı Şehbāl'e ile ez-hāver-sipāh

NĀME-İ FİRİSTEDĀN-I CEMŞİD BE-ŞEHBĀL CĀDŪ

Yazıcı alup ele müşğın kalem
Çekdi kâfūr üstine anda raqam

Nāmeyi çünkim yazan kıldı beyān
Bir kişiye virüben itdi revān

Didi ki durma yüri iy nām-ver
Hıza bile eylegil bundan sefer

7345 Söylegil Şehbāl'e sen benden peyām
Geldi düşmen üstüme bil iyhümām

‘Arab ehlinde dūrür bir nām-dār
Geldi leşker böylesince bî-şümār

Ol çerinüñ serveri Haydar durur
Ceng içinde ol be-gāyet er durur

Aramuza düşdi bizüm dürlü ceng
Bizi āhū eyleyüpdür ol peleng

Bize bu nev‘ ile açdı bunda dest
Hāveri az qaldı kim ide şikest

7350 Ol kadar öldürdi Hāverden süvār
İtmek olmaz anı hiç nev‘a şümār

Hem işi cādū durur cādū zebān
Hāveri ābād iken itdi vjṛān

Oldı leşekerden yöküş server tebāh
Vaḳtidür getüresüñ bile sipāh

Sende biñ var durur cādū süvār
Ḳamusın al böyle gel iy nām-dār

Buyruğumdan yön çevürme ol revān
Ḳaydar‘a cādulığı eyle ‘iyān

7355 Çünki peygām işini itdi tamām
Gitdi delvüñ tıḡi yine der-niyām

85a

Nāmeyi aluban ez-Hāver-sipāh
Alubanı iki at ol dutdı rāh

Oldı gamḡın ol vezjṛ-i nām-dār
Vardı Ḳaydar yanına ol kām-kār

Ḳaydar‘a didi bugün Cemşid iy şāh
Bir kişi gönderdi ber-Hāver-sipāh

Cādū‘ilmünde yok anuñ tek firjḡ
Dili ile cādū durur işde ‘acjḡ

7360 Baġlanur cādūlıġından āfitāb

Cādū ile od ıġarur ol zi-āb

Gelür olsa buyruġ itdi çünkü řāh

Ķorġarum kim göre mażarrat sipāh

Anā böyle didi řāh-ı nām-dār

Ben elūme alıcaġız Zūlfikār

Dıv ile cādū yanumda bir dūrūr

Sanurum yüz biñ olursa bir dūrūr

Şāha okuyup orada āferīn

Döndi destūr dileyüp ez-řāh-ı dīn

7365 Çün vezīr destūr ile oldı revān

‘Amr gönölde didi ol kār-dān

İdelüm Āhen Rübā’ya bir güzer

Görelüm ol ħubbe serrin ser-be-ser

Ĥaymeden ıġdı revān mānend-i gerd

Açdı ħīle tobrasın ol pūr-ħired

Niçe gerek itdi fīkr ol pūr-hūner

İtdi ol nev‘a yaraġın ser-be-ser

REFTEN-İ ‘AMR U TEMĀŞĀ-YI ĀHEN RÜBĀ

Varubanı irdi ber- Āhen-Rübāy

Bir zamān itdi direng ol nıġ-rāy

7370 Gördi kim bir qubbe var ol pehlüvân

Qal'a qapusın açup girdi revân

Girdi çünkim daşharudan içeri

Her yañaya baqubanı dutdı rû

Gördi bir künbed demür tek bil ki daş

Hiç qapısı yok görine içi fâş

Anı Süleymân nebi yapmış idi

Bilmek olmazdı ki niçe iş idi

Anuñ ucalığıdı öyle bülend

Qubbesine irmez idi on kemend

7375 Bir bâliğ düzmiş başında ez-billûr

Anda şu'le virür ol mânend-i nûr

Yine dört yüz büt dağı ez-sîm-i zer

Qamusınuñ gözleri dürr ü güher

Dört yanında qoyulur ol qubbenüñ

Her biri bir dürlü bizenmiş anuñ

İrdi anda çünki 'Amr-ı nâm-ver

İtdi dört yanına orada nazâr

Gördi vardur anda bir ruhbân-ı pîr

Yaşı çarh ile berâber iy emîr

7380 'Amr çünki gördi ruhbân'ı zi-dûr

Sanki iblis idi yok yüzinde nûr

Bir kıızıl dün geymişdi ol la'ın
'Amr çekmişken eyle ol esl-i kın

Bir külâh urmuş başına ol siyâh
Buyruğ eylemiş ki anda ola şâh

'Amr çünküm gördi ruhbânı revân
Pîl tek irdi aña ol pehlüvân

Yağasından dutdı anuñ ol dilîr
Oldı elinde be-gâyet ol esîr

7385 Saḡḡalından dutubanı basdı anı
Urdı yire ol keşîş-i miskîni

Bir daşı aldı revân anda be-çeng
Tâ ki mağzın çıkara anuñ be-seng

Na'ra urup didi ruhbân di seni
Böyle kim kimsüñ zebûn itdüñ beni

'Amr-ı Ümmiye benüm didi aña
Boynını söndürirem didüm saña

Didi ruhbân 'Amr'a kim iy sūḡ merd
Benüm ile eyleme böyle neberd

7390 Beni incitme ki der-encâm-ı kâr
Seni incide ḡanum-çün rûzigâr

Söyle sende yok mıdur hiç ters ü bâk
Kim burada nâ-geh olasuñ helâk

Didi iy seňhile eylesen bu dem
Kurtulamazsuň elümden çek sitem

Geydürür beni iden bunda helāk
Toz görünmez yiryüzi dopdalu hāk

Söyle kim dürür burada sana yār
Kurtara benden olıcağ seni zār

7395 Didi ruhbān ‘Amr’a kim tañrılarum
Yollarınadur fidā cān u serüm

Çün işitdi bu sözi anda revān
Deldi kulağını virmedi amān

Tağdı bir ipi anuñ kulağına
Çekdi orada anı döne döne

Didi bu bütler ise saña hudā
Hayr u şerründe olursa reh-nümā

Söle olsunlar senüñle āşinā
Bunda itsünler seni benden reha

85b

7400 Böyle diyüp ‘Amr yidirdi anı
Çıhmağa az kaldı mel‘uñuñ cānı

Katı feryād itdi ol ruhbān-ı Pır
Zār u giryān oluban rengi çü-kır

Dir idi þunda irüñ feryāduma
Yoksa “ömrüm kişverlediaduma

Ola görüñ bu faķire dest-gir
Yoħsa ‘aciz oldu bu ruhbān-ı Pır

Ķubbeden çıħdı orada bir ģurūş
Öyle san ki geldi ol kendüye cūş

7405 Ķubbeden bir dıv āzād eyledi
‘Amr uğrı deyübeni söyledi

Didi iy uğri elüñden koy bunı
Yoħsa burada helāk itdüm seni

Çağuruban didi ‘Amr iy bed-güher
Dıv olmandan ķanda ķorķar şır-i ner

Anuñ içün böyle idersüñ ģırıv
Bunda ķorķum ya‘ni kim uğradı dıv

Bilmedüñ ola meger kim anı sen
Bu cihān dopdalu olsa ehremen

7410 İtmezem hiç kimseden bir zerre bāk
Dıv ile birdür yanumda müştı ģāk

Ĥatem ide Cemşid işini çünkü Şāh
Bu yire alubanı gele sipāh

Sindüre bu ķubbeyi böyle iy pelid
Gizlü sözüñ ne ki var ola bedid

‘Amr çünkim eyledi böyle ‘itāb
Kubbeden hiç dağı gelmedi cevāb

Didi gördüñ mi aña iy şüm sen
Niçe yarı virdi sana ehremen

7415 Bu sözi aña deyüben zū-fünūn
Asa koydı onı onda ser-nıgūn

İtdi bir yanına dağı ol nazar
Gördi ber-havz dolu iy pür-hüner

Havz daşdan dopdalu āb-ı zülāl
Vaşfını taşvır idemez hiç hayāl

Bütleri ol havza pertāb eyledi
Bı-revān tenleri gark-ı āb eyledi

Yakdı bir od orada encām-ı kār
Yandı ol yirüñ içinde her ne vār

7420 Durmadın gitdi oradan der-zamān
Tā varup leşker-gehe irdi revān

Karşudan görindi bir gerd-i siyāh
Gördi gelür kubbe’ye Cemşid Şāh

İrdi ‘Amr çünkim ol Şāh-ı cihān
Bildi anı görüben ol hurde-dān

Na‘ra urup didi iy Cemşid Şāh
Kanda gidersüñ bilüñce yok sipāh

Uşta ben gelürem ez-Āhen-rübā
Varmış idüm anda ben iy pādiřā

7425 Ben bir od bıraşdum onda bil yaşın
Yandı şamu künbedi şaldı hemın

Anda bir per var imiş düşden be-dām
Ser-nıgün asdum anı bil iy hümām

İmdi var gör orada iy řehriyār
Niçe asılmuş durur ol ĥor u zār

İşidüp bu sözi oldu derd-mend
Leşkerine na'ra itdi ol bülend

Bir niçe çışdı çeriden ceng eri
Dutabilmediler ol dāniři diri

7430 Didiler Cemşid'e kim iy nām-dār
İtmegil düşmen sözine i'tibār

Niçesi uğriyle kimesne lāt
Bu yalandur olmagil iy řāh māt

Vardı řāhinřāh'a anda durmadın
Gördi direng şapusu yanmış yaşın

Gördi ruhbān asılı anda nigün
Zār u zar inledür ol olmiş zebün

İçerüye girüben kıldı nazar
Gördi yoş bir büt yirinde iy ki er

7435 Ğamgîn olup koydı yüzin ber-zemîn
Yün dutup kubbeye itdi âferîn

Geldi ol kubbeden aña bir nidâ
Dağı bunda dileñüñ olmaz reva

Nâliš itdi orada Cemşid şâh
Yüzini sürtübeni ber-ḥâk-i râh

Didi iy Lât bağlanalıdan kemer
Saña kulluğ iderüm bâ-cân u ser

Saña kulluğ eyledüm çok mâh u sâl
Yüzümi zerd eyleme dilimi lâl

7440 İmdi beni itme düşmene rehâ
Baña bildir ne içün bu mâcerâ

Sen virürsüñ Ḥaydar'a 'izz ile câh
Beni kapuñdan sürersüñ bi-günâh

Tañrılar bendesine itmez bunı
Dün ü gün onlara bendenüñ yöni

Yine ol uğri dağı bı-teres ü bâk
Kamu tañrımızuı uğurladı pāk

Kendü dergāhuña virdüñ aña yol
Beni bundan dönderürsüñ sen melûl

7445 Yeñiden böyle didi dıv-i pelîd
Ey şehâ çoĥ eyleme fikri şedîd

Ĥaydâr'ı virdüm elüñe der-zamân
İ'tikaduñ doĥrı dut itme gümân

Çünkü leşker gele ber-deşt-i neberd
Bellü olan tek dürür meydânda merd

'Amr'ı bil derviş idi iy pür-hüner
Bunda geldi aña biz itdük nazâr

Gelüben bizden diledi ol dilek
Bes ki bizden kamu iş bitmek gerek

7450 Bütleri virdüñ aña iy şehriyâr
Sen melül olma bu işden yûri var

Beni Cemşîd işidüp döndi girü
Dutdı kendü ĥaymesine anda rû

REFTEN-İ 'AMR BE-LEŞKERGÂH-I CEMŞİD BÂR-I DİĞER

Gelüben leşkerine virdi ĥaber
Kim buluruz dañla Ĥaydar'a zafer

'Alemin itdi nigün çün âfitâb
Çekdi yüzine siyehten ol nikâb

Dağıdup müsgin saçını şāh-ı Şām
Taht-ı zengî kurdı ber-eyvān-ı bām

7455 Çün getürdi leşkerini şāh-ı zeng
Gitdi Rūm leşkeri itmeyüp direng

Hurşid'ün giderdi ol revācını
Hem uğurladı başından tēcını

Çünkü hurşid mağribe irdi yakın
Gice tığin ele aldı durmadın

Kendü zeng başını ol şahib-i hüner
Ayırup gizledi der-zır-i kemer

Oldı günün dāmeni dopdalu kan
Bitdi bu bağ içre dürlü arguvān

7460 Yine dünyā dide şeb-rū kār-dān
Bağladı evvel ki āyinle miyān

Dutuban ol kār-dān orada rāh
Varubanı irdi ber-Hāver-sipāh

Cemşid'ün haymesine irdi yakın
Gördi uyanuķ durur ol ehl-i kın

Gördi kim yolları bağlamış çeri
Didi bundan ötmek olmaz serseri

Açdı hîle tobrasın ol nām-ver
Bir libās düzdi şıcā'āne meger

7465 Geyübeni ol dah' aldı ele tığ
Gezdi onlaruñ ile ol bî-dirîğ

Ol kadar ceħd eyledi ol ħurde-dān
Leşkerüñ girdi arasına revān

Ol karanğuda uzaduban elin
Kāfire güşs virürdi pāk-i dîn

Bu işe itmemek gerek didi şitāb
Tā meger kim bu nalları apara ħāb

İki güşş yise anda bir kişi
'Aklı gider idi bilmezdi işi

7470 Çünkü dünüñ ötdi anda yarısı
Kim ki bîdār idi yatdı vārisi

Alubanı ħaymenüñ dört yanını
Oydılar bir kişinüñ çılmaz öni

'Amr ol hāl ile gördi leşkeri
Çekdi bir mîḥ ħaymeden dîn serveri

Gördi ki kamu uyur der-bār-gāh
Orada kaşd itdi ber-Cemşid-i Şāh

Çün gelüben taḥta irişdi yakın
Gördü bārçadur yatur yolda hemîn

7475 Vardı Cemşid üstine çādur be-dest
Çadur içine büküben itdi best

Ne ki var döşeklerin dağıtdı ol
Oradan gitmegi bünyād itdi ol

Geldüğü yola düşüp oldu revān
Vardı leşkere yine ol kār-dān

Çünkü Hāydar kıldı evrādı tamām
‘Amr vardı yanına iy nık-nām

Hāydar’ı gördi perişān göñli teng
Hem yüzinde dahı ğamdan gördi reng

7480 Sordı endişeñ nedendür söyle şāh
Kime itmişün ğağab iy vech-i māh

Söyledi ‘Amr ki der-rūz-i neberd
Çünkü meydānuñ içinde çıhdı gerd

Kan ile olan da yiriñ yüzi la‘l
Oynamış Düldül ayağında ki na‘l

Yok durur bir ayağınun la‘lı uş
Söyleyeyüm dut benüm sözüme güş

Çünkü na‘lı olmaya iy nām-ver
Binmek olmaz ben saña virdüm haber

7485 Çünkü dañla cenge yönele sipāh
Niçe ola bilmezem iy nık-ğāh

Didi Hāydar’a ki şır-i Kird-ğār
Ola kamuñca senün bu rūziğār

Döne gün meydān içinde iy dilr
Bulmuş bir vaşla āhen dil-pezir

Na‘la beñzer nisbeti iy pür-hüner
Düldül’üñ na‘lı ola düşmiş meger

Didi Hāydar kanı getür göreyüm
Düldül’üñ na‘lı midür bir bileyüm

86b

7490 Durmadın ‘Amr oradan çıhdı revān
Varuban na‘lı getürdi der-miyān

Hurrem olup yüzi oldı misl-i la‘l
Didi Düldül ayağınıñdur bu na‘l

Hāydar’a didi ki ben ki deşt-i ceng
Götüricek vezn ile çekdüm be-seng

Batman ile altmış idi bu tamām
Getürüben sahladum iy nık-nām

Yüki iken söylegil iy nām-dār
Ne kadar artuğ idi itseñ şümār

7495 Didi yüz batman idi ol vezn ile
Kırhı gitmiş altmışı kalmış böyle

Bu söze ben itmezem sen bil gümān
Sen gümān itseñ baña ziyān

Dün gidüben geldi çün vaqt-i seher
Gökyüzinde gün dağıgösterdi ser

Gicenüñ perdesi oldu ser-nigün
Çünkü dünyānuñ yüzine doğdı gün

Aluban bir kurş-ı şābūn iy nām-dār
Yudı karankuluğı ez-deşt ü ğār

7500 Şubh şavuk geldi çünki geçdi şeb
Dünye yeni gün ıssısından dutdı teb

Kendüni bu nev' ile çün gördi dün
Mağrîbe gitdi revān olup zebūn

Gök ki oddan ılduzı itdi 'ıyān
Yakdı dilvüñ perrini iy kār-dān

Ġarķ oldu bālı şeytānuñ be-nıl
Oldı hevā hevā misl-i perri Cibreıl

Hāver'üñ serverleri gitdi kamu
Dutdılar cem'oluban Cemşid'e rû

7505 Gördiler kim daşra çıhar şehriyār
Vardı kamusı vü Bin İsfendiyār

Tahtı gördi kim durur zır ü zeber
Bārça döşekler dağlamış ser-be-ser

Gördi ol bir pîle nisbet peykeri
Bilmek olmaz kim ölüdür ya da diri

Çādere culğalu taht üzre yatur
Kacuban kâmusı oradan gitdi dūr

Na‘ra urdı Kāmūs-ı İsfendiyār
İtmiş uğrı şāhı deyü zār ü zār

7510 Bir gurūş kopdı ki ender-rezm-gāh
Ne ki var hayme cem‘ oldı sipāh

Açdılar çün çādiruñ çulğagını
Çādır içre gördiler şāh’uñ teni

Kim ki hāzır idi ez-Hāver-zemīn
İtdiler Cemşid’e bārça āferīn

Didiler aña bu iş kimüñ ola
Kimüñ elünden bunuñ tek iş gele

Der-zamān geldi vezīr-i kām-kār
Didi kim olgil cihānda pāy-dār

7515 ‘Amr işidür bu dağı iy nām-ver
Böyle itdüm ben gümān virdüm haber

Gice kim bunlar idüp durur gulū
Görmeyübeni kaçdılar kamu

Açdı Cemşid onları sögmege leb
Pās-bān olanları ol tīre-şeb

Anda buyurdi idüben hışm u kīn
Kim kamu leşker atına urdı zīn

Kendü bindi ata çün Cemşid-i şāh
Kamu çıhdı atlular ez-bār-gāh

7520 Dürlü dürlü doldı dünyāda sūtūr
Kimi ebriş kimi bozu kimi būr

Atlar ayağı iren yir bārça pāk
Atlaruñ na‘lı tek oldı çāk çāk

Çıhdı bil mühreden āvāz-ı kāv
Dutdı leşker içini dopdalu çāv

Oldı dünyā kūs öninden rüst-e-ḥjz
Oldı bu kūs öni ez-āvāz-ı büz

Çopdı cevşenlerden öyle anda cūş
Kim işiden başda hiç kalmadı hūş

7525 Kalmadı kırbānda kūs atıldı tır
İrdi nize göke oldı dār u gır

Hāver’uñ leşkeri ender-rezm-gāh
Cem‘ oluban kamu şaff dutdı sipāh

...³⁹ kırḫ ḳalub anda ol çerī
Ölüme gönül koyuban her biri

Bu taraıdan daḫı şeh-i Düldül-süvār
Dünyeyi dopdalu itdi ez-ğubār

³⁹ Bu kelime metinde tahrip olduğından okunamamıştır.

     
    

7530       
‘’   

    
     

   
    

    
 ‘ ’’ 

    
     

87a

7535   ‘ ’  
     

     
   

     ‘
     

     
      

Pehlûvân Bu'l Muḥcen idi ol sÛvâr

Her zamân kopardı tîginden şerâr

7540 Atınûñ rengi idi anuñ siyâh

Gözini görürdi ancaḳ ol sipâh

Sol yanından geḗdi şaĝa leşkerûñ

Didi Cemşid'e kim ise serverûñ

İrelü gelsün ideli bile ceng

Görelüm kim kazanur nāmûs ü neng

Bir kişi yükretti atını revân

Dırnaĝından çıḗdı gerd ber-âsümân

Bindi bir boz bedevi ḗâlâḳ ü cÛst

Şîre nisbet kamu endāmı dÛrÛst

7545 Kisveti ne kim var ise la'l reng

İtmeyÛben girdi meydâna direng

Başına bir terk urmış zer-nigâr

Taḗınup tîĝ-i ḥamâyil-i âb-dâr

Geldi Bu'l Muḥcen yanına misl-i gerd

GiyÛben eĝnine bir ḗaftân-ı zerd

Na'ra urup didi iy bî-kâr-cÛ

Çoklaruñ kanın aḗıtduñ misl-i-cÛ

Eyleduñ meydân içinde çoḗ hÛner

Leşkeri kılduñ kamu zîr ü zeber

7550 Senüñ ile bende var çoḡ kıneler
K̄an ile senden dolu çoḡ şıneler

Bil adum Gülbād gerden-keş dürür
K̄ardaş ölümü baña nā-hoş durur

K̄ardaşum adını bil Nevşād idi
K̄aygulu gönlim anuñla şād idi

Öldüren den birlü Kaşamşam anı
Dirdi ile yanarum düni günü

Cigerüm biryān u baḡrum dolu k̄an
K̄almadı ol evvelj tenümde cān

7555 Senüñ ile bende eksilmeye k̄ın
Almayınca k̄ardaşun k̄anın hemjın

Didi Bu'l Muḥcen aña çoḡ söyleme
Bir yola ki gidemez süñ sen dime

K̄ardaşuñ ger öldise der-rüz-i ceng
Batmağa günüñ senüñ daḡ' oldı teng

Didi Bu'l Muḥcen aña çoḡ söyleme
Bir yola gir gidemz süñ sen dileme

Aḡladuḡuñ k̄ardaşuñ içün neden
Sana daḡı giyesüñ olur kefen

7560 Kız k̄arındaşuñ senüñçün zār ü zār
Aḡlaya s̄ır o mükmil iy nā-bekār

Ceng eri Gülbād yüridi der-neberd
İrdi amle eyledi ol bİ-urd

Birbirine unki uzatdı sinān
Yağdı nİze ile od ol pehlüvān

Birbirine altı amle itdiler
Gör Ebū’l Mucen yidide ne kılar

Ol la‘ın üstine düzedüben ‘inān
Der-zamān siyesete düzdi sinān

7565 Arkasından ışdı oı nİzenüñ
Öyle sankim yok idi cānı anuñ

Yüzinüñ üssüne bırağdı ser-nigün
Öldürüben bağına urdı düğün

Gördi bu nev‘ ile anı çün şİpāh
Gözlerine bu cihān oldu siyāh

Var idi bir Hāveri Fescān’dı nām
Harb içinde pehlüvān idi tamām

Na‘ra urup geldi çün ebr-i bahār
Didi kim iy rezm-dide nām-dār

7570 Kim durur bilür misüñ öldürdüğüñ
Yine gelehi bilürmisüñ soñuñ

Nİçesi toıım idi ekdüñ der-cihān
Ekdüğini biesüñ iy pehlüvān

Biri öldürdüñ ki anuñ teki süvār
Görmemiş göresi degül rūzigār

Baña buyruğ eyledi Cemşid-i şāh
Sana Gülbād içün oldum kīne-ḥāh

Virmeyüben aña Bu'l Muḥcen cevāb
Göñli doldı hışm u başı dolu tāb

7575 Çün yavuk irdi aña ol nām-dār
Gördi ancak gözi görünür süvār

Sağ gözinden iledüp itdi güci
Eñsesinden çıldı nizenüñ ucu

Düşdi atından yire ol ḥor u zār
Kana toprağa bulaşdı ol süvār

Geldi ardınça yine bir ehl-i şerr
Nīze ile yürütdi ondan daḥ' ciger

Niçe kim vardı ise öldürdi zār
Tā kim ol bıraḫdı yitmiş bir süvār

87b

7580 Bu kezin kendü yüridi pādişah
Kopdı böylesince her ne var sipāh

Ol kadar Cemşid ile gitdi süvār
Oldı Hāver düzi dolu nām-dār

Çok yayağ dah' aluban Cemşid-i Şāh
Bārçası ok atıcı zerrīn külāh

Oradı Hākan-ı Çīn dutmuş rikāb
Hem cilādını dutup Afrāsiyāb

Hem öniñce yügrür biş yüz kütük
Atlu yayağ bī-şümār u bī-misil

7585 Üstine dutulu bir çetr-i 'azīm
Tā ki günden ayı saklaya selīm

Hem urunmış başına bir tāk u zer
Kıymetine yok anuñ hiç hadd ü mer

Egñine geymiş yine bir cevşeni
Kıymetinden çok faķır olur ğanī

Çünki Cemşid irdi meydāna yaķın
Buyruk itdi döndi bārça ehl-i kīn

Bir zaman lu'b itdi der-meydān-ı ceng
Bir pūlāddan gürzi aluban be-çeng

7590 Geldi Bu'l Muħcen'e göñli dolu ğam
Ölüler içün yüzi dopdalu nem

Didi Bu'l Muħcen'e dön bundan girü
Sen benümle olamazsuñ rū-be-rū

Sen yaķın bil ki şehi Hāver benem
Tāk-dār olanlara server benem

Baňa gerek Һaydar ola hem-neberd
Seni girü dön itme meydān içre gerd

Saňa benüm tek gerekdür rüz-i ceng
Aşlanuñ çengine düzmeye peleng

7595 Aňa Bu'l Muħcen didi anda dilır
Pır kaçan olasıdur gerek öyle şır

Һaydar'a biñ ejdehā bilgil 'ıyān
Bir savaş eri tekidür bil hemān

Қувvet ile niçe ki senüñ dilır
Саһлагил бāzūñı ez-çengāl-ı şır

Һaydar'a dolu gerek dünyā zi-merd
Tā anuñla ola bile hem-neberd

İkimüz meydānda gel ideli ceng
Görelüm kim çıkarur nāmūs-ı neng

7600 Şu'lelüdür gün ü hem gerdān-ı sipihr
İdüben kime doğar görelı mihr

Didi Cemşid aňa ki çok söyleme
Kendüden artuķ ile ceng eyleme

Baňa 'ār gelür ki senüñ kimi merd
Gelüben ola benümle hem-neberd

Leşker arasında çeküben 'inān
Durdı ele aluban tığ u sinān

İtdi Haydar leşker içinde nazar
Hāver'ün gördi şehin ol pür-hüner

7605 Yalıñuz meydānuñ içinde durar
Bildi maqşūdı nedür ol şehriyār

Gelüben Bu'l Muḥcen'e irdi revān
Didi kim Cemşid bugün iy pehlüvān

Bil ki dönemezsun öyle ol bu dem
Dön girü sen çekmeyüp teşviş ü ğam

Cengüme Cemşid itdiyse heves
Tığüm ola mı anuñla kündes

Dönübeni girü sen var leşkere
Tığümi meydānda Cemşid dah' göre

7610 Bunı diyüp yüridi ol nām-ver
Didi çün beni diledüñ ehl-i şerr

Terk kılgil resmüñi āyıññuñi
Yeñilegil sen bu demde dıññuñi

Kibr ü kinden göñli pāk eylegil
Şıdķuñı doğrı dutuban söylegil

Kim benüm leşkerümdürür perverd-gâr
Hem anuñ hükmindedür rûz-i şümâr

Muṣṭafā'dur dergehine reh-nümāy
Kamu işde medḥ idüpdür zi-Ḥudāy

7615 Ger diler iseñ ki server olasuñ
Her ne iş kim ben didüm sen kılasuñ

Ola kãmuñca senün bu rûzigār
Pendümi dutar iseñ iy şehriyār

Didi Cemşid Haydar’a rûz-i neberd
Savaş eri söylemez sözini serd

Baňa senüñ ile yok munda mecāl
Arada dil söylemek ola muhāl

Çünkü dil tığini itdün der-niyām
Nîze ile tığden yetür peyām

7620 Bunı diyüp çekdi tığin ez-kemer
Yüridi kalkanını çeküp be-ser

Ol kadar çalışdılar kılıç ile
Kim demürden geldi ateş hâşıla

Orada Cemşid idemedi direng
İtdi gūşış Şāh ile itmege ceng

Đarb-ı bāzūsı ile ol nām-ver
İtdi geşt meydān içini ser-be-ser

88a

Aña muhābā yüzinden Şāh-ı dīn
Cemşid’ün saklandığığinden hemīn

7625 Hāver'ũñ oldı düzi dopdalu gerd
İkisi meydānda iderdi neberd

Her yaña leşker iderdi nazār
Tā göre neyler ol iki pür-hüner

Yeñiden bir kez dağı Haydar aña
Didi ki iy nām-ver didüm saña

Küfri terk it istegil İslām'ı sen
İki dünyāda bulasuñ nāmı sen

Ola Hālķ senũñ her işinde yār
Hālķ içinde ide seni kām-kār

7630 Bulasuñ bu dünyada kām ile nām
Hem olasuñ āhıretde şād-kām

Didi Cemşid şāha ki iy ser-firāz
Küteh it cādūluğı itme dırāz

Senũñ tañruñ bir bizüm dört kılayuz
Her biri virür bize çoğ işde yüz

Ger dönüp terk ider iseñ dñünü
Resmũñı vü rāhuñı āyinũñı

Saña Tañrılarımız raḥmet vire
Seni şahib-i cāh ide ni'met vire

7635 İtdi ğazab aña Şāh-ı nām-dār
Der-zamān aldı eline Zūlfikār

Çünkü çekdi tığ-i âteş-i âb-gün

Şu'lesi itdi felek ucına yön

Çekdi kalkanı başın Cemşid-i Şâh

Tığ elinden tâ ide başın nigâh

Böyle dirler ki pülâd idi siper

Hem anuñ yüzi munağkaşdı be-zer

Şâh anuñ başına bâ-şemşir-i tiz

Öyle urdı siper oldu zir ü zir

7640 Tığınuñ ucu irdi hem bileğine

Savaş âlâtın giyüp bula kine

Öyle buldı darb Cemşid'ün kolu

Dutabilmez oldu Cemşid'ün eli

Çan ile çamu libâsı oldu la'l

At yolından çan dökildi pây-ı na'l

Dönderüp cilâdın Cemşid-i Şâh

Gitti meydândan kaçuban bâ-sipâh

Anda kim serdârûn itmeye karar

Çağ nice kim var eliñde ihtiyâr

7645 Haydar'un resmi idi der-rûz-i ceng

Düşmeninüñ işi kim olaydı teng

Çaçanuñ ardınca gitmez idi Şâh

Nice kim hışm itse dağ' ol nîkû-ğâh

Çünkü Cemşid döndi meydāndan girü
Hāver'ün leşkerine düşdi gulüvv

88b

Geldi leşkerine ez-meydan-ı ceng
Kaçuban giyik tek ez-ceng-i peleng

Bāzūsından dem-be-dem akardı kan
Hem teni olmuş be-gāget nā-tüvān

7650 Karşu geldi ne ki var serdārları
Her yañadan düşdi atdan her biri

Kamusı atdan düşüben geldiler
Yayağ oluban yire yüz sürdiler

Geldi meydān içre anda ol vezir
Göre kim Cemşid'e n'itmiş Şāh-ı şir

Şāh elinde niçesi ol zaḥm-nāk
Kurtuluban geldi olmadı helāk

Sordı aḥvālin anuñ ol kār-dān
Tā ki Cemşid ide aḥvālin beyān

7655 Didi Cemşid aña ki iy rāy-zen
Hāliyā bağla bu dem zaḥmumı sen

Bu benüm zaḥmum meger ki bağlana
Dura kanı kim yavuz batdum kana

Hâzır olan şāhib-i 'aql ile hūş
Bağladılar zaḥmuma vardı hūş

Yārūñ üstinde çün kan oldu ḥuş
Bağladılar eline kāfūr u mūşk

Vezīrine didi ol Cemşid-i Şāh
Yidi aqlumeger dutsa sipāh

7660 Çın deryāsından er çılsa neheng
Eyleyebilmez idüp anuñla ceng

Olmaya bunceyledin bî-dād-ger
Bir belādur kim getürdi bize ser

Gele meger kim bize cādū sipāh
Efsūn idüp bağlaya onlara rāh

Buyruğ itdi tā ki Hāver leşkeri
Cünbiş idüben yürüdi her biri

Bārça ḥamle itdi bir gözden sipāh
Öyle sankim gökde gün yetürdi rāh

7665 İtdiler tiz Haydar'ın cengine çeng
Kamuz şitāb ile itmeyüp direng

Na'ra urdı şol şehi Düldül-süvār
Ḥamle itdi niçe baş doldı ḥumār

Didi Hāver leşkerine ol dilir
Ne içün döndi girü şāhib-i serir

Er olan bu nev' ile dönmez zi-ceng
İy dirîğ ol zühre vü ol lāf ü ceñg

Bunı diyüben eline aldı tîğ
Na'ra urdı niçe kim gurrende mîğ

7670 Her yaña kim yönelür idi şîpāh
Düşer idi durmadın der-rezm-gāh

Öyle doldı ölüden meydān-ı ceng
Oldı yol ıarınca ayağına teng

Ol kadār düz yazıda düşdi süvār
Kim piyāde i demez idi güzār

Gördi bu nev'a çü-Mālik Hāydar'ı
Leşkere itdi nazar ol ceng eri

Didi kim iy pehlüvānlar söz bu dem
Bunda duruñ savaşa basmāñ kadem

7675 İder olsa buraya düşmen kemîn
Her yañadan yolını sahlāñ hemîn

Ben Ebū'l Muḥcen'i alup varayum
Dümenüñ leşkeri içre gireyüm

Göreyümki niçe olar anda kār
Yazıda su yirine uş kan akar

Bunı diyüp yürüdi ol pehlüvān
Alubanı çengine gürz-i girān

Mālik ejder geldi çün şîr-i dejem
Pehlûvân Bu'l Muḥcen'i alup be-hem

7680 Eylediler ḥamle ol kāfirlere
Tigleriyle tökdiler kanı yire

Lāciverde döndi gerd ile hevā
Nālelerden doldı yir iy reh-nümā

Leşkere böle didi Seyyāf-ı gürd
Ḳamumuz tîḡe idelüm dest bürd

Oldı leşker gerd ile 'ālem-penāh
Gelmedi bunda teferrüce sipāh

Ḥāverüñ deşti dolu leşker dürür
Bunda durmaz imdi kim ki er dürür

7685 Ḥaydar'uñ yārenleri ḳopdı zi-cāy
Bilmez idi ceng eri başın zi-pāy

İki leşker anda ḳavuşdı be-hem
Kūs u zurnalar çalındı zîr ü bem

Yeñiden daḡ' ol ḳadar ḳopdı ḡubār
Kim ḳarardı bu cihān mānend-i ḳār

Öyle çeker idi tîḡ ile teber
İşidenüñ ḡüşünü iderdi ker

Bes ki başlar kesilüp düşmiş nigün
Seyl teki olmış revān ol düzde ḡün

7690 Şāh-ı merdān aldı ele Zūlfikār
Ne ki var ҡan ile doldı deşt ü ғār

Çün çüridi arzuñuñ yüzinde gün
Oldı şāh elinde çok kāfir zebūn

İrdi çün şeb oldı yir nūrı siyāh
Birbirinden döndi ol iki sipāh

Döndi Haydar çünki meydāndan girü
Vardı kendü haymesine māh-rū

89a

Haydar'a getürdi 'Amr anda haber
Leşkerinden Cemşid'ün on pür-hüner

7695 Dānla Şehbāl gelecekdür iy emīr
Bilmezem n'ola olan da dār ü ғır

Didi Haydar cādūdan fikir eyleme
Cādūnun ne sözü var anı dime

Eger ol Şehbāl teki cādū süvār
Gelür ise cengüme benüm hezār

Baña yoğdur ғuşsa vü teşviş ü bīm
Dīv ü cādū bir yanumda iy selīm

Virse furşāt şāhibi hurşidü māh
Ne ҡala Şehbāl ü ne cādū vü sipāh

7700 Buyruğ itdi orada ol şîr-i ner
Tâ diyeler leşkerine ser-be-ser

Ƴopa leşker ceng içün çünki zi-câ
Hâlî olmasunlar ez-yâd-ı Hudâ

Tâ meger kim şahib-i çarh-ı bülend
Döndere bizüm çerîden ol gezend

Ne Cemşîd dahı ez-deşt-i neberd
Gitdi ol âhen rübâya yüzi zerd

Vardı büt yanına ol açdı zebân
Ne ki var gönlinde iyledi 'ıyân

7705 Didi anamdan emeli şîr-i şîr
Ƴulluğunu iderüm iy dest-gîr

Hidmetüni eylemedüm bende kem
Bes neden virdün baña sen bunca ğam

Gökde gün hâkkı içün hemhâkk-ı mâh
Senden özge yok baña püşt ü penâh

'Aķıbet ben böyle oldum mübtelâ
Uğradı bî-hadd baña renc ü belâ

Haydar'ı sen baña pîrüz eyledün
Bugünse gördün mi baña n'eyledün

7710 Baña dimişdün ki der-yevm-i cedel
Haydar'a elünde iriser ecel

İtmedüñ sen kendü ‘ahdüñe vefā
Düşmeni şād eyledüñ baña cefā

Böyle kaçana degin ben ħor olam
Senden az qaldı ki ben bî-zār olam

Çün işitdi bu sözi dîv ü pelîd
Uşbu nev‘ ile cevāb itdi bedîd

Didi senden yahşi yok bende baña
Sūd ü kemden ben belā virdüm saña

7715 Seni bu işde sînadum ben yaqîn
Dilegüñ ne ise ben virdüm hemîn

Seni bundan soñra idem ercümeñd
Döne kâmuñca senüñ çarĥ-ı bülend

Çünkü Şehbāl getüre cādū sîpāh
Anuñ ile sen bulasuñ ‘izz ü cāh

Oldı Cemşîd ol dîvüñ sözi ile şād
Diledi ki döne çün buldı murād

‘Amr işitdi bir nihān yirden anı
Dîv ü mel‘ün her ne ki didi anı

7720 Hāver’üñ şāh’ına uzatdı zebān
Yoldan iletüp saña dîv itdi ziyān

Uyma sözine ki azgundur bu dîv
Gitme didügi yola kim ide rîv

Dıv senüñ dağ dağa virür işiñe
Dem-be-dem gelür senüñ ol rışıñe

Eger ol Şehbāl cādū tek hezār
Gele alur anı şāh-ı nām-dār

Uşbu sözden oldı germ Cemşid-i şāh
Çağıruban didi ber-Hāver-sipah

7725 Bu cefācuyı dutuñuz didi siz
Bu belāyı itmedin bundan güriz

Dutbanı bunda töküñ qanını
Cismine ḥasret idüñ siz cānını

Böyle virdi Cemşid'e anlar cevāb
Tündlük eyleme iy Şāh-ı kām-yāb

Dutabilmez kemine anı yaqın
Sen bilürsüñ iy şehi rūy-ı zemīn

Elümize bıraқа meger ki Lāt
Renc ü miḥnetle idüp iy şāh-ı māt

7730 Kubbeye böyle didi Cemşid-i Şāh
Oldı uşbu uğrıden baḥtum siyāh

Öyle kaçır oradan on fitnecü
Göremez gerdin dutan aña rū

Ol durar idi ırakda bir rāh
Ger anuñ çün kopsa yirinden sipāh

N'ola ide seng anı fermān-peẓır
İtse ser-keşlük idesün destgır

Bed-güher dıv yine āvāz eyledi
Yine bir özge dil ile söyledi

7735 Dān ile ben hükmeyledim olgil āgāh
Öldüreler 'Amr'ı der-hāver-sipāh

'Amr Ümkiye yine itdi gırıv
Çün işitdi ki didi dārūna dıv

Didi ki iy dıv bed-hū bed-güher
İy yavuz öğredici iy bed-siyer

Sen diliñe getürürsün nāmumı
Korhmaduñ mı görüben encāmumı

Girü dönüben çü varam leşkere
Ben diyem buraya gele Haydar'a

7740 Kūbbenün başını getüre zır-i pāy
Serüñi ide 'ıyān ol nık-rāy

Çıhdı daşra kubbeden dūd-ı siyāh
Varuban irişdi ber-hurşid ü māh

89b

Oldı Cemşid korhudan ata süvār
Gitdi haymesine olup hor u zār

‘Amr anı görübeni kaldı ‘aceb
Didi varup H  ydar’a ol   ande leb

Didi H  ydar anda bir d  vi pel  d
Var S  leym  n pend id  p durur   ed  d

7745 Ba  a ger y  ri vire c  n-  ferin
G  t  rey  m anı ez-r  y-ı zem  n

   nki g  n g  sterdi g  k   zre k  l  h
Geldi   ehb  l aluban c  d   sip  h

  ar  u vardı a  a ol Cem   id-i cem
Her ni  e kim bigleri var idi hem

  MEDEN   EHB  L C  D   BE-MEDED-   CEM   ID-       H

Geldi Cem le  kerine c  d   sip  h
  ferin itdi a  a Cem   id-i     h

Didi kim iy pehl  v  n-ı efs  n-ger
B  r  a   ehirler   atına sa  a ‘izz    fer

7750 Hi   i  itd   n mi ki ne geldi bize
Diyey  m her ne ki u  radı size

Geldi bir le  ker ki ber-H   aver-zemin
D  nyeyi doldurdu ez-    b u k  n

  y bes   kim n  m-ver zerr  n kemer
  tdiler meyd  n i  inde terk-i ser

Bulur olsañ sen eger meydāna yol
Orada sudan bulasuñ kātī bol

Sen bu işe ola gör feryād-res
Pehlüvāndan qalmanı leşkerde kes

7755 Didi Şehbāl aña idüp āferin
Baht yārdur saña iy nāzenin

Yāvuz endişe dağı eylemegil
Bunda basdum çün qadem gam yimegil

Uşbu müddet öte az rüzigār
Düşmenüñden çıqaram senüñ damār

Qoymayayum bed-qāhuñuñ birin diri
Qamu qaygudan şahā olgil beri

Serv tek ser-be-ser ü hem dilşād ol
Guşşasından Haydar’uñ āzād ol

7760 Göresüñ kim dan-ıla bu efsün-ger
Dāniş ile niçesi efsün ider

Bu taraftan Haydar açuban zebān
Didi yārānlarına ol kār-dān

Didi imdi oldı kim çoq rüzigār
Leşkeri bunda getürdi Kirdigār

Gelmedi hiç Sa‘d-ı Vaqqās’dan haber
Bilmezüz ki aña ne geldi be-ser

Ser-güzeşti eyleyen gelgil beyân
Kanda senüñ ‘Amr ötdi qorhdı iy civân

7765 Niçe olmasun göñül endişe-nāk
Kim kamu hem-sāl olan gitdi be-hāk

AGĀZ-I DĀSİTĀN-I SA‘D

Ata gidüp oğula geldi zebân
‘Ākıbet yaratdı anı daḡ’ nihân

Düşdi hem serler başı der-zır-i pây
‘İbret al gözün var ise nık-rây

Çün bilürsün kimse qalmaz ölmedin
Yaḡsidir yıl bu cihānda iy emîn

Olmaya ḡacet senünçün ağlamak
Ne revādur dünya bil bağlamak

7770 Ehl-i dāniş virmediyse saña pend
Yoḡ olmadan yek saña pend-i sūd-mend

Dilüñi ger bağlasa āmirz-gār
Bes durur dil saña qarḡ-ı rūzigār

Elün ü dilün durur saña qarın
Nık ü büddesin yaḡın bilgil yaḡın

Dest ü dillen āzer itme kemini
Ārjlerden sanayalar tā seni

Yaşşilerden saħlagıl dest ü zebān

Tā yavuzlar itmeye saña ziyān

- 7775 Zır-i destler göñlüni şād eylegil
Çarh-ı zeber-destligini yād eylegil

Yaşşılığ iden kişi kemterlere

Kaçan olısar zebūn mehterlere

Dostlarıñdan saħla dilüñ iy ‘azız

Ğıybetüñde çoklar itmiş dili tız

Dilüñi sen saħlagıl der-zır-i kām

Kim kılıç kimdür ki ola der-niyām

Düşmenüñ ardınça öyle söyle rāz

Kim yüzinde dimek ola ser-firāz

- 7780 Görmeye dost ile düşmenden ziyān
Dirlik iden dost u düşmenle āsān

Düşmenüñden dil ile yeyesün ber

Dost u düşmen bağra post dur bil haber

Sen lisānı bil hemİN misl-i sinān

Bil biter zaħm-ı sinān bitmez lisān

Saħlagıl ser-rişteñi sen iy selim

Kamış olur buraya rişte kelİM

90a

Yaşşılığ çok it yavuzlığı kem
Tā kıala yaşı aduñ dünyāda hem

7785 İtme yavuzlığı ki yavuzlığı iden
Kendüye ider yaqın hiç itme zann

İşledüğüne bulasuñ sen ‘ıvaż
Bu cihānda dağı yok durur ğaraż

Özge ardınca yavuz rāy eyleme
Söz ki saña yaramaz ol söyleme

İtme yavuzlığı özüne pişe sen
Uma payüne elüñle tişe sen

Halkı incitme ki bağlama miyān
Görmeyesüñ tā ki gerdışden ziyān

7790 Saña bundan soñra tā çok ruzigār
Kala senüñ yaşıligüñ yādigār

Böyle virdi ‘Amr-ı Ümmiye haber
Sa‘di Vaqqāş itdi çün yoldan güder

Ayru düşdi anda kim iy nām-dār
Sa‘d ile böyle mır Zıñhar-ğār

DĀSĪTĀN-I SA‘D-I VAKKĀŞ BĀ-ḲURRE-İ CEHŪD

Leşkerini sürdi ol-bî-gāh u gāh
Tā kim olinca orada iki rāh

Olur idi Hāvere biri revān
Gitmedi ol yola dönderdi ‘inān

7795 Biri gider idi ber-Hısn-ı Cemād
Rāvî böyle didi bil iy hoş-nihād

Var idi ol yolda çoḡ raḥt ile renc
Yine bir uğride daḡ çoḡ māl u genc

Var idi bir mürğ-zārı iy nîk-nām
Hem ḥisārda bir Cehūd-i ḳurre nām

Leşkeri anuñ iki kez on hezār
Ḳamusı savaş eridür kār-zār

Sa‘d alubanı gider iken sipāh
Bulmadı Hāver-zemīnden yaña rāh

7800 Hısn-ı Cemād yolına oldu revān
Gıtdı dutuban yolu ol pehlüvān

Çünki gitdi ol çeri bir hafte rāh
Çıḡdı Cemād’uñ düzine ol sipāh

Gördi çünkim ḳal‘ayı ol nām-dār
Düşüben ol düzde eyledi ḳarār

Düşdi ihtiyār idüp ber-mürğ-zār

Didi anda iy mır-Zınhar-ḥār

Yolı ezmişüz yakın iy nām-ver

Bize bunda Hāk vire meger zafer

7805 Görmüşem bu ḳal‘ayı bir kez dahı

Gezmişem dört yanını çok iy aḥı

Bil adum Hıšn-ı Cemād durur yakın

Bilmezem ki n‘eyleye cān-āferīn

Bir cādū idüp durur bunda nişest

Hiç gerden-keş bulamaz aña dest

Böyle didi aña kim iy ser-firāz

Çok beyābānlar yürüdün reh-dırāz

Tā ki buraya gelince pehlüvān

Çekdün öküş zahmet ü renc ü girān

7810 Buraya geldün çeküp renc ü dırāz

Dönmeḳ olmaz girüye iy ser-firāz

Eḡlenüben görelüm tā rūziḡār

Bize ne yüz gösterür iy ḳām-hār

Çünki leşker orada itdi nüzül

Oldı ol yazınun içi ḥayme bol

Dıde-bān gözedür iken ez-ḥışār

Gördi ḳondı ber-çeri der-mürğ-zār

İtdi çoĥ endiſe leſkerini görüp
Vardı kurrenüñ yanına yügürüp

7815 Kõndı didi mürġ-zāre bir çeri
Daġ etegünde idindiler yiri

Kamusı ĥaymelerini kurdılar
Bilmezem göñli onlaruñ ne diler

Gelmiſ ola ſāyed ol leſker be-ceng
Baġladılar kal'anuñ yolını teng

Kurre iſidübeni kørĥdı anı
Didi pinhānı gözüñ kimdür bunu

Var idi bir rāy-zen Tāġundı nām
Didi aña durgil orada iy hümām

7820 Ol çeriye böyle gör kimler dūrūr
Buraya gelmekte makſūdı nedūr

Bile gönderdi anuñla yüz süvār
Vardılar ol leſkere der-müġ-zār

Varubanı sordı kim iy nām-dār
Kim dūrūr leſkerde server iĥtiyār

Sa'd'a itdiler iſāret ol sipāh
Gitdi andan yaña dutubanı rāh

Varubanı Sa'd'a çün irdi yaĥın
Gördü ki demde anı bildi hemın

7825 arşusından gelüp öpdi elini
Hayrdur mı bu yire duttun yöni

anda gidersüñ alubanı sipāh
Olmagil bāri bizümle kıne-hāh

Sa‘d-ı Vakķāş virdi ol şaķsa cevab
Doğrı sözdedür yakın bilgil şavāb

90b

Yok durur bizde sizüñle ceng ü kın
Yolumuz düşdi buraya bil hemın

Hāvere aparur idüğ biz sipāh
Nāgehāndan buraya uğradı rāh

7830 Buraya geldük idüben biz şitāb
Var idi kısmetde içmek bunda āb

Bir gıce gün olsun āsūde sipāh
Çün ola dānla dutalum doğru rāh

Her niçe kim söz didi ol ser-firāz
Ol gelen varubanı söyledi bāz

Virdi yahūd tākūna böyle cevab
Bu söze olmaz inanmaķluk şavāb

Olmasun kim ol bize āl eyleye
Mekri ola dil ile böyle diye

7835 al‘adan ıara bizi l ile
Bunc‘yledin geldi ola sz dile

Bunı diyüp oldu oradan svr
Yuarudan indi aaa ayr

Geldi Sa‘du yanına oturdı nerm
Sordı avlini anu germ germ

Didi kim iy pehlvn sen d ol
uasından dmen zd ol

Bil ki am nk-hh zimiz saa
amumuzu ynidr senden yaa

7840 Sen eger gelse bize yavuk bugn
adılıdan ren ola bize dn

Ne ki disen aa fermn olalı
Cn u dil ile biz anı ılalı

Olalum bir hafte amumuz bile
Dilenben dses andan yola

n bile ki sende yokdur kibr  kn
Gzedben gides Haver-zemn

Sa‘d andan bu szi itdi abl
Bilmedi gnlinde neyler aa ol

7845 Ol cehd-i bed-sr dndi gir
Didi batum dutdı bugn baar

İtdi mihmānlığ yarağın tamām
Ya‘ni ider ol çeriye ihtirām

Çok sıkır öldir deyü mer‘ ü bire
Tā konaklaya oları yek-sere

Neki lāyık görürdi olurdu hemīn
Secdi bir leşker dağı ide kemin

Altı kez sāvāş elinden ol hezār
Pehlūvān ü şır ü merd ü nām-dār

7850 Söyledi bir yirde oldılar nihān
Gözedürler gele mihmān pehlūvān

Çünki gitdi yiryüzinden söz ü tāb
Gün ‘arūsi çekdi yüzine niķāb

Yiryüzinūñ göresi tā evc-i māh
Rengi oldu kamu kömür tek siyāh

Pāsbānlar na‘rası çıldı zi-kūh
Sa‘d bildi hile ider ol gurūh

Sa‘d-ı Vaķķās didi iy Zīnhār-Hār
Bize düşmendür kamu ehl-i hisār

7855 Bize karar ol gerek çıkaravuz
Kendümüz kendü işimüz görevüz

Savaş erinden buyurdi tā hezār
Bekleyeler kal‘a yolın üstüvār

Saḥlayalar ne ki ol dün var sipāh
Tā ki düşmen bulmaya onlara rāh

Gökyüzinden çünki dem urdı seher
Gitdi tütün gökyüzinden oldu zer

Gice kömürine ol her demde dem
Çekdi andan her yaña şu‘le raḡam

KEYD KERDEN ẖURRE-İ CEHŪD BĀ-SA‘D-I VAẖẖĀŞ

7860 Perdeyi ref‘ itdi anda āfītāb
Çıhdı yüzinden götürüben nikāb

Ol yahūd kim sözi idi çerb-i germ
Āhını söz ile ider idi nerm

On kişiyi eyledi anda revān
Sa‘d-ı Vaẖẖāş’dan yaña iy kār-dān

Çıhdı andan ol la‘ın cādū-firīb
Her yañadan sözine virüdi zıḡb

Varuban Sa‘d’a didi iy pehlüvān
Seni ẖurre ister ide mihmān

7865 Seni ẖurre anuñ içün istedi
ẖulluḡ ide buraya gelsün didi

Hem yine saña didi ol nām-dār
Çünki gelübeni gire ber-ḡışār

Bağlayalum kamu kulluğa kemer
İndirelüm hidmetine bārça ser

Oldı Sa‘d’uñ bu söziyle göñli şād
Atını bindi revān mānend-i bād

Ol gelenler Sa‘d u hem Zīnhār-Hār
Gıtdiler böyle alup birkaç süvār

7870 Kurreye çünkim irişdiler yaqın
Leşker ile qarşuladı ol la‘ın

Ol Cehūd’uñ meger itdi işi tamām
Qarşuladı Sa‘d’ı idüp iřtirām

91a

Kendü yanında aña gösterdi yir
Aqçalar saçdı düşdi harır

Mekr ile diline getürdi imān
Dili imānla dolu göñli gümān

Leşkeri dağ kamosı indürdi ser
Bağlayuban bārça hidmete kemer

7875 Seyyidüñ sözini eylemeñ gümān
Var ise göñlüñde ger habbe imān

Kes Cehūd’uñ yetmişe dek peřtini
Çün olara dileyüp der-geştini

Bil Cehūd'ı Hindi ile bed-güher
İkisi daḡ birbirindendür beter

Tā buyırdı kim getürdiler ta'ām
Yirlü yirine oturdı ḡāṣṣ u 'ām

Çün yimekten fāriḡ oldılar hemİN
Çıḡdılar onlar ki itmişdi kemİN

7880 Sa'di Vaḡḡāṣ çünki gördi leşkeri
Didi Zinhār- Ḥār'a duyduñ mı piri

Gör bu leşker kim düzetmiş niçe kār
Bilmezüz ki niçe ola rüzigār

Ol Cehūd'ūñ her biri atdı kemeñḡ
İtdiler ikisini daḡ böyle bend

Der-zamān cem'itdi Ḳurre leşkerin
Ḳısmet itdi onlara şim ü zerrİN

Ol ḡadar oldı süvār ol gün sipāh
Yiryüzinden irdi gerd ber-evc-i māh

7885 Gördi çünkim ol çeriyi ḡil-fürüz
Bilmedi k'aña olupdur tıre rüz

İtdi İslām leşkerine ol naẓar
Göñli ḡamdan oluban zır ü zeber

Didi ki ḡamu düzedüñ ceng ālatın
Göñlüm içre eylemişem ben yaḡİN

Çün Cehūd bu nev‘a getürdi çeri

Bend idüpdür ol iki serverleri

Bunı diyüp nizesİN aldı ele

Bindi atına be-ğāyet hışm ile

7890 Durmadın geldi Cehūdler ceng için

Tā ideler ehl-i İslāmı zebun

Karşuladı Dulfürüz mānend-i māh

Ol Cehūd leşkerine bağladı rāh

Dönüben leşkere āvāz eyledi

Onlara cesāret virüben söyledi

Didi merdāne oluñ gelüñ be-ceng

Ne içündür eylemek bunca direng

Ol çeri esbābın itmedin tamām

At iyerlenince ırınca licām

7895 Hem kim yerlü yirinde hem-siper

Ne ki ceng ālatından ser-be-ser

Ol Cehūdlar gelübeni irdi teng

Bir zamān hiçbir iitmeyüp direng

Didiler onlara iy ser-geşteler

Hiç bilür misiz size geldi neler

Kesdük uşbu demde Sa‘d’uñ başını

Hem bıraķduķ toprak üzre laşını

Eyledi size çeküben şemşir-i tîz
Kın mecâlinde idelüm rüst-e-hîz

7900 Dîlfürûz çün dutdı bu sözlere gûş
Gitdi ‘aqlı kalmadı başında hûş

‘Aqlı geldi başına çünkim anuñ
Bir zamân ağladı gülî gülşenüñ

Nergisinden ol kadar tökdi gül-âb
Lâlesinüñ biri oldı ğark-ı âb

Dir idi kim baht-ı gümrâhum benüm
Dâyim olduñ böyle bed-hâhum benüm

İy dirîğâ bilmedi Hâyder haber
Sa‘d’a n’oldıgını bunda şîr-i ner

7905 Dâdrîğ ol pehlüvân-ı şemşir-zen
Kamu meclisde dilîr ü şaff-iken

Hâyder’ı bu işden itseler âgâh
Kâfîri bu kal‘ada ide tebâh

Döndi andan sonlar leşkerden yaña
Didi gördüñüz mi ki n’oldı baña

Didi kim iy pehlüvânlar siz kamu
Cenge dutuñ şıdķ ile bu demde rû

Sa‘yi idüñ çün tîre oldı rûz-i baht
Dutuñuz süst kim bu işdür kâtî saht

7910 Miḥnet ile rence virũñ kamu ten
Sa‘duñ ala göreyũm kınini ben

Dil-şikeste oldu leşker ser-be-ser
Guşsa vü teşviş ile zır ü zeber

Cenge basdılar kadem bā-āh u derd
Ol Cehūdler birle itmege neberd

Ol yañadan Kurre getürdi sipāh
Öyle sankim yağdı tığ der-rezm-gāh

Her yañadan na‘ra itdiler dilır
Şırlerden çıkup āvāz-ı nefır

7915 Öyle savaş itdiler ez-baḥr-ı kın
Oldı balçık kan ile rūy-ı zemın

İki leşker diler bes ki ceng
Düz ü dağ kan ile oldu lāle reng

Oldı ol günde ölü ḥadden bjrũn
Seyl tek İslām çerisinden aqđı ḥũn

91b

Nilgũn gøk üzre çũn şu‘lelü gün
Döndi oradan olubanı nigũn

Buldı anlar leşkeri İslām’a dest
Ehli ģmān dapdı anlardan şikest

7920 Durmadın çevürdiler orada yön
Kırdı kâfirler idübeni zebûn

Dilfürûz çün leşkere kıldı nazar
Gördi tefriķa kalanı ser-be-ser

Çağırubanı didi ol bā-sipāh
Gitmeñüz iy leşker-i İslām-ı Şāh

Eglenüñ burada siz merdāne-vār
Ceng içün kâfirden eylemeñ firāz

Ėamumuz ger burada olsun bugün
Yoğ durur tek ölmekden zebûn

7925 Düşdi bu nev' ile çoğ bil kim sipāh
İtmediler sözine anuñ niğāh

Tefriķa oldu sipāhı bî-girān
Her birisi her yaña oldu revān

Gelmeye serdārsız leşker be-kār
Çoğ çerinüñdür penāhı bir süvār

DESİDEN-İ HĖĖLİD BİN VELİD BE-MEDED DİLFÜRŖZ U HĖĖLĖŞ
KİRDEN SA'D-I VAKĖĖĖĖĖ-RĖ

Dilfürûz götürdi yuķaruya ser
Didi kim iy Kirdigār-ı murād-ger

Bizi bugün burada Ėallāķ-ı pāk
Bu Cehūd elinde iyleme helāk

7930 İr benüm feryāduma feryād-res
Senden özge yok iren feryāda kes

Bunı diyüp açdı ol şemşire çeng
İtdi gayret öyle kim şîr ü peleng

Didi gönlinde ki çün kalmadı Sa‘d
Gideyüm ben dahı bunda idüp ‘ahd

Haste gönlin dopdalu kîn eyledi
Terk-i baş u cān-ı şîrîn eyledi

Orada bir ceng bünyād itdi ol
Bahtiyār oldı bu devlet buldı yol

7935 Er kişi itse vaqārdur rüz-i ceng
Dönderür cilādı andan peleng

Ol şikeste dil be-gāyet derd-nāk
Nālîş itdi dergehi hallāka pāk

Çıhdı Medîne yolından bir gubār
Oldı gerd ile böyle düz ile gār

Dilfürüz ol gerde çün kıldı nazar
At u ādem öni idi ser-be-ser

Bildi kim bir çeridür geldi zi-rāh
Kalmadı gönlinde hiç nev‘a siyāh

7940 Bildi mü‘min leşkeridür ol çeri
Oldı şād onları görüben pîri

Didi gönlinde bülendi bize yār
Yohsa bunda daḥı leşker kanda var

Esdı bir yıl anda ber-gird-i benefş
Çııdı nā-geh bir aya beñzer direfş

Gördi kim anda göründi biñ kişı
Her birinüñ ceng idi dün gün işi

Leşkerüñ önince gelür bir süvār
Almış ol bir tığ eline āb-dār

7945 Binüben bir yükruk at ol pehlüvān
Salmış yir kaçına gürz-i girān

Bir cıdayı daḥı aluban be-dest
Öyle gelür sanasuñ kim pıl-i mest

Ḥālidi ser-firāz ol nām-dār
Böylesince irdi ceng eri hezār

Çünki gelüben irişdi ol sipāh
İtdiler kamosı meydāna nigāh

Bildi Ḥālidi görüben ol ser-firaz
Sa‘di Vaqqāş’uñ tūğıdur bu tırāz

7950 Didi gönlinde ki ušta bu sipāh
Dutmış idi Ḥāver etrafında rāh

Ne içün buraya itmişler güzer
Bunlaruñ maqsūdı ceng ola meger

H  lid anda na ra idüp n m-d r

Didi k firlere iy bed-r zig r

Kim bıra dı burada b ny d-ı k n

G r rem  andan dolu r y-ı zem n

H  lid İbn-i Vel dem ben nerre   r

G rmemi  kimse ölüm meyd nda   r

7955 Elüme alanda t  -ı  b-gün

  re merdler teni  ar  olur be-h n

Dilf r z işitdi H  lid adını

 tdi anda z r lı  b ny dını

G z suyından gözi oldu n -bed d

Bes ki itdi girye v  z r   ed d

Geldi H  lid yanına b -s z-i da 

 u le virürdi yüzi misl-i  er  

Didi kim iy pehl v n u h b-li  

Sa d çalmadı sa na olsun bek 

7960 Gözedüp gider iken H  ver-zem n

 tdi bu devr n a na n -geh kem n

Dutubanı gelür iken Sa d r h

Azdı H  ver yolunu iy n k-h l

92a

Oradan kim gelür idi azdı rāh
Buraya bir heftede irişdi rāh

Kal‘adan çıhdı Cehūd ü bed-gümān
Sāf idüp daşın dolu ğışşdan nihān

Didi ki imdi Müslümān oluram
Ben Cehūdlikdan peşimān oluram

7965 Gelübeni söledi ol çok yalān
Sa‘di apardı kim ide mihmān

İmdi Sa‘di eylemiş anda helāk
Oldı leşker tefrikā u derd-nāk

Kızdan işidüp bu sözi itdi āh
Oldı Hālīd gözine ‘ālem siyāh

Eyledi kirpiklerinden kıan revān
Öyle san kim kıana ğark oldı sinān

Ol Cehūdlerden yaña itdi nigāh
Gözi sudan dolu gönül dolu āh

7970 Sa‘di öldürdünüz ise didi siz
Ekdünüz kın tohmını tā rüst-e-ħiz

Ben bugün bunda ideyüm eyle kār
Yiryüzi kıan ile olsun lāle-zār

Ne ki var ābād vîrân ideyüm
Kaşrını hāk ile yek-sân ideyüm

Bunı diyüp böylesince biñ süvār
Hamle itdi tîğın alup ne ki var

Ol Cehūdler ile qarışdı be-hem
Çekdiler savaşı içün tîğ-i sem

7975 Gör ‘aceb bu işleri olgil āgāh
Ne içün Hālid’le geldi ol sipāh

Böyle didi dāniş ehli bes yakîn
Bundan öñdin gördi der-şirîn-zemîn

Hamza’yı gördi ki yūzi dolu āb
Muştafā üç gice peyveste be-hāb

Gözi dolu yaşlu göñli dolu ğam
Muştafā’ya didi kim iy cān-ı ‘amm

Bir kılıc var idi bende bir siper
İkisi daḡ’ hāşşa iy ḡayr’ül beşer

7980 Ol Cemād’ün ḡal’asındadur yakîn
Tā lāyıkdur saña iy pāk-i dîn

Getür ol esbābumı sen ez-ḡiṣār
Saklagıl ki benden olsun yādigār

İsteyüben Muştafā aḡbābını
Cem kıldı ne ki var aṣḡābını

Didi aşhābumda kimdür pehlüvān
Kim başından gidere hāb u girān

Bağlaya bilini itmege cihād
Varubanı ire ber-Hısn-ı Cemād

7985 Kendüni gitmekden itmeye diriğ
Gire elüme meger dır' ile tığ

Bu işe her kim ki bağlasa kemer
Ben günāhın dileyüm ez-dād-ger

Hālid eyledi kabül ol nām-dār
Koşdı peygamber anuñla biñ süvār

Böylesince Hālid aluban sipāh
Yola düşdi dimeyüp penāh u gāh

Gündüz itmedi karar u gice hāb
İrdi ol kal'aya Hālid-i kām-yāb

7990 İşi Sa'd leşkerinüñ olmışdı teng
İrdi Hālid leşkeriyle şır-i çeng

Ol Cehūde karşı ol çekdi sipāh
Nize ucı buldı çarhdan yaña rāh

Bu taraftan gördi Sa'd'üñ leşkeri
İrdi Hālid böylesince çoğ çeri

Döndiler yoldan kamu bā-derd ü kın
Oldı kâfirlere teng rüy-ı zemīn

Yiryüzinde doldı nıze ser-be-ser

Öyle sağın yir silāh getürdi ber

7995 Susadı kāfırleruñ ıanına tır

Olmadı ādem yimekten yir sır

Cenge öyle eylediler çeng-i tız

Kim cihānda oldu peyda rüst-e-ıız

Öyle āvāz eyledi kūs ile nāy

Kalmanı hiç pehlüvānda ‘aql u rāy

Bend içinde Sa‘d ol bisyār-ı hūş

Hālidüñ sözini işitdi be-gūş

Eyledi Zınhār-Hār’a ol nazar

Didi kim iy pehlüvān u pür-hüner

8000 Hālid’üñ kulağuma irdi öni

Saňa direm bil ne hikmetdür bunı

Ol yakın irişdi ber Hısn-ı Cemād

Gelmiş ola şāyed ol behr-i cihād

Uşbu işden çünkim ötdi bir zamān

İrdi na‘rası kulağına revān

Sen diyeydüñ şādılığdan urdı per

Bendlerini üzdi şāhib-i hüner

Geldi Zınhār-Hār yanına nām-dār

Didi benden geçdi yavuz rüzigār

8005 Tenini kırtardı ez-bend-i girān
Durmayup cüst oldılar andan revān

Ḳal‘a içinde musallah ser-be-ser
Dide-baň var idi yigirmi nefer

Gördiler kim oldu bendinden ḥalāş
El uzatdılar kılıca āmm u ḥāşş

92b

Ḍarb-ı pūşt pāy ile ol pūr-hüner
Onları kıldı ḳamu zır ü zeber

Geydi onlardan alup saz u seleb
İtdi kāfırlar ile cengi ṭaleb

8010 Kın ile olmışdı göñli derd-nāk
Ḥamle kıldı ḳamusın ide helāk

Ol Cehūdlere didi yok sizde dın
Kim işiñüzdür ḳamu bı-dād u kın

Ḥıyle itdiñüz bize iy bed-fi‘āl
Hem yine ḥaḳ size ırgüzdi zevāl

İşiñüzden döndi size uşbu ceng
Kim gökercin bāz oluban urdı çeng

Göñliñüzde kibr ü kine çok idi
Her kişi iker düğini tokıdı

8015 Atını meydāna sürdi der-zamān

İnce kırdı kim su kimi akdı kan

İnce kırdı ol maḥalde onları

Ḳan revān olup akdı tenleri

Çünki Ḥālīd Sa‘di gördi ol zamān

Gitdi göñlinden ğam oldu şādumān

Na‘ra urdı anda çün ol şır-i mest

Ol bed-endişüñ çerisin itdi pest

Ölüden meydān içi mehçün idi

Gök etegi cümle andan ḥün idi

8020 Geşt iderken Sa‘d ender-rezm-gāh

Buldı meydān içre ḳalbden yaña rāh

Geldi Ḳurre yanına mānend-i şır

Ejdehā minüp niheng alup dilır

Çünki Ḳurre baḥuban gördi anı

Nazar itdi kaçmak içün dört yanı

Ol zamānda yok idi cāy-ı güriz

Siper ü pūlād idi şemşir-i tiz

Yād kıldı şol zamān ber-dāsītān

Kim anı dilemiş idi ber-kār-dān

8025 Her kişinüñ kim ola maḳşūdı ceng

Başını görmek gerek der-şib-i seng

Anda durmadın yavuḡ geldi be-Sa‘d

Na‘ra urup gökerdi mānend-i ra‘d

Öyle çaldı Sa‘d anuñ gerdenine

Başı düşdi demi yok dursa yine

Çün Cehūdler gördi Ḳurre virdi raḥt

Başı kesildi siyāh tır oldı baḥt

Gördiler ḥālını ol bî-çārenüñ

Ḳanı tókildi o baḥt-ı ḳārenüñ

8030 Eylediler kamusı feryād u āḥ

Didiler kim vir amān iy dād-ḥāḥ

Sa‘d çünkim gördi böyle oldı kār

Aldı ḳıñın düşmeninden rūziḡār

Buyruḡ itdi ol çerīnüñ leşkeri

Baḡladılar birbirini her biri

Geldi Ḥālīd yanına ol nām-dār

Birbirin ḳoçdı ol iki şehriyār

Sordı Ḥālīd’dan o Sa‘d’ı pehlüvān

Nıḳü büdden āşikārā vü nihān

8035 Niçe oldı söylegil iy nıḳ-rāy

Bunda geldüñ bize oldun reh-nümāy

Ḥālīd işidübeni ol ḥoş-nihād

Sa‘d’a itdi ser-güzeştesini yād

Didi andan Sa‘d’a kim iy rezm-hāh
Söyle bari niçe bulduñ bunda rāh

Gitmiş idüñ gözedüp Hāver-Zemīn
Niçe geldüñ bunda di iy nāzenīn

Hālid’e böyle didi kim bunda ben
Gelmez idüm sözümi key dinlesen

8040 Gider iken gözleyüp Hāver-Zemīn
Bu yire irgördi ‘ālem-āferīn

Bir yire geldük ki iki oldı rāh
Orada yolu ğalaṭ itdi sipāh

Her biri çünkim sözün itdi tamām
Yir yirin oturdılar hāşş ile ‘amm

Hālid emr itdi orada der-zamān
Ṭāġūnı çağırdılar anda revān

Andan itdiler ṭaleb ṭiġ ü teber
Didiler kim söyle bilürsüñ haber

8045 Ṭāġūn işidübeni virdi nişān
Didi ḳal’a içredür anlar hemān

Ṭiz Hālid Sa‘d ile Zīnhār-Hār
Ol aradan döndiler sūy-ı ḥiṣār

Kal‘aya irişdi ol üç pür-hüner
Girdi ellerine ṭiġ ile siper

Bileler niçe çeri itsün şümār
Var idi kılıç eri on kez hezār

Onda ne kim var idi genc ile māl
Qısmet itdi leşkere ol hoş-fi‘āl

8050 Leşkere emr itdi anda ser-be-ser
Dutdılar tārāca yön ol pür-hüner

Çünki tārāc işin itdiler tamām
Kal‘adan indi kamu bil iy hümām

Atu akça vü silāhdan bî-şümār
Leşkerün her biri itdi ihtiyār

Oldı ol yir öyle san bir müşt-i hāk
Ne ki var qopardılar aşlını pāk

93a

Öyle öldi orada ol serzemî
San ne var ābād yir ne ādemî

8055 Bende onları aluban kamu
Dutdılar miskinlerinden yaña rû

Ol kâfirle bārça olup müstemend
Eli bağılu kamuşu boynında bend

Ol eşirler san on biñ kez hezār
Kamusı bağılu oturur üstüvār

Şādılıkdān Sa‘d buldı hānde yol
Sanki ölmüş iken oldu zinde ol

Didi ehl-i küfre getürüñ ĵmān
Göñliñüzde zerrece dutmañ gümān

8060 Siz Cehūdılıkdān peşiman oluñuz
Tañrıya ıkrār idüp bir bilüñüz

Ol la‘ınlerüñ biri iy kām-kār
İtmedi İslām dīnini ihtiyār

Buyruğ itdi Sa‘d anda bī-dirığ
Başlaru kesdiler alubanı tığ

Mürğ-zārde üç gün itdiler qarār
Oldılar dördinci gün bārça süvār

Atlanıcağ ata leşker ile mır
Böyle didi Hālid’e Sa‘d-ı dilır

8065 Bendeden irgörsüñ biñ biñ selām
Aħmed’e iren de sen iy nık-nām

Didi Hālid Sa‘d’a dağ’ iy pür-hüner
Hāver’e leşker irende ser-be-ser

Hadden artuğ bī-nihāyet bī-şümār
Haydar’a benden du‘ā irgör ayār

Böyle söleşüp ol iki nam-ver
Görüşüben itdiler husār-ı zer

Durmadın H  l  d orada der-zam  n
Le  keri ilet  di Med  ne'ye rev  n

8070 Ordan Sa'd da  ı alır le  keri
Durmadan git  di Sa'  det a  ter  

   nki buldun u  bu dest  n cezini
  mdi   ehb  l  n i  itgil rezmini

Ol ki bu dest  n   b  ny  d eyledi
A  l  n   bil  beni y  d eyledi

Ol 'Arab dilinden id  p inti  h  b
S  ledi "Vall  h   a'lem bi'      b"

D  S  T  N-I   EHB  L C  D  

   nki   ehb  l aluban c  d   sip  h
H  veri g  zed  beni dut  dı r  h

8075 H  ydar'a iri  di orada h  ber
H  ver'e c  d  c   geldi ser-be-ser

Didi   sl  m le  kerine    h-ı d  n
Da  la   ehb  l ba  glaya biz  mle k  n

Geldiler ceng itmege c  d   sip  h
Old   H  ver d  zi c  d  dan siy  h

G   nli  n  zden gitmes  n zikr-i H  d  
C  d  lar ba  ı d    e t   z  r-i p  

Çün gönül Hâk zikri ile doğru ola
Söyle efsünci eliñden ne gele

8080 Böyle virdiler kamu Şâh'a cevâb
Çün senüñ rāyuñ durur bārça şavâb

Biz kamumuz rāyuña fermân-ber
Dönmezüz niçe k'ola gövdede ser

Gice içre ol dîvi cādū sirişt
İtdi yiryüzin siyeh simāyı zişt

Her yañada dîvler itdiler ğırıv
Oldı san reng-i hevâ ruhsâr-ı dîv

Dün içinde 'Amr ol rûşen revân
Pîr iken kendüni itdi nev civân

8085 Geyüben bir donı muraşsa' be-zer
Çıhdı haymeden revân ol pür-hüner

Leşkere vardı dutuban 'Amr rāh
Kaddi şimşād idi san ruhsârı māh

Gāra dülden öyle itdi ol güzer
Pās-bāndan duymadı hiçbir nefer

Hayme vü hargehden ol ötdi revân
Ol serā perdeye irdi pehlüvân

Haymeden bir mıhı çekdi ol dilîr
Bağdı kim daş ile oldı içi bir

8090 Gördi rüşen perde içünü çü-bāğ
Şem‘şu‘le vire der-zerrin çerāğ

Oturur Hāver şehi ber-taht-ı zer
Bağlamış kulluğa çoğ şeh dağ’ kemer

Karşusunda oturur iy kām-kār
San öyle her şehirden on şehriyar

Oturur Şehbāl cādū dağı hem
Kendü yirinde işi mekr ü sitem

Dir idi cādūya ol şāh-ı dilir
Bilki gönlim saltanatdan oldu şir

8095 Ne yavuzlukdur baña dutmadı rû
Gönülden itdüm ölümüm ārzû

Haydar’uñ bir şeb rûyı vardur siyāh
Katına bir gün eyle biriñ māha rāh

Ol uğurladı başumdan tēcumı
Geldükçe baña arturdu ğamumı

93b

Olmaz andan cüst şeb-rû dünyede
Ol ideni yine meger ol ide

Geldi karanku gice bā-eyvānuma
Kasd kıldı sem‘ume āyinüme

8100 ‘Amr-ı Ümmiye durur bil aña nām
‘Ālem olsa cādū ol qorħmaz tamām

Çoħ dilekler dileyüben söledüm
‘Amr’a irdüm baña dññüme didüm

Her gice didüm dolaşaya baña
Tā virem biñ mağribi aqça aña

Ol baña dinmedüğün iy kām-kār
Bilirüm minnet firāvān bñ-şümār

Didi cādū aña uğri kim ola
Ağlamaya rüzigār aña güle

8105 Söyledi Cemşid aña bir dāsītān
Cādū işidüp ‘aceb qaldı hemān

Böyle didi k’ey şehi Hāver-Zemīn
Qor başın qanuñda şehler ber-zemīn

Saña bu renci ben āsān ideyüm
Uğriyi hāk ile yeksān ideyüm

Öyle qoşam ki iy şehi nām-ver
Leşkere ol uğri ger itse güzer

Ejdehā göre kamu ber ile şir
Zühresi olmaya kim öte dilir

8110 Āferīn itdi aña Cemşid Şāh
Çıhdı Şehbāl durmādın ez-bārgāh

‘Amr dahı oldu ardınca revān
Tā göre cādū n’ide ol kār-dān

Çünkü Şehbāl cādū irdi haymeye
‘Amr eglendi ki işini duya

Cādūsı döküldi anuñ ser-seri
Andan alurdu sabķını sāmeri

İki şākirdi var idi bed-nihād
İblis iderdi olardan mekri yād

8115 Öndedi ikisini dāh’ yanına
Girdi onların dah’ anuñ fermānına

Cādūlara böle didi Şehbāl
Cānuñuz idüñ bu yolda pāymāl

Hāvere geldük anuñ çün biz yaķın
Alavuz Cemşid içün burada kın

Siz ikiñüz dahı iy şaķib-i uşul
Bağlañ iki leşker arasında yol

Cādūluğa öyle bağlanuz miyān
K’irmesün Hāver çerisine ziyān

8120 Öyle eylemek gerek ber-deşt ü ceng
Görünen şır ola bebr ü peleng

Tā meger kim ‘Amr ez-Hāver-sipāh
Ötübeni gelmeye ber-nezd-i Şāh

İtdi çün bu işden āgāh onları
Haymeden çıhardı cādū serveri

Gitdi ol iki cādū-yı bjdād-ger
Bağladılar cādū kıhmağa kemer

REFTEN-İ CĀDUVĀN BE-SER RĀH-I ‘AMR U BE-CĀDŪ-GİRİ U
GİRİFTĀR ŞÜDEN BER-DEST-İ ‘AMR

Çekdi gice yüzine çünkim niķāb
Yatubanı eyledi Şehbāl hāb

8125 Uyğudan her niçe kim geldi dem
İde idi od burnından ‘alem

Çünki cādū diñlenüben itdi hāb
Geldi bālınına ‘Amr-ı kām-yāb

Görđi çoh āteş nefes cādūyı ol
Eylemiş burnından od şu‘lesi yol

‘Amr ta‘accub idüp ol hoş-nihād
Hak ta‘āla adın itdi anda yād

Nā-bedjd oldu ol od ender-zamān
Sandı cādū sūd ide itdi ziyān

8130 ‘Amr anda yandurubanı çerāğ
İrdi bđ-hüş dārūsı ender-demāğ

Der-zamān yarasını ez-rış ü ser
Şehbāl’uñ yolıdı ‘Amr-ı pür-hüner

İki kâşlarını eyledi sağd
Yüzinüñ nışfin dahı çün berg-i bîd

Yarısın dahı' eyledi mânend-i hûn
Âsa koydı anı anda ser-nigün

Âhiri ol haymeden çıldı be-der
Duymadı ol dîv ondan hiç haber

8135 İster idi ol iki cādūları
Kim cādū göndermiş idi onları

'Amr-ı Ümmiye çün irdi anlara
İkisin gördi yalnızcağ yek-sere

Çeriden çıhuban onlar hem zi-rāh
Bir yire gitmişler ırağ ez-sipāh

Eylemişler cādū işlerine sāz
Her biri efsüne diş itmiş dırāz

Açubanı niçesini ol dilîr
Geldi ol cādūlar üssüne mehçü-şîr

8140 İkisin dahı orada dutdı cüst
Götürüben yire urdı dürüst

Cādūları andan apardı keşān
Tā ki leşker-gehi ötdi revān

94a

Söylemekden didi sahlāñ siz lisān
Tā ki ala uşbu sırrıñuz nihān

ankıñuz söz dimege açsa leb
Göz yumup açamaa ide nie aleb

Göre kendü başın der-zır-i pāy
Bu gice sizüñle budur bālıñā rāy

8145 Bunı diyüp ikisin da' itdi bend
Anda bırakdı yalınca derdi-mend

Onlaruñ esbābını her ne ki vār
Balanuban oldu bir ata süvār

Pās-bānlar yanına geldi revān
İtdi geşt dört yanlarını bir zamān

Onlara na'ra uruban söledi
Uş bu dem siz āfil oturmañ didi

Kim budur 'Amr itdi bizlerden güzer
Çekdi Hāver leşkerine pür-hüner

8150 Olmaya kim yol bula ber-nezd-i şāh
Ol sebebden göre ço zamet sipāh

İmdi dutuñ şāh dergāhıñā rū
Uriden aña penāh oluñ kamu

Saḥlar idi ol gice İsfendiyār
Böylesince nām-ver kırk kez hezar

‘Amr çünkim söyledi uşbu sözi
Böyle didi pās-bān daḥ kend’ özi

Olsa ger ol uğride kuş teki per
Uşbu leşkerden idemiye güzer

8155 Bunc’eyledin her yaña da çoḥ çeri
Oturuban bekleyüpdür yolları

Bunı diyüp girü döndi der-zamān
Geldi ḥargehden yaña ol pās-bān

Ol kadar ‘Amr orada itdi niḡāh
Kim gelüben ötdi ne kim var sipāh

Bir zamān orada eyledi qarār
Tā ki gitdi pās-bān her ne ki var

Atını baḡladı atdan inüben
Yüridi alup ‘aşāsın zū-fünen

8160 Her niçe kim var idi anda süvār
İtdi ḳamudan güzer ol nām-dār

Yügürüben ordan ol nām-ver
Geldi cādūlar ḳatına pür-hüner

Anda kim baḡlamış idi ikisin
İşlerinden dolmış idi göñli ḳın

İtdi başdan ayağa onları pest
Ağaç alup urmağa uzatdı dest

Didi kim dutdun ben ol ‘ayyārı hūş
Ol belā coşup rûy-ı mekkārı uş

8165 Çün işitdi bu sözi İsfendiyār
Şādılığdan oldı anda bî-ķarār

Na‘ra urup didi kim iy ser-firāz
İmdi olduñ bu cihānda bî-niyāz

Doğrı söyle söziñi iy şîr-i merd
Her giz irmesün saña renc ile derd

Öyle kim bu didüğün olursa rāst
Bahtuñ ile peşt-i havlet ola rāst

Saña çoğ çoğ genc ü gevher vire Şāh
Bu cihānda arta saña ‘izz ü cāh

8170 Böyle didi ‘Amr aña iy pehlüvān
Gel eger inañmaz iseñ gör inān

Eylemişem ikisin dah’ dest-gîr
Şād olup suñgil iy dāniş-peziş

Biri ‘Amr biri şākirddür aña
İkisi ‘ayyārdur didüm saña

Cādūlar ķatına gelüp İsfendiyār
Aldı ķamķısıñ ele ol nām-dār

Dirdi iy uğri ki sen çoḡ dāsītān
Eylemişdūñ bu cihan içre ‘ıyān

8175 Kimesne mekrüñe irmezdi senüñ
‘Aciz olmuş idi ḡalkı yine dīñüñ

Āhiri destānla geldüñ sen be-dest
Gidüben hoşyār geldüñ bilki mest

Ayaḡuñdı gice gitmekde kavı
Gitdi başüñ ince itdüñ şeb-ruyı

Senüñ ölümüñle bizden gitdi ḡam
Şādılıḡ artuban oldu ḡuşsa kem

Mekr ü destānuñdan olduḡ biz ḡalās
Bārça kırtuldu elüñden ‘āmm u ḡāşş

8180 İtdiler feryād ol iki cādūlar
Didiler iy pehlüvān-ı nām-ver

Biz degülüz bil yaḡın ‘ayyār-ı ‘Amr
Ḥezl sanmagil bize ceddür bu emr

Çünkü Şehbāl cādūya emr itdi şāh
Geldi bu yire alup cādū sipāh

Bizi ol gönderdi cādū itmege
Burda bizümle bir iş bitmege

Nāgehān bulaşdı bize uşbu merd
Alubanı geldi ber-deşt-i neberd

8185 Bir kemend çıharubanı açdı dest
Başı ayağlan biz itdi bunda best

Hāveri dopdalu āşüb eyledi
Bizi bağılu haste-i cūb eyledi

Kim giriftār oldu ‘Amr uş hor u zār
Uyḥudan uyandı uyur kimki vār

94b

Uşbu nev‘a kim görüpdür nām-ver
Andan inanma bu söze şır-i ner

Didi ki çoḥ söyleme sen ebkem ol
İsteme kırtulmağa bu demde yol

8190 Ol değülem çün bilem işüñi ben
Meger eyle yoldan idesüñ beni sen

Yine sordı ‘Amr’dan İsfendiyār
Saña bu sırra niçe oldu āşikār

Sen neden bildüñ di bu uğriyi hem
Böyle iş ile buña itdüñ sitem

‘Amr aña virdi cevāb k’ey pehlüvān
Diñle tā söyleyem iy rüşen revān

Geşt iderken bu gice ender-sipāh
Bunda irdüm nāgehān iy nık-ḥāh

8195 Oldı peydā gördüm uşbu iki ben
Kim otururlar ırağ ez-encümen

Söleşürlerdi olar bā-yek-diger
Benden özge kimse duymadı haber

Kim bu gice itmemek karār⁴⁰
Tā meger kim qatl ola ol şehriyār

Ola bu fitne meger kim ser-nigün
Özge nev‘ ile döne çarḥ-ı nigün

Bunların sözinden itdüm ben dürüst
‘Amrolduğın dutdum ben ki cüst

8200 Böyle didi yine bes İsfendiyār
Kim tükendi imdi yāvuz rüzigār

Çünkü dutduğ bunda bu uğruyi siz
Diñlene bu dide-i bîdārımız

Açdılar ol cādūlar anda zebān
Zārı idüp didiler k ‘ey pehlüvān

‘Amr-ı Ümmiye durur bu ḥayre merd
Sözi bend eyledi itdi zār u zerd

⁴⁰ Bu dizede hece sayısı düşüktür. Ancak metnin anlam akışı ve özelliği gereği “itmemek” kelimesinden sonra “gerek” kelimesi gelmelidir.

Didi oldu o taþ' işüñ tamām
Diñlemez mekrüñi kişi dime kelam

8205 Mekk ü destān ile olmasun rehā
Kim giriftār itdi seni ejdehā

Aldı andan soñra ol eline çob
İtdi cādūlara bünyād-ı dūrūb

Cādūlar feryād idüp virdi āmān
Uşta bizden sahtlıg ile cıhdı cān

Her yañadan didiler destānı bes
Cādūlardan anda işitmedi kes

Çünkü gördüñ söz kabul olmaz dime
Sahtlagil diliñi dilek dileme

8210 Na'ralar dağ' çıhdı ez-dergāh-ı şāh
Bu haberi bārça işitdi sipāh

'Amr dutuldu deyü iy nām-dār
Kamu uyandı uyur her kim ki vār

Dün içinde çaldılar zurnā vü kūs
İder idi onlara gerdün füsūs

Bes ki āvāz eyledi anda süvār
Uyğudan uyandı ol dün şehriyār

Ne içündür sordu bu bjdād-ı dād
Kim dutulupdur ki leşker oldu şād

8215 Didi bir h dimine orada ş h
Çııdı ferm nı ile ez-b r-g h

Girdi leşker içre ol misl-i gub r
Birinden sordı kim iy k m-k r

Söylegil ba a sen iy bisy r-ı h ş
Bu d n içre ne içündür bu ‘ur ş

Ceng içün düşmen bize geldi meger
Düşdi leşker içre bunca ş r u ş rr

Didiler a a kim olgil ş dum n
‘Amr dutup gelür iken gice r h

8220 Ol dönüp geldi didi k’ey ş hriy r
Oldı k mu nca sen  n bu r zig r

‘Amr dutup gelür iken gice r h
Leşker ehli dutmış anı bil iy ş h

İşidüp oldu ş hin-ş h-i  ande leb
 lmış iken oldu g  nli zinde ş b

H dime böyle di k’merd-i c y
Ne did  n bir dahı di iy h b-r y

Bu gice p s dutana çok  fer n
İtdi p sında bunu n teki kem n

8225 Pehl v ndan kim bulupdur a a r h
Dutmış anı eyleyübeni nig h

Aña hādım didi ki İsfendiyār
Dutmuş anı bu gice ol nām-dār

Hādime emr itdi yine pādişāh
Var bu kez daḡı dutuban doḡru rāh

Bu sözi İsfendiyār’a sōlegil
Uḡrıyi tiz baña getürsün digil

Ol gelen didi girü iy ser-firāz
Varuban İsfendiyār’a didi rāz

8230 Didi aña itdi fermān saña Şāh
Saḡlamayasuñ bu düzdi der-sipāh

Yetüresüñ tā göre şāh-ı cihān
Ḳalmaya göñlinde anuñ daḡ’ gümān

Oldı bu sözden feraḡ ol nām-ver
‘Amr itdi der-zamān anda nazār

Didi ‘Amr’uñ boynına sal reşimān
İletelüm şāh yanına ender-zamān

95a

‘Amr anda getürübeni resen
Ol ikiyi bağladı ki diñle sen

8235 Alubanı cādūları ḡor u zār
Gitdi leşkerle böyle İsfendiyār

Pehlûvânlar irdiler ber-nezd-i şâh
Kamu Hâver düzi dopdalu sipâh

Cādûlar gelüp çü şâha irdiler
Zârılığ ile bār-gâha irdiler

Şâha böyle didiler kim zînhâr
Bil bizi cādûlaruz iy şehriyâr

Hem bu hîle idici destân-nümây
Kim bizi bağladı bil iy nîk-rây

8240 ‘Amr’dur hîle ider bil anı sen
Görmemişem bile hiç ‘ayyârı ben

Bizi Şehbâl gönderen de ser-be-ser
Virmiş idi bunuñ işinden haber

Biz ki gitdük buradan iy kâr-dân
Cādū kıлмаğlığa bağladuğ miyân

Uş bu uğri geldi nâ-geh bize şeb
Utuban leşkerden iy kân-ı edeb

Bu agac kim var elünde iy emîr
İnce urdı günümüz oldu çü-kîr

8245 Cādū sözün işüduben güldi şâh
Didi çoğ itdûñ işümüzi tebâh

İmdi dağ’ ol rây idersûñ hemân
Sûd içün mekr eyledûñ itdûñ ziyân

Dağı bize idemezşün sen füsün
Kendün için tók gözüñden imdi hün

Sen dilersün el çekem senden bu dem
Yine teşvişün ola mekr ile kem

İncidüm ben kendü dostumı keşir
K'itdi senün teki uğriyi eşir

8250 Ger bu kezin seni qorusam zi-dest
İdesün ehl-i cihāna pāy-ı best

Sen idün kim bir zamān der-bār-gāh
Gice uyumaz idi elün den sipāh

İmdi hatam oldı senün-çün cüst ü cüy
Kurtulamazsuñ çoğ itme güft ü gūy

Der-zamān bir odı yandurup zi-şem'
Cādūlaruñ yakdı rışın gördi cem'

Didi del ayaklarını sen zi-derd
Deldi 'Amr itmeyüben sözini redd

8255 Tağdı ayağlarına bir yayı bes
Yok idi feryādlarına ire kes

Bağladı hayme diregine revān
Geldülin elinden eyledi hemān

Virdi Hāver şāhı aqça bī-şümār
Yine bir hıl'at dağı hūb şāh-vār

GÜFTÂR DER-GİRİFTÂRI CÂDÜVÂN U MEKKÂRI ‘AMR-I ÜMMÎYE

Her giz irmesün didi hem saña ğam
Şādliĝ olsun hem-demüñ iy muhterem

Bir ‘adūma sen benüm buldun ki dest
Andan irerdi baña her dem şikest

8260 Baña Haydar’dan yok idi ters ü bîm
Bil ki kórķardum bu uğrıden ‘azîm

‘Amr aña böyle didi k’ey pâdişâh
Bend içinde bunu muhkem it nigâh

Bu gice ger bendün olsa bu hâlâş
Hîle ile dutamaya ‘âm u hâşş

Bir şikâr kim kurtula bir kez zi-dâm
Dâma niçe getüre girü ‘avâm

Pâs-bân koy bu gice iy şehriyâr
Sahlasun gör niçe olur rûzigâr

8265 Didi Husrev aña kim iy nâm-dâr
Şād-kâm ol râhat ile bir karar

Dânla ben dâñ yiri ağarsun hemân
Koymayayum diri anı bir zamân

Buyruĝ itdi andan ol şâh-ı dilîr
Tâ ki cādûları çekdiler be-zîr

‘Amr’a didi al agacı der-zamān
‘Amr’ı başdan ayağa it hırd u huşān

Der-zamān ‘Amr agacı aldı be-dest
Başdan ayaga oları dökdi mest

8270 Giceden utunca anda iki pās
Oldı cādūlar teni hem-çün palas

Cādūlar çoḡ zārı itdi nezd-i şāh
Diledi dilek olursa bār-gāh

Didiler kim isteyüñ Şehbāl’ı siz
Andan idüñüz ‘ıyān aḥvālī siz

‘Amr böyle dir idi anda be-şāh
Niçe gerden-keş var ise der-sipāh

Uş bu uğri niçe ki söz söyleme
Diñlemek diler ki hîle eyleme

8275 Ola çoḡ çoḡ hîleler andan ‘ıyān
Kaçmağa yol ister ol iy kām-rān

Olmasun kim duta siz sözine gūş
Belki saḡlañ gice siz didüm uş

Aña Cemşid didi kim sen şād ol
Guşşalardan ğam yime āzād ol

95b

Dānla ele aluban şemşîr-i tîz
İdeyüm bu iv içinde rîze rîz

Söledi andan ki iy İsfendiyār
Saḡla bu iv ḡarın bu dün ḡor zār

8280 Bōyle baḡlu saḡlagîl sen bā-kemend
Olmasun kim bu gice ḡala zi-bend

Geldi cādūlara ol İsfendiyār
Onlara urdı ṭapunca ol hezār

Bu gice dur didi düzdi dest-ḡîr
Ḳurulur dañla senüñçün dār u ḡîr

Bir bu gice olası siz siz diri
Dañla cañdan al yöniñ oluñ beri

Cādūlar orada açdılar zebān
Didiler k'āvāz ile iy pehlüvān

8285 Kār dîde sensüñ ender-encümen
Ber-güzîde hem ulular içre sen

Çekdüñ uş bu nev'a her renc ü ḡîrān
Ölümüzü diledüñ bu dün hemān

Geçdi bize iy besā cevır ü sitem
Söyledüñ sözi daḡı ez bîş ü kem

Sen bizüm sözümüzi işitmedüñ
Çekesüñ dañla teħassür dutmaduñ

Böyle didi leşkere İsfendiyār
Hiledeolmaya kimse buña yār

8290 Bunı diyüp cādūlar iletdi revān
Kendü yirine sipāh dār-ı zaman

İtdi leşkerden güzjñ pencāh merd
Didi kim iy pehlüvānlar der-neberd

Gelmesün bu gice göziñüze ħāb
Dañla tā uca olınca āfitāb

Ger bu gice kaçā bu uğri zi-bend
Dutamaz ger yüz kişiitse kemend

Yine ‘Amr aña didi k’ey nām-dār
Dutmasun göñlüñde ğam bundan qarār

8295 Saħlayuyum bu gice yalğuz ben
Dapşurayum dañla ğussa yime sen

Bu gice kendüme uyħuyu ħarām
İdeyüm ğörem nedür uğride kām

Yaħşi deyersenüñ didi iy nām-dār
Dutmasun göñlüñde ğam bundan qarār

Olmasun ki nā-geh ola ber-ħatā
Gice bu seg gide oluban rehā

Buyruğ itdi tā çeriden on süvār
Kamu cevşen-püş u merd-i kār-zar

8300 Aldılar ara yire cādūlar beni
İtdi fermān ol dilāver serveri

Tahtı üzre ümīdi İsfendiyār
Ġāfīl idi ol zi-devr-i rūzigār

Bu tərəfdan pās-bānlar dağı hem
Didiler birbirine ez bış ü kem

Bes ki çekmişler idi renc ile tāb
Geldi anuñ birinüñ gözine hāb

Öyle na‘ra urdı ‘Amr-ı nām-ver
Gıtdi uyğusu başından ser-be-ser

8305 Didi kim bir bu gice bī-dār oluñ
Uğri saqlamağa baña yār oluñ

Bunı diyüp tobrayı açdı revān
İtdi endişe işine kār-dān

Bir niçe çıhardı ol bā-dām-ı nağz
Kim gören kişi de artar idi mağz

Her birine virdi anuñ birini
Tā gide uyğuları yiyüp anı

Ağzına aldı kamosı der-zamān
Bilmedi bī-hüş varur ez-nihān

8310 Gitdi ol ol pās-bān kamu zi-hūş
Söylemekden oldılar bārça hamūş

Çünkü ‘Amr anları gördi durdı cest
Her birin bir nev‘a düzetdi dürüst

Kiminūñ sürh yūzi kiminūñ siyāh
Öyle k’itmek olmaz onlara nigāh

Kiminūñ kaşını itdi sefīd
Oldı k̄ābırī birinden pelīd

Pās-bānlar işin itdi çün tamām
Addı ol İsfendiyār’dan yaña kām

8315 Anı dağı bağladı ol pehlüvān
Cādūlar yanına birağdı revān

Çünkü gündüz ötdi geldi tīre şeb
Geldi leşkerime ‘ayyār-ı ‘Arab

Eyledi aşhāb ile Haydar namāz
Okıyup anda oturdu ser-firāz

Geldi Haydar yanına mānend-i bād
Gice itdüğünü bir bir itdi yād

Ḳamusından gitdi gülmek ile hūş
Şādılığdan leşkere düşdi ğurūş

8320 Dağ başından çünkü baş kaldırdı gün
Geldi Hāver leşkeri iy zū-fünūn

Hāver ehli pehlüvān-ı şemşir-zen
Bir yire kāmı oldı encümen

Dānuñ atıncaḳ pādişāhları daḫı
Leşker ile geldi bile iy aḫı

Didi Erman'a bes anda Şehriyār
Varubanı söyle bā-İsfendiyār

96a

Aluban uğriyi gelsün söyle sen
Bir yere leşker alupdur encümen

8330 Çıḫdı durmadan revān ez-bār-gāh
Oraya vardı ki buyruḡ itdi şāh

Bir taraıdan daḫı çün İsfendiyār
Başa 'aḳlı geldi oldı hūşyār

Baḡlu gördi kendüni anda la'ın
Na'ra urdu orada ber-sehm-gın

Düşdi öninden anuñ çoḫ maḡza tāb
Kim ki uyur idi uyandı zi-ḫāb

Ḳamu durdılar serāsime zi-cāy
Söz dimege itdiler kāmı rāy

8335 Varubanı gördiler İsfendiyār
Baḡlu yatur cādūlarla ḫor u zār

Pehlüvânlar kaldılar anda ‘aceb
K’anı kim bağladı ender-tîre-şeb

Çizdiler anı urudurdu revân
Çok cefâ itdi orada ol zamân

Çünkü ol on pās-bāna irdi ol
Barçasını anda gördi uyur ol

Bu n’itdi anla idübeni gāzab
Bile yatmak pās-bāna olmaz edeb

8340 Uyğudayken siz ‘Amr itdi güriz
Fitne odın itdi yine bize tiz

Cādûlar yanına çün irdi yakın
Gördi yatur ikisi bağlu hemîn

Didi kim iy uğri bed-rūzigār
Hilede hiç kimse olmuş saña yār

Çizüben kendüni bağladuñ beni
Koymazam bu hile ile ben seni

Bağlamışsuñ kendü özin sen yine
Sanma seni böyle koyam ben yire

8345 Dilegüñ budur senüñ der-nezd-i şāh
Seni gelüben diyeler bî-günāh

Olmaya bu mekr ile işüñ güşād
Olcağ oldu giden gitdi ziyād

Böyle virdi cādūlar aña cevāb
İy cihānda pehlüvān iy kām-yāb

‘Amr işinden virelüm saña haber
Görmedük Hılede ondan pür-hüner

Bir cezā k’ol virdi bu gice bize
San kıyāmet cevrin irgüzdi bize

8350 Bes kaçan ola revā iy pehlüvān
Biz bu cevri ile vireyüz bunda cān

Ol şehīd olanlara itdi nazar
Didi orada olanlara ser-be-ser

Tij kesün bu uğrinün bir ‘uzunu
Hıledür bunun işi düni günü

On kişi onlara itdiler gulūvv
Çoh yeñi fitne ile gönli dolu

Didiler k’ey uğri ber-geşte baht
Bil ki olmazsuñ halāş ez-bend-i saht

8355 İmdi iletürüz seni ber-nezd-i şah
Saña siyaset ide şahib-i sipāh

Geldi cādūlar ki öyle siz kamu
Dutmaz ipe olmayan bu işe rü

Her kişide kim yakın olursa ferr
Aña gerek ola dānişden haber

Kim ki mağzı ola dānişden tehî
Fitne söz dimek ola ez-eblehî

Ne ‘aql var sizde ne rāy u ne hūş
Yek ola ‘aqlı olan ola hamūş

8360 Her kişinüñ kim olursa ‘aqlı yār
Kendü kendü işini kendü duyar

Siz hurdden olsañuz ger behremend
Size kimse itmez idi rîşî hend

Hūş gelür saqqalıñuza rūzigār
Kim müdām gülünc ola siz şerm-sār

Ol saqqalından bes yig ola demi gāv
Kim aña gelmeklikde eyler ola çāv

Didi fitne olana İsfendiyār
Pās-bānlara dügüldür ‘aqlı yār

8365 Onları siz uyğudan bî-dār idüñ
Böyle gelsüñ şizüñ ile yār idüñ

Durdular ol on kişi çālāk u cüst
Giydiler ser-müzelerini dürüst

Ordan gitdiler ol on pās-bān
Her biri bir dürlü reng idi hemān

Vardılar İsfendiyār’a çün yāqın
Korhdı ol bağları görüben hemİN

Onlara bir na‘ra eyledi bülend
Ol serāsime oluban derdi-merd

8370 Didi kim siz iy nigūn aḥterlüler
Böyle bed-āyiñ ü bed-gevherlüler

Size ne diyerler diyüñ sözümi
Görmemişem bu sizüñ tek ādemi

Didiler fermān-berüñüz biz senüñ
Saña bendeyüz kamu hem çākerüñ

Gice kim ol uğriyi ez nezd-i Şāh
Sen qabūl itdün ki idesüñ nigāh

Ne bizi gönderdüñ iy şāhib-i hüner
Tā gice saklayuz anı meger

96b

8375 Oraya irişdi Ermān ol zamān
Ol ‘alāmeti görüp geldi revān

Dönderüp İsfendiyār’a anda yön
Didi iy pehlüvān sen bil bugün

‘Amr degül itdügin bunda eşir
Bunları benden ḥalāş et iy dilir

Böyle viridi onda Ermān’a cevāb
Seni uğri yoldan itdi kām-yāb

Didi kim iy pehlüvân incitmegil
Doğrı söyler buları sen öyle bil

8380 Bes ki ol cādūları ez-bār-gāh
Alup Ermān geldi ber-dergāh-ı Şāh

Cādūları gördi çün şāh-ı cihān
Bahtı san kim pır iken oldu civān

Didi k'aña gülüben iy şüre-baht
Saña zindāndur cezā vucūb u saht

Dağı 'ömrüñ qalmamışdur pāyidār
Söylegil gönlinde bes her ne ki vār

Didi Ermān aña ki iy pādişāh
Dergehūn dūrür yöküslere penāh

8385 'Amr degül bunlar iy şāh-ı cihān
Özge nev' ile şeh itmişdür gümān

Sehv idüpdür itdüğün İsfendiyār
Ol ki ol itmiş durur gelmez be-kār

Böyle didi hācib Ermān'a Şāh
Ger yaya altmış seni uğri zi-rāh

Didi Ermān kendü yirinden kamu
Geldiler tā ol nigh-bān ilerü

ĀGĀH KERDEN ERMĀN CEMŞİD RĀ EZ-MEKR-İ ‘AMR U
FİRİSTĀDEN BE-ṬALEB-İ ŞEHBĀL

Çünkü onlarıñ yüzine bahdı Şāh
Gördi yüzleri kamu zışt ü siyāh

8390 Kırhuban didi bular kimler dūrūr
Buraya gelmekde maķşūdı nedūr

Didi Ermān aña kim bu encümen
Bu ikisini saklamağa diñle sen

Gice göndermiş imiş İsfendiyār
Şāyed olmamış bular aña zi-kār

‘Amr itmiş bunc’eyledün kana tız
Kimse görmemiş anı itmiş güriz

Cādūlar daḡ’ açdılar anda zebān
Didiler kim iy şehi rūşen revān

8395 Düşmenüñden dostı cün iy ser-firāz
Bilmedük ne idelüm sözi dirāz

Ol ki fark itmege düşmenin zi-dost
Bir durur yanında anuñ mağz u post

Çünkü ‘aklı yoğ idi İsfendiyār
Didüğini itdi bize hile kār

Anda Cemşid bir süvāri misl-i bād
Gönderür Şehbāl’e iy ‘ālî-nejād

Tā ki durmadın gele ber-nezd-i şāh
Göre rāyi ide çün işe nigāh

8400 Ol dün çün haymeye irdi yaqın
Gördi kullar kapuda durur hemın

Didi Şehbāl kanı gelsün berķ-dār
Kim şeh anı görmege der-intizār

Girdi kullardan biri haymeye bes
Niçe kim gözetdi görünmedi kes

HALĀŞ ŞÜDEN ŞEHBĀL CĀDŪ EZ-BEND-İ ‘AMR U ĀMEDEN BE-
PEŞ-İ CEMŞİD

Gördi kim ber dıv asılmış durar
Yüzi yüz rengā vü reng ile nigār

Qorquban bir na‘ra itdi ol şāh’ā
Dıv midür Şehbāl digil yā ejdehā

8405 Kullaruñ kaması girdi içerü
Qorqudan oldı kamu benzi saru

Öyle doldı cādūnuñ evi gurūş
Göñli itdi cādūnuñ orada cūş

Ol ki göndermişdi anı şehriyār
Gördi çün Şehbāl’ı öyle hor u zār

Anuñ a a‘zāsını ez-bend-i giran
Qurtaruban didi kim iy kār-dān

Sen eger Şehbāl iseñ söyle baña
Bileyüm kim itdi bu işi saña

8410 Ol benem dıv aña virdi cevāb
Öz yirümde ser-firāz u kām-yāb

Uyur idüm burda ben uşbu dem
Nıķ ü büdden fāriğ ü ez bış ü kem

Çünkü bu na‘rayı işitdüm be-güş
Uyğudan uyandı başum didüm uş

Bunı diyüp öyle kim var idi ol
Ata binüben revān göründi yol

Cādū düşüben yola ol şed-hūy
İder idi kendü ile güft ü gūy

8415 Her yaña baħar idi ol bed-hüner
Anı gören ürker idi iy dilır

Elini uzatdı yüzine revān
Hāline endişe itdi bir zamān

97a

Rışınüñ yoħ gördi nışfın bed-siyer
Der-zamān itdi kılına ol naħar

Didi kim gözgü getür tız ile rū
Yok yüzinde bakubanı gördi mū

Ḳullarına didi ola neng ü 'ār
Bile gitsem ben be-nezd-i şehriyār

8420 Böyle diyüp yüzine su urdı cest
Saḳḳalın ḳalın kırḫdı dürüst

Gelüp irdi çünkim bā-dergāh-ı şāh
Pehlüvānlar kamu virdi aña rāh

Görđi ḥurd iv ile çün sīmyābı ol
Aña şākird idi ikisi vü ḳul

Sordı anlardan sizi kim itdi best
Kim uzatdı bile küstaḥlıḡa dest

Didiler feryād idüp düzd-i 'Arab
Ol ne gündüz ider ārāmı ne şeb

8425 Parmaḡın dişledi Cemşid işidüp
Aḡzı doldı āḡu bed-endiş idüp

Leşker ehline didi idüp naẓar
Gitdi bizden yimek uyḡu ser-be-ser

Uş benüm arturđı bu iş derdümi
Şadılıḳ alubanı virdi ḡamı

Ḥileleri kim ben andan görmişem
Kimseden işitmedüm çok sormışam

Yine Şehbāl'e naẓar eyledi şāh
Didi kim iy server-i cādū sipāh

8430 Ne için yüzden giderdün söyle mû
Kim yüziñde görmezem ben āb-rû

Cādū işidübeni ol bed-nihād
Ne ki gice geçmiş idi itdi yād

Dönübeni itdi leşkere nigāh
Didi ārām itmesün dağı sipāh

Uşbu gün gerek ki ender-rezm-gāh
Tığ ü bārān ola ez-ebr-i siyah

Baglañuz kın almağa bārça miyān
Kim ziyān üstine geldi uş ziyān

8435 Kāmu ele aluñuz şemşir-i tiz
Koparuñ düşmen başına rüst-e-ñiz

Tā meger ki Hāydar çerisi her nevar
Dağıla çün böyle ola kār-zār

Didi Şehbāl'e dağı ol bed fi'āl
Sen dağı kûpāl ile tığ ele al

Rāstkılğil kūs ile zaḥm-ı duvāl
Virme deprenmekde sen göke mecāl

Sal gelen pergāre sen rüyına ḥam
Dopdalu itgil cihānı sen zi-dem

8440 Pehlüvānlar saña idüpdür penāh
Saḡlagil tā olsun onlara tebāh

Gökde gün boynına salgil sen gireh
Nîzeler ucın götürgil ez-zi-reh

Ƙılıç ile eylegil Behrâmı pest
Ƙan ile hoşyâr-ı hâki eyle mest

Bunı diyübeni ol çaldılar kûs
Oldı gök rengi misâl-ı âbnûs

Ƙopdı hâver leşkeri çünkim zi-cây
Oldı güriz nâle itdi kerre nây

CENG KERDEN EMİRÜ'L MÜ'MİNİN BÂ-SİBÂH-I CÂDÜVÂN

8445 Durmadın Cemşîd dahı ez-bâr-gâh
Çııdı urunuban âhenden külâh

Bu tarafdan dahı Haydar ceng erin
Pehlûvânlarını yııdı yir yirin

Ƙanber'e dapşurdı ol cây-ı kın
Bir niçe leşker ile ol pâk-i dın

Mâlik ejder meymenede pâk-i dın
Ceng içün bağlamış ol muhkem belin

Yine Bu'l Muhcen dahı' ol leşker-penâh
Meyserede râst kıldı cây-gâh

8450 Mâlik böyle didi Haydar'a ki men
Varayum yalguz ba'den zû'l minen

Anda şöyle itdi Haydar çün nazār
Didi göñlinde belā bugün güzer

Mālik'e didi ki al gürz-i girān
Niçe kim gelse öñüñe pehlüvān

Eylegil kāmusını gürz ile pest
Kaça şemşirüñ görende şir-i mest

Sen bugün it anı kim eyleye şir
Pehlüvānlar cengi içinde dilir

8455 Meysere senüñ dürür merdāne ol
Şir-i merdsüñ şem'a sen pervāne ol

Rāst kıl leşkeri bā-zübīn ü tiğ
Öyle it ki tiğ ola yağan zi-miğ

Ol taraftan leşker-i Hāver-Zemīn
Geldiler kāmusu der-meydān-ı kīn

Kalb içinde derdi ol Cemşid-i cem
Doldı yiryüzi kamu zir ile bem

Leşkeri artuğdı ez-mūr u melağ
Gören olurdu savaştan göñli yağ

8460 Hem düzetdi yine Şehbāl dağ' sipāh
Tā ide düşmenden onları nigāh

İlerü cādū çerisi deh hezār
Şaff dutuban durdı ide kār u zār

Ğamu yılān idi ‘akreb-i salīh
Ğılıç u ok u ‘amīd idi zi-mīh

Oldı hevā sanasuñ deryā-yıkār
Sen diyeydūñ dūzağ oldı āşıkār

Eger açā idi bir cādū dehān
Od ile tütūn dolar idi cihān

8465 Tütūn oldı bes ki yiryüzi ile dolu
Çarğa yetdi ucı anuñ iy ulu

Öyle tütūn irdi bil ber-çarğ-ı pīr
Oldı gökün günbedi tütüne yir

Tīre oldı ser-be-ser ‘alem ğamu
Ğün görünmez oldı gökde rū-be-rū

Ğamu tütünden siyāh oldı sipāh
Ne tütūn yok şu‘lesi iy nīk-ğāh

Doldı hem tütūn ile kām-ı sipihr
Birbirin bilmezdi iden anda ğahr

8470 Dopdalu oldı tütin ile cihān
Ğorğdı Ğaydar leşkeri iy kām-rān

Didi Һaydar almañuz gönüle bım
Korkmañuz ki cādūlardur recım

Һālї almañuz siz ez-yād-ı Һudā
Ola bu fitne meger sizden cūdā

Size yār ola bugün cān-āferīn
Cādūdan sahlaya Rabbū'l 'ālemīn

Çün düzetdi iki leşker kār-zār
Yiryüzi oldı qaranķu ez-ğubār

8475 Aluban Cemşjd birkaç pehlüvān
Çııdı bir uca yire iy kār-dān

On nefer daķ'ez-şehi Һāver-Zemīn
Böylesince şāhib-i tāc u nigīn

Çün şehin-şeh gördi ol cādūları
Didi böyle işi dutmañ serseri

Tā ki men bilüme bağladum kemer
Görmedüm buncılayun cādū hūner

Yine didi söyle bugün iy 'ıyān
Biz mi aluruz olur mı it beyān

8480 Çün nazar eyledi ol aķter şümār
Gördi çarķuñ gerdişinde her ne vār

Didi fırsat Һaydar'uñdur uşbu dem
Saña savaşdan irer bugün elem

Didi Cemşid aña der-rāsītān
Kimse geç işitmemişdür dāsītān

Doğru yoldur doğru söyle doğrusun
Kim giriftār oldu dīn egrisin

Çün āgāh bir dahı söze sāz eyledi
Yine ol kılını āgāz eyledi

8485 Didi kırhdurgil benüm başumı sen
Tā ki işūñ n’oldığını bilesūñ

Çavhı olsa başımuñ tevki siyāh
Bes alursuñ bil anı iy pādişāh

Yok eger artuķ olursa sefīd
Bahtuñ olur kara dutmagil ümīd

Anda hūccame buyurđı tāc-ver
Yoldı bāşınuñ tevkīni ser-be-ser

Ağı artuķ idi tevkūñ ez-siyāh
Anı gördi ne ki var Hāver-sipāh

8490 Didi Hāydar’dur ayān pīrūz olan
Sözüme inan benüm dime yalan

Didi Cemşid aña iy bī-hūde merd
Görki niçe yiryüzini dutdı gerd

Bu sözi şeh söyler iken bā-vezīr
Çıhdı bir od sanki ez-deryā-yı kır

Cādūlardan geldi nā-geh bir süvār

Anı görse dīv olurdu ḥor u zār

Ne ki var esbābı ‘akrebdı yılan

Atı yire bir yük olmuş öyle san

8495 Bir cıdayı daḥı ol mānend-i mār

Eline almış ki ide kār-zār

Açmış ol nizesinüñ ucı dehān

Dolmuş anda od ile tütün cihān

Şır-i dil Bu’l Muḥcen itdi çün nazār

Gördi ol cādūyı gelür bed-şuver

Atını yükredüben ol nām-dār

Cādūya geldi irişdi berķ-vār

Baḡlu gördi çün anı ol bed-nihād

Karşudan atı gözine burdı bād

8500 Atı ol dem eyledi ayruķ ḥayāl

Gözine görindi bir ayruķı ḥāl

Atı Bu’l Muḥcen’den ürgördi tamām

Sa‘ iderdi kırtara andan licām

Eyledi ol pehlüvān anda ‘aceb

Varmadı at niçe kim itdi taleb

Urdı atı bir niçe kamçı ile

Bu güzın irgüzdi anı menzile

Çünkü cādūya iriřdi ol dilîr
Na'ra urdı orada mǎñend-i şîr

8505 Nîzesini cādū uzatdı revān
İricek açdı aña nîze dehān

Ol dilāver aldı şemşîrin be-çeng
Çaldı ol nîzeye dîreng⁴¹

98a

Ğalem olup nîze ez-şemşîr-i tîz
Yukarudan yarı dūřdı be-zîr

Oldı od ol nîzeden ĥāřıl yine
Ol dilāver itdi ģaşd anda dōne

İldırım tek nā-geh andan birřîrār
İrdi Bu'l Muĥcen'e dūřdı oldı nār

8510 Cevşeninden irdi donına yaĥîn
Yetdi tā kim yandura nāzūk tenin

Girü dönderdi cıladın ol dilîr
Geldi savaşdan olup leşkere şîr

Sürdi Mālik ilerü esb-i neberd
Gördi meydān dopdalu dūd ile gerd

⁴¹Bu dizede hece sayısı düşük olduğından nazım ölçüsüne uyumsuzluk söz konusudur.

Çün ırakdan irdi cādū yanına
Dinmeyüp kaşd itdi anuñ cānına

Qurşağundan dutdı cādūnuñ revān
Götürüben girü dönderdi ‘inān

8515 Aluban geldi kamu gördi sipāh
Āferin itdi aña şır-i İlāh

İtdi Mālik çünki elinde nazar
Gördi bir gelüp peliddür bed- sır

Utanubanı anı bıraktı tız
Yoğ idi san cādū anda iy ‘aziz

Oldı meydān içre bir tütün ‘ıyān
Nā- bedjd oldı cādū der-zamān

İtdi Haydar’dan yaña Mālik niğāh
Didi ki iy leşkere püşt ü penāh

8520 Bir ‘aceb ki bunda gördüm ben bu dem
Ne işitdüm idi ne gördümdi hem

Ne hū gördüm ne işitdüm bu peljd
Nā-gehān gözümnden oldı nā-bedjd

Göz açubanı bu munca pehlüvān
Olur uş bunlar peydā-geh nihān

Qanlarına ger boyanmış olsa el
Qurtulan cādūlar idüben hayel

Didi Ȧaydar aña kim iy pehlüvân
Çekme ğuşşa bundan iy rûşen revân

8525 Yâri vire bize bugün dâd-ger
Câdû leşkerine bulavuz zafer

İş virem câdû çerisine bugün
Olalar kamu peşimân u zebûn

Zülfikârı aluban iy pehlüvân
Doldurayum Ȧaver'ün düzini kan

Ne kala Şehbâl ne Cemşid-i Şâh
Niçe şîr-vâr ise der-Ȧâver sipâh

Böyle dirken Mâlik ol pâk-i dîn
Oldı Ȧâver düzi çün deryâ-yı Çîn

8530 Oldı dünya dopdalu âvâz-ı kûs
Kim füsûn ider idi kimi füsûs

Ol kadar getürdi kim Şehbâl sipâh
Mâhiden irişdi na'ra tâ be-mâh

Nâgehândan kopdı bir kara tütün
Kim qarartdı âsümânı nîl-gûn

Görmez oldu pehlüvânlaruñ gözi
Korhdı Ȧaydar leşkeri işit sözi

Çünkü Ȧaydar gördi leşkeri tamâm
Câdûdan korhdı kamu hâşş u 'âmm

8535 Dtdı İslām leşkerine anda rū
Didi kim iy pehlüvānlar siz kamu

Qorqmayuban geliñüz dutun qarār
Hak Te‘ālā adın idün ihtiyār

Bunı diyüp öyle na‘ra itdi ol
İki leşkerde işitdi sağ u sol

Na‘rasında düşdi yir mağzına cüş
Gitdi çoğların başından ‘aql u hüş

Anda çoğ başlar dah’ ez-cādū sipāh
Düşdi yek-sān oldu ber-hāk-i siyāh

8540 Na‘radan soñra didi ol pehlüvān
Vire cengine kamu cānı rāy-gān

Baňa aşlanum didi Perverdigar
Çekmezem ğam dünyeyi dutsa süvār

Bir dūrūr katumda cādū ile dıv
Yüz biñi itsün baňa yā biri rıv

İtdi hamle bunı diyüp şır-i ner
Düşmeni kılmaklığa zır ü zeber

Açdı Haydar niçesin çün tır-i mest
Tıginün uzatdı destesine dest

8545 Atını yükretti ol şır-i Hudāy
Yiryüzi aldı dolı āvāz-ı nāy

Girdi leşker ortasına meh-çū şır
Ol yöküş başları itdi pāy-ı zır

İldurum tek kılıcı uranda berķ
Yiri ķan yamğurına iderdi ğark

Bindügi çāpūk ü cüst iy nık-nām
Ecel eli tek ayağı tız-kām

Nā-gehān bir gerd ķopdı meh-çū ķır
Oldı gök üzre siyeh behrām u yir

8550 Andan ol Hāver çerisi ser-be-ser
Her yañada ceng-çün yöneldiler

Bir uğurda bārça yürekli sipāh
Māhiden irdi ğubār tā evc-i māl

Sürdı Mālīk atını ol pehlüvān
Boynına alubanı ğürzi-i ğirān

98b

Ķopdı leşker meymenede ne ki var
Her birisi birbirinden nām-dār

Yine Bu'l Muħcen daħ' ol pūlād-pūş
Sürdi atın hāyı hūy oldı ğurūş

8555 Ķopdı yirinden ne ki var meysere
Şīre nisbet kim kūh āhū bere

Sol yañadan çıldı bir āvāz-ı kūs
Kim yir itdi āsümāna pāy-ı būs

İki leşker ıopdı ceng içün zi-cāy
Bilmez idi kimse n'ire basa pāy

Her yañadan kūs u zurna itdi 'ū
Künde gerd ıoymadı gökyüzinde zū

Atlaruñ na'lından iy rüşen revān
Yir felek tek diledi ola revān

8560 İncidü ıalıcı gürz ile kúpāl
Bes ki tókdi pehlivānlar yāl u pāl

Oldı meydān toprağı ıan ile şır
Darb-ı tığden ıurtulamazdı şır

Tókdi kevkebdn cıdalar ucı āb
Tığler oduñ şu'lesinden iletdi tāb

Band-ı cān dutardı kemend ez-kemın
Gider idi issiden cānlar hemın

Bes ki ādem öldi başsız ıaldı ten
Oldı yir deryā olup ıan-ı mevc-zen

8565 İdince giz ıamle şır-i Kirdigār
Cādūlardan öldürürdi bı-şümār

Mālik ü Bu'l Muħcen ü özgeleri
Toprak üzre bırakurlardı seri

İki leşkerden dilâver bî- 'aded
İtmek olmaz oldu meydân içre 'add

İki leşker çün kavuşdı bir yire
Kaçdı İslâm'ıñ çerisi yek-sere

Hâverüñ düzi varuldı ez-sipâh
Kaçubanı çıldılar ez-rezm-gâh

8570 Kaldı har-gehler tehî perde-serây
Ceng erinden hâlî kaldı anda cây

Yayağ u atlu bir oluban divân
Cādûlardan korkuban kaçdı revân

Dutdılar Savl kal'asından yaña rāh
İtdiler ol kal'ayı anda penāh

Çün çeri gitdi kaçuban ser-be-ser
Bilmedi kaçmak işini cādûlar

Pehlüvânlar ile iderlerdi ceng
Kamu şemşirini aluban be-çeng

8575 Haydar iki eli ile Zülfikâr
Çaluban yıkar onlardan süvâr

İtdi nâ-geh leşkere Haydar nazar
Bilmez idi leşkerinden ol haber

Görmedi İslâm çerisinden süvâr
Ne kılıç çâlıcı ne hancer-güzâr

Qaldı Haydar orada ęayet ‘aceb

İtdi özge endişe Şāh-ı ‘Arab

Didi göñlinde ki niçe oldı kār

Kim görünmez dīn erinden bir süvār

8580 Bir uğurda kamu qatl oldı meger

Yok durur meydānda hiçbir şīr-i ner

Depdi atın leşkeri itdi şikest

Gezdi ne ki var idi meydān u deşt

Didi oynadı benüm ile felek

Bilmezem ki ne idi aña dilek

Düldül’i yükretti ender-rezm-gāh

Çııdı leşkerinden revān şīr-i İlāh

Vardı leşker yırine ol şīr-i ner

Hayme içre gördi daqı yok beşer

8585 Gördi k’anda daqı yokdur merd-i ceng

İtmek olmaz didi bunda daı’ direng

Çün oradan daıı ötdi pehlüvān

Gezdi çoı dört yanını şāh-ı cihān

Bir niçe at izini ol nām-dār

Gördi kim dutılmış ara yirden kenār

Hāverānı gördi idüben nigāh

Qana ęarq olmuş yatur ol kıne-ıhāh

Didi Һaydar sañadur uş bu sezā
Sen belādan ҡurtulup çekdüñ cezā

8590 Bir zamān dahı gezdi ender-mürğ-zār
Görmedi İslām erinden bir süvār

Düşüp atdan ҡoydı yüzün ber-zemīn
Didi kim iy hālķ-ı cān-āferīn

Sensün āhir ҡamu işe çāre-sāz
Bendeler dergāhına ider niyaz

HALĀŞ KERDEN EMİRÜ'L MÜ'MİNİN 'ALİ EBÜ'L MUHCEN RĀ EZ-
SİBĀH-I CĀDŪVĀN U REFTEN-İ EBÜ'L MUHCEN BE-ṬALEB-İ
MĀLİK-İ EJDER

Ālemin sensün iyesi pādişāh
Қamu işde sen baña püşt ü penāh

Muṣṭafā haqqı-çün hayr'ül beşer
Yine evlādı haqqı-çün ser-be-ser

8595 Vir haber dīn leşkerinden sen baña
N'olduğın di onlara öñdin soña

İtdi Һaydar çün Һudāvende niyāz
Geldi başdan āvāz bildürdi rāz

99a

Didi durup ol revān iy pehlüvān
Atıña olup süvār ҡoygil 'inān

Ḳancaru gitse yögürüben şehā

Anı döndürmegil eylegil rehā

Sen ‘inānını uzat çekme ligām

Gör ki ḳancaru gider ol tiz kām

8600 Bir yire yetüre iy Şāh-ı cihān
Seni kim varmaḳdan olmaya ziyān

Başını ḳaldurdu şāh-ı nām-dār

Āferin itdi yöküş ber-Kirdigār

Düldül’e bindi revān ol tiz-hüş

Öyle kim āvāz işitmişdi be-güş

Düldül’ün ḳoydı ‘inānını revān

Niçe kim hātifden itmişdi beyān

Düldül’ün anda yögürüben tiz-kām

Ötdi leşker-gehden iy ‘ālī-makām

8605 Çıhdı leşker ortasından ber-kenār
Bir düze irgördi anı Kirdigār

Çünkü Ḥaydar ol yire itdi nazar

Gördi Ebū’l Muḥcen’i ol şır-i ner

Kendüye bir daşı itmiş ol penāh

Dört yanını almış durur Cādū sipāh

Cādülardan ceng eri anda hezār

Ol daşuñ çevresini almış durar

Ceng içün çengālı itmiş bārça tız
Bağlamışlar her yaña rāh-ı güriz

8610 Çıhmış ol dağ üstine misl-i peleng
Şire nisbet kim duta şemşir-i ceng

Diler idi ceng erinden anda merd
Kim anuñla ola idi hem-neberd

Kimse yoğ idi ki vara ilerü
Onlaruñla ider idi güft ü gū

Atlular çün geldiler andan be-teng
Kamu yavuk geldiler anda be-seng

Qamuları aldılar ele kemān
Bārçası kasd eyledi ol bed-gümān

8615 Tā kim aña tır-i bārān ideler
Göksi çün ebr-i bahārān ideler

Yay ide mātem günini saña sūr
Düşmenüñi döndere senüñ zi-dūr

Çünki düşmen göre okı-ıla kemān
Ok öñiñden kaçā ok teki revān

Çünki Haydar gördi kamu aldılar yāy
İtdiler ok atmağa her biri rāy

Öyle na‘ra eyledi ol tız-hūş
İrdi onlara hālel irgeç be-gūş

8620 amusınığ dışdı elinden kemān
Çokınığ dağ ıkdı cānı ol zemān

Zülfikārını ıkārup ez-niyām
Na‘ra urup onlara bildürdi nām

Çünkü aldı eline şemşire şır
Çokınığ başını indürdi be-zır

Cādūlaruđ birine Ra‘d idi nām
řā‘ıka iderdi andan berķi dām

Kendüden bir ejdehā itdi revān
Dūzađ açdı öyle sađan kim dūhān

8625 Ağzını açdı ki dolu idi od
Odı saçmaķlıķa būnyād itdi zūd

arřu geldi aydar’a mānend-i kūh
řādümān oldu görüp cādu gūrūh

Zülfikār ile řicā‘-ı şır-i ner
Böldi bir arb ile anı ser-be-ser

Düşdi toprağ üzre anda ejdehā
Dolanuban itdi bir na‘ra řahā

99b

Ejdehāyı çünkü atl eyledi şır
Döndi cādū leřkeri ez-dār u gır

8630 Geldi Bu'l Muḥcen yanına anda şāh
Didi ki iy server-i İslām-penāh

Düş bu daşdan gidelüm iy şîr-i ceng
Kim burada eylenecek olmaz direng

Virdi anda Ḥaydar'a böyle cevāb
Kim alupdur kamu uşbu düzi āb

Ben bu daşdan düşebilmen nerre şîr
Kimse deryāya niçe düşse dilîr

Qaldı Ḥaydar sözine anuñ 'aceb
Ḥaḳ ta'ālanuñ adına açdı leb

8635 Nā-bedîd oldı gözinden su hemîn
Kamu görindi aña rûy-ı zemîn

Daşdan aşaguya düşdi ol dilîr
Geldi Ḥaydar yanına ol nerre şîr

Sordı Ḥaydar'uña vir baña cevāb
Gözüme bu düzenden görindi āb

Didi ger baksañ bu işdür serveri
Cādū göz bağlar idüp cādū geri

Hem didi Ḥaydar çün ola kār-zār
Sen ferāmūş itme nām-ı Kirdigār

8640 Ḥaydar'a Bu'l Muḥcen eytdi ki iy şāh
Baña geldi ceng içün bî-ḥadd sipāh

Öyle bünyād itdiler ceng-i şedîd
Gökyüzinde oldu Hürşîd nâ-bedîd

Cādûlar kim geldi ender rezm-gâh
Her yañadan bile qarışdı sipâh

Cādûlar efsûne açdılar zebân
Bağladılar ‘aqlumı iy pehlüvân

Oldı kamu yir baña çün baħr-i âb
San beni ğarķ itmege ider şitâb

8645 Ol sudan dünyâ kamu cûş eyledi
Baña Hâķ zikrin ferâmûş eyledi

Bu daşa çıhdum ceküp çoħ dürlü derd
Öyle kim gördüñ beni iy şîre merd

Didi Hâydar aña kim iy nâm-ver
Mâlik ejderden bilürmisüñ haber

Hâydar’a virdi cevab ol hoş-nihâd
Dâñ atandan berlü iy ‘âlî-nejâd

Cādûlar kim cengi bünyād itdiler
Bilmezem İslâm çerisin n’itdiler

8650 Ne gözüme uğradı anuñ yüzi
Ne ğod irişdi kulağuma sözi

Bilmezem ki niçe oldu aña kâr
Orta yirden niçe çıhdı ber-kenâr

Çün işitdi anı gam-nāk oldı saht
Didi Bu'l Muḥcen'e k'ey bî-dāre-baht

Gel revān gidelüm iy nik ḥāh
Görelüm kim ḳancaru gitmiş sipāh

Didi sen durgil girü iy şîr-i merd
Ben gezeyüm ne ki var deşt ü neberd

8655 İdeyüm pinhān bu işde nāmumı
Āşikār ideyüm meger kim kāmumı

Sorayum her yirde Mālik'den nişān
Bileyüm ḥālını iy şāh-ı cihān

Hāver'i bārça gezeyüm ser-be-ser
Ol dilāver elüme gire meger

Didi Ḥaydar aña kim iy şîr-i merd
Hergiz irmesün saña renc ile derd

Ḳorḥarum ki göresün bu işde renc
İster iken mār ola yoluñda genc

8660 Ḥaydar'a böyle didi ol nev-civān
Şādümān olgil sen iy rüşen revān

Dile gice anda ola baña kār
Sehl ola düşvār işüm iy şehriyār

Yohsa yazın ḥüb u zeştî pür-hüner
Renc ile mihnet ne kim var ser-be-ser

Sen bilürsün gelecek iş yakın
Kanda olsa ol gelir iy pāk-i dīn

İdemez kimse zamān ile sitz
Kurtulamaz kim ki ide andan güriz

8665 Her ne kim getürse başıma zamān
Niçe ki olsa öte bundan hemān

Dünyānuñ bir işin itmışem pesend
Nik ü bed gelür gider iy hūş-mend

Şādılığ itdi güzer uş gitdi ğam
Eger ol gitdise bu dağ' gide hem

Şāh-ı merdān itdi aña āferīn
Gördi bārça söziidrāki qarīn

Ol kişinün bil göz üssüne yiri var
İde merdüm teki gözi ihtiyār

8670 Ādeme anuñ çün Ādām oldu nām
K'ide yaḫşilere yaḫşılık mūdām

Didi kim iy sāhib-i 'aql ile rāy
Yārıcañ olsun kamu yirde Hudāy

'Aql u dāniş saña olsun pişvā
Hem Hudāvend her işünde reh-mümā

Bunı deyüben ol iki şehriyār
Birbirini aldılar ender-kenār

İtdi Һaydar'dan çün Bu'l Muһcen güzer
Geldi leşker-gāha Şāh-ı şır-i ner

100a

8675 Karşudan gördi gelür 'Amr ol zamān
Tā ki bildüğün ide Şāh'a ayān

Gördi çün Şāh şādılık oldu mezîd
Kim ğamuñ bendine olaydı kilid

Sordı leşkerden ne bilürsün haber
Söyle baña n'oldığını hayr ü şer

Didi iy Şāh anda kim kuruldı ceng
Öyle oldu kimse itmedi direng

Dîn çerisi bilgil iy cādū sipāh
Korhuban kaçdılar anda nîk-ḥāh

8680 Varubanı dutdı onlar Savl'da cāy
Hayme vü hargeh kurup iy nîk-rāy

Didi Һaydar çün olar ez-rezm-gāh
Gıtdiler kaçuban ez cādū sipāh

Ne içün sen baña virmedün haber
İtmedün meydānda sen baña güzer

'Amr virdi Һaydar'a anda cevāb
Bil seni çok işitdüm iy kām-yāb

Leşker içre ben seni bulamadum
Ben daķı gitdüm yaķın duramadum

8685 Yügürüp gitdüm ki leşkeri gördüm
Saña gelüben haber doğru virdüm

Haydar işitdi bu nevi ile cevāb
Didi işdür düşdi oldu o inķılāb

Var sen imdi tāki gelsün ol sipāh
Yaşşılıķdan özge eyleme nigāh

‘Amr gitmelige dutdı anda yol
Söyledi bu kışşayı onlara ol

Çok hicālet çekdi anda ol sipah
Didiler şeh katına olduk rū-siyāh

8690 Vardılar Haydar yanına teng-dil
İşlerinden şerm-sār u hem hacıl

Ola her işden ki kişi şerm-sār
İhtiyāt it olmayasuñ hor-zār

Çün perişān gördi Haydar leşkeri
Didi itdügi işi dīn serveri

Bil günāh idene bed virür günāh
İtme yavuzluğla yüzine nigāh

Onlaruñla söleşüp virdi göñül
Yine haymeden yañaya dutdı yol

8695 Onlaruñ yüzine dimedi günāh
Didi varun dinlenüñ onlara Şāh

Şāh ‘Amr’a didi kim dur iy ‘azız
Varuban döngil girü sen baña tız

Mālik ejderden baña yetür haber
Nā-bedîdoldı bilinüz şîr-i ner

Hiç kimesne virmedi ondan nişān
Gitmedi Bu’l Muḥcen daḥı iy kār-dān

Gidesüñ gerek durur ardınça sen
Bilesüñ aḥvālını iy zū-fünen

8700 Saña fermānum deyü virdi cevāb
Hāveri geşt ideyüm iy kām-yāb

Her ne ki didüñse yetürem be-cāy
Kamu ālem Hāveri der-zîr-i pāy

Haydar’uñ çıldı yanında hemçü-bād
Gitmeye ‘azm eyledi ol hoş-nihād

Mālik’i istemege ol dutdı rüy
İder idi her yañadan cest ü cūy

Ol yañadan Mālik’e der-rezm-gāh
Dutmış oldu her taraftan rû sipāh

8705 Guşış itdi leşker ile anda saḥt
Darb-ı bāzūsı ile ol nîk-baḥt

Alubanı eline gürz-i girān
Yiryüzini itdi ölüden nihān

Ol kadar bıraḳdı cādūda süvār
Eylemek olmaz idi anı şümār

İdemezdi kimse aña dest-res
Ceng erinden ḳamu kesildi nefes

Çünkü Şehbāl gördi eyle oldu kār
Oldı güng yir cādūlara anda dār

8710 Eyledi bir özge nev‘ ile füsūn
İtdi bir daḡı binā gör bî-sütūn

İtdi bir deryādaḡ‘ ol daḡdan revān
Öyle ki bir ḳatı seyl ol bed-gümān

Mālik anda durmadın döndi girū
Gördi çün ol uca daḡda açdı su

Ol dilāver atını yükretdi tîz
Kendüye görmezdi hiç cāy-ı gürîz

Her yaña kim ol yükredürdi feres
Uḡrayan deryā ile daḡ idi bes

8715 Geldi bu nev‘ ile ol ber-Hısn-ı pil
Leşker almış dört yanını niçe meyl

Ḳal‘ayayöneldi Mālik ceng-i cūy
Her yañadan dutdı Mālik aña rūy

Pehlûvānuñ atı yorulmuş tamām
Bes ki her yaña yükretilmiş nîk-nām

Çoḡ cerāḫāt yimiş ol nāzûk beden
Üstine leşker daḡ' olmış encümen

Ḥāver ehinden otuz katla hezār
Mālik'ün dört yanın itdiler ḫişār

8720 El yudî cānından ol şîr-i cihān
Didi bensiz ḳalur uş ten bî-gümān

Gūşîş itdi at olunca nā-tüvān
Sen diyeydün imdi virür atı cān

Düşdi atından revān ol nîk-nām
Ḳana ḡarḳ olmışdı aḡzında licām

100b

Böyle durur āyini gerdünde dehr
Gāhi bize nūş virür gāhi zehr

Böyle didi rāvi-i pāk i 'tikād
Kim göñül baḡında mihr itdi şiyād

8725 Çün Ebū'l Muḫcen olubanî süvār
Ḥaydar'uñ gitdi yanından nām-dār

İsteyü gider idi sorup ḫaber
Mālik'i ol pehlûvān u şîr-i ner

RESİDEN-İ EBŪ'L MUḤCEN BE-DUḤTER-İ KĀM-KĀR VEZİR

Ol kader sürdi atını ol nîkû-hâh
Gördi kim oldu öninde iki rāh

Gördi var yoluñ birinde at izi
Dönderüp cilādını dutdı yüzi

Çün ırak düşdi üç ağac ez-sipāh
Gitdi bir sâ'at dañı ol düzde rāh

8730 Gördi yol üstinde var bir çeşme-zār
Dört yanı çün reng-i mîñā mürğ-zār

Gördi hurrem bir aqarsular revān
Güller açılmış u nergis arguvān

Yeñi ağaçlar ider anda neşāt
Kimse görmemiş anuñ teki hayāt

Baş başa virmiş şınavber ile serv
Kumrı ile ön öne koşmış tezerv

Bîd ü bādāmuñ dibinden su revān
Akar öyle san hayāt-ı cāvidān

8735 Gölgele kim serv olmuşdı niķāb
San yire tökmişdi nakre āfītāb

Hoş nevā olmuş nevālardan çemen
Hem hevāsı mu'tedil iy zū-fünen

Çeng ü neyden yükrek anda sâz idi
San Dāvud bûlbülle hem-âvâz idi

Böyle Dāvud pîşesin virmiş meger
Su yüzün itmiş zerre-veş ser-be-ser

Zülfî ucını benefşe zîr-i pây
Salmış ol yoldan âzâna reh-nümây

8740 Eylemiş bir bûse sünbülde neşim
Mürğ-zâr içini iy kalb-i selim

Olmış idi lâle yüzi âb-gün
San semen itmiş sefîd âbı zebûn

Sünbûlin zülfî ucı hoş-bû idi
Her budakda ‘andelîb hoş-gû idi

Nirde kim bir çeşme ile mürğ-zâr
Var idi hayme ü hargehdi ayâr

Dört ağaç yir var idi ez-her tarâf
Hayme ü har-gehle bulmuşdı şeref

8745 Mürğ-zâre gelüben irdi süvâr
Gezdi dört yanını anuñ nâm-dâr

Böyle didi kendüye ol ser-firâz
Kim gireyüm suya ideyüm namâz

Atdan inüben atına virdi âb
Serve bağladı ‘inânını kâm-yâb

Ol hıramān geldi ber-pāy-ı dıraht
Bir bulağūñ üssüne hem çıkardı raht

Bārça esbābın çıhardı şır-i merd
Ne ki var koydı kamu sāz-ı neberd

8750 Biline bir fūşī çāldı revān
Girdi suya ol şicā‘u pehlüvān

Var idi ol sebzeve yavuk yakın
Bir ulu hargāh u hūb u nāzenin

Haymenūñ esbābını sen iy hümām
Rūm u Çinūñ harcı idi bil tamām

Perdenūñ içinde gül-i endām idi
Kim öküş güñül anuñla rām idi

Çıhdı daşharuya ol serv-i bahār
Öyle san açıldı yüz biñ lāle-zār

8755 Düşdi sūnbül tāba mūyını görüp
Gül hicālet çekdi mūyını görüp

Çünki gül yüzün be-gāyet gördi pāk
Hicālet ile yaqasın itdi çāk

Nāzūk endām ol sebebdendi semen
Dilemiş nāzüklük ez-nāzūk beden

Anuñ için idi nergis hoş-başar
Kim anuñ çeşmine itmişdi nazar

Gözleri meger kim anuñ nur idi
Kim gönüller dolu andan nūr idi

8760 Ƙaddi servi bende itmüş bî-sebeb
Her gülünde yüz nemekdür zîr-i leb

Türk-i fettândı meger ol çeşm-i şûh
Ele almış yayını ğamzeden oğ

Ƙaşınuñ ƙavsını çün salardı zih
Ruğ dutardı zülf-i müşkinden zi-reh

Zülfî yüz üzre âb-ğindi iy-cân
Kim çekerci aya ebrûden kemân

Zülf-i vechiyle gözi ƙadd-i şanem
Sünbül ü gül serviyle nergis-i yemm

8765 Niçe söz ideyüm ağızında beyân
Kim söze yokdur mecâl iy ħurde-dân

İki lebleri anuñ âb-ı ħayât
Yakutına dimek olurdı nebât

Ʀa'n iderdi lebleri ber-engebîn
Ğisûsinüñ turreseydi çemen be-çîn

Ğabğabında tûğ boynında ƙamer
Leblerinden çâşnî alır şekker

101a

Hamle itdükçe ‘aql u hurde-dān
Hiç idemezdi dehānından beyān

8770 Dudağı gözi yüzi zülfi ‘aceb
Şekker ü bādem idi mehtāb u şeb

Niçe kaşlarına bağladum anuñ hayāl
Şu ‘lelü ay üzre çün şekl-i hilāl

Ne diyeyüm kaşınuñ endişesin
Ne kemān irer aña ne hūd yakın

Gözlerine kaldı nergis bes ‘aceb
Kim gül üzre nergis olmak ne sebeb

Açdı nesrinden şabā çün kim varak
Yüzinüñ gülünde okıdı sabak

8775 Çünkim ol gül götüre yüzden niķāb
Duĥteri geleni sala şabā der-āb

Öyle sünbül kim aña olmuş naşib
Daĥı şirinlik ādın iletmeye şib

Haṭṭ u ḥālī çoklara dürdane-i dām
Hubluĥ ile çokları itmiş gulām

Zülfinüñ virmiş ḥamı her müşke bŷy
Āyini çevġān ile itmiş hem-çŷ bŷy

Söyler olsam zülfî kışşasını bâz
Sünbülinden dağı söz olur dırâz

8780 Serve nisbet eyledüm kıaddini ben
Didi dāniş kûteh itgil fikri sen

Ol gül-endām itdi gül-bū müşg-dem
Âd ile dağı Gül-endām idi hem

Bunca bu hüsni ile ferhunde nigâr
Kendü lutfundan yaratmış Kirdigâr

Geymiş ol egnine bir çini harîr
Kaşları çün şâh u gözleri vezir

Yine bir zer-beft tâc urunmuş be-ser
Kıymeti Rûm'ıñ harâcı ser-be-ser

8785 Bağrı di kâmusı zer-ü nâb
Şu'le virür idi misl-i âfitâb

Çünkü har-gehden çıkup ol nev-bahâr
Eyledi evvel çeşmeden yana güzâr

Su içinde gördi Bu'l Muğcen anı
Ol hıramānuñ çıkup geldüğünü

Öyle geldi anda ol semîn-beden
Düşdi Bu'l Muğcen'e lerze diñle sen

İtdi men mihrini cāndān ihtiyâr
Çün göründi gözine zi-pā nigâr

8790 Gördügi dem gerçe oldu mübtelā
Korkdı kim anda düşe ender-belā

Gözlerini sakladı anda hemjñ
İtdi anuñ hālıkına āferjñ

Çün kişi sakladı bakmakdan özin
Göñli cilādın dönüp virdi gözin

Çağırup āvāz ile didi iy māh
Karşudan git ber-yaña vir baña rāh

Ol şekker leb gülüben dıdı aña
Olmaya şır dahı ben tek cüft saña

101b

8795 Hubluğ içre taķmadın saña cüft
Lāyıkam idem senüñle hāb u hüft

Beni bu gice Resūl-i reh-nümāy
Saña vire‘aķd ile iy nıķ-rāy

Serde nisbet kim çıķsa ez-bağ-ı cān
Yüzinüñ yazına irmemiş hāzān

Kaşlarından üşür gökde hilāl
Gice saçınuñ katında bir hayāl

Sünbülinden gül yüzi doymış böyle āb
Gice yir dutmuş püşt-i āfitāb

8800 addi serviyle anavberdi yaın
atını mşk ile ‘anber bil hemın

Hem ini meşteriden u‘lelü
Yüzi idi nr ile anuñ dolu

Çnki ol oş-y hem oş-b idi
Yüzi b vzı oş oş-g idi

Şem‘ kimi geldi ender-tre şeb
Yatur iken stme ol ande leb

Baa didi dut benm ynmı
Kfri terk eyle abl it dnmı

8805 Tarı bir bil aa getr mn
almasun glnde bir zerre gmn

Beni da‘ bilgil amudan serverem
Ol ser-firz eyledi peygmberem

Çn anuñ grdm mbrek yzini
Kend lafzından iitdm szini

Ben dnmden dndm anda bil yaın
Girdm slm dnine iy pk-i dn

Mutafa eliyle getrdm mn
‘tikd eyle baa itme gmn

8810 Ben didmkim iy nebler serveri
a nrundan rşen itdi aterı

Çünkü yandurdum ģmān ŧem‘ini ben
Baña gösterdüñ dġnũñ yolını sen

N’ola ger sen beni hem-rāh idesũñ
Menzilũñ ҡandadur ana iresũn

Çünkü ben senũñle oldum āŧinā
Bula yüziñden bu göñlũm rũŧenā

Didi peygamber manā sen ŧādol
Ģuŧŧa çekme ҡayġudan āzād ol

8815 Dān ile çũnkim gökyüzinden çıķa ġũn
Rũŧen ide yiryüzine gide dũn

Buraya çıķtuñ gelürsũñ yakġın
Ģaķ te‘ala böyle yazmıŧ bil hemġin

Gelübeni gire seyr ber-çeŧme-zār
Kendüden yumaġ içũn gerd ü gubār

Saña benden yaña oldur reh-nũmā
Böyle didi Resũl-i müctebā

Hem Ebũ’l Muĥcen’dür aña didi nām
Erlik içre ol dilāverdür tamām

8820 Mālġk’ũñ ardınça gider ol süvār
Dāñ ile bunda gele göresũñ nigār

Ben aña didũm ki iy sözleri dürr
Eyledũñ göñlũmi mihri ile per

N'ola anı gösteresün baña sen
Göre gönlüm rüşen ola anı ben

Muştafâ irgördi bil seni yakın
Ne ki söz var baña söledi hemîn

Bir zamân deyüben işitdi cevâb
Nâ-gehân görünmedi iy kâm-yâb

8825 Çün seher vaktinde uyandum zi-hâb
Mağzum olmuş dopdalu bûy-ı gül- âb

Bâlîne her niçe itdüm nazar
Hiç yanumda yoğ idi benüm beşer

Su içinde ol şicâ'-ı pür-hüner
Dutdı kıız sözine güş itdi nazar

İrdi çün kulağına bu dāsītān
‘Aklı başundan anuñ gitdi revān

Çeşme içre çün göründi ol perî
Cân ile ol mâh oldu meşterî

8830 Didi aña iy perî-veş hûb-rû
Baña söylesen burada rû-be-rû

Doğrıdur her söz didüñ iy nâzenîn
Böyle takdir iylemiş cân-âferîn

Söyle senüñ kimdür iy bedr-i tamām
Baña bildürgil nedür ataña nām

Didi Gül-endām aña iy kām-kār
Bil benüm atam vezîr iy şehriyār

Hem anadan doġalıdan birlü men
Çıkmamışam perdeden bil anı sen

8835 İtmemişdür yüzüme kimse niġāh
Bağmamışdur zülfüme çeşm-i siyāh

Çün tamām eyledi ol gülruġ sözi
Pehlüvānuñ gül tek açıldı yüzi

Çeşmeden çıkdı dolu göñül sürür
Gözlerinden eyle san yağardı nūr

Geydi ne kim var idi sāz-ı neberd
Yine bir cevşen daġ' ez-dîbā-yı zerd

Didi Gül-endām aña iy pehlüvān
Göreliden yüziñ oldum şādumān

8840 Çekübeni zaĥmet-i rāh-ı dırāz
Bunda irmişsüñ yaĥın iy ser-fîrāz

102a

Gel varalum ĥaymeye iy nîk-nām
Bir zamān ol rāĥāt üzresi ta'ām

Didigüm yokdur baña bu dem mecāl
Bir zamān eglenmege iy ĥoş-ĥışāl

ƘorƘarum ki Mālīk ender-rezm-gāh

Leşker içre ide kendüni tebāh

Şād u ħurrem ol sen ender-mürġ-zār

Girü gelem ger oñarsa Kirdiġar

8845 Bunı diyüp atına oldu süvār

Su teki oldu revān ol nām-dār

Ol yaña ki fikri idi reh-nümā

Sürdi atın oldu gül ruĥdan cüdā

Zülfi ucına semen daĥ' virdi tāb

Hem gül ile lāleye nergisden āb

ĤALĀŞ KERDEN-İ EBŪ'L MUĤCEN MĀLĪK RĀ EZ-SİPĀH-I
CĀDŪVĀN

Çün Ebū'l Muĥcen utup ez-çeşme-zār

Geşt iderdi deşt ü daġ u mürġ-zār

Yolda 'Amr'a irdi nā-geh pehlüvān

Çıĥdı gerdden yıl teki ol kār-dān

8850 Did Bu'l Muĥcen ki iy çabük-ĥırām

Kanda gidersüñ açuban böyle kām

Didi Bu'l Muĥcen'e ki iy şır-i merd

Mālīk işinden dolu gönümde dert

Ol ƙalupdur bil yaĥın der-Ĥışn-ı Pıl

Dört yanın leşker aluptur niçe mıl

Bir dıvār itmiş penāh ez-bıj-m-i cān
Korḡarum ki iriše añā ziyān

Ol yayak başdan ayaga ġark-ı hūn
Zaḡmı dört yüz vardurur belki fuzūn

8855 Su kimi andan olupdur ƣan revān
Bilmezem ḡālī n'ola iy pehlüvān

Giderüm Ḥaydar'ı getüremki ben
İre olmadın helāke ol şaff-şiken

Çün Ebū'l Muḡcen bu söze dutdı ġuş
İtdi ol dem tamarında ƣanı cūş

Didi āvāz ile kim iy ser-firāz
Dön buradan Ḥaydar'a sen varma bāz

Gel ırakdur Ḥaydar'ı incitme rāh
Ben varayum oñara işüm İlāh

8860 Beni çün anda yetüresüñ zi-dūr
Mātem eyleyem olara rüz-i sūr

Gösterem onlara erlikden nişān
Yiryüzinde aƣıdam seyl teki ƣan

'Amr'ı dönderdi Ebū'l Muḡcen zi-rāh
Gözedüben gitdiler cādū sipāh

Varubanı irdiler ber-Hışn-ı pıl
Gördiler leşker çekilmiş iki mıl

Şîr-i dil Bu'l Muḥcen itdi çün nazar

Gördi kana ğark Mālik ser-be-ser

8865 Bārça leşker ana düzetmiş 'inān

Aluban ellerine tîğ ü sinān

Ceng erenlerinden otuz kez hezār

Mālik'ün dōrt yanını olmuş süvār

Çeşme tek kân çılmış ez-çeşm zi-reh

Olmış ol gülgün yüzi mānend-i bih

Bil oḡ zaḥmından olmuş çün gümān

Mağzı kûpāl ile olmuş bes girān

Çün irişdi ol erenler serveri

Na'ra itdi yād idüben Ḥaydar'ı

8870 Didi kim ben Tanrı'nuñ aşlanınuñ

Qılıcıyam siz yaqın bilün anuñ

Çün alam ben elüme şemşîr-i tîz

Qopa maḥşer ola bugün rüst-e ḥîz

Bunı diyübeni atın sürdi germ

Sen diyeydün yiryüzinden yırtdı çerm

Āsümān'a çıḥdı çāk u çūk-ı tîğ

Ol gurūha itdi gök ehl-i dirîğ

Çün Ebū'l Muḥcen anı iy nîk-ḥāh

Mālik'eirdi savaşan da sipāh

8875 Bes ki endāmında akmış idi an
uvveti gitmiřdi olup nā-tūvān

Ayaę ūssūne duramadı dağı ol
Düşdi ol serv oluban yire tūl

ūn Ebū'l Mucen řica '-ı pehlūvān
amle itdi aydar adıyla hemān

Ol eri iřitdi ayder'den ū-nām
Bāra tigi sodılar ender-niyām

Dutdılar meydāndan uş-rāh-ı güriz
Cādūlara oldu ol gūn rüst-e-iz

8880 Durmadın bir dem Ebū'l Mucen revān
Gitdi ūn açdı sipāh-ı bed-gümān

İki ağac gitdi ardlarınca rāh
ovuban onları ol leşker-penāh

Gördi ūnkim 'Amr ol avm-i pelid
Dideden oldu ūsi nā-bedid

Geldi Mālik yanına ol nām-dār
Tā göre kim niedür ol řehriyār

Gördi kim başdan ayağa bāra ān
addi şimşadı düşüpdür arguvān

8885 Kāmu esbābı teninde çāk çāk
Baştan ayağa dolu gerd ile hāk

Pehlūvānda kalmamışdı tā vü tūş
Ne bedende kuvvet ü ne başda būs

Çünkü öyle gördi ‘Amr’ı kār-dān
Oldı endāmında her tevk ber-sinān

Ne ki var giyesisini kıldı çāk
Āh-ı vāy idüp başına koydı hāk

Uşbu işden çünkim ötdi bir zamān
Geldi Bu’l Muḥcen dönüp ol pehlūvān

8890 Gördi ol hāl ile ol dah’ çün anı
Zahmı bağlanmış akmış çok kanı

Düşdi atdan ağlayu ol zār u zār
Gözlerinden dökdi kan yaş çün nigār

Na‘ra urup didi kim iy şîr-i merd
Saña ne geldi bugün ender-neberd

Saña kahr itdi meger çarḥ-ı bülend
Kim irişdi bu kadar saña gezend

İy dirîğ ol kuvvet ü zūr ü tūvān
İy dirîğ ol hoş şeküllü pehlūvān

8895 Dādrīgā ki bu güç rû rûzigār
Dağı Mālik teki görmeye süvār

Diyeler dünyāda görenler hemān
Kanı Mālik şāhib-i gürz-i girān

Bağlayam bu kini almağa kemer
Ne koyam Hāveri ne hū bā-ḥater

Bir tevkine dikmeye anuñ bu kın
Böyle diyüp ağlar idi nāzenin

Bir zamān kirpiklerinden tökdi kân
Gün yüzini eyledi kandan nihān

8900 Dönübeni ‘Amr’a eyledi nigāh
Didi itmez fāide girye vü āh

Niçe gerek eylegil endiş-i kār
Ne gerek bu ḥasta derdine tımār

Koymağ olmaz burda bunı ayār
Ġāra aparmağ gerek her niçe var

Var idi anlara yavuç bir şikāf
Didiler ileteler anda bî-ḥilāf

Cādūlar anda olurdi gāh u gāh
Kimesne ol ġāra bulmaz idi rāh

8905 İkişi daḥ’ götürüp ol nām-dār
İletdiler ġār içine giryān u zār

Başı üssüne oldu ikisi muķım
Gözlerinden akıdup kan yaş ‘azım

Gāhi bu çarḥ māl virür gāhi genc
Gāhi virür şedd-i restlük gāhi renc

Gāhi virür dādı geh cevr ü sitem
Bir zamān şādlık virür bir laḥza ğam

Uş bu nev‘a kurulup durur cihān
Kişiye geh sūd virür geh ziyān

8910 Çün Ebū’l Muḥcen ile ‘Amr nām-dār
Mālik’i ğāra getürdiler ayār

Çünkim yanında oturdı bir zamān
Hācet içün çıldı anda nā-gehān

Çünki basdı ğārāta kīne ḳadem
Bağlu gördi bir ḳapuyı anda hem

REFTEN-İ EBŪ’L MUḤCEN BE-BĀĠ-I CĀDŪVĀN U BİḤŪD ŞÜDEN

Açdı bağlu ḳapuyı ol bī-kilīd
Bir ‘aceb bāġ oldu orada bedīd

Çoḥ ağac var idi anda bes‘aceb
Ḳamu anuñ yimişi simīn ü şīb

8915 Çünki sibī gördi Bu’l Muḥcen revān
El uzadup aldı birin pehlīvān

Didi gönlinde eger bu hûb ola
Tab‘ içre lezzeti mergûb ola

Mâlik’e aparayum bir niçe şîb
Ol bula meger ki bu şîb ile zîb

Haste olur müferrâh buy-ı hoş
Hurrem ider dāye gönlin hun-ı cûş

Çün diş urdı almaya ol hoş-nihād
Özge nev‘ itdi zamāna işi yād

8920 Didi çünkim olmayı ol hüsni-bāk
Serv-i kıaddi düşdi ender-rüy-i hāk

Beliñi itdi taleb serv-i sehî
Almadan bilmedi kim gelmez bihi

Düşdi bi-hüş oluban ol nîk-rāy
Farq bilmez idi başın zi-pāy

Cādûlar ol bağı düzetmiş idi
Anda bu nev‘in tılısm itmiş idi

Vardı bi-hüş idi dopdalu şîb
Âdemüñ mağzından iletürdi şekîb

8925 Bu tarafından dağı şāh-ı nām-ver
Bağladı ceng itmege böyle kemer

Leşkere emr eyledi ol şîr-imest
Kumu tîğ ü nîze aldılar be-dest

Hāver'ũñ leşkerine geldi sipāh
Pehlūvānlar kamu dutubanı rāh

Leşkerini bārça tārāc itdiler
At u esbāb u silāh giymek diler

103a

Aldılar anda gānīmet bī-şümār
Kim kamu duydı çeri her ne ki var

8930 Varuban Cemşīd'e virdiler haber
Leşkeri dağıtdı deyü şīr-i ner

Leşkerüñe geldi çün deryā-yı āb
Oradan şehre diler anda şitāb

Cemşīd oradan aluban leşkerin
Hayme vü har-gāhı koydı yir yirin

Alubanı şehre geldi ol sipāh
Ceng erinden kaldı hālī rezm-gāh

Uluları şehir ehlinüñ kamu
Dutdu bürç u bārū düzetmege rū

8935 Çıhdı bārū üstine Cemşīd-i şāh
Haydar'a karşı çıhardı ol sipāh

Yayı aluban kamu tīr-i hadeng
Kimi nāvek kimi huşt ü kimi seng

Bu yañadan çün Ebû'l Muḥcen revān
Mālik'i ġār içre koyup pehlüvān

Çıhdı daşharuya andan ol dilır
Almayuban oldı mest ol nerre şır

Cādūnuñ leşkerine oldı ḥaber
Ġār içinde qaldı Mālik şır-i ner

8940 Geldi cādū leşkeri üç kez hezār
Mālik'i ġār içre ittiler ḥiṣār

‘Amr gördi geldi leşker bı-girān
Ḳamusı cengi süvār u pehlüvān

Göñli oldı Mālik içün derdimend
Ḳorhdı k'ol leşker ide ana gezend

Ne gelür göñlinden anı kim qoya
Ne ḥū var bir kimse anuñlan uya

Cādū ile istedi ol kıla cidāl
Oldı qanca ṭāqatı ol bı-'ilāl

8945 Dir idi Bu'l Muḥcen'e kim qanda sen
Uşta cānuma irişdüm bunda ben

İtdi kendüden girü Mālik'e yir
Ġār içinde ceng iderdi ol dilır

Bir uğurda leşkere oldı ḥaber
Ġāra yön dutdı ne ki var ser-be-ser

Ġār içinde ‘Amr ol bîsyār-ı hûş
İder idi bānuñ feryād-ı ġurûş

Uş bu nev‘a oldı tâ kim işi teng
Ġār içinde kalmadı cāy-ı direng

8950 Baş götürüben didi ki yâllāh
Hükmüne fermān dūrūr şems ile māh

Senden özge yok baña püşt ü penāh
Sen beni düşmenden eylegil nigāh

Ġār içinde ol baña feryād-res
Senden özge yok iren feryāda kes

‘Amr çün andan eyledi du‘ā
Hem dūrūd idüp didi yā Muştafā

Gördi kim bir gerdi kopardı nā-gehān
Oldı ol gerd ile dopdalu cihān

8955 Çıhdı ol gerdüñ içinden bir sipāh
Kim kamaşurdu göz itdükçe nigāh

‘Amr çün ol leşkere itdi nazar
Gördi Sa‘du’ ñ tūġını ol pür-hüner

CENG KERDEN SA‘D-I VAĶĶĀŞ BĀ-CĀDŪVĀN U FİRİSTĀDEN-İ
‘AMR RĀ BĀ-PEŞ-İ HĀZRET-İ MURTAZĀ ‘ALİ ‘ALEYHİSSELĀM

Şādılıktan öyle eyledi ġurûş
Sa‘d anuñ önini işitdi be-ġûş

‘Amr’durna‘ra iden ol şîr-i merd
Didi ġār içinde ol iden neberd

Leşkere emr eyledi ez-her kenār
Yüridiler öte yirde qaldı ġār

8960 Çaldurup kūs çekdi tıġın ez-miyān
Ġāra karşı yüridi ol pehlüvān

Öyle indi cādū leşkerine tıġ
Sen diyeydün tıġ idi yaġan zi-mıġ

Öyle doldı ölüden deşt ile ġār
Orta yirden hiç görünmezdi kenār

Ol kadar kırdılar ez-cādū sipāh
Kimesne bulamazdı düzde gide rāh

Oldı ol gün cādūlara rüst-e-ġız
Ölmeyeni dutdılar rāh-ı ġürız

8965 Çünkü düzden tefrîka oldı çeri
Vardı ġāra ol dilāver serveri

Karşı geldi ‘Amr daġıSa‘d’a hem
Zahm yimiş ol öküş çekmiş sitem

Birbirin koşdı ol iki pür-hüner
İtdiler gül yüzlerin nergisle ter

Sa‘d‘Amr’a didi kim iy pür-hüner
Yalıñuz bunda n’idersün vir ġaber

‘Amr anuñ dutdı elinden ol zamān
Ser-güzeştesin kamu itdi beyān

8970 Mālik’uñ üstine getürdi anı
Aña bildürdi kamu ahvālını

Sa‘d çün kim dutdı bu sözlere gūş
Gitdi anuñ dah’ başından ‘aql u hūş

103b

‘Amr Sa‘d’a didi kim iy pehlüvān
Niçedür tedbjır iy rūşen-revān

Öyle endişe işe idüp nazar
Niçe gerekdi baña iy şır-i ner

8975 Amr böyle didi Sa‘d’a anda cevāb
Gördüm endişe idüp anda şavāb

Sen benüm didügümi işidesün
Ne ki ben disem anı iş idesün

Buradan Haydar yanına var revān
İtmeyüp ārāmu hāb iy pehlüvān

Bārça giçen işi aña eyle yād
Hiç sözi itme nihān iy hoş-nihād

Niçe ider gör ki anı tedbjır ü rāy
Dönüben tız baña gel iy reh-nümāy

8980 Ne ki bize emr ide ol şîr-i ner
İşleyeyüz öyle işimüz meger

Ben burada gelince sen zi-rāh
Egleneyüm gitmeyüm iy nîk-hāh

İşidüben bu sözi ‘ Amr oldı şād
Düşdi yola durmadın mānend-i bād

Vardı Haydar yanına ol tîz-kām
Dāsītānı aña yād itdi tamām

Didi Mālik zaḥmı çoḥ iy şaff-şiken
Yatur ırakdur yaqın ez-encümen

8985 Oldı Bu’l Muḥcen daḥı gözden nihān
Bilmezem n’oldı aña iy pehlüvān

İmdi geldüm tā ki fermān idesüñ
Niçedür bu derde dermān idesüñ

Cānumı guşşadan idesüñ ḥalās
Āşikārādur saña bārça ḥāşş

Oldı ğamgîn Haydar işidüp sözün
Kānber’e didi ki dur iy nāzenîn

Var fulān ḥaymeye cüst iy nām-dār
Baña getür anda bir şandūk var

8990 Sakludur uş anda dır ‘-ı Muştafā
Her cerāḥātlar bulur andan şifā

Şandūķı Kānber getürdi ilerü

Varuban yirinde oturdı girü

Açdı çünkim şandūķı ol şîr-i ner

Öyle san kim ravzadan açıldı der

Anuñ içindeydi dır‘-ı Muştafa

Ki’andan artar idi canlara şafa

Haydar aldı cāmını çünkim be-ber

Yiryüzi ‘anberle oldı ser-be-ser

8995 Yüzine gözine sürtdi hoş-nihād

Muştafa’yı eyledi çok anda yād

Depdi ‘Amr anı bu müşgin cāmını

Mālik’e apar ki tiz geysün bunı

Ne ki vardur zaḥmeti ola dürüst

Dur apar yetür anı sen aña cüst

‘Amr aluban göñliñi oldı revān

Öpübeni Sa‘d’a virdi der-zamān

Açdı ol göñliñi Sa‘d’a pür-hüner

Mālik’e geydürdi anı ser-be-ser

9000 Muştafa’nuñ būyı çün irdi aña

Zaḥmeti oñdı kamu oñdin soña

‘Aqlına geldi yine ol pehlüvān

Niçe kim ölüye girü geldi cān

Sürtdi Mālik yüzün anda ber-zemîn
Aferîn çok itdi ber-cān-āferîn

Kim yeñiden sen baña ‘aql ile hūş
Eyledüñ en‘ām u kuvvet virdün ūş

Bu vücūdum olmış iken zahm-nāk
Sen oñardubanı virdüñ cān-ı pāk

9005 Aldı andan Sa‘d katına nām-dār
Sordı ez-aḥvāl-ı çarḥ-ı rūzigār

Andan ol meclise eyledi nazar
Görmedi Bu‘l Muḥcen’i ol pūr-hüner

Didi kanda gitdi ol leşker-penāh
Kim görünmez kamu bunda der-sipāh

Olmasaydı ol baña feryād-res
Beni daḥı niçesi göreydi kes

‘Amr aña didi ki Bu‘l Muḥcen’i men
Bil getürdüm bu yire iy şāff-şiken

9010 Leşkeri çünkim dağıtdı ol süvār
İkimiz seni getürdük sū-yı gār

Gözleri yaş doldı yüzün itdi nem
Göñli doldı guşşa vü teşvîş u gam

Vardı bundan gelmedi daḥı girü
Bilmezem ki aña ne iş dutdı rû

İmdi istesün anı uş bu sipāh
Tā göreler kıncaru apara rāh

Tefrîka itdiler anda leşkeri
İstediler dağ u daşı her biri

9015 Gezdiler ne kim var idi deşt ü gār
Bilmediler kıncaru gitdi süvār

Ƙamu girü döndi göñli dolu ğam
Her kişı söz söyledi ez bîş ü kem

Böyle didi Mālik'e Sa'd-ı dilîr
Burda eğlenmeyelüm nerre şîr

Gidelüm Hıydar yanına biz revān
Ne kim ol dir ise idelüm hemān

104a

Didi Mālik aña kim ez-rezm-gāh
Sen çerini aluban dut doğru rāh

9020 Tā ki bengeşt ideyüm der-mürġ-zār
Ne ki vardur bunda dağ u deştü ğar

Ƙamu yiri alayum der-zîr-i pāy
Sûrgın alam meger iy nîk-rāy

Sa'd'ı aña didi kim iy pehlüvān
Benden işitgil girü döngil revān

Leşker istedi ne kim var rezm-gāh
Bulamadılar nişānını sipāh

Hāver'üñ düzi dolu leşker dūrūr
Seni kim burada egleñmege kor

9025 Böyle didi Mālik anda rū-be-rū
Dime kim olmaz qabūl bu gūft ü gū

Tā ki men Bu'l Muḥcen'i iy nām-dār
Bulmayınca idebilmezem qarār

Ben bu işe bağlarum belim dilr
Ger bilürsem ki yuda şır beni şır

Çünkü bildi anı Sa'd'ı nām-ver
Mālik işitmez sözün anuñ gider

Var idi berķū gāyet pehlüvān
Mālik'e virdi didi k'ey kām-rān

9030 Nķk ū bŭdde baña yoldaş idi bol
Aluban āzād itdŭm olsun saña qul

Bŭy-ı 'anber rŭyı 'anberdi tamām
Hem yŭzi tek 'anber idi aña nām

CevşenİN geydi revān ol nerre şır
Durmadın bindi atına ol dilr

Sa'd ile Mālik idŭbeni dŭrŭd
Atunuñ cilādını dŭnderdi zŭd

Alubanı Sa'd ne kim var sipāh

Haydarı gözedübeni dutdı rāh

9035 'Amr varup iletdi göñlüñi girü

Ne ki söz var Haydar'a didi qam

Sa'd çünkim gelüp irişdi zi-rāh

Qarşuladı aluban Haydar sipāh

Qışsasıñ āgāz itdi nām-dār

Haydar'a bir bir didi her ne ki var

Yolda zahmet çekdügin leşker ile

Geldügin başına getürdi dile

Ol cādūlar mekr ile bend itdügin

Mālik'e kırtulubanı n'itdügin

9040 Sa'd'a böyle didi Şāh-ı nām-dār

Kim gice geldi vü gitdi nūr u nār

Dānla çün yākūt ola raḥşanda raḥş

Ola yiriñ yüzi çün la'l-i bed-ḥaş

Sen burada ḥāzır ol iy pehlüvān

Leşkere düşmenden olgil penāh

Tā ki ben Āhen Ribā'ya varayum

Niçe kim vardur tılısmı göreyüm

Bunı diyüp leşker ez-perde-serāy

Gitdiler ārām içün iy reh-nümāy

RESİDEN-İ PİRŪZ-BAHT BE-ĠĀR VE YĀFTEN-İ EBŪ'L MUḤCEN RĀ
BİḤŪD U RŪBĀĠ

9045 Nāmeyi būnyād iden iy ḥoş-nihād
Eyledi Şehbāl'den uş böyle yād

Kim aña dāmād idi bir şehriyār
Hem dilr ü nām-verdūr rūzigār

Pādişāhlık layık aña tāt u taht
Hem anuñ adı idi Pīrūz-ı Baht

Hem civān u hem sinci hem kār-dān
İşi kamu doğruluġ idi hemān

Sōzi ḥūb u ḥūyı ḥūb mihmān-nūvāz
Dinde dostı çoġ u düşmeni āz

9050 Ol Ferīdūn-ferr idi ferḥunde rū
Yaḥşılıġdi anuñ ef'ālī kamu

Çoġ çeri daġ' ḥükmine fermān idi
Anuñ ile kamu hem-peymān idi

Ceng erenlerinden otuz kez hezār
Kamusı fermān-ber ü ḥaņçer-güzār

Var idi bir şehri kim Hūrrem'di nām
Hūrrem-i Ābād idi hem aña maḳām

Nilde Şehbāl'e varurdi ol cevāb
İki hafte eglenūr idi hemān

9055 Varmış idi görmege Şehbal'i hem
Niçe kim her yilde ol sâhib-i germ

Anda kim itmiş idi 'azm-i sağar
'Avratın iletmiş böyle ol pür-hüner

Ḳaddi bir serv idi nevreste zi-bāğ
Şu'le virür idi yüzi çün çerāğ

Gül ruḥı sünbülü ile müşk-bū
Sāye sālmiş sünbülü güle kamu

Lebleri la'l ile hem yūḳūt idi
Sözini her kim işitse ḳūt idi

9060 Çehresi ḥūrşîd idi ruḥsâr'ı mâh
Mâh u ḥūrşîd aña iderdi nigâh

Hem perî çehre Perî idi aña nâm
Ḳamu hünerde şicâ' idi tamâm

Ol maḥalde kim bu şâh-ı ser-firâz
Dümdi Şehbâl'ün yanından girü bâz

104b

Ordan geldi çıḥup ber-nezd-i gâr
Ol perî çehre böyle birkaç süvâr

Çünkü geldi nâm-ver-i Pîrüz-ı Baḥt
Ḳopdı gar içinde ne kim vardı raḥt

9065 Oradan çıhdı idüp ‘azm-ı şikār
Böylesince gitdi biñ süvār⁴²

Ol perî ğardan çıhuban nā-gehān
Geldi ki geşt ide anda bir zamān

Geldi ol baĝa revān çālāk u cüst
Kim Ebū’l Muħcen düşüp olmışdı süst

Gördi kim anda yatur bir hoş civān
Haṭṭ u ḥālî gerd ile olmış nihān

Çekülü gül üzre ‘anberden rakām
Gice gündüz ikisi bir yirde hem

9070 Her yañadan degmiş aña afitāb
Bulmuş ol gül-gün yüzinde āfet āb

Ol perî kaldı yüzine bes ‘aceb
Bir niçeyi itdi leşkerden taleb

Bu yigidi getürün didi revān
Bir görüñ ki n’eylemiş buña zamān

Ġāra yetürüñ bunı siz durdmadın
Ġar içinde düzedüñ bunuñ yirin

Ġamu getürdi dutup fermānını
İletüben ĝāra yetürdiler anı

⁴² Bu dizeninhece sayısı düşük olduğundan nazım ölçüsüne uymamaktadır.

9075 Yanını alup oturdı mäh-rū
İder idi her tarafından güft ü gū

Dir idi kim uşbu ħub çehre civān
Cādūlar mekriyle olmuş nā-tüvān

Bu ġariǵbdür bilmezem yā leşkeri
Bu beşerdür yā fireşte yā perǵ

Cādū leşkerinden anda nā-gehān
Bir niçesi gelüben irdi revān

Ol perǵ öniñde koyup yüz yire
Yirli yirin sölediler yek-sere

9080 Didiler kamu çeküben āh u derd
Kim neler itdi bize bu şır-i merd

Ğamu leşker tıǵı ile zaĥm-nāk
Ölüben gidüpdür olmayan helāk

Koy bizi tā kim alalı bunda kın
Kim degül dıñı bizümle bir yaǵın

Çekübeni tıǵını bu nerre şır
Çoĥlaruñ başın salurdı pāy-ı zır

Onlara viridi cevāb ol ser-firāz
Eylemeñ daĥı bu sözi siz dırāz

9085 Baǵlayuñ bu güft u gūdan siz zebān
Nā-geh bundan size irmeye ziyān

Girü dönüñ kamu bundan ser-be-ser

Tā gelince bunda ev iyesi er

Cādūlardan kıymazam olduķca cān

İdeler bir tevkıne bunuñ ziyān

Cādūlar orada idüben sıtız

Bārça uzatdı dilin çün tıĝ-i tız

Didiler Hāver eger dolsa sipāh

Yā eger tıĝ yağsa ez-miĝ-i siyāh

9090 Dutaruz düşmeni idüben sıtız

Kıymazuz diri bu bed-endişi biz

Sen özin incitme tündlük eyleme

Dağı bizümle bu sözi söyleme

Hadden ötdi çünkü söz anda tamām

Ol perı tıĝını çekdi ez-niyām

Onlara bir na‘ra eyledi bülend

Didi bundan çıhuñ irmedin gezend

Yohsa ben tıĝümi aluban be-dest

Çoh zır-i destleri idem zır-i dest

9095 Uşbu nev‘a dir iken ol yüzi māh

Gelüben Pırüz-ı Baht irdi zi-rāh

Sordı kim nedür bu bı-dād ile dād

Kimdür olan buñca feryāda nihād

Didi bir cādū aña k'ey şehriyār
İy dilāver iy şicā' iy nām-dār

Ġār içinde var bize düşmen bir er
Niçe Rüstem tek ola aña nöker

Ol perî kıymaz bizi uşta bugün
Düşmenümüzden tökeyüz bunda hūn

9100 Bize vir bu işi çün destūr sen
Ayruġ endişeden olgil dur sen

Diñledi çün sözlerin Pîrüz-ı şāh
Virdi onlara cevāb ol nîkū-hāh

Didi ki siz itdūñiz uşbunda yād
Olmaya āyin ü resm ü 'adl-i dād

Siz baña kavm ile peyvend söz eger
Düşmenüñüzdür bu bî-gāne er

Bir kişiyi bunc'eyledin bî-nevā
Düşmene dapşurmaġ olmaya revā

9105 Bil ki çün 'aqlına gele uşta bu
İtmesün kimse sizüñle güft ü gū

Kendü kîñüñüzi andan dileñüz
Kim durabile sizüñle yüz-be-yüz

Siz girü gitmek gerek siz kimki var
Göreyüz tā çarġ neyler āşikār

Bārça sözini abul itdi sipāh
Dönübeni gitdiler ez-rezm-gāh

105a

Çıhdı ünküim ġārdan ol encümen
Geldi yāvuk ol şehi şırın şırın-suhan

9110 Didi buluñ ol dilāver andadur
Ben varayum oraya kim andadur

Ol per Pırüz-ı Baht ile bile
Geldiler üssüne meger gele dile

Açdı Bu'l Muħcen yüzün ol pehlüvān
Görüben aldı 'acebol kār-dān

Gördi rüşendür yüzi ün āfitāb
ara müşk ile güle dutmış nikāb

Hayf ola didi bunuñ kimi civān
Cādūlar elinde ola nā-tüvān

9115 Lāciverdi ubbeden ünkü yine
Doġdı yāķūt u zeberced gülşene

Şāh-ı merdān leşkeri idüp şümār
Sa'd'a dapşurdı amusın nām-dār

Didi leşker amu fermān biz saña
İş düşen de āyim ol öñdiñ soña

REFTEN-İ EMİRÜ'L MÜ'MİNİN 'ALİ 'ALEYHİSSELÂM BÂ-ÂHEN-
RÛBÂ

Varayum Âhen-Rübâya diñle sen
Ola yol bulam tılsımatına ben

Ceng içün bağlandı biline kemer
Düldül'in bindi revân ol şîr-iner

9120 Ceng erinden pehlüvân u nâm-dâr
Haydar ile böyle gitdi çoḡ süvâr

Çünki irdi kubbeye Haydar yakın
Oldı tütünden qarardı zemîn

Kopdı yiryüzinden revân Âhen Rübây
Çünki tığın çekdi ol şîr-i Hudây

Ol dilâver çekdi orada 'inân
Dutdı tığın destesin muhkem revân

Çünke yeñmedi güci ber-Zülfikâr
Kendü yirinde durup itdi qarâr

9125 Na'ra itdi orada ber-Ehremen
Didi yahşi bendesüñ bil baña sen

Hâver'üñ mülkin kamu virdüm saña
İmdi yahşî kulluḡ eylegil baña

Saña dapşurdum kamu tâc-zi-kjñ
İmdiden soñ sen pîl ü Hâver-Zemîn

Sen baña dapunmağı itsen nigāh
Her niçe itsen bağışlayam günāh

Haydar itdi der-zamān anda gırıv
Didi kim iy bahtı bir ker dıde dıv

9130 Ne didüñ iyyüzi kara baña sen
Ağzıña toprak iy azgun Ehremen

Ger baña yār olsa ‘ālem āferin
Seni yūğ ideyüm ez rüy-ı zemın

Sen öküş gümrehleri itdüñ zi-rāh
Olayum tığ ile senden ‘özü-ḥāh

Bunı diyüp girü döndi der-zamān
Geldi leşker-gāha ol şāh-ı cihan

Mancınık buyurdu şāh-ı nām-dār
Tā düzetdiler anı ki üstüvār

9135 Öyle mancınık olar düzetdiler
İrer idi oğı göke atdılar

Anuñ esbābını itdiler tamām
Ne ki der-bāyeste idi iy nık-nām

Aḥsama dek irdi çün ālāt-ı ceng
Ol günü ne kim gerekdi bı-direng

Dağı birgün çıkıcaḡ bāñ-ı ḥurūs
Nāye nāle düşdi na‘ra itdi kūs

Çıhdı H aydar k ubbeye alup sip ah
Atlular bağladılar ol d üzde r ah

9140 Pehl v anlar sağ u soldan açdı  eng
Atdılar ol k ubben  n üstine seng

Daş ki gelürdi yuğarudan girü
Bir  ara tütün dutardı  ar a r 

K ubbeden  yle tütün  ıhdı o gün
Gün dutulu banı gündüz oldu d n

Öyle  aran uluk oldu rezm-g ah
Birbirini göremez oldu sip ah

Ol  arafdan da ı ez-h aver-sip ah
Biri gelüp didi iy Cemş d-i ş h

9145 Ş h-ı merd n gitdi ber- hen-R b y
Pehl v anlar hiç biri yokdur be-c y

Uşbu gün itmek gerek tedb r     r
Y ry zi ola meger düşmene d r

Çünki H aydar olmaya der-rezm-g ah
Kimse olmaya ber ber sa a ş h

Durmadın H aver şehi ender-zam n
Ejdeh  tek cenge bağladı miy n

Ceng erinden iki yüz  atla hez r
Se di her biri dil aver n m-d r

9150 Leşkeri alubanı oldu revān
Öyle san yir göçdi yüridi hemān

İrdi kamu ceng için pūlād u pūş
Sanasuñ ki kopdı maḥşer oldu cūş

105b

Dağ kimi ol düz yire geldi sipāh
Bağladılar her niçe var idi rāh

Sa‘d’a gelüben irişdi bu ḥaber
Dağ u düz leşkerle doldı ser-be-ser

Leşkerin cem‘eyledi ol pehlüvān
Niçe kim var idi yığdı kār u dān

9155 Çünki yavuk irdi ol Cemşid-i şāh
Öyle san ol düzde hiç yog idi rāh

Çün yavuk irişdi Sa‘d-ı nām-ver
İldırım tek ḥamle itdi pür-hüner

Ol iki leşker kavuşdılar be-hem
Sen diyeydün oldu yir arkası ḥām

Öyle gerd oldu nā-geh rezm-gāh
Kim dutuldu gökde ḥūrşid ile māh

Bes ki ölü düşdi ber-rüy-ı zemīn
Yir ağırlandı bālīg üzre hemīn

9160 Bes ki doldı yiryüzi âşüb-ı ceng
Oldı İslām ehline yiryüzi teng

Haydar āgāh olmadı Cemşid-i şāh
Kim aluban geldi kın içün sipāh

İrdi kulağına hātifden āvāz
Sen yakın bilgil iy şır-i kār-sāz

Geldi Cemşid leşker alup ceng içün
Sa‘d’ı az kaldı kim eyleye zebün

Öyle ılgār eyledi Cemşid-i şāh
Rūz-i rūşen oldu onlara siyāh

9165 Haydar işidüp başı doldı gāzab
Dünye oldu gözine çün tıre-şeb

Döndürüben der-zamān andan ‘inān
Geldi leşker-gāha ol şır-i jiyān

Geldi leşker nıze olup gürz ü tığ
Dın çerisini kırarlar bı-dirığ

Öyle na‘ra itdi kim gök ez-nihīb
Diledi yuqarudan ine be-şīb

Na‘rasın işitdi anuñ ol gürūh
Cünbişe geldi kamu düz ile kūh

9170 El uzadup çekdi anda Zülfikār
Dopdalu oldu cihān anda süvār

Ḥaydar'ıñ na'rasın işitgeç revān
Nā-bedīd oldı çeri ender-zamān

Bārça kāfir leşkeri dönderdi püşt
Ol savaştan dutmadı cüz bād-ı müşt

Düşdi leşker ile ol şir-i İlāh
Pehlüvān cem' olup leşker-penah

Böyle didi leşkere ol pehlüvān
Düşmen işinden başum oldı girān

9175 Evvel ol kim uşbu gün Āhen-rübāy
Cehdüm ile kopdı kaldı be-cāy

Eger ol ile ki var durur hemān
Olsa tedbīr anı yakmaz bī-gümān

Hem Ebū'l Muḥcen dahı ol rezm-ḥāh
Nā-bedīd oldı görünmez der-sipāh

Oldı Mālik dahı ardınça revān
N'oldı bilinmez ḥālī ol pehlüvān

Bunı diyüp gice kaldı ser-firaz
Oldı çünkim dāñlası vaqt-i namāz

9180 Leşker ile bağlanup şir-i İlāh
Dutdılar Āhen-rübādan yaña rāh

Ol kadar yağdurdılar kubbeye seng
İncidi leşkerde bāzū ile çeng

İtdi çoḡ gūşış veli itmedi sūd
Tañrı virmez olsa gūşışden ne şūd

Böyle tedbır eyledi dāñā-yı pır
Hem raḡam çekdi suḡandan ber-ḡarır

Çünki Ḥaydar ol şehi Ḥāver-güşāy
Yönelüben gitdi ber-Āhen-rübay

9185 Ḥāverānı Şāh-ı merdān bil yaḡın
Bir saḡır günine çekmişdi hemın

Ḳullarından Cemşid'ün biri meger
Gelübeni oraya itdi güzer

MEKR KERDEN ḤĀVERĀN BĀ-EMİRÜ'L MÜ'MİNİN 'ALİ
'ALEYHİSSELĀM U ĀĠĀH ŞÜDEN ḤAZRET-İ ŞĀH EZ-MEKR-İ
ḤEVERĀN U GÜFTEN-İ U RĀ

Ḥāverān didi k'aña iy şır-i merd
Sen beni görür misün bā-renc ü derd

Sen benüm yanumda eglen bir zamān
Ḥācetüm var diyeyüm saña hemān

Var benüm elümde bir engüşteri
Kim ider yüz gence kıymet müşteri

9190 Ḳaşınuñ altında aḡzu var nihān
Benden özge kimse bilmez der-cihān

Bilüben eger çıķarsalar anı
Suya bıraķalar iy cānum cānı

Bir gürzde öldüre ādem hezār
Ola meger kim bunuñla bite kār

Sen apargil yüzüñi ber-nezd-i Şāh
Öyle di bu sırrı duymasun sipāh

Söyle bu zehri çıķarsun nām-ver
Ĥaydar’uñ suyına sala kim meger

106a

9195 Yoğ eger sen kayurursañ bu işi
Al ki saña virdüm itme teşvişi

Ol yüzini andan aluban ğulām
Yola düşdi olubanı şād-kām

Geldi Ĥaydar leşkerine ol zi-deşt
Ĥayme vü ĥār-gāhı bārça itdi geşt

Geldi Ĥaydar leşkerine ol zi-rāh
Gördi kim ĥālî durur ol cāy-gāh

Girdi ĥaymenüñ içine misl-i bād
Yok hiç kimesne iy ĥoş-nihād

9200 Bārça İslām leşkeri cenge kemer
Bağlanuban daşra çıķmış ser-be-ser

Kim eger hāver şehi kopsa zi-cāy
Ceng ideler durmadın iy nîk-rāy

Hayme içre ol gulām itdi nazar
Gördi bir kūzede su durur meger

Bıraķuban zehri ol kūzeye tîz
Gitdi yil tek oradan idüp gürîz

Geldi ta‘cîl ile nezd-i şehriyār
Didi kim kāmūñca oldı rūzigār

9205 Varubanı bil yakîn iy Şāh sen
Ağu katdum Haydar’uñ suyına ben

Ola imdi Haydar’uñ işi tamām
Düşmen ile sen olasuñ şād-kām

Şādümān oldı anuñ sözine şāh
Dönüben didi aña iy nîk-hāh

Doğrı olursa bu didügüñ senüñ
Hāver’uñ nısfı senüñ nısfı benüm

Dağı arturam saña ‘izz ü cāh
İrgörem başuñı ber-hūrşîd ü māh

9210 Yine Cemşîd’e didi anda gulām
Sen bu işi puhte bilgil kalma hām

Ger didügüm gelmez olursa be-cāy
Başumı salgıl benüm der-zîr-i pāy

Çün 'inân işitdi doldı göñli ğam
Durmadı Cemşid yanunda gitdi hem

Kendü ħar-gāhına geldi ol zamān
Ol kullı daħ' anda çağurdi revān

Didi ol söz ki didüñ iy nām-ver
Di benüm katlümde daħı ser-be-ser

9215 Ol sitem-ger kull yine açdı zebān
Öyle sandı sūd ide itdi ziyān

Ḳamu işledügin andan itdi yād
Diñledi bir bir vezir iy hoş-nihād

Göñli oldı işidübeni ħazın
Kendü kullarına düzetdi kūzın

Buyruğ itdi çekdiler bārçası tığ
Başını kesdiler anuñ bî-dirığ

Oradan bir atluyı gönderdi cüst
Olduğımı söyledi aña dürüst

9220 Didi var Ḳaydar yanına it şitāb
Tā'cıl itme suña içe nā-geh āb

Ol vezir iden kişi andan revān
Gitdi Ḳaydar leşkerine der-zamān

Bu taraftan şeh daħ' ez-Āhen-rübāy
Kendü ħaymesine gelmek itdi rāy

Ol gün öte işi idi âfitâb
İrûben der-zamân istedi âb

İletdiler ol kûzeyi bes ilerü
Ağu katup gitmiş idi kul girü

9225 Sıçrayup çekdi bilinden Zülfikâr
İldırım teki revân bî-ihtiyâr

Öyle dikdi kûzeye ol tîğ-i tîz
Kim âlında oldu kûze rîze rîz

Her kimi sahlasa âfetden Hudâ
Böyle ider miñneti andan cüdâ

Haydar'ıñ yârenleri kaldı 'aceb
Dutdılar barmağların kamu be-leb

Sa'd'ı didi Haydar'a iy nâm-dâr
Böyle 'ibret görmemişdür rûzigâr

9230 Didi kim bu tîğdür tîğ-i Hudâ
Böyledür hem mu'cizât-ı Muştafâ

Bunda sebr var idi evvelâ meger
Kûzeyi sindürdi böyle ser-be-ser

Dutmağ gerek bunuñ tek işi süst
Tâne ola uşbu sınmağdan dürüst

Söyler iken bunu Şâh-ı şîr-i ner
Gelüben girdi vezîr künde revân

Na‘ra uruban didi iy nerre şır
Hidmetüne beni gönderdi vezır

9235 Ol fulān kūzeden içe didi su
Ağu vardur anda bil iyi hūb-rū

Ol yigidi aldı Haydar yanına
Sordı andan ol haber döne döne

Didi Haydar aña kim iy nām-ver
Kūzeye kim katdı ağı vir haber

Ol yigit orada bünyād eyledi
Olduğunu kamu bir bir söyledi

Didi kim bu işi itdi Hāverān
Saña ma‘lūm olsun iy Şāh-ı cihan

9240 Kim bugün gezer iken der-rezm-gāh
Kullarından biri Cemşid’ün iy Şāh

106b

Aña virmiş yüzüğünü Hāverān
Kim kaçında var imiş ağı nihān

Suya gelüp ağı katdı ol gulām
Hem vezır itdi anuñ işin tamām

Ol kulı öldürdi anda kām-rān
Olmadı kāmunca dünyā bil beyān

Hāverān işidür iy pāk-i dīn
Söyledüm tā bilesün imdi yaqın

9245 Çün bu sözi Haydar andan dutdı gūş
Didi yokdur Hāverānda ‘aql u hūş

Hāme çekdüm ben anuñ endāmını
Ol onatmamış yavuz encāmını

Hām ile anı getürdüm ben be-dām
Bir gün anı meger ide puhte hām

Buyruğ itdi kim anı getürdiler
Hām anı itmiş cerāhat ser-be-ser

Götürüben saldılar der-rezm-gāh
Üstine Cem ‘oldı ne ki var sipāh

9250 Gördi çün kim anı anda şır-i ner
İtdi ğazab görine aña nazar

Didi Haydar aña kim iy bed-şikāl
Yüzi kara bahtı tek şūrīde hāl

Kara kıldı çoḡ bahtı rūzigār
Oldı bu işde saña āmūz-gār

Bilmedün mi bedligün encāmını
Kimse bulmadı anuñla kāmını

İt yavuzlarda yavuz işden harer
Aña uğrar kim yavuzluğu ider

9255 Hāme dutdum ben senüñ endāmuñı
İtmedüñ mi terk-i hayāl hāmuñı

Sen her işde baña idersüñ kemjñ
Kamu rāyuñdur senün bî-dād u kñ

Baña izidür ciḥānda yār bes
Düşmenüme cebrider cebbār bes

Buyruğ itdi tā ki meydānda revān
Saldılar boynına bir ip der-zamān

Asa koydılar anı anda zi-dār
Kalmadı daḥı anuñ çün rūzigār

9260 Uşbu nev' ile durur kār-ı cihān
Gāhi ḡaybı fāş ider gāhi nihān

Kim bu vîrān ḥānı ābād eyledi
Çarḥ anı kāmunca dil-şād eyledi

Söyle kim kaldırdı bu dünyāda ser
İtmedi devrān anı zîr ü zeber

Çünkü bir kişiye irerse ecel
Māl u genc olmaya aña bedel

‘Azm ide çün gitmege cān ez-beden
Gider ol olgil gedā ger şāh sen

9265 Vaşluñ olur olsa mışır ḥarc-ı şām
‘Ākıbet kırar ecel yoluña dām

Bulmayup muhtâc olursuñ nîm-i nân
Ecel atı saña düzedür 'inân

Çün ölümnden çäre yokdur dünyede
Kişi bunda şādılık idüp n'ide

Çünkü kalbinden gide bu cān-ı pāk
Aşlına ide rucū' ten ola hāk

Yine ol toprağı dağıda sabā
Bu cihān üzre ide anı fenā

9270 Çün cedd toprağ olup ber-bād olā
Oddan ol bahtlu ki azād ola

Yog ölümnden onlaruñ endişesi
Kim müdām doğruluğ ola pişesi

Doğruluğ bil Muştafā'nuñ dīnidür
Doğrı yol resmi ile āyīnidür

Doğrı olan çünkim ola restigār
Bahtlu kim doğruluğı ite kār

Ol tarafdān Şāh-ı Hāver iy civān
Göñli ümıdden dolu başı gümān

9275 Her gelenden sorar idi ol haber
Haydar'a n'oldı deyü ol ehl-i şerr

Çanda gitdi deyer idi ol gulām
Didügi oldı mı ola anuñ tamām

Didiler ol ulı iletüpdür vezİR
Ol vezİR atınadır iy sâhib-i serİR

Hâver'ün şâh'ı işidüp der-zamân
Bir kişiyi itdi ardınca revân

Didi vezİre varup k'ey nİk-nâm
Bunda geldi anı şeh ister ulâm

9280 Didi kim kesdüm tenünden başını
Çün anuñ gördüm yalandur işini

Ol duran gelüp didi k'ey şehriyâr
ulı öldürmiş vezİri kâm-kâr

Böyle işi itmeye ehl-i ħurd
Bilki destür destürin itmedi redd

İtmedi Cemşİd ol işine azab
Bir niçeyi yanına itdi taleb

On kişi itdi revân ol nâm-dâr
Varubanı didiler ol kâm-kâr

9285 Bizi gönderdi saña Cemşİd-i şâh
İletevüz ulluğına iy nİk-ĥâh

Bindi atını vezİR-i pür-kemâl
Endİşe itmege bağladı ĥayâl

107a

Didi gönlinde işüm niçe ola
Baña rüşen gün meger gice ola

Ger ola benüm bu rāzum āşikār
Hiç mūdāra qalmaya şa‘b ola kār

Dünyede qalmaya baña āb-ı rüy
Ben olam Cemşid yanında hāk-ı kūy

8290 Geldi çoḡ teşviş ile ber-nezd-i şāh
İtmedi yüzine şeh anuñ nigāh

Varup oturdı kâtı gönli hāzın
Rāy ile düzdi cevāb ol nāzenin

Ol ğazab söz ile itdi nigāh
Didi sölerüm ki azmış senüñ rāh

Ne suç işledi baña bildür ğulām
Qast itdüñ eylemedüñ ihtirām

Bu yüzlük kim sen eyledüñ bu dem
Dünyede itmeye hiç bir ‘aqlı kem

9295 Didi aña ol vezîr-i kār-dān
İy şehi şāhib-i germ rüşen revān

Bir zamān ārām it iy kām-rān
Gör cevābı niçe virem sen inān

Anda kim geldi yanına ol ğulām
Söledi bir söz biz olduk şād-kām

Didi ğatuñda senüñ iy nām-ver
Zehr ile yüzüñ işini ser-be-ser

Oturur iken yirüñde bunda sen
Varubanı öndedüm yanuma ben

9300 Didüm aña ki di baña iy ğulām
Ger bu işi işledüñ ise tamām

Vireyüm saña firāvān māl u genc
Çekme dağı dünyede miñnetle renc

Yoğ eger yalan olursa bu haber
Tökeyüm kanuñı ben iy hıyre ser

Ben aña itdüm revan bir kişi cest
Bu haberi varuban ide dürüst

Varubanı geldi ol kişi revān
Didi yoğ Haydar'a ağı'dan ziyan

9305 Ğamğın oldum çün sözi oldı yalān
Sen yaqın bil bunı iy Şāh-ı cihān

Ben anı işkenceye çekdüm hemjın
Tā ki baña söyleye ol doğrusın

Didüm āhır ben aña itme nihān
Aşlı ğandandur digil bu dāsitān

Söyledi kim doğru sorarsuñ baña
Bir yalandur kim varup didüm aña

Ben didüm meger kim orta ‘izz ü cāh
Bir niçe yalan varup ber-nezd-i şāh

9310 Çün yalan çıldı ben öldürdüm anı
Sen gerek öldür gerekse koy bunı

Ben anı öldürmemişem bî-günāh
Anuñ içün olma baña kîne-ḥāh

Bir vezîri dahı şāhuñ var idi
Ol bed-endiş idi bed-kirdār idi

Göñli içre düşmen idi ol nihān
Bu vezîre bil ki itmezdi ‘ıyān

Çün vezîr uşbu sözi eyledi yād
Ol bed endiş dahı’ dilin itdi güşād

9315 Böyle didi k’ey şehi danış-peziş
Ola imān saña meger ider vezîr

Ol ‘inān ile vezîri kām-kār
Kim ikisin bileyüp der-şehriyār

Götürüpdürler olur siz bu imān
Sözümü bilgil yakın itme gümān

Hāver ehlinde ne kim var merd ü zen
Saña dost düşmen dūrür bir iki ten

Vezîre itdi ğazab ol şehriyâr
Eyledi hem halk içinde anı ħor

9320 Hem 'ıyâna eyledi cevır ü sitem
Onları zindâna gönderdi be-hem

Her kiminüñ kim düşmeni oldu füzün
Rûzi rûşen oldu aña tîre dün

Kimse dâyim kalmadı dünyâda şâd
Düşmeni ğamĝın ola dostı ğüşâd

Anuñ içün ağlamaĝ olur revâ
Düşmeni ğüle vü dostı ağlaya

Çünkü ğördüñ oldu düşmen şâd-kâm
Bil zamâna aldı elinden zimâm

9325 Döndere her kişiden kim baĝtı yön
Düşmeninüñ ğüle yüzi dün ü ğün

Baĝlaya devlet yüzine çünkü der
Şâd ola düşmen olanlar ser-be-ser

Düşmene ol ğün vire fırsatı dest
Kim ğöre devletüñe irdi şikest

Çün vezîri eyledi Cemşîd bend
Yudı el vezîrligünden bı-gezend

KEYD KERDEN CEMŞİD BÂ-EMİRÜ'L MÜ'MİNİN 'ALİ
'ALEYHİSSELÂM

Çıhdı taht üzre yine Cemşid-i şâh
Ne ki var Cem' oldu yanına sipâh

9330 Böyle didi onlara Şâh-ı dilîr
Padişâhlıktan uş oldum imdi şîr

107b

Bir 'Arab elinde oldum nâ-tüvân
Bes ki ceng itdi benümle pehlüvân

Ben savaşıda özümi andan hemîn
Pehlüvân bilür idüm olanda kîn

Öyle dapdı ol baña ceng içre dest
Hâvere az kaldı kim düşe şikest

Bilmezem ki n'olısar encâm-ı kâr
Bundan artuğ olmağ olmaz bu tîmâr

9335 Leşkerinden birisi iy hoş-nihâd
Eyledi bir dâsitân katında yâd

Rüstemi Zâl ol cihânda pehlüvân
Şâhib-i şemşîr idi gürz-i gîrân

Olalı kâvus u key İsfendiyâr
Ced be-cedden pehlüvân u nâm-dâr

Bağladı İsfendiyār anuñla kın
İtmek için Rüstem'i 'aciz hemın

Rüstem'e yār idi çün kim rūzigār
Oldı elinde helāk İsfendiyār

9340 Atası kını için Behmen kemer
Bağladı tā ala Rüstem'den meger

Çünki desitān oğlına irdi şikest
Aña destān çün zamāna açdı dest

Qazdılar varubanı bir yirde çāh
Kim düşerdi Rüstem'e ol yirde rāh

Qavsı üssine oturdılar hāşāk u hāş
Rüstem'e yüridiler orada geş

Sen gerek ki böyle almayup sipāh
Gelesün uş va'demüzdür bjr ü kāh

9345 Burada tā kim böyle barışavuz
Şād olubanı böyle görışevüz

Tā ki Cemşid tahtı vü tāt-ı Kubād
Ola erzānı şehe iy hoş-nihād

Ol varān çünkim irişdi Rüstem'e
Didi gel Behmen çağırur yoh dime

Didi Rüstem aña ki fermān-berem
Çün buyurmuş başum ile giderem

Behmen'ũñ degüldi işinden āgāh
Kim güzergāh üssine kazdırmışdı çāh

9350 Baġlanup gider iken Rüstem kemer
Düşdi nā-geh kuyuya ol pür-hüner

Rüstem'ũñ çün bahtı olmışdı nigün
Düşübeni kuyuya oldu zebün

Sen dahı bir kuyı kaz iy nām-ver
Anda kim Hāydar gelüp ider güzer

Kuyunũñ doldur dibin şemşir ü tır
Ejdehā ötemeye andan dilır

Ört kuyunuñ başını hāşākı has
Bu işe olur ise saña dest-res

9355 Aña eylegil revān bir çerb-gū
Kim sözünũñ baġına vire reng ü bũ

Varubanı sölesün ol nām-dār
Eylemesün gizlü rāzı āşikār

Di ki dilerüm getürem ben imān
Gel қаdem rence қалup iy pehlüvān

Hāydar'a çün düşe ol çāha güzer
Ol belā çāhunda bend ola meger

Қoymayalum қuyudan чıтса anı
Қuyu içre төkelüm andan қanı

9360 Yağdıralum üstine şemşir ü tır
Koymayalum çıha anda ol dilir

Düşdi Cemşid anda tahtında yire
Ol diyenün öpdı elin yek-sere

Dün içinde buyruğ idti ol nihân
Bir kuyı kazdurdı leşkere revân

Elle kuyı yoğ idi ‘âlemde hem
Güñligi yüz arşun idi biş ü kem

Ne ki var çıkardılar toprağını
Tök diler yoldan ırağ yire anı

9365 Buyruğ itdi iki yañadan şâh
Sağladılar ol kuyı yanında rāh

Tā ki duta kuyudan onlar haber
Tığ u nize yetüreler ser-be-ser

Dağı birgün çünki yüz getürdi gün
Oldı Rüşen yiryüzi vü gitdi dūn

Hāver’ün ilcilerin andan kamu
Dutdılar Haydar yaña gitmege rū

Didiler Haydar’a kim iy şır-i merd
Leşkerün yoruldı itmekten neberd

9370 Sen buradan kıl kadem rence iy Şāh
Kim diler ola Müslümān pādişāh

Sözlerinden oldu H̱aydar şādümān
Bil ki bilmedi n'ider onlar nihān

Düldül üzre der-zamān oldu süvār
Bilmedi durınca ide rūziġar

Leşkere buyurdi Şāh-ı nām-ver
Kamu atlandı olup tîġ ü teber

Bir niçesi ötdi öñince revān
Tā 'adūdan irmeye añā ziyan

9375 Ceng erinden pehlūvan ol nām-dār
Yüz süvār şemşir-zen hem niže-dār

Misl-i Seyyāf Kānber ü Zinhār-Hār
Sa'd-ı Vakkāş ol şicā'-ı nām-dār

108a

Böyle gitdi aluban şemşir ü tîr
Göreler tā kim n'ider bu çarḥ-ı pîr

Düldül irişdi kuyuya çün yakîn
Durdı gitmedi yakına bilgil yakîn

Öyle dutdı orada Düldül qarār
Öyle sāġan kim anı bağladılar

9380 H̱aydar idüp Düldül'e bir na'ra cüst
Durdı üzengünüñ üstine dürüst

Sıçrayuban oradan ol rāh-vār
Düşdi Şāh'a arķasında Şehriyār

Çünkü gördi Hāydar'ı Sa'd-ı dilr
Düşdi kuyı içre ol ğurrende şır

Na'ra idüben orada derd-nāk
Ne ki vardı kisvetini itdi çāk

Gözlerinden itdi kanlu yāş revān
Gül yüzi üzre şicā'u pehlüvān

9385 Na'ra uruban didi ki iy dirġ
Hāydar'ıñ gitdi ğüni der-zır-i mġ

İy derġā ol şehi Döldül-süvār
Düşdi cāha şır şāhib-i Zülfikār

İy dirġā püşt-i İslām ile dın
İy dirġa şāhib ü tēc u nigın

Ķanber'e böyle didi k'ey şır-i merd
Atuñı depretki çıldı göke gerd

Böyle ħamle idelüm iy nġk-rāy
Kim her işde saña yār olsun Hūdāy

9390 Bunu diyüp Ķanber ile nām-dār
Ķamle itdiler ħamu ol yüz süvār

Toza döndü at ayağından zemın
Göke çıldı na'ralar iy nāzenın

Sa‘d-ı Vakḳāş açdı ok u yaya çeng
San nıstān oldı ol meydan-ı ceng

Bulsa ger bed-ḥahdan bir mū eser
Oḡ u mūr ile yarardı ser-be-ser

Ḥaydar’uñ leşkerine irdi ḥaber
Düşdi deyü çāha Şāh-ı şîr-i ner

9395 Tefriḳa oldı ne kim var leşkeri
Ḥayme ü ḥar-gāhı koyup her biri

Düşdi çünkim kuyuya şîr-i İlāh
İtdi anda ḥālîḳa püşt ü penāh

Ayağın çıkarubanı ez-rikāb
Durdı eyer içre ol ‘ālicenāb

Bilini ḥam itdi vü götürdi pāy
Dileyüben yāri ez fażl-ı Ḥudāy

Dizi üssine koyubanı ellerin
İtdi kuvvet koline ol pāk-i dîñ

9400 Sıçrayup çıldı eyerden nām-dār
Ḳuyudan daşḥaru şîr-i kār-dān

Çıldı Düldül daḡı ardınca revān
İrmedi yalında bir tōke ziyān

Dolmuş idi Ḥāver’uñ düzi sipāh
Kim göreler niçe olur kār-ı cāh

Cemşid oturmuşdı bigleri böyle
Her biri bir söz ile gelmiş dile

Her yañadan şaff dutup durmuş sipāh
Tā göreler kim ne dir Cemşid-i şāh

9405 Leşkere dir idi ol Şāh-ı cihān
Kim bugün düşmenüm oldu bî-nişān

Gitdi başunda belāsı Haydar'uñ
Guşşası qalmadı dañı leşkerüñ

İrdi hürşide benüm başum bu dem
Kuyuda Haydar'a irişdi elem

Devletüm gitmiş iken döndi girü
Kim baña bunc'eyledin baht dutdı rü

Birisi dir idi kim men gürz bile
Çıhdum anuñ başını terki böyle

9410 Birisi dañ' dir idi qupālumu
Üssine atdum çıhmadı anuñ demi

Her biri bir nev'a dir idi yalan
Kimse bilmez idi hayr ez-pehlüvān

Güşede durmuş idi Şāh-ı dilîr
Diñler idi sözlerin ol nerre şîr

Her yañaya idübeni ol nigāh
Cemşid'i ister idi şîr-i İlāh

Leşker içre eyleyübeni nazār
Gördi Cemşid oturur ol şîr-i ner

9415 Na‘ra uruban didi ol leşkere
Dil uzatmış siz sözüme yek-sere

İtdiñüz bu nev‘ ile baña kemîn
Meger öyle kuyuya salduñuz hemîn

Yine andan beni kırtardı Hudā
Hiç elem irgörmedin itdi cüdā

Çünkü çehden çıhdı Haydar daşharu
Ol çeri dutdı kamosı şehre rû

Her yañadan kıpdı na‘ra ol zamān
Çıhdı çehden deyü ol şîr-i jiyān

9420 Şehr işi kîn bağladup Cemşid-i şāh
Girdi şehre ne ki var idi sipāh

Bu tarafdan çünkü İslām leşkeri
Gördiler kim çıhdı ol dîñ serveri

İtdiler çoh āferîn ber-Kirdigār
K’itmedi Haydar’a āfet rûzigār

108b

Geldi leşker-gāha ol şîr-i İlāh
Gördi hālî leşkerinden cāy-gāh

Yirlü yirinde kamu perde-serây

Leşker olmış tefriķa iy nîk-rây

9425 Na'ra itdi üç kez ol leşker-penâh

Gelübeni bārça Cem' oldı sipâh

Didi Hâydar dāñ-ıla idüñ kār-zār

Kim 'adū girdi bugün ender-hişâr

Ol mehil kim hürşid-i zerrîn siper

Gökyüzinden yeñiden göstere ser

Aparayum buradan alup sipâh

Çanda gide dāñla ol Cemşid-i Şâh

Çünkü kaçdı mağrîbe bu terk rûm

Dutdı bir Hindû ne kim var merzübüm

9430 İtdi ārām iki yañadan sipâh

Bağladılar niçe kim var idi rāh

GİRİFTEN-İ EMİRÜ'L MÜ'MİNİN 'ALİ 'ALEYHİSSELÂM ŞEHR-İ

ḤĀVER RĀ

Çünkü hürşid gökde gösterdi külāh

Gizledi gök üzre külāhını māh

Uşbu tākınılu feride zamān

Eyledi zer-girdgānını 'ıyān

Çarhı itdi bu felek Cemşid-veş

Hem Süleymān mührini buldı güneş

Her yañadan yönelübeni sipāh
Geldiler meydāna bil iy nīk-ḥāh

9435 Bağladılar bārça ceng içün kemer
Leşker ile doldı meydān ser-be-ser

Oldı meydān dopdalu gerd ü ğubār
Düz ü bārū oldı bir iy kām-kār

Na‘ra itdi kūs āvāz itdi nāy
Atlular itdi savaşdan yaña rāy

Leşker uluları der-meydān-ı ceng
Açdılar aşlan bigi ceng içre çeng

Pehlüvānlar bārçası ez-rezm-gāh
Bārūdan yaña dönelüp dutdı rāh

9440 Aluban ellerine tır ü kemān
Birbirine itdiler okı revan

Öyle doldı gökyüzi perr-i ‘ikāb
Ötebilmezdi ‘ikāb itse şitāb

Ḳamu bārū yüzlerin yumışdı kan
Görünen kilik idi dīvārda ‘ıyān

Yağar idi kilik-çün bārān idi
Sanki bitdi Ḥāver’ün düzinde zi

Her yaña kim ra‘d ider idi ḥurūş
Pehlüvānlardan giderdi ‘aql u ḥūş

9445 Öyle yāğdı anda kal'a içre taş
Dimek olur sinermiş kalmadı baş

Kal'adan her niçe kim görünse ser
İder idi daş anı zîr ü zeber

Öldi çün iki taraftan ceng-i tîz
Çoklarıñ üstine kopardı rüst-e-hîz

Düşdi Döldül'den revân ol nâm-dâr
Niçe kim aç aşlan eyleye şikâr

Etegin biline çalup şîr-i ner
Çeküben başına yürüdi ser-be-ser

9450 Dutdı dervâeaye gitmelige rāh
Yürüdi ceng için ardınca sipāh

Ol kadar yağdurdılar seng ile tîr
Görmemiş duran da hiç bu çarh-ı pîr

Sen diyeydün çekdi gün yüze niķāb
Kim görünmez oldu tozdan āfītāb

Geldi kapuya yavuk ol pür-hüner
Hañçeri bir elde birinde siper

Çeküben kopardı kapuyı revân
Götürüp atdı yabana pehlüvân

9455 Girdi şehrüñ içine mānend-i şîr
Tefriķa oldu kamu kavm-i şerîr

Gitdi leşker dağılup her ne ki vār
Doldı şehir içre kamu tāzî süvār

Varuban Cemşid'e didiler k'ey Şāh
Geldi Haydar şehre aluban sipāh

Çıkarup şehriñ kapusın açdı dest
Leşkerine Hāver'ün irdi şikest

Şāh-ı Hāver terk idüben tahtını
Bırakup gitdi ne kim var rahtını

9460 Kaçuban terk eyledi ol merzübüm
Çünkü gördi ahterini oldı şüm

Girdi Haydar şehre alup leşkeri
Çıhdı Cemşid tahtına dın serveri

Hāver ehli bārça getürdi imān
Haydar'ın virdine açdılar zeban

Cemşid'ün 'avratları mahremleri
Haydar'un yanunda dutdılar yiri

Ol nigār u hūb rüy-ı hānde-leb
Ol ruḥı gündüz ü zülfî tîre-şeb

9465 Hüsine hayrān kamu hūbān-ı Çın
Hem çerāğ-ı rüşen-i Hāver-zemīn

Serv kadlū bir Perī-zād idi nām
Ālem içine hüsni içindeydi tāmām

109a

İtdi ‘avrāt çünki İslām’ı qabûl
Şād oldı kimse qalmadı melûl

Haydar itdi bes du‘ā āyinine
Şıdk ile girdügi içün dînine

Ol perî ruḥ didi kim iy pehlüvân
İy şicā‘u şîr-i dil rûşen revân

9470 Bir sözüml vurdur saña gāyet ‘aceb
Söyleyeyüm diñle iy ‘ālî-neseb

Var idi bil bende bir şandūk-ı zer
İçi dolu la‘l u mercân u güher

Yine cevher daḡ’ içinde bî-şümār
Kim mislin görmemişdür rûzigār

Bir kuyı vurdur evümde bil yaḡîn
Bilmezem sırrı nedür anuñ hemîn

İmdi çoḡ müddet durur ez-ka‘r-ı çāh
Bir tütün çlhub irer ber-evc-i māh

9475 Bilmez idüm ol tütün n’olduḡını
Haşıl olup nireden geldüḡini

Bir gün oturur iken ez-ka‘r-ı çāh
Nā-gehān bir ejdehā çıldı iy Şāh

Var idi anuñ uzunı on resen
Çııdı sandūkı apardı diñle sen

Olsa ol cevher yirinde ger bu dem
Tühfe idi çekmez idüm baña ğam

Anı ben Zehrā'ya iderdüm revān
Hurdāne hediye idi bı-gümān

9480 Geldi Haydar işidübeni anı
Didi gizlü koymayayum ben bunı

Ger baña yāri virürse Kirdigār
Ben anı çıharayum ez-çāh-sār

Oldı 'avrat ol söz ile şādūmān
Durubanı çııdı yanından revān

Didi Haydar Sa'd'a kim hūşyār ol
Leşkere dönince ben ser-dār ol

Ben kuyuya gireyüm iy nām-dār
Niçe olur göreyüm encām-ı kār

9485 Sa'd'ı aña didi kim iy nām-ver
Kendüñi incitme sen iy şır-i ner

Kuyuya girmegi görmen rāy-ı ben
Şāyed itmiş ola mekr ü hıle-zen

Anuñ içün gönderür ola seni
Tā ki n'itmiş ise göresüñ anı

Aña böyle didi ol şîr-i jiyân
Kim eyâ Sa‘d olma bunca bed-gümân

Ɩuyuya girmek gerek kim ben bugün
Sen yavuz fikri göñlinden it bîrûn

9490 Her ne ben didümse yalan olmaya
Söz ki yokdur sūdı benden gelmeye

Dutdı kemendüñ ucın ol nām-dār
Düşdi leşker ayağına kim ki var

Didi benden götürüñ kamu dest
İtmeñüz göñlümi bu işde şikest

Kendü kolına bırakuban kemend
Girdi kuyuya revân ol hûş-mend

Gözlerini yumuban ol hoş-nihād
Hak Te‘ālā zikrin ider idi yād

9495 Bir Ɩaranku içine yol gāyet de teng
Gitdi andan itmeyübeni direng

Ol Ɩadar yirde ki işler idi göz
Gözine görindi bir hāmûn-ı düz

Gördi bir deryâ düz içre zû-fünûn
Âsümañ renginden olmış nîl-gûn

İrdi deryāya revân ol nām-dār
Der-zamân çizdi bilinden Zülfikār

Dest-i namāz aldı ki eyleye namāz

Dir idi yā Rāb sensüñ kār-sāz

9500 Köhne dāsītānı yeñiden söyleyem
Hālını Bu'l Muḥcen'ün şerh eyleyem

Çünkü bî-hûş olup ol serv-i revān

Cādūlar bağında kaldı nā-tūvān

Bağçadan çıkarup ol nāzūk benden

Ġāra iletdi niçe ki bildüñ sen

CENG KERDEN EBŪ'L MUḤCEN BĀ SĪBĀH-I CĀDŪ U YĀFTEN U
BEND KERDEN PİRŪZ-I BAḤT EBŪ'L MUḤCEN KERD RĀ

Çün doḡuz gün geçdi açdı gözini

Her yaña baḡdı çü bildi özini

Bālınında gördi şeh-i Pirūz-Baḡt

Oturur ḡurubanı zerrīne tāḡt

9505 Gördi Bu'l Muḥcen bu nev'a anı çün
Bir zamān itdi ta'accüb bula yön

Didi kimdür uşta bunca leşkeri

Kim durur ḡarşımı alup her biri

Kim çıḡardı beni bāḡdan daşḡaru

Kim getürdi beni buraya girü

Pes cevāb virdi aña Pirūz şāh

Ben getürdüm oradan olgil aḡāh

Ben öküş cehd idübeni iy civān
Seni cādūlardan aldum bil ‘ıyān

9510 Bundan artuķ dapmadum söze mecāl
Tāķatı yoğ idi gide hoş-fi‘āl

109b

Ol Perī-zād’ı ķatına öndedi
Husrev aña şerbet ile gül didi

Şerbeti virdi aña ol nev-civān
Tā ki zaķmetden bula rāķat revān

Çünki bir gün ötdi ol serv-i bülend
Oldı yükreķ řerbet olup sūd-mend

Yine bir şerbet daķı düzetdiler
Nesne ğedāya te‘alluķ ķatdılar

9515 Ne yimeķ kim ta‘am-ıhoş-bū idi
Ta‘ama ol ĥub lıķa ĥub-rū idi

Ol řicā‘ her niķe kim olmışdı süst
Ötdi çün bir hafte oldı tünd-rüst

Öyle oldı tāze ol solmış ğülü
Kim semenden seyr oldı sünbülü

Bir gün oldı meclisi düzetdi řāh
Yığdı serverlerini der-bār-ġāh

Nağme-i sâz ehli bünyâd itdiler
Çaldılar ney çünkü çeng uzatdılar

9520 Ayağa şurâhler indirdi baş
Gözlerinden tökdiler cām içre yaş

Yudımı ğamlu gönüllerden ğubār
Oldı şād ol meclis ehli ne ki vār

Meclis içre oldı Bu'l Muḥcen cū-mest
Öyle oldı kalmadı 'aqlı be-dest

Çünkü meydān ol dilāver oldı sır
Yādına geldi anuñ tığ ile tır

Böyle didi ki şehi Pirūz Baht
Kim saña layık durur tāk ile taht

9525 Baña sen çok yaḥşılıklar eyledüñ
Göñlümi ğamdan münevver eyledüñ

Yaḥşılıkuñdan senüñ şermende em
Anı unutman niçe ki zinde em

Eylegil bir luṭfı dahı baña hem
Tā ki andan kalmaya gönlimde ğam

Baña bir at vir kim ola germ-i hıjz
Bı-ceng ğāyet de ola şedd ü tız

Hem silāh dah' kim ola lāyık baña
Baña lāyık göresüñ yāḥūd saña

9530 Gezeyüm atlanubanı bir zamān
Göreyüm ki tākatüm var mı hemān

Didi bir at kim be-gāyet tiz-rū
Tekde ol giyikden atlardı girü

Ol şicā'a iletdiler anı revān
Üssüne mükemmel irüp geştivān

Niçe silāḥ daḥı kim gördi pend
Kılıc u oḡ u kemān ile kemend

Geydi esbābı kamu ol ser-firāz
Ata bindi sığınup bā-kār-sāz

9535 Sinceyledi at der-zır-i rekıb
Gördi bir atında yokış ile şıb

Didi göñlinde ki bunuñ tek süvār
atına bir ay u altı kez hezār

Buyruḡ itdi ol řehi Pirūz Baḡt
Çekdi ceng erenleri meydāna raḡt

Atlular cünbiş idüben iki mıl
Sorubanı irdiler bā-Ḥıřn-ı Pil

oydı al'a ayaḡında leşkeri
Saḡ u solda baḡladılar yolları

9540 Na'ra urup didi ki iy cādūlar
Geldi özine özinden kimden er

Öyle sankim heyet içredür peleng
Kim dürür ceng içre aç aña ceng

Ben ki sizün ile 'ahd itdüm nuḥust
Dönemezem itmezem 'ahdumı süst

Dutuñuz düşmenüñüzi imdi siz
Diri qoymañuz bu bed-endişi siz

Cādūlardan anda biş katla hezār
Geldiler tā kim ideler kār-zār

9545 Ol Ebū'l Muḥcen sorup esb-i neberd
İtdi Rüstem teki ḥamle şır-i merd

Cādūnuñ atluları der-rezm-gāh
Bağladılar ol savaş erine rāh

Hem yigitlük mestlik ü bāzū-yı zūr
Öle yigidün mağzı içre saldı şūr

Ol kadar bıraқdı ez-cādū-süvār
Kim ölüden doldı bārça deşt-i ġār

İdüp onlara nazar Pırüz-ı şāh
Na'ra urup didi iy cādū sipāh

9550 Cāñunuzdan doyduñuz meger ki siz
Size girekdür bu savaşdan ğurız

Gör bu nev'a çalar olsa tığ bu
Diri qoymaz biriñüzi rü-be-rü

Cādūlar didi ki olmagil sūrūr
N'olur aḥvālını anuñ imdi gör

Çün uzatdı ara yirde güft ü gūy
Düşdi meydana öküş başları gūy

Cādūlardan o dilāver-i nām-dār
Pehlūvān yoh idi ol biş yüz süvār

9555 Başıluban anda ol cādu sipāh
Bārça ḳal'adan yañaya dutdı rāh

Döndi Bu'l Muḥcen daḥı ez-rezm-ğāh
Āferin itdi aña Pīrūz-ı şāh

110a

Ḥaymeye yuyıldılar andan revān
Mīl indiler meye iy ḥurre-dān

Anda Şāh bir büt getürdi zi-rengār
Kim öküş zer aña gitmişdi be-kār

Didi ol Bu'l Muḥcen'e kim iy civān
İy dilāver pehlūvān rūşen revān

9560 Terḳ ider olur iseñ bu demde dīn
Secde idüben büte iy nāzenin

Urayum başuña şāhāne külāh
İrgöreyüm başuñı ber-evc-i māh

Hem vireyüm kendü kızumı saña
Dapşurayum leşkeri öñdin soñā

Çünkü bu ivden vireyüm ben rahtumı
Dutasuñ benüm yerüme tahtumı

Ol dilāver çün işitdi bu sözi
Didi ki bu nedür ki dirse kend'özi

9565 Nesnede kim olmayan ümîd ü bîm
Ne içün ide biye kişi kelîm

Ḳulluğa lâyiḳ durur ḥallāk-ı pāk
Kim yaratdı ādemi ez-āb-ı ḥāk

Dutdı andan büt ayağından be-dest
Öyle urdı yire kim buldı şikest

Dinmedi Bu'l Muḥcen'e ol şehriyār
Didi aña iy dilāver-i nām-dār

Uş bugün biz böyle içeli şarāb
Dān ile bunı isteyelüm kām-yāb

9570 Buyruḡ itdi çaldılar meclisde 'ūd
Ceng ü ṭanbūr ü def ehl-i surūd

Cıhdı ney çeng āvāzı oldı nūş
Tefriḳa oldı ḳamudan 'āḳl u hūş

Hem bıraḳdular oda 'ūd u 'ābjr
Oldı ol düz dopdalı āvāz-ı zjr

Şişeler içre şarāb u la‘l u reng
Hem şūrāḥi öni vü āvāz-ı çeng

Şāfi mey gönülleri iderdi şāf
Giderürdi ğam ger olsa kūh-ı kāf

9575 Oldı çünkim şişeler dolu şarāb
Şişesin çarḥ üzdü taşā bā-şitāb

Bir serā-perde yeñiden düzdiler
İçi dolu her ne kim gönli diler

Yakdılar orada bir şu‘lelü şem‘
Görmemişdi göz işitmemişdi sem‘

Hem irişdi bir niçe berbaṭ nūvāz
‘Udı biri yandurur birine sāz

Bu ğazeli biri būnyād eyledi
Nāyını def içre hem yād eyledi

9580 Didi kim bu gice ḥurrem gicedür
Ḥurrem anuñ çün kim bî-ġām gicedür

Dün kara olduğı çün bî-ġām durur
Ġām qaralaruñ dilinde kem dūrür

Geldi dün karankusı ez-rengi-i-bār
Anuñ içün bî-ġām oldu bil iy yār

Giceler içre gönül rüşen olur
Çünki rüşen olası gülşen olur

Ḳara göz onuñ çün oldı dıl-rübā

Kim ḳaralığ içre buldı rüşenā

9585 İçdi Hızır anuñ içün āb-ı hayāt

İrdi ḳaranḳuluḳa buldı necāt

Uş bu bişini sūb ol kām-yāb

Şāha vü şem‘u şeb u şehd u şarāb

Virgil iy sākı pāy-ı cām-ı cem

Gitdi yādından bu dehrüñ nām-ı Cem

Djñüñ her demde resmi nev-dürür

Öldürür Cemşid eger ḥurd durur

Kim Feridün tek başına ḳoydı tāk

Kim Ḳubād almadı ol gidüp ḥarāc

9590 İt nazar ol demde ki serd ola dem

Ne idi vara senüñdür neydi hem

Bu cihāndan gidicek bū-dest-ı bürd

Gör ne iletđi Rüstem ü sehrāb-ı gürd

Tjre oldı baḥtı çün nev-şirvān

Gör bu cāḥı aña ne şundı revan

Çünki sindürdi esāsı kisrāyı

Virdi ol pervjze tāk-ı ḥusreyi

Oldı çün pervjz toprağı ğubār

Rūziġār itđi biri daḥ‘ āşikār

9595 Buncalardan ne dilersün iy cihân

Ƙanı şeh şehzâdeler söyle ‘ıyân

Pes felekdür bārça eyler tünd hû

Şed-hu ola sen olgil hûb-ı hû

Çünkü bağlandı işün olmaz güşâd

Yanuña al cāmı guşşa itme yâd

İç şārâb-ı la‘l-gün sen tökme Ƙan

Od teki tız ola toprağun hemân

La‘l-i gün-i mey yek dūrūr bil iy selīm

Tâ ki senden incine nâ-geh yetīm

9600 Seni ger âlûde iderse şārâb

Bil harâmdur haşmı yok ide şitâb

Bil şārâb içmegi diyüm saña ben

Yegdür andan k’ide neferin bıve-zen

Nefîse idüp ehl-i sâz iy nıĸ-nâm

Dir idi uşta bu ebyâtı tamâm

110b

Döndi devr içün şārâb-ı arguvân

Oldı ser-hoş ol dilâver pehlüvân

Ėalib oldı aña ol bezm içre hâb

Gitmege meclisden eyledi şitâb

9605 Şeh buyurdi iletdiler anı revān
Diñlene tā kim varuban ol civān

Öyle mest olmuş idi maḥmūr idi
‘Aql u dāniş hūş andan dūr idi

Böyle didi ol şehi Pīrüz-ı Baht
Kim aparup bağlayuñ siz buñı saht

K’andan öñdin gide başından şarāb
Bu gice dutun iderken bunı ḥāb

Leşkerüñ serverlerinden on nefer
Bağladılar mest iken iy pūr-hüner

9610 Zencir pülād alup ḥāmdan kemend
Her yañadan eylediler anı bend

Dāñlası yandurdi yine terk şem‘
Yiryüzinden eyledi zūlmātı mer‘

Tökdi oddan meyini gündüz cāmına
Gicenüñ od düşdi bes endāmına

İtdi derdi cāmı şāyanda nihān
Gice ḥārından eyledi cihān

Ol yigit başı uyandı çün zi-ḥāb
Gitdi başında daḥı fikr-i şarāb

9615 Bağlu gördi kend özin ol nām-ver
Başdan ayağa ne kim var ser-be-ser

İtdi nergisden güle gevher nisār
Didi ki gördüñ mi n'itdi rūzigār

Dir idi iy pır-i sergeste sipihr
Gösterüñ baña kın hengām-ı mehr

Olmadı senden gönül bir laḥza şād
Şād olup sen bir zamān dola murād

Çün uyandı ol şehi Pırüz-ı Baht
Düzedüp...⁴³ kurdı taht

9620 Öndedi Bu'l Muḥcen'i anda revan
Didi terk it āyinüñ iy pehlüvān

Ol kadar bağışlayam ni' met saña
Düzele kamu işüñ öñdin soña

Böyle virdi aña Bu'l Muḥcen cevāb
'Aklı yār olsa kişinüñ külli bāb

Böyle bir nesne ki kendü düzedür
Kendü elinden gerekdür ...⁴⁴

Yaramaz ol nesneye demek ḥudāy
Burada dāniş gerekdür 'āql u rāy

⁴³ Bu kısım metinde tahrip olduğundan okunamamıştır.

⁴⁴ Bu kısımlar metinde tahrip olduğundan okunamamıştır.

9625 Didi ol Pîrûz-ı Baht bâ ...

...⁴⁵

İmdi saḥla nîk bunı bend içre saht
Tâ ki ne yön göstere uşbû nikû-baht

Oradan emr eyledi göçdi sipâh
Şehr-i Hurremden yañaya dutdı rāh

Bu taraıdan çünkim şāh-ı nām-dār
Girdi bil bağlayuban ber-çāh-sār

ḤABER DĀDEN-İ ‘AMR EZ-REFTEN-İ CEMŞİD BA-ḤİŞN-I PŪLĀD

Ol gün içinde ‘Amr irdi zi-rāh
Geldi Sa‘d’a didi iy leşker-penāh

9630 Bilürem Ḥāver şehinden benḥaber
Geldüm uş saña didüm iy pür-hüner

Aluban Cemşid bir niçe sipāh
Ḥişn-ı Ahen’den yañaya dutdırāh

Öyle bil ol ıal’ada var iki der
Birisi baḥre çıḥar biri be-berr

Böyle didi Kānber’e Sa‘d-ı dilîr
Degil eglenmeg revā iy nerre şîr

⁴⁵ Bu kısım metinde tahrir olduğından okunamamıştır.

...⁴⁶ zi-çāh

İleteyüm Cemşid'ün ardınca sipāh

RESİD HAZRET-İ BE-EMİRÜ'L MÜ'MİNİN 'ALİ VE HABER DĀDEN
EZ-ŞANDŪK-I ZER U CENG KERDEN HAZRET-İ MURTAZĀ 'ALİ BĀ-
DİVĀN

9635 Bunı duyup leşkeri oldu revān
Gitti Hışn-ı Āhen'e ol pehlüvān

Bu yañadan çünki şāh-ı nām-ver
İtdi deryānuñ kenarına güder

Nāliş idüp didi iy ...⁴⁷
Kamuya püşt ü penāh āmürz-gār

Hakḳ-ı Tevrît ile İncil ü Zebūr
Hem Mūsā hakḳı hem hakḳ-ı Tūr

Hakḳ fermān dīne hakḳ-ı Resūl
Hakḳ-ı sıbtın u yine zevc-i Betūl

9640 Ol bu deryāda baña sen reh-nümāy
Bir yire ergör dilek gele be-cāy

Bu du'āyı itdi çün ol şīr-i ner
İrdi bir pīr tā vire şāha haber

⁴⁶ Bu kısım metinde tahrip olduğundan okunamamıştır.

⁴⁷ Bu kısım metinde tahrip olduğundan okunamamıştır.

Geldi deryādan aña bir sebz-i pūş
Şāhib-i tedbīr idi hem rāy-ı hūş

Haydar’a ikrām ile virdi selām
Didi bu deryāya gir iy nīk-nām

Seni bu sudan geçüreyüm revān
Anda kim dīrsüñ yetüreyüm hemān

111a

9645 Vir elüñ evvel elüme imdi cüst
Seni deryādan geçüreyüm dürüst

Dutdı pīrūñ elini ol hoş-nihād
Gıtdi deryanuñ yüzinde misl-i bād

Ol deñizden öyle geçdi durmadın
Olmadı na‘lını terāvil nāzenin

Çünkü çıhdı ol deñizden bā-kenār
Gördi bir dağ görünür ol şehriyār

Didi Hızır aña ki tiz iy pehlüvān
Var bu dağa durma iy rūşen revān

9650 Uşbu dağ üzredür ol şandūk-ı zer
Dīvler iletüpdür yakın iy şīr-i ner

Aluban şandūkı gel ez-kūh-sār
Çıharayum yine seni ber-kenār

Bunı deyübeni oldı nâ-bedîd
Bağdı görünmedi ol şâh-ı ferîd

Dağa yüneliben ol şîr-i Hudây
Dir idi yâ Râbb sensüñ reh-nümây

Çııdı çünkım dağa ol şîr-i jiyân
Gördi vardur anda bir vîrân hân

9655 Cem‘ olmış dîvden anda hezâr
Bizemişler bir ‘arûs-ı zer-nigâr

Başdan ayağına cevher dopdalu
Öyle kim endâmı hiç yok belgilü

Öyle na‘ra itdi şâh-ı nâm-dâr
Kim öteden cünbiş itdi kûh-sâr

Öyle na‘ra itdi dîv olup gürûh
Öyle sağıngil ki cünbiş itdi kûh

Ğamu Haydar’dan yañaya dutdı rû
Her biri savaşı idüp ârzû

9660 Ol dîvi ki bizemişlerdi tamâm
Cevher dolu dolu öyle iy nîk-nâm

Var idi ol dağda bir kuyı meger
Kaçuban girdi kuyuya bil haber

Haydar’uñ dört yanını dutdı sipâh
Bağladılar ne ki vardur dağda râh

Çekdi Haydar anda tığ-i âb-gün
Dağda su teki revân oldı hûn

Bes ki yetürdi dıvleri ol nık-rây
Oldı dağ dopdalu baş u dest-i pây

9665 Bir dıv öldürür idi şîr-i İlâh
On dağı çıkar idi ez-ka‘r-ı çâh

Biri bil nisbetlü idi biri şîr
Birini san ejdehâ idi dilîr

Uşbu nev‘ ile ol dağ dopdalu
Oldı kuyudan çıhuban iy ulu

Haydar iki eli ile Zülfikâr
Çaluban doğradı anlardan damâr

Bes ki dıv düşdi ölü ber-kûh-sâr
Çıkmağ olmazdı bes alup ber-kenâr

9670 Çünkü güñ yarısı gitmişdi hemân
Dutdı na‘ra dūz ü deryâyı revân

Çıhdı nâ-geh kuyudan bir ejdehâ
İblîs olmaz idi cenginden rehâ

Açmış idi ağzın dopdalu nâr
Dilini çıharmış iki ucı var

İni yüz arşun idi anuñ temâm
Uzunı üçyüzden artuğ iy gulâm

K'oldı göñli dopdalu hışm ile kın
San gözini bir taş dolı oddan hemın

111b

9675 Kuyunuñ yanında ol şır-i İlāh
Kirdigār'a eyledi püşt ü penāh

Çün yavuk irişdi aña ejdehā
Oldı ondan bir katı na'ra rehā

Çaldı Haydar ortasına Zülfiķār
İki bölđi anı ender-kūh-sār

Ejdehādan kan revān oldı be-hāk
İtdi bir na'ra dağı ol sehm-nāk

Titredi öninden anuñ deşt ü ğār
Saña deprendi ne kim var kūh-sār

9680 Ol karanku kuyudan çıhdı ğırıv
Doldı kamu kuyunuñ daşı zi-dıv

Oldı tā kim 'aşr olınca bile ceng
Güng-i cihān dıvlere oldı gör teng

Çünkim oldı ölüden dopdalu kūh
Buldı Haydar'dan şikesti ol gurūh

Gıtdiler kaçubanı ez-rezm-gāh
Kendüye bıraқdılar der-ka'r-ı çāh

Dağ başından götürüldü çün ğubār
Geldi kuyı üssine şāh-ı nām-dār

9685 Gördi anda bir peleng bağlu durur
Başından ayağa demür bağlu durur

Başını yukaru götürdi peleng
Komamış zencir-i pülād anda çeng

Egmiş anuñ boynını vü nāyını
Hem demür künd eylemiş çengālını

Zarılığ idübeni gösterdi heng
Çoğ selām aşıana irsün ez-peleng

Ger bağışlasuñ bu yavuz ğüyini
Bend ü mismārdan ħalāş itsüñ beni

9690 ...zaĥmet ...⁴⁸ iy pehlüvān
Şandūķı getüreyüm saña revān

Böyle işler bil baña āsān ola
Renc ile rāĥat baña yek-sān ola

Ĥaydar eytdi ger Müslümān olasuñ
Dıvler işinden peşiman olasuñ

İdeyüm uş seni bu bütten rehā
Dıvler içinde ideyüm pādişā

⁴⁸ Bu kısım metinde tahrir olduğundan okunamamıştır.

Ḥaydar’a virdi cevāb onda peleng
İy ki qoymaduñ hiç aşılañ üzre reng

9695 ‘Ālemin ḥallāqıdur baña Ḥudā
Baña andandur Süleymān reh-nümā

Ol pelenge didi iy pāk i‘tikād
Kim Süleymān tahtını apardı bād

Saňa şāyed virmemişlerdür ḥāber
Kim Süleymān gitdi qaldı tāt u zer

Uşbu bu dem imdi beni Aḥmed dūrür
Saňa baş çekmek dīninden bed dūrür

Böyle didi dāñ-ıla olan da şümār
Qorḥarum olam qatında şerm-sār

9700 Çün Süleymān dīnini itdüm qabūl
İmdi dönsem dāñ-ıla ola ol melūl

Dāmen olasuñ meger iy pehlīvān
İncimeye dāñ-ıla ol rūşen revān

Ḥaydar oldı bu işe dāmen aña
Rāy-ı pāk ile didüm işit saña

Girdi İslām’uñ dīnine anda dīv
Ḥaydar’uñ fermānı ile bī-zann u rīv

Anı kırtardı revān Ḥaydar zi-bend
Āferīn itdi aña dīv-i nejad

9705 Didi Ȧaydar saña nedür söyle nām
Ne için burada olduñ bile rām

Didi kim ‘İmyāk-ı dıvdür baña ād
Saña didüm ħālūmi iy hoş-nihād

Var idi bir aħremen ‘İfrıt-i nām
Bil Süleymān tek beni iy nık-nām

Dıvlerüñ bārça ol idi muħtarı
Dıvler olmışdı anuñ fermān-beri

Bil vezır idüm aña sen beni Şāh
Gösterdüm nık ü büdde aña rāh

9710 ‘İfrıti bilgil eyā bedr-i münır
Göñli döküldi Süleymān ile bir

Çün Süleymān ile niçe dutdı ol
Ĥātırı oldu anuñ ondan melül

Beni bunda itdi bend iy nık-rāy
‘İfrıti bend itdi der-Āhen-rübāy

Çünkü ‘İmyāk itdi bu destānı yād
Bu ĥaberdan oldu Ȧaydar göñli şād

Didi göñlinde k’ola Perverd-gār
İde ‘İfrıte ĥaranķu rüzigār

9715 Çünkü ol ‘İmyāk kurtuldı zi-bend
Öyle sankim ĥopdı bir kūh-ı bülend

Ol karanku kuyı içre indi dıv
Çıkdı kuyuda olan divden gırıv

Çıhdı bir kara tütün ez-ka‘r-ı çāh
K’oldı andan deşt ile der- siyāh

Kuyudan dıv çıhdı san öyle hezār
Her birinden şu‘le tururđı şerār

Didiler Haydar’a kim iy nām-ver
Bilmedüñ sen uş bu ‘İmyāk’ı meger

9720 Niçün eyledüñ bu işi nā-pesend
Kim bunun tek dıvi kırtarduñ zi-bend

112a

Ger savaş iderse duta‘ālemi
Yiryüzinde koymaya bir ādemi

İşledüñ bir iş ki işlemeyesir
Bu yavuzdan yahşılığ gelmeyesir

Aluban şemşirini eline şır
Tökdi bir niçe dıvüñ başın be-zır

Biş yüzini kırdı anuñ ez-hezār
Doldı ölüden kamu deşt ile gār

9725 Kālanı girdi kuyuya ser-nigün
Oldı dağın başı çün deryā-yı hūn

Geldi kuyu üstine ol nām-dār

Dağ başında çeker idi intizār

Durdı tā kim gökde gün olunca zerd

Düşe niçe gök eteki lāciverd

Ƙuyudan ‘İmyāk şandūkı revān

Çıkaruban getürdi nā-gehān

Getürüp şandūkı virdi Hāydar’a

İtdi bu nev’a itā’at servere

9730 İnüben deryāya geldi şehriyār

Hızır gelüben çıhardı bā-kenār

Ol dilāver dutuban orada rāh

Varubanı uğradı geldügi çāh

İtdi kemendi taleb ol ser-firāz

Tā ki çıka aşağıdan ber-firāz

Yukarudan Ƙanber uzatdı kemend

Çıkdı yapuşubanı ol hūş-mend

Gördi kim yirinde yok leşkeri şāh

Sordı Ƙanber’dan ƙanı dīv-i sipāh

9735 Didi Ƙanber aña kim yā pehlüvān

İy şica’-ı şır-i dil rūşen revān

Hışn-ı Āhenden yanā Cemşid şāh

Gitmiş ardınça revān oldu sipāh

Didi řāh evvel ki bā-Āhen Rübāy
Varayum ki göreyüm neyler Hudāy

Çünkim ol kıbbeyi vırān eyleyem
Hāver'i hāk ile yek-sān eyleyem

Aluban Hāver-Zemīn'den ben sipāh
Yüriyem kıanda gider Cemşīd řāh

9740 Hāver ehline dağıldı bu haber
Kim getürdi řehe řandūk-ı zer

Cemşīd'ün 'avratı Haydar yanına
Gelüp eytdi çok du'ālar cānına

Virdi Haydar aña bir řandūk zeri
İçi dolu l'al u mercān gevheri

Al bunı saħla didi ol nām-dār
Tā ki Cemşīd'le idince kār u zār

Çünki müşğīn zülfīni dağıtdı şeb
'Anber itdi kāfūruñ yirin řaleb

9745 Ol kıaranķu dün içinde řāh namāz
İtdi gizlü gündüz olınca niyāz

Dāñlası duruban ol şır-i Hudāy
Bağlanuban vardı ber-Āhen Rübāy

Şubbeden bir dīv ki āvāz eyledi
Haydar'ı medħ eyleyüben söledi

Oldı senüñ Hâver ile bâhtiyâr
Dilegüñce hem yine baħr ile berr

Baňa kulluğ eyle sen uşbu zamân
Fâriğ itdüm çün seni ez-bed-gümân

9750 Hışm idüben aňa şâh-ı nâm-dâr
Bile didi bilgil iy bed rûzigâr

Dıvsüñ ‘İfrît bunda olupsun bend
Çıharayum kubbeden iy derd-mend

Señi tığ ile bı-şerr ideyüm
Başuñı çevgân içün top kılayum

Atdı ‘İfrît orda bir dürlü seng
K’andan kimesne idemezdi direng

Hâşıl oldı kubbeden düd-ı siyâh
Gökde oldı nâ-bedîd hûrşîd ü mâh

9755 Gördi çün bu nev‘ ile ol ser-firâz
Dönübeni haymesine geldi bâz

Bilmedi aňa ne dermân eyleye
Müşkili kendüye âsân eyleye

Bu taraıdan çünkim Sa‘d sipâh
Hışn-ı Āhen’den yañaya dutdı râh

İrdi bir ıal‘aya kim bir yanı su
Çarھا anuñ kubbesi dutmışdı rû

Ucı az qalmış ire ber-āfītāb

Bir yanı hışk idi bir yanı āb

9760 Önceyledin dahı qal‘a yoğ idi
Dört yanında burc-ı bārū çođ id

Oraya irişdi çün kim Sa‘d‘a rāh
Dāmenüñde qal‘anuñ qondı sipāh

Qal‘ayı Cemşid dutmışdı dilir
Doldı leşkerden kamu bālā vü zır

İki leşker bir uğurda durdılar
Her yañadan ceng içün şaff kırdılar

Dutdı kūs āvāzı dađ ile düzi
At na‘lından yiyildi yiryüzi

9765 Atlu ile doldı bārça deşt-i derr
Ođ u yay alubanı rūmi siper

Pehlüvānlar atdılar rūmi hadeng
Qopdı iki yanuñdan āřüb-ı ceng

112b

Atılır idi kilk ez-pür-‘ iķāb
İder idi tökmege kanı řitāb

Dağ etegi qandan oldu meřitān
Gökyüzi oğ yağdıgundan nıřān

Sinelerde kilken biterdi neyi

Ten şürâhisine tökerdi meyi

9770 Oldı elmâs renglü peykânlar revân

Tîz-reg elmâsdan daḡ' bil hemân

Aḡşam olinca nev nev' ile sipâh

Birbiri ile itdi cengi der-rezm-gâh

Aḡşam oldı varup itdiler karar

Her biri öz yirin idüp ihtiyâr

Bu taraftan çünki Mâlik nâm-ver

İtdi Bu'l Muḡcen'ün ardınca sefer

İster idi idüben her yaña geşt

Ne ki var şaḡra vü kûh u gâr u deşt

REŞİDEN-İ MÂLİK EJDER BE-PIRÛZ-I BAḤT U ḤABER YÂFTEN EZ-
EBÛ'L MUḤCEN

9775 Gezer idi dün ü gün ol pehlüvân

Tâ meger ki bula yârinden nişân

Gâhi pîşe gezdigi yir gâh u daḡ

Göñli Bu'l Muḡcen için dopdalu daḡ

Uş bu nev'a buldı ol bir yire yol

Mâlik idi pîr baḡta bârça ol

Bir kenârdan alubanı leşker ol

Anda yapardı 'imâret her yir ol

Bir kişi düzedübeni dürlü hân
İçi dolu meyve vü biryân u nân

9780 İşcilere iletür idi durmadın
Gördi ‘anber anı giderken yakın

Geldi ol hân iletüp ardınca revân
Hânını kapdı başında der-zamân

Gitdi şabrı gördi ol kul çün taķâm
Korkusu yok acun oddan iy humâm

Kişi çünkim âciz ola zi-cân
Uzada el dūzaķa ez-bâhr-i nân

Hûni illet ile dolaşdı be-hem
İtdi nefrin ‘abbere ol bış ü kem

9785 Urdı bir yumruğ ile ‘anber başına
Çıkuban mağzı döküldi daşına

Mâlik’e getürdi ol hânı revân
Çün iyesi düşüben virdi cân

Sordı andan ol dilâver nâm-ver
Niçe girdi elüne hân vir haber

Mâlik’e fâş itdi ‘anber işini
Didi ol hûn apar anuñ sözini

Geldi Mâlik bu sözi digec gulâm
Düşdi atından yine yire ta‘âm

9790 Çün ta‘āmdan fāriğ oldı şîr-i merd
Gördi kim görindi düzden tîre gerd

Gerd içinde na‘ra ider nāy u kūs
Olmış ol gerdden hevā çün abnūs

Bil dönüp açıldı ol gerd-i siyāh
Gerd içinden çııdı hem Pîrüz-ı şāh

Bir hūmāyūn tūğ götürmişdi ‘ıyān
Üstine bir çetr dutmışdı sāye-bān

Şehr etegine çün irdi Şehriyār
Leşkeri dönderdi anda ne ki vār

9795 Düşüben su kırağın itdi geşt
Olmış idi sebzeden hemçü behişt

Ḳurdi şehirden daşharu perde-serāy
Yir yüzinde her kişi yoksul u bāy

Her yañaya ider iken ol nigāh
Gözi düşdi Mālîk’e Pîrüz-ı şāh

Ol yigidi getirün didi revān
Tā ki ondan söz soryum bir zamān

Sorayum ne yirlidür adı nedür
Bunda niçün geldi murādı nedür

9800 Bir niçe nāyibleri iy nik-ḥāh
Dutdılar ol pehlüvāndan yaña rāh

Varubanı didiler kim iy dilr
Böyle nisbet bāzūda heybetde şır

Seni indürdi şehi Pîrüz-ı Baht
Dur buradan kırşanuban dır-i-raht

Durmadan bindi atına pehlüvān
Geldi Hüsrev yanına andan revān

Leşkerine emr itdi nām-ver
Kodılar Mālik içün kürsi zer

9805 Sordı ondan ol şehi rüşen revān
Gelişi ne kanda gider pehlüvān

Söylegil söz kendü yirüñden tamām
Naredensüñ hem ne dūrür saña nām

Aña böyle didi kim Hāverdenem
Hāver içre bir dilāver hem benem

Böyle Hāverden getürmedi sipāh
Yāri virem kırtula Cemşid-i şah

Çünki leşker sindi der-rüz-i bend
Ben buraya irdüm uş bā-āh u derd

9810 Her yaña dağıldı benüm leşkerüm
Ne mekānum bellü imdi ne yirüm

113a

Bil adum ‘Advān atam Serāka nām
Dimek olmaz baña geldügin tamām

Çünkü işitdi şehi Pîrüz-ı Baht
Düşdi aşğa otururken zi-taht

Buyruğ itdi tā getürdiler ta “ām
Yirlü yirinde otururdi hāşş u ‘ām

Yimegi yeyübeni götürdiler
Her yañadan söleşüp oturdılar

9815 Böyle didi Mālik’e Pîrüz-ı şāh
Kim iy leşker serveri kişver penāh

Cādūlar bağında bir gün bir civān
Gördüm anda zār u ‘āciz nātüvān

Bāğ içinde ugradum ol servere
Öyle san bir serv idi düşmiş yire

Cādūlardan suhladum anı nihān
Tā gelince kend’özine ol civān

Belki bilmez ol bizüm dīnümüzü
Hem begenmez resm-i āyīnümüzü

9820 Çoğ didüm ben aña ki gel dīne gir
Girmedi dīnüme benüm ol diljir

Baňa dir ki birdür ancak Tañrı bes
Böyle baňa dimeyüpdür dağı kes

Ol bizüm tañrılara ider cefā
Saňa ne diyem ne dir ol bı-vefā

Hüb yigiddür pehlüvan-ı şemşir-zen
Kim anuñ görmemişem mislini ben

Rezm içinde Rüstem desitān durur
Bir şicā'ān ol şehi mervān durur

9825 Bil Ebū'l Muḥcen dūrür sen aña nām
Erlik içre hem mükemmeldür tamām

İmdi bağılu uş benüm bendümdedür
Salmışam künde kendümdedür

Ol dilāverdür civān ol dirig
Kim anuñ ben kanını tökmen be-tığ

İtdi çün Pırüz şeh bu soruyı yād
Mālik'ün gül ruḥ ruḥı oldu güşād

Didi getür anı bu meclise sen
İşide öğüt virem meger ki ben

9830 Gitdi on ten çünki fermān itdi şāh
Dutubanı der-gāhtan zindān'a rāh

Ol şicā'ı eyle bağılu dest ü pāy
İletdiler irdi bā-perde-serāy

Çünkü Mâlik gördi bağlu pehlüvân
Zahmet ü renc ile olmış nâ-tüvân

Düzdi özge nev' ile âvâzını
Gizlü dutdı anda gizlü râzını

Didi k'âheste aña iy şîr-i merd
Lâyık-ı meydân der-rûz-i neberd

9835 Heybetüñ aşlân u çengâlün peleng
Bağlu yaraşmaz saña bâzû-yı ceng

Gir şehüñ dînine dut fermânını
Pendini sindirmegil peymânını

Çünkü saña pend ider şâh-ı cihân
Dutasuñ olasuñ cihânda kâm-rân

Ėurtula ayağ ile boynuñ zi-bend
Döne kâmuñca senün çarĖ-ı bülend

Didi bî-zârum dilemen dînini
Bilezem resmi nedür âyînini

9840 Mâlik eytdi k'ey şehi Pîrûz-ı Bağt
Uş bu yiğitdür be-Ėâyet bend ü sağt

Sağla zindân içre kim encâm-ı kâr
Yumış da bendüñle senün rûziğâr

Kendü nâyiblerine idüp nigâh
Buradan bunı çıĖaruñ didi şâh

Eyle gözsüz bağılu zindān içre bend
Görelüm niçe döner çarh-ı bülend

Anı der-gehden çıhardılar revān
İletdiler zindāna bağılu der-zamān

9845 Çıhdı ‘Anber dahı anda durmadın
Tā bile zindānı kandadur yakın

Bend ü zindāndan çün āgāh oldı ol
Didi ki endişe kūtāh oldı ol

Yine nāyibler kamosı durdılar
Yeñiden bir tāze meclis kurdılar

Her hevā hurremdi bāde hoş-güvār
Sebze su kırağı idi lālezār

San hurūsuñ kanı rengiydi şarāb
Koşusı çün zülfüme rüyān güllāb

9850 Doldurup bir cāmı ol nūş eyledi
Sundı bir dahı’ Mālik’e al iç didi

Bahdı anuñ yüzine ol pehlüvān
Āşikāra itmedi rāz-ı nihān

Didi var bir zaḥmetüm senden ırağ
Kim şarāb içicek olman bende sağ

Nā-gehān her vakit kim içem şarāb
Olur ol zaḥmet ile ḥālīm ḥarāb

Didi Hüsrev aña kim ol pehlüvân
İdeyüm dermân ki irmeye ziyân

9855 Bir bugün otur yanumda bunda sen
Tâ ki mey nûş ideli bâ-encümen

Ger başuñda olsa sevdâ-yı şarâb
Bir bugün ârâm it itme şitâb

113b

Bunı diyüp perdeden âvâz-ı rûd
Çıhubanı irdi bâ-çarhı kebûd

Hoş nevâlar nağmesi iy kâm-rân
Çıhdı çarha perdeden olup 'ıyân

Uşbu nev' a tâ ki sâye saldı gün
Gündüzüñ meş'alı oldu ser-nigün

9860 Çün töküldi kâse-i kâvis ü keyi
Pehlüvânlaruñ başına çıhdı meyi

Böyle didi Mâlik iy Pîrüz-ı şâh
Buraya irince dutup bende râh

Yolda idüm hiç maħalde konmadum
Hem silahımı çözüp diñlenmedüm

İmdi ger destûr virse baña şâh
Bir zamân diñleneyüm ez-renc-i râh

Anda bir haymeyi açdurdı revān
Tā varuban diñlene ol pehlüvān

9865 Çünkü cāmlardan tüketdiler şarāb
Saldılar ipek döşekler baħr-i ħāb

Vardı ol haymeye Mālik ser-firāz
Bir zamān diñlene ez-renc-i dırāz

Çizdi bilinden silāhını tamām
Tā ki ol hayme içinde ide rāh

Her yimek bildi layıkdur aña
Kamusın düzedüben öñdin soña

Mālik’e gönderdi ol Pîrüz-ı şāh
Açdı baħşışe elin leşker-penāh

9870 Gördi Mālik anı baħşışde tamām
Bārça baħşışden teselli ħāşş ü ‘āmm

Didi göñlinde şehi Cemşid-i fer
Baħşış içredür şehi vü dād-ger

Uşbu fer ü zıb ile ferħunde-fāl
Olur idi meclise yir der-zü’l celāl

Bilse n’ola idi āyın-i dın
Kulluğ için kosa başın ber-zemın

Uşbu terk olmuş iken sāhib-i serir
Habs içinde itdi bir Hindū esir

9875 Cilve viren şubh yüzine tamām
Bend ü zindān içre ḥabs iyledi şām

Öyle sanki döndi zindāna cihān
Gitdi ağılgı oldu қaranluğ ‘ıyān

KERDEN-İ MĀLİK EBŪ’L MUḤCEN-RĀ EZ-BEND-İ PİRŪZ-I BAḤT U
CENK ḤALĀŞ KERDEN BĀ-IŞĀN U MŪSLŪMĀN ŞÜDEN PİRŪZ- ŞĀH

Mālik ejder bağlanubanı kemer
Durdı yirinden revān ol pür-hüner

‘Anberi alup böyle ol nām-dār
Vardı leşker-gāha ol şır-i şikār

Oradan ḥaymeye vardılar revān
K’anuñ içre bende idi pehlüvān

9880 Anda saḥlar idi anı ol süvār
Ceng erenleri қamu merdān-ı kār

İrdi çünkim gördiler ol nām-ver
Қarşu vardılar aña ol on nefer

Çağıruban didiler namuñ nedür
Bu dün içre bunda kāmūñ nedür

Ne gezersüñ gice sen der-rezm-gāh
Ne itürüpsüñ ki bunda irdi rāh

Böyle didi Mālik ejder onlara
Şādümān olun қamūñuz yek-sere

9885 Size bir muştuluk irgözdüm ki şāh
Dağı ol dutsağı iylemez nigāh

Baňa didi bu gice şemşir-i tiz
Aluban var tök onuñ kanını tiz

İmdi vardum dutup fermānını
Tā ki bu dün içre tökem kanını

Pās-bānlar göñli oldı şādümān
Mālik oldı haymeye andan revān

Gördi Bu'l Muḥcen'i çün ol nām-ver
Gözleri yaş ile yüzün itdi ter

9890 Gördi kim ol pehlüvān düşmiş be-ḥāk
Zencir ile bağı yatur derd-nāk

Egmiş yāl ile bālını bend
Cevr itmiş aña bu çarḥ-ı bülend

Başdan ayağa kamu ğam-nāk u derd
Eylemiş zencir çün zengar-ı zerd

Yakılır katunda bir şem' nīm-i hāl
Niçe kim gündüz çerağda yok kemāl

Egmiş aşığa başın serv-i sehī
Dutmuş ol gül-gün yüzi reng-i behī

9895 Basdı Mālik görüp ilerüye kām
Yavuşına irişüp virdi selām

Yuḡaru götürdi başın ol civān
Yaşı gözinden yüzine olmış revān

Gördi yanında durur ol pür-hüner
Avuban gözin aña itdi nazār

Didi yārāb uyḡu mıdur baña bu
Yoḡsa baḡtumdur uyanup dutdı rû

Didi Mālik aña kim iy pehlüvān
İy ki serv-i baḡ-ı dil çü dil-sitān

9900 Bil ola ki beni gördüñ āşikār
Senüñ içün gezübeni deşt ü ḡār

114a

Sen teki baḡlayuban böyle kemer
Ḥāver'üñ mülkini gezdüm ser-be-ser

Çünki Bu'l Muḡcen bu söze dutdı gūş
Gitmiş iken geldi anda 'aql u hūş

İtdi bir na'ra cigerden şır-i ner
Üzdi zencır ile bendin ser-be-ser

Āferin okudı aña ol dilır
Kim pelengsüñ ceng ile bāzūda şır

9905 Böyle fer ü zıḡ ile şāḡib-i hüner
Doḡmayup anadan daḡı beşer

Bās-bānlar bārça oldılar revān

Na‘ra itdügün işitdiler civān

Düşdiler onlar öni daḥı be-hem

Gitdi bizden deyü devrān-ı sitem

Buldı Bu‘l Muḥcen ölümünden ḥaber

Anuñ içün itdi na‘ra şır-i ner

Çünkü kalmadı Ebū‘l Muḥcen’de bend

Oldı zaḥmetden cüdā serv-i bülend

9910 Çıhdı ḥaymeden revān ol pehlivān

Götürüben boynına gürz-i girān

Pās-bānlara çün irdiler yakın

Ol iki server-i şica‘-ı nāzenjin

Ol dilāver açuban orada dest

Gürz ile ol on kişiyi itdi pest

Pās-bānlar işin itdi çün tamām

Atuna bindi şicā‘-ı nık-nām

Yine Bu‘l Muḥcen daḥı ol ser-firāz

Çizdi onlardan silāḥ ü berk ü sāz

9915 Girdi eline bir esb-i tız-rū

Āhūdan cestlūkde iletürdi girü

Ol neberd atına bindi ol dilır

Ağzını açar idi mānend-i şır

Oradan atlanup ol üç rezm-ḥāh
Yönelüben gıtdiler sū-yı sipāh

Her birisi ayru na‘ra itdiler
Nizeler ucın göke yetürdiler

Oldı ol düz dopdalu leşker ile
Çoḥ dilāverler yığıldılar böyle

9920 Kim ki kendüni bilürdi ez-sipāh
Ḳamu meydāndan yañaya dutdı rāh

Her kişide var idi zühre-i şır
Ḳılıcını aluban geldi dilır

Dutdılar dört yanını ol evc-i tenüñ
Ceng eri tökmege kanın onlaruñ

Bes ki yağdı tıḡ ile tır ü teber
Ḳarı yir sanki silāh getürdi ber

Baḡş itdi nızeler gerdün ile
İlduzuñ gözleri doldı ḥün ile

9925 Yırtdı anuñ dır‘ını nevk-i sinān
Oldı sürḥ kan ile ḳara ṭaylaşān

Dün içinde ḳopdı bir gerd-i siyāh
Şu‘le virürken dutuldı gökde māh

Sanki ol dün ḥaşıl oldı rüst-e-ḥız
Uyur iken uyḥudan uyandı ḳız

Sordı kim neden durur bî-dâd ü ceng
Bu dün içre başumı eyledi deng

Didiler bu gice Bu'l Muḥcen zi-bend
Ḳurtulupdur ḥalka iriṣdi gezend

9930 Mālik ejder daḥı anuñ ile hem
Yiryüzin doldurdu ḳan idüp sitem

Ol pîrûñ kıızı oluban süvār
Aldı ele tâziyâne ol nigār

Geldi leşker-gāḥa ez-perde-serāy
Didi kim iy pehlüvān-ı ceng-azmāy

Terk idüñsiz bir zamān tîr ü kemān
Pehlüvānlarun çoḥı olmış ziyān

Durdu leşker ne ki vardur ser-be-ser
Hiç biri itmedi sözinden güder

9935 Ol Ebū'l Muḥcen daḥı' ol rüşen revān
Mālik'e böyle didi k'ey pehlüvān

Çünkü bu leşker bu dün itdi ḳarār
Biz daḥı ārām ideli ihtiyār

Bu gice dañlaya ḳoy bu cengi sen
Dilerüm sonda bunı dün içre men

Eyledi sözün ḳabûl ol nām-dār
Ortadan gözetdiler onlar kenār

Çünkü hürşid bağladı zerrin kemer
Terk eyledi gice sinesin siper

9940 Tefriķa itdi çerisin řāh-ı rūm
Çııdı zengi terk idüben merzübüm

Ėamu serverler uyandılar zi-ķāb
Her yañadan cengi itdiler řitāb

Geldi ceng itmeklige Pırüz-ı řāh
Böylesince alubanı çok sipāh

Dutdı her ne var idi leķeri şaff
Aluban kūpāl ile kılıç be-keff

Ol Ebū'l Muķcen ile Mālik nām-dār
Ėarşulayu ikisi oldu süvār

9945 Ol pırüñ kıızı çııdı ez-sipāh
Geldi Bu'l Muķcen'e yavuk ol zi-rāh

Didi aña çağuruban iy dilır
Pil-i mest heybetde sen bāzūda řır

114b

Bilmezem n'itdüm yavuzluk saña ben
Leķerüme dün bırakduñ fitne sen

Alubanı ele sen şemşır-i tız
Leķere geldüñ idesüñ rüst-e-ķız

Ger sen idersüñ güzer ender-sipāh
Göresüñ kan ile dolmış rezm-gāh

9950 Bes ki düşmiş toprağa dandālū leb
Kān eger ağlasam olmaya ‘aceb

Benüm ağladuğuma güle hürd
Kim bunuñ tek eyledüm ben kār-ı bed

Ben saña göstermedüm gayr-ı ez-vefā
Ol vefāya sen ‘ıvaz itdüñ cefā

Yaşılığa bes yavuzlığdur ‘ıvaz
Ben saña yaşılığ itdüm sen ğarağ

Bilmezem ki ne içün idi bir ceng
Hātıruñ benden ne işde aldı teng

9955 Kālmasıñ göñliñ deyü benden senüñ
Göñlini rencide itdüm atanuñ

Düşmenüñ çenginden itdüm ben rehā
Seni sakladum bu nev‘a bā-rehā

İmdi haqqumdur ki virürseñ bu dem
Gösterürseñ leşkerüme sen sitem

Ne yavuzluk itmiş idüm ben saña
Bunca cevri sen revā gördüñ baña

Böyle virdi aña Bu’l Muḥcen cevāb
Kim degül bir sözüñ ez-rüy-ı şavāb

9960 Yerine getürmesem ben ol ھاqqı
Leşkerüñden biri almazdı bāı

Mālik ele aluban gürz-i girān
İder idi anı deryā tek revān

Ben senüñ ھاqquñ getürdüm yirine
Leşkerüñe oymadum anı dıne

Ol perı ru didi kim iy şır-i merd
Ötdi adden iş oı oldu neberd

Bunca işi ki düşdi ara yire sat
Niçe gerek bā-şehi Pırüz-ı Bat

9965 Didi ger olsa Müslümān tāc-ver
ulluuna baqlaruz anuñ kemer

Geldi acıı şehi Pırüz-ı Bat
Girüben meydāna na'ra itdi sat

Geldi Bu'l Mucen'e yavu ol dilır
Binüben bir yükrük atı iy emır

Aña böyle didi ki iy ceng-cūy
Dil uzatmıssuñ yöküş ber-güft ü gūy

Gel neberd ehlişüñ idelüm neberd
Koy ciladuñ yo sözüñ iy şır-i merd

9970 Gel ki durısalı biz iki süvār
Görelüm ne gösterür bu rüzigār

Çün Ebū'l Muḥcen işitdi nām-ver
Bir cevāb virdi aña ol pür-hüner

Böyle didi aña kim iy pehlüvān
Durmagil meydānda döndergil 'inān

Olamazsuñ benüm ile hem-neberd
Dökmegil beyhüde sen pülād-ı serd

Ol Müslümān iy şehī Pīrüz-ı bāht
Ger dilersuñ senüñ ola tāt ü taht

9975 İtdi šāhınşeh aña nize dirāz
Tā ki ölü düşe atdan ser-firāz

Yanar od tek qarşu vardı ol süvār
Dutdı nize ucını ol nām-dār

Bil niçe kim kopa bir düz yirde gāh
Nizeyi aldı çeküp ez-dest-i šāh

Der zamān bıraқdı nizeyi zi-dest
Döndi šāhuñ üstine mānend-i mest

Qırşagundan dutuban anı zın
Götürüben bıraқdı ber-zemın

9980 Mālik'e getürdi anı ol dilır
Baqladı kollarını ol nerre şır

Durmayuban kopardı yirinde sipāh
Bārça savaş içün oldu kine-ḡāh

Ol perî ruh men' itdi leşkeri
Sağladı qoymadı ceng ide çeri

Onlara didi ki bugün bunda ceng
İtmeklig gidere nāmūs ü neng

Eğlenūñ siz yirūñizde bir zamān
Görelüm ki ne ider gerdiş 'ıyān

9985 Sürdi meydān içre atını revān
Ceng erenlerinden ötdi der-zamān

Didi Bu'l Muḥcen'e kim iy nām-ver
İy şicā '-ı ser-firāz iy şır-i ner

Sen bilürsün n'itdügin Pîruz- şāh
Baḥtuñı getürdi gitmişken be-rāh

Sen anuñ baḥtı ile iy pehlüvān
Cādūsından cādūnuñ bulduñ amān

Gitmiş iken sen özüñden bil yaqın
Ġam-kāruñ ol idi senden hemİN

9990 Senūñ içün çekdi ol çoğ dürlü renc
Senden itmedi dirİğ māl ile genç

Beni daḥ' rāyuña fermān eyledi
Saña ḥadden öküş ihsān eyledi

Senden ötürüdür atam düşmen baña
Baña olduğın ne diyeyüm saña

115a

Ne dilersüñ imdi ez-Pîrûz-ı şâh
Ne revâdur incidesüñ bî-günâh

Didi aña anıben incitmezem
Sağlarum candan ‘azîz cevır itmezem

9995 Hakkı çok boynumda var anuñ benüm
Ne hâk itmezem sağ oldukça tenüm

Döndi bunı diyüben ez-rezm-gâh
Gelübeni didi ez Pîrûz-ı şâh

Girgil İslâm dînine kılgıl kabûl
Her yañadan didi çoğ süvâr aña ol

Girmedi fermânına Pîrûz-ı şâh
Egri yoldan gelmedi bâ-doğru râh

Didi ki ben resmümi âyîñümü
Terk eyleyüp kımazam dîñümü

10000 Bil bugün senüñle peymân ideyüm
Kîñeden göñlüm Müslümân ideyüm

Olmaya göñlüm sizüñle kîñe-hâh
Ne hû ardıñuzca gönderem sipâh

Bu söz üzre ‘ahd ü peymân itdiler
Çizdiler bendini buña n’itdiler

Didi ħurd aña ol sen saġ esen
Benden olgil tā ebed hoşnūd sen

Mihrūñ itmiş idi göñlimde qarār
Virmiş idi hem göñül baġında bār

10005 Böyle idi dilegüm iy pehlüvān
Senüñ ile bunda olam şadümān

Bilki olmadı benümle baĥt yār
Kim olam bu devletile kām-kār

Çāresiz uş senden oldum ben cüdā
İdebilmen mihrinüñ vaşfin edā

Qaldı yanuñda senün göñlüm yaqın
Uş cerar ki gider bundan hemİN

Bunı diyüp leşkerin sürdi çü-bād
Qaldı orada ol iki hoş-nıhād

10010 Mālīk’e Bu’l Muĥcen eytdi iy dilır
‘Aql ile dāniş durur senüñle bir

Ne dir iseñ böyle eger hem ‘inān
Tıġ-i tız alubanı gürz-i girān

Ĥışn’a böyle varuruz biz durmadın
Gerdi göke çıkaruvuz ez-zemİN

Kıñümüz Şehbāl’dan isteyüz
Cādū ile duruşayuz yüzeyüz

Didi Mâlik maşlahat budur hemîn
Götürüle yiryüzinden ehl-i kîn

10015 Böyle didiler dahı dinmediler
Dutdılar ƙal‘a yolın hoş gitdiler

İrdi ƙal‘aya çün ol iki dilîr
Sol yañada çıhdı bir toz iy emîr

Çalmurdı gerd içinde nây-ı kûs
Gökyüzinüñ rengi olmış ab-nûs

Çün açıldı anda ol gerd-i siyâh
Çıhdı bir tûğ gördiler Pîrüz-ı şâh

Leşker ardınca gelür bir niçe mîl
Sen diyeydün kim buldun yıgdı nîl

10020 Çün ırakdan gördi Bu‘l Muḥcen anı
Aña dönderüp ‘inân dutdı yöni

Varubanı didi iy Pîrüz-ı şâh
Ne içündür söyle bu munca sipâh

Ardumuzca işe geldüñ dî sen
Bileyüm bir munca leşker ile ben

Bir degül gönül bizüm ile meger
Bir ise niçün durur bu munca er

Ulular böyle mi peymân ideler
Kendüni sözde peşimân ideler

10025 Gldi ħurd işidüben söyledi

Rřen ola saña gizl iş didi

Didgme doğırdur gönlüm yağın

Saymazam peymānumı iy ehl-i dın

Buraya bilmeni geldüm cengiğn

İřtiyākuñdan anuñ oldum zebn

Geldüm anuñ Ėn yağın iy kām-rañ

Getürem yirine ne diseñ hemān

Saña bir yirden eger bir ehremen

Ĥāşıl olsa düşmen olsa aña ben

10030 Düřmenüñ men 'ine aÇam bende dest

Bula bed-endiřiññ bağtı şikest

Ėaldı bu sözlere Bu'l Muğcen 'aceb

Geldi Mālik Ėatına ağdı söze leb

BārĖa didi didügin ol nām-ver

Diñledi Mālik sözini ser-be-ser

Mālik eytdi aña kim iy nām-dār

Dağı bundan Ėarafa yok dınde kār

Tā benüm gördi didüm dıdārını

Cān ile gönlüm sevp dürür anı

10035 Böyledür baña gmañ Pırz-ı BaĖt

Kim aña lāyık durur tac ile tağt

Ḳoya egri yolu duta doğru rāh
Arta İslām ile aña ‘izz ü cāh

Doğruluğ durur anuñ işi vefā
Degil işi egrilik cevr ü cefā

Bil civān-merd olanı sever Ḥudāy
Arturur adın ucaldır aña cāy

115b

Böyle diyülüpdür iy nîkû-sirişt
Kim bağışlar bağış ehline behişt

10040 Erlik āyîni civān-merdlik durur
Olsa māl virmese nā-merdlîğ durur

Olur üç nesne ile zîb ile fer
Doğruluğ biri saḥa biri hüner

Kim getürse bu üç işi yirine
Yiri ucalur ‘ivāz her birine

Dünyede virür hüner kişiye kām
Dünyede andan ḳalır kişiye nām

Ḥāşıl olur doğruluğ ile bihişt
Hem saḥî olsa kişi nîkû sirişt

10045 Söyler iken bunı Mālik nām-dār
Nā-gehān ol düzde göründi ğubār

Oldı ol yiryüzi dopdalu sipāh
Düşdi atından revān Pîrüz-ı şāh

Toprağ üzre yügürüp mānend-i bād
Öpdi Mālik ayağın ol hoş-nihād

Didi k'aña iy dilāver pehlüvān
Oldı göñlüm yüziñ ile şādüman

Geldüm anuñçün kim fermān dutam
Kulluğ idem her ne söz diseñ bitem

10050 Ol dilāver andan olup şādümān
Düşdi atından şehi rüşen revan

Dünyeyi terk itdi çün Pîrüz-ı şāh
Virdi Şehbāle haber cādū sipāh

Kim şehüñ dāmadı ol Pîrüz-ı Baht
Çekdi pîrüz bahtlığından yaña raht

Leşkeri kondurdu der pāy-ı hışār
Hayme vü har-gehle doldı mürğ-zār

Mālik ejder ile Bu'lMuḥcen bile
Geldi birdür sözleri anuñ ile

10055 Şüm baht-ı şehbāl cādū vü bed-gümān
Özge nev'a itdi endişe nihān

Gelübeni didi iy Pîrüz-ı şāh
Bilürem çekdüñ öküş sen renc ü rāh

Bir bugün dutsun  eri bunda  arar
Leşkeri depretme ez-p y-ı  i  ar

Sen  n ile bir niçe merd n-ı k r
M lik Eb 'lMu cen ile kim ki var

Da la olu  b r   uz mihm n ba a
Ba a minnetd r vir rsem c n sa a

10060 Didi da la varalum P r z-ı Ba t
Ol sitem-ger   d olup sundı sa t

Ol  i  ara geldi idüben  it b
B r a  ehri bizedi min külli b b

Bir  onukluk anda     z eyledi
Dürlü dürlü ta amlar s z eyledi

At u  oyun u s  ır ile deve
  d r ben b r a doldurdu eve

Ne ki gerek idi oldurdu tam h
  i ol gün olupdu olunca   m

10065 B r a ivlere çeküp doldurdu h n
Levn levn  al  v  b ry n ile n n

 uru sanabver ile  al  iy ter
Ma za b d m ile nu l içün çeker

G zeler  erbet dolu  and-ı g ll b
Görse k f r a lı ın ider hic b

Şerbet ü şirîni ile dil-pesend
Koydı hunlar içre gülle gülle kend

Gökde gün batmağa basınca kadem
Pişecek bişdi olacak oldu hem

10070 Ol gice endişeden itmedi hâb
N'ola deyü dañla çıkac âfitâb

Çünkü hürşid oldu gök üzre 'ıyân
İtdi Pîrüz-ı Baht'a bir kişi revân

İy hümâyün fer ü iy baht-ı civân
Böyle didi iy şehi rüşen revan

Öndedi Şehbâl geldüm saña ben
İt güzer kim muntazirdür encümen

Kimi kim lâyıķ görürsüñ ez-sipâh
Böyle hem-râh idüben getür iy şâh

10075 Ol cihânda ser-fîrâz Pîrüz-ı baht
Hayli sözinden anuñ şâd oldu saht

Geldi dîn serverlerine ol yakîn
İtdi ol serverlere çok âferîn

Kim düzetmiş deyü Şehbâl dürlü hûn
Olmaya şâyed bizümle bed-gümân

İmdi Mihmân layıkına varmak gerek
Çün çağırmış ne içün durmak gerek

Mālik ejderle Ebū'lMuḥcen ayār

Gıtdiler bileler niçe biñ süvār

10080 Ƙal'aya çünki yavuk irişdiler

Onlara Ƙal'a Ƙapusın açdılar

Bārūdan içeri girdiler sipāh

Dutdılar yol gözleyüp eyvān-ı şāh

Mālik eyvānına eyledi nazar

Gördi ara işin anuñ ser-be-ser

116a

Asılu gördi demürden bir Ƙapu

Dopdalu şüretle bizenmiş Ƙamu

Girdi evvel içerü Pırüz-ı şāh

Andan ardınca anuñ bārça sipāh

10085 Gördiler anda düzilmiş bir sarāy

İçi ni'metle dolu iy niĸ-rāy

Döşelü çok ferş-çün naĸş-ı peleng

Bārçası ferş munakĸaş heft reng

Çünki leşker Ƙamu girdi der-serāy

Her biri ḥaddince dutdı anda cāy

Gördi çün Şehbāl cādū ol çeri

Yirlü yirinde oturdı her biri

Buyruğ eyledi ki çekildi ta‘ām

Ne ki var şartı ile anuñ tamām

10090 Üç çanak kim katılmış idi zehr aña

Bārçadan tız getürüp koydı aña

Koydı Pırüz-ı Baht’uñ önine birin

Kim anuñ göñlinde çoğ aña kınin

Koydı ikincisi Mālik öñine

Virdi üçüncisini dağ’ Bu’lMuḥcen’e

Ol ta‘āmı gördi çün Pırū- baht

Yimege meyl itdi göñli aña saht

Andan aldı der-zamān bir loğma cest

Diledi kim ağzına ilete dürüst

10095 Didi Mālik aña kim iy ser-firāz

Bir zamān yimeke itme el dırāz

Kim benüm göñlüme irdi bir ḥalel

Göñlüm ide meger ol müşkili ḥall

İtdi Şehbāl’e nazar didi aña

Düşdi bir od göñlüme didüm saña

Bir ise göñlüñ senüñ benüm ile

Bu öñümüzde yimekten yi böyle

Tā ki ben dağ’ bu yimekten iy dilir

Yeyüben olam senüñ heymüñle bir

10100 Gitdi Şehbāl'ũn yüzinde anda reng

İdemedi qorhusunda dağ' direng

Mālik'ũn gürzin görüp qorqdı qatı

Titredi yaprağ teki bārça eti

Geldi göñli qaygulu beñzi saru

Bir niçe loğma yidi gide girü

Boğazından qarnına çün ol ta'ām

İndi endāmına od düşdi tamam

Düşübeni şişdi Şehbāl der-zamān

Ağdı anda saru su oldu revān

10105 Qan teki oldu revān içinde zehr

Ğarq oldu geştisi der-āb-ı kağr

Qarnı irdi arqasından yüzine

Kimse bile itmedi qaşd özine

Qalmadı bil sümüğünde ne hū post

Anı ne düşmen bilür oldu ne dost

Ol sitem-ger işledi uş böyle işi

Sen sitem terkine sa'y eyle durışı

Dām qurup durur sitem-kāre belā

Anı qarğar dün ü gün hağk-ı Hudā

10110 Kimsede ola sitem ender-sirişt

Dūzağa ileteler ez rāh-ı behişt

Gerdilersüñ kıble māyesini ğam
İtmegil bî-dād ile cevır-i sitem

Derdi minnetler göñlin incitdi sitem
Her kim itdi kendüye itdi sitem

Her kişı kim ekdisi tohm-ı sitem
Biçdi kendü ekdüğini kendü hem

Her kişide kim ola ümmîd-i cāh
Çünkü nevmîd ola yiri ola çāh

10115 Gel ki tā sen göresüñ bā-renc ü tāb
Niçe evlerini sitem itdi hārāb

Çünkü her tütün durur odda delîl
Od durur cevruñ tütünü ile bil

Ķanķı ma‘mūr yire kim irdi bu dūd
Ol ziyāndan doldı andan gitdi sūd

İki nesne irgözür şahşa sitem
Biri cāh ārzūsı vü biri şikem

Her kişide kim ola ümmîd-i cāh
Çünkü nevmîd ola yiri ola çāh

10120 Çünkü vire bir kişiyi cāhı yön
Güşış ide tā ide anı füzün

İde bî-dād itmege elin güşād
Bağlaya cevır eli ile pāy-ı dād

Bir gün ol dutar iken ümmîd-i cāh
Düşe kendü zulmi eliyle be-çāh

Her şikem ki rencüñi ide füzûn
Rence salur kişiyi ol dün ü gün

Bes ki sitekler ider hâşıl şikem
Ger şiken olmasa olmazdı sitem

10125 Bārça ‘âlem çekmeye bunca sitem
Kārun elinden ki âdem çekdi ğam

Seni karnuñda behîsteden dev idem
Aşuñ idi buğdaya satup gidem

Çünkü karnuñ doymaya dünyāda hiç
Kendüñi ardınca bunca itme hiç

İmdi gel iy sözi söyleyen tamām
Sorma cest söz atını dönder licām

116b

Söz evcine virmegil çoğ hic tāb
Çünkü ser-rişte bülendi ur tınāb

10130 Oldı çünkim bahtı Şehbāl’uñ siyāh
Bağup eytdi Mālîk iy Pîrüz-ı şāh

Seni biz dost bilür idük kendüye
Dostumu olur kim ki bu işi duya

Kendü dostundan ide bunı nihān
Bes yaqın kim ola göñlinde gümān

Ne diseñ inanmış idük biz saña
İmdi seni sınduq öñdin soña

Bize ırgözmiş idüñ başa zamān
Göñlümüzde yok idi hiç bu gümān

10135 BİL ki yār idi bize cān-āferīn
Uşta bu günde bize oldu mu'ın

Böyle didi Mālik'e Pırūz-ı şāh
Kim kabūl itdüm bu dem resm ile rāh

Sen baña 'arza eyle imdi dīñi
Baña göster resmiñi āyīnini

Oldı göñlümde yaqın birdür İlāh
Bārça kuldur kullara ol pādīşāh

Bilmez idüm bu yavuzluhdān haber
Kim diyem anı saña iy pūr-hüner

10140 Bir karankulukda buldum rüşenā
Bilme bī-gāne beni bil āşinā

Oldı Mālik işidüp bu sözi şād
'Arza itdi aña dīn ol hoş-nihād

Leşkeri dağ' bārça getürdi imān
Bildiler birdür Hudāvend bī-gümān

Cādūlar leşkeri dahı ser-be-ser
Bağladılar bārça kulluğa kemer

Bārçası fermānını itdi qabūl
Egri yoldan çıhdı dutdı doğrı yol

10145 Üç gün üç gice Mālik-i nām-dār
Diñlenüben gitmek itdi ihtiyār

Geldi bağlanup kemer Pîrüz-ı şāh
Buyruğ itdi tā kim atlana Şāh

Mālik ejder dahı durup der-zamān
Kurşanuban bağladı tîr ü kemān

Durmadın ol qal‘adan çıhdı dilîr
Binüben bir dağ teki at iy emîr

Hem anuñ ile böyle Pîrüz-ı bāht
Tûğ getürüp gitdiler yön dutdı baht

10150 İtdi onlar Hışn-ı Āhîñ’e sefer
İrmiş idi Sa‘d’den onlara haber

Bir taraıdan çünkü Şāh-ı nām-dār
Aldı şandūķı gelüp ez-çāh-sār

Dañlasıleşkerin aluban kamu
Ceng içün Āhen Rübā’ya dutdı rû

Aña ‘İfrîť didi kim iy şîr-i merd
Leşkerüñ yoruldı itmekten neberd

Kendüden yañaya virdüm saña rāh
Dinde hem saña virdüm ‘izz ü cāh

10155 Bendelik eyle ki iden bendelik
Dağı görmez dinde efgendelik

Ne kim itdünse gineben giyeyüm
Yüzüne rahmet kapusın açayum

Haydar anuñ sözine idüp ‘azab
Cūşa geldi kanı ol ‘ālī-neseb

Çağıruban didi iy ser-geşte dıv
Niçe sölersün sözi ez-mekr-i rıv

Dıvsun ‘İfrıt adun iy hod-pesend
Seni idüpdür Süleymān bunda bend

10160 Ne ki rāzuñ var ise senün nihān
Vezırün ‘İmyak baña itdi ‘ıyān

Baña ger yāri vire cān-āferin
Götüreyüm seni ez-rüy-ı zemın

Cismüñi ben odlara yandurayum
Yıl ile külün göke savurayum

Çıhdı ol Āhen Rübā’da bir tütün
Dutdı Haydar’uñ nālesine yön

Yine geldi dañlası alup çeri
Her tarafından bir dilāver serveri

10165 Buyruĝ itdi senüñ bārān ideler

Ḳubbe-i dāş ile virān ideler

Ol ƙadar yaĝdurdılar ƙubbeye seng

Ceng erenleri ƙamu aĝrıdı ƙeng

Öyle dutdı yiryüzin bārça tütün

Gündüze saĝan ki yavuk oldu dün

Daşuñ öninden ƙulaƙlar oldu ker

Maĝzı gitdi bārça serāsım oldu ser

Ceng içün hiç kimesne bulmazdı dest

Döndi ceng iden ƙamu bulup şikest

10170 Aldı anda der-zamān Ḥaydar vuzū

Göñli tesviş ile endişe dolu

İki rek‘at eyledi evvel namāz

Dir idi yā Rabbi sensüñ ƙār-zār

Aĝlar idi ƙoyuban secdeye baş

Saña ma‘lūmdur dir idi sırr u fāş

117a

Ol ki evvel nāme bünyād eyledi

Nāme içre uş bunı yād eyledi

Bir gün ol bārça nebĵler serveri

Mescid içre cem‘ idi yārenleri

10175 Otururdi geldi aña Cebrayıl

Bārça peygamberlere oldur dilir

Muştafa'ya Haq'dan irgüzdi selām

Didi gönderüp saña birkaç peyām

Didi andan soñra iy hayrū'l beşer

Saña Haydar'dan meger yohdur haber

Bir tıslım vardur der Hāver-i Zemīn

Başı gökde ayağı yerde hemīn

Anı Süleymān düzetmişdür tamām

Qubbedürbir kara taşdan iy imām

10180 Var durur içinde bir dīv-i la'īn

Anı bend itmiş Süleymān bil yaqīn

Diledi Haydar anı iy nīk-rāy

Anı bünyādı-la kopardı zi-cāy

Çekdi zahmet gūşış itdi bī-şümār

Gūşış-i sūd itmedi iy kām-kār

Saña irgüzdi Hudāvend'ün selām

Didi yaz "İnnā Feteḥnā"yı tamām

Hāmeden çün duta ol nāme nigār

Haydar'a ide revān ol kām-kār

10185 Eylesün bu nāmeyi bir oḡa bend

Kim anuñla bend açıla bī-güzend

Andan atsun oħı ber-Āhen-Rübāy
Kim eger demürse kopara zi-cāy

Bil ki yir dağ eylesün söyle nuħust
Tā Minā’dan çağırup duya dürüst

Tā ki şehir ehli çıhalar daşharu
Cāy-ı tenden dutalar şahraya rū

Görmeye tā kimse andan renc ü tāb
Kim olısar şehir anuñ ile harāb

10190 Kubbe daşdandur anuñ bünyādı hem
Bārū bünyād ile çekilmiş raķam

Didi peygamber k’aña iy ser-firāz
Hem beyābāndur rāh-ı dırāz

Bu işe geçmek gerek çoħ rüzigār
Tā ki nāme anda irince iy yār

Didi yazgil tız bunı Muştafā
Niçe kim hasteye irişe şifā

Eline ayağına düşdi ‘Alı
Sürtdi yüzine vü öpdi ol velı

10195 Aldı dizi üssine peğamber başın
Didi çekme guşsa çok iy nāzeniñ

Saňa men bir nāme yazdum sūd-mend
Ne didümse saňa dut iy hūş-mend

Nāmeyi çün okuyasun nām-dār
Bārça kāmūñca ola bu rūzigār

Didi bunı Hāydar uyandı zi-hāb
Seyyidūñ şevk ile yüzi dolu āb

Çünki başı kaldırdı şāh-ı nām-dār
Gördi bir nāme yatur ender-kenār

10200 Çünkim anda Hāydar açdı nāmeyi
San ki ‘anber dutdı bārça dünyayı

Nāmeyi öpüp okudı ser-be-ser
Suṭur suṭur ḥarf u ḥarf ol nām-ver

Didi andan Kānber’e ol nām-dār
İtdi şehir içre bu sırrı āşikār

Dir idi kim gidicek gökden siyāh
Çarḥ urıcaḥ başına zerrin külāh

Şehr içinde ulu kiçi kalmasun
Yıkılur şehir altıda ḳalup ölmesün

10205 Dānuñ atıcaḥ dāñlası ol pehlüvān
Baḡlanuban aldı tır ile kemān

Daşra iletı böyle ānber-bū ḥarır
Yiryüzini dutdı müşk ile ‘abır

Nāmeyi her kim ki görürdi nuḥust
Olsa meflūc olur idi ten-dürüst

Ne ki insān var idi hayvān ile
Kamu şehrden daşra çıhdılar bile

Der-zamān şāh vardı ber-Āhen-Rübāy
Okı ele aluban mu‘ciz-nümāy

10210 Bağladı ol nāmeyi bir oğa cest
Okı yaya uruban çekdi dürüst

Çün hadeng okı ki çıhdı ez-kemān
Varuban kubbeye irdi der-zamān

Yine andan sıçradı girüye tır
Haydar’a geldi iderken dār u gir

Öyle çıhdı kubbeden dūd-ı siyāh
Tıre oldı gökde hūrşid ile māh

Döndi Şāh Āhen-Rübā’dan çün girü
Dutdı şehrüñ bārūsından yaña rû

10215 Gördi bārû başı düşmiş ser-be-ser
Çok ‘imāret dahı hem zır ü zeber

117b

Şehrüñ iki avlusı ābād idi
Birisi vırān ü bî-bünyād idi

Şeh buyurđı şehirlüye hem leşkere
Bārça ideler ‘imāret yek-sere

Dañlası mehter evlāsı ez-sipāh
Aluban Āhen Rübā'ya dutdı rāh

Gördi kim yüz pāre olmış kubbesi
İki şandūk daḡ' durur gördi anı

10220 Yayaḡ olubanı ol şāh-ı dilîr
Şandūkuñ açdı birini ol emîr

Çıḡdı dūd şandūklar içinden siyāh
Kim kararđı şandūk-ı hūrşîd ümāh

Qaldı Ḥaydar bu işe ḡāyet 'aceb
Kim ne tütün idi buña ne sebeb

İrdi kulaḡına hātîfden nidā
İyki Haqq yolında kılduñcān-fedā

Ol tütün 'İfrit'üñ idi bil yaqîn
Göze öyle görünür kendü hemîñ

10225 Yaramazdı ölmege ol yā 'Alî
Bil ki bir cādū daḡı var bâbilî

Ol biri şandūk ki var içindedür
Lāyık oldur ölmege kim zindedür

Çıḡdı ol şandūkadan bir na'ra-zār
Dir idi ki kim iy Ḥudāyā zînhār

Şandūkı tîḡ ile urdı nām-ver
Cādū iki pare oldı bed-hüner

Gördi kim bir gelüpdür ölmüş yatur

Şandūk içre kana ğark olmuş yatur

10230 Yüzini Haydar koyuban ber-zemîn

Hâlîkına itdi çoĥ çoĥ âferîn

Dir idi kim iy Hūdā-yı dād-ger

Güci sen virdüñ baña fer ü hüner

Tā ki Hāver mülkini açdum be-tîĝ

Ėomadum günüñ öniñde kala mîĝ

Bütleri sıydum tükendi büt-perest

Dînde dost oldu düşmen her ki mest

Yüzini yire koyuban bir zamān

Kirdigār'a itdi nālîş pehlüvān

10235 Oldı andan soñra atına süvār

Gitdi şehre böylesince her ki vār

Şehr içinden şehr ehli leşkeri

Yapdılar anda 'imāret her biri

Üç gün ötdi çünkü bu işden tamām

Şehr-i bārūyı düzetdi hāşş u 'am

Aluban dördinci günde şeh sipāh

Hışn-ı Āhen'den yañaya dutdırāh

Bu tarafından çünkü Sa'd ez çāh-sār

Leşkeri getürdi bā-ceng-i hisār

10240 Orada gösterdi ol öküş neberd
Gūşış idüp bî-sümār ol şîr-i merd

On yidi gün geçdi aradan tamām
Kim diledi birbirinden intikām

On sekizincide Sa'di nām-dār
Diler idi gide bā-ceng-i hîşār

Hāsıl oldu sağ u soldan öyle gerd
Dutdı rengini karanuñ lāciverd

Gördi çünkim Sa'd böyle oldu kār
İtdi endişe ki n'ola rūzigār

10245 Böyle didi Mîr Seyyāf'a dilîr
Kim bugün leşkeri sayasuñ iy emîr

Var durur kılıç eri yüz kez hezār
Yarısın sen al böyle Zînhār-Hār

Siz buradan yönelüñ ber-deşt-i ceb
Açmayuban hiç biriñüz söze leb

Sağ yañadan ben dah' olayım revān
Görelüm bu çeri kândandur ayān

Ger bu iki leşker olsa bed-gümān
Bî-'aded serverleri olası ziyān

10250 Mîr Seyyāf böyle didi Sa'd'u bes
Yatmayısar o dagör gice hiç kes

Hakk ta'ala buyurduğı olmaya kem
Bes ne için 'âkil olan yiye ğam

Bunı dipüp yarısın ez-encümen
Seçdi kamu pehlüvânlar şemşir-zen

Aluban ol leşkeri yöneldi ol
Sa'd'a kaldı sağ yaña vü aña sol

Çünkü ol toz onlara irdi yakın
Didi leşker bārça şaff çekdi hemîn

10255 Esdi yıl açıldı ol kez benefş
Çıhdı nā-geh gerd içinden ber-direfş

Bir çeri dahı göründi bî-şümār
Kamusı anuñ musallah her ne var

Ol çeri öniñde Şeh Pîrüz-ı Baht
Gelür ol şāhib olan bir tāt u taht

Böyle Bu'lMuḥcen'le Mālik nām-dār
Gelüben irişdi ol iki süvār

Ol çeriye itdi çün Mālik nazar
Gördi Seyyāf'ün tūğın el pür-hüner

118a

10260 Düşdi atından niçe server bile
Karşulayı bārça döndiler yola

Gelüben Seyyāf'a virdiler haber
Uşta geldi deyü Mālik pür-hüner

Leşker ile düşdi atdan ol dağı
Karşuladı durmadın bil iy ağı

Çünkü Mālik irüben geldi zi-rāh
Biri birine irişdi ol sipāh

Birbirine yetdi ol iki dilir
Koçdı biri birin ol iki emir

10265 Ordan har-geh yaña yöneldiler
Pehlüvānlar kim ki vardı ser-be-ser

Alubanı çünkü Sa'd dağı sipāh
Varuban ol leşkere irdi zi-rāh

Leşkeri düzetdi ber-āyın-i ceng
Aluban okı ele yāyı be-çeng

Ol kara toz çünkü açıldı zi-hem
Haşıl oldı bir aya beñzer 'alem

Çıldı ol gerdün içünden bir sipāh
Gördi öniñce gelür şir-i İlāh

10270 Çünkü gördi Haydar'ı Sa'd dilir
Şādılıkdan na'ra itdi hemçü şir

Düşdi yilden cüst reg atdan revān
Haydar'ıñ öpdı rikābın pehlüvān

Aldı kucağına Haydar nām-dār
Sordı kim niçe geçürdüñ rūzigār

Düşdi leşker bārçası atdan yine
Karşu geldi şādümān ol servere

Müştülcü Mālik’e virdi haber
Uşta irdi deyü Şāh-ı şîr-ner

10275 Atlanuban anda leşker ne ki var
Mālik ejderle Ebū’lMuḥcen iy yār

Bārça Haydar’dan yañaya dutdı rāh
Birbirin gördi ol iki sipāh

Her biri Haydar ile görüşdiler
Biribirinden haber sorışdılar

Oradan leşker-gehe geldi sipāh
Kurdı ḥayme ol şehi leşker-penāh

Geldi ol şāh-ı cihān Pîrüz-ı Baḥt
Dergehinde Haydar’uñ açdurdı raḥt

10280 Leşker ehli server olan ser-be-ser
Birbirinden sordılar anda haber

Yahşı yamān şādümānlıḡ ile ḡam
Didiler gördüklerin ez-biş ü kem

Çün gelüp diñlendi şāh-ı nām-dār
Leşker aluban yöneldi bā-ḥişār

Dağ eteğindeki çekdi leşkeri
Nîl-reng dün geydi sangıl sen yiri

Oldı atunuñ dırnağından yir ham
Âden öteden hevâ dağ doldı dem

10285 Varuban Cemşîd'e didiler k'ey şāh
Oldı Hāver düzi leşkerden siyāh

Geldi Hāydar leşker alup bî-şümār
Doldı düz leşker ile iy şehriyar

Kalmadı Cemşîd yüzinde gitdi reng
Kendüsîn görmezdi kim ide direng

Leşkere böyle didi Cemşîd-i şāh
Gitdi Pîrüz-ı Baht ile tāk ü külāh

Kın odunı biz yağdurdı sipihr
Gösterür mihr yirine dağ' bize kahr

10290 İmdi kaçmak gerek ez Hāver-zemîn
Çün bizüm ile bağladı bu çarh kın

Ceng içün getüre çün Hāydar sipāh
Bize hūb gitmek gereküz cāy-gāh

Qahramān yolın dutup gitmek gerek
Hāveri bir külli terk itmek gerek

Çünkü Hāydar döne ez-Hāver-Zemîn
Bize kimesne döne tāk ile kın

Didiler bigleri kim fermān senüñ
Cāñumuz var yolıña qurbān senüñ

10295 Gitmeñüñ esbābını Cemşid şāh
Düzedüben gitmege gözetdi rāh

Ol dün içre hem buyurdi leşkere
Kemî getürdi anuñ-çün çün yek-sere

Çıhıkac evün kapusunda idi āb
Çıhdı leşker gitmege itdi şitāb

Keştiyi deryāya bıraқdı dilir
Niçe kim āhū qaça ez çeng-şır

Bārça suya saldılar keştî sipāh
Qahramāndan yaña iletdiler penāh

10300 Çünki hürşid aldı dünyāyı zi-şeb
Dünyeye geydürdi ol rümî qaşab

Qal‘a ehli bārça daşra çıqdılar
Dini yapubanı küfri yıqdılar

Haydar ol qal‘anun ehlinden nuḥust
Muştafā’nuñ sordı ‘ikābını cüst

Didiler kim iy dilāver pehlüvān
İletdi Cemşid Qahramāna bi-gümān

Keştiye bindürüben leşkerini
Qahramāndan yañaya dutdı yoni

10305 Didi H aydar gitdi    n Cem  id    h
Ben dah' ardınca aparayum sip  h

118b

Mu  tafa'nu   ben 'i   bından haber
  stey  ben bulam ol yirde meger

Buyru   itdi le  kerine n  m-ver
Pehl  v  nlar gitdi andan ser-be-ser

Egledi H  aver-Zem  nde le  keri
T   bir ay utınca ol d  n serveri

Her yaşına g  nderdi le  ker    r-iner
Bir yire kim itmemi  di ol gider

10310 T   ni  e kim var idi H  aver-Zem  n
  amusını aldı der z  r-i ni  n

H  aver i  re hi   k  fur   almadı
   h t   n g  r  p   m  na gelmedi

M  rg-z  re vardı Bu'IMu  cen rev  n
Kim g  z  r itmi   idi ol pehl  v  n

Ol G  l-end  m'ı get  rdi durmad  n
  addini serv-i semen bu bil ya  n

Bes ki y  zi   rt  l   zehre-i    n
  amu meh-r   g  l-ru   u perde ni  n

10315 Yoldaş olubanı bā-serv-i bahār

Geldi ata binüben ez-mürğ-zār

Gül ruḥuñ har-gāhı içre düşdiler

Çoḥ ʔarablar eyleyüben geldiler

Bizediler ḥar-geh içre ol bütı

Yüzleri gül zülfi sünbül ‘avrātı

Serv-i simjnine çekdiler ḥarj

Yudılar zülfini bā-müşg ü ‘abj

Zülfi ucına semenber virdi tāb

Virdi gice zulmatın ber-āfītāb

10320 Aya bağladı idüp zülfin resen

Ol nigār ḥüb-rū nāzük-beden

Dutdı ḥālinden ziyā būy-ı ‘abj

Aldı la‘linden hevā şekkerle şj

İrdi dün müşātasın ber-bām-gāh

Şām-ı zülfin itdi ‘anberle siyāh

Bizediler ol perj-ruḥlar anı

Eylediler ḥalvet anda ḥaymeyi

Dutup evvel Muşafā ājınini

Qıydılar ol gül-ruḥuñ kājınini

10325 Okuyuban ḥutbeyi ol şāh-ı djn

Virdi şimşāde Gül-endām’ı yajjn

Birbirine yetdi çün şimşād-ı serv
Dutdı ārām bile bāz ile tezerv

Atdılar yüzden hicābuñ perdesin
Ya‘ni kīm bir özge ma‘nidi hemīn

Geldi çün serv itmege tārāc-ı bāğ
Lālenüñ gördi yüzini hūn çerāğ

Leblerini gördi kim āb-ı hayāt
Kaddini ger görse mū olurdı tāb

10330 Sürdi la‘linden şekker evvel kadem
Çekdi orağ üstine andan kalem

Kāğıd üzre niçe kim yaza debir
İtdi kalemın revān rūy-ı harir

Yazunuñ vaqtinde çün çekdi kalem
Surha ile çekdi gül üzre raqam

Gizlū rāzı çün kalem naqş okıdum
Kesilür dili sözün çünkim didüm

Perde içre söz gülünü eyleyen
Naqşı bağladum yeñi fikri kühen

10335 N’oldısa Hāver-Zemīnde dāsītān
Sölenübeni kamu oldı ‘ıyān

Yön dutalum imdi sūy-ı Kahramān
İdelüm söz ile n’olduğın beyān

Evvelinde ele alubanı kalem
Hakk ta'āla adına çekdüm raķam

Bir durur ol kim ba-levh-i kāyināt
Çekdi kalem anda der-mevt ü hayāt

Hılķata çünkim çekerdi ol raķam
Niçe gerekse yazardı bā-kalem

10340 Adı çevresinde gezdi çün kalem
Saldı hacletden başını çün kadem

Virdi kalem hattı fermān ile bir
Yolına koydı kadem yirine ser

Gel çekelüm biz kalem içre kalem
Kalduralum yukaru sözden 'alem

Sakf-ı Mīnā'ya gidelüm bir zamān
Olalum 'İsā teki aña revān

Bārça maḥlūkāta idelüm nazar
Tā bilevüz gizlü rāzından haber

10345 Görelüm çarḥ üzre kevkeb bī-şümār
Niçe gezer niçesi ider qarār

Kim düzetdi ḥar-gehi nīlūferi
Bitüren kimdür nebāt-ı aḥḍari

Bu yidi eyvānı kimdür düzedən
Tāķını fīrūze ile düz iden

Meş‘ali kim yaqdı böyle āb-gün
Kubbeyi kim yaptı böyle bî-sütün

Çünkü çekdi leşkeri müşgîn ‘alem
Ağ ile çekdi benefşe ol raqam

119a

10350 Bu siyehliği götürdi ey-cihān
Gök oldu nā-bedîd ez-āsümān

Virdi uşbu ravzaya çehre-i hūr
Gicenüñ zulmâtı gitdi geldi nūr

İmdi eyle zîr ü bālāya nazar
Niredendür bunca eşkāl-i sūr

Uş bu işleri kılandur dād-ger
Bir kişi bilür k’ola anda başār

Çün cihān iyesi yaratdı cihān
Niçe kim gerekdi eyledi hemān

10355 Dünya içre mescid ola ger
Kamu girü döner aña hūb u zîşt

Çün bilürsüñ oldurur yaqîn düzen
Niçe kim var ise naqş oldur yazan

Kanķı naqşa kim ider olsañ nazar
Göresüñ anda ‘ayb sen yoksa hüner

Dilüñi uzatma söle kime ‘ayb
İtme sen ‘ayb ez-‘Allām-ı ğayb

Ğayb apısı  n aılmaz kimseye
‘Ayb apısı da’ gerek aılmaya

10360 Ger hüner görmez ise  bu ‘ayb nedür
Ne bil rs   n perde içre ğayb nedür

Ol ki i s ler görüben ğayb  cüst
Kim hüner görmeye yok gözi dürüst

Sen hüner g r görme ‘ayb ol ‘ayb degül
‘ lim’ l-ğayb içine irmedi ul

 tmed  n  n  reti zi ti niğ r
 dene ‘ayb itmek ola sa a ‘ r

Durma itgil bende ise  bendelik
Ucalık diler ise  it efğ ndelik

10365 oy ba u n   sit ne iy siper
Ser-f r z ol oldu kim indürdi ser

Ucalık efğendelikden buldı er
Ululuğı bendelikden buldı er

Bes ki server bunda ser-efğended r
Sal anat issi amusı bendedür

Cehd ider ise  az r zig r
Bende iken olas  n  z de y r

Söz dilüpdür bu nev‘a bî-şümār
Dāniş elmasıyle işlenmiş güher

10370 Söz öküşdür kaçan olısar tamām
Diñlesen bir söz saña bes iy hümān

Yeñiden zevrağ bırağayum be-āb
İtmeyen sözde dışeng illā şitāb

Rahtı meger çeke menziline baht
Çıkara ğark itmeye deryāda saht

Çün musahhar oldı ol Hāver-Zemīn
Niçe kim göñli dilerdi şāh-ı dīn

Tā bir ay kaldı orada leşkeri
Bārça cem‘ oldı yanına her biri

10375 Gördi ol rüşen-revān bir gice hūb
Kim yanında şu‘le virdi āfitāb

Oldı peygamber katında āşikār
Eyledi tebessüm ol ‘ālī-tebār

Haydar‘a didi iy sem‘-i rüşenā
İy gözim nūrı göñülde āşinā

Qahramān‘ı çün getüresün ele
Anda çoğ eglenme tız gel menzile

Leşkerüñ çünkim çıha ez āb-ı şūr
Sen revān var durma bā-kūh-ı billür

10380 Anda benüm çün Süleymān yādigār

Nesne koyupdur getür ez-kūh-sār

Benüm içün getür ol tuhfeyi sen

Şādümān olsun görüben encümen

Uyḡudan çünkim uyandı şāh-ı dīn

İtdi kirpükden aḡup yaş yüzün

Dāñlası çünkim yüzün getürdi gün

Rüşen oldı yiryüzi gitdi dün

Çıḡdı göküñ üzre çün yāḡūt-ı zerd

Ḳatdı taşlānuñ suyn ber-lāciverd

10385 Der-zamān dutdı leşkerini şāh

Geydi āhenden ḡabā ile külāh

Pehlüvānlara didi ol nām-dār

Yön ne gösterür görelüm rüzigār

Ḳahramāndan yaña iletelüm sipāh

Ḳanda gitdi görelüm Cemşid şāh

Ḳahramān mülkin getürelüm be-çeng

İdelüm dünyāyı bed-endiş ü teng

Sa‘d’ı çağurdı yanına der-zamān

Didi kim ref‘ oldı düşmeniy civān

10390 Bunda sen āsūde ol iy pür-hüner

Gör ne gelür saña dur andan eser

İste bir düşmen eger bünyād-ı ceng
Hāver ehli gelse elinden be-teng

Şehre koyma bula fırsat bed-gümān
Tā varup gelince ben ez-Ḳahramān

Çeri kim getürmiş idi ez-‘arab
Sa‘d’a virdi server-i ‘ālī-neseb

Sa‘d’a kaldı ol vilāyet ser-be-ser
Gitmeke ‘azm itdi iāh-ı şîr-i ner

10395 Keştiyi düzetdi çün çeşm-i hūrūs
Bağladılar keşti eyvānına kūs

119b

Sıgınuhan şāh bā-cān-āferin
Girdi suya keştiyi sürdi hemin

Zevrak gün çün ba-çarḥ-ı āb-gün
Oldı ğarḥ girdi suya ol zū-fünūn

Keştiyi saḥlayan ez-bîm ü gezend
Bād u bān çekdi yuḳaru ki bülend

Gice āvāz ider idi kūs ü zeng
Suda andan nāle iderdi peleng

10400 Gice gündüz keşti gider idi tîz
Gitdi on gün bî-gezend biliy ‘azîz

Ƙopdı bir bād-ı muhālif nā-gehān
Keŝtīnūñ saġın sola itdi revān

Öyle Ƙopdı mevc ender-rūy-ı āb
Keŝtīnūñ ġarķına iderdi ŝitāb

İletdi nālīŝleri keŝtīnīñ yili
Dutmaz oldu pehlūvānlaruñ eli

Dobdalı deryāda ol ġün mevc idi
Öyle san mevcūñ ucı bir uc idi

10405 Heybetinden suyuñ anda yıl ile
Düşdi deryānuñ dibine zelzele

Gemici bıraķdı leşkeri ba-āb
Pil ġüci Ƙuvvetlü oldu ez-tınāb

Keŝtīnūñ üzdi tınābını revān
Keŝtī āvāre itdi der-zamān

Keŝtīden Ƙıķdı orada bir ġurūŝ
Pehlūvānlarda ne dil Ƙaldı ne hūŝ

Nāle iderdi gemici zār uzār
Dir idi kendü içiñe zīnhār

10410 Ƙün Ƙaıza ulanur dil ez-ĉarġ-ı pīr
Yok saña ġayr ez-rızā kes dest-ġīr

Kimini apardı ol yıl diñmedin
Tā ki bir daġa irişdiler yaķın

Urdu yil ol dağa biş kişiyi saht
Öyle kim tahtası oldu laht-ı naht

Gitdi қа' rına o deryānuñ sipāh
Māhiye virdi haber keştı zi-māh

Deñiz içinde keştı ğarķ oldu ayār
Çıhmadı ondan birisi ber-kenār

10415 Yön çevirsen bu deñizden iy göñül
Bulmadın 'ömrüñ gimisi ğarķa yol

Böyle yilken ki çıharmıssuñ bā-uc
Yoh mı kórķuñ ide cünbiş bāde mevc

Қа' r-ı deryāda ne içün bu direng
Ber-kenār çıkmağa keştüñ oldu teng

Ele getürmek içün bir dāneyi
Var gimiye girmek olmaya iyi

Ĝarķ oldu keştı baĝrı āb-ı hūn
Çıhmaduñ deryā dibinden sen birūn

10420 Olmış iken sındı çü-kim keştı pest
Öyle sınmak k'ermeye püştine dest

Ol Ebū'l Muħcen'le şāh-ı şır-iner
Deryānuñ yüzine saldılar siper

Қалқанı kendüye keştı itdiler
Cānlarından el yuyuban gitdiler

Böyle gördi leşkeri çün pehlüvân

Yaşı kirpikden yüze itdi revân

İtdi bir âh orada bâ-dag u derd

Doldı kızıl gök aķup âb-ı zerd

10425 Dir idi yârenleri içün dirîğ

Gözlerinden kan damup bârân-ı mîğ

Her yaña kalkanların iletürdi bād

Haydar ider idi leşkerini yād

Hâzır oldu Hızır nebî der-zamân

Ol deñiz üzre giderken nâ-gehân

Eline aluban ol kalhanları

Aparup sudan çıhardı onları

Çünkü deryādan çıhardı ber-kenār

Sordı andan ol şîcā‘-ı nām-dār

10430 Didi ne yirdir bu yir söyle nuĥust

Sözlerüñi hem baña göster dürüst

Kim dūrūr bu memleketde şehriyār

Leşkeri niçe gelüpdür bir şümār

Didi aña Qahramāndur bu zemîn

İmdi savaş günidür hengām-ı kîñ

Saña imdi biş ağac yol kaldı deşt

İdicek deryā kenārından güzeşt

Göresüñ bir şehri çün hurrem bahār
Bārça çeşme ola sebze mürğ-zār

10435 Semne durur bil yaqın ol şehrenām
Bes ki vardur anda çoḡ dürlü maḡām

Hurrem ü hoşdur hevāsı dil-pezir
Çün göre ol şehri yigit ol pır

Anda var bir pādişāh bā-‘izz ü cāh
Şehriyārdur adı Bin Nāhıd şāh

Leşkeri artuḡ iki yüz kez hezār
Cengı pil olsa idirler kār-zār

Var cezāyır anda üç yüz ser-be-ser
Ḳamusına hüküm ider ol tāk-ver

10440 Didi yār olsun saña cān-āferin
Çeşm-i bedden saḡlasun Allāh hemin

Bunı deyübeni oldı nā-bedıd
Çıḡdı ḡuru yire ol şāh-ı ferıd

120a

Çıḡdı deñizden çün ol ‘ālī-cenāb
Gitmege Semne yāña itdi şitāb

Durmadın oldı revān ol pehlüvān
Ol yāña kim Hızır virmişdi nişān

Geldi Semne'den yaña nām-dār
Bağlanuban itmek içün kār-zār

10445 Böyle Bu'l Muḥcen daḥı aña hem
Kim aña şır urmaz idi dem

Şehriyārdur gāhına şır-i İlāh
Geldi yavuk bulmadı ötmeg rāh

Gördi çoḡ ārāste leşker durar
Heybetinden fitne yatmış her nevar

Zengī qaralar idi Türkān-ı çin
Her yañanuñ serveri anda güzün

Baḡhuban Ḥaydar didi bā-encümen
K'ey kamuñuz şır-i merd şemşır-zen

10450 Ḥāver'üñ ilcisiyüm söleñ be şāh
Beni iletün yanına irdüm zi-rāh

Tā aña ben sözümi bir söyleyim
Ne ki vār peğāmumı aña deyim

Anlaruñ birisi girdi der-serāy
Didi iy ehl-i cihāna kedḡudāy

Geldi Ḥāver'den bir ilci uş durar
Bende didüm ne buyurur şehriyār

Çıhuban taḡtına oturdı şāh
Virdi andan soñra ol ikiye rāh

10455 Ol sarāya gelüben girdi ‘Alî
Rāy ü tedbîr ile ol ikiye şāh-ı velî

Gördi kim bir tāk-ver bā-‘izzü cāh
Başına urunuban tāk u külāh

Tahtı Pîrüz’a dahı ez-lāciverd
Çekmiş ol taht üzre bir dîbā-yı zerd

Tahtuñ üstinde oturmuş şehriyār
Ol zamānuñ şehleri teki iyār

Bil ki çün aña döküldi yār-ı baht
İtmedi sūd aña ol tāk ile taht

10460 Bin kullı durmuş idi zerrîn kemer
Otururdu çok vezîri pür-hüner

Qurulup bir kürsi dahı zer-nigār
Oturur anda şehi Hāver-diyār

Çünki Haydar ile gördi açdı kām
Dinmedi ba-hādî virmedi selām

Hancerin çekdi bilinden āb-gün
Niçe kim bir şîr ola teşne be-hün

Cemşîd’üñ yüzine tîğ yüzini şāh
Şuffede bir dem dutup itdi nigāh

10465 Çıhdı tünd ol tahtuñ üstine çü-şîr
Karşudan oturdu ol şāh-ı dilîr

Baḥdı ḥurd anda bā-sūy-ı vezir
Oldı kızıl beñzi mānend-i zerir

Didi aña görki bu ne kişidür
Sor ki ondan tünd böyle n'ışidür

Ḥāver'ün şehi idincegiz nazar
Bildikim Ḥaydar durur ol şir-i ner

Düşdi lerze dermān endāmına
Diye bilmezdi ki bunuñ nāmı ne

10470 Söyler idi ancağ ol kim in ü ān
Daḥı özge nev'a düzmedi lisān

Diye bilmez idi kim kimdür buer
Her zaman ider idi aña nazar

Ḳahramān şāhı aña ḳaldı 'aceb
İtdi endişe ki buña ne sebeb

Dir idi kim n'oldı Cemşid'e bu dem
Artdı titretmesi olmaz zerre kem

Böyle lerze Cemşid'e herze degül
Yok bir endāmı k'anuñ bizle degül

10475 Şehriyār'a Cemşid idüben nigāh
Dir idi barmağla Ḥaydar'dur iyşāh

Baḥdı Ḥaydar'dan yañaya şehriyār
İtdi serāsime anı rūzigār

Didi iy ilci ki kandan geliřüñ
Böyle tünd yanumda ne idi işüñ

Tıgüñi böyle çeküben yüzüme
Oturupsuñ kaşd idüben özüme

Yoh mı korhuñ bunca leşker bı-řümār
Kim senüñ çıkara cānundan damār

10480 Görmedüm bu nev' ile ilci dilır
Kimsüñ aduñ ne durur iy nerre şır

Böyle küstāh buraya geldüñ niye
İlci kimüñsüñ gelüpsüñ ne işe

Böyle didi aña kim Hāver'denem
İlciyem ez-leşker-i Hāydar'danam

Ben getürmişem senüñcün bir peyām
Leřkerüñi tecrübe idem sayām

Hāydar adın çün işitdi şehriyār
Kātı qorhdı kim ne ola rüzigār

10485 Teni lertzān oluban ruhsarı zerd
İlciye böyle didi k'eyşır-imerd

120b

Hāydar'a sōle ol dōgil mi bes
Hāver'üñ mülkinde hiç qoymadı kes

Bu ne cest ü cüy u bizden ne diler
Ne didi di didügin iy nām-ver

Böyle didi aña kim iy şehriyār
Uş bu nev‘a didi Şāh-ı nām-dār

Ger barışmaḵ diler ise nıḵ-baḥt
Pādişāhlıḵ ḵala aña tāc u taḥt

10490 Ol gerekdür ide evc iş ihtiyār
Evvelā imān getüre şehriyār

Hāverüñ şāhın ikinci ide bend
Baña göndere dilemezse gezend

Bize üçünci ol durur niyāz
Muştafā’nuñ atını göndere bāz

Ger bu işleri getüresüñ be-cāy
İndüresüñ fitne başını be-pāy

Yohsa getürem sipāh bı-girān
Anı gösterem ki gördi Hāverān

10495 Alam elüñden ne ki var taḥt u tāc
Daḥı kimse virmeye sona ḥarāc

Leşkerüñ senüñ çün ağlaya ḵamu
Gide devlet saña nögbet duta rü

Böyle gönderdi saña Haydar peyām
Saña didüm ne ki dimişdi tamām

Sen bu işi özine itme dırāz
Kim bu çoĥ leşker anuñ katınadır az

Çün işitdi ol bu sözleri dürüst
Öyle san devlet aña dönderdi püşt

10500 Didi kimdür nām-ver ez-encümen
İlcisi qaldura qalem bunda ben

Aluban başdan ayaĥa tığ ü tiz
İde bu dergāhuñ içre rize-riz

Tā ki ben Hāydar’a aparayum sipāh
Eyleyem rüşen günü aña siyāh

Leşker’ün serverleri durdı zi-cāy
Sen diyeydün cünbişe geldi serāy

Hāver’ün şehi daĥ’ ez bīm ü gezend
Leşkere bir na’ra eyledi bülend

10505 Kendü rāyınuz ile ĥayra olmañuz
Sabr idinüz dutmañuz siz cenge yüz

Kim bu şır ü tığ-zen Hāydar durur
Bir ü yüz yüz biñ katında bir durur

Daĥ anuñ öninde idemez qarar
Yirde qalmaz heybetinden ihtiyār

Der-zamān çekdi vezjruñ üstine şāh
Didi dutuñ ne ki var revzenle rāh

Kim belā dāmına geldi yalıñuz

Ejdehā kāmına düşdi yüze yüz

10510 Mağzını çıharıñuz kúpāl ile

Ġarķ idüñ yiri anuñ kanı bile

Durdu leşker bārça ender-bār-gāh

Kemerinden şehriyāruñ dutdı Şāh

121a

Şehriyārı kendüye itdi esir

Eyledi savaş kaçd ol pür-hüner

Ab-gün āteşini çekdi ez-niyām

İldırım sıçradı sangil ez ğumām

Açdı anda niçesin şemşir-i şir

İtdi hançer destesin kan ile şir

10515 Gördi Bu'l Muḥcen anı ol pehlüvān

Çekdi şemşirini bilinden revān

Ol daḡı uzatdı el bā-tiğ-i tiz

Ol ivüñ içinde kopdı rüst-e-ḡiz

Kaçmağa isterdi Ḥāver şehi rāh

Gidemezdi bes ki çoḡ itdi sipāh

Durmadın dutdı ḡaremden yaña yön

Ne belādur uğradum didi bugün

Eli ayağı giderken oldu süst
Düşdi anda kalmadı 'aklı dürüst

10520 Ne kadar isterdi kim ide güriz
Yatduğı yirden idemez idi hız

Bu taraftan şah-ı dîn der-bâr-gâh
Her yañadan aña yön dutdı sipâh

Bir elinde düşmeni itmiş siper
Bir elinde dağı haçer şîr-i ner

Qahraman şahı kemeri durmadın
Sökölüp üzöldi bil iy nâzenin

Haydar'un düşdi elinden der-zamân
Leşkeri anı getürdiler revân

10525 Bir vezîri var idi bes kâm-kâr
Geldi Haydar'da diledi zînhâr

Eyledi çoğ çoğ andı anda yâd
Tâ ki 'ahdın saymaya ol hoş-nihâd

Didi bugün savaşı dañlaya sal
Dañla bünyâd it savaşı ile âl

Eyleyenden soñra ârâm bu sipâh
Diyeyüm bildüğümü aña iy şah

Getüre meger ki bu server jîmân
Hem düşmân ola kalmaya gümân

10530 Anuñ andı ile şāh ez-bār-gāh

Çıhubanı gitdi ƙaldı ol sipāh

Ƙahramān şāhı gitmişdi zi-hūş

‘Aƙlı gidüben olmuşdı hamūş

Sepdiler savuk su anuñ yüzine

Deprenüben ‘aƙlı geldi özine

Ƙanda gitdi görüñ ol ilci dilr

Kim bu üni ol zibergin itdi zır

Kim anuñ ƙurtardı elinden beni

Diler idi cānımız ide bu teni

10535 Dutabilmen anuñ ile niçe men

Oldurur aşlan u bir ƙarınca ben

Āferin idüp didi aña vezir

Gitmiş idi ‘aƙluñ iy şāhib-i serir

Ben idüm Hāydar elinden ƙurtaran

Seni ceng erenlerine getüren

Ƙatına niçe niçe andlar içmişem

Rağbet ile şulh ƙapusın açmışam

Bu ƙadar işler ki ol şāh eyledi

Ālını and ile kütāh eyledi

10540 Sen bu kütāh işe olgil çāre-sāz

Andan öñdin kim bu iş ola dırāz

Çerini çıkargil ez-bâz ez-şehr
İtmek olur âsteliğla anı kaḥr

Çünkü şehrden daşḥaru çıkdı şāh
Savaṣ elinden ola dünya siyāh

Sen öyle bir durur leşker dağı
Ger göñül virsen kıparalar dağı

Bārça ele aluban kūpāl u tığ
Kimse bālun itmese senden dirig

10545 Mālı uşağı düşen yadına tız
Aña şirin cānı olmaya ‘aziz

Çün vezirüñ sözini işitdi şāh
İtse ki kimesne kıpardı sipāh

Nāle itdi nāy ü na‘ra itdi kūs
Kūs dudağını terāne itdi būs

Bār-gāhından çü çıhdı şehriyār
Leşkeri cem‘ oldu üç kez hezār

Dağı andan artuḳ idi leşkeri
Her yana dağılmış idi her biri

10550 Çün kenāre çekdi keştı āfitāb
Zevrākını gice bırakdı der-āb

Gice içre artar idi leşkeri
Devlet eksüğine neylesün çeri

Çün gice gündüzüñ aynına tãb
Virdi dün elması ile tığe āb

Ɛoyubanı sine şehrinden sipāh
Şehriyāruñ dergehine dutdı rāh

Ceng erenleri otuz biñ nām-ver
Ceng içün Ɛamusı bağlanmış kemer

10555 Didi Cemşid aña ki iy şehriyār
Bir ƐulaƐ dut sözüme birden ayār

121b

Haydar ile sen savaşmak itme taleb
Sen barışmak iste olma bı-edebe

Gel medār idelüm bir nev‘ ile
Ger savařsaƐ bizi ol ‘āciz Ɛıla

Bir bu gün dañ-ılabu yirde nām-ver
Ne diye indürelüm Ɛulluğa ser

Kendü işimüze çāre Ɛılalum
Her ne kim dilerse aña virelüm

10560 Göñül şād ola alup andan Ɛarāc
Bize Ɛala pādiřāhlıƐ taht u tāc

Çünki düşmen men‘im ola ala genc
Ɛalmaya leşkerde dağı derd ü renc

Bulmayuban çünki düşmen çıha dest
Yine bize kıala bu cāy-ı nişest

Ol gidicek biz olavuz şehriyār
Kıala bize şādılığ şehir ü diyār

Ol dilāverle sen itme kıaşd-ı ceng
Varma kāmı ejdehādur yā niheng

10565 Sen hazān yönini döndergil zi-bāğ
Böyle sen yol virme bā-sū-yı çerāğ

Haydar oldurur ki ben gördüm hemān
Çoğ kemendine dolandum bil ‘ıyān

Hangerc ile indüre dağdan peleng
Nızesi çıhara deryādan niheng

Ceng ide serkeşler ile çün hemın
Heybetinden lertzeye düşe zemın

Eger ol uzadur olsa tığe dest
Görmezem leşkerüne gayr ez-şikest

10570 Ne kıadar olsa sözüñi söyle nerm
Niçe kim şedd olsa ol sen olma germ

İmdi gel saña gerekse taht u tāt
Burma yönüñ yir teki sen ez-harāt

Ol belā-cū bed-güher ol kıne-sāz
Ol cevāb bile Cemşid’e virdi bāz

Kim yavuz endişeden olgıl berî
Sen savaş vaktinde dutgıl bir yiri

Sen kırma kim budur leşker-şiken
Baña koy kim bileyüm anuñla ben

10575 Seni qorhudup durur uş bu süvār
Er ki qorjdı dahı ol gelmez be-kār

Böyle qorqmaqlıq baña pişe degül
Bir kişiden bunca endişe degül

Dutayum ki teni āhenden ola
Yohsa pülād olsa cevşeni n'ola

Sen anı ar qurduñ ez-deryā vü kūh
Bir kişiden ne gele bunca şükūh

Ol kişiyē uş bu munca cengî merd
Ola muħdem şāyed olan da neberd

10580 Eger anuñ ile sinuḡsa sipāh
Cengî pıllar ile olam kıne-ḡāh

Göresüñ dāñ ile qopan da düzde gerd
Neyleyem anuñ ile ben der-neberd

Şehriyār-ı ādem atam Nāḡid şāh
Şāḡib- i tāc u kemer zerīn külāh

Bunı diyüp leşkerin eyledi cem'
Gökde ılduz teki dutduñ ise sem'

Çıhđı şehrdn daşharuya koptđ ceng
Leřkerin dűzetdi tıę aldı be-çeng

10585 Ol Ebű'l Muħcen'le řāh-ı nām-dār
Dutdı onlar dahı karşuda karār

Dırnağından atun ez-gerd-i sipāh
Māhi inlededi kaçdı gökde māh

Çünkü şaff çekdi sipāh bı-girān
İtdi arayış ol iki pehlűvān

Gökyűzi zurnā vű menden dutdı dem
Öyle san oldu felek arkası ĥam

İlerű geldi Ebű'l Muħcen bed-řet
İtdi meydānı yayak bir lehza geçt

10590 Sağ yañadan geldi ol ber-desti ĥab
Ceng içűn itdi savař eri řaleb

Çıhđı bir atlu durur iken sipāh
Tā anuñla gorişe der-rezm-gāh

Koymadı Ĥaver şehi Cemşid anı
Karşusından girdi dönderdi yönü

Didi ger bir bir varur olsa sipāh
Biri girű dönmeye ez-rezm-gāh

Ger olur bir atlu getürse be-ceng
Sizűn içűn ideler dünyāyı teng

10595 Yalıñuz kim varur yaqın
Onlara dökmek gerek çoqluñ hemın

Qahramān şehi aña kaldı ‘aceb
Artdı bu sözden saña renc ü ta‘ab

Pehlüvāna leşkerin itdi revān
Göke irgörübeni tıǵu sinān

Bir yayaǵsa gitdi uş bunca süvār
Qurdı kāfirle anuñla kār-zār

Çekdi ol daǵ’ yüzine rümı siper
Üstüne indürdiler tıǵ ü teber

10600 Çünki Haydar gördi kim geldi sipāh
Ol daqı geldi yayaq ber-rezm-gāh

Eyledi bir na‘ra şāh-ı nām-dār
Sen diyeydün gökerdi ebr-i bahār

122a

Qahramānuñ leşkeri düşdi be-hem
Niçe biñ server ölüben oldı kem

Çekdi şemşirini ol şır-i neberd
Yiryüzinden gökyüzine irdi gerd

Aldı çün kim ele tıǵ-i āb-gün
Şu‘lesi ılduza dutdı anda yön

10605 Kopardı ol meydānda bir karanku miğ

Kim anuñ yamğurı idi tır ü tığ

Kandan oldı yiryüzinde rıg-i sır

Öyle san kim kan ile ğarķ oldu yir

Kan içinde görünürdi āfıtāb

Keştiye nisbet ki ğarķ ola be-āb

Bir yañadan şāh alup şemşir-i tız

Kāfiruñ üssine kopardı rüst-e-ħız

Bir tarafından dah' cihānda pehlüvān

Ol Ebū'l Muħcen şicā' -ı kām-rān

10610 Yayağ ol meydānda tığ alup be-dest

Sen diyeydüñ ol meger bir pil-i mest

Bes ki savaş eri bıraķmışdı ol

Yiryüzinde ölüden yoğ idi yol

Ayağı dolaşdı ölüye meger

Rāy itdi özge nev' ile siper

Başınuñ üstine düşdi ser-nigün

Tığı kalkanı düşüp oldu zebün

Der-zamān düşdi atından biñ süvār

Bağladılar kollarına ki üstüvār

10615 İtdiler başdan ayağa anı bend

Uş bu nev' ile döner çarķ-ı bülend

Bağlu şehirleri yanına iletdiler
Yırlu yirin leşker āvāz itdiler

Ḳahramānuñ şāhı oldı şādümān
Bilmedi n'ider aña baht-ı nihān

Leşkerine didi kim bugün ger ceng
Nāmūsı götürüben giderdi neng

Çünkü uş bu ceng işi düşdi be-dām
Ḥaydar' uñ daḥı işi ola tamām

10620 Bir bugün merdāne idüñ siz karār
İdüben serverler işin ihtiyār

Oradan şehre yöneldi şehriyār
Şāh-ı Ḥāverlen birkaç süvār

Çün varup oturdı kendü yirine
Öndedi Bu'l Muḥcen'i ol mānine

İletdiler çeküp anı ber-pāy-ı taht
İki eli ile bağlu ḥayli saht

Çünkü şeh ol ḥāliyle gördi anı
Bağlu ol ayağ u zaḥmetde teni

10625 Çağırup didi k'aña iy pehlüvān
Ḳani zūruñ niçüñ olduñ nā-tüvān

Sen degül misüñ ki meydān içre ceng
İdicek āhūdan eksikdi peleng

İmdi zencir ile elün oldı bend
Başdan ayaga tenün ender-kemend

Dağı bundan soñra Haydar'dan feşân
Görmeyesün seni öldürsüm hemân

Böyle didi aña kim dirrende şır
Erlik içre baña gelmeye dilir

10630 Sözüni saħla sen yirinde bugün
Ayağun ħaddinden itdün sen füzün

Söz ki virseñ baħşı söle sözüni
Yavuz öğretme dilün vir özüni

Ger yığılmasa idüm ol nev'a ben
Erliki göre idün ceng içre sen

Çekmezem bil ki bu işden dağı ħam
Çok bunuñ tek görmişem ben biş ü kem

Çünki ceng içinde şāh-ı nām-dār
Görmeye beni izinde kām-rān

10635 Yöküşini leşkerinün kıra ol
Bār-gāhuñı aluban gire ol

Tahtımı ala yād ola Nāħid šāh
Ne ħala özüñ ne zerrin külāh

Şād oluban anda šāh-ı Qahramān
Çağırup cellādı getürdi revān

Geldi bağlanubanı der-ḥaym-i zışt
Dilemeye kimse anuñla bihişt

Şehriyār aña didi al ele tığ
Kes bunuñ başını tenden bı-dirığ

10640 Aldı cellād der-zamān tığın be-dest
Anuñ iki gözini eyledi best

Görđi çünkim Hāver'üñ şāhı bunı
Kahramān şāhına dönderdi yöni

Didi bunı degül öldürmek şavāb
Tökmege kan itmemek gerek şitāb

İmdi daḥ leşkerüñ ider anda ceng
İti dubdurur peleng dendān ü çeng

Leşkerüñ Pırüz olur olsa eger
Ceng içinde olsa şāh-ı şır-i ner

10645 Andan öldürmek bunı āsān ola
Varlıg ile yokluğu yek-sān ola

Yoğ eger onlara Ḥaydar bulsa dest
Kuvvet-i bāzū ile ol şır-i mest

Çün göre kim bu yigit ölmiş be-tığ
Yandura dünyāyı itmeye dirığ

122b

Ol dilāver bunda bā-bāzū-yı ҡahr
Ne ҡoya vjṛān ne ābād u ne ҡehr

Ҷahramānı ҡahr ile ide Һarāb
Uyur iken uyana fitne zi-Һāb

10650 Ҷehriyār itdi anuñ sözini ҡabūl
Der-zamān itdi revān zindāna ol

Ҷopdı ol düz içre ғavğā nā-gehān
Gitdi leşker her yaña olup revān

Şehr içinde doldı feryād ile āh
Her yañadan geldi Şāh’a dād-Һāh

Bu ne ғavğā deyü sordı ҷehriyār
Didiler leşkerüñ oldı tār u mār

Buldı Һaydar leşkere ceng içre dest
Oldı leşker tefriķa buldı şikest

10655 Ҷahramān şāhınuñ oldı rengi zerd
Bir zamān dolandı ol bā-renc ü derd

Geldi şehr içine basıldı sipāh
Özlerin bıraқdıлар ber-nezd-i Şāh

Çııdı keyvāna ol eyvāndan ғurūş
Қalmadı Һāver şehinde ‘aқl u hūş

Bārgāha geldi Hāydar durmadın

Bārça ceng eri dağıldı yir yirin

Görmedi Bu'l Muḥcen'i ol pehlüvān

Gözine görünmedi şehre cihān

10660 Ol urup qapuyı qopardı revān

Atdı ırāq girdi eve pehlüvān

Bārça ser-keşler āmān dilediler

Yir yirin dilek dileyüp didiler

Biz saña bilgil qamumuz nık-ḥāh

Oluban duttuq ne ise resm-i rāh

Biz kamu bunda saña iy şir-i ner

Ne buyursañ bağlayalı biz kemer

Didi Hāydar onlara mü'min oluñ

Çünkü mü'min olduñuz eymen oluñ

10665 Qala baş u māl ile ferzendüñüz

'Avretüñüz qavmüñüz peyvendüñüz

Leşker uluları geldi ilerü

Terk idüp küfr dutdılar İslām'a rü

Qamu şehir ehli daşrada olan

Bārça oldu ser-be-ser ehl-i jīmān

Didi anda leşkere şir-i İlāh

Bir görüñ kim qancaruya gitdi Şāh

Eytdiler ki leşkerüñ serverleri
Bilmediler kanda gitdi anları

10670 Gezdi Hıydar dahı ender-bār-gāh
Orada buldı haremnden yaña rāh

Şāh'ıñ eyvānına eyledi nazar
Şehriyār Cemşid ile göründiler

Her biri bil bağlamış ide güriz
Olmış ikisine ol gün rüst-e-ıız

Qahramān şāh'ını çünkim gördi şır
El uruban çekdi yakın ol ol dilır

Çağıruban didi yirinde otur
Niçe kim anda durursuñ öyle dur

10675 Şır-i ner geldi dururken şehriyār
Diledi Cemşid andan zıñhār

Didi Hıydar açuban ham-ı kemend
Eylegil anuñ iki elini bend

Qahramānuñ şāhını der-bār-gāh
Bağladı ellerini Cemşid şāh

Sordı andan anda Şāh-ı nām-dār
Kim Ebū'l Muḥcen kanı iy şehriyār

Görmezem bu leşker içinde anı
Söyle kancaru gidüp durur kanı

10680 Һaydar’a didi kemüñ idi ol senüñ

Boynını urdum dutıcağız anuñ

Çün işitdi bu sözi ol pür-hüner

Oldı gözine қаранқу baһr u ber

Na‘ra urup didi iy bed rüzigār

Kim didi öldürdüñ iy şüm şehriyār

Ne içün қан төкмеge itdüñ şitāb

Қорқмадуñmı fitne uyana zi-һāb

Urdı tığın çıһarup gerdenine

Başı düşdi һasret olup tenine

10685 Oldı endāmından anuñ қан revān

Başı қан içre anuñ oldı divān

Pādişāhlıқ devrānı oldı tamām

Taһtı һālı қaldı anuñ iy һümām

Böyle didi һüb ile ziştı bilün

Dāniş ehlinden dutup bāde alun

Gördiler olsuñ ki bir söz diyesüñ

Dimedın gerek ki fikr eyleyesüñ

Dile çün göñül ola āmūz-gār

‘Āқıl ola cengine az rüzigār

10690 Dili ‘Āқıl olanuñ āzāde һüy

İde dāyim göñli ile cüst ü cüy

Ger göñül dile olursa reh-nümā
Yügregini sözün eyleye edā

Göñlüni gerd ile tābī kılasuñ
Söyleyüp andan peşimān olasuñ

Söz bilenler fikr idüben söyledi
Sen dañı söz söyleseñ fikr it didi

123a

Kimki söz söylemege kaçd eyleye
Ol gerek sözini bile söyleye

10695 Kāhramān şāhı bu sözi itdi yād
Özini öz söz ilenvirdüm be-bād

Kāhramān şāhını çün öldürdi Şāh
Oldı Hāver şāhına dünyā siyāh

Çağıruban didi iy şeh zīnhār
Bir zamān fikr itmegil dutgil qarār

Ol Ebū'l Muḥcen diridür ten-dürüst
Olmasun kim öldüresuñ beni cest

Virdi şāha tiz ol evi nişān
K'anda bend idi dilāver pehlüvān

10700 Hāydar'uñ göñli bu sözden oldı şād
Ölmedi Cemşjd yine buldı murād

Geldi yıl teki ol oda durmadın
Ol Ebū'l Muḥcen'i çözdü Şāh-ı dīn

El uzadup çözdü bārça bendini
Dutup elin daşra çıhardı anı

Çıhdı Nāhīd Şāh tahtı üzre Şāh
Bārça dergāhına cem' oldı sipāh

Yir yirin cem' oldı kamu ehl-i dīn
Her birisi itdi aña āferīn

10705 Didiler her günde artsun devletüñ
Leşkerüñ ü 'izz u cāh u ḥaşmetüñ

Bende olsun saña zemīn ile zamān
Düşmenüñ bulmasun elündeñ āmān

Ol şicā' u nām-ver ol pehlüvān
Sordı peygāmbere 'ikābında nişān

Didiler uş bundadur ol tiz-kām
Olmaz ol tevsendürür kimseye rām

Şehriyār atlar ile baḡlu durār
Eyleyebilmez binüp kimse güzār

10710 Şehriyār'ıñ çıhdı öninden veli
Geldi ol atlar duran yire 'Ālī

Gördi peygamber 'ikābı çün anı
Baş getürüben itdi hoş onı

Aldı Haydar başını kucağına
Kaşdı bir niçe kez döne döne

Dir idi kim iy nebiden yādiğar
Dünyā içre baña oldur gam-kār

Oradan döndi yine yirine Şāh
Artdı müminlere andan ‘izz ü cāh

10715 Oldı Şāh içün musahhar ol diyār
Kahramānda oldı İslām’a āşikār

Orada eglendi Şāh-ı nām-ver
Tā ki kaçan gele Mālīk’den haber

Deñiz içre Haydar’uñ çün nikini
Sen istedüñ diñle Mālīk cengin

123b

Çünki deryāya irişdi şedd ü bād
Ayruğ oldı dünyede resm ü nihād

Mālīk ejder ile Zınhār-Hār
Kaldılar bir tahta üssine hor u zār

10720 Tahta üç gün üç gice ber-rüy-ı āb
Her yaña gitmege iderdi şitāb

Bes üçünci gün ol iki nām-dār
Gördiler bir dağı deryādan kenār

Ol dağ üssü bir ھیār-ı saht idi
Özüni aynı anuñ yek laht idi

Çünki Mālik itdi ol dağa nazār
Gördi ne var ise anda ser-be-ser

Var idi başında bir ƣal‘a dağūñ
Yok simsārı anda atlu ayağūñ

10725 Çünki Mālik ol yire yetdi revān
Tahtasın çekdi pehlüvān

Çıhdı şādılık ile sudan nam-dār
Gelüp irişdi yavuş ber-kūh-sār

Çünki Hārā dağına irdi yakın
Dıdebān gördi yuğarudan hemjın

Anı görüben ta‘accüb itdi ol
Didi bu kimdür buraya buldı yol

Bu ne tahta idi kim ez-rüy-ı āb
Çıhdı sudan gelmege itdi şitāb

10730 Ƣorƣmaz aña cevır ide bu rüzigār
Dönüben niçün gelür ber-kūh-sār

Var idi ol dağda leşker bı-şümār
Ādeminüñ ƣamusı merdüm-i hār

Anda hiç er yoğ idi fermān-güzār
‘Avrat idi ol çeriye şehriyār

Baħr içinden çıhdı Mālik çün be-berr
İtdi ta‘accüble ol dağa nazār

Dıdebān düşübeni ez-cāy-gāh
Geldi yügürüp revān ber-nezd-i şāh

10735 Didi deryādan çıkup iki kişi
Geldi bilmedüm ne onlaruñ işi

Bilmedüm niçün gelür ne er durur
Böyle itdüm ki gümān tācir durur

Çünki işitdi şeh andan sözi
Eyledi kendü ile tedbır özi

Buyruğ itdi leşkerinden on süvār
Soralar varup inüben ez-ħişār

Gitdi ol on kişi fermān itdi şāh
Dağ başından dutdılar inmege rāh

10740 Qal‘anuñ qapusın açuban revān
İrdiler Mālik’e ol on pehlüvān

Açdılar söz öni daħ’ onlar be-hem
Söylediler birbiriyle bış ü kem

Didiler qandan gelişüñ iy civān
Bu belā dāmına geldüñ nā-gehān

Gezebilmez uşta bu dağda peleng
Bu deñizden çıkamaz daşra neheng

Bunda kim geldi ki dapşurmadı cān
Kimse diri bulmadı bizden āmān

10745 Sen daḥı bunda gerek cān viresūñ
Aduñı söylesen evvel göresūñ

Çünki Mālik onlara itdi nigāh
Gördi ki bārça ādem ḥor ol sipāh

Böyle didi Mālik ādem ḥorlara
Tācir idüm düşdi yolum bu yire

Ben o günden ki özümi bilmişem
Dağ u deryā vü güzer çok kılmışam

Geşt idüp berri vü girdüm baḥra men
Tā gidem Mağrib-zemīne diñle sen

10750 Buldı su içre benüm keştüm şikest
Kalmadı mālum kamu gitdi zi-dest

Uşbu taḥta üzre ben yārum ile
Niçe zaḥmetler ile kalduḵ böyle

Bu sudan burada çıḥduḵ daşḥaru
Biz bilürüz bize neler dutdı rū

Didiler gel gideli ber-nezd-i şāh
Ayruḵ olmañ yavuḵ oluñ ber-sipāh

Gitmek itdiler oradan iḥtiyār
Mālik ejder böyle ol Zīnhār-Ḥār

10755 Ādami ħordan yañaya gitdiler

Kendüyi nisbetde təcir itdiler

İrdiler ol ƣal‘aya onlar yaƣın

Açdılar ƣal‘a ƣapusın durmadın

Ƙal‘a üssine itdi çün Mālik nazār

Öyle san görindi dünyā ser-be-ser

Ol dağ üzre gözine bu yiryüzi

Görünür idi siyāh diñle sözi

Ƙal‘anuñ ƣal‘ası irişmiş ber-sehāb

İdemez pervāz anuñ üssine ‘iƣāb

10760 Dört yanında idi bārū var zi-seng

Kimse alamaz idüben anı ceng

Çünki Mālik irdi bā-dergāh-ı şāh

Ƙopdı bir ğavğa revān ez-bār-gāh

124a

Onlara itdi ta‘accüble nazār

Görmemişdi hergiz ol nev‘a beşer

Her birinuñ yüzi bir dıv ü nejend

Ucalığı sanasuñ dağdur bülend

Bārça yüzi kara geydügi palās
Görse dıv onları olurdu Һaras⁴⁹

10765 Her birisi bir somuñ almış ele
Sindürürlerdi bili somuñ ile

Gelüben çün irdi Mālik Һapuya
Uğradı dıv çehreler ol meh-rūya

Ol çeri bārçası na‘ra itdiler
Somuñı yirlü yirinden atdılar

Onlara itdi gümān ol pehlüvān
Kim savaşmaq itdi anlar bı-gümān

Kāviser gürze uzatdı Mālik el
Gördiler Һamu k’ider anı cedel

10770 Böyle didi Mālik iy Zınhār-Һār
Һorluk eyleme bunda zınhār

Uşbu dıv çehreden olma bed-gümān
Bağ bulara Һorřma sen iy pehlüvān

Ele alup gürzümi iy zū-fünūn
Aķıdayum dağda ben deryā-yı hūn

Gerçi bu leşker ādem-i Һordur
Һordur Һatumda hem bı-çāredür

⁴⁹ Kelime anlam gereği “Һaras” olarak yazılmıştır. Orijinal metinde “Һarās” olarak geçmektedir.

Çünkü ben gürzüm alam iy pāk-i dīn
Sen gerek ardumca gelesün hemīn

10775 Arḳamu saḳla benüm olan da ceng
Bu daḡ üzre ideyüm ceng-i peleng

İtdi tācirliḡün āyının rehā
Mālik'ün dōrt yanını dutdı sipāh

Dutdı yön savaşa çün nerre ejdehā
Ḳopdı bir hengāme ez-dergāh-ı şāh

Ol dilāver aluban gürzin be-dest
Çoḳlaruñ yāl u serin itdi şikest

Başlaruñ maḡzıyla doldı ḥāk ü seng
Oldı daḡuñ başı çün püşt-i peleng

10780 Şehlerine didiler varup k'ey şāh
Ol ḡarībler yolını dutdı sipāh

Ġamḡın oldı işidüp şeh bu sözi
Ḳahr itdi leşkerine kend'özi

On kişiye didi ender-bār-ḡār
Dillerin uzatdılar mehçün peleng

Dutdılar gitmege leşker yaña rāh
Didiler kim didi idün deyü ceng

Böyle buyruḡ itdi şāh-ı nām-dār
Ol ḡarībler ile itmeñ ceng ü zār

10785 Didi kim ki uzada ŧemŧire dest

Ayuram gerdenini tiğ ile pest

Çal'a burcından bıraşam ben anı

Öyle idem çıkmaya daķı öni

Çün iŧitdi ŧāhı peygāmin çeri

Tefriķa olup dağıldı her biri

Mālik ejder durmadın mānend-i ŧır

Ol serāyuñ girdi içine dilır

Gitdi Zīnhār-Hār daķı ardınca bes

Kim aña bulmaya düşman dest-res

10790 Gördiler ni'met bir hoş serāy dolu

Var içinde yiddi ŧuffe iy ulu

Şarşusunda ķurulu zerrīne taķt

ŧu'le virür sanasuñ zerrīn dıraķt

Oturur taķt üzre bir ķız mehçū-māh

Şarşusunda kullağa durmış sipāh

San behiřt içinde oturtardı hūr

Yüzi yüze nūr virür řalbe sürür

Sindürirdi lebleri nirķ-i şekker

ŧu'le virmez yüzini görse ķamer

10795 Yüzi güli revnāķı yaz güninüñ

Řaddi daķ' bir serv-i servinden anuñ

Ol perî ruḥ oturur misl-i perî
Ol aralar dîv teki fermān-beri

İndürüben zengîler ulluĝa ser
Durmuş el üssine bağlayu kemer

Ol sarāy içre muarrebler olan
Gözleri ayaĝı yüzinde hemān

Ĝamları yok kesmek içün başları
Dünü gün ādem yimekdür işleri

10800 Mālik ejder çünki geldi ilerü
İtdi çok çok āferînler rû-be-rû

urdılar bir kürsi anuñ çün zi-zer
Bir zamān oturdı çün ol pür-hüner

Sordı ız andan ki sen iy pehlüvān
Nāredānsüñ söyle iy rûşen revān

İy civān-merd söyle kim nāmuñ nedür
Bu gelişden buraya kāmuñ nedür

Sölegil encāmuñı āĝāzuñı
Olmasun kim gizleyesüñ rāzuñı

10805 Ne içün bu daĝa düşdüñ nām-dār
Söyle ne geldi saña ez-rūzigār

Buraya sen niçe geldüñ sölegil
Niçe giçdüñ deñizi şerḥ eylegil

Ol kıza didi ki Mâlik ejderem
Ne geldi başuma doğru direm

124b

Aşlumu bilgil ki 'Arab'dan durur
Mevlüdüm dağ' mülk-i Yasrib'den durur

Haydar'ıñ ardınca dutubanı rāh
Hāver'e geldüm alubanı sipāh

10810 Haydar'a feth oldu çün Hāver-zemīn
Aldı Haver tahtını ol pāk-i dīn

Terk idüben şāh Hāver yirini
Qahramān'dan yaña dutdı yönini

Haydar ardınca anuñ ol nām-dār
Leşker alup gitmek itdi ihtiyār

Girdi deryā içre dağ teki sipāh
Kamu dutduq Qahramān'dan yaña rāh

Keşti ğark olup suya düşdi kamu
Bilmedüm ki çıldı sudan daşharu

10815 Benüm ile yoldaşum Zīnhār-Hār
Bir ağaç üstinde kalduq ħor u zār

Qaldum üç gün ol deñiz içinde ben
Bunda naşībüm getürdi diñle sen

Çünkü ben destānumı didüm saña

Sen dağı destānını söyle baña

Uşbular kimler durur virgil haber

Çankı cinsdendür bileyüm ser-be-ser

Sen dağı kimsün digil iy gül'izār

Bunc'eyledin dıvler içre iy nigār

10820 Bilmezem böyle qaralar ile zışt

Uş neden hem-dem durur havzı behışt

Bil ki heybet içre bu zengı sipāh

Giceye nisbetdür ol içinde māh

Rüşen olur giceler ez-māh-tāb

Revnağı zulmet virür ber-māh-tāb

Mālik encāmını vü ağāzını

Söyledi ol nāzenjine rāzını

Nergisinden ol semenber tökdi āb

Kırpikinden tökdi gül üzre gül-āb

10825 Zārılığ idüp didi k'ey pehlüvān

Diñle hālüm diyem iy rüşen revān

Bilki benüm dağı aşlumdur 'Arab

Bilürem kimdür saña aşl u neseb

Deñize atam ile girdüm böyle

Mağribe gider idüm anuñ ile

Bir bāzergānān babam serdār idi

Yolu anuñ berr ü baħre dār idi

Nā-gehān ҡopdı deñiz içinde bād

Kime kāmunca bu devrān virdi dād

10830 Çünki yilden keşti ҡurtuldı yaķın

Burada irdi ҡuru yire hemın

Çıhdılar bu ādemi ħor geldiler

Nā-gehān ol kār vāna irdiler

Kār vānı dutdılar bunlar ҡamu

Bār çasını yudılar iy ħūb-rū

Ādemi ħorlaruñ ulusı beni

Andan alup buraya dutdı yöni

Beni alup çün buraya geldi ol

Bir niçe gün ötdi andan aldı ol

10835 Yüzi tek itdi ҡara ol baħtumı

Ṭali‘üm şüm idi arturdı ğamı

Göñlüm anuñ yüziyle ğamġın idi

Gözlerüm ruħsārıyla niġın idi

Gerçi ğam ҡara ile olmaz be-hem

Artdı baña ol siyeh rū ile ğam

Yaramaz bu yirde ıtıtsı ile zāġ

Yili döke su yanmaya çerāġ

Ger firişte itse yiridür gırıv
Çün göre hūrini der-çengāl-ı dıv

10840 Göre girüp gül yüzüñ yastuğın huşt
Olsa yeg böyle olunca dıv-i zışt

‘Akıbet gönüm çerāğı virdi nūr
Ölümiyle oldu anuñ baña sūr

Bir harıfe ki ‘ömrüñ andan eksile
Dileme dirligin ölümün dile

Niçe müddetdür ki imdi oldu sipāh
Böyledür bu kavm içinde resm ü rāh

Nā-gehān çün kim vire şehe rahtını
Terk idüben gide tāç u tahtını

10845 Leşkerinüñ cem‘olur serveri
Bir yire rā’y ider anuñ her biri

‘Avratını şehe tikerler yirine
Ne dikse işideler her birine

Baña virüpdürler imdi taht u tāç
Ehl-i deryādan gelür hergün harāc

Leşkerüm bārçası ādem hor durur
Dānişi yok kamu bed-gevher durur

Kimi kim görseler ender-kūh-sār
Dutubanı getürürler bā-hişār

10850 Uzadurlar anı yimeklige dest
Baña kuzu getürürler şîr-i mest

Bil Müslümānum beni iy pehlüvān
Diñle ne direm dañı iy rüşen revan

Yiddi yıldır uş bu il artuķ degül
Kim yirimden çıķmıřam iy yüzi gül

Tā anam yanında apardı atam
Olmadı bir gice kim ğamsız yatam

125a

Ben teki kimseye dirlik olmasun
Böyle yigitlikde pîrlik olmasun

10855 Şeni görenden berü şād olmışam
Ğuşşa u kayġudan āzād olmışam

Sen benüm yanumda bir ĥafte tamām
Ol senüñle göñlüm olsun şād-kām

Gözlerinden bunu deyübeni āb
Töker idi yüzine misl-i gül-āb

Yandı daġından anuñ ol pür-hüner
Dilber içün lāle tek yaķdı ciger

Böyle didi aña kim iy ĥüb-çehr
Böyledür āyın ü devrān-ı sipihr

10860 Bes öküş teşviş çekme iy nigār

Ola kāmūñca meger bu rūzigār

Egleneyüm bunda iy şimin-ber

Tā ki bilinince Hāydar’dan haber

Eylediler çünki sözlerin tamām

Buyruğ itdi kim getürdiler ta’ām

Mālīk içün bir ev ol rūşen revān

Halvet itdi kim oturdı pehlüvān

Çünki hergün vakt irişdürdi müdām

Gönderürdi aña her dürlü ta’ām

10865 Dağ başını eyledi Mālīk mağar

Ta ki kaçan gele Hāydar’dan haber

Gāhi şeh katına gelürdi nām-dār

Sorar idi hatırın ez-rūzigār

Suya düşdi keştī çün olup harāb

Bārça leşker düşdi gark olup bā-āb

Keştīden kalmışdı bir tahta eger

Qalmamışdı suyu datmaktan eser

Tāzi atlar su içinde her yaña

Keştīye şeb üzer idi didüm saña

10870 Tahta üzre çeriden on kez hezār

Çıkdılar cān alubanı bā-kenār

Böyle didi niçe kez K anber ki ben
 ar  oldu  de iz'e b -c n u ten

Dişi ile deldi idüben  it b
Dutubanı beni  ı ardı zi- b

Dir idüm iy mu'ciz t-ı Mu ta  
 aydar'un D ld l'i iy k n-ı vef 

K anber itdi bu riv yeti ay r
Ol  er den n m-ver on kez hez r

10875 Ol de izden b r a berre  ı dılar
Bir niçe gün gerçe suda açdılar

B r a dery  tek ser sim  u k-leb
Bulmadın gündüz  arar  r m u  eb

 ı dı dery dan  eri   n ber-ken r
Gördiler bir da  görinür misl-i   r

Virür idi  u'le ol da  misl-i n r
Da ı idi ol da u  b r a bill r

 ı dı dery dan  ara a   n  eri
Da  etegine irişdi her biri

10880 B r a ol su  ıra ına geldiler
Ol  eri yirl  yirinde  ondılar

Dutdı ol yazıyı leşker ser-be-ser
B r a olmuş  ayme    ar-g hı ter

Hayme ü har-gāhı çıkarup zi-āb
Serdiler yağı kırıda āfītāb

Kokusu kisvetleriñ misl-i müşk
İtdiler olmuş iken ter bārça huşk

Çün gün oldu gökyüzinde ser-nigün
Varubanı düşdi ender cāy-ı hūn

10885 Öyle kopdı na‘ralar ez-kūh-sār
Sen diyeydün āhir oldu rūzigār

Bārça kişver yüzi oldu nılgün
Korğudan doldı çerinün göñli hūn

Bārça nālış itdiler k’ey dād-ger
Sen bilürsün n’oldı bize ser-be-ser

Rūzigārdan virme bize āfeti
Bizden al zaḥmeti virgil rāḥātı

Uşbu nev‘a tā çıkınca āfītāb
Yatubanı kimesne itmedi ḥāb

10890 Gice ile ön idi ol kūh-sār
Kim orada itmek olmazdı qarār

Böyle söyledi rivāyet eyleyen
Nazm idüben bundan öñdin söyleyen

ḤĀB-I DİDEN-İ MURTAZA ‘ALİ ḤAZRET-İ PEYGAMBER RĀ
‘ALEYHİSSELĀM U FİRİSTĀDEN-İ KŪH-I BİLLŪR

Ḥaydar’a feth oldu çünkim Ḳahramān
Gitdi kayğu bārça oldu şādümān

Bir gice göñlinde fıkr iderdi şāh
Tā ki düşdi baña bu meclise rāh

Bilmezem deryā içinde ol çeri
N’oldı işi kanda gitdi her biri

10895 Bilmezem mü’minlere ne oldu hāl
Onlara devrān ne gösterdi fī ‘āl

125b

Didi bu nev’a olınca nīm-i şeb
Açuban dil bağlayuban şūh leb

Hem uyabilmez idi endişeden
‘Āķibet uyudı o şāh-ı şaff-şiken

Böyle gördi uyhu içre pehlüvān
Dir öpdi peygamber ol rüşen-revān

Kim niçe bir çekesün teşvış ü ğam
Göñliñe kaygu dolup göziñe nem

10900 Mālik ejder buldı deryādan kenār
Sağ esen anuñla hem Zīnhār-Ḥār

Sen Ebū'l Muḥcen'i bunda der-zamān
Onlar ardınca eylegil revān

Yine hem ol nām-ver Pîrüz-ı Baḥt
Keşîden ol daḡ' kenāra geldi rāht

Sen billūr daḡına vargil durmadın
Çıkdı sudan andadur Kanber yakın

Ol daḡuñ yavuḡına iy nām-dār
İrişüpdür böyle on bin kişi var

10905 Görgil ol daḡda koyulmuş ne durur
Benüm içün saklagil böyle getür

Bunı diyüp gitdi peygamber revān
Uyḡudan uyana geldi pehlüvān

Dergehinde na'ra ider idi kūs
Kumrı ile ön virür idi ḡurūs

Oldı ḡaşıl rüşenā ez-kūh-sār
Yudı karankuluḡı ez-deşt ü ḡār

Doḡdı felek üzre ḡurşîd virdi nūr
Oldı yirüñ yüzi mānend-i billūr

10910 Cem' kıldı yanına dîn serveri
Kahramān'da ne ki var idi çeri

Ādemî ḡor kanda var bunda didi
Onlar işidüp yirin şerh eyledi

Didiler deryāda aña bil iy şāh
Var durur bir dağ başında bir penāh

Kimse alamaz idüben anı ceng
Bārça dağdur pîşe şîr ü peleng

Ādemi hordur içinde leşkeri
Kim ki varur anda kımazlar diri

10915 Didi Haydar bir kişi gerek çü-şîr
Kim denizden geçmege ola dilîr

Apara Bu'l Muḥcen'i ender-zamān
Kahramān'dan anda yetüre revān

İki dünyā dide kişi durdılar
Haydar'a her biri haber virdiler

Didiler ol yire biz yetürelîn
Görmüşüz ol dağı biz bildürelîn

Bir kemî düzetdi Haydar-ı nām-dār
Niçe kim gördiyse lâıyık şehriyār

10920 Anda Bu'l Muḥcen'le ol iki kişi
Kendüye eylediler gitmek işi

Her birisi ideler sâz u neberd
Kim varup çıkaralar ol yirde gerd

Haydar ilen birbirin kucakladı
Yaş yüze töküp vedā' olsun didi

Anı dapşurdı Hudāvend'e emir
Girdi keştîye revān oldu dilir

Çün oturdı anda ol şîr-illāh
Bārça yanında oturdılar sipāh

10925 Sordı onlardan yine Haydar revān
Tā ki bile pehlüvānlardan nişan

Buradan kanda durur deryā-yı şûr
Yolı nirdendür diyûn kûh-ı billûr

Bir kişi kim bile ol dağdan haber
Baña söylesün kamu ol hayr u şerr

Didiler kim buradan kûh-ı billûr
Giçüben gitmek gerek ez-āb-ı şûr

Ol dağın başı durur mār idi dîv
Gice olanda ider onlar gırîv

10930 Didi bir bilen kişi ol pür-hüner
Benüm ile bağlamak gerek kemer

Ol yire ola benüm-çün reh-nümā
Ola deryā içre baña āşinā

Ben bu deryādan iletüp otura
Kandadur ol dağ oraya yetüre

İki kişi bir uğurda durdılar
Bir kemî kim lāyık idi kurdılar

Sıgınuban şāh bā-cān-āferīn
Girdi deryāya revān oldu hemīn

10935 Gitdi deryā içre gün dönince rāh
Ol billūrun dağına irişdi şāh

Gördi dağūñ dāmeninde leşkeri
Su kenārında idinmişler yiri

Gözi yaşdan dolu göñli dolu hūn
Cānlarında yok qarār başda sūkūn

Anda bir aşlan ile Düldül neberd
İdüben meydānda çıkarurdi gerd

Eyledi bir na'ra şāh-ı nām-dār
Kim öninde cünbīş itdi kūh-sār

10940 Düldül'e didi k'ey kān-ı vefā
Baña sensūñ yādigār-ı Muştafā

Bu çetūke göster erlik bī-direng
Kimdür aşlan kim senūñle ide ceng

126a

Gördi çünkim Hāydar' ı Düldül yaqīn
Artdı zūr-ı zühresi anuñ yaqīn

Hāmlē eyledi ol aşlana revān
Kıçı üssine durubanı der-zamān

Öyle urdı dırnağıyla başına
Mağzı içinden töküldi daşına

10945 Saldı meydān toprağına aşlanı
Virdi ol meydānuñ içinde cānı

Aşlanı alubanı der-zır-na‘l
Akıdup kanını itdi daşı la‘l

Geldi Haydar yanına andan revān
Haydar’a sürtdi yüzini bir zamān

Gördiler çünkim orada ol sipāh
Gelüben irişdi ol şır-illāh

Ser-be-ser ol leşker eyledi gurūş
Āh u feryād idüp olmadın humūş

10950 Didiler üç gün durur biz bundayuz
Bize göstermedi ğamdan özge yüz

Qara gice tā doğınca āfifāb
İdebilmez kimesne burada hāb

Qarşu ki dağdan qopar āvāz-ı dīv
Çıkarurlar dīv ile ğüller ğırıv

Dānuñ atınca ön gelür ez-kūh-sār
Kimesne burada idemezdi qarār

Çün çeke gün şubh tığın ez-niyām
Mağrube gide kaçuban şāh-ı şām

10955 Dağdan iner aşğa şır ü peleng
Böyle kim gördünse eylemege ceng

Düldül olmasaydı burada iy şāh
Qalmamışdı leşker olmışdı tebāh

Didi Hāydar yemeñ imdi dañı ğam
Ola kim qalmaya cevr ile sitem

Bir serā-perdeyi çekdi pehlüvān
Kim anuñ tek görmemişdi bu cihān

Doldı dağun dāmeni leşker böyle
İnce kim buñdan biri gelmez dile

10960 İtdi bünyād çünki gice şu‘bede
Şu‘bede hūqkasın açdı dünyede

Gökde şu‘le virür iken āfitāb
Hūqqa-i la‘l içre düşdi der-hicāb

Hāydar itdi ol gice anda karar
Tā ötince dün qaranqusı ayār

Gökyüzinde çünki yüz gösterdi gün
Oldı rüşen yiryüzi vü gitdi dün

126b

Dağa qaşd eyledi bağlanup kemer
İtdi leşker qalbini zıyr ü zeber

10965 Didi anber anda gidersüñ aña

Ne içündür gitdigüñ söyle baña

Kime dapşurduñ burada leşkeri

Bu dağa niçün gidersüñ di seri

Didi aydar buyruğ itdi Muştafā

Kim varam bu dağa ol kān-ı safā

Buyruğundan men yönüm döndüreyüm

Dönmeyem tā ne gelürse göreyüm

afız olsun size burada udāy

Ben gelince eglenüñ iy nik-rāy

10970 Geldi aydar itdi ol dağa nazar

Gördi kendü şüretin ol pür-hüner

Şu‘le virür idi bārça dağ u daş

Gün idi saña görünür idi fāş

aldı ol dağ içre aydar bes‘aceb

El getürüben du‘āya açdı leb

Didi yā Rāb bundan öñdin hiç beşer

Eylemiş mi ola bu dağa güzer

Geldi ilhām aña eyledi nidā

Kim eyā dīn serveri şır-i udā

10975 Belli bundan ilerü çoğ rūzigār

Rüstem eylemişdi bu dağa güzār

Çünkü Rüstem eyledi bu dağı geşt
Söyledi ider iken ol dağı geşt

İy Hudāvend ü kerîmā dād-ger
Bunda benden soñra kim ider sefer

Geldi bir āvāz hātifden revān
Kim iriſecek yavuk āhîr zaman

Bir dilāver ola hāşıl ez-‘Arab
Misli bulunmaya bir ‘ālî-neseb

10980 ‘Alî ola ‘Arab içre aña nām
‘Ālemiñ tevseni ola aña rām

Duta dünyānuñ yüziñi ala tîğ
Yağdura tîği ile ateş zi-mîğ

Görmeyeler arķasın olan da ceng
Öñine aşlan gele eger peleng

Sen gidenden soñra bil iy zābilî
Uşbu dağa gelecek durur ‘Alî

İy besā dîvüñ başını kiseyer
Andan özge bunda gelmeye beşer

10985 Düşmen ola kılıcından ser-nigün
Duta deyüler tefriķa olmağa yön

Rüstem açdı söylemege anda leb
Didi erden olmaya erligüñ ‘aceb

Olsam ol āhîr zamānda ben eger
Hîdmetine bağlaya idüm kemer

Ben müdām ide idüm efgendelik
Şāha ben ide idüm bendelik

Böyle didi anda şāh-ı nām-dār
Kim dilerüm ben dahı ez-Kirdigār

10990 Dañla peydā olıcağız hūb u zişt
Ben kademüm basmayam ender-behişt

Meger ol Rüstem baña hem-rāh ola
Görmedin-çün böyle nîkū-hāh ola

Böyle diyüben dağa basdı pāy
Dir idi ya Rāb sensün reh-nümāy

Üç ağaç yir imdi dağūñ uzunı
Gör zamāna kim ne gösterür yōni

Öyle ıssı idi dağūñ yarısı
Kim kuşu uçmağa kōmazdı ıssı

10995 Bes diye idüñ meger kim od yanar
Ger ‘ikab olsa yaqaydı bāl u per

Çünki gün olurdı anda āşikār
Dūzağa nisbet olurdı kūh-sār

Yarısı andan yukaruya hemān
Buz erimezdi savuqdan bil ‘ıyān

Anda virmezdi arāret āfitāb
Ger buluduñ olsa gözi dolu āb

Yağar iken gökden ol dutardı yah
Anda savuğdan olur idi şağ

11000 Sen bu dağda gör ‘acāyib iy emīr
Od yanar altında üssi zemherīr

Çün yüridi şāh be-sū-yı kūh-sār
Eline alup giderdi Zūlfikār

Nā-gehāndan gördi bir vīrānei
Vīrān içinde yine bir hānei

Oradan bir gün teki bulak çıkar
Tā ki dağın etegine dah’ ahar

Bulak ol vīrāne altında idi
Sen diyeydūñ kevser ol evde idi

11005 Bulagun dopdalu içiydi billūr
Her birinden öyle san çıhardı nūr

Ol bulakda gördi kim bir māh-rū
Oturur ‘uryān yur ol müşgīn mū

Bir kemendi açmış ez-müşg-i siyāh
Salmış ol māhī yiryüzine māh

Dutmış iki eli ile şem ‘-i nūr
Özde ‘anberden bırakmış ol buhūr

Sünbülün dağıtmış ez-ser tā kadem
'Anberin-bū ol gül-endām üzre hem

127a

11010 Ol perî gelmiş idi ber-çeşme-sār
Geldügin bilmedi şāh-ı nām-dār

Çeşmede perîler olur diñle sen
Gül'izārlar menzili olur çemen

Çeşme üssine çün saña ire güzer
Leşkeri adın ile yād iy nām-ver

Çünkü anda yetdi ol şîr-illāh
Ol perîye didi virgil baña rāh

Çünkü bundan özge yokdur dahı yol
Baña yol vir bunda it sözüm kabûl

11015 Didi kız bundan girü yiriñe dön
Ayağußı basma bundan ilerü

Yaramaz saña bu dağa gidesün
Saña yegdür gitmegi terk idesün

Bir dahı çağırdı anı nām-ver
Kim bu yoldan dur deyü iy hayra ser

Yine ol kız yañundan açdı zebān
Yine evvel didigün didi hemān

Didi şāh gitmekden özge çāre yok
Korkmazam düşmen olursa az u çok

11020 Bil beni ki Haydar'am şîr-i'llāh
Korkmazam deryā vü dağ olsa sipāh

Gitmez idi ol perî yoldan 'aceb
İtdi Haydar işine anuñ ğazab

Elin urdı tîĝi dutsa yine tîz
Na'ra itdi san kim oldu rüst-e-hîz

Korkusından karşı dutdı kız elin
Çaldı tîĝi eline ol pāk-i- dîn

Bir elin bıraĝdı bāzūsı ile
Gün karaldı yüzi tek zülfi güle

11025 Ağ yüzünüñ üzre la'l oldu revān
Nā-ümîd oldu perî tende zi-cān

Haydar'uñ gözinden oldum nā-bedîd
Dağ başında bir tütün oldu bedîd

Ol oduñ üstinde kopdı bir tarāk
Kim tükeldi aluban yüz pāre tāk

Yiryüzi oldu karanku kopdı gerd
Çıĝdı ber-ön idübeni āh u derd

Kim iy cānından usanmış nām-dār
Ne durur bu daĝda geldüñ saña kār

11030 Ol  ara tütüne    h itdi naz r
T  zam na göre neyler   r-i ner

Ol tütünden  opd  bir od n -geh n
Sa a sola tefri a oldu rev n

Geldi andan n geh n bir ejdeh 
  ret  n açmış ağzın od olur reha

Na ra itdi H ydar anda misl-i   r
Ejdeh ya  amle eyledi dil r

127b

Ejdeh ya  amle itdi  ald  t  
B ldi ba ından ayağına b -dir  

11035   n bırakdı an  ender k h-s r
  r l   idübeni söyledi m r

 mdi get rd  n ba a erligi sen
Bu da    ss ne c num  aldu  zi-ten

Çünki benden le ker m     h ola
Dergehinden  opuban sa a gele

Savaş içün ol  adar gele sip h
Bulmayasun girü d nmeklige r h

Bunı diyüp n -bed d oldu yılan
 ldi end m  oluban dolu  an

11040 Oldı hāşıl bir bulut ez-kūh-sār
Dağ başı sangıl kim oldı leyl-i dār

Na‘ra urdı ra‘d eyledir idi berķ
Sen diyeydüñ oldı ol dağ oda ğark

Oldı ol yiryüzi çün deryā-yı zeng
Yağdı ol kara bulutdan yire seng

Görđi çünkim daşı yoğurđı şır-i ner
Çekdi başına revān anda siper

Nālış idüben didi k‘ey kār-saz
İtme bu müşkil işi baña dırāz

11045 Yukarudan ħatıf āvāz eyledi
Ĥaydar’un çok göñliñ alup söyledi

Seni Tañrı kırtarur endişeden
“Ayet’el-Kürsi” okı iy şaff-şiken

Çünki Ĥaydar böyle işitdi nidā
Okudı ol āyeti şır-i ĥudā

Kalması karankılıķ der-kūh-sār
Rūşenāluķ oldı anda āşikār

Çünki Ĥaydar itdi ol dağa nazar
Görđi dağ dopdalu leşker ser-be-ser

11050 Ol peri leşkeri açmışlar perri
Dağ u daşı dutmış anuñ her biri

Ol çeri yigirmi kez vardı hezār
Kimi yayāğ u anuñ kimi süvār

Onlaruñ bindügi kamu şır ü pıl
San hevā olmış idi deryā-yı nıl

Bārçasınuñ kamçısı yılan idi
Tütüne nefesleri yek-sān idi

Ḥaydar'ı çün gördiler der-kūh-sār
Zūlfikār elinde ol şır-şikār

11055 Ceng içün bārçası açdı anda ceng
Bağladılar dāmenin dağuñ be-seng

Dıvler ile eyledi andı gurūş
Kim o dağuñ dāmeninde kopdı cūs

Doldı ol dağ pil ile şır ü peleng
Öyle kim yir oldı qarıncaya teng

Ḥaydar aluban ele Zūlfikār
Öldürüp doldı dıvden kūh ü gār

Ol kadar dıvlerden öldürdi sipāh
Dağda kim bulmaz idi gıtmege rāh

11060 Yudı gül-gūn dağuñ eteğini kan
Berg-i gülde lāle bitdi öyle san

Çünki gün gökün yüzinde virdi nūr
Oldı 'aķıķı Yemen kūh-ı billūr

Oraya kim leşker itmişdi karar
İrdi kan akubanı ez-kūh-sār

Çopdı dīn serverleri ruh ber-zemīn
Eylediler Kirdigār'a āferīn

Didiler kim yā İlāh Haydar'e
Sen bu dağda yārı vir ol servere

11065 Çünki gün yarısı ötdi dürüst
Ceng içinde ol perīler oldı süst

Çaçubanı gıtdiler ez-kūh-sār
Olubanı tefrīka ber-deşt ü gār

Öyle gördi çünki şāh-ı ser-firaz
Gıtdi dağa kaldı çıkmaklığa az

Çünki günüñ ıssısından kızdı dağ
Tañrı aşlanına yol geldi ırağ

Doldı terden teni yüzi doldı tāb
Bes ki kızgun idi ol gün āfītāb

11070 Tikdi kendü başınuñ üssine siper
İtdi güne gülekde yir şır-i ner

Didi Haydar itmemek gerek şitāb
Tā gidince ıssiligi āfītāb

Dünyede bu nev'a ārāyiş olur
Gāhi zaḥmet gāhi āsāyiş olur

İrdi çünkim dağa Bu'l Muḥcen yaqın
Qal'adan bir dide-bān gördi hemın

Geldi şeh atına yögüröp misl-i bād
Çağıruban didi kim iy hoş-nihād

11075 Geldi deryādan ıkup üç nām-dār
İrdiler ušta yavuk pāy-ı hışār

Geldiler ıkubanı bizden yaña
Bilmezem andan gelür öñdin saña

Der-zamān şeh leşkere itdi naẓar
Didi kim durur leşker içre pür-hüner

128a

Onlara varmak gerek birkaç dilir
İnüben ta'cıl ile bundan be-zır

Tā göre kimler durur ol üç kişi
Bunda niçün geldi ne imiş işi

11080 Dağ başından götürüben tığ u tır
Onları arşuladılar elli er

Bārçası dağdan aşığa indiler
Onlara dağ eteginde irdiler

Çünkü ıhdı anda Bu'l Muḥcen sudan
Geldi uru yire ol nāzük beden

Karşusunda haşıl oldu bir çeri
Bārça benzer kara döne her biri

Ol qaralar it teki ön virdiler
Tikdiler göz çünkim anı gördiler

11085 Eyledi çünkim Ebū'l Muḥcen nazar
Gördi ādem-i ḥorları ol pür-hüner

Ceng içün geldi deyü itdi gümān
Onları orada görgeç pehlüvān

Ḥançerün çekdiler anda āb-gün
Ol iki rehber daḥı iy zū-fünūn

Ḳılıcın aldı ele ol şır-i merd
Ādemī ḥorlar itmege neberd

Aña dolaşdı anda ol sipāh
Bağladılar daḡuñ eteginde rāh

11090 Aña itdiler revān ağaç u seng
Artar idi her zamānda daḥı ceng

Öyle na'ra eyledi ol cengī er
Oldı ol daḡ ile san zır ü zeber

Mālik ol ḳal'a içinde tız-hüş
Ḳulaḡına irdi āvāz-ı ḥurüş

Mālik ejder didi iy Zīnhār-Ḥār
Renc yirine virdi rāḥat Kırdigār

İrdi kulağuma Bu'l Muḥcen öni
Hâşıl itdi gönlüm andan rüşeni

11095 Çünki Zınhâr-Hâr işitdi bu sözi
Didi getürdi bize devlet yüzi

Mâlik ejder bağladı esbâbını
Baḥuban gözetdi ol her yanını

Çıhdı ƣal'a üstine itdi naƣar
Gördi Bu'l Muḥcen göründi şîr-i ner

Öyle na'ra eyledi ez-kûh-sâr
Kim Ebû'l Muḥcen işitdi nâm-dâr

Ejdehâ tek na'ra eyledi dilîr
Ḥamle itdi orada mânend-i şîr

11100 Ol varanlar buldılar anda şikest
Dağ anuñ âvâzı ile oldı pest

Ademî ḥor oradan idüp gürîz
Dutdılar yön ƣal'aya gitmege tîz

Onlar andan gitdiler bâ-âh u derd
Bârça sersem ola ez-ďarb-ı neberd

Yuƣarudan kal'a ƣapusın revân
Açdılar bunlar irişdi der-zamân

Anda Bu'l Muḥcen daḥı çün şîr-i mest
İrdi ardlarınca tîğ alup be-dest

11105 Çünki irişdi yavuş ol nām-ver

Ƙapu bağlamadılar ehl-i şerr

Ƙapuda çoĥ nām-ver oldı helāk

Baĥtı oluban nigūn düşdi be-hāk

Girdi ƙal‘a içre ol ĥançer-güzār

Var idi ceng eri altı kez hezār

Bārçası tiz eylemişler cenge çeng

Çengi içre ƙamu a‘zāmı niheng

...⁵⁰

Bārça Bu‘l Muĥcen‘e yöneldi dilir

Yuĥarudan na‘ra idüben be-zir

11110 Dağ başı dopdalu oldı san boş

Kim olur yilden gide idi hūş

İtdi bir na‘ra daĥ‘ ol ĥançer-güzār

Dıvlerüñ apardı ƙalbinden ƙarar

Bir kez darb idüben ol nıĥ-rāy

Dıvlerüñ başın tökerdi zir-i pāy

Dıvlerüñ na‘rası ile doldı kūh

Ol ƙaralar oldı bir yirde gūruh

⁵⁰Bu beyitin üstü metinde müstensih tarafından çizilmiştir.

Pehlüvânlar öni düşende be -seng
Kaçar idi deñiz üzen de niheng

11115 Bes ki ölü düşdi olup hor u zār
Gitmek olmaz idi ender-kūh-sār

Mālik alup bir yaña gürz-i girān
Yıhar idi başları tökerdi qan

Ol Ebū'l Muḥcen dah'alup ele tığ
Ol çeriden kırar idi bı-dirığ

Çünkü günden ötdi bir sā'āt hemjın
Dağ başı düz oldu ölüden yaqın

Ne kadar kim dıv var idi ceng iden
Bārça kırıldı yidi yüz kaldı ten

11120 Çağrısuban vardılar ber-nezd-i şāh
K'oldı gözümüze rüşen gün siyāh

Leşkerüñ bārçası kırıldı kalmadı
Ceng eriünñ bahtı döndi gelmedi

Leşkeründe pehlüvān qalmadı kes
İmdi sen ol leşkere feryād-res

128b

Uşbu nev'a dir idi şāha çeri
Na'ra idüp dergehinde her biri

Mālik ejderle Ebū'l Muḥcen böyle
Ejdehā tek irdiler ol menzile

11125 Aluban ellerine gürz ile tığ
Dağ başı dolmuş olardan gerd ü mığ

Ādemî ḥor kim ki qalmışdı tamām
Gürz ile tığ alubanı iy hümām

Ceng erenlerin qamusı öldürdiler
Ol dağı ölü ile doldurdılar

Birbirin qoçup ol iki pür-hüner
Yüzlerin köpük suyla itdi ter

Çünkim onlar birbirin esenledi
Her birisi ser-güzeştin söledi

11130 Sordı evvel Mālik ejder şîr-i ner
Leşkere n'oldı di andan ḥaber

Dağı Ḥaydar ḥālin ol nām-dār
Nîk ü büdden niçe oldu rûzigār

Virdi Bu'l Muḥcen aña böyle cevāb
Şāh-ı merdān kim geçübene zi-āb

Yönelüben gitdi bā-Kūh-ı Billūr
Ol deñiz kim geçdi adı Āb-ı Şūr

Beni senden yaña eyledi revān
Tā saña yāri virem iy pehlüvān

11135 Bir bu gice burada diñlenelüm

Dañla gitmege yol ala alalum

Gündüze dañ müjdesin virince şeb

Anda qaldı ol iki ‘ālī-neseb

Ġurfesinden çünki nīli hīşār

Hıştı hāşıl eyledi zerrīn nigār

Felekin bu nīl-gün eyvānıma

Çün servi qaddı hışt zerrīni yine

Düzedüben Mālik işin nām-dār

Qamu raqtın daşa çekdi ez-hīşār

11140 Üç kemī doldurdi ez-genc ü dīnār

Dürlü kımaşdan dağı eyledi bār

İnce altun u dībā la‘l ü güher

Aldı andan bī-‘aded tāk u oq zer

Keştīyi gitmek içün düzetdiler

Baqlanup gitmege yol gözetdiler

Ol Ebū‘l Muḥcen’le Mālik-i nām-dār

Yine hem ol nām-ver Zīnhār-Ḥār

İki rehber kim Ebū‘l Muḥcen hemān

Böyle getürmiş idi ez-Qahramān

11145 Ol çerinüñ pādişāhı kız dağı

Böyle yoldaş oldı bārça iy ağı

İnuben ol altı ten ez-küh-sār
Keştiyi deryāya çekdiler iy yār

Yirlerin keşti içinde itdiler
Mülkini yirlü yirinde dutdılar

Sürdiler deryā içinde keşti
Tā ki deryāda ne göstere yōni

Çünkü yön dutdı cüdā bûy-ı qarār
Su yüzinde hāşıl oldu bir ğubār

11150 Kaldı deryā içre Mālik bes ‘aceb
Didi Bu’l Muḥcen’e ol kân-ı edeb

Kim zamāna bize ne göstere rû
Gördi hergiz yüzine dutmazdı su

Didi iy qaravaş görünen tuz degül
Sudur öyle görünür iy pür-uşul

Gönlüne gelmesün ol tuzdan ğubār
Gönderür suda virür‘aks-i şerār

Çağıruban didi kim iy pehlüvān
Niçedür tedbîrdi iy rûşen revān

11155 Ğamgîn oldu gördi Mālik çün öni
Döndi Bu’l Muḥcen’e eyledi yōni

Gerd içinden çıtdı bir dîv nā-gehān
Dide-i dîdārın göremezdi ‘ıyān

Çün gelübeni yavuk oldı zi-dür
Sen diyeydün günden apardı nür

Baḥuban görgil dıv ez-rüy-ı āb
Niçe ider gelmege bize şitāb

Böyle virdi Mālik'e anda cevāb
K'itme endişe öyle gönün ḥarāb

11160 Dem-be-dem gönlinde it yād-ı Hudāy
Görelüm ki dıve nedür fıkr ü rāy

Çünkim ol dıv anlara irdi yakın
Böyle didi Mālik'e baḳup hemün

Kim bulur daḥı başında ben bugün
Öldürüp Ḥaydar'ı döndüm size yön

İmdi geldüm buraya sizün için
Bu deñiz içinde eyleyem zebün

129a

Elüm ile sizi eyleyem tebāh
Deñiz içre yiye māḥı göre māh

11165 Şāh benüm kūh-ı billūrda dıvlere
Gücünüz sizün kaçan baña ire

İşidüben Mālik itdi na‘ra saht
Kim olasuñ burada kim imdi sen⁵¹

Didi kim iy dıv-i şüm şüre-baht
Haydar adını dile getüre sen⁵²

Kimsede kim ferr-i Süleymān ola
Dıv anı göricegüz bı-cān ola

Ola kim senc’elydin niçe hezār
Haydar öldürürdi öle der-kūh-sār

İşidüben Mālik itdi na‘ra saht
Didi kim iy dıv-i şüm şüre-baht

11170 Ol sitem-ger dıv idübeni grıv
Ol bırağdı keştinüñ içine dıv

Anda Bu’l Muḥcen’le Mālik nām-dār
Yine hem ol nām-ver Zınhār-Ḥār

Okıdılar anda Qurān’ı zi-bım
Her biriñ ḥātırı ğamdan dū nım

İtdi sedā onlara Qurān’ı nūr
Oldı anlara dıvüñ hem odı dūr

⁵¹⁻⁵²11166. beyitin ikinci dizesi anlam ve uyak gereği 11.167 beyitin birinci dizesidir. Aynı şekilde 11167. beyitin ilk dizesi 11166. beyitin ikinci dizesi olmalıdır.

Kimseye kim ola  ur n dest-gir
Ne od  n  k r ide ne zemher r

11175 Bulmassa   ur n o uma a meded
Sana besdir “ ul h v ll hu a ad”

Bu be  ret  r ki virdüm sa a ben
‘A la bes  r i  ret di le sen

Bir g    l içre ki  ur n ide c y
Od anı yand rmaya ser t  be-p y

Çünki  ur n g ks     ss ne yir ide
Deyü  n  yol bulmaya d ne gide

Ger v c dun şehrine d v yol bula
Anda  ur n  almaya h l  ola

11180 Çünki ol d v ile ya dı ateşi
Yandı ol  ız da ı ol iki  i i

Geldi  ar dery sı tek ol h yre-ser
Dutdı ol Zinh r-  r’ı ez-kemer

Ke  iden götürübeni dutdı r h
G remedi M lik itdükçe nig h

 or dı M lik gitdi   n Zinh r-  r
Kirpikinden itdi  an yüze nis r

Gözi sudan dolu böyle her zam n
Ba ı dolu  ın   ba rı dolu  an

11185 Yine girü dönübeni geldi dıv
İtdi Mālik'den yañaya ol ırıv

Elini uzatdı misl-i pıl-i mest
Mālik'ün kemerine yetüre dest

Gördi Bu'l Muḥcen bu nev'a dıvı çün
Hısm idübeni çekdi tığın zū-fünün

Elin uzatmış iken ol ehremen
Uruban tığ ile düşürdi zi-ten

Bu kezin uzatdı sol elini dıv
Doldı deryānuñ yüzi andan ırıv

129b

11190 Urdı bir tığ ile daḥ' ol nām-dār
Sol elin daḥ' kesdi tığ-i āb-dār

Düşdi çün kim ol divün iki eli
Gövdesin saldı gimiye iy veli

Öni başdan ayağa ne ki var
Tahtası sinüben oldı tār u mār

Ol Ebū'l Muḥcen'le Mālik nām-ver
Āferin eylediler bā-dād-ger

Suya saldı ikisi daḥı ser
İtdiler kendüye keştı pür-hüner

11195 El açuban didiler k'ey Kirdigār

Bize sensüñ uşbu deryā içre yār

Reh-nümā sensüñ bize hem dest-gır

Bizi bu deryāda eyleme esır

Sen çekesüñ bizi meger ber-kenār

Cānımız qalmaya bunda ħor u zār

Çünkü deryā üzre ideler ħurūş

Ĥāşıl oldı gördiler bir perde-pūş

Bir 'acāyib pır idi ol dīn-perest

Gelüp ol qalkānları döndi be-dest

11200 Gitdi ol yol su içinde bir zamān

İrdi deryādan kenāra nā-gehān

Sordı Ebū'l Muħcen andan nām-dār

Kim iy laţif ĥazret-i Perverdigār

Ol Ĥudāvend ĥaqqı kim yaratdı cān

'Aql u dāniş virdi a'zā vü lisān

Kim nihān eyleme bizden rāzuñ

Bizedi encamuñı āġāzuñı

Deñiz içre söyle qandan gelişüñ

Bize bildür kemj ne idi işüñ

11205 Didi bil kim ben Ĥızır peygamberem

Yoldan azanlara bārça reh-berem

Hadd ü dānişden öküş iy nîk-nām
İrgöresün Haydar'a benden selām

Bunı diyüp nā-bedjd oldu revān
Gitdi ol dağdan yaña ol kām-rān

Ol Ebū'l Muḥcen'le Mālik-i nām-dār
Varubanı irdiler bā-kūh-sār

Çünkü leşkere yavuk irişdiler
Leşker ehli geldiler görıştiler

11210 Kanber'e Bu'l Muḥcen eytdi iy diljir
İy ki dāniş 'aql ile senūñle bir

Söyle doğrı ne ki oldıysa ḥaber
Kanda durur söyle şāh-ı şîr-i ner

Didi Kanber kim dañ atandan berü
Gitdi bu dağa dutuban şāh rü

Sordı Kanber aña kim iy nām-dār
Kandadur böyle digil Zînhār-Ḥār

Çünkü didi kim apardı anı dîv
Ol çeriden kopdı bir gözden gırîv

11215 Oradan perde serāya gitdiler
Her birisi yirlü yirin dutdılar

Bu taraıdan dağda şāh-ı nām-dār
Tā ki dutınca hevā itdi qarār

Çünkü günden kalmadı söz ile t̄ab
Döndi yoķuşdan inişe āfitāb

Oldı dağa gitmege H̄aydar revān
Tā ki ne göstere āña bu zamān

Çünkü dağūñ yarısından ötdi ol
Issı az oldu vü savuķ oldu bol

11220 Her zamān öyle eserdi āb-ı serd
Kim anuñ lāle yüzün iderdi zerd

Ol dağa yağış suyu iden de yüz
Yire inmeden olurdu gökde buz

Baħdı dağa çünkü şāh-ı nām-dār
Gördi var anda çeri yüz kez hezār

Bir gürūhı hey'eti p̄l vü peleng
Bir gürūhı ejdehā idi neheng

Aşlan idi k̄amu bindükleri at
Dağ başında anlara mevt-i hayāt

11225 Nā-gehāndan bir bulut geldi bed̄d
Bārça ol dağ oldu anda nā-bed̄d

Geldi bir na'ra revān ez-kūh-sār
Kim cānından usanmış nām-dār

Kancaru gidersūñ iy şır-i dil̄r
Çeriden korkmaz mısuñ kim p̄l-i şır

Niçün itdüñ sölegil iy pehlüvân

Pâdişâhımız kızını bı-revân

Ne içün kesdüñ anuñ elin zi-ten

Bilmedüñ mi bunca vardur ehremen

11230 İmdi gele burdan uğrı perî

Niçesi kurtulasuñ andan diri

Ceng içün getüre ol kadar gürûh

Ne gözüñe düz görüne ne hû kûh

Dağ ile deryâ dola pîl ile şîr

Oldı dağın başı çün deryâ-yı nîl

Haydar iki eli ile Zülfikâr

Çalar idi sığınup bâ-Kirdigâr

Öyle na‘ra eyledi şîr ile pîl

Diri niçe kurtulasuñ iy dilîr

11235 Çün bu nev‘a sözleri sölediler

Cümle biri birbirini eylediler

130a

Ol kadar kırdı dîve idüp sitem

Ağzından oldı dağ arkası ham

Bes ki dağda öldi şîr ile peleng

Oldı yol gitmeklige pîşeye teng

Bes ki an amak ile eyledi z r
Oldı ‘aıı Yemen K h-ı b ll r

opdı bir gerd n -geh n m nend-i ır
Kim göremez oldu behr m ile t r

11240  n arank  gerdden opdı ub r
ıdı od sırayuban ez-Z lfi r

Doldı dery  teki oddan bu cih n
Yandı per ler amu oldu ziy n

Heybetinden Z lfi r’u  ber-i r z
D vlere almadı heng m-ı g r z

 nki dada almadı gerd-i sip h
aydar andan daı itdi ad-ı r h

Kemerin t  ile baladı  -m 
Ol kemerden urdı y n b -s -y  t 

11245 Balanup ele alup t    siper
Da baına irdi yavuk  r-i ner

Anda  ha irdi bir na‘ra ba-g 
Kim ol  nden dolmı idi da-ı p 

Durdı  h yirinde g  li p r-‘aceb
Daa tikdi gözini ‘ li-neseb

Ejedah  gördi baup ol  r-i ner
Da baı andan g rinmez ser-be-ser

Dağ başında yatmış idi dağ kemi
Dutmuş eve misl-i dağ başında ol kemi

11250 Ağzın düzağ teki almış zi-hem
Dolmuş andan dağ başı dūd ile hem

Başı kıyruğa degin hiç idi tāb
Koymamış nefesini dūd-ı āfitāb

Geldi na'ra eyleyüben çekdi dem
Sen diyeydün yüzi getürdi be-hem

Açdı od deryāsı tek ağzın revān
İtdi bünyād od töke andan hemān

Oldı dünden siyeh rahşanda mihr
Doldı tütün göz ile kām-ı sipihr

11255 Ejdahāyı gördi çün şîr-i Hudā
Āyet'el-Kürsi'yi eyledi edā

Yiryüzi od tütününden oldı pāk
Çünki itmedi eser oddan nā-bāk

Ejdehānuñ üssine yüridi dilîr
Ol yirüñ gezdi dört yanını şîr

Götürüben iki eli ile tığ
Ejdahāyı vurur idi bî-dirîğ

Her niçe kim indürürdi tığını
Altı yüz batmān keserdi etini

11260 Didi yitmiş katla şah-ı nām-dār

Ejdehā başına urdum Zülfikār

Yıkıdum anı yire başsız tiz

Virdi cān kopdı başına rüst-e-ḥiz

Çün ol yılan orada oldı helāk

Ḳanına bulaşdı bārça daş u ḥāk

Düşdi ol dağūn başında ser-nigūn

Su teki aḳardı andan zehr ü ḥūn

Anda kim dururdu şah-ı nām-dār

Çıkdı dağūn üstine ol şehriyār

11265 Var idi orada bir vīrān ḥān

İrdi ol virāneye şah-ı cihān

Nāle işitdi ol ev içinde zār

Dir idi kim yāllāhe Kirdigār

Beni bu zindān u bendden it rehā

Kim giriftār itdi dīvi ejdehā

Ḥaydar'a buraya sen virgil güzār

İmdi ki baña dār oldı rūzigār

İtdi ol vīrāneye Ḥaydar nazar

Gördi bir yigidi baḡlu ser-be-ser

11270 Didi göñlinde ki şah bu kim durur

Böyle baḡlu bunda ender-bīm durur

Sordı andan şāh ki nedür saña nām
Seni kim bırağdı burada be-dām

Başını ғaldurubanı ol civān
Didi kim bilmez misüñ yā pehlüvān

Benem āhır çākerüñ Zīnhār-Hār
Dīvlerüñ dutsağı ender-kūh-sār

Çün işitdi anı şāh-ı hoş-mend
Varubanı ғurtardı anı zi-bend

11275 Sordı Mālik hālını ol şır-i ner
Başına ne geldi di hayr ü şerr

Ğancarü gitdi Ebū'l Muğcen ғanı
Kim getürdi söyle bu dağa seni

Şāha böyle didi anda ol civān
İy sensüñ bu tenüm içinde cān

Ādemī ħorlar ile itdük de ceng
Ğamumuz açduğ böyle bāzū-yı çeng

Leşkeri ғırubanı döndi girü
Dutduğ imdi saña gelmeklige rü

130b

11280 Çün gemiyi suya bırağdı revān
Niçe kim var idi tıgdük bād-bān

Su içinden çıkuban bir ehremen
Geldi tüş oldum gemi içinde ben

Ortalarından beni götürdi ol
Götürüben buraya yetürdi ol

Uşbu vîrân içre itdi baña cāy
Bağladı bende kıomadı dest ü pāy

Buradan oldı revān mānend-i gerd
N'itdi bilmen onlara iy şîr-i merd

11285 Çün işitdi şāh gām-gîn oldu saht
Bağladı vîrāndan gitmege raht

Çııdı böyle aluban Zînhār-Hār
Ol dağuß başına şāh-ı nām-dār

Bahuban gördi iki şandūk durar
Ağzı bağılu yok kilid ol şehriyār

Şandūka yön dutdı varmaqlığa şîr
Tā göre bile ne var anda dilîr

Vardı kim şandūka eyleye nazar
Bile ne var ise anda hayr ü şerr

11290 Geldi bir āvāz ana ez-kūh-sār
Kim burada ötmeye dîv zîn-hār

Varmağ olmaz şandūkuñ yavuşına
Oraya iren gerek girü döne

Bundan ilerüye yol yokdur saña
Şandūkuñ sırrı virilüpdür baña

Diñlemedi Haydar andan güft ü güy
Yukaruya çıhdı ide cüst ü cüy

Dağ başında bir tütün getürdi baş
Ucı gökde güne irer idi fāş

11295 Geldi anda nā-gehān bir ejdehā
Telbīsinden iblīs olmazdı reha

Haydar itdi ejdehāya çün nazar
Gördi başdan ayağına ser-be-ser

Şāh bilinden çekdi tığ-i āb-gün
Ejdehā başındaki su oldu hūn

Ol yılan şāha dolaşdı hem
Dir idi yandura añı be-dem

Haydar indürdi anuñ başına tıği
Böldi bir darb ile iki bī-dirığ

11300 Yine dağuñ başı oldu kır-gün
Nem yirine san bulutdan irdi hūn

Ceng içün dīv geldi yüz katla hezār
Her biriñ yūzi sanki leylī vū tār

Geldiler ol dağda itmege neberd
Rengi san oldu bellü reng-i lāciverd

Nā-gehāndan kopdı hem bir bād-ı saht
Sen diyeydün koparur koymaz dıraht

Daşuñ āvāzı ile ol kūh-sār
Doldı kanda kim var idi deşt ü gār

11305 Ol kadar bu nev' ile geldi sipāh
K'oldı gerdden yüzi gerd ile siyāh

Ol dağun başında çekdi bārça şaff
Şu'lesini günün itdiler telef

Didi Haydar anda iy Zīnhār-Hār
Yimeyesün cān için gam zīnhār

Çünkü elüm ide tığ çalmağa zūr
Hāzır ol saklayuban öñümi dur

Ben yüriyen de yuri ardumca zūd
Kim ben od çıkaram ez-deryā-yı dūd

11310 Bunı diyüp itdi na'ra nām-dār
Sen diyeydün kükredi ebr-i bahār

Na'rasından cünbiş itdi dağ u seng
Derhem oldı şır ile pil ü peleng

Her yañadan geldiler cenge sipāh
Oldı dünyā dıvler öninden siyāh

Haydar'a uzatdı orada tığe dest
Ol ki hergiz görmedi cengde şikest

Böylesince nām-ver Zînhār-Ĥār

Gider şāh suyuñca nām-dār

11315 Ol dağuß başında kim kuruldı ceng

İrdi dağuß başı göke bı-direng

Bes ki şemşirini çaldı anda şır

Oldı cāndan savaşanlar göñli şır

Doldı dünyā tıği odından fūrūğ

Ol fūrūğ kim olmaya anda dūrūğ

Tıği ucından ki çıkardı şerār

Gökde gün yüzünden olurdı ğubār

Tıği kim ħūrşide virür idi tāb

Dağ eteginde virürdi kıandan āb

11320 Ĥaydar'uß elinde mercān oldı tığ

Şafaķ içre şubĥ ağlar bı-dirığ

Ĥaydar'uß elinde tığ-i ĥandān idi

Şafaķuß altunda şubĥ pinhān idi

Ķan damardan ez-tığ āyine-tāb

Ma' den-i firūzeden çün la' l u nāb

Uşbu nev'a tā ki sāye saldı gün

Doldı dağ ölüden oldı di zebūn

Çünkü günüñ ıssı demi oldı serd

Ol kıızıl gül oldı mehçū lāciverd

11325 Der-zamān eylediler dıvler gurūş
Öyle kim ol dağ u daşdan kodı cūş

131a

Kim eyā Haydar nedür bizden dilek
Söylegil kim saña bizden ne gerek

İt nazar gör yiryüzinde akdı kan
Öküşümüz oldu elüñde ziyān

Saña bes degül midür iy nām-dār
Şāhımızdur yā oldu zār u zār

Didi kim öldürdi ol şāhuñuzu
Böyle bahtı karalu koydı bizi

11330 Didiler deryāda bil iy pehlüvān
Tökdi Ebū'l Muḥcen andan suya kan

Alup ele tigin ol şemir-zen
Kesdi ellerini bırakdı zi-ten

Bu sözi Haydar işidüp oldu şād
Eyledi bir na'ra şāh-ı hoş-nihād

Kim sizüñ cānuñuza virdüm amān
Kamu bu dağdan girü dönüñ hemān

Öyle demden soña sizüñle yok işüm
Çünkü sağdur didüñüz baña işüm

11335 İmdi aḥşamdur savaşa yok mecāl

Yirlü yirüñüze git iy bed-fi'āl

Bārça dıvler gitdiler ez-kūh-sār

Qaldı hem Ḥaydar hem elinde Zūlfikār

Çünkü düşmen gitmege gözetdi yir

Şandūkuñ geldi yanına şır-i ner

Çıkdı ol evvel ki şandūqdan ḥurūş

Ḥaydar'a bir nāle irişdi be-gūş

Didi kim iy pehlüvān ben saña yār

İtdi çok müddet saña ben intizār

11340 Baña zindāndur bu bir şandūq-ı teng

Dıvden saqlar beni bir yüzi zeng

Ger beni ider iseñ bundan ḥalāş

Qamudan yükrek kul olam saña hāşş

Aña rahm eyledi şāh-ı hūş-mend

Diledi kim kırtara varup zi-bend

Yuqarudan itdi bir hātif nidā

Añı çizme deyü iy şır-i Ḥudā

Anuñ içindeki dıv-i cādū durur

Açma anı çekme guşsa ol sürür

11345 Sen anı tıguñ ile nım eylegil

Gövdesin dūzaḥa teslīm eylegil

Çaldı ol şandūka H̱aydar Ẕülfikār
Cādū āh itdi içinde zār u zār

Baḥdı çün şandūka şāh-ı pūr hūner
Gördi bir gelüp iki pāre ser-be-ser

Açdı ol bir şandūkı daḥı revān
Bir kemerle gördi bir dün pehlüvān

Yine bir dülbend daḥı tuḥfe idi
Görmeyenler gözine ṭurfe idi

11350 Kaldı bu işlere H̱aydar bes ‘aceb
Gözyaşın akudup açdı söze leb

Didi Süleymān kovdı bunda bunı
Kanda gitdi bilmezem kanı öni

Kanı Süleymān ki dīv ile perī
Bārça olmışdı anuñ fermān-beri

Kanı ol kim taht itdi yili ol
Gitdi bir günde bir aylık yolu ol

Kanda gitdi ol H̱aḳḳ’uñ fermān-beri
Kanı mülki kanı ol peygamberi

11355 Gerçi Süleymān’a taht olmışdı bād
‘Ākıbet bād iletdi kaldı andan ād

Yir mi kaldı kim Süleymān dutmadı
Gidicegüz bārça kaldı gitmedi

Bunı diyüben getürdi ol düni
Şāh oradan gitmege dutdı yöni

Doldı dağūñ başı ‘anber ҡokusu
Geyesiden çıhdı ҡoһular issi

Anda sordı şāhdan Zīnhār-Hār
Kim ötüpdür bundan uş çok rūzigār

11360 Ne içündür kim bular çürümedi
İpligünūñ biri noқsan görmedi

Didi Hāydar ana iy Zīnhār-Hār
Dīnde Süleymān itmişken ҡarār

Yiryüzi ҡamu aña fermān idi
Uşbu dört gevher aña yek-sān idi

Evvel od kim yakuban ider helāk
Şāfi su ikinci vü üçünci hāk

Gevher dördüncüsi bil bād idi
‘Ömri oldukça aña munқad idi

11365 Ol zamāndan kim bunı ҡoydı
Savugu emr itdi bunda ol didi

Tā savuқdan irmeye buña ziyān
Қala niçe kim döner olsa zamān

Bunı diyüp döndiler dağdan girü
Yuқarudan dutdılar aşāğa rū

Çünkü şāh vırāne irdi yaqın
Gün batuban düşdi karanluq yaqın

Gice yaqutı günüñ la‘lin nihān
Eyledi rūşen billūr qaldı hemān

11370 Böyle didi şeh kim iy Zinhār-Ĥār
İdelüm dağ üzre bu gice qarār

Çün qarara giceden rüy-ı zemīn
Ötmek olmaz dağları gice hemīn

131b

Ol gice eglendiler der-kūh-sār
Şāh-ı merdān ile mīr Zīnhār-Ĥār

Ef‘iden dün mihrini aldı gün
Oldı raḥşanda billūr iy zū-fünūn

Oldılar virāne evlerden revān
Yarısına dağun irdiler hemān

11375 Didi Ḥaydar imdi germ oldı hevā
Yok durur bu dağdan ötmege devā

Bir zamān çünkim burada kıza gün
Yandura od teki dağı iride gün

Uşbu dağı kim görürsün iy dilīr
Issıdan on günlük uşak ola pīr

Sordı H aydar' u na bes Z inh ar-H ar
Ni e issi ola ender-k uh-s ar

Kim da u n ba ıyd ı dolu zemher r
Ba lanurd ı ger  alem alsa deb r

11380 Didi H aydar da  başındaki savu 
Buyru  itmişdi S uleym n  ebe yavu 

Çünki bu d ni  omi dı da da ol
Virmiş idi savu ı da   zre bol

Oldılar t  kim hev  dutdı  ar r
Andan irdiler rev n ez-k uh-s ar

 ar u geldi   ha b r a ehl-i d n
Her birisi itdi yüz bi   fer n

Durmadın H aydar orada der-zam n
Le keri alubanı oldu rev n

11385 Girüben dery  i ine dutdı r h
Semne  ehrinden ya a ilette sip h

   gün ol ki verde  r m eyledi
Leşkeri ferm nına r m eyledi

 ahram n' u  padi ahınu  me er
Var idi bir o lı bes   hib-i hüner

Kim a a m nend olan az idi kes
Atas  yirini virdi ana bes

Atası yirinde ol dutdı karar

Pādişāh oldı besî ‘ālî tebār

11390 Oğlan özge resm bünyād eyeldi

Tāc urundı ‘adl ile dād eyledi

Mülkini ‘adl ile ābād eyledi

Qatl itdi kim ki bî-dād eyledi

Ger dilerseñ aduñ qala soña

Zulmı sen terk eylegil öñdin sona

Pādişāhlar sāyedür ez-dād-ger

Virseler olur olalar dād-ı ker

Zulmi terk it ‘adli eyle ihtiyār

Tā ki ismüñ ola zıll-ı Kirdigār

11395 Her kiminüñ gün teki ola göñli germ

Sözini zir-i dest olana diye nerm

İde çün şeh kendüye ‘adli hüner

Dimek olur sāyedür ez-dād-ger

Yağ bulut çünki insāf ide şāh

Bitüre zi-mürredi cāy-ı giyāh

Çünki gice dād ile handān ola

Göñli anda buluduñ giryān ola

Yir bulut suyu ile bulur nemā

Güle yir kaçan ki ağlaya semā

11400 Toprağa yağışdan olur āb-ı rūy
‘Anbere reyhānla döner hāk-i kūy

Açar olsa şeh eger çeşm-i sitem
Kuruya bulut yüzinden gide ğam

Ne hū sūnbül bite ne gülşen ne bağ
Ne vire kandıl şu‘le ne çerāğ

Ahu suyu kuruya virmeye müşk
Yiye ter sūnbül teki çün hār-ı huşk

Bir kişi gerek kim ola kār-dān
Vara benden diye bā-şāh-ı cihān

11405 İy cihān issini cihānda dād kıl
Dünyeyi bî-dāddan āzād kıl

Ne hāk idenlerün elin eyle bend
Leşkeri ‘adlūn ile it sūd-mend

Mülkini ‘adl ile ābād eylegil
Bārça dünyaya dolu dād eylegil

Öyle itgil kim nihān u āşikār
‘Adl u insāf ola hāşıl her ne var

Elini yavuzların günāh it
Kendüne yahşileri hem-rāh it

11410 Her kişi kim sana devlet-hāh ola
Bārça işinden gerek āgāh ola

Anuñ eliyle kifāyet eylegil
Kim ki ‘acizdür himāyet eylegil

Sen buyurmagil sitem-gerlere kār
Yavuz işinden olarun zīnhār

Eylemegil sen cefā ehline bilek
Lāyık olmaz kim çobanluğ ide gerek

Söyleme yavuzlar ra‘iyetden ‘inān
Çeke dostun koyuna kırt kıoħar çoban

132a

11415 Saña bed-endiş itmeye kām-kār
Düşmen olmak yahşı degül pāyidār

Çün ra‘iyetler gele dergāhuña
Luṭf u ihsān eylegil öñdin soña

Dādı bışe itmese şāh-ı dād-ger
Bārça indüre ra‘iyyet aña ser

Virme cevher olmayana destigāh
Āfetinden saklagil oduñ giyāh

Sifle çün kim ola ‘āmil teng-dest
İre ra‘iyyetler işine şikest

11420 Birhem ide bārça mülkini iy şāh
Genc kār-dān ile daħ’ doymaz gedā

Çün cihân şâhı cihānda itdi dād
Mülkini ma‘mūr idüp buldı murād

Yirde ra‘iyyet ide bārça du‘ā
Diye āmîn sâkin olan der-semā

Bağda serv āğacı bite ger giyāh
Cânını vire ra‘iyyet dilese şāh

Ağlaya ol taht u tāca bu cihân
Kim hıracı ola ‘ācizden hemān

11425 Yaña dünyā nāliš itse dād-hāh
İde virānlık iden feryād u āh

Tāc ki qoyulup ide başı ‘āzım
Bizeyeler anı bā-dürr-i yetim

Olmaya kerim olanuñ bu işi
Güle yetümlerüñ ol dāne başı

Dolsa tācuñ lâ‘l u gevherle eğer
Issısı ne çün ola hūn-ciger

Cānı olan Tañrı’dan qorqucu olur
Dānla divān qurulur māhşer olur

11430 Göñlini incite gām görenlerüñ
Qorq du‘asında sitem görenlerüñ

Qorq feryād eyleye feryād-hāh
Göñli içre dād-hāh idende āh

Olmaya kim alup gzgsine ŗāh
İre toz ‘ācizler idincegiz āh

Ola kim nefrīn ile bir pire-zen
İŗ ide kim itmeye yz tīrezen

Peyki bu gk yay teki bir o ata
İde ‘ālem arını yay tek dutā

11435 Ŗeh meger istemeye ĵrān u tr
Kim ola bī-dāda yaın dādā zr

Resmī v āyini dād eylegil
Dād ile ilīmi bī-dād eylegil

Szini az syle iy bisyār-dān
Ki bulur bāra iŗi ki kār-dān

Sen ne hācet tā‘lim idesn be-ŗāh
Kimseden rŗenlii almadı māh

Gel ki dergāhına oldur kār-sāz
El getrbeni idelm niyāz

11440 Ŗub kimi ez-ser-i ŗıd u safā
ılalum da‘vāt ez-rāh-ı vefā

Sen du‘a ıl vir āmn rh ilen
Mstecāb idici Rabb’l ‘ālemn

İy Hdā dn ehlinn dnı haı
Onlarn resm ile ‘āynı haı

Tācī ḥaḳḳı gidersüñ-çün İlāh
Hem Kūbād taḥtī ḥaḳḳı k'onlardı şāh

Muştafā 'adli içün Perverdigār
Kim gelüben itdi dīni āşikār

11445 Çün cihānuñ şāhı bā-ferhuñ u ferr
Gün teki bağlandı ol zerrīn kemer

Dāniş ile göñlin ābād eyelgil
İşin anuñ 'adl ile dād eylegil

Dinde 'adlini eyle it 'ıyān
'Adl-i nevşīrden ola anda nihān

Māye-i dād olmasa başında ger
Nef' olmasa işi illā ki zarr

Göñlinüñ gider gayşın ol pāk-i dīn
Olmayasuñ dañla işinden ḥazīn

11450 Çün sorasuñ dādını rūz-i şümār
Olmaya bī-dādı ile şerm-sār

Gel gel iy başı öten ez-erba'ın
Ser-güzeştesi çok olan pāk-i dīn

Sünbülīñüñ örtدی yüzini semen
Ötdi yigitlik demi pīr oldı ten

Germ iken bağıñ ḥazān eyledi serd
Lāle tek itdi kızıl gülüñi zerd

Ėonce içinde saydı ĥārı şabā
Servi itdi hem çemen içre duta

11455 Evi civān pırāne ol gül gūşeye ger
Yaĥşı olmaz kim yigitlik ide pır

‘Ayš u ‘işretten yugil dest-i ümīd
Çünkü gördüñ ĥara saç oldu sefīd

Ėarılık vaĥti yigitlik eyleme
Rūĥ yungil oldu ağırlana dime

Ėoy yigitligi yeñi olanlara
Kendüñi benzetgil sen onlara

Saçuñ ol gün kim ola simyāb gün
Ėamu simāb kimi duta andan yön

11460 Çünkü servüñ ĥurrem ola sāyesi
Kim göre ki agac ĥatına ĥişi

132b

Çün yigirmiye ire ‘ömri civān
Dir zamāna yok meşālüñ der-cihān

Çün ĥişıde otuza irişe yaş
İdemeye kimse anuñla savaş

Çünkü otuzdan irişe ĥırka sāl
İde devrān aña ağır per ü bāl

‘Ömrüñ ire elliye ya ola şaş
İhtiyār itmek gerek genc nişest

11465 Ötügen altmış u yitmiş olsa sāl
Andan ötmeklige bulmaya mecāl

Mağzuma birağdı bir bir beyt-i cūş
Kim didi ol ‘ākıl bisyār-ı hūş

Tecrūbe itdüm öküş devrānı ben
Görmedüm seksenden öte çok ten

Gel ‘azîz ‘ömrüni başa irgören
Tizde kalan dahı yile veren

Bu yigitlik uyğuya nisbet durur
Uyğu içre şādılık ‘işret durur

11470 Uyğu gözden kaçā çün vaqt-i seher
Dapmayasuñ gördüñ günden sen eser

Gice çünkim uyğu apardı seni
Uyğudan uyan kim oldu rüşeni

Uyğudan baş kaldırup bîdār ol
Gitdi meteligüñ dahı hūş-yār ol

Ğamu yoldaşlar düzetdiler işin
İdecegi itdiler bārça yaqın

İmdi kim vardur elünde ihtiyār
Hem-nişinedür ‘aql saña bahtiyār

11475 Bir zamān fikr eyle kendü işiñe

Düzet encāmuñı düş teşvîşiñe

İtdi senün-çün cihānı kişte-zār

Anı senün-çün eyledi şümār

Dañla ger hıraman gök ise saña

Çek bu zaḥmeti vü ek toḥmı aña

Kim ki bu mezra‘ da toḥmı ekmedi

Ol biçen vaktinde çok ḥasret yidi

Almağ olur bu ekinden sūd çoḥ

Ek bugün dañla saña ziyānı yoḥ

11480 Dañla içün yir saña mezra‘ durur

Bir yimiş ağacı dik bir yir durur

Ḳamu dāne çün çıkar ez-kişte-zār

Ekme bir nesne kim gelmez be-kār

Yıl u ay daşuñ arduñça cihān

İşledüğüni ḳamu saḳlar nihān

Çünki her bir işüñ bir yiri var

Yaḥşılık virmez yavuzluğ itme bār

Ala bu desitāndan pendi ḥurd

Kim ki yavuzluk iderse ola redd

11485 İmdi vir ‘aḳluñı dutgil buña gūş

Bundan alur behre kimde varsa hūş

Gicelerden bir gice faşl-ı bahār
Zülf-i müşkinden benefşe lely ü tār

Hālî itmiş bu söz iy müşg-reng
Terk-i çeng yirin almış şāh-ı zeng

Aklıġ üzre karalıġ çekmiş raķam
Dün ġüñ başını çekmiş çün kalem

Şem‘ ile ben uyanuķ bā-sāz u sūz
Fıkr eyle tā gice kaçan ola rūz

11490 Şu‘le virüp yanmaġı öñdin soña
Şem‘ baña öġredür idi ben aña

Gice içre hem-dem olan bana şem‘
Bārça tefriķa hayālüm idi cem‘

Şem‘ ile ben virmiş idük söze ten
Şem‘ indürdi geh baş ġāhı ben

Çün gözüñ görmekliginden gitdi tāb
Gitdi yavuzlıġ u başum doldı hāb

Uyhu itdi çok hayāl ile güzer
Tene nergis teki ağır oldu ser

11495 Uyhu içre vāķı‘a gördüm ‘aceb
Niçe niçe ġoncem andan açdı leb

Diñler iseñ bu gice dünki düşi
Dut kulaġuñ söyleyem aña işi

Bir serāy gördüm çün hurrem behişt
Bir yañadan dahı sebze sūy-ı kişt

Bir çemen orta yirinde çün çerāğ
Bir kapu odun yaña bir kapu bağ

Eyledüm ben aña girmeklige rāy
Gülşene girdüm ü vardum der-serāy

11500 Baqdum ol gülşen yañadan sūy-ı bağ
Virdi anda şu‘le gönlüm çün çerāğ

Ol hırāman serv ayağında hemİN
Anda geşt ider idi firdevs yakın

Şūfiyāne cübbe bir egninde şūf
Bir ridā çigninde iy şāhib-i vuķūf

Sarınup şu‘le ‘aşā almış be-dest
Būyı evsaṭ ne uca indi ne best

Hem benefşe ḥāşıl olmuş der-çemen
Dāmenini sūnbülūñ dutmış semen

133a

11505 Hurrem ol evden çıḥup ol menzile
Niçe geldüm benden özge kim bile

İtmeyüp vardum yanına ben direng
Anda kucağuma aldum anı teng

Didüm iy üstād söz içre tamām
Soyladuñ şāh-nāme okur hāşş u ‘ām

Bes senüñ dilüñ durur āb-ı zülāl
Her söz itdügün beyān sihr-i celāl

Genc ü dāniş maḥzeni göñül durur
Söz içinde yok nazırüñ sözi dürr

11510 ‘Aql u cānına virür cilve demüñ
Manba‘-ı āb-ı revān durur femüñ

Leblerüñ söz söylemekde mesnevî
Hāşıl ider mu‘cizāt-ı ‘aynevî

Çün dilüñ söz dimege fermān vire
Söze ‘İsā kimi demüñ cān vire

Söz bağında konmadı sen tek hezār
Her nevāda ider yüz yüz nefse zār

Söz bahārını bula senden neşim
Sözün arḥına susensüñ iy selim

11515 Beni al yanuña sen iy hoş-fi‘āl
Kim senüñ sıdruñdadur aḳd-ı zülāl

Sınemi koy sîneñ üzre bir zamān
Saña müştākūm öküşden bî-gümān

Vir sîneñden bir şafā kim şāfîdür
Baña luṭfuñdan bû yetür bu kâfidür

Bir zamān oldum kucağında hemin
Anuñ ile çoçuşubanı yaqın

Sözleriyle göñlümi şād eyledi
Gitdi yādumdan ne kim yād eyledi

11520 Gitdi hāb uyana geldüm der-seher
Ol hayāller gözüme ider güzer

Maḥzen oldı genc-i esrāra göñül
‘Aql uyandı uyḥudan uyurken ol

Alçaq iken uca oldı ihtirām
Ne civān oldı pır iken ḥatıram

Yine imdi söyleyem bir dāsītān
Kim anı pır okıqac ola civān

‘Anberiñ ḥaṭṭ ile bā-müşg-i ‘abır
Böyle yazmışdı buldum bir ḥarır

11525 Qahramān’ı çünki feth eyledi şāh
Diledi k’andan gide şır-illāh

Giri dönmek-çün düzetti leşkeri
Yön dutuban Hāver’e dın serveri

Leşkeri eyleyübeni şümār
Aluban deryāya girdi şehriyār

Sorar idi keştiyi ol şād-kām
Muştafa’nuñ görmege yüzün hümām

Dir idi her niçe bu yirden revân
Tîz varayuz Medine'ye şādümân

11530 Yeg ola her niçe kim tîz varavuz
Muştafa'nuñ görgölü yüzün görevüz

Böyle söyleyüp sürerdi keştîyi
Bilmez idi ne dutar aña yöni

Uşbu nev'a keştîyi on gün der-âb
Sürüben gitmege şâh itdi şitâb

İtdi deryâ o günü olan da cüş
Keştî içre Döldül eyledi hürüş

Qulağın yaturuban qaldurdi düm
Urur idi keştîyi her dem be-süm

11535 Ayağı ile dögende ol kemî
Ön virür idi savaş atı kimi

Qaldı Mâlik Döldül işine 'aceb
Didi şâha iy şâh-ı 'âlî-neseb

Kim nedendür Döldül'i dutmaz qarâr
Ne görür ola n'olisar rûzigâr

Didi Haydar kim düşüpdür kâr-saht
Bilmezem ki n'olisar encâm-ı baht

İtmemiş yahşı dögül baña bu fâl
Virmeye devrân yavuzlardan melâl

11540 Düldül işinden olur göñlüm melûl

Gösterür müşkil işe ol baña yol

Niçün ider tündlüğü bilmem bu at

Urunır bir yirde eylemez sebât

Yine şāyed kim zamāna bize ceng

Getürür öñümüze itmez direng

Yine şāha didi Mālik-i nām-dār

İtme yavuz endişe iy şehriyar

Dünyenüñ varın duttuñ bā-tığ ü tız

Bārça düşmenlere itdüñ rüst-e hız

11545 İtme sen yavuz gümān ez-bed-gümān

Kim ‘adūdan kamu pāk oldu cihān

Cümle fermāndur saña Hāver-Zemīn

İsteyen uş imdi bizden kim kemīn

Didi Haydar bāri göñlüm doldı gām

Gerçi düşmen her yañada oldu kem

Düldül ayağın dögerdi dün ü gün

Durmaz idi olmuş idi san cünūn

133b

Ötdi bundan çünki bir sa‘at hemīn

İrdi şeh leşkerle ber-Hāver-Zemīn

11550 uru yire ıkdı deryādan sipāh

āver'ūñ ŗehrini dutdı bāra rāh

āh-ı Merdān ūn kim irdi ol yire

Görmedi āver'de kimse yek-sere

āver'ūñ düzi idi amu ölü

Ölülerden ŗehr ii olmıŗdı dolu

Ceng erinūñ anı yumıŗ yiryüzin

Her yañada leŗ idi baŗsız hemĭn

Hi kimesne görmedi ol yirde ŗāh

Ne iren feryāda ne feryād-āh

11555 Kimse hi yoğ idi ez-gerden-keŗān

Kim sora ŗeh Sa'd-ı Vakāŗ'dan niŗān

Yiryüzinde yoğ idi ādem diri

Dutmıŗ idi ölü bāra ol yiri

Ol yiri tārāc iylemiŗler dürüst

Kimse görünmezdi anda ten-dürüst

Ölüler ūn aydar'ūñ yandı cānı

Onlaruñ hāline ūn gördi anı

Onlaruñ ūn ağladı mānend-i miğ

Cānı ayğudan dolu gönli diriğ

11560 Leŗkerinūñ bārası ağladılr

Āh ile yüreklerin dağladılar

İtdiler kirpik suyuñ yüze revān
Kim ki var idi orada kām-rān

Mālik ejder düşdi atından be-hāk
Başdan ayağa yaqasın itdi çāk

İtdi çok çok zārı ol bā-dāğ u derd
Akıduban arguvāna āb-ı zerd

Töker idi dıdeden yamğur tek āb
Muştāfā'ya ne virem deyü cevāb

11565 Kānı deyü sorsa leşker-i 'Arab
Niçe açam söylemege söze leb

Ne diyem 'avrat u uşaklarına
Sorsalar benden gelüp döne döne

Didi Hāydar Mālik'e idüp nazar
Kim bu fitne gizlü qalmaz şır-i ner

Geliñüz böyle qamumuz ser-be-ser
Gezelüm bir lahza ender-büm ü berr

Tā meger Hāver-Zemīn'de bir kişi
Cānlu qalmış ola soravuz işi

11570 Bilevüz kim kopdı kimden bu cefā
Viresüñ soran da haber Muştāfā

Didi Mālik şāh kim fermān senüñ
Cānımızdur yolıña qurbān senüñ

Anda Bu'l Muḥcen'le şāhı nām-dār
Mālik ejder bile men Zīnhār-Ḥār

Varubanı bārça şehre girdiler
Yiryüzin kan ile deryā gördiler

Bes ki dümişdi ölü bî-pā vü ser
Ayağa yoğ idi yir ide güzer

11575 Çıka geldi oradan bir pîr-i merd
Zār u zar ağlayuban bā-āh u derd

Ol pîre yöneldi şāh-ı şîr- i ner
Tā ki bilem soram andan bir ḥaber

Der-zamān oldı revān orada pîr
Korğudan titrer teni rūḥ-çün zerîr

İy sitem-gerler deyü itdi figān
Bağlayup siz biliñüz tökmege kan

İtdüñüz bu nev'a ile bize kemîn
Oldı virāne ki dār-ı Ḥāver-Zemîn

11580 Gele āḥir bunda Ḥaydar bā-sipāh
Böyle Bu'l Muḥcen'le Mālik-i rezm-ḥāh

Bağlayalar kîn dilemege miyān
Ellerinden kırtara sizi niçe cān

Ben qarıdan ne dilersüñ imdi sen
Beni daḥı onlaruñ tek öldi san

Savaş eri degül cengi süvār
Bir merdüm 'āciz ü üftāde-ḡar

Benüm işümden çevirgil sen 'inān
Ḳoy beni öz işüme iy pehlüvān

11585 Yoḡsa bu elümde görürsüñ 'aṣā
İndürürem başıña meh-çü ḳaṣa

Maḡzuñi çü bile perişān idem
Teñi bir zaḡm ile bî-cān idem

Ḥaydar idüp der-zamān anda ḡurūṣ
Didi aña iy pîr-i bisyār-hūṣ

Sen beni bilgil yaḳın ki Ḥaydar'em
Sanmagil ki ez- sipāh-ı kāfirem

Gel baña di kim idi düşmen iy pîr
Kim benüm leşkerüme geldi dilîr

11590 Kim idi bu mülki eyleyen ḡarāb
Gördigün di bunda ki şeyḡ-i şebāb

Yügürüben geldi Ḥaydar yanına
Na'ra idüp didi ol dîñ kānına

Sen eyā ṣāh ola gör feryād-res
Ḳalmadı Ḥāver-Zemîn'de kiç kes

Geldi sāhilden buraya bir çeri
Her bir iḳlîmüñ dilîri her biri

Ol çeri var idi üç yüz kez hezār
Pehlūvāndī amusu der-kār-zār

134a

11595 Ol çerinūñ serveri ahmās idi
Gürz idi vū esbābī elmās idi

Ilgayuban eylediler bizi zār
Virmediler cānımuza zīnhār

Bes ki Sa‘d itdi olaruñla neberd
Dutsağ oldu āhīri ol şīr-i merd

Horluğ ile iletdiler anı esīr
Bes ki savaş eri oldu dest-gīr

İy ki çok çok nāzenin perde-nişīn
Göremez idi her göz onlar gün gözin

11600 İy besā perver olanlar nāz ile
Zār u zār apardılar onlar bile

Çün işitdi sözleri Haydar zi-pīr
Düşmen bağına san kim dökdi tīr

Cemşīd’i çağırdı yanına revān
Doğru haberi ide andan ‘ıyān

Didi aña rāyuñı geç eyleme
Ne ki sorsam doğru di yalan dime

Baňa bildirgil ki ˆahmās kim durur
Girye tāt u taḥtı içün yiridür

11605 Ne adar çerisi ola rüz-i ceng
Kim řitābı bilmeyeler ez-direng

Niçün itdi Ḥāver'i söyle ḥarāb
K'imdi aňa yetüre oldı āfitāb

Didi Cemřid aňa kim iy pehlüvān
Söyleyeyüm diñle iy rüşen-revān

Ol daḥı bir pādiřehdür nām-ver
Mülk-i sāḥilde iy řāh-ı şır-i ner

Pehlüvān ˆahmās'dur bā-'izz ü cāh
řāḥib-i şemşir ü hem tāt u külāh

11610 Yidi yüz miñ vardur anuñ ceng eri
Bağlamış kemer savaş-çün her biri

Anuñ ile savaşamaz hiç sipāh
Kim olabilür anuñla kine-ḥāh

Söyleyeyüm olduğını ez-nuḥust
Baňa niçün bağladı ol kın dürüst

Bundan öñdin ˆahramān řāhı ˆarın
Diledi ˆahmās ala zerrin-niğın

Ben apardum anda leşker-i girān
şeh kızını andan aldum bil 'ıyān

11615 Buldı benden leşkeri anuñ şikest
Aldum andan şeh kızın iy şır-i mest

Şāhla çün Qahramān'dan dutdı rāh
Oldı ol günden benümle kīne-ḥāh

Geldi neberd içün iki katla zūd
Biz ziyān görmedük ol görmedi sūd

Çünkü şehlikden beni salduñ iy šāh
Uşbu nev' ile ki oldum bī-sipāh

Tefriḳa itdüñ sipāhumı benüm
Qoymaduñ başda külāhumı benüm

11620 Geldi ol Ṭahmās bed-kirdār-ı şüm
İtdi gāret ne ki vardur merzbüm

Ne kim elinden gelürdi eyledi
Bundan olmaz daḥı eglenmek didi

Bārça benüm ḳavmimi peyvendimi
'Avratımı neslimi ferzendimi

Bārçasın apardı ol bī-dād-ger
Ne bilem daḥı ne geliser be-ser

Ḳavmüm oldı bārça dutsağ yād yire
Daḥı bundan bed gözüm beni göre

11625 Baña ḳalur olsa bu dağum hemjñ
Böyle gün hiçkimse görmemiş yaḳjñ

Ol cefā pişelü Tahmās-ı la‘ın
Aldı benden var idi göñlinde kın

Koymadı bu yirde hiç ol şūr-baht
Ne hū yirine genc ü tāt ü ne taht

Oldı sersem baht-ı gümrāhum benüm
Buldı kāmın kamu bed-hāhum benüm

Dādrīgā kanı ol tāt ile taht
Kime fermān idem imdi döndi baht

11630 Kalmadı Hāver’de hiçbir nām-dār
Dağı bundan tire n’ola rūzigār

Uşbu nev’a ider idi āh u derd
N’itdi Tahmās deyü baña der-neberd

Oldı Haydar sözlerinden teng-dil
Toprağı kirpik suyu ile itdi kil

Çağuruban didi Cemşid’e k’ey şāh
Hāver’ün leşkerine sensün penāh

Göñlüme guşşañ ile urduñ niş
Eyledün sen cānumı derd ile yaş

11635 Göñlüni dağı dolu hūn eyleme
Çehreñi yaş ile gül-gūn eyleme

Kim senünle ‘ahd u peymān eyleyem
Ben girev bu kın içün cān eyleyem

Almayınca tã ki mülk-i sâhili
Niçe ârâm itdürem ben bu dili

Ben varuban leşker iletem bî-girân
Kâr-ı dîde ola kamu pehlüvân

134b

Sâhile Hâver'den aparam sipâh
İrgörem nevk-i sinânı tã be-mâh

11640 Yazıda peleng ü deryâda niheng
İtmeye bizüm ile bu kînde ceng

Bu savaş ile yitem olan da kîn
Böyle olduğu-çün Hâver-Zemîn

Kim hevâ şemşîr ile giryân ola
Bahtınuñ yüzi meger handân ola

Şâha böyle söyledi ol şehriyâr
Kim bu sözi dime dağı zînhâr

Sa'yuñ oldugunca varma sâhile
Benden işit bunı götürme dile

11645 Kim eger Tahmâs götürürse sipâh
Ne hû gün rûşen kıla gökde ne mâh

Olmayasuñ aña hışm olan da ceng
Kendüñi saqlagil ez-kâm-ı niheng

Her niçe kim sen pezîr iseñ dilîr
Kendüñi bırakma bâ-çengâl-ı şîr

Haydar işitdi çü şehden bu sözi
Böyle didi tünd oluban gündüzi

Yine gerek bunca endişe nedür
Korku bile âdeme pîşe nedür

11650 Sen sinâdan beni der-meydân-ı ceng
Gördüñ şitâb ile olan da direng

Ben olam ki niçe yüz biñ kez süvâr
Var idi gördüñ olan da kâr-zâr

Bârça apardum ne ki vardı sipâh
Zür-i bâzû ile ez-‘avn-ıllâh

Hâver’üñ mülkini kamu açdun be-tîğ
Kamunuñ dâdını virdüm bî-dirîğ

Baňa düşmenden cihânda hod ne bāk
Bıraktum da Tahmās’ı öyle müşt-i hāk

11655 Göresüñ ger diri olsañ kânda men
Neyleyüm uğraşıcağ ol encümen

İmdi sen getür imân iy şehriyâr
Tâ ki tîğümden olasuñ restigâr

İste İslâm ile kurtulmağa rāh
İki dünyâda olasuñ pâdişāh

Didi Cemşid ana kim iy pehlüvân

Düşmen itmişdür beni tîre revân

Kendü ‘avratımı görsem ben eger

Bağlu düşmeni dağ’ iy şîr-i ner

11660 Andan olam ben Müslümân bî-gümân

Gönlüme bu geldi menüm bu zamân

Didi Hâydar ola şâyed ki revâ

Gönlüne dilüñ olursa reh-nümâ

Ayağını kırtardılar anuñ zi-bend

Geçti ortada öküş peymân u pend

Oradan bes şehre geldiler sipâh

Ehl-i İslâm’dan idi hâlî cāy-gāh

Çıkdı her küşeden âdem daşharu

Gizlenenler şehrüñ içinde kamu

11665 Didi Hâydar böyle İslâm ehline

Her birine orada döne öne

Çizmemek gerek bu günden soñ miyân

Tâ görevüz kim ne getürür zamân

Yok durur şehr ile kal’ada kapu

Tefriķa olmuş durur leşker kamu

Düzden koymış binâlar ne ki var

Kal’ayı ki evvel iden dağ’ üstüvar

Evveli bir yir kim ola h b u p k
Ölüleri dap urun anda be-h k

11670 B r a dutdılar   hu  ferm n n 
Düzetdiler yapma a ‘im ret yönü

Dutmi  Savl  al‘as n  ahm s-    m
Dutmi  ayru  ne ki varsa merzb m

 tdi  aydar‘dan ya a M lik nig h
Didi r  end r  amu i  sana   h

Vardur   nim zde bir i   at  sa t
Kim bilür ki n‘olısar enc m-  ba t

D nde d ni de sens   reh-n m y
Gör ki niçedür sana bu i de r y

11675 Didi  aydar niçe kim d r ise r h
S  ile itmek gerek durur sip h

 letdiler  sl m lerden b -  m r
Bil bu i e ba lma  gerek ‘ y r

Bir bu gice eglenel m t  meger
Gele ol ‘Amr-    mmiye‘den  aber

Görelüm ki niçe durur ana r y
S  ile ol ola bize reh-n m y

A  am olunca o gün b -derd    am
Geçdi s z aralarında b     kem

11680 Aḥşam oldu gitdiler bā-dāğ u derd

Böyle tā gidince reng-i lāciverd

Ḥaydar' uñ yāranları kıldı namāz

İtdi evrādı tamām ol ser-firāz

Çünkü ağılık ḥāşıl oldu der-cihān

‘Amr gelüp ḥidmete irdi revān

Toprağa yüz koyuban ağladı zār

Başın aldı kucağa ol nām-dār

Didi kim iy kār-ı dīde pūr-hüner

Ne bilürsün Sa‘d ü leşkerden ḥaber

135a

11685 Ḥaydar'a didi ki ol Ṭahmās-ı şāh

Tāc u taḥt iyesidür bā-‘izz ü cāh

Ol getürdi leşkeri mānend- i bād

İtdi ḡāret Ḥāver'i ol bed-nihād

Savaş içre Sa‘d oldu dest-gīr

İttiler böyle anuñla çok esir

Vardum idi kim uğurlayam zi-bend

Dönmedi kāmumca bu çarḥ-ı bülend

Āşikāre vü nihān iy ser-firāz

İtdüm çok bulamadum püşt ü firāz

11690 Dilimi sözde diger gün eyledüm

Özge nev' ile ben öküş söledüm

Eyledüm geşt itmeyübeni qarār

Sa'd'a uğrayam deyü iy şehriyār

Sāhilüñ mülkin kamu gezdüm tamām

Bulmadum anuñ nişanı ile kām

Söylediler baña der-encām-ı kār

Kim cezirede deyü ol hor u zār

Didiler çüñkim bu destānı baña

Geldüm uş ta'cıl ile senden yaña

11695 Geldüm imdi tā ki n'ola saña rāy

Bu işe varmağ gerek iy reh-nümāy

Haydar'a çün itdi bu destānı yād

Didi Mālik Haydar'a iy hoş-nihād

Leşkere oldı sefer iken dırāz

Girü dönmeklig dilerler ser-firāz

Burada dönmek gerek imdi girü

Rāy görmen Sāhil'e dutmağa rü

Bārça gezmekden usandı bu çeri

Bes ki gezdi dağ u dāş u çölleri

11700 Oldı evden çok zamān āvāreyüz

Hem perişān hātır u bî-māreyüz

Ötdi çoh müddet ki düşdükbu ile
Muştafa'ya ârzüyuz cān ile

Çünkü eglendük burada çok zamān
İmdi yegdür girü dönmeklik hemān

Alalum Hāver-Zemīnden ele rāh
Sürelüm Medīne'den yaña rāh

Haydar işidübeni incidi saht
Şedlük ile didi aña bağla raht

11705 Benüm Sāhil savaşı öñümdedür
Bes bilürsün fikr ile kim sendedür

Yok baña dutmağdan özge aña rû
Gelmeseñ sen gele hergiz dön girü

Gör ki Tahmās n'itdi ol bî-dād-ger
Koymadı ābād bunda büm u berr

Ben kaçan bundan girü dönem bugün
Çünkü düşmen bile dutdı bunda yön

Tökdi çok kan öldürüp yigiti pîr
'Avrat u uşakların iletđi eşîr

11710 Sa'd-ı Vakķāş'ı dağı eyledi bend
Niçe anuñ kimi irdi gezend

Bend içinde anı koyubanı ben
Girü dönem bile dirsün baña sen

Dağı katumda dime sen bu sözi
Kankı milletde virür bu söz yüzi

Yoğ ise kaçduñ kim olasuñ revān
Pehlüvān olana var olmaz cihān

‘Amr ile Düldül bu işde baña bes
Hem Hudāvend yār olup feryād-res

11715 Baña feth işin virüpdür dād-ger
Virmeyüpdür baña feth-i cengī er

Kancaru gider iseñ al git sipāh
Ceylün dönderüben dut doğru rāh

Varuram ol şüm u bed-hāha bu dem
Diyeyüm ābād mülkin bış ü kem

Dağdan dağa eger dolsa sipāh
Yā eger tığ yağsa ez-ebr-i siyāh

Çün çekem ben Zülfiķār’ı ez-niyām
Dirliğin onlara eyleyem harām

11720 Didi bunı durdı göñli dolu hışm
Haymesine geldi sudan dolu çeşm

Çün kararlı giceden düz ile dağ
Yakdı biñ biñ gökde gönbedi çerāğ

Dünyeyi tütünle doldurdu zamān
‘Anber içre kāfūrj itdi nihān

Mürğ ü mâhi ne ki var eyledi hâb
Oldı günü dah' cihānuñ kır-i nâb

Har-geh ü perde serây içinde 'āmm
Hâşş ile kāmuları uydı tamām

11725 Uyğuya gitmezdi şāh-ı şır-i ner
Çıhdı evden bağlanubanı kemer

Leşkerüñ dört yanına itdi nigāh
Gördi kim kāmusu olmışdur sipāh

Ne 'ases var ne ider kimesne pās
Gice karanku çü kalup nā-şinās

Didi gönlinde bu dün gitmek gerek
Ne asāyiş ne hū hāb itmek gerek

135b

Gice karanku idi çün perr-i zāğ
Ildızuñ her biri bir zerrin çerāğ

11730 Gelübeni 'Amr çağırdı revān
Didi yaraqladılar atın hemān

Didi kim sâhil ne kadar ola yol
Niçesi gitmek gerek iy pirā şol

Yüz ağaç ola deyü virdi cevāb
Yolı düşvārdur yavuz iy kām-yāb

Düzedüpdürler yol üzre iki mîl
Her birinüñ ucu yavuk çarha bil

Her mîlün üstinde var on dide-bân
Gözlemekdür yolları işi hemân

11735 Gice gündüz var öniñde bir dühül
Oldur işi aña virmişdür göñül

Bir yañadan kopar olsa ger sipāh
Gelmeye Tahmās'ın üstine iy şāh

Dökülür evvel ki mîlde anda kūs
Yolları bağılu kamu ehl-i füsūs

Çünkü ayruğına ire bu haber
Bağlayalar fer çıkmağa kemer

Mülk-i sâhilden kopara ol sipāh
Gele ol yire ki bağılu ola rāh

11740 Didi Haydar aña kim bil iy dilir
Kim savaştan Mālik ejder oldu şir

Dilerüm ki sâhile yalguz hemîn
Ben varam görem n'ider cān-āferîn

İmdi sen burada hem hudāy
Olasun bu yolda baña reh-nümāy

Düldül'e bunı deyüben çekdi zîñ
Bağmadı hiç kimseye ol nāzenîn

Çııdı Düldül arkasına şir-i merd
Oldılar andan revān mānend-i gerd

11745 Böyle didi Ėaydar ol dün reh-bere
Kim bu gice ola kāhil yek-sere

Daıı bundan tızreg yiri be-rāh
İtme eglenmeye bir bu dün nigāh

Böyle viridi ol cevāb k'ey Bu'l Ėasen
Korkaram ki qala Düldül yā hū ben

Didi Ėaydar aña kim fikr eyleme
Gidebilseñ git irelü Ėam yime

Ėaydar'ın sözi ile 'Amr-ı pür-hüner
Kopdı yıl teki yirinden gör n'ider

11750 Düldül'i Ėaydar daıı kopardı tız
Germ od teki yirinden itdi hıız

İñledi na'lından anuñ yirde Ėāv
Kalmadı öniñde yir üzre qalav

Şāh rivāyet itdi ol Düldül-süvār
Muşafā katında şāhib-i Zülfıkār

Düldül'ün başı ile ol gice 'Amr
Gitdi teng itmedi birbirin gider

Birbirinden niçe kim cehd eyledüm
Bir ādem ile rüyā basa didüm

11755 Ne bu cüst oldu vü ne ol oldu süst
Mîlün evvel kimesne irdiler dürüst

Yukarudan gördiler çün mîl-bân
Karşu geldi uluları der-zamân

Didi kimler siz deyüñ der-tîre-şeb
Açıñuz siz sözü söylemege leb

‘Amr yavuguna var söyledi
Gizlü var saña bir sözüm didi

Ger kulağ dutar iseñ âvâzuma
İresüñ benüm bu gizlü râzuma

11760 Ol kişi başını uzatdı revân
Tâ aña ne söyler ol bile ‘ıyân

‘Amr çengini uzaduban dilîr
Dutdı ağızını anuñ sakladı dir

Ol kadar dutdı anuñ ağızın hemân
Cânı pîl tek çıkdı ardından revân

‘Amr işine güldi şâh-ı şîr-i ner
Düşdi Düldül’den⁵³ revân ol pür-hüner

⁵³ “Düldül” kelimesi metinde “dilden” olarak yanlış yazılmıştır. Metnin anlam akışı gereği kelime düzeltilerek yazılmıştır.

Ol mîlûñ üstine çıkdı hem-çû şîr
Dutdu iki kişı bıraıdı be-zîr

11765 Bir bir iki iki bā-đarb-ı dest
Yuıarudan getürüben atdı best

Çünki aldı ıamusın der-zîr-i pāy
İtdi ol on dide-bāndan ħālî be-cāy

Düşdi ta'cîl ile durmadın zi-mîl
Çıkdı atuñ üstine mānend-i pîl

Yola düşdiler oradan daıı tîz
Gıtdiler idübeni yıl teki ħîz

Tā ki ol ber-mîle daıı irdiler
Dîde-bānlar buldı bunlardan ħaber

11770 Mîlden inübeni iki şîr-i mest
Ĥaydar'uñ yanına geldi cüst ü cest

Didiler aduñ nedür di sözüñi
Düşüben getürgilatdan yüzüñi

Her kim iseñ söyle nedür aduñı
Bize bildür asluñı bünyāduñı

Onlara hiç virmedi Ĥaydar cevāb
Çengini açdı revān ol kām-yāb

İkisin daıı bilinden dutdı cüst
Yiryüzünden yuıaru iletđi dürüst

136a

11775 Başı üstine götürüp ol şîr-i mest
Öyle urdı yire kim buldı şikest

Düşdi atdan yire çıkdı yuḡaru
Mîl-bānuñ dutdı aña biri rû

Sordı andan ḡanı ol bir yoldaşuñ
Doğrusını söyle kim n'oldı işüñ

Böyle idi ol bed-endişe gümān
K'ol dilîr biridür onlardañ hemān

Virmedin aña cevāb ol nerre şîr
Durmadın çıkardı yuḡaru dilîr

11780 İkisın daḡ' dîd-bānlaruñ şîr-i ner
İtdi pertāb aşakaya ez-zi-ber

Hālî itdi mîli çün ez-dîde-bān
Bindi atın gelüp ol şîr-i jiyān

Ol sekiz mîlden daḡı itdi güzer
Saḡladı ḡaḡ görmedi hiçbir beşer

Oldı rengi ḡalanun za'ferān
İkisi çıkdı çala kürsi revān

Onları daḡ' dutdı şāh-ı nām-dār
Atdı mîlden aşagaya ḡor u zār

11785 Hāver ile sâhil arası hemîn
Bil ki on günlük idi yolu yakîn

Hâşıl oldu dağ başında dāñ nuḥust
Yüz zamāne yürüdi ‘anberden dürüst

Gördiler bir leşkeri der-mürğ-zār
Konmış idüp su kenārın ihtiyār

Anda ne ön var idi ne pās-bān
Uyḥu ile mürğ ü māhi ser-girān

Ol çeri idi kâmusu ehl-i kîn
Kim ḥarāb itmişdi Hāver-Zemîn

11790 Ol dilāver çeri kâmu kîne-sāz
Hāver’i tārâc idüp dönmişdi bāz

Ḥaydar’a böyle didi ‘Amr ol zamān
Kim bu görünen çeridür bed-gümān

Bir zamān diñlen bu dün iy şîr-i merd
Dāñla tâ kim idebilesün neberd

Diñlenüp bu gice getür göze ḥāb
Bir bu gice itmek gerek şitāb

Dört yanunda ideyüm bu gice pās
Kılayum ol pās içinde çok sipās

11795 Āferîn okudı aña ol dilîr
Düşdi Döldül’den revān ol nerre şîr

Bir zamān ol rezm-gehde yatdı şāh
Kalkanın yastuķ idüp dutdı giyāh

Beni atına ‘Amr rivāyet eyledi
izginürden Hāydar’ı ol gūn didi

Uyuya gitmez idi ol pehlūvān
Ben aa didūm ki iy rūen-revān

Ne iūn gelmez digil gōzūe hāb
İt taammūl bu gice itme itāb

11800 Hem neden Dūldūl daı iy nk-rāy
Bōyle alar yire her dem dest-i pāy

Didi Hāydar irelū gel it nazar
Gōresū andan daı özge ‘iber

Yanına vardum anu ol nām-dār
Didi baa gōr ki n’eyler Zūlfikār

Zūlfikār-ı gōrdūm iy hayr-ūl enām
Durmadın ıardı her dem ez-niyām

Didi Hāydar bu gōrūnen encūmen
Bārası hun-hārdur emsır-i zen

11805 Hāver’e ılgamı imi bu eri
Bular almı aya altına ol yiri

an dōkūp ābādı eyleyen harāb
Her yaadan hāıl iden ıztırāb

Ulular kim yār idi peygamberün

Kimi öldi kimi dutsağ onlaruñ

Ḳana susamış durur tığüm meger

Gözlerümden kaçdı ḥab itmez güzer

Çünki atum daḥ’ diler eyleye ceng

İmdi yek itmek şitābı ez-direng

11810 Dilerüm bunlara uğrasa bu dün

Eyleye yiryüzini derya-yı ḥün

Düldül’i bindi revān ol şaff-şiken

Geldi tā kim oldı yavuş encümen

Ol kadar gördi çeri der-mürğ-zār

Kim anı kimse idemezdi şümār

Ḥayme ḥayme üssine ḳurmışlar ḳamu

Yiryüzi esbāb ile olmış dolu

Ne çalınur kūs ne gezer ‘ases

Ne uyanuḳ kimse ne öter ceres

11815 Ḳaldı Ḥaydar ol dün içre ‘aceb

Der-zamān yezdān adına açdı leb

Başı yuḳaru getürüp ol pāk-i dīn

Furşatı dilerdi ez-cān-aferīn

Sol yanından uzadubanı elin

Dutdı sağ pehlūsini ol nazenīn

Hem yine sağ eli ile solını
Dutdı ol niçe ki dutmışdı anı

Çekdi bir na‘ra cigerden řāh-ı şır
San çalındı řūra ol dün iy dilır

11820 İřidenden gitdi kamu mağz u hūř
Sen diyeydün oldı ker felekde gūř

136b

On ağaç yir her tarafından çalınur
Oldı bārça oluban zir ü zeber

Oldı kāfirün otuz biñi tebāh
İtdügiçün ber-gürz āvāze řāh

Sersem olubanı kāfirler kamu
Uykudan uyandılar idüp gülü

şır-i merdler göñli gitdi kalmadı
Kimse bāřından ayağın bilmedi

11825 Kopardı sađ u soldan āvāz-ı kūs
Yiryüzi toz ile oldı āb-nūs

Düşdiler bı-hūř teki birbirine
Urur idi birbirin döne döne

İtdi ol na‘rayı çün kim ol dilır
Kalmadı ol pışede şır ile şır

Üç gürz yıkıldı ‘Amr-ı nām-dār
Cünbişe geldi ne kim vār deşt ü ğār

Girdi Haydar leşker içine revān
Kükreyüp yaz buludı tek pehlüvān

11830 Didi āvāz ile iy āvāreler
Kān içün bil bağlamış bî-çāreler

Bārçañuz savaşa boyun olduñuz
Kim varup Hāveri vîrān kıldıñuz

Hiç bu günden dutmaz idüñüz haber
Kim bîşeden hālî olmaz şîr-iner

Dağ içinde çün kim olmaya peleng
Tilkü çengin uzada itmege ceng

Bunı diyüp Düldül’i yükretti tîz
Sāhil’ün mülkinde kopdı rüst-e-hîz

11835 İki başlu tîge Şāh uzatdı çeng
Od çıhar idi zî-tîğ-i āb-reng

Başına kimüñ ki çalsa Zülfikār
İki bölünürdi at ile süvār

Her kimüñ kim çalar idi biline
Böler idi iki yok dili dîne

Çalsa kiminüñ buynına ol pür-hüner
Düşerdi top teki meydāna ser

Karşusından her kimüñ çalsa revān

Aña merg olur idi cüft der-zamān

11840 Na‘ra ile her yaña dutardı rû

Pehlüvānlar dönderürdi yön kamu

Çopdı bir gerd nā-gehān der-rezm-gāh

Oldı ol gerdden siyāh gerdün ü māh

Oldı tozdan gökde kevkeb nā-bedīd

Hayralendi deyü karankudan şedīd

Öyle doldı ölüden meydān-ı kın

Oldı kıandan yiryüzi deryā-yı Çın

Ceng erinden sāşal’uñ düzi tamām

Ölü ile dolmış idi hāss u ‘āmm

11845 Birbirine düşmiş idi ol çeri

Öldürürki birbirini her biri

Şu‘le virübeni çün şubh açdı leb

Uyanuğ iken uyudı tıre şeb

Eylemek içün namāz ol pehlüvān

Atı başu çekdi dönderdi ‘inan

Onlaruñ aralarında idi ceng

Her kişi tığini aluban be-çeng

Kimse bı-gāneyi bilmezdi zi-bış

Yırtıcı kıurtdan belürmez idi miş

11850 Dostı düşmenden siçebilmezdi kes

Yoğ idi kimesneye feryād-res

Alup ağlan atını ururdi tığ

Düz ü deryā doldı bārça gürz ü mığ

Hürşid'ün tāvusu çün kim açdı per

Lāciverd üzre düşdi āb-ı zer

Birbirinden onlar ayrıldı hemen

Görmediler hiç düşmenden nişān

Ma'rekeden çünkü girü döndi Şāh

Karşu geldi 'Amr aña iy nik-hāh

11855 Āferin idüp aña çok söledi

Pehlüvānlıkda nazırūn yok didi

Gönlün olsun şādümān 'ömrün dıraz

Dünye içre dāyim olgil ser-firāz

Ben yöküş geşt itmişem yokuş u şib.

Görmüşem çok na'ra-i rüz-i nehīb

Hem işitmişem görenden māh-ı sāl

Çoklar idüp der-meydānda cidāl

Ol 'ammün Hāmza teki bir nām-dār

Gelmemiş durur cihāna şehsüvār

11860 Na'ralar çok anda işitdüm be-güş

Hiç biri bende aparmazdı hüş

Dünki na‘ra eyledüñ iy şehriyār
Düşdüm üç kez oluban bî-ihtiyar

Hem yine oldu baña bu dün dürüst
Tā kim ādem olalıdan ez-nuḥust

Tā kim ādemden berü çok rūzigar
Geçdi dünyā görmedi sen tek süvār

Didi andan soñra kim iy pehlüvān
Dānişe senden durur rüşen revān

11865 Bende ye destūr virseñ sen eger
Tefriķa leşkeri görem ser-be-ser

Varuban idem güzer der-rezm-gāh
Gice n’itdüğini görem bu sipāh

137a

Didi Ḥaydar aña kim iy şîr-imerd
Hergiz irmesün saña renc ile derd

Dilemek destūr ne ḥacet saña
Ne revādur bunı danışmaq baña

İmdi varubanı gör kim anda ben
Onlar neylemiş iy zū-fünen

11870 ‘Amr irişdi varubānı der-rezm-gāh
Ol yazıdan hiç görünmez idi rāh

Bes ki ölü düşmiş idi ser-nigün

İletür idi kesilü başları hün

Yazı inledürdi dolu güft ü güy

Dolmuş idi ölüler kanı ile cüy

‘Amr-ı Ümmiye didi kim anda ben

Bir zamān geşt idelüm der-encümen

İder idüm ol ölüleri şümār

Artuķ idi yitmiş katla hezār

11875 Altı biñ var idi kim at ile merd

Haydar iki bölmiş idi der-neberd

Yaralu kimseye yok idi şümār

Ben ‘acāyib kaldum ender-mürğ-zār

Vardum anda Şāh yanına durmadın

Aña çok çok eyledüm ben āferin

Ol tarafdān leşker ez-deşt-i neberd

Çıkubanı gitdiler bā-āh-u derd

Varubanı Tahmās’a didiler k ‘ey şāh

Pehlüvānlara cihānda pādişāh

11880 Leşkerüñ feryādına ir bu zamān

Kim bu gice oldı bir iş nā-gehān

Haşıl oldı bu gice bir tıre mığ

Yağar idi yamğurı kúpāl u tığ

Ol kadar oldı tebāh anda süvār
Kim idemez anı hiç dānā şümār

Der-zamān Tahmās hışm idüp didi
Gizlü qalmaz deyü düşmen söyledi

Bu vırānlığı görüñ kimdür iden
Bundadır bu işi eylemez giden

11885 Gezdi çok çok leşkeri serverleri
Kimse düşmen göremedi her biri

Bu tarafından çün çeri ez-rezm-gāh
Sınıkuban gitdiler ber-nezd-i şāh

Didi Haydar dilerüm ‘Amr ki ben
Varuban görem n’ider ol encümen

Hem görem Tahmās’ı ol bed-ḥah-ı şüm
Ne kadar var leşkeri der-merzbüm

‘Amr daḥ’ Haydar’a anda söyledi
Ben daḥ’ ol meclīse varuram didi

11890 İki daḥ’ ol yazıdan gitdiler
Dervāzāy-ı şehri-i Yem’e irdiler

Yügürüp Dervāzeciler geldiler
Didiler iy şir-i merd ü pür-hüner

Söyle kimsüñ iy dilāver pehlüvān
Kancaru gidersüñ iy rüşen revān

Anlara söyledi kim Hâver'denem
Haydar'ın gönderdiği ilci benem

İmdi dilerüm varam der-bâr-gâh
Söyleyem Tahmâs'a ne kim didi Şâh

11895 Söyledi dervâzeci kim iy civân
'Aqıl ü dañışde sensün pehlüvân

Varma kim Tahmâs durur bîdâd-ger
Al başuñ git buradan iy şir-i ner

Kim bu şehirde var durur bir şed-ñû
Koymaz ilciyi gide diri girü

Yok bunuñ kimi bî-dâd itmege şâh
İlci bulmaz yanına varmağa râh

Sen dahı yigitligüne zînhâr
Rağm idüp döngil girü iy nâm-dâr

11900 Böyle viridi Haydar'a onlar cevâb
Eylemez bu korku göñlümi harâb

Baňa ir gözüñ gerek onda peyâm
Ger girü döner isem iş ola hām

Didi dervâzeci aña bir zamân
Ger varur iseñ burada dur hemân

Varayum ta ne buyurur şehriyâr
Saňa söyleyem gelüp iy kām-kâr

Didi Ȩaydar aña durma yri git

Söyle szni cevābuñi işit

11905 Birisi dervāzecinn durmadın

Ȩahmās'n dergāhına vardı yakn

Eytdi çn Ȩahmās'a ol iy ser-firāz

Yiri pbeni aadı aña rāz

Didi Ȩahmās'a ki ez-Ȩāver-sipāh

Geldi bir ilci grerem didi řāh

Ol dir kim āsmāndan ucayum

Gönderüpdür tā kim Ȩaydar sz diym

İşidüp Ȩahmās yirinde titredi

Yanuma hn rzediñ gelsün didi

11910 Geldi Ȩahmās yanına hn rz revān

Sanasuñ bir kıara dv idi hemān

137b

Çünki Ȩahmās gördi anuñ geldgin

Bakdı dervāzeciye girü la'ın

Didi ilciyi getür yanuma var

İdeyüm āhir anuñçün rzigār

Geldi dergehinden revān dervāze-bān

Ȩaydar'n yanına v aadı zebān

Didi var ʤahmās'a eyle iḥtirām
Söyle anda ne ki var ise peyām

11915 Şehre Ḥaydar girüben itdi nazar
Gördi bāzār ile şehri ser-be-ser

Geldi ol ʤahmās dergāhına Şāh
Her yañadan aña cem' oldı sipāh

Gördi kim bir bār-geh ki düzilü
Tāḡ u eyvānı ḡamusı yazılı

İrmiş anuñ uci tā evc-i sipihr
Oturur içinde birkaç nām-ver

Öyle uca idi kim ol bār-gāh
Māhi arḡasından irilmiş tā-be-māh

11920 Olmayubanı yayaḡ ol nıḡū-ḡāh
Düldül'i basdı ayak der-bār-gāh

Didi der-bān aña kim iy kem-i ḡurd
Saña gitmeklig degüldür böyle ḡadd

Şehlerüñ resmini bilmezsüñ hemān
At ile dergāha girersüñ revān

Düşgil atdan tā seni iy nām-dār
Yayaḡ iletsünler irelü şāha var

Bir ayaḡını çıkardı ez-rikāb
Sandı der-bān ki düşer atdan o şāh

11925 Depdi ber-mevze ucıyla başına

Gitdi yigirmi âdem öz düşine

Atını ol bār-gāha sürdi cest

Yanar od tek şu‘le virdi dürüst

‘Amr dah’ ardınca yitdi revān

Ḳafesin sıymış kuş teki hemān

Bir serāyı gördiler misl-i behişt

Nakredendi bārça eyvānında huşt

Birbirine karşı hem dört şuffe var

Şuffeden şuffeye kām ile hezār

11930 İtdi Ṭahmās’a nazar orada şāh

Tahtı üssine urunup tāt u külāh

Taht-ı zerrīn üssine gördi tāt-ver

Şems ü nevler tātı katına yā kamer

Ḳarşusunda kār-ı dide çok kişi

Durur idi her biri bir nev‘işi

Hem vezīrlər dāniş ehli bī-‘aded

Hiç birinün sözi olmaz idi redd

Ceng erinden dahı altı kez hezār

Rüstem idi her biri der-kār-zār

11935 Gördiler çün geldi öyle Ḥaydar’ı

Ev içine at ile dīn serveri

Yanar od tek qarşu vardılar revân
Atdan ine tã meger ol pehlüvân

Böyle didi anda Tahmās onlara
Öyle varun ol ayağ altına vere

Varmayuban leşker eyledi karar
Düşdi Düldül arkasından şehriyar

Çıkdı şuffe üssine durar idi şaff
İldırım tek tıği aluban be-keff

11940 Kimseye şedlikden itmedi nigāh
Qarşusından Tahmās'ı oturdı şah

Acısından yüzi olmuş misl-i qan
Kisvetinden tevki çıkmış çün sinān

Çünkü Tahmās'ı gördi tezlük itdi şir
Görki hūn rīze bakubanı nedir

Didi apar tiz yanumdan uş bunı
Tahtdan indürübeni ur boynını

Geldi iblis teki ol ber-küşte-baht
Ta'cıl ile irdi bā-pāyān-ı taht

11945 İtdi Haydar'dan yaña elin dırāz
İne meger aşğa ol ser-firāz

Acığı gelüben ol pülād-ı çeng
Egilüp uzatdı elin bî-direng

Kemerinden yapışup çekdi revān
Aşağadan yukaru ol pehlüvān

Aña böyle didi k'ey bed-rūzigār
Bu yāvuzlukda kim idi saña yār

Eylemiş olsa baña fermān 'Alī
Baña böyle dimiş olsa ol velī

11950 Bunı öyle urur idüm başına
Kim peşimān olur idüñ işine

İtdi pertāb bunı deyüben zi-dest
Niçe kim bir oq kırtula zi-şest

Bām u eyvāndan kamu itdi güzer
Hayra olurdı bağan göz ser-be-ser

Şehr bāzār içre bil iy zū-fünün
Gökyüzinde gider idi ser-nigün

Düşdi öyle san ki bu kūh-ı bülend
Bārça ayırdı anuñ bendi zi-bend

11955 Cānı gidüp kaldı ol qaranqu ten
Her yañadan leşker oldu encümen

Titrerdi Tahmās misl-i berg-i bīd
Kesdi şirīn cāndan göñli ümīd

138a

Ne ki vardı pehlüvân der-bâr-gâh
Biri birine iderlerdi niğâh

Mancınıkda dirler idi ura ceng
Atmağ olmaz uşta bu nev' ile seng

Haydar'a dönderüben Tahmâs rûyı
Didi bizden senüñ digil iy kām-cūy

11960 Söyle kimüñ ilcisisüñ iy dilîr
Zûr-ı zühresinde vardur misl-i şîr

Tâ kimen Şâh olalı bu kişvere
İlci gelmedi senüñ tek bu yire

Böyle cüret ki senüñ var zûr-ı dest
Kanda ceng ide senüñle pîl-i mest

Yüregüñ aşlan kimi çengüñ peleng
Heybetüñden töküle aşlanda çeng

Böyle didi aña ki Hâver'denem
Şâh-ı Merdân'dan gelen ilci benem

11965 Saña böyle didi şâh-ı nām-dar
Tîre olupdur anuñ-çün rûzigār

Hâver'i ne içün eyledi harâb
Şâyed ol bilmez direngi şitâb

Yoğ idi senüñ ile gönlinde ceng
Eyledüñ şitābı sen cāy-ı direng

Hāver'e geldüm alubanı sipāh
Kaçdı tahtını koyup Cemsîd şāh

Ne içün geldüñ sen alduñ yirümi
Gāret eyledüñ ne kim var şehrümi

11970 Bilmez idüñ benüm işimi meger
Bu kadar vîrānlıg itdüñ ser-be-ser

İmdi gerek kim Müslümān olasuñ
İtdügüñ işden peşimān olasuñ

Gönderesüñ şāh 'avratın girü
İtseler aldanmayasun güft ü gū

Andan özge kimi itmişsüñ eşir
Gönderesüñ ne ki var bernā vü pîr

Yohsa ceng itmege bağlarum miyān
Getürürem çeri Hāver'den 'ıyān

11975 Koymazam bu büm u berde ādemi
Neyleyem ne gele bā-sāhil-zemî

Didi Tāhmās aña kim iy pehlüvān
Diñledüm ne didüñ rüşen-revān

Bizden İslam dileme iy nîkū-hāh
Bizde özge nev' iledür resm ü rāh

Cemşid'ün 'avratını daḥ' bil yaḳın
Aşlı andandur ne kim var bunca kın

Göndericek döğülem ben anı bāz
Muḥtaşar sözleri iyleme dırāz

11980 Bunca işi anuñ içün eyledim
Niçe bağrum ın onuñçün yidim

138b

Kim ki andan özge itmişem eşir
Kamu bir bir gönderem bernā vü pır

Baña bu şart ile eylesün kabül
Dapşura Şavl Kal'ası'nı bize ol

Didi Ḥaydar aña kim iy nām-dār
Dime daḥı sen bu sözi zın-hār

İşidecek degül ol bu sözleri
Bil ki ol getürür üstine çerç

11985 Didi Tahmās aña kim iy nām-ver
Söyle aduñ ne durur bā-zıb-i ferr

Söyle baña kim Ebū'l Muḥcen misün
Yā Mālik ejder leşker-şiken misün

Bil Kaşamşam'dur adum iy nām-ver
Beni tanır kim ki tanır ise er

İy Kaşamşam didi söyle Haydar'a
Bağlamasun kın bizümle yek-sere

Şavl Kal'asın baña virürse eger
Baña minnet eylese ol pür-hüner

11990 Söz kesile ne ki vardur der-zamān
Kimseye kimseden irmeye ziyān

Göñli benüm didüğüm tek olmasa
Benüm ile ol bu işi kılmasa

Ne ki varsa hal baña leşker durur
Her biri ceng içre bir server durur

Anda kim gele savaş için 'Alı
Leşker ile dolduram ben sâhili

Yidi iklîmden getürem ben süvār
Kim benüm yiddisine dah' şehriyār

11995 Sözlerini çün kim itdiler tamām
Buyruğ itdi tā getürdiler ta'am

Didi Tahmās itme Kaşamşam şitāb
Bir bugün yi bizüm ile nānu āb

Böyle didi kim baña sālār-ı dın
Böyle fermān itmeyüpdür bıl yakın

Bunu diyüp bindi atın nık-rāy
Çıkdı Düldül'i sorubanu ez-serāy

Br ğurūş eylediler nā-geh sipāh
Geldi çok çok o çeriden dād-hāh

12000 Bir dilāver ād ile Kırṭās idi
Kim mūdām ol ḥācib-i Ṭahmas idi

Karşuladı leşkeri emr itdi Şāh
Her yañadan çağıruban dād-hāh

Didiler Kırṭās'a kim dut bize ğuş
K'eyledi çıkdı leşker içinde ğurūş

Gice içre kopdı bir ebr-i siyāh
Gökyüzinde yolını yetürdi māh

Zāle kimi tōkdi bulut tır ü tığ
Öldi çok çok nām-verler bī-dirig

12005 Şāyed öldi ola yitmiş biñ kişi
Bilki artuğ her birinūñ ceng işi

Vardı Kırṭās durmadın bā-nezd-i šāh
Didi ne kim aña didiyse sipāh

Leşkere böyle didi Ṭahmās-ı gürd
Dutuñuz evin sanup bu işi ḥurd

Geldi ola bu yire leşker meger
Şūm-ı mīl bānlara olmadın ḥaber

Görüñüz ne kim var ise būm u berr
Kanda leşker eyleyüp durur güzer

12010 Tefriķa oldu ne kim var pehlüvân

Bulmadılar hiç düşmenden nişân

Girü Tahmâs dergehine geldiler

Sözlerin kamu 'arza kıldılar

Oldı Tahmâs katı gam-nâk derdimend

Yâdına geldi anuñ uştâ bu pend

Her kişi kim açdı cevır itmege dest

Oldı zamâne elinde pây-ı pest

Oldı andan soñra hevâ misl-i mîl

Didebânlar na'rası çıldı zi-mîl

12015 Didebânlar idüben feryâd u âh

Didiler Tahmâs'a kim irdi sipâh

Var idi bir şâhilî bâ-rây u kâm

Mürre-i Hindü idi ol şahşanâm

Didi Tahmâs aña kim iy nâm-ver

Bağlamak gerek sen evvel sen kemer

Düşmeni def' itmege başla çeri

Gör ki kimdür bu yire gelenleri

Savaş ilinden gelen gör kim ki var

Hiç çeriden itmek içün kâr u zâr

12020 Varuban düşmen yolını sakla teng

Olmasun kim leşker ile direng

Geleyüm ardına ben dah' bā-sipāh
Yiryüzin leşkerle ideyüm siyāh

Mürre işidübeni düzetdi kār
Leşkerinden seçdi elli kez hezār

Şîr-i merd idi kâmusı tîz-hûş
Pehlûvânlar bārçası pûlād-pûş

Ildırdı bes ki cevşen serh ü zerd
Sen diyeydûñ oldu hûrşîd lâciverd

139a

12025 Leşkeri Mürre alubanı revān
Karşuladı düşmeni od tek hemān

Çünkü Mürre andan ilette leşkeri
Tā bile ki kim dūrūr gelen çeri

Şehr içinden çıldı Tahmās durmadın
Leşkerini görmege kibr ü la'îñ

Gelübeni leşkeri gördi kamu
Ol hārablıkdan melālet dutdı rû

Lāle idi Sāhil'üñ kandan düzi
Nāle idi ser-be-ser yirüñ yüzi

12030 Oluban Tahmās göñli dolu hışm
Geldi şehre girdi yaşında dolu çeşm

Karşusunda tahtuñ oturdı gamın
Açığından el ele urur hemın

Pehlüvânlar bārçası oturdılar
Göñli sinūk şādümân yok hiçbir er

Böyle didi onda Tahmās onlara
Meclisinde kulluğa duranlara

Bizlerüñ oldı bite bir gün işi
Özge nev‘a döndi çarhuñ gerdişi

12035 Bilmezem ki ne diler bu baht-ı şüm
Şāhlık tahtından öyle mürzübüm

Bu yire ger getüre Haydar sipāh
Karşusunda kimdür olan kine-hāh

Didiler kim bā-şehi Hāver-Zemın
Ol dilāver n’itdi der-hengām-ı kın

Önceyledin pādişāh ol nev‘sipāh
Tācını bırağdı koydı bār-gāh

Bu güne degin adandı yirlü kes
Olmadı Hāver-Zemın’e dest-res

12040 Gelür imdi bize pıl teki revān
Yanumıza irişür ol der-zamān

Yok ayak kaçmağa el itmege ceng
Ne şitāb eylemek olur ne direng

Bilmezem ceng itmek olamı şavāb

Vire bilevüz mi tığ ile cevāb

Yoḥsa nā-kām biz boyun burmayalım

Ten bu işe virelüm durmayalım

Düşmene dapşuralım biz yoḥsa cāy

Terk idüp ḥar-gāh ilen perde-serāy

12045 Kāmu bir gözden ulular durdılar

Ol didüginüñ cevābın virdiler

Didiler Tahmās'a kim iy şehriyār

Senüñ olsun dilegince rūzigār

Ğuşsa çekme sen hemişe şād ol

Bend ü ğamdan sen müdām āzād ol

Tāḳāt olduġınca ğuşış idelüm

Cengi biz anuñ ile iş idelüm

Leşkerimüz bi-‘adeddür çok genc

Bu işe çekmek gerekdür dürlü renc

12050 Hāveriden ḳorḳma kim āvāredür

Bārçası dīl-i teng ü bī-ḳāredür

Hem ‘Arab leşkerinüñ serverleri

Cānı ḳorḳar şāh añıcaḳ onları

Her biri çün bizde vardur bir çeri

Birbirinden pehlüvāndur her biri

Şāh-ı Merdān dah' yine ol ceng-cūy
Teni demürden degül yā daş-rūy

‘Uhdesinden çıkmasa anuñ sipāh
Gönderelüm nāmını her-cāy-gāh

12055 Her memālikūñ kim ola muhtarı
Bizüm içün göndere onlar çeri

Buradan tākim be-ḥadd-i kıṛ-vān
Gele kamu kār-ı dīde pehlīvān

Ne ki var İrān ile Turan-zemīn
Ḥaddi bir gūşeden tā deryā-yı Çin

Getürelüm leşkerini biz tamām
Cem‘ idelüm ne ki var ḥaşş ile ‘āmm

Nām-ver atluları dahı zi-pīl
Kim kılurlar yiryüzin deryā-yı nīl

12060 Gönderelüm biz yine mağribe kes
Tā ki bu gence ire feryād-res

Rāyużı mağribi tā alup sipāh
Sāḥile gele cū fermān ide Şāh

Yener olsa ger ‘Alī’dur rūz-i ceng
İtmemek gerek anuñla çok direng

Gönderelüm buradan Şalşāl’a kes
Bu savaşda birer ol feryād-res

Gelse ger Şalşāl ol zerrīn külāh
Şehr-i Zerrīnden alubanı sipāh

12065 Hāydar er getürse leşker-i nām-dār
Artuğ olsa her niçe kim var şümār

Pehlūvān Şalşāl ol ceng-i āzmāy
Gelüben ala kāmusun zīr-i pāy

Hāydar idemeye onuñ ile ceng
Kim aña düzmeye deryāda neheng

İtdi çok Tahmās işitdi āferīn
Nām-verler kim bunu didi hemīn

Ol tarafdan çünki Şāh-ı rezm-ḡāh
Çıkdı Tahmās dergehinden dutdı rāh

12070 Su kırağına gelüp ol şehriyār
Düşdi onda görüben bir mürğ-zār

139b

Çünki oldı zerd rüy-ı āfītāb
Mevce geldi anda kāmı rüy-ı āb

Keştiye nisbet kāmı ol şehr-i Yem
Düşdi deryā yüzine oldı nem

Gice anda itmek olmazdı güzer
Kāmı tılsım idi ol büm-ı ber

Anı Süleymān nebi itmiş idi
Gerçi çok müddet idi geşmiş idi

12075 Gündüz özge nev‘a olur idi ol
Nısfı sudan daşra iy şāhib-i aşul

Dāyima keştı teki nısfı der-āb
Ol sudan her giz ol olmazdı harāb

Çünkü sāye salur idi gökde gün
Çeker idi ‘alemini tıre dün

Ḳamu deryāda olanlar encümen
Şehr içine girer idi merd ü zen

Dāmenini kişverüñ dudardı su
Keştiye beñzerdi su içre ḳamu

12080 Ḥaydar’a hoş geldi çün gördi anı
Bakdı ta‘accüble Tañrı ı aşlanı

Bir zamān geşt eyledi der-mürğ-zār
Düşdi bir yire idüben ihtiyār

Çetr-i şimīn gice gösterdi çū mah
Ḳıldı nihān hūrşid zerrīn külah

Böyle didi ‘Amr-ı Ümmiye ki ben
Dilerem güzer idem bā-encümen

Bār-gāh içre göreyüm ben bu dün
Niçedür Ṭahmās’a irmeklige yön

12085 Һaydar aña böyle didi ser-firāz
Bir gice uymağa itmezsün niyāz

Bir gice yiriñde itmezsün qarār
Öyle şeb-rulik idüpsün ihtiyār

Çünki gönülün gitmege ide şitāb
Qoymagil ki eyleye Tahmās hāb

‘Amr böyle didi çün kāfir durur
Nik ü bed bārça qatında bir durur

Hoş gelür incimegi anuñ baña
İmdi uyumazam dağı didüm saña

12090 İmdi varuram ki anı incidem
Uyğu içre qoymayam bî-dār idem

Geldi ta‘cıl ile bā-dergāh-ı şāh
Kışvere şu‘le virürdi gökde māh

Bār-gāhınun içine itdi nazar
Gördi kim Tahmās olmuş bî-hāber

Yatduğı üstinde qoymış tāt-ı zer
Ne ki varsa serdār olmuş ser-be-ser

Orada bir şem‘ yanar idi dün
Şu‘le virür saña gün ortada gün

12095 Qoparup bir mihini ez-bār-gāh
Geldi āhestelik ile nezd-i şāh

Depredüp ˆahmās'ı bî-dār eyledi
Çün perî pinhān olup gör n'eyledi

Tahtuñ ardında varup oldı nihān
Bağdı ˆahmās görmedi kimse 'ıyān

Ɔorğuban ˆahmās ol şūrîde baht
Titredi eyleki ol berk-i dıraht

Didi kim var Ɔaravaşlardan bu dem
Uyanuğ bî-dār-ı dil iden hadem

12100 Geliñüz kim bu gice yoğ baña hāb
Alıñuz kim eliñüze çeng ü rübāb

Tā göreenden birlü ol ilci ben
Ɔaçdı gözden uyhu titrer cān u ten

Heybeti göñlümnden apardı şekîb
'Aqlımı giderdi ideli nehîb

Ɔaravaşlar geldi anda elli ten
Oldı ˆahmās'un yanına encümen

Gülüşi şekker Ɔamusı hānde-leb
Ay teki şu'le virürler tîre şeb

12105 Yüzi hurrem ter Ɔamu ez-nev-bahār
Hurrem u tāze Ɔamus āb-vār

Sözi şirîn ü Ɔamu yürîşi hūb
Hidmete durmuş el el üstine Ɔoyup

İtdiler bir şādümānlık anda mey
Çıkdı āvāz-ı def ü çeng ile mey

Öyle doldı ol serā-perde āvāz
Sazlarından zühre tek eyledi sāz

Sen diye idüñ ki ez çarḥ-ı kebūd
Sazı çalmaqlığa itdi zühre zūd

12110 Raḡsa girdiler ḡaravaşlar ḡamu
Sünbül ü reyhān saçup uy ḡüb-rū

‘Amr gözedür idi ez-zīr-i taḡt
Kendüyi bizedi giyüp dürlü raḡt

Ol gelenler tek bizedi kendüni
Çıkuban ol meclise dutdı yöni

Ol ḡaravaşlar kimi geldi revān
Onlaruñla raḡsa girdi ol zamān

Eyledi bir raḡş ender-bār-ḡāh
Görüben aña ta‘accüb itdi şāh

140a

12115 Onları çağırubanı söyledi
Söz ḡamuñuz bir yaña oluñ didi

‘Amr Ṭahmās’a olubanı yaḡın
Raḡş iderdi bār-ḡāh içre yaḡın

Artdı anı görüben ʾTahmās'a mihr
Aña bakar idi döndermezdi çehr

Özge qaravaşlarına didi şāh
Kim kamuñuz çıķıñuz ez-bār-gāh

Bu gice bu bir qaravaş baña bes
Dağı gerekmez yandumda hiç kes

12120 Qaravaşlar kamu yüz döndürdiler
Gıtdiler ü dağı söz dimediler

Qalmadı hiç kimse illā 'Amr u šāh
Dilediki çıķa 'Amr ez-bār-gāh

Dāmeninden dutdı ʾTahmās koymadı
Çekdi anı baña yavuç gel didi

Didi aña kim şehā ben senüñem
Biri qaravaşlarınuñ yime ğam

Qoy ki tā gıyesimi çıkarayum
Yüzümi reng ile gül-gün kılayum

12125 Bizenüp andan geleyüm nezd-i šāh
Niçe kim bilür ise āyin-i rāh

Qoydı andan ol şehi ʾTahmās'a dest
Yatdı taht üzre niçe kim pıl-i mest

Oldı bir dem orada 'Amr intizār
Uyhuya gitmez idi ol şehriyār

Çııdı taıtuñ üstine ol pür-hüner
Öyle kim olmadı Tahmās'a haber

Başına depübeni ol nām-dār
Kıapdı ol tēcını kim gevher-nigār

12130 Bār-gehden yögürüben çııdı cest
Pās-bānlar görmedi gitdi dürüst

Çağırubanı dıdı Tahmās çoı
Kim apardı tēcumı rakkaş-ı şüh

İmdi dutuñuz anı iy encümen
Göreyüm tiz getirüñüz anı ben

Leşkerüñ çok pehlüvānı gezdiler
Görebilmediler 'Amr azdılar

Dutdılar ol karavaşlar yaña rāh
İncidüp ağacladılar bı-günāh

12135 Didiler onlara doğru söyleñüz
Tēcı şāhuñ kandaşur bize diyüñ

Ol karavaşlar işidüp gördiler
Didiler iy 'aklı eksük bendeler

Bu işe bizlerde zühre yok durur
Sizde meger 'aqla behre yok durur

Kimse tēcı niçe uğralar zi-şāh
Kim idemez kimse ol tēcā nigāh

Kimesne bu sözi itmezdi kabûl
Cevr işine yine iderlerdi yol

12140 Orada yöneldiler ber-nezd-i şâh
Dergehinüñ içine cem‘ oldı sipâh

Tâcı bulamadılar idüp cüst ü cûy
Her yañadan artdı anda güft ü gûy

Didi Tahmâs olıcağız dâñla gâh
Karavaşları kamu der-bâr-gâh

Cem‘ idüñ idem siyâset tâ meger
Elüme gire benüm ol tâc-ı zer

Ol karavaşlardan özge kimesne
Tâcımı aparmadı bilüñ yine

12145 Bu yañadan ‘Amr nezd-i şehriyâr
Geldi tâ‘cıl ile ender-mürg-zâr

‘Amr uyanuķ buldı anda Hâydar’ı
Tâ‘âte meşgûl idi dîñ-serveri

Buldı râhat ‘Amru ol karankudan
Söylemek rakş ile itmişdi zebûn

Aldı çün kim zengiden rûmı harâc
İletdi Hâydar’uñ öninde kurdı tâc

Bâr-gâh içinde didi itdûgin
Rakş ile Tahmâs yanına gitdûgin

12150 Güldi Hydar işüdüp gftrına

aldı ta ‘accüb anuñ kirdrına

Didi kim bu tc-ı zbdur senüñ

İtdgñ mürre v temşdur senüñ

Gitdi bıraubanı tberye tc

ıymeti bir ilme idi hrc

Orada bağlanuban yine kemer

Gitdi Thms der-gehine pr-hüner

Çünki uyudan uyandı şehriyr

Thtına ıdı ki amu zer-nigr

12155 Shilñ uluları oturdılar

Her kişi yirl yirinde kim ki var

Didi Thms böyle kim iy encümen

UĞurlatdım bu gice tcımı ben

Olmadın kimesne Ğh iletdiler

Hr-geh içinde y idi hiçbir er

Ps-bnlar gice lmişdi meger

Yhsa bra olmiş idi ser-be-ser

140b

Getrñ ağaca aravaşları

Ben olara göstereyüm işleri

12160 Urayum ince ki saklayanı pās

Pās içinde göstere dürlü sipās

Pās-bānlar başın asayum zi-dār

Tā ki ‘ibret ala kalan nām-dār

Pās-bāna çunki şeh gösterdi bīm

İşidüben korkdular onlar ‘azīm

Bārçasınuñ göñli doldı āhuder

Korkusından rengi oldı bārça zerd

‘Amr durdı bār-gāh içre ilerü

Egiben bilini durdı yuqaru

12165 Nāyına irmiş sakalı bil iy şāh

Sāhilī tek başına urmış külāh

Bir yaşın cübbeyi giymiş egnine

Dögme altından öküş taḥmış yine

Tıḡi baḡlu biline zerrīn nigār

Yine bir ḡancer daḡı resm-i āb-dār

Sāhilīler resmine ol pāk-i dīn

Yir öpüp Ṭahmās’a itdi āferīn

Ḥidmet içün yir öpüben söyledi

Dāyima kāmūñ ile olgil didi

12170 Felek olsun pāye pāy-ı taḡtuña

Hem meded olsun zamāna baḡtuña

Dünyeyi çok gezmişem iy nām-dār
Görmemişem saña nisbet şehriyār

Kemteriñ kulum burada şāha ben
Sürterüm her dem yüzüm der-gāha ben

Ötdi çok dem teng-dil-bi-çāreyüm
Kendü şehrümden cüdā āvāreyüm

Adımı bil Sāyim-i Berberî'dür
Ağlamak bugün menüm-çün yiridür

12175 Var idi bir serv teki oğlum civān
Zür-ı bāzūda kavıvü nev-kār-dān

Perver itdüm anı bā-hūn-ı ciger
Andan ayrılısam ölem dirdüm meger

Öldi bir uğrınüñ elinde yakın
Oldı diger gün benüm günüm hemİN

Sāhile geldüm ben ez-Berber-ZemİN
Yağdı bu dağ göñlümi bā-derd ü kİN

Üç yıl oldu ta ki bu kişverdeyüm
Oğlum içim gökde vü ne yirdeyüm

12180 Her memālikde nihān ü āşikār
İsterem ol uğrıyi iy şehriyār

Girse elime alup şemşir-i tİZ
Koparam cānından anuñ rüst-e-hİZ

Oğlumu öldüren uğrıyı tek hemān
Görmemişdür mekr ü fenn içre zamān

Ādemî olmaya andan hîlelü
Göstere her dünde bir reng ile rū

Gāhi ol pîr olur u gāhi civān
Niçe kim dilerse görünür ‘ıyān

12185 Gice hergiz uymaz ol hengām civān
Kimse dutabilmez iderse şitāb

Didi Ṭahmās uğrı kim durur di baña
Söyle kimdür bileyüm didüm saña

Bunca feryād andan idersün çü sen
Andan alayum senün dāduñı ben

Didi aña ki şehā sen şād ol
Serv kimi kayğudan āzād ol

Böyle müjde kim bugün virdün baña
Şādümān itdün beni öñdin soña

12190 ‘Amr-ı Ümmiye durur bil aña nām
Kulluğ eyler Ḥaydar’a misl-i gulām

İy besā gezmişem yoķuş u semîb
Görmedüm mekkār anuñ teki firîb

Görmedüm öyle revende hiç kes
Yürimekte ol gide yel kıala bes

Ola bir işde kim aña destî-gāh
Gide bir günde bir aylık olsa rāh

Aça destānlara ol yüz güne dest
Kimse destānda aña virmez şikest

12195 Dūngice şāyed gelender bār-gāh
Karavaş şeklinde ber-nezd-i şāh

Uğrı ola oğlum öldüren hemān
Geldi ola bunda idürem gümān

Tācuñı gelüben ben apardı iy gürd
Dutmamak gerek bunun tek işi hürd

Ben gümān eylemezem ez-bār-gāh
Anda özge kim kimse ilete tāk-ı Şāh

Kaldı Tahmās sözine onuñ ‘aceb
Leşkerine bakıp cadı söze leb

12200 Baña gerekdür ki koparam sipāh
Dutmağ olmaz şehir içinde destigār

Karşulayalum kamumuz düşmeni
Biz yine yüz döndüre meger yönü

Bağluyalum biz bugün Haydar’a rāh
Tā ki ol bize getürmeye sipāh

Eger ol yolu bulsa ender-mürzübüm
Şehri bize eyleye bir mühre mūm

‘Amr yine virdi ʤahmās’a cevāb
Tendlük itme sākin ol iy kām-yāb

141a

12205 Saña degül buradan gitmek revā
Öyle oturmağ ile derde devā

Gider olsañ gele ʤaydar nām-dār
Duta uşbu tahtuñı Gevher nigār

Öyle bil ol er ki geldi yalıñuz
Getürüp peygām yanuñda didi sūz

ʤaydar idi ol ki böyle bî-sipāh
Ėldi cengi tecrübe ide zi-şāh

Didi ʤahmās aña kim bunı dime
Kimse yalguz dutmaya cenge yöni

12210 Ejdehādan dutalum bir ter durur
Rezm içinde merd-i şad leşker durur

Bağlamaya yalıñuz cenge kemer
Eylese bilmeye bu yire gider

Sāhil içre pehlüvān çokdur dilîr
Her birisi tende pîl bāzūda şîr

Var bu demde benüm üç yüz biñ kişi
Bārça meger bite savaşdur işi

Kişverüñ yüzi kamu baña sipāh
Bārça bigler baña getürmiş penāh

12215 Tāc iyesidür kamu bin tāc-dār
Şehr eyesidür kamu bin şehriyār

Tā ki söküp reden be hadd kırvān
Gele dānış ehli kamu pehlüvān

Yine hem ol nām-ver Şalşāl şāh
Kim anuñ var gün teki zerrīn külāh

Her memālikden getüreyim çeri
Sindüre her biri çeri ber-kışveri

Uşbu nev‘a çeri getürem be-ceng
Eyleyem dünyāyı bed-endişe teng

12220 ‘Amr aña didi kim iy pādīşāh
Saña lāyık tāc ile zerrīn külāh

Haydar’uñ ben çerisinden nām-dār
Söz ki bilürdim nihān ü āşikār

Pādīşāha söyledüm bir bir dürüst
Şāh ne kim dilerse itsün anı cüst

Çıkdı bunı deyüben ez-bār-gāh
Dutuban Haydar yañaya gitdi rāh

Bu taraftan çünki şāh-ı nām-dār
Leşkeri ol nev‘a koydı hor u zār

12225 Çünki gün gösterdi baş ez-bā-ḥater
Āsümān başına urdı tāk-ı zerr

Ol Ebū'l Muḥcen'le Mālik nām-dār
Ḳoydılar çün şāh der-gāhına ser

Ḥaymesini buldılar andan teḥ
Bulmadılar isteyüben çok şehi

Her niçe kim var idi ḥayme yavuk
İstediler kamu hiç birinde yok

Kimesne bilmezdi Ḥaydar'dan nişān
Bārça sersem oldılar gerden-keşān

12230 Mālik ejderle Ebū'l Muḥcen be-hem
Didiler her nev'a söz ez-biṣ ü kem

K'olmayuban Şāh Ḥāver'den sipāh
Sāḥile dutup durur gitmege rāh

Gitdigünden virmeyüp durur ḥaber
Ḥıṣm ile dolu idi kıandan ciger

İmdi olmaḳ gerek ardınca revān
İtmeyübeni bu sözleri 'ıyān

Bunı diyüp yirlerinden durdılar
Leşkeri gitmeklige buyurdılar

12235 Ḥāverī'den seçdi Mālik nām-dār
On gürz biñ kılıç eri nize-dār

Dutdılar gitmeklige Sāhile rāh

Çün üçünci mīle irişdi sipāh

Bārça mīli saklayanlar duydılar

Dühüli çalmaqlığa el urdılar

Çünki Tahmās oldı bu işden āgāh

Mürreye koşdı revān birkaç sipāh

Ol kemer bağlanup alup gürz-i tığ

Leşkeri apardı çün gurrende mığ

12240 İki yañadan gelübeni sipāh

Birbirine irdiler der-nīm-i rāh

Mālik ejder çünki gördi düşmeni

Leşker ile şaff dutup dutdı yōni

Mürre dahı düzedübeni sipāh

Bağladılar her yañadan düzde rāh

Çıkdı düzden ceng sāzından hurūş

Dutdı yiryüzini gitdi gerd ü hūş

İtdi İslām ehline Mālik nigāh

Didi sır siz leşkere püşt ü penāh

12245 Yiriñüzde bir zamān idüñ karār

Yirlü yirinde oluban pāy-dār

Kim Ebū'lMuḥcen'le bugün yolu ben

Bağlayalum ol çeriye iki ten

Görelüm ki gerdişinden āsümān
Nîk ü bed dünyāda ne ider ‘ıyān

Bunı diyüp depdi atıñ nîk-rāy
Ol dilāver at dahı ıopdı zi-cāy

141b

Cünbişe geldi na‘lından zemîn
Öyle san oldı hevā deryā-yı Çın

12250 Aldı pülādı ele Hāver-şiken
Gitdi başlar bārça ber-şandük-ı ten

Ol Ebū’lMuḥcen dahı çün pîl-i mest
Gelübeni tığine uzatdı dest

Öyle savaşıdı ol iki ser-firāz
Ölüden bir oldı şeb ile firāz

Beski çıkdı çak u çuk-ı gürz ü tığ
Yazı yaban bārça doldı gerd ü mığ

Ol sehm-dār mürre düzetdi ‘inān
Aldı ele bir süvārılmış sinān

12255 Leşker ortasında ıaldurdı ‘alem
Leşkeri serverlere dapşurdı hem

Çıkdı anda na‘ralar ez-būk-ı kūs
Çarḫı devrānı zemîn eyledi būs

Atlu tozında hevā bağladı mığ

Yağdı dolu teki andan yire tığ

Türkî yıhıp cevşen ider idi çāk

Doldı yir gerd ü hevāda doldu hāk

Yağdı ok u virdi hevā jāle bār

Yir şicā‘ kanından oldu lāle-zār

12260 Doldı hevā yüzi bigān ile yer

Ꞑuş idebilmez idi anda güzer

Bes ki ıldıradı tığ-i āb-gün

Gökde gev geydi nihān iy zū-fünün

İnce düşdi yaralu ölü ile

Kim anuñ yüzinden biri gelmez dile

Kimse meydāndan çıkabilmez idi

Ölüden kim öñine gelmez idi

Çünkü ol gün ötdi günüñ yarısı

Yazıyı yabanı kaynatdı ıssı

12265 Mālik ejder durmadın ez-rezm-gāh

Kendüni bırağdı ber-ğalb-i sipāh

Mürre gördi çünkim anı iy civān

Çekdi deprenübeni gürz-i girān

Mālik’e didi iy iş görmiş süvār

Görmemişsüñ hāzanı ez-merdān-kār

Atını yükredüben ol hayra merd
Geldi kim isteye Mâlik'den neberd

Aldı Mâlik dah' ele gürz-i girân
Duruban üzengü üssine kām-rân

12270 Yuḡaru götürdi urdı başına
Döndi ne kim var sümügi dişine

142a

Mürre düşdi anda atından nigün
Yâl u bâlı ḡurd olup bulaşdı ḡün

Bārça yön dönderübeni leşkeri
Gitdi koyup ḡayme vü ḡar-gehi

Yarlu çok tenleri ez-rezm-gāh
Vardılar Ṭahmās'a idüp dürlü āh

Çünkü Ṭahmās öyle gördi leşkerin
Gördi özge nev'a dünya'nuñ işin

12275 Çaḡıruba didi kim iy encümen
Bunca atlu ḡamuñuz şemşir-zen

Ne içün siz olmadıñuz kine-ḡāh
Ḳanı Mürre ḡanı vü ba'zı sipāh

Ne ḡadar leşker idi gelen be-ceng
N'itdi devrân ez-şitāb ü ez-direng

Āh u derd ile kamu açdı zebān

Kim bize idecegün itdi zamān

Çün buradan biz şāha ilettük sipāh

Düşmene irdük varup der-nîm-i rāh

12280 Bir çeriye uğraduğ iy nām-dār

Kim değüldü artuğ on kez hezār

Çekdiler onlar şaffı çün pîl-i mest

Açdılar kûpāl ile şemşîre dest

Mürre dah' karşuda egledi sipāh

Oldı leşker āşûbundan yir siyāh

Pehlüvānından olaruñ diñle sen

Çıkubanı geldi bize iki ten

Birine anuñ Ebū'İMuḥcen idi nām

Kim olurdı şîr şemşîrine rām

12285 Biri Mālik pehlüvānlardan güzîn

Titrer idi gürzi çarbında zemîn

Gürz ile şemşîre onlar açdı dest

Sen diyeydün pîl durur ol iki mest

Bir yañadan gürz alup Mālik be-ceng

Gelür idi sanki deryādan neheng

Her kişilere kim ol açardı dest

Gürzinün bir çarb ile iderdi pest

Şîr Ebû'lMuḥcen daḥı pūlād-ı ceng
Yırtmış ol çengāl ile kām-ı neheng

12290 Ol daḥı bir tîğ çeküben āb-gün
San ki aşlan idi susamış be-ḥün

Çünki doldı ölüden yazı yaban
Şîr-i dil Mürreh daḥı öldi hemān

Çün çeri eyledi bir destānı yād
Sökdi acığı gelüp ol bed-nihād

Çağıruban leşkere didi bülend
Kim bed-endişeden bize irmiş gezend

Ne içün diyer olan şemşîr-zen
Basdı kim bunca çeriye iki ten

12295 Ol kadar leşker kamu ceng-i āz-māy
Gelmedi ondan biri girü be-cāy

Eger onlar alsa kamu tîğ ele
Koymaz imiş biriñüz diri qala

Dutalum onlar idi on kez hezār
Siz daḥı' elli biñ idiñüz der-şümār

Evvelā Ḥaydar'a vireyüm cevāb
Ne idem ārām andan soñ ne ḥāb

Sizleri andan alup şemşîr-i tîz
İdeyüm bu bār-gehde rîze rîz

12300 Vardur sizlere benden behre bend

Hürşinüz tığ ü ārām-geh kemend

Tā ki söylemeyeler gerden-keşān

Yok deyü şehde siyāsetden nişān

Deyüben bu sözleri dönderdi püşt

Dolu düşünām ağzı dilinde dürüş

Buyruğ itdi tā ki cem‘ oldı sipāh

Ɔoydılar başı üzre āhenden kŭlāh

Dem-be-dem āvāz iderdi kŭs ü nāy

Çıķup eyvān ile ez-perde serāy

12305 Didi Ɔahmās böyle ol bed-rŭzigār

Kim gerek düzeler bugün bārça kār

Dilerem ki dāñla aluban sipāh

Ɔarşulayu dutam ol bed-ħāha rāh

Bu Ɔarafdan Mālīk alup leşkeri

Pīl teki oldı revān dīn serveri

Leşkeri iletürdi menzil menzil ol

Bir gün iki günligi giderdi yol

İder idi gitmege Mālīk şitāb

Yemeyip yem itmeyüp ārām u ħāb

12310 Nā-gehān irişdi onlar ol yire

Kim şikeş virmişdi Ćaydar leşkere

İtdiler çok çok du‘a bā-dād-ger
K’ey itdi Pîrûz aña virdi zûr-ı fer

Sāhilûñ mülkine irişdi sipāh
Dutdılar Hāydar yaña gitmege rāh

Çünkü leşker ötdi ez deşt-i neberd
Şîr-i dil Malik’ûñ oldu rengi zerd

Söyledi Bu’lMuḥcen aña ol zamān
Kim eyā kórkuñ meger ez-bed-gümān

142b

12315 Āhir ol degül misûñ der-vaḳt-i ceng
Çıkarırsuñ gürz ile mağz-ı peleng

Sen ne olsañ olsa ger yüz biñ sūvār
Kim çevirmezdüñ ‘inān iy kām-kār

Niçe endiş itdüñ iy rûşen-revān
Niçün oldu zerd renginüñ pehlivān

Böyle didi aña hergiz olmaya
Kim ‘adūdan ḳalbe nesne gelmeye

Kórḳmayam ger dünyeyi dutsa sūvār
Bir yanumda bir ü üç yüz kez hezār

12320 Bilki yüzimden anuñ çün gitdi reng
Hāydar’uñ ger hışmı uğraya ben seng

Senüñ hâre iriyüben ola âb
Niçe kim mûmı iridür âfitâb

Haydar erçe benden olsa hışm-gın
Göñlinden kim apara hışm ile kın

Dile diyüp Mâlik iletürdi sipâh
Tâ ki geldiler ne kim var ise râh

Leşker indi gelüben der-mürg-zâr
İrdiler Haydar yanına şerm-şâr

12325 Karşu vardı şâh çün geldi sipâh
Mâlik'üñ yüzine dimedi günâh

Bir zamân başını aldı der-kenâr
İtdiler dıde çün ebr-i bahâr

Oradan har-geh yaña yöneldiler
Râhat içün çizdiler bârça kemer

Leşkeri serdârlar düzetdiler
Her biri yirlü yirin gözetdiler

Haydar'üñ har-gâhına iy nâm-dâr
Kurdılar ender-kenâr-ı mürğ-zâr

12330 Bes ki hayme har-geh oldu reng reng
Öyle san kim oldu yir püşt-i peleng

Köhne desitân güzâriş eylesen
Didi uşbu nev' ile şırın-suhan

12335 Bes ki bağışladı genc bî-girân
Leşker işi bārça düzeldi hemân

Ol dün ü gün der-gehine şehriyâr
Çeri cem‘ itdi yüz otuz kez hezâr

Dañlası çün zevrağını âfitâb

Eski gençler kapusını açdı ol
Leşkerine dürr ü gevher saçdı ol

Ol dün ü gün der-gehine şəhriyār
Çeri cem' itdi yüz otuz kez hezār

Virdi āvāzı deminden kūh-ı nāy
 Kōpdı deryā teki ol leşker zi-cāy

Sāhilūñ mülkinde olan tâc-dâr
Eyer içre dutdılar cāy qarār

Mîl ü miḳdârı zi-düşmendür rāh
 Karşılayu düşdiler bārça sipāh

Su kenarın bārça dutdı leşleri
Yir getürdi bār gürz ü hañçeri

Doldı zer-benefit ‘alem ile yiryüzi
Özge nev‘ oldı hevā diñle sözi

Bes ki doldı hayme ile deşt-i ceng
Oldı yol gitmiklige ol düzde teng

12345 Ol ıarafdan çünki gördi ‘Amr öni
Leşker ile dutdı şahrāya yöni

Leşkerüñden Haydar ‘un ol nām-dār
Dutdı Tahmās der-gehinden yaña ser

Geldi bağlanup kemer ber-nezd-i şāh
Sāhilāne başına koyup külāh

Dir idi Tahmās leşkere hemİN
Tācı kim iletüp beni itdi ğamİN

Sāhilūñ mülkine yiddi pİL harāc
Bil ki kıymetlü idi dahı otāc

1350 Tācıma kim idi olan dest-res
Tā kim olam baña uşbu neng-bes

Ne diyeler şāhlar zerrİN kemer
Çünki ıaldı tācsız gövdemde ser

Yüz biñ olsun naqd-i saķalına pās
Kim şehā bu nev‘ ile duta sipās

Sāhiliden biri didi şehriyār
Pādişeh kāmunca olsun bu diyār

İşidilmemiş işi işitdüm ‘aceb
Ne hū gördüm dünyede idüp taleb

12355 Sāhilūñ mülkinden ol gün kim sipāh
İlgayuban Haver’e apardı şāh

Onlaruñ bir nām-dār ı pehlüvān
Esir olmışdur yatur bunda civān

Söz içinde böyle söyler oldilır
Kim ‘Arab’da var bir uğri çū şır

Destānı çokdur anuñ dünyede
Kimse yok anuñ teki destān ide

143a

Çünkü ceng eylemeye ol sāz ide
Perdesiz yüz lu‘beler āgāz ide

12360 Cādūlıkda gösterür yüz nev‘a yüz
Bābil’uñ cādūlarından oldur uz

Haftenüñ içinde ol destān-nümāy
Yiddi kişverini getürür zır-i pāy

Yürimekte yir kalur andan çūkūh
Şehleruñ göñlinde andandur şükūh

Ol hezārān gösterür herdem firīb
Ol firīb içinde yüz nev‘ ile zīb

‘Amr-ı Ümmiye durur ol düzde nām
Aldayup ‘ākılleri salur be-dām

12365 İmdi Hıydar ile ol hem-reh durur
Şāhuñ işinden kamu āgāh durur

Didi Tahmās aña ki bu dāsītān
Olmaya şāyed ki Çın ola yalān

Getür ol yigidi kim bendüñdedür
Bilelüm her ne haber ki andadur

Ol hırd-mend dutsağıdur bār-gāh
Bağlu itdiler yanına gördi şāh

Ol eygit oturdı bünyād eyledi
Uş bu dāsītāndan bes yād eyledi

12370 Dir idi kim ‘Amr öyle kişidür
Dünyede destānı her bir işidür

Bes ki şeh tēcını tārāc eyledi
İy besā başları bî-tāc eyledi

Hāmza ile ben işitdüm iy emır
N’itdügin key şehlerine ol dilır

İriser sem‘üñe senüñ dağ’ yakın
N’itdi Hāver şehlerine dağ’ hemin

Uşbu mülke gelür olsa ol eger
Başına andan şehüñ gele neler

12375 Göñli sâhil şâhınuñ eyledi cüş
Ol diyenüñ sözlerine dutdı güş

Uşbu bu nev‘ ile töküldi çok gevher
Didi ol gördügin andan hüner

Çünki bu diledi ‘Amr-ı nām-dār
Durdı örü göstere desitān ayār

Yir öpüp Tahmās öniñde söyledi
Bu ümer dekden ‘aceb degül didi

Şāyed işinden degülsüñ bā-ḥaber
Başına ne geldi andan iy k’ey er

12380 Göñlüm işindendür onuñ dolu qan
Sāhile Berber’den ol saldı hemān

Hem öldürürdi ol ferzendümi
İtdi ğamġin qavmümi peyvendümi

Çün bu işi itdi ol bî-dād-ger
İstedüm Hāver komadum bā-ḥater

İmdi virdiler baña bunda nişān
Anuñ çün gelmişem bilgil ‘ıyān

Ol sitem-ger burada nā-geh meger
Gire elüme iy şāh-ı pür-hüner

12385 Ger öñümden gitse uş benim bu iş
Şādi olam tepe gönlümdeki rış

Didi Tahmās aña bunca nālīme
‘Ömrine irdi zevāl sen ğam yime

Şehr-i Gübrā’da benüm var iki merd
Kūh-ı Hārā’dan olur çıkara gerd

İki ‘ayyardur ü hūn-hār ehl-i ceng
İldüreler aña ‘ayyārlığıa çeng

Gönderelüm biz bugün onlara kes
K’olalar ol uğrıden feryād-res

12390 Bizi kim şāyeste gördi ez-sipah
Ol zamān itdi revān Gübrā’ya şāh

‘Amr-ı Ümmiye düşüp öpdi zemīn
Okudı cānına anuñ āferīn

Durmadan çıkdı revān ez-bār-gāh
Gitdi Haydar yaña ez sāhil-sipāh

Şām olup ğavvās u ol deryā-yı Çın
Batdı varubanı ‘ayn-ı āteşin

Zeng şāh’ı sāhile bırağdı rağt
Gevher ü Firüz ile çıkdı be-tağt

12395 Aldılar ol ħar-gehi pīrūze reng
Rūm etrākünden esvādān-ı zeng

Leşker ārām itdi der-ārām-gāh
Her yañadan seçdi kār ol sipāh

İtdi na‘ra kim ki saqlar idi baş
Oldı dünyā kendüden dolu hırās

Amr-ı Ümmiye çün öyle gördi bāz
İtdi bir şeb-revligün dünyeyi söz

Her yarağ kim lāyık idi götürüp
Gitdi sâhil leşkerine yön urup

12400 Leşkere irdi yaqın çünkim zi-dür
Öyle san dünyā idi deryā-yı nūr

Gezer idi qaradil birkaç süvār
Ol yañadan itmek olmazdı güzār

Bir zamān geşt itdi dergāh-ı sipāh
Bulmadı enbühden gitmeye rāh

143b

Didi gönlinde iş itmedin tamām
Girü döner isem ola işi hām

Leşkerüñ ortasına girdi çügerd
Bir hurūş eyledi ol bā-süz-i derd

12405 Kim nedendür pehlüvānlar yatdıñuz
Şıdğ ile şāyed ki cān terk idiñüz

Şeb-hün idübeni Haydar leşkere
Tahtını Tahmās’uñ aldı yek-sere

Kesdi başın tahtı tārāc eyledi

Ṭahmās'ı başına bî-tāc eyledi

Leşkerin itdi revān mānend-i bād

Her dem ider idi bu destānı yād

Ḳopdı leşker sersem oluban zi-cāy

Kimse yoğ idi bile başın zi-pāy

12410 Birbirine çekdi onlar anda tîğ

Sen diyeydün tîğ yağar idi zi-mîğ

Sāhilüñ düzi kamu düşdi be-hem

Balığa kıandan varup irişdi nem

Doldı dünyā fitne vü 'ālem siyāh

Bir yaña deryā vü bir yaña sipāh

Çekmiş ata oğlu üssüne tîğ-ikîn

Oğlu atanuñ başın kesmiş hemîn

Eylemiş ser-dārlar ser-rişte güm

Kimse fark itmez 'inān ez-pārdüm

12415 Atlaruñ sümme idi pūlād-ı na'l

Ölüler kanı ile olmuşdı la'l

Uyhu içre başları basup sūtūr

Eyledi yastuqların onlara gūr

'Amr çün kim gördi ender-rezm-gāh

Birbirine düşdi ne kim var sipāh

Çıkıldı sâhil leşkerinden daşharu
Görđi kim yirüñ yüzi kandur kamu

Dutdı Haydar haymesine geldi rāh
Didi n'itdüm deyü bā-sāhil-sipāh

12420 Sordı andan ol şehi merdan 'Alı
K'ey dilāver bir sözüm var doğru di

Görmezem senden bu şeb-hūnı 'aceb
Bil ki di ne idi bu işe sebeb

Böyle didi çünkü tacı ben iy şah
Ol dün uğurladum ez sâhil-sipāh

Var idi bir meşrebe ber-taş-ı zer
Gördüm ol har-gāhda idüp nazar

Vardum uğurlamağa anı iy şah
Bulmadum çeriden ol haymeye rāh

12425 Gördüm ol işden kim işüm oldu teng
Gelmeğe işi işlemedin oldu neng

Eyledüm bu fitneyi ol kineden
Gündüze yavuk idi kaçdum ben

Ol çeri anda henüz bı-dirığ
Aluban birbirini doğardı tığ

Çünkü hürşid-i cihān bā-tac u zer
Nıl-reng har-gāhdan getürdi ser

Birbirini görübeni ol sipāh
Birbirinden döndiler der-rezm-gāh

12430 Çünkim ol Tahmās eyledi nazar
Gördi dünyā ölü dolmış ser-be-ser

Leşkerünüñ göñli bārça dolu ğam
Hayme ü har-geh öküş düşmüş be-hem

Ķan dilāver benden aķardı çū cūy
Başlar anda çizginür idi çū gūy

Her yañada leşker olmuş nevha-ger
Kimi eydür kim oğul kimi peder

Leşkere Tahmās bakup söyledi
Ķam demüri şjnemi deldi didi

12435 Eylemedin biz henüz düşmenle ceng
Bu zamāna başuma bıraķdı teng

Dāñla kim meydāna çıķa bu çeri
Bilmezem ne göre başı biri

Yağşı bilürem ki ben itdüm yavuz
Kendüm itdüm kendüme yok bunda sūz

Oldı senden evvelā şeb-hūnla hūn
Eyledi bu işini ķatı zebūn

Anı cāndan yudurur uşta bu ķan
Olmadin sūd irdi çün bu baķta ziyān

12440 Bilki çün bir iş düşse üftâdelik

Olmaya erlik ile âzâdelik

Çün bu doğru sözleri Tahmâs didi

‘Amr örü duruban aña söyledi

Kim bu şeb-hündan şâh bilmez hâber

İşidür ol uğrınüñ iy şîr-i ner

Geldi leşker-gâha meger eytdi velî

Kim bize itdi deyü şeb-hûn ‘Alî

Ön ile doldurdi sâhil mülkiñi

Her yañadan leşkere dutup yöni

12445 Tahmâş’uñ kesdi deyü başını şâh

Ne ki var bu sözi işledi sipâh

Çopdı yirinden ol ön ile çeri

Ol gice eglenemedi hiç biri

144a

Uğradı serâsime birbirine

Çırdı birbirini düşmen yirine

Gördüm ol uğrıyi ben geldüm zi-dür

Mâtem itdi leşkerüñ ehline sūr

Ben anuñ ardınca yügrüdüm revân

Kim meger dutam anı iy şâh-ı cihân

12450 Çünki ırakdan aña itdüm güzer
Andan eyledüm serāsime hāzer

Ger baña bir kişi olsa anda yār
Girmiş idi elüme ol nā-be-kār

İşidüben eyledi Tahmās hışm
Öyle kim kan ile doldı iki çeşm

Buyruğ itdi tā ki kūsi çaldılar
Hem ‘alemler ne ki var kaldurdılar

İtdi hürd der-gehinde nāle-i nāy
Ata binüben savaşa itdi rāy

12455 Dem-be-dem dem virdiler gāv dem
Āsümānda oldı gāv-ı zühresi kem

Oldı hevā şırler öni ile şır
Kaçdı har-mührenüñ āvāzıyla şır

Na‘rası pelengilerüñ pülād-püş
Mağz-ı pelenge bırakur idi cüş

Yirden atlar dırnağı yırtardı çerm
Seng-i hārā kalbi-i iderdi nerm

Ol ‘ikābuñ biriyle pülād-ı pāy
Oldı karanķu güzer-gāh-ı hümāy

12460 Bārça atlu nize tır alup be-keff
Çekdiler savaş içün orada şaff

Ḳalb içinde şāh-ı sāhil itdi cāy
Çetr dutup üstine ‘ālem-nūmāy

Başunuñ üstinde ol çetr-i siyāh
Öyle san kim bulut altına idi māh

At u esbāb ne ki var ārāste
Sāhilūñ dolmış idi düzi hāste

Ol yañadan deprenüp merdān-ı dīn
Yön dutuban geldiler almağa kin

12465 Ḳalb içindeydi şehi merdān ‘Alī
Erligi izhār iderdi ol velī

Başunuñ üstinde meh-peyker ‘ālem
Çekilü “Naşru Minallāh “dan raqam

‘Alem ol şīr üstine ‘ālem-penāh
Sen diyeydūñ burc-ı şīrde idi māh

Sağ yañada Mālik idi ol dilīr
Sen diyeydūñ ejdehādur yoḥsa şīr

Sol yaña Bu’lMuḥcen idi nām-dār
Olan anuñ ile kamu nīze-dār

12470 İki leşker ḳalbi çün düzetdiler
Pehlūvānlar ḥaşmını gözetdiler

Ol ki iki yanuñdān gelen süvār
Kim ide meydān içinde kār-zār

Pehlüvân Bu'l Muḥcen idi ol ki şîr
Çevresine gelebilmeydi dilîr

Binmiş ol bir at be-ğâyet tîz-kâm
Şubḥ kimi çıkar ol ez-bâm-ı şâm

Bir tîği salmış hamâil boynına
Hem rikâb altında bir dahı yine

12475 Almış ele bir sinân-ı cân-sitân
Başları töke ayağ altına hemân

Çünkü yavuk irdi ber-sâhil sipâh
Urdı bir kâncıyı ber-esb-i siyâh

Meydânuñ dört yanına yükretti at
Oynadup cidâsını ol tarafa zât

Saldı andan soñra ol kaṭına çîn
İy dilîrleri didi der-sâhil-zemîn

Pehlüvân Bu'l Muḥcenü gerden-keşem
Ceng içinde hem soyum hem ateşem

12480 Bir kişi kim ola baña hem-neberd
Gezelüm meydânda gelsin şîr-i merd

Görelüm ki uşbu çarḥ-ı rûzigâr
Kime irgözer ḥükm-i Kirdigâr

Sâhiljden biri atın itdi tîz
Kim ide meydânda anuñla sitîz

Aña düzetdi sinân ile ‘inân

Diledi atından ayıra hemân

Nîzenüñ dutdı ucından ol dilîr

Na‘ra itdi öyle san gurrende şîr

12485 Çeküben aldı elinden nîzesin

Ucı doldı kıan ile kıbr ü la‘în

Urdı kemer bendine ol nîzeyi

Saldı toprağ-äre ol murdâr teni

Düşüp atında yire ol ceng eri

Virdi cânı kalmadı bir dem dirî

Atınuñ aldı ayağı altına

Na‘lı ile itdi hürd döne döne

Dutdı bir atlu dağı meydāna yol

Kanla dönderdi yiri mercāna ol

12490 Öldi üçünci dağ’ ikinci kimi

Yıkdı dördinciye evvel ki kimi

İrdi nevbeti ölümçün cüme

İrdi atlular nefîrî encüme

Gitdi altıncı yiddinci zîr-i gerd

Sekkizinci dağıtā heftād-ı merd

144b

Ḳandan oldu ḳamu şāḥil düzi reng
Bulaşup Ṭahmās'uñ oldu göñli teng

Açdı söylemege dilin Ṭahmās-ı şāḥ
Kim dilerdüñ der bular buna sipāḥ

12495 Bu 'Arab'la kimse idemez neberd
Yok durur sāḥil-zemīnde hiç merd

Bir kişi gerek durur misl-i seng
Bu dilāver ile idebile ceng

Tā ki anuñ başını kese be-tiğ
Andan itmen şāḥlık taḥtın dirığ

Böyle didi çün şehi sāḥil-diyār
Meymeneden çıқа geldi bir süvār

Geldi ol atlu ḥırāmān çün tezerv
Ol civānuñ ḳaddi idi misl-i serv

12500 Başına bir türk ḳoymuş pūlād-ı nāb
Asılu hem anda çok vütir ḥoş-āb

Dir' egninde anuñ dād ü digār
Yine bir cevşen daḥ' üssine zer-nigār

Bir bedev daḥ' binmiş ol iy zū-fünūn
Sen diyeydüñ dağıdur birbj-sütūn

Bir kemend dah' bağlamış fitrāke teng
Bir yanına yüz dahı tır-i hadeng

Bir kılıç dahı hümāyil ferr ü zıb
Seng ü señdān göñli andan pür-nehıb

12505 Uşbu nev'a esb ü bu nev'ile sāz
Geldi Bu'l Muḥcen yanına ez-firāz

Na'ra urup didi kim iy pehlüvān
Şāyed usanmış olasuñ sen zi-cān

Bu ne idi eyledüñ bu ḥalka sen
Korkmaduñ mı tığ-i bāzū ile men

Rezm-gāh içre seni idem helāk
Kanuñı idem revān der-rüy-ı ḥāk

Açma bundan soñra sen erlige dest
Kim çok olur dest bir bālā idi mest

12510 Ne zeberdestlik ola ne ḥayrelık
Zır-i destler üzre itmek ḥayrelık

Sen az iş eylememiş uş bu gün
Günü leşkere idüpsüñ tıre dün

Uşbu ḳan ider baña evvel ziyān
Bağlamadum ḳana evvel miyān

Beni şırler nesli bil dāmād-ı şāh
Adumı Kırtās bil leşker-penāh

Baňa virenden berü kızını şāh
İki oğlum var durur ondan çü-māh

12515 Didi Bul'l Muḥcen aňa ol ser-firāz
Kim sözi kütāh kıl itme dırāz

Savaş erinde gerek durur hūner
Ne hūnerüñ var ise getür iy er

Niçe sāz diyesüñ ez ferzend ü zen
Onlaruñla lāf iden kemter zi-zen

Gerçe benümle degülsüñ hem-neberd
Durışalum çünki düzde çıkdı gerd

Qırtaş'ıñ bunda uyudam özini
Ağladun üstinde Tahmās kızını

12520 Ol girān-māyeleri idem yetim
Qoyayum sende daḥı ümmid ü bım

Çün didüm bu sözleri pülād-puş
Mağzına Qırtaş idüp düşdi cüş

Atını yükretdi vü kopdı ğubār
Gerd içinde tıre oldı deşt vü ğār

Gerd içinde oldı gerdān iki gürd
Bunc'eyledin işi sanma ola ħurd

Ellerine aluban şemşir-i tız
Eylediler ol dilāverler sitiz

12525 alb iinden bauban ahm s-ı  h

Gördi meyd nda hev  gerd-i siy h

G rebilmez idi ırt s'ı 'ıy n

ordı a na kim ire andan ziyan

Gönderür d m dına ez-encümen

Yüz ki i y ri vire em  ir-zen

Atlular cevl n idüp d zdi rev n

ızdiler meyd ne durmadın 'in n

Ol eri irişdi itmege neberd

Görmedi aydar yar nları zi-gerd

12530  nki   ir Bu'l Mu cen eyledi naz r

Gördi ol leşker irişdi   ir-i ner

uvvet idüp b z ya ol hoş-fi' l

Gör ki ne görür elinden bed- ik l

ırt s'un ortasına inderdi ti 

 ki b l ben bıradı b -dir  

 tdi p l tenini anu  d  n m

Topra a gösterdi  im b ile  im

Yarısı yu arudan iy n k-r y

Yire düşdi aldı  zeng de p y

12535  nki ırt s'a arardı r y-ı ba t

amle atlular  n b d-ı sa t

Coşuban Bu'İMuḥcen'i tāzi süvār
Atını yükretdi mānend-i ğubar

145a

Ol kāfirler üzre açdı tığ-i tız
Rezm-gehden san kıopardı rüst-e-ḥız

İtdi meydān toprağın kan ile mest
Nıze ile dağı ider idi pest

Bir zamānda ol dilır-i nām-dār
Yitmiş bırağıdı yüzden zār-ı zār

12540 Kālānı andan rû-gerdān oldılar
Cüyüh tek oddan ğürizān oldılar

Oldı meydān çün dilāverden teḥi
Atını sıçratdı ol serv-i seḥi

İtdi cevlan ol yazıda bir zamān
Ta'rif itdi kendü kendün hemān

Dirdi arka dilır olana menem
Meydān içre ğanım aşıana nem

Çün dilırlerle dilırlık eyleyem
Şır ile pençede şırlık eyleyem

12545 Kimki benden göre ol bir kez şikest
Dağı kın tığine uzatmaya dest

Gürz ile çün kaşd-ı hārā eyleyem
Tütüyāyı āşikāra eyleyem

Düşmenüm çün ser-firāzı eyleye
Başı cide ile bāzı eyleye

Ger tığımı gösterem āyine-tāb
Gizleye āyinesini āfītāb

Çün hadengim indüre baş sū-yı şast
Bula balık tek kamu ondan şikest

12550 Çün siperümden incidür nızem āb
Şıneye anuñ içün ider şitāb

Çün gümānum ham iken ola çemān
İde bed-endişi mehçün ham gümān

Atmağa çün şaştımı açam kemend
Çarh-ı gerdānuñ idem başını bend

Çün ‘amūdum ola benüm ser-girān
Mūra ta‘ma ola çok mağz-ı sirān

Ola çün sinānımuñ ucu dirāz
Söleşe gökde kevākib birle rāz

12555 Çünki kúpālum ide gū bendelik
İde çok gürdende baş efgendelik

Zehr-i tığimle su virilmiş be qahr
Nūşi bed-ḥāhıhuñ idem kāmında zehr

Atım ol yirde ki deprene zi-cāy

Ḳopa eger dağ olur ise zi-pāy

Leşker ile cenge çün āheng idem

Yağduram ḳan yire çünki ceng idem

145b

Ḍarb-ı bāzūm ile ez-zūr-ı āzmāy

Beski başları bıraḳdum zır-i pāy

12560 Her ki inanmazsa ne didümse ben

Ḳamu görsüñ gelüben uş encümen

Zūr-i bāzu ile bā-ferr-i yeli

Dünyede ne gördi benden sāhilî

Leşker ortasında baḡlu pîli teng

Şîrler tek açmışdı ol şemsîre çeng

Bu beyitleri okurdi geşt idüp

Gösterürdi erdemin gelüp gidüp

Çünki ḳaşd itdi ki hūrşîd ola zerd

Oldı hem rengi hevānuñ lāciverd

12565 Rezm-gehden döndi Bu'l Muḫcen girü

Çün kim aña dutmış idi baḥtı rû

Ḳarşu geldi aña bārça ehl-i dîn

Her biri itdi aña çok āferîñ

Qalmadı çün yazıda gerd-i sipāh
Pehlūvānlar itdi meydāna nigāh

Gördiler Qırtaş'ı çün onlar dü nīm
Didiler Tahmās'a göñli doldı bīm

Gördi dāmādını çün Tahmās ölü
Qanı ile yiryüzi olmuş dolu

12570 Düşdi Tahmās görüben atdan be-ḥāk
Ne ki giymiş idi kamu itdi çāk

Çıhdı Tahmās'ın üstinden bir ḥurūş
Pehlūvānlarda ne dil qaldı ne hūş

Yüridi yayağ olup meydānda şāh
Bārça belden götürübeni külāh

Kamu nöker göñli dolu dağ u derd
Gıtdiler bā-sū-yı meydān-ı neberd

Gördiler Tahmās'ı düşmüş ser-nigūn
Tācı ile başı kamu ğarq-ı ḥūn

12575 Orada eylediler çok dürlü zār
Toprak üzerinden götürüp bārça ḥār

Dutdılar ḥar-gāha kamuları rūy
Dolu su yüzleri toprak dolu mūy

Qoydılar Qırtaş'ı ber-rūy-ı serḫ
Yudılar tenini bā-müşğ ü 'abīr

Anuñ içün tâcı qarageydi şâh
Hâk ile doldurdi taht u tâc-gâh

Qaravaşlar saçlarını açdılar
Ol özden müşğın kemendi biçdiler

12580 ‘Avrat olan döger idi başına
Ġarq idüp yüzünü gözi yaşına

Anuñ içün bint-i Tahmâs zâr u zâr
Ağlar idi olubanı bı-qarâr

Nergisinden akudır idi gül âb
Kâfur üzre ‘anberi virürdi tâb

Dir idi zârı idüp k‘ey pehlüvân
N’oldı saña kim duyduñ ez-revân

Saña felek qahr âgâz eyledi
Bâb-ı mihri düşmene bâz eyledi

12585 Dâyima olsun sipihrüñ peşti ham
Sen tek aydan kesmedi mihrü virdi gam

Ne ululuk tahtı ne tâcı şehi
Kim senüñ tek şehinden ol qaldı tehî

Taht-ı şâhî baña gelmeye be-kâr
Dilemen taht olmayınca tâc-dâr

Ağlamayam mı şafak tek kan zî-derd
Kim senün gül-günün oldu yüzi zerd

Yanayum pervâne niçe be-dağ
Kim evümden çıkdı uş rüşen çerag

12590 Niçe çekmeyen bu büstan içre gam
Kim kıadd-i serv-i revāna irdi ham

Dağı serde olmaya āzādelik
İrdi çün kim kıaddüñe üftādelik

Arguvānla gülüñ oldı bı-reyān
Dağı añmayam gül ile arguvān

Oldı semen peykerüñ hāk-i çemen
Yek çemen hāk olmaz ise ger semen

Oldı benefşe perişān müyuña
Ben teki zār u ham olup rüyuña

12595 Lāle gün bir odı yandırdı gamuñ
Lāle tek ol odda yandurdu gamuñ

Baňa göñlüm yāri virse der-çemen
Kıaddi serv-i āzādañ içün anda men

Nergis tek ide idim efgendelik
Kıadd ü serve ide idim bendelik

Uşbu nev‘a zārılık eri içün
Saç yolup yüz yırtup akıdurdı hūn

Neveleri dağ’ bileydi bir zamān
Olmuş onlar dağ’ onuñ tek nā-tüvān

12600 ‘Amr ārā yirde ol destān-nümāy

Açmış ol desitāna bil iy nîk-rāy

Özini bir hûb güzîn eylemiş

Mu‘cizin gör mâtem içün neylemiş

Bizegini bozuban açmış başın

Yüzine her demde ağıdur yaşın

Her gözünden hâşıl oldı bir nigār

Her şîvende şîve ider âşikār

Çünkü ötdi yarısı ez-tîre şeb

Nevha idenler kamu bağladı esb

146a

12605 Karavaşlar kamu ez-perde-seray

İtdiler ārām-gāhdan yaña rāy

Sāhilüñ şāhı gelüp ber-pāy-ı tāht

Gördi Kırtās’a qararmış rüy-ı baht

Oturuban yasduğı üstinde şāh

Kırtās’uñ açup yüzini iderdi āh

Bir zamān zār u nāle eyledi

Çan ile yüzini lāle eyledi

Gitdi çıkubanı ber-ārām-gāh

Çamu ārām itdi mānenden sipāh

12610 Gördi çün Țahmās'ı ol nev' ile
Asdı KırȚās'ı gör anda ne kıla

Çün bu işi itdi 'Amr zū-fünūn
Asdı ayağından anı ser-nigūn

Giyesis her niçe kim var idi
Aldı bir rişteye degin sār idi

Giyesi zer-benefit ne ki vardur döşek
Bārçasın götürdi anuñ itme şekk

Giyesisin çünkim apardı kamu
Sindi bir Lāt başı üssine iy 'amū

12615 Geldi bir zerrine tiğ dağı her çeng
Şem' ü hūrşid andan ider idi neng

Țamusını götürüben dutdı rāh
Gitdi andan gözedüp āram-gāh

Ol serayuñ dehlizinden çıldı çün
Gördi dolu ceng eri dünyā vū dün

Pās-bānlar düzde iderdi hurūş
Kim düşerdi sākin k'eyvāna cūş

Dolu dünyā nize ile tiğ-i tiz
Önlerinden düz olurdı rüst-e-hiz

12620 Kamu bjdār idi bā-renc ü 'itāb
Göze kamu idi kim gele hāb

‘Amr vardı bakuban gördi zi-dür
Düz dolu meş‘al idi çün şem‘ ü nūr

Sjñesiñe dutuban giderdi rāh
Kimse tā görmeye anı ez-sipāh

Ugradı bir pās-bān aña meger
Didi idüben figān k’ey şır-i ner

Kimsüñ aduñ ne durur tñre-şeb
Rüşenādan yaña gel aç söze leb

12625 Didi atıncaḡ anā çoḡ söz dime
Aşināyum özge endiş eyleme

Bār-gāhdan gönderüpdür beni şāh
Tā ki gezem ne ki var ise sipāh

Yaḡşı bilürem neden ki ‘Amr’ı ben
Anı meger kim dutam ki diñle sen

Anı bu dün getürem meger be-dest
Hem virem destānına anuñ şikest

Aña gösterem firīb-i dil firīb
Kim gerek ehl-i firībe hem-firīb

12630 Böyle siz bu ḡaymenüñ dört yanını
Geşt idelüm tā bulavuz siz anı

Bunı diyüp pās-bāndan ötdi cüst
Ḥaydar’uñ leşkerine geldi dürüst

Hem namāz vaḳtiydi olmuşdı seher
Bārça seccāde döşenmiş ser-be-ser

Çünki virdlerini itdiler tamām
Her biri dimege başladı kelām

‘Amr geldi irelüye der-zamān
Ne ki getürmişdi getürdi revān

12635 Dir idi bu gice neler itmişem
Niçe niçe rengen el uzatmışam

Çün yārānlar dinledi güftārını
Bes te‘accub itdiler kirdārını

Didi Ḥaydar yahşı degüldür bu iş
Lîk yahşı bilüp idinmişsün iş

Kimseyi öldürme der-hengām-ı ḥāb
Uyḥuda öldürmek olmaya şavāb

‘Amr Ḥaydar’dan bunı idüp qabūl
Gitmek için girü dutdı yine yol

12640 Gıtdi Ḥaydar’uñ yanından durmadın
Sāḥilüñ leşkerine ol pāk-i dīn

Gündüzüñ sincābı uyandı zi-ḥāb
Dün sūrı başına çekdi niḳāb

Oldı pinhān der-hicābla cevır
Ol sūr yirin dutup sincāb-ı zerd

Felek atlas dāmenini āb-gün

İtdi simāsı ilen şım-yāb-gün

Perdeden Һar-gāh içine çıkdı şāh

Anuñ ardınca ne ki vardı sipāh

12645 Gördi ol nev‘ile çün Ҡırtās’ı ol

Ҳālin ayruķısı görüp oldı melūl

Bahtı tek şūrıde olmış anda taht

Ğārete gitmiş ne kim var ise raht

Чıkdı ol Ҙahmās der-gāhında cūş

İrdi kamu nām-ver sincāb-ı būş

Ҡoydılar Һar-gāh eyvānına pāy

Girdi leşker kamu der-perde-serāy

146b

Gördiler Ҡırtās asılmış ser-nigūn

Yeñiden Ҙahmās’uñ oldı günü dün

12650 Didi kimden alayum bu dādımı

Lāt asupdur kim benüm dāmādımı

Kendüden incitdi ol Lātı meger

Andan aña irdi bu nev‘a Һazer

Lāt eger ettiyse uşta böyle kār

Bu ölüyi asup itdi ise zār

Giyesini kim apardı haymeden
Bunc'eyledin işin kim durur iden

Olmaya hurd 'ākılūñ katına bu iş
Kim görüpdür bunı bizden dāmı pış

12655 Biri didi bunı itmişdür perî
Böyle iş olmaz perîlerden biri

Didi biri daḥ' kim itdi bunı dîv
Her biri bir söz didi idüp gırîv

Çünkü bu nev'a çok oldu güft ü gū
'Amr kapudan gelüp gösterdi rū

Evvel ol söz dimege sâz eyledi
Sözde dil bağlamak āgâz eyledi

Bir senâ kim lâyıḳ ola şehlere
Nîk-ḥâh olan dilinde getire

12660 Âferînden çün kim ol oldu ferâḡ
Eyledi efsâne itmege yaraḡ

'Amr-ı Ümmiye sözine açdı leb
Didi bu işi andan olmaya 'aceb

Böyle işler rây ile muncâridür
İşlerinden bu bir eksük kârıdur

Buña biñ kez şükür kılsun pâdişâh
K'öldürüp bahtını itmemiş siyâh

Didi ʤahmās leşkere dutup yöni
Sāyim-i Berberī doğru dir bunı

12665 İmdi bize çāre yok illāki ceng
Gösterür destānla bize dahı neng

Evvelā bir perī kim ola hūb ü pāk
Apāra Kırtaş-ı dapşura be-hāk

Çünki Kırtaş'uhn işi ola tamām
Ceng içün bārça dizülsün hāşş ü 'āmm

Ne ki vardı pehlüvān kopdı zi-cāy
Na'ralar eyleyüp ez-perde-serāy

İrdi ez-eyvān tā keyvān hūrūş
Başları mağzına düşdi dürlü hūş

12670 Yine yeñiden 'alem götürdiler
Kūs önini gerdüne yetürdiler

Çünbiş itdi iki yañadan sipāh
Dutdılar meydāna gitmeklige rāh

Atlaruñ sümminden oldı yir sütüh
Sen diyeydüñ kopdı bārça deşt-i kūh

Tığ ki ıldırar idi āyine tāb
İtdi tıre āyinesin āfītāb

Bes ki elde titredi gürz-i girān
Āb ile itdi elin her pehlüvān

12675 Her yañadan yüze yüz oldı çeri
Dutdılar yön tökmege kan her biri

Atlu na'lından kim iderdi neberd
Yirde toprağ hevāda doldı gerd

Atlular kim na'ra ider idi tız
Rezm-gehden kıparurdu rüst-e-ğiz

Ƙılıcı iki leşkerüñ düzüldi çün
Yiryüzinde sanki genc oldı füzün

Çıkdı sāhil leşkerinden bir süvār
Gerd ile meydānı itdi leyl-itār

12680 Lu'b gösterdi orada bir zamān
Kendüni her nev'a öğüben hemān

Leşker arasında çeküben 'inān
Geşt idüp böyle dirdi pehlüvān

Kim savaş aşlanına kıabil benem
Şır-i ner der-leşker-i sāhil benem

Ben olam çünkü çekem ger tığ-i tız
Kalmaya çarha mecāl ide güriz

Ol benemki hamle düzemez peleng
Heybetinden töküle aşlanda çeng

12685 Hamle günidür bugün meydān benüm
Kim gelür meydāna uş cevlan benüm

Ol dilâver kanı kim olan da ceng
Haşmina gösterdi anda zûr-i çeng

Çandadur ol serveri zûr-i âzmây
K'eyledi Kırtaş'ı oldev zir-i pây

Gerçi bu iş baña gelür 'âr ü neng
Ortamızda gerd durur anuñla ceng

Göñle Kırtaş için ol urdı rış
Dilemege kınini geldüm be-pış

12690 Çün Ebû 'lMuḥcen işitdi sözini
Dutdı gitmekliğe aña yüzini

Didi atın kim gele der-rezm-gāh
Kını isteyenden ola kine-ḥāh

Sağ yañadan çıkdı Mālîk-i nām-dār
Söledi Bū'lMuḥcen'e k'ey pür-hüner

Kim bugün meydān benümdür iy dilir
Varayum meydāna sen dur nerre şir

Dünü sen varduñ bugün ben varayum
Onlara erligimi göstereyüm

147a

12695 Bir bugün ne kin var ise ehl-i dīn
Gösterem erlik göre onlar hemīn

Mālik'e virdi cevābın ol civān
Kim bili böyledür iy pehlüvān

Ger savaş diler iseñ fermān senüñ
Yüri meydāna revān meydān senüñ

Lık çağırdı beni uş bu süvār
Ger anuñla itmesem ben kār-zār

Ol bed-endiş göñline böyle gele
Ceng itmekden kaçam onuñ ile

12700 İmdi destür vir baña iy pehlüvān
Alayum cānın varup anuñ revān

Çün dönem nuşret bulam ez-deşt-i ceng
Bağlagil andan kemer sen aç çeng

Mālik ejdere diyüp ötdi bunı
Ol hırāmān dutdı meydāna yöni

Irak iken geldi yavuk düşmene
Şır-i ner tek kükredi döne döne

Nā'ra uruban didi iy ceng-cū
Bir yola kim gidemezsuñ dutma rū

12705 Beni istedüñ yaķasın tā n'idem
Cengi bil öyle çok urma böyle dem

Sen ne ařlanuñ ne hücengi peleng
Şırler meydānı içre açma çeng

Beni çünkim buraya sen öndedüñ
Gel göreyüm ne için böyle didüñ

Ol gelen kaşd itdi itmege neberd
Göke meydāndan çıkardı anda gerd

Nize alup ele iki pehlüvān
Birbirine sürdi sinānla ‘inān

12710 Uşbu nev‘a nize aluban siper
İtdi on hamle ol iki şir-i ner

Nizeyi koyup ol iki pıl-i mest
Tigleri destesine uzatdı dest

Alup ağulu tıgın ol nām-ver
Bāzūsuna kuvvet idüp şir-i ner

Urdı anuñ başına ol nık-rāy
Öyle kim ol sāhilj düşdi zi-pāy

Türkj başında elindeki siper
Oldı iki bülünüp zır ü zeber

12715 Karşusındansınesini tābe-nāf
Açdı vü kalmadı ide dili lāf

Bahtı çünki sāhilüñ oldu yavuz
Leşkerine dutdı Bu’lMuḥcen yüz

Mālik ejder çıkmaga eyledi rāy
Dileyüp destüri ez-şir-i Hudāy

Bir ata olmuş süvār mānend-i bād

Yürimekte su tek ol āteş nihād

Deh mürre ğarķ olmış ol tā be-dem

Hiç görünmez idi ğayr ez-çeşm ü semm

12720 Ol dilāver sanki binmiş bir peleng

Açmış ol şemşire meh-çün şir-i çeng

Rūmi türk koymış başına pür-hüner

Tāc-ı muraşsa' kenārı ser-be-ser

Cevşen içre pıl teki ten-i ğarķ

Sanki pıl pūlād deĝmiş tā be-farķ

Dağ ki binmiş aña pūlād idi ten

Gürz-i pūlād asılu hārā-şiken

Öyle sankim geldi bir cengi peleng

Cengi içre āteş idi āb-reng

12725 Leşkere dirdi kim Mālik ejderem

Server olanlara erlikde serem

Ol benem ki ceng idende pıl-i mest

Erlik ile idemez baña şikest

Çün Muşāf içre ben açam cenge çeng

Gürzümüñ öniñde muma döne seng

Çünkü Elbruz'a dutam ceng içre yüz

Gürzüm ile eyleyem ol dağı düz

Çün elüm şemşir ile ola bülend
İrgözem gerdün-i gerdāna gezend

12730 Yir güşāyiş benüm bendümdedür
Āsümānuñ ucu kemendümdedür

Niçe gurūş ide dağ içre peleng
Çünkü ben kûpālumu çalam be-seng

Pil eger olursa baña hem-neberd
Eyleyem mağzını kûpāl ile gerd

Çarḥ-ı çāçıla çün idem dār ü gir
Yanduram zi-ḥālī bā-peykān-ı tır

Çünkü pervāz ide şaştumdan ‘ikāb
Nesr-i ṭāyir perrine ire turāb

12735 Kisvetin sehmi ile yayı hem
İde yay tek peş bed-endişi ḥām

Çün elümde niže ser-gerdān ola
Göke ılduzlar kamu lerzān ola

Dem-be-dem od ola tığümden ‘iyān
Bir bulut tek kim ola yamgırı kan

Ola Māḥi pūşt ile ruḥsār-ı māh
Sümme esb ü nevk-i nižeyle siyāh

İmdi sizden kim olursa baña merd
Ola erlik ile banā hem-neberd

12740 Gelsün ol meydāna itmeklige ceng
Tā göre şîr-i hamlesin ceng-i peleng

147b

Sāhiliden bir kişi ebriş sūvār
Kim diler idi şicā‘-ı nām-dār

Atını yükretti kim ide neberd
Hem-neberdüñ indire başın be-gerd

Yanar od tek durmadın geldi revān
Çünkü irişdi yavuş çekdi ‘inān

Andan öñdin kim getüre söz dile
Dil düzetdi kim sözün takrîr kıla

12745 Öyle çaldı anı ol serv-i sehî
K’itdi bir zaḥm ile meydānı tehî

Düşdi ol sāhlünün başı be-ḥāk
İtdi tığ ortasına dilini çāk

Pehlüvānlar görüp ez-sāhil sipāh
Her biri birbirine itdi nigāh

Açdılar dil didiler k’ol şîr-i merd
Düşürür çok şîr-i merd başın be-gerd

Atludan kim ejdehā iderdi bîm
Ol şicā‘ bir zaḥm ile itdi dü nîm

12750 Şāyed ol kendlük'ider bistān-ı kār
Önc'eyledin kes bilmeye hıyār

Ol çeride ne ki vardur nām-ver
Kamusıdur birbirinden pūr-hüner

Kimse meydānda olamaz aña tāy
Kātına varmağ dahı degül zi-rāy

Ol kânından el yumış bî-ḥadd çerî
Mālik'e gelmedi karşı hiç biri

Çünki Mālik bildi kim sâhil-sipāh
Yok gönülleri k'olalar kîne-hāh

12755 Düşdi aşğa zi-esb-i tîz-i kām
Hem rikāba bağıdı hem gördi licām

Yeñiden tende düzetdi sâz-ı ceng
Atınuñ teñini dahı itdi teng

Şîre nisbet yine koptı ol zi-cāy
Ol pelengüñ zînine çıkardı pāy

Atı yükretti ber-meydān-ı kîñ
İtdi na'lından anuñ cünbiş zemîñ

Durur iken kâlbine sâhil-sipāh
Kükreyüben vardı çün ebr-i siyāh

12760 Pehlüvānda her kime kim uğradı
Başdan ayağa oları doğradı

Leşkerüñ qalbine girdi ol dilîr
Atlulardan çokın indürdi çü şîr

Bunc'eyledin gitdi tâ-pây-ı direfş
İtdi meydânı qara tozdan benef

İrdi bir tîği yetürdi ber-'alem
İki bölđi anı mânend-i qalem

Böyle didi leşkere Tahmâs-ı gürd
Ulular cengini dutmañ deyü hürd

12765 Bir gürzden leşker alup hem-'inân
Ele aluban kamu gürz-i girân

Anuñ açuñ kamuñuz def'ine dest
Toprağa salup idüñ başını pest

Qopdı sâhil atlularından nefîr
Leşkerüñ sağ ile solı oldı bir

İtdi na'ra yiryüzinde zîr ü bîm
Pehlüvânlar qanı itdi yiri nem

Oldı sâhil pehlüvânları gürûh
Rûy-ı deryâdan kimi ez-peşt-i kûh

12770 Olup od deryâsı tek hem-'inân
Açdılar 'inân ü sundılar sinân

Bes ki kûpâl indi anda gürz ü tîğ
Sen diyeydüñ aña sâye saldı mîğ

Şîrlerüñ çün gördi Mâlik hamlesin
Pâl u bālîna olaruñ pāk-i din

Îr içre coşuban ol pehlüvân
Atınuñ bıraқdı yalına ‘inan

Ele aluban yirden gürzini
Gerdenine götürüp dutdı yöni

12775 Çalar iki eliyle gürz-i girân
Hurd ider terk ile baş ol pehlüvân

Ol қadar bıraқdı onlardan sipâh
Öluben özi yirüñ oldu siyâh

Ol dağıtdı sağ u soldan leşkeri
Yiryüzin doldurdı ölü leşleri

Çünkü Hâydar gördi kim der-rezm-gâh
Mâlik’üñ baғladı dört yanını sipâh

Baқuban Bu’l Muҳcen’e söyledi şîr
K’ey çeride pehlüvân ü hem dilîr

12780 Bir naғar kıl görki ol sâhil sipâh
Gerd ile yiryüzin itdiler siyâh

Alubanı elüñe tığ ü siper
Eyle ber-sâhil çerisine güzer

Arқа vargil Mâlik’e iy nâm-dâr
Ol şicâ’a ol savaş içinde yâr

Ben dahı leşkerle geleyüm be-ceng
İtmek olmaz çün şitāb irdi direng

Urup ata kāmçı vü koyup ‘inān
Atını mest teki yükretti revān

12785 Atlular kalbine çün irdi yavuk
Karşusından yağdı yamğur teki ok

Uğrında gürzler ārāzı be-bāş
Sen diyeydün kim bulutdan yağdı dāş

148a

Ham idüp bilini düzedüp sinān
Dirdi belā günidür bugün ‘iyān

Atını yükretti ber-kalb-i sipāh
Göke irişdi semend öni be-māh

Nize ile çengü bünyād eyledi
Atlular geh kendüni bād eyledi

12790 İr içinden getürüben revān
Öyle ururdu yire ol kām-rān

Her yaña kim nize oynadurdu ol
Haşmı andan kaçmağa isterdi yol

Nize ile ol bırağdı biñ süvār
Yoğ idi ‘Arab’da ide nize-dār

Ɩopdı Ɩaydar yüridi yirinden hem
Ɩamu leşker bir uƖurda bış ü kem

Na‘ra eyledi şehi Döldöl-süvār
Cünbiş itdi na‘rasından deşt ü ğār

12795 Sen diyeydüñ kim deñiz eyledi cüş
Gitdi Ɩalmadı savaş erinde hüş

ZülfıƖār’ın aldı ki Ɩaydar be-dest
Āsümān oldu anuñ üstinde pest

Od teki ruhsārı oldu āb-reng
Āsümān yüzinden ilette āb-reng

Sen diyeydüñ ol tığ-i āyine tāb
Sāyesin salur idi ber-āfitāb

Ol dilāver anda ki Ɩalardı tığ
Sanasuñ berƖ idi Ɩopdı zi-miğ

12800 Pehlüvān Ɩan ile yudı yiryüzin
Doldı ölü yaralu rūy-ı zemīn

Şir-i nerler ile peleng açdı Ɩeng
İki leşker oldu yir meydān-ı ceng

Deñiz içinde neheng yazıda şir
Leşker önünden dağıldı iy dilir

Yāl u bāl u dolmuş idi şine düz
Zemīn kûpāl u cidā ile gürz

Düşmiş idi ölüben ez-her gürüh
Düz yirüñ arkası olmuşdı çü-küh

12805 Beski düşmemişdi ser-efrâz ser-nigün
Yiryüzi deryâ teki mevc idi hün

Dâmenin çekmişdi üstün 'alem
Olmasun deyü yuḡaru ḡan hem

İy besâ 'alem der-deşt-i ceng
Ḡandan olmuş ḡūs u ḡazeḡ teki reng

Yiryüzi ucadan uca daḡ u daḡ
Ten idi başsız ü tensiz idi bâḡ

Yâl u bâlın şirlerüñ yumışdı ḡan
Bitmiş idi serv üzre arguvân

12810 İki leşker böyle tâ olunca şeb
Birbirin ḡırmaḡa iderdi ḡaleb

Gizledi tâvus zerrin çünki ser
Ḡara zâḡ yaydı cihâna pâl u per

Ḡamu ḡarardı düz ü deryâ vü daḡ
Şu'le virdi gökde meh zerrin çerâḡ

Sebzeden nergisler olurdu 'ıyân
Olur idi arguvân u gül nihân

Leşker iki yañada ayrıldı hem
Ḡamu cevşen ḡan ile olmuşdı nem

12815 Çün karar eyledi ol şîr-iîlâh
Ne ki var yanına cem‘ oldı sipâh

Buyruğ itdi tâ ki getürdiler ta‘âm
Yeyübeni durdı orda hâşş u ‘âm

Leşker ehlin birbirinden sordılar
Niçe eglemiş savaşıda gördiler

İki biñ leşkerden olmışdı helâk
İy besâ başlar ki düşmişdi be-hâk

Ölüler çün teng-dil oldı nerre şîr
Leşkerine böyle didi ol dilîr

12820 Leşkerimüz kıpsa yirinden eger
Ölmesün kim ola dağı nâm-ver

Çünkü savaşıñ yirinden kıpa gerd
Bir uğurda leşker itmesün neberd

Benüm ile dört şica‘u tığ-zen
İdelüm dâñla savaş der-encümen

Mâlik ejder evvel ol ceng-i âzmây
Kim anuñ gürziyle dağ düşer be-pây

Yine Bu’lMuḥcen dilîr-i nâm-dâr
Kim çıkarurdı odı ez-deryâ-yı kâr

12825 Mîr Zînhâr-Hâr ol üçinci dilîr
K’andan ister cengde Zînhâr nerre şîr

Rābi‘ inci çünki Seyyāf ide ceng
Kim ola kim ide anuñla direng

Dördine bişinci benem reh-nümāy
Deprene yir çünki deprenem zi-cāy

Ol maḥelde kim ola bu biş kişi
Leşkere savaş diye kimse nişi

Leşkerüñ uluları açup dehān
Şāha itdiler senāy bî-girān

12830 Didiler biz yolcuyuz sen reh-nümā
Ne ki emr itseñ ider biz iy şehā

Ḳamumuza tā ki virdiler bu cān
Bağladuḳ cānı kemer tek ber-miyān

Ger söz itmek-çün ise iy şîr-i merd
Göre giden gice yatmaz odda merd

148b

Her kişi kim diler ola ḥalka baş
Göre gerek başın ayaḡ altına fāş

Çünki baş teşvîşin ide mürde ceng
Gerek ol kılıca uzatmaya çeng

12835 ‘Aklı olan hem bilür hengām-ı nām
Yigdir ölmeklik dirilmekden tamām

Dünyeden çün kimse kalmaz pâyidâr

Taht üzre ol gerekdür pây-dâr

Ol tarafından dahı çün Tahmās-ı şāh

Geçdi leşker-gāhına ez-rezm-gāh

Yirlü yirinde oturdılar kamu

Çün getüren hūn götürdi ilerü

Döşenecek nesne döşendi tamām

Yidiler her nev'a var idi ta'ām

12840 Çıkdı hūn iyesi çün ez-bār-gāh

Her yañada geldi çok çok dād-hāh

Didiler kim iy şehā bî-dād ü dād

Qalmadı bir yir kim ol ola ābād

Anca gelmedi kim ez-sāhil sipāh

Kim anı sayan şümāra alnına rāh

Çıkdı her bir dumandan dūd-ı merg

Qalmadı hiç şāh ümmîd üzre berg

Olmaz ise pādişāh feryād-res

Görmeye bir yir kim ābād ola kes

12845 Qalmadı Tahmās ruhsarında reng

Didi gönlündeki kevnüm oldı teng

Leşkerüñ serverlerini öndedi

Kamu giçen sözleri bir bir didi

Kim nedür tedbîr ü endîşe be-kâr
Çünkü renc artdı diyûñ nedür tîmâr

Birisi didi aña iy ehl-i rây
Kimseye kim dâniş ola reh-nümây

Çünkü arha gele dola tire-âb
Rây-ı rûşen ile ‘ilâc it kâm-yâb

12850 Andan öñdin kim o su derya ola
Anuñ uci mevz-i süreyyâ ola

Kaşreden bulmağ olur râh-ı gürîz
Çünkü gele seyl kıpara rüst-e-ğîz

Bu şicâ’kim imdi adıdur ‘Alî
Yeñmeye yüz Rüstem olsa zâbilî

Ol henüz aparmadın bu yire râh
İki kez itdi baña ‘âlem siyâh

Niçesine n’irde kim ide cây
İrgöze çarha felek düşe zi-pây

12855 Var idi bir sâhilî be-nâm-ı kâm
Ol dilîre bil Külâhûn idi nâm

Didi Tahmâs’a bu ne kırkı durur
‘Alî’den bunca ne güft ü gû durur

Bir kışiden buna bu kırkı neden
Beni andan bil füzûn erlikde sen

Vir bu dün baña çeri on kez hezār
Kılıc eri ol kamu nām-dār

Kim bu dün onlara seb-ḥūn eyleyem
Kān ile meydānı çü-ḥūn eyleyem

12860 Götürüp Ḥaydar başın iy nām-dār
Der-gāhında asayum iy şehriyār

Cān u baş u taht u tācuñ ḥaqqı-çün
Gökde hem olsun göre āb ile gün

Rāḥat için çizmeyeüm ben kemer
Gide bed-ḥāhuñ başı tenden meger

Āferīne açdı Tahmās aña leb
Didi erden erlik olmaya ‘aceb

Uş bu rūşen suyu sen arḥa eger
Getüresüñ benden iste zīb ü fer

12865 Genc ü dībā ile dinār ü çeri
İste taqşır ile olmaya her biri

Ne ki var benden bulasuñ kāmuñı
Başıñı ucaldasuñ hem nāmuñı

Çıkdı durmadın Külāhūñ misl-i bād
Geyüben şeb-ḥūn külahın bed-nihād

‘Amr ol bār-gāh içindeydi meger
Bağlamışdı kulluğa şāh kemer

Çün la‘ın işinden āgāh oldı ol
Çıkubanı bāde hem-rāh oldı ol

12870 Hāydar’un atına gelüp söz söyledi
Ne ki didiyse K l h n ol didi

Didi bed-endiş alup birkaç sip h
Yavuz endişe ıluban dutdı r h

Düzedüben leşkerün h ş-y r ol
Ol la‘ın gelür bu d n b -d r ol

H ydar işidübeni durmadı zi-c y
Od tek urdı bulut arasına p y

Buyruğ itdi t  ki cem‘oldı sip h
Her nie kim var idi bağlatdı r h

12875 Böyle didi  nki M lik opdı‘ 
Kim benüm bu d n eriye piş-r 

Böyle Bu‘lMuħcen dağı benümle hem
Varalum arşuya  n ş r-i dijem

149a

Eger olsa kuş tek ol mel‘ nda per
oymayalum k‘ide buraya güzer

Bir kez eger itdüm ise k hil 
orudan degül idi ol y  vel 

Başum ol işden henüz efgendedür
Götürebilmen yüzüm şermendedür

12880 Mâlik'ün başın yusun terk ile kan
Ger 'adūdan korkuya itse gümān

Dileyüp destūr ol iki nām-dār
Gİtdiler ol iki dilāver sūvār

Çünkü Mâlik irdi savaş yirine
Ol la'jnūn uğradı leřkerine

Didi Bu'lMuḥcen'e bakup pehlīvān
Giceyi gün ile eylegil nihān

Gicedür dolu havāsı bād ü mığ
Yazı dolu gürz durur kûpāl ü tığ

12885 Yir karardı vü havā çün lāciverd
Kimse özini görebilmez zi-gerd

Çünkü men gürzimi alam muştıma
Sen gerek hazır olasuñ pūřtime

Güşş eyle iy qarındaşum bu dün
Arkamı sakla benüm iy zū-fünün

Çünkü hem pūřt olasuñ tek sūvār
Ceng eri birdür berü uç yüz hezār

Uzadaçengin esed ol dem dilır
Kim buyurunca ez-bāzū-yı řır

12890 Böyle deyübeni gürze açdı  eng
  r  y ni ile misl-i peleng

Sağ u sola  aşd-ı meyd n eyledi
Yiryüzin gürz ile merc n eyledi

Ar ın sa lardı Bu'IMu cen hem n
T    lete  aşdı   n tökmek rev n

Ol K l h n ne ki var leşker ile
 amle  ıldı onlara  amu böyle

 opdı yine ol yazıdan öyle gerd
Na'ra itdi ne ki vardı esb   merd

12895  u'le virürken  arardı m h-t b
Sen diyeyd  n ay yüzinden gitdi t b

Oldı gökde uca iken ay pest
N m-ver  anından oldu   k-i mest

Gerd  n içindeki ıldırdı t  
Sanki ıldırım  ı  r idi zi-m  

Yı ar idi aluban gürz   giran
Kim ki gelürdi   nine pehl v n

 ılı  ile hem Eb 'IMu cen dil r
Sanki ol z hreyi almı dı zi-  r

12900 Gice  om u idi hem t re gerd
Birbiring rmez idi ehl-i neberd

Cünbişinden atlularıñ tîre-şeb
Korkudan irişdi çok cānlar be-leb

Leşkeri düşdi Külāhūn'ūñ hem
İtdi Mālik hamle çün şîr-i dejem

Çünki gavğa düşdi kalb-i leşkere
Geldi Mālik'le Külāhūn bir yire

Görđi Mālik çün Külāhūn'da külāh
Şād olup irdi külāhı tā be-māh

12905 Didi kim bu leşkere muhtar durur
Kim başundaki külāh-ı zer durur

Gürzini çıkarubanı ez-rikāb
Yuğaru kaldurđı Mālik ü şebāb

Urdı külāh-ı Külāhūñ'a revān
Öylekim oldı anuñ mağzı revān

Oldı külāhı Külāhūn'ūñ nigūn
Düşdi toprağa oluban dolu hūn

149b

Ol süvāruñ bālı vü yālı semend
Sinmemiş kalmadı anda hiç bend

12910 Ol Külāhūñ'la bir oldı hāk-irāh
Mālik ejder çarğa irgüzdi külāh

Leşkeri çün böyle gördi kaçdılar
Türkî cevşenle yebâne saçdılar

İy göñül tārāca virmek başı ne
Geç kovmak bunca külāhı başına

Senden öñdin tācı gör n’itdi peder
Sağla başuñı bu tācdan iy ser

Böyle tāc ile ucalatmaqlık başı
Yine gerek çün koyup gider kişi

12915 Bir Külāhuñ kim ola encāmı merg
Dileyen adı kala dutmaya berg

Başuña tāc ola hūrşid ile māh
Terk idebilse eger zerrin külāh

Başı saklamak bu yolda bu reg ile
İkisin dah’ saklamak olmaz böyle

Çünki endiş ola gitmeklige rāh
Görki hem-reh başıdur yoğsa külāh

İy göñül bir açgil ‘işret gözi sen
Şehleruñ gör ayağ altına yüzi sen

12920 Kaçana dek bunca ser-keşlik hemi
Kanda gitdi kanda gör şāhān kemi

Yok durur şāyed felekde ‘adl u dād
Bey-dād eylemekden olmaz hiç āzād

Gel gel imdi göresün tā kimleri
Öñilerün təcımı buldı seri

Uşbu nev‘ ile durur āyın-i devr
Böyle iş devr andan olmayana cevır

Çün Külāhūñ cengiyle Mālik külāh
Başına koydı vü alem aldı rāh

12925 Didi Hāydar anda Seyyāf’a k’ey gürd
Şeb-hūñ işi iş degül kim ola hürd

Bahtı şüm Tahmās ola kim girde rāh
Kim baña şebhūñ içün seçmemiş şāh

Öñi savaş gitdi yādından meger
Kalmadı şāyed şikestenden eser

Ben bu dün el çıkarayum daşharu
Dest bulsam dutayum şeb-hūne rü

Gitdi dünüñ yarısı utunca rāh
Ol dilāver irdi ber-sāhil sipāh

12930 Gördi dünyā dolu leşker sāz-ı berg
Başı dolu kāmusunūñ jāb-ı merg

Ol Külāhūñ’dan bilürlerdi haber
Ol çeri iyesin idiler ser-be-ser

Çün Külāhūñ uş bu dün ber-deşt-i ceng
Yolı ider mūr ile püşteye teng

Öyle na‘ra itdi şāh-ı tîz-hûş
Çarha irübeni ol bırağdı cûş

Düldül’i yükretdi ol sālār-ı dîn
İtdi na‘lından anuñ cünbiş zemîn

12935 Uyğuda olanlar uyandı zi-ğāb
Kendüden gitmiş tek idüp ıztırāb

Atlular bilmezdi ayakdan başı
Pārdüm itmek idi cilādın işi

Öyle sanurlardı mevzide külāh
Tāc yirine başa ururdu sipāh

Ğamu ata çığdılar itmege ceng
Pillerinde yok kemer eyerde teng

Çekdiler biri birine tîğ-i tîz
Ğopdı sāhilde sanasuñ rüst-e-ğîz

12940 Ele aldılar ğamu şemşîr ü ğürz
Yiryüzi doldı ğamu yāl ile berz

Bes ki başsız ğalmış idi anda ten
Ğan su tek andan çıkardı diñle sen

Ğopdı bir gerd dahı çün ebr-i siyāh
Māhiden varuban irdi tā be-māh

Ol bulutdan dolu yirine hemîn
Tîğ idi terk üzre yağan bil yağîn

Yügrüşürler bād-pā atlar revān
Ayıruban sagarı ile şine an an

12945 Atlular dırnağı altı ne ki var
Baş ile göz idi dolu her kenār

Çokların yarısı düşmiş zır-i pāy
İki budı almış eyerde be-cāy

Yaralu çoklar dahı der-zır-i gerd
açmağa ayak yok el ide neberd

Yok idi kimesneye pervā-yı kes
İrene feryād hem feryād-res

Dünye olmuş arankulıg ile teng
Yürimekte hem felek itmiş direng

12950 Gice eylemiş arār ol dıv-i rāy
Baqlamış hürsıd için san dest-i pāy

150a

Zengiler yırtmış yakasın misl-i mest
Dünüñ irmez günüñ ata kıne dest

Gece içre ol şehi Düldül-süvār
Şıre beñzerdi kim uğraya şikār

Tıg ıharmış idi tökmeklige an
Su teki yir üzre an itdi revān

Dañ irişdi okıdı murğ-ı seher
İttigin felek düşdi misl-i zer

12955 Ol dilâver çıkup ez-sâhil sipâh
Dutdı gitmeklige leşker yine rāh

Ol Ebū'l Muḥcen'le Mālik-i nām-dār
Döndi Külāhūn'ı idüp tār u mār

Birbirine dutdılar onlar be-berr
Çok sitāyiş itdiler ber-Dād-ger

İstedi su her birisi pehlüvān
Tā yuyalar raḥtlarından anda kân

Çizdiler yaraḳların idüp niyāz
Ellerin bağlayup itdiler namāz

12960 Ödediler çünİlāhuñ buyruḡın
Koydılar ārām içün ser-ber-zemīn

Beski çekmişler idi zaḥmetle renc
Rāḥat itdiler taleb ol dünya genc

Perr-i tāvus çū daḡ üzre şimürğ
Yayıdı baḡa seyre gitdi bārça mürğ

Ol siyeh büm-ı zāḡ terk eyledi büm
Oldı dünyā sanasuñ derya-yı rüm

Kıldı leşkere nazar Tahmās-ı şāh
Gördi ölmüş çok dilâver ez-sipāh

12965 Gördi mâtemzede çok çok leşkeri
Hem yıkılmış hayme vü hâr-gehleri

Sağ u solu leşkerüñ olmuş tiraş
İssi gitmiş tâcî kalmış niçe baş

Bârça sâhil düzi kandan lâle-zâr
Dağ u daş u ne ki var idi mürğ-zâr

Korkdı Tahmâs anı görübeni saht
Bildi anda tîre olmuş rûy-ı baht

Ölüler çün zârı âgâz eyledi
Şîve ile şîvene sâz eyledi

12970 Hem Külâhûñ leşkeri dah' ol zamân
Sınıkup Tahmâs'a geldiler revân

Şehlerine didiler kim dâd-ı dâd
Kim deñiz üzre bıraktı odı bād

Savaş içre ol Külâhûñ kalmadı
Kalmadı külâhı ki kan olmadı

Ol Külâhûñ külâhın iletdi bād
Kalmadı dünyâda kaldı andan ad

Tâcî başında şehûñ eksilmesün
‘Ömri olduğınca gam-gîñ olmasun

12975 İşidüp Tahmâs itdi âh-ı serd
Didi duram üssine yine oldı derd

İy dirîğā kim Kûlāhûñ tek sūvār
Görmemiş göremeye dahı rûzigār

Ölülerüñ guşşasından bir zamān
Yaş yirine gözden ağıdır idi kan

Acığından geh elin ele revān
Gāh derdinden oturur gāh durar

Haymeden daşharu ol Tahmās-ı şāh
Oturup yanına cem ' oldı sipāh

12980 Didi Tahmas anda muhtarlarına
Haydar işinden melûl oldum yine

Ol şicā' ol günki gelmedi sipāh
Gördi bağılu kemeri der-bār-gāh

Bunı gördüm idi ol günde ben
Kamu leşker kamu ğark itmiş beden

Katıgün durur gerek merdāneliğ
Vaqt-i süstlük dögilyegāneliğ

Kamuñuz bir bir maña siz nîk-hāh
Benüm ile size bir durur resm ü rāh

12985 Kamu gönülden çıharuñ ters-i bîm
Çāre idüñ bir bu dönmiş bahta kim

Kurtula emvāl ile ferzendeñüz
Ne ki ver koyam öyle peyvendünüz

Yiryüzi kamu baña genc ile tãc
Bārça sãhil mülkidür baña harãc

Alalum gencüñ kapusın ne ki var
Sizüñ olsun māl u mülk bî-şümār

Çünki āvāre ola bed-ḥāh-ı şüm
Baña kıala yeñiden bu şehir ü büm

12990 Götüreyüm āyini bîdādını
Getüreyüm yiryüzine ḍādını

Pehlüvānlar biline zerrin kemer
Bağlayam bağışlayam çok tãc vü zer

Yohsa ger leşkere kıalsa uşbu renc
Başlara ne başlar kıala ne genc

İdüp endişe gözin rüşen cevāb
Rāyı rüşenle virüñ baña cevab

Ulular yirlü yirinden durdılar
Söze dil açup cevābın virdiler

150b

12995 Kim müdām olsun cihānuñ şāhı şāh
Tācı olsun tā ebed ḥürşid ü māl

Kamumuz kul bendeyüz fermān-bezır
Devletüñden şāhib-i şemşir ü tır

Baş ile ferzend ü genc ü mālımız
Kamu fermāndur saña vü bende biz

Çeri niçe çekmeye bu zaḥmeti
K'onlara şeh virdi genc ü ni'meti

İtme bunca fıkır ile göñlin yamān
Bu yavuz endişeden geçgil hemān

13000 Kuvvetüñle cengi çendān ideli
Kim senüñ baḥtuñı ḥandān ideli

Böyle sāḥil şāhına didi vezir
Kim şāha yok dāniş içinde nazir

Bunca leşker kim bugün sāḥildedür
Ceng için yek-reng bu menzildedür

Lık öldi nāmverler bî-şümār
Niçeler daḥ' dutdı savaştan kenār

Leşkerüñden çok azaldı ādemî
Korḳarum ki ḳala ādemsiz zemî

13005 Gör ne yirde kim geçer fermān-ı şāh
Beglerinde kim durur leşker-penāh

İlciler her yaña göndermek gerek
Ne ki bigler var ise görmek gerek

Buradan Hāver'e degin büm u berr
Gele ne kim var durur zerrin kemer

Baħr ile berr dopdalu leşker durur
İmdi burada sañadur ħor durur

Ol çeri gelsün ki hüner içre bil
Kışverüñ yüzün ħara itsün çü-nıl

13010 Deñiz içinde ne kim vardur sipāh
Ĥazır olalar gelüp der-rezm-gāh

Kışide kim bunca leşker ola genc
Yiridür ger çekmeye derd ile renc

Bu ħadar leşker kim imdi sanılur
Saħladuñ kim bunuñ gün işüm gelür

Bir çeri kim bulduñ sen genc ile
Dönmeyeser senden onlar renc ile

Böyle çeriye eger bileye senüñ
Bir gün andan ola kim tebriyesüñ

13015 Şeha ħalmışsuñ çeri tefriħadur
Fāide ne virdüğüñden gecn ü dürr

Tefriħa ħātır anuñçündür ki şāh
Kendüden tefriħa idüpdür sipāh

Çün işitdi bu sözi Tahmās gör
Öyle sankim māteminde gördi sūr

Buyruħ itdi nāmeler ol nām-dār
Yazdılar on şehir iyesi şehriyar

Dilediler şehriyârlardan meded
Yeñiden leşker sayandı bı- ‘aded

13020 Yazıcı oturdı bünyâd eyledi
Kamu geçmiş sözleri yâd eyledi

Nâmede yazdurdı kim Tahmâs-ı şâh
Bârça bilsün ne ki var zerrîn külâh

Geldi bizüm mülkümüze bir çeri
Kim pülâdı mûm eyler tığleri

Uluları bir ‘Arabdur şîr-i zâd
İdemez devrân anuñ mislini yâd

Ol dilâver adı hem Haydar durur
Erlik içre leşkere perver durur

13025 Hâver’uñ mülkine irdi ol nuğust
Eyledi tārāc anuñ yirin dürüst

Kahramân eyledi andan şitâb
Gıtdi keştiye binüben geçdi âb

Kahramânı kıldı ol zîr ü zeber
Kinde düşmez niçesine şîr-i ner

Hem dağı var idi bir kûh-ı billûr
Ol dilâver n’itdi bā-bāzū-yı zûr

Sāhilüñ mülkine itdi imdi ‘azm
Yiryüzin doldurdı āşûbile rezm

13030 Saḥilüñ mülkini tārāc oldı bil
Pādişehe bı-taht ü bı-tāc oldı bil

Nāmede yir qalmadı çün yazmağa
İlciye gönderdi ol söylemege

Bir yire k'andan ırağ idi sipāh
Ol yire cammāzeler gönderdi şāh

Otururdı 'Amr ol meclisde hem
Diñledi bu sözleri ol bış ü kem

Ḥaydar'a geldi kim ol Ṭahmās-ı şūm
Yığdı her leşker ki vardur mürzübüm

13035 Nāmeler gönderdi ol her kişvere
Buyruğ itdi gelmege her leşkere

Leşker ile sāḥili ide siyāh
Olmasun k'andan göze zaḥmet sipāh

İtdi Ḥaydar aña bu nev'a cevāb
Göñlini qorḥutmagıl min küllü bāb

Ol la'ın Ṭahmās-ı şūm u şüre-baht
Kim aña ne tāc qala sır ne taht

Ger anuñ olsa māḥiden tā-be-māh
Yiryüzine ol ise ger pādişāh

13040 Leşker ile kişverinden qorqmazam
Qoymazam tā ḥāke anı yıḥmazam

151a

Erlik ayağın koyam çün ber-rikāb
Gösterem ehl-i cihāna men ‘ıķāb

Baña dağ olursa bed-endiş eger
Anı kıparup idem zır ü zeber

Söz eger deryādan olsa der-neberd
Çıkaram deryāyı terden göke gerd

Çū kulağından bed-gümānuñ leşkeri
Olmasun kim duta göñlinde yiri

13045 Çünki ben yön dutam itmeklige ceng
Bir eger miñ ola itmeyem direng

Çünki hūrşid eyleye gökde zuhūr
Kalmaya ılduzlaruñ yüzinde nūr

‘Amr didi Hāydar’a k’ey pehlüvān
Cāna sensüñ ‘Aql u hem sen ‘aqla cān

Bil yaqın Tahmās ol kibr ü la‘ın
Savaşıñ iyesidür olan da kın

Ne deyersen kim idem bugün şitāb
Öyle kesem başın ider ola hāb

13050 Fitne başın ayağ altına getürem
Buyruğ iderseñ yirine yetürem

‘Amr böyle didi kim cengî peleng
Banmadı ‘âcizlerüñ kânına çeng

Çünkü bir kimse ide benümle kın
Evvel andan isterem İslām-ı dîn

Ger baş indürse baña karavaş ola
Öyle ser-keşlik ol bî-baş ola

Âferîñ idüp aña ol nîk-rây
Bunı diyüp çıkdı ez-perde-serây

13055 Geldi gördi oturur Tahmās-ı şāh
Geydügi donlar muraşsa ‘hem külāh

Didi Tahmās ‘Amr’a kim nāmuñ dedür
Vir haber kim rây ile gāhuñ nedür

Böyle didi aña ki Şāyim benem
Hidmetünde dün ü gün dāyim benem

Baña bir gün dimiş idi pādişāh
Var iki ‘ayyārum itmiş penāh

Var ümjdüm kim ola birgün meger
Bağlayalar yāri virmege kemer

13060 Benüm elüme gire ol ‘Amr-ı zerd
Başı beder ele girse pāy-ı mezd

Aña bulam el eger olan da ceng
Kim açar meger itmege savaşda çeng

Olsa şeh devleti maña reh-nümā
Tîz ola kim gele maķşūdum be-cā

Didi Tahmās aña çok dime bugün
Ol iki ‘ayyār gelüp irişdi dün

Buyuruban yanına getürdi şāh
Kurşanuban geldiler der-bār-gāh

13065 Ol iki hūn-hār idi cādū firḡb
Kim olardan iblîş olurdı nihîb

Adı anuñ birinūñ Mühyār idi
Gice gezmekde engin ayyār idi

Hem Tarab’dı ol birine daḡı nām
Yürimekte cest idi çāpūk-ḡrām

‘Amr didi kim iy dünyā dîdeler
Erlik içre baña neylemiş iki er

Var durur bir uğri ‘ayyār-ı ‘Arab
‘Ayyār olmaz dünyede andan ‘aceb

13070 Katline bağlar mıyuz anuñ mizān
Şart ile kim ırmeye size ziyān

Gölüben Mühyār-ı ‘ayyār söyledi
Bu şaft biz ‘aceb olmaz didi

Seni ol ‘ayyār korḡutmuş durur
Bize bil ‘ayārlıḡ sen iş durur

Göresün Mühyār'ı olıncağ tîre-şeb
Ne evin göstere ber-düzd-i 'Arab

'Amr böyle didi ki Tahmās-ı şāh
Nām-verler bu işe olsun güvāh

13075 Kim eger Mühyār girü gelmeye
Bu günāhı şāh menden bilmeye

Virdi Tahmās aña bir hatt-ı nişān
Yazılı adı ne kim var pehlūvān

Çehresin gösterdi çün 'ayyār-ı şeb
Kaçmağa gün tācını itdi taleb

Üçi bile 'Amr u Mühmār ü Tarab
Girdiler gözedüben hayl-i 'Arab

Söyledi Mühyār'a Şāyim iy dilîr
Şeb-rūyı 'ayyār'ıñ mānend-i şîr

13080 Bil baña şeb-rūligümden behre yok
Kuvvet elde ne gönülde zühre yok

Bil ki var derbende fikr u hūş u rāy
Kim bir gice size olam reh-nümāy

Ne ki disem yok demeñ fermānuma
Bağlanuz peymānıñuz peymānuma

Bende ol uğriyi bilürem hemîn
Bil ki destānından ölmüş yaqîn

Göstereyüm bārmağ ile ben zi-dūr
Ölüm ile ola bu dün size sūr

151b

13085 Uşbu nev‘a diyüben birbirine
İrdiler yavuk‘ Arab leşkerine

Böyle didi Şāyım iy Mihyār-ı gürd
İş degül endişemüz kim ola ħurd

Āheste āheste gez çerīnūñ çevresin
Ben Tarab‘la gezeyüm içerüsin

Bunı deyüben böyle gitdi Tarab
Girdi Ħaydar leşkerine tīre şeb

Tarab‘ı iletdi idüp destān bend
Tā ki yolda irdi ber-tāk-ı bülend

13090 İy qarındaş utmagil dir ez-revāk
Bir zamān ārām it der-zīr-i tāk

‘Amr bil kim uşbu yir mārva durur
Bu revākuñ altı aña cā durur

Ol bu tākūñ altında imdi gelür
Sen revākda olduġuñı ne bilür

Çekgil anı göricegiz tığ-i tiz
Başını bırak teninden bī-dirjğ

Ben buradan gideyüm sen bunda dur
Göreyüm Mihyār şeb-rev kıandadur

13095 Girdi tāk altına Tarab ol derd-mend
Bir elinde tığ ü birinde kemend

Çün Tarab'ını 'Amr orada kıodı
Efsün içün Tañrı adın okudı

Özge nev'a mekr ü tedbır eyledi
Kendüni tedbır ile pır eyledi

Boynına bırakıdı ber-zerrın şanem
Bir 'aşā aldı kim uş ruhbān benem

Geldi Mihyār'ıñ yanına durmadın
Gördi Mihyār u sucūd itdi yakın

13100 Didi ruhbān aña kim iy nām-ver
Ağacı ümidiñüñ getürdi berr

Lāt sâhilden beni uşta bu dün
Saña gönderdi ki dutdum bunda yön

Tā ki gösterem saña ben doğru yol
'Amr söyleyem ki kendü durur ol

Var burada var bir vırān revāk
'Amr anda oturur der-zır-i tāk

Çünkü seni göre ol örüdura
Olmasun merdāne ol seni ura

13105 Andan öñdiñ k'ola saña peşt dest

Kendüyi ayuğ iken eyleye mest

Tığ ile teninden it başını dur

Eleminden şād ola vahş ü tıyūr

İtdi nāle Mihyār anda misl-i zır

Sürtdi gözine revān ol dest-i pır

Oradan gelübeni irdi be-tāk

Ol Tarab başın çıkardı ez-ravāk

Çekdi Mihyār tigin ol ceng-i āz-māy

Tarab'ıñ düşürdi başın zir-i pāy

13110 Gör ne destān itdi ol düzd-i 'Arab

Koymadı Tarab'da devrān-ı Tarab

Götürüp Mihyār başın der-zamān

Sāhilüñ leşkerine oldu revān

Didi göñlinde ki çün bitdi işüm

Gele ardumca gideyüm yoldaşum

Olmasun kim duya nā-geh bu sipāh

Tığ ile gelüp dutarlar baña rāh

Geldi Tahmās'ıñ revān der-gāhına

Ol kesik başı bıraқdı ol öñine

13115 Taht ayağında revān öpdı zemın

Didi kim iy sāhib-i tēc-ı nigın

Devlet ü tahtuñ ile iy şehriyār
Oldı kāmũaca senüñ bu rūzıgar

‘Amr bed-hāhuñ çü kesdüm başını
İdeyüm bu müjdeden hurrem seni

Başa çün kim itdi serverler nazar
Bildiler Țarab başıdur ser-be-ser

Didiler kim yolu alduñ sen ele
Bi iş işlemedüñ ol ise gele

13120 Dādrıg bu serv-i güldür serseri
Bir seri serdār idinmişdür çeri

Uş bu baş bu leşkerüñ serdārıdur
Ād ile Țarab şehüñ ‘ayyārıdur

Țarab iderdi Țarab halk işini
Bu ne işdür kim getürdüñ başını

Çünki Mihyār itdi ol başa nazar
Yırtuban yaqasın oldı bı-ħaber

Urup elin ele didi iy dirıg
Aluban güng iki elüm be-tıg

13125 Țarab’uñ ölümi çün bārça sipāh
Kamu başdan aldılar zerrın külāh

Didiler Mihyār’a kim iy nām-dār
Söylegil Țarab’a ki niçe oldu kār

Niçün olduñ aña böyle bed-gümān

Kim elüñden aña irişdi ziyān

Eyledi mihyār şeb-rū bir ħurūş

Didi dün cevır itdi devrān baña tūş

Bu tarafdan dutubanı çünki rāh

Varubanı yavuğ irdüñ ber-sipāh

13130 Söyledi Şāyim kim ben ile Tarab

Leşkerüñ dört yanın idelüm taleb

152a

Sen dahı bir yanuñdan dut iste yol

Gire leşker içre meger ele ol

Çünkim onlar benden ayrıldı revān

Uğradı bir pır baña nā-gehān

Di du‘ā baña Lātāgāh eyledi

Ne ki vardur senüñ işüñ söledi

Didi varubanı göster baña yol

Söylegil kim uğriyi n’irdedür ol

13135 Düşdi öñümce benüm oldı revān

Tā ki bir virāne tāk oldı ‘ıyān

Didi bu tāk içredür ol uğri bil

Saña gösterdüm anuñ fikrini kıl

Oraya irdüm idüben ittifāk
Bir kiři başını çıkardı zi-ťāk

Bilmedüm ol Tarab imiş işini
Tığümi çeküp bıraşdum başını

Söyledi Mihyār çün sözün dürüst
‘Amr şapudan gelüben girdi cüst

13140 Söyledi Tahmās’a k’ey řāh-ı cihān
Ol kişi kim oldu Mihyār’a ‘ıyān

Ol hemān şan içici ‘ayyār idi
Kim aña Mihyār yolda dār idi

Dünyede irmez kişi destānına
Ben anuñ çün varabilmen yanına

İtdi Tahmās’uñ ğāzabdan řanı cūř
Doldı řandan gözi andan gitdi hūř

Buyruğ itdi çaldılar kūs ile nāy
Dünye dolusu çeri çopdı zi-cāy

13145 Bağladılar savařuñ atına zın
Nışkden san cünbışe geldi zemın

Dırnağından atlaruñ yır oldu çāk
Sanañ ki yaşasını yırtdı hāk

Gerd içinde tıre oldu rüy-ı şahr
Oldı řāra şar-gehi nışsipihr

Gökyüzinde kalmadı hiç günde táb
İtdi kára gözgüsini âfitâb

Ildırmağdan kûpâl u tığ ü huşt
Sankim oldı yiryüzi bâğ-ı behişt

13150 Yeryüzi dolmış idi zerrîn 'alem
Şu'lelü günden dahı şu'lesi hem

Atların dırnağı ez-deşt-i neberd
Gerdün gerdâne irişürdi gerd

Bes ki ger be-nây iderdi hurûş
Ceng erinden iletür idi 'aql u hûş

Şaff dutuban yüridi sâhil sipâh
Kâlb içinde itdi yir Tahmâs-ı şâh

Dutdı niğiden bir arayış hevâ
Bes ki doldı yiryüzi tığ ü cidâ

13155 Ol yañadan bârça leşker hem 'inân
Çizdiler alubanı gürz-i girân

Bârça İslâm leşkeri merdân-ı dîn
Başı gavğa dolu göñli dolu kın

Karşu karşu leşkeri düzetdiler
Nâm-verler haşmını gözetdiler

İlerü gelürdi ol Düldül-süvâr
Anuñ ardınca savaş eri hezâr

Böyle didi leşkere ol nām-ver
Gök yağışı tığe dönse yirde berr

13160 Yaralu durur sizüñ yöküşüñüz
Burda durmaqlık olsun işüñüz

Kendü yerinüzde idüben karar
Rāhat idün burada siz ihtiyār

Benüm ile uş bu bir niçe dilr
Leşkere qarşu varalum misl-i şır

Mālik'e n'ide bilür Tahmās-ı şüm
İde pülād olsa dağı gürzi müm

Yine hem Bu'l Muḥcen ol şır şikār
Kim dilāverdür olan da kār u zār

13165 Yine hem ol nām-ver Seyyāf-ı gürd
Kim ulular savaşın dutmaya ḥurd

Hem cihānda pehlüvān-ı Zīnhār-Ḥār
Diler ondan pehlüvānlar zīn-hār

Tū duta benüm dağ ayağum rikāb
Ḳomayam ger olsa leşker bī-şümār

Bunı diyüp bile ol dört pehlüvān
Dutdılar ol leşkerüñ öniñ revān

Söyledi Tahmas kim bu biş nefer
Ḳāf dağını ideler zīr ü zeber

13170 Bu bişinüñ tã kala birisi diri

Dār ideler bize dünyāda yiri

İmdi gerek bir dilāver nām-dār

Tıġi ile ide bu bışı çehār

Bir kişı kim çeke meydān içre renc

Bula benden taht u tãc ü māl u genc

İy besā renc ile kim ol genc içredür

‘Ālemiñ genci kamu renc içredür

Bulmaya ehlimüzi bı-renc ü genc

Genc içün çekmek gerekdür dürlü renc

152b

13175 Leşkerinden çıkdı bir atlu revān

Atı yükrük hem dilāver pehlüvān

Öyle san kim eyeri der hu tınab

Bizelü gevher ile çün āfitāb

Ne ki var üstinde esbāb-ı neberd

Ser-be-ser la‘l idi zer ü sürhü zerd

Bāzūsunda hāmdan ham bir kemend

Hem bilinde bir tıġi zerrıne bend

Yine bir gürzi dah‘ ez-pülād-ı çın

Çancuġadan asmış ol kibr ü la‘ın

13180 Gelübeni na‘ra itdi çün zi-ber
Atunuñ avniyle doldı baħr u berr

Onlara didi ki iy bış pehlüvān
Kamuñuzda var durur tığ-i bürrān

Sehl ola berbere getürmek hūner
Uşta ben yılğuz u siz hū bış nefer

Uşbu nev‘a kim durar bunda fāş
Ola kim siz ola siz leşkere baş

Dutaram bişñüz ile pençe men
Sizüñ içün düşmişem buna rence men

13185 Didi Hāydar ol maħal kim kopardı mığ
Kim bugün men aluram elüme tığ

Göreyüm kim bu dilāver sāhili
Erlik içre bir midür eli dili

Atını depretdi ol tāzı-süvār
Doldı na‘lındnn yirüñyüzi ğubār

Düşmene böyle didi k’ey bed-nişān
Kanda görmişsüñ cihānda pehlüvān

Bunca öñe lāf idüben öziñi
Bir hūner göster di andan söziñi

13190 Kelb-i vahşi niçe kim ola diljır
‘Āciz olur göricegiz nerre şır

Didi aña sâhilî k'ey şîr-i merd
Oldı senüñ aķnābuñ yüzi zerd

Çün benümledür bugün āheñ-i ceng
Āhiri cengüñ durur itgil direng

Kanuñ ile ben yiri gül eyleyem
Yirüñi ben mülk-i sâhil eyleyem

Söylegil tâ bile kim aduñ dürüst
Diyebilen kimdür anı deyü cüst

13195 Didi Ĥaydar ölümüñdür baña ad
Hem tîgüm k'eydür seni dünyāda yād

Gerçi saña çāre yok bilmege nām
Bil ki söyleyem sana iy nā-temām

Şāh-ı merdān bil men şîr-i Ĥudāy
Düşmeni katı idici kışver-güşāy

Ol benem meydānda çün kın eyleyem
Ĥıştı bed-endişe bālın eyleyem

Ol benem ki çünki çekem Zūlfikār
Dolduram kân ile dağ u düz ü gār

13200 Ol benem savaş içinde çok peleng
Girü döne giricek itmeye ceng

Ol benem ki idübeni kār u zār
Oldı elümde helāk ol zü'l-ĥumār

Ol benem ki çün alam elüme tığ
Hâşıl idem âteş ez-deryâ-yı mığ

Ol benem ki zür ile bâzû ile
Viremez benümle felek el ele

Ol benem ki çarhdur baña külâh
Baña ser-leşker başıdur hâk-i râh

13205 Tâb iden de kaçlarum bil sözümü
Görmemişdür kimse gözü yüzümü

Ol benüm ki elüm idende sitiz
Ayağum düşmenden eylemez güriz

Ol benem düşmen olan da rû-be-rû
Görmeyüpdür kimse arkamı be-rû

Çünkü ide tığimüñ hürşidi tâb
Eserin duta şehre afitâb

Sen ki geldüñ yanuma iy bed-gümân
Niçe itdüñ işümi benüm 'ıyân

13210 Ger elümden dilesen olmak rehâ
Menligi koy eyleme çün çerâ

Söylegil kim beni birdür yaradan
Yok durur anuñ içün ferzend ü zann

Sen başı endürsen eger fermânuma
Baş olasuñ leşkere sen gam yime

Şāha böyle virdi ol mel‘ün cevāb
Gelmeye hergiz bu cūya böyle āb

Daş yağar ise başa gökden eger
Sindirür ise bilimi şır-i ner

13215 Terk kılman şāhımuñ āyınini
Olduğunca baña bes anuñ dñi

Üçyüz altmış ver benüm ile Hudāy
Besdur onlara baña ola reh-nümāy

Şāh-ı merdān eyledi aña ğazab
Urdı bir tığ ile ol ‘Ālî-neseb

Deldi başdan ayağa ol nām-dār
Oldı iki pāre at ile süvār

Titredi Tahmās mehcūn berk-i bîd
Kesdi ol şırin cānından ümîd

13220 Leşkerine didi bu Haydar durur
‘Ālemiñ ser-dārına server durur

153a

Bunc’eyledin işi degül andan ‘aceb
Özge nev‘ ile itdüñ bunı taleb

Her yañadan atıñuz aña kemend
Kemer anı ide siz bu nev‘a bend

Çıkdı anda ceng erinden yüz süvār
Öni kemend atıcı vü nize-dār

Dört yanın aldılar ol şîr-i Hudāy
Der-zamān kopardı Döldülini zi-cāy

13225 Açdı çünkim ol dilāver şîr-i çeng
Oldı sankim yiryüzi püşt-i peleng

Çünkü meydān doldı gerd ol on sipāh
Būsūdan çıkdı oluban kîne-hāh

Atdılar yir yirden on zengî kemend
Haydar'un bırağdılar biline bend

Çünkü hısm oldı ol aşlan üzre hām
Döldül'i altında şāhuñ itdi rām

Ellerini açuban ol hūş-mend
Koltuğ altına aldı ne ki var kemend

13230 Şeh rikāb üzre durup çekdi 'inān
Rengleri tek oldı zengiye cihān

Zengîler bārça idüp bilini hām
Yirlü yirin dutdılar ol hāmı hem

Döldül'e itdi işāret ol dilîr
Pîl teki kopdı hurūş idüp çū-şîr

Çıkdı anda ceng erinden yüz süvār⁵⁴

Öyle kişnedi ol esb-i tiz hūş
Kim cihān doldı öni ile ğurūş

13235 Ol kemend atanları iy nāzenjīn
Yukaru götürüp urdı ber-zemjīn

Ol yazıda yükredirdi her yaña
Zengjileri sür yu didüm saña

Onları hūrd eyledi mehçū hamjir
Qalmadı on zenginüñ birisi şjir

Zengilerüñ piri gitmedi girü
Sindi baş u el ayak sıyrıldı rü

Öldiler meydān içinde yek-sere
Aşlanuñ cenginde san āhu bere

153b

13240 Oldı Tahmās'uñ gözine tije dehr
Bārça kāmundaki nūşi oldı zehr

Leşkerine na'ra urup söyledi
Dünyeden göz bu güzjīn duydu didi

⁵⁴Bu beyitin ikinci dizesi orijinal metinde de yoktur.

Düşmeni tedbîr ile idüñ nigün
Bu qaranku dünü idüñ baña gün

Kim ki yanuna getürse başını
Gün bugün efzün ideyüm işini

Ben aña virdüm kızım ni‘metle çok
Bahşış idem ince genc pâyânı yok

13245 Kâlb içinden cenk eri çıkdı nâm-dâr
Pehlûvânlar itmek içün kâr-zâr

Bârça geldi gürz ü tîğ alup be-müş
Her biri söyleyüben bir söz dürüst

Didiler iy cādücü vü mâr-hor
Bârça savaş işidür yanuñda hor

Bir niçe serdârımız itdüñ helâk
Gâret itdün ne ki var bizlerde pāk

İmdi pîruzlıkdan ötdi iş bugün
Gülgün ide senden akip hāk-i hūn

13250 Bunı diyüp itdiler anlar şitâb
Od teki onlar yöneldi sūy-ı âb

Çıkdı ceng erenlerinden hāy-ı hūy
İtdi gerd ile siyeh har-gāh-ı rūy

Gerdüne irişdi çāk uçāk-ı tîğ
Gökde pinhân oldu gün gerd-i mîğ

Leşker ortasında şāh-ı dīn ‘Alī
Her yaña çalar idi tığ ol velī

Ceng eri kim gelmiş idi biñ süvār
Bişyüzin bıraқdı sāh-ı şehriyār

13255 Bārça Haydar’dan çevirdiler ‘inān
Leşkerüñ qalbine vardılar revān

Āferīn itdi şehe Tahmās-ı şāh
Böyle gerek didi serverle sipāh

Dimek olur bunc’eyledin ez-merd
Benden özge kimse olmaz hem-neberd

Buyruğ itdi atan irle dilir
Kuyruğ u yālını gevherle dilir

Şu‘lelu bir yeri çün āfitāb
Ol muraşsa‘ cevher ile la‘l unāb

13260 Urdılar cengī peleng arқasına
Eylediler bend ü miyān ü şine

Gevher ile düzülü zıyn ü ligām
Çekdiler geldi ilerü tız-kām

Geydi Tahmās kendü dağ’ ālāt-ı ceng
Pādişāhāne bilin baғladı teng

Urdı bir pülād Türkī başa ol
Kıymeti yüz tāt-ı zerrīn dağı bol

Dāmeni türkūñ misl-i āfītāb
İldırdı gevher ü dūrri hū tınāb

13265 Dāvudī bir dır‘ geydi bi-dīreng
Kim anı şāhlar giyer idende ceng

Aldı bir tığ dahı kim destesi zer
Bağladı biline hem zerrīn kemer

Tır-keşin⁵⁵ dahı’ bağladı biline teng
Dolduruban içini tız hadeng

Bārça peykānı zer-merd-i āb-dār
Nīzesi ef ‘i başı tek tāb-dār

Çıkdı nev‘ ile ata ol la‘ın
Çarha çıldı sanki ılduzdur yaqın

13270 Didi andan leşkerine cānlarum
İy ki benüm nām-ver aşlanlarum

Ben ki meydāndan yaña açam rikāb
İdiñüz sizler dīreng itmeñ şitāb

Eylemeñ teng gittigüm içün gönül
Meger işüm oña ele gire ol

⁵⁵Metinde “tır-keş” olarak yazılan kelime metnin anlam akışına uygun olarak” tır-keş”şeklinde düzeltilmiştir.

Düşmenümden dönsem alubanı kām

Ele gire dilegüm benüm tamām

Çarh-ı gerdüne ire tācum benüm

Girü gele yine tārācum benüm

13275 Yok eger düşmen olursa şād-kām

Kim duyupdur dünyenüñ işin tām

Ululardan itmişem ben ihtiyār

Çünkü şahşa ola tîre rûzigār

Olmaya ki tîğ idüben füzün

Dilese bağışlamaz çarh-ı nigün

Batmağa irişe benüm çün āfitāb

Ol beter derüñ ideyüm ger şitāb

Gitdi bunı deyüben dopdalu hışm

Leşkere dah' oldı sudan dolu çeşm

13280 Haydar'a irdi yavuk ol kîne-sāz

Bārça arayış ile şitāb-ı sāz

Açdı yüzinden girih Tahmās-ı şāh

Sen diyeydüñ kim bulutdan çıhdı māh

Haydar itdi qaddine añun nazar

Çehre-i hübbine dah' ol pür-hüner

Gördi anuñ yüzini bā-ferr-i zjb

Çehre-i hüsni begāyet dil-fırīb

154a

Düşmiş ol gül üzre ānberden ğubār
Hem benefşe ile dolmuş nev-bahār

13285 Didigöñlinde bu hūb çehrelü er
Yāl u bālī hūb u ra‘nā ser-be-ser

Şāyed ola bunı öldürmek dirîğ
İde İslāmı kabul gören de tîğ

Çağıruban didi k’ey Ṭahmās-ı şāh
Kendüye ħor eylemiş sāl ile māh

Ḳıl nazar görgil ki der-Ḥāver-zemīn
Niçe tārāc eyledüñ iden de kīn

Leşkerümdür ser-be-ser baña eşir
Bend içündür kâmusı dest-gır

13290 Senden incimiş durur bende revān
Bağladuñ ne kim benim var pehlüvān

İşledügün’e ‘ıvaz imdi senüñ
Kim niçe iletdüñ niğārın perdenüñ

Ne dirseñ ne görürseñ ḥālūñi
Söyleyüp bildür baña ahvālūñi

Gördiler señün kâmu bu kanda geçem
Ne yavuzluk k’eyledüñ andan geçem

Küfri terk eyleyüben getürgil imān
Var ise ‘aqluñ Hāḳḳ’a itme gümān

13295 Kıymagil sen mülkün ile tācıña
Kendün olmagil sebeḳ tārācuña

Yaḥşı yamanda sınaḳum ben seni
Neler eyledüm saña gördüñ beni

Efser ü efsāruñı elümde bil
Ḳankısın diler iseñ sen anı kı

Didi tahmās aña ki iy nām-ver
Senüñ işüñden dolu ḳandan ciger

İtdüm ise fitnemen bir kez eger
Bağladum saḳalını tevküñe kemer

13300 Dutdum ol bir şüm serdāruñı ben
Diridür saḳlamışam bil anı sen

Sen benüm leşkerümüñ serdārını
Ḳoymaduñ mal kimde ḳırduñ varını

Sen benüm mülkümde ekdün toḥm-ı kıñ
Virdi vırānlığı ber-Sāḥil-zemjın

Ulular kim öldi Hāverde bı-şümār
Bizden öldürdüñ birisine hezār

Anda ki işlere olupdur ‘ıvaż
Ol cihetden daḥı eyleme ğaraż

13305 Çünkü kırduñ bunca benden serveri

Âşinâlık söziñ yok durur yiri

Ne ki var elünde göster gil hüner

Kim çevirmezen savaştan bunda ser

Âşinâlık kapusını eyle bend

Gürz ile söyleş benümle yâ kemend

Böyle deyübeni cevân eyledi

Gezleyüp ok kaçd-ı meydân eyledi

Birbirine tır-i bārân itdi saht

K'oldı gökyüzinde hürşid tîre baht

13310 İnce karşı dutdılar oğa siper

Öyle san eşirleri çıkardı perr

Kalmadı tır-keşde çün tır-i hadeng

Açdılar onlar bu kez nîze ye çeng

Nîze ile ince itdiler sitiz

Oldı nîze ellerinde rîze rîz

Andan aldılar ele kûpâl u gürz

Gösterüben kuvvet-i bāzū-yı bürz

Gürz uruşmağdan yoruldu kolları

Öyle ağırlandı dutmaz elleri

13315 Tîge uzatdı bu kez Tahmās çeng

Güşiş itdi şîr ile hem çün peleng

Hışm idüben aña řāh-ı nām-dār

Başı üstine getürdi Zülfıkār

Çalmadı eğildi tığı bir zamān

Sen diyeydüñ oldı gūyāne-bān

Oldı Tahmas korhudan ruhsār-ı zer

Yüzine çekdi revān zerrīn siper

Çaldı tığı başına ol şehriyār

Kalkānını böldi mānend-i hıyār

13320 Ötdi řemsīri sırüñ çün ez-siper

Ol la'ın uğurladı başını meger

Atınuñ cilādını düzetdi tız

Dutdı anda durmadın rāh-ı gürjz

Geldi leşkerine itmeyüp direng

Ağzı huşk u kalmamış yüzinde reng

Leşkere didi kim ol nerre şır

Tahtdan itdi řāhlık uş beni şır

Ger kaçurmıydum tığından başımı

Görmeyeydi kimse ben gördüğümü

13325 Bunca leşkerle döğül öz aña işi

Savaş idemezüz anuñla işi

Egleneyüm tā ki leşker bı-sümār

Cem'olsun huşk u terde ne ki var

Çaldılar kūs āsāyış dendi çün
Şāh ile ceng idemezler idi çün

Gitdi ol meydāndan eyvānına şāh
Cem‘ oldu bār-gāhına sipāh

Söyledi Ṭahmās olan demde neberd
Kim görüpdür daḥı Ḥaydar teki merd

154b

13330 Yine ol tığ kim çıkarur od zi-mığ
Kimde var şehlerde añun teki tığ

Yine ol bindügi ester-i tız-kām
Bu tosunlık ile olmuş aña rām

Her kişide k’ola öyle at u tığ
Daḥı yükrük ceng ide ol bā-dirığ

Didi veziri aña k’ey tēc-dār
Bulur ol furşat ki şāhı nām-dār

Tığ ile ol at durur aña sebeb
Şāha layıkdur ider olsa taleb

13335 Didi Ṭahmās aña çün kim şāh-ı zeng
Başı üzre kıya tēc-ı müşg-reng

İdeyüm ben aña Mihyār’ı revān
Getüre ol tığ ol atı hemān

Hālî oldu çünki meydāndan sipāh
Gördiler kim doldı ebr gerd ile rāh

Oldı tîre düz ile deryā-yı ğār
Māhiden tā kim mehe irdi ğubār

Haydar ol tozdan yaña itdi nazār
Der-zamān istedi ‘Amr’ı şîr-iner

13340 Didi Amr buradan idüp şitāb
Bilüp ol tozdan haber getür cevāb

Haydar’uñ fermānıyla oldu revān
Gitdi ārām-gāhına şîr-i ner

Karşuladı anı bārça ehl-i dîn
Her biri itdi şāha çok āferîn

Amr çünkim irdi ol toza yakîn
Uğradı bir şahşa dah’ ol nāzenîn

‘Amr andan sordı k’ey çāpük hırām
Kanda gidersüñ nedür di saña kām

13345 Böyle virdi orada ‘Amr’a cevāb
Müjde içün iderem bilgil şitāb

Aparuram muştuluk Tahmās’a ben
Tā işide şād ola leşker-şiken

Geldi uş Hāver zemînden bir çeri
Vardur otuz biñ kâmusı ceng eri

Serverũn adıdur Pırũz-ı Baht

İrişũben açā Tahmās'a raht

Leşker ehinden sordı 'Amr yol

Tā ki şāhuñ perdesine vara ol

13350 Geldi bir sāhillũ tek ol pũr-hũner

Bağlanubanı sicā 'āne kemer

Perdeden indi kulağına sũrũd

Nağme-i çeng ü def ü āvāz-ı rũd

Perde daşrasında durup ol dilĩr

Perde içine teferrũc itdi şĩr

Gördi perde altına bir şāhāne taht

Qurulu ferş dōşelũ iy nĩk-baht

Taht ũzre bir yigĩt sāgır be-dest

Gözleri tek bādeden maħmũr-ı mest

13355 Bir nigār gũl 'izār hũb-rũ

Sāķĩ olmış serv şadlu mũřk bũ

Başĩ dolmış ol dilāver'ũñ řarāb

Bir elinde cem bir elinde rũbāb

Bũyle dirdi ki uyħu içre tĩz gũrd

Baňa niçe getũrũrsũñ derd-i renc

Dostlarumdan eyledũñ beni cũdā

Sāħilũñ mũlkine salduñ bĩ-nevā

Ḳanda kāmumca olur baḥtum benüm

Yine geldi sāḥile raḥtum benüm

13360 Ben Hüdāvendüme dutaram ümjd

K'ide tîre şebi rûz-i sefîd

Gözlerüm yüzüñle rûşen ola hem

Acuğum uddı meger kim ola kem

Şādılığ ile oturayuz pîr böyle

Gide bu zaḥmetle renc ḳamu bile

Dutavuz Tahmās-ı bed-endîşi biz

Ḳoyar öz mülki içre rüst-e-ḥîz

Belki bilmezem deñiz içre olar

Ḳaldılar ya çıqdılar mı ber-kenār

13365 İşlerinden onlaruñ bilsem ḥaber

Endürürdüm varuban kulluğa ser

‘Amr-çün kim perdeden añladı rāz

İtdi şeklin perde ehli teki sāz

Girdi ele alubanı bir rübāb

Nāğme-i cengi iderdi ol şebāb

Sordı anuñ adın ol ferḥunde şāh

Yād gelürsüñ gözüme iy nîk-ḥāh

Söyledi aña ki bir sāzendeyüm

Ḳanda ki bir şāh olursa bendeyüm

13370 Geldi ulağuna āvāz-ı rübāb
Ol cihetden gülmeye itdi řitāb

Ben nevālardan bilürem çok nevā
Hem lebmdr sāz derdine devā

Didi ‘Amr’ a söylegil iy-ħb-r
Bir nevā kim dideden aķıda su

Aldı engine revān maŗrab-ı rbāb
Söz ile ki od ıķarurdu zi-āb

155a

Açdı ol terennüm itmeğe zebān
Perdeden ıķdı terāne der-zamān

13375 Söz arasında dir idi k’ey neşim
Niçe virrsñ baña md-i bm

İtmegil baħtum kimi ftādelik
Söyle sermden nedür āzādelik

‘Anbern ķoħuñ teki irgr selām
Benden ol řāh-ı cihāna řubħu řām

Bir selām k’andan selāmetliķ gele
Hāřa kim andan melāmetlik gele

Bir selām ki ola pesend reh-nmāy
Lāyık ola kim göre şır-i Ĥudāy

13380 Söylegil kim iy cihānda pehlüvān

Sen cihānı dutduñ iy rüşen-revān

Hāver ehli kim ki var iy pāk-i dīn

Sen yuduñ gönüllerinden kibr ü kīn

Ḳahramān'a bile iletmeyüp sipāh

Tahtın alduñ öldi menüm Nāhīd Şāh

Sensüñ ol kūh-ı billūr üzre duran

Ejdehālarını divlerin kıran

Çünki mıtrab söyledi bu perdede

Gözlerinden başlar su kim gide

13385 Ata gide yakın bir itdi şāh

Maṭraba böyle didi k'ey nīk-ḥāh

Kimde var bu ferr ü ferzāneliğ

Āşināsın görmezem bī-gāneliğ

'Amr-ı Ümmiye iseñ virgil ḥaber

İkilik yok ortada iy pūr-hüner

Beni sen bilgil şehi Pīrüz-ı Baht

Diyeyüm ki baña ne gösterdi baht

Anda kim Ḥaydar ile iy nām-dār

Yavuğ irişdüñ ki ber-Āhen-Ḥişār

13390 Ḥışn-ı Āhen'den çū çıkdı daşra şāh

Ḳahramān'dan yañaya ol dutdı rāh

Anuñ ardınca şehî Düldül-süvār
Gitdi keştiye binip ol şehriyār

Orada eylemedüm ben çok direng
Leşkeri aldum gelem itmeğe ceng

Keştiye bindüm alubanı sipāh
İrişem tā kıancaruya gitdi şāh

Dönmedi kāmumca devrān-ı sipihr
Özge nev‘a dünyeye gösterdi mihr

13395 Çünkü derya içre esdi bād-ı tünd
Oldı uş elde tığ-i iķbāl-ı künd

Bil kıoyup keştiyi dönderdi zi-rāh
Saldı sâhilden yaña iy nķkū-hāh

Keşti deryā içre ğark oldı nigün
Dutdum andan sâhılūñ mülkine yön

Oldı çok çok leşker anda tebāh
Māhiye irdi menüm tācum zi-māh

Ne ki yeygü var idi yidi neheng
Günüm anı göreliden oldı teng

13400 Çünkü anda zevraķa irdi şikest
Eyledük ümmiyeden kūtāh-ı dest

Ne ki vardı akdı suya rahtımız
Oldı bir tahtanuñ öni bahtımız

ᖕomumuza oldu bizüm taᖓta taᖓt
Cānımız ᖕurtarduᖓ oldu mār-baᖓt

Doldı pıl ile hevā deryā-yı jerf
Yimeᖓümüz ᖕamu suya oldu ᖕarf

ᖕalmadı dilde ᖕarār u gözde ᖓāb
Yuᖕaru gök aᖕaᖓada ancaᖓ āb

13405 Ötdi deryā içre bir hanᖕa tamām
Bunda irᖓüzdı bizi iy nıᖕ-ñām

ᖕünkü ᖕıᖕduᖕ bizdeñizden daᖕᖓaru
Sāhile irdük ᖕalanımız ᖕamu

Gıyesimüz bārᖕa olmış idi nem
Nöᖓbet artubanı iᖕbāl oldu kem

Leᖕker oldu uᖕta bu nev‘a ᖓarāb
ᖕalmadı at u silāᖓ u nāñ u āb

Geldi ol ᖕahmās bed-endiᖕ-ı ᖕüm
Diledi ᖕatlimi ol kibr-i ᖕulüm

13410 Beni öldürmeᖓe ᖕoymadı vezır
Geᖕdi tökmeden ᖕanumı ol ᖕerır

Söyledi ᖕahmās‘a kim iy pādıᖕah
Tökme bunuñ ᖕanını sen bı-ᖓünāᖓ

Gerek ola saᖕlagil bir ᖓün saña
ᖓün ola olan da bir ᖓün dün saña

İtdi ʤahmās niçe kim ol gördi rāy
Kendü mülkinde baña eyledi cāy

Virdi baña leşkere at u yaraķ
Gitmiş iken geldi ele ʤımar tāk

13415 İmdi bir ilci ayurmuş pādīşāh
Geldi deyü üstüme bir kīne-hāh

Yok dimegil gel deyü fermānuma
Bir zamān fīkr it deyü peymānuma

Niçe kim ʤahmās bed-gevher durur
İyedür bu kīşvere server durur

Varuram andan idebilmen gürjz
Kim duta yolumı alup ʤıg-i ʤız

Dağı ol kim bu dilāver nām-ver
Dutdı dünyānuñ çavķını ser-be-ser

155b

13420 Memleket çün bārça ana dutdı rü
Ben dağı bir bārça itdüm ārzü

Doğrıdur gerçe terāzū reh-nümün
Ol yaña meyl ide kim ol füzün

Amr ana didi kim iy ser-firāz
Kim saña lāyık durur ‘izz ile nāz

Bilmedüñ mi kim durur ʔahmās'ı sen

Görmedüñ mi sâhib-i elmâsı sen

‘Âlemiñ bil ser-firâzıdur ‘Alî

Erlik içre pür-dilâver ol velî

13425 Hem bilgil ki ‘ömrüm iy dilir

Bilürem n’ider saña mâh u ay u yir

Düşdi tahtdan işidüben anı şâh

Şâd oluban eyledi feryâd u âh

Öpdi ‘Amr’uñ ayağını elini

Açdı şekker itmeklige şeh dilini

Didi kim eglenelüm burada şeb

Açmayalum uşta bu destâna leb

Gerek yüzine çün gele gün gide mâh

İletelüm Haydar yana bundan sipâh

13430 Yarısı utınca dünüñ şâdümân

Oldılar uyıldılar andan bî-gümân

Çünkü gün tîğini çekdi ez-kemer

Doldı ol düz leşker ile ser-be-ser

Haydar’a yavuk irişdi ol sipâh

‘Amr ilerü gidüp oldu müjde-hâh

Geldi Haydar yanına mânend-i bād

Muştuluk virdi aña ol hoş-nihād

Geldi deyü uşşehi Pîrüz-ı Baht
Şadılık ile açdı uş burada raht

13435 Keşti içre ana ne kim irdügin
Haydar'a bir bir didi ne gördigin

Haydar işidübeni çaldurdu kūs
Sanasuñ kim oldı dünya āb-nūs

Buyrug itdi tā kim atlandı sipāh
Karşu gitdi dutubanı bārça rāh

Ol Ebū'l Muḥcen ile Mālik-i nām-dār
Gittiler bileler niçe biñ sūvār

Gerd içinde çıkdı nā-geh bir sipāh
Günüñeyvanında tîre oldı māh

13440 Düşdi atdan iki yañadan çeri
Karşu geldi yayağ olup her biri

Onlar anda birbirin kucaqladı
Her birisi şadılıkdan aqladı

Oradan leşker-gehe geldi sipāh
Vardı Haydar yanına Pîrüz-ı şāh

Çünkim irişdi şāha ol nām-dār
Ayağı altına düşdi sāye-dār

Söyledi Haydar'a ta diri olam
Cān ile mihrüñe ben senüñ kulam

13445 Çok senâlar ol Hüdâvende nuhust
Kim seni bir dahı gördüm ten-dürüst

Tâ ki devrân senden ayırdı beni
Şabrımuñ yırttı kamu perdesini

Kalmadı teşviş ü gam bî-çâreliğ
Kim saña getürmedi âvâreliğ

Bu cihân ile yemi bana firîb
Hâlî oldu şabr ayağı ez-rekîb

Niçe ki yavuzluğ uğradı baña
Fırkat idi bed-teri didüm saña

13450 Çünkü Şâh işitdi i'zâz eyledi
Yanına getürdi yir otur didi

Böyle didi aña kim iy nâm-ver
Şinedeñ çok renc gördün hayr ü şerr

Âhiretde var ümîdüm Kirdigâr
Râzî işüñden ola iy nâm-dâr

Bî-nihâyet bulasuñu 'uqbada genc
Dünyede çekdüğüñ içün dürlü renc

Dâyimâ günüñ senüñ nev-rûz ola
Bahtuñ adun kimi hem pîrûz ola

13455 Çünkü şeh Pîrûz irişdi ol zi-râh
Bir kişi geldi ki iy Tahmâs-ı şâh

Hāveriler oldı Hāydar ile bir
Leşkeri oldı alil iken kesir

Bakubanı didi Tahmās k'ey vezir
'Āqilūmūz sen idūn dāniş-pezir

Diledüm öldürem alıp anı tığ
Ol cefā pişeyi omadun bî-dirig

Rāyuñ ile eyledüm başın bülend
İmdi senden irdi baña bu gezend

13460 Ben sizūn sōzūñle açdum ise dest
Düşmen olur yeg durur yā pāy-ı best

Der-zamān irdi yine bir pür-merd
Didi doldı düz ü deryā bārça gerd

Her yañadan ol adar geldi sipāh
Yiryüzinde yok ayak basmağa rāh

Huşiden peleng ü deryādan neheng
Geldiler bu düz yire itmege ceng

Dağ başına niçe kim itdüm nazar
Tirelendi alb ü künd oldı baır

13465 Bahıcılar niçe kim ider nigāh
Su yüzinde görünen bārça sipāh

156a

Deñizüñ yüzinde yüz revnağ durur
Bilmezem ılduz mı ya zevrağ durur

Gerdüne irişdi mevc olup şedîd
Oldı zevrağdan kevākib nā-bedîd

Su kırağı kamu leşker-geh durur
Sāye-bān ü hayme vü hār-geh durur

Bes ki gūnā gūn olupdur mürğ-zār
Sanki cennetdür anı yā nev-bahār

13470 Bağdum ise kıncaruya ben hemîn
Haymeden ben görmedüm hālî zemîn

Su kırağı haymelerdür bî-hisāb
Bārça peyveste tınāb ender-tınāb

Nîzenüñ ucına yokdur gökde cāy
Yirde yir yok kim kıncı basa pāy

Oldı Tahmās'un işidüp göñli şād
Gamdan āzād oldı san buldı murād

Oldı şād u kalmadı göñlinde bîm
Söyleyenüñ dāmenin doldurdı şîm

13475 İşidüp çaldurdu bunu kerrenāy
Leşkeri cem' oldı der-perde-serāy

Bu ¼arafdan dağı ¼ün Pırüz-ı řāh
Geldi Ėaydar yanına alup sipāh

Der-zamān yoldan göründi bir Ėubār
Geldi andan ¼ıkuban bir nām-dār

Yalıñuzdur dağı kimse yok bile
Cestlik içre sanasuñ beñzer nıle

Ol gelene bilki Fettāh idi nām
Gökyüzi gerdi ile doldı tamām

13480 Tañrı aşlanına ¼ün irdi yağın
Ėıdmet içün oldı Ėam ol pāk-i dın

Ėaydar'a yir öpüben virdi selām
İtdi Ėaydar dađ' rukū'ına kıyām

Didi Ėaydar aña kim iy nıķ-rāy
Ne peyām gönderdi Resül-iĖudāy

Virdi Fettāh ¼ıkarup bi nāmeyi
Dutdı yirinde yine ol meskeni

Çünkü anuñ gördi 'unvānını řāh
Kırpikinden yaşı itdi revān be-māh

13485 'Anber ile yazılı açdı Ėarır
Dutdı yirüñ yüzini müşk-i 'abır

Evvelinde nāmenüñ nām-ı Ėudāy
Kim kişiye ol virür 'aķlile rāy

Hem bağışlayıcıdur hem dād-ger
Bendeye andan durur zūr-ı hazer

Kim ki ne dilerse viren kāmını
Raḥmet iden kim penāh itse anı

Kim ıodı der-gāhınıñ ḥākine ser
Başına ıomadı anuñ tāt u zer

13490 Geldi kim ıapusına vaııt-i niyāz
Kim murādın bulmadın ol döndi bāz

Luıfınıñ zıllına kim geçdi zi-dūr
Sāye teki feyzi almadı zı-nūr

Dādınıñ dāmenine kim urdı el
Dādını almadı uşbunca milel

Eyleyenden soñ Ḥudā'ya āferin
Çok senālar saña iy sālār-ı dın

Muştafa'dan çok dūrūd bı-riyā
Murtaza'ya k 'oldurur Ḥayber-güşā

13495 Zūr u bazıñ ile feth oldı cihān
Kaşlaruñdadur sa'ādetden nişān

ıuvveti İslām tığüñle buldı hem
Şādılığ arturdı vü giderdi ğam

Yiryüzinden eyledüñ bed-ḥāhı pāk
Dın 'alemin göke irgözdüñ zi-ḥāk

Felek ucalığına addũn sebep
Tācı arı ider ayāğından aleb

Çũnki arı sārũ sinānuñ ide tāb
Çok hulleler göre andan āfitāb

13500 Çũn ‘inānuñ ide yuaru itāb
Yeñi ay ola senũñle hem-rikāb

Yiryũzin serı itdi elũñdeki tıı
Andan aldı odı berı iden de mıı

Çũn kemendũñ ola misl-i ejdehā
Himmetũñ ile ola kiver-gũā

Dāyim olsun saña bu ferundelik
Kim bulur İslām senden zindelik

Saña göñlũm cān idendũr itiyāı
Haste idũpdũr vũcũdumı firāk

13505 Dũn ü gũn alar Hũseyn ile Hāsen
Senũñ iũn Fāıma hem Bu’l Hāsen

Çũnki Tahmās’ı getũresũñ be-dām
Medıne’ye ol revān iy nı-nām

Bundan öndiñ ‘Amr’ı ben iy nāzenıñ
Saña gönderdimdi der-Hāver-zemıñ

Yine bu ilciyi daı’ itdũm revān
Adı Fettāh ü hũnerdũr kār-dān

Dāniş ehli perver-i pākize rāy
Yağşı yamandan ol olsun reh-nümāy

156b

13510 Bu yarānlardan yarānlara selām
Her zamānda biñ kez olsun tamām

Nāmeyi çün okıdı ol nām-ver
Dıdeden oldı revān lü'lü-yi ter

Söyledi Fettāh'a Mālik ser-firāz
Kim sefer işi bize oldı dırāz

Ölümün iyesinün hāli nedür
Şafvan ü İbrāhim aḥvālī nedür

Didi Fettāh aña ki iy pehlüvān
Şād u ḥurremdür kamu rüşen revān

13515 Ḥālīd İbrāhim'i bil iy nām-dār
Perver ider atanun leyl ü nahār

Öyle nize dutmak öğretti aña
Buldu şöhret ay teki didüm saña

Yine hem şufvāna bilgil iy hümām
Dāyesi öğretti ok atmak tamām

Didi Bu'l Muḥcen'e daḥı anda hem
Şādumān ol dінде sen yime ğam

Doğdı bir oğlanuñ be-ğayet ẖub-ṟūy
Kim ider ḏiḏarını ‘aql arzūy

13520 Muştafa ḵoydı Muḥammed aña nām
Saña benzer ẖūb yūzi anuñ tamām

Çünki Fettāh’ı yarānlar gördiler
Her biri aḥvālī ondan sordılar

Gelūbeni ‘Amr irdi der-zamān
Birbirin ḵoçdı ol iki kār-dān

Çıkdı Fettāh ile ‘Amr pūr-hüner
Didi Fettāh aña kim iy nām-ver

Geşt ideyüm bu yazıda bir zamān
Göreyüm ne gelir başa hemān

13525 Çünki Fettāh görūbeni gitdi rāh
Geldiler ‘Amr ile bā-sāhil-sipāh

Ḥayme ḥar-geh gördi dolmış düz yazı
Anca çeri kim görünmez yiryūzi

Her bir iḳlīmden bir özge pādişāh
Dili rengi ayru ayruḳı sipāh

Ol dilāver çeri ne ādem ne ḏir
Önlerinden dolmış ol düzde gırıv

Bārça cevşenleri vū ālāt-ı ceng
Ḳamu başdan başa a‘zām-ı niheng

13530 amusınıñ onlara tıg ü siper
Kimisi ağ kimi ara ser-be-ser

Özden özden ne ki var yāl ile gūzer
Ellerinde hem sūmuñ kūpāl u gūzer

Doldı ‘Amr’uñ gōñli onlardan herās
Geldi ahmas yanına itdi sipās

Didi ahmas ‘Amr olup ande leb
K’oldı gūn řu‘le virdigi tıre řeb

Ol adar irişdi ceng eri sipāh
Yiryüzinde ūrřide almadı rāh

13535 Didi řāyim aña ki budur ‘aceb
Bu çeri kim savaş iderler taleb

Ne kivar somuñ durur tığleri pāk
Oldum ol somuñı gōrūp ūb-nāk

Bir kişiye kim somuñ ola silāh
Gōrme savaşı sen onuñ salāh

Didi ahmās aña kim iy nam-ver
Sen o somuñdan bilmezsūñ aber

Ger sınayalar anı olanda ceng
Doludur ārāda az‘ām-ı niheng

13540 Senuñ hārāyı oymaya ol dūrūst
Ol somuñı sanmagil kim ola sūst

Bilki bil Haydar'da tığ-i âb-dâr
Anuñ adını dîrler Zülfikâr

Tığ elinde şu'le virende hemân
Kişide qalmaz gider rûh-ı revân

Ol behâlu tığ menüm olsa ger
Hûrşide irgöze idem gökde ser

Didi sâyim niçe eylersüñ heves
Görmemiş şehlerde öyle tığı kes

13545 Yok pülâdına anuñ oddan haber
Ne hû vardır anda âdemden hüner

Ol kılıc peygamberüñdür didiler
Her kişi elinde göstermez hüner

Kim ki oldu Tanrı'nuñ peygamberi
İşi anuñ hergiz olmaz serseri

Enbiyâ içre Muḥammed'dür güzîñ
Tâcîdur serverlerüñ ol nâzenîñ

Her kime kim ola 'aklı reh-nümây
Bula andan behre der her serây

13550 Uşbu nev'a ince didi kâr-dân
Eyledi Tahmâs indîşe nihân

Sâyime böyle didi k 'ey herze-güy
Sözüñ ağzuñda biri çün âb-ı cüy

Eylemişdün söz ile gönlümi nerm
İtmiş idün ol dıne albimi germ

Gönlümi efsünla itmişdün zi-rāh
Dünyeyi itmiş idün baa siyah

Kii sözün b-gāneler dni dime
Onlaru resm ile āynini dime

13555 Didigünden ‘Amr oldu ‘özl-hāh
Çıdı evden virdi destūr aa Şāh

157a

Geldi Hāydar yanına ol pür-hüner
Leşkeru okuluı yandırmış ciger

Hāydar’a söyledi kim iy nerre şır
Dünyeyi geşt eyledüm bālā vü zır

Görmemiş Hāver-zemīnde eri ok
okluundan bende zerre orku yok

Leşkerine sāhilu itdüm güzer
Dünyeyi leşker dutupdır ser-be-ser

13560 Yiddiyüz kez artu ola ez-hezār
Kim eridür düz ü deryā kūh-sār

Şūreti ne dıvdür ne ādemi
Göreliden gönlümü artdı amı

Didi H aydar g  nlini ş ad eylegil
Guşşadan kendüni      eylegil

Çünki ben ele alam şemşir-  tiz
Koparam s hil zeminde r st-e-hiz

‘Amr   nkim H aydar’a söyledi r  z
Oldı Fetti  h   zge nev’a    re-s  z

13565 H aydar’a b  yle didi bu günde men
Ol ya  a vardum ki vardur encümen

Bir zam n gitmeklige eyledüm şit  b
Ol ya  a kim da dur dery -yı   b

Da  arasında iriş d m n -geh  n
Bir  eriye kim    a irmez g m  n

ş yed Tahm  s’a y ri virmege
Geldiler bu m  lke    i görmege

Atlulardur b r  ası    n p  l-i mest
Kamu bind kleri da  ı p  l-i mest

13570 Ol  erid r sanas  n dery -yı n  l
N  l durur enleri uzunları p  l

P  l s v r olmuş kamu itmege ceng
P  l gerek p  l  arbına ide direng

P  ller üstinde kamu esb  b-ı ceng
Kurulupdur çok çok ‘   m-ı niheng

Boynı başı pılleriñdür tūķ-ı zer
Pılleri üstinde ķamu zerrin kemer

Az u çok var ceng eri on kez hezār
Nıl teki pılleri olmuşlar süvār

13575 Durdı Bu'l Muħcen ayağ üzre o rū
Tığ ü ķalkanın getürüp hūb-rū

Haydar'a böyle didi k'ey şır-i merd
Göñlüm ider ārzū itmek neberd

Şāyed olam yalıñuzonlara bes
Olmasun kim baña gele yār kes

Çün olar pıl teki vū ben daħı pıl
İdeyüm bil leşkerine günü nıl

Böyle virdi şāh aña anda cevāb
Erlik içre sen dilāver-i kām-yāb

13580 Bağlar olsan sen bu ceng içün mizān
Korķarum ki cāna ire ziyān

Uşbu nev'a kim dir Fettāh söz
Dutmagıl sen yalıñuz bu işe yüz

Pehlūvān Seyyāf ile Zıñhār-Hār
Gelüp olsunlar senūñle bile yār

Buyruğ itdi ol iki cenge āz-māy
Bindiler savaş atın iy nıķ-rāy

Atların binüben ol üç pāk-i dīn
Gıtdiler onlardan almaklığa kīn

13585 Çünki hūrşīd yiryüzinde oldu zerd
Oldı hevālevni hemçü lāciverd

İki dağ arasına irişdiler
O çerinüñ üstine düşdiler

Atların yükredip ol üç pehlüvān
Çekdiler tīğ aldılar gürz-i girān

Böyle didi onlara Zīnhār-Hār
Dutmak gerek bunun tek işi hōr

Gıtdiler gün çün tīre oldu rüzīgār
Oldı qaranqu ne kim var deşt ü ğār

13590 İmdi eger eylesek biz qaşd-ı ceng
Gide kamu namusumuz gele neng

Qorkarum ki bula uşbu çeri dest
Ayağ altına ala bizi pīl-i mest

Eglenelüm tā ki gitsün āfitāb
Başı dolsuñ dīvlerün dah' bil be-hāb

Anda onlar üzre řebl-hūn idelüm
Alubanı kāmumuzu gidelüm

Onlara oldu ol işde reh-nümāy
Eylediler dağın eteginde cāy

13595 Çünkü dün ötdi yarısı hemân
Uyhu ile dıvler oldı ser-gırân

Çizdi eshâbın kamu ol ‘aklı az
Toprağ üzre yatdılar olup dırâz

Çünkü uyudı kamu ol kimgirde rāh
Durdı ol üç ten aluban kîne-hāh

Durmadan irişdi ol üç şır-i dil
Dolu leşker idi yatmış iki mıl

Her biri bir yirde nev‘a itdiler
Onları görgil kim anda n’tdiler

157b

13600 Geldi Haydar didiler alup sipāh
Yiryüzini döndere deryāya şāh

Ḳamusı deprendi binübeni pıl
Sanki cünbiş eyledi deryā-yı nıl

Ol dilāver leşker aluban gurūh
Doldı āvāz ile ol deryā vü kūh

Çekdiler birbirine semsır-i tız
Gösterüben birbirine sitız

Cengi pıller kamu kırtuldu zi-bend
Leşkere irişdi onlardan güzend

13605 D n  arankus  v  leşker n m-i h b

Bir ya adan da  idi bir ya a  b

 ı dı  ara bulut üzre gerd-i n l

P ller  ni gider idi ki m l

Atlaru  dırna ı altına b -direng

Bir idi dery  v  da  u düz   seng

P l ayağı altına  l  h r u z r

Topra a  amu bula mı  b -  m r

Leşker ortasında ol    ceng eri

Uşbu nev'a  ırar idi her biri

13610 Çünki gökde dutdı gün zerr n siper

Gitdi  arankuluk ez-k h meger

Orta yirden  ı dı ol    pehl v n

Uc u orta ölüden  anla rev n

  n s b  andan giderdi gerd-i n l

P ller  l mid r idi iki m l

 zlerinden ince  ırmı lar sip h

Ölüden gitmeye bulmazlardı r h

N -geh n ceng eri ol    n m-d r

Gördiler kim gelür idi bir s v r

13615 Anı göndermiş olup encümen

Geldi t  oldu yavuk ol   ten

Sordı anlardan kim iy ber-geşteler
Baştı dönmiş azğun ser-geşteler

Candan kımler yine olubanı şır
Pıl çengālına geldiñüz dilır

Didi aña bil meni Bu'l Muħcen'em
Sizlere kın odını yaķan benem

Leşkerinden Ėaydar'uñ bir pehlüvān
Uşbenem bilgil yaķın itme gümān

13620 Sizlere bu dünde gösterem hüner
Ben idüm iden sizi zır üzeber

İmdi bugün idelüm ceng-i bezerk
Biline meydānda tāki şır ü gerk

Dönübeni geldi leşker-gehe bāz
Didi ne kim didiye ol ser-firāz

Çeri kamu işidüben bindi pıl
Oldı san kim yiryüzi mānend-i nıl

Yiryüzi dağdan dağa döndi çeri
Daş oda döndi didüñ her biri

13625 Atlular na'rası ile pıl-i mest
Dağ yire indürüp eyledi pest

Bārça nehengler binüben pıl-i ceng
Kamu cengi içre ā'zām-ı niheng

Çünkü meydāndan gök üzre çıkdı gerd
Sürdi meydān içre bir pıl-i neberd

Girüben meydana pılı egildi
Çok çok lāf idübeni söyledi

Didi Bu'l Muḥcen'e kim gel ilerü
Cengi aparmayasun sen girü

13630 Sürdi şir teki ilerüol dilir
Na'ra urdı öyle san gurrende şir

Sürdi meydāna atın itmege ceng
Na'lı ile tutiyā olurdı seng

Cünbiş itdi yirinden anda pıl
Korkdı atı girmedi ol böyle bil

Çekdi cilādını tündlük eyledi
Pıl yaña varmağa kündlük eyledi

Ol dilāver yandı misl-i meş'ale
Düşdi atından kılıç aldı ele

13635 Yayağ olup yürüdi ide neberd
Yiryüzinde göke irdi onda gerd

Haşmına iledürdi nize ez-kemer
Ol yanından nizesi getürdi ser

Düşdi pılinden toprağ üzre nām-dār
Ortasın deldi cidāyı cān-sipār

Yüridi ol pîl ile on pehlüvân

Sögmege uzatdılar aña lisân

Hamle itdiler aña ol on süvâr

Oldı meydân dolu billûrdan ğubâr

13640 Ol yañadan dah' ol iki ceng-cü

Yayağ olup dutdılar meydâna rû

Bir taraftan üç yayağ on pîl-i mest

Bârça balığ somuñı almış be-dest

Ara yirde çünki savaş oldu germ

Pîllerüñ darbindan oldu yir nerm

Nîze almışdı Bu'l Muħcen ele

Daşurdı orada pîller ile

Yine hem ol nâm-ver Zînhâr-Hâr

Mîr Seyyâf dahı ol ħançer-güzâr

13645 Yuċaruya aza çok ħalınca ğün

Öldi ol on pîl olubanı zebûn

158a

Öniñce Bu'l Muħcen'di dutmışdı şaff

Baĝrı ħanından dudaĝı dolu keff

Pîl übânlar ħaldılar aña 'aceb

Açdılar her birisi bir söze leb

Erlik ile biz bunı iletemeyüz
Birebir kımaz kim olsa yüzeyüz

Bir uğurda yükrük ola biz hemân
Süreyüz üstine at u pîl revân

13650 Niçe gûşîş ideyak uşbu er
Ayak altına pîl ider zîr-ü zeber

Yirlü yirin pîllerini sürdiler
Gitmedin meydânda durdı gördiler

Nîzesin düzedüben ol şîr-i ner
Eyledi birin pîl ü bâñuñ ez-ciger

Düşmeni pîl arkasından şîr-i mest
Toprağa bırakup itdi şîr-i dest

Kendü bindi pîli Bu'lMuğcen revân
Ol şicâ'ı kâfirân ol pehlüvân

13655 Hindü dilin bilür idi kend'özi
Böyle virdi Hindü dilince sözi

Pîli oğşayubanı eyledi nerm
Od teki altında itdi anı germ

Bindi cengi pîli çün ol şîr-iner
Aldı tığ eline göstere hüner

Pîli binüp şemşîr alubanı şîr
İtdi meydân toprağın kan ile şîr

Ortada oldu dilâver çün süvâr
Kaldı yâranları anuñ der-kenâr

13660 Dört yanını aldı anuñ merd-i ceng
Her birisi alup a'zamı neheng

Ol Ebû'lMuḥcen binüp bir pîl-i mest
Aldı bir âteş-feşân tîğî be-dest

Her yaña kim kolını açar idi
Tende koymazdı başı bî-çâre idi

Doldı pîl hortûmı ile düz dürüst
Baş u göz idi düşmen toprağa cüst

Dutmış idi kamu yirüñ yüzini
Pîl tenler başı vü pîller teni

13665 Uşbu nev'a tâki zengî çehre dîv
Aldı Rûmuñ mülkini idübeni rîv

Zengî bağlanubanı gösterdi ser
Rûmuñ başına bıraktı ber-kemer

Birbirinden döndi cengi erenleri
Gördi Bu'l Muḥcen varup yârenleri

İtdi yârānları aña âferîñ
K'ey şicā'u pehlüvān-ı nāzenîñ

Öyle gösterdüñ hüner iy pehlüvān
Viremez bir nev'a hiç kimse nişān

13670 Anda kim ola senüñ teki dilır
Bir ola ğurrende pıl dirrende şır

Bil ki savaşıñda şır ü pıl hemān
Āhūdur şahrada yā vuhūş kulan

Baña böyle leşker ile nām-ver
Yalıñuz olur dalaşmaklık hañar

Yalıñuz sen ortada biz daşharu
Bārça şır u pıl den meydān dolu

Böyle girmez kórkıdan atlarımız
Niçe yayak dolaşalum bunda biz

13675 Çünkü yayak ide pıl ile neberd
Göre kendü başını der-zır-i gerd

Yükrük ola imdi dönmeklige girü
Haydar ile bile gelevüz kamu

Caña ger itmez iseñ sen sitız
Bu savasmaqdan bize yegdür ğurız

Didi yārānlarına ol nerre şır
Kim benüm arkamı görmez hiç dilır

Yiryüzi kanumdan olmak çün peleng
Yeg ki arkam göreler olan da ceng

13680 İrdi ğöñlünüze çün sizüñ nehjb
Buradan sürüñ aluban yek-rekjb

İtdiler pend olmadı çün sūd-mend
Dilediler ideler anda eyle bend

Didiler hakk-ı zemīn ü āsümān
Şāni 'iñüñ haqqı hallāķ-ı cihān

K'anuñ haqqı k'oldurur Hayr'ül beşer
Haydar'ı sorar iseñ iy nām-ver

Kim savaş fikrin kūtāh eylegil
Girü dön endişe-i rāh itmegil

13685 Gördi çün virdiler anda ol pehlüvān
Anda eyle bend oldu cān ile nişān

Buyruğ itdi atını ez-mürğ-zār
İletdiler üçü dağı oldu süvār

Girü dönübeni anlar dutdı yol
Kaldı leşker orada gönli melül

Dünüñ artuğı utınca gıtdiler
Leşker sâhile yakın yetdiler

Başları uyğudan oldu bes girān
Tenleri yol zaḥmetinden nā-tüvān

13690 Yoldan anlar dutdılar anda kenār
Bir yire kim itmek olurdı qarār

Su kenarı idi bir hoş mürğ-zār
Uyğu itdiler orada ihtiyār

158b

Çünkü tığ gösterdi hürşid ez-kemer
Gevher ile bizedi zerrin siper

Pehlûvânlar başı uyandı zi-ḥâb
İtdiler leşkere gitmege şitâb

Mürğ-zâruñ dâmeninde irdiler
Ḥaydar ordusına ol üç şîr-iner

13695 Pîl çerisi dağ arasından revân
Oldılar sâhil yañaya bî-gümân

Nîl ḥamından çün kefür gösterdi ser
Geldi cengi pîl çerisi ser-be-ser

İrdi sâhil leşkerine ol gürûh
Oldı çoklıktan rûy-ı yir misl-i kûh

Leşker ile doldı ol sâhil-zemî
Gitdi gam Ṭahmâs'a geldi ḥurremi

Çün düzeldi sâhilün leşkeri hem
Doldı esbâb ile bârça deşt ü yem

13700 Kıruban Ṭahmas oturdu taht-ı zer
Karşusunda 'Amr bağlanmış kemer

Pehlûvânlarından sâhilün çok nâm-dâr
Böylesince otururdu şehriyâr

Öndedi Mihyār'ı Tahmās yanına
Didi Düldül sözlerin döne

Didi bil Haydar binen ol tiz-i kām
Kim kāmışdur aña Düldül deyü nām

Eger anı getiresün sen baña
Leşker içre ben virem bilgil saña

13705 Bir bidev at böyle on mihmān-ı zer
Yine bir kıl dağ' ola zerrin kemer

Bir qaravaş dağı ola dil-nüvāz
Hüsni içinde ide aya dürlü nāz

Senün olsun dağı artuğ uş bular
Ne ki bundan özge dağ' gönülün diler

Göluben 'Ayyār anda söyledi
Böyle iş benden 'aceb olmaz didi

Deste himmet bu gice şāh-ı cihān
Gösterem ne ki hüner vardur nihān

13710 Ben aña od teki varayum revān
Getüreyüm ol atı saña hemān

Sāyime destür virdi çıkdı şāh
Kendü leşkerin gözedüp dutdı rāh

Geldi Haydar katına didi ol sözi
Ne ki Mihyār'ın dolmuş idi özi

Didi ana Düldül'e sen yār ol
Bir bu gice uyumagil bî-dār ol

Böyle didi kim eger Mihyār-ı şüm
İder olursa demürden dağı mûm

13715 Ol degül Düldül aña fermān ola
İletmeye bir cān eger biñ cān ola

Çünkü müşgîn reng bulut yağdurdı miğ
Rûmî başın zengî alup kesdi tîğ

Geydi Mihyār kendüye ālātı ceng
Düldül'ün kasdına bil bağladı teng

Aldı bir hañçer dağı bes āb-dār
Yola gitmekligi itdi ihtiyār

Geldi gice qarşu 'Amr-ı pür-hüner
Eyledi Mihyār'a kâsd ol nām-ver

13720 Hañçerin çekdi bilinden āb-gün
Deyü kimi diler idi kim ide hün

Didi Mihyār aña ender tîre-şeb
Sen kim isen aç söz dimege leb

Didi 'Amr aña meger dîvānesüñ
Āşināyum sen baña bî-gānesüñ

Degülem bî-gāne bilgil āşinā
Ben ölem kim saña oldum reh-nümā

Geldi aranku d n ol düzd-i ‘Arab
Kim ne gündüz ider  r m ol ne eb

13725 Ol sitem-ger benden apardı ar c
em ‘-i zerr n mi hem omad  t c

Varuram ol lekere imdi meger
Gire em ‘ ile elüme t c-ı zer

Geldüm ol dery  ya nadan bil ay r
Bu eri ile böyle oldum s v r

Didi Mihy r a a kim iy n m-ver
Ben bu ie baqlamıam bil kemer

Kim getürem aydar’u  atın ele
A a bu iden meyer ikest gele

13730 ‘Amr dest n itmege d ni p r-süst
Tobrasına  len  n uzatdı dest

ıkaruban d r  od  önine
Varudan derm n n  ilettd  yine

Didi g  linde ideyüm sa a i
K’olsun ‘alem içinde ande-ir

uadan ıkarđ  d r y  hem n
S rtd  kendü yüzine ol k r-d n

Yüzine Mihy ru n itdi nig n
Gördü tevki a  iken oldu siy h

13735 Didi gidergil kirheni ebrūdan
Baña dah' bir zerre vir bu dārūdan

159a

Didi al satun diler isen eger
Almışam virüb ayarınca zer

Didi meğer degül öz hem-reh böyle
Kim bu gice giderüz ušta yola

Saña dāñla bu budagdan bir virem
Ağarınca iki bil kim zer virem

'Amr aña didi ki bu lāyık degül
Nağdi virmek nımine lāyık degül

13740 Kemerine uzadup Mihyār el
Çizdi qurşadı aña ol bir hayel

Ol girde bārça gevher-işāh-vār
Ṭahmās'uñ katında añun yādigār

Didi al yanında olsun bu kemer
Rehn olsun getürince tā ki zer

Virdi bir miqdār dārū ol dilır
Yüzine mihyār sürtüp gör nedür

Didi Mihyār aña kim bu kem durur
Bir uşak yüzine ancağ em durur

13745 Böyle didi aña ol ehl-i hüner
Ben ʔabīb isem yiter uşbu ʔadar

Çengini uzaduban Mihyār cest
Dārūdan ʔapdı bir o ʔadar dürüst

Sürtdi çünkim yüzine ol ʔıne-ħāh
Mūy teki oldı ruhsārı siyāh

Çalmadı yüzinde añun hiç mū
Ol işinden itdi olam ārzū

‘Amr didi bende çokdur māl u genc
İş ki kendūñ eyledūñ çoħ çekme renc

13750 Her işi ki bilmez olsa bir ʔişi
Çekmemek gerek añunçün teşvīşi

Dimedüm mi ol ki virdüm ben yiter
Dānişün gencinden açdum saña der

Baña var bir dārū daħı ben de hem
Kim senūñ rīşiñe lāyıkdur bu dem

Der zamān ʔıķara ol yüzinde mū
Bundan özge saña yokdur ārzū

Dönevüz çün dāñla leşkerden yaña
Çāre idem dārū ile ben saña

13755 Gitdiler andan deyü ben bunu tīz
Göñli Mihyār’un dolu idi sitīz

Çün perişān gördi añun rîşini
Her zamān ‘Amr itdi gülmek işini

Didi Mihyār aña bu gülmek nedür
Senün üçün hūd mehl-i giryedür

Didi menden bilmemişsün haber
Hayfdur dirler saña ehli hüner

Bil ki ‘Amr-ı nām-verdür baña nām
Bu gice buldum murādumı tamām

13760 Bir iş itdüm saḳḳaluna bil ‘ıyān
Diyeler oldukça ‘ömr-i cāvidān

Ol la‘în Mihyār mānendi peleng
Cünbiş idüp ḥancere uzatdı çeng

‘Amr çünkim gördi böyle oldı kār
Sıçradı vü kopdı na‘lından ğubār

Gözlerinden öyle oldı nihān
Gerdini Mihyār görmedi ‘ıyān

Duruban yirinde eyledi qarār
Gelmedi kulağına ön qaldı ḥor

13765 Çaluban Mihyar merdüm çenge çeng
Dir idi kim tek üzre artdı neng

Elüme kibrümüz ise ol ot ger
Ola avare işüm idem sefer

Geldi Һaydar leşkerine ol zideşt
Düldülün dört yanını eyledi geşt

İrdi düldül yanına ol Һıyle gör
Çevresine eyledi onun nazār

Düldül anda durur idi tiz kām
Sandı Mihyār ana Düldül ola rām

13770 Elini uzatdı ol ehli Һayl
Katına meğerki düldülde kefl

Öyle depdi Düldül anı der-zamān
Kalmadı Mihyār'da tuş u tüvān

Oldı anuñ iki kaburkası Һurd
Sandı Düldül itdi ol taayı sürd

Hali oldı çünki heybetinden ol at
Deprenup mihyār işine oldı māt

Bildi çün ol at eyledi qarār
Ne ola ne diri gitdi Һıyle-kār

13775 Nāleler idüben giderdi şeb
Tahmās'ı qarğamağa açmışdı leb

Göñlini işinden itmişdi melül
Bilini bükübeni giderdi yol

Ol yanadan daҺı çün 'Amr-ı dilır
Gidüben qaldı Mihyār-ışerır

Gelübeni irdi ber-sāhıl sipāh
Leşker ile kişverdi gördi siyāh

İnce dutarlar idi ol düzde pās
Kimse onları idemezdi kıyās

13780 Sağ u sol leşker idi dutmış böyle
Ele almış her biri bir meş‘āle

Leşkeri geşt itdi ‘Amr-ı hoş faal
Ötmege bulmazdı leşkerden mecāl

159b

Kisvetin sâhıllünüñ sāz eyledi
Yine ol mekrini āgāz eyledi

Alubanı geldi bir tıĝı be-muş
Söyleyüben pās-bānlara dürüst

Bahtı dönmişler ne içün yatdıñuz
Siz meger kim cānıñuz terk itdiñuz

13785 Leşkere kimdür nigeş-bān niçedür
Korkmayuban böyle uyur niçedür

Ol yañadan itdi ol uğri güzer
Leşker ortasına bilmedin haber

Şāh dergāhına ger bulursa rāh
Ne kılıc kıla vü ne zerrin külāh

Ḳara dil olan ḳamu açdı zebān
Didiler kim iy dilāver pehlüvān

Bu biz olan yanūndan gelmedi kes
Gördi nigūñ yire ol feryād-res

13790 Dört yanına ḥaymenūñ eyle nazar
Sen anı götüresüñ ele meger

Pās-bānlara didi böyle dilir
Dönmezem ger yön dutarsa cenge şır

Dutuñuz siz burada fermān-ı şāh
Eglenün tā kim gelince ben zi-rāh

Görelüm ol uğri efsūn-nümāy
Nesne aparmasun ez-perde-serāy

Bunı diyüp ḥaymeye geldi zi-deşt
Bir zamān ḥayme içün eyledi geşt

13795 Tahtını Ṭahmās' uñ ol gördi tamām
Taht ayağında yatur hem bir gulām

Meşrebe ile durur bir taşt-ı zerr
Başuñ ḳatına uyar ol bā-ḥaber

Dānelerle ol muraşşa'dı ḥoş-āb
Virür imdi şu'le misl-i āfitāb

Ol behālu naḳdi çün kim gördi 'Amr
Cān ile sunuban el urdı 'Amr

Bürde ikisine daḥ' itdi yir
Āheste āheste çıkdı ḥaymeden dilir

13800 Girüye gıtmege andan dutdı yol
Geldügi kimi yine al itdi ol

Böyle didi pās-bānlara ki ben
Kıldum öküş geşt ender-encümen

Dutdum ol ḥayme yaña rāhı men
Görmedüm ol uğriyü bed-ḥāhı men

Şāyed ol gizlenmiş ola kūşede
Var ola göñli aparmış tūşede

Ben gerekdür ki gidem itdüm sipās
Leşker öninde dutam ırakda pās

13805 Bunı diyübeni ötdi ez-sipāh
Vardı Ḥaydar leşkerine dutdı rāh

Düzde kemnihbān dün utınca ğurūş
İdübeni çarḥa ol irgüzdi cūş

Zengiden çün Rūmiler aldı ḥarāc
Urdı gök ḥūrşiddeden başına tāc

Yırtdı ol müşğın girībānını māh
Geydi ağ kisveti çıkarup siyāh

Yir yirin İslām çerisi durdılar
Yeñiden leşker yarağın kurdılar

13810 Böyle Bu'l Mu cen'le M lik-i rezm-   h

Yine hem ol n m-ver P r z-ı    h

   dar'   derg  hına yöneldiler

 ullu a  ur anubanı geldiler

'Amr geldi da  arudan       leb

Didi ne kim u ramı dı a  a    b

Söledi Mi y r'a d r  vird    n

 a  u sa   alına n' d p g rd    n

      artçı anu  her birine

 aldılar anu  'aceb tedb rine

13815 Bir kişi da ' geldi anda der-zam n

 rdi bir ilci deyü didi rev n

U ta gelüpdür durur ol n m-ver

Get r pd r n m-verlerden      r

    buyur ı a  a vir  n deyü yol

Virdiler dest r ilerü geldi ol

Geldi    dar yanına ol ser-f r z

Yiri  p beni eyledi niy z

    -ı devr n didi virdi sa  a k  m

Yir   gök oldu ikisi sa  a r  m

13820 Cem   d alubanı u  yüz bi  s v r

Savaş eri b r  a olıca  k r-z r

Size gec ki geldi iy şāh-ı cihān
Haver'i bırakuban ol kām-rān

Uşbu gün diñlenmek için biñ çeri
Gelmedi eglendi anuñ her biri

Dañla gelüben irişürler iy şāh
Ne ki var sâhil düzi dola sipāh

Beni gönderdi anun çün ilerü
Niçe gerek diyesüñ varam girü

13825 Ol haber bilür şehi Pîrüz-ı Baht
K'āstānda gelüben açdı raht

160a

Aña dahı ancağ oldur ārzū
Leşker ile kulluğuna dutdı rû

Çün işitdi şāh göñli oldı şād
Virdi aña at u dün ol hoş-nihād

Çün gelen döndi girü iy-nik-rāy
Doldı dünyā nāle itdi kerre nāy

Kūsi kim çaldurdı ol Haver-sipāh
Gökde işitdi anuñ ünini māh

13830 Üç ağaç gider idi āvāz-ı kūs
Oldı gerdün san hevā-yı āb-nūs

İdüben bir yiri Cemşid ihtiyār
Rāhat için eyledi anda karar

Ol tarafından dağı cün Tahmās şah
Tahtda oturdi kuruban taht-gāh

Ne ki var Sāhil-zemīnde tāk-dār
Yanına Cem' itdi bārça şehriyār

Çünkü söze açdı ol Tahmās leb
Didi Mihyār' uñ sözün ol bî-edeb

13835 Niçe kim Mihyār-ı nām-ver durur
Çok' Arab düz dinden ol kemter durur

Gitdi bir dün oldu gün baña coşup
Başını getür deyü oldu turab

Yine bir dün gece dağı eyledi sāk
Gitdi Döldül kāsına ol ser-firāk

Gice dağı ötdi deyi gizlendi māk
Ol dilāver gelmedi henüz rāk

Biglerinden birisi didi āña
Anuñ āhvālını söyleyem saña

13840 Pehlevleri sinmiş egilmiş bili
Rağmı çokdur baña var ancak dili

Yāl u bālı anuñ işidür günün
Nāle ider saña olmuşdur cünün

Saçı vü kaşı yolınmışdur kamu
Kalmamış yüzinde hiçbir ferre mû

Uş yatupdur oda egler rāz u rāz
Çok didüm itmedi sırrın āşikār

Çün işitdi anı Tahmās-ı la‘ın
Acığından göñlini kapladı kın

13845 Gönderüp Mıhyār’ı getürdi revān
Sordı andan hālını ol bed-gümān

Didi ki fāş eyle gizlü rāzuñı
Sergüzeştüñ n’oldı söyle sözüñi

Didi Mıhyar aña iy ser-firāz
Oldı bize kıyma çok işler dırāz

Bende çok çok var idi esbāb ü genc
Bundan ötürü uğradı baña renc

Didi Tahmās aña bāri söylegil
N’irden indi saña bu doğru digil

13850 Açdı Mıhyār işidüben söze leb
Didi ne ki uğramışdı aña şeb

Didi ‘Amr’nuñ dārūsı ne sözine
Dağı ne kim kılmış idi yüzine

Yine didügin Düldül anı
‘Aklı gidüben zebün olduğını

Söledi Mîhyar çün rāz-ı nihān

Bārça sâhil şehleri bildi ‘ıyān

Qaldılar anuñ sözine bes‘aceb

Birbirine söz dimege açdı leb

13855 Geldi nā-geh taştı saklayan revān

Meşrebe yok taş ile deyü fığān

Hayme içinde görünmez hiçbir

Niçe oldu bilmezem anuñ seri

Çaldı Tahmās biri birine elin

Acığı gelüben uzatdı dilin

Eyledi ol pās-bānlara gāzab

Açdı söylemeklige beyhūde leb

Pās-bānuñ onın öldürdi la‘ın

Dili söger göñli oldu dolu kın

13860 Didi andan soñra kim iy encümen

Bārça sözler tāt var ü şaff-şiken

Siz kamuñuz baña arħa geldüñüz

Dağ ile deryādan uşta doldı düz

Kendüye siz aldıñuz renc ü gadāb

Dağları aşubanı geçdiñüz āb

Bārça yazı doldı pıl ile süvār

Şāyed öleydi yüz katla hezār

Savaş için yâri virûñ bir bugün
Olmañuz meydân içinde siz zebûn

13865 Bizüm olsa ger bugün meydânda dest
Uca ılduzı ‘adûnûñ ola pest

Dünye andan bizüm ola ser-be-ser
Hükmüñüz altında ola bañr ü berr

Yok eger bed-hâ-huñ olsa rûzigâr
Günümüzüñ yüzini dutsa ğubâr

Aradan bizi çıkarırsa zamân
Âyinümle dönmez olursa cihân

Eyledi Fermân naqqârâ çaldılar
Tûk u sancaqları ele aldılar

13870 Çünkü çıkdı kerr ile nâydân ħurûş
Ĥaymeden Tâhmâs çıkuban kıldı cûş

Doldı dünyâ dopdalu âvâz-ı kûs
Yiryüzi çarĥ etegini itdi bûs

160b

Sağ u soldan öyle deprendi çeri
Sen diyeydüñ dutdı titreme yiri

Dırnağından atûñ eylemekden şitâb
Gökde tozdan kapladı günü hicâb

Çekdi şaflar çünki ol sâhil-sipâh
Yiryüzi leşker ile oldı siyâh

13875 Kâlb içinde ol şehi Sâhil-zemîn
Başı dolu hışm göñli dolu kîn

Sağ u soldan yüridi merdân-ı ceng
Bârça alubanı a'zâm-ı niheng

Leşkerüñ öniñce yirür idi pîl
Pillerüñ öni giderdi iki mîl

Ol tarafından dahı Haydar gördi çün
Leşkerin Tahmâs aluban dutdı yön

Didi hoş düzetdüler esbâb-ı kîn
Atlular çekdiler atlarına zîn

13880 Der-zamân deprendi yirinden çeri
Binüben savaş atını her biri

Tûğ götürüp leşkerüñ öñince şâh
Yüridi tûğını irgörüp be-mâh

Nâylardan nâle idüp çıkdı dem
Sağ u soldan götürüp sancağ 'alem

Kalbüñ içinde şehi Hâver-güşây
Yürir idi halka olan reh-nümây

Meymenede Mâlik idi pîl-i ten
Gürzini alup ele ol şaff-şiken

13885 Bil ki Bu'l Muḥcen'ũ idi meysere

Kim elinde şîr idi mîsl-i bere

Pusuya girmiş idi Pîrûz-ı şâh

Durmuş idi alubanı çok sipâh

İki leşker ıkalbi çün düzetdiler

Yir yüzün hûrşîde nisbet itdiler

Ser-be-ser oldu hevâ mîsl-i direfş

Kimi ağ u kimi gök ü kimi benefş

Bes ki cevân ider idi pehlûvân

Gerdûnũ gözine ırgüzdi sinân

13890 Bes ki tîğler ıldırar idi âb-dâr

Dünye gün yüzine görünürdi târ

Bes ki toz çıkardı ez-pûlâd-ı sem

Gün ile ay yüzini itmişdi kem

Oldı gözler ḥayra gerd içre 'aceb

Rûz-ı rûşen saña oldu tîre-şeb

Mâhîden tâ kim mehe ırdı gubâr

Yek-sân oldu dağ u deryâ düz ü gâr

Oldı ağır atlar ile pîl-i mest

Yiryüzinde mâhiye ırdı şikest

13895 Kuvveti kalmadı çekmege zemin

Leşkerinden sâhilüñ evvel bir ⁵⁶

Kalmadı görmege göze hemîn

Girüben meydâna gösterdi hüner ⁵⁷

Bir bidev binmiş idi iy zû-fünûn

Ucalıkda saña kûh bî-sutûn

Buluda beñzer idi ol tîz-gerd

Na'lı hârâsınuñ iderdi gerd

Geldi çün meydâna ol kem girde râh

İtdi çeküben 'inânı nigâh

13900 Nara urup didi kim iy encümen

Bârça ceng erenleri şemşîr-zen

Kim durur sizlerde bir ceng-i âzmâ

Gelübeni şîr ile durîşa tâ

Leşkerüñüzde kim ise pehlüvân

Durmadın meydâna gelsün ol revân

⁵⁶⁻⁵⁷ 13895. beyit ile 13896. beyitin yerleri yanlış yazılmıştır. Metnin anlam akışı ve uyak gereği beyitlerin ilk dizeleri ile son dizeleri birbirine bağlı olarak şu şekilde yazılmalıdır:

Kuvveti kalmadı çekmege zemin
Kalmadı görmege göze hemîn

Leşkerinden sâhilüñ evvel bir
Girüben meydâna gösterdi hüner

Cilvesin döndersün ol n'itdi baña
Göstereyüm zūr u bāzūmı aña

Depdi Mālik işidüp atın revān
Dımağından çıkdı toz ber-āsumān

13905 Çünki irişdi yavuk ol çekdi tığ
Ol la'ın başına çaldı bî-dirîğ

Görđi tığın haşmunuñ çün ehl-i şerr
Başı üzre çekdi ber-rūmi siper

Ötditîğüñ ucu apardı revān
Diledi kûbigine digin bî-gümān

İki pāre oldı hem ālāt-ı ceng
Oldı ‘‘ālem düşmenüñ gözine teng

Nām-verlerden binüben biri pıl
Cünbiş idüp geldi çün deryā-yı seyl

13910 Ol peleng efsārı ile tük-ı zer
Tük ārāyişi dolu dürr ü güher

Binübeni önce'yledin pıl-i mest
Bir somuñı tığ tek almış be-dest

Çünki pıl meydāna irişdi yakın
Mālik ejder na'ra itdi ber-güzin

Çekdi şemşirini ol şîr-i jiyān
Pıl ü bāna hamle itdi pehlüvān

Pîlinüñ arķasında hışm idüp la'ın
Dutdı tıģınüñ ķarřusında su kemın

13915 İrdi çün kim somuña berrinde tıģ
Öyle san kim ıldırardı od zi-mıģ

161a

Kesebilmedi somuñı kılıcı
İki pare oldı çün gördi güci

Ol pîle binenüñ itdi göñli cüş
Ol savaş yili tek itdi ħurüş

Ol kılıcı sindüren somuñ ile
Başına urdı atınuñ ħarb ile

Zür-ı bāzūsı ile ol ehremen
Başını atuñ ordā itdi zi-ten

13920 Andan öñdin kim yıķıla at yire
Gör ki n'itdi ol dilāver servere

Ayağın özengüden itdi ħalāř
Düşdi toprağ üzre anda ol dilır

Durdı ayağ üstine mānend-i şır
Teni ile atuñ bir oldı ħāk

Olubanı yāl ile yalcağı çāk
Şaldı yayağ Mālik ejder pehlüvān

Aldı k p l  a ıruban m ste  n

P li mesti ile urdı gürz ile

13925 Düşdi p lden ol p l binen da ı
 urtarup  zeng sinden aya ı⁵⁸

Ejdeh  tek aldı g rz n ol dil r

Dutdı e  r ol somu nı yine   r

Öyle çaldı başına gürzini g rd

Başını somu  ile eyledi  urd

Darb-ı g rz n ile ol H ver- iken

Topra a bıraktı andan y l u ten

  n ayakdan düşdi anda p l

 or dı b r a p l-b nlar öyle bil

13930  ı dılar on p l binüp on n m-d r

Dopdalı p llerden oldu düz   g r

Yaya  oluban uzadup gürze dest

Dutdı y n gelür iken ol p l-i mest

 alb   inden itdi   n H ydar n zar

Gördi kim yaya  durur ol   r-i ner

⁵⁸ Uyak gereği 13925. beyitin ilk dizesi değil, ikinci dizeden sonra varakın boşluk olan kısmına yazılan dize esas alınmıştır.

Didi Bu'l Muḥcen'e kim iy pehlüvān
Bugün erlik olmak gerek nihān

Mālik'e bir at yetürgil iy dilr
Özge nev'a döndi uşta çarḥ-ı pır

13935 Sağ u soldan cünbişe geldi sipāh
Oldı sāye gökdeki gün ile māh

Tiğünñ destesine uzatdı muşt
Pehlüvāna tā ki varup ola peşt

Eyledi fermān-ber atı çekdiler
Her yaña kim dilesün ḥamle kılar

Arkasına örttiler bir geştevān
K'ola layık baña el pehlüvān

Depredüp siperini anda dilr
Atı yetürdi Mālik'e nerre şır

13940 İder iken pıller ile irdi ceng
Ateşi alup eline āb-reng

Mālik'e böyle didi k'ey şır-i merd
Binüben meydāna gir esb-i neberd

Bin bu dinc atı revān iy nāzenin
Saña getürdüm çeküp esbāb-ı zın

İkimiz olalı böyle hem 'inān
Yiryüzin kıandan ideli arguvān

Yayağ iken bindi ol atı revān
Hem ‘inān oldılar iki pehlüvān

13945 Mest pïllerden yaña yöneldiler
Gürz ile şemşiri ele aldılar

Pïlbānlar ider iken gır ü dār
Ortada qaldı ol iki nām-dār

Bārça sâhil düzin öyle dutdı gerd
Rüz-i rüşen oldı leyl-i lāciverd

Nām-verlere bir uğurda hemān
Qalmadı bir göreler bakup ‘ıyān

İki ceng eri ile on pïl-i mest
İtdiler ön ile uca dağı pest

13950 Qaldı bir cüdā bûy çün âfitāb
Qanı mevc urar idi mānend-i āb

Ol on pïlden kamu ceng-i āzmāy
Biri diri qalmadı iy nïk-rāy

Gördi Tahmās çün onlaruñ cengini
Zühre vü zūrını āhengini

Buyruğ itdi kamu bir gözden çeri
Basdılar ayaklarını ileri

Çünbiş itdi dağ teki leşker kamu
Çokluğından yiryüzin dutdı gulū

13955 Evvelā ol çeri kim binmişdi pîl
Cünbiş idüp geldi çün deryā-yı nîl

Na‘rasından pîllerüñ der-deşt-i ceng
Töker idi kôrkudan aşlan ü çeng

Pîllerüñ ardınca alup leşkerin
Durmadın yürüdi Tahmās-ı la‘ın

Doldı düz hāy-ı hūy dār-gîr
Hem hevā doldı cıdā vü tîğ ü tîr

Çün Ebū‘l Muḥcen’le Mālik nām-dār
Gördiler kim dünyeyi dutdı süvar

13960 Atları yālına bırakup ‘inān
Ellerine aldılar gürz-i girān

Sāhilüñ leşkerine yön dutdılar
Tahmās’uñ gelen yolın bir gitdiler

161b

Leşkerine didi benden işidüñ
Kān ile toprağı mercān idüñ

Ger ele girse ol iki şaff-şiken
Sine bili düzmeye ol encümen

Bir bugün merdāne siz ceng idüñ
Şehlere tîğ ile āheñ idüñ

13965 Çeri bir gözden dutup fermân-ı şâh

Bağladılar ol iki servere rāh

Ol taraftan dahı hem şîr-i Hudāy

Leşkeri kıopardı bir gözden cāy

Na‘ra itdi ol şehi Döldül-süvār

Cünbiş itdi düz ile deryā vü gār

Na‘ra eyledük de ol pülād-püş

Billurdan gitdi çok çok‘akl u hüş

San kıyamet kıopdı vü oldı nüşür

Çaldı İsrāfil sağan ol demde sūr

13970 İki leşker kıopdı bir gözden zi-cāy

Ceng eri başını bilmezdi zi-pāy

Şîr-i merdler yir-yirin itdi gurüş

Pıllerden na‘ralar apardı hüş

Şîr-i nerler açdılar şemşîre çeng

Özge nev‘a oldı sanki günde reng

Beski başlar düşdi gerdenden nigün

Mağzı idi balçığı yirüñ sūy-ı hün

Mevc-i kan urardı çün deryā-yı nıl

Ölü idi nireye kim basa pıl

13975 Ata yir yoğ idi kim ide güzer

İllā göz ü kaç idi ruhsār u ser

Ön viren de elde a ‘zāmı niheng
Sen diyeydün kim bulutdan yağdı seng

Dünye pıllar avniyle dolmış gurūş
Koyılmış geminde ‘akl ile hūş

Bārça sāhil düzi baş u yāl idi
Öni çıkan gürz ile kūpāl idi

Şırlar uzaduban pūlāda çeng
İletdiler şır zühresin mağz-ı peleng

13980 Yiryüzi kan idi vü hortüm-ı pıl
Sanki balıĝ idi ender mevc-i nıl

Ceng erinden ol idi ayaĝ u baş
Pıllarün ayaĝı altına misl-i daş

İtdi leşker içre ol şır-i İlāh
Düldül’ün na ‘lıyla dünyāyı siyāh

Āteşi aluban ele āb-gün
Od u sudan itdi yiri dolu hūn

Her yaña kim Düldül’e olsa su kenār
Daĝu deryāya irişürdi hañar

13985 Her yanına leşkerün bakar idi
San demürden tizcek od çaķar idi

Tıĝı ol günde gülünĝ olurdu çeng
Arguvān degül bitürürdi zi-seng

Her yaña basar idi Mâlik kadem
Koparurdi dağ eger olaydı hem

Yine Bu'l Muḥcen daḥı ol nām-dār
Dağ u daşdan kan agıtdı her ne var

Nām-verler şāhı hem Pîrüz-ı Baḥt
Kim aña layık durur tāk ile taḥt

13990 Ol daḥı bir tîğ çeküp ḥûrşîd-veş
Oldı san bed-ḥāh gözine dün güneş

Ser-fîrāz Seyyāf ile Zînhār-Ḥār
Bile Kanber daḥı' gider şîr-şîkār

Ne ki var İslām çerisi ehl-i dîn
Erlik içre biri birinden güzîn

Gökde gün durınca iy nîkû-ḥāh
Oldı çok çok iki leşkerden tebāh

Leşkerine Sāḥîlüñ Ḥaydar nazar
İtdi dağ düz ulu gezdi ser-be-ser

13995 İtdi tedbîr kendüye ol şîr-i merd
Kim eger bu nev'a olursa neberd

Öle İslām leşkerinden bî-şümār
Daḥı ceng itmeye kimse ihtiyār

İmdi çāre eylemek gerek didi
Dünyede qalmaya düşmenden yidi

Düldüli yükretdi pıl teki revān
Didi Bu'l Muḥcen'le Mālīk'e 'ıyān

Onlara didi ki çıkuñ ortadan
Dağ yaña tac'ıl idüñ siz iki ten

14000 Dağı böyle didi ol serverlere
Dünyeyi geşt eyledüm ben yek-sere

Görmedüm bunc'eyledin ben dağı ceng
Dünye dolu pıl ile şır ü peleng

Qalsa ger bu neva' uşbu kār-zār
Ola İslām ehli leşi ḥor u zār

Yügreğ ol ola kim biz üç nefer
Çevrilevüz qala öñde ehl-i şerr

Ücümüz dağ' oluban hem-rekīb
Ceng erenlerine idelüm nihīb

14005 Ola bir yanları dağ bir yanı su
Dağ dağı bizden girü qala kamu

Eñsesinden gelüben onlara teng
Kın içün biz açalum bed-ḥāha ceng

Sürelüm onları tā olınca tāb
Qomayalum bu yaña min külli bāb

162a

Bulmayalar çünki gitmelige rāh
Ġarķ ola su içre bu bî-ḥadd sipāh

Şāha didiler ki budur yaḥşî rāy
Atuñî depretgil iy şîr-i Ḥudāy

14010 Atını yükretti ol üç gāziler
Toz ile buluda döndi yazılar

Leşkeri çevrilüp ol üç şîr-i ner
Sāḥilüñ leşkerine yöneldiler

Ellerine aldılar kūpāl u tîĝ
Deşt ile deryā siyeh oldı çü mîĝ

Aldılar önlerine ince sipāh
Kim yazı leşker ile oldı siyāh

Gürz idi eñselerinden tîĝ-i tîz
Kopdı sāḥil leşkerine rüst-e-ḥîz

14015 Kimsede zühre yoĝ idi bakmaĝa
Urdı gönül bārça suya akmaĝa

Ol kadar suya bıraķdılar sipāh
K' oldı deryā yüzi leşkerden siyāh

Bes ki ĝarķ oldı suya merdān-ı ceng
Buldı yüz ilik yimek suda niheng

Uşbu nev‘a üç kez ol üç nām-dār
Sürdiler suya çeriye bî-şümār

Tefrîka oldu kâmu sâhil sipâh
Ėarķ olup deryāya oldılar tebâh

14020 Çeri çokluğı çün oldu tefrîka
‘Amr gelübeni oldu bedreķa

Ėaydar‘a böyle didi k‘ey nām-dār
Leşkerinden düşmenüñ yüz kez hezâr

Bârçası savaş eri idüp gürîz
Rezm-gehden yönelüben gitdi tîz

Leşkere server olan Pîrüz-ı şâh
Gitdi ardlarınca aluban sipâh

Olmasun ki gerdîşinden rûzigâr
Onlara vire alam encâm-ı kâr

14025 Döneler düşenler iderken gürîz
Ėopa İslâm leşkerinde rüst-e-Ėîz

Mâlik ejderle Ebü‘l Muğcen revân
Bağladılar gitmege anda miyân

Virdi destûr onlara şîr-i ilâh
Dutdılar düşmen yaña gitmege râh

Önlerince ‘Amr oldu reh-nümây
Kaldı Fettâh Ėanber ü şîr-i Ėudây

Görđi Tahmās tefrika çün leşkerin
Kamu düşmiş hayme vü har-gehlerin

14030 Oldı orada be-gāyet teng-dil
Toprağı göz kanı ile itdi kil

Bilmedi kim niçe olur kārını
Görđi sınıx u yıkuq bāzārını

Ne ki leşker var idi iy zū-fünūn
Kalmamış yanında yüz buñdan qurūn

Kimi āvāre olup gitmiş idi
Kimi öldi ecel yetmiş idi

Āyini böyle qurupdur bu cihān
K'ide her bir günde ayruğ iş 'ıyān

14035 Kimseye cāvīd kalmaz tāt u taht
Tahtaya bıraqa tahta seni baht

Kim dirildi olmadı encām-ı merg
Kalmaya bu bağdan bār ile berg

İki gün teferrüc-i bostān u bağ
Dikmeye çekmege yüzyıl derde dağ

Gitme itme devlet ile tahta sen
Tahtı āhir idiceksūñ tahta sen

'Ayş ile 'ömri şirīn böylesi
K'idiser telh anı ölüm acısı

14040 Sen ümîdüñ ٲolısını kütâh it
Oluban nevmîd ‘azm-ı râh it

Bunca güng eyvân  amu p   ze reng
A  sına çünki t   t ola teng

D    bu tevsenden durur h  z-k  m
K’olmaya s  drunu  d  men   ne r  m

Sen eger çekmez ise  p  y-ı emel
Uzadur bo u a elini ecel

Ba  ki anu la iders    serveri
D  dr    ola serveri serseri

14045 Yaz u nevr  z idi sa a bu cih  n
D  dr    olmasa ardınca h  z  n

Var rik  bunda sen     ok ferr   z  b
V  y ki  ekerler ‘in   unu be-   b

Ev ki dir  p eyled     b  d   genc
D  dr    ki h    lu  b  d oldu renc

  ‘le eyle sen ki yakuba   er   
D  dr    kim olgil yelden fir   

D  nye nisbetde  er    aldayıcı
Sen a a perv  ne kimi yanıcı

14050   ‘le virmez kemesneye bu  er   
Ehl-i h  le ol vir  pd  r d  rl   da 

Saňa řu‘le-i Muřtafā resmi yeter
Bes durur kime k’anuñ resmin dutar

Müctebādur enbiyā içre çerāğ
Hem gülistānuñ güli hem serv-i bāğ

Enbiyālar ĥatemi oldur pıřvā
Ėamuya iki cihānda reh-nümā

162b

Ger bu yol göster ne bulduñsa yol
Bes durur iki cihānda saňa ol

14055 Çok senālar gıřsūsi tek müşk-bār
Aña bizden tā kim olinca řümār

Taĥt-ı rūmı aldı çün Dārā-yı zeng
İtdi eyvānın řim fırūze reng

Çekdi ol zer-beneft üzre rūmı kıř
Geydürüben gevhare müşğın harır

Böyle didi anda Fettah’a ‘Alı
Kim bu dün kes erlik ile menzili

Gitmege ‘azm ile dutubanı rāh
Gör ki ne işde durur sāhil sipāh

14060 Onlaruñ gör fikr eyle endışını
Yaĥşı yamān ne ki vardur işini

Gitmeye Fettāh bağladı kemer
Geldi sāhil leşkerine pür-hüner

Haymeye çünkü irişdi ol yakın
Dördün gözetmege andan pāk-i dīn

Daşradan har-gāha eyledi nazar
Şem' gördi perde içre ser-be-ser

Bes ki meş'al yanar idi anda dün
Sen diyeydün gicede çılmışdı gün

14065 Tikme itmiş tahtına Tahmās-ı şāh
Karşusunda oturur bārça sipāh

Bir niçe şehler dağı Pīrüz-ı baht
Kulluğ ider k'anlaruñ var tāt u taht

Qamusı Tahmās'a dutmışlar gözi
Dillerinde qamunuñ Haydar sözi

Sözlerin Fettāh işidüp diñledi
Dinmedi didüklerini añladı

Diridi ol şehlere Tahmās şāh
K'oldı bahtum güninüñ yüzi siyāh

14070 Bir gürizden baña hışm eyledi baht
Ne çeri qala baña ne tāt u taht

Uşbu nev'a k'irdi leşkere şikest
Geldügince benüm işüm oldı pest

Bilmezem ben işüñ tedbîrini
Niçedür k'idem size takrîrini

Ne şîlahuñ yöni var ne cenge rây
Ne hû el dutmağa ne kaçmağa pây

Genc ile leşkeri koyuban eger
Yalıñuz dutar isem bir yaña ser

14075 Koymayalar kavmümi peyvendümi
Mâlumi aqlamumı ferzendümi

Baña yeg görmeklik ayağ altına baş
Kim olunca adum üstinde daş

Yok eger meydânda idersem gürîz
Çeri aluban gele ardumca tîz

Çünkü güşîş idelüm bir dahı saht
Görelüm ki ne olur encâm-ı baht

Çün bu sözi söyledi Tahmâs şâh
Âferin itdi aña bârça sipâh

14080 Kim bizüm dah' fikrimüz buydı bes
Bu işe savaş durur feryâd-res

Geldi anda nâ-gehân bir perde-dâr
Yir öpübeni didi k'ey şehriyâr

Olduğınca bu cihân sen şâh ol
Bir sözüm var ideyüm âgâh ol

Gönderüpdür bir kişi Hâver-sipâh
Aña bir nâme virüp Cemşid şâh

Öyle ki fermân iderse şehriyâr
Gelsün işiñdedür ol nâm-dâr

14085 Buyruğ itdi virdiler gelene yol
Gelüben Tahmâs'a yavuk irdi ol

Çünkü ol Tahmâs'a itdi âferin
Yir öpüben virdi nâme ol la'ın

Böyle yazımşdı kim iy ser-firâz
Şevkum oldu seni görmege dırâz

Bu cihân virmişdi baña çok şikenc
Derdüm üzre imdi dahı artdı renc

Kim senüñ leşkerüñe irdi şikest
Uca iken tâc-gâhuñ oldu pest

14090 Var benüm göñlümde dahı' bu iş hemin
Doludur andan benüm içimde kın

Çünkü Haydar Hâvere geldi nuğust
Benüm ile başladı ol kını cüst

Karavaşum dahı' oldu elinde helâk
Çok kişinüñ yakını kaldı çâk

Dünyede bı-çâre itdi beni ol
Der-be-der âvâre itdi beni ol

Kişverimü ne ki var aldı tamām
Yirümi itdi Һarāb ol lā-gulām

14095 Җahramān'a itdi oradan şitāb
Ne ki var keştiye binüp geçti āb

Җahramānı bārça tārāc eyledi
Şāhuñ başını bĭ-tāc eyledi

Oradan gözetdi uş Sāhil-zemĭn
İmdi senüñ ile bünyād itdi kĭn

163a

Leşkerüñden ol Һadar Һırdı süvār
K'itmek olmaz anı hiç nev'a şümār

Leşkerüñüñ başını olan da ceng
İtdi deryā içre ta'ām-ı niheng

14100 İmdi uş savaş eri yüz kez hezār
Җaçdılar dutubanı bārça kenār

Ardlarınca leşker eyledi revān
N'ola bilmen Һālleri şāh-ı cihān

Orada Һaydar durur yok daҺı kes
Ben bilür k'ola aña feryād-res

Gel gönülden götürelüm dĭni biz
İdelüm tedbĭr-i bahta iy 'azĭz

Ol mecāl kim hürşid zerrin siper
Tığini şubhuñ çıkara ez-kemer

14105 Ol yañadan sende var yüz biñ kişi
Kamus ı cevşen giymelü ceng işi

Bir yañadan bende dahı yüz biñ er
Var durur bağlayalum cenge kemer

Alalum bed-ḥāhı biz orta yire
Sūdini ziyān idelüm yek-sere

Ne Ebū'l Muḥcen ne Mālīk bunda var
Ceng erenleri ne ḥūd bir nām-dār

Çünkü Ḥaydar yalguz ola nām-ver
İşini kayıravuz anuñ meger

14110 İşidüp Tahmās göñli şād eyledi
Cānını kaygudan āzād eyledi

Virüben ilciye bir at ile sāz
Geldüğinden yañaya gönderdi bāz

Gördi çün fetā tiz-rū bu işi
Özge rāy itdüğini bed-endiş

Geldi Ḥaydar yanına ol nām-dār
Gizlū sözi bārça itdi āşikār

Qaldı anuñ sözine Ḥaydar 'aceb
Kurd ile koyun bir yekdi ne sebeb

14115 Didi Cemşid'den meger kim döndi baht

Kim aña lāyık degül bu tāt u taht

Ol ise rāy k'ide gerdeñişi

Ola kütēh bin yoğdur dānişi

Erlik içre sinadı beni hemān

Ne ki sūd sanur idi itdi ziyān

Çünkü çekem bu tığ-i elmāsı men

Ne koyam anı ne hū Tahmās'ı men

Çünkü kemerden çeke tığ āfitāb

Çandan idem yiryüzin deryā-yı āb

14120 Böyle diyüp geldi itmege namāz

Secde içün düşdi seccādeye bāz

Ol gice uyumadı tā olinca bām

Hem sūcūdū hem ku'ūd u hem kıyām

Rūm iqliminde çün var iy zeng

Aldı kucağına ay koçdı teng

Perde içinden 'arūs-ı nıl-i fām

Cilve idüp çııdı ber-eyvān-ı bām

İki iqlim leşkeri koyup zi-cāy

Yir yirinden eylediler cenge rāy

14125 İki leşker geldi ceng ider 'Alı

Kimisi Hāverlū kimisi sāhılı

Çekdiler deryâ kenârında süvâr
Her memâlikden çeri yüz kez hezâr

Yeñiden ol yazı içre kapdı gerd
Oldı dünyâ dopdalı at-ıla merd

İki leşker her yañadan çaldı kūs
Gerd ile yiryüzi oldı âb-nūs

Karşusından aña senden ol çeri
Haydar'a yöneldi anuñ her biri

14130 Cenge âgâh oldı şâh-ı nâm-dâr
Kim 'adū itmege geldi kâr-zâr

Düldül'i emr itdi ol bedr-i tamâm
Kıanber irleyüben urdı licâm

Geydi ondan soñra olâlât-ı ceng
Biline kıurşagını bağladı teng

Geldi Fettâh yanına dâniş-peziş
Haydar'ıñ aña didi kim yâ emiş

Bu gice bir vâkı'a gördüm 'aceb
Korkdum andan bilmezem nedür sebeb

14135 Bir bulut gördüm kıara kıırdan siyâh
Çıkdı Hâver yañadan şır-i ilâh

Ol bulut yamğuri od idi kıamu
İstedüm oddan penâh iy hûb rû

Gördüm anda bir yılan mǎnend-i kũh
Göñlüme ol mǎrdan geldi şükũh

Ƙuyruğın dutup anuñ itdüm nigāh
Baña uzatdı başını mār-ı siyāh

Didi kim ƙoy beni tā öz rüy-ı hāk
Odı özüme çekeyüm tǎb-nāk

14140 Ƙuyruğın eyledüm elden rehā
Kendüye dolandı misl-i ejdehā

Ağzını açubanı çekdi nefes
Çeker idi nefesiyle odı bes

163b

Ƙorğusından oduñ uyandum zi-hāb
Göñlüm uyaqlığa eyledi şitāb

Ol bulut ol od ki gördüm ol yılan
Bilmezem ne göstere onlar nişān

Didi Hāydar aña ol ebr-i siyāh
Kim saña görünmiş ez-Hāver-sipāh

14145 Ol çeri kim geldi ez-Hāver-zemīn
Od yağalar eyleyüp sāhilde kīn

Ol yılan dağı ki yidi odı bāk
Bağa sen olmayasuñ endişe-nāk

Hāverüñ şāhıdur ol gördün yılan
Olur işinden peşimān bil ‘ıyān

Hışm idübeni yiye kalmaya kın
Uyhunuñ ta‘biri bil budur yaqın

Qanber ile bunda sen iy nık-baht
Eglenüben saklayuñ bey-gāh u raht

14150 Tā kim iki leşker ortasında men
İdeyüm cevlan zi-‘avn-ı zü’l-minen

Bunı diyüp Döldül’i bindi revān
Yād idüp Allah’ı yükretti hemān

Döldül’i öyle yükretti şāh-ı dın
Cünbış itdi sanasuñ sāhıl-zemın

Dutdı leşker ara yirinde qarār
Öyle kim bārça baquban gitdiler

İdüben cevlan gösterdi hūner
Öyle k’itdi āferin ol ehl-i şerr

14155 Sürüben meydāndan ol şır-i’llāh
Varubanı irdi ber-Hāver-sipāh

Cemşid’e böyle didi benümle sen
Bād- peymā olduñ u peymān-şiken

Var idi tā ‘ahd u peymānuñ senüñ
Uşbu nev’a idi sāmānuñ senüñ

Bundan ulu ‘ayb er olan görmeye
Kendü sözün yirine getürmeye

Sāhile alup gelen de sen sipāh
Özge nev‘üñ üzre idi resm ü rāh

14160 Benüm ile anda peymān eyledüñ
Dağı peymānı bozayum didüñ

Ben senüñ yalanuñı çün çağladum
Ayağından bendi götürgil didüm

Aluban Hāver-Zemīnden leşkeri
Gelüben düşmenle bir itdüñ şeri

Ben senüñ çün bağladum bilüme tığ
İmdi kan yıgduram heybetle zi-mığ

Sen bir yekdüñ kendü düşmenüñ ile
Savaşasuñ ta ki benümle böyle

14165 Erliğümi bārı gördüñ sen benüm
Kahr u luğ u varı gördüñ sen benüm

Meger onatduñ benüm sen cengimi
Yeñiden itdüñ benüm āhengimi

Haydar’a böyle didi Cemşid-i şāh
Kıninden özge yok işüm olgil āgāh

N’yledüñ girsen benüm leşkerüme
Hem ne gösterdüñ benüm kişverüme

Sen yakupsuñ ne ki var bünyādumı

Eyleyüpsuñ sen Һarab ābādumı

14170 Sen Һılupsuñ beni böyle şūr-bāht

Senden oldı gitdi benden tāt u taht

Bārça Һırduñ Һavmümi peyvendümi

Derbeder Һılduñ zen ü ferzendümi

Eyledüñ dopdalu sen bağrımı Һan

Baňa ne sūd eyledüñ ğayri ez-ziyān

Aramuzda yok savaşdan özge hiç

N’olur arada barışmak dime geç

Şāyed ırmeye bı-dād iy kām-rān

Sem’üne uşta senüñ bu dāsītān

14175 Kim Mışır’da var idi bir tāze bağ

Rūřen idi sanasuñ misl-i çerāğ

Bir yılan ol bağ içinde var idi

Sāl u meh ol bağ-bānla yār idi

Bağ-ban bilürdi anı yādiğar

Ğārda olurdı kim olurdı mār

Eyleyüben bağ-bān bir gün heves

Һoparurdı bağ içinde Һār ü Һas

Nā-gehāndan pıl ile ol pıl-dār

Kesdi Һuyruğın anuñ bı-ihtiyār

14180 Göñlini andan yılan rîş eyledi

Dāyima ol yavuz endîş eyledi

Bağladı ol bağ-ban ile kîn mār

Sakladı fırsat bulunca ihtiyār

Yatur iken bağ-ban ferzendi dün

Aña düşdi gelüp ol mār-ı dün

Zehr ile bir zaḥm urdı başına

Zehr su tek çıkdı içinden daşına

Bāğ-bāna bāğı zindān eyledi

Göñline dağ urdı giryān eyledi⁵⁹

14185 Gūşîş itdi tā kîn ala kînini

Ḳuyruğın kesdi hem öldüre anı

Bulmadı fırsat yılanı öldüre

İtdi endîşe meger kim nîş ura

Geldi yönelübeni ber-gār-ı mār

Didi aña iy şefîḳ-i yār-ı gār

164a

N’oldı döndüñ böyle menden öyle sen

Yārlıguñ benümle bu mu söyle sen

⁵⁹ Orijinal metinde “eyledi” redifi yazılmamıştır. Anlam akışı, vezin ve uyak gereği “eyledi” kelimesi eklenerek eksiklik giderilmiştir.

Bir günāh geçdiyse ortadan ḥaṭā
Bu ḥaṭadan böyle kın dutmak ḥaṭā

14190 Gel bu düşmenligi biz terk idelüm
Dostluk yolını dutup gidelüm

Bağ-bāna böyle didi andan mār
Dağı olabilmezüz biz iki yār

Olmaya düşmenligüñ dostluk soñı
Ḥaşşa kim kan ola düşmenlik öñi

Bil ki ben kıyruğın iden de yād
Bārça senüñ sözüñi apara bād

Hem senüñ yāduña düşen de per
Her zamān ola kınüñ dağı beter

14195 İy dilāver sen dağı olan da kın
Neyleyüpsüñ gör ki Ḥaver-zemīn

Ol kadar görmemişem senden cefā
Kim ummāyasuñ sen bugün benden vefā

Öyle od yandurmaduñ idüp neberd
İtmek ola anı deryā ile serd

İnce itmedi çeriñ beni şikest
İdebilem ‘ömrüm olduğınca best

Ol kadar bırakmaduñ sen yine baş
K’ol yirine gele didüm saña fāş

14200 Şulh aramızda bizüm iy nām-dār
Oldurur ki bāğ-bāna didi mār

Yād idem çün gencümi ābādumı
Kışverümi mülkümi bünyādumı

Gūşış idem leşker aluban hemîn
Senden almaqlığa ben her demde kın

Saḫile Ḥāver'den aluban sipāh
Geldüm anuñçün ki dutam saña rāh

Geldüm ardınca idübeni şitāb
Ḥāsıl oldu dilegüm min külli bāb

14205 Yalıñuz sen baña leşker şad hezār
Ol yañadan daḫı hem sāhil diyār

Olıcağız leşker arasında ceng
Göresüñ kan-ıla yiri lāle reng

Bunı diyüp itdi fermān leşkere
At yükretdiler kamusı yek-sere

Öyle sağan kim yirinden kopdı mığ
Yüridi her biri alubanı tığ

Ol yañadan daḫı Ṭahmās-ı la'ın
Dağ kimi kopdı dolu gönlünde kın

14210 Dört yanından Ḥaydar'ıñ geldi sipāh
Sağ u soldan bağladılar aña rāh

ȶoparubanı nehengi nerre ŗır

Ejdehāyı eline aldı dilır

Baŗa çeküp kalkanı gösterdi tıg

Hūrŗıdi itdi nihān der-zır-i mıg

Eyledi elindeki tıgını cām

Cür‘adan yir oldu san yākūt-ı fām

Aluban cāmı ele ol nām-dār

Baŗların okından aparurdu humār

14215 Yazı yaban bāra kandan itdi cūŗ

Ser-be-ser yiryüzi oldu serh-i pūŗ

Sanki gökün yüzi tozdan oldu mıg

Oldı kan yamguru gürz ile tıg

Bes ki gölge oldu ez-tıg-i bürrān

Güni kimse göremez idi ‘ıyān

Güni görmeklige revzen kalmadı

Ne dere eŗm-i süzen kalmadı

Atlular kamusı olmuŗ hem-‘inan

Savaŗ içün ele almıŗlar sinān

14220 İnce almıŗlar cıdā ile siper

Sen diyeydün yir getürmiŗ nıze ber

Hāydar’uñ tıgı idicegüz ‘alem

On cıdāyı bir kez iderdi kalem

Gösterürdi çün tığ-i āyine tāb
Günden aparur idi āyın ü tāb

Nîzesin çünkim alur idi ele
Gökde iderdi melâik gulgule

Gürz alup çün kılına iderdi zūr
Başlaruñ mağzı ile devirdi mūr

14225 Düldül'i yükredicegiz ol imām
Yürimekten çarh çekerdi ligām

Önde uşbu nev'ile şîr-i Hudā
Bir elinde tığü birinde cıdā

Kimisini tığ ile diler idi
Kimisine nîzesin eyler idi

Aña iderdi senā 'arş u zemîn
Dir idi âmîn cebraîl-i emîn

İnce itdi iki leşkerden tebāh
Kim atı gitmeklige bulmazdı rāh

14230 Bes ki savaş eri yıkılmış idi
Kamu meydān baş ile dolmuş idi

Sāhilūñ düzi ne kim var ser-be-ser
Köl u bud idi döşenmiş pā vü ser

Düşübeni yāl u bāl olmuşdı kıan
Serv getürmiş idi berr-i arguvān

Yiryüzi dolmuş idi bārça dest rū
At ayağı altına yaturdı kamu

164b

Nāz ilen perver olan ten zır-i hūn
Yatur üstinde tıği zengār-ı gūn

14235 Dırnağından atlaruñ iy kām-kār
Dağ u düz dolmuş idi gerd ü gubār

Ol bağlardan her buḡār olsa ‘ıyān
Buluda beñzerdi k’andan yağa kan

Yiryüzi kan ile olmışdı dolu
Aparurdı başları kan misl-i su

Oldı deryā sen diyeydüñ yiryüzi
Dutdı süreyyāya kan mevci yüzi

Ḳana ğarḳ olubanı esbāb-ı ceng
Üzer idi sanki deryāda neheng

14240 Ḳalmadı yir geçmege ḳandan hemjın
Menziline varmağa leşker yaḳjın

İki leşker uşbu nev‘ olınca şeb
Bir dem ārām eylemediler taleb

Çünkim aldı hūrşıdüñ yüzini māh
Sınıḳuban gitdiler sāḫil-sipāh

Oradan Tahmās-ı şüm şūrīde baht
Şehre apardı çeküp bey-gāh u raht

İtdiler şehriñ kamosını anda bend
Girdi şehre görmeyen leşker gezend

14245 Gördi çün kim ol şehi Hāver-zemīn
Sınıkuban gitdi Tahmas-ı la'īn

Oldı işinden peşimān der-zamān
Kaçubanı oradan gitdi revān

Gitdi dutubanı leşkeri kenār
Kondı varuban gördi bir mürğ-zār

Bildi çün Fettāh şeb-rū kār-dān
Kalmadı meydānda düşmenden nişān

Geldi Haydar yanına ol nīk-nām
Hem rikābın öpdı hem öpdı licām

14250 Eyledi çok çok şehre medh ü senā
Her senā kim gördi lāyık ol aña

Didi andan soñra kim iy ser-firāz
Çarh-ı gerdān mihriñe ider niyaz

Ben öküş geşt eylemişem dünyede
Bî-‘aded uğramışam nīk ü bede

Çok dilāver cengini ben görmişem
Şīr ü bebr āhengini hem görmişem

Hem işitdüm Ȧamza'yı olan da kın
N'eyledi ol başa İrān-zemīn

14255 Dūnyeyi ol kamu aldı ser-be-ser
Ȧalmadı göstermemiş hiçbir hūner

Diyülürdi dağı dünyāda sūvār
Görmeye Ȧamza teki bu rūzigār

Ol hūnerler kamuı hor oldu uş
Uyur iken 'aklı bī-dār oldu uş

Bu hūnerler kim bugün ben görmişem
Görmedüm işitmedüm iy zū'l-kerem

Dūnye fethi uşta savaşındadır
Erligūn nişānları kaşıundadır

14260 Gūşiş itdūn yalıñuz sen çok bugün
İnce başlar kesdūn hiç hadd yok bugün

Çeng ile bāzuñ şāyed ki iy şır
Tıgi çalmaklıktan oldu ola şır

Bir bu gice sākin ol şır-iİllāh
Ben varup yolları ideyüm nigāh

Bir karınca koymayayum ben hemān
Ol tarafından bu yaña ola revān

Ȧaymeden yañaya Ȧaydar gitdi bāz
Rāhata meyl eyledi ol ser-firaz

14265 Ol ¼arafdan dahı ¼ün Pırüz-ı řāh

Düşmenüñ ardınca iletđi sipāh

İtdi aħşam ol kaçan düşmen karar

İrdi Bu'l Muħcen'le Mālik nam-dār

Böyle didi leşkere Pırüz-ı řāh

Bir bu dün burada eglensün sipāh

Ol miħl kim gökyüzinden āfitāb

Āşikār ola vire la'l-i nāb

Gitmek içün bağlayalum bili teng

Olavuz meger ki biz pırüz-ı ceng

14270 Kaçdı leşker öñümüzde durmadı

Kalmadı şikest ki düşmen görmedi

İmdi var bir şehir deryādan kenār

Ol feraħ bahş şehre menem şehriyar

Çünkü ben çeküben çok renc-i rāh

Sāhile deryādan apardum sipāh

Baña Tahmās idübeni ihtirām

Leşkerümüñ düzdi işini tamam

Benden ol ilini gütāh eyledi

Beni ol hurrem yire řāh eyledi

14275 Kimki bilmezse nedür ol şehre nām

Bilsün adıdur Taraf tā ala kām

İmdi ol şehir içre menem şehriyâr
Virdi Tahmās oldı fermān ol diyâr

Dānla şehre gidelüm idüp sefer
Bulalar İslām'dan behre meger

165a

Ola kim ne ki var anda encümen
Çıkmayalar her ne ki söyleye men

Uşbu söze bārça bitdiler sipāh
Oldılar tā kim giyince gice rāh

14280 Maşrıkuñ ğavvāşı ez-derdyā-yı āb
Daşra çıkarıcağız var hū şıtab

Gitmege 'azm eyledi Pîrüz-ı şāh
Buyruğ itdi tā kim atlandı sipāh

Ol Ebū'l Muḥcen'le Mālik ser-firāz
Saldılar savaşıñ atı üzre sāz

Ne ki varsa atlular atlandılar
Gitmege yöneldi leşker ser-be-ser

Böyle didi 'Amr onlara ki men
Göreyüm varup n'ider ol encümen

14285 Olmasun ol leşkeri ber-geşte baht
Bizlere bağladılar kapuyı saht

Ben bu dıřvār işi āsān ideyüm
Düşmeni anda her āsān ideyüm

Oradan yöneldi leşker misl-i bād
İlerüye gitdi ‘Amr-ı hoş-nihād

Çün varup iriřdi bārū’ya yakın
Her yaña itdi nazar ol pāk-i dın

Kendüye šehrün kapusın gördi teng
Bārüyı vü kapu kamu dopdalu seng

14290 Kaçuban meydān içinden ol sipāh
Varuban šehri idinmiřler penāh

‘Amr bir kez eyleyübeni gurüş
Didi kim iy sıj-r-i merdler bilün uş

Öldi ceng içre šehi Sāhil-Zemın
Nām-verler kamu dağıldı hemın

Ne ki vār tārāc oldı māl uraht
Bir uğurda yönünü dönderdi baht

Yıl teki bir leşker olupdur revān
İrişürler uşta bunda der-zamān

14295 Ben Hāver leşkerinde benem bilün
Dün çeriye uğradum çäre kılün

Ahşam oldı leşkeri apardı hāb
Ben size gelmeklige itdüm řitāb

Çünkü onlardan size virdim haber
Siz bilür siz ne ki gelse hayr u şerr

Çünkü sen bed-ḥāhı gördüñ hayra dest
Al başuñ git gürd ü gülüng başı best

Ayağun kabarup itmeklik güriz
Biñ ki başında göresüñ tığ-i tiz

14300 Kalmadı ārāmdan onlara behr
Leblerinde ne ki var nüş oldu zehr

Şehr içinden çıkdılar kaçup kamu
Her birisi bir yañaya dutdı rû

Gelüp irdi nā-gehān Pîrüz-ı şāh
Oldı şehrüñ dāmeni dolu sipāh

Şehre girdi sürüben Pîrüz-ı Baht
Yaşşı pîrüz olup açdı anda raht

Leşkeri çün gördü anı bildiler
Şād olup baş ayağına sürdiler

14305 Bağlu gencüñ kapusını açdı şāh
Virdi akça ne ki var böyle sipāh

Buyruğ itdi andan ol nev-pehlüvān
Çekdiler hūn çekiciler bārça hān

Mürğ ü biryān ü birine idi bere
Döşediler yir yüzine yek-sere

Ağ itmekler idi misl-i harîr
Bî-nihâyet anda hem hurma vü şîr

Ğamu çanağları çün yâķût-ızerd
Çinileri bārça rengi lâciverd

14310 Çün konakluğın tamâm eyledi şâh
Didi gitmege yarağ ide sipâh

Tâzi atlar üzre esbâb-ı neberd
Buyruğ itdi çekdiler ol şîr-i mend

Var idi şehir içre bir dāniş-peziş
Kim her işden olmuş idi ol habîr

Gelübeni didi k'ey Pîrüz-ı şâh
Kim muṭî' olsun saña dāyim sipâh

Çün imân getürüben buldık âmân
Oldı aydınlık karanlıkdan 'ıyân

14315 Niçe işden kim biz olsavuz āgâh
Anı gerek kim kâmusın bile şâh

Anda kim Ṭahmâs bil iy hub-rû
Ḥaver'i târâc idüp döndü girü

Biñ kişiyi eyleyüben bārça bend
Elin ayağın kâmu iy hoş-mend

Buradan gönderdi ol ber-şehir-i 'arz
İmdi gitmeklik oraya oldu farz

Hoş hevāsı varhurrem dil-pezir
Gir ge ol şehr ire olur řitāb

14320 Anda bir ‘avrat durur fermān-güzār
Hūb-rūy ü serv adlū gül ‘izār

Ol gül endāma durur Gülnār nām
Hūsn içinde yok kuşurı bil tamām

Bir dilāver ez-şehi sāhil-zemīn
Şāhib-i şemşir idi tāt u nigīn

Ol yigid bil Muḥannā nām idi
Aña hem-reh serv-i gül endām idi

165b

Öldi Hāver ġāretinde ol cıvan
Döndi baḥtı oldu ol tıre revān

14325 Sa‘di Vaḳḳāş idi anı öldüren
Nūş-i dārū yirine aġu viren

İmdi ger oraya varursa sipāh
Server olup leşkere Pırūz-ı řāh

Baġlular meger ki urtula zi-bend
Andan öñdin k’ire anlara güzend

Mālik ejder didi k’ey Pırūz-ı Baḥt
Kim buradan aluban bey-ġāh-ı raḥt

Ḥaydar’a başlayuban apar sipāh
Düzedübeni inān dut doğru rāh

14330 Men Ebū’l Muḥcen ile ‘Amr-ı nām-ver
Bağlayalum gitmege ande kemer

Görelüm kıanda durur ol şehir-i ‘Arz
Kim oraya bize gitmek oldu farz

Yār ki yetürüñ meger gire ele
Bulavuz Sa’d’ı Ḥudā yāri kıla

Leşkerini aluban Pîrüz-ı şāh
Şehr içinden çıkubanı dutdırāh

Bir kişiyi şehir içinde kıldı şāh
Gitdi andan soñra ol leşker-penāh

14335 Leşkeri alubanı dutdı kenār
Oldı na’lınden dolu hevā ğubār

Gicelü gündüzlü çünkü gitdi yol
Varubanı sāhile irişdi ol

Eyledi düzden yaña Ḥaydar nazar
Gördi deryā düz toz oldu ser-be-ser

Didi Fettāh’a k’ey dünyā dide merd
Oldı kişver yüzi çün kır toz u gerd

Şāyed irdi ola bir ayruk sipāh
Yeñiden ola bizümle kıne-ḥāh

14340 Yola düşüp ol revân iy kâr-dân

Ol çeriden baña getürgil nişân

Karşu gitdi ol çeriye durmadın

Çün buyurdi aña şâh-ı pāk-i dīn

Çünki Fettâh irdi ol gerde yavuk

Gördi gelür bir kişi hiç şabrı yok

Didi Fettâh aña kim iy reh-nümâ

Bir zamân dur utma haber vir maña

Söylegil baña ki kimdür bu sipâh

Naredendur kim durur içinde şâh

14345 Böyle didi anda Fettâh’a süvâr

Şâh-ı Pîrüz-ı Baht’dur Zînhâr-Hâr

Düşmenüñ ardınca üç gün bu çeri

Ejdehâ tek yürüdiler her biri

Düşmenüñ elini kütâh itdiler

Dost olanuñ tâcını mâh itdiler

Ol taraf şehrine yürüdi sipâh

Artdı ol şehir içre bize ‘izz ü câh

İmdi uşta dönüben geldi girü

Ne ki erlik idi gösterdi kamu

14350 Bildi çün Fettâh kim durur sipâh

Döndi Haydar’dan yañaya dutdı rāh

Virdi Pîrûz-ı Baht'dan ol gelüp haber
Didi bulduğunu bed-hâh'a zafer

İrdi hem gelübeni Pîrûz-ı şâh
Böylesince ne ki var idi sipâh

Haydar'ın dergâhına yöneldiler
Râhat için kamu çizdiler kemer

Şâh-ı merdân sordı savaştan nuhust
N'olduğunu onlara bir bir dürüst

14355 Didi gidübeni geldük şādumân
Senden oldı sūd-mend ehl-i imân

Kanı Bu'l Muḥcen'le Mâlik ser-fîrâz
Senün ile gelmediler girübâz

Ol dilâver şâha virmek-çün cevâb
Yir öpüben didi iy 'âlî-cenâb

Yaḥşi yamân âşikâr ünihân
Saña rüşendür kamu şâh-ı cihân

Ne ki var idi sözün ol nâm-ver
Haydar'a virdi kamu bir bir haber

14360 Şehre varubanı her işi eyledi
Hâzretinde Haydar'ın ol söyledi

Çün haberler kamusu oldı tamâm
Âḥir oldı daḥı orada kelâm

Pehlüvânlar itdi rāhat ihtiyār
Hayme vü har-gāha doldı hernevar

Ol yañadan çün kim ol Pîrüz-ı şāh
Şehr-i tarafdan çıķup aldı sipāh

Ol Ebū'l Muħcen'le Mālik nām-ver
Oradan gitmege baēladı kemer

14365 'Arz şehrin yolın ele aldılar
İki gice gündüz ol üç nām-dār

İrdiler şehre üçünci gün yaēın
Düşdiler bir yirde ol üç pāk-i dīn

'Amr gitdi ilerü cāsūs-var
Tā göre kim niçesidür anda kār

166a

İrdi ol iķlīme çün yaēın zi-dūr
Gördi bir ravza içi dopdalu hūr

Su kenārı gördi bir hoş-sebze-zār
Cennete nisbet idi ol nev-bahār

14370 Öyle hurrem-dil-pezi̇r idi hevā
Yirine hasret çeker idi semā

'Amr şehre girüben geşt eyledi
Her yañaya gezdi görkim bildi

Bir imâret gördi şehir içre bülend
Çıkmak olmaz idi aña bî-güzend

Çünkü irdi oraya ol tîz-hûş
Nâle ile irdi sâgına hürûş

Daşradan içeriye itdi nazar
Gördi dostlıkları anda pür-hüner

14375 Boynı zencirde kamu ayağı bend
Billerini bârça incitmiş kemend

‘Amr öz dilince açup anda leb
Didi kim iy serfirâzân-ı ‘Arab

Vakti irdi gamgide bî-gam oluñ
Sözümü işüdüben hürrem oluñ

İrdi Bu’l Muḥcen’le Mâlik uş zi-râh
Almayuban bilelerince sipâh

Sizleri miḥnetden ideler cüdâ
Şâd oluban ola siz benden rehâ

14380 ‘Ömrüm uşta gelüben irdüm size
Pehlüvânlardan haber virdüm size

Ne ki çekmiş siz haber sizden dürüst
Gelmiş tâ ki bilem biş ü nuḥust

Sa‘di Vaḳḳâş’dan bu yirlere haber
İrmiş ola sizlere şâyed eser

Dağı kim ise bu şehre şehriyār
Mālik'e diyem varuban her ne var

Durdu bir niçe esirlerden revān
Tāzî dilince uzatdılar zebān

14385 Söyledi 'Amr k'ey seyyār-hūş
Bir zamān ārām idüp dut biz güş

Ser-güzeştler kim bize oldu 'ıyān
Ötdi ḥadden eylemek olmaz beyān

Hāver'e Tahmās apardı çün çeri
Kān ile doldurdu ne kim var yiri

Çünkü tārāc idüben döndi girü
Bunda getürdi bizi ol zişt-rū

San öyle biz burada varuz hezār
'Ömrümüz dirlige itmezüz şümār

14390 Kāmumuz zencir ile burada bend
Olmışuz öyle ki gördüñ hūş-mend

Hem olur teşviş ü hem yok āb ü nān
Bizden az kılup durur kim çıka cān

Ne hū dostluḡdan āsāyişlik yüzi
Ne 'adūban bize becāyiş gözi

Ne hū bizler bilürüz Sa'd'den ḥaber
Ne nişānından anuñ zerre eser

Ṭahmās'ıñ kız kardaşı bu şehre hem
Pādişehdür 'adl ide gerçi sitem

14395 Ḳaddi 'ar'rdur yüzi nār ile sebīb
Ġamze ile cādūya ider firīb

Zülfı 'āşıqlara virür çok şiken
Sünbülünü cevre almışdur semen

Serv-i āzādı ola çünkim revān
Raḳş idüp şimşād-ı hūşdan vire cān

Yeñi ay ḳaşı yüzi bedr-i tamām
'Arzı güldür aña Gülnār nām

Eri var idi anuñ bā-'izz ü cāh
Aña ḳavm olur idi Ṭahmās-ı şāh

14400 Ol şicā'a bil Muḥannā idi nām
Erlik içre ol dilāverdi tamām

Şahib-i leşker idi hem tiğ-zen
Ṭahmās'un çerisi içre şaf-şiken

Geldi çün kim Ḥavere ceng ide ol
Sa'di buldı leşker içre aña yol

Oldı Sa'd'ıñ anda helāk⁶⁰
Bahtı dönübeni tahtı oldı ḥāk

⁶⁰Bu dizede hece sayısı düşük olduğundan nazım ölçüsüne uyumsuzluk söz konusudur.

İmdi anuñ ‘avratudur pādişāh
Şāyed ola Sa‘d’uñ işinden āgāh

14405 Çünki Ma‘lūm oldu ‘Amr’a gizlū rāz
Geldi Mālīk Ejderūñ katına bāz

Ne ki işitmişdi bārça kıldı yād
Bildügi ahvālī ‘Amr-ı hoş-nihād

Qaldı ‘Amr’uñ sözine Mālīk ‘aceb
Söylemege açdı Bu’l Muḥcen’e leb

Almağ olur ölmedin bu şehri ceng
Bir bugün bu gice idelūm direng

Çünki ḥāşıl ide rūmı tığ-zen
K’anı zebercede ‘aḳık-i yemen

14410 Olalum biz buradan şehre revān
Görelūm ki ne olur bize ‘ıyān

Qaldılar tā kim banınca āfītāb
İtdiler yir ihtiyar itmege ḥāb

Dāmeninde çünki çarḥ-ı lāciverd
İtdi kara atlası dībā-yı zerd

Durdılar yirlū yirinden şādumān
Şehre gitmeklige oldılar revān

166b

Sürdi atların ol iki nîk-rāy
Önlerince ‘Amr olaruñ reh-nümāy

14415 Buldılar dervāze-bānlar çün haber
Geldiler ta‘cil ile ol ehl-i şerr

Olaruñ işinden itdiler suāl
Gördiler bî-gāne çün ehli-ḡalāl

Didi Mālik anlara bilūñ yaqın
İlcilige gelmişem size hemİN

Beni gönderüp durur Tahmās-ı şāh
Kız karındaşına siz oluñ āgāh

Bir niçe peygāmı ol şāh-ı cihān
Baña diyüpdür idemimdi beyān

14420 Çün işitdi şāh adın ol şedd-ḡu
Yir öpüben onlara açdı kapu

Ol Ebū’l Muḡcen’le Mālik nām-ver
Ḥātūnuñ dergāhına yöneldiler

İrdiler eyvāna ol üç ser-firāz
Sen diyeydüñ kim deyer keyvāna rāz

Gördi Mālik bir kapu pūlāddan
Ḥublığ içre günteki şu‘le-figen

Asulu bir perde anda zer-nigār
Perdeden daşra oturur perde-dār

14425 Düşdi atından yire ol pehlüvān
‘Amr’a virdi saklagil deyü ‘inān

Perde-dāruñ göziyle ol nām-dār
Başına urup bıraқdı yire hār

Didi Bu’l Muḥcen’e andan ol dilr
Kim bugün gizlemeye şemşiri şır

Düşse şeb-rengden bugün iy şir-i ner
Erlik ile ceng içün bağla kemer

Ger burada deprenür olsa sipāh
Kılıcuñ aluban ol gıl ‘özü-hāh

14430 Böyle diyüp gürzin aldı nık-rāy
Boynına girdi revān ender-sarāy

Ol serāyı gördi düzülmüş tamām
Rengi mīnārenüñ hoş ‘ālī maḳām

Qoyılu ayvānına pīrüz-ı hışt
Nisbet ile sanasuñ qaşr-ı behişt

Döşelü bir döşek anda şāh-vār
Döşek üzre oturur bir hūb-nigār

Sangil anı qadd ile serv-i bahār
Çehresinde ferrü devlet aşikār

14435 Ol uzunmıř bařdan ayađına mū

Mūřđ ile itmiř semeni dolu bū

Mālik'ūñ çūn yüzine dūřdı gōzi

Hıřm idūp gōrkim nedūr olgil yōni

Mālik'e çağurubanı ol bülend

Didi kimsūñ söyle irmedin güzend

Korķusından Tahmās'ūñ buraya bil

Haddi yokdur kim ayağı basa bil

Ger gün inerse yukarudan ba-zır

Gōrebilmez yüzümi bil iy dilır

14440 Buraya 'aķlı olana zühre yok

Saňa meger kim hırreden behre yok

Bir kişiye k'ola 'aķlı reh-nümāy

Basmaya haddinden artuķ yire pāy

Mālik aňa didi kimiy herze gūy

İtme yavuz dimegil özge huy

Ne bilürsūñ kimüm ü ne isterem

Geldüğüm ne içün imdi gōsterem

Sen beni bilgil ki Mālik ejderem

Haydar'ūñ çākerinden bir çākerem

14445 Yok saňa ķardařuñ iřinden haber

Bilmemiřsūñ aňa n'eyledi ķader

Ol degül kardeş ki görmişdün anı
Sormamışsuñ kimseden aḥvālını

Ḳardaşuña oldı tıre rüy-ı baḥt
Ḳalmadı elinde anuñ tāk u taḥt

Sen daḥi Sa‘d’den ne bilürsuñ nişān
Giddüginde ğārete gerden-keşān

Baḥa söyle tā ki bileyüm dürüst
Anuñ aḥvālını ne kim oldı cüst

14450 Ol semenber aña böyle didi bāz
Sözini kūtāh it kılma dırāz

N’eyleyem kim idi Sa‘d-ı pür-sitem
K’itdi benüm şādumānlıgımı ğam

Eger öldürmediyse anı sipāh
Kim bilür ḳancaruya gönderdi şāh

Mālīk işidübeni uzatdı çeng
Niçe kim şaydı göricegiz peleng

Mi‘rci ile tācını ol dutuban
Saçlarını boynına kıldı resen

14455 Saçını dutup çıkardı ez-serāy
Geldi Bu‘l Muḥcen ḳatına nıḳ-rāy

Var idi biñ atlu şehir içre güzjñ
Her biri Rüstem bilürdi kend’özin

Çekdi onlar amusı Şemşir-i tiz
opdı Şehr iinde ol gün r st-e-iz

Eyledi Bu'l Mucen  hen n neberd
Gökyüzine oradan ıardı gerd

Doldı  l  Şehr   b z r ile köy
Su yirine andan adı anda c y

167a

14460 Pehl v nlar anı itdi yiri nem
Şehr doldı m tem   z r ile am

Ceng erenlerinden anda bi  s v r
Ol Eb 'l Mucen düşürdi n m-d r

Ol eri  n bu işi gördi 'ıy n
Şehr iinde alan didi am n

Baqladılar b ra ullua kemer
izdiler  sl m ehlin ser-be-ser

Geldi 'avrat atına Bu'l Mucen ya n
Didi a a kim ba a di dorusı 

14465 andadur Sa 'd'i ba a virgil aber
Gizleme ne olmiŐ ise ayr u Şerr

 Őik r itmişem bu r zı men
Mu'cizi ni te e idem kefen

Didi siminber aña iy pehlüvân
Uş bu sözün ile incinür bende cān

Sa‘d-ı Vaḳḳāş’ı ne ḥūd ben görmişem
Ne ḥū bend içre olandan sormışam

Eyledi Bu’l Muḥcen işine ğaḏab
Girdi kim ḥayralıĝ ile açdı leb

14470 Bir niçe ḳamçıyla urdı başına
Virdiler işkence andan laşına

Öyle oldı anda ol nazük beden
San benefşe çıkdı ez-berg-i semen

Çünkü Bu’l Muḥcen sorar idi ḥaber
Söyler idi aña ol āri giher

Sen beni Ṭahmās’a ḳız ḳardaş bil
İtmegil bunca beni ḥor u ḳelîl

Ola kim hergiz beni bir tünd bād
İtmiş ola savuḳluĝ ile yād

14475 Ḳaravaşum ger bile ḥālūmden ḥaber
Kim sizün çekdüm elünüzden neler

Ger benüm işümden ol āĝāḥ ola
Cānı köhne işi derd ü āḥ ola

O tenün idüben işinüzi yād
Ḥayralıĝ itmen ki bula siz murād

Mālik itdi sözine anuñ nazar
Gördi Sa‘d’den anda bulunmaz eser

Serv ayağın buyruğ itdi hūş-mend
İtdiler pūlād-ı zencir ile bend

14480 Anı ivden daşaruya gönderdiler
Pehlüvānlar orada eglendiler

Gelübeni ‘Amr irişdi meh-çū bād
Muştulık virüñ deyü ol hoş-nihād

Bulubanı Sa‘d-ı Vaḳḳāş’dan nişān
Müjde içün durmadın geldüm revān

Bir uca ḳal‘ada dururdu āb
Çıkamaz pervāz idübeni ‘ıḳāb

Bir mināre vardur anda ki bülend
Az u çok ola vezni on kemend

14485 Orada bir gözgü misl-i āfitāb
Ola bir ḳalkanca ez-pūlād-ı nāb

Mīlūñ üstinde düzetmişler anı
Çarḫa az ḳalmış ire dutup yöni

Dege çün anuñ yüzine gün zi-dūr
Ḳamu deryānuñ yüzini dutanūr

Kim ki deryāya gele idüp sefer
Eyleye bilmeye o mīlden güder

Çeke mîl gözgü ile kend'özine
Geleni ger alnından ger yüzine

14490 Ol yire kim ki gelür tã vire bâc
Otururlar aluban andan ħarâc

Rence düşmiş durur andan reh-güzâr
Âd ile daĥi Berenc'dür ol ħişâr

İmdi Sa'd'ũñ aĥterini gerden-keşân
Ķal'anuñ burcında virdiler nişân

Ol yanunda daĥ ħisârun şâh-ı Zâl
Kim degüldi şehirler içre ol dâlâl

Şehr ü bārũ düzedüpdür mu'teber
Dürlü elvân ile gösterüp hüner

14495 Çok tılsımât vardur ol şehir içre hem
Basmayupdur oraya kimse ħadem

Kim ki Dâl'ı bilmez ise kimdügin
Bilsün ol Şalsâl'a ħardaşdur hemin

Hem Menüçehr'üñdurur neslinden ol
Gün teki meşhür şehirler aña ħul

Ol Giyānuñ şehirleri içre çerâĝ
Oldı bir ħüb ağaç kalanı baĝ

Aña tã Ħindüñ yolu olmuş dürüst
Enbiyâlar âyini tek ez-nuĥust

14500 Ol cihān içre şeh-i ra‘na idi

‘Aqıl u bî-dār-ı dil dānā idi

Görmedüm anları ben ger göz ile

Bildüm onları işidüp söz ile

Mālik’i çün ‘Amr āgāh eyledi

Endişe elin kūtāh eyledi

Öndedi Bu’l Muḥcen’i ḳatına revān

Didi eglen bunda sen iy pehlüvān

Leşkeri daḡ’ aluban ḳal bilehem

Tā ki bed-ḥāh itmeye şehre sitem

14505 Varayum tā ki buradan ben ayār

Sa‘di meger kim çıkaram ez-ḥışar

167b

Buyruḡ itdi işlerin düzetdiler

Keşti içre tūḡları uzatdılar

Böylesince ‘Amr yüz biñ ceng eri

Keştinüñ içinde itdiler yiri

Allāh adın yād idüp ol pehlüvān

Keştiye binüp suya girdi revān

Ol Gül-endām’ı daḡı ayaḡı bend

Böylesince itdi ḥor u müstemend

14510 Ol tarafdān dahı çün Ṭahmās-ı şah
İletdi meydāndan alup şehre sipāh

Dañlısı geldi alup Ḥaydar çeri
Dutdı şehrüñ dāmenini ceng eri

Var idi yarısı şehrüñ ki bülend
Hāreden bünyādı irmezdi gezend

Bārūden baķuban ol Ṭahmas-ı šāh
Gördi leşker ile dünyāyı siyāh

Ceng içün bārūda yir düzetdiler
Buyruğ itdi tir-i bürrān itdiler

14515 Öyle doldı yazı peygān ile perr
K'oldı bir alçaķ u uca ser-be-ser

Bes ki nāvek yağar idi der'-ı sūz
Leşker-i İslāma gice oldı rüz

Anda oldı ceng erinden çok helāk
Düşdi ayakdan firāvān be-ḥāk

Ehl-i İslām bāzūsından dahı hem
İrdi çok yaşlara endūhile ğam

Yay ile kalkan idi tır-i ḥadeng
Bes durur bu kişiyē hengām-ı ceng

14520 Çünkü dutabilesüñ tiz ü kemān
Bulasuñ bed-ḥāh şerrinden āmān

Gitdi çün hürşid ber-ārām-gāh
İtdi ārām iki yañādan sipāh

Ġāravüller şehir içinde durdılar
Bārū üssine bārça na‘ra urdılar

Şāh-ı merdān didi bā-merdān-ı ceng
Kim bu kişver görmeye āsān be-çeng

Durmadın ben çıkayum bu dün be-bām
İdeyüm bu şehre rüşen şubhı şām

14525 Siz burada ceng için hāsıl oluñ
Yirlü yirinde yarağınız kılūñ

Çıka şehir içre çün āvāzum benüm
Rüşen olan gün teki rāzum benüm

Çün duta üçünci na‘rama gūş
Düşe ol dördünci eflāke gurūş

Buradan atıñuzı sürüñ kamu
Bārūdan yañaya dutuñ bārça rū

Ger baña yāri vire çarh-ı bülend
Koymayam bu gice şehri kıla bend

14530 Daşharudan şehre getürem sipāh
Vire tahtını baña Tahmās-ı şāh

Geldi Meydāndan bārūya ol dilir
Bir zamān itdi nigeş bālā vü zir

Şehri bārça gördi ender-rüy-ı āb
Bir zamān eglendi itmedi şitāb

Su görünmez oldu kıldı şeh du'ā
Yiryüzin gördi kamu şir-i Hudā

Su kenārın bir zamān eyledi geşt
Geldi bārūya koyup şahra vü deşt

14535 Bırakup bārūya kemend-ı dırāz
Yapışup çıkdı yukaru ser-firāz

Pās-bānlar buldılar andan haber
Her yañadan geldiler cüst ehl-i şerr

Didiler aduñ nedür iy civān
İmdi dapşurmak gerekseñ bunda cān

Bu yire sen niçe çıkduñ söylegil
Tökme kanum maqşuduñ doğru digil

Ol dilāver tiğine uzatdı dest
Didi leşkere penāhum bil iymest

14540 Benem ol ki yalguz ez-ḥāver-sipāh
İlci geldi gördüm ez-Ṭahmās-ı şāh

Ḳalur ol görmez selāmet kīni
Kim kabul eyleye benüm dīnūmi

Kim ki gerden-keşān itse der-zamān
Tıg ile başını kesem bī-āmān

Pās-bānlar anda hayrān oldılar
Korkudan kamu Müslümān oldılar

Girdi şehir içine şah-ı huş-mend
Bir elinde tığ birinde kemend

14545 Eyledi bi na'ra anda sehm-gin
Dün içinde şūr çalındı san yakın

Na'rasından doldı şehir içi gurūş
Çok kişinüñ kalmadı başında hūş

Kopdı leşker anda deryā tek zi-cāy
Kimse başın fark idemezdi zi-pāy

Geçdiler biri birine tığ-i tüz
İster idi çok kişi rāh-ı gürjz

Doldı ölü şehir ü bārū ile kūy
Su teki kanlar akuban doldı cūy

168a

14550 Dutdı çün Tahmās ol na'raya gūş
Bir zamān düşdi gidüben 'aql u hūş

Çünkü anuñ geldi 'aqlı yirine
Didi anda pās-bānuñ birine

Şehir içinde ne ola uşbu gurūş
Kim apardı şirlerden mağz u hūş

Dideban aña didi kim döndi baht
Gitdi kamu gārete bana vü raht

Girdi meydāndan gelüp şehre ‘Alī
Qaldı az kim başña ire eli

14555 Çıkdı eyvānından ol Tahmās-ı şāh
Gördi çok şalları olmuş hāk-i rāh

Gördi bārça pür-hem olmuş şehir-i Yem
Qandan irmiş toprağñ yüzine nem

Elin urup ele didi iy dirig
Kim benüm günüm yüzini dutdı mığ

Oldı gāret şehir-i ābādum menüm
Ne ki var iklim ü bünyādum menüm

Leşkerüm dağıldı hem qalmadı genc
Gitdi tāt u taht baña qalmadı renc

14560 İmdi yok elümde nesne gayr-ı bād
Kim eyler dağı cihānda beni yād

Böyle durur āyini çarh-ı bülend
Gāhı gösterür ümüd gāhı gezend

Qodı kiminün başına şāha ne tāt
Qaldı toprağ olmadın öyle revāc

Kimi besledi bu çarh-ı rüzigār
Nāz ile yüzine qonmadı gubār

Var durur her cü'radan soñ yüz hār

Tāze gülden soñra olur zaḥm-ı hār

14565 Ger bu bağ içinde yetse nev-bahār

İrgözer aña ḥazān yili ğubār

Dir idi Ṭahmās idüben āh-ı derd

Ger pāki ḳandan dolu ruḥsārı zerd

Şehr içinde şol şehi ḳardān 'Alī

Durmadın geldi ḳapuya ol velī

Gördi durur anda bi niçe dilīr

Bağlamış bil ḳamu cenge iy emīr

Biri dir ki baña Ḥaydar-ı nām-dār

Yönelüben gelse der-hengām-ı kār

14570 Öyle bī-ḥam aluban gürz-i girān

Niçe kim pūlādı āhenger hemān

Biri didi erce olanda neberd

Dünyede kimse olamaz aña merd

Öyle tiksem oḳa alubanı tīr

Niçe kim ḥayyātalar tiker harir

Biri didi gelse ger bendin yaña

Göstereyüm zūr u bāzū dahı aña

Bend ideyüm öyle bā-ḥamm-ı kemed

Zülf-i rūyuñı ḳılup müstemend

14575 Birisi didiki ender-rezm-gāh

Yeñmez anı dünyeyi dutsa sipāh

Şāyed olursa sizūñ tek şad hezār

Hamlesine düzmeye hengām-ı kār

Onlar oldılar anuñla hışm-gın

Her biri çekdi aña şemşir-i kın

İndürelər başını der-zır-i pāy

Kendü sözlerin getüreler be-cāy

Öyle na‘ra itdi şāh-ı nām-dār

Onlaruñ qalmadı qavlinde karār

14580 Kapuyı bırakubanı kaçdılar

Bārça esbābı biyāne saçdılar

Ol yigit geldi irelü der-zamān

İtdi imānı kabul buldı amān

Yüridi dervāzaya şir-illāh

Kapuyı koparubanı açdı rāh

Ḍarb-ı bāzusu ile Hāver-güşāy

Ṭāḳ ile eyvānı kopardı zi-cāy

Ceng içün durmuş idi hāzır çeri

Muntazır daşra kuyudan her biri

14585 Girdi şehir içine ol seçdi sipāh

Dutdılar Ṭahmās’uñ eyvānına rāh

Gelüben bir kişi Tāhmās'a didi
Görki Haydar şehir içinde n'eyledi

Toprak ile kapu tākın itdi berr
Ötdi iş andan kim ola dār ū-gır

Haydar'ın leşkeri şehir içre dolu
Ne revādur daği durmak iy ulu

Leşkerün tefriķa oldu ne ki var
Al başuñ git itmegil daği mudār

14590 Kan ile Tāhmās idüp yüzini nem
Çıkdı teşvış ile kaldı şehir-i Yem

Ne ki var idi 'ayālını tamām
Hüb güzınlerle kulluķcı gūlām

Böylesince alubanı dutdı yol
Gizlū yoldan kaçubanı gitdi ol

Kaçuban gider idi bağrı kebāb
Kalmamış göñlinde rām u gözde hāb

Götürüp sāhil zeminden rāhtını
Gitdi koyubanı tēc u tahtını

14595 Çünkü hurşid tiğ ile zerrin siper
Nıl-reng har-gāhdan gösterdi siper

168b

Şehr içinde ne ki var durdı kamu
Didiler kim vir âmān iy hūb-rū

Söylediler ne ki var pîr ü civān
Sen yakın bilgil bizi iy pehlüvān

Bendeyüz biz saña kamu nîk-hāh
Bizedi ne ise saña resm ü rāh

Bize bahşış eylegil mehterlere
Hüb olur raḥm iylemek kem-terlere

14600 Yok durur bizüm işimüzde günāh
Lāzım iderdi bize Ṭahmās-ı şāh

Gelür idük savaşa bî-iḥtiyār
Üstümüzde var idi fermān-güzār

Her işe kim eylese fermān şāh
Cān ‘azîzdür korḳudan dutar sipāh

Didi Ḥaydar kim ki getüre imān
Bārça işleri bite bula âmān

Ḳurtula teşvîşden ola bî-niyāz
Âḥretde daḥı ola ser-firāz

14605 Kamu şehir ehli Müslümān oldılar
Geçen işlerden peşimān oldılar

Büt-perestliğı kamu terk itdiler
Ne ki var büt-hāneler od atdılar

İtdi Hāydar leşkeri ile nüzūl
Anda tahta çıkuban oturdı ol

‘Adl ile iqlimi ābād eyledi
Ol gurūhu bārça āzād eyledi

Her yaña itdi revān andan sipāh
Tā bileler kādatur Tahmās-ı şāh

14610 Sürdiler ne var ise gerden-keşān
Bed-nişāndan bulamadılar nişān

Bir kişi didi ki deryādan kenār
Şāyed ola aña yüz şehrustüvār

Kim bulur bu mülkden ol şüre-baht
Kanda aparmış ola bî-gāh u raht

Didi bu iqlimde şāh-ı şîr-i ner
Eglenelüm tā ki bilincehaber

Ol tarafdan çünkü Mālik-i nām-dār
Keştiye binüp suya girdi ayār

14615 Gitdi iki gice güzdüz çünkü rāh
Oldı üçünci gice kişver siyah

Çopdı bir yıl su yüzinden nā-gehān
Kim anuñ mevcinde ğark olur cihān

Çünkü deryā mevc urup itdi ħurūş
Gitdi mağz ile olardan ‘aql u hūş

Keşti kim bulurdi cünbişden eser
Virür idi mähiden māha ħaber

İrdiler göründi bir kūh-ı bülend
İtmek olmaz ucalıkda çün ü çend

14620 Ol kadar k’olur idi dağdan ħurūş
Gider idi ‘aqlı kim ki dutsa gūş

Pıllarūñ na‘rası vü āvāzı şır
Çokları canından ider idi şır

Mālik’e böyle didi deryā-şinās
Kim bu gice göñlüme geldi harās

Coşuban deryā diger gün oldı kār
Azdı keşti bu degül rāh-ı ħişār

Buradadur uşta tılsımāt-ı Dal
Gitmege yokdur dağı baña mecal

14625 İrmeyüpdür bu yire hergizde kes
Yok durur bulmağa dağı dest-res

Buradan ötmege baña zühre yok
Rāzumı pinhān itsem behre yok

Didi Mālik aña kim iy kām-yāb
İtmemek gerek durur bu dün şitāb

Egleyüp keştiyi it bunda karar

Tā çıhınca gün tigi ez-küh-sār

Çünki sudan görüne zerrin siper

Yeñiden tig çeke çarh-ı pir ser

14630 Dañla bundan gidelüm yār olsa baht

Bir bu gice egleyelüm bunda raht

Oñları bırağdı keşti-bān der-āb

Qalmadı gönliñde tāb gözinde hāb

Bes ki āvāz itdi dün şir-i peleng

İtdi o din soqımu merdān-ı ceng

Geydi Mālik ne ki var sāz-ı neberd

‘Amr böyle didi kim iy şir-i merd

Keşti dutsun bir bugün bunda karar

Geşt idelüm dağa görelüm ne var

14635 Görelüm ki ne idi bunca gürüş

Kim gelürdi dağdan dutdukça güş

‘Amr aña didi kim iy pehlüvān

Varmagil oraya incitme revān

Saňa gitmeklik degül bu dağa iş

Cān ‘azızdür terkine anuñ durış

Gitmedigüñ yola hergiz gitmegil

Kendüni nār-ı belāya atmagil

Didi Mālik ‘Amr’a ki derrende şir
Egmeye şāyed ki çengümi dilır

169a

14640 Varuram āvāzı tā görem nedür
Rāzı bilem āşıkāra nitedür

Keşîden çıkup dağa geldi ol
Korķu dağından göñüle virürdi yol

Gördi bir bārū idüp Mālik nazār
Sañhārā idi sankim ser-be-ser

Qal ‘anuñ burcı irişmiş gerdüne
Niçe niçe bārūlar daķı yine

Bārūn başına iremez pāy-ı mūr
Alabilmez kimse idübeni zūr

14645 Mālik irdi çün dağūñ dāmānına
Yavuğ oldu dağı varduķça öne

Baħdı Mālik gördi bir bağlu ķapu
Gökde güne dutmış ucalıķa rū

Qapuda bir zengı pılı bağlu teng
Bir tıģı alubanı durur çeng-i çeng

Öyle naħra itdi Mālik-i nām-dār
Kim öninden cünbiş itdi kūh-sār

Zengî dahı öyle eyledi gurüş

İşidende ker olurdı anı güş

14650 Çekdi Mâlik kâsdına ol zengî tığ
Cünbîş itdi niçe kim pîl günü mîğ

Döndi Mâlik görüben anı girü
Zengî dahı' durdı yirinde rû-be-rû

Hiç cevâb virmedi Mâlik'e siyâh
Mâlik ider idi yüzine nigâh

Üstine indürdi anuñ tığ-ı tîz
Der-zamân ol tıği oldı zîre-zîr

Ol dilâver zengî dahı' uzatdı çeng
Çaldı Mâlik üzre tığ-i âb-reng

14655 Oldı kalkan başı üstinde dü nîm
Pehlûvânuñ gönli andan doldı bîm

Dolanup zengî öñinden nâm-ver
Eñsesinden diledi ide güzer

Bir kapu dahı göründi gözine
Durur atlu bakmağ olmaz yüzine

Sanki ol atlu idi İsfendiyâr
Bir boz at üzre durar olup süvâr

Çünki Mâlik gördi ırakdan onı
Dutdı andan Mâlik'e atlu yöni

14660 Aldı anda eline tığ-i neberd
Döndi andan dağ' revân ol şîr-i merd

Gördi andan utuban bir kapu hem
Ola anuñ teki hikmet dağı kem

Ol kapuda gördi yatur ejdehâ
Kim esed olmazdı çenginden rehâ

Çün yavuk geldi aña ol nâm-dâr
Sen diyeydün dağdur bulmuş vaqâr

Ol dilâver gürzine uzatdı çeng
Ejdehâ başına çaldı bî-direng

14665 Olmadı gürz ejdehâya kâr-ger
Erdehâ deprenüben kaldurdu ser

Ağzını çün açdı ol mâr-ı siyâh
Bir yañadan dağı Mâlik dutdı râh

Çün añun gitdi öñinden girü şîr
İtdi ârâm bu güzîn mâr-ı dilîr

Çünkü Mâlik gitdi anda kaldı mâr
Gördi bir kapu dağı bes üstüvâr

Gördi bir pîl ol kapuda dağı durar
Gerdeninde tavkı gevher her ne var

14670 Ol pîl üzre itmek içün kâr-zâr
Olmuş idi ol savaşı eri süvâr

Tiğ-i Hindî zengîler almış be-dest
Na‘rası dutmuş cihânı pîl-i mest

Yavuğ irdi pîle çün ol nām-dār
Zengîler eyledi hamle ser-be-ser

Düşdi Malîk gönline anda haţar
Döndi dağdan girüye ol şîr-i ner

Dir idi kim bunda yoğdur baña yol
Râzı dilemeyübene döndi melûl

14675 Dir idi ki bulmadum bundan nişân
Ne diyem çünki sora gerden-keşân

Gönli endişe dolu ez-küh-sār
Dönübene geldi girü nām-dār

Çünki Mālîk dutubanı geldi rāh
Keştiyi görmedi çok itdi nigāh

Mālîk ejder kaldı yirinde ‘aceb
İtdi cānı korku teninde taleb

‘Amr ile Gülnār hem ol yüz süvār
Yoğ idi yirinde hiçbir pāyidār

14680 Didi kaldum yalıñuz ender-belā
Ben belā dāmına oldum mübbtelā

Ne diyem tedbîrüm ile rāyumı
Kesdüm özüm tîşe ile pāyumı

Keştiiden kim didi git deyü baña
Ugradum bu işe ben öñdin soña

Kimseye buraya düşmez dağı rāh
Kim benüm işümden ol ola āgāh

Yok baña hem-rāh u yār u nān u āb
Ne hū eylesüñ dağı rāhatla hāb

14685 Böyle bî-çāre oluban nā-tüvān
Hem burada dapşur isem revān

169b

Boynını dönderdi ola şāyed ki baht
Hiç baña kalmadı bengāh ile raht

Çanda gitdi keşti deryādan kenār
N'eyledi ola olara rūzigār

Defterinde kim duymışlar rāst-ān
Böyle yazulu idi bu dāsītān

Çünkü Mālik pehlüvān ü nām-dār
Keştiiden oldı revān ber-kūh-sār

14690 Hem-reh idi nev Müslümān yüz kişi
Küfr idi bātında onlaruñ işi

İslām'ı dutmışlar idi ser-seri
Küfr idi göñlinde dolu her biri

Çünkü Mâlik dağ yaña oldı revân
Didi Gülnâr onlara iy hürde-dân

Gitdi Mâlik burada qalmadı çün
Keştinüñ içinde ‘Amr oldı zebün

İdün ayağını zencir ile bend
Baglayuñ ellerini alup kemend

14695 Çünkim ol ayağum bendden halâş
Size gele ferr olasız bārça hâş

Vardılar ol yüz dilâver durmadın
Çizdiler Gülnâr’uñ ayağın yaqın

Bend ü zenciri alup andan hemân
Urdılar ‘Amr ayağına der-zamân

Bağladılar ellerin mânend-i seng
Urdular boynuna hem bir pālâheng

Keşti-bâna didi Gülnâr ol zamân
Keştiyi depredüben olgil revân

14700 Buradan irince ber-Hışnı-ı Berenc
Geçgilen deryâyı çeküp dürlü renc

Aluban keştiyi nigâh-bânı âb
Oradan gitmeklige itdi şitâb

Mâlik inüp geldi çün ez küh-sar
Ağşama dek gezdi deryâdan kenâr

Dağ eteginde görebilmedi kes
K'aña orada ola feryād-res

Diledi nān yimeye içmeye āb
Egdi boynını gelüp başına hāb

14705 Niçe kim istedi bulmadı penāh
Bulmadı ārām içün ārām-gāh

Bir uğurda gicekim yāķūt-ı nāb
Batdı vü zeberced ķanından bāb

Dağ başından na'ralar çıķdı yine
Düşdi ķorku yine Mālik göñline

Na'ralar eyledi anda pıl ü şır
Açdı yine ejdehā ağzın dilır

Dağ başın dutdı ķamu od u tütün
Yiryüzini ne ki var doldurdu ön

14710 Mālik'ün orada itdi ķalbini cūş
Ķalmadı başında gitdi 'aķlu hūş

Gice bu nev' olunca tā sabāh
Göñli ārām itmedi bulmādı rāh

Ķün şadef getürdi başını ez-āb
Ağzı içre dolu bir dürr-i hoş-nāb

Mālik ejder geydi esbāb ila sāz
Şīb-i bālā gezdi bir dem ser-firāz

Gördi bir virâne hânı nâ-gehân

Bir ev oldu ol virân içre'ıyân

14715 Var idi ol ev içinde pîr-i Zâl

Utmış idi çok çok andan mâh u sâl

Öyle ider idi ol cādū-geri

K'ânâ fermân idi dîv ile perî

Mâlik ol virâneye girdi revân

Tâ meger kim bula ol hân içre hân

Buldu Zâl'ıñ çünkim eyvânına yol

Çıkubanı karşı geldi ânâ ol

Ol cihetten pehlüvân sordu germ

Didi ânâ sözi bâ-âvâz-ı nerm

14720 Didi ânâ aduñı di iy dilîr

Görünürsüñ zûr-ı bâzû ile şîr

Naradan geldüñ di bize gidişüñ

Bu belâ dağında ne idi işüñ

Didi ânâ bilki Mâlik ejderem

Erlik içre çok dilîre serverem

Keşîde gider idüm alup sipâh

Nâ-gehân göründi uşbu cây-gâh

Geldi kulağuma çok na'ra zi-kûh

Ben çıkuban gitdüm ü kaldı gurûh

14735 apudan girdi ierü yine Zāl
Mālīk’e meger eyledi ol bed-hıřāl

arşudan dem urdı Mālīk yüzine
Dağ görünmez oldu anuñ gözine

Mālīk’ün dōrt yanını apladı āb
Ėar itmeklike iderdi řitāb

Andan alup bir nie köhne sıāl
Ol deñizüñ iine bıradı Zāl

ıdı ol deryā iinden ok niheñg
Bāra amle ıldılar itmege ceng

14740 Mālīk’e vehm irdi ez-destān-ı Zāl
Hi gözinden ıkmaz idi ol ayāl

Didi Mālīk Zāl’a iy merdüm firīb
Göñlümi baqladuñ idüben nehīb

Ger senüñ böyle idem bu mekrüñi
Sa’yüm oldua iderüm fikrüñi

Egmez idüm ben senüñ bendüñe ser
Tā seni öldürmeyince bıl aber

Didi Cādū Mālīk’e iy ser-firāz
Dilini söz dimege itme dırāz

14745 Hem burada eglenüp a ratuñı
Kendüñe sen tıre itme batuñı

Bunı diyüp itdi bir efsūnı hem
Oda döndi ne ki andan çıkdı dem

Dutdı deryānuñ yüzini ol tamām
Mālik’e dūnyā kamu oldı zulām

Efsūnından cādūnuñ iy reh-nümā
Çıkdı çok çok ol deñizden ejdehā

İrdi anda Mālik’e dürlü gadāb
Bir yanı od oldı vü bir yanı āb

14750 ‘Āciz oldı anda ol pūlād-ı ceng
Dört yanını ejdehā aldı niheng

Aña meger eyledi ol cādū fi ‘āl
Niçe kim Rüstem’e mekr eyledi Zāl

Oldı çün Tahmās’a tîre rûzigār
Gitdi Haydar’dan kaçup ol hōr u zār

Her yaña itdi revān Haydar sipāh
Tā göreler kādatur Tahmās-ı şāh

Her yañaya keştiler itdi revān
Her birine didi bir söz pehlüvān

14755 Kimesne anda haber getürmedi
İş uzandı kimse anı görmedi

Didi Fettāh aña kim iy pehlüvān
Yime guşsa çekme gam iy kār-dān

Gireyüm deryâyâ ben ü ben kimi
Şādumānlıg ide ben bu ğamı

Baht eger baña olursa reh-nümā
Bilem anı kãdadur şîr-i Hudā

Çıkdı Fettāh daşharu ol ser-firāz
İtdi gūşışler teki kendüye sāz

14760 Ne ki var deryâ kenārın itdi geşt
Keştiyi binüp itdi deryādan gūzeşt

Ol dilāver irdi bir şehre nuḥust
Kim bî-mār olurdı anda ten-dürüst

San hevāsı idi anuñ nev-bahār
Aña yil eserdi ez-dār'ül qarār

Uğradı Fettāh'a çün kim anda yol
Girdi şehir içre gūşışler teki ol

Ol cihān-dideyi çün kim gördiler
Kim ki var aḥvālın anuñ sordılar

14765 Didi onlara benem ruhbān-ı şāh
Kaçdum idi irdi baña bunda rāh

Gitdi kaçuban şeh-i Sāhil-Zemīn
Alabilmez gördi ki savaşla kīn

Olmuşam ben anuñ ardınca revān
Uşbu nev'a yalıñuz u nātüvān

Söleyüñ ki ne durur bu şehre nām
Görmemişem dahı bundan yek maḳām

Şehrüñ uluları ḳamu durdılar
Aña bu nev‘a cevabı virdiler

14770 Senden olsun rāzı ‘Uzzā ile Lāt
Pādişāha tız iriş ḳabl’ül memāt

N’ola ki şād ola senden cānımız
Olasuñ bir hefte sen mihmānımız

170b

Dıdemizi saña mesken ideli
Hāk-i pāyüñ ile rüşen ideli

Uşbu şehrüñ adını bil Mām-ı Pıl
Mihribāndur ādemi yok ḳāl u ḳıl

Yine Fettāh özge tedbır eyledi
Anlaruñla bir dil ile söyledi

14775 Niçe kim burada durmak hoş durur
Şāh-ı men size göñli pür-āteş durur

Ol ki andan gitdi getürsem ele
Yig durur bunda oturmaḳdan böyle

Gerçi bende yok ise çengāl-ı şır
Cenge ger varabilmezsem dilır

Pādişāha uğrayanda kār-ı bed
Himmet ile eyleyem aña meded

Uşbu nev‘ anlara iderdi füsüs
Nā-gehan sem‘ine irdi baña kūs

14780 Sordı anlardan ki bu nāle nedür
Leşker işidüp dağıldı nitedür

Böyle didiler ki bu āvāz-ı kūs
Sanmagil ki ola ez-rāh-ı füsüs

Dört kimidür var içinde kār-vān
Bil girerler bahre sen iy kār-dān

Şehr-i muraşşa‘a dutubanı yol
Çün varurlar anda ni‘met çeri bol

Anuñ içün çaldı kūs-ı kār-vān
Keştiyi dilerler ideler revān

14785 Didi Fettāh onlara danış-nümāy
Bunda eglenmek degüldür baña rāy

Gideyüm ben dahı çün gider sipāh
Ola kim bilem ne mülke gitdi şāh

Geldi ol ruhbān deryāya ayār
Gördi su içinde dört keştî durār

Keştîler kamu düzelmiş bî-güzend
Bād-bānlar bārça çekilmiş bülend

Didi kār-vān başına ruhbān hemīn
Şehriyāruñ rāhibiyem bil yaqīn

14790 Dilerem sizüñ ile geçem zi-āb
Gelmesün benden size renc ile tāb

Didi onlar kim bize minnet durur
Böyle olduğıñ ulu devlet durur

Der-zamān keştīyi itdiler revān
Böyle qarşu dutubanı bād-bān

Çünki keştī kesdi deryā içre yol
Ugradı bir keştīye dağ' baña ol

Sordı ruhbān kim virüñ baña āb
Bu ne keştīdür gelür idüp şitāb

14795 Ger harāmiye gelür itmege ceng
İtdi tābūt tek gemiyi bize teng

Böyle rāhibe didi deryā-şīnās
Düşmesün göñlüñe bu işden hirās

Ṭahmās'un fermānıyla Pīrüz-ı Baht
K'aña pīrüz ola dāyim tāt u taht

Bu deñizde keştī gezer sāl u māt
Uğrudan deryāyı ideler nigāh

Gelüben ol keştī çün irdi yaqīn
Keştī-bāndan sordı ol ruhbān hemīn

14800 Şāh-ı sāhilden ne bilürsün nişān
Kancaruya gitdiler gerden-keşān

Böyle virdi rāhibe anda cevāb
Bilmezem çokdan haber iy kām-yāb

Orta yirde çün tükendi ser-güzeşt
İtdi keştî her biri bir yaña geşt

Bir gice bir gündüz itdiler şitāb
Çıkdılar ikinci gün bārça zi-āb

O muraşşā' şehir ü deryādān kenār
Çekdiler keştî içinden şehre bār

14805 Şehre apardı metā' ın kār-vān
Görelər sūd itmeyübeni ziyān

Her metā' k'andan olurdı şu'le nūr
Satdılar artuğa aluban ucuz

Geldi Fettāh onlaruñla çün bile
Tā meger Tahmās'uñ āhvālin bile

Sordılar bu perî söleñ kim durur
Görinür devlet yüzinde misl-i nūr

Didiler rāhiblere bu baş durur
İki gündür kim bize yoldaş durur

14810 Bildiler ruhbāndan çünki haber
Geldiler sormağa anı ser-be-ser

Ol kadar cem‘ oldu üstine sipāh
Bulmaz idi gıtmege ruhbān rāh

Bārçası baş ayağına saldılar
Hāk-i pāyın göze sürme kıldılar

Uşbu nev‘a kişver olinca siyāh
Rāhibi sormaqlığa geldi sipāh

Gökyüzinde çünki şem‘i āfitāb
Oldı pinhān yüzine çeküp nikāb

14815 Dünyeye şu‘le viren rūşen çerāğ
Gidüben dutdı cihānı perr-i zāğ

Durmadın Fettāh ol dāniş-pezir
Ortadan çıkdı kenāra ol dilir

Var idi bir dağ ol şehre yakın
Kal‘ası çarha irişmişdi yakın

171a

Çıkmağa ‘azm itdi dağa ser-firāz
Geldi bir rāhib dağ‘ aña peş bāz

Dāmeninde ol dağūñ bir dır idi
Anuñ içinde gelen bir pır idi

14820 Dır içinde eylemiş bir künbed ol
ırmege gerdüne bulmuş ucı yol

Didi rāhip aña kimiy reh-nümāy
Kullug içün bas dır içine pāy

Girdi deyrüñ içine ol hoş-fi‘āl
San güşişlik idi işi māh u sāl

Gördi yanar künbedüñ içinde şem‘
Ön güşiş oturur olup anda cem‘

İtdiler aña keştiler āferīn
Kamudan yukaru kıldılar yirin

14825 Didiler söyle aña iy reh-nümāy
Bizde olur saña mesken ü cāy

Onlara didi ki bilmen resmü rāh
Kanda ister dünya içre cāy-gāh

Ben cihānda hiç ārām itmedüm
Gönlümi ben beste-i dām itmedüm

Kanda kim aḥşam ider isem karār
Oldur evüm size didüm āşikār

Geldi rāhiblere uşbu söz ü pend
Kim pendjde didi ol hūş-mend

14830 Öpdiler anuñ yüzini gözini
İletdiler bir özge künbede anı

İtdi çün Fettāḥ o ive nazar
Gördi şüretler yöküş nukre vüzer

Hem  urulu anda bir zerr ne ta t
D        stinde çok zer-benefit u ra t

Anda bir b t  oyulu ez-zer  n b
Gözleri içre dolu d  r-i  o -n b

Bizemi ler ta tı idüp d  rl  fenn
Durar ayağında k p nakreden

14835 Ye iden Fett h olardan sordı b z
G zleme  ne var ise bu k pde r z

Didiler bu iv durur d  r' l  if 
D  r lar var  asm içinde p r-beh 

Her ki i kim olmaz ise ten-d  r st
 asteli  iderse an    ti süst

Götürüp bu oda d  r  vir r z
D  r lar 'illetden ider an  r z

S rter z d  r  ider ferm n-ı L t
 amu bulur ra ta 'illetden nec t

14840  asteli i gidüp olar ten-d  r st
Niçe kim var idi olurlar nu ust

Ta t yüzinden perdeyi götürdiler
Ol ni  b içre ne varsa gördiler

 ı dı ol perde içinden bir siy h
Sanas n bir d v idi  ı dı zi-  h

Didiler Fettāh’a kim utma hemİN
Yüzüñi burada sürüp gel ber-zemİN

Didi Fettaḥ onlara iy encümen
İtmezem bu secdeyi her gizde ben

14845 Didi rāhibler aña iy bed-sirişt
Lātdan olsun saña nefrİN ü zişt

Ne için didüñ bu sözi nā-pesend
Korkmaduñ mı kim ire saña güzend

Lāt eger bize olursa hışm-nāk
Kahr ile yandura odda bizi pāk

Didi Fettāḥ onlara siz encümeñ
Bunc’eyledin sözi baña çok dimeñ

Şehr-i sāḥilde peleng benem yaḳİN
Bir bütüm var ḥub-rūy nāzenİN

14850 İtmemişem ben anı ḡayetde pesend
Olmışam derdinden anuñ derd-mend

İderem çün kim anuñ yüzini yād
Özge yire aparur secdemi bād

DİR içinden bunu diyüp çıkdılar
Daḡdan inüben düze gelmek diler

Ol kişilerüñ birisi bed-nihād
İtdi bir kışsa ki utmış idi yād

Didi Tahmās olubanı kīne-sāz
Çünkü Hāver leşkerinden döndi bāz

14855 Oradan bir kız getürdiler esir
Uşta bu iqlīme iy dañında pīr

Servdür kadd ile ol beyā nigār
Hublīg içre sangil anı nev-bahār

‘Aklı cādu güzleri ider firīb
Sünbülindendür perişanluk naşīb

Dutmış ol gül üzre müşg ile nikāb
Sanki dün içinde doğmuş āfitāb

Revnaķını sünbül ile nesteren
Zülfi vimiş bāda ol ‘anber-şiken

14860 Yüzi suyundan kızıl gül itmişāb
Zülfü ucından dībādur kām-yāb

Leblerini san ‘aķķ der-yemen
Kim içidür dopdalu dürr-i ‘aden

171b

Ağzına fermān eylerse ol perī
Āb-ı hayvān vire anuñ lebleri

Çünkü mest nergislerine geldi hāb
Düşe çok hoşyārlar göñline tāb

Serv-i āzādı ola çünkim revān
Ola şimşād bende olup nātüvān

14865 Çünki mûskîn zülfine ol vire tâb
Ėarķ ola gülüñ içinde āfitāb

La‘li çünkim göstere dürr-i hoş-āb
Tāze gülüñ ağızı ola dolu āb

Serv-i āzādı içün ender-çemen
Bülbül ider nağme der-şāh-ı semen

Bırakıpdur zülfî benefşeye tâb
Gül görüp yüzün çeker yüze nikāb

Susamışdur la‘line anuñ hıred
Cāndan itmez gözleri fitneyi redd

14870 Ėamzeleri nızeden hūn-ı rızdūr
Sihr-i Bābil cādūsından tızdūr

Ėaşlarını kıyma itmiş ehl-i rāz
Sağınur mihrāb ider aña namāz

İde çünkim Ėamzesi cādu-geri
Diy ola sevdāsıyla anuñ perı

Gözleri kâsd itse ola dil-sitān
Ėña melekler olurlar cān-feşān

Uşbu hıblığ ile ol bağ-ı bahār
Gice gündüz gezer ender-kūh-sār

14875 Bil bu şehriñ şâhını bār iy kām
Diliyüpdür şehriyāra Kubaṭ nām

İmdi bu ‘āşıkdur anuñ yüzine
Çok virüpdür zülfi tek hiç özine

Aşla ol kız anı göñli dilemez
Söz diyüp kimesne hālın bilmez

Başı altına daşı itmişdür serîr
Geyer egnine palās giymez harîr

Nāzenîñ ruhsarıdur şāl-ı siyāh
Şu‘le virür san bulut içinde māh

14880 Leblerinde doludur kand ü nebāt
Vardur ol zūlmātda āb-ı hayāt

Çün yavuk gelür aña ol Kubaṭ Şāh
Tîre olur ol ruḥ mānend-i māh

Kaçuban çıkar otururken gurūh
Kendüsi diler ki bıraḳa zi-kūh

Kubaṭ anı terk idüben hayrān u zār
Gider ol korkar helāk olur nigār

Çünkü bu destāna rāhib açdı leb
Ol kişiler işidüp kaldı ‘aceb

14885 Sakladı Fettāḥ rāzını nihān
Dün gidüben tā olinca gün ‘ıyān

Çünkü gündüz oldu Fettāh itdi geşt
Ne ki var idi orada dağ u deşt

Gezdi ol dağda olunca tā ki şām
Bulmadı ol āfītābı bula kām

Ol mehi bulmadı çeküp āh u sūz
Kim bulamaz kimsne mehtāb-ı rūz

İhtiyār eyledi Fettāh cāy-gāh
Tā ki gün batubanı doğınca māh

14890 Çünkü gün gökden nihān oldu girü
Anı istedi aşāğa yukaru

Çünkü dünüñ yarısı ötdi hemān
Gezdi ol dağuñ kamosın pehlüvān

Gezer iken dağda hātır gird-nāk
Sem‘ine bir nāle irdi derd-nāk

Durubanı Feṭṭah aña dutdı gūş
Gelür idi naāle olmadın hamūş

Oradaki nāleyi işitdi hem
Durdı ilerüye basmadı kadem

14895 Didi gönlinde ki gitmek tîre-şeb
Ol bütün yanına görmezem edeb

Nîlgün çadırını çün dün itdi çāk
Yandı şehr meş‘ali dururdu hāk

Geldi ubat böyle alubanı yüz svr
Kemerı amusını köhne-ikr

Gördi n Fetth'ı eyledi niyz
Didi kim derdme olgil re-sz

Bir anem bu dğı idüpdür penh
addidr anu anavber yüzi mh

14900 Ger görünürse baa ol dl-rub
Baa andan yaa ol gil reh-nm

Didi ruhbn aa kim böyle nin
Görmedüm ben iy ehi gerden-iken

Bl ki bir nle iitdm bunda ben
Gözlerüm uyumadı dilenmedi ten

Nlesinden bende an oldu ciger
Camma bmrlık itdi eser

ubat ol yirde oyuban lekeri
Gitdi ol dv göre andadur per

14905 Oldı ruhbn daı ardınca revn
T göre avlini böyle 'ıyn

Dağa ıdı nki ol ubat dilr
aldı yoldaı amu ehl-i erir

N-gehndan gözine grndi gr
Mesken itmi ol ıf iinde yr

172a

Ol ھیڤان لا'لی چۆن چىقدی زی-seng
Dünye olmuş aña ağızı kimi teng

Didi ځubat aña ki layıq saña taht
Tıre itmeye kendüñe sen rüy-baht

14910 Sen bilürsün men sañayum mübtelā
Gice gündüz çekerem dürlü belā

Göñlümü haste idüpdür gözlerün
Saçlarun tek piçe salmış sözlerün

Yandıgumdan qalmadı dıdemde āb
Göñlüme zülfün bırağıdı tāb ü tāb

Dıdeden iletıdı hayālün hābumı
Yüzün od virüp apardı ābumı

Fıtne saldı göñlüme cādū gözün
İtdi zülfün kimi āşufte yüzün

14915 Göñlüme zülfünı eyledün resen
Bağlayup salduñ ayağı altına sen

Kaşlarun bilümi itmişdür kemān
Tırrun idüpdür perışān bı-gümān

Ağızun idüpdür cihānı aña teng
Qomadı yüzümde yüzün rengi reng

Sıbũñ ideli benũm beñzimi be
Durdum artdı gün bugün olmadı ba

Yok ümıdũm ki ğāmuñdan şād olam
Yoħsa servũñden senũñ āzād olam

14920 Lebleruñ ger virmez ise kāmumı
Koyalar dıvāne benũm nāmumı

Sen serin göñlũmde ārām olmaya
Kanı ārām çũn dıl-āram olmaya

Sen daħı iy dilber benũmle eyle sāz
İtmegil zũlfũñ kimi işi dirāz

Hem dil-ārāmum sensũñ hem dil-sitān
Sen serin ārām itmez tende cān

İndirürseñ baş eger fermānuma
Sen olasuñ ihtiyār eyvānuma

14925 İrgörem başıñı ber-hurşıd ü māh
Saña virem taħt ile zerrin külāh

Böyle didi anda ol dıve perı
Kim niçe bir ide senũñ füsũn-gerı

Bulmayasuñ göñlüme destānla dest
Kim ben ayağum ü sen maħmūr u mest

Varuram bil benũm iy bed-rūzigār
Utanup yükrek hayāl it ihtiyār

İki ere ola bir ‘avrat haram
İki kılıca yaraşmaz bir niyām

14930 Bunc’eyledin sözden it dilüñi bend
Nā-pesendler itme sözüñi pesend

Dıv elinden kırtara görsen inān
Şehvet atın çekil itmedin ziyān

Her kişinüñ k’ola oda ‘avratı
Özge ‘avrat itmeye yok devleti

Özgelerüñ bāmına sen basma kām
Gelmeye tā özgeler dağı be-bām

Perde içre çünkim ola kızlaruñ
İtme özge kıızı katında yirüñ

14935 Pārsalık itmese ‘avrat nigāh
Degül andan bil ki sendendür günāh

Kız karındaşlaruñ ola çün yağıñ
Özge kız kardaşını terk it hemin

Bunc’eyledin ārzūdan çek ‘inān
Kim elüñe nesne girmeye inān

Yā kâmusun göñliñi temennā-yı hām
Puhte itmeye seni sevdāsı hām

Ger senüñ tığüñ tökerse kanımı
Dilegün bitmeye alasuñ cānumı

14940 Çünki çäre bulmadı itdi niyāz
Nā ümīd gıtdı qatından girü bāz

Gelüben Fettāh aña virdi selām
İy perı ruḥ saña nedür didi nām

Uşbu nev'a yalıñuz yok ğam-güsār
Eglenüpsüñ bunda ender-küh-sār

Kim iseñ baña digil iy nāzenın
Derdüñ arturdı benüm göñlüm ğamın

Beni bilgil leşkerinden Ḥaydar'uß
İlci isem hem yine peygamberüñ

14945 Ol semenber gözine doldurdı āb
Nergisinden gül yüze dökdi gül-āb

Çeng teki arada eyledi ḥurūş
Bir zamāndur baña gelsün didi hūş

Şehriyār'uß bil vezīrisüñ beni
Kızım āġāh itdüm uş seni

Bir gice geldi uyurken Muşţafā
Yüzi ay tek şu'lelü kân-ı şafā

Dutdum anuñ resm ile āyınini
Göñlüm açdı dutuban dınini

14950 Ben aña didüm ki iy serv-i revān
Enbiyālaruñ çeraġı kām-rān

N'ola ger sen baña fermān idesũñ

Böyle olan kıncaru kim gidesũñ

Āsitāñda ola başum müdām

Dāsītānuñ ola ağızında kelām

Didi Bu'l Muḥcen saña ol nām-dār

Ola çıkarur bil yakīn cüft-ile yār

172b

Yanuma ol götüren benem seni

Olmaya ḥicrān göresũñ sen beni

14955 Çün seḥer gözlerüm uyandı zi-ḥāb

Ḥaymeden çıkdum idübeni şitāb

Anda Bu'l Muḥcen'i gördüm der-zamān

Yolına kıldum fedā baş ile cān

Didüm aña ne ki gördüm ise ḥāb

Göñli benüm mihrüme itdi şitāb

Alubanı beni gitdi leşkere

Kıldı şāh kābin beni ol servere

Çünki Ḥaydar'dan kaçup Cemşid-i Şāh

Ḳahramāna gitdi aluban sipāh

14960 Ḥaydar ardınca çeri alup revān

Gitdi durmadın yakīn şır-i jiyān

Beni deryānuñ kenārında rehā
İdübeni gitdi ol ner ejdehā

Leşker alubanı Tahmās ü la‘ın
Hāvere geldi koyup Sāhil-zemīn

İtdi gāret Hāver’ün mülkin kamu
Kırdı her kimi ki bilürdi ulu

Beni uşbu yire getürdi eşir
Bu hālayık idübeni dest-gır

14965 Kendü kendümden idürem ben hirās
Baş açuk yalın ayağ giyüp melāl

Böyle āvāre olup bî-pā vüer
Yalñuz bu dağda itmişem mağarr

Cigerüm kan ile yüzüm bula reng
Baña toprağdur döşek yastuk seng

Böyle günü ger gice görsem be-hāb
Kaçan uyanmağa idüirdüm şitāb

Ger benüm bilseydi āhvālimi yār
Böyle kaçan kıya idi ħor u zār

14970 Koyulupdur baña Gülendām-ı nām
Di senüñ aduñ ne iy şirīn gulām

Ola şāyed kim olasuñ ‘Amr sen
Kamu işüñi görürem ħüb men

Didi Fettāh aña ki iy hūb-nigār
Kendüni saqlama böyle hor u zār

Böyle durur āyin-i gerdünde devr
Gāhi dād ider kişiye gāhi cevır

Tāze gül ki virdi ez-bağ-ı bahār
Kim irişmedi aña zahmet zi-hār

14975 Nüş kime uğradı nış olmadın
Merhemi kim istedi rış olmadın

Dünyede kim buldı esbāb ile genc
Āhiretde kim anuñ çekmedi renc

Sen dahı çok nāle itme iy şanem
Nāleden göñlüñe irür dürli gam

Dāyiyem ‘ömrde dutalı saña gūş
Āhuñ ile kanum ider tende cūş

Girü dönüp çün varam ben yārıña
Sözüñi bir bir diyem kamu aña

14980 Seni bu gamdan gelüp ol kırtara
Dahı saña koymaya kaygu ire

Bunı diyüp gitdi olup dil-figār
Ol peri ruḥ kaldı ender günc ü gār

Ol taraıdan dahı çün Tahmās-ı şāh
Şehr-i Yem’den kaçdı aluban sipāh

Eylemeyüp leşkeri iletürdi rām
Uyumaz idi uyğu yimezdi ta‘ām

Gider iken kār vāna irdi yol
Virdi Cemşid’ün haberin aña ol

14985 Didi kim vardur fulān yirde çemen
Gördüm anda Cemşid otururdu ben

Bir kişi gönderdi Cemşid’e revān
Varuban getürdi anı der-zamān

Geldi çünkim yanına Cemşid-i şāh
Didi Tahmās dutdılar baht-ı siyāh

Kıldılar işkence ile aña renc
Virdi işkence aña dürlü şikenc

Didi Tahmās aña kim iy şüre-baht
Gitdi senden otur dile tāt u taht

14990 Bu savaşlara sen olupsun sebeb
Günümü sen eyleyüpsün tıre şeb

Ne koduñ hāver ne hū Sāhil-zemīn
Eyledün bünyād itmeklige kīn

Senden oldı bu kīne ol günāh
Bu yire Haydar alup geldi sipāh

İtdi Tahmās’a cevab orada Cem
Kendün itdün kendüye bunda sitem

Hāvere sāhilden aparduñ sipāh

Eyledüñ gerd ile dünyāyı siyāh

14995 Ne ki var yıķduñ benüm ābādumı

Parça ķoparduñ büm u bünyādumı

Ne ki var bende aparduñ hān u mān

ķul kenizüñ ne ki var idi hemān

Ĥaydaruñ leşkerini itdi eşir

Çokını kırduñ alup şemşir-i tır

173a

Kendü tikdügüñ ağaç getürdi bār

Göñlüñe ol bārdan irdi ğubār

Kendüñ eger düğüñ idüp bu kelīm

Ekdügin biçer kişi sen çekme bīm

15000 Aldı Tahmās bendini anuñ yine

Hātırını oldı döne döne

Didi koyup gideli biz büm u berr

Bulmaya bizden meger Ĥaydar ĥaber

Var durur su içre bir muĥkem ĥişār

Öyle ħal‘a az ola iy şehriyār

Çün varup ol ħal‘a içre ğirevüz

Düşmenüñ şerrinden emīn olavuz

Ꞑuř teki dūřmende eger olsa perr
İdemez ol ƙal‘aya her giz gūzer

15005 Bunı deyūbeni aldı leřkerin
Gitdi binūben kimseye ol la‘ın

Kimki itdi ūnki ol leřker iři
Geldi ƙatına nā-geh bir kişi

Kim ekūp Taḥmās bundan derd u renc
Gitdi gōzedūbeni Hıřn-ı Berenc

ūnki āgāh oldu ol leřker-penāh
Gitdi ardınca onuñ şır-illāh

Bile didi K‘řehi Pırūz-ı Baḥt
Dāyimā bed-ḥāhuñ olsun tıre baḥt

15010 Leřker ile bunda devr idūp ƙarār
Eyleyūp deryā kenārın iḥtiyār

Ol ƙadar dur bunda sen iy şır-iner
Tā ki benden saña gelince ḥaber

Ben ile Seyyāf hem Zınhār-Ḥār
Ƙanda gitdiyse gidelūm řehriyār

şehr içinde iki kāfir var idi
Kim Mūslūmānluḫ olara ‘ār idi

Bildiler Ḥaydar iřinden ūn ḥaber
şehr içinden gice itdiler sefer

15015 Gıtdiler zevraḡ binüp deryāda rāh
Tā göreler ḡandadur Ṭahmās-ı şāh

Didiler Ṭahmās'a kim hoş-yār ol
Uyḡunuñ vaḡti digil bı-dār ol

Ḥaydar'a virdiler işüñden ḡaber
Saña bundan irse andan ire şerr

Getürüben yanına bir rāy-zen
Didi rāyit gördüḡüñ söz ile sen

Eylegil endişe ki var fıkr ü rāy
Nıḡ ü büdde baña sensüñ reh-nümāy

15020 Ol ḡurd-mend itdi endişe nihān
Didi andan soñra iy şāh-ı cihān

Kim bu yol üstinde bir girdāb vār
Bir niheng idüp durur anda ḡarār

Bir kişi gerek k'ola deryā-şinās
Düşmeye göñline su içre hirās

Ḥaydar'ı irgöre bir ḡām-ı niheng
Getürüp bıraḡa der-dām-ı niheng

Ol iki gelen la'ın durdı uru
Didiler Ṭahmās'a andan rû-be-rû

15025 Kim anı bıraḡalı girdāba biz
Anı öyle salalum girdāba biz

Ol kadar Tahmās aña itdi sipās
Kim mühendis anı idemez kıyās

Rūz kapanup ol iki şüre-baht
Su içinden iletdiler yazıya raht

Haydar'ın yanına vardılar revān
Çağıruban didiler k'ey pehlüvan

Gözedüpsün gitmege Hışn-ı Berenc
Varmagil ol yola çekme dürlü renc

15030 Gitdi andan kaçuban Tahmās-ı şah
Özge şehri varuban itdi penāh

Bize ger imdi buyursa pehlüvān
Yolına biz terk iderüz baş u cān

Biz buradan olubanı reh-nümāy
Yār iderse bizlere bahtı Hudāy

Olcağız buradan üç gün tamām
Tahmās'a irgörelüm iy nık-nām

Şāh-ı merdān gitmege düzetti kār
Çekdiler keştīyi deryādan kenār

15035 Kendü ile Kanber vü Zīnhār-Hār
Mīr Seyyāf ol şeh-i hancer-güzār

Ol iki bed-gevher olup reh-nümāy
Yıl teki kurdı keştīyi zi-cāy

Oldı bād ile muvāfık bād u bān
Kuş tek oldı keştı su üzre revān

Uş bu nev‘a tā batınca āfītāb
İder idi keştı gitmege şitāb

İrdi aḥşam ol kim yüz zengār
Gözledi çıkmāğa deryādan kenār

15040 Māhiden oldı qarınku tā be-māh
Dünyeyi karankuluk itdi tebāh

Gelüp ol girdāba irdiler yakın
Lāciverd olan da kır kimi hemın

Bir ḥurūş eyledi su içre neheng
Kim bıraḳurdı işidse şır-i çeng

Ol dilāverler serāsime olup
Yir yirinden durdılar na‘ra kılup

173b

Didiler Ḥaydar’a kim dutgil kulağ
Öyle ön oldı sağan kim ḳopdı dağ

15045 İki meş‘al su yüzinde tāb-dār
Gün teki şu‘le virür iy şehriyār

Bilmezüz şu‘ledür gelür zi-dūr
Su içinde bu ne şu‘le bu ne nūr

Virdi onlar cevāb ol tiz-çeng
Ol iki meş'al durur çeşm-i niheng

Kesübeni ol niheng deryā vü āb
Şāyed ider ola keştīye şitāb

Hāzret-i Hakk'a idüñ yüzbiñ senā
Dileyüñ nuşret deyüben Rabbenā

15050 Tā ki deryā içre ben ile neheng
İdelüm duruşubanı böyle ceng

Keştinüñ eyvânına çıkdı çü-şir
Ejdehāyı eline alup dilir

Çünkü sudan ol niheng gösterdi ser
İki mellāh kim var idi ehl-i şerr

Bir dem öyle çekdi ikisin böyle
Lā-cerem uğrar kişi her ne kıla

Şāh-ı merdān açdı şemşirine çeng
Hamle itdi gelübeni ol niheng

15055 Ol niheng çün cünbiş eyledi dilir
Sanki deryāyı zeberki itdi zır

Gördi bir dağdur idüp Haydar nigāh
İrdi keştīye sudan ide tebāh

Başına urdı anuñ bir tığ ile
Batdı suya başı vü lāşı böyle

Çünkü mecrûh oldu anda ol niheng
Şâh ile itdi bu kez merdâne ceng

Kendüyi bırağdı keşti üstine
Hışm ile keştiyi yimek kaçdına

15060 Oldı vuşla vuşla ol keşti tamām
Görki ne gösterdi ol Rabbü'l enām

Suya düşdi pehlüvânlar keştiden
Onlaruñ ahvâlini diñle sen

Düldül orada olubanı revân
Kânber'e yön dutdı duruban zevân

Dutdı deryâ içre anı dış ile
Kurtara sudan meger çäre kıla

Hem yine ardınca ol Zînhâr Hâr
Kuyruğından dutdı onuñ üstüvâr

15065 Çengini Seyyâf dağı yâlına
Çün uzatdı girdi yalı eline

Uşta bu nev' ile onları ayâr
Çekübeni gitdi gözedüp kenâr

Çünkü deryâdan kenâra çıkdılar
Yolları bir dağa irmiş baqdılar

Anda kim keştiyi sindürdi niheng
İtdi kalkanın kimi ol tiz-çeng

İtdi zevraḡ ḡalkanın der-zır-i pāy
Aluban eline nār-ı cān-rübāy

15070 İtdi şāha ḡaşd yaralu niheng
Deñizüñ gūñlugin itdi aña teng

Yuḡarudan itdi bir hātif nidā
Zevraḡ itme ḡalkanuñ şır-i Hudā

Baş ḡadem su yüzine iy kām-yāb
Kim elüñden düşmen olısar ḡarāb

Hātifüñ çünkim sözine dutdı gūş
Ol dilāver şır eyledi ḡurūş

Oldı su üzre revān mānend-i bād
İtdi bir ḡamle daḡı ol ḡoş-nihād

15075 Urdı bir tıḡ daḡ' niheng aḡzına
Kim tıḡüñ ucu irişdi māḡzına

Düşdi anda titreyüben ol niheng
Daḡı şitāb itmedi itdi direng

Gördi bir keşti gelür ol nām-dār
Ceng eri vardur yüzinde yüz süvār

K'onları Tahmās göndermiş idi şeb
Ḥaydar işin diyüp onlara 'aceb

Tā kim onlar bileler hengām-ı ceng
Ḥaydar'a n'eyler su içinde niheng

15080 Keştileri irdi ol girdāba tiz
Kopdı Tahmāşiler üzre rüst-e-hiz

Dilediler Lāt u ‘Uzzā’den meded
Tā kim ol işi olardan ide redd

Çağıruban onlara Haydar didi
Cehlünüz bundan durur diyüp söledi

Lāt ile ‘Uzzā’yi siz koyuñ be-cā
Gelübeni diyünüz birdür Hudā

Didiler tā kim cihānda zindeyüz
Lāt ile ‘Uzzā’ye bizler nideyüz

15085 Geldi ol Keştiye deryādan ‘Alı
N’eyledi onlara gör kim ol veli

Niçe kim gerekse onlara hemin
Keşti den deryāya bıraқdı yaқın

Onlaruñ kim birisiydi reh-nümā
Yolı göstermek içün itdi rehā

Uşta bu nev’ ile andan soñra şāh
Keştiyi çıkardı ol şir-i llāh

Andan ol keştiye emr itdi revān
Keştiyi boşlaya ol şāh-ı cihan

174a

15090 Çünkü baş gösterdi ol tavus bāğ
Uyudu uyanuğ iken kara zāğ

Geldiler tā kim göründi kūh-sār
Bağladılar keştiyi görüp kenār

Çünkü zulmāt gidübeni geldi nūr
Haydarı yāranları gördi zi-dūr

Şāha karşı geldiler idüp du‘ā
Didiler kim iy cihāna reh-nümā

Sordılar şāhuñ giçen aḥvālını
N’olduğın deryā içinde ḥālını

15095 Söyledi neyledüğini şāha niheng
Ugrayuban itdigün keştiye ceng

Onlaruñ daḥ’ sordı ḥālın ser-firāz
Niçe çekdüklerini rāh-ı dırāz

Didiler ağāz ile encām-kār
Nḥk ü büdden n’itdüğini rūziğār

Anda kim sindürdi keştiyi niheng
Düldül’uñ dutduğ dem ü yālını teng

Su içinden çıkarup ol rāh-vār
Bunda getürdi kim oldu kūh-sār

15100 İmdi kim çıkdı yuġaru āfītāb
Vardı Düldül otlaya vü içe āb

Su kıraġına yakın bir bîşe var
Oraya varmaġa çok endîşe var

Bîşe içre Düldül otlarken hemān
Nesne bîşede görünmezdi ‘ıyān

Çıkdı nā-geh bîşeden bir tünd şîr
Ĥamle idüp Düldül’e geldi dilîr

Ĥaldurup başını Düldül-i tîz-hûş
Çün yavuk irişdi ol yaturdı gûş

15105 Ĥamle itdi şîre durmadın revān
Dişîyle egledi dutup bir zamān

Düldül’ün çenginde ‘āciz oldı şîr
Yāl u bālını anuñ tökdi be-zîr

Çaldı başına süm pülād-ı sây
İtdi başı maġzını Ĥor u humāy

Der-zamān ol bîşeye geldi ‘Alî
Düldül’ün gördi işini ol velî

Düldül’ün aldı kucaġına başın
Çok nevriş itdi aña pāk-i dîn

15110 Bîşeden bir toz çıkdı nā-gehān
Kim görünmez oldı ol tozdan cihān

Tozuñ içinde iderdi na‘ra şîr
Na‘radan doldı kamu bālā vü zîr

Cünki H̱aydar itdi ol gerde nigāh
Gördü bîşe dolu şîr şîr-i İlāh

Bîşe içinden çıkup yüz tünd şîr
Geldi bindi ata ol şāh-ı dilîr

Beñzer idi dağa anuñ her biri
Ön ile doldurdılar bārça yiri

15115 Şîrleruñ kaşdına deprendi çü-şîr
Karşu geldi şîrler dağı dilîr

Didi yāranlarına şîr-i İlāh
Bîşede gerek ki kan vermeye rāh

Göñlüñüzden giderüñ tevîş-i bîm
Bîşeyi deryā idüñ kandan ‘azîm

Öyle na‘ra itdi şîr-i Kirdigār
Şîrler gönliñden apardı qarār

Şîrler açdı kamu şemsîre dest
Geldi ol şîrler dağı mānend-i mest

15120 H̱aydar ele aluban şemsîr-i tîz
Şîrleruñ üssine kopardı rüst-e-hîz

Bes ki düşdi bîşede derrende şîr
Bîşe içre kalmadı hiç hālî yir

Bişe başdan ayağa bālā vü zır

Baş u kol bud idi çengāl-ı şır

Şırlerden ne ki kurtulduysa hem

Şır-i merdler tıgiyle irdi elem

Gitdi alup tefriķa girü kalan

Diri önden birisi qaldı hemān

15125 Öndedi mellāhı Hıydar yanına

Sordı deryādan haber dōne dōne

Didi āna söyle kim Tahmās-ı şāh

Qanda gitdi kaçup almaya sipāh

Didi vardur bir hışār adı Renc

Düzedüpdür anı virüp māl u u genc

Mılūñ ucı ile birdürsehāb

Bağlu anda bir ‘uqāb-ı zer ü nāb

Gökyüzinden çün doğar gün yā emır

Gerdış ider ol ‘uqāb anda dilır

15130 Var durur bir gözgü iy ‘ālī-cenāb

Ayağı altında misl-i āfitāb

Kim ki diler ki uya iy nām-dar

Mıl komaz çeküp aparur bā-hışār

Aluban Tahmās işitdüm kaç çeri

Varuban anda idinüpdür yiri

Didi Һaydar sözi kütāh eylegil

Al gemini yüri ancaķ söylegil

Başla bundan ҡandadur Һısn-ı burc

Renci çekil tā bulasuñ soñra genc

15135 Keştiyi depretdi ol dānā-yı āb

Pehlūvānlar gitmege itdi şitāb

174b

Keştiyi üç gün olinca sürdiler

Doğdı gün dördünci günde gördiler

Җopdı mağribden yaña bir tünd yıl

Sanki dağdan deñize ҡarışdı seyl

Gördiler mıl üzre gözgü itdi tāb

Geşt iderdi anuñ üstinde ‘ıķāb

Keştı her dem ol mıle iderdi meyl

San ‘aķıķ-ı yemende cezb ider süyehl

15140 Bir zamānda mıl gemiyi çeküben

Җal‘aya irgördi mıl iy zū-fünen

Çıķdı deryādan gemi çün daşharu

Didübān gördi ne kim vardı ҡamu

Didi Ҙahmās’a gelübeni k’ey şāh

Kim gelüben irdi bir keştı nigāh

Nām-ver vardur içinde biş nefer
İrdi al‘aya saña virdüm aber

Ol la‘ın söz dimege açdı zebān
Didi söyleñ ne ki görünür ‘ıyān

15145 Söyledi andan aber vire ne ol
Var aberin ol gelenüñ iste bol

Yuarudan indi çün ol ‘aqlı az
Diledi söze dilin ide dırāz

Çün ırādan gelüben irdi yaın
Görübeni bildi aydar’dur yaın

Oldı rüşen günü aña tire-şeb
Balanubanı dili urudı leb

Döndi andan girü dutubanı rāh
Tā ki varup diye geldi deyü şāh

15150 Çünki döndi ol gelen atlu girü
Mır Seyyāf anı gördi iy ulu

Yayını ıaruban aldı be-çeng
Kirişe bindürdi ber-tır-i adeng

Urdı bir o ile idüben nihb
Kim yuarudan gelüp düşdi be-şib

Bir kişi da’ geldi ardınca revān
Kim kiminüñ ālını bile ‘ıyān

Oķ ile aldı yine yayın ele

Urdı anı atuban bir oķ ile

15155 Oķ demür ile anı itdi helāk

Yuķarudan ol daķı dūşdı be-ķāk

Geldi andan soñra daķ' kırķ ceng eri

Biri ķalmadı gide girü diri

Didi andan soñra Țahmās'a vezīr

Pehlūvānlar ğıtdı ķoķ gelmedi pīr

Kim olardan ğetüre bize ķaber

Bilevüz kimler dūr anlardan eser

Ėaydar ola bu gelen ķişı meğer

İtmiş ola senüñ ardınca sefer

15160 Vezīr yine söyledi Țahmās'a bāz

Kim yavuz endişeyi itme dırāz

Ger niheng kimi ğirüp ğiķerse āb

Yāķūd olsa perī mānend-i 'iķāb

Gelmeye idüben ol tedbīr ü rāy

Sümüğini ğetüre meğer hümāy

Söyledi ķün sözini Țahmās-ı şāh

Nāleler itdi ķapudan dād-ķāh

Didiler Țahmās'a Ėaydar irdi uş

Sen 'adūdan ġāfil ü böyle Ėumūş

15165 İtdi ol kırk kişi bizi onda helāk
Biz kaçuban saña geldük derd-nāk

Didi veziri aña k'ey ser-firāz
Sen cihān oldukça olgil bî-niyāz

Haydar istemez ala genc ile tāk
Ne hūd ister mülk ü ne şehir ü harāc

İster ancak senden İslāmı hemin
Kalmaya dahı anuñ göñlinde kın

Aña dest bulamaz iseñ götür ayağ
Başuñı alubanı kaçgil yayağ

15170 Yoḥsa algil boynuñu İslāmı sen
Aña iḥlāş ile bildür nāmı sen

Böyle didi vezire Tahmās-ı şah
Niçe kim bahtum yüzi oldu siyāh

Çok ümîdüm var henüz o devlete
Ola kim bir gün elüm kāma yete

Savaşurum niçe ki leşkerdür az
Gele giden devletüm meger ki bāz

Evvel ol kişi kim bî-bāk idi
Söz içinde cüst ü hem çālāk idi

15175 Haydar'a itdi revān ol bed-nihād
Katına sölegil diyüp varup çū-bād

Kim pūlād itmeye hārāya eser
Çekme zaḥmet bunda dön iy şîr-iner

Qal‘adan ümidüñi kütāh it
Dönderüp atüñi ‘azm-ı rāh it

Ger qanaduñ olsa mānend-i hümāy
Görmeyesüñ bir ḥiṣārı zîr-i pāy

Kimse destān ile bulmaz buña dest
‘Ālemiñ qal‘asıdur yanında pest

15180 Bārū ince olmayup durur bülend
Mancınıq ide eser yoḥsa kemend

Burada ger sen yüz il itseñ direng
Çengüne girmeye idüp qal‘a ceng

175a

Kişi gerçi ola zeber-dest dilîr
Niçesi ol çarḥı indüre be-zîr

Buradan döngil girüye iy ‘Alî
Kendüñi incitme bu kadar ḥāşılı

Ḥaydar’a çünkim irişdi ol dilîr
Ol kişiye böyle didi şāh-ı şîr

15185 Kim eger Ṭahmās’a yir olsa sipihr
İde kemendüm başına yiri bahr

Ger idünse mähinüñ gözin penāh
Nize ile irgörem anı be-māh

İşidüben ol gelen döndi girü
Gönderenden yaña dutup gitdi rü

Didi Tahmās'a ne kim didiye şāh
İşidüp Tahmās'ı cem' itdi sipāh

Ḳal'a içre var idi üç yüz süvār
Ḳamusı nābileri vü nām-dār

15190 Çıkdı ol leşker yargulanup yakın
Doldı esbāb ile san rüy-ı zemîn

Geydi Ḥaydar dahı esbab-ı neberd
Düldül'i bindi revān ol şır-i merd

Geldi ol leşkere yavuk ser-firāz
Sāhilüñ sähına itdi dil dırāz

Aña böyle didi k'ey bed-rūzigār
Bu ne işdür yok mı sende neng ü 'ār

Bunca leşkerle degülsün baña merd
Sen gider gönlünden endişe vü neberd

15195 Sen bilürsün kim olıcaḳ rezm-gāh
Cengidebilmez benimle bu sipāh

Ol gün idemedün öñümde direng
Kim cihānı itmiş idün merd-i ceng

İmdi var yanuñda uş üç yüz süvār
Bahtuña aǵlar felek iy şerm-sār

Gördiler senüñ qala aduñdan nişān
Şükri adın ada olma bed-gümān

Didi Tahmās aña kim iy nām-ver
Gürz-i kılıçdan baña virgil haber

15200 Niçe kim ben bu cihānda zindeyem
Mümkin olmaz kim didüğünü diyem

Baş kaçan indüre söz ile peleng
Bağlana meger ki dendān ile çeng

Haydar işidüp diledi hem-neberd
Sağ yañadan çıhdı bir merdāne merd

Virmedi Haydar aña bir dem amān
Geldügi ol oldı kim öldi hemān

Geldi birisi dahı misl-i cünün
Anı dahı' anda bıraıdı ser-nigün

15205 Ol çerümden uşbu nev' otuz süvār
Toprağa bıraıdı bir bir hor u zār

Leşkerin Tahmās kopardı zi-cāy
Na'ra itdi kūs inildedı nāy

Gördi çüñkim Haydar'uñ yāranları
Bir uğurda hamle kıldı ol çeri

Ellerine aldılar gürz-i girān
Pehlūvān ü nām-verler der-zamān

Tıǵlerini çekdiler āyine reng
Sildiler cān gözgüsünden anda reng

15210 Kırdılar kāfirleri bārça tamām
Kandan oldu daǵ etegi la‘l-i fām

Kaçuban meydāndan Tahmās-ı šāh
Yalıñuz ƙal‘aya gitdi sipāh

Haydar ardınca öni ol şehriyār
Kavdı ƙal‘aya digin şır-i şikār

Çünkü Haydar handeƙa irdi yakın
Gördi bir kipri var üstinde hemin

Vardı Seyyāf ide tā andan gider
Burc-ı bārūyı göre ide nazār

15215 Didi Haydar aña ki itme şitāb
Saña gitmekden durur durmaƙ şavāb

Handeƙ üstündeki köpri görünür
Sanmagil anı kim ol köpri durur

Ol tılsımātdur idüpdürler füsün
Durgil itmegil güzār iy zū-fünün

Köpriye el urdı el şır-i Hudāy
Köpri cünbiş eyledi ser tā ba-pāy

Didi Seyyāf aña kim iy nām-ver
Bu ʔılsımātdan di kim virdi ʔaber

15220 Virdi ʔaydar anda Seyyāf'a cevāb
Geçicek ʔahmās idübeni şitāb

Ol ʔılsım olmasa idi nı̄k-rāy
Kalmaz idi uşbu nev' ile be-cāy

Dāniş oldu bunda baña reh-nümā
Baña bildirdi ʔılsımātdur ʔudā

Çünkü ʔaydar sözini itdi tamām
Gördi bir oq yire düşdi nı̄k-nām

Bakdı oq yōñi arasına dilır
Gördi bir ʔaṭṭ yazıludur dil-peziır

15225 Bil beni Sa'd'um deyü ol hūş-mend
Olmışum bu ʔal'anuñ içinde bend

Beni bu zindāndan eylegil rehā
Yirimi zılmāt iken it ruşenā

Oldı ʔaydar göñli endişe dolu
Kim niçesi duta ol ʔal'aya rü

175b

Dağdan inüp aşğa ol nām-dār
Gitdi ardınça anuñ ol çār-yār

Çıkdı deryānuñ yüzinden bir kemi

Ta‘cıl ile gözedüp gelür yemi

15230 Var idi ol keştî içre yüz süvār

Çıkdılar onlar gözedüben kenār

Çünkü āgāh oldu şāh-ı ser-fırāz

Gönderür Seyyāf’ı tā kim bile rāz

Gelüben Seyyāf irdi nām-ver

Bilmek için sordı onlardan haber

Didiler aña ki bil iy kār-dān

Mālımız çokdur binerüz bir kār-vān

Bil ki bizde yok durur hiç ihtiyār

Kim gelüben böyle çıkdı der-kenār

15235 Çekübeni ol mıl-i āyine-tāb

Keştîyi buraya ırgüzdi zi-āb

Bunda dapşurmak gerekdür ‘öşr-i-māl

Yohsa yokdur bundan ötmeğe mecāl

Böyle didi kār-vāna kār-dān

Virmeñüz siz mālñuzı rāyigān

Geldi bu iqlıme deryādan ‘Alı

Göstere erligini tā ol velı

Sizden istemez ‘Alı sım ile zerr

Qulluğuna bağlanuñ anuñ kemer

15240 Yanına gelüp kamu mü'min olañ

Kayğudan şād oluban emîn olañ

Keşîden Haydar yaña onlar kamu

Yolı ele alubanı dutdı rû

Bağladılar bārça kulluğa miyān

Terk idüben küfri getürüp imān

Çünkü keşî çıkdı deryādan kenār

Dîdû-ban gördi bakuban ez-hisār

Söyledi Tahmās'a kim ez-rûy-ı āb

Geldi bir keşî idübeni şitāb

15245 Tācir ola deyü eylerem gümān

Çıkdılar deryā kenārına hemān

Söyledi Tahmās ol şūrîde baht

Kim baña bir iş olupdur eyledi saht

Kār-dāndan almaz isem bāc eger

Dağı tācir itmeye bunda güzer

Yok eger gönderür isem bāc-dār

Haydar'ıñ ola elinde ħor u zār

Didi Tahmās'a vezîri k'ey emîr

Dut kulağ söylem benüm sözümi bir

15250 Haydar'a bir kişi ile gel revān

Varuban bu işi eylesün beyān

Ḥaydar'a itdi revān ol bir kişi
Niçe kim ol dise ideler işi

Didi Ḥaydar baña yoğdur bunda kār
Siz bilürsüz kār-dān salar bāz

Sizüñ içün çünki gele bāc-dār
Siz diyüñ ki bizde yoğdur ihtiyār

Ḳal'aya çünkim gelen gitdi girü
Didi bāzir-gānlara Ḥaydar ḳamu

15255 Söyleñ aña bize bir mehter durur
Kim bizüm tek biñ aña çāker durur

Kārvānda niçe kim var olsa māl
Ḳamu anuñdur bize yoğdur mecāl

İmdi andan isteñüz 'öşr ile bāc
Anuñ elinde durur virmek ḥarāc

Didi tācir ulusu fermān-berem
Uşbu nev'a kim didüñ ben daḥ' direm

İtdiler bu tedbiri irişdi şeb
Eylediler orada olmaḳ taleb

15260 Urunuban başına zerrin külāh
Terkin rüz oturdı ber-cāy-ı siyāh

İnüben bir kişi geldi ez-ḥisār
Ḳārvān yaşını apardı ayār

Kārvānda kim ki mālı çok idi
Anda varmaqlıķa ĥavfı yok idi

Kūtvāl yanınan vardılar ķamu
Sözlerin didiler aña rū-be-rū

Kim bu çok māldan bize hiç behre yok
Söz dimege māl içün hiç zühre yok

15265 Bir yigitdür ulumuz Baħr aña nām
Bārçasıanuñdur esbāb u ğulām

Var durur bu rekin anuñ çok metā‘
Kim anuñ tek bizde hiç bu yok metā‘

Cān u dilden ol metā‘a müşteri
Çok durur yigit olur görse ķarı

Ol ķumāş içinde bize bār yok
Daħı ķatuñda bize ğüftār yok

Andan itmek gerek size biz ĥarāc
Çākerūz bizler odur şāħib-i tāc

15270 Bir ķişı gönderdi andan Kūtvāl
Tā ki gele durmayup gitmege māl

Şehre yön dutdı revān ol şāħ-ı dīn
Öyle san bir ‘ālī tācirdür hemīn

176a

Piş-keş içün aldı bir niçe kumâş
Kamu kumaşdan o kumaş idi bāş

Varuban çekdi irelü piş-keşin
Dağı dinmeyüp oturdı pāk-i dīn

Bāc-dār eydür ki baña didi şāh
Bācuñı virüben algil hatt-ı rāh

15275 Didi Haydar niçeden digil ki çend
Söyle bir söz ki ide dāniş pend

Didi aña baḥuban k'ey muḥterem
Yüz diremden sen çıkargil on direm

Bāc-dāra didi kim yüzden birin
Virürem artuḫ virmen bil yaqın

Haydar'a böyle didi ol Kūtvāl
Koymazam senden aluram 'öşr-i māl

Bu ise didi sözüñ iy bāc-dār
Dād eydürem oturur uş şehriyār

15280 Didi aña bāc-dār k'ey ser-firāz
Eyledi mihrüñe bu göñlüm niyāz

Āşinā imiş senüñle çünki şāh
Var şehüñ yanına dutubanı rāh

Varubanı sözüni Şāh'a digil
Malunuñ 'öşrini ondan dilegil

Ol buyurur baña algil deyü bāc
Almadiysa almıyam senden ħarāc

Şāh-ı merdānla nigeħ-bān-ı ħiṣār
Gıtdiler ne dir göreler şehriyār

15285 Çün varup eyvāna yavuķ irdiler
Bir niçe serdār karşıu geldiler

Birisin onlaruñ idüp iħtiyār
Gönderür bir tane diye şehriyār

Varubanı didi k'ey Ṭahmās-ı şāh
Kārvāndur kim gelüp irdi zi-rāh

Bir yigit var içlerinde Bahr nām
Çehre vü dānişde vü sözde tamām

Ḳamu tācirler aña fermān-ber
Bārça anuñdur ḳumāş u şim ü zerr

15290 Köhne çarḫ itdi andan Kūtvāl
Ol ḳabul itmedi aña vireler māl

Didi beni aparuñ şeh yanına
Gireyüm hediye alup eyvānına

İmdi işte anuñ ile bāc-ħāh
Ḳapuda durar ne fermān ide şāh

İtdi fermān ikisin dahı böyle
İletdiler yanına sözlerin bile

Baıdı bir dem Hāydar'a Tahmās-ı şāh
Bilemedi niçe ki itdi nigāh

15295 Didi doğru söyle baña iy civān
Kanda görmişsün beni eyle beyān

Didi Hāydar ger şeh itmez ise yād
Deyeyüm olmaya bî-dād ola dād

Çünkü Hāverden kaçup Cemşid-i şāh
Kahramān'a gitdi aluban sipāh

Oradan oldum ardınca revān
Durmayup Hāver-zeminde bir zamān

Kavdum ol Hāver-zeminde hem çeri
Sa'di Vakḳāş'dı olaruñ serveri

15300 Mülk-i sâhilden idüben sen kerem
Eylemişsün leşkerümi muhterem

Hāver'e varup döküpsün dürlü kan
Bağlamışsün kın için anda miyān

Doldurupsun kan ile onda yiri
Koymayupsun gördüğünü sen diri

Leşkerümi idüben sen pāy-ı bend
Sağlamışsün bunda zār u müstemend

Dostuz ol günden berü biz böyle yâr
Sen unudupsuñ meger iy şehriyâr

15305 Çün işitdi kalmadı yüzinde reng
Didi göñlüñdeki günüm oldu teng

Didi erkân-ı devletine rāz
Sözin özge nev' ilen itdi ağāz

Didi kim ma'lûm itdüm hālîñi
Söyle baña kîm niçedür mālını

Çıkarup bir haţtı önünde qodı
Mālumuñ miqdârı uş budur didi

Haţtı aldı oqımağ-çün vezîr
Qara müşkliye yazılmış ber-harîr

15310 Kim eger iderse şeh îmân qabûl
İrgörür tâcını gökde mâha ol

Yok eger ser-güzeştlik ider serveri
Ol bu işi görür ise serseri

Tîğ ile başını tenden qoparam
Qanı ile yiryüzine su virem

Bārça şāha didi ol haţtı vezîr
Haţtı itmedi qabûl ehl-i şerîr

Bāc-dārına didi Tahmās-ı şāh
Alma bunuñ bācını iy bāc-hāh

15315 Didi vezîr şāhibi iy tahtı tāc
Sen cevāb vir sözine nedür harāc

Sözine îmān getürmekdür cevāb
Bu ne sözdür kim virseñ nā-şavāb

Deprenüben Haydar eyledi sitiz
Tîğînüñ destesine el urdı tîz

176b

Haydar'a didi vezîr iy reh-nümā
Bir zamān eyleñgil iy şîr-i Hudā

Eylegil Tahmās'a 'arza rāh-ı rast
İtmese sözüñ qabûl iy şāh-ı rāst

15320 Sen bilürsüñ andan iy pākize rāy
Gerek öldürgil gerek koygil be-cāy

Didi andan soñra kim iy şehriyār
Ne dirseñ gitdi elden ihtiyār

Sen Müslümān oluban getür îmān
Bütleri terk eyleyüp ol kām-rān

Olmış idi ol siyeh baht günü dūn
İtmiş idi düz bahtını nigūn

Dil ile tevḥîde ikrār eyledi
Göñli ile redd-i inkār eyledi

15325 Böyle anuñ vezîriyle Kûtvâl
Geldiler îmnâna buldılar kemâl

Kal'anuñ ehli Müslümân oldılar
Kâfir iken ehl-i îmân oldılar

Çekdiler Tahmâs buyurdı dürlü hân
Doldı ev biryân ile helvâ vü hân

Niçe kim resm idi ol Tahmâs-ı şah
Oldı ol nev' ile şehden 'özü-hâh

Yıgıdı tertîb olıcak serverleri
Ol ta'âmı yimege mehterleri

15330 Didi andan sonra şâh-ı nâm-dâr
Mîr Seyyâf ile tâ Zînhâr-Hâr

Daşradan kal'a içine geldiler
Gelüben Tahmâs'a mihmân oldılar

Çekdi seylân halka çün Tahmâs-ı şâh
Gitdi merdüm kaldı hâlî bâr-gâh

Sa'di kırtardı revân anda zi-bend
Yüz kişi dahı anuñla müstemend

Ordan Haydar'a gönderdi revân
Gitmiş iken geldi yâranlara cân

15335 Gördi çünkim Sa'd varup Haydar'ı
Gözi yaşı itdi yüzinde yiri

Serv-i addini idüben Sa‘d ham
Dilini dürlü du‘āya açdı hem

Didi k’ey dın arkası şir-i Hudāy
Bend idici haşmı iy kişver-güşāy

Dergehüññ hāki serverler başı
Baş komağdur bārça yolıña işi

Ser-be-ser feth eyledüñ bārça yiri
Zür-ı bāzū ile açduñ Hayber’i

15340 Buldı bendüñden güşāyişini zamān
Ser-fırāz oldı kemendiñden hemān

Bundan ötürü şib ü bālā ser-fırāz
Bes ki çekdüñ zağmet rāh-ı dırāz

Dağ ile deryā ne kim var çölleri
İtdüñ beni komadañ illeri

Bu cihāndan göñlüm olmuş idi şır
Cāna irgörmışdi zağmet iy dilır

Dutmaz idi ten ümjd k’ola rehā
Ğuşşadan bu cān dağı olmağ cüdā

15345 Beni bu zağmetden āzād eyledüñ
Kurtaruban bağtımı şād eyledüñ

Niçe ki men bu cihānda zindeyüm
Kulluğ idersem henüz şermendeyüm

Didi Ȩaydar aña kim iy ser-fırāz
Vir haber Ȩāver'den'olduğını bāz

Di yāranlardan ne bilürsün haber
Başlarına geldüğinden hayr ü şerr

Ȩancaru Ȩāverden apardıysa şāh
Söylegil niçe gerekdür resm ü rāh

15350 Durubanı Sa'd eyledi niyāz
Şāh-ı merdāna didi k'ey ser-fırāz

Bārça İslām ehlin ez-Ȩāver-sipāh
Ȩor u zār uş buraya getürdi şāh

Onlara қан ile doldurdı ciger
Tefriқа itdi oları pür-hüner

Beni bu қал'aya bile yüz süvār
Gönderüben bend kıldı üstüvār

Ȩaydar'ı çünkim ol āgāh eyledi
Dağı söz dimegi kütāh eyledi

15355 Leşkerinden kim ki қapladı hemін
İtdi Cemşid'e revān ol nāzenін

Didi aña қullug itgil ilerü
Bağla bilün dut gelen fermāna rū

Ol yavuzlık k'eyledün incitmiyem
Kimseyi senden a'ziz dutmıyam

Diyeyüm yavuzluğunu saña ben
Dileyüm suçunu dahı Tanrı'dan

Ol kişiyi gördü çün Cemşid-i şāh
Oldı yüz nev'ile aña 'özü-ḡāh

15360 Ol gelene didi vakt ötdi bugün
Dahı olmadı arada çend-çün

Ol mehilde kim yayup tavusu per
Maşırıkından 'ālemin göstere ser

Ḥidmetine şāhuñ idüben şitāb
Varayum danla vü a'lam bişşavāb

Ḥaydar'ıñ ilcisi dönüben girü
Didi ne kim didiyse Cemşid kamu

177a

Ḥaydar'a hoş geldi anuñ sözleri
Bildi endişini ol dīn serveri

15365 İtdi çünkim batmağa kaçd āfītāb
Lāciverdün gice bıraқdı niķāb

Ol kal'adan çıkdı şāh-ı nām-dār
Böylesince Sa'd ile ol yüz süvār

Geldi evvel ki maķamına girü
Ḳulluḡ içün yudu anda dest-i rü

Ol Hudāvende idübeni niyāz
Yire sürtüp yüzin eydürdi namāz

Qulluğ itdi ol gice o niçe şeb
Bendelik yolında alup aña seb

15370 Qavdı çün Rüm şāhını dārā anuñ
Oldı qara ħar-gehi pırüze anuñ

İstedi nābilerin Tahmās-ı şāh
Buyruğ itdi tā ki cem‘ oldı sipāh

Qarşusunda gelüp oturdı vezir
Bārça serverlere hem getürdü yir

Didi Qal‘a saqlayana nā-bekār
Uşbu işlerde sen olduñ aña yār

Bu senüñ kemerüñ idi iy bed-nihād
Kim benüm kendü dñnüm gitdi be-bād

15375 Yüzümi itdüñ siyāh der-nezd-i Lāt
Ne diyeyüm sorarsa ħālimi Menāt

Qal‘a vü gencüm kamu gitdi zi-dest
Oldı benüm bahtumuñ aḡteri pest

Bunı deyübeni düşnām itdi yād
Dilini zeşt dimege itdi güşād

Od teki coşubanı durdı ol rü
Gürzini ele alup ol tünd rü

Kūtvāl'ũn başına urdı revān
Yāl u bālı bārça ħurd oldu hemān

15380 Andan eyledi vezrīne nazār
Didi bu ölmek saña 'ibret yiter

Āyīnini Ħaydar'ũn terk eyle sen
Yoĥsa başuñ endürürem yire men

Ol vezir Tahmas'a böyle söyledi
Kim şehe dānişde yoĥ hemtā didi

Ħaydar'ũn işinden işüñ oldu teng
Bilmedügüñ çün anuñla ide ceng

Olduñ ģmān ehli gitdi senden ģam
N'oldı ki yine peşimānsuñ bu dem

15385 Ol henüz gitmedi uş bundadur
Kim ider mātem bed-endişine sor

Ol vezīri bend idüp Tahmās-ı şāh
Ordan gitmeklige gözetdi rāh

Nöker vü kullarını alup kamu
Od teki özge maķāma dutdı rū

Ħāver'ũn şāhın daĥı alup yine
Gitdi anda koyuban bārū bene

Geldi idüp bār-gāhına şitāb
Leşkeri egledi bir dem nā-savāb

15390 İtdi t acirlerden on kişi hel k
Açdı dil s lemege b -ters   b k

Her  um ş kim  ıymetin çok bildiler
G t rebild k e andan aldılar

Oradan keş iye binüben sip h
 ışn-ı v r ndan ya aya dutdı r h

Çünki Tahm s gitdi idüben şit b
Gördi hem ol gice  aydar da ı h b

Kim a a  arşu geliben Muştafa
Yanına irişdi ol k n-ı vef 

15395 Uy usı içinde ş h-ı n m-d r
D deden dürr itdi yüzine n s r

Muştafa'nu  gördi gün teki yüzini
Gölge tek saldı ayağa yüzini

Başın alup  uca a z 'l-ifti  r
Didi a a iy şeh-i D ld l-s v r

Bilmed   ş yed ki M lik'den  aber
Kim ne gördi pehl v n   p r-hüner

Ol t lsim t  kim eylemişdi D l
Orada dest n ile egledi Z l

15400 Eyledi bir c du 'avrat anda bend
Kaldı bir künc içre anda müstemend

Bir yanı oddur anuñ bir yanı su
Su ile od içredür ol hūb-rū

Bulmaz iseñ sen anı iy pehlüvān
Zaḥmet ile dapşurur anda revān

‘Amr u Fettāh’uñ daḥı hem kışşasın
Ḥaydar’a itdi revān ol nāzenin

Ol yavuzluḡı ki Ṭahmās eyledi
Ḥaydar’a bir bir ḡamusın söyledi

15405 Ḥaydar’uñ uyandı çün başı zı-ḡāb
Mālīk içün doldı gül tek yüzi āb

177b

Buyruḡ itdi bārça cem‘ oldı sipāh
Gördüğini söyledi anlara şāh

Didi ḡamu gördüğün ol şāh-ı dīn
Dīñledi ḡāzır olanlar ecma‘ın

Ḳaldılar yāranlar ol ḡāba ‘aceb
Gizlū rāzı didi ol ‘ālī-neseb

Gizledi dībāyı müşkīñi çü deḡr
Giydi Rūmī atlası yine sipihr

15410 Geldi tācirlerden olup dād-ḡāh
Bir niçesi idüben feryād ü āh

Geldiler amusı idüben urüş
Kim bize ahmäs'dan ne oldu düş

Ulularımızı kırdı ser-be-ser
Gitdi aluban umāş u şim ü zer

Gice içre keştıyi saldı be-āb
anda gitdi bilmez ü idüp şitāb

Didi aydar kim meger ol bed-fi 'āl
'Ömrinüñ urşidine irdi zevāl

15415 Olduğınca zühresi ceng eyledi
Ol benüm aşduma āheñ eyledi

Çünkü çäre bulmadı ol fıkır ile
Oldı āvāre yanumdan mekr ile

Götürürsem bir güzer dahı be-çeng
Eyleyem güng dünyeyi ben aña teng

Çünkü dönem aluban ahmäs'ı bāz
Genci ile sizi idem bı-niyāz

Ne ki düşmen size gösterdiyse renc
Oñı önce size virem māl u genc

15420 Buyruğ itdi tā ki tācirle sipāh
Kal'adan yaña yönelüp dutdı rāh

Yoğ idi bed-āh al'a içre kes
Ne iden feryād ü ne feryād-res

Açdı al'a apusın gerden-keřān

Hiç 'adūdan yok idi anda niřān

řāh-ı merdān anda idūben řitāb

Geldi mīle gözgü iderdi tāb

Gördi ol mīli be-gāyet üstüvar

On ağaç yirden anuñ şu'lesi var

15425 Āhende bir āyine bağlu tāb-nāk

Kim görende göz olurdu āb-nāk

Nukreden bir uş dağı misl-i 'iķāb

Ol mīlūñ üstünde iy' ālī-cenāb

Mīl ile ūn murgı gördi řır-i ner

Etdi onlara ta'accūble nazar

Pehlūvānlara didi kim der-cihān

Kim görüpdür āřıkāra vū nihān

Bunc'eyledin dünya içinde 'aceb

Olmaya her niçe itseler taleb

15430 Ben 'acāyib dīnde ok görmişem

Her görenlerden dağı ben sormışam

Böyle şekli görmedüm işitmedüm

Az 'acāyib var ki aña yetmedüm

Düşdi atdan orada şır-i İlāh

Ne ki var yanında oturdu sipāh

Kārvāndan eyledi Hāydar suāl

Ḳanda idüpdür tılısımatı Zāl

Kim orada Mālik ejderdür esir

Cādū ‘avratı elinde dest-gir

15435 Birisi didi ki deryādan kenār

Var durur bir dağ başında bir hışār

Cādū var içinde aña Zāl nām

Olsa destān ider ol Rüstem’le sāl

İdicek ol Zāl destāna firīb

Cānına Rüstemlerüñ düşer nihīb

Kūh-ı Hārā’dan gelür ki gurūş

İşiden başında qalmaz mağz u hūş

Dün ü gün āvāz ider şir-i peleng

Zühresi su olur işidse neheng

15440 Bārça dürrinde ider andan hāzer

Yok mecāl perrendeye ide güder

Her kişinüñ k’ola zühresi çü şir

Varup anda oturabilmez dilir

Niçün ol dağa gidüpdür nām-dār

Bilmez imiş meger anda var hışār

Çünkim ol sözini söledi tamām

Hāydar aña didigüm iy nık-nām

Ol yire varmak gerek kim ben dürüst

Yolı başlayan gerek baña nuḥust

15445 Bir kişi gerek kim ola kār-dān

Kim deñizden beni geçüre revān

Ben bilürem didi hem ol nām-ver

Büyünüñ ḥālın ne varsa ḥayr u şerr

Keştiyi bil kim aparupdur ‘adū

Dutmağ olmaz keştisiz ol yaña rū

Sen bugün daḥ’ burada durgil hemān

Kim gelüp keştı irince pehlüvān

Gördüm uşbu nāmeyi iy dil-peziṛ

Bile yazılmışdı ber-rüy-ı ḥarīṛ

178a

15450 Çünkü ‘Amr ile eyledi Gülnār bend

Saldı keştı içre zār u müstemend

Oradan keştiyi eyledi revān

Daḥı eglenmeyip anda bir zamān

Ol tılsımātlarki eylemişdi Dāl

Orada sākin idi mekkāre Zāl

Keştiyi itdi revān bā-derd ü renc

Diledi kim gide ber-Ḥısn-ı Berenc

Andan öñdin birin itmişdi revān

Kim ide işini Tahmās'a 'ıyān

15455 Gider idi gözedübeni hışār

Bilmez idi n'itdi şāh-ı nām-dār

Ol deñiz içre cezāyir çok idi

Kim anı kimesne görmiş yok idi

Bir cezireye gelüp irişdiler

San irem bağıydı anda düşdiler

Hüb hevālū idi misl-i nev-bahār

Her yañadan sular akar mürğ-zār

Ol çemen içi dolu bjd ile serv

Bülbül ile hem-nevā olmuş tezerv

15460 Her budağda bir kuş eyler nık nevā

Her nevāsında irer cāna ğidā

Bes ki ol yir sebze-zār idi vü geşt

Öyle sankim ol cezır idi behişt

Çıkıdı deryādan revān ol hoş-nigār

Keştiyi bağladılar ender-kenār

'Amr'ı öyle bağılu eyledi rehā

On kişi bile kodı kişver-güşā

Oradan kendüsi aluban sipāh

Dutdı cezire yaña gitmege rāh

15465 Bir ziyâret-gâh anda var idi

Behre alur idi kim ki var idi

Ol teferrüc idüben şaħra u deşt

İtdi deryānuñ kenārın kamu geşt

İtmiş idi ‘Amr ol yirde karar

Ayağ ile eli bağlu ħor u zār

Geşt içün Gülnar çü āheñ eyledi

‘Amr gör endişe kılp n’eyledi

Didi ger bu nev’ ile boynumda bend

İletseler Taħmas’a ider baña gezend

15470 İdeyüm kendüm ile tedbır ü rāy

Tā meger kırtula benden dest ü pāy

Bir büti k’olmaya hiç-büt-hānede

Büt-perestler kim aña kıllağ ide

Çıkarup boynından öniñde kıdı

Yüzin ayağına sürtüben didi

K’ey benüm iren hemişe dāduma

Senden özge kim irer feryāduma

Yok günāhum üstüme bağlu dest ü pāy

Senden özge baña yokdur reh-nümāy

15475 Gerçi Ĥaydar kırkusından niçe gün

Ĥidmet itmeklikde oldısa zebün

Çünkü ben indürmedüm fermāna ser
Kendü işümdi baña itdi eser

El ü ayağumda ger var ise bend
Öz yavuzluğum idi itdi gezend

İmdi kodum başımı ber-hāk-i rāh
Öz günāhumdan oluban ‘özü-ḥāh

Sen benüm bu günüme bağışlagil
Eyleme rüsvā beni luṭf eylegil

15480 Bunı diyüp ağladı ol kām-yāb
Bağrı saklayanlaruñ ögdi kebāb

Çünkü Gülnār oldu seyrāndan firāğ
Gördi ol zārı vü āh u derd ü dağ

Sordı kim bu girye vü zārı nedür
Bu cıgacınun işi bārı nedür

Andan işitdüklerini didiler
Toprağa yüzün koduğın pür-hüner

Nāliš idüben dilek diledüğün
Rāzını ol büt öniñde didüğün

15485 Gitdi ol Gülnār göñli dolu tāb
Gördi başı yirde yüzi dolu āb

Didi kim iy bağlu bile bî-günāh
N’irde olur söle saña cāy-gāh

‘Amr başın götürüp itdi niyāz

Aña didi k’ey nigār-ı ser-fırāz

Bî-günāhum ayağum bu nîmle bend

Eyleyüpdür üstüme zencir ü kemend

Meskenüm şehir tarafıdur iy şanem

Kim ola bu günde kim bunda menem

15490 Haydar ol iqlîme gönderdi sipāh

Leşker ile ‘ālemi itdi siyāh

Beni dahı itdiler leşkeri bend

Dilediler ideler baña gezend

Korkudan oldum Müslümān anda men

Oldum uş imdi peşimān diñle sen

İmdi geldüm idüben biñ niyāz

Çıkmış idüm girü geldüm yola bāz

Bunı diyüp gözlerinden tökdi hūn

Yaz yağışınca bil dahı füzūn

15495 Çünkü sözün diñledi ol hoş-nigār

Ağladılar anuñ içün zār u zar

178b

Yoldan aparmak olur ‘avratları

Bil ki hergiz aldamağ olmaz eri

İtmek olur nerm olup ‘avratı nerm
Eyletmek olur yüzlerinden anı bām

Niçe kim ‘avrat olursa hōd-perest
İdüben destān bulurlar aña dest

‘Avrat olur ise Dārā’nuñ kıızı
Çün mudāra ola aldana özi

15500 Bunc’eyledin çünki ‘Amr itdi firīb
Gitdi sözi ile ‘avratdan şekīb

Çün taraflusuñ didi Gülnār aña
Kimi bilürsün digil bir bir baña

Oturuban ‘Amr bünyād eyledi
Şehrün ulusın kamu yād eyledi

Qalmadı dahı anuñ gönliñde kın
İtdi gönlinde günāhı yok yakın

Bir kişiye orada emr eyledi
Bendi bunuñ revān algil didi

15505 Biri budur didi ‘Amr hıyle-ger
Ger halāş idersün irer saña şerr

Çok şehün tacinı tārāc eyledi
Hem yine Tahmās’ı bî-tāc eyledi

Qakıdı Gülnār aña idüp gazab
Didi kim iy bed-nihād-ı bî-edeb

Eylemegil sen dahı fikr-i tebāh
Kork anından yok durur bunda g n h

A a gösterür bu devr n r st-e h z
Kim güneh kişiye ide sit z

15510 Varuban olgil sen andan ‘ zr-h h
Kim güneh sendedür anda yok g n h

Diledi andan g n h n ol ki i
‘ z r-h hl k itdi kendüye i i

 tdiler a  am olunca güft u g y
  ine ‘Amr oldu kendü   are-c y

R m yirini aldı    n D r -y  zeng
A  iken i l mi itdi zeng  reng

R hat u uy uya itdiler  it b
Pehl v nlar yutubanı itdi h b

15515 ‘Amr dest n itmek i   n der-zam n
Durdı ayağa rev n ol k r-d n

Her niçe kim var idi anda  a‘ m
K td  D r   amusına ol tam m

D r  i  in    n düzetdi ser-f r z
Buldı r hat oldu t  v kt-i nam z

Y rt  k ra atlas  reng-i siy h
Hem giri b n n  dah     k itdi m h

Aldı benefşe yirini nesteren
Gül bitürdi yeñiden yine çemen

15520 Ne ki var uyğudan uyandı çeri
Gitmege ‘azm eylediler her biri

Çün getürüñ deyü buyurdi nigār
Mürğ-i biryān ile dahı her ne vār

Çünkim onlar yimege uzatdı dest
Bārçası oldı anuñ medhūş u mest

‘Amr-çün kāfirlere itdi nazar
Gördi bî-hod qamusını ser-be-ser

Geldi tîz ol kişi qatına şîr-i merd
Kim işinde var idi göñlünde derd

15525 İtdi dimağın dolu Dārū-yı hūş
Oldı ‘aqlı gitmiş iken yine tūş

‘Amr aña didi ki iy şūrîde rāy
Qandadur bilür misüñ sen baña cāy

Didi yirüñdür senüñ şehr-i taraf
Qıymeti gevherlere sensüñ şadef

Didi aña yanılupsuñ iy civān
Ol değılem ki sen idüpsüñ gümān

‘Amr-ı Ümmiye benem destān-nümāy
Bendi destānla hālāş itdüm zî-pāy

15530 Didi ki ben onlara didüm nuḥust
Dutdılar benüm sözümü anda süst

Söyledi ‘Amr aña düşmen baña sen
Olduñ evvelden n’iderem gör ki ben

‘Amr anuñçün dir idüñ iy şūr-baḥt
Tā kim ideler daḥı bendimi saḥt

Sözüñe bilür misüñ nedir cezā
Başuñı kesmek durur imdi bî-sezā

Didi ‘Amr yine ol şūrde rāy
Yaḥşılık it sen‘avz iy reh-nümāy

15535 Olmışam kendü sözümnden münfa‘il
Hem işümnden olmuşam gayet ḥaçıl

Ben yavuzlukda n peşimān olayum
Yeñiden yine Müselmān olayum

Doğru dir iseñ didi ‘Amru aña sen
Saña fermān ider isem öyle ben

Bārça bu kāfırları bırak be-āb
Andan öñdin kim uyanalar zi-ḥāb

Didi kim itme bu işi baña dūş
Koy ki gelsün onlara daḥ’ ‘aql u hūş

15540 Şāyed onlar daḥ’ Müslümān olalar
İşlerinden hem peşimān olalar

Hancerini çekdi ‘Amr ol hoş-fi‘āl
Didi çok oldu saña kıyl u kal

179a

Dur ayağa bağlanubanı kemer
İrmedün it didüğümü saña şerr

Sıçrayuban durdı ol mănend-i mest
Bilini bağlayubanı açdı dest

Niçe kim gerekse onları hemān
Keştiiden deryāya bıraḳdı revān

15545 Hālî itdi çünkim onlardan yiri
Baḡladılar bu güzîn ol dilberi

Düşmenüñ şerrin çü kūtāh di
Yeñiden ol ḳaşd-ı bed-ḫāh eyledi

Didi ‘Amr’a ḳorḳ gil āhir ez-Ḥudāy
Saña elbetde gerek bir reh-nümāy

Uşbu deryānuñ yolını bilürem
Ne ki sen emr itseñ anı ḳıluram

Didi ben ne kim sorarsam it cevāb
Tañrıyı bir bil ki olasuñ kām-yāb

15550 Bu ceziyenüñ di kim adı nedür
Şireti bildür ki baña nitedür

Yine vir Hārā dağından dah' haber
N 'oldı Mālīk orada ol şır-i ner

Niçe kim işitdūñ ise sen nuḥust
Vir haber tā kim bileyüm men dūrüst

Didi 'Amr'a kim ki ol dağı billūr
Tedbīrinde ol dağūñ 'āciz ḳalur

Anı bilmekden başında behre yok
Çıkmağa ol dağa baña zühre yok

15555 Bil ki işitmişem ez-gerden-keşān
Sanā vireyüm haber nireden nişān

Bil İrem bağında ol bir kūşedür
Kim ḥired ehline 'ālī tūşedür

Şāyed artuḳ ola beñden dahı sāl
İdeli ol şehir bünyādını Dāl

Baña şehrin uluları söyledi
Dāl çünkim şehrini terk eyledi

Dağ başında bir tılısm eyledi ol
Kim aña hiç filesof bulmadı yol

15560 Dutmaz anda peleng dahı gümān
Bil ki var bir cādū aña Zāl nām

Ben işitdüm Mālīk'i ol nām-dār
Cādū anda egleyüpdür ḥor u zār

İrmeyüpdür Mâlik'e gerçe zevâl
Bilki kıomaz kıurtula kim anı Zâl

'Amr aña didi kim iy reh-nümây
İmdi keştîyi kopargil sen zi-cây

Gire meger dâmen-i Hâyard be-çeng
Ne içündür dağı eylemek direng

15565 Keştî çıka çünkü deryâdan kenâr
Soravuz kıanda durur ol nâm-dâr

Kimini dağı kıabul itmez hırd
K 'andan özge Mâlik'e ola meded

Bunı dib keştîyi kıurtardı zi-bend
Çadırın irgördi beraber bülend

Sürdi üç gün keştîyi ol nâm-ver
Okıdı dördünci çün murğ-ı seher

Kopdı bir bād-ı muhâlif nâ-gehân
Kim deñiz cünbîşe geldi der-zamân

15570 Mevc ucı irişdi mähiden be-mâh
Keştî doğru gider iken azdı râh

Keştî yavuk irdi ber-Hışn-ı Berenc
Cânına mellâh'ıñ irdi dürlü renc

Kuvvet idüp ol mîl-i âyine tâb
Çekmege keştîyi eyledi şitâb

‘Amr böyle didi ol deryā-şinās
K ‘oldı efzūn cānuma benüm hırās

Geldüğümüz yir durur Hışn-ı Berenc
Yolda çekdük çok zahmet ile renc

15575 Didiler Tahmās alup birkaç sipāh
Kaçubanı getürüpdür bunda rāh

Olmasun kim bizi bî-cān ideler
Başımızı kūy-ı çevgān ideler

‘Amr aña didi k’ey rūşen revān
İde gör bir çāre sen iy kār-dān

Dürlü dürlü çekdiler zahmetle renc
Dönmedi ol keştî ez-Hışn-ı Berenc

Açubanı ‘Amr dilin söyledi
Kimse irmedin ecel olmaz didi

15580 Yirüñ ol gice kim itseñ ola gör
Yatmayasuñ evde yok takdire zūr

Çün kenāra keştî irişdi yakın
Djde-bānı kal‘anuñ gördi yakın

Haydar’a gelüp didi iy kām-yāb
Geldi bir keştî idübeni şitāb

Gelüben uşta irişdi iy ulu
Azdur içinde beşer ni‘met dolu

Yok içinde ikiden artuğ kişi
Bilmezem ki nedür onlaruñ işi

15585 Dıdū-bāndan çünkim işitdi sözi
Haydar itdi kendü ile rāy özi

Nām-verlerden buyurdi on süvār
Kamu kırşandı böyle Zīnhār-Hār

Didi çihgil kal‘adan iy nık-nām
Ol gelenden sor kim nedir aña nām

179b

On kişi alubanı Zīnhār-Hār
İndiler yuğaruda kaldı hışar

Çünki keşti çıkdı sudan daşıaru
Açdı dil söze haber ol hūb-rū

15590 Çağıruban didi k ‘ey yalnız civān
Kimsüñ ü ne yirlisüñ eyle ‘ıyān

Böyle yalguz ne içündür geliřüñ
Vir haber kandan gelirsüñ ne işüñ

Çün işitdi ‘Amr anuñ āvāzını
Bildi encāmı ile āğāzını

Çağırup aña didi kim Zīn-hār
Söylegil ger sen iseñ Zīnhār-Hār

Oldu teşvîş ile bağrum dolu hûn
Beni zahmetden halâş eyle bugün

15595 Didi aña kim benem sen şād ol
Çekme düşmen havfinı āzād ol

‘Amr olasuñ deyü iderüm gümān
Yalıñuz bu yire düşdüh nā-tüvān

Gönderüpdür beni Şāh-ı nām-ver
Tā ki senden bilüp aparam haber

Vardur ayağūnda işitdüm̄di bend
Söyle niçe olduğın iy hoş-mend

‘Amr sözinden anuñ rüşen revān
Öyle san kim pîr idi oldu civān

15600 Çıkdı deryādan revān ol şādümān
Biri birini kucaqladı revān

Sordılar biri birini anda hem
Oldı efzūn şādumānlık guşsa kem

Dutdılar kal‘aya gitmeklige rāh
Karşu geldi Haydar aluban sipāh

Çünkü gördi Haydar’ı ol pür-hüner
Yiryüzini gözyaşıyla itdi ter

Na‘leninden halka der-gūş eyledi
Guşsa kim geçdi ferāmūş eyledi

15605 Şāh-ı merdān ‘Amr’ı götürdi zi-ḥāk

Ol germ nîk ile yüzün itdi pāk

Sordı Mālîk ejder işinden nişān

Niçe ceng itdüğünü ol pehlüvān

Söz dimege Amr açdı anda leb

Didi ne kim ser-güzeşt oldu ‘aceb

‘Arz şehrinde ne iş geçdüğünü

Guşşa itdi Şāh-ı merdāna anı

Didi Bu’l Muḥcen işin daḥ nām-dār

Olduğın ol şehir içinde şehriyār

15610 İtdüğünü Mālîk’e destān-ı Zāl

Hem tılsımâtı düzetdüğünü Dāl

Kendünüñ daḥ’ bend ile zencîrini

İtdüğün endiş ile tedbîrini

Didi ‘avrat ki idüpsüñ şāh-ı bend

Ḳanḳıdur göster baña iy hoş-mend

Kız ḳarındaşdur didi Ṭahmās’a ol

Ḳardeşi tek çok bulupdur mekre yol

İtdi destān ile ayağımı bend

Dönmedi kāmunca bu çarḥ-ı bülend

15615 Ben anı yoldan çıkarup aldadum

Ol inandı ne ki men aña didüm

Eylemişem imdi ayağını bend
Uş getürdüm bunda ħor müstemend

İtdi fermān anı öyle beste pāy
Saldılar zindāna bil iy nik-rāy

Ĥaydar'a feth oldu çün şehir-i Berenc
Kalmadı yāranlarında derd ü renc

Buyruğ itdi Sa'd ile Zīnhār-Ĥār
Bağladılar kapuları üstüvār

15620 Kāl'ayı onlara dapşurdu kamu
Leşkeri idüp şümār ol māh-rū

'Amr Seyyāf'ı alup ber-reh-nūma
Keştiyi depretdi ol şīr-i Ĥudā

İtdi ol dağdan yaña keştī revān
K'anda idi Mālik ejder pehlüvān

Mālik ol dağda olalı pāy-ı bend
Cādū elinden be-gāyet derd-mend

Çünkü günüñ yirini terk itdi dün
Oldı āfāk içre rüşenlik fuzūn

15625 Karş-ı sîmini felek hengām-ı bām
Saldı bu fîrûze ĥūn içre tamām

Vardı Mālik katına ol mekkār Zāl
Dili dolu mekr başı pür-ĥayāl

Böyle apardı aña bir nân-ı cev
Didi rızkuñ yeni günde oldı nev

Olcağız şubh tâ hengâm-ı şâm
Yimegi ol idi ancağ iy hümâm

Didi bir gün Zāl’a Mālîk pehlüvân
Kim benüm qalmaz bu rāzum bil nihân

15630 Niçe destânla idesüñ beni bend
Dönmeye yeksân bu çarh-ı bülend
Koy beni tâ kim işüme gideyüm
Kendü tedbîrümü kendüm ideyüm

180a

Böyle bend itme beni iy nâ-bekâr
İntikâmın kime qoydı rûzigâr

Çünkü Haydar bile hâlimden haber
Gele ardumca benim ol şîr-iner

Ne ki itdün ise âfetiñi sen
Bulasuñ andan maña qatıñı sen

15635 Mālîk’e açdı dilini anda Zāl
Kim ‘Alî buraya gelmeklik muhâl

Ben ‘Alî’den itmezem zerrece bîm
Saña yokdur çâre teslîmden ‘azîm

Eyleyeyim ol kadar ben seni bend
Kim olasuñ bend içinde derd-mend

Buraya bir gün meger ki ol nām-ver
İde seni itmek için güzer

Ger buraya gelüben irse eli
Göresüñ kim ne göre benden ‘Alı

15640 İsteyem nndan ben öküş kıneler
Guşşadan tā hāli ola şıneler

Haydaruñ götürem adın ez-cihān
Pādişehler için ben alam bārça kıan

Ol yañadan Haydar idüben şıtāb
Keştiyi od kimi bırağıdı be-āb

Çünkim evc-i gün gitdi derya içre yol
Buldı dördüncide gökde günü ol

Gelüp ol dağı irişdiler yağıñ
K’anda idi Mālik ejder pāk-i dın

15645 İtdi Haydar dağıñ üstine nağar
Gördi irgörmüş durar eflāke ser

Dağ başında gördi bir kıal’ay tünd
Çıkmağı tedbır ayadı idi künd

Aña bağıduqça olurdı hayra giz
Ucalığı kıatına gerdün ide düz

Keştiden ıkardı çün Hıydar sipāh
Bir zamān diñlenmedi ez-renc-i rāh

Söyledi Seyyāf'a kim iy nām-dār
Burada deprenme eylegil arar

15650 Sakla bunda keşti vü bengāhı sen
Çetr ü sāyvān hayme ü hargāhı sen

Yād idüp Allāh'ı bağladı miyān
Durdı oturmadin orada der-zamān

Dutdı ol dağdan yaña gitmege rāh
Böyle gitdi bir nie dağı sipāh

Didi kim bir yirde siz sākin oluñ
İrmedin zahmet size āre ıluñ

Ola ŝāyed kim bu dağ içre belā
Ger buradan gemekden ire haā

15655 Olmasun k'andan ire baħtum ziyān
Renc ü zaħmetle ola siz nā-tüvān

Onlar itdi bāra ŝāha āferin
Didiler kim iy şica'-ı nāzenin

Sen her işi yeg bilürsüñ amudan
İki 'ālem hāķınuñ yügregi sen

Bilmezüz niçe pend ide Hıdā
Sen göresüñ renc olavuz biz rehā

Gösterürse şüre-bahtluk bize dehr
Şekker ü hurma vü tiryāk ola zehr

15660 Fitneñiz ola çün bize kazā
Aşşı ne birimizden yā kıza

Dağı ol kim saña itmişüz penāh
Dutmışuz fermānuñ ile resm ü rāh

Her kime kim āfitāb ola nedīm
Gicenüñ zulmātı yaqar aña bīm

Donatdılar bunı deyüben yola cezm
Sen diyeydün eylediler eflāke ‘azm

Qal‘a ayağına irdi çün gürūh
Na‘ra itdi öyle sağan cümle kūh

15665 Bes ki āvāz itdi ol merdüm-fırīb
İşidenler göñline düşdi nehīb

Çün nazār eyledi şāh-ı nām-dār
Gördi ol qal‘ayı muhkem üstüvār

Qal‘anuñ evvel ki qapusında hem
Gördi bir pıl durur anda pür-sitem

Ol peleng üstünde on zengī sūvār
Sanki durur itmek içün kār-zār

Gördi andan aña rū dağ’ bir qapu
Var durar bir ejdehā iy hūb-rū

15670 Gördi bir apu daı gāyetde sat

İtmiş anı şahları Pırūz-ı Bat

Durur ol apuda bir da kimi şır

orar idi görse anı her dilır

Gördi bir apu daı ki üstüvār

Durar anda bir ara zengi süvār

Pıl na‘rası ile āvāz-ı şır

okları cānından ider idi şır

ünkü dauñ ortasına irdi rāh

Gördi bir ev sanki atrāndı siyāh

15675 Bir apu asılı anda üstüvar

Ev ile apu amusı misl-i ar

ünkü Hāydar ol ive irdi yaın

Da görünmez oldu tütünden hemın

Doldı ol ivden amu ‘ābutün

Sen diyeydūñ kim yoğ idi gökde gün

180b

Ol tütünden ıkdı bir şır-i siyāh

Hāydar’a na‘ra uruban dutdı rāh

Döndi andan girüye şır-i Hudāy

Gitdi ol şır da’ girü iy nik-rāy

15680 Didi yāranlarına şa‘b oldı kār
Olmadın endişe feth olmaz hışār

Var durur çok çok tılısm efsūnla bend
Açmağ olmaz aluban tığ ü kemend

Kim bilür kim imdi Mālik ḵandadur
Kankı bend içinde ol der-mendedür

Var idi sâhillü birkaç nām-ver
Kim olur bilürdi her işden haber

Böyle getürmiş idi bir niçe ten
İdüben endişeler çok Bu’l Hāsen

15685 Kimse kim bilürdi evvelden nişān
Ol tılısmātdan haber sordı ‘ıyān

Bu hışārı didi kim itmiş durur
Bu tılısımı bunca düzetmiş durur

Didiler çok çok görenler māh u sāl
Kim cihānuñ şāhı vü Dāl ibn-i Dāl

Bu tılısmāti o bünyād eyledi
Böyle muhkem kal‘a ābād eyledi

Bir hūner-ver var idi Ālāne nām
Ol idi mi‘mār olan buña tamām

15690 Bundan özge dağı bir şehir itdi ol
Ne ki san‘at var ise düzetdi ol

Dünyede yok dağı anuñ kimi şehir
Kimse bulmaz anı görmeklige bahr

Şamu eyvân ile şaşrı zerre nâb
Hûblıg içre şu‘lelü çün âfitâb

Anda var bir bağ san hurrem-i behişt
Toprağıdur şamu ‘anberle sirişt

Bağ içinde kurulu bir taht-ı zer
Anuñ üstinde şehi zerrin kemer

15695 Sûretini kendünün itmiş kenâr
Sanki diridür oturur cânı var

Şarşusunda çeng ü deff sâkı vü mey
Nağme ider hoş-nevâ şanbûr u ney

Anı ol günden kim itdi ol tamâm
Koydı aña Şehr-i Zerrin deyü nâm

Ne ki yir var şarkdan garba digin
Kimse görmemiş anuñ tek yir güzın

Biz buları görmemişüz göz ile
Belki görenden işitdük söz ile

15700 Varmayupdur hırgiz ol şehir içre kes
Kimse aña olmayupdur dest-res

Kimse dilese ide aña gider
Uşbu kal‘adan utup aña gider

Kimse kim ala tılısmı zır-i pây
Şehr-i Zerrîne ol ola reh-nümây

Haydar'a geldi 'aceb bu dāsītān
Kim ol itdi işidenlerden beyān

Didi evvel anda şāh-ı nām-dār
İsteyelüm Mālik'i der kūh-sār

15705 Bağlayalum gitmege anda miyān
Āşikār ideyüm rāz-ı nihān

Bir zamān yoldaşlarıyla şır-i ner
Gezdi bulamadı Mālik'den eser

Didi gönlindeki düşvār oldu kār
Bunc'eyledin 'uqba düşdi bir güzār

Burada hiç kimse girünmez 'iyān
Na'ra eylemek gerek bunda hemān

İşide āvāzumı Mālik meger
Rāzum ide āşikār ol nām-ver

15710 İtdi bir na'ra şehi Hāver-güşay
Kūh-ı Hāre eyle san kıpdı zi-cāy

Mālik'e irişdi çün Haydar öni
Na'ra ile ol dağı dutdı yöni

Didi feryād idüben iy kār-dān
Zahmet ile çıkmağa az kıldı cān

Gitdi H aydar işidüp  av zını

Çünki itdi   sik ra r zını

Dir idi M lik iy   r-i jiy n

 ri e g r ba a irmedin ziy n

15715 Beni dest n ile dutsa  itdi Z l

Efs n ile c d -yı   r de h l

Eyleyen de n ara   h-ı t z h  

C d nu   ri di sa ına h r  

M lik e geldi ki bu n ara nedür

Sen da ı na ra iders   nitedür

Didi ol heybetlü na ra bil ya  n

Kim işidüp c nbi  itdi da  hem n

Eyleyen ol na rayı H ydar durur

Na rasından g  -ı gerdenger durur

15720 Renc itmemi  benüm i  me  adem

  dum nl   geldi ba a gitdi  am

M lik e virdi cev bı böyle Z l

Kim  ri memi    mri günine zev l

 dey m dest na dest açup zeb n

Feylesof ise idübeni fus n

Ger anu  yüz ola c nı ger hez r

Biri aceb  urtula ez- or-z r

181a

Mālik'ün çıkdı yanından misl-i bād
İtdi bünyād efsūne ol bed-nihād

15725 Çünki çıhdı daşra ol destān-nümāy
Gelüben irişdi ol şîr-i Hudāy

Mālik'e böyle didi k'ey nîk-nām
Çıh bu ivden daşra durma iy hümām

Didi şāha bağlayalum iy pehlüvān
Çıkmağa yok tākatüm iy kār-dān

Didi yine Mālik'e ol hoş-mend
Görmezem elünde ayağunda bend

Haydar'a didi ki bed-hāhum benüm
Her taraftan bağladı rāhum benüm

15730 Bir yanum deryā vü bir yanum neheng
Bir yanum od irişür yakmağa teng

Bir yanum deryā durur bir yanum od
Çıkabilmezem irişem saña zūd

Böyle dirken Haydar'a ol nāzenin
Geldi cādū irdi başı dolu kın

Yüzi ile sanki od kimi yanar
Bir ucı nāliš ağac elinde var

Çağıruban H aydar’a didi b ulend

D n girü sa a irişmedin gezend

15735 Ne içün geld  n benüm eyv numa

U gramadın git girü dest numa

Bunı diyüp ağacı atdı rev n

C d y  b ny d kıldı der-zam n

Oldı efs nundan a a  ejdeh 

Ejdeh dan oldı bir na‘ra reh 

Öyle açdı ağzını orada m r

Öyle san açıldı bir  arank    r

Andan od  ıkma a b ny d eyledi

şu‘lesi  ar a irüp g r n‘eyledi

15740 Z l evine gitdi ol dest n-n m y

 aldı anda ejdeh  iy n k-r y

H aydar’un  aşdına  amle itdi m r

Sanki ağzı   r  ayusı dili n r

Ejdeh n n  amlesin   n gördi ş r

Heybet ile na‘ra itdi ol dil r

Andan   ndin kim ire ş ha ziy n

 aldı ortasına t  ini revan

181b

Böldi bir zahmetle itdi ser-nigün
Dağ etegi oldu andan ğark-ı hün

15745 Düşübeni öliceğiz ejdehā
Mālik ejder oldu bendinden rehā

Geldi Haydar yanına ol ser-fırāz
İdüben ıkrām eyledi niyāz

İkisi itdi senā ber-Dād-ger
Birbirin koşup ol iki şır-i ner

Gitdiler yönelüp iy nıkū hısāl
Tā göreler cādūya ne oldu hāl

Düşüp ol mekkāre avrat bı-gümān
Virmiş ol yılan kimi orada cān

15750 Mālik'e Haydar didi k'ey tız-hüş
Dağ başında ne durur bunca ğurüş

Haydar'a böyle didi Mālik ki Zāl
Baña bildürmedi nedir anda hāl

Ben dahı bu iş için iy ser-fırāz
Kalmadı geşt itmemiş şıb ü fırāz

Bilmedi ol rāz-ı pinhāndan haber
Yaşşılık yüz virmedi baña eser

Zāl' uñ eri olan anda pîr-i merd

Kim günü şûrîde idi hâli bed

15755 Çünki āgāh oldu ol dîrîne sāl

Kim dîger gün oldu ol cādūya hāl

Çııdı ivden Hāydar'a karşı revān

Didi kim meger gerekmez saña cān

Cādūnuñ başın bıraıduñ zîr-i pāy

Korkmaduñ mı mekr ide destān-nūmāy

Vardur iki oğı bil iy nām-ver

Bileler bir gün eger bundan haber

Duta anlar yolıñı bu kîñ içün

Niçe leşkeruñ olursa füzūn

15760 Çün uyanmağa ide fitne şitāb

Koymayalar kim idesüñ dağı hāb

Hışm idüben Hāydar aña söyledi

K'ey bed-endiş be-gāyet zışt didi

İtme tündlük diliñi eyle nigāh

Söyle tahdîd ile iy rû-yı siyāh

İt tefekkür kim neler eylemişem

Niçe ten muhtāc-ı ser eylemişem

Yiddi iklîm divler olsa ger sipāh

Tiğ ile dutmayalar baña rāh

15765 Çünki ben ele alam şemşir-i tiz
Kurtula düşmen meger idüp güriz

Kişide yaş öticek kalmaya mağz
Mağzı olmayanuñ olmaz sözi nağz

Çünki başdan çok öte yaş iy civān
Dānişüñ mağzına irişe ziyān

Dut gelen ser-rişte encāmı sen
İt kabul İslām ile ĵmānı sen

Yohsa aluban elüme hanceri
Üzerem cādū kimi senden seri

15770 Haydar'a bu nev' ile söyledi pır
Kurtulam ben dah' dilerem iy dilir

Cān u dilden müslim ü dīn-perverem
Sıdk ile men çāker-i peğamberem

Bu yire deryādan irişdümdi ben
Bu belāya nā-be-kām virdümdi ten

Zāl efsūn idüben destān-hümāy
Bu oda getürdi iy şir-i Hüdāy

Bunda efsūnla beni bend eyledi
Uşbu 'ācizliğle ĵirsend eyledi

15775 Baña didi benden olmazsuñ ĵalāş
Beni al tā olasuñ katumda ĵāşş

Çok utup durur başumdan mäh u sāl
Kim beni pā-bend idüpdür bunda Zāl

Çünkü bendinden olamazdum rehā
Ola idem bir zamān andan cüdā

Dutam anuñ ne dise fermānını
Ben abul itdüm anuñ pemānını

Külli göñlümden giderdüm hurremi
İhtiyār itdüm bugün içre amı

15780 Ušta irdüñ imdi sen feryāduma
Baña ol bî-dād iderken dādūma

Adumı anam benüm Rāvan odı
Çarh şādı yirine şiven odı

Çünkü Rāvan cādūdan fāş itdi rāz
Didi andan Mālîk ejder ser-fîrāz

Kim bize bu dağa gitmekdir hatā
Kim bu dağuñ üstidür cāy-ı belā

İmdi yegdür döneyüz bundan girü
Bes durur zāhmet ki gördük biz amu

15785 Kimse ki kendiye itmese sitiz
Yeg belā öninden eylemek güriz

Dutalum bu dağdan eyledüñ güder
Ne ki var gördük tılsımı ser-be-ser

Didi Һaydar' Mālik'e k'ey rehnümāy

Daһı itmegil yavuz endişe rāy

Niçe kim itmiş tılsımatını Dāl

Görmeyince baña görmekdür muḥāl

Feth u nuşret vire baña Dād-ger

Bu tılsımatı idem zır ü zeber

182a

15790 Böyle didi Rā'vān ol çāre-sāz

Söyle ol şır olan adın baña rāz

Böyle didi Һaydar'a Ra'vān ki Zāl

Dimedı baña ol ivden hiç ḥāl

Bilmezem ki ol görünen dūd ne

Ol tütünle oddan maḫşūd ne

Durubanı itdi Һaydar ḫaşd-ı kūh

Yüridi ardınca Mālik'le gurūh

Ol ive irişdi şāh-ı nām-dār

K 'ol idi evvel tılsımāt-ı ḫişār

15795 Çünkü yavuç varup irdi şire-şır

Ağzın açup ḫarşu geldi ol dilr

Zır ü bāla na'ra doldı ne ki var

Öyle san oldı ḫıyāmet āşikār

İtdi Mālîk hamle gürz alup be-dest

Yāl u bālın aşlanuñ itdi şikest

Gitmedin orada durdı bir zamān

Gürzin ele aluban ol pehlüvān

Ƴopdı anda nā-gehān dūd-ı siyāh

Kim qarardı gökde hırşîd ile māh

15800 Dağuñ etegini kamu dutdı od

Yir ile göküñ arası doldı dūd

Tütün ile oddan ber-şedd-i şîr

Çıkubanı Haydar'a geldi dilîr

Mālîk ejder gider iken ez-`ıqab

Götürüp boynına gürzin bî-nîqab

Urdı şîrûñ başına gürzin revān

Düşdi yire ölüben şîr-i jiyān

Şîr ile çünkim bir oldı hāk-i rāh

Akdı ondan seyl teki naft-ı siyāh

15805 Düşdi od ol kara naftuñ-içine

Başdan ayağa od oldı dağ yine

Ƴaçdı andan ne ki var savaş eri

Ƴaldı Mālîk Haydar ü dîn serveri

Okudı setr āyetin şîr-i jiyān

İrmeye tā oddan onlara ziyān

Şāh-ı merdān ańdı çün Allāh adı

Oldı tütün tefrīka od kalmadı

Geldi ol ev kapusına ser-firāz

Niçesin aşlan tek açdı şāha bāz

15810 Gördi bir muhkem kapu der-ķaravaş

Öyle bağlu kim görünmez nesne fāş

Ķapunuń halkasına ırgüzdi el

İtdi zūr ol mu'cizāt-ı lem-yezel

Çünkü deprettdi kapuyı şehriyār

Bir uğurda cünbiş eyledi hışār

Ķarb-ı bāzūsıyla şāh-ı nām-ver

Ķoparup itdi anı zır ü zeber

Oldı bir zulmet kimi iev āşikār

Kim ĥurd kalmadı görüp ĥayrān u zār

15815 Yoė idi zerrece anda rūšenā

İtmek olmazdı Ķara günden cūdā

Çünkü Ķaydar ol eve basdı Ķadem

Ķaldı yārānları duran yirde hem

Ol Ķaranķulukda durdı bir zamān

İtdi endiş ile rāy ol pehlüvān

Gördi bir rūšen deriçeyi zi-dūr

Görinūr zulmāt içinde misl-i nūr

Geldi rüşen yire şâh-ı ser-firâz
Gördi bir kapu dahı var anda bâz

15820 Oldı bir ev anda peydâ çün behişt
Kamu eyvânı muraşsa‘ dürlü hışt

Oraya kimesne bulmaz ire dest
Şu‘le virür mînü tek bālā vü pest

Her tarafda dürlü şüret kuru
Bârça kılıcı elinde iy ulu

Kamu key şehleri kimi tâc-ı ser
Bağlu billerine muraşsa‘ kemer

Cümle nakşı hıyle idi onlaruñ
Bil giderdi zühresi görenleruñ

15825 Didi Haydar Mâlik’e iy ser-firâz
Gelen teferrüc eyle şib ile firâz

Kim görüpdür böyle şekl ü mayâtı
Uşbu resm-i ceng eri ceng âlatı

Bir tılsımı k’eyledi ki şehleri
Bu sanāyi‘den idi onlar biri

Eylemişsüñ yiddi iklîmi güzer
Görmüş iseñ böyle san‘at vir haber

Olmasun bu mekr ü destân ile bend
Özge nev‘ ile döne çarh-ı bülend

15830 Gördi bes kim heybet vü şekl-i firîb

Ol dilâver gönline irdi niḥîb

Böyle didi Ḥaydar’a ol pehlüvân

Benden incinmeyesün iy şîr-i jiyân

Ḳankı sûret kim yirinden deprene

Gürz ile öyle uram kim iprene

İtdi ḥamle bunı diyüp bir sûrete

Niçe kim savaşıda bir yire yete

182b

Depnenüp şûret daḥ’ anuñ ḳaşdına

Tîḡi elinde yürüdi üstine

15835 Mâlik ejder uzadup gürzine dest

Şekli başından ayaḡa itdi şikest

Ol şûretten çıḳdı bir dūd-ı siyâh

Kim ḳarardı günbed-i gerdün-i mâh

Oldı ol şu‘le virür iken çū ḳār

Öyle san oldı tütünden leyl-i târ

Öyle doldı Mâlik’uñ maḡzı tütün

Gitdi başdan aḳlı süst oldı zebün

Ḥaydar’uñ gözi daḥı yaşardı hem

Başladı Allâh adını oldı em

15840 Oldı ol dūd-ı siyāh çün nā-bedīd

Rūşenālķ yeñiden oldı mezīd

Çünki Mālik düşdi tütünden yere

Görki n'itdi dīn güzīni Hāydar'a

Aluban ķucağına gitdi revān

Gözi dolu yaş u bağı dolu ķan

Görüben ağlaşdı mü'minler ķamu

Mālik'i öyle sağındılar ulu

Didi bī-hoş zaķmetidür Şāh bu

Siz ĥumūş olubanı diyüñ ķamu

15845 Leşker ortasında yaturdı onı

Ol eve ķaşd eyleyüp dutdı yōni

Deprenüben Mālik anda der-zamān

'Aķlı gelüp başına durdı revān

Şāh-ı merdān didi kim iy nām-dār

Söylegil kim niçe oldı saña ķār

Mālik ejder didi şāyed ki tütün

Vardı bīhoş şimdi iy reh-nümün

Mağzuma ol tütün ile irdi cūş

Koymadı ķala damağum içre hūş

15850 Vardılar ol ev yaña durmadın

Anda kim düşmişdi ol şūret hemīn

Açdılar var idi bir bağılu kapu
Gördiler ne var ise bakup kamu

Bir yılan var idi orada zi-seng
Ejdehā idi sanan kim zengī reng

Gördi anı çün şehi mu‘ciz-nümāy
Aldı tığini ele şîr-i Hudāy

Öyle çaldı ortasına Zülfikār
Kim bölünübene düşdi yire mār

15855 Çünkim ol şekl orada düşdi zi-pāy
Hālî oldı bārça süretten sarāy

Geldi bir eve dağı ol ser-firāz
Açdı bir bağılu kapuyı dağı bāz

Çok ‘acāyib var idi ol evde hem
Gördi bir levhi durar evvel kadem

Gördi bir hattı yazılı gayet ‘aceb
Gizlū rāzuñ āşikārına sebeb

Kaldı hayrān levh ile kağı görüp
Bir niçeyi Şāh getürdi çağırup

15860 İtdi fermān tā kim ol levhi revān
Alubanı çıhdılar andan hemān

Yoğ idi ol levhi anda okuyān
Ne hū anuñ remzini bilüp duyān

Geldi bir evden dağı yaña ‘Alı
Kapusını açdı anuñ ol velı

Gördi durur anda bir şüret dağı
Bārça süretten muşavver iy ağı

Bir taş almış ele misl-i āb reng
Olmuş o simāsıyla sım-āb reng

15865 Dolu taş içi billür çün āfitāb
‘Aksi iden anuñ iletürdi tāb

Didi Haydar Mālik’e iy ser-firāz
Gel ki göresüñ şüretlen selb-i sāz

Kanda görüpdür bunuñ tek şekli kes
Bunun esrārına kimdür dest-res

Mālik’ün geldi gözine ol ‘aceb
Her zamān Allāh adına açdı leb

Var idi bir ev dağı orada teng
Anuñ içinde durur bir hūb seng

15870 Gördi Haydar aña bir haţ yazılı
Aluban çıkdı revān ol māh-rū

Karşu geldi ne ki var idi çeri
Haydar’uñ yanına düşdi her biri

Yirlü yirinde kamu oturdılar
Ol daşı orta yire götürdiler

Yine ol levhi daħı iy ser-firāz
Kim ħurd andan duyabilmezdi rāz

Bilemezdi kimesne ol yazıyı
Dil dimekde kütah idi rāzını

15875 Çünki Ħaydar itdi ol levĥe nazar
Yırtdı rāzı perdesini ser-be-ser

Yazılı üstinde anuñ biş bend
Kim olurdı dāniş andan sūd-mend

Eylegil bu bend ile imdi ‘amel
Kim gönül bendi bunuñla ola ĥall

Eger olur ise ‘akluñ saña iş
İdesün bu bendi kend özüñe iş

Evvel ol kim yaĥşi söyle söziñi
Ağ ide iki cihānda yüziñi

183a

15880 Yaĥşılık ĥalsa kişiden yādıĥār
Getüre ümmüdüñ ağacı bār

Ol kişiye it ikinci yaĥşılık
Göstere saña yavuzluĥdan kılık

Eylemek yavuza yavuzluĥı redd
Nesne virmeye ‘avz şāyed aĥad

Yu üçünci halkı incitmekden el
Olmaya ғыbet idici sähib-i hal

Ger dilerseñ olmayasün rü-siyäh
Her kim gerekse olgil nık-һäh

15885 Ol gelen dördünci dünyā içre şād
Kimseye qalmaz cihān qalur bir ad

Günüñi hoş gör bu dem sen yime gam
İtmeye dañla dağı rızquñı kem

Gönlüñi bişinci āzād eylegil
Senden öñ gidenleri yād eylegil

Virme göñlüñ dünyeye yirüñ degül
Senüñ ile āşınalıg itmez ol

Görmegil meydānı güng sen rüz-i ceng
İt hayāl olur yirüñ tābūt-ı teng

15890 Başuñ irerse göke olma server
Yastuguñ yir alta olur Һışt gör

Таһт-ı başın kim alupsuñ zır-i pāy
Qalur ol senden girü iy nık-rāy

Kim ki bilürse bu bir nükte-i tır
Kim olur tahtuñ soñı tahta-ı ter

Ol hazāyın kim içidür dolu genç
Düşmen aparur ve qalur saña renc

İtmedin andan henüz kütâh-ı dest
Her yañadan uzadur bed-ḥāh-ı dest

15895 Bağlamadın sen ṭama‘ gözin be-cān
Düşmenüñ gözini açar ez-nihān

Henüz bırakmadın tācını Şāh
Yeñi aya gelür olur bāc-ḥah

Bundan öñdin çokları fermān-güzār
Ṭac ü taḥt issi vü şāḥib-i i‘tibār

İmdi toprağ altına yaturlar kamu
Teng zindān içre bārça ḥüb-rū

Ḳanı Daḥḥāk ile Ferīdūn ile Cem
Ḳanı Rüstem Bijen ile Güstehem

15900 Ḳanı İskender ü Dārā ḥandedür
Ḳamudan bir āşikāra ḳandadur

Terk-i tācūñ bunda öñdin kim var
İtdiler bārça yir atın ihtiyār

Var idi ol levḥ içinde çok bend
Kim ḥurd andan olurdı sūd-mend

Pendūñ arasında böyle yazılı
Müşkil açā kimse bu bendi kamu

Eyleyüpdür Dāl bu ḥışnı tamām
Bunca tılsımāt içinde iy ḥümām

15905 İdici fermān cihānda Şāh idi

Saňa tācı başı üzre māh idi

Çünki taht üstinde otururdu ol

Çarhuñ olur idi arayışı bol

Dād u dāniş içre ol Zāl idi

Hem Ferīdun kimi ferruḥ rāh idi

Dünye anuñ ferriyle dutmışdı cāy

Şehre ol idi çün perr-i humāy

Āḫiri irişdi aña dahı merg

Qoymadı şāḫında anuñ bāru berg

15910 Qal‘ayı ol dem ki ābād eyledi

Levh içinde bile ol yād eyledi

Kim ‘Arabdan pür-hüner bir nām-ver

Bārça resmi ḫayr ola olmaya şerr

Gele bu iqlīme irgöre elī

Ād ola aña şehi merdān ‘Alī

Duta dünyāyı aluban tıḡ-i tız

İde düşmenlere günü rüst-e-ḫız

İndüre ser-keşlerüñ başını yire

Ol zeber-dest olduğunu göstere

15915 Ne var sāhil ile Hāver-zemīn

İdeler şehleri aña āferīn

Ol açā benüm bu tılsımātumı
Bir hem ide rızķ ile tāmātumı

Bunca tılısm ile efsün eyledüm
Ben bu ķal‘ay ı anuñķün eyledüm

Çünki bula uşbu tılsımāta rāh
Şehr-i Zerrıne gide ol bı-sipāh

Rāzın onuñ daķı ide āşıkār
Çıķar içinde anuñ her ne vār

15920 Çok tılsımāt eyledüm yolında ben
Dürlü zaķmet çekübeni diñle sen

Tā ki var düyü işidüp şehr-i Zer
İdemeye kimesne anda güzer

Gıtmege ‘azm idesün çünki dürüst
Görkim tās içre ne vardır nuķust

Algil ol billüri sen zi-tāş
Kendün ile saķlagil itgil kıyāş

Rāzı şehrün andan ol āşıkār
İresün maķsüduña iy şehriyār

15925 Şehr ile ķal‘a yolınuñ müşkilin
İdesün onuñla pāk-i ģal adın

183b

Oğudı ol levhı çün kim nām-ver
Bes ‘acayib geldi aña bu haber

Ol murabba‘ daşa dahı ser-fırāz
Bağubanı āşikār itdi rāz

Gördi kendü nağşını anda ‘ıyān
Ne ki var pinhān rāz itmiş beyān

Böyle yarılmışdı ki iy sır-i merd
Yirden erlikle çıkarduñ aña gerd

15930 İzi āyetine şırüñ itgil nazār

Çünkü itdüñ sen anı zır ü zeber

Buyruğ itdi onlara ol pehlüvān
Kazdılar şırüñ izi altın revān

Çıhdı andan gördi bir sandūk-ı seng
Ağzı mismār ile bağlu katı teng

Yazılı ol hatt-ı daşda dahı dürüst
Rāzlar kim bunda sölendi nuğüst

Kim bu kal‘ayı şehi merdān ‘Alı
Aça buraya irişüp ol velı

15935 Bu tılısmāt kim hışār içinde var

Öyle sanasuñ görünür göze mār

Yine duran bil daḥı ārāste
Kim sanasuñ gencdür nā-kāste

Çün bu eşkālî idesüñ kamu ḥall
Ḳal‘anuñ ḳapusına uzatgil el

Giresüñ ka‘laya çün iy nām-dār
Göresün bir ḳara şahş iy şehriyār

Ḳaralığı ola çün deryā-yı zeng
Tıḡi elinde ola elmās reng

15940 Ḳal‘anuñ aḥbārı olan ez-nuḥust
Yazılıdur anuñ elinde dürüst

Anuñ anlındaki timsāl ile şāh
Bilmek olur öz kimlerden resm ü rāh

Bil kim ol daş ile kim vardur bilūr
Sen özüñden eyleme onları dūr

Didi Ḥaydar Mālik’e iy sır-ı ceng
Ol mūr ile götürgil böyle seng

Varuban aldı billūrı pehlüvān
Kim ziyāsında dolar idi cihān

15945 Oradan Ḥaydar alubanı sipāh
Dutdılar ḳal‘aya varmaḳlıḡa rāh

Çünki Ḥaydar çıḳdı daḡuñ üstine
Bārça yoruldı dilāverler yine

Bir zamān daḥ' onda ārām eyledi

Tā 'acāyib ne ki var görem didi

Gitmege kaşd itdi çün ol kār-dān

Şandūkuñ kapusını açdı revān

Bir kilid vardı içinde zerr-i nāb

Hūbluğ içre şu'lesi çün āfītāb

15950 Ol geleydi daḥı aluban bile

Durmadın orada daḥ' düşdi yola

Her niçe bin yavuğ olurdu ḥişār

Na'ra göñliñden aparurdu qarār

Bārūdan gerdūne irerdi ḥurūş

İrgöre mağza ḥalel ü gide hūş

Evvel ol kapuya kim irişdi şāh

Ol dilāver atlu dururdu siyāh

Qapdı ol atlu yirinden der-zamān

Niçe kim meydānda çünki pehlūvān

15955 Qaldı Ḥaydar anda şāh-ı nām-dār

Kim anuñ tek cünbiş itdi ol süvār

Şāh karar itdi yirinde gitmedin

Gitdi tiz yirine ol zengı yakın

İtdi fermān yiri qazmağa 'Alı

Tañrınıñ aşlanı ol girçek velı

Bir demürden çarhı oldı âşikâr
Görüben kaldı hıra hayrân u zâr

Çarhı anda der-zamân sindürdiler
Bildiler zengî aña iş kıldılar

15960 Düşdi atından yire orada kul
Oldı yüz pâre iderken cünbiş ol

Kimki gördi şâha itdi âferin
Kim ol idi bendlere kilid hemîn

Âferînden soñra Mâlik nâm-dâr
Haydar’a didi k’ey şîr-i Kirdigâr

Râyuñ ile pervereş bulur hurd
Çünkü fermân idesüñ itmege redd

Bârça dānişdür nihāduñ yâ ‘Alî
Hall idersüñ kanda olsa müşkili

15965 ‘Akl u dāniş oldı saña reh-nümāy
Kim bu çarhı bildüñ iy şîr-i Hudāy

Bilürem bilmez bunuñ tek rā’yı kes
Kimesne açmağa olmaz dest-res

Didi Haydar aña kim iy pehlüvân
Dāniş ile bile rāz olur ‘āyân

Bunda dāniş gerek ü ferhüñ ü rāy
Yitmez iş güç ile iy ceng-i āzmāy

‘Aql olur ‘aqlı olanuñ pışesi
Her başuñ bir nev’ olur endişesi

15970 Qandaki ‘aql olur ise reh-nümāy
Gele maqşūd yirine iy nık-rāy

İmdi qaldı ejdehā bil üstüvār
Kim olaruñ ile bend dürlü hışār

184a

Bu şüretler daḡ’ yirinden çün qopa
‘Aql u dāniş ‘uqdesin anuñ qapa

Qapusı hışnuñ bize ola güşad
Vireyüz bî-dād olana bārça dād

Geldi yavuḡına durur pıl-i mest
Bir nihengî binmiş ejderhā be-dest

15975 Ol dilāver bil deprendi zi-cāy
İmdi ol şîre qaşd itmege rāy

Didi Haydar burada durmaq gerek
Yiri bunda qazuban gömmek gerek

Pilüñ izi alta yiri qazdılar
Böldiler bir çarḡı daḡ’ iy pür-hüner

Saydılar ol çarḡı daḡı der-zamān
Pil düşüben oldu yüz pāre revān

Gördi şeh bir kapu idüben nazar
Bend-i mismār ile kapu ser-be-ser

15980 Geldi Haydar kapuya mānend-i bād
Kapuya irgürdi el ol hoş-nihād

Çün velāyet eli irişdi revān
Kapı açıldı kilidsiz der-zamān

Girdi kal‘a içre ol şîr-i Hudāy
Yād idüp Allāh adın ol reh-nümāy

Bir müdevvir havz gördi ez-zi-hām
Nāmı var reng tek anda sakf u bām

On şūret var havz içinde zerr-i nāb
Her biri şu‘lede san kim āfitāb

15985 Bārça yalıncağ eli ayağı bend
Biri direnmez anuñ iy hoş-mend

Didi şāh bile ‘acāyib kanda var
Rāzı gizler şekli kamu āşikār

Böyle hūb eşkāl hūsn içre mezîd
Ne hū deprenür ne güft ü ne senîd

Bağlıdur bendler ile ayağları
Dinmedin böyledür olur her biri

Beyledip yārenlere ol şāh-ı dîn
İder idi naqş-bende āferîñ

15990 Öni dahı öyle eyledi ħurūş
Kim işidüp onların dutuldı gūş

Var idi sūrāḥ ħavż içre öküş
Olmış her sūrāḥa bir kaç mā- tūş

Her yañadan ḥaşıl oldı bir yılan
Doldı yılan ile ħavż-içi hemān

Yüz yılan kamu yağar ağzından od
Durmadın yüneldiler onlara zūd

184b

Pehlüvānlar kamu döndiler girü
Ol yılanlar itdügiçün gülü

15995 Niçe kim var idi ħavż içinde mār
Bārça gitdi girü idüben qarār

Dişlediler ne ki var şüretleri
Başladı feryāda şüret her biri

Önlerinden kal‘a oldı yir ħurūş
Bir ħurūş kim kımaz idi ‘aql u hūş

Gezdiler ol ħavż içinde bir zamān
Girde oldılar delüklerde nihān

Girdi yılanlar yiryüzi çün yine
Şüretüñ yok birinde dıl dıne

16000 Mālik ile ‘Amr Hāydar indedi

Bu ‘acāyibleri onlara didi

Didi na‘ra kim çıkardı ez-ḥişār

Bu şūretlerden olurmış āşikār

Çün yılanlar ḥavz içinde ide cūş

Heybetinden bunlar idermiş gurūş

Çün yılanlar varup iderler karar

Bu şūretler sāmit olur her ne var

Uşbu sözde idi şāhı nām-dār

Kim yine ol ḥavz oldu dolu mār

16005 Yine ol şūretleri dişlediler

Her yañadan na‘raya başladılar

Ḥavz içinde ol kadar çıldı gurūş

Qalmadı ‘Amr’uñ başında ‘aql u hūş

İder idi düşüben yir üste kay

San ki ser-ḥoş idi çok içmişdi mey

Geldi ‘aqlı başa oldu hūş-yār

Didi yā Hāydar ki durma zjn-hār

Ola şāyed kim bu yir dāim belā

Bu belā içinde durmaqdur ḥatā

16010 Yeg ola ki görmedin renc-i dırāz

Fitne uyandı dōnevüz girü bāz

Andan öñdin kim belā ire bize
Gidelüm dönübeni işümüze

Didi Haydar kórķma kim uşbu hışār
Feth olur tevfiķ iderse Kirdigār

Siz gönülden giderüñ endişeyi
Kendüye yahşî söz idüñ bîşeyi

Bil kim ol rāz ı kim geçdi ez-nuḥūst
Yazılı gördümdi şüretde dürüst

16015 Kim cebñinde siyāhuñ yazılı
Bu hışāruñ ne ki var rāzı kamu

İmdi bulmazam kim anı k'andadur
Kim bilem doğru nişānlar k'andadur

Ol şüretler ger baña hüveydā ola
Kamu rāzı kal'anuñ peydā ola

Gezdi bir dem her yaña ol ser-firāz
Āşikārā olmaz idi aña rāz

Kal'a dolu naķşı ile nireng idi
Daşradan güng içerüden teng idi

16020 Bes ki şüret çok idi ağ u siyāh
Yoğ idi āyā yir basmağa rāh

Şāh-ı merdān didi yārānlarına
K'oldı müşkil iş bugün bize yine

Görmez şekli ki yavuz anda var
K'idem andan gizlü rāzı āşikār

Görinür bir şekl ırakdan siyāh
Aña müşkil durur aparmağa rāh

Varayum kim görüben anı 'ıyān
Gizlü işden hiç bulurmuyum nişān

16025 Yürüyüp andan şehi müşkil-güşāy
Şürete varmaqlığa eyledi rāy

Çün yavuk irişdi kara şekle şāh
Terk kıldı zengî dahı cāy-gāh

Zengînüñ yanunda bir ev var idi
Varuban zengi ol eve dār idi

Girdi Hāydar dahı ardınca revān
Tā kim ide anuñ işini beyān

Gördi bir tız dönüci dolap var
Ola ev içre ne yıl ü ne āb var

16030 Karşusunda bir sığır var bir kuzu
Dört yanında çizgenir dolap özi

Ol ev içinde görünmezdi siyāh
Gördi ol kuzu ile sağırı şāh

Girdi Mālik dahı' ol ive nām-ver
İtdi onlara ta' accüble nazar

İtdi añdan soñra Һaydar’a nigāh
Didi bunlara nedür bildür iy Şāh

Mālik’e böyle didi ol ser-firāz
Gizlū senūñ kimi baña dağı rāz

16035 Gördüm uşbu dağ içinde çok şuver
Kimesne bilmez nihānından haber

İmdi gerek varayuz iy nām-dār
Anda kim durur o heybetlū sūvār

Görelüm anuñ nedür pervāzını
Gün kimi rūşen idelüm rāzını

Anda geldi kim durardı ol sūvār
Mālik ejder böylesince nām-dār

Şekl deprendi yirinden der-zamān
Alubanı eline tıg-i bürrān

185a

16040 Ol dilāver gürzine uzatdı çeng
Atlu dağı hem irişdi aña teng

Zūr idüp bāzūsına ol pehlūvān
Urdı anuñ atı başına revān

İtdi atuñ peykerini bārça hırd
Düşdi at birle yire üstinde gerd

Çünküm ol şekl anda düşdi ser-nigün

Gördi bir kapu görünür zū-fünün

Ol evüñ açdı kapusını dilir

İçerü girdi revân ol nerre şır

16045 Bir deriçe görünürdi anda teng

Görinürdi andan ol ‘unnāb-reng

Daşharundan içerü itdi nazar

Gördi bir havz dolu kandan ser-be-ser

Olmuş o saķf ile hem dıvār u bām

O görinen kandan ‘unnāb-ı fām

Gördi Haydar hayra oldı gözleri

Tıre gördi bārça yir ile göki

Çıkup andan vardı leşkerine ol

Didi vardur bize bu kal‘ada yol

16050 İy sabā renc ile çekdük zaķmeti

Gösterüp dürlü hüner gördük leti

Bize feth olmadı uşta bu hışār

Sinmedi biri tılsımuñ ez-hezār

Ser-be-ser kal‘a firāz ile nişib

Bārça taşvır ile eşkaldür firib

Her kişide kim ola çeng-i peleng

Eyleyebilmez k‘ide bunda direng

Qaldı gönlümde temennâ-yı bu şehir
Kim göze olmadı görmeklige bahr

16055 Bir 'âcyıbdür kim itdükce nigâh
Gözüme görünmez ol zengî siyâh

İmdi nevbetdür kim ola ejdehâ
Yol bulam ola meger 'avn ez-Ḥudâ

Geldi ol yire ki var idi yılan
Bir kara dağ idi anı öyle san

Ağzını açmış durur mâr-ı siyâh
San anı nisbetde bir ğar-ı siyâh

Ağzınıñ içinde uzatmış zebân
Eyle sağan kim lisaniydı sinân

16060 Ḥamle itdi Ḥaydar'a ol ejdehâ
Durdı deprenmedi ol şîr-i Ḥudâ

Urdu gürzi başına ol şaff-şiken
Düşdi toprağ üzre anda ehremen

İdicegiz darb-ı gürzi kâv-sâr
Eyledi cünbîş yirinden ol hîşâr

Düşüben toprağa yeksân oldu ol
Ḥurd olup peykeri bî-cân oldu ol

Oldı nâ-peydâ çü şüret nâ-gehân
Çıkdı ağzınıñ içinden bir yılan

16065 Ağzını açubanı kaldırdı ser
Sol eline aldı ol serd-i siper

Dutdı açubanı ağzını yılân
Oldı kalkanla eli anda nihân

Ol bir eli ile şâh-ı nâm-dâr
Başını ırgüzdi gürzi kâviser

Böldi bu nev' ile ol şûret-şikest
Kim tılsımât oldı toprağ üzre pest

İtdi Mâlik aña çok çok âferîn
K'idemez kimse bunı iy nâzenîn

16070 Bil ki heybet ile göñlüm doldı hûn
Ejdehâ idicek elüñi zebûn

Didi Haydar gülüben k'ey pehlüvân
Bil ki olmaz böyle şûretlerde cân

Çünki teninde bunuñ cân yoğ idi
Ağzınuñ içinde dendân yoğ idi

Anda kim bu çal'ayı düzetdiler
Bu tılsımâtı anun çün itdiler

İdübeni tâ ki kimesne sefer
Uşbu çal'aya idemeye güzer

16075 Bu tılsımât korkusından kimesne
Bunda gelebilmeye girü döne

Ol degilmisüñ ki sen olanda ceng
Korkmaz idüñ gelse pıl ile neheng

Bu şüretten göñlüme geldi nihîb
Seni korkutdı bu şekl idüp firîb

Bir hekîm k'aña idi Alâne nâm
Dâniş ü efsâne içreydi tamâm

Bu şaver nakşî anuñ tedbîridür
Görinen bârça anuñ taşvîridür

16080 Bu tılısmı itdi tedbir ile pest
Yine tedbir ile olur bu şikest

Geldi ol eve yine şîr-i Hudâ
Kim orada çılmış idi ejdehâ

Özge tedbîrini ağâz itdi ol
Kapuyı açubanı eyledi yol

Girdi içerüye şâh-ı nâm-dâr
Sen diyeydün cennet oldu âşikâr

Bes ki hûb şüretler idi anda bol
Öyle san bir o idi cennetden ol

16085 Önc'eyledin şekli kimse görmemiş
Öyle hûb evden haber dağ' virmemiş

185b

Anda idi şüret-i zengî-nümā
Kim nişānın virmiş idi reh-nümā

Zengî bir tünd aşlanı iy kām-kār
Merkeb idübeni olmuş hoş-süvār

Tîgi almış eline āyine tāb
K'iletür idi gürz gerden āyin tāb

Yügürürdi her yaña ol nerre şîr
Zengî arkasında oturur dilîr

16090 Kaldı Haydar görüben anı 'aceb
Mālik'i ol ive eyledi taleb

Bakuban gör bunc'eyledin şekl-i zîşt
Görmüş iseñ dîv ola ehl-i bihişt

Böyle zîştî böyle ev içre dağı
Kim görüpdür cennet içre dūzahı

Ne ki gördüm idi ol daşda nuḥust
Yazılıdur bunuñ elinde dūrüst

Lîk gün bu demde bî-gāh oldu uş
Endişenüñ tūlı kütāh oldu uş

16095 Oldı ḥālî yağıdan zerrîn çerāğ
Ḳamu qarardı düz ü deryā vü dağ

Olalum t  t tisi t vus-ı perr
Gök g list nunda olsun cilve-ger

Gelel m buraya dönübeni b z
O nara meger i im z k r-s z

Bunı diyüp  ı dılar ivden rev n
Da dan inüp gitdiler d z  hem n

 ı dı yine  al'a içinden  ur  
N m-verler  albi itdi anda c  

16100 İtdi  aydar'dan ya a M lik nig h
Söyledi a a kim iy   r-   h

Gel gidelüm terk idüp bu da ı biz
Bu t lsim t  nider z da ı biz

Alalum T hm s rezmini o a
 del m end   i e   ndin so a

Yine gerek burada oturavuz
Her zam n biz bunca  fet görevüz

U ta bu yire biz irenden ber 
Niçe niçe gör ki za met dutdı r 

16105 Böyle virdi M lik'e  aydar cev b
K'ey dil ver itme fikr-i n - av b

Bu  i  r  aya  altına alayum
Didig mi b r a bir bir  ılayum

Göreyüm taşvîr ile timsâlini
Açayum bend ile men eşkâlini

Niçe kim olur ise bu iş dırâz
Döneyüm düzetmedin işümi bâz

Gördüm ol levh üzre yazılmışdur büst
Şehlerüñ târihi kim gitmiş nuḥust

16110 Kim bu ҡal'a baña açılāsıdur
Dağ başı düz yir kimi olāsıdur

Var idi ol tahta üzre şüretim
Kāmet ü ҡaddimle ҡamu hey'etim

Қal'ayı ҡoparmayınca tā ki men
Buradan deprenmezem ki diñle sen

Қorқмақ ise pehlüvāna bīşe ger
Қorқmasun Ḥaydar işidür bu hūner

Dañla sen ҡal alubanı encümen
Gör ki yalguz n'eylerüm orada men

16115 İy besā kim didiler bu nev'a söz
Ḥaydar'a ḥazır olanlar yüz-be-yüz

Ser-be-ser bārça sözi oldı cevāb
Gelüben itdi gırān başları ḥāb

Uyudılar olunca tā vaqt-i namāz
Danuñ atıcaқ durup itdiler niyāz

Lāciverdi perde-i nîl-i hıyām
Oldı çün jengerinden zengār-ı fām

Kaşd idüp şāh bağladı dağa kemer
Kopdı leşker dağı böyle ser-be-ser

16120 Didi Haydar Mālik'e k'ey pehlüvān
Sende ger gitmekden incir ise cān

Yalıguz ben ol tılsımāta basam
Kimse dağ' olmazsa bünyādın kesem

Sen bugün leşkerle it bunda karar
Tā inüp gelince ben ez-kūh-sār

Didi Mālik niçe kim ben zindeyüm
Cānumı yolıña koymuş bendeyüm

Hāk-i pāyındur gözüme tūtiyā
Eylerüm dün gün senün için senā

16125 Munṭazır fermānuña men māh u sāl
Bağlayam kulluğa bili hoş-fi'āl

Ger katiligde olursam yara
Ola bu da'vi baña ancağ rüyā

Her yaña kim idesüñ rāyı dürüst
Olayum gitmeklige ol yaña süst

Didi aña Haydar'ı rüşen revān
Virilür böyle kim olsa pehlüvān

Didi revān Ḥaydar’a k’ey nām-dār
Yol bilirdüm tã girünince ḥiṣār

16130 Bil ki bundan girmez ele şeh-i zer
İtmemişdür kimesne anda güzer

Rāvāna Ḥaydar didi k’ey ser-firāz
Giderüm anda oñarsa kār-sāz

186a

Çünkü ben leşkeri kıpam zi-cāy
Sen gerek baña olasuñ reh-nümāy

Rāvān aña didi kim derrende şır
Şehr-i Zerrīne gidebilmez dilır

Gizlū rāz kim bende var ‘alı-neseb
Āşikār itsem kalasuñ bes ‘aceb

16135 Şehr-i Zerrīn yolıdur dürlü belā
Karşı gitmekdür belāya bes ḥatā

Girmek ol şehir içine āsān olur
Çıkmağı gücdür ḥurd hayrān olur

Eger ol şehre aparursuñ sipāh
Keşti ile gitmek olur aña rāh

Yolu deryā vü ceziredür kamu
Kām ez-zakḫūm aña bünyād iy ulu

Keşti on gün gide çün iy kām-yāb
Göresün bir dağı ırmiş ber-sehāb

16140 ulesiyle bir ola evc-i sipihr
Anuñ üstindedür zerrine şehir

Daşradur sāhilden ābādı anuñ
Deyilür zaqqūm būnyādı anuñ

Huḅluḡ içre bağ-ı cennetdür tamām
Tāc-dāridur anuñ Şalşāl nām

Key şehinden kamu ol server durur
Ced-be-cedden ol ferīdūn fer-durur

K'anda vardur güft ü sine yāl u bāl
Dünyede kimsede olmaḡdur maḡal

16145 addi kimi olmaya serv-i revān
Görmeyüpdür mislin anuñ bu cihān

Serv ayağı altına misl-i sāyedir
Bes ki başı çarḡ ile hem sāyedir

Görüben addini gerdūn oldu ḡam
Seksen arşundan degüldür būyı kem

Dağ anuñ öñinde idemez karar
Deprenür yir deprenende şehriyār

Çün dilāverler ile ide sitiz
Āşikār ola cihānda rüst-e-ḡiz

16150 Anuñ oğundan felekdür çün gümān

Tıǵı ǵarbından olupdur ol revān

Tıǵı anuñ āsümān ola meger

Çehresi ılduz durur san ser-be-ser

Ger ide Behrām tek ħamĥāmı ol

İndüre gökden yire Behrām'ı ol

Kūh-ı ħārā olsa aña hem-neberd

Çıkaruban ħurşide irgöre gerd

İy besā kim aluban gürz-i girān

Qoymadı peleng ile ol şırde cān

16155 Her kişi k'anuñla ser-keşlik ide

Başı tende qalmaya anuñ gide

Tūl u 'arǵı tek anuñ yoǵdur kişi

Kimse meydān içre bulunmaz işi

Ĥadden artuq durur anuñ leşkeri

Görmemiş daǵı anuñ tek eri

Mūmda daǵıdır ol dīn içre nerm

Göñli oda odundur daǵı germ

Gice gündüz ider oda bendelik

Qarşusunda gösterür efkendelik

16160 Oda dapınmaǵda öyle durur ol

Ögrenür kāfirler andan egri yol

Oğlı var yüz bārça bağlanmış kemer
Her birisi atından pür-hüner

Ayrıdır her birisinüñ leşkeri
Leşkere ser-verdür anuñ her biri

Ƙam Ƙamu tā olınca kūh-ı kâf
Onlaruñdur ider anda onlar lāf

Yırlarında pıl cezāyirince var
Kim mihned bilür idebilmez şümār

16165 Cümleye fermānıdır anuñ revān
Bağlamışlar ‘ahd birle bığān

Leşkerinün ħarcı deryādan gelür
Tahtınuñ ucu süreyyāya irür

Ne zamāndur eylenez Şalşāl yād
İmdi yok ol yaşlu kes iy pāk zād

Yaşı artuƣ ola şāyed ez-hezār
Kim bu iƣlimde durur ol şehriyār

Gice gündüz ister av eyleye ol
Tedbiri av eylemekdür az u bol

16170 Pehlüvānlıƣ eyler ol pırāne ser
Şādumanlıƣdan yigitdür nām-ver

Geçirür ‘ömrini alup şād-mān
Yoğ işi şādlıƣdan özge der-cihān

Yoğ imiş şāyed ğama ol mülke rāh
K'ol dilāverdür içinde pādişah

San hevāsıdur anuñ baĝ-ı bahār
K'oraya yil eser ez-dārül qarār

Bir hevā k'anunla olur tāze cān
Sebzedür kamu aķar cūlar revān

16175 Topraĝından kim ğubār olur şabā
'Anberin bū olur anuñla hevā

Önc'eyledin daĝı ħurrem sezer mi
Bilmezem kim görmiş ola ādemi

Şehr-i Zerrin mülki ol kişver durur
Mürĝ-zārı cennet-i aĥdar durur

186b

Yokdur ol şehrüñ kapusına kilid
Ol irem baĝı kimidür nā-bedĭd

Ol zamāndan kim anı düzetdiler
Çok tılsım anuñ içinde itdiler

16180 Korkusından kim tılsımāt itdi Dāl
Kimse anda gitmege bulmaz mecāl

Çünkü cest ol rāzını itdi 'ıyān
Leşker işidüp 'aceb ğaldı hemān

Didi yāranlara şāh-ı nām-dār
Kim görüpdür bu ‘acibi āşikār

İmdi deryānuñ idüñ tedbirini
Bād-bān idüp süreyyāya yōni

Gözedüñ uş buradan Hısn-ı berenc
Zahmet ile tükene meger ki renc

16185 Görelüm Tahmās kıanda iletđi cān
Bulavuz andan meger doğru nişān

Ḳamu leşker yir yirinden durdılar
Rāyı girü dönmek içün gördiler

Keşti içre çekdiler esbāb-ı raht
Tā göreler kim n’ider onlara baht

Keşti üç gün ötimek çıhdı zi-āb
Çekdi özine mıl-i āyine tāb

Ḳal’a içre Sa’d ile Zınhār-Hār
Keştiyi gördiler ez evc-i hişār

16190 Ḳal’adan çıhdı olar qarşulayu
Dutdı çok çok şādılığ onlara rū

Çıhdı deryādan kenāra çün gemi
Ḳalmadı gönlinde onlaruñ ğamı

Birbirin kucaqlayuban çün meger
Sordı onlar biri birinden haber

Oradan yönelüben şîr-i'llâh
Kal'anûn içine apardı sipâh

İstedi Kırtâs birle hâmei
Bir kişi andan ki yaza nâmei

16195 Orada bir nâmei sâz eyledi
Kıssayı evvelden âgâz eyledi

Çekdi kâfûr üçre çün müşğîn kalem
Evvel Allâh adını itdi raķam

Didi fazluñla açılur beste der
Hem devâsından bulur haste ciger

ķamu hâlk işine sensûñ kâr-sâz
Her ne iş var ķamusından bî-niyâz

Çün neşîmi lutfüñuñ oda yete
Yanar iken dürlü çiçekler bite

16200 Çünki ķahr idesûñ iy hâllâk-ı bāk
İde senûñ bîşe pîli helāk

Bende olanlar saña âzâd olur
Pest idenler özini şîmşâd olur

Her kime lutf ile idersûñ nigâh
Kendü ķadrince virürsûñ dest-gâh

Çıharursûñ kimi ber-ķarķ-ı bülend
Kimi bıraķup idersûñ müstemend

Ger niyāz ehli ola ger bî-niyāz
İkisine dahı sensün çāre-sāz

16205 Eyleyenden soñra çıka āferin
Çok senā ol pervere itdi qarın

K'ey Ebū'l Muḥcen cihānda şād ol
Renc görme kaygudan āzād ol

Ceng idenden berü ol sâhil sipāh
Kim alup tefriķa itdi kine-ḥāh

Geldi Hāverden çeri irişdi nev
Onlara Cemşid olmuş peş-rev

Bir uğurda düşmene yār oldu ol
Oñı iş ki itdi bî-zār oldu ol

16210 Birbirine virdi iki şeh eli
Birisi Hāverlü biri Sāhilî

Yıl ile od tek bile düzildiler
Beni gelüp orta yirep aldılar

Öyle savaştan aluban tığ-i tiz
Kim arada ḥāşıl oldu rüst-e-ḥız

Öyle götürdüm yirinden leşkeri
Kim 'adu bilmedi ayağdan peri

Leşker dağıldı sağ ile solı
Diri kalanı ele aldı yolu

16215 K paruban  ayme v   ar-ge leri

K l'adan ya aya yöneldi  eri

Varubanı  ehre girdiler sip h

Ba ladılar bize  apu ile r h

' k bet aldum elinden t c u ta t

Aluban T hm s  a up gitdi ra t

Dutuban gitdüm anu  ardınca yol

T  meger bir yirde gire ele ol

Hu k u dery  dimed m b -r h u r h

H  n-ı Berence apardum men sip h

16220 K l'ada girdi ele T hm s-ı   h

Do dum anu  üstine m nend-i m h

Eyledüm ol  al'ayı da ı g   d

Oldı a'la eger kim iy  o -nih d

187a

 tdi  sl mı  abul T hm s-ı   h

O ı tek g  linde gizl  k ne-  h

Ol cef cu ehl-i  m n olmadı

Oldı müsellem M sl m n olmadı

Sa'di Vak   ı idüp bendden  al  

Eyledi çok çok a a en' m-ı     

16225 Yoğ idi eli kim anuñ ide ceng

Ayağı dirmedi itmege direng

Gözedüben dimedi bı-rāh u rāh

Kaçubanı gitdi ol Tahmās-ı şāh

Mālik'üñ bildüm men işinden haber

Ol tılısmatdan yaña itdüm sefer

Anı kırtardum ki kemer itmişdi Zāl

Açdum niçe tılısm itmişdi Dāl

Gelmişem Hışn-ı Berence uşta ben

Çün dilāverlerde rāhat bula ten

16230 Dilerüm ki bundan aluban sipāh

Varuban görem ki kıanda gitdi şāh

İntizārum bunda kim ol pehlüvān

Gele kim ardınca olavuz revān

Qal'ada eglenürem alup sipāh

Ol dilāver tā ki gelince zi-rāh

Der-zamān kim saña irişe nişān

Durmayup leşkeri alup ol revān

Çünkü nāme yazılı oldu tamām

Bir kişi itdi güzın ol nık-nām

16235 Kim öküş gelmiş idi dağ ile deşt

İdebilürdi deñüzden hem güzeşt

Geldi ol kişi idübeni şitâb
Zevrak içre girübeni geçdi âb

İrdi Bu'l Muḥcen'e çün ol ser-firâz
Yiri öpübeni açdı aña râz

'Arza kıldı nâmeyi ol varan er
Aldı elinden revân ol nâm-ver

Okıdı çün nâmeyi ol nâm-dâr
İtdi gözinden yüze güher nisâr

13240 Leşkerüñ savaş evin itdi güzün
Kimi kim bilürdi savaşur yaqın

Genclerüñ açdı qapusın ser-firâz
Leşkere virdi kamu âlât-ı sâz

Çün Ebü'l Muḥcen alup gitdi sipâh
Bir kişiyi şehr içinde itdi şâh

Ardınca alubanı ol leşkerin
Gitdi keştiye binüben pâk-i dın

Ol tarafından dağı şâh-ı nâm-dâr
Dün gün Tahmâs'a itdi intizâr

16245 Ne ki var âbâd u vırân u berr
Gelmez idi şâh'a düşmenden haber

İki câsus eyledi anda revân
Tâ ki Tahmâs'dan bile onlar nişân

Mālik'e baķuban andan sōledi
Çok 'ācāyib dünyede gördüñ didi

İt nazār gör ol mīl-i āyine-tāb
Kim bulur tābından āfet āfītāb

Anı kōparmak gerek iy nām-ver
Kim yirinde kalmaya anuñ eser

16250 Kārvān her niçe kim baħr ile berr
Geçübeni buraya ider güzer

Dapşurur burada evvel ol ħarāc
Ötebilmez virmeyince bunda bāc

Zaħmet içinde durur çok kārvān
Virmeyince bulmaz bācın amān

Niçe gerekse bile apar kişi
Uşbu yoldan gidere gör teşvişi

Mālik ejder işidüp durdı o rū
Durdı leşker içre serverler kāmı

16255 Geldi ol mīle vü Mālik açdı çeng
Kim anı aça alup pūlād-ı seng

Nize vü gürz ü külüng ile teber
Olmadı hiçbir aña kār-ger

Çok irişdürdi aña serverler el
Bulmadı ol mīle bir zerre ħalel

Oldılar bu işde tã olınca şeb
Qaldılar yıqamayubanı ‘aceb

Qamusınıñ qabarubanı eli
Dutdılar qal‘aya gitmege yolu

16260 Çünki gündüz oldı şāh-ı nām-dār
Leşkere emr itdi oldılar süvār

Geldi evvel k‘anda k‘iderdi namāz
Hāzretine hālīkuñ itdi niyāz

Çünkim itdi hālīka şāh āferin
Didi kim iy dāvir-i İslām u dīn

Baňa sen virdüñ cihānda dest-gāh
Başumı itdüñ evce ez-çarh-ı māh

Kim getüre senden özge figendei
İre göre āzādlığa bendei

16265 Sen beni kılduñ cihānda behre-mend
Tır ü şemşir ok kılıc virüp kemend

Ben senüñ fazluñ ile uzatdum el
Çok bāşuñ taciñ bıraқdum be-ḥayel

Muṣṭafā dīninüñ açdum qapusın
Bağladum ayruқ qapunuñ qamusın

187b

Oldı meylüm çün bu mîl açmağa
Sen rahîmsüñ rahmetüñi saçmağa

Baňa nuşrat vir burada yâllâh
İdeyüm bu mîli fazlunla tebâh

16270 İtdi andan leşker ehline nazar
Mancınıka didi daş yığa meger

Bunı daş ile vîrân kıлмаğ olur
Hârını hâra ile almağ olur

Çünkü tedbir itdi ol dâniş-nümây
Durmadın kıpdi kamu leşker zi-cây

Her yañadan çekdiler daşı revân
İtdiler savaş yarağını hemân

Sağ u soldan kim ki var pûlâd-ı çeng
Gözedüp atdılar ol gözgüye seng

16275 Daşı bin inerdi yukarudan yire
Az kalurdi kim tütün göke ire

Buldi şikest orada şekl-i ‘ikab
Pür-nigün oldı mîl-i âyine tâb

Mîl toprağ üzre düşdi anda çün
Düşdi bârû dahı oldı ser-nigün

Bārū'yı ol günde kim düzetdiler
Aşlını ol mîl üzre itdiler

Didi yāranlarına dahı 'aceb
Bundan artuķ eylemek olmaz taleb

16280 Kim bunuñ tek bāryu böyle ھیşār
Bu mîlüñ aşlında idi üstüvar

Virdi tevfiķ dād-ger pār oldu taht
Bitdi āsānlıķ ile bu kār-saht

Ger baña olmazsa hālīķ reh-nümāy
Böyle mîli kim ķoparurdi zi-cāy

Aşılı ķamu bend ile eşkāl idi
Bunı dahı' tazıyif iden hem Dāl idi

Olalı ābād uşta bu ھیşār
Bārū dahı' bunuñla olmuş üstüvar

16285 Çünki uşbu bārū oldu ser-nigün
Yine düzetmek gerek bunı bugün

Leşkerine eyledi fermān dürüst
Kim ķodılar yeniden bünyādı cest

İşlediler üçgün anda ol çeri
Yine oñı tek düzetdiler yiri

Leşkerine didi şāh-ı nam-ver
Gelmedi Tahmās'dan bize haber

Qalmaqđ leŖkerde dağ' esbāb-ı sāz

Qorđarum ki bunda iŖ ola dırāz

16290 Gōrūñüz kim gūnūni Ṭahmās-ı ŗūm

Nārada qoyupdur itseñ merz ü būm

Her yaña itdiler qōq qōq revān

Bulmadılar āŖikārā vū nihān

Didi bir ŗahillū kim HıŖn-ı Berenc

Olmaya ŗāyed ki ola ḥālī zi-genc

Her ḥarācı kim virūr deryā niŖin

Gōsterūben anda qoyarlar hemin

Qız qarındaŖı bilūr imdi ki genc

Nirde olur yiridūr HıŖn-ı Berenc

16295 UŖta bu sōzlerki sōlendi nuḥust

Soruñ andan kim size disūn dūrūst

Didi Ḥaydar kim getūrūñ yūze yūz

Sōyleyem ne ki varsa aña sōz

Bir kiŖiye ne ki Ḥaydar sōyledi

Qız qarındaŖıña Ṭahmas'ūñ didi

Kim seni ōndedi ol ŗir-iġlāh

Bilmezem gōñlünde kın iy yūzi māh

Çıhdı evden ol perġ rū sōzi qand

Yirine ḥalḥāluñ ayağında bend

16300 Geldi Һaydar yanına ol serv-i nāz

Öpdi yiri oturup itdi niyāz

Yön dutuban didi ol ‘ālī-cenāb

Kim ne sorsam aña vir bir bir cevāb

Ulular gencini takrır eylegil

Var ise bu ƙal‘ada sen sölegil

Eski Һancdan ne ki varsa bunda māl

Gizlemegil benden iy şāhib-i cemāl

Bunda ƙoyupdur ne ki Tahmās-ı şāh

Doğruluğ it bize göster aña rāh

16305 Her niçe kin doğruluğdan gele söz

‘Āķibet göstere ƙurtulmağā yüz

Һaydar’a böyle didi ki ƙız ki men

Doğru diyeyüm işitsün encümen

Һışn-ı Muraşsa‘da olur genc-i şāh

Bulmaz anda varmağā yıl dağı rāh

Var durur bir şehir deryādan kenār

Ƙubať anuñ içinde fermān-güzār

Şehlerinden sāhilüñ iki dilir

Bāzū ile pıl ü çengāl ile şır

16310 Anda derler kim olan da vaqt-i ƙın

Yeñebilmez onları sāhil-zemin

Ser-fîrâzuñ birin ideyüm beyân

Diyilüpdür adı anuñ Erdüvân

Öyle atludur kim ol olan da ceng

Çengi ile yırtar ol çerm-i peleng

Ol birinüñ dahı adın bil zūr

Vardur on yıldan dahı' artuğ anda zūr

188a

Pençe ile kıparur hortüm-ı pıl

Đarb ile yaķar od ez-deryā-yı nıl

16315 Saķlar ol ikisi bu nev' ile genc

Gösterür çoklara onlar dürlü renc

Genci ol ķal'a içinde kıoydı řāh

Bulmaz ol cezireye kimesne rāh

Saķlar idi imdi k'ol Hışın-ı Berenc

K'etdi ābād ol hāzāyın ile genc

Kim ki kesüp gelür idi baķr u berr

Buraya irer idi aña güzer

Her memālikden alurdı ol ĥarāc

Aķça vü dıbā vü zer-beft ile tāc

16320 Buyururđı buradan Tahmās-ı řāh

Gider idi genci aluban sipāh

Hışn-ı muraşşa‘da kurulurdu öni
Dapŝurup giri dutarlardı yöni

Uşta imdi oldu çok çok rûzigâr
Ḵal‘adan gitmedi māl iy şehriyâr

Ŗâyed artuğ ola elli dah‘ sāl
Gitmeyüpdür buradan oraya māl

İt nazar ol burca ber-evc-i hışâr
Kim anuñ bünyâdı taŝdur üstüvar

16325 Var içinde gevher ile tûk u tâc
Elli biñ andandur bâc u ħarâc

İtdi fermân leşkerine şehriyâr
Aldılar genci açuban kām-kār

Çekdiler ol ḵal‘a içre ince genc
Kimlere gevherden irdi dürlü renc

La‘l u fîrûze idi yâkût-ı nâb
Çok kıymetlü dâneler dürr-i hoş-âb

Oğ u yay u gürz idi zerrîn kemer
Kim alınmış idi ħarc-ı baħr u berr

16330 Ŗâh-ı merdân istedi serverleri
Ḵamu tâcirleri dah‘ dîn serveri

Niçe kim Tahmâs olardan aldı māl
İki önce virdi şîr-i zü‘l celâl

Onlara buyurdi alup bārça raḥt
Gıtdiler çün girdi ellerine baḥt

Genci baḥş itdi ne ki vardı sipāh
Artdı anuñ ḳamusında ‘ızz u cāh

Baḥşış bes ki genc nām-dār
Leşkerüñ düzeldi işi her ne vār

16335 Egledi orada Ḥaydar leşkeri
Tā bile Ṭahmās ḳandadur çeri

Ḥaydar’a feth oldı çün Ḥışın-ı Berenc
Andan aldı çok çok kıymetlü genc

Ḳaldılar ḳal’a içre aluban sipah
Dġn çerisi tā ḳaçan ire zi-rāh

Ḳal’anun üstinde duran dġde-bān
Gördi deryā üzre baḳup nā-gehān

Kim görünür bir çeri ḥadden mezġd
Su yüzi leşkerden olmış nā-bedġd

16340 Çün gördi dġde-bān geldi sipāh
İndi ta’çıl idüben iy nġk-ḥāh

Vardı Ḥaydar yanına itdi niyāz
Öpübeni yiri açdı aña rāz

Kim gelür bir leşker idüben şıtab
Görünen keşġi durur görünmez āb

İtdi fermān anda şāh-ı nām-dār
Kim aña karşı vara Zînhār-Hār

Didi görkim bu gelen kimler durur
Ol çerinüñ serveri ne er durur

16345 Çıhdı ol alubanı bile sipāh
Gözedüben gitdiler deryā vü rāh

Çıhdı çünkim keşti deryādan kenār
Oldı Bu'l Muḥcen direfşi āşıkār

Çünkim onlar birbirini bildiler
Çaldırup kūs şād-manlık kıldılar

Çıhdı deryādan kuru yire sipāh
Şād oluban dutdılar kal'aya rāh

Ḥaydar'a varuban irişdi ḥaber
Karşı çıhdı kal'adan ol sır-i ner

16350 Birbirin kaçup ol iki nām-ver
İtdiler gül yüzlerin yaş ile ter

Ḥayme kurdurubanı şır-i'lāh
Ne ki var cem' oldı yanına sipāh

Olduğın encām ile āğāzını
Birbirine söylediler rāzını

Sākin oldı çünkim ol leşker-penāh
İki cāsūs gelüben irdi zi-rāh

Didiler Tahmās-ı şüm-ı şüre-baht
Aparupdur Hışn-ı vîran yaña raht

16355 Ƙal‘adur deryādan ire nām-dār
Kim anun tek olmaya muhkem hişār

Ni ki var ābād u vîrān bûm u berr
Görmemiş ābād andan yek beşer

Bir-kūhı hārādur irmiş ber-sehāb
Kim aña çıķınca pür tōker ‘ikāb

188b

Ger cihānı ser-be-ser dutsa sipāh
Bulmayalar şāyed ol Ƙal‘aya rāh

Kimse alamaya idüp anı ceng
K‘önceyledin gelmeye hārāba çeng

16360 Ƙal‘a içre çoķ durur leşkerle genc
Görür anlardan Ƙamu sāhillü renc

Ƙal‘a içre üç dilîr itmiş yiri
Biri birbirinden dilāver her biri

Ser-firāz-ı Argün kūhı teki şîr
Andadur yoķ misl-i ‘ālemde dilîr

Olmaya Simrāk semderî kimi er
K‘onlara hemtā ola bir nām-ver

Dünyede H  ydar'dan   zge n  m-d  r

A  maya ol   al'ay   her kim ki var

16365    n ol iki c  s  s   d  ni  -n  m  

B  r  a s  zlerini itdiler ed  

Le  ker  n   i  in d  zetti n  m-ver

T   gide T  hm  s'  n ardınca meger

Didiler Fett  h id  ben   it  b

Zevrak  a bin  p ge   ben geldi   b

  tdi ferm  n t   kim ol dest  n-n  m  y

Gel  beni girdi der-perde-ser  y

H  ydar andan sord   kim iy p  r-h  ner

   h-   s  hilden ne bil  rs  n   h  ber

16370   oymadum ben ge  memi   her yir ki var

Bulmadum andan ni   n iy   ehriy  r

  ehre ird  m kim Mura       a  n   n  m

San hev  s  yd   anu  n d  r-     sl  m

Bir yigit s  h  ll   var b  -'  zz    c  h

Ol h    r i  inde olur p  di   h

Ol cih  ncuya diy  pl  r   ubat   n  m

Ser-fir  z u n  m-verd  r ol tam  m

Mu   af   le  kerid  r anda es  r

Bendi i  inded  r anu  n dest-gir

16375 Var durur hāverlü bir kıız anda hem

İmdi ol yirde eşir bā-derd ü ğam

Aña Kubat'ıñ göñli olmış müstemend

'Aşkı ile ħor u 'āciz derd-mend

Göñline kisvesi salmamış hiç tāb

Zülfı tek yüzine ħayrān u ħarāb

Virmez aña göñlini ol kaçd-i serv

Kaçar andan san 'ıķāb görür tezerv

Deyü elinden sāl geçmiş ol peri

Kūh-ı ħārāda idinmüşdür yiri

16380 Dağda oturur serāsime vü deng

Durup oturduğı yir cāy-ı peleng

Çünki bildüm ben anuñ aĥvālını

Gıtdüm ol dağa dutuban yālını

Sordum aña di saña hūş ü tebār

Kim durur tā bileyüm iy ħoş nigār

Didi atamdur şehinşāha vezır

Beni bu yire getürdiler eşir

Ben dağı bildürdim aña nāmumı

N'oldıgın āġāzumı encāmumı

16385 Çünkim ol bildi meni ağladı zār

Gevher itdi güle nergisden nisār

Baňa söledi kim āhu zārumı
Sölegil görgeç vefāsız yārumı

Sen digil Bu'l Muḥcen'e iy ser-firāz
Ne ki ben ğamġinde gördüñ ise rāz

Aña bir bir 'arz eyle ḥālimi
Ol gele meger bilüp aḥvālimi

Dutdı Bu'l Muḥcen çū bu destāna gūş
İtdi od düşübeni içine cūş

16390 Çaldı ğayretle elini eline
Didi yandurdı bu od beni yine

Dutdı andan soñra Ḥaydar yaña rū
K'iderüm merg uşbu nengden ārzū

Buyruġ itgil tā kim atlanuban sipāh
Kim buradan dutayum ben aña rāh

İşidüp Ḥaydar kıpardı leşkeri
Gird-i gerdüne irüşdürdi çeri

Bir kişi İslām çerisinden güzın
İtdi anda der-zamān ol pāk-i dın

16395 Aña didi kal'ada ser-dār ol
Dün ü günde uyumayup bı-dār ol

Mālik'e daḥı didi iy rezm-ḥāh
Ḥışn-ı vırāndan yaña apar sipāh

Didi Sa‘di dahı iy hançer-güzār
Mālik ile sen dah’ it ceng-i hışār

Ḳal‘ayı savaşıla almasa sipāh
Saḳlayuñ düz yirde ne var ise rāh

Ḥayralıḡla eylemeñ siz anda ceng
Saḳlayuñ güng düzde olan yolu teng

16400 Hem orada eglenüñ alup sipāh
Gözedüñ tā ben irişince zi-rāh

Yanına Bu‘l Muḥcen’i çağırdı hem
Bilürem ki sende tākāt oldı kem

Sen düzetgil keştiyi iy nik-ḥāh
‘Amr u Feṭṭah ile ben bir kaç sipāh

Buradan yıl kimi sürelüm revān
Görelüm gerdış niçe ider zamān

189a

Ol Muraşsa‘ şehrine idüp şitāb
Gidelüm itmeyüben ārām u ḥāb

16405 Çaldılar kūs itdi fermān nām-ver
Māhpeyker tūḡ-ı göke irgördi ser

Pehlüvānlar çekdiler keştiye raḥt
Sürdiler keştiyi banırdı baḥt

Mālik ejder dahı aluban çeri
Gitdi deryā içre ol dın serveri

Mālik ejder gitdi çün ber-hanķa rāh
Çııdı deryādan yiddinci gün sipāh

Ḳondılar yavuk görünince hıķār
Oldı daıuñ etegi dolu süvār

16410 Didi ḥayme ḳurdılar leķker-penāh
Baıladılar daıuñ eteginde rāh

Bahdı ol ḳal‘aya Mālik-i nām-dār
Görinür bir bārū gördi üstüvār

Ol hıķār idi uca gāyetde tünd
Kim olurdı göz aña bahmakdan künd

Bārça ol daıuñ etegiydi meger
Kimi idebilmezdi ḳuş anda güzer

Mālik ol daıa bahup ḳaldı ‘aceb
Sa‘d’a bakubanı söze açdı leb

16415 Kim biz eylemek gereküz çok direng
K’almaı olmaz idüben ḳal‘ayı ceng

Çııdı deryādan çū Mālik bā-sipāh
Gördi anı dıdebān idüp idüp nigāh

Dıdebānlar itdiler ḳamu ḥurūķ
Didiler Ṭahmās’a leķker geldi uķ

Dağ etegin ser-be-ser dutdı çeri
Çarh kurdı resm bî-dād-geri

Uş dutuldu bir kızıl perde-serāy
Kapusında bir ‘alem şu‘le-nümāy

16420 Ol ‘alem bil ejdehā peyker durur
Bu gelen hem Mālik-i ejder durur

Didi Tahmās aña düşvār oldu kār
Bize hışm eyledi devr-i rūzigār

Dir idi iy baht-ı gümrāhum menüm
Çāh içine salduñ uş cāhum menüm

Beni tārāc itmege olduñ dilir
Saña n’oldu benden olduñ söyle sır

Oldı bed-endiş baña çire dest
Günümi dün eyledüñ işümi pest

16425 Bahtımı pîrüz iken itdüñ siyāh
Bārça ider işümi düşmen tebāh

İtdi fermān çaldılar nāy ile kūs
San hevā gerd ile oldu āb-nūs

Didi evvel oradan bir nām-ver
Kim virebilürdi şehlere haber

Oradan durmayubanı duta rāh
Mālik’e peygāmı irgöre zi-şāh

Didi aña pehlüvāna söylegil
Yol ki haddi yok durur terk eylegil

16430 Bes ki vîrānlık idüpsüñ sen yiter
Uş henüz senden harābdur büm u berr

Büm u bünyādımı koparduñ kamu
Leşkerüm dağıldı gitdi sū-be-sū

Ƙan döküben yirümi itdüñ harāb
Bize niçe gösterüsuñ sen ğazāb

İşlerüñden kim idüpsün öyle şerm
Olmagil incitmek içün halkı germ

Terk idübeñ mürz ile bünyādımı
Bu vîrāna virdüm uş ābādımı

16435 Beni niçe idesüñ āvāre sen
Olasuñ korhmamısuñ bî-çāre sen

Bu menüm hālüm perişānlığına
Ne virüpsüñ alabilmezsüñ yine

Ne benümle tāc-dār durur ne genc
Besdür ol kim iletdüñ ez-Hısn-ı Berenc

Sa'd-ı Vaḳḳāş olsa ger bed-hāh-ı şüm
Kim anuñ çün gitdi menden mürz u büm

Bendüm içinde giriftār ol hemjın
Gönderürdüm qalmaz idi daḡı kın

16440 Ceng içün geldüñse sen alup sipāh

İy besā kim oturasuñ sāl u māh

Kaşduñ olsa savasup ған idesüñ

Öyle yurdu gel bu vırān idesüñ

Endişüñ ger mancınıka almağsa seng

İt müheyyā durmayup aç aña ceng

Dutuban yön girü iy serdār-ı rāh

İncimesün tā ki hārdan-ı sipāh

Ne didüm uş ez-şitāb ez-direng

Sen bilürsüñ ger barış ger eyle ceng

16445 Kał'adan ol kişi çıkup dutdı rāh

Didise ne kim didi Tahmās-ı şāh

Çünki Mālik diñledi hışm itdi saht

Ol gelene didi kim iy şūr-bāht

Sen ne kim didüñ ise iy nā-şavāb

İmdi benden dağı diñlegil cevāb

189b

Söyle benden aña ki iy bed-nihād

Sağlamagil bunca sen āteşle bād

Dil ile 'avratda olur mācerā

Er olanlar eylemez çün çerā

16450 Erde erdem olur olmaz erde lâf

Şâh olana böyle söz olur güzâf

Eyledüñ bir dağı kaçuban penâh

Ger çeri yeñmese kim olduñ tebâh

Leşker ile durma in ez-kûh-sâr

Düz yire gel terk kılgil sen hışâr

Yalıñuzın alayum gürz-i girân

Sen alup gel böyle yüz biñ pehlüvân

Haydar'ıñ başı içün iy şehriyâr

Ben getüreyüm bilince bir süvâr

16455 Çünkü çengi çeng içün aç a peleng

Dolsa dünyâ âhû itmeye direng

Evvel ol kim sen didüñ bi-çāreyüm

Kendü şehrümden bu dem āvāreyüm

Görki kimden oldu evvel bu günâh

Hāvare kim iletirdi gār içün sipâh

Oldı elüñden kamu feryād-hâh

Oldılar cevrun göruben dād-hâh

Niçe kim var idi anda pāk-i dīn

Bî-güneh kim tökdi kanın ber-zemīn

16460 İmdi dah gersen peşimān olasuñ

Yeñiden yine Müslümān olasuñ

Bārça yine senüñ ola kişverüñ
Öñi tek ola kamu fermān-berüñ

Yine duymuşsuñ sen ez-baħr-i genc
Kend'özüne virme çok dünyāda renc

Ben senüñ gencüñdenüm bil bî-niyāz
Kim menüm genc-i ĵmānla ser-fĵrāz

Yiryüzi taħtdur maña ħurşĵd tāc
Māħĵden tā māha tek baña ħarāc

16465 Yine üçünci dimişsuñ sen baña
Leşkerüñ al girü dön öñdin soña

Kesmeyince başını iy ehl-i şerr
Bil bilimden çizeyüm hĵrgiz kemer

Kime dimişsuñ idüp dördünci ceng
Almaz ħalkını ger itse direng

Ol kadar ben saklayam bunda şĵpāh
Kim özüñ çeküben ol Zĵnhār-Ĥar

Uşbu yirde ince ideyüm direng
Rūzuñ olsuñ saña rūzun kimi teng

16470 Anda aclığdan olasuñ ħayra ser
Yiyesün daş ħal'a içinde meger

Girüdedür gelür ol serdār-ı dĵn
Beddür ol bed-ħāhdan almağa kĵn

Virdi Mâlik çün aña böyle cevâb
Ol gelen gitdi girü idüp şitâb

Varuban irişdi ol Tahmâs'a bâz
Didi ne kim didiyse ol ser-firâz

Oluban Tahmâs gamgîn söyledi
Uyanuğken uyudı bahtum didi

16475 Kalmadı sâhil zeminde baña âb
Batdı günüm itmeyiser dağı tâb

Ben şeh idüm dünyede fermân-güzâr
Kişvere hüküm ider idüm her ne var

Tâc iyesi ne ki var kişver-güşâ
Hidmetümde kulluğ iderdi edâ

Dağ başında oldı yirüm hâre seng
Ağlaya bu günüm benüm peleng

Bir bağum var idi çün rûşen-çerâğ
Tikdüm anda çok ağaç ber vire tâğ

16480 Perver itdüm tâ anı getürdi bār
Yayıdı budagını oldı lâle-zār

İmdi bâri oldı kamu kan u zehr
Renc ü zahmet oldu andan baña behr

Kendü ekdüğüm di virdi baña ber
Zehr imiş tiryāk didigüm ser-be-ser

Çün yavuzluḡ kendüm itdüm çāre yok
Daḡı ben tek dünyede āvāre yok

Yakdı Tahmās çün göñül daḡından od
Leşkerin yandıruban çıḡardı dūd

16485 Leşkerüñ serverleri itdi ḡurūş
Başlaruñ çok maḡzı içre düşdi cūş

Öpdi öñinde anuñ Argün zemīn
İdüben Tahmas’a çok āferīn

Kim yavuz el şāhdan kūtāh ola
Ehl-i ‘alem bārça nīkū-ḡāh ola

Niçün itdüñ göñliñi ḡamdan melül
Ḡuşşayı gider göñülden şād ol

Alayum ben dañla birkaç pür-hüner
Misl-i Simdār ile Simrāk kimi er

16490 Aparayum ḡal‘adan daşra çeri
İdeyüm düz yirde leşkere yiri

Ḡal‘ada sen leşkere olḡil penāh
Otur ārām eyleyüben açma rāh

Ben elüme aluban ḡürz-i ḡirān
Göstereyüm Mālik’e zūr-ı tüvān

Tāc ile taḡtuñ çıḡsun iy sipāh
Biri ḡalınca diri tā ol sipāh

190a

Ben ‘inānumı çevirmeyen zi-ceng
Ger muḳābil ola şır ü ger peleng

16495 Āferīn Ṭahmās idüben söyledi
Kūh-ı Hārā gürzüne düzmez didi

Sen getürsün didüğün yirine ger
Çarḥ indüre ayağın altına ser

Taht u bendin bulasun tãc u nigın
Ola senün ne ki var sâḥıl-zemın

Senün ola genc ile iqlım ü şehir
Ne ki deryādan gelürse iki bahr

Didi Arğun dañla olıcak iy şāh
Ḳal‘adan çıkayum aluban sipāh

16500 Elüme alıcaguz gürz-i girān
İdeyüm deryā kimi ḳanı revān

İtdiler bu nev‘a ol dün güft ü gū
Lāf idi her söz kim ol didi ḳamu

Giceden çün kim ḳarardı düz u dağ
Ḥāşıl oldu dağdan zerrīn-çerāğ

Saçdılar ḳar ol o iki gurūh
Kimisi düz yirden ü kimi zi-kūh

Çün göründi dağdan zerrin siper
Şu'le virdi çıkuban tığ ez-kemer

16505 Didi Tahmās Argün'a kopdı zi-cāy
Nāleler eyledi dağ içinde nāy

Oldı oradan revān leşker ile
İletdi Simdār ile Simrāk'ı böyle

İndi Argün aşağıya kaldı kūh
Leşker ardınca oluban hem-gürūh

Başı üzre bir 'alem çerm-i peleng
Yay kolunda gürzini alup be-çeng

Çünkü dağdan düz yire indi çeri
Dağı görmez oldu tozdan gözleri

16510 Çünkü Mālik bildi kim geldi sipāh
Bağladı düz yirde teng onlara rāh

Karşu karşu iki leşker çekdi şaff
Tığ u kûpāl aluban bārça be-keff

Atını depretdi ol Argun revān
Alubanı eline gürz-i girān

Leşker ortasında na'ra itdi saht
Böyle didi Mālik'e iy şüre-bāht

Geldüm uş meydāna senün çün dilir
Kancaruya gidesūñ ez-çeng-i şir

16515 Gerçi benümle idemezsün neberd
Bir zamān gel çıkuban iy şır-i merd

Koymaduñ sen gezmemiş Rūmj zemīn
Dopdaludur dünyede çāvun hemīn

Gel ki tā göstereyüm bāzū-yı zūr
Göreyüm didüklerince varmı zūr

Görđi Mālik bakuban ol dīv-sār
Saña bir dağ dağa olmışdur süvār

Didi kim iy dīv-i merdüm-i āzmāy
Geldüñ ise cenge sen terk itme cāy

16520 Ceng için geldüñ ise benden yaña
Göstereyüm zūr u bāzūmı saña

Ol demürden dağı kopardı zi-cāy
Varuban irdi yavuk ol nık-rāy

Aldı ele iricek gürz-i girān
Argün’uñ başına urdı pehlüvān

Çünkü Argün öyle görđi yaydı perr
Başı üzre dutdı eliyle siper

Görmedi andan ziyān ol Ehremen
Öyle k’indi üstine hārā-şiken

16525 Mālik oldu gürzi dögmekden dijem
K’olmadı ol Argün’uñ bāzūsı ham

Aldı Argün dah' ele gürz-i girân
Mâlik üzre hamle itdi bî-girân

Mâlik uğurladı özini revân
Tâ kim oldu ser-nigün ol bed-gümân

Argün'ün çün gördi oldu püşti ham
Gürzini kaldırdı ol şîr-i dijem

Öyle urdı gürz ile Argün'ı gerd
Kim bilinün bendi oldu bārça hurd

16530 Düşdi yire dağ kimi ol nâ-bekâr
Kalmadı kın itmek çün ihtiyâr

Dopdalu Argün'ün oldu başı hâb
Ol direng eyledi itmekden şitâb

Gördiler çün kim kamu sâhil-sipâh
K'oldı yek-sân Argün ile hâk-i râh

Ol çeriden ser-be-ser çıldı hurûş
Seng-i hārâ sanasun kim itdi cûş

Söyledi Simdâr kim iy encümen
Gördünüz mi n'oldı ol hāra-şiken

16535 Kim gürüpdür bunı kim itdi bu gerd
Kim ider gözi pülâddan dahı hurd

Dahı bilmen kimse ez-sâhil-zemîn
Kim anuñla ide meydân içre kın

Yoğ anuñ tek bālā vü qadd
Bundan özge kim ide şerrini redd

190b

Varayum tā göreler merdān-ı ceng
Bāzūsı şır ile çengāl-ı peleng

Der-zamān yügredüben esb-i neberd
Vardı Sımdār çıkarup gerdüne gerd

16540 Hāmle kıldı Mālik’e ol nām-dār
Alup eline sekū-yı cān-sipār

İki ceng eri düzedüben ‘inān
Kıl yarar ellerine aldı sinān

Oldı çün ortada ceng işi dırāz
Hāmle itdi aña Mālik ser-firāz

Eyledi Simdār cigerine şır-i ner
Nızeyi k’ol yanuñdan gösterdi ser

Qapdı āsānılg ile ez-püş-t-i zın
Yuqaru götürüben urdı ber-zemın

16545 Çünki Simrāk gördi Simdārı ölü
Qanı ile yiryüzi oldu dolu

Bir uğurda leşkere emr eyledi
At yükrüdün yirlü yirinden didi

Sağ u soldan pehlüvân-ı şemşîr-zen
Malik'ün rezmi-çün oldı encümen

Çünkü öyle gördi Mâlik-i rezm-sâz
Karşu gitdi leşkere ol ser-firâz

Çizdi onları görünce 'inân
Alup iki eline gürz-i girân

16550 Sa'd çünkü gördi öyle oldı kâr
At yükretti hem böyle Zînhâr-Hâr

Kamu İslâm leşkeri merdân-ı dîn
Gözedüben gitdiler meydân-ı kîn

İki leşker oldı kan tökmekde mest
Üzedüben gürz ile şemşîre dest

Atlaruñ na'lından inleledi seng
Hayra oldı hârâdan merdân-ı ceng

Bes ki kûpâl ön virürdü olan da ceng
Sen diyeydüñ yağdurur buludı seng

16555 Geşt iderdi ne ki var Simrāk-sipāh
Tā ki bula Mâlik'üñ yanına rāh

Almış ele bir tîğ zengār-ı gūn
Eylemiş cümlesi anı 'aks-i hūn

Leşkere kînet virürken der-neberd
Mâlik uğraşdı aña ol şîr-i merd

Na'ra urup didi k'ey şemşir-zen
Söyle server sen misûñ der-encümen

Sen iseñ bu leşkere püşt ü penāh
Bileyüm di ser-firāz-ı kine-ḡāh

16560 Gör gelen sen yāl ile bālum menüm
Saña besdür yāl u kûpālum menüm

Bildi Simrāk anı ki Mālik durur
Argün u Simdār'a ol hālik durur

191a

Didi Simrāk iy dilāver dut qarār
Başuñı kesecegüm ben zār u zār

Ne ki var geşt eyledüm āverd-gāh
İtmemiş komadum seni sipāh

Ne ki vardur maqşūdum geldi be-cāy
Oldı benden yaña mergüñ rehnümāy

16565 İtdi Simrāk ile Mālik ḡamle hem
Elde dökmek ile āhen oldı ḡam

Ḥayralıḡla itdiler bisyār-ı ceng
Gösterüp çok çok kirdār-ı peleng

Ḥışm idüben aña Mālik-i nām-ver
Gürzini indirdi ol dutdı siper

Savdı Simrāk anda yāl u bālını
Tā meger kim redd ide kūpālını

Gürz ile çaldı kulağı düzine
Öyle kim yapışdı yirüñ yüzine

16570 Gerdenin baş ile Simrak'ıñ o gerd
Kamu bend bend sindürüben itdi ħurd

Dañlacıkdan aħşam olinca sipāh
Oldılar meydān içinde kīne-ħāh

Ĥürşid tāvus çün kim tökdi perr
Daħı mınķārı ucından ħurde zerr

Birbirinden anda ayrıldı gurūh
Biri şaħra gözedüben bir kūh

Ĥer tarafda püşte olmışdı ölü
Yiryüzi kan ile olmışdı dolu

16575 Dutubanı sāhilüñ leşkeri rāh
Gözedüben gitdiler dergāh-ı şāh

İtdiler feryād u zārı āh u derd
Didiler her ne kim oldı der-neberd

Dıdesinden akıdup Tahmās nem
Gelüben gönline ġarķ eyledi ġam

Qaldurup başını eyledi feza'
Berü geldi didi aħterden tama'

Batdı gile pāy-ı tedbîrüm menüm
Kanı ol baht-ı cihāngirüm menüm

16580 Dāniş ü tedbir ü rāya her ne var
Gūşîş itme çünki baht olmaya yār

Qalmadı savaş ardından hiç kes
Kim baña yār ola vü feryād-res

Dādrîğ ol üç şicā‘-ı nām-dār
Argün u Simrāk Simdār idi yār

Dānuñ atınca suyun itdi ol çeri
Gözlerinden kan aqıdup her biri

Sāhilūñ serveri oldı encümen
Bārça göñli guşşadan bulmuş şiken

16585 Anda bir sāhillü vardı iy hümām
Pehlüvān idi Tābîlān aña nām

Leşkerin cem‘ eyleyüben dutdı yol
Geldi Tāhmās yanına bağlanup ol

Süpürüben kirpiki ile zemîn
Söledi Tāhmās’a idüp āferîn

Bende olsun tā çünki hūrşîd ü māh
Gün kimi sen ser-firāz olgil iy şāh

Dilerüm ki daşra iletem leşkeri
Dutsa himmet baña leşker serveri

16590 Bugün idem devletüñden öyle kār

Kim kıala benden cihānda yādigār

MālİK ile leşkerüñ serverlerin

Öldürüp saña getürem serlerin

Ol çeriden diri kıoysam bir süvār

Dağı ardıma baña iy şehriyār

Didi Tahmās aña kim iy pıl ten

Dile benden genc ile iqlım sen

Ben senüñ merdüñe itsüñ devlet renc

İtmezem teķaşşur fermān ile genc

16595 Ol Tahılān ķaldı kūs ķopdı ‘üv

Çııdı leşkere aluban peş-rev

Dağdan indi aşğa ince sipāh

Kim çeriden oldu yiryüzi siyāh

Dırnağından atlaruñ ķopdı gubār

Oldı bir deryā vü düz ü dağ u ğār

Her yañadan leşkeri düzetdiler

Kim gire meydāna tā gözetdiler

Ol Tahılān geldi ez-ķalb-i sipāh

Böyle didi MālİK’e iy rezm-ķāh

16600 Savaş içün var ise rāyuñ eger

Çıkuban meydāna gel iy nām-ver

Yohsa her niçeki varsa merd-i ceng
Birisi kim ola savaşda peleng

Siçüben gönder ki gözetsün sipāh
Duruşalum biz iki der-rezm-gāh

İdemezsün bu kadar leşkerle ceng
Olduñ uş dusağdur kām-ı neheng

Ben senün leşkerüne yalguz basam
Tığ ile kim gelse başını kesem

16605 Ben yöküş yād eyledüm süküñd saht
Oturur iken ol şehi Pırüz-ı Baht

Tā ki diri çala senden bir sipāh
Ben ‘inān döndürmeyem ez-rezm-gāh

Leşker içre çünki Sa‘d itdi naşar
Gördi terkini Tabılān’uñ meger

191b

Aldı yayını uzadubanı çeng
Şaşı üzre bindürüp tır-i hadeng

Öyle urdı anı idüben nehıb
Gitdi elden cildi ayağdan rekıb

16610 Atı üstünden niğün-sār oldu ol
Düşüben toprağa mahmūr oldu ol

Anda deprendi Tabîlân bir zamân
Bir zamândan soñra virdi anda cãn

Atını bir atlu dağ' yükretti tiz
Göñli dolu kın başı dolu sitiz

Na'ra urup didi k 'ey destân-nümây
Dur savaşmakta var ise saña rây

Erlık olmâz hîle itmeklik nihân
Ok ile vurmağ kişiyi nâ-gehân

16615 Çık erenler kimi açgil çenge dest
Bundan artuğ itme destânla şikest

Sa'd aña idüp gâzab ol şîr-i ner
Urdı bir ok-ıla anı ber-ciger

Deldi peykân cevşenin anuñ kamu
Düşdi toprağ üzre ol yüzün koyu

Uşbu nev'a ceng erinden şeş süvâr
Ok ile bırağdı yire hor u zâr

Hâlî oldu ceng erinden rezm-gâh
İtmedi meydâna kaşd dağı sipâh

16620 Var idi sâhilde dağ bir nâm-ver
Okı atmağlıkda gâyet pür-hüner

Çünkü oğ atmağlık dutardı rû
Yarar ide gice peykân ile mû

Açdı İslām leşkerinden yaña dest
Bir hadengi bindürübeni be-şast

Urdı bir mü'mini öyle ez-kemer
Arhasından kim demür getürdi ser

Oldı Sa'd'un göñli andan bed-güman
Eline aldı revân tız ü kemân

16625 Leşkere bakubanı ol söyledi
Kim kın idüpdür ol mel'un didi

Bildireyüm añâ meydânın anuñ
Göreyüm ok ile peykânın anuñ

Göstereyüm ben añâ tız ü kemân
İdeyüm ben gizlü işini 'ıyân

Atını yükretdi ol mánend-i gerd
Gelüben irişdi ber-cây-ı neberd

Od ile yıl oldu çün sâkin yaqın
Gördi bir ok düşdi õñine hemın

16630 Çekdi yüze der-zamân rûmı siper
Aldı ele yayını ol pür-hüner

Bakdı andan sonra ber-sâhil-sipâh
Gördi ol mel'unı ender kalb-gâh

Bağlamış bilini çün pıl-i demân
Bir elinde ok u birinde kemân

Nā-gehān Sa‘d eyledi bir oḡ güşād
Daş delerdi demüri iy hoş-nihād

Degdi anuñ ayağına ol ḥadeng
Titredi başdan ayağa tiz-i ceng

16635 Atınuñ üstinden yıkıldı ser-niğün
Ağzın açup virdi cān u aqdı hūn

Oḡ dizinden gidüp gösterdi ser
Oldı peykān bir yanı bir yanı per

Çünkim onı gördiler sāḥil-sipāh
Biribire bārça itdiler nigāh

Çıḥmadılar Sa‘d’a karşı hiç kes
Ceng erenlerinde kalmadı nefes

Ol dilāver itdi onlara kemīn
Mıreden yağdı oḡ aña yaqın

16640 Oradan yalguz dururken ol yine
Atını sürüp gözetdi meymene

Yayın alubanı ele açdı çeng
Yağdı şaştından anuñ tır-i ḥadeng

Atlular tiküben yire ser-be-ser
Her yañadan geldi yavuk cengi er

Uzaduban atlular nižeye dest
Girdiler meydāna bārça misl-i mest

Mālik ejder dahı aluban sipāh
Gözedüp meydanı dutdı anda rāh

16645 İki leşker oldu bir tökmege kân
Gitdi başlar mağzı kân oldu revān

Düz ü deryā oldu bārça dolu miğ
Bir bulut tek kim ola yamğurı tığ

Bes ki yağar idi tığ-i āb-gün
Sanki seyl-i āb idi aqardı hūn

Ahşam olunca savaşıdılar sipāh
Girü dönüp dutdılar kal'aya rāh

Çün Tabılān öldi ölinceğ
Didiler Tahmās'a bā-endūh-ı derd

16650 Çün anuñ Tahmās işitdi ölümün
Yüzine yaş tökdi göñli dolu kın

Dir idi çünkim qarardı rüy-ı baht
Sūdı yokdur gūşış itmeklikde saht

Sāhilūñ öldi kamu uluları
Döndi bahtı ne ki vardur ceng eri

Terķ kıldum mürz ile ābādumı
Kamu kopardum büm-ı bünyādumı

192a

Pādişāhlık tahtını terk eyledüm
Tācı başdan bırakup gör n'eyledüm

16655 Bu güne anuñ çün uzatdum eli
Kim meger terk eyeleye beni 'Alı

İmdi dağı ele aluban sipāh
Çok dilāverle olupdur kīne-ḥāh

İdüp endişe bed-endişüm benüm
Bārça dutupdur biş ü peşüm benüm

Bunda Mālik düşse idi ele ger
Ol çeriye bulur idüg biz zafer

Kişverümde kalmadı hiç dağı merd
Kim ide uşbu 'Arabla neberd

16660 Ȳal'a içinde iki çālāk-ı cüst
Var idi 'Ayyār rāyı katı süst

Onlaruñ adı Zümām idi nām
İkisi 'Ayyār şeb rū idi tamām

Dimege düzetdiler onlar zebān
Gitmege dilediler ruḥşat hemān

Şāh eger fermān virürse bendeyüz
Ne ki fermān itse ser-efkendeyüz

Bir bu dün şeb-rûlik içün biz meger
Bağlayalum dutsañuz himmet eger

16665 al‘adan biz düze vuralum yayak
Bizden özge kimse olmasın uya

Mālik’uñ başın kim oldur kıne-āh
Getürelüm bu gice ber-nezd-i Şāh

Biz şehüñ dġnini rūşen idelüm
Düşmenüñ sūrını şıvven idelüm

Āferġn eyledi serverlere şāh
Kim sizüñ olsuñ amu genc ü sipāh

Ol adar size vereyüm māl u genc
almasun dünyāda daı size renc

16670 Genci virān al‘anuñ sizüñ amu
Olsun er bu iş dutarsa ayra rū

Tökmege an ol iki bġ-dād-ger
Bağladılar Mālik ejderden kemer

Mālik’i öldürmege onlar hemān
Oldılar dün içre durmadın revān

Dutdılar yuarıdan aşıa āh
Ġaravul gezerdi der gird-i sipāh

Ġaravul göndermiş idi ol dilġr
Beklemişdi al‘a yolın iy emġr

16675 Uğriler çün yuğarudan indiler

Gelübeni Ƙaravul'a irdiler

Ol zamām anda didi kim iy Ruḥām

Bir zamān redd eyle gitmekden Zümām

Çok ƙaravuldur gezer gird-i sipāh

Teng olupdur bu işe gitmege rāh

Ger bitürmedin dönerseñ girü kār

Bize bes durur bunun çok rüzigār

Ƙuş kimi çıkarur ısıq daḥı per

Ƙaraduldan idebilmez zūr güder

16680 Didi göñlüñi Ruḥām eyleme dar

Bunc'eyledün ƙorƙmağ oldur ƙatı 'ār

Atlularuñ ol yanıdur ḥāra seng

Vardurur bir rāh anda ƙatı teng

Varup ol yoldan inelüm bir zamān

Düz yire eylemedin kimse gümān

Ƙaravul çün orada gezmez sipāh

Oradan bulabilürüz anda rāh

Anuñsa senden ƙaravuluñ rah-ı teng

Gitdiler gözedübeni ḥāra seng

16685 Leşker ortasın gözedüp gitdiler

Bir zamān geşt idüben gör n'itdiler

Ḳamu dağūñ dāmeni olinca āb
Ser-be-ser leşker idi itmişdi ḥāb

San hevānuñ rengi çün ğaḳḳās idi
Henüz ikiceden evvel pās idi

Na‘rası nehengūñ ez-rāh-ı ḥişār
Daşa bıraḳurđı cūş der-kūh-sār

Ol iki ‘ayyār uyur iken sipāh
Pehlūvānuñ ḥaymesine buldı rāh

16690 Ḥayme içre Sa‘d’ı hem bî-dār idi
Gör Sa‘ādet kim anuñla yār idi

Esticak ḳulağına āvāz-ı pāy
İrdi gōñli der-zamān ḳopdı zi-cay

Kirişe bindürdi idüp yayı ḥam
Gözedürdi ne gürüne tā ki hem

Çıḳdı ol ḥaymenūñ içinden revān
Gözedüp dururđı ḳapuda bir zamān

Görđi bağlanmış iki yayaḳ kemer
Hiç birisi söylemez sūz ḥayr u şerr

16695 Didi gōñlinūñ içinde nām-dār
Ḳan içün gelmiş durur şāyed bular

Bir ḥadeng aldı ele cū-şiken
Atdı birini dururken iki ten

Birisi gözlerini yumunca hem
Öyle urdı ok ile urmadı dem

192b

Naredendür onları soruñ didi
Gizlü işleri nedür görüñ didi

İtdi fermān ƙal‘adan çün Ƙubaƙ şāh
Dutdı ol iki kişi gitmege rāh

16700 Varubanı onlar irişdi Hāydar’a
Didiler ol dīn ulusı servere

Ne yigitsün ne idi bunda işüñ
Buralu misuñ yā imdi gelişüñ

Didi Hāydar aña ez-Hısn-ı Berenc
Uşta irüşdüm çeküben dürlü renc

Gitdi Tahmās terk idüben bāc u taht
Bilemedük biz aña ki n’itdi baht

Leşkerindeyüm anuñ bir nām-ver
Ne ki fermān itse bağlarum kemer

16705 Ol gelenler tiz döndiler girü
Her ne Hāydar didi didiler ƙamu

Buyrug itdi Ƙubaƙ tā kim Arduvān
Kim anuñ tek yoğ idi hiç pehlüvān

Gitdi alubanı böyle on süvār
Ḥaydar'ı sormaklıgā ol nā-bekār

Arduvān'a didi kim anı revān
Aluban gel tā olayum şād-mān

Çııdı daşra çünki fermān itdi şāh
Dutdı Ḥaydar'dan yaña gitmege rāh

16710 Āferīn idüp didi k'ey pehlüvān
Men benüm adımı bilgil Arduvān

Ḳubaṭ gönderdi kim iletem seni ben
Muntaşurdur görmege ol encümen

Söyle senüñ sen sefār seni tamām
Diyesüñ her ne ki var ise peyām

Böyle didi Ḳanber'e Ḥaydar ki ben
Varuram görem ne dir ol encümen

Sen burada 'Amr yāranlar ile
Ḥazır oluñ keşṭiye kamu böyle

16715 Didi B'ul Muḥcen'e daḥı ser-firāz
Āşikār itmegil sen gizlü rāz

Sen benümle gel böyle hem-rāh ol
Nıḳ ü büdden kamu āgāh ol

Bunı diyüp Arduvān'la böyle şāh
Dutdı ol şehr-i Muraşsa' yaña rāh

Gördi Haydar bakuban bir ulu şehir
Kamu hurremliğden anda var be-hem

Arduvân'la böyle bağlanup kemer
Düldül'i sürdi ilerü şîr-i ner

16720 Kıpısı bir şandal idi müşk-bü
Başdan ayağa Muraşsa' kamu

Gördi eyvânunda var bir ulu tāk
Kim cihānda cüftten ol tāk idi tāk

Kıpıda çoĥ kişi bağlanup kemer
Çok çok kulluğa durmış ser-be-ser

Düşdi Düldül'den revān ol şeh-süvār
İtdi 'inānın yirde üstüvār

Arduvân'la girdi böyle der-sarāy
Gördi irem bağı kimi dil-güşāy

16725 Anda çok çok döşelü ferş-i peleng
Ol sarāyınun içi idi dürlü reng

Otururdi karşıda ol Kubaṭ şāh
Karşusunda şaff dutup durmuş sipāh

Kulluğa durmuş öküş hūrşid-veş
Koyup el el üstine bı-ğıl u ğış

Kubaṭ çünkim gördi geldi Haydar'ı
Durdı karşı çıldı terk idüp yiri

Duruban ayağa bilin itdi ham
Sağ yanında şāha yir gösterdi hem

16730 Didi kim iy pehlüvān u nām-ver
Söyle peygāmını şāhuñ ser-be-ser

Ḳandadur Ṭahmās n’oldı leşkeri
Doğru söyle iy çerinüñ serveri

Ḳubat Haydar’a didi kim Ṭahmās-ı şāh
Kal’a-i vîranda durur bî-sipāh

Baňa didi keştîyi bıraka be-āb
Var muraşsa’ şehrine idüp şitāb

Varubanı Ḳubat’a vir benden haber
Kim baňa devrāndan irdi zarar

16735 Oldı gāret bil yakın Hışn-ı Berenc
Bāri sen sakla harîne birle genc

Bağla şehrüñ kapusını açma rāh
Düşmenüñden saklagil genc ü sipāh

Eger ol yire gelür olsa ‘Alî
Olma kâhil kim saňa ire eli

Sensüñ anuñla savaşmayağa pesend
Çoh dilāver senden oldı ser-figend

Ḳubat aňa didi kim iy pehlüvān
Sözümü işidüben ol şād-mān

16740 Böyle mu kem yo  durur d ny da  ehr

Kimse bundan almaz erlikle behr

Bu i e  ahm s hem a  h durur

Kim bu  ehre iremez el g te  durur

Kim ola  aydar anu  tek  ad hez r

Gele feth  ola anu  c n bu  i  r

Çünki sözi s ley p itdi tam m

   di evden da ra   h-ı n k-n m

193a

 tdi ferm n  uba  t  kim Arduv n

Bir sar y  k ol ola l y k hem n

16745 Eytdi  alvet   h  anda  ndedi

  h  ikr m idüben  ok s z didi

Bir ki iyi gönderdi  ah-ı n m-d r

Kend  y ranlarına   li-teb r

 ndedi yanına yoldaşlarını

Her birin   itdi yirl  yirini

Dürlü dürlü  uba  gönderdi ta  m

 oh döşekler da   id p i tir m

Pehl v nlar itdiler anda  ar r

A  am olunca ol iv i re ay r

16750 Çünki gökden batuban gün çıldı mäh

Oldı kömürden dolu şe‘r-i siyāh

Durdı ol Fettāh ora dāniş-nümāy

Didi Bul’Muḥcen’e kim iy nîk-rāy

Yalıñuz terk idübeni encümen

Dilerümki gidem uşbu dağa men

Bundan öñdin eylemişdüm men güzār

Dilerem varam yine iy nām-dār

Ol Gül-endām’ı bulam anda meger

Ḳandadur görmege ol semîn-ber

16755 Seni aña diyüp idem şād-mān

Müjde ile seni idem kām-rān

İtdi Bu’l Muḥcen aña çok āferîn

Durmadın Fettāh çıldı pāk-i dîn

Böyle didi ‘Amr daḥı bu dem

Dilerem geşt eyleyem ben daḥı hem

Var durur bu yirde dutsāğ bi-şümār

Ḳubāt zindānında bārça ḥor u zār

Dönse ger kāmumca bu çarḥ-ı bülend

Anları ḳurtarayum bu dün zi-bend

16760 Dünini şeb-rüligin sāz eyledi

Kisvetün guşış tek āğaz eyledi

Qoydı başına guşışler tek külâh
Girdi şehre yıl kimi nîk-hâh

Geldi zîndâna idübeni şitâb
Gördi çok çok pās-bân ol kām-yâb

Çizginürler kamu ol zîndâna teng
Bir kaçî alup çeri bir niçe zeng

Ol guşış tek irdi zîndâna yaqîn
Nâ-gehân bir pās-bân gördi yaqîn

16765 Çağıruban didi k'ender tîre şeb
Kim iseñ aç söylemek çün tîz leb

'Amr aña didi ki iy şîre merd
Beni incitme deyüben sözi serd

Ne içün rence idersüñ Lâtı sen
Di bileyüm n'olısar 'özüñi ben

İtdi çok çok zârılığ ol pās-bân
Nâliš idüben didi ki al licâm

Gice karanku idi bir ter zi-kâr
Geç sucumdan itme beni şerm-sâr

16770 Pās-bân 'özü idübeni her zamân
Yüzün ayağına silerdi revân

Pās-bânlar bildiler andan haber
Geldiler görmege anı ser-be-ser

İtdiler ol pîr içün cāy-ı pesend
Sordılar aḥvālını iy hoş-mend

Oldığın tökdi cerz dendān yire
Der-zamān çıḥardı birkaç şeb çire

Çün uzatdılar anı yimege dest
Anuñ oldı bārçası medhūş-ı mest

16775 Ol dilāver der-zamān durdı ber-cāy
Vardı zindāna yavuk ol nîk-rāy

Çünki meydāna irişdi ol yaḫın
Söledi ‘Arab dilince nāzenin

Ötdi mü’ mînler deyü miḥnet günü
Güng yire dutmak gerek bundan yöni

Geldi Ḥaydar bunda aluban sipāh
Kim ala Ṭahmās’dan ol kîne-ḥah

Siz beni ‘Amr bilūñ destān-nümāy
Bunı diyüp açdı birkaç dest ü pāy

16780 Bir zamānda ol girde müstemend
Açdılar biri birinden bārça bend

Tîredür didi be-ḡāyet imdi şeb
Hiçbiriñüz açmañuz siz söze leb

Daḡılup āheste çıkuñ daşḥaru
Düz yire dutuñ buradan imdi rû

Çıhdı zindāndan kamu bir bir sipāh
Dutdılar gitmeklige Haydar'a rāh

İki kez var idi ol leşker hezār
K'itmiş idi cevrlara rūzigār

16785 İrdiler mihmān sarāya çün yakın
Önlerince 'Amr olaruñ pāk-i dīn

Yüzini san dünyenüñ 'anķasıydı
Bil ki henüz dünden ol pās idi

'Amr işinde oldı çün āgāh šāh
Rāy-ı endişeden anuñ nīk-ķāh

193b⁶¹

Aldı yayını uzadubanı çeng
Şaşşı üzre bindürüp tır-i hadeng

Öyle urdı anı idüben nehīb
Gitdi elden cildi ayağdan rekīb

16790 Atı üstünden nīgün-sār oldı ol
Düşüben toprağa mahmūr oldı ol

Anda deprendi Tabīlān bir zamān
Bir zamāndan soñra virdi anda cān

⁶¹ Orijinal metinde 193. varak 191. varakın tekrarı olarak yazıldığından söz konusu varak buraya tekrar transkribe edilmiştir.

Atını bir atlu daḥ' yükretdi tiz

Göñli dolu kın başı dolu sitiz

Na'ra urup didi k 'ey destān-nümāy

Dur savařmaḥda var ise saña rāy

Erlik olmāz ḥile itmeklik nihān

Oḡ ile vurmaḥ kişiyi nā-gehān

16795 Çık erenler kimi açgil çenge dest

Bundan artuḡ itme destānla şikest

Sa'd aña idüp ġazab ol şır-i ner

Urdı bir oḡ-ıla anı ber-ciger

Deldi peykān cevşenin anuñ kamu

Düşdi topraḡ üzre ol yüzün koyu

Uşbu nev'a ceng erinden şeş süvār

Oḡ ile bıraḡdı yire ḥor u zār

Ḥālī oldı ceng erinden rezm-ġāh

İtmedi meydāna ḡařd daḥı sipāh

16800 Var idi sāḥilde daḥ bir nām-ver

Oḡı atmaḡlıḡda ġāyet pür-hüner

Çünki oḡ atmaḡlıḡa dutardı rü

Yarar ide gice peykān ile mū

Açdı İslām leşkerinden yaña dest

Bir ḥadengi bindürübeni be-şaşt

Urdı bir mü'mini öyle ez-kemer
Arhasından kim demür getürdi ser

Oldı Sa'd'un göñli andan bed-güman
Eline aldı revân tız ü kemân

16805 Leşkere bakubanı ol söyledi
Kim kın idüpdür ol mel'un didi

Bildireyüm aña meydânın anuñ
Göreyüm ok ile peykânın anuñ

Göstereyüm ben aña tız ü kemân
İdeyüm ben gizlü işini 'ıyân

Atını yükretdi ol mânend-i gerd
Gelüben irişdi ber-cây-ı neberd

Od ile yil oldı çün sâkin yaqın
Gördi bir ok düşdi öñine hemîn

16810 Çekdi yüze der-zamân rûmı siper
Aldı ele yayını ol pür-hüner

Bakdı andan sonra ber-sâhil-sipâh
Gördi ol mel'unı ender qalb-gâh

Bağlamış bilini çün pıl-i demân
Bir elinde ok u birinde keman

Nâ-gehân Sa'd eyledi bir oğ güşâd
Daş delerdi demüri iy hoş-nihâd

Degdi anuñ ayağına ol hadeng
Titredi başdan ayağa tiz-i ceng

16815 Atınuñ üstinden yıkıldı ser-nıgün
Ağzın açup virdi cān u aqdı hūn

Oh dizinden gidüp gösterdi ser
Oldı peykān bir yanı bir yanı per

Çünkü onı gördiler sāhil-sipāh
Biribire bārça itdiler nigāh

Çımadılar Sa‘d’a karşı hiç kes
Ceng erenlerinde kalmadı nefes

Ol dilāver itdi onlara kemın
Mıreden yağdı ok aña yaqın

16820 Oradan yalguz dururken ol yine
Atını sürüp gözetdi meymene

Yayın alubanı ele açdı çeng
Yağdı şaştından anuñ tır-i hadeng

Atlular tiküben yire ser-be-ser
Her yañadan geldi yavuk cengj er

Uzaduban atlular nizeye dest
Girdiler meydāna bārça misl-i mest

Mālik ejder dahı aluban sipāh
Gözedüp meydanı dutdı anda rāh

16825 İki leşker oldı bir tökmege kân
Gitdi başlar mağzı kân oldı revân

Düz ü deryâ oldı bārça dolu mîğ
Bir bulut tek kim ola yamğurı tîğ

Bes ki yağar idi tîğ-i âb-gûn
Sanki seyl-i âb idi aqardı hûn

Ahşam olunca savaşıdılar sipâh
Girü dönüp dutdılar kal'aya rāh

Çün Tabîlân öldi ölinceğ⁶²
Didiler Tahmās'a bā-endūh-ı derd

16830 Çün anuñ Tahmās işitdi ölümün
Yüzine yaş tökdi göñli dolu kın

Dir idi çünkim qarardı rûy-ı baht
Sûdı yokdur gūşış itmeklikde saht

Sāhilüñ öldi kamu uluları
Döndi bahtı ne ki vardur ceng eri

Terķ kıldum mürz ile ābādumı
Kamu kopardum bûm-ı bünyādumı

⁶² Bu dizede hece sayısı düşük olduğundan nazım ölçüsüne uyumsuzluk söz konusudur.

194a

Pādişāhlık tahtını terk eyledüm
Tācı başdan bırakup gör n'eyledüm

16835 Bu güne anuñ çün uzatdum eli
Kim meger terk eyeleye beni 'Alı

İmdi dağı ele aluban sipāh
Çok dilāverle olupdur kine-ḥāh

İdüp endişe bed-endişüm benüm
Bārça dutupdur biş ü peşüm benüm

Bunda Mālik düşse idi ele ger
Ol çeriye bulur idüg biz zafer

Kişverümde kalmadı hiç dağı merd
Kim ide uşbu 'Arabla neberd

16840 Ȳal'a içinde iki çālāk-ı cüst
Var idi 'Ayyār rāyı katı süst

Onlaruñ adı Zümām idi nām
İkisi 'Ayyār şeb-rū idi tamām

Dimege düzetdiler onlar zebān
Gitmege dilediler ruḥşat hemān

Şāh eger fermān virürse bendeyüz
Ne ki fermān itse ser-efkendeyüz

Bir bu dün şeb-rûlik için biz meger
Bağlayalum dutsañuz himmet eger

16845 al‘adan biz düze vuralum yayak
Bizden özge kimse olmasın uya

Mālik’uñ başın kim oldur kıne-āh
Getürelüm bu gice ber-nezd-i Şāh

Biz şehüñ dġnini rūşen idelüm
Düşmenüñ sūrını şıvven idelüm

Āferġn eyledi serverlere şāh
Kim sizüñ olsuñ amu genc ü sipāh

Ol adar size vereyüm māl u genc
almasun dünyāda daı size renc

16850 Genci virān al‘anuñ sizüñ amu
Olsun er bu iş dutarsa ayra rū

Tökmege an ol iki bġ-dād-ger
Bağladılar Mālik ejderden kemer

Mālik’i öldürmege onlar hemān
Oldılar dün içre durmadın revān

Dutdılar yuarıdan aşıa āh
Ġaravul gezerdi der gird-i sipāh

Ġaravul göndermiş idi ol dilġr
Beklemişdi al‘a yolın iy emġr

16855 Uğriler çün yuğarudan indiler

Gelübeni Ƙaravul'a irdiler

Ol zamām anda didi kim iy Ruḥām

Bir zamān redd eyle gitmekden Zümām

Çok ƙaravuldur gezer gird-i sipāh

Teng olupdur bu işe gitmege rāh

Ger bitürmedin dönerseñ girü kār

Bize bes durur bunuñ çok rüzigār

Ƙuş kimi çığarur ısıq dağı per

Ƙaraduldan idebilmez zūr güder

16860 Didi göñlüñi Ruḥām eyleme dar

Bunc'eyledün ƙorğmağ oldur ƙatı'ār

Atlularuñ ol yanıdur ḥāra seng

Vardurur bir rāh anda ƙatı teng

Varup ol yoldan inelüm bir zamān

Düz yire eylemedin kimse gümān

Ƙaravul çün orada gezmez sipāh

Oradan bulabilürüz anda rāh

Anuñsa senden ƙaravuluñ rah-ı teng

Gitdiler gözedübeni ḥāra seng

16865 Leşker ortasın gözedüp gitdiler

Bir zamān geşt idüben gör n'itdiler

Ḳamu daḡuñ dāmeni olinca āb
Ser-be-ser leşker idi itmişdi ḡāb

San hevānuñ rengi çün ḡaḡḡās idi
Henüz ikiceden evvel pās idi

Na‘rası nehengüñ ez-rāh-ı ḡışār
Daşa bıraḡurdı cūş der-kūh-sār

Ol iki ‘ayyār uyur iken sipāh
Pehlūvānuñ ḡaymesine buldı rāh

16870 ḡayme içre Sa‘d’ı hem bî-dār idi
Gör Sa‘ādet kim anuñla yār idi

Esticak ḡulaḡına āvāz-ı pāy
İrdi ḡöñli der-zamān ḡopdı zi-cay

Kirişe bindürdi idüp yayı ḡam
Gözedürdi ne ḡürüne tā ki hem

Çıḡdı ol ḡaymenüñ içinden revān
Gözedüp dururdu ḡapuda bir zamān

Gördi bağlanmış iki yayaḡ kemer
Hiç birisi söylemez sūz ḡayr u şerr

16875 Didi ḡöñlinüñ içinde nām-dār
Ḳan içün gelmiş durur şāyed bular

Bir ḡadeng aldı ele cū-şiken
Atdı birini dururken iki ten

Birisi gözlerini yumunca hem
Öyle urdı oğ ile urmadı dem

194b

Diledi biri ki dutup döne rāh
Ol Gümānūr aña dağ' itdi nigāh

Aña dağı bir oğı düzetdi ol
Bir oğ ile buldı ecel aña yol

16880 Çıhdı çün haymede āvāz-ı gümān
Uyhudan uyandı Mālik pehlüvān

Gördi Sa'di gice bağlanmış kemer
Oğ u yay elinde durur pür-hüner

Didi aña gel ilerü açma leb
Böyle niçün bağlanupsuñ tîre-şeb

Böyle didi aña kim hūş-yār ol
Uyhunuñ vaqti degül bîdār ol

Uyuğ idüm haymenüñ içinde dün
Nā-gehāndan irdi sem'üme bir ün

16885 Eyledüm karşı çıkubanı nigāh
İki 'ayyārı gelür gördüm zi-rāh

Çünki bildüm anları bî-gānedür
Yavuz işde ikisi merdānedür

Her birini aluban elüme tır
Uş bıraķmıřam idüben dār u ğır

Ėorķarum bu ķal ‘adan Ťahmās-ı řāh
İde şeb-hün aluban bu dün sipāh

Saķlagıl sen ĥaymeyi āġāh ol
Tā ki düşmen bulmasun ĥar-gāha yol

16890 Dutayum ben daġ etegin tā bāb
Leşkeri ķamu uyadayum zi-ķāb

Ol dilāver ĥākiden kirdar-ı bād
Bendi suya k’ol idi āteř-nihād

Leřkerüñ dōrt yanını eyledi ġeřt
Ėayme ü ĥar-gāhdan idüp ġüzeřt

Kim ki uyur idi uyutdı zi-ķāb
Cünbiş itdi çeri çün deryā-yı āb

Bōyle virdi geymesün bu dün sipāh
Dün karankudur ġörinmez ġökde māh

16895 Daġ eteginüñ yolın dutuñ ķamu
Olmasun kim duta řeb-hün bize rū

Yasduġı terk eyleñüz bir siz bu dün
Ėāzır oluñ tā çıķınca ġökde ġün

Leřkerüñ serverleri peygāmını
Dutdılar ne ki didi fermānını

Atlular bārça silāḥ alup tamām
Gezdiler tā kim olunca vaqt-i bām

Her yañada quruluban meşgale
Geşt iderdi leşker alup meş‘ale

16900 Batdı çünkim kandıl-i zerrin-bāb
Gökyüzinde yandı şem‘-i āfitāb

Leşkerüñ serverleri der-rezm-gāh
Ol iki bed-ḥāhı şüm u rû-siyāh

195a

Gördiler yatur ölür anda hemān
Ėarq oluban kana virmişlerdi cān

Geçmiş anuñ her birinden bir ḥadeng
Her biri bir ḥançeri dutmış be-çeng

Qaldılar anları görüben ‘aceb
Her biri bir nev‘a açdı söze leb

16905 Didi berāber iki bî-dād-ger
Şeb-ḥūn içün bağlamışlardı kemer

Sa‘d böyle didi ki iy encümen
Şeb-ḥūmı hirgiz ider mi iki ten

Ola şāyed kim bu iki bed-güher
Cāsūs-ı bed-ḥāh tā bile ḥaber

Didi Mālik S‘ad’e kim iy nik-ḥāh
Zann iderüm men ki ol Ṭahmās-ı şāh

Bu ikisini itmiş ola ol revān
Tökeler benden gelüben tā ki ḳan

16910 Şaştuña yüz biñ kez olsun āferīn
Bunları erlikle urduñ ber-zemīn

Daḥı bir gün oldu Ṭahmās’a ḥaber
Başına şeb-rūlar geldi sineler

Buyruḡ itdi tā ki cem‘ oldı sipāh
Ḳal‘adan çıḳmaḳlıḳa bize rāh

Ḳal‘adan didi çıḥaruñ leşkeri
Ṭūḡı alup gözedüñ devirleri

Didiler Ṭahmās’a bu nev‘a sipāh
Başlarına koydılar āhen külāh

16915 Leşkerüñ uluları öldi ḳamu
Ceng erinden ḳamu yüz dönderdi rū

İmdi bu gitmekde kimdür sana peşt
Urmagil cevri ehlidür fitneye pest

Saḥlagil ḳal‘ayı bānırdı baḥt
Düşmene dapşurmagil biḡāh u raḥt

Onlaruñla dü gelevüz meydānda iş
Düz yire varmaḳ degüldür bize iş

Ger yoğ ise düşmen ile dest-i zūr
İsteme kendü ayağuß ile gūr

16920 Yidi iqlīm içre şāyed şehriyār
Olmaya bunuñ kimi muhkem hışār

Bir kişide ola böyle dest-gāh
Nesine gerek kim incide sipāh

Olalum biz ol kadar der-kūh-sār
Kim bed-endiş ola bu bed-rūzigār

Kimini itmek için bu şūm-ı ‘Arab
Kaçana dek ide oturmak taleb

Ākibet bir günde bî-çāre olup
Gideler buradan āvāre olup

16925 Yok eger ceng ider ise ihtiyār
Kendü erdemin idüben āşikār

Yağduralum onlaruß evine seng
Göstere erlik üdübeni ceng

Ser-be-ser bārūya çıhdılar sipāh
Sağ u soldan bağladılar bārça rāh

Atlular cūş eyledi pūlād-pūş
Kūh-ı hārā eyledi her demde cūş

Çünkü āgāh oldu Mālik-i nām-ver
Yukaru çıkmakā bağladı kemer

16930 İtdi leşker cünbiş olup hem-gurūh

Gitmek için bārçası gözetdi kūh

Çünkim onlar varuban irişdi teng

Bārūdan san kim yağış tek yağdı seng

Bes ki öldi nām-verler ez-sipāh

Yuğarudan dutdılar aşğa rāh

Böyle didi Mālik-i ejder nām-ver

Kūh-ı hārā ile kim bağlar kemer

Eglenelüm tā ki şāh-ı rezm-hāh

Bu yire alubanı gelsün sipāh

16935 İtdi fermān tā ki dağūñ dört yanın

Leşker aluban oturdılar yaqın

Haydar alup ol yañadan dağ' sipāh

Gitdi deryā içre binüp keştı rāh

Böyle Bu'l Muğcen dağı anuñla hem

Yüzi dildārı için dopdalu nem

Yine Fettāh ile şāh idi bile

Ṭahmās'uñ kızqardaşı Gülnār ile

Qız bile hem 'Amr ol pākize-rāy

Kim ol idi nık ü büdde reh-nümāy

16940 Üç gün üç gice o şāh-ı nām-dār

Keştıyi itdi revān der-rūd-ı bār

Oldı çün dördünci gün begām-ı baht
Su içinden çekdiler karağa raht

Varubanı Kubaṭ'a virdiler haber
Geldi bir keşti deyü iy nām-ver

Oldı peydā ez-reh-i Hısn-ı Berenc
Nām-ver vardur anuñ içinde penc

Uşta geldiler dutuban bunda rāh
Şāyed yürimiş ola Tahmās-ı şāh

16945 Ceng erine virüben sâz-ı neberd
Karşı gönderdi aña Kubaṭ iki merd

195b⁶³

Naredendür onları soruñ didi
Gizlü işleri nedür görüñ didi

İtdi fermān kal'adan çün Kubaṭ şāh
Dutdı ol iki kişi gitmege rāh

Varubanı onlar irişdi Haydar'a
Didiler ol dīn ulusı servere

⁶³ Orijinal metinde 195. Varak 192. Varakın tekrarı olarak yazıldığından söz konusu varak buraya tekrar transkribe edilmiştir.

Ne yigitsün ne idi bunda işüñ
Buralu mısüñ yā imdi gelişüñ

16950 Didi H̱aydar aña ez-H̱ışn-ı Berenc
Uşta irüşdüm çeküben dürlü renc

Gitdi Ṯahmās terk idüben bāc u taht
Bilemedük biz aña ki n'itdi baht

Leşkerindeyüm anuñ bir nām-ver
Ne ki fermān itse bağlarum kemer

Ol gelenler ṯız döndiler girü
Her ne H̱aydar didi didiler kamu

Buyrug itdi Ḵubaṭ tā kim Arduvān
Kim anuñ tek yoğ idi hiç pehlüvān

16955 Gitdi alubanı böyle on süvār
H̱aydar'ı sormaklıgā ol nā-bekār

Arduvān'a didi kim anı revān
Aluban gel tā olayum şād-mān

Çıhdı daşra çünki fermān itdi şāh
Dutdı H̱aydar'dan yaña gıtmege rāh

Āferin idüp didi k'ey pehlüvān
Men benüm adımı bilgil Arduvān

Ḵubaṭ gönderdi kim iletem seni ben
Muntaşurdur görmege ol encümen

16960 Söyle senüñ sen sefâr seni tamâm

Diyesüñ her ne ki var ise peyâm

Böyle didi Ƙanber'e Haydar ki ben

Varuram görem ne dir ol encümen

Sen burada 'Amr yâranlar ile

Ƙazır oluñ keştîye ƙamu böyle

Didi B'ul Muħcen'e daħı ser-firâz

Âşikâr itmegil sen gizlü râz

Sen benümle gel böyle hem-râh ol

Nîk ü büdden ƙamu âgâh ol

16965 Bunı diyüp Arduvân'la böyle şâh

Dutdı ol şehr-i Muraşşa' yaña râh

Gördi Haydar bakuban bir ulu şehr

Ƙamu ħurremliĝden anda var be-hem

Arduvân'la böyle bağlanup kemer

Düldül'i sürdi ilerü şîr-i ner

Ƙapusı bir şandal idi müşk-bü

Başdan ayaĝa Muraşşa' ƙamu

Gördi eyvânunda var bir ulu tāk

Kim cihānda cüftten ol tāk idi tāk

16970 Ƙapuda çoħ kişi bağlanup kemer

Çok çok ƙulluĝa durmış ser-be-ser

Düşdi Düldül'den revân ol şeh-süvâr
İtdi 'inânın yirde üstüvâr

Arduvân'la girdi böyle der-sarây
Gördi irem bağı kimi dil-güşây

Anda çok çok döşelü ferş-i peleng
Ol sarâyınuñ içi idi dürlü reng

Otururdi karşuda ol Kubaṭ şāh
Karşusunda şaff dutup durmış sipāh

16975 Kulluğa durmış öküş hūrşid-veş
Koyup el el üstine bî-ğill u ğiş

Kubaṭ çünkim gördi geldi Haydar'ı
Durdı karşı çıldı terk idüp yiri

Duruban ayağa bilin itdi ham
Sağ yanında şāha yir gösterdi hem

Didi kim iy pehlüvân u nām-ver
Söyle peygāmını şāhuñ ser-be-ser

Kandadur Ṭahmās n'oldı leşkeri
Doğru söyle iy çerinüñ serveri

16980 Kubaṭ Haydar'a didi kim Ṭahmās-ı şāh
Kal'a-i vîranda durur bî-sipāh

Baṇa didi keştîyi bıraka be-āb
Var muraşsa' şehrine idüp şitāb

Varubanı Ḵubat'a vir benden ẖaber
Kim baña devrāndan irdi zarar

Oldı g̱āret bil yaḵın H̱ısn-ı Berenc
Bāri sen sakla ẖarīne birle genc

Bağla şehrūñ kapusını açma rāh
Düşmenüñden saklagil genc ü sipāh

16985 Eger ol yire gelür olsa 'Alī
Olma ḵāhil kim saña ire eli

Sensüñ anuñla savaşmayāğa pesend
Çoh dilāver senden oldı ser-figend

Ḵubat aña didi kim iy pehlūvān
Sözümi işidüben ol şād-mān

Böyle muhkem yoñ durur dünyāda şehir
Kimse bundan almaz erlikle behr

Bu işe Tahmās hem ağāh durur
Kim bu şehre iremez el güteh durur

16990 Kim ola Haydar anuñ tek şad hezār
Gele feth ola anuñ çün bu ẖışār

Çünki sözi söyleyüp itdi tamām
Çıhdı evden daşra şāh-ı ṉık-nām

196a

İtdi fermān Kubaṭ tā kim Arduvān
Bir sarāyı k'ol ola lāyık hemān

Eytdi ḥalvet šāhı anda öndedi
Şāhā ikrām idüben çok söz didi

Bir kişiyi gönderdi şah-ı nām-dār
Kendü yāranlarına 'ālī-tebār

16995 Öndedi yanına yoldaşlarını
Her birinüñ itdi yirlü yirini

Dürlü dürlü Kubaṭ gönderdi ta'ām
Çoḡ döşekler daḡı idüp iḥtirām

Pehlüvānlar itdiler anda qarār
Aḡşam olunca ol iv içre ayār

Çünkü gökden batuban gün çıldı māh
Oldı kömürden dolu şe'r-i siyāh

Durdı ol Fettāh ora dāniş-nümāy
Didi Bul'Muḡcen'e kim iḡ nıḡ-rāy

17000 Yalıñuz terk idübeni encümen
Dilerümki gidem uşbu daḡa men

Bundan öñdin eylemişdüm men güzār
Dilerem varam yine iy nām-dār

Ol Gül-endāmı bulam anda meger
Kandadur görmege ol semîn-ber

Seni aña diyüp idem şād-mān
Müjde ile seni idem kām-rān

İtdi Bu'l Muḥcen aña çok āferîn
Durmadin Fettāh çıldı pāk-i dîn

17005 Böyle didi 'Amr daḥı bu dem
Dilerem geşt eyleyem ben daḥı hem

Var durur bu yirde dutsāg bi-şümār
Kubāt zindānında bārça ḥor u zār

Dönse ger kāmumca bu çarḥ-ı bülend
Anları kırtarayum bu dün zi-bend

Dünini şeb-rüligin sâz eyledi
Kisvetün guşış tek āgaz eyledi

Koydı başına guşışler tek külāh
Girdi şehre yil kimi nîk-ḥāh

17010 Geldi zindāna idübeni şitāb
Gördi çok çok pās-bān ol kām-yāb

Çizginürler kamu ol zindāna teng
Bir kaçı alup çeri bir niçe zeng

Ol guşış tek irdi zindāna yaqîn
Nā-gehān bir pās-bān gördi yaqîn

Çağıruban didi k'ender tîre şeb
Kim iseñ aç söylemek çün tîz leb

'Amr aña didi ki iy şîre merd
Beni incitme deyüben sözi serd

17015 Ne içün rence idersüñ Lâtı sen
Di bileyüm n'olısar 'özüñi ben

İtdi çok çok zârılığ ol pās-bān
Nālîş idüben didi ki al licām

Gice karanķu idi bir ter zi-kār
Geç sucumdan itme beni şerm-sār

Pās-bān 'özü idübeni her zamān
Yüzün ayağına silerdi revān

Pās-bānlar bildiler andan hāber
Geldiler görmege anı ser-be-ser

17020 İtdiler ol pîr içün cāy-ı pesend
Sordılar aḥvālını iy hoş-mend

Oldıgın tökdi cerz dendān yire
Der-zamān çıhardı birkaç şeb çîre

Çün uzatdılar anı yimege dest
Anuñ oldı bārçası medhūş-ı mest

Ol dilāver der-zamān durdı ber-cāy
Vardı zindāna yavuķ ol nîk-rāy

Çünkü meydāna irişdi ol yaqın
Söledi ‘Arab dilince nāzenin

17025 Ötdi mü’mınler deyü miḥnet günü
Güng yire dutmaq gerek bundan yöni

Geldi Ḥaydar bunda aluban sipāh
Kim ala Ṭahmās’dan ol kīne-ḥah

Siz beni ‘Amr bilūñ destān-nümāy
Bunı diyüp açdı birkaç dest ü pāy

Bir zamānda ol girde müstemend
Açdılar biri birinden bārça bend

Tıredür didi be-gāyet imdi şeb
Hiçbiriñüz açmañuz siz söze leb

17030 Dağılup āheste çıkuñ daşḥaru
Düz yire dutuñ buradan imdi rü

Çıhdı zindāndan kamu bir bir sipāh
Dutdılar gitmeklige Ḥaydar’a rāh

İki kez var idi ol leşker hezār
K’itmiş idi cevrlara rüzigār

İrdiler miḥmān sarāya çün yaqın
Önlerince ‘Amr olaruñ pāk-i dīn

Yüzini san dünyenüñ ‘anḳasıydı
Bil ki henüz dünden ol pās idi

17035 ‘ Amr işinde oldu çün āgāh šāh
Rāy-ı endişeden anuñ nık-ḥāh

196b

Āferinler idüp aña söyledi
Hıylede hiç yok durur mislūñ didi

Senden özge böyle işi idici yok
Bundan öñdin duymışam ben seni çok

İtdi mü’minlere fermān ol emir
Her kişi ḥaddince dutdı anda yir

Didi pinhān eyleñüz bu gice rāz
Dañla ayruḳ gösterür iş çāre-sāz

17040 Çünki Fettāh çıkubanı ez-gurūh
Bağlanubanı gözedüp gitdi kūh

Anda kim görmüş idi bedr-i tamām
Az u çok sormışdı ḥālın iy hümām

Şıb ü bālā gezdi anda bir zamān
Bulmaz idi ol nigārından nişān

İtdi gezmekden usanuban direng
La‘l-i raḥşāndan çū ḥālī buldı seng

Göñli oldu ol dilirūñ bed-gümān
Didi tükendi meger aña zamān

17045 Renc ü zaḥmet bes ki yaḥdı özini

Şāyed ol daḡdan bıraḡdı özini

Dādrıḡā ol perı-rū dolu zıḡ

Dādrıḡ ol vech ü zülfi ferr-i zıḡ

Dādrıḡ ol ḥaṭṭ u ḥāl u ‘anberın

Dādrıḡ ol serv-i ḡadd-i nāzenın

Böyle Bu’l Muḥcen eger ol nām-ver

Kim neler gördi nigār-ı sım ü ber

Çıḡa ne ki var ise Sāḡıl-zemi

Ḳoymaya diri ḡala bir ādemi

17050 Geşṭ iderdi her yaña ol bı-ḡarār

Geh aṣaḡa geh yuḡaru ḡor u zār

Sem‘ine bir nāle irdi nā-gehān

Daḡ işiteydi olurdu baḡrı ḡan

Nāleyi işidübeni dutdı rāḡ

Çıḡdı bir daş üstine ol nıḡū-ḡāḡ

Ol nigārı gördi bā-şad daḡ u derd

Ay tek olmış gün teki ḡehresi zerd

Eylemiş kıızıl ḡüli nergisle nem

Zülfi tek işi ḡamu düşmiş be-hem

17055 Olmış anuñ ḡaddi ḡaşı kimi ḡam

Ḳaplamış saḡı kimi ḡöñlini ḡam

Göñli gözinden dağı bı-mār idi

Cemî gāyetde z‘aıf u zār idi

İşi añun zülfî kimi bend-i bend

Ol uyanık bağıdı olmuş derd-mend

Dutdı Fettāh anuñ āvāzına ğūş

Oldı pinhān kūşede olup humūş

Dir idi ki sensüñ iren dāduma

Senden özge kim irer feryāduma

17060 Çāresizler işüñ senüñ çāresi

Ġam görenlerüñ kamu ğam-ğāresi

Hem bulur senden devāyı derd-mend

Ḳurtarursuñ kim ki olsa müstemend

Sen açarsuñ kanda olsa bağılu kār

Sen bezersüñ her niçe olsa nigār

Dergehinde kim ki senüñ pāk ola

Yoluna varmağılğa çālāk ola

Onlaruñ haqqı içün iy dād-ger

Merḥametle eylegil baña nazar

17065 Onlarun çün k’oldılar sābit kadem

İrdiler varlığı ez-rāh-ı ‘adem

Gice mihrāb içre olan baş içün

Seni añubanu akan yaş içün

Sūziş için kim ider haste ciger
Kulluğ için kim ider beste meger

Onlaruñ haqqı ki her dem ider āh
Kendüde anuñ için zulm u günāh

Zārılığ için kim ider ehl-i rāz
Derd için dağı k'ola onda niyāz

17070 Nūr haqqı için ki vire rüşenā
Ola bî-gāne olanlar āşinā

Ol yigitler çün perverdigār
Kariler haqqı k'ola ümîd-vār

Onlaruñ çün kim giderler doğru rāh
Doğruluğla dîne iderler nigāh

Enbiyālar zātunuñ 'işmeti-çün
Dilini perver idesüñ hürmeti-çün

Hāfıkaynuñ muhtarı haqqı için
Kim nebîler içredür mānend-i gün

17075 Ol yüzüñ haqqı ki misl-i āfitāb
Gice gördüm ider iken anı hāb

Kim beni bu gamdan eylegil cüdā
Aparup zulmātı virgil rüşenā

Yahşı it yüzi haqq-çün kārımı
Sen gider iqbāl ile edbārımı

Zülfî için k'eyleme çok ħor u zār
Gözler için kim apar benden ħumār

Ĥaĥķ-ı l'ali için yāķūt-ı reng
La'li kimi beni āzād it zi-seng

17080 Dereci lü'lüsi ĥaĥķı-ĥün anuñ
Öyle ĥāşıl k'eyesi göñlinüñ

197a

Baĥşış itgil kim baña bî-māreyüm
Ėam elinde'āciz ü āvāreyüm

Sensüñ olmayanlara kimsesi kes
K'umūma irgör olup feryād-res

Ben teki kimseye neĥbet irmesün
Kimse benüm kimi bî-kes görmesün

Ėalmadı devletle baña dār u ĥır
Yok baña luĥfũnden özge dest-ĥır

17085 Yād idem ĥün rüz-i şādı 'izz ü nāz
Bu belā ĥüni içinde bî-niyāz

Dāş işümden göñlüñ ide dolu ķān
Nāle-i zārumı işite 'ıyān

Āşikārā eyleyem ger rāzumı
Söyleyem encāmumı aĥāzumı

Tütüninden baht-ı gümrahum menüm

Kevkebi ide siyah ahum menüm

Uşbu nev'a dir idi bā-āh u derd

Kirpiki kıandan dolu ruhsarı zerd

17090 Virür idi gül yüze nergisden āb

Töker idi kirpiki ber-māh-tāb

Nā-gehān gökden yaña itdi nigāh

Gördi ol gün yüzlü şıhamış gökde māh

Aydan utmış idi bir hafte tamām

Kim anı gördi nigārın iy hümām

Giceyi gışūsi tek gördi siyāh

Kaşları kimi hamıde gökde māh

Dilinden bir söze dağı itdi sāz

Kim nevāsiydı be-gāyet cān-güdāz

17095 Didi aya iy kevākib zıyneti

Senden olur tāk kamu rütbeti

Niçün idüpsün benüm ki bili ham

Doludur ben tek meger gönlinde gam

Yüzüme 'āşık degülsün bāri sen

Niçün egri senün kaşum tek z'ıf u ten

Gönlimi apardı benden gam-güsār

N'oldı olmışsün mücevvef böyle zār

Mātemi devrān baña itdi naşib
Sen dünüñ kükretdüğün gāyet ‘acıb

17100 Benüm şikeste eger bilsün dürüst
Sen kiminün çün olduñ ince süst

Hüb cemālünden vardur niķāb
Ne içün yüzüne çekmişsün hicāb

Baña uğraşup durur āh ile derd
Bāri sen kimün çün olduñ rüy-ı zerd

Mehçü dāmendür garībān mende natķ
Dāmeni olan menem kandan şafaķ

Göñlüm olmuş bir belāya müptelā
İy besā kim irdi baña mācerā

17105 Göñlinün ayağını best itdi gül
Görelı göz kalmadı cān ile dil

Eyledi göñül ile göz ittifāk
Dürlü dürlü hāşıl itdiler nifāk

İşümi göñülle göz itdi hārāb
Od yaķar bir lahza bir den illetler āb

Gökde gün yaña göñülde itsem āh
Olsa gözüm yaşı aña penāh

Yırta ahum tütünü ger niķāb
Gözgüsün gökde qararda āfitāb

17110 Āyine ger āhumı görse zi-devr

Ḳalmaya āyinede āyın-i nūr

Müstemend göñlüm durur āyine-veş

Şayḳalı āhumdur onuñ misl-i teş

İmdiden soñ āh-ı dil sūzüm menüm

Olısar tır-i ciger-dūzüm menüm

Nāliš idem dağ-ı dilden her zamān

K ‘eyleye zārı zemīn u āsümān

Öyle ağlayam görüp günimi teng

K’ide nāle nālemi görende seng

17115 K’anı ol şādlığ günü devrān-ı nāz

Şād-manlığ oldu ğam-nāzum niyāz

Ḳanı zer-benefit giyesiler n’oldı baḥt

K’oldı döşek ile bālış seng-i saḥt

İmdi bāde ḥarmmenin viren menem

Ne ki ğam var dünyede iren menem

Cisminüñ cāvıyla dolmışdı cihān

Tāze gülyüzüme dirlerdi hemān

Bilmezem bād-ı sabā n’irde eser

Gözleri baḥtum kimi uyudı meger

17120 Gel gel iy ğamğın göñüllere devā

Kim uyadursuñ uyurı iy sebā

‘İsā tek virür demüñ ölüye cān
Hem nesîmüñ ile dolar bu cihān

Hem olur ouñ ile tāze dimāğ
Yandırursuñ dāniş için sen çerāğ

Her şikeste kim diler senden şifā
Būyuñ aña iricek bulur şafā

Niçün uyursuñ degülsüñ baña baht
Ne için benden irādüñ misl-i rāht

17125 Dur ki sen ben düşmişem zi-pāy
Kim kamu düşmişe sensüñ reh-nümāy

Yāruma benden irişdürgil selām
Söyle bende ne ki gördüñse tamām

197b

Di selāmum hem irgörüp iy pehlüvān
Serv-i add ü hūb-rū rūşen revān

Gördüm ol bî-dil be-ğāyet müstemend
Hem giriftār u arib ü derd-mend

Bahtı geri tîredür medhūş u mest
Eylemez mihrüñden ol kütāh-ı dest

17130 Bir zamān kesmez ol vefāñdan ümîd
Hāk-i pāyüñdür degüldür nā-ümid

Düşmenüñ elinde ol bî-çâredür
Şādımānlıkdan yîñe āvâredür

Seni yād itmese ölür bir zemān
Sen neden yād eylemezsüñ iy civān

Bu degüldi bil baña sizden ğaraž
Töke çeşmüm kan bula cismüm maraž

Göñlümi aparduñ elden koyma sen
Bunca ki ben eylerüm kork zārı men

17135 Ger ğamuñ virdiyse ħarmenüm be-bād
Zerrece ğam görme iy pāk i‘tikād

Serv-i kıddüm ger benüm olduysa ħam
İrmesün şimşād-ı kıddüne elem

İşidüp Fettāh andan gitdi hūş
Mağzına derdinden irdi dürlü cūş

Söyledi Fettāh idüp aña figān
Niçe olasuñ ğam ile nātüvān

Göñlüñi endişeden āzād kııl
Gitdi senden ğam özüñi şād kııl

17140 Ol Ebū’l Muħcen alubanı sipāh
İki günden soñ irer leşkere penāh

Her ne sen baña didüñ aña didüm
Az u çok ben sözüñi ben gizlemedüm

Rāzuñı tã kim añã ben söledüm
Gözlerinden san suyu seyl eyledüm

Od kimi keştıyi bırakup be-âb
Uş gelür senden yaña idüp şitâb

Ol sebze nergisinden dökdi nem
Zülfı tek göñli hüş oldu hem

17145 Söyledi Fettâh'a ki sen iy peder
Bilmemişsün şāyed işinden haber

Kilk itmez tökicek 'ömr-i sūd
Geç geldün gelecek maħalde zūd

Ꞑubat bir ay va' de virüpdür tamām
Âhir ola çünki ay iy nık-nām

Sindürür olsam anuñ peymānunu
Dutsam ben düdüğüñ fermānunu

Ol cefã tıg ile töke xanumu
Bağmaya hālūme ala cānumu

17150 İmdi va' de irdi ol itmez direng
Baña dah' günüm ölü olupdur gitdi teng

Şāyed ol Ꞑubat sitem-ger bü'l fuzül
Dañla bağlanup gele üstüme ol

ꞐorꞐusından ben anuñ peymānınuñ
Kim özümi lāyık görmen anuñ

Kendümi tığ ile bı-ser eyleyem
Daşı kandan la‘l-i ahar eyleyem

Başı yegdür görem ayakda pest
Kim bed-endiş eline irince dest

17155 Çünkü sen varup göresün tārımı
Bildüresün aña hāl u zārımı

Dıyesün benden aña bı-ḥadd selām
Ahmed’e irgöre ‘Alı’ye selām

Çün bu yire gele ol beni aña
Söylegil āhvālūmi bir bir aña

Kim saña ol ḥaste-i dil cān fedā
Eyledi yoluñda yazmışdı Hudā

Çünkü n’oldı bilesün āyınümüi
İste benüm düşmenümden kınümüi

17160 Dır ile sen Kubat’ı ber-dār eylegil
Tığ ile başın niğün-sār eylegil

O nigārın bunı diyüp açdı çeng
Lāle gün yüzini yırtıdı bı-direng

Didi Fettāh aña kim iy serv-i kādd
Gamdan ol āzād k’ötdi cümle bed

Haydar alup geldi bu mülke sipāh
Geçdi deryādan senün çün dutdı rāh

Bile Bu'l Muḥcen daḥı aña hem
Göñli dolu od u yüzi dolu nem

17165 İmdi ben ğamdan seni āzād idüp
Onlara irgöreyüm dil-şād idüp

Gel gideli alubanı ele rāh
Andan öñdin kim gele Kubaṭ Şāh

Ol semenber durdı bî-hūş tek revān
Nergisinden güle kan idüp feşān

Oradan gitdiler olup şād-mān
İrdiler mihmān serāya der-zamān

Uyḥu uyup kamu itmişdi karar
Artuğı utmışdı hem ez-leyl-i tār

17170 Hem Ebū'l Muḥcen o dün saḳlardı pās
Görđi çün Fettāh kıldı çoh sipās

Söyledi Fettāh'a kim iy nîk-rāy
Yaḥşılığına 'avż vire Hudāy

Görđi Gül-endām'ı daḥı böyle hem
Nergisinden lāle rengi dolu nem

198a

Çün perişān gör deyü şūrîde baḥt
Aldı kucağa başın ağladı saḥt

Sordı n'itdügüni aña rûziğār
İletdi Haydar yanına ol nām-dār

17175 Yakdı Haydar göñlini dağı anuñ
Kim yaqardı dağı dağ dağı anuñ

Lāle tek gördi kıızıl gelini zerd
Qābilmiş başından uyağına derd

Tāc-perver başı hem 'uryān idi
Zūlfī āşufte gözi giryān idi

Eyledi fermān aña dībā-yı çin
Varubān getürdiler ol pāk-i dīn

Egnine geydürdiler rūmi qabā
Nīgülden yine bezendi mehlikā

17180 Zīnet ile qaddini bizediler
Yine başı üzre tācı kodılar

Ol semenber sünbiline virdi tāb
Cem' oldı giçe ile āfitāb

Sünbül ile gül ikisi oldı cem'
Zulmet ile geldi bir araya şem'

Ol gice tā subḥ olunca āşikār
Yatdı Ma'şūk ile 'āşık mest-vār

Gün zelīḥāsı çıkub ez-taht-ı zer
Keffine nārenc alup gösterdi ser

17185 Çıhdı ref` idübeni müşğın niķāb
Misl-i Yūsuf hūsn içinden āfitāb

ķubat dergāhına cem` oldı sipāh
Durdı leşker şaff çeküp idüp niķāh

Geldi zindānīler idübeni hūrūş
Gice zindān ehli kaçmış duyduķ uş

Bārça zenciri saymışlar ser-be-ser
Bağlulardan yok yirinde bir nefer

Bu sözi ķubat işidüp kaldı `aceb
İtdi endişe buña n`oldı sebeb

17190 Arduvān`a eyledi nā-geh nigāh
Didi aña k`ey dilāver der-sipāh

Sen böyle alubanı bundan çeri
Varuban bir yirde idingil yiri

Gönlüme böyle gelür ol iki ferd
Şır-i ner derler olıcağız neberd

Dutdılar dün gitmege zindāna rāh
Ol maħalde kim qarār itdi sipāh

Açdılar zindānīlerden kamu bend
Uşbu nev`a döndi çün çarķ-ı bülend

17195 Bu gümān kim idürem olsa dürüst
ķan içün açmak gerekdür el nuħust

Ben bu rāzı koyayum böyle nihān
Öndeyüm onlar gele eve ‘ıyān

Çünkü onlar gireler der-bār-gāh
Bir yanundan aluban sen gel sipāh

Eylegil Mihmān serāya sen güzer
Bilgil onlardan ne varsa hayr-u şerr

Doğru olursa bu işde ger gümān
Koyma onlardan ki sen kala nişān

17200 Didi anda soñra kim iy bıl-i zūr
Kim senüñ çengüñde aşlandur çü mūr

Çünkü ol bed-ḥāhlar oda gire
Daşra durgil gele bir dem munzara

Kimki bu meclise ol gelmek kıla
Gerdenini urgil anuñ tığ ile

Bir zamān ḥamlıgla pişürdi heves
Ḥayder’a gönderdi andan soñra bes

Ol Ebū’l Muḥcen’le şāh-ı nām-dār
Geydiler ceng ālātını her ne var

17205 Çünkü eyvāna yavuk irişdi sipāh
İtdi fermān Kubaṭ virdüñ deyü rāh

Çün eve girdi ol iki pehlüvān
Durdılar uru oturanlar revān

Çün girüben şaffında olurdı şîr
Bir zamân eglendi ol şâh-ı dilîr

Söyledi Kubaṭ'a orada der-zamân
K'itmek olmaz hırşidi gözden nihân

Sen beni bile idüñ yahşî eger
İstemezdüñ bunda daḥ' iy bi-haber

17210 Söyle ger bilür isen beni dürüst
Eyleme dilüñi söylemekde süst

Didi aña bilmezem aduñ nedür
Şâha nâyibsüñ gümānum eyledür

Didi Ḥaydar kim benem şîr-i Ḥudā
Eyleyem başuñı dünüñden cüdā

İndüresüñ baş meger fermānuma
Giresüñ sen 'ahduma peymānuma

Dünderesüñ Ahmed'üñ dînine dil
Bu ugrda kırtula pāyuñ zi-gil

17215 Kubaṭ Ḥaydar'a didi kim iy dilîr
Sen giriflār olduñ uş der-çeng-i şîr

Böyle itdüñ yalıñuz sen cenge rāy
Bu yire topraḡuñ olmış reh-nümāy

198b

Ne senüñle çeri ne sâz-ı neberd
Âfitâbuñ şâyed olmuş ola zerd

Sen meger munda mudâra ide seng
Ne içün dîn âşikârâ ide seng

İtmeyem terk sözüñ ile dîñümü
Koyamayayum resmümi âyîñümü

17220 Sen uzatduñ baña destân ile dest
Kanda gördüñ erligüm iy şîr-i mest

Leşkerine na‘ra eyledi bülend
Kim dilâver bunda kim var hûş-mend

Üzdüñ bu nâm-dâra kamu dest
Yiri kanından iden medhûş mest

Şîr-i merdler açdılar şemşîre çeng
Bağladılar kapuyı yüzine teng

Ev içinden çıkdı âvâz-ı nefîr
Kopdı leşker itmek içün dâr u gîr

17225 Elini şemşîrine uzatdı şîr
Ejdehâ tek na‘ra eyledi dilîr

Kubat’uñ ortasına eyle çaldı tîğ
Düşdi iki pâre olup bî-dirîğ

Düşdi yire yarısı yuğarudan
Ev içinde kana gark olup beden

Andan ol âteş-nihād āb-ı revān
Düşdi su tek od içine öyle san

Şu‘le viren de o nār-ı āb-reng
İletür idi gün yüzinden āb u reng

17230 Hem Ebū‘l Muḥcen dahı ol nām-dār
Almış idi ele tığ-ı āb-dār

Evüñ içi ile doldı ölüden
Kim ayağ altında baş idi beden

Durmayuban itdi serverler güriz
Kopdı ceng erenlerine rüst-e-ḥiz

Teng dehliz içre cem‘ oldı sipāh
Birbirine dir idi vir baña rāh

Leşkerüñ çıkmāğa yolu teng idi
Dönemezlerdi girüye ceng idi

17235 Ol kadar birbirine düşdi sipāh
Daşra çıkmaklıka hiç kalmadı rāh

Çok kişiler kaldı ender-zır-i pāy
Girü dönmekligi görmezlerdi rāy

199a

Kiminũñ dutmazdı eli açā der
Zühresi yoğ idi dura hiç bir er

Daşradan bāzū-yı zūr ile tamām
Kapuyı sindürdiler iy-nĩk-nām

Çıhdılar kaçubanı andan sipāh
Dutdılar gitmeklige düz yire rāh

17240 Çıhdı Bu'l Muḥcen kapudan daşharu
Ab-gün tĩgi elinde hũb-ru

Anuñ önince şeh-i merdān 'Alĩ
Kana bulaşmışdı tĩğ ile eli

Oldı çün bu işden āgeh pĩl-i zūr
Düşdi anuñ göñline teşvĩş-i şūr

Durdı deprenmedi mehçün pĩl-i mest
Ol sinuķan leşkeri eyledi best

Söledi Bu'l Muḥcen'e idüp nigāh
İy 'Arab niçün getürdüñ bunda rāh

17245 İy besā ki fitne itdũñ der-cihān
Nām-verlerden aḥutduñ yire ķan

Sen besā dünyāda getirdũñ hũner
Çizdüñ öküş nām-verde sen kemer

Atınuñ na'lnndan incidi zemjn
Tıgınuñ 'aksi durur gerdün yaqjn

Zür-i bāzūñ eylegil tā bir zamān
Görelüm ne gösterür çarh-ı revān

Baña bilgil kim dirler pıl-i zūr
Kim benüm qatumdadur pıl mehçū mūr

17250 Kim ki kjn idüben açdı baña ceng
İtdi kúpālum anuñ dünyāyı teng

İmdi nevbetdür senüñ iy pehlüvān
Aç elüñ ceng itmege durma revān

Qubať kjnin isterem senden nuħust
Yuyayum qanuñla yiryüzin dūrüst

İtdi Bu'l Muħcen başında mağzı cūş
Cengı aşlan kimi eyledi ħurūş

Aña böyle didi ki iy pıl-i zūr
Gel ki saña göstere tā bıl-i zūr

17255 Sen göresüñ kuvvet-i ceng-i peleng
Ĥamlede aşlan u heybetde neheng

Bunı diyübeni şeb dizdi revān
İtdi andan yaña düzedüp 'inān

Tığlerini çekdiler āyıne reng
Birbirine qarşu pıl ile peleng

Ol dilâverler irişdiler be-hem

Birisi pîl ü biri şîr-i dejem

Ol kadar oynatdı⁶⁴ atın pîl-i zûr

Kim ğubar koymadı ğün yüzinde nûr

17260 Ol kadar gösterdiler anlar hûner

Tîĝ-i Hindû aluban Rûmî siper

Ėulları gördi olaruñ çok sitem

Ellerinde tîĝ hüşyâr oldı hem

Bir zamân bir yirde itdiler direng

Andan uzatdı olar nîzeye çeng

Aña Bu'l Muħcen düzedüben 'inân

Atını yükretti sünüben sinân

Başı üstine götürüben onı

Topraķa bıraħdı çıķmadı öni

17265 Ėamle kıldı leşkeri anuñ ķamu

Zûr u bâzû getirüben rû-be-rû

Ol yañadan daħı ķarıřdı çeri

Ėîn içün tîĝ ele alup her biri

⁶⁴ “Oynatdı” kelimesi metinde “oynandı” olarak yazılmıştır. Anlam gereĝi “oynatdı” olarak düzeltilmiştir.

Geldi arka hem şehi merdān ‘Alī
Zūlfikār’uñ ele alup ol velī

Bes ki çaldı ceng eri tığ-i bürrān
Şehr içinde su tek oldı kan revān

Şehr ü kûçe doldı ölüden kamu
At ayağı irişen baş idi rû

17270 Bir yaña dah’ gitmiş idi Arduvān
Niçe kim Kubaṭ ona dimişdi hemān

Ehl-i zindān bağlamışlardı kemer
Kanınā kanuban aşlanuñ meger

Ceng içinde öldi anda Arduvān
Pır oldı aña baht iken civān

Bir yañadan şeh-i merdān şir-i ner
Bir yañadan ‘Amr ile zindānler

Ol kadar Saḥillü itdiler tebāh
K’oldı kişver yüzi öliden siyāh

17275 Der zamān leşker dilediler amān
‘Aciz oluban uzatdılar zebān

Her ne kim fermān idersüñ bendeyüz
Cān ile yolında ser-efgendeyüz

Didi her kim ki duta fermānı ol
Ola emīn çün ĵmān ide kabūl

Ḳamu şehir ehli Müslümân oldılar

Öñi âyından peşimân oldılar

Geldi Ḳubaṭ'uñ 'avratı andan revân

Serv idi bağ-ı bihiştten öyle san

17280 Arğuvân gül üzre egmiş ol şanem

Semeni şimâya döndermişdi gam

Didi şâha idüben feryād u âh

Niçün itdüñ sen benim bahtum siyâh

Tâ ki benden gitdi 'ömri cāvidân

Gözlerümden yaş yerine akdı kan

199b

Niçün öldürdün alup zevcümü tığ

Gelmedi mi yigitliği üçün dirig

Beni yakduñ dahı öyle hor u zâr

Ḳoymaduñ bu şehir içinde sehriyâr

17285 Dâdrig önc'eyledin serv-i civân

Hem ḥurd-mend idi vü hem pehlüvân

Virseler Tahmâs'a varuban haber

Ḳubaṭ öldi kaldı deyü tâc- ı zer

Bağlaya kın almağ-çün ol miyân

Gelübeni irgöre saña ziyân

Didi Һaydar kim irişmişdi қаза
Baһdı dönmişdi virmedi rızā

Aña ol ‘arza itdum dġnümü
Söyledüm ben resmümi āyġnümü

17290 İtmedi benden қаbul eyledi ceng
Ol şitāb eyledi der-cāy-ı direng

Göñlini bu işde һursend eylegil
Gitdi ol ayruğla bedġd eylegil

İtmeye andan var deyü Tahmās nāz
Ğuşsa kūtāh iken itmeye dırāz

K’oldı mülkinden gidüp arada ol
Çāresi yok oldı hem bi-çāre ol

Küfri terk eyleyüben getür ġmān
İki dünyāda bulasuñ tā amān

17295 İtdi İslām’ı қаbul ol-nġk-zen
Şād-mān oldı görüben encümen

Egledi hem orada Һaydar sipāh
Pehlüvānlar girdi der- eyvān-ı şāh

Tahmās'uñ kızkardaşın emr eyledi
Varuban һār-gāha getürüñ didi

İletdiler Һaydar yanına beste pāy
Zincġre virmiş idi һalһalı cāy

Didi H aydar döngil ez- ayin-i h    
Kim aya un g r rem bend ile r   

17300 O  teki dut doğruluk yol n hem n
Getür  m n ola egri   n g m n

Didi ferm nu n  eylerem  ab l
Ba na mühlet vir ma na iy p r-a  l

Ol  adar sabr eylegil ba na sen
Göreyüm sevg l   arda um  men

Niçe andan so  ki ferm n ides  n
Ben gidem  ank  yola kim ides  n

Dey beni bunu eyle beste p y
Ol per  ruh c  d  ez-perde ser y

17305 Didi Fett h ol gice ki bunda men
 rd m evvel gelüben y  Bu'l H asen

U radum bir da a dery dan ken r
Ol bu  ehred r y  ınd r ez-h s r

D men nde var bir k mbed anu n
On ki i içinde müdebbir anu n

Mu'tekifd rl r içinde s l u m h
B t-perestlikd r olara resm   r h

B tler  n t   - la t c  zer durur
Öyle sankim  aft   zer durur

17310 İtdi Һaydar fermān andā ber-gürūh

Gitdi onlar gözedüben rāh-ı kūh

Ne ki var şücāneler ҡopardılar

Bütlerün esbābını apardılar

Soydılar ol on kişiyi daһı hem

Eylediler onlara şādılığı ğam

Birisi anuñ Müslümān olmadı

Yavuz endişeden pişmān olmadı

Didiler onlar ki Lāt'a bendeyüz

Dġnimüzden dönmezüz tā zindeyüz

17315 Onlar ҡamusunı öldürdiler

Қanlarıyla toprağı doldurdılar

Hem kilīsā şehr içinde çok idi

Kim misāli hūblıg içre yok idi

Bizek ile bizemişler bütleri

Doldurup gevher ile yāķūtları

Kimi naķre idi anuñ kimi zer

Her biri hūrşjd idi san yā ҡamer

Varubān şücānelere girdi şāh

Neki vardur gördi esbāb tebāh

17320 Buyruğ itdi tā ki dehre aldılar

Ol şanemelerden behre aldılar

İtdiler mihrāb ile minber binā
Muştafā dīnine olup reh-nümā

Gencini Tahmās'ıñ andan açdılar
Leşkere dürr-i cevāhir saçdılar

Bahşış itdi ol kadar ni'metleri
Kim düzetdi bārça işini çeri

İrdi gevherden yüzük yüzine renc
Bes ki çekdiler hazīne ile renc

17325 Nev-Müslümān çeriden birkaçı şāh
Kendüye hem-rāh idindi duta rāh

Ceng erenlerinden altı kez hezār
Aldı tā kim gide ber-virān hışār

İtdi üç gün Haydar ol yirde qarār
İtdi dördüncide gitmek ihtiyār

Düzedüp ābād yirde işini
Kal'a-yı vırāna dutdı tā yōni

200a

Dıdübānlar geldiler ez-dide-gāh
Kim görüñdi deñiz içinde sipāh

17330 Geldi bir keştī idübeni şitāb
Sanasuñ kim od durur der-rū-yı āb

Qaldı anlar sözine Haydar ‘aceb
Baıdı Bu'l Muıcen’e ol ‘ali-neseb

Didi ılıgil ıal‘adan idüp řitāb
Görki gelen kimdür ol gül-i kām-yāb

Böyle B’l Muıcen aluban on süvār
Durmayup gitdi revān ol şeh-süvār

Çaıruban onlara ol nām-ver
Didi kim durur gelen virün ğaber

17335 Keşti kimündür ulusı kim durur
Doğrusını söyleyün her kim durur

Keştinün içinde bil Seyyāf idi
Çāvı anuñ misl-i kūh-ı kāf idi

Bildi Bu’l Muıcen’i āzād olduğın
Sāhib-i řemřir-i pūlād olduğın

Çaıruban didi kim iy pehlüvān
İy řicā‘ı nām-ver rüşen revān

Şāh-ı merdān Haydar’a çāker benem
Mır-i Seyyāf sāhib-i ğançer benem

17340 Nāme Mālik’den getürdüm řāha men
Almayuban çeri düşdüm rāha men

Didi kim ılıgil gemiden iy hümām
Di ne kim dimiş ise Mālik peyām

Mîr Seyyâf çıkubanı ez-sipâh
Dutdılar Haydar'a gitmeklige rāh

Karşu geldi Haydar aña der-zamān
Didi kim iy pehlüvān u kār-dān

Gel ki Mālik'den ne bilürsün haber
Söylegil ne kim didi ol nām-ver

17345 Mîr Seyyâf didi kim iy ser-firāz
Küteh olsun zaḥmetün 'ömrün dırāz

Baňa bir nāme virüpdür pehlüvān
K'andan olur tāze dānişde revān

Nāmeyi çıkarup u künde kodı
Varuban oturdı çün sözün didi

Çünkim açdı nāmeyi ol hoş-nihād
Mālik'ün kirdārını çok itdi yād

Yazmış ol bir hattı 'ayet dil-peziş
Kara müşk ile bizemiş ağ harîr

17350 Kirdigār'a itmiş ol āferîn
Dimiş iy ḥallāk-ı Rabbü'l 'ālemîn

'Anberin Hindü deyilür aña nām
Hem şafaḳ cāyından anuñ der dessām

Gün daḥı hüblıgla çün mihrāb-ı Çın
Ḥādımüñdür ol seng-i send nişin

Eyleyen Һargāhı sensüñ nil-gün
Һaymeyi sensüñ dutan hem bî-sutün

Eyleyensüñ Һākı sen fîrûze reng
Şām evinden Rûmî viren bî-direng

17355 Yeñi ay yolında ser-efgendedür
Halka takmış kulağına bendedür

Eyleyenden sonra Hakk’a āferîn
Çoh durūd itdi Resūline qarîn

Didi andan soñra iy şîr-i Hudāy
Bāzūna kuvvet k’odur Hāver-güşāy

Çünki deryādan yönelüben iy şāh
Hışn-ı vîrāna alup geldüm sipāh

Eyledi Tahmās leşkerden dolu
Dağ u deryā ne ki vardur iy ulu

17360 Var idi bir nām-ver Argün nām
Ol dilāver pehlüvān idi tamām

Misl-i Semdār ile Semrāk kimi er
Kim olurdı nām-ver-i zerrîn kemer

Çün çeri indi gelüp ez-küh-sar
Yiryüzi oldı siyeh dolup süvār

Güşiş itdi çeri banırdı baht
Bitdi āsānlıg ile bu kār-ı saht

Oldı elümde helāk ol üç nefer
Argün Semdār u Simrāk nām-ver

17365 Ahşam oldı sınıkup düzdi sipāh
Kaçubanı dutdılar qal'aya rāh

Oldı çün dañlası bir özge çeri
Geldi ceng itmege anuñ her biri

Basılup anlar dañı iy ser-firāz
Kaçuban gözetdiler aña firāz

İmdi bağlayup durur onlar qapu
Bizüm ile dutmaz anlar cenge rū

Ne gelür savaşmağa Tahmās şah
Ne çıharur daşra qal'adan sipāh

17370 Bir kişi bizden dilese ide ceng
Yağdururlar yuqarudan üssine seng

Gelmiş idi leşker eylemege ceng
İmdi beklediler itmekden direng

İy besā destān ile ben açdum el
Meger ol hārāya irişe hālel

200b

İmdi işitdüm ki ol Tahmās-ı şüm
Qām zi-qāvm adlu var ber-merz-i büm

Gönderür Şalsal'a uşta imdi kes
Kim aña gelüp ola feryād-res

17375 Ben gümān eylerüm olan da neberd
Olmaya Salşāl'a hemtā hiç merd

Bilmezem kimesne der-sāhil-zemīn
K'anuñ ile ide meydān içre kīn

Yokdur anuñ boyı tek kimsede kıdd
Kim ide Haydar'dan özge anı redd

Andan öñdin k'ol alup gele sipāh
Ol revān leşkeri alup sen iy şāh

Nāmeyi çün Haydar okudı dürüst
Neyledi ne kim olduğını ez-nuĥust

17380 Söyledi Seyyāf'a kim bunda sipāh
Saĭlagıl tā kim irince ben zi-rāh

Saña dapşurdum iĭlīm ile genc
Bunda eglen görmegil zaĥmetle renc

Ceng eri İslām çerisinden hezār
Saĭla olsunlar senüñle bārça yār

Ėız karındaşını Tahmās'uñ daĥı
Böyle aparmak degül rāy iy aĥı

Saĭla bunda zencir ile eyle bend
Kim bed-endişe işidüp ola pend

17385 Bunı diyübeni düzetdi sipāh
Keştiyi deryāya salup gitdi rāh

‘Amr ile Fettāh hem Zīnhār-ḥār
Ol Ebū’l Muḥcen daḥı birkaç süvār

Yine mü’minler ki hem dutsağ idi
Kubat işinden göñli dolu dağ idi

Girübeni geçdi ol deryāya āb
Oradan Mālik yana itdi şitāb

Keşti gitdi çün bir hafte rāh
Sikizinci çıldı deryādan sipāh

17390 Bir kişi Mālik’e gönderdi revān
Şāh-ı Merdān kim ḥaber vire ayān

İşidüben çaldı Mālik kürre nāy
Kopdı leşker anda deryā tek zi-cāy

Şāha karşı geldi anda leşker ser-be-ser
Bu taraftan daḥı şāh-ı şır-i ner

Oldı yayaḳ leşkerüñ serverleri
Şād-mān oldı kamu göñülleri

Ol Ebū’l Muḥcen ile Mālik nām-ver
Biribirin çoçdı ol iki şır-i ner

17395 Oradan yöneldiler ḥaymeye bāz
Biribirin sordı ol iki ser-firāz

Yaşşı yaban geçdügin şadı vü gam
Biribirinden sordı anlar bîş ü kem

Haymeler kurdurdi ol leşker-penāh
Tūglaruñ uci irişdi tā be-māh

Haydar itdi qal‘a ucına nazar
Hayra oldur imdi ol dağda baħr

Qalası dağun bir olmış gök ile
Gördi kim savaş ile girmez ele

17400 Mālik’e Haydar didi kim iy dilir
Kimse çarhı indirebelmez be-zır

Alubanı oq yayı gürz ü kemend
Kimse ceng itmeye bā-çarhı-ı bülend

Yaradan meger zemīn ü āsümān
Yine bu qal‘ayı ol açā hemān

Çünki bize imdi düş-vār oldı kār
Hadden artuq burada itdük karār

Yiridür ger bunda egleyüp sipāh
Gönderem ilçi gele Pīrüz-ı şāh

17405 Eyleyem fermān aña iy nık-rāy
Hem dilāverdür yaqın hem reh-nümāy

Gele ber-iqlīme aluban sipāh
Leşker ile ola yiryüzi siyāh

Bir kişi kim      idi t z-rev
Keş iden dery aya iletürdi girev

Sald  anda işini düzedüp
Gide şeh P r z-ı Baştı g zedip

Hem didi ana kim iy      h r m
Kendüne bir haşte it uy ı haş m

17410 Aparup peyg m di iy P r z-ı ş h
Buyru  it kim b r a almasun sip h

Söyle  r m eyleme hem itme h b
Keştiye binübeni itgil şit b

Çünki benden ya a olas n rev n
 oym  h l  ol yiri iy k r-d n

Her kimi bilesün ki l y k ola taşt
Mülki   a dapşur iy P r z-ı Başt

Yiri  p beni ol dery -şin s
Murta a'ya b - aded  ıldı sip s

17415 Ba lanuban geldi dery aya kemer
Zevrak  dery aya saldı p r-hüner

Zevrak  sürdi gözedüp şehr-i Yem
Oldı bir gönlinde ş dılg  ile  am

Gice  lduz idi   a reh-n m y
Gündüzi gün idi iy p kize-r y

Gitdi deryāda dutup hafte rāh
Gördi varup oturur Pîrüz-ı şāh

201a

Sürtdi yüzini yire idüp niyāz
Her ne dimişdi didi ol ser-firāz

17420 Çünkim āgāh oldı ol Pîrüz-ı Baht
Açdı gencinüñ ağızını vü açdı raht

Virdi kamu leşkere cevşenle tığ
Pādişehler kimi itmeyüp dirığ

Kendü kavminden yirini itdi şāh
Alubanı leşkeri gözetdi rāh

Keşti zevrāk düzedüp nām-dār
Ceng erinden aldı otuz kez hezār

Üç oluş eyledi anda leşkeri
Üç oluşdan kodı şehr içre biri

17425 İki oluşın böyle apardı hem
Gitdi oradan getürüben ‘alem

Bir kişi dah’ vardı k’ey Tahmās-ı şāh
Ne ki vardur düz yazı doldı sipāh

Nigülden gelüben irdi ber-sipāh
Kim olalar senüñ ile kîne-ḥāh

Ne ki  urrem yir var-idi misl-i ba 
Doldı  ar-gehden  amu düz ile da 

 aydar' u   aymesiyle  ar-gehleri
Da  eteginde  amu dutdı yiri

17430 M hpeyker t  ı ba ı misl-i m h
 u'le virür a a itdükçe ni  h

Did b n   n söyledi T hm s'a r z
Her ya aya ba dı ol   b   fir z

Didi g  nlinde ki g n m oldu teng
R y g rmen da ı itmeklik direng

 ndedi b r a cih n görenleri
Onlara gösterdi  adrince yiri

Andan onlara ba uban söyledi
 am demüri  jnemi deldi didi

17435  almamı  ne  oydı devr n   ik r
Sa tı v  s sti cih nda her ne var

Ne ki var çekdük cih nda derd    am
Erlik  n g sterd k erdemini hem

Cengim zden bitmedi bir zerre k r
N m-verden ölmedi hiçbir s v r

 almadı bu mülk içinde hiç kes
Yoh  durur kimim k'ola fery d-res

Ḳal‘a içre daḥı niçe oturam
Ḳapusın bağlayuban ne ḳoyuram

17440 Ḥaydar uşbu mülke getürdi sipāh
Niçe olam anuñ ile ḳıne-ḥāh

Kimse kim dānişden ola behre-mend
Ḳanı yaḥşı olur iy bülend

Dāniş ile baña bir rāy eylesün
Ne ki rāyunda göreyüz söylesün

Var idi bir sāhilī Dālḳadi nām
K’ol endişede dānişde tamām

Uşbu nev‘a söyledi Ṭaḥmās’a bāz
Kim bize olsun savaş işi dırāz

17445 Ol ise Ḥaydar ki biz gördük eger
Erlik içre yok durur anuñ tek er

İdebilmez kimse anuñla neberd
Yoḥ durur Saḥil’de anuñ teki merd

Hem-neberd ola meger Şalşāl-ı şāh
K’anda vardur genc ü esbāb-ı sipāh

Sen çıḥar göñlüñ içinden ḥısm u ḳın
Küz söyle nāme yazgil nāzenin

Eyle Şalşāl’a revān şāh-ı cihān
Aça uşbu bendi ol bilgil ‘ıyān

17450 Kim ki gele şāha bağlanup kemer

Getüre leşker kesüben husk u ter

Didi Tahmās aña kim iy reh-nümāy

Buydı göñlümde benüm dağı rāy

Yazmağ içün buyruğ itdi nāmei

Yazıcı getürdi kâğıd hāmei

Ağ harır yüzine müşkinden raqam

Eyledi alup ele kâtib kalem

Yazdı ol leşker Şalşāl'a k'ey şāh

Sāhib-i şemşir ü hem tāt u külāh

17455 Yazıcı çün nāme āgāz eyledi

Āferin evvel aña sāt eyledi

Kim cihān oldukça iy şāh-ı cihān

Devletün 'ömrünle olsun cāvidān

Kāmuñı virsün senün çarḥ-ı bülend

Haşmetüne itmesün devrān gezend

Saña kul olsun felek zerrin kemer

Her zamān indürsün ol kulluğa ser

Bilmemüşsün şāyed iy dārāy-ı baht

Kim neler gösterdi baña tıre baht

17460 Bağladı gerdün kemer bî-dāduma

Bārî sen irişe gör feryāduma

Bir bulut daḡ' ҡopdı ez-deryā-yı zeng
K'ol bulutdan bize yaḡdı ҡamu seng

Җopdu bir yıl daḡı od kimi hemān
Oda yaḡup mülkümi ҡıldı vırān

201b

Çıḡdı bir neheng daḡ' ez-deryā-yı çın
İtdi ҡandan yiryüzin deryāyı ҡın

Bir yigit geldi 'Arab'dan nām-dār
Җan töküп yiryüzin itdi lāle-zār

17465 Diyilür Ḥaydar aña nām u nişān
Hem dilāver der-şicā' vü pehlüvān

Evvel ol Ḥāver-zemīne itdi rāy
Aldı ol mülki ҡamu der-zır-i pāy

Oradan Sāhil-zemīne geldi ol
Kın içün baḡlanuban tıḡ aldı ol

Ne ki var mülkimi tārāc eyledi
Tāc-dār olanı bı-tāc eyledi

Kim ki vardur ser-firāz ender-sipāh
Erlik ile bulamaz aña dest-gāh

17470 K'ide meydān içre anuñ ile ceng
Kem durur ҡatında āhūdan peleng

Her niçe kim āzmūde serveri
Her yañadan ben getürdüm ceng eri

Bārça öldürdi alup şemşir-i tız
Ol kopardı sâhil içre rüst-e-ñız

ƘorƘusından olmışam āvāre men
Der-be-der ħalkdan nihān bî-çāre ben

Gice gündüz itmeyüp ārām u ħāb
Geşt idürem gāh u berr ü gāh u āb

17475 Her yaña ki giderem alup sipāh
Gelür ardumca oluban kîne-ħāh

Çünkü gördüm yönüni dönderdi baht
Çekdüm ābādı koyup vîrāna raht

Bir Ƙuru dağ üssine itmişdüm Ƙarār
‘Āciz ü bî-çāreyüm hem ħor u zār

Şüre-baht oldum çeküp yüz dürlü renc
Ne elümde şehr ü ne taht u ne genc

Her yañadan düşmen olup çire dest
İtdiler ābādumı cāy-ı nişest

17480 İmdi senden oluban feryād-ħah
Uşta gönderdüm yanumdan dād-ħāh

Şeh baña bahşış eyleye kemer
Merħametle eyleye andañ nazār

Yāri virmeklige göndere sipāh

Sāhili leşkerle eyleye siyāh

Bundan öñdin eyledüm ser-keşlik er

Bilmedüm bî-hûş idüm hem bî-haber

İmdi dünyāda niçe kim zindeyüm

Saňa bil kim bir kemîne bendeyüm

17485 Ol hazinele ki var içinde genc

Hāşıl itdüm çeküben yüz dürlü renc

Dapşurayum saňa iy şāh-ı cihān

İtmeyeyüm ne ki var bende nihān

Dağı ol kim bir dilāver pehlüvān

Kim bunuñ mislini bulmaya cihān

Açdı birkaç kim tılışmat itdi Dāl

Buradan kaçan kim ol bula mecāl

Çünkim āhır ide ol peygārımı

Tükede hem kın ile āzādımı

17490 Şehr-i Zerrin çavına alup sipāh

Gide bu vîrāndan ol ābādā şāh

Gözedürem imdi gülşāh-ı cihān

Bağa benden yaňa bir kez nā-gehān

Bende ne varsa saňa virdüm haber

Sende dağı' ne var ise göster hüner

Çünkü yazdı nāmeyi Ṭahmās-ı şāh
Didi andan Dālīka iy nīk-ḥah

İt yarağūñ düş yola iy cān-ı men
Benden irgöz nāmeyi Şalşāl'a sen

17495 Çünkü Dālīk diñledi düzetdi kār
Ḳurşanuban durdı alup yüz süvār

Ḳal'ada var idi iki yol hemān
Biri berre biri baḥreydi revān

Ol yol andan k'itmek olurdı güzer
Bilmez idi ġāra dil andan ḥaber

Gice Dālīk keştiyī saldı bā-āb
Düşdi ol yola başı dolu şitāb

On gün on gice su üzre gitdi yol
Varuban Şalşāl-ı şāha irdi ol

17500 Geldi dergāhına anuñ durmadın
Dileyüp zīnhār öpdi yiryüzin

Āferīn idüp didi k'ey şehriyār
Pādişehsūñ ced-be-ced fermān-güzār

Gönderüpdür bir eri Ṭahmās-ı şāh
İtse fermān vireyüm leşker-penāh

Didi Şalşāl aña kim iy nām-ver
Ne bilürsūñ söyle Sāhil'den ḥaber

Varubanı nāmeyi ol bed-nihād
Köhne destānı yeñiden itdi yād

17505 Bildi çün Tahmās işin Şalşāl-ı şāh
Oda düşdi san kim ol fikr-i tebāh

Leşkerini cem‘ idüben açdı rāz
Ne ki var oturdılar gerden-firāz

Var idi yüz oğlu Şalşāl’uñ tamām
Hāzır idi öni ancak iy hümām

Doğsanı her biri bir mülke emīr
Ayrı ayrı onlaruñ şāhib-i serīr

202a

Misli Şehbāl ile Serbāl-ı tāt-dār
Pūze Āyin ü Giyū vü Sām u Sūvār

17510 Hem yine Nevzāde Gūderz Qahramān
Tehtemen ki ejdehā idi dumān

Qarşusunda öni dah’ oturdılar
Urunuban tāt bağlanup kemer

Söyledi Şalşāl kim iy encümen
Siz kamuñuz şīr-i merd ü şemşīr-zen

Tāt-dār olanlara server menem
Şehriyār olanlara muhtar menem

Şāyed artuğ ola ‘ömrüm ez-hezār

Padişāhum sāhil içre kām-kār

17515 Bilüme bağlamışam zerrin kemer

Koymışam başa giyāyı tāt-ı zer

Görmedüm hirciz işitmedüm zi-kes

Kimsede ola bunuñ tek dest-res

K’ala Hāver mülkini der-zır-i pāy

Koymaya orada bir ceng-i āzmāy

Bilmezem ki böyle uzadup eli

Dutdı dirler ‘ālemi kimdür ‘Alı

Dirler aşlanlarla dutar niçe ol

Niçesini salur anuñ rence ol

17520 Ceng erini kamu ol hayrān ider

Dünyeyi tıgi ile vırān ider

Ben işitdüm bir niçe bı-māyedür

Ne olur da tāt u ne pırāyedür

Dutdılar sāhili alubanı tıg

Çok başı kesdiler anlar bı-dirig

İmdi dilek dilemiş Tahmās-ı şah

Dilemiş menden ki gönderem sipāh

Bundan öñdin itdi ise ol günāh

Oldı ise bizüm ile kine-ğāh

17525 Çünki göndermiş kişi dergāha

Olduğın kılınmış fidā ol rāha

Kendü rāyumdan görerem anı dūr

Gönderem ğam-nāk çün geldi sürūr

Çün gele düşmen olup Zınhār-ĥāh

Yüzine getürme n'itdiyse günāh

İmdi yāri virmege Tahmās'a men

İletürem leşkeri idüp encümen

Göstereyüm Haydar'a bir-zūr-ı dest

Gerdenini ideyüm tıĝ ile pest

17530 Var idi ol yirde bir dānende pır

Pend idi rāyı kamu dāniř-peziş

Ol Husrev-mendüñ idi adı Gūřyār

Baňa nürdi anı bārça hūř-yār

Yüz yigirmiye iriřmiş aňa sāl

Rāy u dāniř içre ol řāhib-i kemāl

Söyledi řalsāl'a iy Dārā-yı taĥt

řād-māndur senün ile rūy-ı baĥt

Kendüne sen tiz itdüñ rūzigār

Ne ki ben disem saňa kıl iĥtiyār

17535 Hayralıĝla leşkere buyurma ceng

şır niçesine karşı açma çeng

Yiryüzinde yoğ iken bîdâd-ı kın
Sen karar it tâ karar ide zemîn

Yandurasuñ ne içün hışm ile od
Yok durur yanmağdan özge orda sūd

Sen idebilmezsüñ anuñ ile ceng
Kaçan olur bir kulan ilen peleng

Dāl deyü ininde yazılmış durur
Söyleyem bir bir ne yād kılmış durur

17540 Dāl böyle didi ol şāhib-i serîr
Kıl nazar gör kim ne dir dānende pîr

Almayup bir kişi ‘Arab’dan sipāh
Gele Hāver mülkine bî-rāh u rāh

Hāveri eyleye çün deryā-yı Çîn
Anı koyup gözede Sāhil-zemîn

Dünyeyi duta alup şemşîr-i tîz
Kopara Sāhil zeminde rüst-e-hîz

Oradan dağ’ gele ber-Aksā-yı kām
Erlik ile irgöze hürşîde nām

17545 Duta Şalşāl’uñ dağı ol tahtını
Ne ki vardur ala genc ü rahtını

Öyle bilürem ki bu server-i ceng
Oldurur cengine tâb itmez peleng

Ol durur k'ondan haber virmedi Dāl
Buldı andan şehlerüñ günü zevāl

Ger benüm sözüm işitse tāt-ı baḥş
Sürmeye anuñla savaşmağa raḥş

Çünkü bir bir kamu ol pākize mağz
Söyledi Şalşāl'a bu sözleri nağz

17550 Didi Şalşāl aña kim iy bed-şikāl
Mağzuña irmiş ḥalel ez-māh u sāl

‘Ömrüñ ötdi qalmadı başuñda mağz
Öñi tek qalmadı sende rāy-ı nağz

Söz ki dāniş olmaya hem-sāyesi
Bir gelendür k'olmaya pırāyesi

Ola Ḥaydar'da kaçan ol dest-gāh
Kim ki benüm cenge getüre sipāh

Buradan her niçe var sāḥil-zemīn
Baña ceng ālātdıdur merdān-ı kīn

202b

17555 Gönderem ol merzbūma bir çerī
Mūm ide pūlādı anuñ her biri

Kendüm isem pır baḥtumdur civān
Ceng idem ki görmemiş ola cihān

Yiryüzin an ile idem arguvān

İş idem pırlikde itemeye civān

Söyledi Serbāl'e iy cān peder

Leşkere sensün penāh iy pür-hüner

Serverisün avmün uş serdār-ı nev

Leşkere evvel sen olgil pış-rev

17560 Keştiyi düzedüben bıraş be-āb

Sāhile deryā kimi itgil řitāb

Oradan sen Hāydar'ı āvāre it

ahmās'uñ çün çāresi yok çāre it

At ile esbāb u genc ile sipāh

Dile ne gerekse olgil kīne-hāh

Durdı Serbāl giyüben esbāb-ı kīn

Yir öpüp řalřāl'a itdi āferīn

Dünye oldukça senün olsun zamān

Sāña baş indirsün ol çarř-ı revān

17565 Baña himmet dutgil iy baştı bülend

Ben gümān ile alup ele kemend

Bir savaş u harb idem misl-i peleng

Ögredeyüm Hāydar'a āyīn-i ceng

Cān ile başuñ-çün iy devletlü řāh

oymayayum diri ala ol sipāh

Çaldırup kūs çıhdı şehrden daşharu
Kaldırup tūğları dutdı düze rû

Nām-ver Şalşal’dan aldı biñ kişi
Seçüben kim ceng idi dün gün işi

17570 Keştiyi suya bırağdı nām-dār
Görünince sürdi tā vjīrān hīsār

Ahşam oldu suya saldı leşkeri
Orada uyhuya gitdi her biri

Orada kim gice itdiler qarār
Yarım ağaç idi oradan hīsār

Dālīk’a böyle didi k’ey nām-ver
Bu gice Tahmās’a bizden it haber

Söyle kim Serbāl bin Şālşāl-ı Dāl
Kim anı hiç kimse itmez pāy-māl

17575 Gelüben getürdi senüñ-çün sipāh
Nām-verler ilen oluban kīne-hāh

Gerek yüzinden çünki gün zerrīn ser
Göstere dağ üzre koyup tāt-ı zerr

Depredürem leşkeri ez-rūy-ı āb
İder düşmen baña od teki şitāb

Çün gelem leşker ile ben itmege ceng
Sizler olmasun kim idesiz direng

Dağ başında alubanı gel sipāh
Sāhilūñ bed-ḥāhunūñ eñsesinde rāh

17580 Ben öñden geleyüm sen gel ber-püşť
Dutduğı bed-ḥāh bād olsun be-müşť

Dālķ'ūñ göñli sözinden oldu şād
Ėamdan āzād oldu san ol bed-nihād

Şād olup didi aña iy şire merd
Devletūñ ile iderüz biz neberd

Sāhilūñ leşkeridür şikeste dil
Yohsa düzmez cenglerine olsa pıl

Kimseden istemeye dādını kes
Sen meger kim olasuñ feryād-res

17585 Gice içre oradan ol şād-kām
Varubanı didi Ṭahmās'a peyām

Çünki Ṭahmās bildi kim geldi sipāh
Dālķ'a böyle didi k'ey nķ-ḥāh

Kim gidüp Ėam-nāk geldüñ şād-mān
Dünye oldukça olgil kām-rān

Ger bulursa fırsat ol ser-dāra hem
Düşmenūñ başıñ bırakırsa be-dām

Nġülđen deryāya çekem leşkeri
İrgöre bahtum süreyyāya seri

17590 Getürem mülki yine ele kamu

Leşkere diyem duta yirine rû

Yok eger Haydar olursa çire-dest

Gele Şâlşâlîlere andan şikest

Gele uşbu kîn içün Şâlşâl-ı şâh

Baňa besdür ol olursa kîne-ğâh

Ol gice tâ kim olunca vaqt-i bâm

Pişürürdi ol la'în sevdâ-yı hām

Günbed-i fîrûzdan çün çıldı gün

Girdi şubh eyvânına vü gitdi dün

17595 Cünbiş idübeni deryâdan sipâh

Su kenârın gözedüben dutdı râh

Şîrler âvâz idicek pülâd u çeng

Eyledi deryâyı hâlî ez-neheng

Geldi şâha bir kişi idüp şitâb

İrdi bir leşker deyü ez-rûy-ı âb

17598 Dopdalu deryâ özi leşker durur

Her yaňa bir nev'a zîb ü ferr durur

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Türk edebiyatında meydana getirilen her eser çok zengin toplumsal-kültürel değerleri barındıran bir yapıya sahiptir. Özveriyle yapılan her araştırma, Türk edebiyatının derinliklerine inildikçe çok daha zengin edebî katmanlara ulaşılabilceğini göstermektedir. Yazılı edebiyatın ilk nümûnelerinin yeni bulgu ve belgelerle daha eski tarihlere uzanması mümkün ve muhtemel olduğu gibi mevcut edebî verim ve birikimlerin yeni çeşitlemelerine ve nüshalarına da erişmek imkânı bulunabilecektir.

İstanbul Topkapı Sarayı Hazine Kitaplığı bölümünden cd. ortamında elde ettiğimiz ve Hz. Ali'nin cenklerini konu edinen Kitâb-ı Hâver-nâme, Türk edebiyatınının mesnevî biçiminde yazılan en geniş hacimli destanlarından biridir. İşin başında el yazması olan bu eseri okuyarak transkribe etmeye çalıştık.

Eserin temel unsurlarından başlayarak yaptığımız değerlendirmede Türk tarihinde, edebiyatında, inanışında çok önemli yerleri olan şahısların ve kültürel değerlerin eserde yoğun olarak yer almasıyla, Türk folkloruna ait motiflerin sıklıkla kullanılmış olmasının eseri çok daha değerli ve önemli kıldığını söyleyebiliriz.

Bu çalışmamızla ilgili ayrıntılı olarak şu sonuç ve değerlendirmelerde bulunabiliriz:

1. Kitâb-ı Hâver-nâme'yi, Hz. Ali cenkleriyle ilgili oluşturulan diğer cenknâmelerden ayrı ve önemli kılan bir çok özelliği yanında bu eser, 17598 beyitten oluşan hacmi ile Türk Edebiyatındaki şu ana kadar tespit edebildiğimiz en geniş hacimli cenknâmedir.

2. Kitâb-ı Hâver-nâme, diğer cenknâmeler gibi doğrudan metin bölümü ile başlamaz. Çünkü eserin başlangıcında tevhid, münâcaat, na't, Hz. Muhammed'in mirâcı, insan oğlu ve mertebeleri hakkında övgü gibi bölümler uzun uzun yer alır. Bu durum eseri biraz daha farklı ve bu bölümlerdeki içerik zenginliği dolayısıyla daha

önemli kılmaktadır. Bunun yanında Türk kültürü hakkında bilgi edinmemizi sağlayan zengin dinî, edebî, mitolojik, masal gibi folklorik unsurların varlığı çok büyük önem taşımaktadır.

3. Kitâb-ı Hâver-nâme’de bulunan Osmanlı tarzındaki minyatürler büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu minyatürler, İslâm resim sanatında Hz. Ali’nin yaşam öyküsüne adanmış ve şu ana kadar tespit edilebilen ilk minyatürler olma özelliğini taşımaktadır.

4. Kitâb-ı Hâver-nâme’den söz eden kaynaklar eserin aynı zamanda bir nasihatnâme özelliği taşıdığından pek söz etmez. Evet eser ağırlıklı olarak bir cenknâmedir ancak; metin akışı içinde dünyaya bel bağlamanın, insanın nefesine aldanmasının, doğruluğu ve hakkı bırakmanın insanı ne tür felaketlere sürükleyebileceği konusunda uzun uzun durulur ve insanoğlu uyarılır.

Eserde insanı insan yapan en temel değerler üzerinde ayrıntılı bir şekilde ve çoğu yerde cenk sahnelerinin anlatımı yarıda kesilerek durulur. Savaş dahil yaşanan tüm felâketlerin ve kötü âkibetlerin hep kötü ahlaktan, erdem sahibi olmamaktan, kötülükle ve nefis ile mücadele etmemekten, doğru ve mert olmamaktan kaynaklandığı belirtilir ve bunlardan kurtulmanın yolları geniş bir şekilde anlatılır. Başta Hz. Ali olmak üzere maddî mânevî tüm varlığını ortaya koyarak en çetin zorluklarla ve her olumsuzlukla mücadele eden ideâl insan tipine ulaşma gayreti, eserin tamamınında en belirgin haliyle kendini gösterir. Böylece temel özelliği cenknâme olan bu eserin nasihatnâme özelliği de taşıdığını söylememiz mümkündür.

5. Eserde yer alan zaman, mekân unsurları ile bazı motiflerin günümüz bilim-kurgu filmlerine ya da çizgi filmlere kaynaklık ettiği ortadadır. Özellikle dev, ateş saçan ejdeha, yılan gibi unsurlar günümüz görsel sanat eserlerinde eserdeki olağanüstü şekliyle işlendiği dikkate alındığında bu tür eserlerin görsel sanat dünyasına büyük katkılar sağladığı değerlendirilebilir. Ateş saçan ejdeha motifinin özellikle bazı çizgi filmlerinde eserde anlatıldığı biçimde yansıtılması somut bir etkileşimin örneğidir.

6. Eserde hem gerçek tarihî nitelikte şahısların hem de gerçeküstü mitolojik varlıkların bir arada görülmesi, gerçek şahısların hem gerçek mekânlarda hem de masal dünyası dediğimiz dünyada varlık göstermesi eserin türsel zenginliğini ve etkileyiciliğini kat kat artırmaktadır.

7. Okuyucu açısından değerlendirdiğimizde insanın fıtratında var olan güçlü, başarılı ve önde olma ideâli için kendine model olarak kabul edebileceği üstün vasıflarla donatılmış bir insan tipi olan Hz. Ali'nin kahramanlığından etkilenmemesi düşünülemez. Dinleyici açısından baktığımızda ise özellikle 1950'li yıllara kadar başta kahvehâne gibi icra ortamlarında anlatılan cenknâmeler, Müslüman olan Türk milletinin İslâm'ı yayma ülküsünün kendisinde yarattığı mânevî güçle sayısız zaferlerle dolu olan tarihinin pekiştirildiği şah eserlerdendir. Bu milletin dînî ve millî duygularının en güzel tercümânlarından bu eserler edebî türlerimiz içinde müstakîl yer edinmiştir.

8. Türk edebiyatında çok büyük bir yeri olan Hz. Ali'nin cenklerinin konu edinildiği Kitâb-ı Hâver-nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn'i karşılaştırarak çok önemli sonuçlara ulaştığımızı ifade etmek mümkündür. Hiç şüphesiz bu sonuçlardan en önemlisi Türk destancılık geleneğine bütüncül yaklaşmanın zorunlu ve önemli olduğunun tekrar vurgulanmasıdır. Çünkü Türk edebiyatında oluşturulan her eser kendi başına müstakîl bir eser olsa da kaynağını tarihin en derin noktasından beri var olan olan Türk milletinin zengin kültür hazinesinden almaktadır. Bu nedenle oluşturulan eserler tamamen birbirinden form ve muhteva bakımından bağımsız ve uzak eserler değil, Türk milletinin özellikle manevî birikiminin ve kültürel değerler toplamının güçlü bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Kitâb-ı Hâver-nâme ile Dâstân-ı Hâver-Zemîn konu ve amaç birliği taşıyan iki eserdir. Bu iki eserde Hz. Ali'nin Hâver ülkesine yaptığı sayısız seferler konu edinilmiştir. İki eserde de amaç kötülükle mücadelenin nasıl yapıldığının ve İslâm dinini yayma faaliyetlerinin nasıl gerçekleştirildiğinin anlatımını sağlamaktır. Bu yapılırken iki eserde de gerçek şahıslardan ejdeha, dev gibi olağanüstü varlıklarla

mücadeleye, gerçek zaman ve mekânlardan hayâli zaman ve mekânlara doğru akan çizgide, farklı bir yaklaşımla farklı bir anlatım uslûbu meydana getirilmiştir. İki eserin de konu, vezin, uslûp, dil, motif, zaman ve mekân unsurları bakımından birbirine benzer olduğunu tespit ettik. Tematik birlik her iki eserin metin bölümlerinde dikatimizi çeker. Şöyle ki aynı konudan söz eden bölümlerde Kitâb-ı Hâver-nâme'yi kapatıp Dâstân-ı Hâver-Zemîn'in aynı konuyu işleyen bölümlerinden okunmaya devam edilse okuyucu başka bir kitabı okuduğunu kolay kolay farkedemeyecektir. Bu durum bizi iki eserin metindeş eserler olduğu sonucuna götürmektedir. Bunun dışında edebi verimlerle ilgili olarak şu önemli değerlendirmeye ulaşabiliriz: Aynı toplumsal gelenekten gelip aynı ana kaynaktan yararlanan müstensihler, istinsâh eyleminde bulunurken ve vermek istedikleri mesajları aktarmaya çalışırken ortak formlardan yararlanırlar ve her birinin ana metnin muhtevâsına yaptıkları müdahaleler birbirine benzerdir.

Kitâb-ı Hâver-nâme'nin Dâstân-ı Hâver-Zemîn'den hacimce üç kattan fazla büyük olması, Kitâb-ı Hâver-nâme'de yer alan "Tevhîd, Na't, Peygamberin Mirâci" gibi bölümlerin Dâstân-ı Hâver-Zemîn'de olmaması, Kitâb-ı Hâver-nâme'deki minyatürlerin, Arapça ve Farsça başlıkların Dâstân-ı Hâver-Zemîn'de görülmemesi, Kitâb-ı Hâver-nâme'nin, Dâstân-ı Hâver-Zemîn'den daha erken bir dönemde istinsah edildiği izlenimi vermesi, iki eserin metin bölümlerinde işlenen konuların, özellikle dînî-târihî bilgi ve şahısların Kitâb-ı Hâver-nâme'de daha geniş yer alması gibi konular Kitâb-ı Hâver-nâme'nin Dâstân-ı Hâver-Zemîn'e kaynaklık etmiş olabileceğini göstermektedir.

9. Hiç şüphesiz vardığımız en önemli sonuçlardan biri de Türk insanının Hz. Ali ile ilgili algısının çok yönlü ve farklı boyutlar içeren bir algı olduğudur. Hz. Ali gerçek tarihî kişiliği aşan menkâbevî yapıyla Türk insanın gönlünde taht kurmuş benzersiz bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmıştır.

Kitâb-ı Hâver-nâme'de Hz. Ali, her mücadelede her kötülüğe karşı abartısız bir şekilde mutlak gâlip, hiçbir zaman hiçbir düşmana yenilmez, hiçbir düşman tarafından esir edilemez, hiçbir olumsuzluktan kaçmaz, çâresizlerin son çâresi

vasıfları ile sıradışı bir kahramandır. İşin daha da dikkat çeken yanı Hz. Ali bu eserlerde, Allah'ın yardımıyla her zorluğa gücü yeten ve cihânın her halinden; dağdan, sahradan, karadan, denizden hiçkimsenin bilemeyeceği bilgiden haber verecek kadar geniş ilim sahibi olan, gâibten haber veren, gökten gelen seslerle konuşan, her dua ettiğinde O'nun duasına anında karşılık verilen ve 'şâh-ı velâyet' (velîlerin, erenlerin şâhı) makâmının sahibi bir şahıs olarak görünmektedir.

Şurası çok önemlidir ki, Hz. Ali sefer esnasında dağa baktığında kendi sûretini görür. Buna benzer olay Hz. Musa zamanında yaşanır ancak dağa yansıyan Hz. Musa'nın sûreti değil, Allah'ın gölgesidir. Bu da Hz. Ali'ye daha farklı bir kahraman tipi nazarı ile bakılmasını zorunlu kılmaktadır. Hz. Ali zaman zaman Hızır ile özdeşleşen yapıyla bir çok Türk destanında olduğu gibi Kitâb-ı Hâver-nâme'de de sayısız üstün vasıflarla karşımıza çıkmıştır.

Kitâb-ı Hâver-nâme'de Hz. Ali, yukarıda sıraladığımız özellikleriyle "Alp-Eren Tipi" kahraman tipinin tüm özelliklerini taşımaktadır. Hatta, İslâm dâiresine girmiş ve tevîdî her şeyin başı ve her şeyden üstün bilen Türk milletinin özellikle dînî muhtevâlî edebiyat dünyasında Hz. Ali'nin "Allah'ın yardımıyla her zor işe gücü yeten, hiçbir zaman hiçbir şekilde sayıları yüzbinleri bulan ordular tarafından bile esir edilemeyen, aşırı sıcak ya da soğuktan zerrece etkilenmeyen, tek bir Zülfikâr darbesi ile yüzlerce düşmanı helâk edebilen, bir nara atışıyla yeri ve gökleri titreten, yine bir narası cenk meydanında otuz bin savaşıyı öldüren, her zorlukta son ama her çâresize çâre olabilen, her duasına anında karşılık alan, gökten gelen seslerle konuşabilen, ne zaman bir tehlikeye düşecek olsa gökten gelen seslerle anında uyarılan, kendi sûretinin dağa tecelli ettiğini gören, kendisine ne sorulursa sorulsun cihânın her halinden haber verebileceğini söyleyen, yerde ve Arş'ta kendisine senâlar edildikçe Cebrâîl tarafından âmîn denilen, 'Allah'ın kanadı' vasfını taşıyan" oldukça sıradışı özellikleriyle "Alp-Eren Tipi" dediğimiz kahraman tipinin özelliklerinden ayrılan vasıflar da taşıdığını anlatmakta ve Türk Milletinin dünyasında ne denli derin algılara sahip olduğunu göstermektedir.

Yaptığımız bu çalışma Hz. Ali cenklerinin değerdendirilmesi bağlamında yeni bir bakış açısı getirecektir. Çünkü Kitâb-ı Hâver-nâme'nin yukarıda söz ettiğimiz şekil ve içereik yapısı dolayısıyla bu alanda oluşturulan cenknâmelerden farklı özelliklerini ortaya koymuş olduk.

Metinlerarasılık yöntemini de kullanarak yaptığımız bu karşılaştırmalı çalışma, tarih içinde aynı coğrafyada, farklı sanatçılar tarafından benzer metinlerin oluşturulması ve toplumun günün koşullarındaki değerdler algısını yansıtmassı bakımından ayrıca büyük bir önem taşımaktadır.

Çalışmanın edebiyat tarihi, edebî türler ve verimler ile ilgili karşılaştırmalı çalışmalara fırsat veren özellikleri yanında İslâm tarihi ve Türk kültür tarihi ile ilgili araştırmalar için de kaynaklık vazifesi görebilecek niteliklerinin bulunduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aça, Mehmet: “Türk Destancılık Geleneğine Bütüncül Yaklaşabilme ve Alp Kavramı Üzerine Bazı Yeni Yaklaşım Denemeleri”, **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 48, Kış 2000, s. 5-17.
- Akın, Bülent: “Alpamış Destanında Hz. Ali Tasavvuru”, **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 96, Kış 2012, s. 19-28.
- Alkayış, Muhammet F.: **Hâverân-nâme: (İnceleme-Metin-Sözlük Tıpkıbasım)**, İstanbul Kesit Yayınları, 2013.
- Alptekin, Ali Berat: **Halk Bilimi Araştırmaları**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2011
- Altuntaş, Halil, vd.: **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Argunşah, Mustafa: **Kirdecî Ali Kesikbaş Destanı**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.
- Banarlı, Nihat Sami: **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1971.
- Boratav, Pertev Naili: **Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği**, İstanbul, Adam Yayınları, İstanbul, 1988.
- Bülbül, Eda: **Hz. Ali Cenklere Üzerine Bir Tetkik**, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2008.
- Çetin, İsmet: **Türk Edebiyatından Hz. Ali Cenknâmeleri**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Çetin, İsmet: **Tursun Fakih Hayatı Edebî Şahsiyeti ve Mesnevileri**, Ankara, İlesam Yayınları, 2002.
- Çınar, Ali Abbas: **Türklerde At ve Ondokuzuncu Yüzyıla Ait Bir Baytarnâmede At Kültürü**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1993.

- Çınar, Ali Abbas: “Türk Destanlarında Alp Tipi At” **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 56, Kış 2002, s. 153-154.
- Demir, Necati; Erdem, Mehmet Dursun: **Hız. Ali Cenklere**, Ankara, Destan Yayınları, 2007.
- Demir, Ruğuş: **Manzum Hız. Ali Cenklereinden Yemâme Cengi Üzerine Bir İnceleme**, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu, 2019.
- Demirci, Beyhan: **İbn-i Vakkas ve Malik Ejder Cengi, Kesik Başın İntikamı, Ejder Kalesi ve Nehrevan Cengi, Kaf Kalesi Cengi, Hız. Ali Ölüm Vadisinde**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2003.
- Devellioğlu Ferit: **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara, Aydın Kitabevi, 2011.
- Durbilmez, Bayram; Tekin, Fatma: “Kazan Tatar Türklerinin Halk Anlatılarında ‘Yılan’, ‘Ejderha’ ve ‘Yuha’” **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı 245, 2020, s. 307-326.
- Duymaz, Ali: “Oğuz Kağan Destanı’ndan Dede Korkut Kitabı’na Kahramanların Beden Tasvirlerinin Sembolik Anlamları Üzerine Değerlendirmeler”, **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 76, Kış 2007, s. 50-58.
- Ekici, Metin: Metin Ekici, “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi” **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 39, Güz 1998, s. 25-34.
- Elçin, Şükrü: **Halk Edebiyatı Araştırmaları**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.
- Elçin, Şükrü: **Halk Edebiyatı’na Giriş**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2004.

- Emeksiz, Abdulkadir: **Dede Korkut'un Paltosu**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 2016.
- Güden, Zehra: **Hız. Ali Cenknâmelerinin Estetik Değerler Bakımından İncelenmesi**", Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2013.
- Gümüşkılıç, Mehmet: **Gazavât-ı Umman ve Sanduk (Cumhûr-nâme)**, Ankara, Bizim Büro Basımevi, 2007.
- Karadavut, Zekeriya: "Kırgız Masallarında Mitolojik Unsurlar", **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 85, Bahar 2010, s. 71-80.
- Kavruk, Hasan; Yoldaş, Kazım: **Manzum Hız. Ali Cenklere**, Ankara, Son Çağ Yayınları, 2013
- Kaya, Doğan: **Noksanî'nin Kan Kalesi Cengi**, Sivas, Vilayet Kitabevi, 2009.
- Keçelioğlu, Sünbül: **İslam Resim Sanatında Hız. Ali ve Hâver-Nâme**, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2008.
- Küçük, Serhat: **Hız. Ali İfrit Cenknâmesi**, İstanbul, Kesit Yayınları, 1915
- Mattei, Jean Louis: **Hız. Ali Cenknâmeleri**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2004.
- Pehlivan, Gürol: "Müstensihin Edebî Eserin Yaratımındaki Rolü-Dede Korkut Kitabı Örneğinde" **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 101, Bahar 2014, s. 101-112.
- Ocak, Ahmet Yaşar: **İslâm-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü**, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1990.
- Oğuz, Öcal: "Türk Dünyası Folklorunda Yeni Yöntem Arayışları", **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 33, Bahar 1997, s. 3-8.

- Oğuz, Öcal: “Destan Tanımı ve Eski Türk Destanları”, **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 62, Yaz 2004, s. 5-7.
- Özcan, Hüseyin: **Hâvernâme (Dâstân-ı Hâver-Zemîn)**, İstanbul, Horasan Yayınları, 2008.
- Özek, Ali, vd.: **Kur’an Kerîm ve Açıklamalı Türkçe Meâli**, Ankara, Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.
- Özalp, N. Ahmet: **Hız. Ali Cenklere**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2017.
- Sami, Şemseddin, **Kâmûs-ı Türkî**, İstanbul Çağrı Yayınları, 2006.
- Sarıkaya, Erdem: **Hız. Ali Kalkaha Sultan Cenknâmesi**, Ankara Akademisyen Kitabevi, 2019.
- Soku, Ziya Şakir: **Hazreti Ali Hayatı, Öğütleri, Cenklere**, İstanbul, Demos Yayınları, 2012.
- Tanyu, Hikmet: “Büyü”, **T.D.V. İslam Ansiklopedisi**, C. VI. Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1992, s. 501.
- Thompson, Stith: **“The Folktale”**, Los Angeles, London, Univ. California Press, 1946.
- Toprak, İsmail: **Hazreti Ali Cenklere**, İstanbul, Büyüyenay Yayınları, 2016.
- Töret, B. Aslı: **Hız. Ali Cenknâmelerinden Kan Kalesi Kitabı**, Konya, Kömen Yayınları, 2016.
- Yaşar, Hülya: **Hazret-i Ali’nin Hâver-Nâme Cenklere**, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2007.
- Yılar, Ömer: “Dede Korkut Kitabındaki Bamsı Beyrek ile Anadolu’da Anlatılan Bey Böyrek Hikâyeleri ve Masalları Üzerine Motif Bakımından Bir Karşılaştırma Denemesi”, **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 48, Kış 2000, s. 43-47.

Yıldız, Naciye: “Türk Destanlarında Kötü Huylu Devler”, **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 87, Güz 2010, s. 41-50.

Yılmaz, Sibel: **Gazavât-ı Emire’l Mü’minin ‘Ali Der Memleket-i Sind Bâ Mukâtil Şah**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Afyon, 2006.

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Antakya’da doğdu. İlkokulu Antakya Sümerler İlkokulunda, Ortaokulu Antakya Fatih Sultan Mehmet Ortaokulunda okudu. Hatay Kurtuluş Lisesinden 1995 yılında mezun oldu. 2002 yılında Kocaeli Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. 2009 yılında “ Âşık Mehmet Turabi’nin Hayatı Sanatı ve Şiirlerinin Tahlîli” adlı çalışması ile yüksek lisansı tamamladı. 2020 yılında İstanbul Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalında, Prof. Dr. Abdulkadir Emeksiz’in danışmanlığında hazırladığı “Kitâb-ı Hâver-Nâme’nin Metindeşliği ve İncelenmesi” adlı çalışması ile doktora öğrenimini tamamladı.

EKLER

1. RESİMLER

Resim 1: Kitâb-ı Hâver-Nâme'nin Dış Kapağı

Resim 2: Kitâb-ı Hâver-Nâme'nin Dış Kapağı

2. KİTÂB-I HÂVER-NÂME'DEN ÖRNEKLER

Örnek 1: Kitâb-ı Hâver-Nâme'deki İlk Varak ve Serlevha.

Örnek 2: Kitâb-ı Hâver-Nâme’de Yer Alan Arapça Başlıklı Varak.

Örnek 3: Kitâb-ı Hâver-Nâme'de Yer Alan Farsça Başlıklı Varak.

Örnek 4: Kitâb-ı Hâver-Nâme'deki Minyatürlü Varak. Sa'd-ı Vakkâs ile Dîlfürûz'un Evliliği.

Örnek 5: Kitâb-ı Hâver-Nâme'deki Minyatürlü Varak. Mâlik'in Hz. Süleyman'ın Bağı'na Gelmesi ve Minyatürde'de Bulunan Kapıda Allah, Muhammed, Ali Yazısı.

Örnek 6: Kitâb-ı Hâver-Nâme'deki Minyatürlü Varak. Hz. Ali, Atı Düldül ve Kılıcı Zülfikâr'ın Temsili.